

**UJEDINJENE
NACIJE**

Međunarodni sud za krivično gonjenje
osoba odgovornih za teška kršenja
međunarodnog humanitarnog prava na
teritoriji bivše Jugoslavije počinjena od
1991. godine

Predmet br.: IT-01-47-T
Datum: 15. mart 2006.
Original: francuski

PRETRESNO VIJEĆE

U sastavu: sudija Jean-Claude Antonetti
sudija Vonimbolana Rasoazanany
sudija Bert Swart

Sekretar: g. Hans Holthuis

Presuda objavljena: 15. marta 2006.

TUŽILAC
protiv
ENVERA HADŽIHASANOVIĆA
AMIRA KUBURE

PRESUDA

Tužilaštvo:

g. Daryl A. Mundis
gđa Tecla Henry-Benjamin
g. Stefan Waespi
g. Matthias Neuner

Obrana:

gđa Edina Rešidović i g. Stéphane Bourgon za Envera Hadžihasanovića
g. Fahrudin Ibrišimović i Rodney Dixon za Amira Kuburu

I. UVOD	1
A. OPTUŽENI	1
1. Optuženi Hadžihasanović	1
2. Optuženi Kubura	2
B. OPTUŽBE PROTIV OPTUŽENIH	2
II. MJERODAVNO PRAVO	4
A. USLOVI ZA PRIMJENU ČLANA 3 STATUTA	4
1. Da li je u periodu i na području na koje se odnose činjenice ovog predmeta postojao oružani sukob?	6
2. Analiza postojanja veze između krivičnih djela i sukoba u svjetlu činjenica predmeta	8
3. Karakter sukoba: unutrašnji oružani sukob	9
4. Analiza uslova uspostavljenih Odlukom o nadležnosti u predmetu <i>Tadić</i> , u odnosu na činjenice ovog predmeta	10
B. DEFINICIJA I OBILJEŽJA KRIVIČNIH DJELA PROTIV OSOBE	10
1. Ubistvo	10
2. Okrutno postupanje	11
C. DEFINICIJA I OBILJEŽJA KRIVIČNIH DJELA PROTIV IMOVINE	12
1. Nadležnost Vijeća da sudi po tačkama 5, 6 i 7 Optužnice	12
2. Bezobzirno razaranje gradova, naselja ili sela koje nije opravdano vojnom nuždom	13
3. Pljačkanje javne ili privatne imovine	16
4. Uništavanje ili hotimično oštećivanje vjerskih ustanova	20
D. KRIVIČNA ODGOVORNOST U SMISLU ČLANA 7(3) STATUTA	22
1. Komandna odgovornost u unutrašnjem ili međunarodnom sukobu	22
2. Karakter komandne odgovornosti	22
3. Elementi člana 7(3) Statuta	25
a) Odnos subordinacije	25
i) Efektivna kontrola	25
ii) Nedovoljnost znatnog uticaja	26
iii) Pokazatelji efektivne kontrole	27
iv) Identitet potčinjenih	29
b) <i>Mens rea</i> : nadređeni je znao ili je bilo razloga da zna	30
i) Stvarno znanje	30
ii) <i>Mens rea</i> “bilo je razloga da zna”	31
a. Mjerodavno pravno načelo	31
b. Domašaj znanja	32
c. Prethodna saznanja	34
c) Nužne i razumne mjere	39
i) Stvarna mogućnost djelovanja nadređenog	39
ii) Obaveza sprečavanja i obaveza kažnjavanja: dvije različite obaveze	40
iii) Propust da se kazni i ponavljanje djela	41
iv) Obaveze koje se temelje na nacionalnom pravu	44
v) Elementi obaveze sprečavanja	45
a. Mjere opšteg karaktera	46
b. Konkretno mjere	48
c. Obaveza da se interveniše kako bi se spriječilo ponavljanje protivpravnog ponašanja	49
vi) Elementi obaveze kažnjavanja	52
a. Načela na kojima se zasniva obaveza kažnjavanja	53
b. Primjeri kaznenih mjera koji se navode u jurisprudenciji	53

c. Retroaktivna dužnost kažnjavanja zasnovana na prethodnom znanju	55
d) Uzročno-posljedična veza i obaveza sprečavanja	56
4. Odgovornost nadređenog nakon odlaska s položaja koji je zauzimao	60
E. TERET DOKAZIVANJA PROPUSTA DA SE PREDUZMU MJERE	61
1. Argumenti strana	63
2. Diskusija	67
3. Obaveza krivičnog gonjenja za krivična djela definisana u međunarodnom pravu u vrijeme počinjenja	76
F. DUŽNOST DA SE OPTUŽENI OBAVIJESTI O PRIRODI I RAZLOZIMA OPTUŽBI PROTIV NJEGA	80
III. O DOKAZIMA	84
A. OBIM ISPITIVANJA I UNAKRSNOG ISPITIVANJA	84
1. Širok obim unakrsnog ispitivanja	84
2. Ograničenja	85
a) Odluka po zahtjevu odbrane u pogledu unakrsnog ispitivanja svjedoka od strane Tužilaštva	85
b) Odluka po zahtjevu optuženog Hadžihasanovića u vezi s ispitivanjem svjedoka od strane Tužilaštva o navodnim kršenjima koja nisu dio Optužnice	86
c) Usmena odluka od 29. novembra 2004.	86
3. Pitanja sudija	87
B. PRIHVATLJIVOST DOKAZNIH PREDMETA	87
1. Fleksibilan pristup Vijeća	87
a) Odluka o prihvatljivosti dokaza od 16. jula 2004.	87
b) Odluka o prihvatljivosti dokumenata odbrane g. Hadžihasanovića	89
c) Odluke u vezi sa formalnim primanjem na znanje činjenica o kojima je presuđeno u drugim predmetima	89
2. Ograničenja	90
3. Nalog o uvrštavanju u spis dokaznih predmeta Vijeća	92
C. KONSTATACIJE VIJEĆA U VEZI S DOKAZIMA	92
a) Opšte primjedbe u vezi s dokazima	92
b) Jezična pitanja	94
c) Ograničena prihvatljivost tokom unakrsnog ispitivanja: nedostatak samostalne dokazne vrijednosti	95
d) Indirektno dokazivanje putem dedukcije (“ <i>inferences</i> ”)	95
IV. TREĆI KORPUS ABiH	97
A. OSNIVANJE, HIJERARHIJA I STRUKTURA 3. KORPUSA	97
1. Osnivanje ABiH	97
2. Štab Vrhovne komande i osnivanje korpusa ABiH	98
3. 3. korpus	99
a) Zona odgovornosti	99
b) Štab 3. korpusa	100
c) Enver Hadžihasanović	101
i) Školovanje	101
ii) Načini na koji su optuženom Hadžihasanoviću pristizale informacije	102
d) Vojna policija 3. korpusa i civilna policija	103
B. JEDINICE 3. KORPUSA	104
1. Jedinice TO-a	104
2. Operativne grupe	105
3. Brigade	107
a) 7. brigada	107
i) Osnivanje	107
ii) Sastav 7. brigade	107

a. Bataljoni	107
b. Bataljon vojne policije 7. brigade	108
iii) Komanda 7. Brigade	108
a. Formalna imenovanja	108
b. Komandovanje <i>de facto</i> Amira Kubure od 12. aprila do 6. augusta 1993.	109
iv) Odnos subordinacije	117
b) 303. brigada	118
c) 17. brigada	118
d) 306. brigada	119
e) 307. brigada	120
f) 314. brigada	121
g) Jedinica "El Mudžahidin"	122
C. TEŠKOĆE S KOJIMA SE SUOČAVAO 3. KORPUS	122
1. Masovni dolazak izbjeglica	122
2. Teškoće prilikom organizacije i nedovoljna oprema	123
V. MUDŽAHEDINI.....	124
A. UVOD	124
1. Dolazak i porijeklo.....	125
a) Definicija termina "mudžahedini"	125
b) Dolazak stranih mudžahedina u srednju Bosnu	126
c) Porijeklo i fizički izgled stranih mudžahedina	126
2. Ciljevi i aktivnosti.....	127
3. Mudžahedinske baze	128
a) Baza u Poljanicama	128
b) Baza u Orašcu	131
c) Grad Travnik	132
d) Grad Zenica	132
e) Arnauti	133
f) Bijelo Bučje	134
g) Ravno Rostovo	134
4. Vođe mudžahedina	134
5. Priroda navoda protiv dvojice optuženih	135
a) Obim Optužnice	135
b) Identitet mudžahedina	137
c) Navodi o vezi između mudžahedina i ABiH.....	138
6. Različiti izvori u vezi s mudžahedinima.....	138
B. MUDŽAHEDINI I ABiH - ARGUMENTI STRANA.....	140
1. Argumenti tužioca.....	140
2. Argumenti odbrane optuženog Hadžihasanovića	141
3. Argumenti odbrane optuženog Kubure.....	141
C. MUDŽAHEDINI I 3. KORPUS – VEZA <i>DE JURE</i> PRIJE OSNIVANJA ODREDA "EL MUDŽAHIDIN"	142
1. Uvod.....	142
2. Strani muslimanski borci	142
a) Izraz "dobrovoljci u našim redovima"	142
b) Propisi u vezi sa stranim dobrovoljcima	145
c) Stupanje stranih dobrovoljaca u vojsku	146
d) Zaključak	150
3. Bivši pripadnici Muslimanskih snaga iz Travnika.....	150
4. Osobe koje su napustile regularne jedinice ABiH	152
5. Zaključak	153
D. MUDŽAHEDINI I 3. KORPUS – VEZA <i>DE FACTO</i> PRIJE OSNIVANJA JEDINICE "EL MUDŽAHIDIN"	154

1. Mudžahedini i 3. korpus	154
a) Hapšenje mudžahedina od strane HVO-a i otmica Živka Totića.....	154
i) Hapšenje mudžahedina i vojnika HVO-a	154
ii) Napori preduzeti da bi se pronašli hrvatski taoci	157
iii) Borbe na planini Zmajevac.....	158
iv) Pregovori o razmjeni	158
v) Analiza događaja od strane Vijeća.....	160
b) Zajedničke borbe.....	164
c) Povezanost 3. korpusa s osnivanjem odreda “El Mudžahidin”	172
i) Koraci koji su doveli do osnivanja odreda “El Mudžahidin”	173
ii) Analiza događaja od strane Vijeća	177
d) Izjave međunarodnih posmatrača	180
e) Zaključak.....	186
2. Mudžahedini i 306. brigada	186
a) Uvod.....	186
b) Jedinice u Mehurićima tokom 1992. i 1993. godine.....	187
c) Dokazi opšteg karaktera.....	187
d) Vojne aktivnosti mudžahedina u zoni odgovornosti 306. brigade.....	189
e) Logistička podrška	191
f) Obuka	191
g) Pristup u bazu u Poljanicama.....	192
h) Rekrutovanje lokalnog stanovništva od strane mudžahedina	192
i) Zaključak	193
3. Mudžahedini i 17. brigada	193
4. Mudžahedini i 7. brigada	195
a) Uvod.....	195
b) Osnivanje, struktura i sastav 7. brigade u trenutku osnivanja.....	196
i) Osnivanje, struktura i sredstva 7. brigade.....	196
ii) Sastav 7. brigade.....	196
a. Sastav prilikom osnivanja 7. brigade	196
b. Odlazak nekih pripadnika 7. brigade nakon njenog osnivanja	197
c) Sedma brigada i strani muslimanski borci	202
i) Uvod	202
ii) Iskazi.....	202
iii) Dokumenti	204
iv) Zaključak	207
d) Prisustvo 7. brigade u dolini Bile.....	207
i) Uvod	207
ii) Dokazni predmeti u vezi s prisustvom 7. brigade u dolini Bile nastali u 7. brigadi	207
a. Uvod.....	207
b. Drugi bataljon	208
c. Treći bataljon	209
d. Prvi bataljon.....	209
i. Opšti podaci.....	209
ii. Zona odgovornosti.....	210
iii. Efektivi 1. bataljona	210
iv. Druga četa 1. bataljona	212
Komanda i sastav.....	212
Efektivi.....	212
Mjesta.....	212
v. Treća četa 1. bataljona	213
Komanda i sastav	213
Efektivi.....	213
Mjesta.....	213

vi. Četvrta četa 1. bataljona	214
Komanda i sastav	214
Efektivi.....	214
Mjesta.....	214
vii. Prva četa 1. bataljona.....	214
Sastav i komanda	215
Efektivi.....	215
Mjesta.....	217
viii. Dokazna vrijednost dvaju dokumenata	220
e. Zaključci Vijeća u vezi s prisustvom 7. brigade u dolini Bile na osnovu dokumenata 7. brigade.....	222
iii) Dokumenti Britbat-a u vezi s prisustvom 7. brigade u dolini Bile	223
iv) Dokumenti 306. brigade u vezi s prisustvom 7. brigade u dolini Bile	224
a. Iskazi svjedoka	224
b. Dokumenti	225
i. Dokumenti koji se u opštem smislu bave prisustvom 7. brigade u dolini Bile.....	225
ii. Prodaja oružja “muslimanskim snagama”	227
iii. Hapšenje stranih muslimanskih boraca	228
iv. Miletići.....	229
v. Drugi dokumenti 306. brigade.....	232
e) Ocjena dokaza	234
i) Uvod	234
ii) Protivrječni dokazi.....	234
iii) Efektivi 1. bataljona 7. brigade i dolina Bile.....	236
iv) Komanda i efektivna kontrola 7. brigade nad mudžahedinima iz Poljanica	240
a. Strani muslimanski borci	240
b. “Domaći” mudžahedini.....	241
f) Zaključci u vezi s mudžahedinima i 7. brigadom.....	244
5. Zaključci o mudžahedinima i 3. korpusu – veze <i>de facto</i> prije osnivanja odreda “El Mudžahidin”	244
a) Uvod.....	244
b) Rezime pojedinačnih zaključaka.....	245
i) Mudžahedini i 3. korpus	245
ii) Mudžahedini i brigade 3. korpusa	247
c) Konačni zaključak.....	248
E. VEZE IZMEĐU ABiH I MUDŽAHEDINA NAKON OSNIVANJA ODREDA “EL MUDŽAHIDIN”	249
1. Argumenti strana.....	249
2. Diskusija	249
a) Historijat osnivanja odreda “El Mudžahidin”	249
b) Dalji razvoj događaja	252
c) Borbe.....	253
d) Uslovi i metode borbe.....	257
3. Zaključci	258
a) Komanda <i>de jure</i>	258
b) Efektivna kontrola.....	259
VI. SREDSTVA SPREČAVANJA I KAŽNJAVANJA KOJA SU BILA NA RASPOLAGANJU OPTUŽENIMA	262
A. OBUKA	262
B. VOJNA POLICIJA.....	263
1. Organizacija	264
a) Status, uloga i područje nadležnosti.....	264
b) Dvostruki komandni lanac	266

c) Broj policajaca	267
i) Bataljon vojne policije 3. korpusa	267
ii) Jedinice vojne policije unutar brigada i operativnih grupa	268
iii) Odnosi između bataljona vojne policije 3. korpusa i jedinica vojne policije u sastavu brigada i operativnih grupa: naredbe o prepotčinjavanju	269
d) Rekrutovanje i obuka	270
e) Teškoće na koje je nailazila vojna policija	271
2. Odnosi sa civilnom policijom i civilnom zaštitom	272
a) Odnosi sa civilnom policijom	272
b) Odnosi sa civilnom zaštitom	273
3. Rezultati istraga	274
C. VOJNO I CIVILNO PRAVOSUĐE	277
1. Različite instance vojnog pravosuđa u srednjoj Bosni	278
a) Okružni vojni sudovi u Zenici i Travniku	278
i) Nadležnosti <i>ratione personae</i> i <i>ratione loci</i> okružnih vojnih sudova i okružnih vojnih tužilaca	279
a. Nadležnost <i>ratione personae</i>	279
b. Nadležnost <i>ratione loci</i>	280
ii) Uspostava, sastav i ukidanje Okružnog vojnog suda u Zenici i Okružnog vojnog tužilaštva u Zenici	280
iii) Uspostava, sastav i ukidanje Okružnog vojnog suda u Travniku i Okružnog vojnog tužilaštva u Travniku	281
iv) Postupak pred okružnim vojnim sudovima	282
a. Podnošenje krivične prijave okružnim vojnim tužilaštvima	282
i. Krivične prijave vojne policije i službe bezbjednosti ABiH	283
ii. Krivične prijave civilne policije	283
iii. Podnošenje tužbi ili prijava od strane civila	283
iv. Prijave od strane komande ABiH	284
b. Istraga po nalogu istražnog sudije	284
c. Posebna uloga dežurnog sudije	285
d. Preliminarni postupak koji je vodilo tužilaštvo	286
e. Poseban slučaj: samostalno preduzimanje istražnih radnji od strane istražnog sudije	286
v) Nezavisnost okružnih vojnih sudova	287
b) Disciplinski vojni sudovi	288
c) Posebni vojni sudovi	289
2. Disciplinska ovlaštenja vojnih starješina	291
a) Područje nadležnosti	291
b) Primjena ovlaštenja starješina	291
3. Civilno pravosuđe	292
a) Područje nadležnosti	293
i) Nadležnost <i>ratione personae</i>	293
ii) Nadležnost <i>ratione loci</i>	293
iii) Krivično gonjenje	293
b) Veze s vojnim sudovima	293
D. PRAVO KOJE SU VOJNI I CIVILNI SUDOVI PRIMJENJIVALI NA KRIVIČNA DJELA IZ MEĐUNARODNOG PRAVA	294
1. Materijalno pravo i postupak	294
2. Kvalifikacija djela koja se temelji na krivičnom pravu	296
E. UTVRĐENO ČINJENIČNO STANJE U VEZI S OBAVEZOM DA SE DOKAŽU PROPUSTI U PREDUZIMANJU MJERA	298
1. Metodologija koju je koristilo Tužilaštvo može sama po sebi biti dokaz	298
2. Dokazni predmeti P 771, P 772 i P 773	300
3. Istraga koju je vodio Peter Hackshaw	301

a) Pretraživanje spisa.....	302
b) Kriteriji istrage.....	303
c) Neobavljene istrage.....	304
d) Zaključci Vijeća.....	304
i) Zaključci o nepreduzimanju mjera u vezi s ubistvima koja su počinili potčinjeni.....	304
ii) Zaključci o nepreduzimanju mjera u vezi s okrutnim postupanjem (tačka 4) i krivičnim djelima protiv imovine (tačka 5, 6 i 7).....	305
VII. UTVRĐENO ČINJENIČNO STANJE I ZAKLJUČCI.....	307
A. KRIVIČNA DJELA PROTIV OSOBE – KRŠENJE ZAKONA I OBIČAJA RATOVANJA.....	307
1. Tačka 1: Ubistva u Dusini, Miletićima i Malinama.....	307
a) Dusina.....	307
i) Argumenti strana.....	307
ii) Nalazi Vijeća u vezi s ubistvima počinjenim u Dusini.....	308
a. Tok događaja dana 26. januara 1993. u Dusini.....	308
b. Ubistvo Zvonka Rajića, paragraf 39(a)(ab) Optužnice.....	313
c. Ubistvo Nike Kegelja, Stipe Kegelja, Vinka Kegelja, Pere Ljubičića, Augustina Radoša i Vojislava Stanišića, paragraf 39(a)(aa) Optužnice.....	316
iii) Nalazi Vijeća u vezi s odgovornošću optuženog Hadžihasanovića.....	317
a. Efektivna kontrola Envera Hadžihasanovića nad počiniocima predmetnih krivičnih djela.....	317
b. Saznanja optuženog Hadžihasanovića.....	318
c. Preduzete mjere.....	319
iv) Zaključci Vijeća.....	324
b) Miletići.....	325
i) Argumenti strana.....	325
ii) Nalazi Vijeća u vezi s ubistvima počinjenim u Miletićima.....	326
a. Tok događaja dana 24. aprila 1993. u Miletićima.....	326
i. Ranjeni strani mudžahedin.....	326
ii. Zauzimanje Miletića, hapšenje i zatočavanje mještana.....	327
iii. Oslobađanje mještana.....	330
iv. Povratak u Miletiće nakon napada.....	332
v. Istrage vođene nakon masakra.....	333
b. Ubistvo Franje Pavlovića, Tihomira Pavlovića, Vlade Pavlovića i Ante Petrovića, paragraf 39(b) Optužnice.....	334
iii) Nalazi Vijeća u vezi s odgovornošću optuženih.....	338
iv) Zaključci Vijeća.....	339
c) Maline.....	339
i) Argumenti strana.....	339
ii) Nalazi Vijeća u vezi s ubistvima počinjenim u Malinama.....	340
a. Događaji koji su prethodili napadu na Maline.....	340
b. Tok događaja dana 8. juna 1993.....	341
i. Zauzimanje Malina i hapšenje mještana.....	341
ii. Odlazak oko 200 mještana Hrvata u pravcu Mehurića.....	342
iii. Ukcavanje hrvatskih ranjenika u kamion i njihova otmica od strane mudžahedina.....	343
iv. Presretanje kolone mještana od strane mudžahedina.....	344
v. Spajanje grupe Hrvata i ranjenika.....	346
vi. Masakr 24 Hrvata u Bikošima 8. juna 1993.....	347
c. Sastanak komande 306. brigade 12. juna 1993.....	349
d. Istraga sprovedena o događajima od 8. juna 1993.....	349
e. Saznanja optuženog Hadžihasanovića.....	350
f. Izvještaj civilne policije.....	351
g. Obilazak mjesta događaja od strane predstavnika Posmatračke misije EZ-a351	

h. Izvještaj specijalnog izvjestioca UN-a Tadeusza Mazowieckog	351
i. Ubistvo 24 Hrvata, paragraf 39(c) Optužnice.....	354
iii) Nalazi Vijeća u vezi s odgovornošću optuženih.....	357
iv) Zaključci Vijeća.....	357
2. Tačke 3 i 4: ubistvo i okrutno postupanje.....	357
a) Uvod.....	357
b) Preduzete mjere opšteg karaktera	359
c) Muzička škola u Zenici	361
i) Argumenti strana	362
ii) Nalazi Vijeća u vezi s djelima okrutnog postupanja počinjenim u muzičkoj školi u Zenici.....	363
a. Tok događaja u periodu od januara 1993. do kraja augusta ili septembra 1993.....	363
b. Okrutno postupanje, paragraf 42(a) Optužnice.....	372
iii) Nalazi Vijeća u vezi s odgovornošću Envera Hadžihasanovića.....	374
a. Efektivna kontrola Envera Hadžihasanovića nad počiniocima predmetnih krivičnih djela	374
b. Saznanja Envera Hadžihasanovića	375
c. Preduzete mjere.....	386
iv) Nalazi Vijeća u vezi s odgovornošću Amira Kubure	391
a. Efektivna kontrola Amira Kubure nad počiniocima predmetnih krivičnih djela.....	391
b. Saznanja Amira Kubure.....	391
v) Zaključci Vijeća.....	394
d) Kasarna bivše JNA u Travniku.....	395
i) Argumenti strana	395
ii) Nalazi Vijeća u vezi s okrutnim postupanjem počinjenim u kasarni bivše JNA	396
a. Činjenično stanje u periodu od maja 1993. do kraja oktobra 1993. u kasarni bivše JNA u Travniku.....	396
b. Okrutno postupanje, paragrafi 41(b)(ba) i 42(b) Optužnice	403
iii) Nalazi Vijeća u vezi s odgovornošću Envera Hadžihasanovića.....	406
a. Efektivna kontrola Envera Hadžihasanovića nad počiniocima predmetnih krivičnih djela	406
b. Saznanja Envera Hadžihasanovića	406
iv) Zaključci Vijeća.....	411
e) Selo Mehurići: osnovna škola u Mehurićima i kovačnica u Mehurićima.....	411
i) Argumenti strana	411
ii) Nalazi Vijeća u vezi s okrutnim postupanjem počinjenim u osnovnoj školi u Mehurićima i kovačnici u Mehurićima	413
a. Tok događaja u periodu od 6. juna 1993. do 4. jula 1993. u Školi i Kovačnici u Mehurićima.....	413
i. Škola u Mehurićima.....	414
ii. Kovačnica u Mehurićima	420
b. Okrutno postupanje, paragraf 42(c) i (d)	427
iii) Nalazi Vijeća u vezi s odgovornošću Envera Hadžihasanovića.....	432
a. Efektivna kontrola Envera Hadžihasanovića nad počiniocima predmetnih krivičnih djela	432
b. Saznanja Envera Hadžihasanovića	433
iv) Zaključci Vijeća.....	437
f) Selo Orašac: Okrutno postupanje sa zarobljenicima i odrubljivanje glave Draganu Popoviću u bazi u Orašcu	437
i) Argumenti strana	438
ii) Nalazi Vijeća u vezi sa djelima okrutnog postupanja i ubistvima počinjenim u logoru u Orašcu	439

Prijevod

a. Tok događaja u periodu od početka oktobra 1993. do januara 1994.	439
b. Okrutno postupanje, paragraf 42(e) Optužnice.....	449
c. Ubistvo, paragraf 43(e) Optužnice.....	452
iii) Nalazi Vijeća u vezi s odgovornošću Envera Hadžihasanovića.....	453
a. Efektivna kontrola Envera Hadžihasanovića nad počiniocima predmetnih krivičnih djela	453
b. Saznanja Envera Hadžihasanovića	454
i. Da li je optuženi Hadžihasanović imao stvarno znanje?	454
ii. Da li je bilo razloga da optuženi Hadžihasanović zna?	455
c. Preduzete mjere.....	463
i. Preventivne mjere koje je optuženi Hadžihasanović preduzeo u periodu od 20. oktobra 1993. do 31. oktobra 1993.	464
ii. Da li su je optuženi Hadžihasanović zaista preduzeo nužne i razumne mjere?.....	467
iii. Efektivnost upotrebe sile	471
iv. Stvarne mogućnosti optuženog Hadžihasanovića da protiv svojih potčinjenih primijeni silu sa ciljem sprečavanja krivičnih djela.....	472
v. Vrijeme potrebno da se ostvari upotreba sile.....	474
vi. Zaključci u vezi sa preventivnim mjerama.....	475
vii. Kaznene mjere	477
iv) Zaključci Vijeća.....	478
g) Motel “Sretno”	478
i) Argumenti strana	479
ii) Nalazi Vijeća u vezi s okrutnim postupanjem počinjenim u motelu “Sretno”.....	480
a. Tok događaja dana 18. i 19. maja 1993.	480
b. Tok događaja u periodu od 18. do 21. juna 1993.....	486
c. Okrutno postupanje, paragraf 42(f) Optužnice	486
iii) Nalazi Vijeća u vezi s odgovornošću Envera Hadžihasanovića.....	490
a. Efektivna kontrola Envera Hadžihasanovića nad počiniocima predmetnih krivičnih djela	490
b. Saznanja Envera Hadžihasanovića	491
c. Preduzete mjere.....	499
iv) Nalazi Vijeća u vezi s odgovornošću Amira Kubure	503
a. Efektivna kontrola Amira Kubure nad počiniocima predmetnih krivičnih djela.....	503
b. Saznanja Amira Kubure	503
v) Zaključci Vijeća.....	506
h) Opština Bugojno: Ubistvo Mladena Havraneka (salon namještaja “Slavonija” u Bugojnu) i Marija Zrne (samostan u Bugojnu), te okrutno postupanje sa zarobljenicima	506
i) Opšta argumentacija strana.....	507
ii) Opšti tok događaja u periodu od jula 1993. do marta 1994.....	510
iii) Ograničeni domašaj Presude	512
iv) Salon namještaja “Slavonija” u Bugojnu: okrutno postupanje sa zarobljenicima i ubistvo Mladena Havraneka.....	513
a. Argumenti strana.....	513
b. Nalazi Vijeća u vezi sa djelima okrutnog postupanja sa zarobljenicima i ubistvom Mladena Havraneka	514
i. Tok događaja u periodu od 24. jula 1993. do 23. augusta 1993.	514
ii. Okrutno postupanje, paragraf 42(g) Optužnice	518
iii. Ubistvo Mladena Havraneka, paragraf 43(c) Optužnice.....	521
v) Samostan u Bugojnu: okrutno postupanje sa zarobljenicima i ubistvo Marija Zrne	523
a. Argumenti strana.....	523

b. Nalazi Vijeća u vezi s okrutnim postupanjem sa zarobljenicima i ubistvom	
Marija Zrne	524
i. Tok događaja u periodu od 25. jula 1993. do kraja jula 1993.	524
ii. Okrutno postupanje, paragraf 42(g) Optužnice	526
iii. Ubistvo Marija Zrne, paragraf 43(d) Optužnice.....	531
vi) Gimnazija.....	533
a. Argumenti strana.....	533
b. Nalazi Vijeća u vezi s okrutnim postupanjem počinjenim u Gimnaziji	533
i. Tok događaja u periodu od 18. jula 1993. do 8. oktobra 1993.	533
ii. Okrutno postupanje, paragraf 42(g) Optužnice	538
vii) Osnovna škola “Vojin Paleksić”.....	539
a. Argumenti strana.....	539
b. Nalazi Vijeća u vezi s okrutnim postupanjem u osnovnoj školi “Vojin	
Paleksić”	540
i. Tok događaja u periodu od kraja jula 1993. pa do kraja augusta 1993.	540
ii. Okrutno postupanje, paragraf 42(g) Optužnice	543
viii) Stadion FK ”Iskra”	544
a. Argumenti strana.....	544
b. Nalazi Vijeća u vezi s okrutnim postupanjem na stadionu FK “Iskra”	545
ix) “BH banka”.....	552
a. Argumenti strana.....	552
b. Nalazi Vijeća u vezi s okrutnim postupanjem počinjenim u “BH banci”..	553
x) Tumačenje Optužnice	554
xi) Specifičnost situacije	555
xii) Nalazi Vijeća u vezi s odgovornošću optuženog Hadžihasanovića.....	556
i. Efektivna kontrola optuženog Hadžihasanovića nad počiniocima	
krivičnih djela	556
ii. Saznanja optuženog Hadžihasanovića.....	560
iii. Preduzete mjere	564
xiii) Zaključci Vijeća	569
B. NALAZI I ZAKLJUČCI U VEZI S KRIVIČNIM DJELIMA PROTIV IMOVINE	570
1. Tačka 5: Bezobzirno razaranje gradova, naselja ili sela koje nije opravdano	
vojnomo nuždom u opštinama Zenica, Travnik i Vareš – kršenje zakona i	
običaja ratovanja	570
a) Dusina	570
b) Miletici.....	571
c) Guča Gora	571
i) Argumenti strana	572
ii) Zaključci Vijeća u vezi s bezobzirnim razaranjem u Gučkoj Gori.....	572
iii) Zaključci Vijeća	576
d) Maline	576
i) Argumenti strana	577
ii) Zaključci Vijeća u vezi s bezobzirnim razaranjem u Malinama.....	577
iii) Zaključci Vijeća	580
e) Čukle	581
i) Argumenti strana	581
ii) Zaključci Vijeća u vezi s bezrazložnim razaranjem u Čuklama.....	582
iii) Zaključci Vijeća	585
f) Šušanj, Ovnak, Brajkovići, Grahovčići	585
i) Argumenti strana	585
ii) Zaključci Vijeća u vezi s bezobzirnim razaranjem u Šušnju, Ovnaku,	
Brajkovićima i Grahovčićima	586
iii) Zaključci Vijeća	591
g) Vareš.....	591

i) Argumenti strana	592
ii) Zaključci Vijeća u vezi s bezobzirnim razaranjem Vareša.....	592
iii) Zaključci Vijeća u vezi s odgovornošću Amira Kubure	595
a. Efektivna kontrola Amira Kubure nad počiniocima zločina.....	595
b. Saznanja Amira Kubure.....	596
iv) Zaključci Vijeća.....	597
2. Tačka 6: pljačkanje javne i privatne imovine na lokalitetima na teritoriji opština Zenica, Travnik i Vareš	598
a) Miletici	598
i) Argumenti strana	598
ii) Nalazi Vijeća u vezi s pljačkanjem javne i privatne imovine u Mileticima ..	599
iii) Nalazi Vijeća u vezi s odgovornošću Envera Hadžihasanovića.....	601
iv) Nalazi Vijeća u vezi s odgovornošću Amira Kubure	601
v) Zaključci Vijeća.....	601
b) Guča Gora	602
i) Argumenti strana	602
ii) Nalazi Vijeća u vezi s pljačkanjem javne i privatne imovine u Gučkoj Gori..	603
iii) Nalazi Vijeća u vezi s odgovornošću Envera Hadžihasanovića.....	606
a. Efektivna kontrola Envera Hadžihasanovića nad počiniocima predmetnih krivičnih djela	606
b. Saznanja Envera Hadžihasanovića	607
c. Preduzete mjere.....	608
iv) Zaključci Vijeća.....	609
c) Maline	609
i) Argumenti strana	610
ii) Nalazi Vijeća u vezi s pljačkanjem javne i privatne imovine u Malinama ...	610
iii) Nalazi Vijeća u vezi s odgovornošću Envera Hadžihasanovića.....	614
a. Efektivna kontrola Envera Hadžihasanovića nad počiniocima predmetnih krivičnih djela	614
b. Saznanja Envera Hadžihasanovića	614
c. Preduzete mjere.....	615
iv) Nalazi Vijeća u vezi s odgovornošću Amira Kubure	615
v) Zaključci Vijeća.....	615
d) Čukle.....	616
i) Argumenti strana	616
ii) Nalazi Vijeća u vezi s pljačkanjem javne i privatne imovine u Čuklama	617
iii) Nalazi Vijeća u vezi s odgovornošću Envera Hadžihasanovića.....	619
a. Efektivna kontrola Envera Hadžihasanovića nad počiniocima predmetnih krivičnih djela	619
b. Saznanja Envera Hadžihasanovića	620
c. Preduzete mjere.....	621
iv) Zaključci Vijeća.....	622
e) Šušanj, Ovnak, Brajkovići, Grahovčići.....	622
i) Argumenti strana	623
ii) Zaključci Vijeća u vezi s pljačkanjem javne i privatne imovine u selima Šušanj, Ovnak, Brajkovići i Grahovčići.....	624
iii) Nalazi Vijeća u vezi s odgovornošću Envera Hadžihasanovića.....	630
a. Efektivna kontrola Envera Hadžihasanovića nad počiniocima predmetnih krivičnih djela	630
b. Saznanja Envera Hadžihasanovića	631
c. Preduzete mjere.....	632
iv) Nalazi Vijeća u vezi s odgovornošću Amira Kubure	633
a. Efektivna kontrola Amira Kubure nad počiniocima predmetnih krivičnih djela.....	633

b. Saznanja Amira Kubure	633
c. Preduzete mjere	634
v) Zaključci Vijeća	635
f) Vareš	636
i) Argumenti strana	636
ii) Nalazi Vijeća u vezi s pljačkanjem javne i privatne imovine u Varešu	637
iii) Nalazi Vijeća u vezi s odgovornošću Amira Kubure	643
a. Efektivna kontrola Amira Kubure nad počiniocima predmetnih krivičnih djela	643
b. Saznanja Amira Kubure	644
c. Preduzete mjere	645
iv) Zaključci Vijeća	648
3. Tačka 7: Uništavanje ili hotimično oštećivanje vjerskih ustanova u opštini Travnik	648
a) Guča Gora: Samostan	648
i) Argumenti strana	649
ii) Nalazi Vijeća u vezi sa uništavanjem ili oštećivanjem vjerskih ustanova u Gučkoj Gori	649
iii) Nalazi Vijeća u vezi s odgovornošću Envera Hadžihasanovića	653
iv) Zaključci Vijeća	653
b) Travnik: crkva u Travniku	653
i) Argumenti strana	654
ii) Nalazi Vijeća u vezi sa uništavanjem ili hotimičnim oštećivanjem vjerskih ustanova u Travniku	654
iii) Nalazi Vijeća u vezi s odgovornošću Envera Hadžihasanovića	656
iv) Zaključci Vijeća	656
C. NALAZI VIJEĆA U VEZI S MJERAMA KOJE JE OPTUŽENI HADŽIHASANOVIĆ PREDUZEO U POGLEDU UNIŠTAVANJA I PLJAČKANJA IMOVINE	657
1. Uvod	657
2. Dokumentarni dokazi pribavljeni u 3. korpusu	658
a) Opšta zabrana uništavanja i pljačkanja imovine	658
b) Opšte preventivne i kaznene mjere	658
c) Organizovanje i mobilizovanje vojne policije	660
d) Izvještaji podneseni Vrhovnoj komandi	660
e) Lične inicijative optuženog Hadžihasanovića u nekim konkretnim slučajevima	660
f) Povratne veze između Komande 3. korpusa i potčinjenih jedinica	661
g) Samostalne inicijative zapovjednika jedinica u sastavu 3. korpusa	661
3. Pokrenute istrage i krivični postupci	662
a) Razmjeri pljačkanja, problemi da se ono zaustavi i da se otkriju počinioci	663
b) Mjere koje je primijenio 3. korpus i njihova ograničenja	665
c) Disciplinske sankcije	666
4. Opšti zaključci	667
VIII. KAZNA	668
A. ARGUMENTI STRANA	668
B. PRAVNI OKVIR IZRICANJA KAZNE	670
1. Pravne odredbe i principi koji se primjenjuju prilikom odmjeravanja kazne	670
2. Jedinstveni osnov odgovornosti za optužene: njihov komandni položaj u trenutku događaja	673
C. ODREĐIVANJE KAZNI	674
1. Enver Hadžihasanović	674
a) Olakšavajuće okolnosti koje je Vijeće prihvatilo	674
i) Subjektivne olakšavajuće okolnosti	674
ii) Objektivne olakšavajuće okolnosti	675

b) Otežavajuće okolnosti koje je Vijeće prihvatilo	676
c) Jedinstvo kazne	676
d) Uračunavanje vremena provedenog u pritvoru u izdržavanje kazne	676
2. Amir Kubura	677
a) Olakšavajuće okolnosti koje je Vijeće prihvatilo	677
i) Subjektivne olakšavajuće okolnosti	677
ii) Objektivne olakšavajuće činjenice	677
b) Otežavajuće okolnosti koje je Vijeće prihvatilo	678
c) Jedinstvo kazne	679
d) Uračunavanje vremena provedenog u pritvoru u izdržavanje kazne	679
IX. DISPOZITIV	680
X. DODATAK I: HISTORIJSKI KONTEKST	690
XI. DODATAK II: GLOSAR	694
A. ČESTO KORIŠTENI IZRAZI I SKRAĆENICE	694
B. BRIGADE ABiH	701
C. MEĐUNARODNI PRAVNI INSTRUMENTI I TEORIJSKI RADOVI	702
D. SUDSKA PRAKSA	706
1. MKSJ - Tužilac protiv Envera Hadžihasanovića i Amira Kubure, predmet br. IT-01-47-T	706
2. MKSJ - drugi predmeti	707
3. MKSR	712
4. Razno	713
XII. DODATAK III: HISTORIJAT POSTUPKA	715
A. PRETPRETRESNI POSTUPAK	715
1. Optužnica, dovođenje optuženih u Međunarodni sud i prvo stupanje pred Sud	715
2. Zastupnici odbrane, pretpretresni sudija i sastav Vijeća	715
3. Preliminarni podnesci zbog nedostataka u formi Optužnice na osnovu pravila 72(A)(ii) Pravilnika	716
a) Optužnica od 13. jula 2001.	716
b) Optužnica od 11. januara 2002.	718
c) Optužnica od 15. augusta 2003.	720
d) Optužnica od 26. septembra 2003.	721
4. Osporavanje nadležnosti (komandna odgovornost u okviru unutrašnjeg oružanog sukoba) na osnovu pravila 72(A)(i)	721
5. Pritvor i privremeno puštanje na slobodu prije suđenja	724
6. Statusne konferencije	724
B. GLAVNI PRETRES	725
1. Opšti podaci	725
2. Uvođenje dokaza u dokazni materijal	725
3. Privremeno puštanje na slobodu za vrijeme sudskog postupka i u toku vijećanja	725
4. Odluka po zahtjevu za donošenje oslobađajuće presude na osnovu pravila 98bis Pravilnika	726
5. Odluka po zahtjevu Tužilaštva za novo izvođenje dokaza optužbe	726
6. Obilazak poprišta djelā	727
XIII. DODATAK IV: OPTUŽNICA	728
XIV. DODATAK V: KARTE	742
A. DH 82 (IZVADAK)	743
B. DH 84 (IZVADAK)	744

Prijevod

C. DH 97 (IZVADAK)..... 745

I. UVOD

A. Optuženi

1. Optuženi Hadžihasanović

1. Optuženi Hadžihasanović rođen je 7. jula 1950. u Zvorniku, u opštini Zvornik, u Republici Bosni i Hercegovini (dalje u tekstu: R BiH).¹ Optuženi Hadžihasanović bivši je oficir JNA.² Godine 1973. diplomirao je na Akademiji kopnene vojske u Beogradu, nakon čega je raspoređivan na dužnosti u JNA u Tuzli i Sarajevu.³ Godine 1988. optuženi Hadžihasanović je imenovan načelnikom štaba 49. motorizovane brigade. Kasnije je, krajem 1989., postavljen za komandanta te brigade. Na toj dužnosti, optuženi Hadžihasanović je stekao čin potpukovnika.⁴

2. Početkom aprila 1992., nakon što je napustio JNA, optuženi Hadžihasanović je stupio u TO (Teritorijalna odbrana) R BiH,⁵ a zatim je, 1. septembra 1992., imenovan načelnikom štaba 1. korpusa ABiH.⁶ Najprije mu je Sefer Halilović dao zaduženje da u Zenici organizuje snage za deblokadu Sarajeva.⁷ Zatim mu je dat zadatak da iz Zenice konsoliduje i organizuje jedinice u Srednjoj Bosni kako bi se oduprle vojnoj agresiji od strane srpskih snaga kojoj je bila izložena R BiH. Nakon toga ga je Sefer Halilović sredinom novembra 1992. imenovao komandantom 3. korpusa.⁸ Na tom položaju je bio sve do 1. novembra 1993., kada je unaprijeđen u načelnika Štaba Vrhovne komande. Nakon njega, na taj položaj je došao Mehmed Alagić.⁹

3. U decembru 1993., optuženi Hadžihasanović je dobio čin brigadnog generala i postao član Zajedničke komande Vojske Federacije Bosne i Hercegovine.

¹ Prvo stupanje pred Sud, 9. august 2001., T(f) 2.

² Zajednička izjava o činjenicama o kojima su se strane sporazumjele, Prilog A.

³ *Ibid.*

⁴ *Ibid.*

⁵ *Ibid.*

⁶ DH 451.

⁷ Muradić Mekić, T(f) 9950.

⁸ P 245; DH 2088 (Izveštaj vojnog vještaka Vahida Karavelića), par. 317, 367 i 377; Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 28; Zajednička izjava o činjenicama o kojima su se strane sporazumjele, Prilog A.

⁹ Zajednička izjava o činjenicama o kojima su se strane sporazumjele, Prilog A; P 209 i P 278.

2. Optuženi Kubura

4. Optuženi Kubura je rođen 4. marta 1964. u Kaknju u Bosni i Hercegovini.¹⁰ Optuženi Kubura je bivši aktivni oficir JNA. Po završetku studija na Akademiji kopnene vojske, pet godina služio je kao aktivni oficir JNA u Đakovici. Godine 1992., Amir Kubura je napustio JNA; tada je imao čin kapetana.¹¹

5. Godine 1992., optuženi Kubura je stupio u ABiH, koja se upravo formirala, kao zamjenik komandanta jednog odreda u Kaknju. Kasnije je postavljen za komandanta jednog brdskog bataljona ABiH na istom području.¹² Dana 11. decembra 1992., Amir Kubura je postavljen na dužnost pomoćnika načelnika štaba za operativno-nastavne poslove 7. muslimanske brdske brigade 3. korpusa ABiH.¹³ Naredbom Sefera Halilovića od 12. marta 1993., optuženi Kubura je imenovan načelnikom štaba i zamjenikom komandanta 7. brigade.¹⁴ Naredbom od 6. augusta 1993., Rasim Delić, komandant Štaba Vrhovne komande ABiH, imenovao je optuženog Kuburu komandantom 7. brigade.¹⁵ Međutim, dokazi koje ćemo proučiti kasnije svjedoče o tome da je optuženi Kubura *de facto* vršio komandu nad 7. brigadom i prije nego što je formalno postavljen na to mjesto.

6. Dana 16. marta 1994., optuženi Kubura, tada pukovnik, postavljan je za komandanta 1. muslimanske brdske brigade 1. korpusa ABiH.¹⁶ Dana 16. decembra 1995., postavljen je za komandanta 443. brigade 4. korpusa ABiH. U junu 1999. postao je član komande 1. korpusa ABiH.¹⁷

B. Optužbe protiv optuženih

7. Tužilac tvrdi da je, tokom 1993. i sve do 18. marta 1994., ABiH učestvovala u vojnom sukobu sa Hrvatskim vijećem obrane (u daljnjem tekstu: HVO) u srednjoj Bosni, uključujući opštine Travnik, Zenica, Bugojno, Kakanj i Vareš.¹⁸ Ona navodi da su jedinice potčinjene 3. korpusu, a među njima i 7. brigada kojom je zapovijedao optuženi Kubura, napale gradove i sela čije su većinsko stanovništvo činili bosanski

¹⁰ Prvo stupanje pred Sud, 9. august 2001., str. 2.

¹¹ Zajednička izjava o činjenicama o kojima su se strane sporazumjele, Prilog A.

¹² *Ibid.*

¹³ *Ibid.*

¹⁴ DK 62, Prilog A.

¹⁵ DK 25; P 498.

¹⁶ Zajednička izjava o činjenicama o kojima su se strane sporazumjele, Prilog A.

¹⁷ *Ibid.*

¹⁸ Optužnica, par. 26.

Prijevod

Hrvati. Nakon tih napada su civili, većinom bosanski Hrvati, ali i bosanski Srbi, bili, kako se tvrdi, izloženi hotimičnom lišavanju života i teškim povredama.¹⁹

8. Optužba između ostalog navodi da su većinom bosanski Hrvati, ali i bosanski Srbi, bili protivpravno zatvarani ili na drugi način zatočeni na mjestima koja su kontrolisale jedinice potčinjene optuženima. Tokom zatočeništva bili su izloženi fizičkom i psihičkom nasilju. Uslove u zatočeništvu karakterisala je, između ostalog, prenatrpanost, nedostatak higijene i ljekarske njege, kao i nehumano lišavanje, između ostalog, hrane, vode i odjeće.²⁰

9. Optužba takođe tvrdi da su jedinice potčinjene optuženima pljačkale i uništavale imovinu bosanskih Hrvata i bosanskih Srba bez ikakvog vojnog opravdanja. Pored toga i vjerski objekti, mjesta i ustanove bosanskih Hrvata bili su razarani ili na drugi način oštećivani ili sknavljeni.²¹

10. Tužilaštvo tvrdi da su optuženi znali ili da je bilo razloga da znaju da se njihovi potčinjeni spremaju na počinjenje krivičnih djela ili da su ih već počinili, ali da oni nisu preduzeli nužne i razumne da ta djela spriječe ili da kazne njihove počinioce.

11. Iz tih propusta, tvrdi se, proističe krivična odgovornost optuženih za ubistvo i okrutno postupanje, kao kršenje zakona ili običaja ratovanja kažnjivo po članovima 3 i 7(3) Statuta i priznato članom 3(1)(a) Ženevskih konvencija;²² bezobzirno razaranje gradova, naselja ili sela koje nije opravdano vojnom nuždom, kršenje zakona i običaja ratovanja kažnjivo po članovima 3(b) i 7(3) Statuta;²³ pljačkanje javne ili privatne imovine, kao kršenje zakona ili običaja ratovanja kažnjivo po članovima 3(e) i 7(3) Statuta;²⁴ te uništavanje ili hotmično oštećivanje vjerskih ustanova, kao kršenje zakona i običaja ratovanja kažnjivo po članovima 3(d) i 7(3) Statuta.²⁵

---

¹⁹ *Ibid.*, par. 27.

²⁰ *Ibid.*, par. 28.

²¹ *Ibid.*, par. 29.

²² *Ibid.*, par. 39-43.

²³ *Ibid.*, par. 44 i 45.

²⁴ *Ibid.*, par. 44 i 45.

²⁵ *Ibid.*, par. 46.

II. MJERODAVNO PRAVO

A. Uslovi za primjenu člana 3 Statuta

12. Optužnica sadrži, s jedne strane, tačke koje se zasnivaju na odredbama člana 3 Statuta kao što su tačka 5 (bezobzirno razaranje gradova, naselja ili sela koje nije opravdano vojnom nuždom), tačka 6 (pljačkanje javne ili privatne imovine) i tačka 7 (uništavanje ili hotimično oštećivanje vjerskih ustanova) i, s druge strane, tačke koje se zasnivaju i na članu 3 Statuta i na zajedničkom članu 3 Ženevskih konvencija iz 1949. (tačke 1 i 3: ubistvo, te tačke 2 i 4: okrutno postupanje).

13. Da bi se mogao primijeniti član 3 Statuta, moraju se zadovoljiti dva osnovna preduslova: postojanje oružanog sukoba (unutrašnjeg ili međunarodnog) i tijesna veza između inkriminiranih djela i sukoba.²⁶ Jurisprudencija Međunarodnog suda potvrdila je u više navrata da je član 3 Statuta primjenjiv bez obzira na karakter oružanog sukoba.²⁷

14. U Odluci o nadležnosti u predmetu *Tadić*, Žalbeno vijeće je zauzelo stav da oružani sukob postoji uvijek kada dođe do primjene oružane sile između država ili kada postoji dugotrajan oružani sukob između državnih vlasti i organizovanih oružanih grupa ili između takvih grupa unutar neke države.²⁸ Dovoljno je utvrditi da oružani sukob postoji na području na kojem se nalazi relevantna opština.²⁹ Međunarodno humanitarno pravo primjenjivo je od trenutka kada započne takav oružani sukob, nakon obustave neprijateljstava, pa sve do konačnog zaključenja mira; ili, u slučaju unutrašnjih sukoba, sve dok se ne postigne mirno rješenje.³⁰

15. Nadalje, Žalbeno vijeće u u predmetu *Tadić* je preciziralo: “Čak i ako u [datum] regionu [...] nije bilo većih sukoba u vremenu i na mestu gde su zločini navodno počinjeni [...] međunarodno humanitarno pravo se primenjuje. Dovoljno je

²⁶ Odluka o nadležnosti u predmetu *Tadić*, par. 67 do 70. Argumenti Tužilaštva u pogledu oružanog sukoba i obilježja bića krivičnih djela, 2. juli 2004., par 3 do 8.

²⁷ Odluka o nadležnosti u predmetu *Tadić*, par. 94 i 137; Prvostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 216.

²⁸ Odluka o nadležnosti u predmetu *Tadić*, par. 70.

²⁹ Prvostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 185.

³⁰ Odluka o nadležnosti u predmetu *Tadić*, par. 70.

Prijevod

da su navodni zločini bili usko povezani uz neprijateljstva koja su se dešavala na drugim delovima teritorija pod kontrolom sukobljenih strana”.³¹

16. Što se tiče uslova postojanja uske i očigledne veze između oružanog sukoba i počinjenja krivičnog djela, Žalbena vijeće u predmetu *Kunarac* konstatovalo je da je dovoljno utvrditi da je “počinilac djelovao u službi oružanog sukoba ili pod okriljem oružanog sukoba”.³² U vezi s tim, Žalbena vijeće je podsjetilo da se ne zahtijeva uzročno-posljedična veza između oružanog sukoba i počinjenja krivičnog djela, ali da se traži barem to da je postojanje oružanog sukoba u znatnoj mjeri uticalo na mogućnost da počinilac počinu krivično djelo, njegovu odluku da ga počinu, način na koji je počinjeno ili cilj s kojim je počinjeno.³³

17. Što se tiče nadležnosti Vijeća za krivična djela iz zajedničkog člana 3 Ženevskih konvencija iz 1949., valja podsjetiti da je u svojoj Odluci o nadležnosti Žalbena vijeće zauzelo stav da član 3 Statuta funkcionira kao rezidualna odredba kako bi se osiguralo da nijedno teško kršenje međunarodnog humanitarnog prava ne izmakne nadležnosti Međunarodnog suda.³⁴ S tim u vezi Vijeće je navelo uslove koji se moraju ispuniti da bi neko krivično djelo bilo predmetom krivičnog gonjenja pred Međunarodnim sudom, u smislu člana 3 Statuta:

(I) kršenje mora da predstavlja povredu pravila međunarodnog humanitarnog prava;

(II) pravilo mora biti običajne prirode, ili, ako pripada pravu koji je bazirano na sporazumu, moraju biti ispunjeni zahtevani uslovi;

(III) kršenje mora biti “teško”, što znači da mora predstavljati povredu pravila koje štiti važne vrednosti, i ta povreda mora uključiti teške posledice po žrtvu. [...]

(IV) povreda pravila mora zahtevati, po običajnom pravu ili po pravu baziranom na sporazumu, individualnu krivičnu odgovornost osobe koja je prekršila to pravilo.³⁵

18. Dakle, da bi neko vijeće bilo nadležno da sudi u pogledu nekog kršenja, moraju biti ispunjeni ti uslovi, bez obzira na to da li se to konkretno krivično djelo

³¹ Odluka o nadležnosti u predmetu *Tadić*, par. 70, potvrđena od strane Žalbenog vijeća u Drugostepenoj presudi u predmetu *Kunarac*, par. 57.

³² Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 58.

³³ *Ibid.*, par. 58.

³⁴ Odluka o nadležnosti u predmetu *Tadić*, par. 91 i 94; Prvostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 218. Žalbena vijeće je riješilo da je njegova jurisprudencija obavezujuća za pretresna vijeća, vidi Drugostepenu presudu u predmetu *Aleksovski*, par. 113.

³⁵ Odluka o nadležnosti u predmetu *Tadić*, par. 94.

Prijevod

navodi u članu 3 Statuta.³⁶ Nadalje, Žalbeno vijeće je također naglasilo da nije važno da li je kršenje počinjeno u kontekstu međunarodnog ili unutrašnjeg oružanog sukoba, sve dok su ispunjeni navedeni uslovi.³⁷ Prema tome, zajednički član 3 Ženevskih konvencija (u vezi s tačkama 1-4), primjenjiv na situacije nemeđunarodnih oružanih sukoba, obuhvaćeno je poljem primjene člana 3 Statuta.

19. Takođe, zajednički član 3 Ženevskih konvencija primjenjuje se ako se utvrdi da žrtve krivičnog djela nisu direktno učestvovala u oružanom sukobu.³⁸ Taj uslov naveden je i u preambuli zajedničkog člana 3, gdje se govori o “osobama koje izravno ne sudjeluju u neprijateljstvima, uključujući pripadnike oružanih snaga koji su položili oružje i osobe koje su van borbenog stroja (*hors de combat*) zbog bolesti, rana, lišenja slobode ili bilo kojega drugog razloga”.³⁹ O primjeni navedenog na činjenice ovog predmeta biće riječi u dijelu ove presude koji se bavi činjeničnim zaključcima po tačkama Optužnice pojedinačno.

1. Da li je u periodu i na području na koje se odnose činjenice ovog predmeta postojao oružani sukob?

20. Vijeće smatra da ima dovoljno elemenata za zaključak da je u razdoblju na koje se odnosi Optužnica u opštinama relevantnim za ovaj predmet postojao oružani sukob između između HVO-a i ABiH.

Neki svjedoci su izjavili da je već od kraja 1992. bilo sukoba između tih dviju vojski u dolini Lašve,⁴⁰ u Gornjem Vakufu,⁴¹ u Busovači,⁴² u Prozoru,⁴³ u Novom Travniku⁴⁴ i u Kiseljaku.⁴⁵ Ti sukobi su se nastavili u januaru 1993. te su se proširili i na druge opštine srednje Bosne.⁴⁶ Naređenja i sporazumi o prekidu vatre između

³⁶ Prvostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 218. (citati izostavljeni).

³⁷ Odluka o nadležnosti u predmetu *Tadić*, par. 94 i 137.

³⁸ U vezi s krivičnim djelom ubistva, vidi Prvostepenu presudu u predmetu *Stakić*, par. 581; u vezi s krivičnim djelom okrutnog postupanja vidi Drugostepenu presudu u predmetu *Čelebići*, par. 424, i Drugostepenu presudu u predmetu *Blaškić*, par. 595.

³⁹ Vidi zajednički član 3(1).

⁴⁰ ZP, T(f) 8799, 8800, 9010 i 9011 do 9013.

⁴¹ Zdravko Žulj, T(f) 3635; Bryan Watters, T(f) 7526 do 7527; DH 579; DH 648; ZP, T(f) 9010 (svjedok nije precizirao datum tog okršaja).

⁴² Dragan Radić, T(f) 3568; Bryan Watters, T(f) 7526 do 7527.

⁴³ Bryan Watters, T(f) 7526 do 7527; svjedok ZP, T(f) 9010 (svjedok nije precizirao datum tog okršaja).

⁴⁴ Bryan Watters, T(f) 7526 do 7527; DH 551.

⁴⁵ Bryan Watters, T(f) 7526 do 7527.

⁴⁶ Svjedok ZN, T(f) 5290; DH 579; DH 648; DH 551; Džemal Merdan, T(f) 13024 do 13026, str. 13032 (Busovača), str. 13042 (Vitez) i str. 13050 do 13052 (dolina Bile) kao i sljedeći dokumenti:

Prijevod

ABiH i HVO-a iz razdoblja krajem januara 1993. pokazuju da je u to vrijeme postojao oružani sukob između tih dviju vojski.⁴⁷

21. Vijeće takođe podsjeća da je na zahtjev i Hadžihasanovićeve i Kuburine odbrane formalno primilo na znanje neke činjenice utvrđene u predmetu *Aleksovski* koje upućuju na postojanje oružanog sukoba između ABiH i HVO-a u dolini Lašve:

Krajem januara 1993., došlo je do otvorenih neprijateljstava između HVO-a i ABiH: u racijama sprovedenim u gradu Busovači i okolnim selima oko 24. januara 1993., zarobljeni su bosanski Muslimani. Oko četrsto muškaraca držano je oko dvije sedmice u obližnjem zatočeničkom centru u Kaoniku.⁴⁸

22. Od januara do juna 1993., odvijale su se manje ili više intenzivne borbe između ABiH i HVO-a.⁴⁹ Neki svjedoci su govorili o neprekidnom sukobu između HVO-a i ABiH od januara do aprila 1993. u Busovači i Gornjem Vakufu, uz sporadične incidente i na drugim mjestima.⁵⁰ Ti su svjedoci takođe navodili da je u aprilu 1993. izbio sukob u opštinama Vitez, Travnik, Kakanj i Zenica.⁵¹ Zatim se, u junu 1993., sukob između te dvije vojske u srednjoj Bosni razbuktao.⁵² U vezi s tim Vijeće primjećuje da je sukob između ABiH i HVO-a u Malinama 8. juna 1993. uvršten u činjenice o kojima su se strane sporazumjele.⁵³ U ljeto i jesen 1993. borbe između ABiH i HVO-a su se nastavile.⁵⁴ Vijeće takođe primjećuje da veliki broj svjedoka u svojim iskazima pominje “sukob”, “neprijateljstva” i “rat” između HVO-a i ABiH.⁵⁵

DH 557, DH 558, DH 559, DH 561, DH 562, DH 564, DH 565, DH 566, DH 568, DH 576, DH 577, DH 578, DH 581, DH 589, DH 592, DH 600, DH 604, DH 615, DH 620, DH 705 (Gornji Vakuf).

⁴⁷ P 127; Zajednička izjava o činjenicama o kojima su se strane sporazumjele, Prilog A, svjedoči tome u prilog: 30. januara 1993. ABiH i HVO potpisali su sporazum o prekidu vatre pod okriljem UN-a.

⁴⁸ Konačna odluka u vezi sa formalnim primanjem na znanje činjenica o kojima je presuđeno u drugim predmetima, 20. april 2004., str. 7, u kojoj se upućuje na Prvostepenu presudu u predmetu *Aleksovski*, par. 23. Svjedok ZP je, međutim, izjavio da je oružani sukob u Bosni i Hercegovni započeo u junu 1992., T(f) 8784.

⁴⁹ Zajednička izjava o činjenicama o kojima su se strane sporazumjele, Prilog A (napad na Ahmiće 16. aprila 1993.), Prilog B.14 i B.15 (borbe u Dusini).

⁵⁰ Džemal Merdan, T(f) 13024 do 13026 i 13269.

⁵¹ Džemal Merdan, T(f) 13270 do 13271; ZP, T(f) 9010 (svjedok nije naveo tačan datum tog okršaja); DH 204; DH 205.

⁵² Džemal Merdan, T(f) 13277; Fikret Čuskić, T(f) 12071 (Travnik) i 12122.

⁵³ Zajednička izjava o činjenicama o kojima su se strane sporazumjele, Prilog C.

⁵⁴ Fikret Čuskić, T(f) 12146 do 12147; DK 13; P 671; C 11 (5. septembar 1993.); C18 (5. septembar 1993.); P 440; C 11, str. 252 i str. 253 i C 13, str. 73 i str. 74 (6. septembar 1993.); C 11, str. 264 i C 11, str. 268 (7. septembar 1993.); C 13, str. 78; C 11, str. 276 (9. septembar 1993.); P 482; C 11, str. 9 i C 13, str. 88 (18. septembar 1993.); C 11 (9. oktobar 1993.); P 492; DK 15; P 656; C 13 i C 11 (27. oktobar 1993.); P 925-4 (ranije P 711); P 931; P 495; C 13, str. 183 (18. januar 1994.); C 13, str. 192 (19. januar 1994.).

⁵⁵ Vidi, na primjer, iskaze Ive Mrše, Zdravka Žulja, Ivana Tvrtkovića, Dragana Radića, svjedoka ZN, Franje Križanca, Bryana Wattersa, Nenada Bogeljića, Ranka Popovića, i Hakana Birgera.

Prijevod

23. Nadalje, naređenja o prekidu vatre koja su izdavali štabovi dviju vojski i politički vođe dviju sukobljenih strana implicitno pokazuju da je u trenutku sklapanja tih sporazuma između te dvije vojske postojao vojni sukob.⁵⁶ Prisustvo pripadnika međunarodnih organizacija koji su nastojali da se zakluče i provedu sporazumi o prekidu vatre dodatno ukazuje na to da je u razdoblju i u opštinama na koje se odnosi Optužnica zaista postojao oružani sukob.⁵⁷ To što je u više navrata došlo do neuspjeha u formiranju zajedničke komande HVO-a i ABiH dodatno ukazuje na činjenicu da je u dolini Lašve u relevantno vrijeme vladao oružani sukob.⁵⁸

24. Osim toga, Vijeće želi podsjetiti da jedan od optuženih takođe u jednom od svojih podnesaka navodi da je u dolini Lašve od 1992. do 1993. postojao oružani sukob.⁵⁹

25. Vijeće stoga zaključuje da je postojao oružani sukob između HVO-a i ABiH u razdoblju na koje se odnosi Optužnica, i to sve do potpisivanja Vašingtonskog sporazuma u februaru 1994.⁶⁰

2. Analiza postojanja veze između krivičnih djela i sukoba u svjetlu činjenica predmeta

26. Što se tiče uslova uske veze između inkriminiranih djela i sukoba, Vijeće smatra da postoji dovoljno dokaza da se izvede zaključak o postojanju takve veze, a naročito s obzirom na dokaze o zatočenju velikog broja osoba od strane ABiH, bilo nakon napada, bilo nakon pretresa radi pronalaženja oružja ili radio-stanica, ili iz drugih razloga.⁶¹ Razaranja gradova, naselja ili sela i vjerskih ustanova, kao i sve pljačke i konfiskacije lične i vojne imovine u predmetnom razdoblju, bili su povezani s vođenjem borbi u dolini Lašve i Bile.⁶²

⁵⁶ Zajednička izjava o činjenicama o kojima su se strane sporazumjele, Prilog A, svjedoči o postojanju takvih sporazuma; "18. aprila 1993., Alija Izetbegović i Mate Boban, vođa HZ-HB, potpisali su u Zagrebu sporazum kojim se naređuje trenutna obustava borbi između ABiH i HVO-a"; vidi takođe Prilog B.7 i Zajedničke izjave o činjenicama o kojima su se strane sporazumjele; DH 205.

⁵⁷ Bryan Watters, T(f) 7483 do 7575; Vaughan Kent-Payne, T(f) 4761 do 4949.

⁵⁸ Džemal Merdan, T(f) 13045.

⁵⁹ Vidi Pretpretresni podnesak Kuburine odbrane, par. 13: "Međutim, Amir Kubura djelovao je na terenu; većinu vremena provodio je van svog štaba u Zenici, i tokom 1992. i 1993. bio je angažovan u žestokim borbama protiv snaga VRS i HVO-a, u nekim sektorima srednje Bosne i drugdje". Naglasak naš.

⁶⁰ Džemal Merdan, T(f) 13269 do 13270.

⁶¹ Vidi na primjer iskaze Ivanke Tavić, Zrinka Alvira, Nenada Bogeljića, Ranka Popovića, Dalibora Adžaića, Ivana Josipovića i Vinka Tadića.

⁶² Vidi, na primjer, *infra* par. 1792, 1824, 1998 do 2002 i 2019.

3. Karakter sukoba: unutrašnji oružani sukob

27. U Optužnici se ne kvalifikuje karakter sukoba koji je vladao u srednjoj Bosni i Hercegovini u relevantnom razdoblju i pominje se samo da je “[s]ve vrijeme na koje se odnosi ova optužnica, na teritoriji Bosne i Hercegovine postojao [...] oružani sukob⁶³“. Pitanje karaktera oružanog sukoba i posljedica koje proizlaze iz odgovora na to pitanje strane su razmatrale u više navrata.⁶⁴ Vijeće je, preuzimajući zaključke do kojih je Žalbena vijeće došlo u jednoj od odluka u pretpretresnoj fazi postupka,⁶⁵ konstatovalo da je oružani sukob u predmetu u kojem sudi, ako se ne dokaže suprotno, unutrašnji.⁶⁶ Žalbena vijeće je u odluci iz 2003. odredilo da “ako optužba želi, makar i alternativno, iznositi navode o postojanju međunarodnog oružanog sukoba, mora navesti kao materijalnu činjenicu da je oružani sukob imao međunarodni karakter i potkrijepiti taj argument”.⁶⁷ Žalbena vijeće je naglasilo da, “nakon što je povukla dvije tačke Optužnice predviđene članom 2 Statuta i izričitu tvrdnju u prvobitnoj optužnici da se radilo o međunarodnom oružanom sukobu, optužbi ne bi trebalo dozvoliti da se poziva na svoje sadašnje podneske, koji nisu precizni, kako bi uvela tezu da je oružani sukob imao međunarodni karakter; da pojasni to pitanje, trebala bi ponovo izmijeniti optužnicu”.⁶⁸

28. Oslanjajući se na tu odluku, Vijeće je ocijenilo da, budući da se u Optužnici ne pominje izričito postojanje međunarodnog oružanog sukoba u srednjoj Bosni 1993., dokazi o eventualnom međunarodnom karakteru sukoba nemaju direktne veze s nekim konkretnim navodom iz Optužnice. U vezi s tim, Vijeće je u toj odluci primijetilo da optužba nije tokom glavnog izvođenja dokaza predočila dokaze koji bi omogućili da se utvrdi međunarodni karakter sukoba u srednjoj Bosni 1993.⁶⁹ Zaključujući da se dokazi koje je optužba predočila prilikom unakrsnog ispitivanja mogu prihvatiti samo da bi se pojasnio opšti kontekst ovog predmeta i da ne mogu u

⁶³ Optužnica, par. 8.

⁶⁴ Vidi *infra*, par. 273 i IX, Dodatak III: Historijat postupka.

⁶⁵ Odluka o valjanosti žalbe uložene na osnovu pravila 72(E) Pravilnika, Žalbena vijeće, 21. februar 2003.

⁶⁶ Odluka po zahtjevu odbrane u pogledu unakrsnog ispitivanja svjedoka od strane Tužilaštva, 9. decembar 2004.

⁶⁷ *Ibid.*, str. 4 do 5 (gdje se citira Odluka o valjanosti žalbe uložene na osnovu pravila 72(E) Pravilnika, 21. februar 2003.).

⁶⁸ Odluka po zahtjevu odbrane u pogledu unakrsnog ispitivanja svjedoka od strane Tužilaštva, 9. decembar 2004., str. 5 gdje se citira Odluka o valjanosti žalbe uložene na osnovu pravila 72(E) Pravilnika, Žalbena vijeće, 21. februar 2003., par. 12.

⁶⁹ Odluka po zahtjevu odbrane u pogledu unakrsnog ispitivanja svjedoka od strane Tužilaštva, 9. novembar 2004., str. 5.

Prijevod

svjetlu mjerodavnog prava poslužiti za dokazivanje međunarodnog karaktera sukoba,⁷⁰ vijeće konstatuje da se ovaj predmet zapravo smješta u kontekst unutrašnjeg oružanog sukoba.

4. Analiza uslova uspostavljenih Odlukom o nadležnosti u predmetu *Tadić*, u odnosu na činjenice ovog predmeta

29. Kako bi utvrdilo da li krivična djela ubistva i okrutnog postupanja, koja se zasnivaju na zajedničkom članu 3 Ženevskih konvencija, zadovoljavaju uslove zadane u Odluci o nadležnosti u predmetu *Tadić*, Vijeće usvaja logiku kojom se rukovodilo Pretresno vijeće u predmetu *Strugar*: da takva djela predstavljaju kršenje pravila koja štite važne vrijednosti i da podrazumijevaju teške posljedice po žrtve; da zajednički član 3 predstavlja dio običajnog međunarodnog prava te da to povlači individualnu krivičnu odgovornost.⁷¹ Prema tome, Vijeće smatra da su, budući da su zadovoljeni uslovi uspostavljeni Odlukom o nadležnosti u predmetu *Tadić*, krivična djela ubistva i okrutnog postupanja koja se zasnivaju na zajedničkom članu 3 primjenjiva.⁷²

B. Definicija i obilježja krivičnih djela protiv osobe

1. Ubistvo

30. Vijeće je već utvrdilo da je zajednički član 3 Ženevskih konvencija obuhvaćen poljem primjene člana 3 Statuta, i da je zajednički član 3 Ženevskih konvencija primjenjiv ako se utvrdi da žrtve zločina nisu direktno učestvovale u oružanom sukobu.⁷³

31. Budući da strane nisu tokom postupka osporile obilježja krivičnog djela ubistva u smislu člana 3 Ženevskih konvencija, Vijeće podsjeća na svoje zaključke u vezi s tim u Odluci po prijedlozima za donošenje oslobađajuće presude.⁷⁴ Definicija ubistva koje čini kršenje zakona i običaja ratovanja u smislu zajedničkog člana 3 Statuta višestruko je utvrđena u jurisprudenciji Međunarodnog suda.⁷⁵ Da bi postojalo krivično djelo ubistva nužno je da je smrt žrtve nastupila kao posljedica djela ili propusta optuženog ili osoba za koje je optuženi krivično odgovoran, a koje su

⁷⁰ *Ibid.*, str. 6.

⁷¹ Prvostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 219.

⁷² *Ibid.*

⁷³ Vidi *supra* par. 18-19.

⁷⁴ Odluka po prijedlozima za donošenje oslobađajuće presude, par. 37.

⁷⁵ Vidi Drugostepenu presudu u predmetu *Kvočka*, par. 261.

Prijevod

djelovale s namjerom da žrtvu liše života ili da joj nanesu teške tjelesne povrede za koje je počinitelj razumno trebalo da zna da mogu dovesti do smrti.⁷⁶ Što se tiče elementa svijesti koji je uslov u smislu zajedničkog člana 3 Ženevskih konvencija, Vijeće usvaja sljedeću definiciju Pretresnog vijeća u predmetu *Stakić*:

[...] i *dolus directus* i *dolus eventualis* dovoljni [su] da se dokaže krivično djelo ubistva po članu 3. Tehnička definicija pojma *dolus eventualis* jeste: ako subjekt svojim ponašanjem ugrožava život neke osobe, lišavanje te osobe života od strane subjekta postaje namjerno ukoliko je subjekt "pristao" ili se "pomirio s tim" da to njegovo ponašanje može dovesti do smrti. Stoga, ako je lišavanje života počinjeno s "očitom ravnodušnošću prema vrijednosti ljudskog života", i ponašanje koje povlači mali rizik može postati namjerno ubistvo.⁷⁷

2. Okrutno postupanje

32. Vijeće konstatuje da je krivično djelo okrutnog postupanja, kao kršenje zakona i običaja ratovanja u smislu člana 3 Statuta, definisano u jurisprudenciji Međunarodnog suda kao namjerna radnja ili propust koja nanosi tešku duševnu ili tjelesnu patnju ili povredu, ili predstavlja težak napad na ljudsko dostojanstvo.⁷⁸

33. Da bi se odredila težina nekog djela, moraju se uzeti u obzir sve činjenične okolnosti, "uključujući karakter radnje ili propusta, kontekst u kojem se odvijaju, njihovo trajanje i/ili ponavljanje, tjelesni, duševni i moralni učinak te radnje na žrtvu i lične okolnosti žrtve, uključujući njenu dob, pol i zdravstveno stanje".⁷⁹

34. Žalbeno vijeće u predmetu *Krnojelac* konstatovalo je sljedeće:

Traženi element *mens rea* prisutan je ako je glavni počinitelj u vrijeme izvršenja radnje ili propusta imao namjeru da nanese tešku tjelesnu ili duševnu patnju, ili da počini teški napad na ljudsko dostojanstvo žrtve, ili ako je znao da će njegova radnja ili propust vjerovatno imati za posljedicu nanošenje teške tjelesne ili duševne patnje ili ozbiljan napad na ljudsko dostojanstvo, a bezobzirno se odnosio prema mogućnosti da se pojave takva patnja ili napad kao posljedica njegove radnje ili propusta.⁸⁰

35. Na osnovu definicije koju je uspostavila jurisprudencija Međunarodnog suda, premlaćivanje ili zatočenje u nehumanim uslovima mogu predstavljati okrutno postupanje ako imaju za posljedicu teške tjelesne ili duševne patnje ili težak napad na ljudsko dostojanstvo.⁸¹ Stav 1 člana 5 Dopunskog protokola II Ženevskim

⁷⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka*, par. 261 (fusnote izostavljene).

⁷⁷ Prvostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 587.

⁷⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 424; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 595.

⁷⁹ Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 131.

⁸⁰ Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 132.

⁸¹ Prvostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 554-558, 1015-1018, 1112-1119.

Prijevod

konvencijama može poslužiti da se utvrdi težina uslova u zatočeništvu. Taj član obavezuje potpisnice Dopunskog protokola II na poštivanje određenih uslova zatočenja osoba lišenih slobode iz razloga vezanih uz oružani sukob, i ti uslovi predstavljaju minimum. U njemu se, između ostalog, propisuje da se osobama lišenim slobode moraju podmirivati osnovne životne potrebe u istoj mjeri kao i lokalnom stanovništvu:

Uz odredbe članka 4, u odnosu na osobe koje su lišene slobode iz razloga vezanih uz oružani sukob, bilo da su internirane ili zatočene, poštovat će se barem ove odredbe: [...] b) osobe spomenute u ovome stavu u istoj će mjeri kao i lokalno civilno stanovništvo biti opskrbljene hranom i pitkom vodom i osigurat će im se zdravstveni i higijenski uvjeti te pružiti zaštita od klimatskih nepogoda i opasnosti od oružanog sukoba;⁸²

U tom smislu hrana koju dobivaju čuvari osoba lišenih slobode može poslužiti kao osnova za poređenje da se utvrdi da li su poštivani minimalni uslovi u pogledu zadovoljavanja osnovnih životnih potreba.⁸³

36. Ako se ne mogu obezbijediti te minimalne norme u postupanju sa zatočenicima, sila koja zatočava ne smije ih dalje držati u zatočeništvu; u protivnom, to može povlačiti krivičnu odgovornost.

37. Na optužbi je da dokaže da su uslovi zatočenja bili dovoljno teški da se mogu smatrati okrutnim postupanjem prema zatočenicima u smislu člana 3 Statuta. Ako optuženi u sklopu svoje odbrane tvrdi da je uslovima koji su vladali u zatočeništvu bilo jednako pogođeno i lokalno civilno stanovništvo, tada je na njemu da to dokaže. Dakle, optuženi mora dokazati da je nestašicom živežnih namirnica i pitke vode na području na kojem se nalazio zatočenički centar bilo jednako pogođeno i lokalno civilno stanovništvo, s jedne strane, te ratni zarobljenici i civilni zatočeniци, s druge strane.

C. Definicija i obilježja krivičnih djela protiv imovine

1. Nadležnost Vijeća da sudi po tačkama 5, 6 i 7 Optužnice

38. Pretresno vijeće je u svojoj “Odluci po prijedlozima za donošenje oslobađajuće presude” od 27. septembra 2004. ustvrdilo da, u okviru nemeđunarodnih vojnih sukoba, međunarodno pravo zabranjuje bezobzirno razaranje gradova, naselja

⁸² Dopunski protokol II, član 5(1)(b) (naglasak naš).

⁸³ Komentar uz Dopunski protokol II, par. 4573.

Prijevod

ili sela koje nije opravdano vojnom nuždom,⁸⁴ pljačkanje javne ili privatne imovine,⁸⁵ kao i oštećivanje vjerskih ustanova.⁸⁶ Vijeće je takođe konstatovalo da su obilježja gorenavedenih krivičnih djela iz člana 3 Statuta identična, bez obzira na to da li su zločini počinjeni u okviru međunarodnog ili u okviru nemeđunarodnog sukoba.⁸⁷ Žalbeno vijeće je potvrdilo zaključke Pretresnog vijeća u pogledu zabrane u običajnom međunarodnom pravu krivičnih djela iz alineja (b), (d) i (e) člana 3 Statuta počinjenih u okviru unutrašnjeg oružanog sukoba, ne izjašnjavajući se, međutim, u pogledu obilježja tih krivičnih djela.⁸⁸

2. Bezobzirno razaranje gradova, naselja ili sela koje nije opravdano vojnom nuždom

39. Vijeće smatra da obilježja krivičnog djela bezobzirnog razaranja gradova, naselja ili sela koje nije opravdano vojnom nuždom iz člana 3(b) Statuta postoje: i) kad se radi o razaranju velikih razmjera, ii) kada razaranje nije opravdano vojnom nuždom i iii) kada je počinitelj djelovao s namjerom da uništi imovinu o kojoj je riječ, ili je ta imovina uništena zbog njegove bezobzirnosti i ravnodušnosti prema vjerovatnoći da će biti uništena.⁸⁹

40. Vijeće smatra da je namjerni karakter razaranja utvrđen kada je počinitelj djelovao "s umišljajem, tj., razmišljajući o djelu i njegovim posljedicama, i htijući ih"⁹⁰ ili kada je djelovao bezobzirno, ne razmišljajući o tome da će vjerovatno doći do uništenja.⁹¹

41. Vijeće konstatuje da je krivično djelo iz člana 3(b) Statuta slično krivičnom djelu uništavanja imovine širokih razmjera koje nije opravdano vojnom nuždom, a

⁸⁴ Odluka po prijedlozima za donošenje oslobađajuće presude na osnovu pravila 98bis Pravilnika, par. 104.

⁸⁵ *Ibid.*, par. 125.

⁸⁶ *Ibid.*, par. 147.

⁸⁷ *Ibid.*, par. 107, 128 i 150.

⁸⁸ *Ibid.*, par. 30, 37 i 47; Vidi Drugostepenu presudu u predmetu *Kordić*, par. 75-78 i 92.

⁸⁹ Vidi Prvostepenu presudu u predmetu *Kordić*, par. 346; Prvostepenu presudu u predmetu *Strugar*, par. 292; vidi Završni podnesak Tužilaštva, par. 29, u kojem optužba podsjeća na definiciju obilježja bića krivičnog djela bezobzirnog razaranja gradova, naselja ili sela koje nije opravdano vojnom nuždom iz Prvostepene presude u predmetu *Kordić*. Ni odbrana optuženog Hadžihasanovića ni odbrana optuženog Kubure u svojim podnescima nemaju prigovore u pogledu definiranja krivičnog djela bezobzirnog razaranja gradova, naselja ili sela.

⁹⁰ Vidi Komentar MKCK-a uz član 85 Dopunskog protokola I, par. 3474.

⁹¹ Vidi Argumente Tužilaštva u vezi sa oružanim sukobima i obilježjima bića krivičnih djela, par. 28, gdje optužba navodi da su optuženi morali djelovati s namjerom da unište imovinu o kojoj je riječ, ili sa neodgovornom ravnodušnošću u pogledu mogućnosti da ona bude uništena.

Prijevod

izvedeno je protivpravno i bezobzirno, iz člana 2(d) Statuta.⁹² Ta sličnost je istaknuta i u presudi u predmetu *Naletilić*. U tom predmetu Pretresno vijeće je smatralo da krivično djelo uništavanja imovine u smislu člana 2(d) Statuta postoji: a) ako su ispunjeni opšti uslovi iz člana 2 Statuta; b) ako je uništavanjem pogođena imovina koja uživa zaštitu u skladu sa Ženevskim konvencijama; c) ako je došlo do uništavanja imovine širokih razmjera; d) ako razaranje nije bilo opravdano vojnom nuždom; e) ako je počinitelj djelovao s namjerom da uništi tu imovinu ili je uništenje te imovine bilo posljedica njegove bezobzirnosti.⁹³ Prema tome, ako se krivična djela predviđena članovima 2(d) i 3(b) Statuta podrgnu opštim uslovima za primjenu članova 2 i 3 Statuta koji se odnose na karakter oružanog sukoba,⁹⁴ obilježja krivičnih djela razaranja iz člana 2(d) i 3(b) Statuta su identična. Shodno tome, kada sukob ima unutrašnji karakter i kada je usko povezan sa inkriminisanim djelom, krivično djelo razaranja može se kažnjavati na osnovu člana 3(b) Statuta.⁹⁵

42. S obzirom na sličnost krivičnih djela predviđenih članovima 2(d) i 3(b) Statuta, Vijeće smatra da je bezobzirno razaranje gradova, naselja ili sela koje nije opravdano vojnom nuždom primjenjivo, jednako kao i krivično djelo predviđeno članom 2(d) Statuta, na pokretnu, kao i na nepokretnu imovinu.⁹⁶

43. Valja podsjetiti da je u predmetu *Strugar* Pretresno vijeće bilo mišljenja da se za izvršenje djela širokih razmjera zahtijeva da se dokaže da je uništen znatan broj objekata, ali ne i da je uništen čitav grad, naselje ili selo.⁹⁷ Pojam širokih razmjera mora se, prema Prvostepenoj presudi u predmetu *Blaškić* posmatrati u kontekstu činjenica predmeta.⁹⁸ Zapravo i samo jedno djelo, kao što je uništavanje bolnice, može biti dovoljno da se zadovolji kriterij velikih razmjera.⁹⁹ Vijeće smatra da je počinjeno uništavanje velikih razmjera bilo kada je uništen znatan broj objekata bilo kada je uništen samo jedan objekt, ali koji je dovoljno važan.¹⁰⁰

⁹² Vidi Prvostepenu presudu u predmetu *Blaškić*, par. 183. Pretresno vijeće je konstatovalo da je uništavanje imovine slično krivičnom djelu iz člana 3(d) Statuta.

⁹³ Prvostepena presuda u predmetu *Naletilić*, par. 577.

⁹⁴ Vidi Prvostepenu presudu u predmetu *Naletilić*, par. 176 i 225.

⁹⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 74.

⁹⁶ Vidi Komentar MKCK-a uz član 147 Ženevske konvencije; Prvostepenu presudu u predmetu *Brđanin*, par. 586; Prvostepenu presudu u predmetu *Blaškić*, par. 157.

⁹⁷ Prvostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 294.

⁹⁸ Prvostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 157.

⁹⁹ *Ibid.*

¹⁰⁰ Vidi argumente Tužilaštva u vezi s oružanim sukobom i obilježjima bića krivičnih djela, par. 26: optužba smatra da pojam "širokih" razmjera zahtijeva da se dokaže da je količina ili vrijednost imovine

44. Postavlja se pitanje da li djelimično uništavanje može predstavljati krivično djelo kažnjivo po članu 3(b) Statuta. Vijeće prima na znanje nacionalnu praksu u tom području i primjećuje da brojni nacionalni vojni priručnici i krivični zakoni zabranjuju djelimično ili potpuno razaranje imovine koje nije opravdano vojnom nuždom.¹⁰¹ Vijeće smatra da, u odsustvu suprotnih pokazatelja bilo u Statutu bilo u jurisprudenciji Međunarodnog suda, djelimično razaranje ulazi u polje primjene člana 3(b) Statuta. Nadalje, Vijeće je mišljenja da će uslov koji se odnosi na uslov širokih razmjera, ako ga treba ocjenjivati od slučaja do slučaja, najčešće biti ispunjen kada se radi o djelima opsežnog djelimičnog razaranja.

45. Međutim, zaštita koju pruža član 3(b) Statuta ograničena je izuzetkom vojne nužde. Vijeće konstatuje da vojna nužda može opravdati kolateralnu štetu nanijetu civilnoj imovini i predstavljati izuzetak u pogledu načela zaštite civilne imovine. Upućujući konkretno na načela sadržana u članovima 57 i 58 Dopunskog protokola I, Pretresno vijeće u predmetu *Kupreškić* ocijenilo je da zaštita civila i civilne imovine, predviđena modernim međunarodnim pravom, može potpuno prestati, biti smanjena ili suspendirana kada su meta vojnog napada vojni ciljevi i kada zaraćene strane ne mogu izbjeći takozvane kolateralne štete nanijete civilima.¹⁰² Ta načela sadržana su u običajnom međunarodnom pravu.¹⁰³

46. Vijeće smatra da nije potrebno da bezobzirno razaranje bude izvršeno u okviru vojne akcije da bi predstavljalo krivično djelo kažnjivo na osnovu člana 3 Statuta. Dovoljno je da je krivično djelo iz člana 3(b) Statuta počinjeno u uskoj vezi s neprijateljstvima.¹⁰⁴

---

dovoljno velika, te da se taj pojam mora posmatrati u svjetlu činjenica predmeta. Vidi Završni podnesak Kuburine odbrane, par. 181: odbrana optuženog Kubure tvrdi da, s obzirom na kriterij širokih razmjera, djela djelimičnog razaranja treba da se isključe.

¹⁰¹ Vidi Kanada, LOAC Manual (1999.), str. 12-8; Nizozemska, Military Manual (1993.), str. IX-6; Novi Zeland, Military Manual (1992.), par. 1335; UK, Military Manual (1958.), par. 588; Gana, Armed Forces Act (1962.), čl. 8(d); Iraq Military Penal Code (1940), čl. 113; Jordan, Military Criminal Code (1952), čl. 12(2); Malezija, Armed Forces Act (1972.), čl. 46(c); Nikaragva, Military Penal Code (1996.), čl. 59; Norveška, Military Penal Code (1902.), par. 103 i 108; Paragvaj, Military Penal Code (1980.), čl. 282-283; Rumunija, Penal Code (1968.), čl. 359; Španija, Military Criminal Code (1985.), čl. 73; Šri Lanka, Army Act (1949.), čl. 96(b); Uganda, National Resistance Army Statute (1992.), čl. 35(c); Vijetnam, Penal Code (1990.), čl. 274. Citirano u *Customary International Humanitarian Law*, MKCK, sv. II, str. 1004-1021.

¹⁰² Prvostepena presuda u predmetu *Kupreškić*, par. 522.

¹⁰³ *Ibid.*, par. 524. Pretresno vijeće je zaključilo da su članovi 57 i 58 Dopunskog protokola I postali dio običajnog međunarodnog prava zato što obogaćuju detaljima već postojeće opšte norme i zato što ih, kako se čini, ne osporava niti jedna država.

¹⁰⁴ Vidi Odluku o nadležnosti u predmetu *Tadić*, par. 70; vidi Prvostepenu presudu u predmetu *Naletilić*, par. 589, u kojoj je Pretresno vijeće zaključilo da razaranje nije bilo opravdano vojnom

Prijevod

47. Vijeće podsjeća da krivično djelo bezobzirnog razaranja gradova, naselja ili sela mora zadovoljiti uslove za primjenu člana 3 Statuta, a među ostalim i onaj koji se odnosi na težinu tog krivičnog djela. Taj uslov je ispunjen kada bezobzirno razaranje gradova, naselja ili sela predstavlja kršenje pravila koja štite bitne vrijednosti i kad ima teške posljedice po žrtvu.¹⁰⁵ Vijeće primjećuje da se jedno od obilježja krivičnog djela razaranja odnosi na opseg tog razaranja i smatra da djela razaranja širokih razmjera nesumnjivo povlače teške posljedice za žrtve.¹⁰⁶ Proizlazi da je razaranje velikih razmjera u isto vrijeme i obilježje krivičnog djela razaranja i uslov za primjenu člana 3 Statuta.

48. Vijeće zaključuje da bezobzirno razaranje gradova, naselja ili sela postoji onda kada su ta djela razaranja, koja nisu opravdana vojnom nuždom, počinjena u velikom obimu i hotimično. Uslov širokih razmjera mora se posmatrati u okviru okolnosti predmeta.

3. Pljačkanje javne ili privatne imovine

49. Vijeće smatra da obilježja krivičnog djela pljačke postoje kada je došlo do protivpravnog i hotimičnog prisvajanja imovine.¹⁰⁷ To krivično djelo obuhvata “sve oblike protivzakonitog prisvajanja imovine u oružanom sukobu uslijed koga nastaje pojedinačna krivična odgovornost shodno međunarodnom pravu, uključujući ona djela koja se tradicionalno opisuju kao ‘otimačina’”¹⁰⁸ i uključuju “kako djela rasprostranjenog i sistematskog oduzimanja i prisvajanja imovine pri čemu se krše

---

nuždom jer je do njega došlo kad je granatiranje prestalo; vidi *Customary International Humanitarian Law*, ICRC, sv. I, pravilo 50, str. 176-177.

¹⁰⁵ Vidi Odluku o nadležnosti u predmetu *Tadić*, par. 94. Žalbeno vijeće je zauzelo stav da je uslov da neki zločin bude predmetom krivičnog gonjenja Međunarodnog suda na osnovu člana 3 Statuta taj da “kršenje mora biti ‘teško’, što znači da mora predstavljati povredu pravila koje štiti važne vrednosti, i ta povreda mora uključiti teške posledice po žrtvu”.

¹⁰⁶ Vidi Prvostepenu presudu u predmetu *Strugar*, par. 231.

¹⁰⁷ Vidi Prvostepenu presudu u predmetu *Naletilić*, par. 612; Drugostepenu presudu u predmetu *Kordić*, par. 84; Vidi Završni podnesak Tužilaštva, par. 31, u kojem optužba izričito preuzima tu definiciju. Vidi Argumente Tužilaštva u vezi s oružanim sukobom i obilježjima krivičnih djela, par. 35: optužba tvrdi da “počinilac ‘namjerno’ prisvaja imovinu ako zadržavajući, prodajući, konzumirajući, uništavajući ili dajući tu imovinu on ima za cilj da efektivno liši žrtvu te imovine, ili ako svjesno zanemari znatan i neopravdan rizik da zbog njegovog postupanja legitimni vlasnik bude lišen te imovine.” Vidi Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 384, 467, 554, 591, 663: Hadžihasanovićeve odbrana smatra da bi optužba trebala dokazati da je civilna imovina opljačkana ili protivpravno prisvojena i da je ta pljačka počinjena hotimično.

¹⁰⁸ Prvostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 591.

Prijevod

prava vlasnika, tako i izolovana djela krađe ili pljačke od strane pojedinaca zbog sticanja lične koristi”.¹⁰⁹

50. Hotimični karakter krivičnog djela pljačkanja javne ili privatne imovine je dakle uspostavljen kada je počinitelj djelovao svjesno i s namjerom da na protivpravan način prisvoji imovinu ili kada su se posljedice njegovog djelovanja mogle predvidjeti.¹¹⁰

51. Međutim, u konvencionom i običajnom pravu predviđeni su izuzeci od načela zaštite javne i privatne imovine iz člana 3(e) Statuta. U okviru međunarodnih oružanih sukoba, uzimanje ratnog plijena i rekvizicija imovine za potrebe vojske mogu predstavljati ograničenje tog načela. Lieberov kodeks je već 1863. uspostavio načelo da ratni plijen pripada strani koja ga je uzela.¹¹¹ Prema praksama država, ratni plijen sastoji se od imovine ili vojne opreme neprijatelja zarobljene na bojnopolju. On ne uključuje lične stvari koje pripadaju ratnim zarobljenicima.¹¹² Haški pravilnik predviđa da prilikom okupacije okupaciona sila, u nekim slučajevima, može rekvirirati imovinu “za potrebe okupacione vojske”.¹¹³

52. Međutim, Vijeće primjećuje da, kad je riječ o nemeđunarodnim sukobima, takva pravila kojima se dozvoljava ili zabranjuje uzimanje ratnog plijena ili rekvizicija imovine ne postoje.¹¹⁴ Stoga je stvar nacionalnog prava da uredi ta pitanja.¹¹⁵ I Hadžihasanovićeva odbrana u svojim podnescima pominje “zvanični ratni plijen, predmete koji su konfiskovani uz izdavanje potvrde”.¹¹⁶ Pravila u pogledu ratnog plijena, kako ih je formulisala Vrhovna komanda ABiH, tačno navode vrste imovine koja može predstavljati ratni plijen kao i proceduru popisivanja takve imovine.¹¹⁷ Iz tih pravila proizlazi da ABiH može zaplijeniti javnu imovinu

¹⁰⁹ Prvostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 352.

¹¹⁰ *Tužilac protiv Nasera Orića*, Odluka po prijedlozima za donošenje oslobađajuće presude, 8. juni 2005., T(f) 9027.

¹¹¹ Uputstva iz 1863. za vojsku na bojištu, Sjedinjene Američke Države (Lieberov kodeks), član 45.

¹¹² Vidi Argentina, *Law of War Manual* (1969.), par. 1020; Australia, *Commanders' Guide* (1994.), par. 712 i 967; Kanada, *LOAC Manual* (1999.), par. 27 i 48; Njemačka, *Military Manual* (1992.), par. 706 i 707; Kenija *LOAC Manual* (1997.), str. 7 i 8; Nizozemska, *Military Manual* (1993.), str. IV-5; Novi Zeland, *Military Manual* (1992.), par. 526 i 527; US *Field Manual* (1956.), par. 59; UK *Military Manual* (1958.), par. 615. Citirano u *Customary International Humanitarian Law*, MKCK, sv. II, str. 992-998.

¹¹³ Haški pravilnik, član 52.

¹¹⁴ Vidi *Customary International Humanitarian Law*, MKCK, sv. I, str. 174, 181-182.

¹¹⁵ *Ibid.*, str. 182.

¹¹⁶ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 727, 734 i 549.

¹¹⁷ DH 1469.

Prijevod

neprijatelja zarobljenu na bojnopolju.¹¹⁸ Imovina koja može biti ratni plijen jeste oružje, municija, oprema i sav ostali materijal koji se koristi u vojne svrhe, oprema za vezu, vozila i prijevozna sredstva.¹¹⁹ Međutim, lične stvari ratnih zarobljenika ne mogu biti ratni plijen.¹²⁰ Ta pravila predviđaju i to da se kao ratni plijen može oduzeti oružje, municija i sva druga oprema koja se može odmah koristiti u vojne svrhe, čak i kad se radi o privatnoj imovini.¹²¹ Ta imovina mora se predati nadležnim organima i ne smiju je prisvajati pojedinci.¹²² Ta imovina se popisuje po utvrđenom postupku.¹²³ Vijeće smatra da u, ovom predmetu, gorepomenuta imovina koja je upotrebijiva u vojne svrhe i koja je podvrgnuta postupku popisivanja može predstavljati ratni plijen. Doista, svrha tih pravila jeste primjena običajnog međunarodnog prava na tom polju. U skladu s međunarodnim pravom, ta pravila ne dozvoljavaju arbitrarno i neopravdano pljačkanje za potrebe vojske ili za potrebe njenih pojedinih pripadnika, čak i ako zaplijenjena imovina može poslužiti u kolektivne ili individualne svrhe. To uostalom izričito stoji u dokumentima Komande 3. korpusa, u kojima se zabranjuje pljačkanje pokretne imovine koja pripada civilnom stanovništvu.¹²⁴

53. Vijeće smatra da nužda može predstavljati izuzetak od zabrane oduzimanja javne i privatne imovine, na primjer u situaciji kada zavlada ili prijete glad. Imovina koja se može oduzeti u slučaju nužde je, između ostalog, hrana koja se može konzumirati *in situ*, ali i stoka.¹²⁵ Da bi se pribjegli odbrani nuždom i da ona bude usvojena, moraju se zadovoljiti sljedeći uslovi: i) da postoji stvarna odnosno neposredna prijetnja teškog ili nepopravljivog ugrožavanja egzistencije; ii) da djela pljačke predstavljaju jedini način da se izbjegne ta ugroženost; iii) da djela pljačke nisu nesrazmjerna; iv) da takvu situaciju nije namjerno prouzrokovala dotična osoba.¹²⁶

54. Vijeće smatra da nije potrebno da pljačkanje javne i privatne imovine bude izvršeno u okviru vojne akcije da bi postojalo krivično djelo kažnjivo po članu 3

---

¹¹⁸ DH 1469.

¹¹⁹ DH 1469.

¹²⁰ DH 1469.

¹²¹ DH 1469.

¹²² DH 1469.

¹²³ DH 1469.

¹²⁴ Vidi, na primjer, P 283/ DH 917.

¹²⁵ *Tužilac protiv Nasera Orića*, Odluka po prijedlozima za donošenje oslobađajuće presude, 8. juni 2005., T(f) 9031.

¹²⁶ *Ibid.*, T(f) 9027.

Statuta. Dovoljno je da je krivično djelo iz člana 3(e) Statuta usko povezano s neprijateljstvima.¹²⁷

55. Vijeće podsjeća da krivično djelo pljačkanja javne ili privatne imovine mora zadovoljiti uslove za primjenu člana 3 Statuta uključujući i onaj koji se odnosi na težinu tog krivičnog djela.¹²⁸ Taj uslov je ispunjen kada je opljačkana imovina dovoljno vrijedna da protivpravno prisvajanje ima teške posljedice po žrtvu.¹²⁹ Žalbena vijeće u predmetu *Tadić* je ilustriralo taj pojam težine objašnjavajući kako, mada to što je neki borac uzeo veknu hljeba u nekom okupiranom selu može potpasti pod načelo koje postavlja pravilo 46 Haškog pravilnika, prema kojem pripadnici vojske na okupiranoj neprijateljskoj teritoriji moraju poštivati imovinu, taj čin ne bi predstavljao teško kršenje međunarodnog humanitarnog prava.¹³⁰ Vijeće se pridružuje mišljenju izraženom u Prvostepenoj presudi u predmetu *Naletilić* po kojem težina nekog djela pljačke može proizlaziti ne samo iz toga što “žrtva zbog bespravnog oduzimanja imovine snosi ozbiljne ekonomske posljedice” nego i iz “opetovanja takvih radnji i iz njihovog sveukupnog učinka”.¹³¹ Ocjena težine tog krivičnog djela mora se donijeti od slučaja do slučaja i u svjetlu okolnosti u kojima je počinjeno.¹³²

56. Vijeće zaključuje da krivično djelo pljačkanja javne ili privatne imovine postoji kad je imovina prisvojena protivpravno i hotimično. Ta imovina mora biti dovoljno vrijedna da njeno oduzimanje ima teške posljedice po žrtvu. Zapljena imovine kao ratnog plijena, kao rekvizicija ili kada je ta zapljena opravdana situacijom nužde predstavlja izuzetak od načela zaštite javne i privatne imovine.

¹²⁷ Vidi Odluku po interlokutornoj žalbi odbrane na nadležnost suda, par. 70; Prvostepenu presudu u predmetu *Naletilić*, par. 589.

¹²⁸ Vidi Odluku o nadležnosti u predmetu *Tadić*, par. 94. Žalbena vijeće je zauzelo stav da, kako bi neko djelo moglo biti predmetom krivičnog gonjenja pred Međunarodnim sudom u smislu člana 3 Statuta, “kršenje mora biti ‘teško’, što znači da mora predstavljati povredu pravila koje štiti važne vrednosti, i ta povreda mora uključiti teške posledice po žrtvu”.

¹²⁹ Vidi Prvostepenu presudu u predmetu *Čelebići*, par. 1154. Vidi Argumente Tužilaštva u vezi s oružanim sukobom i obilježjima krivičnih djela, par. 32: Optužba navodi da “pljačka mora biti ozbiljna” i da se “neka manja protivpravna prisvajanja imovine ne svrstavaju na razinu teških kršenja međunarodnog prava”. Vidi Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 384, 467, 554, 591 i 663: Hadžihasanovićeva odbrana smatra da opljačkana imovina mora biti dovoljno vrijedna da bi njeno oduzimanje imalo teške posljedice po žrtvu.

¹³⁰ Odluka o nadležnosti u predmetu *Tadić*, par. 95.

¹³¹ Prvostepena presuda u predmetu *Naletilić*, par. 614.

¹³² Drugostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 82.

4. Uništavanje ili hotimično oštećivanje vjerskih ustanova

57. Vijeće usvaja definiciju koju je dalo Pretresno vijeće u predmetu *Kordić*, po kojoj krivično djelo uništavanja ili hotimičnog oštećivanja vjerskih ustanova postoji kada je “[djelo] [...] [počinjeno] hotimično i optuženi namjerava da svojim djelima prouzrokuje uništavanje ili oštećivanje ustanova namijenjenih religiji [...] a koje se ne koriste u vojne svrhe”.¹³³

58. Vijeće smatra da su obilježja krivičnog djela uništavanja ili hotimičnog oštećivanja vjerskih ustanova u smislu člana 3(d) Statuta ostvarena: i) kada je vjerska ustanova uništena ili oštećena; ii) kada dobro o kojem je riječ nije korišteno u vojne svrhe; i iii) kada je počinitelj ta djela izvršio s namjerom da uništi ili ošteti to dobro.¹³⁴

59. Vijeće smatra da je hotimični karakter uništavanja ili oštećivanja ustanovljen kada je počinitelj djela djelovao namjerno, sa znanjem i htijenjem, ili kada je djelovao bezobzirno ne vodeći računa o vjerovatnoći da će doći do uništenja.¹³⁵

60. Vijeće konstatuje da je dovoljno da je uništena ili oštećena vjerska ustanova i da nije potrebno da se ustanovi da je ta ustanova dio kulturne baštine nekog naroda.¹³⁶ Haški pravilnik iz 1907. koji čini dio običajnog međunarodnog prava¹³⁷ i na osnovu kojeg je nastao član 3 Statuta,¹³⁸ određuje zaštitu “zdanja namijenjenih bogoslužju, umjetnosti, znanosti i dobrotvornim svrhama, povijesnih spomenika [...] pod uslovom da nisu istodobno upotrebljeni u vojne svrhe”, pri čemu se ne traži da te ustanove čine dio kulturne baštine naroda.¹³⁹

61. Vijeće smatra da, u pogledu odredbi koje se tiču kulturnih dobara, Haška konvencija iz 1954. i Dopunski protokol, s jedne strane, te član 3(d) Statuta s druge strane, imaju različito polje primjene. Doista, za razliku od Statuta, član 53

¹³³ Prvostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 361, gdje se citira Prvostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 185.

¹³⁴ Vidi Prvostepenu presudu u predmetu *Strugar*, par. 312.

¹³⁵ Vidi Prvostepena presuda u predmetu *Brdjanin*, par. 599.

¹³⁶ Vidi Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 592. Što se tiče samostana u Gučoj Gori, odbrana optuženog Hadžihasanovića tvrdi da optužba mora dokazati da uništena ili oštećena ustanova predstavlja kulturnu baštinu naroda.

¹³⁷ Izvještaj Generalnog sekretara shodno paragrafu 2 rezolucije 808 (1993.) Savjeta bezbjednosti, 3. maj 1993., S/25704, par. 35; Vidi Drugostepenu presudu u predmetu *Kordić*, par. 92.

¹³⁸ Izvještaj Generalnog sekretara sastavljen shodno paragrafa 2 rezolucije 808 (1993.) Savjeta bezbjednosti, 3. maj 1993., S/25704, par. 41 i 44.

¹³⁹ Haški pravilnik o zakonima i običajima ratovanja iz 1907., član. 27 i 56.

Prijevod

Dopunskog protokola I i član 1 Haške konvencije iz 1954. određuju zaštitu samo za dobra koja “čine kulturnu ili duhovnu baštinu naroda”¹⁴⁰ ili koja su “od velike važnosti za kulturnu baštinu naroda”.¹⁴¹ Nadalje, zaštita koju pružaju Haška konvencija iz 1954. i Dopunski protokol I veća je od one koju predviđa član 3(d) Statuta. Dok jurisprudencija Međunarodnog suda prihvaća odstupanja od načela zaštite vjerskih ustanova kada se ta dobra koriste u vojne svrhe,¹⁴² Dopunski protokol I zabranjuje svaki neprijateljski čin protiv zaštićenih dobara te, dakle, ne predviđa nikakvo odstupanje.¹⁴³ Haška konvencija pak dopušta odstupanje samo u slučaju imperativne vojne nužde.¹⁴⁴

62. Vijeće smatra da nije potrebno da uništavanje ili oštećivanje vjerskih ustanova bude izvršeno u okviru vojne akcije da bi predstavljalo krivično djelo kažnjivo po članu 3 Statuta. Dovoljno je da krivično djelo predviđeno članom 3(d) Statuta bude usko povezano s neprijateljstvima.¹⁴⁵

63. Vijeće podsjeća da krivično djelo hotimičnog uništavanja ili oštećivanja vjerskih ustanova mora zadovoljiti uslove za primjenu člana 3 Statuta uključujući i onaj koji se odnosi na težinu tog krivičnog djela.¹⁴⁶ Taj uslov je ispunjen kada uništavanje ili oštećivanje predstavlja kršenje pravila koja štite bitne vrijednosti i kada dovodi do teških posljedica po žrtvu. Vijeće primjećuje da, mada u običajnom međunarodnom pravu postoji opšta zaštita civilne imovine, ono posebnu pažnju posvećuje određenim dobrima, konkretno vjerskim ustanovama, zbog njihove duhovne vrijednosti. Budući da te vrijednosti prevazilaze puke okvire pojedinačnog i važne su za zajednicu, žrtva ovdje nije pojedinac nego društvena grupa ili zajednica. Vijeće smatra da uništavanje ili oštećivanje vjerskih ustanova pomenuto u članu 3(d) Statuta predstavlja teško kršenje međunarodnog prava kada je to uništavanje ili oštećivanje dovoljno značajno da predstavlja sknavljenje. Vijeće smatra da se ocjena

¹⁴⁰ Član 53 Dopunskog protokola I; vidi Komentar MKCK-a, par. 2063-2067.

¹⁴¹ Član 1 Haške konvencije iz 1954.; vidi Komentar MKCK-a uz član 53 Dopunskog protokola I, par. 2063 do 2067.

¹⁴² Vidi Prvostepenu presudu u predmetu *Blaškić*, par. 185; Prvostepenu presudu u predmetu *Kordić*, par. 361; Prvostepenu presudu u predmetu *Naletilić*, par. 605.

¹⁴³ Dopunski protokol I, član 53; vidi Komentar MKCK-a uz član 53 Dopunskog protokola I, par. 2069 do 2073.

¹⁴⁴ Haška konvencija iz 1954., član. 4.

¹⁴⁵ Odluka o nadležnosti u predmetu *Tadić*, par. 70; Prvostepena presuda u predmetu *Naletilić*, par. 589.

¹⁴⁶ Odluka o nadležnosti u predmetu *Tadić*, par. 94. Žalbeno vijeće je zauzelo stav da, kako bi neko krivično djelo bilo predmetom krivičnog gonjenja pred Međunarodnim sudom na osnovu člana 3 Statuta, “kršenje mora biti “teško”, što znači da mora predstavljati povredu pravila koje štiti važne vrednosti, i ta povreda mora uključiti teške posledice po žrtvu”.

Prijevod

težine krivičnog djela uništavanja ili oštećivanja vjerskih ustanova mora donijeti od slučaja do slučaja, vodeći računa o duhovnoj vrijednosti uništenih i oštećenih dobara više nego o materijalnim razmjerima uništenja ili oštećenja te ustanove.

64. Vijeće zaključuje da je krivično djelo uništavanja ili oštećivanja vjerskih ustanova utvrđeno kada je hotimično uništena ili oštećena neka vjerska ustanova koja nije služila u vojne svrhe. Zaštita vjerskih ustanova predviđena je članom 3(d) Statuta bez obzira na to da li pripadaju kulturnoj baštini naroda.

D. Krivična odgovornost u smislu člana 7(3) Statuta

1. Komandna odgovornost u unutrašnjem ili međunarodnom sukobu

65. Tokom preptretresnog postupka, Vijeće je utvrdilo da je u vrijeme počinjenja predmetnih djela komandna odgovornost činila integralni dio običajnog međunarodnog prava utoliko što je bila primjenjiva na ratne zločine počinjene u okviru unutrašnjeg ili međunarodnog oružanog sukoba.¹⁴⁷ Žalbeno vijeće se pridružuje tom mišljenju.¹⁴⁸

2. Karakter komandne odgovornosti

66. Načela odgovorne komande i komandne odgovornosti imaju za cilj da garantuju poštivanje pravila međunarodnog humanitarnog prava i da štite osobe i stvari na koje se odnose ta pravila.¹⁴⁹ Kao što je naglašeno u Komentaruz Dopunski protokol I, komandant ima ključnu ulogu u obezbjeđivanju adekvatne primjene Konvencija i Dopunskog protokola I kako bi se izbjegao poguban raskorak između obaveza koje su preuzele strane u sukobu i ponašanja njima potčinjenih pojedinaca.¹⁵⁰ Komandanti su u mogućnosti da, putem ovlašćenja koja su im povjerena, vrše kontrolu nad vojskom i oružjem kojim se ona služi; oni mogu bolje no bilo ko drugi spriječiti krivična djela razvijajući primjereno stanje svijesti, vodeći računa o racionalnom korišćenju borbenih sredstava i održavajući disciplinu.¹⁵¹

¹⁴⁷ Odluka po interlokutornoj žalbi kojom se osporava nadležnost s obzirom na komandnu odgovornost (Komandna odgovornost), par. 11 i 31; vidi i *Customary International Humanitarian Law*, sv. I, pravilo 153, str. 559 i 560.

¹⁴⁸ Odluka po žalbi u vezi s nadležnošću (Komandna odgovornost), par. 29 i 31.

¹⁴⁹ Odluka po zajedničkom prigovoru na nadležnost, par. 66; Prvostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 39.

¹⁵⁰ Komentar uz Dopunski protokol I, par. 3550.

¹⁵¹ Prvostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 85 gdje se citira Komentar uz Dopunski protokol I, član 87, par. 3560.

67. Komandna odgovornost na osnovu člana 7(3) Statuta proizlazi iz obaveza koje postavlja odgovorna komanda.¹⁵² Neizvršenje te obaveze povlači krivičnu odgovornost. Žalbeno vijeće je u ovom predmetu konstatovalo sljedeće:

Žalbeno vijeće uvažava da postoji razlika između pojma odgovorne komande i pojma komandne odgovornosti. Razlika je u tome što se pojam odgovorne komande odnosi na dužnosti sadržane u ideji komandovanja, dok komandna odgovornost označava odgovornost koja proističe iz povrede tih dužnosti. No, kao što je gore pokazano, elementi komandne odgovornosti izvedeni su iz elemenata odgovorne komande.¹⁵³

68. U vezi s tim postavlja se pitanje da li se komandant koji se ogriješio o svoju obavezu da obezbijedi da pripadnici vojske pod njegovom komandom poštuju međunarodno humanitarno pravo smatra krivično odgovornim za svoj propust ili pak za krivična djela koja su iz njega proizišla. To se pitanje naročito postavlja u ovom predmetu budući da se optuženi terete samo na osnovu člana 7(3) Statuta. Dakle, u Optužnici se ne navodi da su optuženi učestvovali u krivičnim djelima koja su, kako se tvrdi, počinili njihovi potčinjeni, nego da su se ogriješili o svoju obavezu da preduzmu nužne i razumne mjere da se spriječi počinjenje zločina i da se kazne počinio.

69. Uz izuzetak Vijeća u predmetu *Halilović*, u praksi Međunarodnog suda nije se do sada pojavila potreba da se analizira pitanje u čemu se sastoji komandna odgovornost - u propustu nadređenog ili u krivičnim djelima koja su iz njega proizišla. To objašnjava činjenica da se sve do predmeta *Halilović* u predmetima pred Međunarodnom sudu radilo istovremeno i o individualnoj odgovornosti na osnovu člana 7(3) i o odgovornosti na osnovu člana 7(1) Statuta. Optužbe protiv optuženih zasnivale su se jednako na propustu kao i na učestvovanju u krivičnim djelima.

70. Neka vijeća su se odredila u pogledu karaktera komandne odgovornosti. Tako je Vijeće u predmetu *Čelebići* konstatovalo da se “[t]a vrsta pojedinačne krivične odgovornosti za nezakonita djela podređenih [...], obično [...] naziva ‘komandnom odgovornošću’”.¹⁵⁴ Čini se da se time želi reći da se optuženi smatra odgovornim za djela svojih potčinjenih. Međutim, kako je u svojoj Presudi naglasilo Vijeće u predmetu *Halilović*, Vijeće u predmetu *Čelebići* nije se našlo u prilici da analizira pitanje kojim se Vijeće ovdje bavi. Ono se prije svega bavilo pitanjem da li je

¹⁵² Odluka po interlokutornoj žalbi kojom se osporava nadležnost s obzirom na komandnu odgovornost (Komandna odgovornost), par. 22 i 23.

¹⁵³ *Ibid.*, par. 22.

¹⁵⁴ Prvostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 331 (naglasak naš).

Prijevod

komandna odgovornost činila integralni dio običajnog međunarodnog prava u vrijeme počinjenja krivičnih djela, te uslovima za primjenu člana 7(3) Statuta.¹⁵⁵

71. Vijeće u predmetu *Halilović* analiziralo je, dakle, nacionalne zakone, poslijeratnu jurisprudenciju, Dopunske protokole Ženevskim konvencijama i jurisprudenciju Međunarodnog suda da bi utvrdilo da li odgovornost na osnovu člana 7(3) Statuta treba smatrati odgovornošću “*sui generis*” ili je posrijedi odgovornost za djela potčinjenih.¹⁵⁶ Ta analiza pokazuje da je poslijeratna jurisprudencija podijeljena u pogledu tog pitanja.¹⁵⁷ Isto tako, Dopunski protokoli Ženevskim konvencijama ne određuju se po pitanju karaktera komandne odgovornosti.¹⁵⁸

72. Analiza koju je izvršilo Vijeće u predmetu *Halilović* otkriva da je većina vijeća Međunarodnog suda presudila da je na osnovu člana 7(3) Statuta nadređeni odgovoran za djela svojih potčinjenih. Međutim, u pogledu toga postoji nekoliko izuzetaka.¹⁵⁹ Tako je Vijeće u predmetu *Aleksovski* napravilo razliku između individualne odgovornosti na osnovu člana 7(1) i člana 7(3) Statuta:

Po doktrini o odgovornosti nadređenog, nadređena osoba je krivično odgovorna ne za svoja djela, kažnjiva po članu 7(1) Statuta, nego za svoje propuste: nadređena osoba je odgovorna za djela njoj podređenih osoba ako nije spriječila zločine ili kaznila počinioce.¹⁶⁰

73. Isto tako, Žalbeno vijeće u predmetu *Krnojelac* je istaklo sljedeće:

Izuzetno je važno naglasiti da se, kad se radi o odgovornosti nadređenog, optuženi ne tereti za zločine koje su počinili njegovi potčinjeni nego za to što nije ispunio svoju obavezu da ih kao nadređeni nadzire.¹⁶¹

74. Vijeće u predmetu *Halilović* je pak došlo do zaključka da komandna odgovornost na osnovu člana 7(3) Statuta jeste odgovornost za nečinjenje. To vijeće je smatralo da je komandant odgovoran za propust da spriječi zločine potčinjenih i da ih kazni.

Pretno vijeće konstatuje da komandna odgovornost na osnovu člana 7(3) podrazumijeva odgovornost za nečinjenje. Komandant će se smatrati odgovornim ako propusti da učini nešto što je obavezan učiniti na osnovu međunarodnog prava. Takav propust je kažnjiv zbog toga što međunarodno pravo nadređenima nameće pozitivnu dužnost da spriječe i kazne zločine koje su počinili njihovi

¹⁵⁵ Prvostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 333 i dalje; Prvostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 53, fusnota 125.

¹⁵⁶ Prvostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 42 i dalje.

¹⁵⁷ *Ibid.*, par. 48.

¹⁵⁸ *Ibid.*, par. 49.

¹⁵⁹ *Ibid.*, par. 53.

¹⁶⁰ Prvostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 67 (fusnote izostavljene).

¹⁶¹ Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 171.

podređeni. Stoga sintagma “*for the acts of his subordinates*” (za djela njegovih podređenih), kako se obično kaže u sudskoj praksi Međunarodnog suda, ne znači da komandant ima istu odgovornost kao i njegovi podređeni koji su počinili zločine, nego da za zločine koje su počinili njegovi podređeni komandant treba snositi odgovornost za nečinjenje. Pripisivanje odgovornosti komandantu za povredu ove dužnosti treba odvagnuti u odnosu na zločine podređenih; komandant nije odgovoran kao da je sam počinio zločin, nego se njegova odgovornost razmatra srazmjerno težini počinjenih zločina. Pretresno vijeće smatra da je ovo i dalje u skladu s logikom težine koju međunarodno pravo pridaje vrijednosti zaštite.¹⁶²

75. Vijeće se pridružuje zaključku Vijeća u predmetu *Halilović*. Budući da je odgovornost nadređenog na osnovu člana 7(3) Statuta korolar njegove obaveze da djeluje, ta odgovornost je, dakle, odgovornost za propust da spriječi krivična djela svojih potčinjenih ili da ih kazni. Radi se o krivičnoj odgovornosti “*sui generis*” koja se razlikuje od odgovornosti na osnovu člana 7(1) Statuta.

3. Elementi člana 7(3) Statuta

a) Odnos subordinacije

i) Efektivna kontrola

76. Uslov za postojanje komandne odgovornosti na osnovu člana 7(3) Statuta jeste da je optuženi u relevantnom razdoblju bio nadređen počiniocima krivičnih djela, odnosno da je postojao odnos subordinacije. U vezi s tim Žalbena vijeće u predmetu *Čelebići* istaklo je da je nužno dokazati da je optuženi bio, zbog svog službenog položaja ili bez obzira na njega, nadređen počiniocu krivičnog djela.¹⁶³

77. U jurisprudenciji Međunarodnog suda ustalilo se stav da odnos subordinacije u smislu člana 7(3) Statuta postoji onda kada nadređeni vrši efektivnu kontrolu nad potčinjenima, odnosno kad ima stvarnu mogućnost da spriječi takva djela ili da kazni počinioce.¹⁶⁴ Vijeće u predmetu *Čelebići* zaključilo je sljedeće:

Shodno tome, stav je Pretresnog vijeća da je za primjenu principa odgovornosti nadređenog neophodno da nadređena osoba ima efektivnu kontrolu nad osobama

¹⁶² Prvostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 54. Nezvaničan prijevod (fusnote izostavljene).

¹⁶³ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 303; vidi takođe Prvostepenu presudu u predmetu *Čelebići*, par. 647, u kojoj se konstatuje sljedeće: “Pravo ne poznaje univerzalnog nadređenog bez odgovarajućeg podređenog. Doktrina komandne odgovornosti jasno je formulisana i utemeljena na odnosu između nadređenog i podređenog, i odgovornosti komandanta za postupke pripadnika svojih trupa. To je vrsta posredne odgovornosti putem koje se reguliše i obezbjeđuje vojna disciplina. Stoga jedinica podređena nadređenom ili komandantu predstavlja *sine qua non* za odgovornost nadređenog”.

¹⁶⁴ Prvostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 377 i 378; vidi takođe Drugostepenu presudu u predmetu *Čelebići*, par. 197 i 256; Drugostepenu presudu u predmetu *Blaškić*, par. 67; Prvostepenu presudu u predmetu *Halilović*, par. 58. Fusnote izostavljene.

Prijevod

koje su počinile prvobitna kršenja međunarodnog humanitarnog prava, u smislu da je imala stvarnu mogućnost da spriječi i kazni izvršenje tih prekršaja.¹⁶⁵

78. U tom smislu, zvanični položaj komandanta nije ni potreban ni dovoljan da se tereti na osnovu komandne odgovornosti. Odgovornost u smislu člana 7(3) Statuta može proizlaziti iz vršenja funkcija komandanta *de facto*, kao i *de jure*, ukoliko mu to daje gorepomenutu stvarnu mogućnost da spriječi ili kazni.

Mišljenje je Pretresnog vijeća da je komandni položaj svakako neophodni preduslov za nametanje komandne odgovornosti. No, ova se tvrdnja mora kvalifikovati tako što će se u obzir uzeti činjenica da se postojanje takvog položaja ne može utvrditi samo pozivanjem na formalni status. Naprotiv, faktor kojim se utvrđuje odgovornost za ovaj tip krivične odgovornosti jeste stvarno posjedovanje, odnosno neposjedovanje moći kontrole nad postupcima podređenih. Shodno tome, formalni naziv komandanta ne bi se smio smatrati neophodnim preduslovom za komandnu odgovornost, pošto se takva odgovornost može nametnuti bilo po osnovu *de facto* ili *de jure* položaja komandanta.¹⁶⁶

79. Žalbeno vijeće je u predmetu *Čelebići* naglasilo da je kriterij efektivne kontrole primjenjiv jednako na nadređene *de facto* kao i one *de jure*.¹⁶⁷ U vezi s tim valja primijetiti da Vijeće u predmetu *Čelebići* uzima kao presumpciju da zvanični položaj komandanta podrazumijeva i vršenje efektivne kontrole:

Uopšteno govoreći, činjenica da je neko imao ovlasti *de iure* sama po sebi ne mora biti dovoljna da bi mu se pripisala komandna odgovornost ako se to ne ogleda u efektivnoj kontroli, premda sud može uzeti kao prezumpciju da posjedovanje takvih ovlasti *prima facie* povlači efektivnu kontrolu, izuzev ako se ne dokaže suprotno.¹⁶⁸

ii) Nedovoljnost znatnog uticaja

80. Budući da se odgovornost nadređenog zasniva na njegovoj moći da kontroliše djelovanje svojih potčinjenih, nadređena osoba se može smatrati krivično odgovornom samo ako je imala potrebne ovlasti u tom pogledu, odnosno ako je nad potčinjenima vršila efektivnu kontrolu. To što je neko samo imao moć da utiče na potčinjene ne može biti dovoljno. Tako je Vijeće u predmetu *Čelebići* zaključilo sljedeće:

Jasno je, međutim, da znatni uticaj kao sredstvo kontrole u bilo kom obliku koji ne dosiže prag posjedovanja efektivne kontrole nad podređenima - za što se pak traži posjedovanje materijalne mogućnosti da se spriječe krivična djela

¹⁶⁵ Prvostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 378.

¹⁶⁶ Prvostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 370.

¹⁶⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 196.

¹⁶⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 197.

Prijevod

podređenih, odnosno kazne podređeni koji su počinili kršenja - nije u dovoljnoj mjeri potkrijepljen praksom država i sudskim odlukama.¹⁶⁹

81. U vezi s tim valja podsjetiti na razliku između komandanta na okupiranoj teritoriji i komandanta na neokupiranoj teritoriji, na koju je u predmetu *Čelebići* ukazalo Žalbeno vijeće.¹⁷⁰ Dok je vlast komandanta na okupiranoj teritoriji teritorijalna, vlast komandanta na neokupiranoj teritoriji je ograničena na vojnike pod njegovom komandom. Slijedi da su zadaci komandanta na okupiranoj teritoriji veći od onih koje komandant inače ima. Dok znatan uticaj u ovom slučaju može biti dovoljan da se pokrene odgovornost, mora se reći da se isto ne može tvrditi za komandanta na neokupiranoj teritoriji. Po istoj logici, jurisprudencija Međunarodnog suda je odbacila odgovornost komandanta na neokupiranoj teritoriji za krivična djela počinjena u njegovoj zoni odgovornosti.¹⁷¹

iii) Pokazatelji efektivne kontrole

82. U praksi Međunarodnog suda usvojen je stav da su “[p]okazatelji efektivne kontrole više [...] stvar dokaza nego materijalnog prava i ti pokazatelji su ograničeni na dokaze o tome da je optuženi imao moć da spriječi, kazni ili preduzme korake za pokretanje postupka protiv počinitelja kada je to primjereno.”¹⁷²

83. Jurisprudencija je definisala nekoliko elemenata koji omogućavaju da se utvrdi vršenje efektivne kontrole, među kojima su sljedeći: zvanični položaj koji je optuženi zauzimao, “[iako se] [s]tvarne ovlasti [...] ne mogu [...] utvrditi samo posmatranjem zvaničnih položaja.”;¹⁷³ moć da izdaje naređenja i da obezbijedi njihovo izvršenje;¹⁷⁴ da vodi borbene operacije i koristi dotične snage;¹⁷⁵ moć

¹⁶⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 266.

¹⁷⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 258 i 267.

¹⁷¹ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 842-849, gdje se zahtijeva element efektivne kontrole da bi se optuženog smatralo krivično odgovornim.

¹⁷² Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 69 (fusnote izostavljene).

¹⁷³ Prvostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 418.

¹⁷⁴ Prvostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 421; Prvostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 394-396, 406 i 408.

¹⁷⁵ Prvostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 394.

Prijevod

izricanja disciplinskih mjera,¹⁷⁶ moć da unapređuje i smjenjuje vojna lica;¹⁷⁷ i učestvovanje optuženog u pregovorima koji su u vezi sa dotičnim vojnim snagama.¹⁷⁸

84. U vezi s tim valja navesti nekoliko konstatacija u pogledu saradnje tokom borbe snaga koje *de jure* pripadaju različitim lancima komande. Postavlja se pitanje u kojoj se mjeri komandanti raznih jedinica angažovanih u borbi mogu smatrati krivično odgovornim za djelovanje vojnika koji *de jure* nisu pod njihovom komandom. Vijeće smatra da sama činjenica učestvovanja u zajedničkim bitkama ne dopušta samim time zaključak da komandanti raznih jedinica vrše efektivnu kontrolu nad svim učesnicima borbe. Premda takvo sadejstvo može biti pokazatelj efektivne kontrole, potrebno je od slučaja do slučaja utvrditi kakvu moć je optuženi komandant imao nad snagama o kojima je riječ.

85. Na kraju bi trebalo razmotriti pitanje da li može postojati efektivna kontrola u slučaju kada komandant može spriječiti potčinjenog da počini krivično djelo samo primjenom sile. Odbrana optuženog Hadžihasanovića tvrdi da u tom slučaju komandant ne vrši efektivnu kontrolu nad počiniocem krivičnog djela, mada nije objasnila na čemu zasniva taj argument.¹⁷⁹

86. U ovom predmetu to je pitanje posebno važno u kontekstu odnosa subordinacije *de jure*. Vijeće podsjeća da zvaničnu funkciju komandanta prati presumpcija vršenja efektivne kontrole. Ono smatra da se ta presumpcija ne odbacuje automatski u slučaju kada je nužno da komandant upotrijebi silu da bi svoje potčinjene stavio pod kontrolu, nego se situacija ocjenjuje od slučaja do slučaja. Ako komandant ima stvarnu mogućnost da upotrijebi silu kako bi obezbijedio poštivanje međunarodnog humanitarnog prava, moguće je da je on mora primijeniti ako mu okolnosti slučaja ne ostavljaju drugog izbora.

87. Vijeće podsjeća da sâmo funkcionisanje vojske ovisi o izvršenju datih naređenja od strane pripadnika vojske. Dakle, komandant mora obezbijediti da se njegova naređenja poštuju. On neće oklijevati da prema svojim vojnicima upotrijebi silu ako oni odbiju da izvrše borbeno naređenje. U ratu i u izuzetnim okolnostima,

¹⁷⁶ Prvostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 767; Prvostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 406 i 408.

¹⁷⁷ Prvostepena presuda u predmetu *Čelebići* par. 767; Prvostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 404, 411 i 413.

¹⁷⁸ Prvostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 398.

¹⁷⁹ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 1170.

Prijevod

komandant može čak biti primoran da naredi da se strijeljaju vojnici koji odbiju da izvrše njegova naređenja ili koji dezertiraju. Nužnost da se obezbijedi poštivanje naređenja nije ograničena samo na borbena naređenja nego obuhvata sva naređenja koja komandant izda svojim vojnicima, uključujući i ona koja se tiču poštivanja međunarodnog humanitarnog prava.

88. Vijeće je svjesno činjenice da upotreba sile protiv vlastitih snaga može predstavljati poteškoću za komandanta koji raspolaže samo ograničenim brojem vojnika i ograničenom opremom. Moguće je i da nema na raspolaganju sredstva da kazni vojnike koji su prekršili pravila međunarodnog humanitarnog prava. To pitanje mora se razmotriti od slučaja do slučaja i moguć je zaključak da neki komandant nije raspolagao stvarnim mogućnostima da obezbijedi poštivanje međunarodnog humanitarnog prava.

89. Na kraju, Vijeće želi iznijeti nekoliko konstatacija u vezi sa situacijom u kojoj komandant nedisciplinirane vojnike raspoređuje na bojište u svrhu odbrane. U vezi s tim treba podsjetiti da komandant ima ključnu ulogu u obezbjeđivanju dužne primjene međunarodnog humanitarnog prava. Komandanti su u mogućnosti, zahvaljujući ovlaštenjima koja su im povjerena, da vrše kontrolu nad vojskom i naoružanjem kojim se ona služi, te da na taj način vode brigu o zaštiti osoba i stvari koje štiti međunarodno humanitarno pravo. Komandant koji koristi vojnike za koje zna, ili ima razloga da zna, da su počinili djela kažnjiva po međunarodnom humanitarnom pravu izlaže se riziku da ga se smatra krivično odgovornim za zločine koje kasnije počine ti vojnici. Ako komandant koristi vojnike mada zna ili ima razloga da zna da postoji ozbiljan rizik da se oni neće pokoravati njegovim naređenjima, uključujući i ona koja se tiču poštivanja međunarodnog humanitarnog prava, on se ne može pozvati na nemogućnost kontrole nad njima kako bi izbjegao odgovornosti na osnovu člana 7(3) Statuta. Komandant ne može izbjeći krivičnu odgovornost pozivajući se na nepostojanje efektivne kontrole ako iz njegovog postupanja prije počinjenja krivičnih djela proizlazi da je prihvatio mogućnost da neće moći kontrolisati svoje vojnike.

iv) Identitet potčinjenih

90. Odbrana tvrdi da je identitet navodnih počinitelja od ključne važnosti za utvrđivanje odnosa subordinacije ako je takav odnos postojao između njih i

Prijevod

komandanta.¹⁸⁰ U vezi s tim Vijeće podsjeća da je Vijeće u predmetu *Krnojelac* konstatovalo da, “ukoliko tužilac nije u mogućnosti da imenom navede one koji su direktno sudjelovali u tim događajima, onda je bar potrebno da navede njihovu “kategoriju” (ili službeni položaj) kao grupe”.¹⁸¹ Dakle, da bi se mogao utvrditi odnos subordinacije, Vijeće smatra dovoljnim da se tačno navede kojoj grupi su pripadali počinioci krivičnih djela i da je ta grupa bila pod efektivnom kontrolom optuženog.

b) Mens rea: nadređeni je znao ili je bilo razloga da zna

91. *Mens rea* koju zahtijeva član 7(3) Statuta je utvrđena kada je nadređeni znao ili imao razloga da zna da se njegovi potčinjeni spremaju da počine zločin ili da su ga već počinili.

92. Doktrina komandne odgovornosti ne temelji se na objektivnoj odgovornosti komandanta koji nije spriječio svoje potčinjene da počine zločine ili ih nije kaznio za zločine koje su počinili. Optužba mora, alternativno, pokazati da je nadređeni stvarno znao da su njegovi potčinjeni počinili zločin ili da su se spremali da ga počine, ili da je u svom posjedu imao dodatne informacije koje su ga barem mogle upozoriti na rizik izvršenja takvih krivičnih djela jer su ukazivale na potrebu za dodatnim informacijama kako bi se utvrdilo da li su njegovi potčinjeni počinili takve zločine ili su se spremali da ih počine.¹⁸²

i) Stvarno znanje

93. Pretresno vijeće u predmetu *Kordić i Čerkez* definisalo je stvarno znanje kao “svijest da su relevantna krivična djela počinjena ili će biti počinjena.”¹⁸³

94. Stvarno znanje može se utvrditi direktnim ili indirektnim dokazima, ali ne i na osnovu presumpcije.¹⁸⁴ Da bi se utvrdilo da li je nadređeni zaista imao stvarno znanje o djelima svojih potčinjenih, Vijeće može između ostalog uzeti u obzir faktore kao što

¹⁸⁰ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 1171; Završni podnesak Kuburine odbrane, par. 8.

¹⁸¹ *Tužilac protiv Milorada Krnojelca*, predmet br. IT-97-25-PT, Odluka po preliminarnom podnesku odbrane zbog prigovora na formu optužnice, 24. februar 1999., par. 46; vidi takode Drugostepenu presudu u predmetu *Blaškić*, par. 217, gdje se citiraju paragrafi 19 i 46 te odluke.

¹⁸² Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići* par. 223, gdje se citira par. 383 Prvostepene presude u predmetu *Čelebići*, i par. 241.

¹⁸³ Prvostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 427.

¹⁸⁴ Prvostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 386. Vidi i Prvostepenu presudu u predmetu *Krnojelac*, par. 94; Prvostepenu presudu u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 427; Prvostepenu presudu u predmetu *Brđanin*, par. 278; Prvostepenu presudu u predmetu *Strugar*, par. 368.

Prijevod

su broj, vrsta i obim protivpravnih djela, period tokom kojeg su počinjena, broj i vrsta snaga koje su učestvovala, logistika koja je eventualno korišćena, geografska lokacija i rasprostranjenost tih djela, taktički tempo operacija, *modus operandi* sličnih protivpravnih djela, starješine i osoblje umiješano u ta djela, kao i to gdje se nalazio komandant kada su djela počinjena.¹⁸⁵ Što se tiče faktora mjesta i vremena, Pretresno vijeće u predmetu *Aleksovski* je napomenulo da veća prostorna udaljenost mjesta počinjenja djela znači da će biti utoliko teže utvrditi da je nadređeni za njih znao, u odsustvu drugih pokazatelja. Suprotno tome, ako je krivično djelo počinjeno u neposrednoj blizini mjesta na kojem nadređeni obično vršio svoje funkcije, to je već dovoljno kao značajan pokazatelj da je nadređeni znao za taj zločin, *a fortiori* ako su se zločini ponavljali.¹⁸⁶ Međutim, kao što je Žalbeno vijeće naglasilo u predmetu *Blaškić*, nadređeni se ne može osuditi na osnovu komandne odgovornosti samo zato što se njegov štab nalazio u blizini poprišta krivičnog djela.¹⁸⁷ Nadalje, lakše je dokazati da je komandant imao efektivno znanje ako je on *a priori* bio dio organizovane strukture sa utvrđenim sistemima izvještavanja i nadzora. Naprotiv, standard dokazivanja će biti viši ako on *de facto* vrši vlast nad manje formalnom vojnom strukturom.¹⁸⁸

ii) *Mens rea* “bilo je razloga da zna”

a. Mjerodavno pravno načelo

95. Žalbeno vijeće u predmetu *Čelebići*, kao i vijeća u predmetima koji su uslijedili, prihvatili su tumačenje pojma “bilo je razloga da zna” koje je dalo Pretresno vijeće u predmetu *Čelebići*, po kojem se nadređeni može smatrati krivično odgovornim samo ako je imao konkretne informacije koje su ga mogle upozoriti da su njegovi potčinjeni počinili krivična djela¹⁸⁹ ili da se spremaju da ih počine. Iz zaključaka Žalbenog vijeća jasno proizlazi da se *mens rea* “bilo je razloga da zna” definiše isključivo na osnovu informacija koje su stvarno na raspolaganju

¹⁸⁵ Prvostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 386 gdje se citira konačni izvještaj Stručne komisije Ujedinjenih nacija, str. 17. Vidi i Prvostepenu presudu u predmetu *Blaškić*, par. 307; Prvostepenu presudu u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 427; Prvostepenu presudu u predmetu *Strugar*, par. 368.

¹⁸⁶ Prvostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 80.

¹⁸⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, fusnota 1284.

¹⁸⁸ Prvostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 428.

¹⁸⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 241; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 62 do 64; Prvostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 437; Prvostepena presuda u predmetu *Krnjelac*, par. 94; Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 278; Prvostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 369.

Prijevod

nadređenom¹⁹⁰ i da je dovoljno da te informacije budu takve da ga barem upozore na takve rizike, utoliko što navode na traženje dodatnih informacija kako bi se utvrdilo da li su ti zločini počinjeni ili se sprema njihovo počinjenje.¹⁹¹

96. Usvajajući to tumačenje, Žalbena vijeće je odbacilo stroži kriterijum “trebalo je da zna”, ocjenjujući da činjenica da se nadređeni nije informisao o djelima svojih potčinjenih ne povlači njegovu krivičnu odgovornost, budući da se pitanje njegove odgovornosti može postaviti samo ako nije preduzeo nužne i razumne mjere da kazni ili spriječi.¹⁹² Žalbena vijeće u predmetu *Blaškić* je preciziralo da se nadređenom može pripisati odgovornost za namjerno izbjegavanje saznanja, ali ne i za neznanje iz nemara.¹⁹³

b. Domašaj znanja

97. Žalbena vijeće je u predmetu *Čelebići* smatralo da je za ispunjavanje kriterijuma *mens rea* iz člana 7(3) dovoljno pokazati da je nadređeni posjedovao informacije opšteg karaktera koje su ga mogle upozoriti na eventualna protivpravna djela njegovih potčinjenih. Te informacije ne moraju nužno biti takve da su same za sebe dovoljne za zaključak o postojanju takvih zločina. Ne moraju ni sadržavati precizne pojedinosti o protivpravnim djelima koja su počinjena ili čije se počinjenje sprema.¹⁹⁴

98. Mada se složilo s tim mišljenjem, Žalbena vijeće u predmetu *Krnjelac* nijansiralo je taj stav. Ono je zauzelo stav da se na osnovu jurisprudencije ne može zaključiti da je, u slučaju kada neko krivično djelo sadrži materijalni element koji je svojstven i nekom drugom krivičnom djelu, koje pak sadrži element više u odnosu na prvo djelo, dovoljno da nadređeni raspolaže alarmantnim informacijama o prvom

¹⁹⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 238 i 239; Prvostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 369.

¹⁹¹ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići* par. 223, gdje se citira par. 383 Prvostepene presude u predmetu *Čelebići*, i 241.

¹⁹² Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići* par. 226.

¹⁹³ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 406. Vidi takođe Prvostepenu presudu u predmetu *Čelebići*, par. 387. Vijeće primjećuje da je Žalbena vijeće konstatovalo da kažnjivi nemar ne može predstavljati osnovu za komandnu odgovornost: Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 63, gdje se citira Drugostepena presuda u predmetu *Bagilishema*, par. 34-35.

¹⁹⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 238. Vidi takođe Drugostepenu presudu u predmetu *Krnjelac*, par. 59, 154-155, 169; Prvostepenu presudu u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 436-437; Prvostepenu presudu u predmetu *Strugar*, par. 369-370.

krivičnom djelu da bi ga se smatralo odgovornim i za drugo krivično djelo na osnovu člana 7(3) Statuta.¹⁹⁵

99. U Komentaru MKCK-a uz Dopunski protokol I stoji da izvještaji naslovljeni na nadređenog, kao i taktička situacija, stepen obučenosti i uvježbanosti potčinjenih oficira i njihovih vojnika, te njihova svojstva ličnosti predstavljaju informacije za koje nadređeni ne može tvrditi da ih nije znao.¹⁹⁶ U Komentaru MKCK-a uz Dopunski protokol I precizira se da iz takvih informacija koje su mu na raspolaganju nadređeni može zaključiti bilo da su krivična djela počinjena, bilo da se sprema počinjenje krivičnih djela te se, kao primjer, navode informacije o nepostojanju bilo kakve obuke pripadnika vojske o Ženevskim konvencijama ili o Dopuskom protokolu I.¹⁹⁷

100. Praksa ovog međunarodnog suda definisala je nekoliko primjera informacija opšteg karaktera koje mogu nadređenog navesti na pomisao da se njegovi potčinjeni spremaju na počinjenje zločina. Tako je Žalbeno vijeće u predmetu *Čelebići* konstatovalo da je vojni komandant koji je dobio informaciju da neki od vojnika pod njegovom komandom ispoljavaju nasilničke ili nestabilne crte ličnosti, ili da su se opijali prije polaska na zadatak, imao potrebno znanje.¹⁹⁸ Pretresno vijeće u predmetu *Kordić i Čerkez* pak nabraja informacije kao što su stepen profesionalizma potčinjenih, njihove karakterne osobine i njihove navike.¹⁹⁹

101. Kao što je u predmetu *Čelebići* primijetilo Žalbeno vijeće, ocjena da li postoji *mens rea* kakvu zahtijeva član 7(3) Statuta mora se donijeti vodeći računa o okolnostima pojedinog predmeta te uzimajući u obzir specifičnu situaciju dotičnog

¹⁹⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Krnjelac*, par. 155. Žalbeno vijeće je pomenulo primjer okrutnog postupanja i mučenja koji, mada dijele jedan materijalni element s okrutnim postupanjem, traže dodatni materijalni element u odnosu na okrutno postupanje.

¹⁹⁶ Komentar MKCK-a uz Dopunski protokol I, par. 3545 gdje se upućuje na član 86 Dopunskog protokola I. Vidi Drugostepenu presudu u predmetu *Čelebići*, par. 238, gdje se citira taj pasus.

¹⁹⁷ Komentar MKCK-a uz Dopunski protokol I, par. 3545, gdje se upućuje na član 86 Dopunskog protokola I.

¹⁹⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 238.

¹⁹⁹ Prvostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 437. Činjenica da je neki nadređeni preduzeo preventivne mjere opšteg karaktera kao što je, na primjer, izdavanje naredjenja da se poštuje međunarodno humanitarno pravo ne pokazuje, prema kriterijima koje je definisalo Žalbeno vijeće u predmetu *Čelebići*, da je nadređeni znao ili da je bilo razloga da zna da se njegovi potčinjeni spremaju da počine krivična djela. Žalbeno vijeće u predmetu *Blaškić* zauzelo je stav da takva naredjenja “mogu za pitanje njegove eventualne odgovornosti po članu 7(3) Statuta biti relevantna samo ako se on na njih poziva s pozicije da je znao ili da je bilo razloga da zna da će njegovi podređeni vršiti krivična djela iz nadležnosti Međunarodnog suda”: Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 486.

Prijevod

nadređenog u trenutku počinjenja krivičnih djela.²⁰⁰ Naročito, kako to precizira Komentar MKCK-a uz Dopunski protokol I, prilikom donošenja te ocjene valja razlikovati trenutak kada su informacije bile na raspolaganju nadređenom i trenutak kada je krivično djelo počinjeno.²⁰¹

c. Prethodna saznanja

102. Vijeće će sada razmotriti pitanje da li je to što nadređeni zna za neko krivično djelo koje su njegovi potčinjeni već počinili dovoljno da ga upozori da se sprema počinjenje novog krivičnog djela.

103. Po mišljenju optužbe, ranije kriminalno ponašanje predstavlja *samo po sebi* dokaz postojanja “neprihvatljivog stepena rizika” koji povlači obavezu nadređenog da preduzme sve nužne i razumne mjere da se spriječi ponavljanje sličnih zločina.²⁰² Optužba smatra da Žalbeno vijeće u predmetu *Krnojelac* potvrđuje stav da je nadređeni, kada zna da su njegovi potčinjeni već počinili zločine, upozoren na *rizik* da će novi zločini biti počinjeni i da ima obavezu da spriječi njihovo počinjenje.²⁰³ Optužba takođe upućuje na argumentaciju u svom žalbenom podnesku u predmetu *Strugar*.²⁰⁴

104. Hadžhasanovićeva odbrana odbacuje, u svojoj završnoj riječi, stav optužbe da nadređeni ima razloga da zna od trenutka kada je upozoren i samo na rizik počinjenja protivpravnih djela.²⁰⁵ Ona tvrdi, oslanjajući se na Prvostepenu presudu u predmetu *Strugar*, da član 7(3) ne zahtijeva da je komandant znao da postoji mogućnost počinjenja krivičnog djela od strane njegovih potčinjenih, nego da je informacija kojom je raspolagao mogla komandantu omogućiti da zaključi da postoje jasni i stvarni izgledi (ili “*clear prospect*”) da će biti počinjeno krivično djelo.²⁰⁶

105. Odbrana optuženog Kubure nije se izjasnila o tom konkretnom pitanju.

²⁰⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 239. Vidi takođe Drugostepenu presudu u predmetu *Krnojelac*, par. 156.

²⁰¹ Komentar MKCK-a uz Dopunski protokol I, par. 3545, gdje se upućuje na član 86 Dopunskog protokola I.

²⁰² Završni podnesak Tužilaštva, par. 43.

²⁰³ *Ibid.*

²⁰⁴ *Tužilac protiv Pavla Strugara*, predmet br. IT-01-42-A, Žalbeni podnesak tužioca, 17. maj 2005., par. 2.49-2.69.

²⁰⁵ Završna riječ Hadžhasanovićeve odbrane, T(f) 19176.

²⁰⁶ *Ibid.*, T(f) 19178.

Prijevod

106. Vijeće primjećuje da tužilac priznaje jedno ključno ograničenje doseg ranijih saznanja, tj. da kriminalna ponašanja o kojima je riječ moraju biti slična.²⁰⁷

107. Međutim, tužilac se ne bavi pitanjem da li prethodna saznanja o zločinima koje su počinili potčinjeni daje naređenom licu razlog da zna da se *isti* potčinjeni spremaju da počine slične zločine ili se ta prethodna saznanja protežu na slično ponašanje *svih* potčinjenih. Ne postavljajući to pitanje, tužilac implicitno prihvata da su prethodna saznanja o krivičnim djelima koje je počinila jedna grupa potčinjenih nadređenom dovoljan razlog da zna da bi *svi* njegovi potčinjeni mogli da počine slične zločine.

108. Žalbeno vijeće se u predmetu *Krnojelac* posvetilo analizi pitanja da li je optuženi Krnojelac znao ili je bilo razloga da zna da su njegovi potčinjeni počinili ili se spremaju da počine premlaćivanje sa zabranjenim ciljem koji je obuhvaćen definicijom krivičnog djela mučenja.²⁰⁸

109. Stoga je Žalbeno vijeće najprije ispitalo činjenice koje je prihvatilo Pretresno vijeće u vezi s kontekstom u kojem je počinjeno premlaćivanje u KP domu Foča i sa razmjerima počinjenja tog krivičnog djela.²⁰⁹ Ono je zaključilo da je Krnojelac priznao kako je znao da su nesrbi bili zatočeni upravo zbog činjenice da su nesrbi, da je znao za uslove zatočenja nesrpskih zatočenika te da je znao da muslimanske zatočenike tuku i, uopšte, zlostavljaju.²¹⁰ Žalbeno vijeće je zatim analiziralo činjenice koje je Pretresno vijeće prihvatilo u vezi sa vlašću koju je vršio Krnojelac nad svojim potčinjenima, počinocima premlaćivanja.²¹¹ Zaključilo da je on bio rukovodilac KP doma Foča, da je imao vlast nad zatočenicima u KP domu i da je u KP dom dolazio gotovo svakodnevno.²¹² Naposljetku je proučilo činjenice koje je prihvatilo Pretresno vijeće u vezi sa učestalošću ispitivanja i kažnjavanja zatočenika.²¹³ Zaključilo je da su ispitivanja bila česta i da je kažnjavanje bilo uobičajeno.²¹⁴ Zaključilo je takođe da je

²⁰⁷ Završni podnesak Tužilaštva, par. 43.

²⁰⁸ Pretresno vijeće u predmetu *Strugar* takođe je u svojoj činjeničnoj analizi proučilo to pitanje, ali nije predvidjelo kriterije definisane u Drugostepenoj presudi u predmetu *Krnojelac*: Prvostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 415-418. Žalbeno vijeće u predmetu *Blaškić* razmatralo je to pitanje, ali iz njegovih zaključaka nije moguće razabrati koju težinu je dalo njegovoj motivaciji: Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 488-490.

²⁰⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 163.

²¹⁰ *Ibid.*, par. 166.

²¹¹ *Ibid.*, par. 164.

²¹² *Ibid.*, par. 167.

²¹³ *Ibid.*, par. 165.

²¹⁴ *Ibid.*, par. 168.

Prijevod

Krnojelac prisustvovao premlaćivanju zatočenika Ekrema Zekovića 8. jula 1993., sa zabranjenim ciljem, kako se čini, da ga se kazni za pokušaj bjekstva, i da je Krnojelac znao za jedno kažnjavanje kojem je razlog bio pokušaj bjekstva Ekrema Zekovića.²¹⁵

110. Donijevši te zaključke, Vijeće je zauzelo stav da “[u]zete u cjelini, te činjenice predstavljaju skup informacija koje su dovoljno alarmantne da optuženog upozore na rizik od mučenja.”²¹⁶ Međutim, Žalbeno vijeće je, izgleda, premlaćivanje Ekrema Zekovića, navodno sa zabranjenim ciljem da ga se kazni za pokušaj bjekstva, a kojem je Krnojelac prisustvovao 8. jula 1993., smatralo vremenskim početkom Krnojelčeve dužnosti da reaguje. Zaista, Žalbeno vijeće je zaključilo da se na činjenici da je on 8. jula 1993. prisustvovao tom premlaćivanju zasniva odgovornost optuženog za krivično djelo mučenja na osnovu člana 7(3) Statuta, zato što “nije preduzeo nužne i razumne mjere da spriječi krivična djela mučenja počinjena nakon mučenja Ekrema Zekovića i zbog toga što nije sproveo istragu u vezi s mučenjem i kaznio eventualne počinioce mučenja počinjenih prije mučenja Ekrema Zekovića”.²¹⁷ Vijeće će element svijesti vezan za dužnost da se interveniše kako bi se spriječilo ponavljanje zabranjenog radnji analizirati u sljedećem poglavlju koje se bavi pitanjem nužnih i razumnih mjera.²¹⁸

111. O zaključcima Žalbenog vijeća može se iznijeti više primjedbi.

112. S jedne strane, na osnovu činjenica uzetih u cjelini, odnosno vanjskog konteksta i unutrašnjeg funkcionisanja zatočeničkog centra u Foči, jasno je da djela mučenja kakvom je podvrgnut Ekrem Zeković nisu mogla biti izolovana pojava

nego da su bila rezultat uslova zatočenja koji su Krnojelcu bili poznati. S obzirom na atmosferu straha koja je vladala u KP domu Foča, to djelo mučenja moralo je optuženog upozoriti da su mu prethodila druga slična djela. Prema tome, Krnojelčeva prethodna saznanja o incidentima kažnjivog ponašanja proizlazila su iz činjenice da su okolnosti bile takve da ta djela nisu mogla biti izolovana.

---

²¹⁵ *Ibid.*, par. 169-170.

²¹⁶ *Ibid.*, par. 166 (naglasak naš).

²¹⁷ *Ibid.*, par. 172; vidi takođe par. 169 i 170. O načelima koje je definisalo Žalbeno vijeće i njihovim implikacijama u pogledu dužnosti nadređenog da preduzme nužne i razumne mjere da spriječi počinjenje krivičnih djela i kazni počinioce biće riječi u dijelu Presude posvećenom mjerodavnom pravu u području preduzimanja mjera.

²¹⁸ Voir *infra* par. 133 i 166.

Prijevod

113. Zatim, Žalbeno vijeće je zauzelo stav da su djela mučenja kojima je podvrgnut Ekrem Zeković u gore opisanom kontekstu bila takva da su mogla optuženog Krnojelca upozoriti na rizik od počinjenja drugih krivičnih djela mučenja. Drugim riječima, nije bilo dovoljno da je optuženi raspolagao alarmantnim informacijama u vezi s počinjenjem premlaćivanja od strane potčinjenih; on je morao raspolagati takvim informacijama koje su ga mogle upozoriti na rizik od počinjenja premlaćivanja s ciljem predviđenim zabranom mučenja.²¹⁹ Očito je da je Žalbeno vijeće, izvodeći taj zaključak, prethodno znanje optuženog Krnojelca ograničilo na slična kažnjiva ponašanja. *A contrario*, imajući na umu da krivično djelo mučenja obuhvata krivično djelo okrutnog postupanja koje je manje teško,²²⁰ moglo bi se tvrditi da je to što nadređeni posjeduje alarmantne informacije u vezi s počinjenjem djela mučenja od strane njegovih potčinjenih dovoljno da ga upozori na rizik da bi njegovi potčinjeni mogli počinuti krivična djela okrutnog postupanja.

114. Konačno, jasno je da su prethodna saznanja o zločinima koje su počinili stražari KP doma Foči optuženom Krnojelcu mogla biti razlog da zna da se pripadnici te iste grupe, tj. stražari u KP domu Foča, spremaju da počine slične zločine. Razlozi za svrstavanje potčinjenih u istu grupu su evidentni. S jedne strane, počinjenje inkriminiranih kažnjivih radnji smješta se u isti geografski okvir, tj. u zatočenički centar Foča. S druge strane, ta grupa potčinjenih bila je pod vlašću i kontrolom iste uprave tog zatvora. S obzirom na te okolnosti, proizlazi da su stražari u KP domu Foča činili istu, prepoznatljivu grupu potčinjenih.

115. Vijeće primjećuje da optužba nije uzela u obzir tu dimenziju. Naprotiv, tužilac prethodna saznanja komandanta implicitno proširuje na djela istog karaktera koja su počinili njegovi potčinjeni uzeti u cjelini, ne praveći razliku s obzirom na njihovu pripadnost istoj grupi. U ovom predmetu to bi značilo da je to što su optuženom Hadžihasanoviću bili poznati raniji slučajevi kažnjivog ponašanja u jednoj brigadi njega moglo upozoriti na rizik da se i druge brigade spremaju da počine slično kriminalno ponašanje. Takav stav ignoriše zaključke do kojih je došlo Žalbeno vijeće u predmetu *Krnojelac*, time što prešućuje da je uzeta u obzir činjenica da su potčinjeni činili jedinstvenu grupu, kao i pripadajuća geografska dimenzija (na primjer, geografski položaj potčinjene jedinice), što sve čini okvir Krnojelčevih prethodnih saznanja.

---

²¹⁹ *Ibid.*, par. 155.

²²⁰ *Ibid.*, par. 155.

Prijevod

116. Štaviše, pokušavajući da prethodna saznanja optuženog Hadžihasanovića proširi na krivična djela koja su počinili njegovi potčinjeni u cjelini, bez obzira na njihovu lokaciju u zoni odgovornosti 3. korpusa, optužba pokušava da ponovo uvede kriterijum koji je Žalbeno vijeće već odbacilo u predmetu *Čelebići*, tj. "opštu dužnost [nadređenog] da zna", čije zanemarivanje je dovoljno da ga se smatra odgovornim za krivična djela potčinjenih.²²¹ Žalbeno vijeće je u toj presudi zapravo utvrdilo da običajno pravo ne postavlja komandantima takvu obavezu.²²² To je potvrđeno i u kasnijoj praksi.²²³ Kao prvo, taj stav optužbe suprotan je jurisprudenciji, a optužba ga k tome nije potkrijepila nikakvim argumentima.

117. Vijeće stoga smatra da se u ovom predmetu ta "prepoznatljiva grupa optuženih", s obzirom na strukturu i funkcionisanje 3. korpusa, treba protumačiti kao brigada ili bataljon brigade ako neki bataljon ima drugačiji geografski položaj od ostalih jedinica unutar brigade. Prema tome, Vijeće odbija argument optužbe u ovom predmetu, kojim se zaključak iz Drugostepene presude u predmetu *Krnojelac* želi proširiti na sve potčinjene optuženog, ne praveći razliku s obzirom na njihovu pripadnost istoj grupi.

118. Stoga Vijeće smatra da se prethodna saznanja optuženog moraju tumačiti limitativno, pošto to znanje proizlazi iz ponavljanja sličnih kažnjivih radnji i takvih okolnosti da te radnje nisu mogle biti izolovana pojava, jer ih je počinila jedna prepoznatljiva grupa.

119. Valja primijetiti da teorija prethodnog znanja nema naročitog značenja u slučaju da se, kako je zaključilo Pretresno vijeće u predmetu *Strugar*,²²⁴ smatra da se prag obaveze nadređenog da reaguje dosiže tek kada je počinjenje krivičnog djela već u toku. Iz razloga navedenih u ovom dijelu Presude Vijeće se ograđuje od tog stava i stoga smatra da su argumenti Hadžihasanovićeve odbrane izneseni u završnoj riječi neutemeljeni.

120. O implikacijama prethodnog znanja, kako su gore definisane, u pogledu obaveze nadređenog da preduzme nužne i razumne mjere da spriječi počinjenje zločina i kazni počinioce biće riječi u sljedećem dijelu Presude.

²²¹ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 230.

²²² *Ibid.*, par. 228-240.

²²³ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 61-62.

²²⁴ Prvostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 415-418.

c) Nužne i razumne mjere

121. Propust nadređenog da spriječi ili kazni, koji povlači individualnu krivičnu odgovornost komandanta u smislu člana 7(3) Statuta, uslovljen je time da nadređeni vrši efektivnu kontrolu nad potčinjenima.²²⁵ Isto tako, znanje nadređenog da se njegovi potčinjeni spremaju da počine ili da su počinili zločine još je jedan element u osnovi obaveze da se preduzmu mjere.²²⁶

i) Stvarna mogućnost djelovanja nadređenog

122. Što se tiče te obaveze (obaveze sprečavanja ili kažnjavanja), praksa međunarodnih sudova, kao prvo, ističe da se nadređenog ne može obavezati da čini nemoguće.²²⁷ Zatim, da bi se utvrdilo da li je nadređeni izvršio svoju obavezu, ta praksa nastoji da ispita da li je nadređeni preduzeo mjere koje su bile u njegovoj moći, te da definiše za koje mjere se smatra da čine tu obavezu.²²⁸ U predmetu *Čelebići*, Vijeće je zaključilo da se nadređeni treba smatrati odgovornim za to što nije preduzeo mjere koje su u okviru njegove stvarne moći djelovanja.²²⁹ Pri tome, u nekim slučajevima je nevažno da li je nadređeni zvanično imao potrebnu zakonsku nadležnost, ako se dokaže da je imao stvarnu moć da djeluje.²³⁰

123. Praksa međunarodnih sudova je dosljedna u tome da preduzete mjere valja ocijenjivati u svjetlu stvarnih mogućnosti nadređenog, i to od slučaja do slučaja. U predmetu *Aleksovski*, na primjer, Pretresno vijeće je u pogledu pojma “stvarne mogućnosti” nadređenog da djeluje zaključilo da “[t]e materijalne mogućnosti ne treba razmatrati apstraktno, već ih valja razmatrati od slučaja do slučaja”.²³¹

124. U vezi s tim, Pretresno vijeće u predmetu *Čelebići* je takođe naglasilo da je ocjena mjera koje je preduzeo nadređeni da bi se utvrdilo da li je izvršio svoju dužnost neraskidivo vezana za činjenice svojstvene pojedinom predmetu; opšta norma

²²⁵ Vidi Prvostepenu presudu u predmetu *Strugar* par. 526; Prvostepenu presudu u predmetu *Halilović*, par. 73; Prvostepenu presudu u predmetu *Blaškić*, par. 335.

²²⁶ Prvostepena presuda u predmetu *Kajelijeli*, par. 777, gdje se citira Prvostepena presuda u predmetu *Semanza*, par. 405, Prvostepena presuda u predmetu *Bagilishema*, par. 46 i Prvostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 384 do 386.

²²⁷ Prvostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 395.

²²⁸ *Ibid.*, par. 395.

²²⁹ *Ibid.*, par. 395.

²³⁰ Prvostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 73, gdje se citira Prvostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 395.

²³¹ Prvostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 81; vidi takođe Drugostepenu presudu u predmetu *Krstić*, fusnota 250.

ne bi imala nikakvog smisla.²³² Dakle, ocjena preduzetih mjera prije je stvar dokaza nego materijalnog prava.²³³

ii) Obaveza sprečavanja i obaveza kažnjavanja: dvije različite obaveze

125. Praksa Međunarodnog suda jasno je ustanovila da član 7(3) Statuta razlikuje dvije obaveze nadređenog. Pretresno vijeće u predmetu *Strugar* nedavno je jasno potvrdilo tu distinkciju konstatujući da prema članu 7(3) nadređeni ne raspolaže dvjema alternativnim opcijama jer su u tom članu sadržane dvije različite pravne obaveze: jedna od njih je sprečavanje počinjenja zločina, a druga kažnjavanje počinilaca. Obaveza sprečavanja nastupa kada nadređeni zna ili ima razloga za sumnju da je u toku počinjenje nekog zločina ili da se ono sprema, dok obaveza kažnjavanja nastupa nakon počinjenja zločina.²³⁴

126. Što se tiče obaveze sprečavanja, jasno je da nadređeni ima ograničeno vrijeme da se ne ogriješi o tu obavezu. Onog trenutka kad potčinjeni počine zločin, već je prekasno; on je propustio da izvrši svoju obavezu. Obaveza da se kazne potčinjeni nastupa kad su zločini već počinjeni. Nadređeni se nikako ne može “iskupiti” za propust da spriječi time što će naknadno kazniti svoje potčinjene.²³⁵ Dakle, kada se utvrdi da nadređeni nije ništa učinio da spriječi svoje potčinjene u činjenju zločina, nepotrebno je ispitivati kakve su mjere preduzete da se oni kazne. On se ogriješio o svoju obavezu da spriječi i njegova odgovornost je utvrđena.²³⁶

127. Jurisprudencija jasno razlikuje obavezu sprečavanja i obavezu kažnjavanja - jedna nastupa prije, a druga poslije kažnjivog ponašanja potčinjenog. Međutim, obaveza da se takvo ponašanje “zaustavi” priznata je u praksi i čini se da pripada u područje obaveze sprečavanja, mada ona nastupa u trenutku kad je zabranjeno ponašanje već započelo. Ona bi se doista i trebala posmatrati kao odgovor na obavezu nadređenog da spriječi jer joj je cilj da spriječi da se zabranjeno ponašanje nastavi.²³⁷ U Prvostepenoj presudi u predmetu *Strugar*, Pretresno vijeće upućuje na tu obavezu konstatujući da “optuženi nije preduzeo neophodne i razumne mere kako bi obezbedio

²³² Prvostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 394.

²³³ Prvostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 73, gdje se citira Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 72.

²³⁴ Prvostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 373.

²³⁵ Prvostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 336.

²³⁶ Prvostepena presuda u predmetu *Kayishema* i *Ruzindana*, par. 515.

²³⁷ Vidi Prvostepenu presudu u predmetu *Halilović*, par. 87. Fusnote izostavljene.

Prijevod

bar da se zaustavi protivpravno granatiranje Starog grada.”²³⁸ Isto tako, Pretresno vijeće u predmetu *Kajelijeli* konstatovalo je da “optuženi nije spriječio niti zaustavio pokolje počinjene u prvoj polovici aprila 1994. u komunama Mukingo, Nkuli i Kigombe”.²³⁹

iii) Propust da se kazni i ponavljanje djela

128. Mada se dužnost sprečavanja razlikuje od dužnosti kažnjavanja, postoje situacije kada su te dužnosti povezane jer jedna može biti posljedica druge. Takvo rezonovanje javlja se u podnescima optužbe u vezi sa problematikom prethodnog znanja (*prior knowledge*).²⁴⁰ To pitanje tiče se, s jedne strane, definicije saznanja nadređenog i, s druge strane, od trenutka kada se ta saznanja potvrde, obaveze nadređenog da interveniše.

129. Optužba smatra da prethodno kažnjivo ponašanje *samo po sebi* dokazuje postojanje “neprihvatljivog stepena rizika” koji povlači obavezu nadređenog da preduzme sve nužne i razumne mjere da se spriječi ponavljanje sličnih zločina.²⁴¹ Tužilac u vezi s tim upućuje na svoj žalbeni podnesak u predmetu *Strugar* gdje je opširnije razradila relevantne argumente oslanjajući se na poslijeratnu jurisprudenciju, na Drugostepenu presudu u predmetu *Krnjelac* i Drugostepenu presudu u predmetu *Blaškić*, koje, kako tvrdi, podupiru tu teoriju.²⁴² Odbrana u predmetu Hadžihasanović u svojoj završnoj riječi odbacuje stav optužbe po kojem optuženi snosi komandnu odgovornost od trenutka kad je upozoren na rizik od počinjenja zabranjenih radnji.²⁴³ Pozivajući se na Prvostepenu presudu u predmetu *Strugar*, ona smatra da se optuženi može teretiti na osnovu komandne odgovornosti ako ga je neka konkretna informacija

²³⁸ Prvostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 446. (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Naglasak naš. Vidi takođe Prvostepenu presudu u predmetu *Kajelijeli*, par. 740. Ta obaveza da se zaustavi, implicitna odgovornosti nadređenog, pominje se u Komentaru MKCK-a uz Dopunski protokol I, u vezi sa članovima 86 i 87 Dopunskog protokola I. Osim toga, u Komentaru se u vezi s tim pitanjem navodi i sljedeći primjer: “U postupcima koji su uslijedili nakon Drugog svjetskog rata, saveznički tribunali doista su izrekli osude u nekoliko slučajeva kada osobe nisu intervenisale da spriječe neko krivično djelo ili da ga zaustave.” Naglasak naš. Vidi komentar MKCK-a uz Dopunski protokol I, član 86, par. 3525.

²³⁹ Prvostepena presuda u predmetu *Kajelijeli*, par. 740. Naglasak naš.

²⁴⁰ Žalbeni podnesak Tužilaštva, par. 43; vidi *supra* par. 102 i dalje.

²⁴¹ Žalbeni podnesak Tužilaštva, par. 43. U vezi s tim pitanjem optužba upućuje na svoj žalbeni podnesak u predmetu *Strugar* gdje je opširnije razvila te argumente. *Tužilac protiv Pavla Strugara*, predmet br. IT-01-42-A, Žalbeni podnesak Tužilaštva, 17. maj 2005., par. 2.49 do 2.69. (Vijeće nije raspolagalo francuskim prijevodom.)

²⁴² *Tužilac protiv Pavla Strugara*, predmet br. IT-01-42-A, Žalbeni podnesak Tužilaštva, 17. maj 2005., par. 2.49 do 2.69.

²⁴³ Završna riječ Hadžihasanovićeve odbrane, T(e) 19176.

Prijevod

upozorila da njegovi potčinjeni optuženi vrše krivična djela.²⁴⁴ Kuburina odbrana nije se izjasnila u vezi s tim pitanjem.

130. Što se tiče mjerodavnog prava u odnosu na preduzimanje mjera, ta problematika je dotaknuta samo usputno, u Prvostepenoj presudi u predmetu *Čelebići* u pasusu posvećenom uzročno-posljedičnoj vezi, te u Prvostepenoj presudi u predmetu *Halilović*.²⁴⁵

131. To pitanje je usko povezano sa znanjem nadređenog i sa tumačenjem definicije “znao ili je bilo razloga da zna”, o kojoj je bilo riječi gore.²⁴⁶ Jasnoće radi, podsjećamo samo na zaključak Pretresnog vijeća u predmetu *Čelebići* koji je uslijedio nakon tumačenja tih termina:

[...] nadređeni [se] može smatrati krivično odgovornim samo ako je stvarno imao na raspolaganju konkretne informacije koje bi ga upozorile na krivična djela koje su počinili njegovi podređeni. Te informacije ne moraju biti takve da su same po sebi dovoljne da nagnaju na zaključak o postojanju takvih zločina.²⁴⁷

132. Oslanjajući se na zaključak koji je formulisalo Pretresno vijeće u predmetu *Čelebići* u pogledu znanja nadređenog u smislu “znao je ili je bilo razloga da zna”, Žalbeno vijeće je u svojoj analizi činjeničnog stanja u predmetu *Krnojelac*, nastojeći utvrditi da li je optuženi raspolagao dostatnim informacijama za krivično djelo mučenja, ispitalo da li je optuženi Krnojelac raspolagao alarmantnim informacijama (koje ne moraju biti nužno biti precizne) koje su ga mogle upozoriti na rizik od počinjenja djela mučenja od strane njegovih potčinjenih.²⁴⁸

133. Žalbeno vijeće u predmetu *Krnojelac* je podsjetilo na skup činjenica koje je prihvatilo Pretresno vijeće te je utvrdilo da “[u]zete u cjelini, te činjenice predstavljaju skup informacija koje su dovoljno alarmantne da optuženog upozore na rizik od

²⁴⁴ *Ibid.*, T(e) 19177.

²⁴⁵ Vidi Prvostepenu presudu u predmetu *Čelebići*, par. 400, gdje stoji sljedeće: “Za razliku od toga, dok je kauzalna veza između propusta komandanta da kazni u vezi s krivičnim djelima koja su njegovi potčinjeni već ranije počinili i vršenja takvih zločina u budućnosti ne samo moguća, već i vjerovatna”. Vidi Prvostepenu presudu u predmetu *Halilović*, par. 96: “Konačno, Pretresno vijeće smatra da je kažnjavanje nerazdvojivi dio sprečavanja budućih zločina. [...] Takav propust kažnjavanja od strane komandanta, pripadnici snaga pod njegovom komandom mogu shvatiti kao prešutno prihvatanje da takva naređenja nisu obavezujuća.”

²⁴⁶ Vidi *supra* par. 102 i dalje.

²⁴⁷ Prvostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 393.

²⁴⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 155. Pretresno vijeće u predmetu *Strugar* razmotrilo je takođe to pitanje, ali je učinilo odmak u odnosu na kriterije definisane u Drugostepenoj presudi u predmetu *Krnojelac*. Vidi Prvostepenu presudu u predmetu *Strugar*, par. 416-417 kao i *Tužilac protiv Pavla Strugara*, predmet br. IT-01-42-A, Završni podnesak tužioca, 17. maj 2005., par. 2.19.

Prijevod

mučenja.”²⁴⁹ Međutim, čini se da je Žalbeno vijeće smatralo premlaćivanje Ekrema Zekovića, kojem je Krnojelac prisustvovao 8. jula 1993., vremenskim početkom dužnosti optuženog da djeluje. Štaviše, Žalbeno vijeće je u vezi s tim zaključilo da upravo to što je 8. jula 1993. prisustvovao tom premlaćivanju povlači odgovornost optuženog za krivično djelo mučenja na osnovu člana 7(3) Statuta zbog toga što “nije preduzeo nužne i razumne mjere da spriječi krivična djela mučenja počinjena nakon mučenja Ekrema Zekovića.”²⁵⁰ Dakle, to što je znao za premlaćivanje Zekovića čini Krnojelca odgovornim, s jedne strane, za to što nije kaznio djela mučenja kojima je bio podvrgnut Ekrem Zeković. S druge strane, budući da Žalbeno vijeće nije tačno navelo na osnovu kojih činjenica je utvrdilo Krnojelčevu odgovornost, ovo Vijeće u svjetlu činjenica tog predmeta Krnojelčev propust da djeluje tumači kao odbobranje koje je dovelo do ponavljanja djela mučenja. Vijeće iz toga zaključuje da, konkretno, činjenica da nije kaznio djela počinjena nad Zekovićem predstavlja propust u odnosu na dužnost da spriječi druga slična djela (mučenja).²⁵¹ Idući korak dalje od zaključaka Žalbenog vijeća, ovo Vijeće smatra da nadređeni koji propusti da preduzme kaznene mjere za zločine za koje zna, ima razloga da zna da postoji stvaran i realan rizik da se ta zabranjena djela ponove.²⁵²

134. Ipak, Žalbeno Vijeće ide još dalje u svom rezonovanju utvrdivši da se zbog tog događaja Krnojelac smatra krivim i za to što nije istražio djela mučenja počinjena prije mučenja Ekrema Zekovića, i po potrebi kaznio počinioca.²⁵³ Stoga, ono tvrdi da, ovisno o okolnostima predmeta, prethodno znanje o određenim činjenicama ima za posljedicu retroaktivnu dužnost nadređenog.

135. Dalje u toj presudi, Žalbeno vijeće ponovo primjenjuje ta načela kada razmatra ubistva počinjena u KP domu Foča. Žalbeno vijeće je zauzelo stav da je Krnojelac, od trenutka kad je raspolagao određenim brojem informacija koje su, uzete u cjelini, bile dovoljno alarmantne i takve da su ga mogle upozoriti na rizik od počinjenja ubistava unutar zatvora, morao intervenisati barem pokretanjem istrage.²⁵⁴ Ta dužnost proizlazi iz činjenice da je znao za premlaćivanja, za sumnjive nestanke i da je mogao primijetiti tragove krvi i rupe od metaka na zidovima. Žalbeno vijeće je dakle

²⁴⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 166.

²⁵⁰ *Ibid.*, par. 172.

²⁵¹ *Ibid.*, par. 170 i 172.

²⁵² Vidi takođe *infra*, par. 193.

²⁵³ *Ibid.*, par. 172. Naglasak naš.

²⁵⁴ *Ibid.*, par. 178 do 179.

Prijevod

potvrdilo, po toj osnovi, krivicu Krnojelca za to što nije preduzeo nužne i razumne mjere da spriječi ubistva počinjena nakon nestanaka za koje je znao, kao i za to što nije istražio ubistva počinjena prije tih nestanaka te, po potrebi, kaznio počinioc ubistava, kojima je bio nadređen.²⁵⁵

136. O tim aspektima obaveze sprečavanja i kažnjavanja biće riječi kasnije, u dijelovima Presude posvećenim konkretnim takvim dužnostima.

iv) Obaveze koje se temelje na nacionalnom pravu

137. Da bi se utvrdilo koje mjere je nadređeni dužan preduzeti potrebno je ispitati nacionalno pravo. U Komentaruz Dopunski protokol I stoji da je uz pojam dužnosti da se djeluje vezan složen problem nadležnosti koju ne definiše međunarodno pravo nego domaće pravo strana ugovornica Dopunskog protokola I.²⁵⁶ Komentar uz Dopunski protokol I ističe da se, od trenutka kad domaći zakon dodijeli neko ovlašćenje, dužnost koja iz njega proističe u pogledu međunarodnog prava ocjenjuje na osnovu međunarodnih konvencija.²⁵⁷ Drugim riječima, nacionalni zakon države je taj koji utvrđuje nadležnosti, ovlašćenja civilnih i vojnih službenika te države; međunarodno pravo je to koje reguliše njihovo izvršavanje u području na koje se odnose njegova pravila.²⁵⁸

138. Dakle, može se zaključiti da nacionalno pravo zadaje okvir ovlašćenja nadređenog, ali dužnost djelovanja koja proističe iz tih ovlašćenja Vijeća ocjenjuju na osnovu međunarodnog prava.²⁵⁹

139. Osim toga, utvrđujući obim mjera koje je mogao preduzeti neki nadređeni, a u cilju utvrđivanja odgovornosti nadređenog u smislu člana 7(3), jurisprudencija Međunarodnog suda oslanja se na nacionalno pravo i/ili propise jedne od strana u oružanom sukobu.

140. U vezi s tim, Pretresno vijeće u predmetu *Aleksovski* je prilikom razmatranja komandne odgovornosti optuženog uzelo u obzir činjenicu da po zakonu Bosne i

²⁵⁵ *Ibid.*, par. 180.

²⁵⁶ Komentar MKCK-a uz Dopunski protokol I, član 86, par. 3537.

²⁵⁷ *Ibid.*

²⁵⁸ *Ibid.*

²⁵⁹ Vidi Prvostepenu presudu u predmetu *Aleksovski*, par. 135 do 136.

Prijevod

Hercegovine svi građani imaju građansku dužnost da sudskim vlastima prijave svako protivzakonito ponašanje.²⁶⁰

141. Isto tako, u Prvostepenoj presudi u predmetu *Blaškić* Pretresno vijeće se pozvalo na član 60 Vojnog disciplinskog pravilnika HVO-a kad je ocijenilo da se optuženi ogriješio o svoju dužnost da kazni potčinjene.²⁶¹ Žalbena vijeće u predmetu *Blaškić* smatralo je taj izvor prava korisnim prilikom utvrđivanja da li je optuženi propustio da preduzme razumne mjere.²⁶²

142. Nadalje, Žalbena vijeće je u istom predmetu naglasilo da se Pretresno vijeće oslonilo i na Propise o primjeni međunarodnog ratnog prava u oružanim snagama SFRJ, kako bi istaklo da je komandna odgovornost za propust da se kazni zasebna kategorija odgovornosti.²⁶³ Žalbena vijeće se pak sa svoje strane pozvalo na iste propise da bi konstatovalo kako su komandanti dužni takva kršenja prijaviti nadležnim organima.²⁶⁴

v) Elementi obaveze sprečavanja

143. Kako se naglašava u Komentaru uz Dopunski protokol I, komandant ima ključnu ulogu u obezbjeđivanju adekvatne primjene Konvencija i Dopunskog protokola I kako bi se izbjegao poguban raskorak između obaveza koje su preuzele strane u sukobu i ponašanja pojedinaca pod njihovom komandom.²⁶⁵ Na nadređenom je, dakle, da nadzire potčinjene kako bi se obezbijedilo poštivanje pravila koja uređuju međunarodne oružane sukobe, te da ujedno i spriječi kršenje tim normi.²⁶⁶

144. Kako se ističe u Prvostepenoj presudi u predmetu *Halilović*, opšta obaveza nadređenog da spriječi kriminalne radnje potčinjenih u skladu je sa značajem koji međunarodno humanitarno pravo daje sprečavanju kršenja svojih pravila.²⁶⁷ Međutim, prije svega je potrebno razlikovati mjere opšteg karaktera preduzete s ciljem nadziranja potčinjenih, od onih koje su naređene da bi se spriječio konkretan zločin za koji nadređeni zna. Propuštajući da preduzme ove prve mjere, nadređeni se izlaže

²⁶⁰ *Ibid.*, par. 91 i par. 136.

²⁶¹ Vidi Prvostepenu presudu u predmetu *Blaškić*, par. 488: “Takode nije preduzeo potrebne mjere da se osigura mjesto zločina i sačuvaju dokazi, kako nalaže član 60 Vojnog disciplinskog pravilnika”.

²⁶² Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 414.

²⁶³ *Ibid.*, par. 84; Prvostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 338.

²⁶⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 630 i par. 632.

²⁶⁵ Komentar MKCK-a uz Dopunski protokol I, par. 3550.

²⁶⁶ Odluka o nadležnosti, par. 66; Prvostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 81.

²⁶⁷ Prvostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 81.

Prijevod

povećanom riziku da će potčinjeni počiniti zabranjene radnje, a da pri tome neće nužno snositi krivičnu odgovornost, dok propust da naloži potonje mjere povlači krivičnu odgovornost.

a. Mjere opšteg karaktera

145. U Komentaruz Dopunski protokol I podsjeća se da za oružane snage moraju pokopavati određenom unutrašnjem režimu discipline koji mora obezbijediti poštivanje normi međunarodnog prava mjerodavnog za oružane sukobe; na komandantu je da izvrši taj zadatak.²⁶⁸ U skladu s tim, komandant je dužan da ta pravila učini dostupnima i da ih uključi u programe vojne obuke.²⁶⁹ Vojnim komandantima moraju biti na raspolaganju pravni savjetnici kako bi im pomogli u obuci oružanih snaga u području primjene Konvencija i Dopunskog protokola I.²⁷⁰ Svrha takve obuke jeste da se objezbijedi da pripadnici oružanih snaga pod njihovom komandom budu upoznati sa svojim obavezama u pogledu Konvencija i Dopunskog protokola I.²⁷¹

146. Pretresno vijeće u predmetu *Halilović* napomenulo je da su komandanti u mogućnosti da, na osnovu ovlašćenja koja su im dodijeljena, vrše kontrolu nad pripadnicima vojske i nad oružjem kojim se oni služe; oni mogu bolje od svakog drugog spriječiti kršenja pravnih normi stvarajući odgovarajuće stanje svijesti, starajući se da se racionalno koriste borbena sredstva i održavajući disciplinu.²⁷² Ta kontrola, koja se provodi putem obuke pripadnika vojske, može se provoditi bilo periodično, bilo neposredno prije vojnog angažmana posebno skrećući pažnju, prema potrebi, na radnje koje treba izbjegavati, voditi računa o situaciji i moralu pripadnika vojske.²⁷³

147. Vijeće se pridružuje primjedbama Pretresnog vijeća u predmetu *Halilović* u pogledu mjera opšteg karaktera koje su trebale biti preduzete i koje su navela i druga

²⁶⁸ Komentar MKCK-a uz Dopunski protokol I, član 87, par. 3550, gdje se upućuje na član 43 Protokola I.

²⁶⁹ Komentar MKCK-a uz Dopunski protokol I, član 87, par. 3557, gdje se upućuje na član 83 Protokola I.

²⁷⁰ Komentar MKCK-a uz Dopunski protokol I, član 87, par. 3557, gdje se upućuje na član 82 Protokola I.

²⁷¹ Komentar MKCM-a uz Dopunski protokol I, član 87, par. 3557.

²⁷² Prvostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 85, gdje se citira Komentar MKCK-a uz Dopunski protokol I, član 87, par. 3560.

²⁷³ Prvostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 85, gdje se citira Komentar MKCK-a uz Dopunski protokoli I, član 87, par. 3558.

Prijevod

pretresna vijeća.²⁷⁴ Međutim, mada međunarodno pravo zabranjuje ne samo stvarna kršenja nego i ona potencijalna, to ne utiče na činjenicu da propust komandanta da preduzme neku mjeru opšteg karaktera ne povlači iste posljedice u pogledu krivične odgovornosti, kao propust da djeluje u nekim konkretnim okolnostima kada mu je poznato da se sprema počinjenje zločina.

148. Komentar uz Dopunski protokol I nije od velike pomoći u tom području, iako se u njemu navodi da protokol predviđa krivičnu odgovornost nadređenog za propust da djeluje kako u slučaju teškog kršenja, tako i u slučaju manje teškog kršenja, no ističe da je u slučaju manje teškog kršenja moguće da sankcije budu samo disciplinske.²⁷⁵ Razlika između teškog i manje teškog kršenja nije jasno navedena.

149. Jurisprudencija Međunarodnog suda razlikuje, isto tako, propust preduzimanja takozvanih “opštih” mjera kontrole snaga, od propusta da se preduzmu mjere koje su direktno vezane uz počinjenje zločina. Tako Žalbeno vijeće u predmetu *Čelebići* konstatuje sljedeće: “Premda propust komandanta da [...] uspostavi sistem nadzora može predstavljati zanemarivanje dužnosti koje povlači vojno-disciplinsku odgovornost, takav propust ne mora nužno povlačiti krivičnu odgovornost”.²⁷⁶

150. Slično tome, Žalbeno vijeće u predmetu *Bagilishema* ističe da će propust nadređenog da izvrši svoju dužnost prije dovesti do disciplinskih mjera nego do krivične odgovornosti.²⁷⁷ Međutim, u Drugostepenoj presudi u predmetu *Bagilishema* ne objašnjava se kako se razlikuje propust koji povlači disciplinske sankcije od onog koji povlači krivičnu odgovornost. Žalbeno vijeće umjesto toga konstatuje da u takvom slučaju nije primjeren apstraktan pristup:

Razlika između oblika odgovornosti koje povlače, prema međunarodnom pravu, krivičnu odgovornost nadređenog i onih koje ne povlače, vrlo je teško apstraktno definirati [...]²⁷⁸.

151. Takođe je važno istaknuti da to što je nadređeni preduzeo sve mjere opšteg karaktera propisane Komentarom uz Dopunski protokol I, nadređenog ne oslobađa krivične odgovornosti ako nije preduzeo konkretne mjere s ciljem sprečavanja

²⁷⁴ Prvostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 86.

²⁷⁵ Vidi Komentar MKCK-a uz Dopunski protokol I, par. 3542: “Prije svega treba jasno istaći da ovaj paragraf jednako inkriminiše propust nadređenog u slučaju manje teškog kršenja, u kom slučaju je moguće da sankcije budu samo disciplinskog karaktera, kao i u slučaju teškog kršenja [...]”.

²⁷⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 226; vidi takođe Prvostepenu presudu u predmetu *Halilović*, par. 88, gdje se citira Prvostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 420.

²⁷⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Bagilishema*, par. 36.

²⁷⁸ *Ibid.*

Prijevod

kažnjivog ponašanja za koje je znao.²⁷⁹ Međutim, takve mjere opšteg karaktera uzimaju se u obzir kad se prilikom činjenične analize ocjenjuje način na koji je optuženi nastojao da izvrši svoju dužnost da spriječi, u svjetlu činjenica predmeta.²⁸⁰ Doista, manje je vjerovatno da će doći do kršenja međunarodnog humanitarnog prava kada je nadređeni preduzeo niz preventivnih mjera opšteg karaktera da bi obezbijedio red i disciplinu među pripadnicima vojske, nego onda kad se nadređeni nije pobrinuo da uspostavi atmosferu poštivanja zakona i discipline. Preduzimanje takvih mjera opšteg karaktera jednako je važno i prilikom ocjenjivanja olakšavajućih okolnosti.²⁸¹

b. Konkretne mjere

152. Jasno je da je dužnost da se interveniše kako bi se spriječilo počinjenje zločina zadana stvarnom mogućnošću nadređenog da djeluje; njegove obaveze variraju s obzirom na hijerarhijski položaj i ovlašćenja koja su mu dodijeljena.²⁸²

153. U predmetu *Strugar* Pretresno vijeće je definisalo osnove te obaveze oslanjajući se na jurisprudenciju poslijeratnih tribunala. Ti tribunali su, među ostalim, izdvojili sljedeće faktore: propust nadređenog da pribavi izvještaj o tome da su vojne akcije izvedene u skladu s međunarodnim pravom, da izda naređenje da se relevantna praksa uskladi s pravilima ratovanja, da se usprotivi protivpravnom postupanju ili ga osudi, da preduzme disciplinske mjere kako bi snage pod svojom komandom spriječio u činjenju zvjerstava i da od nadređenih vlasti zahtijeva da se smjesta preduzmu koraci.²⁸³ Osim toga, Pretresno vijeće u predmetu *Strugar* je istaklo da je Međunarodni vojni sud za Daleki istok bio mišljenja da se obaveza nadređenog ne izvršava samo izdavanjem "rutinskih" naređenja, već da može biti potrebno da se aktivnije postupi.²⁸⁴

²⁷⁹ Prvostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 88.

²⁸⁰ *Ibid.*

²⁸¹ Vidi *infra* par. 2080.

²⁸² Komentar MKCK-a uz Dopunski protokol I, član 87, par. 3561; Prvostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 375; Prvostepena presuda u predmetu *Bagilishema*, par. 48.

²⁸³ Prvostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 374; Prvostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 89.

²⁸⁴ Prvostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 375.

Prijevod

154. Nadalje, Pretresno vijeće u predmetu *Blaškić* smatralo je da komandant može ispuniti svoju obavezu sprečavanja ili kažnjavanja tako što će “slučaj” prijaviti nadležnim organima.²⁸⁵

155. Na osnovu te jurisprudencije Vijeće zaključuje da se analiza razumnih i nužnih mjera koje nadređeni mora preduzeti kako bi se spriječilo počinjenje zločina vrši od slučaja do slučaja i u svjetlu činjenica predmeta. Međutim, treba istaknuti da te mjere moraju biti konkretne i u uskoj vezi s ponašanjem koje nastoje spriječiti.

c. Obaveza da se interveniše kako bi se spriječilo ponavljanje protivpravnog ponašanja

156. Kako je gore objašnjeno, Žalbeno vijeće je u predmetu *Krnojelac* definisalo obavezu koju ima nadređeni da kazni potčinjene zbog njihovih djela od onog trenutka kad je upozoren na rizik od počinjenja. Neispunjavanje te obaveze da interveniše povlači krivičnu odgovornost nadređenog, jer svojom pasivnošću odobrava počinjenje sličnih djela u budućnosti. Stoga nadređeni (*Krnojelac*), zbog činjenice da nije kaznio, nije spriječio buduće kažnjivo ponašanje.²⁸⁶ Međutim, analizirajući domašaj zaključaka Drugostepene presude u predmetu *Krnojelac*, Vijeće želi iznijeti nekoliko primjedbi.

157. Valja primijetiti da optužba u ovom predmetu priznaje bar jedno ograničenje dužnosti nadređenog da spriječi ponavljanje djela, time što izjavljuje da ta djela trebaju biti slična.²⁸⁷

158. Međutim, optužba se ne bavi pitanjem da li se ta obaveza da se interveniše kako bi se spriječila slična djela odnosi isključivo na ponašanje istih potčinjenih počinitelaca protivpravnih djela ili se ta obaveza proteže na sve potčinjene dotičnog nadređenog. Ne pokrećući to pitanje, optužba zapravo implicitno obavezu da se spriječi ponavljanje sličnih djela proširuje na takva djela svih potčinjenih dotičnog nadređenog.²⁸⁸ Hadžihasanovićeva odbrana, kao ni Kuburina, ne pokreće to konkretno pitanje ni u svojim podnescima ni u svojoj završnoj riječi.

²⁸⁵ Prvostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 335; Prvostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 461.

²⁸⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 172.

²⁸⁷ Završni podnesak Tužilaštva, par. 43.

²⁸⁸ Naglasak naš.

Prijevod

159. Najprije, u svjetlu jurisprudencije Žalbenog vijeća u Drugostepenoj presudi u predmetu *Krnojelac*, Vijeće usvaja stav optužbe da se obaveza nadređenog da kazni potčinjene zbog protivpravnih djela s ciljem sprečavanja njihovog ponavljanja ograničava na djela koja su slična. U Drugostepenoj presudi u predmetu *Krnojelac* Žalbeno vijeće se, prilikom definisanja odgovornosti nadređenog da spriječi ponavljanje protivpravnih djela, poziva na ponavljanje djela zlostavljanja na diskriminatornoj osnovi. Isto rezonovanje primjenjuje se i kasnije u istoj presudi i na ubistva koja su počinili stražari u KP domu.²⁸⁹ Osim toga, taj stav potvrđuje poslijeratna jurisprudencija.²⁹⁰

160. Ovo vijeće, međutim, smatra da je proširiti dužnost nadređenog da spriječi zabranjeno ponašanje na sve njegove potčinjene suprotno Drugostepenoj presudi u predmetu *Krnojelac* kao i prethodnoj jurisprudenciji Žalbenog vijeća.

161. Kao odgovor na takav stav optužbe, Vijeće najprije primjećuje nedosljednost optužbe u njenoj interpretaciji Drugostepene presude u predmetu *Krnojelac*: s jedne strane, optužba priznaje ograničenje dužnosti da se spriječi zabranjeno ponašanje koju je postavila Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, a koje se sastoji u tome da ta dužnost postoji samo u slučaju ponavljanja djela istog karaktera; ali ona, s druge strane, ne analizira niti se izjašnjava u pogledu činjenice da se u Drugostepenoj presudi u predmetu *Krnojelac*, dužnost da se spriječi ponavljanje zabranjenih djela odnosila samo na djela počinjena od strane stražara u KP domu Foča, koji su već i prije toga počinili premlaćivanja.

162. Dakle, takvim pristupom optužba ne ograničava dužnost optuženog Hadžihasanovića da kazni ponavljanje u budućnosti djela koja je počinila jedna prepoznatljiva grupa potčinjenih, što je slučaj u presudi u predmetu *Krnojelac*, nego je upravo proširuje na djela istog karaktera koja je počinio bilo koji njegov potčinjeni, pripadnik 3. korpusa.

163. Obrazloženje Žalbenog vijeća u predmetu *Krnojelac* odnosi se, međutim, na ponavljanje djela premlaćivanja od strane iste prepoznatljive grupe potčinjenih, tj.

²⁸⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 178 do 180.

²⁹⁰ Vidi na primjer, predmet *Karl Rauer i ostali* (*Trial of Major Karl Rauer and six others*; Law Reports of Trials of War Criminals [1947] (London: za Komisiju Ujedinjenih naroda za ratne zločine, izd. His Majesty's Stationary Office) 1947., sv. 4, predmet br. 23 i Predmet *Taoci* (*United States v. Wilhem List et al.*, Trials of War Criminals before the Nuremberg Military Tribunals under Control Council Law No. 10, sv. XI.

Prijevod

čuvara u KP domu Foča. Krnojelčevo “prethodno” znanje proizlazilo je iz konteksta u kojem je *modus operandi* njegovih potčinjenih bio poznat.

164. Slijedi da odgovornost da se spriječi ponavljanje sličnih djela od strane potčinjenih mora biti ograničena na djela potčinjenih koji čine “prepoznatljivu grupu” čiji pojedini pripadnici su već počinili slična djela. To ograničenje povezano je sa samim karakterom dužnosti sprečavanja koji se temelji na riziku ponavljanja sličnih djela. Doista, takva odgovornost može se ustanoviti samo ako je ponavljanje predvidljivo, budući da se zasniva na postulatu da propust da se kazni znači odobrenje vojnicima – koji su već počinili zabranjena djela – na ponavljanje takvih djela. Upravo propust da se interveniše čini predvidljivim ponavljanje sličnog ponašanja.

165. Tu problematiku ilustruje predmet *Rauer i drugi*. Predmet se odnosi na odgovornost Rauera, komandanta jednog aerodroma, za pogubljenja po kratkom postupku ratnih zarobljenika u tri navrata, 22., 24 i 25. marta 1945., od strane istih potčinjenih. Dana 22. marta 1945. hladnokrvno su pogubljena četiri zatočenika zarobljena prethodnog dana. Rauer je primio izvještaj u kojem se objašnjava da su oni ubijeni u pokušaju bjekstva. Tokom postupka, optuženi je tvrdio da nije imao vremena da zatraži istragu tog incidenta. Dana 24. marta 1945. jedna druga grupa zatočenika poslana je da zatrpava rupe na pisti za slijetanje; njih sedam ili osam pogubili su Rauerovi potčinjeni. Što se tiče ovog drugog incidenta, Rauer nije pronašao vremena da ispita vojnike koji su bili u njihovoj pratnji. Visokoj komandi poslan je još jedan izvještaj u kojem se pogubljenja opravdavaju pokušajem bjekstva. Dana 25. marta 1945., jednog ranjenog ratnog zarobljenika izveli su s aerodroma u prikolici motocikla isti potčinjeni i pogubili ga. Optuženi je oslobođen u vezi s pogubljenjima 22. marta 1945., ali je osuđen za dva incidenta koja su uslijedila. U komentaru tog predmeta navodi se da je optuženi trebao preduzeti mjere nakon prvog talasa pogubljenja kako bi spriječio da se ne ponove.²⁹¹

166. Jasno je da taj predmet ide u prilog argumentu da propust nadređenog da interveniše čini predvidljivim ponavljanje protivpravnih djela. On takođe ide u prilog činjenici da, propuštajući da preduzme kaznene mjere u pogledu zločina za koje zna, nadređeni ima razloga da zna da postoji stvaran i realan rizik da se ta protivpravna djela ponove. On, nadalje, ide u prilog činjenici da kažnjavanje s ciljem da se spriječe

²⁹¹ Predmet *Karl Rauer i ostali*, str. 113 do 117, koji se navodi u Žalbenom podnesku Tužilaštva u predmetu *Tužilac protiv Pavla Strugara*, par. 2.50 do 2.51.

Prijevod

druga protivpravna ponašanja pretpostavlja da potčinjeni treba da izvuku pouku iz intervencije nadređenog te da, prema tome, treba da znaju da su mjere preduzete.

167. Dakle, nastojeći da proširi Hadžihasanovićevu obavezu da spriječi ponavljanja protivpravnih djela na sve njegove potčinjene, bez obzira na to gdje su se oni nalazili u zoni odgovornosti 3. korpusa, optužba pokušava da ponovno uvede kriterijum koji je Žalbeno vijeće već odbacilo u Drugostepenoj presudi u predmetu *Čelebići*, tj. “opštu dužnost da zna” nadređenog, čije bi kršenje bilo dovoljno da iz njega proistekne odgovornost za zločine koje su počinili njegovi potčinjeni.²⁹² Žalbeno vijeće je u toj presudi zaključilo da običajno pravo ne nameće vojnim komandantima takvu obavezu.²⁹³ Taj stav je kasnije potvrđen.²⁹⁴ Dakle, gorepomenuti stav je suprotan jurisprudenciji Međunarodnog suda a, osim toga, optužba nije iznijela nikakav argument koji bi mu išao u prilog.

168. Prema tome, Vijeće smatra da u ovom predmetu pojam “prepoznatljive grupe potčinjenih” treba tumačiti, s obzirom na strukturu i funkcionisanje 3. korpusa, kao jednu određenu brigadu ili bataljon. Vijeće, dakle, odbacuje argument optužbe u ovom predmetu, koji zaključke iz Drugostepene presude u predmetu *Krnjelac* nastoji proširiti na sve potčinjene optuženog bez obzira na to da li pripadaju istoj grupi.

169. Vijeće zaključuje da dužnost da se spriječi ponavljanje sličnih djela, zasnovana na prethodnom znanju nadređenog, treba tumačiti tako da se ona odnosi na prepoznatljivu grupu potčinjenih koji su već počinili takva djela u prošlosti, a koja grupa u ovom predmetu odgovara tačno određenoj brigadi koja djeluje u istoj geografski ograničenoj zoni odgovornosti i u zatočeničkim centrima pod nadležnošću i kontrolom iste instance vlasti.

vi) Elementi obaveze kažnjavanja

170. Jurisprudencija je uvijek nastojala da utvrdi da li je nadređeni imao stvarne mogućnosti da preduzme mjere. Upravo u svjetlu tih mogućnosti nadređenog ocjenjuje se da li su preduzete adekvatne mjere.

²⁹² Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 230.

²⁹³ *Ibid.*, par. 228 do 240.

²⁹⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 61 do 62.

a. Načela na kojima se zasniva obaveza kažnjavanja

171. Dužnost da se kazni odgovara vojnoj logici čiji je cilj da uvede unutrašnji red i disciplinu neophodnu za funkcionisanje oružanih snaga. U predmetu *Bagilishema* Pretresno vijeće je ukazalo na posljedice propusta nadređenog da djeluje. Time je doprinijelo rasvjetljavanju utemeljenja tog načela ističući da odgovornost nadređenog proističe iz vojne logike da nadređeni, zahvaljujući svojoj moći da kazni, obezbjeđuje atmosferu discipline i poštivanja zakona:

Vijeće smatra da nadređeni koji ne kazni može snositi odgovornost zbog toga što nije obezbijedio i održao atmosferu discipline i poštivanja zakona među osobama pod svojom kontrolom [...]²⁹⁵

172. Što se tiče primjera razumnih i nužnih mjera, više je vijeća, ne navodeći njihov detaljan spisak, u vezi s tim podsjetilo na nekoliko opštih načela.

b. Primjeri kaznenih mjera koji se navode u
jurisprudenciji

173. U predmetu *Blaškić*, Pretresno vijeće je smatralo da komandant može izvršiti svoju dužnost da spriječi i kazni tako što će stvar prijaviti nadležnim organima, naročito ako ne raspolaže većim ovlašćenjima.²⁹⁶ Takođe, Pretresno vijeće u predmetu *Kvočka* je konstatovalo da ne mora nužno nadređeni biti taj koji će kazniti, ali da on mora igrati važnu ulogu u disciplinskom postupku.²⁹⁷

174. U predmetu *Kordić i Čerkez*, Pretresno vijeće ističe da ta obaveza zahtijeva da se zločini barem istraže, da se utvrde činjenice i da se nadležnim organima podnese prijava ako nadređeni već nije sam ovlašćen da kazni.²⁹⁸ Pretresno vijeće u predmetu *Kordić i Čerkez* istaklo je, takođe, oslanjajući se na Komentar MKCK-a, da su vojni komandanti najčešće dužni samo da provedu istragu.²⁹⁹

175. Pretresno vijeće u predmetu *Strugar* takođe pominje tu dužnost provođenja istrage kao primjer razumne mjere kojom je zadovoljena obaveza nadređenog da

²⁹⁵ Prvostepena presuda u predmetu *Bagilishema*, par. 50.

²⁹⁶ Prvostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 335; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 72; vidi takođe u vezi s tim Prvostepenu presudu u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 793.

²⁹⁷ Prvostepena presuda u predmetu *Kvočka*, par. 316; Prvostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 100.

²⁹⁸ Prvostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 446.

²⁹⁹ Prvostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 446, fusnota 623.

Prijevod

kazni.³⁰⁰ To pretresno vijeće je podsjetilo na relevantnu jurisprudenciju poslijeratnih vojnih tribunala kako bi dodatno razradilo pokazatelje koji definišu dužnost kažnjavanja. Prema tumačenju tih tribunala, ta dužnost implicira da provedena istraga bude efektivna i da nadređeni preduzme konkretne mjere kako bi se počinioci zločina priveli pravdi. Nadalje, ti tribunali su zauzeli stav da su činjenica da je nadređeni zahtijevao izvještaj o incidentu i da je provedna istraga bila detaljna bitni elementi pomoću kojih se ocjenjuje da li je on izvršio svoju dužnosti da reaguje.³⁰¹

176. Pretresno vijeće u predmetu *Strugar* takođe je podsjetilo na elemente koje u vezi s obavezom kažnjavanja navodi Komentar MKCK-a člana 87(3) uz Dopunski protokola I. MKCK ističe da taj stav ovog člana zahtijeva i da “nadređeni kad je to primjereno, pokrene disciplinski ili krivični postupak protiv počinitelja”. U Komentaru se navodi da krivične ili disciplinske mjere koje se mogu preduzeti uključuju obavještavanje pretpostavljenih o situaciji, sastavljanje prijave u slučaju kršenja, [...] predlaganje kaznenih mjera nadređenom koji ima disciplinska ovlašćenja ili, ukoliko se radi o nekome ko i sam ima takva ovlašćenja, njihovu primjenu u okviru vlastite nadležnosti i, naposljetku, ukoliko je nužno, prosljeđivanje predmeta pravosudnom organu zajedno s činjeničnim dokazima do kojih se došlo.³⁰²

177. Kao odgovor na argument optužbe koja tvrdi da su disciplinske mjere nedovoljne kao kazna za neka od djela, Vijeće podsjeća da adekvatnost preduzetih sankcija treba ocijeniti u svjetlu onoga što je nužno i razumno u odnosu na činjenice pojedinog predmeta.

178. U tom smislu, Pretresno vijeće u predmetu *Kayishema i Ruzindana* smatralo je da dužnost nadređenog da kazni ne prestaje kada je sankcija koju on može izreći nedovoljna u odnosu na počinjeni zločin (masakri izbjeglih Tutsija u crkvi u Mubugi); ono je, međutim, istaklo potpuno odsustvo preduzimanja mjera od strane optuženog. U tom predmetu odbrana je navela da je jedina mjera koja je bila na raspolaganju prefektu Kayishemi kako bi kaznio počinioce zločina, bila zatvorska kazna od najviše 30 dana. Pretresno vijeće, prihvatajući da bi ta apsurdna mjera bila nedovoljna,

³⁰⁰ Prvostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 376; Prvostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 98.

³⁰¹ Prvostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 376; Prvostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 98.

³⁰² Prvostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 377.

Prijevod

podsjeca da sve do svog odlaska iz Ruande tri mjeseca kasnije, Kayishema nije preduzeo nikakve mjere kako bi kaznio navodne počinioce.³⁰³

c. Retroaktivna dužnost kažnjavanja zasnovana na prethodnom znanju

179. U Drugostepenoj presudi u Žalbeno vijeće predmetu *Krnojelac* je definisalo, služeći se činjeničnim pristupom, retroaktivnu dužnost nadređenog da kazni za djela počinjena prije djela koje je Žalbeno vijeće smatralo odlučujućim za utvrđivanje znanja o protivpravnom ponašanju, tj. premlaćivanju Ekrema Zekovića u slučaju zlostavljanja,³⁰⁴ odnosno nestancima zatočenika u slučaju ubistva. Ono, dakle, konstatuje da je, ovisno o okolnostima pojedinog predmeta, prethodno znanje o nekim činjenicama osnov za retroaktivnu dužnost nadređenog.

180. Vijeće, prije svega, smatra da ta retroaktivna dužnost postoji samo u slučaju ponavljanja sličnih djela koja su počinili isti pripadnici vojske, iz gorenavedenih razloga koji su primjenjivi i u ovom predmetu.³⁰⁵ Vijeće, nadalje, smatra da postoje i druga ograničenja primjene retroaktivne dužnosti.

181. Vijeće naročito želi naglasiti kako Žalbeno vijeće u predmetu *Krnojelac* podsjeća da se ocjena elementa svijesti koji zahtijeva član 7(3) Statuta mora vršiti s obzirom na okolnosti pojedinog predmeta, vodeći računa o konkretnoj situaciji dotičnog nadređenog u vrijeme predmetnih događaja.³⁰⁶

182. Potrebno je, dakle, podsjetiti na specifični karakter predmeta *Krnojelac* kako u pogledu zlostavljanja, tako i u pogledu ubistava. Što se tiče znanja optuženog za zlostavljanja, Vijeće je istaklo da je on upravljao KP domom u Foči i da je njegovo prisustvo na mjestu događaja potvrđeno.³⁰⁷ Osim toga, takođe je velikoj mjeri potvrđeno da je optuženom bio poznat rasprostranjeni i sistematski karakter zlostavljanja nesrba na osnovu njihove nacionalnosti; da mu je bila poznata namjera

³⁰³ Prvostepena presuda u predmetu *Kayishema i Ruzindana*, par. 514.

³⁰⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 172. Naglasak naš.

³⁰⁵ Vidi *supra*, par. 157 do 169.

³⁰⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 156 gdje se citira Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 238.

³⁰⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 167.

Prijevod

glavnih počinitelja zlostavljanja, kao i nepisana “pravila” komunikacije među zatočenicima, čije kršenje se kažnjavalo, između ostalog, okrutnim postupanjem.³⁰⁸

183. Što se tiče znanja optuženog o ubistvima koja su počinili njegovi potčinjeni, Vijeće podsjeća da je on gotovo svaki dan dolazio u KP dom u Foči; da je znao za zlostavljanje kao i za sumnjive nestanke, te da je mogao vidjeti mrlje od krvi i rupe od metaka na zidovima kod ulaza u upravnu zgradu.³⁰⁹

184. Na osnovu tih činjenica, jasno je da ta premlaćivanja i nestanci nisu bili izolovani incidenti, nego da su, naprotiv, bili rezultat uslova zatočenja kojih je optuženi bio svjestan. U tom kontekstu, istraga o djelima počinjenim ranije nije smjela izostati kad je Krnojelac doznao za premlaćivanje Ekrema Zekovića i za nestanke. S obzirom na atmosferu straha koja je vladala u KP domu Zenica, ta djela su upozoravala optuženog da su i prije njih morala biti počinjena slična djela.

185. Na osnovu navedenog Vijeće zaključuje da prethodno znanje povlači odgovornost počinioca zbog toga što nije proveo istragu i kaznio za ranija djela, samo ako se radi o djelima sličnog karaktera; da potčinjeni koji su počinili niz djela koja se ponavljaju i koja su istog karaktera čine dio iste prepoznatljive grupe potčinjenih. U ovom predmetu ta grupa odgovara jednoj brigadi ili jednom bataljonu koji su djelovali u određenoj geografskoj zoni i u zatočeničkim centrima pod nadležnošću i kontrolom iste instance vlasti. Nadalje, da bi postojala retroaktivna dužnost, okolnosti u okviru kojih je došlo do zabranjenog ponašanja moraju biti takve da ono nije moglo biti izolovana pojava.³¹⁰

d) Uzročno-posljedična veza i obaveza sprečavanja

186. Optužba u svojim podnescima navodi da nije potrebno ustanoviti uzročno-posljedičnu vezu između propusta nadređenog da djeluje i djela potčinjenih.³¹¹ Pretresno vijeće u predmetu *Čelebići* dijelom je odgovorilo na pitanje da li mora postojati uzročno-posljedična veza između propusta nadređenog i uzroka kršenja. U tom predmetu, odbrana je tvrdila da, ako propust nadređenog da djeluje nije uzrok

³⁰⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 163.

³⁰⁹ *Ibid.*, par. 178.

³¹⁰ *Ibid.*, par. 162 do 168.

³¹¹ Završni podnesak Tužilaštva, par. 35, gdje se citira Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 77.

Prijevod

kršenja, on ne može biti krivično odgovoran za djela svojih potčinjenih.³¹² To vijeće je bilo mišljenja da se postojanje uzročno-posljedične veze obično ne smatra uslovom *sine qua non* za inkriminisanje nadređenog teretio zbog toga što nije spriječio svoje potčinjene u počinjenju djela ili zbog toga što ih nije kaznio.³¹³ To pretresno vijeće je, oslanjajući se na mjerodavnu doktrinu, smatralo da nema opravdanje razloga da se traži dokaz uzročno-posljedične veze kao zasebni element komandne odgovornosti.³¹⁴

187. Međutim, Vijeće u predmetu *Čelebići* ipak je prihvatilo da uslov da su potčinjeni počinili zločine i nepreduzimanje mjera od strane nadređenog da ih spriječi implicitno uvažava nužnost uzročno-posljedične veze.³¹⁵ Vijeće u predmetu *Čelebići* je uostalom zaključilo da se u takvom slučaju može smatrati da postoji uzročno-posljedična veza između nadređenog i počinjenih djela, budući da ne bi bilo kršenja da je nadređeni obavio svoju dužnost.³¹⁶ U vezi s tim, ono prihvata da je uzročno-posljedična veza između nepreduzimanja kaznenih mjera od strane nadređenog zbog zločina počinjenih u prošlosti i ponovnog počinjenja sličnih zločina ne samo moguća nego i vjerovatna.³¹⁷

188. Ipak, pod pretpostavkom da se takva hipoteza pokaže ispravnom, iz nje se ne može izvoditi obaveza optužbe da dokaže uzročno-posljedičnu vezu kako bi pokazala odgovornost nadređenog.³¹⁸ Jer, kako se konstatuje u prvostepenoj presudi u predmetu *Čelebići*, između djela koje počini optuženi i naknadnog propusta nadređenog da kazni počinioaca tog djela nikako ne može postojati uzročno-posljedični odnos.³¹⁹

189. Žalbeno vijeće u predmetu *Blaškić* podsjetilo je na zaključak Pretresnog vijeća u predmetu *Čelebići* koje je odbacilo odnos kauzaliteta između djela potčinjenog i

³¹² Prvostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 396.

³¹³ Prvostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 398.

³¹⁴ *Ibid.*, par. 398.

³¹⁵ *Ibid.*, par. 399.

³¹⁶ *Ibid.*, par. 399.

³¹⁷ *Ibid.*, par. 400 (vidi originalnu verziju; u francuskom prijevodu je izostavljen važan dio pasusa).

³¹⁸ Taj stav je uostalom postao konstanta u običajnom međunarodnom pravu. Prvostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 398-400; vidi takođe *Ford v. Garcia*, 11th Circuit, No. 99-08359 (2002). U toj presudi Saveznog suda za 11. okrug najprije se citira presuda u predmetu *Hilao v. Estate of Marcos*, 103 F.3d 767, 766 to 778 (9th Circuit 1996) u kojoj Savezni sud za 9. okrug izričito odbacuje argument da je “neposredni uzrok nužan element teorije odgovornosti nadređenog”, a zatim se ističe da je taj tribunal došao do istih zaključaka kao i Žalbeno vijeće u presudi *Hilao*. Presuda suda za 11. okrug podsjeća na stav Pretresnog vijeća u predmetu *Čelebići* koje je konstatovalo da “ne postoji uslov kauzaliteta kao zasebni element doktrine odgovornosti nadređenog”. (Neslužbeni prijevodi.) Vidi Prvostepenu presudu u predmetu *Čelebići*, par. 398-400.

³¹⁹ Prvostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 400. U vezi s tim takođe, Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 832.

propusta nadređenog da djeluje: “Samo postojanje principa odgovornosti nadređenog za propust kažnjavanja, koju priznaju član 7(3) i običajno pravo, pokazuje da ne postoji uslov kauzaliteta kao zasebni element doktrine komandne odgovornosti.³²⁰ Dodalo je da “stoga nije uvjer[eno] (...) da je postojanje kauzalnosti između komandantovog propusta da spriječi zločine potčinjenih i počinjenja tih zločina element komandne odgovornosti koji optužba treba dokazati bez obzira na okolnosti pojedinog predmeta.”³²¹

190. U okviru analize odnosa između propusta da se spriječi i kasnijih počinjenja zločina treba takođe pomenuti Drugostepenu presudu u predmetu *Krnojelac*. U toj presudi Vijeće je ilustrovalo pristup koji će kasnije, na eksplicitan način, razviti u predmetu *Blaškić*. U tom predmetu, Vijeće je najprije konstatovalo da je žalilac dobio informacije, tako da je bilo razloga da zna da njegovi potčinjeni čine ili se spremaju da počine djela mučenja nad zatočenicima. Ono je zatim konstatovalo da, uprkos tom znanju, žalilac nije preduzeo mjere ni da kazni počinioca već počinjenih zločina ni da spriječi ponavljanje zločina. Ono je na kraju konstatovalo da je kasnije barem jedan od zatočenih ponovo bio žrtva djela mučenja. Te okolnosti bile su dovoljne da Žalbena vijeće donese zaključak da je žalilac odgovoran za to što nije spriječio taj novi zločin.³²² Ono se nije izjasnilo u pogledu eventualnog postojanja uzročno-posljedične veze između propusta žalioaca i novih djela mučenja, niti o tome da li je optužba bila dužna da dokaže takvu vezu.

191. Vijeće u predmetu *Halilović* se potrudilo da objasni zašto se ne traži postojanje uzročno-posljedične veze između propusta nadređenog da djeluje, s jedne strane, i zločina koji je počinio potčinjeni, s druge strane. Ono je primijetilo da krivična odgovornost nadređenog na osnovu člana 7(3) Statuta, budući da je *sui generis* i različita od drugih oblika odgovornosti iz člana 7(1), ne zahtijeva uzročno-posljedičnu vezu. Ono smatra da je komandna odgovornost odgovornost za nečinjenje, koja pak proističe iz obaveze nadređenog prema međunarodnom pravu. Kad bi uzročno-posljedična veza predstavljala uslov, to bi izmijenilo utemeljenje

³²⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 77, gdje se citira Prvostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 400. Vijeće u vezi s tim primjećuje da su u francuskom prijevodu greškom ispuštene riječi: “da kazni”; u engleskom tekstu stoji sljedeće: “The very existence of the principle of superior responsibility for failure to punish. [...]”. Naglasak naš. Vidi takođe Prvostepenu presudu u predmetu *Halilović*, par. 75-78.

³²¹ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 77, gdje se citira Prvostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 400.

³²² Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 170-172.

Prijevod

odgovornosti za propust da se spriječi ili kazni jer bi takva veza praktično zahtijevala umiješanost nadređenog u zločin koji su počinili njegovi potčinjeni, čime bi se izmijenila priroda odgovornosti predviđene članom 7(3).³²³ Ovo vijeće se pridružuje takvom tumačenju Statuta.

192. Međutim, Vijeće primjećuje da se odgovornost nadređenog može teretiti samo u slučaju kada postoji relevantna i bitna veza između krivičnog djela i propusta nadređenog koji se optužuje da nije izvršio svoju dužnost da spriječi. Takvu vezu podrazumijevaju uobičajeni uslovi koji se moraju ispuniti kako bi se ustanovila odgovornost nadređenog. Tako se nadređeni ne može smatrati odgovornim za krivična djela koja su počinili potčinjeni nad kojima nema efektivnu kontrolu. Takođe nije odgovoran ako nije znao ili nije imao razloga da pomisli da su njegovi potčinjeni počinili krivična djela ili da su se spremali da ih počine. Nije odgovoran ni ako ne raspolaže potrebnim sredstvima da spriječi krivična djela ili kazni počinioce. I konačno, nadređeni nije odgovoran za to što nije spriječio krivična djela počinjena prije nego što je preuzeo komandu nad počinioćima.

193. Na osnovu prethodno navedenog Vijeće donosi sljedeće zaključke u pogledu propusta nadređenog da spriječi počinjenje krivična djela svojih potčinjenih. Prije svega, nadređeni koji vrši efektivnu kontrolu nad svojim potčinjenima, koji ima razloga da zna da se oni spremaju da počine krivična djela, a koji ne preduzme nužne i razumne mjere da ta djela spriječi, odgovoran je, s jedne strane, zato što je njegov propust stvorio ili povećao realan i razumno predvidljiv rizik da će ta krivična djela biti počinjena, rizik koji je on dobrovoljno prihvatio, te, s druge strane, zbog toga što se taj rizik doista ostvario samim počinjenjem djela. U tom smislu, nadređeni je, i to bitno, pridonio počinjenju tih djela. Kao drugo, postojanje takve veze između propusta nadređenog i krivičnog djela uzima se kao presumpcija. Optužba nije, dakle, dužna da dokaže takvu vezu. Upravo je na optuženom da dokaže suprotno.

---

³²³ Prvostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 78. "Pretresno vijeće primjećuje da priroda komandne odgovornosti sama po sebi, kao oblik odgovornosti *sui generis*, koji se razlikuje od vidova individualne odgovornosti navedenih u članu 7(1) Statuta, ne zahtijeva utvrđivanje uzročne veze. Komandna odgovornost jeste odgovornost za nečinjenje, koje je kažnjivo s obzirom na obavezu koju međunarodno pravo postavlja pred komandanta. Kada bi postojanje uzročne veze predstavljalo uslov, to bi izmijenilo osnove komandne odgovornosti za propust sprečavanja ili kažnjavanja, u onoj mjeri u kojoj bi to praktički iziskivalo umiješanost komandanta u zločin koji su počinili njegovi podređeni, čime bi se izmijenila priroda odgovornosti propisane u članu 7(3) Statuta". (Vijeće je raspolagalo radnom verzijom prijevoda.)

4. Odgovornost nadređenog nakon odlaska s položaja koji je zauzimao

194. Postoje situacije kada se postavlja pitanje utvrđivanja odgovornosti nadređenog nakon što je završio period njegovog komandovanja. To pitanje je neraskidivo vezano s dužnošću nadređenog da preduzme nužne i razumne mjere da kazni počiniocima krivičnog djela.

195. Kako je ranije već navedeno u poglavlju posvećenom razmatranju nužnih i razumnih mjera,³²⁴ član 7(3) Statuta predviđa da komandant ima obavezu da spriječi počinjenje zločina od strane potčinjenih kada zna ili ima razloga da zna da se njegovi potčinjeni spremaju da počine zločin, te da je obavezan da kazni počiniocima kada zna ili ima razloga da zna da su njegovi potčinjeni počinili zločin. To su zapravo dvije različite obaveze koje su primjenjive u različitim situacijama. Obaveza da se spriječi počinjenje zločina nastupa onda kada nadređeni zna ili ima razloga da zna da je počinjenje zločina u toku ili da se počinjenje sprema, dok dužnost kažnjavanja nastupa kada je zločin već počinjen.

196. Dužnost da spriječi počinjenje krivičnog djela može imati samo nadređeni koji je već vršio funkciju komandanta u trenutku kad su potčinjeni krenuli u počinjenje djela. Njegova dužnost da kazni nastupa tek nakon što je djelo već počinjeno. Postoje situacije da je djelo počinjeno neposredno prije odlaska osobe koja vrši dužnost komandanta, a prije preuzimanja dužnosti od strane novog komandanta. U takvim situacijama je moguće da dojave o počinjenju krivičnog djela ne stignu do komandanta koji je vršio funkciju nadređenog u trenutku počinjenja, te da ih dobije tek novi komandant.

197. U takvoj situaciji, komandant koji je vršio funkciju nadređenog u trenutku počinjenja zločina ne može se krivično goniti na osnovu člana 7(3) Statuta. U trenutku kada izvještaji o počinjenju zločina stignu njegovom nasljedniku, bivši komandant više ne vrši efektivnu kontrolu nad počiniocima zločina. Prema tome, on nije u mogućnosti da koristi ovlašćenja da kazni dotične potčinjene. Doista, kako je ranije rečeno,³²⁵ moć kažnjavanja ovisi o mogućnosti komandanta da vrši efektivnu kontrolu.

---

³²⁴ Vidi *supra*, par. 125-127.

³²⁵ Vidi *supra*, par. 121.

Prijevod

198. Što se tiče njegovog nasljednika, Vijeće smatra da on ne može snositi krivičnu odgovornost na osnovu člana 7(3) Statuta za djela koje su počinili potčinjeni prije nego što su bili pod njegovom komandom.³²⁶ Donoseći taj zaključak, većina Žalbenog vijeća je rezonovala na sljedeći način. Većina je smatrala da uopšte ne postoji nacionalna praksa niti *opinio juris* u vezi s primjenom komandne odgovornosti koji bi potvrdili da se nadređeni može smatrati odgovornim za zločine koje je počinio neki potčinjeni prije no što je uspostavljen odnos subordinacije.³²⁷ Takođe je smatrala da zapravo postoje indikacije koje idu u prilog tome da ne postoji običajno pravilo koje bi uspostavilo takvu vrstu krivične odgovornosti.³²⁸ Većina Vijeća je zaključila da se optuženi može proglasiti krivično odgovornim samo ako je kažnjivo ponašanje koje mu se pripisuje jasno uspostavljeno u običajnom međunarodnom pravu u trenutku kad je došlo do inkriminiranih radnji.³²⁹ Većina je takođe dodala da se u slučaju sumnje ne smije donijeti odluka o krivičnoj odgovornosti, kako bi se obezbijedilo poštivanje principa legaliteta.³³⁰ Sudije Shahabuddeen i Hunt su mišljenju Većine priložili svoja suprotna mišljenja.

199. Mada obrazloženja koja navode sudije suprotnog mišljenja zaslužuju dodatnu diskusiju, Vijeće će se ograničiti na to da usvoji jednu pragmatičnu primjedbu sudije Shahabuddena. S obzirom na to da se u ratno doba vojni komandanti u pravilu mijenjaju, postoji ozbiljan rizik da se lanac komande prekine kada dođe do takvih smjena na funkciji. Da se vratimo na upravo navedeni primjer, ako je nadređeni koji vrši funkciju komandanta u trenutku počinjenja djela ubrzo nakon toga smijenjen, veoma je vjerovatno da će počiniooci tog djela ostati nekažnjeni i da se nijedan komandant neće moći smatrati krivično odgovornim po načelu komandne odgovornosti. Mora se konstatovati da u takvom slučaju vojna logika, čiji je cilj zavođenje unutrašnjeg reda i discipline neophodne za funkcionisanje oružanih snaga, nije u mogućnosti da ispuni svoje ciljeve.

E. Teret dokazivanja propusta da se preduzmu mjere

200. Pitanje tereta dokazivanja propusta da se preduzmu mjere bilo je predmetom opsežnih debata između Hadžihasanovićeve odbrane i optužbe. Vijeće smatra da se u

³²⁶ Odluka po žalbi u vezi s nadležnošću, par. 51.

³²⁷ *Ibid.*, par. 44 i 45.

³²⁸ *Ibid.*, par. 46 i 50.

³²⁹ *Ibid.*, par. 51.

³³⁰ *Ibid.*, par. 51.

Prijevod

ovom stadiju, jasnoće radi, treba prisjetiti početka i uzroka te debate koja je bitno uticala na ovaj predmet. Problematika kojom se ona bavi pojavila se sa svjedočenjem generala Reinhardta, koji je pozvan kao svjedok optužbe.³³¹ Na osnovu informacija koje mu je dala optužba, taj svjedok je sastavio stručni izvještaj u kojem je zaključio da su Enver Hadžihasanović i Amir Kubura³³² samo jednom preduzeli mjere protiv pripadnika 3. korpusa (preciznije 3. bataljona 7. brigade) zbog njihovog protivpravnog ponašanja.³³³

201. Tokom unakrsnog ispitivanja generala Reinhardta, Hadžihasanovićeva odbrana je predočila veliki broj dokumenata koji su se odnosili na mjere koje je preduzeo Enver Hadžihasanović, a za koje taj svjedok nije znao.³³⁴ To izvođenje dokaza je imalo značajne posljedice. S jedne strane, nakon prezentiranja tih dokumenata, svjedok je priznao da mora promijeniti mišljenje, te je zaključio da je optuženi Hadžihasanović preduzeo mnogo više od jedne mjere.³³⁵ S druge strane, optužba je izjavila da se, zbog dokumenata koje je predočila Hadžihasanovićeva odbrana, njen stav u pogledu odgovornosti optuženog Hadžihasanovića promijenio.³³⁶

202. Doista, tokom pretresa 19. maja 2004. optužba je izjavila da je promijenila stav; objasnila je da je prije svjedočenja generala Reinhardta podržavala gledište da optuženi Hadžihasanović nije uopšte preduzeo razumne mjere, izuzev one koju je pomenuo general Reinhardt, no da sada smatra da je situacija potpuno drugačija.³³⁷

³³¹ Klaus Reinhardt je svjedočio u sudnici od 3. maja do 7. maja 2004. (T(f) 6462 do 6551).

³³² Nakon toga, debata o tome pitanju vodila se uglavnom između optužbe i Hadžihasanovićeve odbrane.

³³³ Vidi P108, par. 9.4.13 i 9.5.1; Klaus Reinhardt, T(f) 6505 do 6506: R: U jednom takvom slučaju, u Kaknju, gdje je 3. bataljon 7. brdske brigade pljačkao i uništavao imovinu civilnog stanovništva, on je čak izdao nalog 7. brdskoj brigadi da smijeni komandanta bataljona i komandire četa. [...] P: Generale Reinhardt, na osnovu dokumenata koje ste proučili, u koliko slučajeva je komandant armijskog korpusa preduzeo slične mjere? O: Ne znam. Zaista ne znam. Ovo je jedini dokument koji sam pronašao među dokumentima koji su mi dati. Bilo je možda i drugih slučajeva, ali to je jedini koji sam ja uočio. P: Jeste li uočili primjere sličnih situacija, kada je komandant 7. muslimanske brdske brigade, optuženi Kubura preduzeo slične mjere, u odnosu na jedinice pod njegovom komandom? O: Ne, gospodine, nisam ih uočio. Naglasak naš.

³³⁴ Klaus Reinhardt, T(f) 6747 do 6761. Čini se da se radilo o dokumentima DH 154, DH 155, DH 156, DH 157, DH 158, DH 159, DH 160, DH 161, DH 162, DH 163.

³³⁵ Klaus Reinhardt, T(f) 6808: O: Kako sam već rekao u svojoj izjavi, našao sam samo jedan takav slučaj. Sada sam u ovim fasciklima vidio mnoge druge. Stoga bih, pretpostavljam, trebao odbaciti mišljenje koje sam dao, promijeniti ga. Nije preduzeo niti jednu jedinu mjeru (*sic*). Želio bih reći da sada, nakon proučavanja svih tih dokumenata, vidim da ih je preduzeo mnogo više [...]. Naglasak naš.

³³⁶ Daryl Mundis, zastupnik optužbe, T(f) 7705 do 7709.

³³⁷ Daryl Mundis, zastupnik optužbe, T(f) 7706: "Potpuno je očito, i suprotno našem ranijem gledištu, da optuženi [Hadžihasanović] nije ništa učinio, izuzev jednog slučaja koji je general Reinhardt mogao utvrditi na osnovu dokumenata, kada se činilo da je optuženi preduzeo razumne i nužne mjere, a sada smo u drugačijoj situaciji (*sic*). Jer prilično je jasno da je u nekoliko navrata i u više navrata, služba bezbjednosti 3. korpusa obavila istrage i prosljedila spise okružnim vojnim sudovima kako bi se

Prijevod

Optužba je prihvatila da je optuženi Hadžihasanović zaista preduzeo mjere i proveo istrage, no da nijedan od tih postupaka nije povezan s kažnjivim radnjama koje se navode u Optužnici.³³⁸

203. Dakle, prihvatajući da ne posjeduje dokumente koje je predočila Hadžihasanovićeva odbrana, optužba je izjavila da može Vijeću podastrijeti izjavu šefa istražnog tima kako bi se objasnilo što je optužba preduzela u cilju pribavljanja spisa, koji su u vezi s Optužnicom, od sudova koji su djelovali u to vrijeme i od Službe bezbjednosti.³³⁹ U vezi s tim, optužba je 28. i 29. juna 2004. pozvala kao svjedoka Petera Hackshawa, šefa istražnog tima koji je radio na tom predmetu i koji je od 2. do 5. juna 2004. preduzeo istragu kod nadležnih sudova.³⁴⁰

1. Argumenti strana

204. U svojim podnescima optužba je najprije iznijela da opšte načelo po kojem se optuženi smatra nevinim dok se ne dokaže da je kriv ne pomaže mnogo presudici o činjenicama koji nastoji da utvrdi, u nekom konkretnom predmetu, da li je tokom postupka izvedeno dovoljno dokaza da se ta presumpcija odbaci.³⁴¹ Ona zatim tvrdi da u predmetu koji se zasniva na komandnoj odgovornosti, dokazivanje nečinjenja zahtijeva u osnovi da optužba dokaže negativnu postavku.³⁴² Po mišljenju optužbe, to se može učiniti na više načina, direktnim dokazima ili nizom indirektnih dokaza, te smatra da, u ovom potonjem slučaju – kao u ovom predmetu – optužba mora predočiti dovoljne dokaze da pokaže da se, *prima facie*, optuženi Hadžihasanović ogriješio o

---

preduzele mjere. To je upravo ono što je bio dužan da uradi. Valja znati da onog trenutka kada komandant provede istragu, proslijedi istragu i uputi je nadležnim sudskim vlastima, njegova dužnost je time obavljena. Naglasak naš.

³³⁸ Daryl Mundis, zastupnik optužbe, T(f) 7706: “[...] bez obzira na preduzete mjere i bez obzira na broj marljivo provedenih istraga, valja reći u vezi s krivičnim djelima i tačkama optužbi koje su sadržane u Optužnici da nije sprovedena nijedna sprovedena istraga”.

³³⁹ Daryl Mundis, zastupnik optužbe; T(e) 7704 do 7705 (transkript na francuskom ovdje je veoma neprecizan): “Mr. Withopf mentioned earlier, or perhaps it was late last week, that we were in the process of working on an affidavit or statement by the investigative team leader to put some evidence before your Honours with respect to precisely what steps were taken by the Prosecution to discover any court records or Security Service records relating to the charges in our indictment, or the crimes committed in our indictment.”

(Nezvanični prijevod transkripta na engleskom): “G. Withopf je ranije pomenuo, ili je to možda bilo krajem prošle sedmice, da sastavljamo afdavit ili izjavu šefa istražnog tima kako bismo Vijeću predočili dokaze o tome koje je tačno mjere tužilac preduzeo kako bi pribavio sve sudske spise odnosno spise službe bezbjednosti u vezi s navedenim optužbama”.

³⁴⁰ T(f) 9677 do 9844; T(e) 8598 (francuski transkript ovdje je veoma neprecizan).

³⁴¹ Odgovor Tužilaštva na prijedloge za donošenje oslobađajuće presude, par. 15.

³⁴² *Ibid.*, par. 16.

svoju dužnost da djeluje.³⁴³ Onog trenutka kad se ta presumpcija potvrdi, na Hadžihasanoviću je da odgovori na to pitanje.³⁴⁴

205. Optužba prihvata da, kako bi dokazala tu negativnu tezu, mora predložiti *nekakve* dokaze kako bi Hadžihasanovićeva odbrana mogla odgovoriti na navode protiv svog branjenika. Međutim, optužba tvrdi da je, od trenutka kada ona predloži dovoljne dokaze o nečinjenju, na Hadžihasanovićevoj odbrani da pokaže, prilikom izvođenja svojih dokaza, koje mjere su preduzete kako bi se izvršila dužnost da se djeluje.³⁴⁵ Optužba zaključuje da nije važno da ona na iscrpan način dokaže sadržaj svakog sudskog ili vojnog spisa koji ulazi u spis optužbe.³⁴⁶ Tvrdi da se prije radi o tome da li je optužba “dovoljno nastojala” da pronađe dokaze o mjerama koje je preduzeo optuženi. Ako je odgovor na to potvrđan, tvrdi dalje optužba, na optuženima je da navedu koje su to odgovarajuće mjere preduzeli u pogledu zločina opisanih u Optužnici.³⁴⁷ Optužba smatra da takva situacija zahtijeva premještanje tereta dokazivanja.³⁴⁸

206. Taj stav se dodatno potkrepljuje u Završnom podnesku optužbe, kao i u izjavama zamjenika tužioca o tom pitanju u njegovoj Završnoj riječi.³⁴⁹ Zapravo, optužba ističe, s jedne strane, s kolikom je revnošću je obavila svoj zadatak da pokaže da je “dovoljno istražila”³⁵⁰ i, s druge strane, kako su obje strane imale pristup arhivima i da su dokumenti koje je tokom svjedočenja generala Reinhardta predložila Hadžihasanovićeva odbrana proizašli iz te istrage.³⁵¹

207. Optužba zatim od Vijeća traži da donese zaključke na osnovu toga što Hadžihasanovićeva odbrana nije predložila dokumente koji potvrđuju da je optuženi

³⁴³ *Ibid.*, par. 16.

³⁴⁴ *Ibid.*, par. 16. Odgovor Tužilaštva na prijedloge za donošenje oslobađajuće presude, par. 16, gdje se navodi May, Richard - Wierda Marieke, *International Criminal Evidence*, Transnational Publishers [2002.], par. 4.62 do 4.65, str. 121 do 123.

³⁴⁵ Odgovor Tužilaštva na prijedloge za donošenje oslobađajuće presude, par. 18.

³⁴⁶ *Ibid.*, par. 19.

³⁴⁷ *Ibid.*, par. 19. Mada optužba u ovom pasusu pominje optužene, diskusija o teretu dokazivanja vodila se prije svega između optužbe i Hadžihasanovićeve odbrane.

³⁴⁸ Odgovor Tužilaštva na prijedloge za donošenje oslobađajuće presude, fusnota 29.

³⁴⁹ Završni podnesak Tužilaštva, par. 47 do 50; Završna riječ Tužilaštva, T(f) 19109 do 19110: “Saslušali ste dokaze u vezi s mjerama koje je preduzeo tužilac da dokaže suprotno (*sic*) [“to prove a negative”, T(e) 19106]. Saslušali ste istražitelja Hackshawa, koji je o tome govorio. O tome je bilo riječi u više navrata. Skrenut ćemo vam pažnju na još jedan aspekt tog dijela predmeta, a to je da Tužilaštvo nipošto ne tvrdi da bi se teret dokazivanja trebao prebaciti u pogledu onoga što mi moramo dokazati”. No zastupnik optužbe nastavlja, pomalo emfatično: “Strane su imale prilike da pregledaju arhive. Strane su imale prilike da pregledaju arhive.” T(f) 19110.

³⁵⁰ Završna riječ Tužilaštva, T(f) 19109 do 19110.

³⁵¹ *Ibid.*

Prijevod

Hadžihasanović preduzeo mjere u odnosu na krivična djela konkretno navedena u Optužnici. Optužba u tom pogledu ističe da je Hažihasanovićeva odbrana imala na raspolaganju iste relevantne arhive kao i optužba.³⁵² Tim se rezonovanjem hoće implicirati da bi odbrana optuženog Hadžihasanovića, da je on preduzeo razumne i nužne mjere, takve dokaze i bila predočila.

208. Hadžihasanovićeva odbrana je u potpunosti svjesna argument *a contrario* koji optužba nastoji iznijeti i na njega odgovara u svojim podnescima; Kuburina odbrana ga uopšte ne pominje. Hadžihasanovićeva odbrana podsjeća da se svaka optužena osoba smatra nevinom dok joj se ne dokaže krivica, u skladu sa odredbama Statuta. Ona nadalje ističe da se, na osnovu pravila 87(A) Pravilnika, optuženi može proglasiti krivim samo kad se krivica utvrdi van svake razumne sumnje.³⁵³

209. Ona potom objašnjava da je generalno, i na osnovu člana 16(1) Statuta, Tužilaštvo zaduženo za krivično gonjenje počilaca krivičnih djela koja su u nadležnosti *ratione materiae* Međunarodnog suda. Odbrana stoga tvrdi da je na tužiocu da dokaže van svake razumne sumnje svaki od ključnih elemenata optužbi protiv optuženog Hadžihasnaovića.³⁵⁴

210. Hadžihasanovićeva odbrana ističe da presumpcija nevinosti nužno podrazumijeva temeljno pravo optuženog na šutnju. Ona iznosi argument da bi bilo suprotno pravima optuženog insinuirati da je na odbrani da predoči dokaze u slučaju kada ili nema dokaza ključnih elemenata nekog krivičnog djela, ili su oni nedovoljni.³⁵⁵

211. Hadžihasanovićeva odbrana tvrdi je optužba, nakon promjene stava o kojoj se izjasnila 19. maja 2004, poslala istražni tim u Bosnu i Hercegovinu kako bi dokazala, ovaj put, da optuženi Hadžihasanović nije preduzeo nikakve mjere konkretno u vezi s kršenjima koja se navode u Optužnici. Hadžihasanovićeva odbrana zaključuje da se, nakon svjedočenja privremenog voditelja istražnog tima 9, ta misija pokazala neuspješnom time što nije omogućila da se pokaže nepostojanje, u relevantnim

---

³⁵² *Ibid.*

³⁵³ Hadžihasanovićev prijedlog za donošenje oslobađajuće presude, par. 1.

³⁵⁴ Hadžihasanovićev prijedlog za donošenje oslobađajuće presude, par. 2.

³⁵⁵ *Ibid.*, par. 13.

arhivima, krivičnih prijava ili drugih relevantnih dokumenata vezanih za kršenja koja se navode u Optužnici.³⁵⁶

212. Hadžihasanovićeva odbrana tvrdi da je zamjena uloga u postupku dokazivanja, koju traži optužba, suprotna osnovnim načelima međunarodnog humanitarnog prava.³⁵⁷ Kao odgovor na argument optužbe da je, nakon što je optužba pokazala dužnu revnost u svojim istragama, na optuženom Hadžihasanoviću da navede koje su prikladne mjere preduzete, Hadžihasanovićeva odbrana tvrdi da optužba brka pojmove “teret izvođenja dokaza” i “teret uvjeravanja” i da to što optuženom nameće obavezu “da tokom izvođenja dokaza pokaže koje su mjere preduzete kako bi izvršio dužnost da reaguje”, znači da na njega prebacuje teret dokazivanja navoda Optužnice.³⁵⁸ Hadžihasanovićeva odbrana podsjeća da je teret dokazivanja navoda u okviru međunarodne krivične procedure tokom čitavog postupka na optužbi.³⁵⁹ Ona takođe tvrdi da član 67(1)(i) Rimskog statuta MKS-a potvrđuje da optuženi ima pravo da se na njega ne prebacuje teret dokazivanja njegove krivice niti teret pobijanja optužbi.³⁶⁰

213. Što se tiče tereta koji bi trebao iznijeti optuženi Hadžihasanović, njegova odbrana prihvata nužnost da on, u nekim okolnostima, predoči dokaze kako bi izbjegao da ga se proglasi krivim. Hadžihasanovićeva odbrana podsjeća u vezi s tim da se dokaz podnesen kako bi se iznio teret dokazivanje može izvesti putem svjedoka optužbe, putem saoptuženog tokom glavnog ispitivanja ili na drugi način.³⁶¹

214. Dakle, Hadžihasanovićeva odbrana tvrdi da je uslov za to da se optuženi Hadžihasanović proglasi krivim za bilo koje od krivičnih djela navedenih u Optužnici, da optužba dokaže da je on propustio da spriječi svoje potčinjene u počinjenju kršenja ili da ih kazni ako su ih počinili.³⁶²

215. U svojoj Završnoj riječi Hadžihasanovićeva odbrana je podsjetila da je misija istražioca Hackshawa bila neuspješna no da je zato omogućila da se van svake

³⁵⁶ *Ibid.*, par. 68 do 69; Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 167 do 169.

³⁵⁷ Replika Envera Hadžihasanovića na Odgovor Tužilaštva na prijedloge za donošenje oslobadajuće presude, par. 1(a).

³⁵⁸ *Ibid.*, par. 3.

³⁵⁹ *Ibid.*, par. 4.

³⁶⁰ Replika Envera Hadžihasanovića na Odgovor Tužilaštva na prijedloge za donošenje oslobadajuće presude, par. 4.

³⁶¹ *Ibid.*, par. 5.

³⁶² Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 159.

Prijevod

razumne sumnje dokaže za svaku od optužbi protiv optuženog Hadžihasanovića kako je nemoguće reći da mjere nisu bile preduzete. Aludirajući na izjavu optužbe u vezi sa zaključcima koje bi trebalo izvući iz činjenice da su obje strane pretražile arhive, odbrana ponovo ističe da je teret dokazivanja na optužbi:

Nije dovoljno reći, gospodine predsjedavajući, da su strane obišle arhive. Na optužbi je bio teret da predoči potrebne dokaze, a ona nije iznijela taj teret.³⁶³

2. Diskusija

216. Pitanje tereta dokazivanja proizlazi iz načela presumpcije nevinosti. Ako se nije pozitivno izrazila o krivnji, za svaku osobu optuženu za neki zločin pretpostavlja se da je nevinna; ta presumpcija pobija se dokazima kojima se može utvrditi njena krivica.³⁶⁴ Slijedi, dakle, da je na onome koji goni, odnosno na optužbi, da dokaže da je neki optuženi počinio djela za koja ga se tereti, tokom čitavog postupka.³⁶⁵

217. Na Međunarodnom sudu, kao i u sistemima kojima je osnova “*common law*”, kriterijum (“*standard*”) koji dopušta odbacivanje presumpcije nevinosti i koji može dovesti do osude nekog optuženog u okviru krivičnog prava, počiva na “razumnoj sumnji”; porota ili “*trier of fact*” utvrđuje krivicu “van razumne sumnje” (ili “van svake razumne sumnje”).³⁶⁶ Na tužiocu je da zadovolji kriterijum dokazivanja krivice optuženog van razumne sumnje jer optuženi ima pravo na presumpciju nevinosti.³⁶⁷ Iz toga takođe slijedi da nije na optuženom da dokazuje svoju nevinost.³⁶⁸ Međutim, tužilac može zadovoljiti taj kriterijum pomoću dedukcija i implikacija (“*inferences*”)³⁶⁹.

218. U svjetlu tog načela, može se konstatovati da optužba mora dokazati svaki element krivnje optuženog i to van svake razumne sumnje. Žalbena vijeće u predmetu *Blaškić* podsjetilo je da se za utvrđivanje odgovornosti nadređenog moraju van razumne sumnje dokazati tri elementa: postojanje odnosa subordinacije, činjenica da je nadređeni znao ili da je bilo razloga da zna da će biti ili da već jeste počinjeno krivično djelo, te činjenica da nadređeni nije preduzeo nužne i razumne mjere da to

³⁶³ Završna riječ Hadžihasanovićeve odbrane, T(f) 19254.

³⁶⁴ Renton and Brown, *Criminal Procedure*, 24-01 (W. Green & Son Ltd. ur., 2005.).

³⁶⁵ Prvostepena presuda u predmetu *Bagilishema*, Izdvojeno mišljenje sudije Asoke Gunawardane, par. 5 do 6, gdje se citira *Woolmington v. D.P.P.* (1935) AC. 462, (HL), na str. 481-482.

³⁶⁶ Vidi Drugostepenu presudu u predmetu *Kordić*, par. 834.

³⁶⁷ Vidi Drugostepenu presudu u predmetu *Kordić*, par. 834.

³⁶⁸ Vidi Prvostepenu presudu u predmetu *Vasiljević*, par. 12.

³⁶⁹ Vidi Drugostepenu presudu u predmetu *Kordić*, par. 834.

krivično djelo spriječi ili da kazni izvršioca.³⁷⁰ Slijedi da je u predmetu koji se odnosi na odgovornost nadređenog iz člana 7(3) Statuta na optužbi da van svake razumne sumnje dokaže konstitutivne elemente tog člana, uključujući i propust nadređenog da spriječi protivpravna djela potčinjenih i da kazni počinioc.

219. Valja primijetiti da je načelo presumpcije nevinosti prihvaćeno i u sistemima “građanskog prava”.³⁷¹ Tako, na primjer, francuski sistem u svom Zakonu o krivičnom postupku predviđa da se “svaka osoba koja se osumnjiči ili krivično goni smatra nevinom dok se ne utvrdi njena krivica.”³⁷² Mada se kriterijum koji postoji u francuskom pravu za proglašavanje krivice nekog optuženog zasniva na ličnom uvjerenju,³⁷³ i u tome se razlikuje od kriterijuma “van svake razumne sumnje” koji je općenito usvojen u sistemima *common law*, francusko pravo, kao i ti sistemi, prihvata da je teret pobijanja te presumpcije na strani koja goni.³⁷⁴

220. Evropski sud za ljudska prava je takođe podsjetio na načelo presumpcije nevinosti³⁷⁵ kao i na to da je teret pobijanja te presumpcije na optužbi, u predmetu *Barberà, Messegué i Jabardo protiv Španije*:

[Član 6(2) Konvencije] potvrđuje načelo presumpcije nevinosti. On, između ostalog, zahtijeva da, vršeći svoje funkcije, članovi suda ne polaze od ideje da je optuženi počinio inkriminisano djelo; teret dokazivanja je na optužbi, a sumnja je u korist optuženog.³⁷⁶

221. Međutim, mada je načelo po kojem je teret dokazivanja krivice optuženog na optužbi kapitalno načelo krivičnog prava, postoje neke jasno definisane situacije kada se taj teret prebacuje na odbranu; tada je na odbrani da pobije presumpciju krivice.

222. Francusko pravo, mada prihvata član 9 Deklaracije o pravima čovjeka i građanina iz 1789. koji predviđa da zakonodavac ne smije ustanoviti presumpciju krivice u području krivičnog gonjenja, predviđa da se u izuzetnim situacijama takve presumpcije krivice mogu uspostaviti (kako u vezi s pravnim tako i sa činjeničnim

³⁷⁰ Vidi Drugostepenu presudu u predmetu *Blaškić*, par. 484, gdje se citira Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 72 i Drugostepenu presudu u predmetu *Čelebići*, par. 346.

³⁷¹ Vidi, u vezi s njemačkim pravom: Christoff Safferling, *Towards an international criminal procedure*, str. 257 (Oxford University Press, 2001).

³⁷² Zakon o krivičnom postupku Francuske, Dalloz, 45. izd., uvodni član (2004.); Deklaracija o pravima čovjeka i građanina, čl. 9 (1789.).

³⁷³ Zakon o krivičnom postupku Francuske, Dalloz, 45. izd., čl. 353 (2004.).

³⁷⁴ *Ibid.*, uvodni član, bilješke 47 i 48 (2004.).

³⁷⁵ Vidi i član 14 Međunarodnog pakta i član 8 Američke konvencije o ljudskim pravima.

³⁷⁶ Predmet *Barberà, Messegué and Jabardo v. Spain* [1994.] IIHRL 43 (juni 1994.), par. 77.

pitanjima) ako vode računa o ozbiljnosti onoga što je u pitanju i ako ne narušavaju prava odbrane.³⁷⁷

223. U predmetima *Salabiaku protiv Francuske* i *Pham Hoang protiv Francuske* koji se odnose na kršenja carinskog zakona, odnosno uvoza zabranjene robe, Evropski sud je zauzeo stav da se takve presumpcije mogu prihvatiti sve dok su takve prirode da se mogu pobijati.³⁷⁸ Doista, Evropski sud je izjavio da stav 2 člana 6 Evropske konvencije nije neutralan u odnosu na pravne ili činjenične presumpcije koje se susreću u krivičnim zakonima.³⁷⁹ On državama nalaže da ih svedu u razumne okvire vodeći računa o značaju onoga što je u pitanju i poštujući prava odbrane.³⁸⁰ Uostalom, rješavajući u svojim predmetima, Sud je zauzeo stav da on nije pozvan da razmatra *in abstracto* da li su odredbe nacionalnog prava u skladu s Konvencijom, nego je njegov zadatak da utvrdi da li su one primijenjene na žalioca na način kompatibilan s presumpcijom nevinosti.³⁸¹

224. U predmetu *Porras*, koji se takođe odnosi na kršenja vezana za dobrovoljan uvoz kokaina, žalilac je iznio argument da je “teret dokazivanja obrnut, zbog čega je bio prisiljen da dokaže, što smatra nemogućim, da nije znao i nije mogao znati da su nepoznate osobe sakrile veliku količinu droge u njegovoj prtljazi”. Evropski sud je odbacio taj žalbeni osnov izjavljujući da nije primijenjena nijedna presumpcija o krivici koja se ne bi mogla pobijati. Mada je prihvatio da, generalno, osoba koja sama pakuje svoj kofer i nosi ga zna što on sadrži, nizozemski sud nije odbacio mogućnost da to možda nije bio slučaj, vodio je računa o svim okolnostima, ocijenio je sve dokaze i nije, prema tome, svoju odluku donio samo na osnovu presumpcija.³⁸²

225. U jednoj nedavnoj presudi Evropski sud je istakao da, kada se u krivičnom pravu primjenjuje presumpcija, ona uvijek mora biti u srazmjeru sa željenom svrhom:

Kada se koriste presumpcije u krivičnom pravu, države ugovornice moraju postići ravnotežu između značaja onoga što je u pitanju i prava odbrane; drugim riječima,

³⁷⁷ Deklaracija o pravima čovjeka i građanina, član 9 (1789.), Zakon o krivičnom postupku Francuske, uvodni član i bilješka 52 uz uvodni članak, Dalloz, 45. izd. (2004.).

³⁷⁸ Predmeti *Salabiaku v. France*; 10519/83 [1988.] ECHR 19 (1998.) (dalje u tekstu: predmet *Salabiaku*), par. 29; *Pham Hoang v. France*; 13191/87 [1992.] ECHR 61(1992.) (predmet *Pham Hoang*), par. 34 do 36.

³⁷⁹ Evropska konvencija o ljudskim pravima u članu 6, par. 2, predviđa sljedeće: “Svako kome se na teret stavlja krivično djelo smatra se nevinim dok mu se ne dokaže krivnja prema zakonu”.

³⁸⁰ Predmet *Salabiaku*, par. 28.

³⁸¹ Predmet *Pham Hoang*, par. 33, gdje se navodi *Salabiaku*, par. 28.

³⁸² Predmet *Porras v. The Netherlands*, 49226/99 [2000.]. Nezvaničan prijevod.

korištena sredstva moraju biti u razumnom srazmjeru s legitimnom svrhom koja se želi postići.³⁸³

226. I englesko pravo predviđa zakonom predviđene izuzetke koji ograničavaju načelo presumpcije nevinosti.³⁸⁴ Zakonodavac, na primjer, u slučajevima terorizma,³⁸⁵ krivotvorenja,³⁸⁶ ili korištenja, posjedovanja ili trgovine drogom,³⁸⁷ predviđa izvjesne pravne ili činjenične presumpcije koje obrću teret dokazivanja u krivičnom postupku.³⁸⁸ Međutim, svako ograničenje tog načela, čak i kada zakonodavac želi olakšati zadatak tužioca iz razloga kaznene politike, mora se vršiti oprezno uvažavajući prava odbrane, naročito s obzirom na jurisprudenciju Evropskog suda.³⁸⁹

227. Uz navedena područja, kada zakonodavac interveniše u strogo određenim granicama s ciljem da optužbi olakša da dođe do osuđujuće presude u pitanjima javnog reda (pa i međunarodnog javnog reda), u krivičnom postupku je moguće da teret dokazivanja određenih teza odbrane padne na odbranu.

228. Osim u slučaju zakonski predviđenog izuzetka, Dom lordova je istakao da je na optužbi da dokaže krivicu optuženog i da taj zadatak ona ima tokom čitavog postupka, s izuzetkom odbrane koja se temelji na ludilu.³⁹⁰

229. Osim toga, u slučaju postupaka koji su pokrenuti na osnovu optužnice, čini se, mada je sudska praksa prilično neodređena, da britanski sudovi razlikuju pravni teret (ili teret uvjeravanja) od činjeničnog tereta (“*evidential burden*”). Prvi je obaveza dokazivanja van razumne sumnje koja pripada optužbi. Potonji se sastoji u obavezi dokazivanja na osnovu kriterijuma prevage dokaza (“*preponderance of the evidence*” ili “*balance of probabilities*”) i pripada optuženom; ne radi se u tom slučaju o teretu dokazivanja niti čak nužno o tome da se pribave dokazi. Ta obaveza izvođenja dokaza (“*evidential burden*”) znači samo to da porota, prije nego što može ispitati bilo koju

³⁸³ Predmet *Janosević v. Sweden*, 34619/97 [2002.] EHR 618 (2002.), par. 101.

³⁸⁴ Vidi predmete *Woolmington v. D.P.P.* [1935.] A.C. 462; *R v. Hunt* [1987.] A.C. 352.

³⁸⁵ Predmet *R v. D.P.P., ex parte Kebilene* (1999.) 4 All E.R. 801 (Prevention of Terrorism Act (Temporary Provisions) Act 1989, Section 16 A) Posjedovanje predmeta za koje se sumnja da se koriste u svrhu terorizma (“*Possession of articles for suspected terrorist purposes*”).

³⁸⁶ Predmet *R v. Johnstone* [2003.] HL 28. (Trade Marks Act, 1994., s. 92).

³⁸⁷ Predmeti *R v. Hunt* (1987.) A.C. 352 (Misuse of Drugs (Amendment) Regulations 1983.); *R v. Lambert* (2002.) A.C. 545.

³⁸⁸ Vidi u vezi s tim Lewis P., “The Human Rights Act 1998: Shifting the burden”, *Crim. L.R.* 667 [2000.], (gdje autor tvrdi da u britanskom pravu postoji najmanje 29 zakonskih odredbi koje prebacuju teret dokazivanja).

³⁸⁹ Predmeti *R v. D.P.P., ex parte Kebilene* (1999.) 4 All E.R. 801; *R v. Lambert* [2002.] A.C. 545.

³⁹⁰ Vidi u vezi s tim predmete *Woolmington v. DPP* [1935.] A.C. 462 at 481, HL; *R v. Hunt* [1987.] A.C. 352; Archbold, Sweet & Maxwell, Ltd., str. 4-380 (2004); *M’Naughton’s case* (1843.), 4 St. Tr. (N.S.) 847; *Rex v. Oliver Smith* (1910.) 6 Cr. Apstr. R. 19.

tezu odbrane, mora imati na raspolaganju dokaze koji potkrepljuju tu tezu, pri čemu se razumije da je uvijek na optužbi da obara takvu tezu od trenutka kad je odbrana iznese. Moguće je da dokazi o kojima je proizađu i iz materijala optužbe.³⁹¹

230. Kako je istakao sudija Gunawardana u presudi u predmetu *Bagilishema*, što se tiče teza odbrane koje se zasnivaju na samoodbrani, prisili, alibiju, automatskim radnjama (automatski refleksi koji se ne mogu kontrolisati) i provokaciji, na optuženom je da ih iznese bilo putem unakrsnog ispitivanja svjedoka ili drugim načinom dokazivanja, te dakle u tom pogledu on snosi teret dokazivanja, što optužba potom treba pobijati. Što se tiče odbrane ludilom, optuženi nosi teži teret dokazivanja činjenica: kod takve hipoteze optuženi mora izvesti dokaze koji će potvrditi njenu utemeljenost, prema kriteriju ocjene vjerovatnoće.³⁹²

231. U Sjedinjenim Američkim Državama, Vrhovni sud prihvata da, mada je optužba po Ustavu dužna da dokaže optužbe za svako obilježje krivičnog djela,³⁹³ zakonodavac može prebaciti na odbranu teret dokazivanja (“*burden of persuasion*”) u slučaju određenih vrsta odbrane, tj. “*affirmative defenses*“, kao što su na primjer ludilo ili nužna odbrana.³⁹⁴

³⁹¹ Predmet *R v. Hunt*, 355 (Ne radi se o teretu dokazivanja, niti nužno o obavezi da se izvedu dokazi. To naprosto podrazumijeva da se, prije nego što porota može započeti s razmatranjem bilo kojeg argumenta odbrane, dokazi moraju predložiti kao potkrepa, pri čemu optužba ima obavezu da ih pobija od trenutka kad se iznesu. Ti dokazi mogu biti sadržani u spisu optužbe); *R v. Burke* (1978.) 67 Cr. Apstr. R. 220; vidi *R v. Spurge* [1961] 2 Q.B. 205 (takva primjene na argumente odbrane u sistemima *common law*); *R v. Burke* (1978) 67 Cr. Apstr. R. 220; vidi u vezi s tim May, Richard; Wierda Marieke, *International Criminal Evidence* (Transnational Publishers [2002]).

³⁹² Prvostepena presuda u predmetu *Bagilishema*, Izdvojeno mišljenje sudije Asoke Gunawardane, par. 7.

³⁹³ U predmetu *Winship*, 397 U.S. 358, 364 [1970]. Vidi klauzulu o zagarantovanom pravnom postupku [Due Process Clause] 5. i 14. amandmana Ustava SAD gdje se predviđa sljedeće:

(5. amandman): U krivičnom postupku, niko [...] nije dužan da svjedoči protiv sebe, niti smije biti lišen života, slobode ili imovine bez zakonskog postupka [...]. Nezvaničan prijevod.

(14. amandman): [...] niti ijedna država smije oduzeti nekoj osobi, život, slobodu ili imovinu bez zakonskog postupka [...]. Nezvaničan prijevod. Naglasak naš.

³⁹⁴ *Patterson v. New York*, 432 US 197 (1977); vidi i *Black's Law Dictionary* 8. izd. (Westgroup, 2004.) gdje se pojam “*affirmative defense*” definiše na sljedeći način: “Iznošenje od strane optuženog ili branitelja činjenica i argumenata koji, ako su istiniti, nadvladavaju argumente tužioca, čak i ako svi njegovi navodi tačni. Na odbrani je da predloži dokaze u slučaju odbrane neuračunljivošću i nepostojanjem slobodne volje. Prinuda (u građanskim parnicama) te ludilo i nužna odbrana (u krivičnim predmetima) primjeri su nepostojanja slobodne volje odnosno neuračunljivosti”. Nezvaničan prijevod.

Isto načelo u SAD nije prihvaćeno samo u zakonodavstvu, nego i u pravu zasnovanom na *common law-u* Sjedinjenih Američkih Država prihvata isto načelo, vidi *Mullaney v. Wilbur*, 421 US 684 (1975.); 4 W. Blackstone, Commentaries 201; M. Foster, Crown Law 255 (1762.).

Prijevod

232. Vrhovni sud je u pogledu toga odlučio da zakonska odredba koja teret dokazivanja teze odbrane koja se poziva na napad bijesa prouzrokovan iznenadnom provokacijom (*“heat of passion”*) prebacuje na optuženog, nije suprotna Ustavu Sjedinjenih Država ako se takvom odbranom ne pokušava zaniijekati nijedna inkrimisana činjenica koju optužba treba da dokaže, u skladu sa zakonima države New York, da bi se postigla osuđujuća presuda za ubistvo.³⁹⁵ U takvom slučaju valja primijetiti da odbrana mora dokazati svoju tezu po kriterijumu prevage dokaza (*“preponderance of the evidence”*), koji je lakše zadovoljiti nego kriterij *“van svake razumne sumnje”*, koji se zahtijeva za odbacivanje presumpcije nevinosti.³⁹⁶

233. To je upravo pitanje koje odbrana ističe u svojim podnescima. Ona zastupa ideju da optužba, svojom tezom o prebacivanju tereta dokazivanja brka pojmove *“teret izvođenja dokaza”* i *“teret uvjeravanja”* i da, namećući optuženom obavezu da *“tokom izvođenja svojih dokaza pokaže koje su mjere preduzete u svrhu izvršenja dužnosti da djeluje”*, na odbranu prebacuje teret dokazivanja navoda.³⁹⁷

234. Iznoseći svoje argumente, Hadžihasanovićeva odbrana se poziva na teorijski rad sudije Maya o međunarodnim krivičnim sudovima, gdje on razlikuje pravni teret dokazivanja i činjenični teret dokazivanja.³⁹⁸ On je istakao da je pravni teret dokazivanja ili teret *“uvjeravanja”* obaveza koju ima optužba da dokaže sve elemente potrebne da se utvrdi krivica optuženog, dok je činjenični teret dokazivanja onaj koji snosi jedna ili druga strana kako bi se utvrdile činjenice predmeta.³⁹⁹

235. On je objasnio da pravni teret dokazivanja u međunarodnom krivično-procesnom pravu uvijek snosi optužba; to je posljedica presumpcije nevinosti koju garantuju član 21(3) Statuta i član 67(1) Rimskog Statuta.⁴⁰⁰ Što se tiče činjeničnog tereta dokazivanja, on zapravo i nije teret nego se prije odnosi na praktičnu potrebu da strana u postupku izvede dokaze (*“call evidence”*) kako bi se potvrdile određene teze

³⁹⁵ *Patterson v. New York*, 432 US 266 (1977); *McMillan v. Pennsylvania*, 477 US 79, 86 (1986); *Apprendi v. New Jersey*, 120 S. Ct. 2348 (2000.).

³⁹⁶ *Patterson v. New York*, 432 US 266 (1977); vidi i *Leland v. Oregon*, 343 US 790 (1952); *Mullaney v. Wilbur*, 421 US 684 (1975); *Rivera v. Delaware*, 429 US 877 (1976).

³⁹⁷ Replika Envera Hadžihasanovića na Odgovor optužbe na prijedloge za donošenje oslobađajuće presude, par. 3.

³⁹⁸ Vidi May, Richard - Wierda, Marieke *International Criminal Evidence* [2002.] (Transnational Publishers), par. 4.62.

³⁹⁹ *Ibid.*, par. 4.62.

⁴⁰⁰ *Ibid.*, par. 4.63.

odbrane. Sudija May je, međutim, istakao da to prebacivanje činjeničnog tereta ne utječe na pravni teret dokazivanja.⁴⁰¹

236. Nakon ove analize načela presumpcije nevinosti i njenih granica, Vijeće primjećuje da, ako i postoje područja i specijalne teze odbrane gdje je doseg presumpcije o nevinosti donekle ograničen, to ni po čemu nije slučaj u ovom predmetu; na optužbi je da pobije tu presumpciju van razumne sumnje kako bi dokazala svoju tezu.

237. U ovom predmetu, činjenica da Hadžihasanovićeva odbrana predočava dokaze u vezi s preduzetim mjerama proizlazi iz nužnosti koju poznaje svako ko se brani - da mora odgovoriti na optužbe i izvesti dokaze; to je praktična realnost za odbranu ako se želi unaprijed oboruzati u pogledu rizika od izricanja osuđujuće presude.⁴⁰²

238. Hadžihasanovićeva odbrana tu realnost konstatuje u svojoj Replici na odgovor optužbe na prijedloge za donošenje oslobađajuće presude.⁴⁰³ Uostalom, predmet *John Murray protiv Ujedinjenog Kraljevstva* pred Evropskim sudom ilustruje granice prava optuženog na šutnju i implicitno potvrđuje da pasivna odbrana može dovesti do donošenja osuđujuće presude. U tom predmetu, optuženi je tokom čitavog postupka odbijao da odgovara. Evropski sud je, podsjećajući da sama za sebe šutnja ne može biti znak krivice, primijetio da se za svaku optužbu pojedinačno treba ispitati da li je ona dovoljno teška da bi na nju bilo nužno odgovoriti.⁴⁰⁴ Jasno je da se ne može koristiti pasivna odbrana jer postoji rizik da će to dovesti do osuđujuće presude, naročito onda kad je zbog težine optužbi “nužan odgovor”.

239. U tom smislu, Hadžihasanovićeva odbrana u svom interesu mora da odgovori na optužbe protiv optuženog Hadžihasanovića i može u tu svrhu predočiti dokumente koji svjedoče o mjerama koje je preduzeo optuženi Hadžihasanović s ciljem da, na primjer, rasvijetli kontekst predmeta ili činjenicu da je funkcionisao vojni disciplinski sistem. Međutim, činjenica da je odbrana predočila takve dokumente nikako joj ne smije ići na štetu. Jedno je uvažiti nužnost da optuženi odgovori na optužbe kojima ga se tereti; no ne može se, kako to traži optužba, teret dokazivanja prebaciti na

⁴⁰¹ *Ibid.*, par. 4.67.

⁴⁰² Vidi Mc Williams, Peter K.: *Mc Williams Canadian criminal evidence* [2003.] (Canadian Law Books eds.) gdje se citira predmet *R v. Burdett* (1820), 4 B. & Ald. 95, 106 E.R. 873.

⁴⁰³ Replika Envera Hadžihasanovića na Odgovor Tužilaštva na prijedloge za donošenje oslobađajuće presude, par. 3 i 4.

⁴⁰⁴ *John Murray v. United Kingdom*, EHR, 41/1994/488/570 [1996.], par. 48 i 51.

Prijevod

Hadžihasanovićevu odbranu i time je dovesti u bezizlaznu situaciju: s jedne strane, ako ona predoči određeni broj dokumenata koji pokazuju da su preduzete mjere, optužba izvlači korist iz nedostataka u njenom izvođenju dokaza; s druge strane, ako se Hadžihasanovićeva odbrana odluči za pasivnu odbranu i ne predoči dokumente koji pokazuju da su preduzete mjere, optužba to može iskoristiti da ustvrdi kako optuženi Hadžihasanović nije uopšte preduzeo mjere budući da njegova vlastita odbrana nije pronašla nijedan dokument koji bi to potvrđivao.

240. Jasno je da je prije svega na optužbi da dokaže da nisu preduzete mjere; neispunjavanje te svoje obaveze od optužba ne može se nadoknaditi pomoću “rupa” u izvođenju dokaza Hadžihasanovićeve odbrane.

241. Vijeće primjećuje da način na koji vijeća ovog Međunarodnog suda i MKSR-a primjenjuju pravo na činjenice potvrđuje načelo da optužba mora izvršiti svoju obavezu dokazivanja propusta i da se ni u kom slučaju u dokazivanju svoje teze ne može služiti argumentima u vezi s dokazima odbrane.

242. Tako je u predmetu *Tužilac protiv Juvénala Kajelijelija* Pretresno vijeće smatralo, s jedne strane, da iskaz optuženog nije potvrđivao njegov propust da kazni napadače. S druge strane, ono podsjeća da tužilac nije dokazao da je situacija koja je vladala krajem 1994. godine bila takva da je optuženi, na svom položaju novoizabranog gradonačelnika, imao stvarne mogućnosti da kazni počiniocima masakra. Ono je iz toga zaključilo da se optuženi nije ogriješio o svoju dužnost da kazni počiniocima masakra.⁴⁰⁵

243. Isto tako, Žalbeno vijeće u predmetu *Blaškić* je primijenilo načelo da odbrana ne smije izvoditi svoje dokaze sve dok optužba ne izvrši svoju dužnost da dokaže propust. Tako je, u pogledu krivičnog djela zatočenja, Žalbeno vijeće potvrdilo zaključke Prvostepenog vijeća u predmetu *Blaškić*⁴⁰⁶ koje je zaključilo sljedeće:

...Iz dokaznog materijala je vidljivo da optuženi nije revnosno izvršio svoju dužnost da provede istragu zločina i izrekne disciplinske mjere ili da o počiniocima tih zločina pošalje izvještaj nadležnim vlastima.⁴⁰⁷

244. Izvodeći taj zaključak Pretresno vijeće se oslonilo na iskaze svjedoka, kako pokazuje fusnota 1648 Prvostepene presude u predmetu *Blaškić*. Prema tim iskazima,

⁴⁰⁵ Prvostepena presuda u predmetu *Kajelijeli*, par. 741.

⁴⁰⁶ Prvostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 623-634, i naročito par. 628.

⁴⁰⁷ Vidi Prvostepenu presudu u predmetu *Blaškić*, fusnota 1648; svjedok Marin, PT 898 do 8901 i 10189; svjedok Blaškić, PT 15159 do 15161.

Prijevod

Blaškić nije sistematski preduzimaio mjere kako bi kaznio za zločine vezane za zatočenje. Uostalom i sam Blaškić, kao i jedan član tima optužbe, u svojim su svjedočenjima priznali takvo stanje stvari. Jasno je da se Pretresno vijeće nije oslonilo na Blaškićeve riječi kako bi donijelo zaključak o njegovoj krivici, nego je smatralo da Blaškić nije uspio da pobije dokaze koje je predočila optužba putem iskaza svojih svjedoka. Žalbeno vijeće je potvrdilo rezonovanje Pretresnog vijeća konstatujući sljedeće:

Žalbeno vijeće konstatuje da je zaključak Pretresnog vijeća da je žalilac znao ili je imao razloga da zna da se na tim lokacijama i dalje odvija takva praksa i da nije kaznio odgovorne osobe koje su bile pod njegovom efektivnom komandom i kontrolom, mogao donijeti bilo koji razuman presuditelj o činjenicama.⁴⁰⁸

245. Jednom drugom prilikom u tom istom predmetu Žalbeno vijeće je podsjetilo da je na optužbi da utvrdi da Blaškić nije preduzeo kaznene mjere nakon napada na Vitez 16. aprila 1993.⁴⁰⁹

246. Vijeće smatra da optužba, kako bi iznijela teret dokazivanja negativne postavke, može podnijeti bilo koji relevantan dokaz koji ima dokaznu vrijednost.⁴¹⁰ Osim toga, kako bi potvrdila krivicu za nečinjenje van svake razumne sumnje, optužba se može osloniti na zaključke i implikacije (“*inferences*”).⁴¹¹

247. U tom smislu, optužba se može osloniti, kako je navelo Vijeće na drugom mjestu u pomenutoj presudi, na riječi svjedoka čija vjerodostojnost nije osporena, na sadržaj nekog dokumenta uvrštenog u spis ili pak, putem zaključivanja, na neku konkretnu situaciju kao što je, na primjer, unapređenje dato počinocima protivpravnog ponašanja ili nagrađivanje takvih potčinjenih. Isto tako, Vijeće smatra da zaključci izvedeni na osnovu istrage mogu imati dokaznu vrijednost ako je metodologija korištena tokom te istrage dovoljno pouzdana da zadovolji zahtjeve pravičnog postupka.⁴¹²

248. Međutim, Vijeće ističe da, ako se pokaže da ta metodologija ima nedostataka i da nije dovoljno pouzdana, Hadžihasanovićeva odbrana nije ni na koji način dužna da dokazuje nevinost optuženog Hadžihasanovića. Vijeće kasnije u ovoj presudi

⁴⁰⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 628.

⁴⁰⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 507 (bavi se krivičnim djelima počinjenim u opštini Vitez, osim onih u Ahmićima).

⁴¹⁰ Statut, član 89(C).

⁴¹¹ Vidi Drugostepenu presudu u predmetu *Kordić*, par. 834.

⁴¹² Pravilo 89(C) Pravidnika; vidi *infra*, par. 970.

Prijevod

razmatra razne dokaze koje je iznijela optužba s ciljem da se utvrdi da li je ona izvršila svoj zadatak da dokaže propust optuženog Hadžihasanovića da preduzme nužne i razumne mjere.⁴¹³

3. Obaveza krivičnog gonjenja za krivična djela definisana u međunarodnom pravu u vrijeme počinjenja

249. Drugdje u ovoj presudi Vijeće analizira da li je optužba ispunila svoju dužnost da dokaže svoj argument da optuženi nije preduzeo dovoljne mjere, s obzirom na to koje korake je preduzela. Jedan od tih koraka je bilo slanje pisama Kantonalnom sudu u Zenici i Tužilaštvu travničkog kantona u kojima se nalaze arhive Okružnog vojnog suda Zenica i Okružnog vojnog tužilaštva Travnik.

250. Međutim, ta pisma nisu uvrštena u spis. Za razliku od pisama, odgovori na njih jesu uvršteni u spis. Dokazni predmeti P 771 i P 773 su odgovori koje su Kantonalni sud u Zenici i Tužilaštvo travničkog kantona poslali Tužilaštvu Međunarodnog suda.⁴¹⁴ U ta dva dokazna predmeta, ti sudski organi odgovaraju na pitanje koje je postavilo Tužilaštvo Međunarodnog suda, a koje se izgleda odnosilo na predmete na kojima su radili Vojni sud Okruga Zenica i Vojno Tužilaštvo Okruga Travnik u vezi sa pripadnicima ABiH optuženim za “ratne zločine”, na osnovu člana 142 Zakona SFRJ.

251. Kasnije u ovoj presudi Vijeće će ispitati da li je, s obzirom na pravo koje primjenjuju okružni vojni sudovi, to pitanje bilo takvo da može pokazati postojanje ili nepostojanje mjera preduzetih u pogledu djela na kojima počiva Optužnica.⁴¹⁵

252. Za sada ćemo prostudirati kakav je, u svjetlu međunarodnog prava, smisao i domašaj pitanja koje je postavilo Tužilaštvo Međunarodnog suda u vezi s “ratnim zločinima” pripadnika ABiH. Ta analiza će se odnositi na pitanje da li su u vrijeme počinjenja krivičnih djela iz Optužnice države, a posebno Bosna i Hercegovina, imale obavezu da krivično gone za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava na osnovu međunarodnog krivičnog prava, bez oslanjanja na inkriminacije iz nacionalnih krivičnih zakona.

⁴¹³ Vidi *infra*, par. 970 do 1000.

⁴¹⁴ P 771 pominje član 142; P 773 ga ne navodi izričito.

⁴¹⁵ Vidi *infra*, par. 977 do 982.

Prijevod

253. Studija MKCK-a na temu običajnog međunarodnog prava,⁴¹⁶ objavljena 2005., koja je trenutno mjerodavan izvor za tu materiju, ne navodi da li postoji obaveza država da krivično gone za ratne zločine kao takve. Logično je iz toga zaključiti da ne postoji običajno pravilo koje bi državama nametalo kao isključivu osnovu za krivični progon međunarodnu kvalifikaciju krivičnih djela.

254. Da bi se dokazalo postojanje običajnog pravila, potrebno je pokazati da postoje dva osnovna elementa običaja, tj. dovoljno ustaljena i podudarna praksa (materijalno-pravni element) i uvjerenje država da ih obavezuje ta praksa koja nije kodifikovana kao pravilo pozitivnog prava (moralni element).

255. Što se tiče ovog predmeta, praksa država je, s obzirom na njihovu sudsku praksu, više nego podijeljena, što dodatno govori u prilog nepostojanja obaveze država da krivično gone za ratne zločine samo na osnovu međunarodnog humanitarnog prava. Postoje, naravno, slučajevi kad se sudovi država nisu smatrali nadležnima da krivično gone za kršenja, na osnovu odredbi nacionalnog prava.⁴¹⁷ Uostalom, statuti međunarodnih tribunala, uvažavajući načelo *non bis in idem*, ne uzimaju u obzir nacionalne postupke koji se vode na osnovu inkriminacije iz

---

⁴¹⁶ Jean-Marie Henckaerts i Louise Doswald-Beck, *Customary International Humanitarian Law*, sv. I, *Rules* (Cambridge University Press, 2005). Vidi ipak razvoj prava vezan uz pravilo 158 (str. 607-610). Ta studija govori o obavezi država da provedu istragu ratnih zločina i da krivično gone njihove počinioce. U vezi s tim, ona prihvata da je teško znati da li ta obaveza počiva na obavezi ili na pravu. Međutim, ne bavi se pitanjem osnove za takvo krivično gonjenje.

⁴¹⁷ Na primjer, Ustavni sud Kolumbije odbacio je nacionalni pristup 2001. godine. Vidi u vezi s tim Ward Ferdinandusse, *Direct Application of International Criminal Law in National Courts* (Amsterdam 2005.) str. 208, fusnota 1202. Isto tako, Belgija je izmijenila svoj zakon o međunarodnim krivičnim djelima uključivši, u domaće pravo, međunarodnu inkriminaciju genocida i zakona protiv čovječnosti. Vidi u vezi s tim: *Rapport fait au nom de la Commission de la Justice* prilikom "prijedloga zakona u vezi s krivičnim gonjenjem zločina genocida, u skladu s Konvencijom o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida od 9. novembra 1948", belgijski Senat, 1. decembar 1998., N° 1-749/3, par. II (A) i (B): "[V]jeliki značaj koji ima to [unošenje inkriminacije genocida u nacionalno krivično pravo], tiče se simboličke vrijednosti te inkriminacije, u smislu da će počinioci genocida moći biti kažnjeni na osnovu te konkretne inkriminacije, pri čemu se krivični sud neće morati oslanjati, prilikom donošenja osuđujuće presude, na druge krivične kvalifikacije kao što su hotimično lišavanje života ili ubistvo. Time se pojačava učinak osude za genocid i njen preventivni učinak [...] Uvođenje eksplicitne inkriminacije za zločin genocida i zločine protiv čovječnosti predstavlja dakle samo potvrdu već postojećeg prava, obezbjeđujući mu bolju vidljivost, privlačeći pažnju na specifičnost takvih djela i na potrebu, s jedne strane, da budu predmet krivičnog gonjenja i, s druge strane, da budu predmet krivičnog gonjenja kao takva.", citirano u Ward Ferdinandusse, *Direct Application of International Criminal Law in National Courts* (Amsterdam 2005.) str. 209, fusnota 1203. Mora se, međutim, primijetiti da taj primjer nije od velikog interesa za ovaj predmet jer se, kako se čini, ne odnosi na ratne zločine.

Prijevod

nacionalnog prava,⁴¹⁸ što znači da ti tribunali ne smatraju takve postupke valjanim odgovorom na međunarodna krivična djela.

256. Međutim, čini se da od kraja Drugog svjetskog rata prevladava praksa koja daje više nego značajno mjesto krivičnom gonjenju za međunarodna krivična djela na osnovu isključivo nacionalnog krivičnog prava, kao za “obična” krivična djela. Tako su brojni optuženi bili krivično gonjeni pred nacionalnim sudovima za krivična djela kvalifikovana kao obična, ali koja su počinjena u kontekstu oružanog sukoba, te se prema tome mogu okvalifikovati kao ratni zločini.⁴¹⁹ U Sjedinjenim Američkim državama, godine 1973., jedan poručnik je zbog učestvovanja u pokolju u My Laiu tokom rata u Vijetnamu osuđen za ubistvo i napad, a ne za ratni zločin.⁴²⁰

257. Međunarodno krivično pravo jednako je tako bilo ignorisano u postupku protiv ruskog pukovnika optuženog za ubistvo i silovanje jedne Čečenke, civila,⁴²¹ tokom sukoba između Rusije i Čečenije.⁴²² Takođe, pripadnicima američke vojske optuženim za zvjerstva počinjena nad zatočenicima u Iraku 2004. suđeno je na vojnim sudovima i osuđeni su na osnovu inkriminacija domaćeg krivičnog prava.⁴²³ Godine 2001., jedan argentinski sud je izričito izjavio da se za najteže međunarodne zločine može suditi kao za krivična djela iz nacionalnog krivičnog prava.⁴²⁴ Više država takođe je izjavilo da svoje unutrašnje krivično pravo smatraju dovoljnim za krivično gonjenje ratnih zločina. Konačno, za razliku od pristupa usvojenog na Međunarodnom sudu i MKSR-u, Rimski Statut Međunarodnog krivičnog suda svoje odnose s nacionalnim jurisdikcijama uređuje na osnovu stava da načelo “*non bis in idem*” zabranjuje da se ponovo vodi postupak protiv optuženog kojem je suđeno u

⁴¹⁸ Vidi u vezi s tim član 10 (2) Statuta Međunarodnog suda i član 9 (2) Statuta MKSR-a. Vidi takođe izdvojeno mišljenje sudije Sidhwa, par. 83, u *Tužilac protiv Duška Tadića*, predmet br. IT-94-1, Odluka po interlokutornoj žalbi odbrane na nadležnost suda, 2. oktobar 1995.

⁴¹⁹ Vidi u vezi s tim, Matthew Lippman, “Prosecutions of Nazi War Criminals before Post-World War II Domestic Tribunals”, 8 *University of Miami International and Comparative Law Review* 1 (1999.-2000.), kako se navodi u Ward Ferdinandusse, *Direct Application of International Criminal Law in National Courts* (Amsterdam 2005.), str. 30, fusnota 86.

⁴²⁰ Vidi u vezi s tim Ward Ferdinandusse, *Direct Application of International Criminal Law in National Courts* (Amsterdam 2005.), str. 31, fusnota 88.

⁴²¹ Vidi u tom smislu, Richard Van Elst, “Implementing universal jurisdiction over grave breaches of the Geneva Conventions”, 13 *Leiden Journal of International Law* (2000.) 827-828.

⁴²² Vidi Ward Ferdinandusse, *Direct Application of International Criminal Law in National Courts* (Amsterdam 2005.) str. 31, fusnota 89.

⁴²³ Vidi u tom smislu S.D. Murphy, “Contemporary Practice of the United States relating to international law”, 98 *American Journal of International Law* (2004) 595.

⁴²⁴ *Simon, Julio, Del Cerro, Juan Antonio s/ sustracción de menores de 10 años*, Case n° 8686/2000, Savezni sud u Buenos Airesu, 6. mart 2001. Citirano u Ward Ferdinandusse, *Direct Application of International Criminal Law in National Courts* (Amsterdam 2005.) str. 210, fusnote 1209 i 1210.

Prijevod

nacionalnoj jurisdikciji za djela koja zabranjuje i taj Statut.⁴²⁵ To znači da Međunarodni krivični sud kvalifikovanje krivičnog djela prepušta nahodnju nacionalnih jurisdikcija.

258. Što se tiče moralnog elementa, iz nepostojanja dovoljno konstantne i podudarne prakse može se zaključiti da se većina država ne smatra obaveznima, na osnovu međunarodnog prava, da krivično goni i sudi za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava isključivo na osnovu međunarodnog krivičnog prava.

259. Čini se da je prihvaćeno da, u raznim međunarodnim instrumentima koji uređuju humanitarno pravo i krivično pravo, ne postoji pisano pravilo koje bi državama nametalo da za teška kršenja međunarodnog krivičnog prava krivično gonjenje moraju vršiti na osnovu međunarodnih inkriminacija za ratne zločine. Države, dakle, uglavnom odbijaju da krivični progon vrše isključivo na osnovu običajnog međunarodnog humanitarnog prava.⁴²⁶ Konkretno, nijedna odredba Ženevskih konvencija i Dopunskih protokola ne omogućava da se zaključi kako postoji takvo pravilo. Čak ni u Odjeljku II Dijela V Dopunskog protokola I uz Ženevske konvencije, pod naslovom “Suzbijanje povreda konvencija i ovog protokola”⁴²⁷ nema riječi o postojanju takvog pravila. Osim toga, čini se da i sam Rimski sporazum govori u prilog tome da se državama dopusti sloboda u pogledu krivičnog gonjenja za krivična djela koja se mogu kvalifikovati kao ratni zločini.⁴²⁸

260. Iz toga proizlazi da nijedno pravilo, ni u običajnom međunarodnom pravu, ni u pozitivnom međunarodnom pravu, ne nameće državama obavezu da za krivična djela koja se mogu kvalifikovati kao ratni zločini sude isključivo na osnovu međunarodnog humanitarnog prava, isključujući u potpunosti kvalifikacije iz domaćeg krivičnog prava.

⁴²⁵ Rimski statut Međunarodnog krivičnog suda, član 20(3). Vidi u tom smislu Ward Ferdinandusse, *Direct Application of International Criminal Law in National Courts* (Amsterdam 2005) str. 210, fusnota 1212.

⁴²⁶ Vidi, u tom smislu, Antonio Cassese, *International Criminal Law* (Oxford 2003.) str. 303 - 304.

⁴²⁷ Članovi 85 do 91. Vidi naročito članove 85, 86 i 87.

⁴²⁸ Rimski statut Međunarodnog krivičnog suda, članovi 17 i 20 (3). Vidi u tom smislu Ward Ferdinandusse, *Direct Application of International Criminal Law in National Courts* (Amsterdam 2005.) str. 210, fusnota 1212.

Prijevod

261. Prema tome, u trenutku počinjenja djela navedenih u Optužnici, nije postojala obaveza za države, pa tako ni za sudove Bosne i Hercegovine, da krivično gone pojedince za ratne zločine na osnovu običajnog međunarodnog prava.⁴²⁹

F. Dužnost da se optuženi obavijesti o prirodi i razlozima optužbi protiv njega

262. Vijeće će sada ispitati problematiku vezanu za tumačenje Optužnice, kao i za prava optuženog na koja bi to moglo uticati. Vijeće se prilikom svojih razmatranja rukovodi Optužnicom kao zvaničnim optužnim dokumentom i pozvano je da donese sud o svakoj tački optužnice zasebno.⁴³⁰ U ovom predmetu, argumenti i dokazi koje je iznijela optužba tokom postupka navode Vijeće da se zapita u kojoj mjeri ono može svoju ocjenu nevinosti ili krivice optuženih utemeljiti na činjenicama koje nisu iznesene u Optužnici ili koje su njome samo implicirane.

263. Svaki optuženi ima pravo na pravičan postupak u skladu s članovima 20(1) i 21(2) Statuta te ima pravo, na osnovu člana 21(4)(a) Statuta, “da bude pravovremeno i detaljno obaviješten, na jeziku koji razumije, o prirodi i razlozima optužbi protiv njega”. Član 18(4) Statuta predviđa da optužnica mora sadržavati sažet prikaz činjenica i krivično djelo ili djela za koja se optuženi tereti prema Statutu. U pravilu 47(C) Pravidnika navodi se, između ostalog, da optužnica mora navesti “sažet prikaz činjenica iz predmeta, kao i krivičnog djela za koje se osumnjičeni tereti”.

264. Žalbeno vijeće u predmetu *Kupreškić* potvrdilo je da gorenavedene odredbe Statuta i Pravidnika od optužbe traže da u optužnici navede pravno relevantne činjenice na kojima se zasnivaju optužbe protiv optuženog.⁴³¹ Optužba mora navesti pravno relevantne činjenice s dovoljno pojedinosti da optuženi bude jasno obaviješten o optužbama protiv njega kako bi mogao pripremiti svoju odbranu.⁴³² Vijeće u predmetu *Kupreškić* je istaklo “da se o pravnoj relevantnosti pojedine činjenice ne može odlučiti *in abstracto*” i da je “[o]dlučujući faktor o kojem ovisi kakav će se stepen konkretnosti u navođenju činjeničnih pojedinosti u optužnici od tužioca očekivati [...] priroda navedenog kažnjivog ponašanja za koje se optuženi tereti”.⁴³³

⁴²⁹ Vidi *infra*, par. 959 do 969.

⁴³⁰ Pravilo 87 (B) Pravidnika.

⁴³¹ Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić*, par. 88.

⁴³² Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić*, par. 88.

⁴³³ Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić*, par. 89; vidi i Drugostepenu presudu u predmetu *Ntakirutimana*, par. 25.

Po mišljenju Žalbenog vijeća u predmetu *Rutaganda*, prije nego što se zaključi da neka činjenica nije pravno relevantna, treba proanalizirati kakve bi mogle biti štetne posljedice za optuženog:

Prije nego što konstatuje da neka činjenica koja se navodi nije pravno relevantna ili da su razlike između formulacija u optužnici i iznesenih dokaznih predmeta beznačajne, Vijeće bi se uvijek moralo uvjeriti da iz toga ne bi proizišla šteta za optuženog. Pod takvom štetom podrazumijeva se na primjer nepreciznost koja bi mogla optuženom dati pogrešnu informaciju o prirodi ponašanja za koje se tereti. S obzirom na okolnosti pojedinog predmeta, treba odrediti da li je optuženi razumno bio u mogućnosti da razabere koja krivična djela i koje ponašanje se navodi u svakom o paragrafa optužnice.⁴³⁴

265. Žalbeno vijeće u predmetu *Blaškić* zauzelo je stav da, kada se optuženi tereti odgovornošću na osnovu člana 7(3) Statuta, u optužnici, između ostalih, treba navesti sljedeće pravno relevantne činjenice: (i) da je optuženi bio nadređen (ii) potčinjenima o kojima je dato dovoljno podataka, (iii) nad kojima je imao efektivnu kontrolu – u smislu materijalne mogućnosti da spriječi ili kazni kažnjivo ponašanje – i (iv) za čija djela je, prema navodima, odgovoran.⁴³⁵ Te činjenice moraju biti iznesene s dovoljno pojedinosti.⁴³⁶ Što se tiče identiteta potčinjenih za koje se tvrdi da su počinili zločine, Žalbeno vijeće u predmetu *Blaškić* pridružilo se mišljenju Pretresnog vijeća u predmetu *Krnojelac* koje je izjavilo da je “dovoljno navesti 'kategoriju' podređenih koji su navodno počinili kažnjiva djela 'kao grupe', ako tužilac ne može poimence navesti one koji su neposredno učestvovali u navodnim krivičnim djelima”.⁴³⁷

266. Što se tiče stepena preciznosti u navođenju pravno relevantnih činjenica u optužnici, jurisprudencija Međunarodnog suda je potvrdila da optužnicu treba “čitati kao celinu, a ne kao niz izolovanih paragrafa”.⁴³⁸ To znači da “[s]vaku pravno relevantnu činjenicu u optužnici obično treba izričito navesti, premda je u nekim okolnostima dovoljno ako se ona izloži implicitno”.⁴³⁹

⁴³⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Rutaganda*, par. 303.

⁴³⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 218: “(i) that the accused is the superior of (ii) subordinates sufficiently identified, (iii) over whom he had effective control – in the sense of a material ability to prevent or punish criminal conduct – and (iv) for whose acts he is alleged to be responsible”.

⁴³⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 229.

⁴³⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 217; *Tužilac protiv Milorada Krnojelca*, predmet br. IT-97-25-PT, Odluka o formi Optužnice, 24. februar 1999., par. 46.

⁴³⁸ *Tužilac protiv Mileta Mrkšića*, predmet br. IT-95-13/1-PT, Odluka o formi Optužnice, 19. juni 2003., par. 28; vidi i *Tužilac protiv Envera Hadžihanovića i Amira Kubure*, predmet br. IT-01-47-PT, Odluka o formi Optužnice, 7. decembar 2001., par. 38; *Tužilac protiv Milorada Krnojelca*, predmet br. IT-97-25-PT, Odluka o formi Optužnice, 24. februar 1999., par. 7.

⁴³⁹ *Tužilac protiv Mileta Mrkšića*, predmet br. IT-95-13/1-PT, Odluka o formi Optužnice, 19. juni 2003., par. 12.

Prijevod

267. Jurisprudencija Međunarodnog suda primjenjuje postupak u dvije etape. Najprije se utvrđuje da li se u optužnici s dovoljno pojedinosti navode pravno relevantne činjenice predmeta, a zatim, da li je zbog neispunjenja te obaveze od strane optužbe došlo do nepravilnosti postupka, što se ne bi trebalo *a priori* pretpostaviti.⁴⁴⁰ Žalbena vijeće u predmetu *Kupreškić* nije isključilo mogućnost da se manjkavost optužnice može ispraviti time što će tužilac optuženom na vrijeme dostaviti jasne, konzistentne i detaljne informacije o činjeničnom osnovu optužbi protiv njega.⁴⁴¹ Ono je, međutim, naglasilo da se neće često pojaviti slučajevi koje možemo svrstati u ovu kategoriju.⁴⁴²

268. Vijeće slijedi jurisprudenciju Međunarodnog suda po kojoj je identitet potčinjenih pravno relevantna činjenica optužbe na osnovu člana 7(3) Statuta. Ona mora biti iznesena s dovoljno pojedinosti da optuženi može pripremiti svoju odbranu. U vezi s tim, Vijeće primjećuje da se činjenice koje se tiču identiteta počinitelaca ne mogu sve smatrati pravno relevantnim i podsjeća da se ne smije *in abstracto* odlučivati da li je neka činjenica pravno relevantna. Općenito je dovoljno optuženog obavijestiti o vojnoj jedinici ili o oružanoj grupi kojoj je pripadao počinitelj zločina, a da pri tome nije nužno da ga se u optužnici obavijesti o imenu počinitelca, niti o tačnom položaju koji je inkriminisana jedinica imala u komandnom lancu.

269. Vijeće primjećuje da je Žalbena vijeće u predmetu *Kupreškić* usvojilo postupak u dvije etape kako bi utvrdilo da li je došlo do povrede prava optuženog. Međutim, ovo vijeće ističe da se ta jurisprudencija odnosila na nejasnoće u optužnici, a ne na greške u pogledu pravno relevantnih činjenica predmeta. Kada je neka optužnica nejasno sročena, ona se može različito tumačiti i ostavlja optuženog u nedoumici u pogledu optužbi protiv njega. Ona nije pogrešna, ali je nedovoljno jasna. Za razliku od toga, kada pravno relevantne činjenice iznesene u optužnici ne odgovaraju onima koje optužba iznese tokom postupka, tada postoji greška. Dok situacija kada je optužnica manjkava zbog nejasnoće može biti popravljena ako optužba u predviđenom vremenskom roku optuženom da jasne i suvise informacije u vezi s pravno relevantnim činjenicama predmeta, optužnica koja je manjkava zbog greške u pogledu neke pravno relevantne činjenice ne može se na taj način popraviti.

⁴⁴⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić*, par. 87 i 120; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 221 i 238; Drugostepena presuda u predmetu *Rutaganda*, par. 303; Drugostepena presuda u predmetu *Krnjelac*, par. 133.

⁴⁴¹ Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić*, par. 114.

⁴⁴² Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić*, par. 114.

Prijevod

U takvom slučaju optužba treba od Vijeća tražiti odobrenje da izmijeni optužnicu. Ne učini li tako, Vijeće će odbiti da presuđuje po činjenicama koje optužba iznese tokom postupka. Pod pretpostavkom da optužba ne preda takav zahtjev, Vijeće će se očitovati samo u odnosu na činjenice iznesene u Optužnici. Budući da optužba u takvom slučaju ne bi nastojala da dokaže te činjenice, nego druge činjenice koje nisu iznesene u Optužnici, Vijeće bi moralo osloboditi optuženog što se tiče činjenica navedenih u Optužnici.

III. O DOKAZIMA

270. Vijeće smatra da je potrebno objasniti način na koji je Vijeće pristupilo ocjeni dokaza kako bi se utvrdila njihova dokazna vrijednost, bilo da je riječ o dokumentima ili vizualnim zapisima bilo pak o iskazima svjedoka koje su pozvali optužba, obrana, ili Vijeće.

A. Obim ispitivanja i unakrsnog ispitivanja

1. Širok obim unakrsnog ispitivanja

271. Od početka postupka, Vijeće je usvojilo liberalan pristup u odnosu na obim glavnog ispitivanja, a naročito na obim unakrsnog ispitivanja. Tako u svojoj Odluci po zahtjevu odbrane da se pojasni usmena odluka u vezi s opsegom unakrsnog ispitivanja [...] od 17. decembra 2003., Vijeće podsjeća da se, prema pravilu 90(H), unakrsno ispitivanje ne ograničava na pitanja iznesena tokom glavnog ispitivanja, nego da je dopušteno i da se postavljaju pitanja koja se tiču vjerodostojnosti svjedoka i teze strane koja vodi unakrsno ispitivanje.⁴⁴³ Na toj osnovi, Vijeće je dozvolilo da se, pod njegovom kontrolom, postavljaju pitanja kojima se nastoji uspostaviti historijski, politički i vojni kontekst u vrijeme događaja, pod uslovom da strana koja vodi unakrsno ispitivanje objasni Vijeću svrhu i relevantnost tih pitanja, i to prije nego što ih postavi svjedoku.⁴⁴⁴

272. Vijeće je prihvatilo da pitanja o kontekstu mogu dovesti do svjedočenja koja se kvalifikuju kao dokazi iz druge ruke ili indirektni dokazi (“*hearsay*”) podsjećajući da se pravilo 89(C) primjenjuje jednako na direktne i indirektno dokaze. U slučaju svjedočenja koja se temelje na dokazima iz druge ruke, Vijeće je izjavilo da bi u svrhu ocjenjivanja njihove dokazne vrijednosti željelo znati izvor datih informacija, tj. u mjeri u kojoj je to moguće, saznati identitet onoga koji je prvi dao informaciju, koliko je on bio u situaciji da sazna te informacije, kao i broj posrednika preko kojih je to svjedočenje preneseno.

⁴⁴³ Odluka po zahtjevu Odbrane da se pojasni usmena odluka od 17. decembra 2003. u vezi s opsegom unakrsnog ispitivanja na osnovu Pravila 90(H) Pravilnika, 28. januar 2004., str. 3.

⁴⁴⁴ *Ibid.*, str. 4.

2. Ograničenja

a) Odluka po zahtjevu odbrane u pogledu unakrsnog ispitivanja svjedoka od strane Tužilaštva

273. Uprkos takvom fleksibilnom pristupu, Vijeće je postavilo određene granice u pogledu pitanja pokrenutih tokom unakrsnog ispitivanja, s obzirom na fazu u kojoj se nalazio postupak i u kontekstu sadržaja Optužnice. Tako Vijeće, u svojoj Odluci po zahtjevu odbrane u pogledu unakrsnog ispitivanja svjedoka od strane Tužilaštva, nije dozvolilo optužbi da tokom unakrsnog ispitivanja svjedoka odbrane postavlja pitanja kojima bi se pokušao potvrditi međunarodni karakter oružanog sukoba u Srednjoj Bosni 1993. godine. Pri tome se Vijeće rukovalo činjenicom da se u Optužnici ne navodi izrijekom postojanje međunarodnog oružanog sukoba u srednjoj Bosni 1993. godine i da, u skladu s Optužnicom, optužba nije prilikom glavnog izvođenja svojih dokaza izvela dokaze pomoću kojih bi se mogao utvrditi međunarodni karakter oružanog sukoba u srednjoj Bosni 1993. godine.⁴⁴⁵

274. Vijeće je, međutim, dozvolilo optužbi da svjedoka odbrane tokom unakrsnog ispitivanja, u ograničenom opsegu, ispita o karakteru oružanog sukoba u razdoblju i na mjestima koje navodi Optužnica, ako je taj svjedok govorio o karakteru oružanog sukoba tokom ispitivanja od strane odbrane. Ipak, takvi dokazi mogu se prihvatiti samo radi preciziranja opšteg činjeničnog konteksta ovog predmeta i ne mogu nipošto, s obzirom na mjerodavno pravo, koristiti za dokazivanje međunarodnog karaktera sukoba.⁴⁴⁶

275. Isto tako, takođe sa svrhom preciziranja konteksta predmeta, Vijeće je u toj odluci odobrilo optužbi da tokom unakrsnog ispitivanja svjedoka odbrane postavlja pitanja o eventualnim protivpravnim zatočenjima osoba u objektima pod kontrolom ABiH u razdoblju na koje se odnosi Optužnica, mada se u njoj ne navodi kao tačka optužnice protivpravno zatočenje osoba u objektima ABiH.⁴⁴⁷

⁴⁴⁵ Odluka po zahtjevu odbrane u pogledu unakrsnog ispitivanja svjedoka od strane Tužilaštva, 9. decembar 2004. Vidi takođe, u vezi s tim, Odluku o valjanosti žalbe na osnovu pravila 72(E) Pravilnika, Žalbeno vijeće, 21. februar 2003.

⁴⁴⁶ Odluka po zahtjevu odbrane u pogledu unakrsnog ispitivanja svjedoka od strane Tužilaštva, 9. decembar 2004., str. 6.

⁴⁴⁷ Odluka po zahtjevu odbrane u pogledu unakrsnog ispitivanja svjedoka od strane Tužilaštva, 9. decembar 2004., str. 6 i 7. U toj odluci Vijeće je primijetilo da se u Optužnici izrijekom navodi da su “u zatočeničkim objektima ABiH protivpravno [...] zatvarani ili na drugi način bivali zatočeni uglavnom bosanski Hrvati, ali i bosanski Srbi” i pominje “zatvaranje” osoba, “zatočenike”, kao i “zatvorenike”.

b) Odluka po zahtjevu optuženog Hadžihasanovića u vezi s ispitivanjem svjedoka od strane Tužilaštva o navodnim kršenjima koja nisu dio Optužnice⁴⁴⁸

276. U svojoj Odluci po zahtjevu optuženog Hadžihasanovića u vezi s ispitivanjem svjedoka od strane Tužilaštva o navodnim kršenjima koja nisu dio Optužnice, Vijeće je ograničilo polje unakrsnog ispitivanja svjedoka odbrane od strane optužbe. U svom zahtjevu odbrana optuženog Hadžihasanovića je zamolila Vijeće da potvrdi kako Optužnica uopšte ne sadrži optužbe u pogledu korištenja ljudi za kopanje rovova na linijama fronta, bilo direktno bilo indirektno, na osnovu člana 3(1)(a) Ženevskih konvencija; da proglasi nerelevantnim svako pitanje koje optužba postavi svjedocima u vezi s korištenjem ljudi za kopanje rovova na linijama fronta; i da ne odobri tužiocu da izmijeni Optužnicu dodavanjem optužbe u vezi s korištenjem ljudi za kopanje rovova, i pored toga što je tužilac tu optužbu *proprio motu* povukao iz prvobitne optužnice.⁴⁴⁹ Optužba je, u podnesku slijedom usmene odluke Vijeća od 18. februara 2004. u vezi s kopanjem rovova, zamolila Vijeće da prihvati dokaze koji se odnose na kopanje rovova na liniji fronta.

277. Vijeće je izjavilo da je iz analize teksta i historijata Optužnice jasno da Optužnica ne sadrži inkriminaciju za nečovječno postupanje na osnovu korištenja zatočenika za prisilni rad i zbog toga je odbacilo zahtjev optužbe da predoči dokaze u vezi s tim optužbama.⁴⁵⁰

c) Usmena odluka od 29. novembra 2004.

278. U svojoj usmenoj odluci od 29. novembra 2004., Vijeće je postavilo još jedno ograničenje, u vezi s prihvatanjem samo za određenu svrhu dokaznih predmeta optužbe predloženih tokom unakrsnog ispitivanja svjedoka odbrane, a koji do tada nisu bili dio spisa. Optužbi je dozvoljeno da ispita svjedoke odbrane o tim dokaznim predmetima, ali samo za svrhu da se ospori vjerodostojnost dotičnog svjedoka ili da mu se osvježi pamćenje.⁴⁵¹

⁴⁴⁸ Odluka po zahtjevu optuženog Hadžihasanovića u vezi s ispitivanjem svjedoka od strane Tužilaštva o navodnim kršenjima koja nisu dio Optužnice, 16. mart 2004.

⁴⁴⁹ Zahtjev optuženog Hadžihasanovića u vezi s ispitivanjem svjedoka od strane optužbe u vezi s navodnim kršenjima koja nisu navedene u Optužnici, 23. februar 2004.

⁴⁵⁰ Odluka po zahtjevu optuženog Hadžihasanovića u vezi s ispitivanjem svjedoka od strane Tužilaštva o navodnim kršenjima koja nisu dio Optužnice, 16. mart 2004., str. 3.

⁴⁵¹ Usmena odluka od 29. novembra 2004., T(f) 12521 do 12527.

3. Pitanja sudija

279. Prema pravilu 85(B) Pravilnika, sudije vijeća mogu svjedocima postaviti bilo koje pitanje u svim stadijima postupka, tj. i tokom glavnog ispitivanja i tokom unakrsnog ispitivanja svjedoka.⁴⁵² Tokom postupka Vijeće je, u interesu pravde, u velikoj mjeri koristilo to pravo bilo s ciljem da dobije objašnjenja u vezi s pitanjima koja su ostala nejasna nakon što su obje strane ispitale svjedoka, bilo kada su se javile protivrječnosti između izjava raznih svjedoka ili pak kad je neka izjava svjedoka bila u suprotnosti ili je odudarala od sadržaja jednog ili više dokaznih predmeta u spis. I naposljetku, Vijeće je ispitalo neke svjedoke o sadržaju određenih dokaznih predmeta kako bi objasnili njihov sadržaj.⁴⁵³

B. Prihvatljivost dokaznih predmeta

1. Fleksibilan pristup Vijeća

a) Odluka o prihvatljivosti dokaza od 16. jula 2004.⁴⁵⁴

280. Što se tiče prihvatljivosti dokaza, Vijeće je u pogledu prihvatanja dokaza primijenilo fleksibilan pristup. U svojoj odluci od 16. jula 2004., Vijeće je moralo odlučiti o zahtjevu optužbe da se u spis uvrste dokazi u okviru njene završne riječi, pri čemu je odbrana osporila prihvatanje većine od njih. Prihvatajući uvrštavanje u spis gotovo svih dokaza koje je predložila optužba, uključujući i one čiji navodni autor bilo nije bio pozvan da svjedoči bilo te dokaze nije prepoznao tokom svjedočenja, ili se pak svjedok kojem je trebao biti poznat taj dokument u nekom drugom kontekstu nije tog dokumenta sjećao,⁴⁵⁵ Vijeće je iznijelo nekoliko načela kojima se rukovalo u donošenju svoje odluke.

281. Što se tiče kriterijuma relevantnosti i dokazne vrijednosti, Vijeće je podsjetilo da se oni ne mogu uvijek jasno i jednostavno definisati *in abstracto* i da njihova primjena ovisi najviše o okolnostima pojedinog predmeta kao i o vrsti dokaznih

⁴⁵² Vidi, u vezi s tim, Odluku po zahtjevu [Hadžihasanovićeve] odbrane u svrhu dobivanja pojašnjenja u vezi s pitanjima koje je Pretresno vijeće postavilo svjedocima, 4. februar 2005.

⁴⁵³ Vidi, na primjer, u vezi s tim, Završni podnesak Kuburine odbrane u kojem se konstatuju intervencije sudija u paragrafima 56, 36, 55 i 49.

⁴⁵⁴ Odluka o prihvatljivosti nekih spornih dokumenata i dokumenata označenih u svrhu identifikacije, 16. juli 2004. (povjerljivo) (dalje u tekstu: Odluka od 16. jula 2004. o prihvatljivosti dokaza). Ta odluka je donesena javno 27. jula 2004. i 2. augusta 2004., vidi Odluku o prihvatljivosti nekih spornih dokumenata i dokumenata označenih u svrhu identifikacije, predmet br. IT-01-47-T, 2. august 2004.

⁴⁵⁵ *Ibid.*, par. 44.

Prijevod

predmeta koji su predmet zahtjeva za uvrštavanje u spis. Vijeće je stoga smatralo važnim da podsjeti na specifičnosti ovog predmeta, a naročito na činjenicu da se on zasniva isključivo na komandnoj odgovornosti na osnovu člana 7(3) Statuta i da se u Optužnici pominje velik broj raznih događaja koji bi mogli povlačiti krivičnu odgovornost optuženih.⁴⁵⁶ Prema tome, Vijeće je smatralo da specifičnost predmeta s obzirom na dva pomenuta aspekta zahtijeva da se načela relevantnosti i dokazne vrijednost primijene oprezno i fleksibilno i da se prihvatanje nekog dokumenta ne odbije isuviše olako.⁴⁵⁷

282. Nadalje, Vijeće je navelo i druge razloge koji idu u prilog takvom pristupu, kao što je, na primjer, složenost funkcionisanja vojske u ratno doba, kao i činjenica da neki dokument koji na prvi pogled izgleda nevažan i ne naročito relevantan može dobiti daleko veću težinu u kontekstu drugih dokumenata ili iskaza.⁴⁵⁸ Vijeće je takođe napomenulo da dokazni predmet prihvaćen tokom izvođenja dokaza optužbe mogu kasnije osporiti svjedoci i dokazni predmeti odbrane, te je zaključilo da će tek po okončanju postupka sudije ocijeniti dokaze te im dati veću ili manju težinu prilikom vijećanja iza zatvorenih vrata.⁴⁵⁹ Vijeće je, dakle, u ovoj Presudi nastojalo da objasni postupke koje je slijedilo prilikom prihvatanja dokaza i težinu koju im je dalo.

283. U pomenutoj odluci, Vijeće je podsjetilo da je tokom čitavog postupka imalo liberalan pristup analizi dokaznih predmeta radi utvrđivanja njihove prihvatljivosti u svjetlu kriterijuma relevantnosti, i to iz razloga što je za pravilno razumijevanje određenih događaja, i oružanog sukoba uopšte, potrebno poznavati njihov kontekst.⁴⁶⁰

284. Prilikom vijećanja, Vijeće se pridržavalo prakse Međunarodnog suda podsjećajući da je pouzdanost sastavni dio prihvatljivosti na osnovu pravila 89(C) Pravilnika.⁴⁶¹ Kako bi se uvjerilo u pouzdanost izvedenih dokaza Vijeće je 17. maja 2004. naložilo optužbi da predoči, između ostalog, informacije o dokaznim predmetima koje je dobila od vlada, da kao svjedoke pozove službenike sarajevske i zeničke arhive, da obavijesti Vijeće, u mjeri u kojoj je to moguće, o dokumentaciji koju posjeduje, a kojom se potvrđuje da su dokazni predmeti poslani i primljeni, te da pozove kao svjedoka neko bivše visoko vojno lice ABiH da objasni kako su nastajale

⁴⁵⁶ *Ibid.*, par. 34.

⁴⁵⁷ *Ibid.*, par. 35.

⁴⁵⁸ Odluka od 16. jula 2004. o prihvatljivosti dokaza, par. 35.

⁴⁵⁹ *Ibid.*, o dokaznim predmetima, par. 35.

⁴⁶⁰ *Ibid.*, par. 37.

⁴⁶¹ *Ibid.*, par. 29.

Prijevod

zapovijedi u ABiH.⁴⁶² Takođe, svjedok ZP, kojeg je saslušalo Vijeće, potvrdio je svoje lične bilješke (čije prihvatanje je bilo osporeno) te je dao nekoliko objašnjenja u vezi s nekim drugim osporenim dokazima.⁴⁶³

285. Slijedom tog zahtjeva Vijeće je, uz informacije koje je dala optužba, 21. i 22. juna 2004. saslušalo svjedočenje službenika arhiva Adema Omerkića i Sabahudina Smrika.⁴⁶⁴ Dana 30. juna i 1. jula 2004., Vijeće je saslušalo svjedoke Senada Selimovića i Muradifa Mekića o izdavanju, zavođenju i prosljeđivanju naređenja u ABiH. Vijeće je ocijenilo da su ti svjedoci dali informacije o pouzdanosti dokumenata, što je Vijeću omogućilo da prilikom pregleda originala osporenih dokaznih predmeta⁴⁶⁵ pronađe pokazatelje pouzdanosti, između ostalog, na osnovu izgleda dokumenata i instance koja ih je izdala.⁴⁶⁶

b) Odluka o prihvatljivosti dokumenata odbrane g. Hadžihasanovića

286. Isti fleksibilni pristup Vijeće je primijenilo u Odluci o prihvatljivosti dokumenata odbrane g. Hadžihasanovića.⁴⁶⁷

c) Odluke u vezi sa formalnim primanjem na znanje činjenica o kojima je presuđeno u drugim predmetima

287. Vijeće je najprije riješilo po prvom zahtjevu odbrane u vezi sa formalnim primanjem na znanje činjenica o kojima je presuđeno u drugim predmetima u svojoj odluci od 20. aprila 2004.⁴⁶⁸ Primjenjujući kriterije uspostavljene u predmetu *Tužilac protiv Momčila Krajišnika*,⁴⁶⁹ Vijeće je razmotrilo predložene činjenice iz predmeta

⁴⁶² *Ibid.*, par. 7.

⁴⁶³ Odluka o prihvatljivosti nekih spornih dokumenata i dokumenata označenih u svrhu identifikacije, par. 42.

⁴⁶⁴ Odluka od 16. jula 2004. o prihvatljivosti dokaznih predmeta, par. 27.

⁴⁶⁵ Vijeće je pregledalo sve originale osporenih dokaznih predmeta, *ibid.*, par. 56.

⁴⁶⁶ *Ibid.*, par. 30.

⁴⁶⁷ Odluka o prihvatljivosti dokumenata odbrane g. Hadžihasanovića, 22. juni 2005., par. 22-26.

⁴⁶⁸ Konačna odluka u vezi sa formalnim primanjem na znanje činjenica o kojima je presuđeno u drugim predmetima, 20. april 2004.

⁴⁶⁹ Pretresno vijeće u predmetu *Tužilac protiv Momčila Krajišnika* zaključilo je da je neka činjenica, da bi bila prihvatljiva na osnovu pravila 94(B) Pravilnika, morala stvarno biti prihvaćena u prethodnim presudama u smislu: (i) da je distinktivna, konkretna i jasno prepoznatljiva; (ii) da je ograničena na zaključke o činjenicama i ne uključuje pravne karakterizacije; (iii) da je pobijana na suđenju i sada; da je pobijana na suđenju, i sada je dio presude koji je predmet žalbe, ali spada u pitanja koja u žalbenom postupku nisu sporna /sic/; (v) da ne potvrđuje krivičnu odgovornost optuženog; (vi) nije predmet (razumnog) spora između strana u ovom predmetu; (vii) ne zasniva se na sporazumima o priznanju krivnje u ranijim predmetima; i (viii) ne utječe na pravo optuženog na pravično suđenje. Vidi *Tužilac protiv Momčila Krajišnika*, predmet br. IT-00-39, Odluka po zahtjevima optužbe za formalno primanje

Prijevod

Tužilac protiv Zlatka Aleksovskog, Tužilac protiv Zorana Kupreškića i ostalih, Tužilac protiv Tihomira Blaškića, te Tužilac protiv Darija Kordića i Marija Čerkeza kako bi ih eventualno formalno primilo na znanje u skladu s pravilom 94(B) Pravilnika.

288. U toj odluci Vijeće je podsjetilo na načelo slobodnog tumačenja u pogledu relevantnosti dokaza koji se odnose na historijski, politički ili vojni kontekst događaja, ističući pri tom da primjena takvog načela ne smije prejudicirati dokaznu vrijednost koju će Vijeće na kraju postupka eventualno dati nekoj činjenici koja je formalno primljena na znanje.⁴⁷⁰ Vijeće je, zatim, odlučilo da formalno primi na znanje četiri činjenice prihvaćene u drugim predmetima nakon što je provjerilo njihovu relevantnost. Vijeće je, nadalje, istaklo da se tačnost činjenice koju ono formalno primi na znanje uzima kao presumpcija, te da se ne treba dalje utvrđivati tokom postupka, ali da se može, budući da se radi o presumpciji, tokom postupka pobijati.⁴⁷¹

289. Usvajajući to isto načelo u svojoj drugoj odluci u vezi s formalnim primanjem na znanje činjenica prihvaćenih u drugim predmetima, Vijeće je formalno primilo na znanje 39 činjenica prihvaćenih u drugim predmetima.⁴⁷²

2. Ograničenja

290. Vijeće podsjeća na tri glavna ograničenja ovog fleksibilnog pristupa; jedno proizlazi iz usmene odluke od 29. novembra 2004., već pomenute *supra*, drugo iz Odluke po zahtjevu optužbe za novo izvođenje dokaza optužbe,⁴⁷³ a posljednje nameće Odluka po zahtjevu Hadžihasanovićeve odbrane da se poništi iskaz svjedoka ZI.⁴⁷⁴

291. U svojoj usmenoj odluci od 29. novembra 2004., Vijeće je podsjetilo na načelo da tužilac mora izvesti sve dokaze optužbe u okviru glavnog izvođenja dokaza

---

na znanje činjenica o kojima je presuđeno, te za prihvatanje pismenih izjava svjedoka na osnovu pravila 92*bis*, 28. februar 2003., par. 15.

⁴⁷⁰ Konačna odluka u vezi s primanjem na znanje činjenica o kojima je presuđeno u drugim predmetima, 20. april 2004., str. 9.

⁴⁷¹ *Ibid.*, str. 7.

⁴⁷² Odluka u vezi sa formalnim primanjem na znanje činjenica o kojima je presuđeno u drugim predmetima, po zahtjevima koje su branioci optuženih Hadžihasanovića i Kubure podnijeli 20. januara 2005., 14. aprila 2005., str. 8.

⁴⁷³ Odluka po zahtjevu optužbe za novo izvođenje dokaza optužbe, 1. juni 2005.

⁴⁷⁴ Odluka po zahtjevu da se poništi (*sic*) iskaz svjedoka ZI, 11. jula 2005.

Prijevod

i da, prema tome, ne može tokom unakrsnog ispitivanja svjedoka odbrane izvesti nove dokaze koji nisu već prihvaćeni kako bi potkrijepila glavno izvođenje dokaza optužbe ili kako bi uvela nove elemente koji se tiču krivične odgovornosti optuženih. Vijeće je potom dozvolilo optužbi da, tokom takvog unakrsnog ispitivanja, predoči i zatraži uvrštavanje u spis dokaznih predmeta koji nisu već prihvaćeni, ali na još ograničeniji način, tj. samo da bi se dovela u pitanje vjerodostojnost dotičnog svjedoka ili da bi mu se osvježilo pamćenje.⁴⁷⁵

292. Drugo ograničenje fleksibilnog pristupa Vijeća pominje se u njegovoj Odluci po zahtjevu optužbe za novo izvođenje dokaza optužbe, u kojoj je Vijeće odbacilo zahtjev optužbe da uvrsti u spis 24 dokumenta nakon izvođenja dokaza odbrane, zbog toga što optužba nije dokazala da je primijenila dužnu revnost da pronade i predoči ta 24 dokumenta prije završetka izvođenja dokaza optužbe 23. jula 2004.⁴⁷⁶

293. Posljednje ograničenje tog fleksibilnog pristupa Vijeća pominje se u njegovoj Odluci u vezi s iskazom svjedoka ZI. Odbrana optuženog Hadžihsanovića je tom prilikom podnijela zahtjev u kojem od Vijeća traži da pokrene istragu u vezi sa učestvovanjem svjedoka ZI u radu jedne komisije HVO-a koja je osnovana radi prikupljanja dokaza za odbranu Hrvata optuženih pred Međunarodnim sudom, kao i da se iskaz svjedoka ZI i dokazni predmeti P 81 do P 89 povuku iz spisa.⁴⁷⁷ U prilog tim navodima odbrana optuženog Hadžihsanovića podnijela je Vijeću šest dokumenata iz arhiva Republike Hrvatske koji, po njenom mišljenju, pokazuju učestvovanje svjedoka ZI u radu rečene komisije, kao i korespondenciju između odbrane optuženog Hadžihsanovića i optužbe u vezi s tim.⁴⁷⁸

294. Vijeće je konstatovalo da je zahtjev odbrane optuženog Hadžihsanovića došao nakon završetka izvođenja dokaza odbrane i da ona traži da se Vijeće očituje u vezi sa vjerodostojnošću iskaza svjedoka optužbe ZI na osnovu informacija sadržanih u šest "novih dokumenata". Ono je zauzelo stav da je, mada odbrana nije izričito tražila da ponovo izvodi svoje dokaze, njen zahtjev za poništenje iskaza svjedoka ZI i za povlačenje dokaznih predmeta optužbe koji su već prihvaćeni, na osnovu

⁴⁷⁵ Ograničeno uvrštavanje dokaznih predmeta tužioca odnosi se na sljedeće dokumente: P 931, P 935, P 942, P 943, P 944, P 945, P 946, P 947, P 948, P 949, P 950 i P 951. Vijeće podsjeća da su, po Odluci od 16. jula 2004. u vezi s prihvatljivošću dokaza, dokazi P 103 i P 106 prihvaćeni isključivo kako bi se provjerila vjerodostojnost svjedoka Jasmina Eminovića. Vidi Odluku od 16. jula u 2004. vezi s prihvatljivošću dokaza, par. 99.

⁴⁷⁶ Odluka po zahtjevu optužbe za novo izvođenje dokaza optužbe, 1. juni 2005., par. 109.

⁴⁷⁷ Odluka po zahtjevu da se poništi zahtjev svjedoka ZI, 11. juli 2005., str. 2.

⁴⁷⁸ *Ibid.*, p. 2.

Prijevod

informacija sadržanih u novim dokumentima, ekvivalentan zahtjevu za ponovno izvođenje dokaza odbrane optuženog Hadžihasanovića. Vijeće je zatim podsjetilo da je u svojoj Odluci po zahtjevu optužbe za novo izvođenje dokaza optužbe konstatovalo da takvi zahtjevi podliježu strogim kriterijima prihvatljivosti.⁴⁷⁹ Odbacujući zahtjev odbrane optuženog Hadžihasanovića, Vijeće je konstatovalo da u skladu sa kriterijima primjenjivim na zahtjev za ponovno izvođenje dokaza, odbrana optuženog Hažihasanovića nije dokazala da je primijenila dovoljnu dužnu revnost kako bi pribavila šest dokumenata za koje je tražila da se uvrste u spis nakon što je već završeno izvođenje dokaza odbrane.⁴⁸⁰

3. Nalog o uvrštavanju u spis dokaznih predmeta Vijeća

295. Nalogom od 22. juna 2005., Vijeće je naložilo da se ratni dnevnicu kao dokazni predmeti Vijeća u cijelosti uvrste u spis, osim dijelova koji su već uvršteni u spis kao dokazni predmeti optužbe.⁴⁸¹ Optužba je prilikom izvođenja svojih dokaza Vijeću podnijela deset ratnih dnevnika i operativnih dnevnika, ali je zatražila uvrštavanje samo nekih dijelova. Prilikom razmatranja zahtjeva za uvrštavanje u spis od strane optužbe, Vijeće je bilo mišljenja da oni sadrže dovoljno pokazatelja pouzdanosti, relevantnosti i dokazne vrijednosti.⁴⁸² Nadalje, odbrana je tokom pretresa 27. aprila 2004. iznijela stav da su ratni dnevnicu trebali biti uvršteni u cijelosti. Vijeće je, dakle, smatrajući da će ratni dnevnicu doprinijeti pokazivanju istine i, konkretno, pomoći u rasvjetljavanju sadržaja drugih već prihvaćenih dokaznih predmeta te praćenju hronologije događaja u godini 1993., naložilo da se ratni dnevnicu uvrste u cijelosti, s izuzetkom dokaza koji su već uvršteni kao dokazni predmeti optužbe.

C. Konstatacije Vijeća u vezi s dokazima

a) Opšte primjedbe u vezi s dokazima

296. Vijeće smatra svojom dužnošću da iznese nekoliko primjedbi u vezi sa svojim pristupom u vezi sa dokumentima koji su uvršteni u spis na prijedlog strana pri čemu dobar dio njih nije izveden putem svjedoka: bilo da je svjedok izjavio da ga/ih ne

---

⁴⁷⁹ *Ibid.*, p. 3.

⁴⁸⁰ *Ibid.*, p. 5.

⁴⁸¹ Nalog o uvrštavanju u spis dokaznih predmeta Vijeća, 22. juni 2005., p. 3.

⁴⁸² *Ibid.*, str. 2, gdje se citira Odluka od 16. jula 2004. u vezi s prihvatljivošću dokaza, par. 63.

prepoznaje, ili se čini da sadržaj dokumenta ili niza dokumenata protivrječi iskazu nekih svjedoka.

297. Vijeće je, naravno, dalo prednost dokumentu koji je na uvjerljiv način objasnio svjedok, pred dokumentom koji je izveden bez posredstva svjedoka, izolovan i nepropraćen komentarom.

298. Međutim, Vijeće je dalo određenu težinu dokumentima koji, mada nisu izvedeni putem svjedoka i nisu predočeni svjedoku, čine dio niza zapovijedi ili izvještaja, te, dakle, pripadaju koherentnom nizu dokumenata u čiji sadržaj nije bilo potrebno sumnjati.

299. Vijeće je, ipak, izrazilo određeni oprez u pogledu izolovanih dokumenata koji, bez potkrepe putem objašnjenja svjedoka, mogu dovesti do greške ili pogrešnog tumačenja. Bilo je, na primjer, dokumenata koji su čitaoca mogli dovesti u zabludu u pogledu nekih opština srednje Bosne.⁴⁸³

300. Vijeće je smatralo da je datum nastanka dokumenata kriterijum pouzdanosti u pogledu njihovog sadržaja. Doista, pisani dokument koji je nastao u vrijeme događaja koje opisuje zadovoljava presumpciju pouzdanosti budući da, u trenutku kad ga je autor pisao, na njegovo poznavanje događaja nije negativno uticao protok vremena i *a priori* nema razloga da ga pokreće želja za falsifikovanjem činjenica. Prema tome, Vijeće se u ovoj Presudi oslonilo na osnovni smisao dokumenata nastalih u vrijeme događaja.

301. U svom Završnom podnesku, optužba je apelirala na Vijeće da bude izuzetno oprezno prilikom ocjene vjerodostojnosti većine svjedoka odbrane. U prilog toj tvrdnji, optužba iznosi dva osnovna razloga: činjenicu da su značajan broj svjedoka koje su pozvali optuženi bivši oficiri ili vojnici 3. korpusa, kao i to da su neki od svjedoka koje navodi odbrana, bez njihovog znanja, pod sumnjom ili pod istragom lokalnih sudova Bosne i Hercegovine, naročito zbog njihove odgovornosti vezane za zločine koje su počinili mudžahedini.⁴⁸⁴ Odbrana optuženog Hadžihasanovića je na tu tvrdnju odgovorila objašnjenjem da su svjedoci pripadnici ABiH jedine osobe koje su bile direktni svjedoci događaja, dok međunarodni posmatrači uglavnom nisu

⁴⁸³ To je slučaj s Orašcem u dokaznim predmetima P 500 i P 501, vidi Završnu riječ Hadžihasanovićeve odbrane, T(e) 19129 do 19130. Isto vrijedi za Zagrađe. Vidi Završnu riječ Hadžihasanovićeve odbrane, T(e) 19130, vidi DK 24 i Pretpretresni podnesak Tužilaštva, par. 56.

⁴⁸⁴ Završni podnesak Tužilaštva, par. 7 do 11.

Prijevod

poznavali Bosnu i Hercegovinu prije nego što su onamo došli i često nisu razumjeli događaje koji su se odvijali na terenu i njihove uzroke.⁴⁸⁵

302. Što se tiče vjerodostojnosti svjedoka optužbe i odbrane, Vijeće je izuzelo iskaze svjedoka čija vjerodostojnost se pokazala sumnjivom tokom pretresa, kao što je slučaj sa svjedokom XE. Kada je iskaz nekog svjedoka na neuvjerljiv način protivrječio nizu međusobno konsistentnih dokumenata, Vijeće je dalo veću težinu dokumentarnim dokazima.

303. Konačno, što se tiče svjedoka koji su u relevantno vrijeme bili pripadnici međunarodnih organizacija, Vijeće ističe da je, s jedne strane smatralo da se, mada su se oni *a priori* zavjetovali na neutralnost, taj postulat ne može provjeriti, a da je, s druge strane, njihovo znanje o toku događaja ponekad bilo ograničeno. Ipak, kada su riječi međunarodnih promatrača protivrječile izjavama drugih svjedoka, Vijeće je prednost verziji međunarodnih posmatrača dalo onda kada je ona bila potkrijepljena ostalim dokazima.⁴⁸⁶

b) Jezična pitanja

304. Vijeće želi iznijeti nekoliko primjedbi koje se tiču jezika, ali su veoma važne u ovom predmetu. Kao prvo, prije nego što se oslonilo na riječi svjedoka zabilježene u transkriptu pretresa, Vijeće je nastojalo da uspoređi francusku i englesku verziju teksta. Kada bi naišlo na protivrječnosti između ta dva transkripta pretresa, Vijeće je davalo prednost engleskoj verziji transkripta u odnosu na francusku verziju transkripta i smatra je mjerodavnim zbog toga što je tačnija. Kada su između ta dva teksta postojale nerješive nepodudarnosti, Vijeće bi zatražilo novi prijevod sa trake na bosanskom/hrvatskom/srpskom od Službe za jezičke i konferencijske usluge (CLSS-a) Međunarodnog suda.⁴⁸⁷

305. Vijeće ima više razloga za takav izbor koji je nesretan s obzirom na to da je francuski radni jezik Vijeća; s jedne strane, Vijeće je tokom postupka primijetilo da se prijevod na francuski onoga što je svjedok govorio na BCS-u ponekad vršio “putem releja” sa prijevoda na engleski, dok se prijevod na engleski vršio direktno sa BCS-a;

⁴⁸⁵ Završna riječ Hadžihasanovićeve odbrane, T(e) 19123 (francuski prijevod je netačan).

⁴⁸⁶ Vidi *infra*, par. 1978 (Vareš), *infra*, par. 1190 i 1220 (muzička škola); *infra*, par. 1413 do 1422 (Orašac).

⁴⁸⁷ Usp. Memorandum višeg pravnog savjetnika Vijeća od 13. januara 2006. upućen šefu Odjeljenja za konferencijsko prevođenje CLSS-a i odgovor te službe od istog dana.

Prijevod

s druge strane, Vijeće podsjeća da tokom pretresa Vijeće i strane imaju pristup transkriptu na engleskom što omogućava da se odmah uoče netačnosti u prijevodu, dok su transkripti na francuskom Vijeću dostupni u najboljem slučaju tek sutradan. I na kraju, Vijeće je na svoje iznenađenje primijetilo da su, unatoč kratkoći izražavanja karakterističnoj za engleski jezik, transkripti na francuskom redovito kraći od engleske verzije.

306. Nadalje, tokom postupka, tumačenje nekih izraza u predloženim dokumentima bilo je predmetom više rasprava, što je dovelo do zahtjeva za mišljenje prevodilačke službe. Sve usluge te službe po dotičnim zahtjevima uvrštene su u spis predmeta.⁴⁸⁸

c) Ograničena prihvatljivost tokom unakrsnog ispitivanja: nedostatak samostalne dokazne vrijednosti

307. Vijeće podsjeća da, slijedom odluka pomenutih gore u tekstu, određen broj dokaznih predmeta uvrštenih u spis nema samostalnu dokaznu vrijednost. Tako su dokazni predmeti P 103 i P 106 prihvaćeni isključivo s ciljem utvrđivanja vjerodostojnosti svjedoka na kojeg su se dotični dokazni predmeti odnosili,⁴⁸⁹ dok je isključiva svrha dokaznih predmeta P 931, P 935, P 942, P 943, P 944, P 945, P 946, P 947, P 948, P 949, P 950 i P 951 bila da se osvježi pamćenje dotičnog svjedoka ili da se ospori njegova vjerodostojnost.⁴⁹⁰ Dakle, činjenica da je neki svjedok tokom svog svjedočenja pročitao jedan ili više paragrafa nekog dokumenta ne znači ni u kom slučaju da je taj tekst uvršten u spis predmeta. Takođe, ti paragrafi ne mogu se koristiti za potkrepu.⁴⁹¹

d) Indirektno dokazivanje putem dedukcije (“inferences”)

308. Odbrana optuženog Kubure je u svojoj završnoj riječi⁴⁹² i u svom završnom podnesku⁴⁹³ iznijela argument da teza tužioca počiva na “gomilanju dedukcija” (“pyramiding of inferences”) koje se sastoji u tome da se zaključci izvode iz niza

⁴⁸⁸ C 3 do C 10.

⁴⁸⁹ P 103 i P 106 na taj način su ograničeni slijedom Odluke od 16. jula 2004. u vezi s prihvatljivošću dokaza, par. 99.

⁴⁹⁰ Ograničeno uvrštavanje dokaznih predmeta Tužilaštva, slijedom usmene odluke od 29. novembra 2004., tiče se sljedećih dokumenata: P 931, P 935, P 942, P 943, P 944, P 945, P 946, P 947, P 948, P 949, P 950 i P 951, T(f) 12521 do 12527.

⁴⁹¹ Vidi u vezi s tim, *infra* par. 475.

⁴⁹² Završna riječ Kuburine odbrane, T(e) 19266, 19275, 19282 i 19283.

⁴⁹³ Završni podnesak Kuburine odbrane, par. 71 i par. 124.

Prijevod

drugih zaključaka, što je nepravično prema optuženom Kuburi.⁴⁹⁴ Odbrana optuženog Kubure takvo postupanje optužbe nazvala je pokušajem da se pravni zaključak dokaže na osnovu raznih dedukcija.⁴⁹⁵

309. Kuburina odbrana tvrdi indirektnim dokazima valja pristupiti “restriktivno” s obzirom na to da postoji veći rizik od grešaka i falsifikovanja dokaza, kao i veća mogućnost netačnih zaključaka. Osnovno načelo nalaže da, kada se u nekom postupku dokazi temelje na indicijama, Vijeće može donijeti osuđujuću presudu i optuženog proglasiti krivim samo ako zaključi ne samo da se iz tih indicija može izvesti zaključak o krivici, nego i da se ne može izvući nijedan drugi razuman zaključak.⁴⁹⁶ Dakle, ako se može izvući i neko drugo razumno objašnjenje ili i drugi zaključci koji bi upućivali na to da se optuženi proglasi nevinim, tada zaključak “nije donesen van svake razumne sumnje”.⁴⁹⁷

310. Odbrana optuženog Hadžihasanovića je tokom svoje završne riječi iznijela sličan argument.⁴⁹⁸

311. Vijeće se priklanja tezi da, ako se iz direktnih ili indirektnih dokaza može izvesti neki zaključak, on mora biti razuman i strogo logički ograničen (“*narrowly construed*”). Prema tome, Vijeće, s jedne strane odbacuje svaki zaključak koji se zasniva na nizovima dedukcija. S druge strane, u slučaju kad se iz istih dokaza, koji su svi jednako vjerodostojni, može izvesti više zaključaka, Vijeće je smatralo da ne može prihvatiti onaj najštetniji za optužene, osim kada zaključak najpovoljniji za optuženog ne nalazi potkrepu u činjenicama ovog predmeta.

---

⁴⁹⁴ Francuska verzija transkripta ne prenosi ono što je rekao g. Dixon i zbog toga će se Vijeće osloniti samo na transkript pretresa na engleskom. Završna riječ Kuburine odbrane, T(e) 19266: “Smatramo da, u pogledu velikog broja bitnih pitanja, njihove teze vrve zaključcima koje bismo mogli nazvati zaključcima po principu lančane reakcije, pri čemu prvi vodi do drugog koji vodi do trećeg i tako dalje”. Novi prijevod transkripta na engleskom.

⁴⁹⁵ Završna riječ Kuburine odbrane, T(e) 19275.

⁴⁹⁶ *Ibid.*, T(e) 19282.

⁴⁹⁷ *Ibid.*, T(e) 19283.

⁴⁹⁸ Završna riječ Hadžihasanovićeve odbrane, T(e) 19118.

IV. TREĆI KORPUS ABiH

A. Osnivanje, hijerarhija i struktura 3. korpusa

1. Osnivanje ABiH

312. Dana 23. juna 1992., odlukom Predsjedništva Republike BiH, osnovana je Armija Republike Bosne i Hercegovine (dalje u tekstu: "ABiH") radi odbrane RBiH od sukoba koji se vodio na njoj teritoriji.⁴⁹⁹ Između 8. aprila i 23. juna 1992., Predsjedništvo RBiH organiziralo je odbranu teritorije uz pomoć već postojećih jedinica TO.⁵⁰⁰

313. Tako je, 8. aprila 1992., uz proglašenje neposredne ratne opasnosti nakon kojeg je uslijedilo proglašenje Republike Bosne i Hercegovine, čime je prestala postojati Socijalistička Republika Bosna i Hercegovina, oformljen štab TO RBiH, a postojeći štab bivše TO raspušten.⁵⁰¹ Dana 9. aprila 1992., odlukom Predsjedništva svim naoružanim sastavima i pojedincima, osim pripadnika JNA i MUP-a, naređeno je da se jave u opštinske, regionalne (okružne) i gradske [Sarajevo] štabove TO, da bi se stavili pod jedinstvenu komandu.⁵⁰²

314. Dana 20. juna 1993. na teritoriji Republike Bosne i Hercegovine proglašeni su ratno stanje i mobilizacija.⁵⁰³ Zatim je, nakon 23. juna 1992., TO RBiH preimenovana u Armiju RBiH.⁵⁰⁴ Od tog trenutka je Glavni štab TO preimenovan u Glavni štab Oružanih snaga RBiH.⁵⁰⁵ U srednjoj Bosni neke jedinice TO na regionalnom, a naročito na opštinskom nivou raspuštene su mnogo kasnije; sve do njihovog raspuštanja one su bile snage za podršku i primale su naređenja od ABiH.⁵⁰⁶

315. Nakon što je Ustav RBiH izmijenjen uredbom Predsjedništva, donijeta je odluka da, dok god traje ratno stanje Vrhovna komanda Oružanih snaga RBiH bude

---

⁴⁹⁹ DH 2104.

⁵⁰⁰ Vidi *infra*, par. 337 do 339.

⁵⁰¹ DH 386 (*Službeni list RbiH*, br.1 od 9. aprila 1992.); DH 1650.

⁵⁰² DH 1651.

⁵⁰³ P 362 (*Službeni list RbiH*, br. 7 od 20. jula 1992.); DH 420.

⁵⁰⁴ DH 2104.

⁵⁰⁵ DH 2104.

⁵⁰⁶ Vidi *infra*, par. 337 do 339, gdje je riječ o ulozi TO u sklopu 3. korpusa.

Prijevod

Predsjedništvo.⁵⁰⁷ U tom istom razdoblju, “Glavni štab” Oružanih snaga RBiH trebao je djelovati kao Štab Vrhovne komande.⁵⁰⁸

2. Štab Vrhovne komande i osnivanje korpusa ABiH

316. Sjedište Glavnog štaba ABiH nalazilo se u Sarajevu,⁵⁰⁹ bio je to najviši organ u komandnom lancu ABiH.⁵¹⁰ Pravilo korpusa kopnene vojske JNA daje uvid u organe koji su tradicionalno sačinjavali korpus JNA.⁵¹¹ Iz tog dokumenta razabiru se sljedeći poslovi komande: komandno-štabni, političko-pravni, samozaštitni, bezbjednosni, personalni, pozadinski i opšti poslovi. Svako od tih domena odgovara određen organ u strukturi korpusa, odnosno: štab, organ za politički rad i pravne poslove, organ bezbjednosti, organ za planiranje razvoja i finansije. Za samozaštitu je odgovorna čitava organizacija komande, u smislu da je ona dio službenih dužnosti svakog od tih organa.⁵¹²

317. Kad se radi o Štabu Vrhovne komande ABiH, Vijeće se uvjerilo da su ga sačinjavale sljedeće uprave: Uprava za operacije i obuku u čijem je sklopu bio Centar za operativno komandovanje,⁵¹³ Uprava rodova, Uprava za logistiku,⁵¹⁴ Uprava za kadrove,⁵¹⁵ Uprava za moral, informativno-propagandnu djelatnost i vjerska pitanja,⁵¹⁶ Obavještajna uprava, Uprava vojne bezbjednosti⁵¹⁷ i Pravna uprava. Iz dokaznih predmeta stiče se dojam da su štab 3. korpusa te štabovi operativnih grupa i brigada organizovani na isti način, ali s manjim brojem ljudstva.⁵¹⁸

318. Godine 1992., Sefer Halilović je kao načelnik Štaba Vrhovne komande komandovao Štabom Vrhovne komande.⁵¹⁹ Dana 8. juna 1993., Rasim Delić imenovan je na čelo Glavnog štaba u svojstvu “komandanta” Štaba Vrhovne

⁵⁰⁷ DH 428.

⁵⁰⁸ DH 429.

⁵⁰⁹ Vidi na primjer: DH 211; DH 446; P 206; DH 1185.

⁵¹⁰ DH 210.

⁵¹¹ P 799 (“Pravilo - korpus kopnene vojske JNA”).

⁵¹² P 799, par. 64-76.

⁵¹³ DH 1416.

⁵¹⁴ DH 1416.

⁵¹⁵ DH 1416.

⁵¹⁶ P 209.

⁵¹⁷ DH 1416; P 244, par. 45.

⁵¹⁸ P 498 (brigade); DH 2088, Dodaci 93 i 94.

⁵¹⁹ DH 2088, par. 243; vidi takođe Prvostepenu presudu u predmetu *Halilović*, par. 103.

Prijevod

komande; Sefer Halilović je zadržao funkciju “načelnika Glavnog štaba”.⁵²⁰ Stjepan Šiber i Jovan Divjak bili su zamjenici komandanta Štaba Vrhovne komande.⁵²¹

319. Odlukom Predsjedništva od 18. augusta 1992., teritorija Republike Bosne i Hercegovine trebala je biti podijeljena na zone odgovornosti pet vojnih korpusa potčinjenih Štabu Vrhovne komande ABiH.⁵²²

320. Na osnovu te odluke na čitavoj teritoriji Bosne i Hercegovine osnovani su vojni korpusi. Prvobitno je zamišljeno da zona odgovornosti 3. korpusa obuhvata i Banja Luku, u kojoj se trebalo nalaziti sjedište štaba; no odlukom od 18. augusta 1992. sjedište štaba 3. korpusa privremeno je smješteno je u Zenicu.⁵²³

321. Dana 29. septembra 1992., u skladu s odlukom Predsjedništva od 18. augusta 1992.,⁵²⁴ Štab Vrhovne komande naredio je da se Okružni štabovi TO (OkŠO) prepotčine korpusu. To je za 3. korpus značilo da će mu biti potčinjeni Opštinski štab odbrane (OpŠO) u Zenici i Banja Luci.⁵²⁵ Opštinski štabovi TO-a (dalje u tekstu: OpŠO) trebali su se prepotčiniti jedinicama ABiH u čijim zonama odgovornosti su se nalazili.⁵²⁶ Zatim je, zbog sukoba na jednom dijelu teritorija Bosne i Hercegovine, zona odgovornosti 3. korpusa donekle izmijenjena i Štab je trajno smješten u Zenicu.⁵²⁷

3. 3. korpus

a) Zona odgovornosti

322. Dana 9. novembra 1992., načelnik Štaba Vrhovne komande, Sefer Halilović, naredio je osnivanje određenih jedinica u sklopu 3. korpusa u cilju zaustavljanja sukoba koji su bjesnili u nekim opštinama, ali i zato da bi omogućio spajanje različitih štabova s jedinicama TO.⁵²⁸ Sredinom novembra 1992. je na čelo 3. korpusa

⁵²⁰ DH 1891; vidi takođe Prvostepenu presudu u predmetu *Halilović*, par. 1 i 103.

⁵²¹ P 295; DH 1891; P 431; Prvostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 103.

⁵²² P 121. U junu 1993. osnovan je 6. korpus, vidi DH 1172.

⁵²³ P 121. Na dan 18. augusta 1992., zona odgovornosti 3. korpusa obuhvatala je opštine: Banja Luka, Bugojno, Bosanska Dubica, Bosanska Gradiška, Busovača, Čelinac, Donji Vakuf, Gornji Vakuf, Jajce, Kakanj, Kotor Varoš, Kupres, Laktaši, Mrkonjić Grad, Novi Travnik, Prnjavor, Srbac, Skender Vakuf, Šipovo, Travnik, Vitez, Zavidovići, Zenica i Žepče.

⁵²⁴ Vidi takođe P 121, pod “III”.

⁵²⁵ P 748/DH 215.

⁵²⁶ P 748/DH 215.

⁵²⁷ DH 220, P 245; DH 2019; P 336.

⁵²⁸ P 123; Optužnica, par. 15.

Prijevod

imenovao Envera Hadžihasanovića.⁵²⁹ U zonu odgovornosti 3. korpusa trebale su ući sljedeće opštine: Banja Luka, Bosanska Dubica, Bosanska Gradiška, Bugojno, Busovača, Čelinac, Donji Vakuf, Gornji Vakuf, Jajce, Kakanj, Kotor Varoš, Kupres, Laktaši, Mrkonjić Grad, Novi Travnik, Prnjavor, Skender Vakuf, Srbac, Šipovo, Travnik, Vitez, Zavidovići, Zenica i Žepče.⁵³⁰ Zbog borbi, ta je zona donekle izmijenjena i smanjena. Međutim, naknadno je u tu zonu odgovornosti uključen i Vareš.⁵³¹

b) Štab 3. korpusa

323. Štab 3. korpusa, sa sjedištem u Zenici,⁵³² sačinjavalo je nekoliko organa.⁵³³ Štab 3. korpusa je imao istu strukturu kao i Štab Vrhovne komande.

324. Za potrebe ove presude, potrebno je navesti određene centre u sklopu štaba Komande 3. korpusa: centar za operativno komandovanje, centar za vezu, služba vojne bezbjednosti.

325. Centar za operativno komandovanje je prikupljao sve informacije koje su se odnosile na zonu odgovornosti 3. korpusa, a koje su pristizale od civilnih struktura, potčinjenih jedinica, nadređene komande i MUP-a, te je važne informacije prenosio Komandi korpusa.⁵³⁴ To je bilo jedino mjesto gdje su se slijevale informacije.⁵³⁵ Centar je radio neprekidno, 24 sata na dan.⁵³⁶ Komanda 3. korpusa je izvještaj koji je sastavljao ovaj centar svakodnevno slala na znanje Štabu Vrhovne komande.⁵³⁷

326. Centrom za vezu rukovodio je svjedok Senad Selimović.⁵³⁸ Radilo se o administrativnoj instanci koja je bila zadužena za planiranje i organizaciju svih veza u

⁵²⁹ P 245 (18. novembra 1992.); DH 2088, par. 317, 367, 377 (18. novembar 1992.); Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 28 (18. novembar 1992.); Zajednička izjava o činjenicama o kojima su se strane sporazumjele, Prilog A (14. novembar 1992.).

⁵³⁰ Zajednička izjava o činjenicama o kojima su se strane sporazumjele, Prilog B.

⁵³¹ Od tog trenutka je zona odgovornosti 3. korpusa obuhvatala sljedeće opštine: Breza, Visoko, Ilijaš, Vareš, Fojnica i Kiseljak, DH 716; DH 2088, par. 462.

⁵³² Vidi, na primjer: P 245, DH 2019 i P 336.

⁵³³ Za organe 3. korpusa, vidi DH 2088, Prilog 91.

⁵³⁴ Sakib Žiko, T(f) 14557, 14558, 14583; Vezir Jusufspahić, T(f) 13994; Džemal Merdan, T(f) 13501.

⁵³⁵ Sakib Žiko, T(f) 14558.

⁵³⁶ Sakib Žiko, T(f) 14557.

⁵³⁷ Vezir Jusufspahić, T(f) 13993.

⁵³⁸ P 245; P 296; C 16 od 23. juna 1993.; Senad Selimović, T(f) 9859 do 9862.

Prijevod

sklopu Komande.⁵³⁹ U okviru tog centra postojao je i organ za kriptozastitu.⁵⁴⁰ Centar za vezu je takođe radio 24 sata na dan.

327. Službom vojne bezbjednosti 3. korpusa rukovodio je Ramiz Dugalić.⁵⁴¹ Ta je služba obuhvatala poslove kontrašpijunaže, poslove vojne policije i fizičku zaštitu štabova i drugih vitalnih objekata.⁵⁴² Vojna bezbjednost je odgovarala dvostrukom komandnom lancu: komandnom lancu vojne komande pod rukovodstvom načelnika Štaba Vrhovne komande, i komandnom lancu vojne bezbjednosti na čelu koje je bio ministar odbrane.⁵⁴³ U okviru tog dvostrukog komandnog lanca, pomoćnici komandanta za bezbjednost u 3. korpusu su bili dužni da svoje jedinice i načelnike bezbjednosti u 3. korpusu informišu o stanju u svojoj zoni odgovornosti, kao i o bezbjednosnoj situaciji.⁵⁴⁴

c) Enver Hadžihasanović

i) Školovanje

328. Optuženi Hadžihasanović je bio profesionalni vojnik. Diplomirao je na Vojnoj akademiji kopnene vojske u Beogradu. Kao kapetan prve klase, nastavio je školovanje u štabnoj školi. Po završetku te škole, preuzeo je komandovanje bataljonom vojne policije 7. armije JNA. Na toj dužnosti je unaprjeđen u “komandanta”.⁵⁴⁵

329. Prema svjedoku Merdanu, optuženi Hadžihasanović nije se, s obzirom na svoje školovanje i iskustvo u JNA, mogao nadati da će komandovati korpusom od 30.000 vojnika; u skladu s ustrojstvom JNA prije bi se moglo reći da je bio školovan da rukovodi brigadom s najviše dvije do tri hiljade vojnika.⁵⁴⁶

330. Nakon što je napustio JNA optuženi Hadžihasanović se početkom mjeseca aprila 1992., priključio TO RBiH,⁵⁴⁷ da bi 1. septembra 1992. bio imenovan za načelnika štaba 1. korpusa ABiH.⁵⁴⁸ Prvo ga je Sefer Halilović zadužio da ode u

⁵³⁹ Senad Selimović, T(f) 9861.

⁵⁴⁰ Senad Selimović, T(f) 9922.

⁵⁴¹ Fehim Muratović, T(f) 14948; P 923/7; DH 2086; P 656.

⁵⁴² Fehim Muratović, T(f) 14949.

⁵⁴³ Edib Zlotrg, T(f) 14981.

⁵⁴⁴ Edib Zlotrg, T(f) 14998 do 14999.

⁵⁴⁵ Zajednička izjava o činjenicama o kojima su se strane sporazumjele, Prilog B.

⁵⁴⁶ Džemal Merdan, T(f) 13237. DH 155.3, str. 2.

⁵⁴⁷ Zajednička izjava o činjenicama o kojima su se strane sporazumjele, A3-A5.

⁵⁴⁸ DH 451.

Prijevod

Zenicu i organizuje jedinice radi deblokade Sarajeva.⁵⁴⁹ Nakon toga zadatak mu je bio da iz Zenice konsoliduje i organizuje jedinice u srednjoj Bosni radi suprotstavljanja vojnoj agresiji srpskih snaga kojoj je teritorija Bosne i Hercegovine bila izložena. Tako ga je sredinom novembra 1992. Sefer Halilović imenovao za komandanta 3. korpusa.⁵⁵⁰ Na toj je dužnosti bio do 1. novembra 1993., kada ga je na njoj naslijedio Mehmed Alagić.⁵⁵¹

331. Štab 3. korpusa imao je stalno sjedište u Zenici.⁵⁵² Prema riječima Džemala Merdana, koji je u to vrijeme bio njegov najbliži saradnik, optuženi Hadžihasanović je uživao poštovanje među svojim vojnicima i imao je dobru reputaciju među međunarodnim posmatračima.

ii) Načini na koji su optuženom Hadžihasanoviću pristizale informacije

332. Optuženi Hadžihasanović je za informisanje o situaciji na terenu i o djelovanju svojih jedinica ovisio o vojnoj hijerarhiji 3. korpusa. Osim toga, optuženog Hadžihasanovića je o svim događajima neprekidno informisao Džemal Merdan, zamjenik komandanta 3. korpusa. Merdana je Hadžihasanović ovlastio da predstavlja Komandu 3. korpusa u zajedničkim komisijama s HVO-om. U okviru svojih dužnosti, Merdan se kretao po terenu kako bi Hadžihasanovića izvještavao o situaciji; to je činio redovito i odmah nakon što bi se nešto dogodilo.⁵⁵³ U štabu 3. korpusa, njegova se kancelarija nalazila odmah do kancelarije optuženog Hadžihasanovića.⁵⁵⁴ Međunarodni posmatrači su takođe zaključili da je Džemal Merdan bio Hadžihasanovićeve “oko i uho”.⁵⁵⁵ Vijeće stoga smatra da, ako je Merdan znao za neki događaj, za njega je znao i optuženi Hadžihasanović.

333. Međutim, isto ne važi i za komandni lanac vojne bezbjednosti. Služba vojne bezbjednosti, kojoj su pripadale jedinice bataljona vojne policije, imala je dvostruki komandni lanac.⁵⁵⁶ Shodno vertikalnoj komandnoj liniji, služba vojne bezbjednosti

⁵⁴⁹ Muradif Mekić, T(f) 9950.

⁵⁵⁰ P 245 (18. novembar 1992.); DH 2088, par. 317, 367, 377 (18. novembar 1992.); Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 28 (18. novembar 1992.); Zajednička izjava o činjenicama o kojima su se strane sporazumjele, Prilog A (14. novembar 1992.).

⁵⁵¹ P 209 i P 278.

⁵⁵² Vidi, na primjer, P 245; DH 2019; P 336.

⁵⁵³ Džemal Merdan, T(f) 13229 do 13230.

⁵⁵⁴ Džemal Merdan, T(f) 13580; Cameron Kiggell, T(f) 4979.

⁵⁵⁵ Džemal Merdan, T(f) 13231.

⁵⁵⁶ HF, T(f) 17166 do 17167.

Prijevod

korpusa dobivala je naređenja i uputstva od Uprave za bezbjednost Štaba Vrhovne komande.⁵⁵⁷ U sklopu te komandne linije služba vojne bezbjednosti korpusa je imala rukovodeću funkciju prema potčinjenim organima bezbjednosti u jedinicama.⁵⁵⁸ Shodno horizontalnoj komandnoj liniji, služba bezbjednosti 3. korpusa⁵⁵⁹ dobivala je naređenja od komandanta 3. korpusa.⁵⁶⁰ Svjedok HF je objasnio da vertikalna komandna linija, odnosno činjenica da je služba vojne bezbjednosti korpusa primala naređenja od Štaba Vrhovne komande, proizlazi iz kontra-obavještajne prirode glavnine zadataka službe.⁵⁶¹ U stvari, u ograničenom broju slučajeva, naročito kada se radilo o kontrašpijunaži, organi bezbjednosti nisu imali obavezu da o tome podnesu izvještaj ni komandantu korpusa, ni komandantu brigade, niti komandantu operativne grupe.⁵⁶² U tom kontekstu je svjedok Fehim Muratović izjavio da se neke informacije nisu prenosile ni komandi brigade niti Komandi 3. korpusa.⁵⁶³ Međutim, iako se ne može zaključiti da je optuženi Hadžihasanović znao za svaku činjenicu koja je bila poznata Ramizu Dugaliću ili Salku Bebi, to po mišljenju Vijeća ne znači da Vojna bezbjednost nije izvršavala naređenja Envera Hadžihasanovića u područjima svog djelovanja koja se nisu ticala kontrašpijunaže⁵⁶⁴ niti da nije imala obavezu da ga izvještava o situaciji na terenu.⁵⁶⁵

d) Vojna policija 3. korpusa i civilna policija

334. Krajem novembra 1992., 3. korpus je želio oformiti zajedničku vojnu policiju s HVO-om,⁵⁶⁶ no ta inicijativa nije nikada realizirana.⁵⁶⁷ Bataljon 3. korpusa vojne policije je osnovan u decembru 1992.⁵⁶⁸ Prvobitno se sastojao od četiri čete,⁵⁶⁹ a u svakoj četi je bilo između 75 i 80 osoba.⁵⁷⁰ U drugoj polovici 1993., osnovana je

⁵⁵⁷ Fikret Muslimović je bio prvi načelnik Uprave vojne bezbjednosti u Glavnom štabu; nakon njega na tu je dužnost imenovan je Jusuf Jašarević, vidi HF, T(f) 17224.

⁵⁵⁸ HF, T(f) 17153.

⁵⁵⁹ Ramiz Dugalić je imenovan na čelo vojne bezbjednosti 3. korpusa sredinom marta 1993. godine. Fehim Muratović, T(f) 14948; P 923/7; DH 2086; P 656.

⁵⁶⁰ HF, T(f) 17129 i 17167.

⁵⁶¹ HF, T(f) 17152.

⁵⁶² HF, T(f) 17289.

⁵⁶³ Fehim Muratović, T(f) 15046, 15062.

⁵⁶⁴ HF, T(f) 17289.

⁵⁶⁵ HF, T(f) 17129 i 17167; Edib Zlotrg, T(f) 14981.

⁵⁶⁶ DH 2081.

⁵⁶⁷ Zaim Mujezinović, T(f) 17424 do 17425.

⁵⁶⁸ Vidi *infra*, par. 875.

⁵⁶⁹ Svaka četa se sastojala od komande i 3 voda, Zaim Mujezinović, T(f) 17408.

⁵⁷⁰ Zaim Mujezinović, T(f) 17409.

Prijevod

jedna nova četa za borbu protiv terorističkog djelovanja.⁵⁷¹ Osim bataljona vojne policije, u sklopu svake brigade koja je navedena u optužnici dejstvovali su po jedan vod ili četa u čijem sastavu je bilo oko tridesetak ljudi.⁵⁷² Prema saznanjima Vijeća, OG “Bosanska krajina” bila je jedina operativna grupa koja je u relevantnom periodu imala jednu jedinicu vojne policije.⁵⁷³

335. Događalo se da pripadnici bataljona vojne policije ili drugih jedinica vojne policije učestvuju u borbama kada bi komanda brigade ili komanda operativne grupe u sklopu koje su dejstvovale to ocijenile kao korisno.⁵⁷⁴ Međutim, kao što će biti obrađeno kasnije u Presudi, bataljoni vojne policije i druge jedinice vojne policije bile su, između ostalog, zadužene za istragu disciplinskih prekršaja koje su počinili pripadnici ABiH, i za prosljeđivanje prijave o prekršajima nadležnom okružnom vojnom tužiocu.⁵⁷⁵ Uloga vojne policije je detaljnije obrazložena u jednom drugom dijelu ove presude.⁵⁷⁶

336. Što se tiče jedinica civilne policije, one nisu bile pod komandom ABiH, nego MUP-a.⁵⁷⁷ Međutim, u nekoliko navrata, jedinice civilne policije su, u sklopu specijalnih zadataka, bile potčinjene vojnoj policiji. Odnosi između “dviju policija” sastojali su se prvenstveno u saradnji prilikom vođenja istraga.⁵⁷⁸

B. Jedinice 3. korpusa

1. Jedinice TO-a

337. Sve do raspuštanja 1991. oružane snage Jugoslavije sastojale su se od JNA i Teritorijalne odbrane (TO) čiji su pripadnici bili rezervisti. TO se zasnivala na doktrini opštenarodne odbrane (“ONO” i “DSZ”) za suzbijanje vanjske agresije na teritoriju.⁵⁷⁹ TO nije postojala na saveznom nivou bila je, između ostalog,

⁵⁷¹ Zaim Mujezinović, T(f) 17407.

⁵⁷² Izet Mahir, T(f) 16814.

⁵⁷³ DH 1920; DH 1922. Vijeću nisu predloženi dokazi o tome da su i druge OG (“Bosna”, “Lašva”, “Zapad” i “Istok”) imale jedinice vojne policije.

⁵⁷⁴ Zaim Mujezinović, T(f) 17417 i 17466.

⁵⁷⁵ Vidi *infra*, par. 892 i 920.

⁵⁷⁶ Vidi *infra*, par. 860 do 899.

⁵⁷⁷ Zaim Mujezinović, T(f) 17450; Osman Menković, T(f) 14677. Međutim, vještak za ustavno pravo, Kasim Trnka, smatra da je u sklopu određene operacije bilo moguće civilnu policiju prepotčiniti vojsci, no to je moglo biti učinjeno samo u izvanrednim okolnostima, i za to je bila potrebna posebna odluka Predsjedništva RBiH. U takvoj je odluci Predsjedništvo RBiH moralo precizno definisati o kojoj operaciji i jedinicama se radi. Vidi Kasim Trnka, T(f) 16567 do 16568.

⁵⁷⁸ Vidi *infra*, par. 887 do 890.

⁵⁷⁹ DH 2088, par. 27 do 29, 46 i 47. Vidi Prvostepenu presudu u predmetu *Blagojević*, par. 85.

Prijevod

organizirana na nivou republika, regionalnih zajednica (okruga) i opština.⁵⁸⁰ TO se, među ostalim, sastojala od štabova i jedinica.⁵⁸¹

338. Neposredno prije nego što je Bosna i Hercegovina proglasila ratno stanje, bosanski Srbi u srednjoj Bosni uglavnom su već napustili TO, a isto su nakon osnivanja HVO-a učinili i bosanski Hrvati.⁵⁸² Tako je u srednjoj Bosni TO predstavljala jedinu oružanu silu koja je mogla okupiti one koji se nisu željeli odazvati ni pozivu JNA niti HVO-a; redove TO su u najvećoj mjeri popunjavali bosanski Muslimani. TO je bila preteča ABiH u organizaciji odbrane teritorije Bosne i Hercegovine.

339. Nakon osnivanja ABiH, TO je u prvo vrijeme nastavila postojati, s tim da su njene različite jedinice bile potčinjene ABiH; jedinice TO pružale su logističku⁵⁸³ i/ili vojnu podršku.⁵⁸⁴ Nakon toga je ABiH postepeno počela proces rasformiranja tih jedinica u zoni odgovornosti 3. korpusa tako što ih je integrisala među jedinice 3. korpusa. Prve je raspuštao TO na nivou regija, dok su opštinske TO nastavile s radom sve do jeseni 1993. godine.⁵⁸⁵ Tako je 16. aprila 1993. optuženi Hadžihasanović izdao naređenje o raspuštanju OkŠO u Zenici i da se svi OpŠO u zoni odgovornosti 3. korpusa potčine Komandi 3. korpusa. Većina njih je stavljena pod komandu operativnih grupa.⁵⁸⁶ U septembru 1993., Štab Vrhovne komande preduzeo je pripreme s ciljem da se opštinski štabovi odbrane (OpŠO) 3. korpusa raspuste i da se njihove ovlasti prenesu na komande korpusa i brigada.⁵⁸⁷ Nakon prijedloga koji je optuženi Hadžihasanović dao 20. oktobra 1993., naređenje o raspuštanju većine OpŠO-a koji su djelovali u zoni odgovornosti 3. korpusa uslijedilo je 21. oktobra 1993.⁵⁸⁸

2. Operativne grupe

340. U februaru 1993., optuženi Hadžihasanović je predložio osnivanje operativnih grupa ("OG") kako bi se obezbijedilo bolje funkcionisanje komandnog lanca između

⁵⁸⁰ DH 2088, par. 59.

⁵⁸¹ DH 2088, par. 58.

⁵⁸² DH 2088, par. 66 do 70 i par. 234.

⁵⁸³ P 125.

⁵⁸⁴ P 210; P 403; P 200 i P 507.

⁵⁸⁵ DH 610; P 192, str.13.

⁵⁸⁶ DH 2088, Prilog 76; P 192; DH 153; DH 1381.

⁵⁸⁷ Vidi P 197.

⁵⁸⁸ DH 1504 (naređenje da se raspuste sljedeći OpŠO: Zavidovići, Kakanj, Novi Travnik, Travnik, Vitez, Jajce, Žepče, Busovača, Gornji Vakuf).

Prijevod

jedinica i Komande 3. korpusa.⁵⁸⁹ Tako su 8. marta 1993. osnovane operativne grupe.⁵⁹⁰ OG “Bosanska krajina”, čije sjedište je bilo u Travniku, među ostalim je obuhvatala 7.⁵⁹¹ i 17. brigadu. U junu 1993. pod njenu su komandu stavljene 306.⁵⁹² i 325. brigada.⁵⁹³ OG “Bosanska krajina” osnovana je 8. marta 1993., a za komandanta imenovan je Mehmed Alagić, na kojoj je funkciji ostao do 1. novembra 1993., kada je imenovana za komandanta 3. korpusa umjesto optuženog Hadžihasanovića.⁵⁹⁴

341. Sjedište OG “Lašva”, kojoj su bile potčinjene 309., 325.⁵⁹⁵ i 333. brigada nalazilo se u Kaknju; sjedište OG “Bosna”, u čijem su sastavu bile 318. i 319. brigada, nalazilo se u Žepču ili Zavidovićima,⁵⁹⁶ a sjedište OG “Zapad”, kojoj su bile potčinjene komande 306.,⁵⁹⁷ 307., 308., 312. i 317. brigade, nalazilo se u Bugojnu. Selmo Cikotić postao je komandant OG “Zapad” 8. marta 1993.⁵⁹⁸ Od 17. marta 1993., OG “Visoko”, koja je prvobitno bila potčinjena 1. korpusu, prepotčinjena je 3. korpusu.⁵⁹⁹ U aprilu 1993., OG “Visoko” je preimenovana u OG “Istok”.⁶⁰⁰ Krajem augusta 1993., OG “Istok” prepotčinjena je 6. korpusu.⁶⁰¹

342. 301., 303. i 314. brigada su primale naređenja direktno od Komande 3. korpusa.⁶⁰²

---

⁵⁸⁹ DH 2088, par. 482.

⁵⁹⁰ P 144/DH 768.

⁵⁹¹ Međutim 7. brigada će sredinom jula 1993. ponovo biti stavljena pod direktnu Komandu 3. korpusa; s tim u vezi vidi DH 1322, P 747, P 215 i DH 1363.

⁵⁹² 306. brigada je bila potčinjena OG “Zapad” do početka juna 1993., nakon čega je ta brigada prepotčinjena OG “Bosanska krajina”, vidi DH 1873; C 13 od 5. juna 1993.; DH 1119; DH 1322/P 710.

⁵⁹³ 325. brigada je prvo bila potčinjena OG “Lašva”; zatim je 25. juna 1993. potčinjena OG “Bosanska krajina”: DH 1322/P 710.

⁵⁹⁴ P 209 i P 278.

⁵⁹⁵ 325. brigada je 25. juna 1993. potčinjena OG “Bosanska krajina”: DH 1322/P 710.

⁵⁹⁶ P 144/DH 768. Iz dokaza nije jasno da li je sjedište OG “Bosna” bilo u Žepču ili u Zavidovićima.

⁵⁹⁷ 306. brigada je do početka juna 1993. bila potčinjena OG “Zapad”, nakon čega je prepotčinjena OG “Bosanska krajina”, vidi DH 1873; C 13 od 5. juna 1993.; DH 1119; DH 1322/P 710.

⁵⁹⁸ P 144; Zijad Čaber, T(f) 10351; prije ove funkcije Selmo Cikotić je bio pomoćnik načelnika štaba za bezbjednost u Komandi 3. korpusa: P 245.

⁵⁹⁹ DH 779 i DH 780.

⁶⁰⁰ DH 834 (11. april 1993.): sjedište OG “Istok” je bilo u Brezi.

⁶⁰¹ DH 1416.

⁶⁰² DH 153; P 144/DH 768.

3. Brigade

a) 7. brigada

i) Osnivanje

343. Na prijedlog koji su komandant okružnog štaba TO-a u Zenici (“OkŠO”)⁶⁰³ i optuženi Hadžihasanović⁶⁰⁴ 18. decembra 1992. podnijeli Štabu Vrhovne komande, od muslimanskih snaga koje su se nalazile na platou planine Vlašić osnovana je 7. brigada.⁶⁰⁵ Prema tom dokumentu, vojnici koji su se nalazili na platou Vlašića insistirali su da se 7. brdska brigada nazove “muslimanska”,⁶⁰⁶ a načelnik Štaba Vrhovne komande je tom zahtjevu udovoljio u naređenju od 19. novembra 1992. kojim se osniva 7. brigada.⁶⁰⁷

ii) Sastav 7. brigade

a. Bataljoni

344. Sjedište i komanda 7. brigade nalazili su se u Bilimištu (na periferiji Zenice) u jednoj od zgrada tehničke škole.⁶⁰⁸ 7. brigadu sačinjavala su tri bataljona: sjedište 1. bataljona nalazilo se u Travniku,⁶⁰⁹ sjedište 2. bataljona u kasarni u Bilimištu u Zenici,⁶¹⁰ a sjedište 3. bataljona u Kaknju.⁶¹¹ Ukupan broj vojnika koji su popunjavali ta tri bataljona iznosio je približno 1.500.⁶¹² Za potrebe ove presude, važno je napomenuti da se 1. bataljon sastojao od 4 čete.⁶¹³

345. Nije sasvim jasno ko je komandovao 1. bataljonom od sredine decembra 1992. do sredine juna 1993.⁶¹⁴ Čini se čak da taj bataljon u aprilu 1993. nije imao

⁶⁰³ P 124: taj dokument od 18. novembra 1992. potpisao je svjedok Džemal Merdan kao komandant OkŠO-a u Zenici. Isti dan je imenovan za zamjenika komandanta 3. korpusa, vidi P 245.

⁶⁰⁴ Optuženi Hadžihasanović nije taj dokument potpisao u svojstvu komandanta 3. korpusa; on je tog istog dana unaprijeđen u taj čin, vidi P 245.

⁶⁰⁵ Vidi *supra*, par. 622.

⁶⁰⁶ P 124.

⁶⁰⁷ P 125.

⁶⁰⁸ ZN, T(f) 5276; Džemal Merdan, T(f) 13189.

⁶⁰⁹ Naim Horo, DK 61, par. 3.

⁶¹⁰ P 693; P 724; P 562; Kasim Podžić, T(f) 18636.

⁶¹¹ DK 55; Džemal Merdan, T(f) 13189; Zajednička izjava o činjenicama o kojima su se strane sporazumjele, Prilog A.

⁶¹² P 449; P108, par. 3.4; DH 153.

⁶¹³ Naim Horo, DK 61, par. 3.

⁶¹⁴ Vidi *supra*, par. 669.

Prijevod

komandanta.⁶¹⁵ Sredinom juna 1993., komandu je preuzeo svjedok Safet Junuzović.⁶¹⁶ Komandant 2. bataljona od kraja 1992. pa do 21. jula 1993. je bio Šerif Patković.⁶¹⁷ Nakon toga, na toj ga je dužnosti naslijedio Kasim Podžić.⁶¹⁸ Prvi komandant 3. bataljona bio je svjedok Kasim Alajbegović.⁶¹⁹ S te je funkcije otišao u februaru 1993.⁶²⁰ da bi ga na toj dužnosti u periodu od 6. februara do 20. juna 1993. zamijenio Nihad Čatić.⁶²¹ Zatim je komandu nad 3. bataljonom 7. brigade preuzeo Mustafa Hadžihafinbegović.⁶²²

b. Bataljon vojne policije 7. brigade

346. Od 15. januara 1993., 7. brigada je imala na raspolaganju jedan bataljon vojne policije⁶²³ čije se sjedište nalazilo u Muzičkoj školi u Zenici.⁶²⁴ Čini se da mu je komandant bio Jusuf Karalić.⁶²⁵ Ta je jedinica u svojim redovima imala približno 30 ljudi.⁶²⁶ Potrebno je napomenuti da se na bataljon vojne policije 7. brigade primjenjivao dvostruki komandni lanac. To ne znači da bataljon vojne policije 7. brigade nije morao izvršavati naređenja komandanta 7. brigade.⁶²⁷

iii) Komanda 7. Brigade

a. Formalna imenovanja

347. Prilikom osnivanja 7. brigade, u dokumentu od 18. novembra 1992., Enver Hadžihasanović je imenovao Mahmuta Karalića na mjesto komandanta 7. brigade; u tom istom dokumentu Asim Koričić je imenovan za načelnika štaba 7. brigade.⁶²⁸

---

⁶¹⁵ *Ibid.*

⁶¹⁶ Safet Junuzović, T(f) 18507. (Safet Junuzović je bio komandant 1. bataljona od 17. juna 1993. do 9. decembra 1993.)

⁶¹⁷ P 498.

⁶¹⁸ P 498: prema tom dokaznom predmetu, Šerif Patković je bio komandant 2. bataljona od 11. decembra 1992. do 21. jula 1993. Na toj funkciji ga je naslijedio Kasim Podžić. Treba napomenuti da je Elvedin Čamdžić bio komandir 3. čete 2. bataljona od 5. januara 1993. sve do svoje smrti 26. januara 1993. (P 498; P 131; P 135).

⁶¹⁹ Kasim Alajbegović, T(f) 18692. Nakon toga datuma on je postao zamjenik komandanta 3. bataljona sve do juna 1993. (T(f) 18684, 18693).

⁶²⁰ Kasim Alajbegović, T(f) 18684, 18693.

⁶²¹ Kasim Alajbegović, T(f) 18709; P 498. Treba napomenuti da je u martu 1993. svjedok Fuad Kulović dodijeljen 3. bataljonu kao obavještajac (Fuad Kulović, T(f) 18807).

⁶²² P 498.

⁶²³ P 405.

⁶²⁴ P 143; Džemal Merdan, T(f) 13194.

⁶²⁵ P 727; P 706 i P 708.

⁶²⁶ P 405; P 708.

⁶²⁷ Vidi *infra*, par. 377 do 379.

⁶²⁸ P 124.

Prijevod

Naredbom Envera Hadžihasanovića od 11. decembra 1992. Amir Kubura se imenuje na mjesto pomoćnika načelnika štaba za operativno-nastavne poslove.⁶²⁹

348. Sefer Halilović, načelnik Štaba Vrhovne komande ABiH, imenovao je naredbom od 12. marta 1993. Asima Koričića na mjesto novog komandanta 7. brigade, a Amira Kuburu za načelnika štaba i zamjenika komandanta 7. brigade.⁶³⁰ Zatim je, naredbom od 6. augusta 1993. Rasim Delić, komandant Štaba Vrhovne komande ABiH, imenovao Amira Kuburu na dužnost komandanta 7. brigade.⁶³¹ Međutim, dokazi koje ćemo u nastavku analizirati govore o tome da je Amir Kubura bio *de facto* komandant 7. brigade mnogo prije nego što je formalno imenovan na tu dužnost.

349. Vijeće želi naglasiti da je Amir Kubura bio profesionalni vojnik, nekadašnji oficir JNA. Nakon što je diplomirao na Vojnoj akademiji kopnene vojske, pet godina je bio u službi JNA u Đakovici. Godine 1992. imao je čin kapetana.⁶³²

b. Komandovanje *de facto* Amira Kubure od 12. aprila do 6. augusta 1993.

350. Tužilac tvrdi da je optuženi Kubura *de facto* vršio dužnosti komandanta 7. brigade, i to najkasnije od 12. aprila 1993. od trenutka kada je otišao komandant Asim Koričić, pa do službenog imenovanja optuženog Kubure na mjesto komandanta 7. brigade 6. augusta 1993.⁶³³ On se poziva na vojni princip na osnovu kojeg u odsustvu *de jure* komandanta na čelo formacije uvijek dolazi najstariji starješina i tvrdi da je optuženog Kuburu kao zamjenika komandanta i načelnika štaba 7. brigade pripalo da preuzme komandu nad 7. brigadom u odsustvu komandanta Asima Koričića.⁶³⁴

351. Odbrana optuženog Kubure tvrdi da tužilac nije dokazao da je optuženi Kubura *de facto* bio komandant u odsustvu Asima Koričića, jer je ovaj vršio sve dužnosti komandanta u svim okolnostima. Ona navodi da je optuženi Kubura potpisivao dokumente u svojstvu načelnika štaba do augusta 1993., da je imenovan na mjesto načelnika štaba i da je bio na dužnosti načelnika štaba u Bilimištu.⁶³⁵ Ona

⁶²⁹ DK 26.

⁶³⁰ DK 62, Prilog A.

⁶³¹ DK 25; P 498.

⁶³² Zajednička izjava o činjenicama o kojima su se strane sporazumjele, Prilog A.

⁶³³ Završni podnesak Tužilaštva, par. 56.

⁶³⁴ Završni podnesak Tužilaštva, par. 57.

⁶³⁵ Završni podnesak Kuburine odbrane, par. 29.

Prijevod

takođe tvrdi da ne bi bilo moguće da optuženi Kubura obavlja dužnosti komandanta kad je već bio imenovan na dužnosti pomoćnika komandanta i načelnika štaba koje je obavljao.⁶³⁶ Osim toga, odbrana optuženog Kubure tvrdi da optuženi Kubura nije imao efektivnu kontrolu nad resorom bezbjednosti u 7. brigadi, uključujući i vojnu policiju. S tim u vezi, ona se poziva na dvostruki komandni lanac koji je postojao u ABiH.⁶³⁷

352. Vijeće je saslušalo nekoliko svjedoka, bivših pripadnika 7. brigade. Oni su izrekli svoje mišljenje prvo o tome da li je i kada Asim Koričić napustio RBiH, a drugo, da li je optuženi Kubura u odsustvu zvaničnog komandanta komandovao 7. brigadom. Svjedoci se slažu u tome da je Asim Koričić napustio RBiH početkom aprila 1993. Prema riječima svjedoka Safeta Junuzovića, bivši komandant 1. bataljona 7. brigade, Asim Koričić, napustio je RBiH u aprilu 1993. i nakon svog odlaska nije više obavljao dužnosti komandanta.⁶³⁸ Od tog trenutka, prema navodima svjedoka Amir Kubura je bio nadležan za svakodnevne operacije 7. brigade, potpisivao sve dokumente “u ime” Asima Koričića i predsjedavao sastancima komande 7. brigade.⁶³⁹ Svjedok Safet Junuzović je isto tako naglasio princip *jednostarješinstva /unité de commandement/*.⁶⁴⁰ Svjedok Suad Jusović, bivši komandir 2. čete 1. bataljona 7. brigade, potvrdio je da je Asim Koričić u aprilu 1993. napustio RBiH.⁶⁴¹ To je potvrdio i svjedok Kasim Podžić, bivši pripadnik 2. bataljona 7. brigade.⁶⁴² Svjedok Semir Terzić, bivši član komande 1. bataljona 7. brigade, sjeća se da je Asim Koričić početkom 1993. godine, a najkasnije u aprilu 1993., otišao u inozemstvo.⁶⁴³ Od tog trenutka, Semir Terzić nije više od Asima Koričića dobivao ni naređenja ni zadatke.⁶⁴⁴ Nakon Koričićevog odlaska, optuženi Kubura je, navodili su, kao načelnik štaba postao odgovorno lice za 7. brigadu.⁶⁴⁵ On je određivao zadatke i davao uputstva u saglasnosti sa pomoćnicima komandanta.⁶⁴⁶ Svjedok Semir Terzić mu se obraćao kao “načelniku štaba”.⁶⁴⁷ Halil Brzina, bivši pripadnik komande 7. brigade, u

⁶³⁶ Završni podnesak Kuburine odbrane, par. 31.

⁶³⁷ Završni podnesak Kuburine odbrane, par. 35 do 37.

⁶³⁸ Safet Junuzović, T(f) 18499 i 18557.

⁶³⁹ Safet Junuzović, T(f) 18500, 18554, 18557, 18558 i 18559.

⁶⁴⁰ Safet Junuzović, T(f) 18558.

⁶⁴¹ Suad Jusović, T(f) 18442.

⁶⁴² Kasim Podžić, T(f) 18667.

⁶⁴³ Semir Terzić, T(f) 18279 i 18293.

⁶⁴⁴ Semir Terzić, T(f) 18279.

⁶⁴⁵ Semir Terzić, T(f) 18280.

⁶⁴⁶ Semir Terzić, T(f) 18280.

⁶⁴⁷ Semir Terzić, T(f) 18286.

Prijevod

svojoj pismenoj izjavi takođe navodi da je Asim Koričić u aprilu 1993. napustio 7. brigadu.⁶⁴⁸

353. U dokaznom predmetu P 410, pismu od strane komande 7. brigade od 12. aprila 1993., koje je potpisano “za komandanta Asima Koričića”, stoji da je komandant brigade otišao na službeni put.⁶⁴⁹ Jedini dokazni predmeti koji ukazuju na prisustvo Asima Koričića u RBiH nakon 12. aprila 1993. jesu dokazni predmet DK 11 od 15. aprila 1993. i P 791 od 26. aprila 1993. Iako se iz tih dokaznih predmeta vidi da komandant 3. korpusa pominje Asima Koričića, to ipak ne omogućuje da se utvrdi da li se Koričić nalazio u RBiH u trenutku kada ga se pominje.

354. Na osnovu ovih dokaza, Vijeće ocjenjuje da je Asim Koričić najkasnije početkom aprila 1993. napustio RBiH, te da od tada nije više obavljao dužnosti komandanta.

355. Vijeće napominje da član 78 Uredbe sa zakonskom snagom o službi u Armiji RBiH i član 14 Pravila službe u Armiji RBiH propisuju način na koji se u odsustvu komandanta sprovodi komandovanje.⁶⁵⁰ Član 78 Uredbe sa zakonskom snagom o službi u Armiji Republike BiH predviđa sljedeće:

Starješini koji je privremeno spriječen da vrši dužnost određuje se zastupnik. Zastupnik se može odrediti i na privremeno upražnjeno formacijsko mjesto. Zastupanje [...] može trajati najduže šest mjeseci, a po odluci drugopretpostavljenog starješine - do jedne godine, od dana prijema dužnosti.

Član 14 Pravila službe u Armiji Republike BiH predviđa:

Ako jedinica - komanda iznenada ostane bez pretpostavljenog starješine, komandu preuzima lice koje ga zamjenjuje, odnosno najstariji starješina iz te jedinice - komande, sve dok se ne odredi od strane pretpostavljenog starješine, novi starješina jedinice - komande.

356. Dok se član 78 Uredbe sa zakonskom snagom o službi u Armiji RBiH odnosi na službeno imenovanje zastupnika, pa stoga u ovom slučaju nije relevantan, član 14 Pravila o službi u Armiji RBiH odnosi se na slučaj kad komanda jedinice iznenada ostane bez svog starješine. Svjedočeći pred Vijećem, vještak Vahid Karavelić izjavio je da se ta odredba nije mogla primijeniti na odlazak Asima Koričića, budući da se ona odnosi samo na vanredne situacije u kojima je komandant ubijen ili

⁶⁴⁸ DK 62, par. 6.

⁶⁴⁹ P 410: “Zapovjednik naše brigade je službeno odsutan, te nije u mogućnosti da se odazove Vašem pozivu” (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom). Engleski prijevod glasi: “Our Brigade Commander is away on official business and is unable to accept your invitation”.

⁶⁵⁰ P 120, str. 21 i P 243, str. 39.

Prijevod

zarobljen.⁶⁵¹ Međutim, na unakrsnom ispitivanju je priznao da je u odsustvu komandanta neko morao komandovati 7. brigadom.⁶⁵²

357. Vijeće smatra gotovo nezamislivim da jednu tako važnu jedinicu kao što je bila 7. brigada napusti njezin komandant i da ona četiri mjeseca bude bez komandanta, a naročito u vrijeme rata, te s obzirom na činjenicu da je u tom razdoblju često sudjelovala u borbama.⁶⁵³ S obzirom na princip jednostarješinstva Vijeću je teško zamisliti i to da su 7. brigadom komandovali kolektivno svi članovi komande, kao što navodi svjedok Semir Terzić. Prije će biti da je optuženi Kubura, zamjenik komandanta 7. brigade,⁶⁵⁴ bio dužan da preuzme te funkciju.⁶⁵⁵

358. Bez obzira na ove opšte napomene, Vijeće ocjenjuje da je u kontekstu ovog predmeta nužno preispitati okolnosti kako bi se utvrdilo da li je optuženi Kubura *de facto* komandovao 7. brigadom u razdoblju od početka mjeseca aprila do 6. augusta 1993.

359. U tu svrhu, Vijeće je pristupilo analizi dokaznih predmeta koje je optuženi Kubura potpisao nakon odlaska Asima Koričića. Vijeće je prvo razmotrilo 14 dokaznih predmeta potpisanih “za komandanta Asima Koričića” između 12. aprila i 6. augusta 1993. Analiza potpisa otkriva da je sve dokazne predmete koji su bili potpisani “za komandanta Asima Koričića”, osim jednog,⁶⁵⁶ potpisao optuženi Kubura.⁶⁵⁷

360. Da bi došlo do tog zaključka, Vijeće je usporedilo potpis optuženog Kubure sa potpisima na ovih 14 dokaznih predmeta. Vijeće je potpis optuženog Amira Kubure identificiralo na osnovu dokumenata koje je odbrana optuženog Kubure uvrstila u spis

⁶⁵¹ Vahid Karavelić, T(f) 17933 i 17934.

⁶⁵² Vahid Karavelić, T(f) 17992: “P. Možda. Ali činjenica je da je u tom razdoblju u odsustvu komandanta neko morao komandovati 7. muslimanskom brdskom brigadom. O. Vi ste potpuno u tom smislu, generalno gledajući, u pravu jer brigada je živi organizam. Brigada, to su ljudi. Nije to motorno vozilo - ugasi se, zaključa se i gotovo. S ljudima treba raditi. I normalno je da to što je radio Kubura Amir, da je radio, i nastavio da radi. Međutim, ja da sam bio u takvoj situaciji, vjerovatno bi oči iskopao nekome, odnosno svom pretpostavljenom da mi riješi zakonito moj status. Ja govorim o zakonitosti.”

⁶⁵³ Vidi *infra*, par. 663, 667, 670, 679-681, 685, 689, 699-707.

⁶⁵⁴ DK 62, Prilog A; vidi *supra*, par. 37.

⁶⁵⁵ Safet Junuzović, T(f) 18558; P 901, str. 28; DK 62, Prilog A; član 14 Pravila o službi u Armiji RBiH.

⁶⁵⁶ P 564 od 22. maja 1993., koji je potpisala osoba čiji identitet nije utvrđen.

⁶⁵⁷ P 410 od 12. aprila 1993., P 816 od 12. aprila 1993., P 727 od 14. aprila 1993., P 916 od 16. aprila 1993., P 917 od 18. aprila 1993., P 729 od 9. maja 1993., P 562 od 17. maja 1993., P 566 od 30. maja 1993., P 426 od 20. juna 1993., P 775 od 20. juna 1993., P 427 od 20. juna 1993., P 475 od 22. juna 1993. i P 605 od 14. jula 1993.

Prijevod

i čija autentičnost nije nikada bila sporna. Radi se o dva dokumenta koja je on potpisao u svojstvu načelnika štaba 7. brigade,⁶⁵⁸ o jednom dokumentu koji je potpisao u svojstvu komandanta prije zvaničnog imenovanja u augustu 1993.,⁶⁵⁹ te o tri naređenja koja je potpisao u svojstvu komandanta 7. brigade nakon što je u augustu 1993. zvanično imenovan.⁶⁶⁰ Ti su dokumenti uvršteni u postupak putem svjedoka koje je pozvala odbrana optuženog Kubure.⁶⁶¹

361. Vijeće konstatuje da se 13 dokaznih predmeta koje je optuženi Kubura potpisao “za komandanta Asima Koričića” odnose na različita pitanja. Dok neki od njih, poput prijedloga o imenovanjima u 7. brigadi,⁶⁶² čini se, spadaju u nadležnost načelnika štaba, drugi očigledno spadaju u nadležnost komandanta brigade. Tako je optuženi Kubura “za komandanta Asima Koričića” potpisao tri naređenja o sudjelovanju 7. brigade u borbenim dejstvima.⁶⁶³

362. Osim dokaznih predmeta koje je potpisao “za komandanta Asima Koričića”, optuženi Kubura je potpisao 4 dokazna predmeta kao “komandant Amir Kubura”, i to još prije svog imenovanja u augustu 1993.; prvi je dokazni predmet DK 41 od 5. juna 1993., plan izviđanja koji je odobrio optuženi Kubura; drugi je dokazni predmet P 472 od 25. jula 1993., naređenje koje se odnosi na pitanja bezbjednosti; treći je dokazni predmet P 503 od 4. augusta 1993., privremeni borbeni izvještaj; i na kraju, četvrti dokazni predmet, P 502 od 28. jula 1993., tiče se organizacije taktičke grupe “NASR”. Taj posljednji dokazni predmet su istovremeno potpisali “komandant taktičke grupe NASR” i “komandant 7. muslimanske brdske brigade”.

363. Osim toga, između 12. aprila i 6. augusta 1993., optuženi Kubura je potpisao jedan dokazni predmet kao komandant taktičke grupe⁶⁶⁴ i dva dokazna predmeta kao načelnik štaba, od kojih je jedan, dokazni predmet DK 24, zapovijest za napad.⁶⁶⁵

⁶⁵⁸ DK 23 od 10. juna 1993. i DK 24 od 11. juna 1993.

⁶⁵⁹ DK 41 od 5. juna 1993.

⁶⁶⁰ DK 43 od 2. novembra 1993., DK 44 od 4. novembra 1993. i DK 59 od 11. novembra 1993.

⁶⁶¹ DK 23 i DK 24 su uvedeni putem svjedoka Džemala Merdana, T(f) 13212 i 13213; DK 41 putem Safeta Junuzovića, T(f) 18512; DK 43 i DK 44 isto putem Safeta Junuzovića, T(f) 18527 do 18535; DK 59 putem Osmana Hasanagića, T(f) 18876 i 18877.

⁶⁶² P 475.

⁶⁶³ P 916, P 917 i P 729.

⁶⁶⁴ P 420 od 5. juna 1993.

⁶⁶⁵ DK 23 od 10. juna 1993. i DK 24 od 11. juna 1993.

Prijevod

364. Naposljetku, 4 dokazna predmeta su potpisana za vrijeme odsustva Asima Koričića “za” optuženog Kuburu, bilo kao načelnika štaba, bilo kao komandanta taktičke grupe.⁶⁶⁶

365. Analiza tih dokaznih predmeta pokazuje da je optuženi Kubura obavljao dužnost komandanta 7. brigade za vrijeme odsustva komandanta *de jure* Asima Koričića. To s jedne strane potvrđuje činjenica da je 13 od 14 dokaznih predmeta potpisao “za komandanta Asima Koričića”, a s druge strane činjenica da se kao “komandant Amir Kubura” potpisivao mnogo prije svog službenog imenovanja 6. augusta 1993. Osim toga, više dokaznih predmeta koje je potpisao bilo sam Amir Kubura ili su potpisani u njegovo ime su borbene zapovijesti. Radi se o dokaznim predmetima P 916 i P 917 koji se odnose na borbe u regionu Zenice sredinom aprila 1993., te o dokaznim predmetima P 420 i P 577 koji se odnose na borbe na području Ovnaka početkom juna 1993. Isto vrijedi i za borbenu zapovijest DK 24 od 11. juna 1993.

366. Tu konstataciju potvrđuje dokument od 23. jula 1993. u kojem Mahmut Karalić predlaže Komandi 3. korpusa da optuženog Kuburu imenuje na dužnost komandanta 7. brigade.⁶⁶⁷ U rukom ispisanom rečenici navodi se da se komandant 7. brigade nalazi u inostranstvu i da nije u mogućnosti da se vrati. Zbog te se činjenice predlaže da se navedeni komandant, odnosno optuženi Kubura, imenuje nakon povratka komandanta.⁶⁶⁸

367. Osim toga, dokazni predmeti koji potiču od međunarodnih posmatrača ukazuju na to da je optuženi Kubura u relevantnom razdoblju bio percipiran kao komandant 7. brigade.⁶⁶⁹

368. Ima smisla zapitati se o uticaju koji su drugi članovi komande 7. brigade imali na funkcionisanje 7. brigade nakon odlaska Asima Koričića, drugim riječima da li je postojala podjela komandne funkcije.⁶⁷⁰ Prilikom pregleda dokaznih predmeta iz perioda između 12. aprila i 6. augusta 1993., Vijeće je primijetilo potpis druge osobe. Ta nepoznata osoba je potpisala jedan dokument “za” Asima Koričića u toku

⁶⁶⁶ P 577 od 6. juna 1993., P 811 od 18. juna 1993., P 500 od 7. jula 1993. i P 501 od 20. jula 1993.

⁶⁶⁷ P 436.

⁶⁶⁸ P 436: “Komandant na dozvoljenom putovanju u inostranstvu; pošto ne postoji mogućnost povratka ova pomjeranja; po povratku imenovanog komandanta biće postavljen u okviru korpusa.”

⁶⁶⁹ P 99, P 163 i P 233; vidi isto tako P 791.

⁶⁷⁰ Završni podnesak Kuburine odbrane, par. 30.

Prijevod

njegovog odsustva,⁶⁷¹ kao i tri dokumenta “za” Amira Kuburu u junu i julu 1993.⁶⁷² Međutim, s obzirom na broj dokaznih predmeta koje je potpisao sam optuženi Kubura, može se reći da je važnost te druge osobe sekundarna.

369. S tim u vezi, potrebno je spomenuti i Mahmuta Karalića, komandanta *de jure* 7. brigade između 18./19. novembra 1992. i 12. marta 1993. On je odigrao važnu ulogu u 7. brigadi, iako nije više bio komandant. On je 23. jula 1993. potpisao dokazni predmet P 436 koji je prijedlog upućen 3. korpusu da se više osoba imenuje na komandne dužnosti u 7. brigadi. U prijevodu na engleski tog dokaznog predmeta, autor je naveden kao “komandant brigade Mahmut Karalić”, dok se u originalu autor navodi kao “*emir* brigade Mahmut Karalić”. Isto vrijedi i za dokazni predmet P 558 od 18. maja 1993. u kojem se, u engleskom prijevodu Mahmut Karalić spominje kao “komandant 7. muslimanske brigade”, dok se u originalu kao funkcija navodi “*emir* 7. muslimanske brigade”. Vijeće zaključuje da se ovdje radi o pogrešnom prijevodu, budući da riječ “emir” označava savjetnika za pitanja vjere, a ne komandanta jedinice.⁶⁷³ Stoga ta dva dokazna predmeta ne dovode u sumnju da je u odsustvu Asima Koričića optuženi Kubura sam vršio dužnosti komandanta 7. brigade.

370. Na osnovu prethodno rečenoga, Vijeće zaključuje da je van svake razumne sumnje utvrđeno da je optuženi Kubura *de facto* bio komandant 7. brigade od 12. aprila 1993., pa do trenutka njegovog zvaničnog imenovanja na mjesto komandanta 6. augusta 1993.

371. Vijeće, između ostalog, konstatuje da je optuženi Kubura u svojstvu komandanta *de facto* imao efektivnu kontrolu nad čitavom 7. brigadom, uključujući i organ bezbjednosti 7. brigade i njenu vojnu policiju.

372. Tako je Amir Kubura, nakon sukoba u dolini Bile početkom juna 1993, zabranio pripadnicima 7. brigade da hapse civile i uništavaju ili pljačkaju privatnu i javnu imovinu.⁶⁷⁴ Takođe je izdao naređenje da se poštuju Ženevske konvencije i da

---

⁶⁷¹ P 564 od 22. maja 1993.

⁶⁷² P 811 od 18. juna 1993., P 500 od 7. jula 1993. i P 501 od 20. jula 1993.

⁶⁷³ Kasim Alajbegović, T(f) 18742; P 498.

⁶⁷⁴ P 427; vidi takođe P 426.

Prijevod

se preduzmu stroge mjere protiv vojnika koji prekrše te odredbe. Naredio je da mu se s tim u vezi podnesu pismeni izvještaji.⁶⁷⁵

373. Osim toga, dokazni predmeti P 475, P 544 i P 429 pokazuju da je, na prijedlog Amira Kubure, Nihad Čatić, komandant 3. bataljona 7. brigade, 23. juna 1993. smijenjen sa dužnosti jer nije ispunio svoju obavezu da izvrši naređenje o sprečavanju prekršaja ili pljačke. Optuženi Kubura je, između ostalog, svom pomoćniku zaduženom za bezbjednost, izdao naređenje u kojem točno u detalje navodi mjere koje je potrebno preduzeti da bi se utvrdili počinitelji disciplinskih prekršaja u 3. bataljonu.⁶⁷⁶

374. Takođe treba napomenuti da zapisnik s jednog sastanka oficira 7. brigade pokazuje da je Amir Kubura rješavao disciplinska pitanja u 7. brigadi i da je u njegovu nadležnost pripadalo da odluči kako će se postupati u slučaju dezertiranja.⁶⁷⁷

375. Naređenja P 816 i P 562 pokazuju da je organ bezbjednosti u sklopu 7. brigade bio potčinjen komandantu 7. brigade, u ovom slučaju optuženom Kuburi.

376. Svjedok Osman Hasanagić, bivši oficir za pravne poslove u komandi 7. brigade od 7. jula 1993., izjavio je da je optuženom Kuburi podnosio prijedloge u vezi s disciplinskim mjerama koje treba preduzeti protiv pripadnika 7. brigade, te da ih je optuženi Kubura potpisivao.⁶⁷⁸

---

⁶⁷⁵ P 427: “5. Prema svim onima koji krše naprijed navedeno poduzimati najstrožije mjere od zatvaranja do vođenja krivičnog postupka pred vojnim sudovima i posebnim sudovima o čemu mu pismeno izvještavati.” (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom). Engleski prijevod glasi: “5. Take firm measures against anyone violating the above — from detention to criminal prosecution in military and special courts. Written reports regarding the above should be submitted to me.”

⁶⁷⁶ P 472.

⁶⁷⁷ P 500, str. 3, Amir KUBURA: “Potrebno je da na ovom terenu izgradite, utvrdite strojevu izgrađenost i poslušnost potčinjenih. - Glavno pitanje zbog čega smo se danas sastali je dezerterstvo. Na sljedećem referisanju sa sobom donijeti spiskove boraca i starješina koji su samovoljno napustili položaje. - Postupak kod privođenja boraca koji su samovoljno napustili jedinice je sljedeći: Talić N. dobija naređenje o privođenju, komandant bataljona obavi sa njima razgovor i dovodi ih kod mene, a ja ću donijeti odluku što da se radi dalje.” (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: “Amir Kubura You need to build and strengthen the military formation and obedience of your subordinates in this field. The main reason why we met today is desertion. At the next briefing, bring lists of soldiers and officers who have left their positions without authorization. The following procedure is to be applied while bringing in soldiers who have left their unit without authorization: N. Talić receives the order to bring them in, the battalion commander interviews them and brings them to me, and I will decide what will be done next.”

⁶⁷⁸ Osman Hasanagić, T(f) 18883 i 18884.

Prijevod

377. Konačno, Vijeće napominje da Uputstvo za rad službi vojne bezbjednosti u Oružanim snagama RBiH propisuje da su pripadnici službe bezbjednosti potčinjeni komandantu svoje jedinice:

Za svoj rad pripadnici službe vojne bezbjednosti odgovorni su komandantu jedinice u kojoj se nalaze.⁶⁷⁹

378. Isto tako, Pravilo za rad vojne policije Oružanih snaga RBiH propisuje da je vojna policija potčinjena komandantu jedinice u čijem se sastavu nalazi:

7. Vojnom policijom rukovodi i komanduje starješina vojne jedinice i ustanove u čijem se formacijskom sastavu nalazi jedinica vojne policije ili joj je pridodata.

8. Vojnom policijom u stručnom pogledu rukovodi starješina Službe vojne bezbjednosti u čijem se formacijskom sastavu nalazi jedinica vojne policije ili joj je pridodata. On je odgovoran za borbenu spremnost jedinice vojne policije. Odluke o borbenoj upotrebi jedinice vojne policije donosi komandant jedinice na prijedlog nadležnog starješine Službe vojne bezbjednosti.⁶⁸⁰

379. To su potvrdili svjedoci.⁶⁸¹

380. Na osnovu toga može se zaključiti da je optuženi Kubura bio nadležan za disciplinske mjere, i da je u njegovu nadležnost pripadalo da osigura poštivanje Ženevskih konvencija. Vijeće odbacuje argument odbrane optuženog Kubure da je pomoćnik komandanta za bezbjednost u komandi 7. brigade odgovarao isključivo organu bezbjednosti 3. korpusa. Vijeće zaključuje da je pomoćnik komandanta za bezbjednost odgovarao i optuženom Kuburi kao komandantu *de facto* 7. brigade.

iv) Odnos subordinacije

381. Od svog osnivanja u novembru 1992. pa do aprila 1993., 7. brigada je bila direktno potčinjena Komandi 3. korpusa.⁶⁸² Zatim je, sa osnivanjem operativnih

---

⁶⁷⁹ P 244, član 9. (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: "Members of the Military Security Service shall be responsible for their work to the commander of the unit in which they serve."

⁶⁸⁰ P 328, članovi 7 i 8. (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: "7. The military police is commanded and controlled by the senior officer of the military unit or institution incorporating the unit of the military police, to which it is attached. 8. Professionally military police is headed by the senior officer of the Military Security Service in which the unit of the military police is incorporated or to which it is attached. He is responsible for the combat readiness of the military police unit. Decisions on the combat use of a military police unit shall be taken by the unit commander at the proposal of the competent senior officer of the Military Security Service."

⁶⁸¹ Zaim Mujezinović, T(f) 17413 do 17415; Izet Mahir, T(f) 16784 i 16785.

⁶⁸² P 192; Džemal Merdan, T(f) 13191, 13192.

Prijevod

grupa, bila potčinjena OG "Bosanska krajina", od sredine aprila 1993. do sredine jula 1993.⁶⁸³ Zatim je ta brigada ponovo primala naređenja direktno od štaba 3. korpusa.⁶⁸⁴

b) 303. brigada

382. U decembru 1992., 1. zenička brigada promjenila je naziv u 303. brdska brigada.⁶⁸⁵ Sjedište joj je bilo u Zenici.⁶⁸⁶ Tada je u svojim redovima imala ukupno 1.846 vojnika.⁶⁸⁷ Za komandanta 303. brigade 18. novembra 1992. imenovan je Džemal Najetović.⁶⁸⁸ Na tom mjestu ga je zamijenio Suad Hasanović.⁶⁸⁹

383. Naređenjem od 30. decembra 1992., ta je brigada angažovana u dejstvima za deblokadu Sarajeva i u tu svrhu, privremeno prepotčinjena OG "Visoko" 1. korpusa ABiH.⁶⁹⁰ Na isti su način 16. jula 1993. određene jedinice 303. brigade prepotčinjene OG "Bosna" za potrebe zajedničke akcije.⁶⁹¹ Međutim, osim nekoliko pojedinačnih akcija, čini se da je ta brigada bila samostalna i u relevantnom razdoblju direktno potčinjena Komandi 3. korpusa.⁶⁹²

384. 303. brigada je imala jednu četvu vojne policije koja je takođe bila stacionirana u Zenici. Jedan dio je bio smješten u mašinsko-tehničkoj školi, a drugi njen dio je bio smješten u gradu, u prostorijama preduzeća "Jugoplastika".⁶⁹³ Prema riječima svjedoka Izeta Mahira, četa vojne policije 303. brigade u svom je sastavu imala između 27 i 31 ljudi.⁶⁹⁴

c) 17. brigada

385. 17. brigada formirana je 19. novembra 1992. od dviju jedinica koje su već ranije postojale: 1. i 7. krajiške brigade.⁶⁹⁵ Njena baza se nalazila u Travniku u kasarni

⁶⁸³ P 141; P 142; P 144; DH 1322, P 747, P 215 i DH 1363.

⁶⁸⁴ DH 1322, P 747, P 215 i DH 1363.

⁶⁸⁵ Sreto Tomašević, T(f) 14168.

⁶⁸⁶ C 16 od 11. jula 1993.

⁶⁸⁷ P 330.

⁶⁸⁸ DH 497; P 330.

⁶⁸⁹ Svjedok Sreto Tomašević je bio načelnik štaba te brigade od decembra 1992. do mjeseca januara 1993. (Sreto Tomašević, T(f) 14184).

⁶⁹⁰ DH 1704.

⁶⁹¹ DH 1313.

⁶⁹² P 144; DH 153; P 372; DH 1426.

⁶⁹³ Semir Šarić, T(f) 17336; Izet Mahir, T(f) 16814.

⁶⁹⁴ Izet Mahir, T(f) 16814.

⁶⁹⁵ P 125, P 378, DH 446, DH 458 i DH 493.

Prijevod

bivše JNA.⁶⁹⁶ Većina njenih pripadnika bili su dobrovoljci i izbjeglice iz Krajine.⁶⁹⁷ To je bila “manevarska” brigada u sklopu 3. korpusa koja je sudjelovala u akcijama na čitavoj teritoriji Bosne i Hercegovine.⁶⁹⁸ Između novembra 1992. i aprila 1993., u svom je sastavu imala 900 ljudi.⁶⁹⁹ Na osnovu izvjesnog broja dokaza stječe se dojam da se sastojala od četiri bataljona.⁷⁰⁰

386. U decembru 1992., 17. brigada potčinjena je OG “Visoko” 1. korpusa ABiH.⁷⁰¹ U januaru 1993., 17. brigada potčinjena je direktno Komandi 3. korpusa.⁷⁰² Kad je osnovana OG “Bosanska krajina” 17. brigada bila je potčinjena toj OG.⁷⁰³

387. Od osnivanja te brigade pa do 7. aprila 1994., komandant 17. brigade bio je svjedok Fikret Čuskić.⁷⁰⁴ Pomoćnik komandanta 17. brigade za bezbjednost bio je Esad Grudić.⁷⁰⁵

388. Krajem juna 1993., kad je osnovana četa vojne policije OG “Bosanska krajina”, većina vojnika 17. brigade prebačena je u četvrtu vojne policije OG “Bosanska krajina”,⁷⁰⁶ koja se takođe nalazila u kasarni bivše JNA u Travniku.⁷⁰⁷

d) 306. brigada

389. 306. brigada je osnovana u novembru i decembru 1992.⁷⁰⁸ Brigada se sastojala od 4 bataljona, jednog voda vojne policije⁷⁰⁹ i još nekoliko drugih jedinica.⁷¹⁰ U martu 1993., brigada je u svom sastavu imala 1.974 vojnika.⁷¹¹

⁶⁹⁶ Fikret Čuskić, T(f) 12050; C 16.

⁶⁹⁷ Fikret Čuskić, T(f) 12052.

⁶⁹⁸ Fikret Čuskić, T(f) 12052.

⁶⁹⁹ C 16 od 11.07. 1997 (*sic*), str. 173.

⁷⁰⁰ DH 897; DH 1940; C 11 od 5. septembra 1993.; DH 1246.

⁷⁰¹ DH 1704, DH 779 i DH 780.

⁷⁰² C 19 (mjesec januar 1993.).

⁷⁰³ P 142; P 141 (prijedlog optuženog Hadžihasanovića u vezi s osnivanjem OG “Bosanska krajina”).

⁷⁰⁴ Fikret Čuskić, T(f) 12050.

⁷⁰⁵ DH 1246; DH 1392; DH 1506.

⁷⁰⁶ DH 1922; DH 1920; 26. juna 1993., svjedok Osman Menković je takođe sa svog mjesta u vojnoj policiji 17. brigade bio premješten i raspoređen u vojnu policiju OG “Bosanska krajina”, T(f) 14665 do 14666.

⁷⁰⁷ Osman Menković, T(f) 14674; svjedok HE, T(f) 17020 do 17021.

⁷⁰⁸ Munir Karić, T(f) 11438; brigada je postala operativna u decembru 1993., vidi P 403.

⁷⁰⁹ Taj vod vojne policije sastojao se od približno 29 policajaca, Asim Delalić, T(f) 16372, 16350.

⁷¹⁰ DH 730; DH 1749; Esed Sipić, T(f) 14749.

⁷¹¹ DH 1749.

Prijevod

390. Sjedište brigade bilo je udaljeno 3 kilometra od Han Bile, u upravnoj zgradi preduzeća “Rudnik”.⁷¹² 1. bataljon se nalazio u osnovnoj školi u Mehurićima. Drugi bataljon je bio smješten u Krpeljićima, a 3. u osnovnoj školi u Han Bili. Četvrti bataljon se nalazio u selu Višnjevo.⁷¹³

391. Od novembra 1992. do marta 1993. 306. brigada je bila potčinjena 3. korpusu.⁷¹⁴ U martu 1993., kad su osnivane operativne grupe, 306. brigada je potčinjena OG “Zapad”.⁷¹⁵ Nakon toga je, prema riječima nekih svjedoka, ta brigada početkom⁷¹⁶ juna 1993. ⁷¹⁷ potčinjena OG “Bosanska krajina” zato što je zona odgovornosti 306. brigade bila prevelika.⁷¹⁸

392. Od 18. novembra 1992. do sredine augusta 1993.⁷¹⁹ na čelu 306. brigade bio je svjedok Esed Sipić.⁷²⁰ Načelnik štaba je do decembra 1993. bio Remzija Šiljak⁷²¹ Pomoćnik komandanta 306. brigade za bezbjednost bio je svjedok Asim Delalić.⁷²² Pomoćnik komandanta 306. brigade za logistiku bio je svjedok Munir Karić.⁷²³ Od novembra 1992. do početka novembra 1993., pomoćnik komandanta za moral, informativno-propagandne djelatnosti i vjerska pitanja u 306. brigadi je bio svjedok Halim Husić.⁷²⁴

e) 307. brigada

393. Ta je brigada osnovana krajem 1992. godine.⁷²⁵ Sjedište joj je bilo u Bugojnu,⁷²⁶ i u svom sastavu je imala najmanje četiri bataljona⁷²⁷ i jednu jedinicu

⁷¹² Derviš Suljić, T(f) 11304; Esed Sipić, T(f) 14749; Dragan Radić, T(f) 3539; Munir Karić, T(f) 11444; Ferid Jašarević, T(f) 11543; DH 572.

⁷¹³ Esed Sipić, T(f) 14749.

⁷¹⁴ Esed Sipić, T(f) 14754.

⁷¹⁵ C 18 od 10. marta 1993.; Esed Sipić, T(f) 14755.

⁷¹⁶ DH 1043 i DH 1873.

⁷¹⁷ H 1873; C 13 od 5. juna 1993.; DH 1119.

⁷¹⁸ Prema svjedoku Esedu Sipiću, 306. brigada je bila prepotčinjena OG “Bosanska krajina” sredinom juna 1993. godine, Esed Sipić, T(f) 14755, 14817; prema svjedoku HE, 306. brigada postala je dio OG “Bosanska krajina” tek krajem juna 1993., a početkom juna 1993. još nije bila u njenom sastavu; svjedok HE, T(f) 16980.

⁷¹⁹ Esed Sipić, T(f) 14800; DH 776/DK62, Prilog A.

⁷²⁰ DH 497.

⁷²¹ Remzija Šiljak, T(f) 10643; DH 497; T(f) 776/DK62, Prilog A; P 656.

⁷²² Asim Delalić, T(f) 16348; Asim Delalić je stupio na dužnost u trenutku osnivanja 306. brigade 22. decembra 1992. i na tom mjestu je ostao do 14. februara 1996., Asim Delalić, T(f) 16381 do 16382; DH 547; DH 723; DH 803; DH 1392; svjedok Asim Delalić svjedočio je 18. februara 2005. za Hadžihasanovićevu odbranu.

⁷²³ Munir Karić, 11425; DH 723.

⁷²⁴ Halim Husić, T(f) 10864, 10877.

⁷²⁵ DH 497.

Prijevod

vojne policije.⁷²⁸ dokazi ukazuju na to da je 307. brigada u svom sastavu imala i protivdiverzantske jedinice.⁷²⁹

394. Od 18. novembra do kraja oktobra 1993., na čelu 307. brigade je bio Tahir Granić,⁷³⁰ zatim Faruk "Jupi" Aganović.⁷³¹ Od 8. marta 1993., 307. brigada je bila potčinjena OG "Zapad".⁷³²

f) 314. brigada

395. 314. brigada je osnovana krajem 1992. godine.⁷³³ Uz to se u decembru 1992., 314. brigadi priključilo nekoliko jedinica odreda iz Mehurića, između ostalih Patriotska liga iz Gluhe Bukovice, četa iz Zagrađa i vod iz Skomorja.⁷³⁴ Sjedište 314. brigade bilo je u Zenici,⁷³⁵ a u svom je sastavu imala četiri bataljona.⁷³⁶ Između novembra 1992. i aprila 1993. u svom sastavu je imala 1.800 vojnika.⁷³⁷ Dana 8. oktobra 1993., 314. brigada, dotad motorizovana brigada, postala je brdska čime je broj vojnika u njenom sastavu smanjen.⁷³⁸

396. 314. brigada je bila "samostalna" brigada potčinjena Komandi 3. korpusa.⁷³⁹ Dana 16. decembra 1993., 1. bataljon 314. brigade stavljen je pod komandu OG

---

⁷²⁶ P 144/DH 768; C 16 od 11. jula 1993. (dokument nosi datum "11. juli 1997.", ali u ratnom dnevniku C 16 opisuje se razdoblje 1993. godine); P 378.

⁷²⁷ P 768; C 16 od 11. jula 1993. (dokument nosi datum "11. juli 1997.", ali se u ratnom dnevniku C 16 opisuje razdoblje 1993. godine).

⁷²⁸ DH 708; C 16 od 31. maja 1993.

⁷²⁹ P 768.

⁷³⁰ DH 497; P 180.

⁷³¹ DH 1522; P 180; Tomislav Mikulić, T(f) 4494.

⁷³² P 144/DH 768.

⁷³³ Vijeću nije predložen dokument o osnivanju ove brigade; ta se brigada prvi put pominje u jednom dokumentu od 18. novembra 1993., DH 497.

⁷³⁴ DH 526; umjesto da se priključi 306. brigadi, Patriotska liga iz Gluhe Bukovice više se željela priključiti 314. brigadi: Remzija Šiljak, T(f) 10474; Asim Delalić, T(f) 16348; Esed Sipić, T(f) 14744 do 14745; Hamid Suljić T(f) 11904.

⁷³⁵ Derviš Suljić, T(f) 11349; Halim Husić, T(f) 10878; C 16 od 11. jula 1993.

⁷³⁶ DH 1037; C 15 od 11. aprila 1993.; Hamid Suljić, T(f) 11877.

⁷³⁷ C 16, str. 174; DH 1620 (ovaj dokazni predmet pokazuje da je u maju 1993. u redovima te brigade bilo 2000 ljudi).

⁷³⁸ DH 1482; Osman Menković, T(f) 14711 do 14712; prema svjedoku Osmanu Menkoviću, motorizovana brigada je bila formacija koja je, prema formacijskim pravilima, u svom sastavu morala imati vod vojne policije, Osman Menković, T(f) 14711 do 14712.

⁷³⁹ DH 153; DH 773; P 197.

Prijevod

“Visoko” 1. korpusa ABiH.⁷⁴⁰ Dana 16. jula 1993., 1. bataljon 314. brigade stavljen je pod komandu OG “Bosna”.⁷⁴¹

397. Od kraja 1992. do kraja oktobra 1993., komandant 314. brigade bio je Fuad Smailbegović.⁷⁴² Svjedok Hamid Suljić bio je komandir 3. čete 4. bataljona od decembra 1992. do 11. maja 1993. Zatim je imenovan za pomoćnika komandanta 314. brigade za obavještajne poslove.⁷⁴³

398. Ova brigada je raspolagala jednim vodom vojne policije koji je bio smješten u Zenici, u mašinsko-tehničkoj školi, gdje se nalazio i vod vojne policije 303. brigade.⁷⁴⁴ Prema riječima svjedoka Izeta Mahira, vod vojne policije 314. brigade raspolagao je sa približno 27 do 31 ljudi.⁷⁴⁵

g) Jedinica “El Mudžahidin”

399. Ova jedinica je osnovana na prijedlog optuženog Hadžihasanovića, a po naređenju Rasima Delića od 13. augusta 1993. Vijeće je na drugom mjestu u ovoj presudi utvrdilo da je ova jedinica stvarno osnovana; da je bila direktno potčinjena 3. korpusu i da joj je sjedište nalazilo u Zenici, a logor za obuku u Mehurićima. Međutim, prilikom borbenih operacija u toku mjeseca septembra, oktobra i decembra 1993., ta je jedinica stavljena pod komandu OG “Bosanska krajina”. U njenom sastavu su se borili strani dobrovoljci, a njen prvi komandant je bio Abu Haris.⁷⁴⁶

C. Teškoće s kojima se suočavao 3. korpus

1. Masovni dolazak izbjeglica

400. Mnogobrojni svjedoci su govorili o teškoćama s kojima se ABiH, konkretno 3. korpus suočavao od početka oružanog sukoba na teritoriji Bosne i Hercegovine. Kao prvo, veliki broj izbjeglica masovno je stizao u zonu odgovornosti 3. korpusa zbog okupacije teritorije od strane VRS-a. Govori se o 30.000 izbjeglica u opštini Travnik koje su uglavnom stigle iz Banja Luke, Prijedora ili Kotor Varoši.⁷⁴⁷

⁷⁴⁰ DH 1645; DH 1699; DH 1700; za potčinjenost OG “Visoko” 1. korpusu, vidi: DH 779; DH 780.

⁷⁴¹ DH 1313.

⁷⁴² DH 497; P 656; P 330.

⁷⁴³ Hamid Suljić, T(f) 11905 do 11906.

⁷⁴⁴ Semir Šarić, T(f) 17336; Izet Mahir, T(f) 16813.

⁷⁴⁵ Izet Mahir, T(f) 16814.

⁷⁴⁶ Vidi *infra*, par. 814 i 438.

⁷⁴⁷ Ahmed Kulenović, T(f) 13877.

Prijevod

Najvećem broju izbjeglica je u relevantnom razdoblju smještaj pružio grad Zenica, odnosno njih oko 50.000.⁷⁴⁸ Sredinom 1992. godine, u Bugojno su stigle hiljade izbjeglica Muslimana,⁷⁴⁹ protjeranih iz Donjeg Vakufa, Prozora i drugih područja.⁷⁵⁰

401. Osim toga, problem je bila opskrba hranom zbog borbi u srednjoj Bosni i zatvaranja cesta.⁷⁵¹ Dok su izbjegli Muslimani, bježeći pred sukobima, pristizali u opštine Travnik i Zenica, valja napomenuti da su hrvatski stanovnici istovremeno napuštali određena sela u dolini Bile i Lašve.⁷⁵² Neki izbjeglice su imale sukobe sa lokalnim stanovništvom,⁷⁵³ i uselile se u napuštene hrvatske kuće.⁷⁵⁴ Iako su smještaj i opskrba hranom bili u nadležnosti civilnih vlasti, one zbog velikog broja pristiglih izbjeglica nisu bile u mogućnosti da u potpunosti izvrše svoju zadaću.⁷⁵⁵ Osim toga, puno bataljona je u svom sastavu imalo izbjeglice.⁷⁵⁶

2. Teškoće prilikom organizacije i nedovoljna oprema

402. Veliki broj svjedoka je govorio o teškoćama koje je ABiH imala zbog činjenice da su se na teritoriji Bosne i Hercegovine već vodile borbe, a ona još nije bila ustrojena. Jasno je da je u pogledu vojne opreme, opskrbljenosti i ljudstva, ABiH bila u nepovoljnijem položaju u odnosu na HVO koji je dobivao podršku iz Hrvatske.⁷⁵⁷ Ta će pitanja biti predmet razmatranja u nekoliko dijelova ove presude.

⁷⁴⁸ DH 1593; Semir Šarić, T(f) 17315; Martin Garrod, T(f) 8285; Ramiz Džaferović, T(f) 14210.

⁷⁴⁹ Prema svjedoku Tomislavu Mikuliću, u aprilu 1992. iz Donjeg Vakufa u Bugojno je stiglo približno 12.000 izbjeglica; u oktobru 1992. je u Bugojno stigao veliki broj izbjeglica iz Jajca, Tomislav Mikulić, T(f) 4491.

⁷⁵⁰ Zdravko Žulj, T(f) 3633; Tomislav Mikulić, T (f) 4491.

⁷⁵¹ DH 1009.

⁷⁵² U izvještaju organa bezbjednosti 3. korpusa od 13. juna 1993. govori se o dolasku 9.000 izbjeglica [Muslimana] u Vareš, a od 23. juna 1993. o odlasku 17.000 Hrvata iz Vareša (DH 1913).

⁷⁵³ DH 2088, par. 430.

⁷⁵⁴ Jozo Marković, T(f) 4434 (primjer Šušnja); DH 1008.

⁷⁵⁵ Mirsad Mesić, T(f). 12890 do 12891. Osman Hasanagić, T(f) 18881 do 18882.

⁷⁵⁶ U vezi s 306. brigadom vidi: Asim Delalić, T(f) 16350 i Fahir Čamdžić, T(f) 11698; u vezi sa 17. brigadom: Fikret Čuskić, T(f) 12052 i Tomislav Rajić, T(f) 2869; svjedok Osman Hasanagić je objasnio da su većinu vojnika 7. brigade činile izbjeglice. Budući da nije bilo kasarne u koju bi se mogli smjestiti, morao se obratiti civilnim vlastima da bi im našao smještaj. Vidi Osman Hasanagić, T(f) 18881 do 18882.

⁷⁵⁷ Alistair Duncan, T(f) 7363 do 7365; Mark Bower, T(f) 5183 do 5184; Peter Williams, T(f) 5950; Semir Šarić, T(f) 17315; Edib Zlotrg, T(f) 14990; Haris Jusić, T(f) 11279; DH 831.

V. MUDŽAHEDINI

A. Uvod

403. Ovo je prvi predmet pred Međunarodnim sudom u kojem tužilac iznosi navode o učestvovanju stranih mudžahedina odnosno muslimanskih boraca iz inostranstva u krivičnim djelima počinjenim u srednjoj Bosni tokom 1992. i 1993. godine. Vijeće je svjesno interesa u vezi s fenomenom mudžahedina, osobito s obzirom na događaje koji su se u svijetu odigrali nakon 1993. godine. Međutim, Vijeće će se njihovim prisustvom i navodnim učestvovanjem u događajima u srednjoj Bosni baviti samo u onoj mjeri u kojoj je to važno u odnosu na optužbe koje se iznose protiv dvojice optuženih u ovom predmetu.

404. U Optužnici se iznose navodi o učešću stranih mudžahedina u određenim krivičnim djelima koja se optuženima stavljaju na teret. Navodi se da su učestvovali u krivičnim djelima ubistva, okrutnog postupanja, razaranja i pljačkanja u srednjoj Bosni, i to u okolici Travnika, Zenice i u dolini Bile.

405. O učešću mudžahedina u tim krivičnim djelima govoriće se u dijelovima Presude koji se bave dotičnim krivičnim djelima. Ovo će se poglavlje baviti pitanjem potčinjenosti mudžahedina optuženima. Vijeće će ispitati vezu koja je postojala između optuženih i mudžahedina. U tu svrhu prvo će analizirati period koji je prethodio nastanku odreda "El Mudžahidin" kao jedinice 3. korpusa 13. augusta 1993. Nakon toga će ispitati veze koje su postojale između mudžahedina i 3. korpusa nakon osnivanja tog odreda. Vijeće je istovremeno svjesno činjenice da je nemoguće odgovoriti na pitanje da li su mudžahedini bili pod komandom optuženih ako se ne sprovede analiza dokaznih predmeta u vezi s relevantnim krivičnim djelima. Tim pitanjem Vijeće će se pozabaviti iz dva različita aspekta.

406. Prije no što prijeđe na analizu veze koja je u vrijeme predmetnih događaja postojala između mudžahedina i 3. korpusa, Vijeće će nešto više reći o dolasku mudžahedina u srednju Bosnu 1992. godine, njihovim ciljevima i aktivnostima kojima su se bavili, njihovim bazama i glavnim vođama.

1. Dolazak i porijeklo

a) Definicija termina “mudžahedini”

407. Analiza različitih dokaznih predmeta nastalih u predmetno vrijeme pokazuje da se termin “mudžahedini” nije koristio na jednoobrazan način. U određenim situacijama termin “mudžahedini” označavao je strane muslimanske borce koji su došli iz arapskih zemalja; u drugim prilikama, osobito u slučaju svjedoka Hrvata koji su stupili pred Vijeće, termin “mudžahedini” obuhvatao je isto tako i domaće bosanske borce koji su se pridružili strancima arapskog porijekla i koji su nastojali tim strancima nalikovati, naročito u načinu odijevanja. Osim toga, HVO je često koristio termin “mudžahedini” ili “MOS” kada se govorilo o ABiH ili o 7. brigadi, odnosno 3. korpusu ABiH.

408. U Optužnici se termin “mudžahedini” koristi isključivo kada se govori o muslimanskim borcima iz inostranstva.⁷⁵⁸

409. Vijeće će termin “mudžahedini” koristiti istovremeno i za strane muslimanske borce i za domaće ljude koji su im se pridružili. Kao što će se iznijeti niže u tekstu,⁷⁵⁹ u grupi boraca smještenih u bazi u Poljanicama bilo je i mještana, bilo bivših pripadnika Muslimanskih oružanih snaga iz Travnika bilo dezertera iz jedinica ABiH, ili pak osoba koje nikada nisu bile pripadnici vojske, među kojima je bilo čak i maloljetnika. Termin “strani mudžahedini” ili “strani muslimanski borci” koristiće se za borce iz inostranstva koji su u srednju Bosnu stigli tokom 1992. i 1993. godine.

410. U mnogim dokumentima, prije svega onima koji potiču od HVO-a, pominje se termin “muslimanske oružane snage” (“MOS”) ili “muslimanske snage”. Kao i termin “mudžahedini”, tako se i termin “MOS” koristio na različite načine. Upotrebljava se bilo kao oznaka za ABiH,⁷⁶⁰ bilo da bi se označila jedna konkretna jedinica ABiH, odnosno 7. brigada.⁷⁶¹ I konačno, u nekim dokaznim predmetima koji potiču iz ABiH ili od međunarodnih posmatrača, termin “MOS” koristi se kako bi se napravila razlika između mudžahedina i ABiH.⁷⁶² Vijeće neće u Presudi koristiti termin “MOS”.

⁷⁵⁸ Vidi npr., par. 18 do 20 Optužnice.

⁷⁵⁹ Vidi *infra*, par. 419-426.

⁷⁶⁰ P 625, P 632, P 561, P 637, P 805, P 903.

⁷⁶¹ P 543.

⁷⁶² DH 167.7, DH 207 i DH 208.

b) Dolazak stranih mudžahedina u srednju Bosnu

411. Svjedoci optužbe i odbrane slažu se u tome da su strani mudžahedini u Zenicu i Travnik počeli pristizati tokom 1992. godine, tačnije u drugoj polovici 1992.⁷⁶³

412. U to vrijeme granice RBiH bile su pod kontrolom bilo organa Republike Srpske, bilo organa HVO-a.⁷⁶⁴ Zbog toga je legalnim vlastima RBiH, konkretno MUP-u, bilo vrlo teško kontrolisati ulazak i kretanje stranaca po teritoriji RBiH.⁷⁶⁵ Strani mudžahedini su u Bosnu stizali iz Republike Hrvatske i iz Hercegovine, gdje je HVO uspostavio svoju vlast.⁷⁶⁶ Vrlo često su stizali kao pripadnici humanitarnih organizacija i nisu se prijavljivali organima vlasti RBiH.⁷⁶⁷

c) Porijeklo i fizički izgled stranih mudžahedina

413. Većina stranih mudžahedina stizala je iz sjevernoafričkih zemalja ili s Bliskog, pa i Dalekog istoka, konkretno iz Afganistana, Alžira, Egipta, Irana, Jemena, Katara, Pakistana, Saudijske Arabije, Tunisa i Turske.⁷⁶⁸ Među njima je bio i nepoznati broj osoba iz evropskih zemalja.⁷⁶⁹

414. Strane mudžahedine bilo je lako raspoznati zbog njihove tradicionalne odjeće i tamnije puti.⁷⁷⁰ Nosili su dugačke brade, turbane ili pokrivala za glavu. Neki su bili odjeveni u maskirne uniforme ili u dijelove maskirnih uniformi, dok su drugi nosili dugačke bijele halje.⁷⁷¹ Neki su oko glave ili vrata imali marame.⁷⁷² Većina nije govorila bosanski i koristila se isključivo arapskim jezikom.⁷⁷³ Strani mudžahedini bili su opremljeni automatskim puškama i bacačima raketa. Neki su nosili sablje ili

⁷⁶³ Svjedok BA, T(f) 715; Franjo Križanac, T(f) 1090 i 1091; Ivanka Tavić, T(f) 1155; svjedok AH, T(f) 1244; svjedok XC, T(f) 1679; Nenad Bogeljić, T(f) 2096 i 2097; Ivo Fišić, T(f) 2238; svjedok ZA, T(f) 2311; Dalibor Adžaić, T(f) 2394; Tomislav Rajić, T(f) 2807; Živko Totić, T(f) 3128; Sulejman Ribo, T(f) 11066; Enes Ribić, T(f) 11378; Munir Karić, T(f) 11435.

⁷⁶⁴ Režib Begić, T(f) 12493.

⁷⁶⁵ Režib Begić, T(f) 12492.

⁷⁶⁶ Džemal Merdan, T(f) 13146; svjedok HF, T(f) 17208; P 220.

⁷⁶⁷ Režib Begić, T(f) 12494; P 626.

⁷⁶⁸ P 482, P 112, P 352; Mark Bower, T(f) 5136 i 5137; Guy Chambers, T(f) 6036.

⁷⁶⁹ P 368, P 482.

⁷⁷⁰ Franjo Križanac, T(f) 1090; Munir Karić, T(f) 11435; Anda Pavlović, T(f) 1306; svjedok XC, T(f) 1679; svjedok XD, T(f) 1746; Ivo Fišić, T(f) 2238; Tomislav Rajić, T(f) 2813; Mirko Ivkić, T(f) 4578.

⁷⁷¹ Svjedok AH, T(f) 1244; Tomislav Rajić, T(f) 2812 i 2813; Dalibor Adžaić, T(f) 2395; Ivo Mršo, T(f) 2484; Svjedok ZR, T(f) 3070; Živko Totić, T(f) 3176; Mirko Ivkić, T(f) 4575; Vaughan Kent-Payne, T(f) 4796, 4808 i 4889; svjedok ZO, T(f) 7745; Andrew Hogg, T(f) 7868 i 7869; P 92 (zapečaćen), par. 4.

⁷⁷² Franjo Križanac, T(f) 1091, 1116 i 1104; svjedok AH, T(f) 1244; svjedok XA; Tomislav Rajić, T(f) 2813; Mirko Ivkić, T(f) 4578.

⁷⁷³ Katica Kovačević, T(f) 906; svjedok AH, T(f) 1244; Vaughan Kent-Payne, T(f) 4778.

Prijevod

duge noževe.⁷⁷⁴ Pojedini svjedoci prepoznali su oznake koje su strani mudžahedini nosili na ramenu.⁷⁷⁵

2. Ciljevi i aktivnosti

415. Iz dokaznih predmeta u kojima se govori o tome tko su zapravo strani mudžahedini slijedi da se termin “mudžahedini” odnosi na muslimane borce džihada, odnosno koji vode sveti rat.⁷⁷⁶ Strani mudžahedini dolazili su u srednju Bosnu kako bi svojoj muslimanskoj braći pomogli u odbrani protiv srpskog agresora.⁷⁷⁷ Imali su namjeru da po uspostavljanju mira napuste zemlju.⁷⁷⁸ Iz istih izvora slijedi da su strani mudžahedini uz to željeli širiti svoju vjeru i da su smatrali da oni na najvjerniji način prenose tekstove Islama.⁷⁷⁹

416. Čini se da je većina stranih mudžahedina u srednju Bosnu stigla u svojstvu pripadnika humanitarnih organizacija. Svjedoci odbrane slažu se u tome da su se oni u prvoj fazi doista bavili humanitarnim aktivnostima.⁷⁸⁰ Lokalnom stanovništvu donosili su značajnu pomoć, naročito u hrani. Organizovali su obuku i vjersku nastavu.⁷⁸¹

417. U drugoj polovici 1992. godine, kada je izbio sukob u srednjoj Bosni, strani mudžahedini uključili su se u borbu.⁷⁸² Nabavljali su oružje i uniforme za lokalno stanovništvo i organizovali vojnu obuku.⁷⁸³ Kao što će kasnije biti objašnjeno, strani mudžahedini sistematski su učestvovali u borbama na strani ABiH.⁷⁸⁴

418. S obzirom na svoj humanitarni angažman, strani mudžahedini su na početku među lokalnim stanovništvom uživali određen stepen povjerenja i podrške.⁷⁸⁵ Pristupali su im mladi muškarci, čak i maloljetnici; vojnici ABiH dezertirali su iz

⁷⁷⁴ Svjedok XA, T(f) 1421; svjedok XD, T(f) 1747; Mirko Ivkić, T(f) 4575 i 4576; Cameron Kiggell, T(f) 4981; Mark Bower, T(f) 5137.

⁷⁷⁵ Svjedok XD, T(f) 1748 do 1750, koji je prepoznao oznake broj 1 i 22 na dokaznom predmetu P 4; Cameron Kiggell, T(f) 4981, koji je prepoznao oznake broj 9 i 15 na dokaznom predmetu P 4.

⁷⁷⁶ P 112, str. 2 i 6; P 482, str. 9.

⁷⁷⁷ P 112, str. 3; P 482, str. 9.

⁷⁷⁸ P 112, str. 3.

⁷⁷⁹ P 112, str. 7.

⁷⁸⁰ Halim Husić, T(f) 10875; Derviš Suljić, T(f) 11305 i 11332; Munir Karić, T(f) 11435 i 11437; Fikret Čuskić, T(f) 12137; Esed Sipić, T(f) 14788.

⁷⁸¹ Halim Husić, T(f) 10875.

⁷⁸² Enes Ribić, T(f) 11378 i 11379; Ferid Jašarević, T(f) 11551; svjedok HF, T(f) 17226.

⁷⁸³ Halim Husić, T(f) 10876 i 10929; Sulejman Ribo, T(f) 11041.

⁷⁸⁴ Vidi *infra*, par. 529-546.

⁷⁸⁵ Halim Husić, T(f) 10875 i 10884.

Prijevod

vlastitih jedinica kako bi se pridružili stranim mudžahedinima, naročito zbog materijalne koristi.⁷⁸⁶ Neki od stranih mudžahedina ženili su se s domaćim djevojkama.⁷⁸⁷ No, s vremenom su strani mudžahedini počeli širiti fundamentalističku viziju islama. Nalagali su bosanskim ženama da se pokrivaju, osuđivali konzumaciju alkohola i od domaćih muslimana tražili da se drže islama. Strani mudžahedini upadali su u kafiće i restorane u kojima se služio alkohol. Kada bi vidjeli neku ženu ili mladu djevojku da je odjevena na nepropisan način, žestoko bi reagovali. Zbog tako strogih stavova odnosi između stranaca i domaćih ljudi postajali su sve lošiji.⁷⁸⁸

3. Mudžahedinske baze

a) Baza u Poljanicama

419. Baza Poljanice nalazila se pokraj sela Mehurići u sjevernom dijelu doline Bile.⁷⁸⁹ Dolina rijeke Bile nalazi se sjeverozapadno od Travnika, sjeverno od glavnog puta koji povezuje gradove Zenicu i Travnik.⁷⁹⁰ Ta dolina bila je dio zone odgovornosti 306. brigade.⁷⁹¹

420. Strani mudžahedini u Mehuriće su stigli u drugoj polovici 1992. godine.⁷⁹² Civilna vlast u Mehurićima, odnosno ratno predsjedništvo mjesta, dozvolilo je da se desetak stranih mudžahedina smjeste na drugi i treći sprat osnovne škole u Mehurićima s obrazloženjem da je riječ o predstavnicima humanitarnih organizacija koje civilnom stanovništvu donose pomoć, prije svega hranu i druge osnovne potrepštine.⁷⁹³ Ti mudžahedini napustili su osnovnu školu kada se tamo krajem 1992.

⁷⁸⁶ Munir Karić, T(f) 11437; Sulejman Ribo, T(f) 11041; Fahir Čamdžić, T(f) 11703, 11755 i 11756; Esed Sipić, T(f) 14789; vidi *infra*, par. 600-604.

⁷⁸⁷ Sejad Jusić, T(f) 11122; Enes Ribić, T(f) 11380 i 11405; Munir Karić, T(f) 11450; svjedok HB, T(f) 12588.

⁷⁸⁸ Guy Chambers, T(f) 6036 i 6110; Vlado Adamović, T(f) 9490 i 9491; Remzija Šiljak, T(f) 10489 i 10664; Halim Husić, T(f) 10885; Sulejman Ribo, T(f) 11043; svjedok HF, T(f) 17205; Munir Karić, T(f) 11437; Ferid Jašarević, T(f) 11549; Fikret Čuskić, T(f) 12137; Esed Sipić, T(f) 14788; Asim Delalić, T(f) 16376 i 16377; Sejad Jusić, T(f) 11122 i 11123; vidi takođe dokaz DH 271.

⁷⁸⁹ P 936.

⁷⁹⁰ P 98, P 936, DH 82, DK 28.

⁷⁹¹ Vidi *infra*, par. 581-582.

⁷⁹² Fahir Čamdžić, T(f) 11693; Sulejman Ribo, T(f) 11066; P 482, T(f) 8520.

⁷⁹³ Fahir Čamdžić, T(f) 11694 do 11696; Halim Husić, T(f) 10873; Sulejman Ribo, T(f) 11039; Sejad Jusić, T(f) 11121; Derviš Suljić, T(f) 11305 i 11332; Munir Karić, T(f) 11436 i 11437; Ferid Jašarević, T(f) 11547 i 11548; Hamid Suljić, T(f) 11879 i 11880; Salim Tarakčija, T(f) 11793; Esed Sipić, T(f) 14787, 14803, 14825; Asim Delalić, T(f) 16354; Remzija Šiljak, T(f) 10608 do 10610.

Prijevod

ili početkom 1993. godine smjestio 1. bataljon 306. brigade.⁷⁹⁴ No, u školi su zadržali jednu ili dvije kancelarije.⁷⁹⁵

421. Nakon toga premjestili su se u kuće Savića u Poljanicama, zaseoku koji se nalazi oko 500 metara od sela Mehurići.⁷⁹⁶ Čini se da se ova mudžahedinska baza sastojala od najmanje jedne kuće i jedne staje⁷⁹⁷ te da se tamo nalazila i jedna velika livada koju su mudžahedini koristili za gimnastiku i molitvu.⁷⁹⁸ Oko baze nije bilo nikakvih prepreka niti barikada. Postojala je samo nekakva ograda.⁷⁹⁹ Međutim, prema riječima svjedoka koji su pokušali ući u bazu, na ulazu je stajao naoružani stražar koji je sprečavao ulaz.⁸⁰⁰

422. Što se tiče broja mudžahedina u toj bazi, iskazi se znatno razlikuju. Svi svjedoci su pominjali poteškoće s procjenom broja prisutnih boraca, naročito s obzirom na činjenicu da su se oni mnogo kretali unaokolo i da su nosili tradicionalnu arapsku odjeću, što je mjesnom stanovništvu otežavalo njihovo razaznavanje.⁸⁰¹ Svjedok Sulejman Ribo izjavio je da je posljednjih šest mjeseci 1992. godine u Mehurićima boravilo oko 100 mudžahedina. Procijenio je da se taj broj povećao tokom 1993. godine i da je njihovim redovima prišao određeni broj domaćih ljudi.⁸⁰² Lično je poznao dvanaestak lokalnih Muslimana iz regije Mehurića koji su se priključili stranim mudžahedinima.⁸⁰³ Osim toga, velik broj izbjeglica protjeranih iz drugih regija BiH došao je u opštinu Travnik i pridružio se stranim mudžahedinima u

⁷⁹⁴ Halim Husić, T(f) 10883 i 10910; Derviš Suljić, T(f) 11306 i 11307; Ferid Jašarević, T(f) 11549; Fahir Čamdžić, T(f) 11697 i 11764; Esed Sipić, T(f) 14787, 14803 i 14825; Asim Delalić, T(f) 16354 er 16382; Hamid Suljić, T(f) 11912; Salim Tarakčija, T(f) 11793; Suad Menzil, T(f) 14098; Esed Sipić, T(f) 14787, 14803 i 14825.

⁷⁹⁵ Remzija Šiljak, T(f) 10488, 10611 do 10612.

⁷⁹⁶ P 934, karta Mehurića (svjedok Sulejman Ribo na njoj je brojkom 4 označio mjesto na kojem se nalazila baza Poljanice, vidi Sulejman Ribo, T(f) 11086); Remzija Šiljak, T(f) 10489; Halim Husić, T(f) 10883 i 10910; Sulejman Ribo, T(f) 11042, 11077 i 11078; Sead Jusić, T(f) 11121; Derviš Suljić, T(f) 11306 do 11308; Ferid Jašarević, T(f) 11549; Fahir Čamdžić, T(f) 11697; Hamid Suljić, T(f) 11881 i 11912; Salim Tarakčija, T(f) 11793; Suad Menzil, T(f) 14098, 14138 i 14141; Esed Sipić, T(f) 14787, 14803 i 14825; Asim Delalić, T(f) 16354.

⁷⁹⁷ Anđa Pavlović, T(f) 1329 (svjedokinja zatočena u bazi nakon napada na Miletice); DH 2092, par. 9 (izjava Dede Suljića, zatočenog u bazi nakon napada na Miletice); Esed Sipić, T(f) 14794; Ahmed Kulenović, T(f) 13924, je govorio o drvenoj baraki; Vezir Jusufspahić, T(f) 14042, je govorio o maloj vikendici; Asim Delalić, T(f) 16385, je govorio o dvije kuće i barakici; svjedok HE, T(f) 17011, koji govori o dvije ili tri kuće i jednoj garaži. No, niti jedan od ovih svjedoka nikada nije ušao u bazu.

⁷⁹⁸ Svjedok HE, T(f) 17011.

⁷⁹⁹ Ahmed Kulenović, T(f) 13924; Esed Sipić, T(f) 14794.

⁸⁰⁰ Esed Sipić, T(f) 14794; Asim Delalić, T(f) 16359.

⁸⁰¹ Sulejman Ribo, T(f) 11070; Sejad Jusić, T(f) 11144.

⁸⁰² Sulejman Ribo, T(f) 11070.

⁸⁰³ Sulejman Ribo, T(f) 11073.

Prijevod

bazi Poljanice.⁸⁰⁴ Svjedok HB smatra da je u bazi bilo oko 150 boraca, dok je svjedok HE govorio o 50 stranih i 50 domaćih boraca.⁸⁰⁵ Svjedoci Esed Sipić i Asim Delalić, obojica bivši pripadnici 306. brigade, posvjedočili su da su pripadnici 306. brigade dezertirali iz te jedinice kako bi se priključili stranim mudžahedinima. Procijenili su broj dezertera na pedesetak.⁸⁰⁶ Kada je svjedok Ahmed Kulenović u augustu 1993. s Mehmedom Alagićem otišao u bazu, vidio je pet ili šest naoružanih i osam do deset osoba u uniformama, ali nenaoružanih.⁸⁰⁷ Međutim, ne zna da li je tamo bilo i drugih boraca.⁸⁰⁸

423. Vijeće primjećuje da su prema riječima tih svjedoka u bazi boravile različite grupe boraca: prije svega, tamo su bili strani muslimanski borci, o kojima svjedoci najčešće govore kao o “mudžahedinima”, a uz njih su tamo boravili i Bošnjaci, bilo iz te regije, bilo iz drugih dijelova BiH. Među mještanima su, s jedne strane, bili bivši pripadnici ABiH koji su napustili svoje jedinice da bi prešli mudžahedinima, a s druge strane oni koji nikada nisu ni bili u vojsci, među kojima je bilo i malodobnih osoba, i koji su se odmah priključili vojnicima u bazi.⁸⁰⁹ U bazi Poljanice bilo je i bivših pripadnika muslimanskih snaga iz Travnika, od kojih je jedan dio ušao u sastav regularnih vojnih jedinica, dok su se drugi odmah priključili mudžahedinima iz pomenute baze.⁸¹⁰

424. Neki su se svjedoci prisjetili imena određenih mudžahedina smještenih u toj bazi. Tako je više svjedoka pomenulo prisutnost izvjesnog Ramadana u Mehurićima. On je govorio bosanski/hrvatski/srpski i katkada je služio kao prevodilac. Prema riječima svjedoka Sulejmana Ribe, izvjesni Osman Tahirović u bazi je radio kao kuhar.⁸¹¹ Ribo se takođe sjeća da se redovima mudžahedina u Mehurićima među prvima priključio Ramo Durmić i da je on slobodno mogao ulaziti u bazu i iz nje izlaziti.⁸¹²

⁸⁰⁴ Sulejman Ribo, T(f) 11073 i 11074.

⁸⁰⁵ Svjedok HB, T(f) 12615; svjedok HE, T(f) 17031.

⁸⁰⁶ Esed Sipić, T(f) 14820; Asim Delalić, T(f) 16355, 16356, 16385 i 16386. Vidi takođe Fahir Čamdžić, T(f) 11702, 11756 i 11757.

⁸⁰⁷ Ahmed Kulenović, T(f) 13921.

⁸⁰⁸ Ahmed Kulenović, T(f) 13972.

⁸⁰⁹ O problemu dezertiranja više će se govoriti u dijelu o formalnoj subordinaciji i u dijelu teksta koji se bavi 306. brigadom i mudžahedinima. Vidi *infra*, par. 486-487 i 600-604.

⁸¹⁰ Fikret Čuskić, T(f) 12085, 12086 i 12107; vidi takođe DK 15, P 695 i P 576.

⁸¹¹ Sulejman Ribo, T(f) 11075 i 11076.

⁸¹² Sulejman Ribo, T(f) 11076 i 11088.

Prijevod

425. Svi su svjedoci izjavili da su se mudžahedini mnogo kretali po tom području, najčešće terenskim vozilima marke “Toyota”. Rijetko su se kretali pješice.⁸¹³ Svjedok Sulejman Ribo procijenio je da su mudžahedini imali desetak vozila.⁸¹⁴ Ta vozila nisu imala registarske tablice.⁸¹⁵ Više svjedoka je izjavilo da na mudžahedinima smještenim u bazi nisu vidjeli nikakve oznake.⁸¹⁶

426. Mudžahedini su se u bazi bavili različitim aktivnostima.⁸¹⁷ Između ostalog, organizovali su vojnu obuku za dobrovoljce koji su pristali da ostanu u bazi.⁸¹⁸ Osim toga, odlazili su na izviđačke zadatke i učestvovali u borbama na liniji fronte protiv srpskih i hrvatskih snaga, zbog čega je teško ocijeniti koliko je mudžahedina doista bilo prisutno na području Mehurića.

b) Baza u Orašcu

427. Godine 1993. selo Orašac bilo je dio opštine Travnik, koja je bila u zoni odgovornosti 3. korpusa ABiH.⁸¹⁹ Prema riječima svjedoka HE, baza Orašac nalazila se u zoni odgovornosti u nadležnosti OG “Bosanska krajina”.⁸²⁰ Orašac je bilo malo hrvatsko selo od 35 kuća.⁸²¹ Čini se da su hrvatski seljani Orašac napustili u razdoblju između 24. aprila 1993. i 8. juna 1993., nakon ubistava počinjenih u Miletićima 24. aprila 1993.⁸²² Željeli su se smjestiti u neko veće selo, gdje su se nadali da će biti zaštićeni od napada.⁸²³

428. Mudžahedini su u Orašac stigli u drugoj polovici 1993. godine.⁸²⁴ Tamo su od montažnih elemenata izgradili zgradu na četiri sprata.⁸²⁵ Smjestili su se i u kuće

⁸¹³ Andrew Hogg, T(f) 7835 i 7836; Sulejman Ribo, T(f) 11069 i 11072; Derviš Suljić, T(f) 11304; svjedok HB, T(f) 12615 i 12616; Ahmed Kulenović, T(f) 13934 i 13935; Asim Delalić, T(f) 16390.

⁸¹⁴ Sulejman Ribo, T(f) 11071.

⁸¹⁵ Sulejman Ribo, T(f) 11072.

⁸¹⁶ Sulejman Ribo, T(f) 11072; Ahmed Kulenović, T(f) 13935; Esed Sipić, T(f) 14803.

⁸¹⁷ Vidi *infra*, par. 530-540 i 590-596.

⁸¹⁸ Halim Husić, T(f) 10876 i 10929. Prema riječima tog svjedoka, to nije bila obuka na visokom nivou, nego je riječ prije bila o tome da se nauči rukovati oružjem; P 482, T(f) 8522, vidi isto tako str. 8542, gdje se govori o razdoblju nakon osnivanja jedinice “El Mudžahidin”.

⁸¹⁹ Zajednička izjava o činjenicama o kojima su se strane sporazumjele, činjenica br. 7 (Prilog B).

⁸²⁰ Svjedok HE, T(f) 10732.

⁸²¹ Tomislav Rajić, T(f) 2813; P 760 (uvršteno u spis s isključivo deskriptivnim komentaram).

⁸²² Tomislav Rajić, T(f) 2813.

⁸²³ Tomislav Rajić, T(f) 2813 i 2814.

⁸²⁴ Tomislav Rajić, T(f) 2814 (Rajić je Orašac po prvi put otišao 1996. godine i tek je tada, dakle 1996., vidio mudžahedine, str. 2894. Međutim, imao je saznanja o prisutnosti mudžahedina u Orašcu 1993. godine na osnovu svog posla i razgovora s predstavnicima međunarodne zajednice, str. 2995); svjedok HE, T(f) 17010 i 17011; P 394 (zapečaćen), par. 11.

⁸²⁵ Tomislav Rajić, T(f) 2814.

Prijevod

hrvatskih seljana.⁸²⁶ Video-kaseta P 761 sadrži snimke različitih objekata koje su mudžahedini koristili u bazi, uključujući i zgradu za sastanke i molitvu, kao i objekt u kojem su držani zatočenici.⁸²⁷

429. Dok su u oktobru 1993. boravili kao zatočenici u bazi Orašac, svjedoci Ivo Fišić, Z12 i Z13 tamo su vidjeli strane i domaće mudžahedine.⁸²⁸ Nije jasno koliko je mudžahedina boravilo u bazi.

430. Mudžahedini su svoju bazu u Orašcu zadržali najmanje do 1996. godine.⁸²⁹

c) Grad Travnik

431. Više svjedoka je izjavilo da su od druge polovice 1992. u Travniku viđali strane mudžahedine.⁸³⁰ Strane mudžahedine moglo se vidjeti na raznim mjestima u gradu, naročito u kancelarijama različitih humanitarnih organizacija koje su organizovali u blizini džamija u gradu.⁸³¹

d) Grad Zenica

432. Svjedoci koji su dali iskaze pred Vijećem govorili su i o prisutnosti stranih mudžahedina u gradu Zenici.⁸³² Mudžahedini su viđani u Travničkoj ulici, na broju 34.⁸³³

433. Uz to, strani mudžahedini viđani su i u muzičkoj školi u Zenici.⁸³⁴ Svjedok XA je potvrdio da je krajem mjeseca aprila 1993. na spratu škole vidio tri ili četiri stranca koji su govorili arapski i koji su nosili velike brade i puške.⁸³⁵ Oko kundaka

⁸²⁶ Tomislav Rajić, T(f) 2814.

⁸²⁷ P 761 (uvršteno zajedno sa isključivo deskriptivnoim transkriptom); P 52 je fotografija sela.

⁸²⁸ Ivo Fišić, CRA str. 2252; P 394, (zapečaćen), par. 12, 14 i 17; P 395, (zapečaćen), par. 16, 26, 31, 33 i 36.

⁸²⁹ Tomislav Rajić, T(f) 2835. Svjedok Tomislav Rajić rekao je u svom iskazu da je mudžahedine u Orašcu vidio prilikom jedne posjete mjestu 1996. godine.

⁸³⁰ Ivanka Tavić, T(f) 1155 i 1156; svjedok AH, T(f) 1244; Ivo Fišić, T(f) 2238; svjedok XD, T(f) 1746; Remzija Šiljak, T(f) 10579 i 10608; Hamed Mesanović, T(f) 10724.

⁸³¹ Ivanka Tavić, T(f) 1156; Tomislav Rajić, T(f) 2811 i 2812; Dalibor Adžaić, T(f) 2395; Mirko Ivkić, T(f) 4577; Andrew Hogg, T(f) 7830; Samir Konjalić, T(f) 12777, 12778 i 12813; Ahmed Kulenović, T(f) 13900, 13915 i 13916.

⁸³² Nenad Bogeljić, T(f) 2096 i 2097; Mijo Marković, T(f) 2362; Živko Totić, T(f) 3125 do 3127; svjedok ZN, T(f) 5271; svjedok ZP, T(f) 8812 i 8813; Fehim Muratović, T(f) 15048; vidi takođe dokaze P 430, P 431 i P 585. Vidi DH 104, detaljnu kartu Zenice.

⁸³³ Svjedok ZA, T(f) 2315.

⁸³⁴ Nenad Bogeljić, T. 2098; P 401, (zapečaćen), par. 16; vidi P 7, fotografiju muzičke škole.

⁸³⁵ Svjedok XA, T(f) 1444 i 1445.

Prijevod

pušaka bile su zavezane marame s arapskim slovima.⁸³⁶ Iznad vrata prostorije za koju se činilo da služi kao spavaonica stajali su natpisi na arapskom i svjedok je uspio pročitati natpis napisan latinicom *Hezbollah*.⁸³⁷ Od obavještajne službe u svojoj jedinici Živko Totić je doznao da su neki od stranih mudžahedina smješteni u muzičkoj školi u Zenici.⁸³⁸ Ti mudžahedini bili su naoružani, nosili su uniforme i bili su iz zemalja sjeverne Afrike, te iz Sirije, Saudijske Arabije i Jordana.⁸³⁹ Prema riječima svjedoka, ti su ljudi u Zenici viđani od kraja 1992. do 1993. godine.⁸⁴⁰ Drugi svjedoci govorili su o lokalnim mudžahedinima s dugačkim bradama koji su boravili u školi.⁸⁴¹

434. Nakon borbi 18. aprila 1993. mudžahedini su se smjestili i u zgradi “Vatrostalne” u Podbrežju u okolini Zenice, bivšem štabu komande brigade “Jure Francetić”.⁸⁴² Čini se da je ista zgrada kasnije služila kao baza i za jedinicu “El Mudžahidin”.⁸⁴³ S obzirom na to da su mudžahedini stalno bili u pokretu, teško je tačno odrediti koliko je mudžahedina bilo smješteno u toj zgradi.⁸⁴⁴

e) Arnauti

435. Od otprilike mjeseca oktobra 1992. postojala je i jedna baza za obuku koji su držali turski mudžahedini u Arnautima, selu udaljenom dvadesetak kilometara od Zenice.⁸⁴⁵ Čini se da su mudžahedini iz te baze sudjelovali u borbama na planini Zmajevac južno od Zenice 18. aprila 1993.⁸⁴⁶

⁸³⁶ Svjedok XA, T(f) 1444 i 1447.

⁸³⁷ Svjedok XA, T(f) 1445.

⁸³⁸ Živko Totić, T(f) 3126 i 3127.

⁸³⁹ Živko Totić, T(f) 3127.

⁸⁴⁰ Živko Totić, T(f) 3128.

⁸⁴¹ P 402, (zapečaćen), par. 20, 21 i 23.

⁸⁴² Fehim Muratović, T(f) 15055; P 782. Vidi DH 2080, detaljnu kartu Zenice, u koju je oznake unio svjedok Semir Šarić.

⁸⁴³ Fehim Muratović, T(f) 15055; P 482, T(f) 8542.

⁸⁴⁴ Fehim Muratović, T(f) 15056.

⁸⁴⁵ Svjedok BA, T(f) 715 i 716; Živko Totić, T(f) 3126 i 3127; Cameron Kiggell, T(f) 5005, 5006, 5008 i 5078; P 371, Prilog G od 8. maja 1993, P 352, str. 17, P 100.

⁸⁴⁶ P 462, P 558.

f) Bijelo Bučje

436. Tokom 1993. godine mudžahedini su bili prisutni i u Bijelom Bučju.⁸⁴⁷ Izgleda da su ti mudžahedini bili dio mudžahedinske grupe stacionirane u Poljanicama i u Zenici.⁸⁴⁸

g) Ravno Rostovo

437. Čini se da je mudžahedina bilo i u Ravnom Rostovu sjeveroistočno od Bugojna, iako Vijeće nije utvrdilo o kojoj je tačno grupi mudžahedina bila riječ.⁸⁴⁹

4. Vođe mudžahedina

438. Na osnovu dokaza P 482, prvi vođa stranih mudžahedina u srednjoj Bosni 1992. godine bio je Abu Abdel Aziz, porijeklom s Arapskog poluotoka.⁸⁵⁰ Iz BiH je otišao početkom 1993. godine kako bi namaknuo sredstva kojim će se finansirati mudžahedini. Tada je komandu nad mudžahedinima navodno preuzeo jedan Egipćanin po imenu Vahudin.⁸⁵¹ Takođe na osnovu dokaza P 482, Vahudin je nakon otmice Živka Totića 15. aprila 1993. komandu nad mudžahedinima predao Abu Harisu iz Libije kako bi se mogao usredotočiti na vojna pitanja. Abu Haris je pregovarao o razmjeni zarobljenika s predstavnicima Posmatračke misije Evropske zajednice i s HVO-om.⁸⁵² Kasnije je u ljeto 1993. Abu Haris postao vođa jedinice "El Mudžahidin", dok je Vahudin ostao na položaju vojnog komandanta.⁸⁵³ Vahudin je početkom oktobra 1993. poginuo u zasjedi HVO-a u blizini Novog Travnika.⁸⁵⁴ Abu Haris je 1995. poginuo u Žepču.⁸⁵⁵ U jednom trenutku je komandu nad mudžahedinima preuzeo Abu Mali.⁸⁵⁶

---

⁸⁴⁷ P 775, DH 1360 i C 5, DK 15.

⁸⁴⁸ DK 15 i P 482, str. 22.

⁸⁴⁹ Svjedok HF, T(f) 17239; P 574, P 543.

⁸⁵⁰ P 482, T(f) 8520; P 112.

⁸⁵¹ P 482, T(f) 8535. /Vahudin ili Valjudim, prema iskazima svjedoka i dokumentima na bosanskom, navodi se u engleskoj i francuskoj verziji transkripta i dokumenata kao Wahiudeen ili Wahiudin./

⁸⁵² P 482, T(f) 8537.

⁸⁵³ P 482, T(f) 8542 i T(e) 8538; vidi takođe P 656.

⁸⁵⁴ P 482, T(f) 8547; DK 15. Taj incident je prethodio otmicama koje su sredinom oktobra 1993. dovele do zatočavanja više civila u bazu Orašac.

⁸⁵⁵ Svjedok HE, T(f) 10736.

⁸⁵⁶ Svjedok HF, T(f) 17253 i 17254; P 296.

439. Poznata su i imena drugih stranih i domaćih mudžahedina. Riječ je konkretno o Rami Durmišu, Ramadanu El-Suriju i Maktaufu. O tim osobama i o tome na koji su način upleteni u predmetne činjenice govoriće se na drugom mjestu u tekstu.⁸⁵⁷

5. Priroda navoda protiv dvojice optuženih

a) Obim Optužnice

440. Vijeće kao prvo mora razmotriti pitanje da li su mudžahedini, za koje se u Optužnici izričito navodi da su učestvovali u određenim krivičnim djelima, bili počinioци tih krivičnih djela i potčinjeni optuženima. U tačkama 3 i 4 iznose se navodi o učestvovanju mudžahedina u okrutnom postupanju u muzičkoj školi u Zenici i u Orašcu, kao i o odrubljivanju glave Draganu Popoviću u bazi u Orašcu. Osim toga, u tački 7 Optužnice mudžahedini se izričito terete za oštećenje crkve u Travniku.

441. Kao drugo, u Optužnici se ne navode precizni podaci o učešću mudžahedina u počinjenju određenih radnji. No, tužilac je od početka postupka tvrdio da su mudžahedini učestvovali u krivičnim djelima kao pripadnici 7. brigade i u prilog toj tvrdnji u spis je uvrstio određene dokaze. Riječ je, na primjer, o navodima o ubistvima počinjenima u Miletićima i Malinama, sadržanima u tački 1, paragrafi 39(b), 39(c) i (40) Optužnice,⁸⁵⁸ navodima o razaranjima i pljačkama u Miletićima i Malinama, sadržanima u tačkama 5 i 6, paragrafi (44) i (45) Optužnice,⁸⁵⁹ te o navodima o uništavanju ili hotimičnom nanošenju štete ustanovama namijenjenim religiji počinjenom u Gučkoj Gori, sadržanima u tački 7, paragraf (46) Optužnice.⁸⁶⁰

⁸⁵⁷ Vidi *infra*, par. 593, 625-641, 745, 779-781, 1077 i 1452.

⁸⁵⁸ U paragrafu 39 (b) Optužnice navodi se da su se ubistva, za koja se optuženi terete u tački 1, odigrala 8. juna 1993. u Miletićima "[prilikom] napada na Miletice [...] snaga 7. muslimanske brdske brigade i 306. brdske brigade". Iako se u ovom paragrafu ne pominju mudžahedini, tužilac je tokom suđenja tvrdio da su oni učestvovali u napadu na Miletice i u tamo počinjenim ubistvima: Uvodna riječ Tužilaštva, T(f) 383, 386 i 387; Odgovor Tužilaštva na prijedloge za donošenje oslobađajuće presude, par. 60, 147, 149, 154, 156, 158, 161 i 163; Završni podnesak Tužilaštva, par. 189.

⁸⁵⁹ U paragrafu 39 (c) Optužnice navodi se da su se ubistva, za koja se optuženi terete u tački 1, odigrala 8. juna 1993. u Malinama / Bikošima i da su u njima učestvovala snaga 7. muslimanske brdske brigade i 306. brdske brigade. Međutim, tokom postupka tužilac je tvrdio da su jedinice 7. brigade i 306. brigade, kao i mudžahedini koji su izvršavali operacije zajedno s tim brigadama, bili izravni počinioци masakra u Malinama i Bikošima: Odgovor Tužilaštva na prijedloge za donošenje oslobađajuće presude, par. 62 i 64; Završni podnesak Tužilaštva, par. 194.

⁸⁶⁰ U paragrafu 46 Optužnice optuženi Hadžihasanović tereti se za uništavanje ili hotimično nanošenje štete ustanovama namijenjenim religiji na dva mjesta. U vezi s Gučom Gorom (opština Travnik) u junu 1993., navodi se da su u krivičnim djelima učestvovala 7. muslimanska brdska brigada, 306. brdska brigada i 17. krajiška brdska brigada. Međutim, tokom postupka tužilac je predočio dokazni materijal kojim je želio dokazati da su počinioци razaranja bili mudžahedini: Odgovor Tužilaštva na prijedloge za donošenje oslobađajuće presude, par. 109.

Prijevod

442. U ovom predmetu ključno je pitanje da li se u Optužnici dovoljno jasno navodi da su mudžahedini kad su učestvovali u krivičnim djelima počinjenima u Miletićima, Malinama i Gučoj Gori, bili pod komandom optuženih.

443. Valja podsjetiti da se Optužnica mora čitati u cjelini, a ne kao slijed izolovanih paragrafa.⁸⁶¹ Iz toga slijedi da paragrafe 39(b), 39(c), 44, 45 i 46 valja interpretirati u svjetlu dijela Optužnice posvećenog kontekstu.

444. S tim u vezi treba citirati paragrafe 18, 19 i 20 Optužnice:

18) Muslimanski borci iz inostranstva, koji su sebe nazivali “mudžahedinima” ili “svetim ratnicima”, počeli su pristizati u Bosnu i Hercegovinu negdje sredinom 1992. godine. “Mudžahedini”, koji su dolazili uglavnom iz islamskih zemalja, bili su spremni za “džihad” ili “sveti rat” u Bosni i Hercegovini protiv neprijatelja bosanskih Muslimana.

19) Nakon osnivanja 7. muslimanske brdske brigade 19. novembra 1992., “mudžahedini” su uključeni u njen sastav i njoj potčinjeni.

20) “Mudžahedini” su u vrlo velikoj mjeri učestvovali u borbenim dejstvima 7. muslimanske brdske brigade i često su bili udarna snaga u njenim operacijama.

445. U paragrafima 18 do 20 navodi se da su mudžahedini po osnivanju 7. brigade bili uključeni u njen sastav i da su joj bili potčinjeni, te da su u vrlo velikoj mjeri učestvovali u njenim borbenim aktivnostima. Kada se zajedno čitaju paragrafi posvećeni krivičnim djelima i oni koji se odnose na kontekst, vidi se da se iznose navodi o učešću mudžahedina u krivičnim djelima za koja se tereti u paragrafima 39(b), 39(c), 44, 45 i 46, budući da se tvrdi da su oni bili uključeni u sastav 7. brigade.

446. Osim toga, valja primijetiti da su optuženi za navode koji se protiv njih iznose znali već prije početka postupka. Oni su u svojim pretpretresnim podnescima odgovorili na optužbe da su mudžahedini bili njima potčinjeni.⁸⁶² Uz to, iz podnesaka dostavljenih tokom postupka slijedi da nije bilo ni iznenađenja, niti štete nanesene odbrani budući da je odbrana odgovorila na navode prema kojima su mudžahedini bili počinioi krivičnih djela u Miletićima, Malinama i Gučoj Gori. Optuženi su sistematski opovrgavali tvrdnju da su nad mudžahedinima, navodnim počinioicima tih krivičnih djela, imali bilo kakvu kontrolu.⁸⁶³

⁸⁶¹ Vidi *supra*, par. 266-269.

⁸⁶² Pretpretresni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 46 i 47; Pretpretresni podnesak Kuburine odbrane, par. 30 i 31.

⁸⁶³ Kuburin prijedlog za donošenje oslobađajuće presude, par. 22, 27, 32 i 33; Hadžihasanovićeva replika na odgovor Tužilaštva na prijedloge za donošenje oslobađajuće presude, par. 24; Završni

447. Slijedom toga Vijeće zaključuje da su optuženi bili u dovoljnoj mjeri obaviješteni da se u Optužnici sva pominjanja 7. brigade takođe odnose i na mudžahedine, naročito u odnosu na krivična djela o kojima se navodi iznose u paragrafima 39(b), 39(c), 44, 45 i 46. S druge strane, kada se u Optužnici pominju druge jedinice 3. korpusa, time nije obuhvaćeno učešće mudžahedina u djelima za koje se tereti.

b) Identitet mudžahedina

448. U vezi s navodima koji se odnose i na mudžahedine, Vijeće se suočava s još jednim pitanjem. Odbrana tvrdi da identitet navodnih počinitelja nije utvrđen s dovoljnim stepenom preciznosti da bi se moglo utvrditi da li su oni bili potčinjeni optuženima i jesu li optuženi doista bili nadležni za njih.⁸⁶⁴ Odbrana optuženog Hadžihasanovića predbacila je tužiocu da je usvojio “simplicistički i naivni” pristup u vezi s “fenomenom mudžahedina”, i to stoga što se mudžahedini koji su se u predmetno vrijeme Optužnice nalazili u srednjoj Bosni ne mogu smatrati jasno prepoznatljivom grupom osoba koje su na tu teritoriju došle iz istih razloga, dijeleći iste ciljeve i djelujući u okviru istog koordinisanog zadatka.⁸⁶⁵ Isto tako, odbrana optuženog Kubure tužiocu je predbacila da nije jasno naveo ko je od stranih boraca bio u sastavu 7. brigade i bio njoj potčinjen.⁸⁶⁶

449. Vijeće primjećuje da se u Optužnici doista ne navodi tačno koji su mudžahedini ili koje su grupe mudžahedina počinile krivična djela za koja se tereti. S izuzetkom informacija sadržanih u paragrafima 18 do 20, citiranih gore u tekstu, Optužnica ne sadrži nikakve informacije u vezi s porijeklom, identitetom i organizacijom mudžahedina u srednjoj Bosni.

450. Kao što će se vidjeti iz ocjene dokaza koju je provelo Vijeće, u predmetno vrijeme u srednjoj Bosni bilo je više aktivnih grupa mudžahedina.⁸⁶⁷ No, Vijeće će se prvenstveno usredotočiti na grupu mudžahedina smještenu u bazi u Poljanicama kod

---

podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 203, 231, 243, 252, 256, 408, 477, 593, 642 (ff) i 658 (b); Završni podnesak Kuburine odbrane, par. 7, 13, 51, 53, 113 i 114.

⁸⁶⁴ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 134 i dalje, osobito 150, 183 i dalje; Završni podnesak Kuburine odbrane, par. 7 do 9.

⁸⁶⁵ Hadžihasanovićeve replika na odgovor Tužilaštva na prijedloge za donošenje oslobađajuće presude, par. 27.

⁸⁶⁶ Kuburin prijedlog za donošenje oslobađajuće presude, par. 23 i 24; Završni podnesak Kuburine odbrane, par. 7 do 9.

⁸⁶⁷ Vidi *infra*, par. 545.

Prijevod

Mehurića, u Bijelom Bučju kod Travnika, u Orašcu u dolini Bile i u Zenici.⁸⁶⁸ Analiza dokaznih predmeta pokazaće da su upravo te grupe mudžahedina bile umiješane u krivična djela o kojima rješava Vijeće.

c) Navodi o vezi između mudžahedina i ABiH

451. Valja primijetiti da tužilac tvrdi kako je postojala jasna veza između mudžahedina i jedinica 3. korpusa. Tako u vezi s krivičnim djelima počinjenim u Miletićima, Malinama, muzičkoj školi u Zenici i u Gučkoj Gori tužilac eksplicitno ili implicitno navodi da su mudžahedini, koji su bili počinioci tih djela, bili potčinjeni 7. brigadi.⁸⁶⁹ Što se tiče krivičnih djela počinjenih u Orašcu, tužilac iznosi navode o učešću mudžahedina potčinjenih “OG ‘Bosanska krajina’ 3. korpusa ABiH”.⁸⁷⁰ I konačno, u vezi s razaranjima počinjenim u Travniku, tužilac tvrdi da su ta krivična djela izvršili mudžahedini potčinjeni “3. korpusu ABiH i/ili 17. krajiškoj brdskoj brigadi”.⁸⁷¹

452. Slijedom toga, Vijeće mora utvrditi da li je grupa mudžahedina iz, između ostalih, baze u Poljanicama učestvovala u krivičnim djelima iz Optužnice i da li je bila potčinjena optuženima u trenutku izvršenja djela, tj. konkretno, da li je bila potčinjena jedinicama 3. korpusa, za koje se u Optužnici navodi da su učestvovala u tim djelima.

6. Različiti izvori u vezi s mudžahedinima

453. Vijeće je analiziralo mnoštvo dokaznih predmeta u vezi s mudžahedinima, a naročito u pogledu njihovih odnosa s 3. korpusom i dvojicom optuženih. S obzirom na broj dokaza uvrštenih u spis i broj svjedoka koji su stupili pred Vijeće, u ovoj Presudi nije moguće govoriti o svakom od tih dokaza i analiziranih iskaza. U ovoj fazi valja iznijeti nekoliko opštih primjedbi u vezi s različitim izvorima dokaznih predmeta.

⁸⁶⁸ Čini se da je ta ista grupa mudžahedina imala i bazu u Ravnom Rostovu ako su tačne tvrdnje HVO-a. Tvrdi se da su četvoricu hrvatskih oficira, otetih 13. aprila 1993., mudžahedini odveli u Ravno Rostovo; vidi *infra*, par. 502. Iz dokaznih predmeta u vezi s otmicom hrvatskih oficira u aprilu 1993. slijedi da je za to bila odgovorna grupa mudžahedina sa bazom u Poljanicama. Vidi dio u vezi s otmicom Živka Totića. Vidi *infra*, par. 505-514.

⁸⁶⁹ Par. 39(b), 39(c), 40, 41(a) i 42(a), i 46 Optužnice.

⁸⁷⁰ Par. 41(bc) i 42(e), 43(e) Optužnice.

⁸⁷¹ Par. 46 Optužnice.

Prijevod

454. Prvo, Vijeće primjećuje da nije pozvan nijedan svjedok iz grupe mudžahedina smještene u bazi u Poljanicama ni iz jedinice “El Mudžahidin”. Osim toga, u spis nije uvršten nijedan interni dokument jedinice “El Mudžahidin”. Vijeće je vidjelo tek vrlo malo dokaza koji govore o mudžahedinima; riječ je, konkretno, o jednoj video-kaseti i transkriptu razgovora Abu Abdel Aziza, prvog vođe mudžahedina, i svjedoka Andrewa Hogga, vođenog krajem 1992. godine.⁸⁷² U ova dva dokaza govori se, između ostalog, o raznim osobama koje su učestvovala u borbama u BiH, o ubijenim “mučenicima”, o bazama za obuku i borbenim aktivnostima stranih mudžahedina. Jedini dokument koji potiče od stranih mudžahedina jeste jedno pismo u vezi s otmicom Živka Totića.⁸⁷³ Vijeće ocjenjuje da se zbog takvog nedostatka informacija koje potiču od samih mudžahedina ne može steći opšti dojam o angažmanu mudžahedina u BiH i njihovim odnosima s ABiH tokom 1992. i 1993. godine.

455. Vijeće je uz to saslušalo svjedoke hrvatskog porijekla koji su često bili žrtve krivičnih djela iz Optužnice. U predmetno vrijeme je većina tih osoba bila u sastavu HVO-a. Drugi su bili civili, vrlo često seljani. Iako su ti svjedoci, generalno uzevši, bili verodostojni svjedoci u vezi s odvijanjem događaja kojima su bili učesnici, njihovo poznavanje unutrašnje strukture ABiH i statusa mudžahedina bilo je ograničeno. Većina njih nije bila kadra razlikovati između pripadnika ABiH i mudžahedina, osobito kada je riječ o mudžahedinima koji se svojim fizičkim izgledom nisu razlikovali od vojnika ABiH. Prema riječima hrvatskih svjedoka, svi muslimanski vojnici bili su pripadnici ABiH.

456. Dokazi koji potiču iz HVO-a odražavaju istu vrstu zbrke. I u njima se često bez pravljenja razlike koriste termini “mudžahedini”, “MOS”, “ABiH” i “7. brigada”. Iako se čini da su hrvatski izvori raspolagali određenim informacijama u vezi sa strukturom ABiH, katkada nije postojala volja da se činjenice prikažu na pouzdan način. Dokumente HVO-a valja ocjenjivati u svjetlu napetosti koja je u predmetno vrijeme postojala između HVO-a i ABiH. Ti dokumenti odražavaju i propagandni cilj i stoga o ABiH govore iz negativne perspektive.⁸⁷⁴ Kao što se vidi iz dokaznog predmeta DH 1175, HVO je svjesno odlučio da ABiH naziva “muslimanskim snagama”.

⁸⁷² P 482 i P 112. Vidi takođe P 598.

⁸⁷³ P 109/P 417. Vidi takođe DK 15, izjavu koju je HVO-u dao jedan domaći mudžahedin.

⁸⁷⁴ Vidi npr. P 649.

Prijevod

457. Dokumenti ABiH daju raznoliku i kontradiktornu sliku o stepenu saradnje koja je postojala između mudžahedina i ABiH. Ne ulazeći u ovom trenutku u poteškoće s interpretacijom tih dokaza, Vijeće ocjenjuje da je tu riječ o pouzdanom izvoru informacija, osobito stoga što su ti dokumenti nastali u predmetno vrijeme. Odbrana je kao svjedoke pozvala mnogobrojne bivše pripadnike ABiH kako bi pružili Vijeću pojašnjenja u vezi sa sadržajem tih dokaznih predmeta. Njihovi iskazi su Vijeću pomogli da bolje razumije odnose koji su postojali između ABiH i mudžahedina. Međutim, u više navrata Vijeće se moralo suočiti sa situacijom u kojoj su ti svjedoci tvrdili suprotno od onog što je stajalo u nekom dokaznom predmetu.⁸⁷⁵

458. I konačno, tužilac i odbrana optuženog Hadžihasanovića pozvali su kao svjedoke međunarodne posmatračke, konkretno, pripadnike UNPROFOR-a i Posmatračke misije EZ-a. Uz to je Vijeće u spis uvrstilo izvještaje međunarodnih organizacija. O značenju i dokaznoj vrijednosti tih dokaza govoriće se kasnije u tekstu.⁸⁷⁶

B. Mudžahedini i ABiH - Argumenti strana

459. Vijeće se prilikom analize dokaznih predmeta vodilo argumentima strana u postupku. No, s obzirom na velik broj argumenata koje su strane iznijele, Vijeće neće svaki od argumenata detaljno ponavljati. Vijeće će se radije ograničiti na iznošenje argumentacije u glavnim crtama.

1. Argumenti tužioca

460. Tužilac tvrdi da su mudžahedini ABiH pružali podršku od trenutka dolaska u srednju Bosnu sredinom 1992. godine, i to tokom cijelog predmetnog vremena Optužnice.⁸⁷⁷ Tužilac tvrdi da su mudžahedini bili uključeni u jedinice 3. korpusa i bili njemu potčinjeni, konkretno u 7. brigadu nakon njenog osnivanja 19. novembra 1992., te da su mudžahedini na kraju reorganizovani u jedinstvenu jedinicu potčinjenu 3. korpusu, odnosno odred "El Mudžahidin".⁸⁷⁸ Prema riječima tužioca, optuženi su imali *de facto* kontrolu nad mudžahedinima prije osnivanja jedinice "El

⁸⁷⁵ Vidi *infra*, par. 736, 740, 1413-1422.

⁸⁷⁶ Vidi *infra*, par. 566-579.

⁸⁷⁷ Optužnica, par. 18 do 21; Završni podnesak Tužilaštva, par. 86.

⁸⁷⁸ Optužnica, par. 18 do 21; Završni podnesak Tužilaštva, par. 87, 94, 102, 129 i 142.

Prijevod

Mudžahidin”.⁸⁷⁹ Nakon osnivanja jedinice “El Mudžahidin” 13. augusta 1993., ta formacija je *de jure* stavljena pod Komandu 3. korpusa.⁸⁸⁰

2. Argumenti odbrane optuženog Hadžihasanovića

461. Odbrana optuženog Hadžihasanovića osporava bilo kakav oblik potčinjenosti mudžahedina jedinicama 3. korpusa,⁸⁸¹ i to kako prije, tako i nakon osnivanja jedinice “El Mudžahidin”.⁸⁸² Između ostalog, odbrana optuženog Hadžihasanovića tvrdi da identitet mudžahedina za koje se pretpostavlja da su počinili krivična djela iz Optužnice nije ustanovljen s dovoljno preciznosti da bi se moglo utvrditi da li su ti ljudi bili potčinjeni optuženom Hadžihasanoviću, te da li su doista bili pod njegovom nadležnošću.⁸⁸³ Prema riječima odbrane optuženog Hadžihasanovića, nije ustanovljen ni identitet stvarnih počinilaca niti grupe kojoj su oni pripadali.⁸⁸⁴ Hadžihasanovićeva odbrana tužiocu je predbacila da je usvojio “simplicistički i naivni” pristup u vezi s “fenomenom mudžahedina”, i to stoga što se mudžahedine koji su se u predmetno vrijeme Optužnice nalazili u srednjoj Bosni ne može smatrati jasno prepoznatljivom grupom osoba koje su na tu teritoriju došle iz istih razloga, dijeleći iste ciljeve i djelujući u okviru istog koordinisanog zadatka.⁸⁸⁵

3. Argumenti odbrane optuženog Kubure

462. Kao i odbrana optuženog Hadžihasanovića, odbrana optuženog Kubure osporava bilo kakav oblik potčinjenosti mudžahedina optuženom Kuburi.⁸⁸⁶ Tužiocu predbacuje da nije jasno iznio svoju argumentaciju u vezi s navodnom potčinjenošću mudžahedina ABiH, te da je s tim u vezi iznio četiri različite verzije. Odbrana navodi nepreciznost argumenata u vezi s identitetom umiješanih mudžahedina.⁸⁸⁷ Odbrana optuženog Kubure tvrdi da su za ovaj predmet relevantni jedino mudžahedini iz baze

⁸⁷⁹ Međutim, Vijeće želi primijetiti da verzija tužioca u vezi s učešćem mudžahedina u borbenim dejstvima jedinica 3. korpusa nije uvijek jasna. Dok se u Optužnici iznose navodi o uključenosti mudžahedina u sastav 7. brigade i o njihovoj potčinjenosti istoj jedinici, u Odgovoru Tužilaštva na prijedloge za donošenje oslobađajuće presude govori se samo o saradnji između jedinica 3. korpusa i mudžahedina, Odgovor Tužilaštva na prijedloge za donošenje oslobađajuće presude, par. 60 i 64.

⁸⁸⁰ Optužnica, par. 33 do 35 i 37 do 38; Završni podnesak Tužilaštva, par. 87, 88 i 142.

⁸⁸¹ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 186, 187 i 190.

⁸⁸² Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 272, 277 i 282.

⁸⁸³ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 134 i dalje, naročito 150 te 183 i dalje.

⁸⁸⁴ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 150, 183 do 186.

⁸⁸⁵ Hadžihasanovićeva replika na odgovor Tužilaštva na prijedloge za donošenje oslobađajuće presude, par. 27.

⁸⁸⁶ Završni podnesak Kuburine odbrane, par. 8, 108 do 111 i 113 do 125.

⁸⁸⁷ Završni podnesak Kuburine odbrane, par. 6 do 9.

Prijevod

u Mehurićima budući da je utvrđeno da su krivična djela za koja se tereti počinjena s tog mjesta.⁸⁸⁸ Slijedom toga, odbrana iznosi argument da je na tužiocu da dokaže kako su mudžahedini iz baze u Mehurićima, za koje se pretpostavlja da su počinioci krivičnih djela za koja se tereti, bili potčinjeni optuženom Kuburi, bilo kao pripadnici 7. brigade, bilo kao grupe ili pojedinci.⁸⁸⁹ Odbrana tvrdi da tužilac svoj stav može dokazati jedino tako da pokaže da su svi mudžahedini u srednjoj Bosni bili pod efektivnom kontrolom optuženog Kubure u predmetno vrijeme Optužnice.⁸⁹⁰

C. Mudžahedini i 3. korpus – veza *de jure* prije osnivanja odreda “El Mudžahidin”

1. Uvod

463. Kao što je objašnjeno gore u tekstu, grupa boraca koja se tokom 1993. godine nalazila u bazi Poljanice kod Mehurića sastojala se od više kategorija pojedinaca.⁸⁹¹ Među njima su prije svega bili strani muslimanski borci koji su došli uglavnom iz islamskih zemalja. Drugu kategoriju činili su bivši pripadnici Muslimanskih snaga iz Travnika. Na trećem mjestu su bile osobe koje su napustile regularne jedinice ABiH, konkretno iz 306. i 7. brigade. I konačno, među njima je bilo i Bošnjaka koji se nikada nisu uključili u ABiH. Za prve tri grupe valja utvrditi da li su one *de jure* bile dio ABiH, konkretno 7. brigade, prije osnivanja jedinice “El Mudžahidin” u augustu 1993. Analiza će se prvo pozabaviti stranim muslimanskim borcima.

2. Strani muslimanski borci

a) Izraz “dobrovoljci u našim redovima”

464. U određenom broju dokumenata ABiH govori se o “dobrovoljcima iz drugih zemalja” ili se koriste slične riječi kako bi se opisali strani borci pristigli iz islamskih ili drugih zemalja. Tako u jednom pismu od 2. aprila 1993. upućenom Tihomiru Blaškiću optuženi Hadžihasanović protestuje protiv “nasilničkog ponašanja pripadnika HVO-a prema stranim državljanima, dobrovoljcima u Armiji RBiH”.⁸⁹² Iz Blaškićevog odgovora od 3. aprila 1993. jasno slijedi da je riječ o četiri

⁸⁸⁸ Završni podnesak Kuburine odbrane, par. 113.

⁸⁸⁹ Završni podnesak Kuburine odbrane, par. 108 do 111 i 114 do 125 (123).

⁸⁹⁰ Završni podnesak Kuburine odbrane, par. 123.

⁸⁹¹ Vidi *supra*, par. 422-423.

⁸⁹² P 541. (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: “Violent treatment of foreign nationals, volunteers in the BH Army, by members of the HVO”.

Prijevod

mudžahedina.⁸⁹³ U prvom odlomku protestnog pisma optuženog Hadžihasanovića stoje sljedeće opšte primjedbe:

U dosadašnjem toku vođenja odbrambenog rata u Bosni i Hercegovini, na stranu odbrambenih snaga, a posebno na stranu Armije Republike Bosne i Hercegovine stavilo se značajan broj dobrovoljaca iz drugih zemalja Evrope i svijeta. Većina dobrovoljaca se stavila u funkciju pružanja oružanog otpora agresoru, a određen broj je bio u funkciji dostave humanitarne, ljekarske i svih drugih vidova pomoći, neophodnih za vođenje odbrambenog rata i preživljavanje stanovništva u uslovima blokade.⁸⁹⁴

Dalje u tekstu pisma ponovo se pominju “dobrovoljci iz drugih zemalja koji su pristupili Armiji RBiH ili su joj bili naklonjeni”, “strani državljani – pripadnici Armije RBiH” i “dobrovoljci Armije RBiH”.⁸⁹⁵ U izvještaju od 13. juna 1993., upućenom Štabu Vrhovne komande ABiH, optuženi Hadžihasanović štabu skreće pažnju na poteškoće koje ima 3. korpus u vezi s određenim strancima. On tamo pominje “dobrovoljce, pripadnike drugih zemalja (Arapi i Turci)”.⁸⁹⁶ U odgovoru Rasima Delića od 16. juna 1993. koristi se ista formulacija.⁸⁹⁷ Dana 12. augusta 1993. optuženi Hadžihasanović Štabu Vrhovne komande predlaže osnivanje odreda “El Mudžahidin”; u tom prijedlogu pominje se potreba da se organizuju “dobrovoljci u Armiji R BiH sa područja zone odgovornosti 3. korpusa”.⁸⁹⁸ U odgovarajućem Delićevom naređenju od 13. augusta 1993. pominju se “strani državljani – dobrovoljci, koji se nalaze na teritoriji z/o 3. korpusa”.⁸⁹⁹ Nakon toga, u pismu potpisanom u Hadžihasanovićevo ime od 24. (ili 26.) augusta 1993. i upućenom potčinjenim jedinicama, komandant 3. korpusa traži informacije u vezi s jednim Tunizanimom koji je u oktobru 1992. iz Italije poslan u RBiH zajedno s grupom

⁸⁹³ P 541.

⁸⁹⁴ P 541. (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: “In the course of the defensive war waged in Bosnia and Herzegovina so far, a considerable number of volunteers from countries of Europe and the world have sided with the defence forces, particularly with the Army of the Republic of Bosnia and Herzegovina. The majority of volunteers joined the armed resistance against the aggressor, and a certain number of them were involved in providing humanitarian, medical and all other forms of aid needed for waging a defensive war and survival of the population under blockade”.

⁸⁹⁵ P 541. (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: “volunteers from other countries, who had either joined the BH Army or were favourably disposed towards it”, “foreign nationals - members of the BH Army” i “BH Army volunteers”.

⁸⁹⁶ DH 165.1. (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: “volunteers from foreign countries (Arabs and Turks)”.

⁸⁹⁷ P 270/DH 165.2.

⁸⁹⁸ P 438/DH 165.5. (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: “foreign volunteers in the RBH Army in the zone of responsibility of the 3rd Corps”.

⁸⁹⁹ P 439/DH 165.6. (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: “foreign volunteers currently on the territory of the 3rd Corps zone of responsibility”.

Prijevod

mudžahedina. Taj se čovjek navodno priključio grupi mudžahedina kako bi “kao dobrovoljac stupio u redove Armije R BiH”.⁹⁰⁰

465. Moguće je citirati i nekoliko dokumenata iz 7. brigade u prilog tezi da je ABiH koristila formulaciju “strani dobrovoljci”. Tako se, na primjer, u izvještaju pomoćnika komandanta za moral te brigade pominje da je HVO uhapsio “strane državljane koji su pripadnici Armije RBiH, tj. dobrovoljci koji se nalaze u sastavu naše jedinice”.⁹⁰¹

466. Vijeće uz to konstatuje da postoje određene razlike u formulacijama koje se koriste u gorepomenutim, kao i u drugim dokumentima. I dok se u svim tim dokumentima, uz jedan izuzetak, govori o stranim dobrovoljcima, u njima se različito formuliše odnos koji je postojao između tih stranih dobrovoljaca i ABiH. Moguće je razlikovati tri kategorije dokumenata. Prvo, postoje dokumenti u kojima se strani dobrovoljci doduše pominju, no izričito se niječe da su uključeni u sastav ABiH. Primjer za to je izvještaj optuženog Hadžihasanovića od 13. juna 1993. Nakon što se navodi da na području Zenice od početka rata ima stranih dobrovoljaca, u izvještaju se kaže da se oni nisu priključili redovima ABiH, iako su bili pozvani da to učine.⁹⁰² Nešto dalje u izvještaju se kaže kako ti dobrovoljci ne žele da se njihova odluka o eventualnom priključenju ABiH objelodani.⁹⁰³ Isto tako, u tekstu ovlaštenja komandanta Vrhovne komande ABiH, izdanog Sakibu Mahmuljinu 23. jula 1993., govori se o pregovorima s predstavnicima “jedinice mudžahedina” o ulasku te jedinice u sastav ABiH, iz čega se može zaključiti da ta jedinica tada još nije bila u sastavu ABiH.⁹⁰⁴ Druga kategorija dokumenata na izričit način potvrđuje da su strani dobrovoljci bili u sastavu ABiH. Tako se u protestnom pismu optuženog Hadžihasanovića pukovniku Blaškiću od 2. aprila 1993. govori o “stranim državljanima – pripadnicima Armije RBiH” i “dobrovoljcima Armije RBiH”.⁹⁰⁵

⁹⁰⁰ P 615. (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: “the above mentioned was sent in October 1992 with a group of Mujahedin from Italy to RBH, where he signed up as a volunteer for the RBH Army”.

⁹⁰¹ P 461. (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: “foreign citizens who are members of the BH Army, i.e. volunteers who are in our unit”. Vidi takođe P 409 i P 523.

⁹⁰² DH 165.1. (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: “who have not entered the ranks of the BH Army, in spite of being invited to”.

⁹⁰³ DH 165.1. (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: “They do not want to make public the decision regarding [...] their eventual entry into the RBH Army’s ranks”.

⁹⁰⁴ DH 165.4

⁹⁰⁵ P 541.

Prijevod

Drugi primjer predstavlja prijedlog optuženog Hadžihasanović od 12. augusta 1993., u kojem se pominje postojanje “svih stranih državljana – dobrovoljaca u Armiji R BiH”.⁹⁰⁶ I konačno, treću kategoriju čine dokumenti u kojima se ne govori izričito o odnosima između stranih dobrovoljaca i ABiH. Ovdje je riječ o dva naređenja Rasima Delića, od 16. juna 1993. i od 13. augusta 1993.⁹⁰⁷

467. Na osnovu svih tih tekstova postavlja se prvo pitanje da li su, i pod kojim uslovima, stranci mogli služiti u ABiH.

b) Propisi u vezi sa stranim dobrovoljcima

468. Na osnovu člana 3 Uredbe sa zakonskom snagom od 1. augusta 1992. o službi u Armiji R BiH, samo su državljan R BiH imali pravo i dužnost da stupaju u službu u Armiji.⁹⁰⁸ Međutim, članom 31 te uredbe sa zakonskom snagom bilo je predviđeno da strani državljan mogu biti primljeni u Armiju samo ako je država u ratnom stanju.⁹⁰⁹ Članom 4 Uredbe sa zakonskom snagom od 14. aprila 1993. taj je član izmijenjen i dopunjen tako da su sada strani državljan mogli biti unaprijeđeni u više činove.⁹¹⁰ U članu 46 jedne uredbe iz oktobra 1992. konkretno se govori o proceduri stupanja dobrovoljaca – stranih državljana u sastav Armije.⁹¹¹ Tim članom je bilo predviđeno da opštinski sekretarijat narodne odbrane dobrovoljcu odrede ratni raspored nakon što je od njega uzeo pismenu i potpisanu izjavu da dobrovoljno želi stupiti u Armiju. Nakon toga je opštinski sekretarijat morao dobrovoljca upisati u evidenciju vojnih obveznika i izdati mu vojnu knjižicu s upisanim ratnim rasporedom. Na vidnom mjestu u vojnoj knjižici morala je biti upisana riječ “dobrovoljac”.

469. Zanimljivo je da su stranci mogli steći bosansko državljanstvo. Na osnovu članova 8-12 Uredbe sa zakonskom snagom o državljanstvu od 6. oktobra 1992. strani

⁹⁰⁶ P 438/DH 165.5. Vidi takođe P 409 i P 461, dva dokumenta 7. brigade.

⁹⁰⁷ P 270/ DH 165.2; P 439/DH 165.6.

⁹⁰⁸ P 120/DH 437, Uredba sa zakonskom snagom o službi u Armiji Republike Bosne i Hercegovine (engleski prijevod: Decree Law on Service in the Army of the Republic of Bosnia and Herzegovina), *Službeni list R BiH*, 11/92.

⁹⁰⁹ Čini se da se taj član prvenstveno odnosio na građane drugih republika bivše SFRJ; vidi npr. Džemal Merdan, T(f) 13740-13741, Munir Karić, T(f) 11542 do 11533, i Hajrudin Hubo, T(f) 15589. Ratno stanje proglašeno je 20. juna 1992., P 362/DH 420.

⁹¹⁰ P 145, Uredba sa zakonskom snagom o izmjenama i dopunama uredbe sa zakonskom snagom o službi u Armiji Republike Bosne i Hercegovine (Decree-Law on Changes and Amendments to the Decree-Law on Military Service in the Republic of Bosnia and Herzegovina). Dana 5. augusta 1994. pet pripadnika jedinice “El Mudžahidin” unaprijeđeno je u čin kapetana; P 296.

⁹¹¹ DH 2015, Uredba o kriterijima i normativima raspoređivanja građana i materijalnih sredstava u oružane snage i druge potrebe odbrane (Decree on the Criteria and Standards for the Assignment of Citizens and Material Resources to the Armed Forces and for Other Defence Needs), *Službeni list R BiH*, 19/1992.

Prijevod

državljanin je državljanstvo RBiH mogao steći prirođenjem.⁹¹² Međutim, izmjenama i dopunama te Uredbe sa zakonskom snagom, 23. aprila 1993. je određeno da pripadnici Armije koji nisu državljani RBiH “stiču državljanstvo Republike Bosne i Hercegovine prirođenjem”,⁹¹³ iz čega se može zaključiti da oni više nisu morali zadovoljiti uslove iz člana 8 uredbe sa zakonskom snagom od 6. oktobra 1992.

c) Stupanje stranih dobrovoljaca u vojsku

470. S obzirom na dokumente u kojima se pominju strani dobrovoljci, kao i na proceduru koja je omogućavala njihovo stupanje u ABiH (štaviše i njihovu naturalizaciju), prikladno je na ovom mjestu pozabaviti se pitanjem da li su se strani muslimanski borci iz baze u Poljanicama tokom 1992. godine ili kasnije doista u svojstvu dobrovoljaca prijavili opštinskom TO-u⁹¹⁴ ili drugim nadležnim organima, te da li su se oni na taj način službeno uključili u sastav ABiH.

471. Iz nekoliko dokaznih predmeta slijedi da je bilo takvih slučajeva. Iz većine gore citiranih dokumenata u kojima se pominju “strani dobrovoljci”⁹¹⁵ proizlazi, čini se, da su muslimanski borci službeno ušli u sastav vojske. Osim toga, na jednoj video-kaseti koju su snimili strani borci kaže se da su se od 1992. godine mudžahedini počeli “priključivati jedinicama civilne zaštite jer u to vrijeme još nije postojala samostalna vojna uprava”.⁹¹⁶ U jednom izvještaju vojne policije HVO-a od 9. marta 1993. pominje se da su zarobljena dvojica mudžahedina s vojnim iskaznicama ABiH.⁹¹⁷ U dnevnom operativnom izvještaju od 1. aprila 1993., potpisanom od strane komandanta 306. brigade 3. korpusa, pominje se da je prethodnog dana u blizini Zabilja pronađeno tijelo stranog državljanina odjevenog u uniformu ABiH.⁹¹⁸ Svjedok Živko Totić pak pominje incident u kojem su na nekom kontrolnom punktu pripadnici

⁹¹² DH 476, Uredba sa zakonskom snagom o državljanstvu Republike Bosne i Hercegovine (Decree-Law on Citizenship of the Republic of Bosnia and Herzegovina), *Službeni list RBiH*, 18/1992. Međutim, članom 29 uredbe sa zakonskom snagom građanima drugih republika bivše SFRJ nudile su se posebne mogućnosti za dobivanje državljanstva RBH. Vidi takođe DH 2044, par. 54.

⁹¹³ DH 994, Uredba sa zakonskom snagom o izmjenama i dopunama uredbe sa zakonskom snagom o državljanstvu Republike Bosne i Hercegovine (Decree-Law on the Amendment of the Decree-Law on Citizenship of the Republic of Bosnia and Herzegovina), *Službeni list RBiH*, 11/1993. Vidi takođe DH 2044, par. 54.

⁹¹⁴ Vidi *infra*, par. 482.

⁹¹⁵ Vidi *supra*, par. 464-467.

⁹¹⁶ P 482 str. 10, T(f) 8521.

⁹¹⁷ P 626.

⁹¹⁸ P 660. Taj incident se pominje i u protesnom pismu koje je 2. aprila Hadžihasanović uputio Blaškiću, o kojem se govori *supra* u par. 464.

Prijevod

HVO-a ubili jednog mudžahedina s oznakama TO-a.⁹¹⁹ Isti je svjedok izjavio da su krajem 1992. i početkom 1993. godine viđani mudžahedini kako upravljaju vozilima s registarskim tablicama TO-a.⁹²⁰

472. S druge strane, kao što je potvrdilo više svjedoka, čini se da su mudžahedini imali mogućnost nabavljanja krivotvorenih isprava. Svjedoci HE, Suad Menzil i Fehim Muratović, na primjer, imali su priliku ustanoviti da su mudžahedini imali najrazličitije vrste ličnih isprava.⁹²¹ Isto se konstatuje i u izvještaju vojne policije HVO-a od 9. marta 1993., gdje se dodaje da su takvi dokumenti često bili krivotvoreni. Tokom postupka u spis je uvršteno više dokaza iz kojih jasno slijedi da su se 1993. u srednjoj Bosni često koristile lažne isprave.⁹²²

473. Vijeće osim toga primjećuje da su svjedoci koji su tada radili u upravi za mobilizaciju i radove u štabu 3. korpusa opovrgavali tvrdnju o uključenosti stranih boraca u sastav vojske. Svjedok Hajrudin Hubo je izjavio da tokom druge polovice 1993. godine nije dobio nikakve informacije o tome da bi strani borci bili uključeni u jedinice opštinskog TO-a ili u druge jedinice 3. korpusa.⁹²³ Dodao je da u tom razdoblju niko iz uprave za kadrove nije dobio konkretni zadatak da prikupi informacije o strancima.⁹²⁴ Svjedok Mustafa Poparić je izjavio da do svog odlaska u novembru 1993. nikada nije ni dobio niti vidio popise pripadnika odreda "El Mudžahidin", kao ni popise s "arapskim" imenima.⁹²⁵

474. Drugi pripadnici 3. korpusa govorili su u svojim iskazima o poteškoćama da dobiju informacije o identitetu ili drugim ličnim podacima stranih muslimanskih boraca.⁹²⁶ I konačno, više svjedoka koji su između aprila 1992. i marta 1993. bili na

⁹¹⁹ T(f) 3128. S obzirom na činjenicu da i dokument i svjedok pominju mješovitu komisiju zaduženu da provede istragu o tom incidentu, riječ je vjerovatno o istom događaju. Prema riječima Živka Totića, Džemal Merdan, član te mješovite komisije, izjavio je da žrtva nije pripadnik vojske; Živko Totić, T(f) 3128.

⁹²⁰ Živko Totić, T(f) 3128

⁹²¹ Svjedok HE, T(f) 17027-8, vidio je strance s iskaznicama UNHCR-a. U jednoj drugoj prilici mu je Abu Džafer pokazao četiri ili pet pasoša. Suad Menzil, T(f) 14102, vidio je hrvatske lične karte. Fehim Muratović, T(f) 14959, imao je priliku vidjeti da neki među njima imaju danske ili britanske pasoše.

⁹²² DH 161.5; DH 1456; DK 30; svjedok ZA, T(f) 2341, 2350.

⁹²³ Hajrudin Hubo, T(f) 15627, 15642 i 15645.

⁹²⁴ Hajrudin Hubo, T(f) 15628.

⁹²⁵ Mustafa Poparić, T(f) 14492, 14517-8.

⁹²⁶ Svjedok HD, T(f) 15488, 14591 do 14592; HF, T(f) 17201 do 17203. Vidi takode zahtjeve kojima se traže informacije od jedinica 3. korpusa od 24. augusta 1993., P 797, i od 10. decembra 1993., P 294.

Prijevod

rukovodećim položajima u opštinskom TO-u u Travniku potvrdilo je da se nijedan strani muslimanski borac nije uključio u TO.⁹²⁷

475. Međutim, svjedok Hajrudin Hubo je potvrdio da je postojao popis imena pripadnika jedinice “El Mudžahidin” koji je on lično sastavio 7 maja 1995. Popis je izradio u svojstvu odgovornog za kadrovske poslove u štabu 3. korpusa. Taj popis je tužilac svjedoku predočio 4. februara 2005. dok je davao svoj iskaz pred Vijećem, odnosno gotovo šest mjeseci nakon izvođenja dokaza optužbe. U skladu s usmenom odlukom Vijeća od 29. novembra 2004. u vezi s prihvatanjem novih dokaza optužbe u toj fazi postupka, popis nije u spis uvršten kao dokaz.⁹²⁸ Predočen je tek s namjerom da se osvježi pamćenje svjedoka, odnosno da se dovede u pitanje njegov kredibilitet.⁹²⁹ U tom smislu, činjenica da je svjedok Hubo tokom svog svjedočenja pročitao jedan ili više paragrafa tog dokumenta ne znači da su ti dijelovi uvršteni u spis postupka. Isto tako, ti se dijelovi dokumenta ne mogu koristiti kao potkrepljujući dokazi.⁹³⁰

476. Svjedok Hajrudin Hubo je izjavio da je popis sastavio na zahtjev službe za bezbjednost 3. korpusa i da ga je njoj i proslijedio.⁹³¹ Izjavio je da je popis sadržavao imena 252 pripadnika odreda “El Mudžahidin” s datumom njihovog pristupanja vojsci i uvođenja u evidenciju. Prema datumima navedenima u popisu, neki od pripadnika stupili su u sastav vojske tokom 1992. i 1993. godine. Međutim, svjedok je izrazio sumnje u vezi s pouzdanošću popisa.⁹³² Popis je navodno sastavljen na osnovu spiska dobivenog od predstavnika odreda “El Mudžahidin”,⁹³³ koji – prema riječima svjedoka – nije imao personalnu službu.⁹³⁴ Osim toga, informacije dobivene od odreda “El Mudžahidin” navodno su mnogo manje detaljne od informacija iz drugih jedinica; pominjali su se tek pseudonimi umjesto pravog identiteta osobe i nije bilo nikakvih dodatnih informacija.⁹³⁵ I konačno, svjedok nije uspio provjeriti nijednu

⁹²⁷ Ahmed Kulenović, T(f) 13900; Hamed Mesanović, T(f) 10725; Haso Ribo, T(f) 10805, 10827 do 10828; Remzija Šiljak, T(f) 10469 do 10470. Zijad Čaber, T(f) 10387 do 10388, primijetio je da je nekoliko Arapa bilo u “Muslimanskim snagama Travnik”, koje nisu bile dio Teritorijalne odbrane. Vidi takođe *infra*, par. 644.

⁹²⁸ Usmena odluka od 29. novembra 2004., T(f) 12521 do 12527. Vidi takođe *supra*, par. 278.

⁹²⁹ Dokument nosi broj “P 950, s ograničenom primjenom”.

⁹³⁰ S tim u vezi, u paragrafima 94 do 98 Završnog podneska Tužilaštva dokumentu P 950 pridaje se prevelika važnost.

⁹³¹ Hajrudin Hubo, T(f) 15641, 15646.

⁹³² Hajrudin Hubo, T(f) 15632.

⁹³³ Hajrudin Hubo, T(f) 15630, 15645.

⁹³⁴ Hajrudin Hubo, T(f) 15635.

⁹³⁵ Hajrudin Hubo, T(f) 15623, 15646 i 15647.

informaciju koju je dobio od predstavnika odreda “El Mudžahidin”, kao npr. datum stupanja u Armiju ili datum registracije, poređenjem s podacima sadržanim u vojnom arhivu ili u drugim službenim arhivima.⁹³⁶

477. Među dokazima iz kojih se može zaključiti da su se strani muslimanski borci uistinu uključivali u redove ABiH prije osnivanja odreda “El Mudžahidin” svakako su najvažniji dokumenti same ABiH u kojima se pominje postojanje “stranih dobrovoljaca”.⁹³⁷ Međutim, teško je utvrditi kakav je njihov značaj. Dobar primjer za to je izvještaj od 13. juna 1993. optuženog Hadžihasanovića upućen Štabu Vrhovne komande. Nakon što se navodi da na području Zenice od početka rata ima stranih dobrovoljaca, u izvještaju se kaže da oni nisu stupili u sastav ABiH, iako su bili pozvani da to učine.⁹³⁸ Nešto dalje u izvještaju kaže se kako ti dobrovoljci ne žele da se njihova odluka o eventualnom priključenju ABiH objelodani.⁹³⁹ Na prvi pogled čini se da je ovo protivrječno: kako neko može biti “strani dobrovoljac” ako ne želi ući u sastav vojske? S obzirom na činjenicu da se u članu 46 uredbe od 26. oktobra 1992. koristi formulacija “[strani] dobrovoljac” za osobe koje se žele uključiti u sastav ABiH,⁹⁴⁰ čini se proturječno govoriti o “stranim dobrovoljcima” koji ne žele stupiti u tu vojsku. Uostalom, Vijeće je već konstatovalo da se u svim dokumentima u kojima se govori o pitanju prisustva stranih dobrovoljaca u srednjoj Bosni vidi da postoje razlike u tome kako se govori o odnosima između tih osoba i ABiH.⁹⁴¹

478. Nije isključeno da se u tim dokumentima želi napraviti razlika između stranaca koji su postali *de jure* pripadnici ABiH a da se nisu priključili jedinicama 3.

⁹³⁶ Hajrudin Hubo, T(f) 15648. Čini se da je u svojoj završnoj riječi, T(f) 19243 do 19244, odbrana optuženog Hadžihasanovića dala naslutiti da je određeni broj podataka o priključivanju ABiH i o uvođenju u vojnu evidenciju na popisu svjedoka Hube krivotvoren s ciljem olakšavanja dobijanja bosanskog državljanstva za strane vojnike, i to na osnovu Uredbe sa zakonskom snagom od 23. aprila 1993., kojom se mijenja i dopunjuje Uredba sa zakonskom snagom o državljanstvu od 6. oktobra 1992.; vidi takođe T(f) 15649 do 15650. No, po mišljenju Vijeća, Uredbom sa zakonskom snagom od 23. aprila 1993. ne postavlja se kao uslov da je strani dobrovoljac pristupio ABiH, ili da je bio registrovan, prije datuma stupanja na snagu te Uredbe sa zakonskom snagom, odnosno 10. maja 1993.

⁹³⁷ Vidi *supra* par. 464-467.

⁹³⁸ DH 165.1: “koji nisu ušli u sastav Armije R BiH iako im je to ponuđeno”. (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: “who have not entered the ranks of the BH Army, in spite of being invited to”.

⁹³⁹ DH 165.1: “Odluku o svom djelovanju i ulasku u sastav A R BiH ne žele saopštiti”. (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: “They do not want to make public the decision regarding [...] their eventual entry into the RBH Army’s ranks”.

⁹⁴⁰ DH 2015, Uredba o kriterijima i normativima raspoređivanja građana i materijalnih sredstava u oružane snage i druge potrebe odbrane (Decree on the Criteria and Standards for the Assignment of Citizens and Material Resources to the Armed Forces and for Other Defence Needs), *Službeni list RBiH*, 19/1992, član 46. Vidi takođe *supra*, par. 468.

⁹⁴¹ Vidi *supra*, par. 466.

Prijevod

korpusa i stranaca koji su uz to ušli u sastav jedinica 3. korpusa. Isto tako nije isključeno da se u takvim dokumentima formulacije poput “strani dobrovoljci” koriste više u činjeničnom no u pravnom smislu. Nijedan od svjedoka koje je Vijeće saslušalo nije bio u stanju razriješiti takve probleme tumačenja. I konačno, Vijeće nije dobilo uvid u službene dokumente iz tog vremena, kao što su vojne knjižice izdate na osnovu člana 46 uredbe od 26. oktobra 1992.,⁹⁴² ili službene evidencije iz vremena događaja, iz kojih bi se vidjelo da su strani muslimanski borci 1992. i 1993., dakle prije osnivanja odreda “El Mudžahidin”, pri nadležnim organima bili registrovani kao dobrovoljci. Vijeće ima u vidu sumnje koje je svjedok Hajrudin Hubo izrazio u vezi s pouzdanošću popisa sastavljenog u maju 1995. Čini se da te sumnje nisu bez osnova.

d) Zaključak

479. S obzirom na sve pomenute dokaze Vijeće ne može van razumne sumnje zaključiti da su stranci iz baze u Poljanicama postali *de jure* pripadnici ABiH prije osnivanja odreda “El Mudžahidin”.

3. Bivši pripadnici Muslimanskih snaga iz Travnika

480. Dana 10. maja 1992. u Travniku je osnovana jedinica pod nazivom Muslimanske snage Travnik.⁹⁴³ Popis od osamdeset imena osoba koje su navodno bile pripadnici tih snaga poslat je 15. septembra 1992. opštinskom TO-u u Travniku.⁹⁴⁴ Čini se, međutim, da je komandant opštinskog TO-a u Travniku najkasnije od jula 1992. znao za postojanje Muslimanskih snaga Travnik, kada je TO vojnog okruga Zenica obavijestio o osnivanju jedne “paravojne jedinice” koja djeluje u Travniku pod imenom “Muslimanske snage”.⁹⁴⁵ Prvi komandant Muslimanskih snaga Travnik bio je Asim Koričić, koji će kasnije postati komandant 7. brigade. Kada je Asim Koričić napustio Muslimanske snage Travnik, na mjestu komandanta ga je naslijedio Emir Redžić, poznat i pod imenom “major Tara”.⁹⁴⁶

481. Kako bi se utvrdilo da li su se bivši pripadnici Muslimanskih snaga Travnik iz baze u Poljanicama *de jure* priključili ABiH, konkretno 7. brigadi, i tako postali

⁹⁴² DH 2015, Uredba o kriterijumima i normativima raspoređivanja građana i materijalnih sredstava u oružane snage i druge potrebe odbrane (Decree on the Criteria and Standards for the Assignment of Citizens and Material Resources to the Armed Forces and for Other Defence Needs), *Službeni list RBiH*, 19/1992, član 46. Vidi takođe *supra*, par. 468.

⁹⁴³ Semir Terzić, T(f) 18230, 18234.

⁹⁴⁴ P 695.

⁹⁴⁵ P 701; Haso Ribo, T(f) 10808 do 10810, 10820 do 10822, 10857 do 10860.

⁹⁴⁶ Haso Ribo, T(f) 10809 do 10810, 10822 do 10823; Semir Terzić, T(f) 18235, 18268.

Prijevod

potčinjeni dvojici optuženih, potrebno je razmotriti odnose tokom 1992. godine između tih snaga i opštinskog TO-a u Travniku. Nakon toga se postavlja pitanje da li su te osobe ušle u sastav 7. brigade nakon njenog osnivanja 19. novembra 1992. ili i nekih drugih jedinica 3. korpusa.⁹⁴⁷

482. Dana 9. aprila 1992., nekoliko dana nakon što je Evropska zajednica priznala RBiH,⁹⁴⁸ Vlada RBiH donijela je odluku u vezi s objedinjavanjem oružanih snaga prisutnih na njenoj teritoriji.⁹⁴⁹ Tom odlukom određuje se da se sve jedinice i naoružane osobe moraju prijaviti opštinskim ili okružnim štabovima TO-a kako bi se stavile pod jedinstvenu komandu i dobile iste vojne oznake. Osobe ili formacije koje ne odgovore na taj poziv smatraće se paravojnim formacijama i snosiće zakonske posljedice. Opštinski štabovi TO bili su obavezni registrirati sve grupe ili pojedince koji se prijave i dati im ratni raspored. Uredbom od 4. jula 1992. štabovi TO-a postali su integralni dio ABiH.⁹⁵⁰

483. Svjedok Semir Terzić izjavio je da su Muslimanske snage Travnik bile integrisane u opštinski TO u Travniku.⁹⁵¹ U svom svjedočenju, nakon što mu je pokazan video-snimak, on je snimljeni događaj prepoznao kao svečanost polaganja zakletve koju je, po njegovim riječima, naredio štab travničkog TO-a, a koja je održana 21. augusta 1992.⁹⁵² Međutim, više osoba koje su u to vrijeme bile na raznim položajima u tom štabu i koje su svjedočile u sudnici zanijekale su da su se pripadnici Muslimanskih snaga Travnik u tom razdoblju uključili u sastav TO-a.⁹⁵³ Njihova svjedočenja potkrepljuju dva dokumenta iz tog vremena.⁹⁵⁴ Međutim, čini se da je postojao određeni stepen vojne saradnje između tih snaga i TO-a u Travniku, naročito u borbama koje su se odvijale u novembru 1992. u rejonu Karaule.⁹⁵⁵

---

⁹⁴⁷ P 125.

⁹⁴⁸ DH 2088, par. 288.

⁹⁴⁹ DH 1651, Odluka o objedinjavanju svih naoružanih snaga na teritoriji Republike Bosne i Hercegovine (Decision on the Integration of All Armed Forces on the Territory of the Republic of Bosnia and Herzegovina).

⁹⁵⁰ DH 210.

⁹⁵¹ Semir Terzić, T(f) 18230.

⁹⁵² P 762; Semir Terzić, T(f) 18235 do 18236 i 18294.

⁹⁵³ Zijad Čaber, T(f) 10296, 10397 do 10398; Hamed Mesanović, T(f) 10725 do 10726; Haso Ribo, T(f) 10808 do 10811. U istom smislu Džemal Merdan, T(f) 13190 do 13191.

⁹⁵⁴ DH 1663 (popis jedinica pod komandom Teritorijalne odbrane Travnik od 20. maja 1992. Na tom popisu se ne pominje MOS). Vidi takođe P 701.

⁹⁵⁵ Zijad Čaber, T(f) 10397 do 10398; Fikret Čuskić, T(f) 12085, 12156 do 1258; Semir Terzić, T(f) 18274. Vidi takođe *supra*, par. 531.

Prijevod

484. Na prijedlog svjedoka Džemala Merdana, tadašnjeg komandanta TO-a okruga Zenica,⁹⁵⁶ Štab vrhovne komande ABiH izdao je 19. novembra 1992. naređenje o osnivanju 7. brigade.⁹⁵⁷ U naređenju se nalaže da će se brigada osnovati od jedinica ABiH aktivnih na platou planine Vlašić; u Merdanovom prijedlogu govori se o “muslimanskim snagama” aktivnim na tom platou. Više je svjedoka izjavilo da se ni na osnovu prijedloga niti naređenja ne može zaključiti da su pripadnici Muslimanskih snaga Travnik automatski bili uključeni u sastav 7. brigade. Svjedok Merdan je, na primjer, izjavio da njegov prijedlog nije bio usmjeren na Muslimanske snage Travnik, nego je koristio formulaciju “muslimanske snage” u manje konkretnom smislu.⁹⁵⁸ Neki svjedoci su potvrdili da je značajan broj pripadnika Muslimanskih snaga Travnik uistinu stupio u sastav 7. brigade, no drugi pripadnici ušli su u sastav drugih brigada.⁹⁵⁹ I konačno, neki nikada nisu niti stupili u sastav ABiH.⁹⁶⁰ Prema procjeni svjedoka Semira Terzića, otprilike 40 do 60 odsto pripadnika Muslimanskih snaga Travnik postali su pripadnici 7. brigade. No, imenovao je neke pripadnike tih snaga koji nisu prešli u 7. brigadu⁹⁶¹.

485. Na osnovu prethodno navedenog Vijeće je došlo do sljedećih zaključaka: nije utvrđeno da su pripadnici Muslimanskih snaga Travnik bili dio opštinskog TO-a u Travniku prije osnivanja 7. brigade u mjesecu novembru 1992. Isto tako nije utvrđeno niti da su se svi bivši pripadnici Muslimanskih snaga Travnik uključili u sastav 7. brigade nakon njenog osnivanja ili u sastav i drugih jedinica 3. korpusa. Iz toga slijedi da puka činjenica da je neki mudžahedin iz baze u Poljanicama 1992. godine bio pripadnik Muslimanskih snaga Travnik nužno ne znači da je ta osoba postala pripadnik 3. korpusa ni 7. brigade, te da je na taj način bila *de jure* potčinjena Komandi 3. korpusa ili komandi 7. brigade.

4. Osobe koje su napustile regularne jedinice ABiH

486. Kao što je već utvrđeno,⁹⁶² određeni broj osoba koje su napustile regularne jedinice 3. korpusa nalazile su se u bazi u Poljanicama. Iako su neki svjedoci odbrane

⁹⁵⁶ P 124.

⁹⁵⁷ P 125.

⁹⁵⁸ Džemal Merdan, T(f) 13191.

⁹⁵⁹ Zijad Čaber, T(f) 10411, 10415 do 10416; Haso Ribo, T(f) 1810 do 1811.

⁹⁶⁰ Zijad Čaber, T(f) 10411, 10415 do 10416; Fikret Čuskić, T(f) 12116, 12155; Haso Ribo, T(f) 1810 do 1811, 10819; Remzija Šiljak, T(f) 10630.

⁹⁶¹ Semir Terzić, T(f) 18234, 18236, 18266.

⁹⁶² Vidi *supra*, par. 422-423.

Prijevod

optuženog Hadžihasanovića tvrdili kako vojnici koji su dezertirali iz ABiH više nisu bili u nadležnosti Armije, iz odgovarajućih dokumenata slijedi nešto sasvim drugo. Konkretno, u članovima 88 do 92 Uredbe o službi u ABiH ne navodi se da neregularno odsustvo nekog vojnika ili dezertiranje predstavljaju prekršaje koji bi bili osnov za demobilizaciju vojnika.⁹⁶³ Prema propisima u R BiH, neregularno odsustvo vojnika iz jedinice, kao i dezertiranje predstavljaju djela u nadležnosti vojnih sudova.⁹⁶⁴

487. Moguće je stoga zaključiti da u navedenim situacijama osoba *de jure* ostaje pod komandom zapovjednika jedinice koju je napustila, čak ako i nije pod njegovom efektivnom kontrolom.

5. Zaključak

488. Na osnovu cjelokupnih ovdje analiziranih dokaza, Vijeće zaključuje da nije dokazano van razumne sumnje da su strani muslimanski borci smješteni u bazi u Poljanicama postali *de jure* pripadnici ABiH prije osnivanja odreda "El Mudžahidin". Što se tiče bivših pripadnika Muslimanskih snaga Travnik prisutnih u bazi u Poljanicama, Vijeće je zaključilo da puka činjenica da je neki mudžahedin iz baze u Poljanicama bio pripadnik "Muslimanskih snaga Travnik" 1992. godine ne omogućuje zaključak da je ta osoba automatski postala pripadnik 3. korpusa i 7. brigade, te da je tako bila *de jure* potčinjena Komandi 3. korpusa ili komandi 7. brigade. U vezi s osobama koje su na neregularan način napustile svoje jedinice ili su dezertirale iz jedinica 3. korpusa kako bi se priključile mudžahedinima u Poljanicama, Vijeće zaključuje da su oni i dalje *de jure* bili potčinjeni komandantu jedinice koju su napustili.

---

⁹⁶³ P 120/DH 437, Uredba sa zakonskom snagom o službi u Armiji Republike Bosne i Hercegovine (Decree Law on Service in the Army of the Republic of Bosnia and Herzegovina).

⁹⁶⁴ Asim Delalić, T(f) 16386.

**D. Mudžahedini i 3. korpus – veza *de facto* prije osnivanja
jedinice “El Mudžahidin”**

1. Mudžahedini i 3. korpus

a) Hapšenje mudžahedina od strane HVO-a i otmica Živka Totića

489. Tužilac tvrdi da su mudžahedini krajem 1992. godine bili *de facto* potčinjeni 3. korpusu i 7. brigadi. U prilog svojoj tezi tužilac navodi da su se 3. korpus i 7. brigada žalili na to kako HVO postupa sa strancima prisutnima u njihovoj zoni odgovornosti.⁹⁶⁵ Tužitelj takođe tvrdi da i otmica Živka Totića, komandanta brigade “Jure Francetić”, koju su izvršili mudžahedini pokazuje da su mudžahedini bili integrisani u redove ABiH.⁹⁶⁶

490. Vijeće će prvo ispitati slijed događaja u vezi s tim argumentom. Predmetni period započinje u mjesecu februaru 1993., kada je HVO po prvi puta uhapsio mudžahedine, i završava 17. maja 1993., na dan kada su mudžahedini zamijenjeni za Živka Totića. Nakon toga će Vijeće utvrditi da li se iz tog slijeda događaja može van razumne sumnje zaključiti da su mudžahedini bili potčinjeni 3. korpusu i 7. brigadi.

i) Hapšenje mudžahedina i vojnika HVO-a

491. Dana 16. februara 1993. HVO je uhapsio trojicu stranih državljana, dvojicu Tunizana i jednog Alžirca, koji su iz Travnika putovali u Split.⁹⁶⁷ Optuženi Hadžihasanović intervenisao je kod HVO-a zbog postupanja s tom trojicom stranaca. U svojoj protestnoj noti zahtijevao je da ih se odmah pusti na slobodu. Naglasio je da su trojica stranaca, s boravištem u Milanu, u Bosnu došli kao civili koji rade za humanitarne organizacije. Ustvrdio je da su imali pasoše i druge dokumente potrebne za boravak u zemlji i da nisu imali oružje.⁹⁶⁸ U pismu od 2. marta 1993. upućenom 3. korpusu Ahmet Adilović, pomoćnik komandanta za moral, informativno-propagandne djelatnosti i vjerska pitanja u 7. brigadi, pominje taj isti incident i od 3. korpusa traži da iskoristi svoje ovlasti kako bi ta trojica stranaca bili pušteni na slobodu.⁹⁶⁹

⁹⁶⁵ Završni podnesak Tužilaštva, par. 156 do 159.

⁹⁶⁶ Završni podnesak Tužilaštva, par. 108 do 114.

⁹⁶⁷ P 575.

⁹⁶⁸ P 575.

⁹⁶⁹ P 531.

Prijevod

492. Dana 10. marta 1993. HVO je u Vitezu uhapsio i pritvorio izvjesnog Jusufa Abdulaha iz Kuvajta.⁹⁷⁰ Kao odgovor na to optuženi Hadžihasanović je HVO-u uputio protestnu notu.⁹⁷¹ U njoj je naveo da Jusuf Abdulah učestvuje u misiji s ciljem uspostave mira i da ne zaslužuje takvo postupanje. Iz tih razloga optuženi Hadžihasanović je zatražio da se ovaj odmah pusti na slobodu.

493. Dana 31. marta 1993. četiri strana državljana uhapšeni su na jednom kontrolnom punktu koji je držao HVO. Navodno su na tom mjestu premlaćeni i potom odvedeni u zatvor u Busovači.⁹⁷² Istog dana je tijelo jednog od tih stranaca pronađeno između sela Zabilje i Pokrajčiči.⁹⁷³ Dana 2. aprila 1993. optuženi Hadžihasanović uputio je protestno pismo Tihomiru Blaškiću.⁹⁷⁴ To pismo nosi naslov “Nasilničko ponašanje pripadnika HVO-a prema stranim državljanima, dobrovoljcima u Armiji RBiH”. U njemu se pominje da se značajan broj stranih dobrovoljaca uključio u odbrambene snage BiH, naročito u ABiH. Između ostalog se navodi da se većina tih stranih dobrovoljaca pridružila oružanom otporu protiv agresora,⁹⁷⁵ dok su drugi angažovani u pružanju humanitarne pomoći. Optuženi Hadžihasanović se žali na činjenicu da su po izbijanju sukoba između ABiH i HVO-a pripadnici HVO-a počeli “proganjati” te strane dobrovoljce koji su se uključili u redove ABiH ili je podržavaju. Dana 3. aprila 1993. Tihomir Blaškić u odgovoru navodi da je do pogibije jednog od stranih mudžahedina 31. marta 1993. došlo stoga što su strani mudžahedini odbili da se podvrgnu provjeri na kontrolnom punktu u Putićevu i pripadnicima HVO-a prijetili oružjem. Nakon toga je jedan od mudžahedina napao jednog pripadnika HVO-a i tom je prilikom ubijen. Tihomir Blaškić predlaže da pitanje mudžahedina riješe nadležni organi HVO-a i ABiH.⁹⁷⁶

494. Dana 2. aprila 1993. komandant 7. brigade Asim Koričić takođe je uputio pismo “upozorenja”, ovaj put Dariju Kordiću. U tom pismu se žali na postupanje pripadnika HVO-a sa stranim državljanima, dobrovoljcima u sastavu vojske, i to posebno s onim strancima koji potiču iz arapskih zemalja. Zahtijeva da se svi zatočeni

---

⁹⁷⁰ DH 770.

⁹⁷¹ DH 770.

⁹⁷² P 541.

⁹⁷³ P 541 i P 660.

⁹⁷⁴ P 541.

⁹⁷⁵ Iz sadržaja pisma slijedi da je riječ o srpskom agresoru.

⁹⁷⁶ P 541.

Prijevod

strani državljani, bilo civili, bilo pripadnici ABiH, puste na slobodu, a ako to ne bude učinjeno, Dario Kordić može očekivati mjere odmazde.⁹⁷⁷

495. Dana 7. aprila 1993. HVO je ponovno uhapsio i odveo u Kaonik tri osobe “arapskog” porijekla.⁹⁷⁸ Ahmet Adilović je 12. aprila 1993. kao odgovor na to uputio izvještaj komisiji zaduženoj za pregovore s predstavnicima HVO-a.⁹⁷⁹ Izvještaj nosi naslov “Informacija o zarobljenim pripadnicima naše brigade od strane pripadnika HVO-a”. U izvještaju se Ahmet Adilović žali na činjenicu da je HVO u više navrata uhapsio strane državljane koji su bili pripadnici ABiH ili dobrovoljci [...] u 7. brigadi.⁹⁸⁰ Iznosi rezime incidenata koji su se dogodili tokom prethodnih mjeseci i traži da se stranci oslobode, te navodi njihova imena i zemlje porijekla. Prema tom izvještaju riječ je bila o državljanima Pakistana, Alžira, Tunisa, Egipta, Saudijske Arabije, Kuvajta i Albanije. Pominju se i “tri Iranca ili Turčina”.⁹⁸¹

496. Dana 13. aprila 1993. u Novom Travniku su oteta četiri hrvatska oficira, pripadnici brigade “Stjepan Tomašević”.⁹⁸²

497. Nakon toga, 15. aprila 1993., otet je u Zenici svjedok Živko Totić, komandant brigade “Jure Francetić”. U tom incidentu ubijena su četvorica njegovih tjelohranitelja i jedan civil.⁹⁸³

498. Nekoliko dana kasnije napadnuta je radio stanica u Zenici i za taoce su uzeta dva hrvatska novinara.⁹⁸⁴

499. Od 15. aprila 1993. HVO je za te otmice odgovornima držao 7. brigadu i 3. korpus.⁹⁸⁵ U više dokaznih predmeta HVO tvrdi kako su za otmice odgovorni 7. brigada ili “MOS” i navodi kako se u redovima tih snaga nalaze strani mudžahedini.

---

⁹⁷⁷ P 409.

⁹⁷⁸ P 461.

⁹⁷⁹ P 461.

⁹⁸⁰ P 461: “U posljednje vrijeme sve su učestaliji primjeri da pripadnici HVO-a na nekim punktovima bespravno zarobljavaju strane državljane koji su pripadnici Armije RBiH, tj. dobrovoljci koji se nalaze u sastavu naše jedinice.” (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom) Engleski prijevod glasi: “Recently there have been an increasing number of cases of HVO members at certain checkpoints unlawfully taking prisoner foreign citizens who are members of the BH Army, i.e. volunteers who are in our unit.”; vidi takođe P 662 i C 8.

⁹⁸¹ P 461.

⁹⁸² P 194; P 218; P 625; P 680.

⁹⁸³ Živko Totić, T(f) 3140, 3141, 3142, 3162 i 3168; Dieter Schellschmidt, T(f) 7905; DH 2080; DH 340; DH 42.

⁹⁸⁴ P 155.

⁹⁸⁵ Svjedok HF, T(f) 17174; P 594, P 543, P 805.

Prijevod

Prema tim dokumentima, 3. korpus je tvrdio da nad mudžahedinima nema kontrolu, što prema HVO-u nije odgovaralo istini.⁹⁸⁶

500. Kao odgovor na te događaje ABiH, HVO, mudžahedini i međunarodna zajednica pokrenuli su pregovore koji su se 17. maja 1993. završili razmjenom 7 hrvatskih zarobljenika za 11 zarobljenih mudžahedina.

ii) Napori preduzeti da bi se pronašli hrvatski taoci

501. Dana 13. i 14. aprila 1993. optuženi Hadžihasanović je izdao naređenja da se osnuje patrola vojne policije sastavljena od pripadnika ABiH i HVO-a, kao i mješovita komisija zadužena za pronalaženje otetih vojnika, te hapšenje i pritvaranje počinitelaca otmica.⁹⁸⁷

502. Zajednička komisija iz Busovače, u čijem su sastavu bili svjedok Džemal Merdan, Franjo Nakić, predstavnik HVO-a, svjedok Lars Baggesen te Juan Valentin, obojica predstavnici Posmatračke misije EZ-a, otišla je na sva mjesta za koja je HVO tvrdio da je moguće da se na njima nalaze hrvatski taoci.⁹⁸⁸ Prema riječima svjedoka Džemala Merdana, 3. korpus nije bio umiješan u te otmice.⁹⁸⁹ Kako bi pomogao međunarodnoj zajednici i HVO-u u pronalaženju hrvatskih talaca, 3. korpus je omogućio pristup svim mjestima koje je zajednička komisija željela posjetiti.⁹⁹⁰ Između ostalog, zajednička komisija je 14. aprila 1993. otišla u Ravno Rostovo, gdje je bio smješten jedan odred 1. bataljona 7. brigade.⁹⁹¹ Istraživački tim tamo nije pronašao ni traga taocima.⁹⁹²

503. Dana 15. aprila 1993. istražni sudija okružnog vojnog suda i vojni tužilac okruga Zenica, kao i pripadnici CSB-a Zenica, vojne policije 3. korpusa i HVO-a otišli su na lice mjesta otmice Živka Totića.⁹⁹³ Nakon toga je istražni sudija o tome sastavio izvještaj i zatražio da se preduzmu daljnje istražne mjere.⁹⁹⁴

⁹⁸⁶ P 543, P 594 i P 805.

⁹⁸⁷ P 194; P 857.

⁹⁸⁸ Lars Baggesen, T(f) 7012, 7053 do 7055 i 7091; Džemal Merdan, T(f) 13152 i 13153.

⁹⁸⁹ Džemal Merdan, T(f) 13152.

⁹⁹⁰ Dieter Schellschmidt, T(f) 7924 i 7925; Džemal Merdan, T(f) 13152, 13153 i 13157.

⁹⁹¹ Džemal Merdan, T(f) 13409 i 13410.

⁹⁹² Džemal Merdan, T(f) 13153, 13409.

⁹⁹³ Semir Šarić, T(f) 17326, 17327, 17328, 17354 i 17379; Zaim Mujezinović, T(f) 17479; DH 340.

⁹⁹⁴ DH 340.

iii) Borbe na planini Zmajevac

504. Dok su predstavnici HVO-a, ABiH i međunarodne zajednice nastojali pronaći hrvatske taoce i razriješiti krizu nastalu uslijed hapšenja mudžahedina i hrvatskih oficira, ABiH je 18. aprila 1993. napala HVO na planini Zmajevac južno od Zenice.⁹⁹⁵ ABiH je iz tog napada izašla kao pobjednik.⁹⁹⁶ Kao što će biti objašnjeno kasnije u tekstu, u tim su se borbama mudžahedini angažovali na strani ABiH.⁹⁹⁷

iv) Pregovori o razmjeni

505. Dana 19. aprila 1993. dvojica mudžahedina došli su u štab Posmatračke misije EZ-a u Zenici s pismom u kojem je stajalo da su mudžahedini odgovorni za otmice. U pismu se takođe navodilo da mudžahedini žele oslobođenje “svoje braće” koju u zatočeništvu drži HVO.⁹⁹⁸ U istom pismu mudžahedini su Posmatračku misiju proglasili odgovornom za razmjenu zarobljenika i objavili da će, ako do takve razmjene ne dođe, Posmatračka misija biti odgovorna za smrt hrvatskih oficira.⁹⁹⁹ Dvojica glasnika ostavili su ime osobe za kontakte, izvjesnog Abu Harisa, i broj telefona.¹⁰⁰⁰

506. Posmatračka misija EZ-a odmah je o tome obavijestila sve zainteresovane strane, odnosno svoj glavni štab, 3. korpus, vojnu policiju 3. korpusa, glavni stožer HVO-a u Vitezu, predsjednika HDZ-a u Zenici, britanski bataljon u Vitezu i MKCK u Zenici.¹⁰⁰¹ Posmatračka misija EZ-a ponudila se za posrednika. Mudžahedini i HVO pristali su da posredstvom PMEZ-a razmijene popise zarobljenika, pisma i video-snimke.¹⁰⁰² Osim toga, dvojica predstavnika PMEZ-a, jedan grčki posmatrač i svjedok Dieter Schellschmidt, održali su više sastanaka s mudžahedinima u hotelu “Internacional” u Zenici, sjedištu Posmatračke misije EZ-a.¹⁰⁰³ Predstavnik mudžahedina bila je osoba arapskog porijekla, prema riječima svjedoka Dietera Schellschmidta, vrlo obrazovan, kulturan i uglađen čovjek koji nikada nije otkrio

⁹⁹⁵ P 550; vidi *infra*, par. 532.

⁹⁹⁶ P 550 i P 782.

⁹⁹⁷ P 462 i P 558.

⁹⁹⁸ Lars Baggesen, T(f) 7013, 7014 i 7064; P 109; P 155; DH 193.

⁹⁹⁹ Lars Baggesen, T(f) 7014; P 109.

¹⁰⁰⁰ Lars Baggesen, T(f) 7061 i 7062.

¹⁰⁰¹ Džemal Merdan, T(f) 13154; P 155.

¹⁰⁰² P 155.

¹⁰⁰³ Lars Baggesen, T(f) 7016, 7017 i 7064; Dieter Schellschmidt, T(f) 7907 i 7908.

Prijevod

svoje ime.¹⁰⁰⁴ Prema navodima posmatrača PMEZ-a, vozilo kojim su mudžahedini stigli na pregovore u Hotel Internacional viđeno je u glavnom štabu 7. brigade.¹⁰⁰⁵

507. Dana 21. aprila 1993. u glavnom štabu 3. korpusa Sefer Halilović je razmatrao određena pitanja vezana za mudžahedine s oficirima 3. korpusa, među kojima su bili optuženi Hadžihasanović i Džemal Merdan, kao i oficiri potčinjenih jedinica.¹⁰⁰⁶

508. Treći korpus i 7. brigada informisali su HVO i međunarodne posmatrače da oni nisu umiješani u otmicu Hrvata.¹⁰⁰⁷ Međutim, 3. korpus je izrazio spremnost da djeluje kao posrednik putem oficira za vezu 7. brigade.¹⁰⁰⁸

509. Posredstvom 3. korpusa i Posmatračke misije EZ-a između HVO-a i mudžahedina razmijenjeno je više pisama i video-snimaka.¹⁰⁰⁹ Posmatračka misija EZ-a je upozorila 3. korpus da će njega smatrati odgovornim za postupke mudžahedina i da mora preduzeti napore da isposluje oslobađanje talaca. Na pitanje Posmatračke misije EZ-a, 3. korpus je odgovorio da mudžahedini nemaju ovlasti da nastupaju u ime ABiH.¹⁰¹⁰

510. Uveče 11. maja 1993. jedan predstavnik mudžahedina Posmatračkoj misiji EZ-a predložio je oslobađanje petorice oficira HVO-a, kao i dvojice hrvatskih novinara uzetih za taoce, u razmjenu za 11 zarobljenih Arapa. Predložio je da se razmjena istovremeno obavi na tri različita mjesta. Na HVO-u je bilo da predloži datum, sat i mjesta razmjene.¹⁰¹¹ Zatražio je da tokom razmjene budu prisutni HVO, ABiH, "grupa Arapa", MKCK, UNPROFOR i PMEZ.¹⁰¹²

511. Ovaj prijedlog izložen je HVO-u 12. maja 1993. i dogovoreno je da će se razmjena obaviti 17. maja 1993. na sljedećim mjestima: ispred hotela "Internacional" u Zenici, ispred zgrade PTT-a u Travniku i kod fabrike u blizini zatvora u

¹⁰⁰⁴ Dieter Schellschmidt, T(f) 7908.

¹⁰⁰⁵ Lars Baggesen, T(f) 7017 i 7018; P 155.

¹⁰⁰⁶ P 923.7.

¹⁰⁰⁷ Dieter Schellschmidt, T(f) 7954; Robert Stewart, T(f) 15186; P 155; vidi takođe i sljedeće dokumente hrvatske strane: P 543, P 623, DH 923, P 805.

¹⁰⁰⁸ P 155.

¹⁰⁰⁹ P 155.

¹⁰¹⁰ P 155.

¹⁰¹¹ P 155.

¹⁰¹² P 155.

Prijevod

Kaoniku.¹⁰¹³ Posmatračka misija EZ-a bila je posrednik pod zaštitom britanskog bataljona UNPROFOR-a.¹⁰¹⁴

512. Svjedok Dieter Schellschmidt nadgledao je razmjenu arapskih boraca, Živka Totića i dvojice hrvatskih novinara ispred hotela “Internacional” u Zenici.¹⁰¹⁵ Prilikom razmjene primijetio je da nema pripadnika vojne ni civilne policije koji su trebali pružiti obezbjeđenje. Umjesto toga, prisutan je bio velik broj vojnika koji su većinom nosili maske, no nisu imali vojne oznake.¹⁰¹⁶ Bili su naoružani “do zuba”, lakim naoružanjem, bacačima protutenkovskih raketa i trocijevnim topom od 20 milimetara na petotonskom kamionu.¹⁰¹⁷ Prema riječima svjedoka Dietera Schellschmidta i njegovih kolega iz Posmatračke misije EZ-a, to oružje pripadalo je 7. brigadi.¹⁰¹⁸ Osim toga, Dieter Schellschmidt je vidio zelene zastave na jednom od vozila kojim su na lice mjesta dovezeni hrvatski taoci. Tom bojom 7. brigada je pokazivala svoju vezanost za islam.¹⁰¹⁹

513. Nakon što su arapski taoci oslobođeni i odvedeni u arapsku bazu, ušli su u dva kamiona i krenuli u pravcu kasarne 7. brigade.¹⁰²⁰ Hrvatski taoci odvedeni su u sjedište Posmatračke misije EZ-a.¹⁰²¹

514. Idućeg dana svjedoka Dietera Schellschmidta posjetio je predstavnik iz arapske baze koji mu je zahvalio na uspješno provedenoj razmjeni.¹⁰²²

v) Analiza događaja od strane Vijeća

515. Prema riječima svjedoka Dietera Schellschmidta, 7. brigada je nesumnjivo bila upletena u otmicu Živka Totića i drugih hrvatskih oficira.¹⁰²³ On je taj zaključak

¹⁰¹³ Lars Baggesen, T(f) 7019 i 7020; Dieter Schellschmidt, T(f) 7908 i 7909; P 155.

¹⁰¹⁴ Dieter Schellschmidt, T(f) 7911.

¹⁰¹⁵ Dieter Schellschmidt, T(f) 7909 i 7910; P 483; DH 182; P 155.

¹⁰¹⁶ Dieter Schellschmidt, T(f) 7910; P 155.

¹⁰¹⁷ P 155; međutim, u svom iskazu svjedok Dieter Schellschmidt je govorio o topu s 4 cijevi: T(f) 7910 i 7911.

¹⁰¹⁸ Dieter Schellschmidt, T(f) 7911et 7945; vidi takođe P 155.

¹⁰¹⁹ Dieter Schellschmidt, T(f) 7946.

¹⁰²⁰ Dieter Schellschmidt, T(f) 7911 i 7944.

¹⁰²¹ Dieter Schellschmidt, T(f) 7911.

¹⁰²² Dieter Schellschmidt, T(f) 7011.

¹⁰²³ Vidi *supra*, par. 512.

Prijevod

zasnovao upravo na onom što je vidio tokom razmjene pred Hotelom Internacional u Zenici.¹⁰²⁴

516. Međutim, Dieter Schellschmidt je prihvatio da istraga provedena u vezi s otmicom hrvatskih oficira nije dala osnova da se ona poveže sa 7. brigadom. To proizlazi iz paragrafa 2 njegovog izvještaja, gdje se navodi da su četvorica hrvatskih oficira oteti od strane “nepoznatih osoba”.¹⁰²⁵

517. Osim toga, Dieter Schellschmidt je priznao da nikada nije posjetio bazu ni kasarnu 7. brigade.¹⁰²⁶ On slijedom toga prihvata da trocijevni top od 20 milimetara nije vidio u bazi 7. brigade, nego na ulicama Zenice.¹⁰²⁷ Do zaključka da taj top pripada 7. brigadi došao je na osnovu razgovora sa svojim kolegama iz Posmatračke misije EZ-a.¹⁰²⁸

518. S tim u vezi Vijeće primjećuje da iz dokaznih predmeta P 462 i P 558, borbenih izvještaja s planine Zmajevac, slijedi da 7. brigada uslijed kaosa koji je tamo vladao nije uspjela prikupiti i popisati sav ratni plijen.¹⁰²⁹ Prema dokazu P 462 “Turci” su odnijeli sve što su htjeli.¹⁰³⁰ U dokazu P 558, dokumentu 7. brigade, pominje se da jedan trocijevni top nije evidentiran i da je nestao. Tu se navodi da “Arapci nisu dozvolili pristup jednom magacinu municije i eksploziva”, i, između ostalog, zaključuje da su “svi problemi proistekli iz razloga prisustva Turaka, Arapa i Gerile”.¹⁰³¹ Ovi dokazni predmeti dovode u sumnju tvrdnju da je oprema koju su mudžahedini koristili u Zenici pripadala 3. korpusu ili 7. brigadi. Moguće je da su mudžahedini uzeli tu opremu nakon poraza HVO-a na planini Zmajevac i da o tome nisu obavijestili 7. brigadu.¹⁰³²

519. Što se tiče zelenih zastava koje je tokom razmjene pred hotelom “Internacional” vidio svjedok Dieter Schellschmidt, Vijeće konstatuje da zelenu boju

¹⁰²⁴ Vidi *supra*, par. 512.

¹⁰²⁵ Dieter Schellschmidt, T(f) 7942; P 155, paragraf 2: “14. aprila četiri oficira HVO koji su se vraćali sa linije fronta otele su nepoznate osobe u zoni Travnika.” (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: “On the 14th of April 4 (four) HVO officers returning from the frontline were kidnapped by unknown persons in the area of Travnik”.

¹⁰²⁶ Dieter Schellschmidt, T(f) 7955.

¹⁰²⁷ Dieter Schellschmidt, T(f) 7956.

¹⁰²⁸ Dieter Schellschmidt, T(f) 7956.

¹⁰²⁹ P 462 i P 558.

¹⁰³⁰ P 462.

¹⁰³¹ P 558.

¹⁰³² Što se tiče angažovanja mudžahedina u borbama koje je vodila ABiH, vidi *infra*, par. 532.

Prijevod

nije koristila samo 7. brigada, nego – prema riječima istog svjedoka – i više drugih jedinica u Bosni u tom razdoblju.¹⁰³³

520. Valja takođe primijetiti da su predstavnici Posmatračke misije EZ-a tek nakon tvrdnji koje je iznio HVO počeli istraživati veze između otmice Hrvata i 7. brigade. Svjedok Lars Baggesen je izjavio da je HVO tvrdio kako su mudžahedini grupa u okviru 7. brigade, a da predstavnici Posmatračke misije EZ-a usprkos pokušajima nisu uspjeli utvrditi postojanje veza između njih.¹⁰³⁴ Jedina veza koju su identifikovali bio je automobil kojim su mudžahedini stigli na mjesto pregovora u Zenici. Taj automobil viđen je pred glavnim štabom 7. brigade.¹⁰³⁵ Međutim, svjedok Baggesen nije se sjećao tačno mjesta gdje je taj automobil viđen.¹⁰³⁶ Tokom unakrsnog ispitivanja nije se sjećao da li je automobil vidio lično ili je o njemu čuo u razgovaru s kolegama.¹⁰³⁷

521. Iz dokaza, uključujući i one koji potiču iz HVO-a, vidi se da je 3. korpus od prve otmice nijekao svaku umiješanost u te događaje. Dokazi pokazuju da je uloga koju je 3. korpus odigrao tokom pregovora o razmjeni bila vrlo ograničena i po svojem karakteru posrednička. Treći korpus nije iznio nikakve zahtjeve, nije sastavio popis zarobljenika u svrhu razmjene i nije učestvovao u sastancima između Posmatračke misije EZ-a i mudžahedina u hotelu “Internacional” u Zenici.¹⁰³⁸

522. Prema video-kaseti koja potječe od mudžahedina, dokaznom predmetu P 482, otmice su izvršili mudžahedini iz Zenice pod komandom Vahudina, i to kao odgovor na hapšenje i zatočenje mudžahedina od strane HVO-a.¹⁰³⁹ Na kazeti se navodi da su mudžahedini prvo kontaktirali “muslimanske snage u Bosni”¹⁰⁴⁰ i UN kako bi razgovarali o načinu da se postigne oslobađanje zarobljenika, no to “nije dalo rezultata”.¹⁰⁴¹ Zbog toga su mudžahedini odlučili provesti specijalnu obuku za primjenu taktike otmica.¹⁰⁴² Nakon toga su se podijelili u dvije grupe.¹⁰⁴³ Prva grupa

¹⁰³³ Dieter Schellschmidt, T(f) 7960.

¹⁰³⁴ Lars Baggesen, T(f) 7019 i 7092.

¹⁰³⁵ P 155.

¹⁰³⁶ Lars Baggesen, T(f) 7018: “Sjećam se da smo kasnije o tome razgovarali i to stoga što je taj isti automobil koji su koristila dvojica mudžahedina već viđen kod štaba 7. muslimanske brigade. Ne sjećam se dobro da li je to bilo tačno kod štaba ili tamo gdje su bili smješteni u muzičkoj školi u Zenici, ili je to bilo u Rostovu, no svakako je bilo na jednom od ta dva (*sic*) mjesta. Tamo je bilo primijećeno to vozilo ispred zgrade.”; vidi takođe T(f) 7090 i 7091.

¹⁰³⁷ Lars Baggesen, T(f) 7091.

¹⁰³⁸ Lars Baggesen, T(f) 7091 i 7092; Dieter Schellschmidt, T(f) 7942; P 155.

¹⁰³⁹ P 482 i T(f) 8535 i 8536.

¹⁰⁴⁰ P 482 i T(f) 8535.

¹⁰⁴¹ P 482 i T(f) 8535.

¹⁰⁴² P 482 i T(f) 8536.

Prijevod

je otela četiri hrvatska oficira, pripadnike brigade “Stjepan Tomašević”, u Novom Travniku 13. aprila 1993.¹⁰⁴⁴ Druga grupa je otela svjedoka Živka Totića u Zenici 15. aprila 1993.¹⁰⁴⁵

523. U dokaznom predmetu P 482 pominje se i sljedeće:

Ujedinjene nacije optužile su mudžahedine da su teroristi, ratni zločinci. Upravo je stiglo naređenje bosanske Armije da se oslobode hrvatski zarobljenici, no to naređenje nije izvršeno.¹⁰⁴⁶

524. Vijeće stoga ocjenjuje da umiješanost 3. korpusa odnosno 7. brigade u otmice Hrvata nije dokazana. Argument tužioca, prema kojem otmica Živka Totića ukazuje na to da su mudžahedini bili potčinjeni 3. korpusu, ne može se održati.

525. Međutim, Vijeće ima poteškoće u tome da pomiri činjenicu da ABiH nije učestvovala u pregovorima o razmjeni s dokazima u kojima se pominju “strani državljani, dobrovoljci u našim redovima”.

526. Činjenica da je HVO zatočio strane državljane izazvala je snažne reakcije ABiH. Vijeće konstatuje da te reakcije svjedoče o zabrinutosti u vezi sa sudbinom zatočenih stranaca. Osim toga, pisma i izvještaji 3. korpusa i 7. brigade sugeriraju da su ti stranci bili u sastavu ABiH. U svom protestnom pismu od 2. aprila 1993. optuženi Hadžihasanović navodi da se značajan broj stranih dobrovoljaca stavio na stranu ABiH.¹⁰⁴⁷ Isto tako, u pismu koje je Asim Koričić 2. aprila 1993. uputio Dariju Kordiću pominju se “strani državljani, dobrovoljci u našim redovima, a posebno iz arapskih zemalja”.¹⁰⁴⁸ I konačno, u izvještaju Ahmeta Adilovića od 12. aprila 1993. govori se o “stranim državljanima koji su pripadnici Armije RBiH, tj. dobrovoljci koji se nalaze u sastavu naše jedinice”.¹⁰⁴⁹

527. Ti dokazi svjedoče o postojanju uskih veza između stranih muslimanskih boraca i ABiH tokom februara, marta i aprila 1993. godine. Iz njih slijedi da su 3. korpus i 7. brigada strane mudžahedine cijenili kao borce. Kao što će se vidjeti u dijelu Presude o zajedničkim borbama, strani mudžahedini su od kraja 1992. godine

¹⁰⁴³ P 482 i T(f) 8536.

¹⁰⁴⁴ P 482 i T(f) 8536; P 194; P 218; P 625; P 680.

¹⁰⁴⁵ Živko Totić, T(f) 3140, 3141, 3142, 3162 i 3168; Dieter Schellschmidt, T(f) 7905; P 482 i T(f) 8536 i 8537; DH 2080; DH 340; DH 42.

¹⁰⁴⁶ P 482 i T(f) 8536 i 8537.

¹⁰⁴⁷ P 541; vidi *supra*, par. 493.

¹⁰⁴⁸ P 409; vidi *supra*, par. 494.

¹⁰⁴⁹ P 461; vidi *supra*, par. 495.

Prijevod

sudjelovali u borbama na strani ABiH. Na početku su se borili protiv srpskih snaga. Izbijanjem sukoba između ABiH i HVO-a počeli su se boriti i protiv HVO-a. S tim u vezi valja naglasiti borbe koje su se vodile 18. aprila 1993. na planini Zmajevac južno od Zenice. Koliko Vijeće zna, to je bilo prvi put da su se strani mudžahedini pridružili ABiH u borbama protiv HVO-a.

528. Nakon otmice Hrvata ABiH počela je nijekati sve te veze. Istina je da se takav preokret ne čini osobito uvjerljiv. Međutim, Vijeće podsjeća da postoji razlika između saradnje tokom borbi i potčinjavanja određenih elemenata vojsci. Kako bi se potvrdilo postojanje *de facto* odnosa subordinacije u smislu člana 7(3) Statuta, valja dokazati da su optuženi nad mudžahedinima vršili efektivnu kontrolu.¹⁰⁵⁰ Efektivna kontrola se ne može uzeti kao presumpcija, nego se mora dokazati van razumne sumnje. Upotreba formulacije “strani dobrovoljci” u dokumentima 3. korpusa i 7. brigade pokazuje da je učešće stranaca bilo oportuno. Moguće je da se 3. korpus nadao da će ih staviti pod svoju kontrolu, ali i to da je 3. korpusu nedostajalo volje da to učini. Vijeće ocjenjuje da sama činjenica da se za strane mudžahedine koristila formulacija “strani dobrovoljci” ne pokazuje u dovoljnoj mjeri da li su 3. korpus ili 7. brigada nad njima imali efektivnu kontrolu.

b) Zajedničke borbe

529. Tužilac tvrdi da su mudžahedini učestvovali u borbenim dejstvima s jedinicama 3. korpusa od svog dolaska u srednju Bosnu u ljetu 1992. do najmanje mjeseca decembra 1993. godine.¹⁰⁵¹ Odbrana optuženog Hadžihasanovića osporava da su postojale takve zajedničke akcije. Osim toga, odbrana tvrdi kako iz zajedničke borbene akcije ne slijedi da je između učesnika postojala veza subordinacije.¹⁰⁵²

530. U ovoj Presudi Vijeće je konstatovalo da su se oružane snage HVO-a i ABiH 18. aprila 1993. sukobile na planini Zmajevac južno od Zenice te da su se mudžahedini borili na strani ABiH.¹⁰⁵³ Pritom nije bila riječ o izolovanoj akciji. Vijeće je ispitalo velik broj dokaznih predmeta iz kojih slijedi da su od druge polovice 1992. godine strani i domaći mudžahedini sudjelovali u borbama zajedno s jedinicama ABiH. Valja, međutim, razmotriti dokazne predmete koji se odnose na

¹⁰⁵⁰ Vidi *supra*, par. 76-89.

¹⁰⁵¹ Završni podnesak Tužilaštva, par. 115 i dalje; Završna riječ tužioca, T(f) 18986 do 19002.

¹⁰⁵² Završna riječ Hadžihasanovićeve odbrane, T(f) 19186 do 19190.

¹⁰⁵³ Vidi *supra*, par. 504.

Prijevod

borbene aktivnosti koje su zajednički vodili ABiH i mudžahedini prije osnivanja jedinice “El Mudžahidin” u augustu 1993. S tim u vezi Vijeće primjećuje da se učestvovanje mudžahedina u borbama nastavilo i nakon mjeseca augusta 1993., te da se čak i pojačalo.¹⁰⁵⁴

531. Iz nekih dokaza slijedi da su mudžahedini učestvovali u borbama i prije predmetnog vremena Optužnice. Navodno je jedan arapski državljani po imenu Abu Sahar poginuo u borbama koje su se u ljetu 1992. odvijale kod Visokog.¹⁰⁵⁵ Nadalje, u novembru 1992., između 15 i 20 mudžahedina iz sela Gradina učestvovalo je u odbrani Karaule protiv srpskih snaga.¹⁰⁵⁶ U decembru 1992. sedma brigada je u Visokom vodila borbe protiv srpskih snaga.¹⁰⁵⁷ U dokazima P 513, P 514 i P 519, dokumentima iz arhiva 7. brigade, govori se o učestvovanju arapskih i turskih boraca u tim borbama. U dokazu P 513, borbenom izvještaju 1. čete 2. bataljona 7. brigade, pominje se da “Travničani brzo prodiru sa Arapima, dole prema Gerili gdje su se kasnije i uvezali”.¹⁰⁵⁸ Tužilac tvrdi da se formulacija “Travničani” odnosi na pripadnike 1. bataljona 7. brigade stacionirane u Travniku pod komandom Rame Durmiša, komandira 1. čete pomenutog bataljona.¹⁰⁵⁹ U prilog toj hipotezi ide dokazni predmet P 514, izvještaj Rame Durmiša o borbama u Visokom.¹⁰⁶⁰ Ramo Durmiš u njemu opisuje kako su neki borci, uključujući “Arape”, postupali na vlastitu inicijativu. Govori i o tome da su “Arapci” i “Turci” odbili izvršiti naređenje o povlačenju.¹⁰⁶¹ U dokaznom predmetu P 519, dokumentu koji govori o operaciji u

¹⁰⁵⁴ O borbama nakod osnivanja jedinice “El Mudžahidin” govoriće se na drugom mjestu u Presudi; vidi *infra*, par. 823-831.

¹⁰⁵⁵ Džemail Ibranović, T(f) 18415.

¹⁰⁵⁶ Fikret Čuskić, T(f) 12048, 12049, 12084, 12085, 12156, 12157 i 12178; Džemal Merdan, T(f) 13146; Zijad Čaber, T(f) 10396 do 10398. Ovi svjedoci su Vijeću objasnili da u to vrijeme mudžahedini nisu bili u komandnom lancu TO-a, no da su bili disciplinovani i da su se hrabro borili protiv srpskih snaga: Fikret Čuskić, T(f) 12085; Džemal Merdan, T(f) 13146.

¹⁰⁵⁷ P 408.

¹⁰⁵⁸ P 513. (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: “I heard on the radio that Višegrad had also fallen and that the Travnik people were advancing fast with the Arabs down towards the *Gerila* where they linked up, as I found out later.”

¹⁰⁵⁹ Završni podnesak Tužilaštva, par. 116, fusnota na stranici 346.

¹⁰⁶⁰ Vidi takođe dokazni predmet P 498, spisak pripadnika 7. brigade, u kojem se pominje kako je u tom razdoblju Ramo Durmiš bio komandir 1. čete 1. bataljona 7. brigade.

¹⁰⁶¹ P 514: “Neki mudžahidi, a među njima i Arapi bez moje komande krenuli desno ka koti 744 i /nedostaje dio teksta/ zatim se spustili u selo i počeli paliti. Sustigao sam dva mudžahida i javio Emiru Heldiću da se skupa sa mudžahidima povuče. Međutim, Arapi su otišli još dublje u desnu stranu. Emir Heldić se sa grupom vratio prije podne, a Abu Talha rahmetli sa Arapima i Turcima je ostao u desnoj dubini.” Engleski prijevod glasi: “Some Mujahids, including Arabs, moved towards the elevation 744 and /text missing/ without my order. Then they came down to the village and started torching. I caught up with two Mujahids and informed emir Heldić that he and the Mujahids must withdraw. However, the Arabs went even further to the right. Emir Heldić and his group returned before midday, but Abu Talha (deceased) with the Arabs and the Turks remained deep on the right side.” Vijeće primjećuje da

Prijevod

Visokom i koji je potpisan u ime Asima Koričića, komandanta 7. brigade, 7. brigada od 3. korpusa traži da joj se vrati 40.000 DM. Tvrdi se da se “[novac] nalazio kod Mudžahida (poginulih Arapa i Turaka)” i navodi da su taj novac po završetku borbi ukrali pripadnici opštinskog TO-a u Visokom.¹⁰⁶² Iz ovih dokaza slijedi da su krajem 1992. godine strani mudžahedini učestvovali u borbenim dejstvima u Visokom na strani pripadnika 7. brigade.¹⁰⁶³

532. Dana 18. aprila 1993. jedinice 7. brigade napale su HVO na planini Zmajevac južno od Zenice.¹⁰⁶⁴ Dana 25. aprila 1993. pomoćnik komandanta za bezbjednost u 2. bataljonu 7. brigade poslao je svojim pretpostavljenim izvještaj o ratnom plijenu zarobljenom tokom te borbene operacije.¹⁰⁶⁵ U tom izvještaju žali se na ponašanje pripadnika 7. brigade koji su za sebe zadržali dio ratnog plijena. Pominje takođe da su “Turci” odnosili sve što su htjeli.¹⁰⁶⁶ O podjeli ratnog plijena razgovaralo se i 13. maja 1993. tokom sastanka starješina i vojnika 7. brigade.¹⁰⁶⁷ Na tom sastanku članovi komande 7. brigade pokrenuli su pitanje krađe ratnog plijena. Prema mišljenju komande 7. brigade, za sve probleme bilo je krivo prisustvo “Turaka”, “Arapa” i “Gerile”.¹⁰⁶⁸ Na sastanku je Ahmed Adilović zadužen da “obavi razgovor” s “Arapima” u vezi s ratnim plijenom koji su oni odnijeli.¹⁰⁶⁹ Međutim, zanimljivo je primijetiti da se u ratnom dnevniku 3. korpusa 18. aprila 1993. ne pominju strani muslimanski borci.¹⁰⁷⁰

---

u ovom dokazu Ramo Durmiš koristi termin “mudžahidi” u opštem smislu za sve pripadnike 1. čete, i to i lokalne i strane pripadnike jedinice.

¹⁰⁶² P 519. (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: “the money was found on the Mujahedin (Arabs and Turks who were killed)”.

¹⁰⁶³ Ovo potvrđuje i dokaz P 482, T(f) 8529.

¹⁰⁶⁴ C 15, str. 120 i 121; P 782 i P 550.

¹⁰⁶⁵ P 462.

¹⁰⁶⁶ P 462: “Nemoguće je bilo sve držati pod kontrolom jer su Turci vozili sebi ono što im je odgovaralo.” (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: “It was impossible to keep everything under control because the Turks were driving off whatever they wanted [...]”.

¹⁰⁶⁷ P 558.

¹⁰⁶⁸ P 558: “Svi problemi su proistekli iz razloga prisustva Turaka, Arapa i Gerile.” (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: “All these problems are the result of the presence of Turks, Arabs and Guerrillas.”

¹⁰⁶⁹ P 558: “Zadužuje se Ahmed ef. Adilović da obavi razgovor sa Arapima oko RP koji su oni uzeli.” (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: “Effendi Ahmed Adilović is charged with holding talks with the Arabs about RP which they took.”

¹⁰⁷⁰ C 15, str. 120 i 121.

Prijevod

533. Više svjedoka i optužbe i odbrane pomenulo je borbene aktivnosti u dolini Bile i kod Ovnaka početkom mjeseca juna 1993.¹⁰⁷¹ O učešću mudžahedina u tim borbama govoriće se u dijelu Presude koji se odnosi na odgovarajuće tačke Optužnice.¹⁰⁷²

534. Oko 16. juna 1993. u sektoru Bijelog Bučja vodile su se borbe između 1. bataljona 7. brigade, 17. brigade i 312. brigade ABiH s jedne, i HVO-a i srpskih snaga s druge strane.¹⁰⁷³ Iz dokaznih predmeta P 775 i DH 1360 očito je učešće mudžahedina u tim borbama. U dokazu P 775, izvještaju 7. brigade od 20. juna 1993., pominje se da su “tom prilikom [tokom borbene operacije] poginula četiri borca strana državljanina Arapa, tri borca 312 mtbr, jedan iz 3/17. SKbbr”.¹⁰⁷⁴ Dokaz DH 1360 izvještaj je od 2. augusta 1993. u vezi s inspekcijom 312. brigade koju je sproveo odjel za operativno-nastavne poslove 3. korpusa. U to vrijeme ova je brigada imala komandno mjesto u Bijelom Bučju. Pod tačkom “Prijedlozi mjera” pominje se sljedeće:

S obzirom da u rejonu s. Bijelo Bučje autonomno djeluje manja jedinica (30 vojnika) Arapa (ostali iza 7. Mbbr koja je napustila ovaj prostor) odgovorni iz k- de 3. Korpusa sa starješinama OG “B. krajina” da obave s ovim borcima razgovor, predlože pretpočinjavanje 312. mt.br. ili u protivnom izvući ovu jedinicu iz z/o 312 mt.br.¹⁰⁷⁵

Svjedok HF takođe je potvrdio da su se na liniji fronte kod Bijelog Bučja nalazili i mudžahedini.¹⁰⁷⁶

535. Dana 24. juna 1993. jedinice ABiH, konkretno 307. brigada, 308. brigada, 17. brigada i 7. brigada, borile su se protiv hrvatskih i srpskih snaga na području Mravinca.¹⁰⁷⁷ U izvještaju koji je potpisao komandant OG “Zapad”, Selmo Cikotić,

¹⁰⁷¹ Svjedok HF, T(f) 17238 do 17240; Berislav Marjanović, T(f) 2699; P 397 (zapečaćen), par. 7; Drago Peša, T(f) 1872; svjedok XB, T(f) 1640; svjedok ZA, T(f) 2329.

¹⁰⁷² Vidi *infra*, par. 1115-1127 i 2002-2006.

¹⁰⁷³ Fikret Čuskić, T(f) 12072, 12073 i 12122; Suad Jusović, T(f) 18464, 18466; P 586, P 775 i C 13, str. 9.

¹⁰⁷⁴ P 775. (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: “During the action, four soldiers – foreign citizens, Arabs – were killed, as well as three soldiers from the 312th mtbr /Motorised Brigade/ and one soldier from the 3/17. SKbbr.”

¹⁰⁷⁵ DH 1360 u redigovanoj verziji koja je u spis uvrštena kao dokazni predmet C 5.

¹⁰⁷⁶ Svjedok HF, T(f) 17227: “Da. Bilo je i u rejonu Bijelog Bučja jer je tamo bila vrlo teška linija, i onda su oni samoinicijativno tamo odlazili i izvodili - ja se sjećam nekih akcija koje su više nama štetile nego koristile jer su izazvali artiljeriju, pa su stradali civili zbog njihovog djelovanja samostalnog i tako.”

¹⁰⁷⁷ Fikret Čuskić, T(f) 12122 i 12123; P 790; C 3, str. 5.

Prijevod

pominje se “jedan poginuli (strani državljanin iz 7. Mbbr)”.¹⁰⁷⁸ U izvještaju se takođe navodi da je u akciji zarobljen jedan tenk. Navode o prisustvu mudžahedina na Mravincu potkrepljuje i dokaz P 598 u kojem se pominje da su “Arapci na Mravincu zarobili tenk”¹⁰⁷⁹ i ¹⁰⁸⁰.

536. Što se tiče borbi vođenih u sektoru Mravinca valja pomenuti i dokaz P 924.3, kao i njegovu redigovanu verziju C 3. Riječ je o izvratku iz ratnog dnevnika 3. korpusa od 23. juna 1993., u kojem se pominje sastanak oficira 3. korpusa održan 23. juna 1993. Na sastanku je optuženi Kubura informisao 3. korpus o tome da 1. bataljon 7. brigade priprema napad na Mravinac. Dalje u tekstu, pod tačkom “Angažovanje stranih državljana”, on pita sljedeće:

Da li će se i dalje oni angažovati jer dobijaju municiju, da li će ići na Igman ili će i dalje izvoditi b/d u z/o 3k?

537. Postoje i drugi dokazi koji svjedoče o tome da su mudžahedini učestvovali u borbenim dejstvima zajedno s jedinicama 3. korpusa, konkretno sa 7. brigadom. Početkom mjeseca jula 1993. godine 333. brigada je sudjelovala u borbama u Kaćunima jugoistočno od Busovače.¹⁰⁸¹ Iz svih relevantnih dokaznih predmeta s tim u vezi proizlazi da je 333. brigada trebala pojačanje i da se obratila Komandi 3. korpusa kako bi dobila odobrenje da upotrijebi jedinicu koja se sastojala od stranih mudžahedina. U dokaznom predmetu P 603 od 10. jula 1993., odgovoru optuženog Hadžihasanovića na zahtjev 333. brigade, navodi se sljedeće: “Pošto navedena jedinica zvanično nije u sastavu AR BiH, istoj ne možemo naređivati”.¹⁰⁸² Međutim, kasnije u dokaznom predmetu P 603 optuženi Hadžihasanović daje odobrenje za upotrebu pomenute jedinice i zahtijeva od 333. brigade da podnosi izvještaje u slučaju da se dotična jedinica uistinu angažuje.¹⁰⁸³ U dokazu P 924.4, izvještaju od 11. jula

¹⁰⁷⁸ P 790: “Prema izvještajima koje smo neposredno za KM dobijali od naših jedinica, imamo jednog nestalog (jučer popodne), jednog poginulog (strani državljanin iz 7. Mbbr i 6 ranjenih.”. (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: “According to the reports which our units sent directly to the command post we have one missing (yesterday afternoon), one killed (foreigner from 7th Mbbr) and 6 wounded.”

¹⁰⁷⁹ P 598. (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: “The Arabs on Mravinac captured a tank.”

¹⁰⁸⁰ Ratni dnevnik OG “Bosanska krajina” od 24. juna 1993. takođe pominje da je prilikom zauzimanja kote Mravinac zarobljen jedan tenk, no ne pominje prisustvo arapskih boraca: C 13, str. 9.

¹⁰⁸¹ P 924.4.

¹⁰⁸² P 603. (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: “1. Since the mentioned unit is not part of the BH Army, we cannot issue any orders to it.”

¹⁰⁸³ P 603: “Odobravamo upotrebu ove jedinice na pomenutom pravcu u skladu sa ranijim dogovorima”. Engleski prijevod glasi: “2. We approve the use of this unit on the mentioned axis as previously agreed.”

Prijevod

1993. godine, 333. brigada informiše 3. korpus o tome da ne raspolaže dovoljnim brojem vojnika da bi mogla preuzeti kontrolu nad izgubljenom teritorijom te da je od “Arapa” zatražila da riješe taj problem.¹⁰⁸⁴ I konačno, u dokazu P 434 od 12. jula 1993. optuženi Hadžihasanović je od 7. brigade zatražio informaciju da li raspolažu dovoljnim brojem rezervnih vojnika, konkretno 3. četom 3. bataljona, koji bi se mogli angažovati u zoni odgovornosti 333. brigade.¹⁰⁸⁵ U tom dokumentu se navodi da je 333. brigadi potrebno pojačanje, da su “Arapi” spremni krenuti u borbene akcije u zoni odgovornosti 333. brigade, no da njihov angažman ovisi o prisustvu jedne jedinice 7. brigade, konkretno 3. čete 3. bataljona 7. brigade.¹⁰⁸⁶

538. Osim toga, na sastanku 7. brigade održanom 24. jula 1993., optuženi Kubura je izjavio da “vod 'Abdul Atif' nema volje da učestvuje u ovoj akciji”.¹⁰⁸⁷ Prema dokazu P 789, zapisniku sastanka 7. brigade održanog 2. jula 1993., vod “Abdul Atif”¹⁰⁸⁸ bio pod komandom 3. bataljona 7. brigade.¹⁰⁸⁹ Prema dokazu P 656 od 21. oktobra 1993., dokumentu HVO-a, jedinica “Abdul Atif” bila je stacionirana u Visokom i sastojala se od mudžahedina.¹⁰⁹⁰

539. Osim toga, u dokazu P 610 od 4. augusta 1993., izvještaju Ahmeta Adilovića, pomoćnika komandanta 7. brigade za moral, informativno-propagandne djelatnosti i vjerska pitanja, jasno se govori o angažmanu mudžahedina na strani 7. brigade:

Oni su do sada navikli da u izvođenju b/d sa njima učestvuju i Arapi (a i neki Turci). Njihovo prisustvo ih čini sigurnijim, a često su Arapi znali biti od presudne važnosti da akcija uspije, pa borci 1/7. Mbbr traže njihovo ponovno angažovanje u izvođenju b/d sa pripadnicima 1/7. Mbbr.

540. Iz jednog borbenog izvještaja optuženog Hadžihasanovića od 9. augusta 1993., upućenog Štabu Vrhovne komande, slijedi da je za 8. august 1993. bila

¹⁰⁸⁴ P 924.4.

¹⁰⁸⁵ P 434.

¹⁰⁸⁶ P 434.

¹⁰⁸⁷ P 500. (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: “The *AbdulAtif* platoon does not feel like participating in this operation. It will be investigated whether this is due to fear or maybe lack of combat experience, and certain measures will be taken”. Nije jasno o kojoj se borbenoj akciji ovdje govori. Moguće je da je riječ o operaciji u okolici Visokog.

¹⁰⁸⁸ Ime ovog voda piše se na više načina: “Abdul Atif” (P 656), “AbduLatif” (P 500) i “ABULATIF” (P 789).

¹⁰⁸⁹ P 789: “Odred “Abdulatif”: Brojimo 25 ljudi, izvidanje izvršili na pravcu Visoko-Kiseljak, posebno kota Obješenjak. Odred se potčinjava 3/7. Mbbr.” Engleski prijevod glasi: “‘ABULATIF’ detachment: We number 25 people, reconnaissance conducted along the Visoko-Kiseljak route, especially elevation Obješenjak. The detachment is subordinated to 7 Mbbr 3 Battalion.”

¹⁰⁹⁰ Prema tom dokumentu vod “Abdul Atif” djelovao je u okviru 3. korpusa i sastojao se od 400 vojnika, domaćih i stranaca. Njime je komandovao Abdul Atif. Komanda je bila sastavljena od stranih državljana koji su došli iz arapskih zemalja. Za obezbjeđenje opreme i za finansiranje jedinice brinule su se humanitarna organizacija “Igasa” i iranska ambasada u Zenici.

Prijevod

predviđena borbena akcija na liniji Petrovići-Mišići-visinska kota 323.¹⁰⁹¹ U izvještaju se navodi da su mudžahedini iz Travnika i Zavidovića trebali učestvovati u borbenoj akciji zajedno s jedinicama 314. brigade. Međutim, optuženi Hadžihasanović objašnjava kako je morao narediti obustavljanje akcije zato što “muslimanske snage ili mudžahedini koji su dovedeni iz Travnika kao i dio muslimanskih snaga iz Zavidovića nisu htjeli izvršiti [borbeno] naređenje”.¹⁰⁹² Mudžahedini su na početku učestvovali u izviđačkim aktivnostima, pri čemu nisu ni na koji način pokazali da se eventualno protive zadatku koji im je bio dodijeljen. Iznenada, 8. augusta 1993. naveče, odbili su izvesti borbena dejstva predviđena za tu noć. Idućeg jutra su ponovo odbili izvršiti borbenu zapovijed, uz objašnjenje da se ne pouzdaju u vojsku i da se boje izdaje. U svom izvještaju optuženi Hadžihasanović navodi kako ima namjeru mudžahedine vratiti tamo odakle su došli.

541. Gore navedeni dokazi svjedoče o angažmanu mudžahedina na strani ABiH, konkretno 7. brigade. Međutim, na osnovu tih dokaza ne može se zaključiti van razumne sumnje da su mudžahedini u borbama učestvovali pod komandom optuženih. Pominjanje mudžahedina u dokumentima ABiH najčešće je popraćeno pritužbama s njima u vezi. Na primjer, u dokazu P 514 Ramo Durmiš govori o tome da su “Arap” i “Turci” odbili poslušati naređenje o povlačenju. Iz dokaza u vezi s borbama na planini Zmajevac i raspodjelom ratnog plijena vidljivo je da starješine 7. brigade nisu nad mudžahedinima imali nikakvog autoriteta i da su oni uzimali ono što su htjeli.¹⁰⁹³ S tim u vezi je zanimljivo primijetiti da je komanda 7. brigade zadužila Ahmeta Adilovića da “obavi razgovor” s “Arapima” u vezi s ratnim plijenom koji su uzeli. Na osnovi formulacije može se zaključiti da pristup nije bio autoritativan. Dokaz P 603, koji govori o borbenim dejstvima 333. brigade u julu 1993., daje za to još jedan primjer. Optuženi Hadžihasanović u tom dokumentu izričito kaže da mudžahedini nisu pripadnici ABiH i da on njima ne može izdavati naređenja. Osim toga, iz formulacije u dokazu P 500, koji se bavi učestvovanjem voda “Abdul Atif” u jednoj borbenoj operaciji, slijedi da mudžahedini nisu bili integrisani u hijerarhiju 7. brigade. U dokazu se navodi da ovaj vod nije “želio” učestvovati u jednoj operaciji. Valja takođe pomenuti i dokaz DH 1360 od 2. augusta 1993., u kojem se predlaže da se s arapskom jedinicom prisutnom u sektoru Bijelog Bučja “obavi razgovor” i da im se

¹⁰⁹¹ P 477.

¹⁰⁹² P 477. (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: “The Muslim forces or Mujahedins brought from Tavnik as well as the part of Muslim forces from Zavidovići did not want to carry out a [combat] order.”

¹⁰⁹³ P 462 i P 558.

Prijevod

“predloži” da se od tog trenutka stave pod komandu 312. brigade. I ponovo se čini da su upotrijebljene formulacije koje su previše slabe da bi se iz njih moglo zaključivati o subordinaciji mudžahedina ABiH. I konačno, u dokazu P 477, borbenom izvještaju optuženog Hadžihasanovića od 9. augusta 1993., navodi se da su mudžahedini odbili izvršiti naređenja 3. korpusa.

542. Više svjedoka odbrane potvrdilo je da su se mudžahedini borili zajedno sa ABiH u borbama protiv srpskih i hrvatskih snaga. Svjedok Fikret Čuskić je izjavio da su mudžahedini u 1992. godini učestvovali u borbama sa jedinicama TO-a i da su se hrabro borili protiv srpskih snaga.¹⁰⁹⁴ Prema riječima svjedoka Sulejmana Ribe, mudžahedini su bili prisutni u sektoru Mehurića i tamo su vršili vojne aktivnosti poput obuke i izviđanja terena. Katkada su čak učestvovali i u borbama.¹⁰⁹⁵ Na uopšteniji način svjedok HF je izjavio da su mudžahedini dolazili na linije fronte kako bi se uključili u borbe u kojima je učestvovala ABiH, bez obzira da li se radilo o ofenzivnim ili odbrambenim operacijama.¹⁰⁹⁶ Svjedok ZA bio je pripadnik jedinice smještene u Zenici koja se krajem 1992. ili početkom 1993. godine integrisala u 3. korpus.¹⁰⁹⁷ Izjavio je da su mudžahedini učestvovali u borbama kao dio 3. korpusa.¹⁰⁹⁸ Naveo je da su mu mudžahedini donosili radio-stanice, prijenosne uređaje, antene i drugu opremu na popravak, i to i prije osnivanja 3. korpusa 1992. godine, kao i nakon toga, tokom 1993. godine.¹⁰⁹⁹ Prije vojnih operacija punio im je baterije na uređajima.¹¹⁰⁰ Treći korpus im je posuđivao i razglase.¹¹⁰¹

543. Međutim, s izuzetkom svjedoka ZA, svi su ti svjedoci osporavali da su mudžahedini bili uključeni u sastav ABiH. Svjedok HF je tvrdio da ne zna na koji su se način mudžahedini informisali o borbenim dejstvima koja je vodila ABiH. Dodao je da nije bila riječ o unaprijed planiranim zajedničkim akcijama i da su mudžahedini čak nastojali pripadnike ABiH staviti pod svoju kontrolu kako bi se borili po njihovim pravilima.¹¹⁰² Svjedok Fikret Čuskić je pak izjavio da mudžahedini nisu bili dio strukture TO-a i da ABiH nije raspolagala informacijama o broju njihovih ljudi i

¹⁰⁹⁴ Fikret Čuskić, T(f) 12085.

¹⁰⁹⁵ Sulejman Ribo, T(f) 11067 i 11068; svjedok HF, T(f)

¹⁰⁹⁶ Svjedok HF, T(f) 17203, 17232, 17235 i 17238.

¹⁰⁹⁷ Svjedok ZA, T(f) 2310 i 2311.

¹⁰⁹⁸ Svjedok ZA, T(f) 2315.

¹⁰⁹⁹ Svjedok ZA, T(f) 2317, 2318 i 2334.

¹¹⁰⁰ Svjedok ZA, T(f) 2317.

¹¹⁰¹ Svjedok ZA, T(f) 2318 i 2319.

¹¹⁰² Svjedok HF, T(f) 17203, 17235, 17236, 17241 i 17242.

Prijevod

komandantima.¹¹⁰³ Svjedok Sulejman Ribo je naglasio da se mudžahedini nisu htjeli staviti pod komandu ABiH i da su djelovali kao nezavisne grupe.¹¹⁰⁴

544. Vijeće uz to primjećuje kako ne postoje dokazni predmeti iz kojih bi slijedilo da su mudžahedini slali borbene izvještaje ili druge izvještaje o svojim aktivnostima onima koji su vodili borbe u kojima su učestvovali. Vijeće takođe primjećuje da se u ratnim i operativnim dnevnicima gotovo i ne pominju vojne aktivnosti mudžahedina, što se znatno razlikuje od situacije nakon osnivanja odreda “El Mudžahidin” u mjesecu augustu 1993.¹¹⁰⁵

545. Vijeće osim toga primjećuje da se čini da iz dokaznih predmeta u vezi sa zajedničkim borbenim djествima slijedi da su u njima učestvovala različite grupe mudžahedina. Iako se čini da je većina mudžahedina koji su sudjelovali u borbama bila dio grupe mudžahedina s bazom u Poljanicama, Zenici i Travniku, Vijeće nije sigurno da to vrijedi i za mudžahedine koji su bili stacionirani u Arnautima i koji su učestvovali u borbama na planini Zmajevac. Isto vrijedi i za vod “Abdul Atif”, koji je bazu imao u Visokom. Osim toga, u izvještaju optuženog Hadžihasanovića od 9. augusta 1993. pominju se mudžahedini iz Zavidovića.¹¹⁰⁶ Budući da je Vijeće prvenstveno usredotočeno na grupu mudžahedina s bazom u Poljanicama i Travniku, dokazni predmeti koji govore o angažmanu u borbama drugih mudžahedina imaju tek ograničenu dokaznu vrijednost.

546. Valja takođe primijetiti da se, s izuzetkom dokaza P 514 i P 477,¹¹⁰⁷ ni u jednom dokaznom predmetu u vezi sa zajedničkim borbama ne pominju naređenja upućena mudžahedinima. Osim toga, mudžahedini su odbili izvršiti naređenja o kojima se u ta dva dokazna predmeta govori.¹¹⁰⁸

c) Povezanost 3. korpusa s osnivanjem odreda “El Mudžahidin”

547. Valja navesti da se i tužilac i odbrana optuženog Hadžihasanovića u prilog svojoj argumentaciji pozivaju na proces stvaranja odreda “El Mudžahidin” kako bi

¹¹⁰³ Fikret Čuskić, T(f) 12085 i 12086.

¹¹⁰⁴ Sulejman Ribo, T(f) 11067.

¹¹⁰⁵ Vidi *infra*, par. 826-831.

¹¹⁰⁶ P 477.

¹¹⁰⁷ Dokazni predmet P 514 odnosi se na borbenu operaciju vođenu kod Visokog u decembru 1992., vidi *supra*, par. 531, dok je dokaz P 477 izvještaj optuženog Hadžihasanovića od 9. augusta 1993. u vezi s borbenom operacijom na liniji Petrovići – Mišići – visinska kota 323, vidi *supra*, par. 540.

¹¹⁰⁸ Vidi *supra*, par. 531 i 540.

Prijevod

potkrijepili svoju argumentaciju.¹¹⁰⁹ Za tužioca osnivanje odreda “El Mudžahidin”, koje tužilac pripisuje 3. korpusu, upućuje na uske veze koje su postojale između mudžahedina i 3. korpusa. Po mišljenju odbrane optuženog Hadžihasanovića, naređenje da se osnuje ta jedinica predstavljalo je tek pokušaj ABiH da mudžahedine podvede pod kontrolu 3. korpusa.¹¹¹⁰

548. Vijeće će se sada osvrnuti na dokazne predmete u vezi s osnivanjem odreda “El Mudžahidin” 13. augusta 1993. S obzirom na mnogobrojnost dokaza koji se odnose na taj događaj, i to osobito iskaza svjedoka, Vijeće se ovdje ne može baviti svim dokazima koje je ispitalo i ocijenilo. Prvo će ukratko sažeti početne korake koji su doveli do osnivanja odreda “El Mudžahidin”, da bi se potom osvrnulo na dokaze iz mjeseca juna, jula i augusta 1993., među kojima se u mnogo njih pominju “dobrovoljci – strani državljani”.¹¹¹¹

i) Koraci koji su doveli do osnivanja odreda “El Mudžahidin”

549. Nakon otmice Živka Totića i drugih hrvatskih oficira sredinom aprila 1993., 24. aprila 1993. uslijedila su četiri ubistva u Miletićima.¹¹¹² I prvo i drugo krivično djelo mogu se pripisati mudžahedinima.¹¹¹³ Prema riječima svjedoka, bivših pripadnika ABiH, od tog trenutka 3. korpus i Vrhovna komanda ABiH usredotočili su se na rizik koji su predstavljali mudžahedini.¹¹¹⁴ Na jednom sastanku zapovjednika ABiH, među kojima su bili optuženi Hadžihasanović i Džemal Merdan, održanom 21. aprila 1993. u štabu 3. korpusa, Sefer Halilović je pokrenuo određena pitanja u vezi s mudžahedinima.¹¹¹⁵ Uz to, o pitanju mudžahedina raspravljalo se i na sastanku održanom krajem aprila 1993. u Zenici između Komande 3. korpusa i Štaba Vrhovne komande ABiH.¹¹¹⁶ Organ bezbjednosti 3. korpusa intenzivirao je prikupljanje podataka o mudžahedinima.¹¹¹⁷ U maju 1993. u Zenici je održan još jedan sastanak predstavnika 3. korpusa i Vrhovne komande. Na tom sastanku iznesen je prijedlog da

¹¹⁰⁹ Završni podnesak Tužilaštva, par. 129 do 143; Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 231 do 291.

¹¹¹⁰ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 269.

¹¹¹¹ DH 165/1 od 13. juna 1993., DH 165/2 od 16. juna 1993., DH 165/5 od 12. augusta 1993., DH 165/6 od 13. augusta 1993. i P 615 od 24. ili 26. augusta 1993.

¹¹¹² Vidi par. 496-500 i 1068-1074.

¹¹¹³ Vidi par. 496-500 i 1068-1074.

¹¹¹⁴ Džemal Merdan, T(f) 13150; svjedok ZP, T(f) 8886, 8891, 8892 i 9065; svjedok HF, T(f) 17174; svjedok HD, T(f) 15484 i 15486.

¹¹¹⁵ P 923.7.

¹¹¹⁶ Svjedok ZP, T(f) 8880, 8885, 8886, 8891, 8892 i 9036.

¹¹¹⁷ Svjedok HF, T(f) 17174; svjedok HD, T(f) 15484 i 15486.

Prijevod

dva člana Štaba Vrhovne komande preuzmu zadatak rješavanja problema mudžahedina.¹¹¹⁸

550. Valja takođe pomenuti posjet bazi u Poljanicama od strane članova komande 306. brigade.¹¹¹⁹ Dana 11. maja 1993. svjedoci Esed Sipić i Asim Delalić otišli su u Poljanice kako bi s mudžahedinima uspostavili kontakt i razgovarali o njihovim štetnim aktivnostima.¹¹²⁰ Mudžahedini su odbili s njima razgovarati i dali im do znanja da s najvišim predstavnicima ABiH pregovaraju o osnivanju 8. muslimanske brigade.¹¹²¹

551. Najkasnije 23. maja 1993. Sefer Halilović, tadašnji komandant ABiH, zadužio je Rasima Delića da se pobrine da u roku od 48 sati mudžahedini napuste Zenicu preko planine Igman. U izvršavanju tog zadatka trebao je pomoći Sakib Mahmuljin.¹¹²²

552. Dana 13. juna 1993. optuženi Hadžihasanović obratio se pismenim izvještajem komandantu Štaba Vrhovne komande Rasimu Deliću¹¹²³ i načelniku štaba Seferu Haliloviću.¹¹²⁴ U izvještaju se pominju “dobrovoljci pripadnici drugih zemalja (Arapi i Turci) kao i grupa Bosanaca koje su isti obučavali, tzv. 'Gerila' koji nisu ušli u sastav Armije R BiH, iako im je to ponuđeno”.¹¹²⁵ U izvještaju optuženi Hadžihasanović navodi da “dobrovoljci – pripadnici drugih zemalja” kao i Muslimani njihovi saveznici žele razgovarati samo s najvišim predstavnicima ABiH, a ne s 3. korpusom.¹¹²⁶ Optuženi Hadžihasanović pominje njihove nedopuštene metode borbe i izjavljuje da ne želi snositi posljedice njihovih postupaka. Od Vrhovne komande traži

¹¹¹⁸ Džemal Merdan, T(f) 13158 i 13159; svjedok ZP, T(f) 9067 i 9068.

¹¹¹⁹ S tim u vezi Vijeće podsjeća da se baza u Poljanicama nalazila u zoni odgovornosti 306. brigade.

¹¹²⁰ Esed Sipić, T(f) 14794, 14802; Asim Delalić, T(f) 16359 i 16360.

¹¹²¹ Esed Sipić, T(f) 14795; Asim Delalić, T(f) 16360; DH 1007.

¹¹²² Svjedok ZP, T(f) 8881, 8882, 9068 i 9147; P 431.

¹¹²³ Na položaj komandanta imenovan je 8. juna 1993.

¹¹²⁴ DH 73/DH 165.1.

¹¹²⁵ DH 73/DH 165.1. (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: “In the general area of Zenica municipality since the beginning of the war there have been volunteers from foreign countries (Arabs and Turks), as well as a group of Bosnians trained by them, the so-called Gerila /Guerrillas/, who have not entered the ranks of the BH Army, in spite of being invited to.”

¹¹²⁶ DH 73/DH 165.1: “Odluku o svom djelovanju i ulasku u sastav AR BiH ne žele saopštiti, a isključivo žele komunicirati sa vodećim i glavnim ljudima Štaba AR BiH, a ne sa komandantom 3. Korpusa za kojeg smatraju da je dužan samo da im zakaže sastanak sa pomenutim.” (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.)

Prijevod

stav i mišljenje u vezi s rješavanjem tog problema.¹¹²⁷ Optuženi Hadžihasanović navodi da je poznata činjenica kako te osobe uživaju podršku određenih državnih organa i visokih islamskih vjerskih dostojanstvenika.¹¹²⁸

553. Primjedbe u tom pismu odnose se na nedopuštene borbene metode mudžahedina. Optuženi Hadžihasanović u pismu izjavljuje da ne želi snositi posljedice njihovih postupaka. Čini se da tom izjavom njen autor aludira na krivična djela (međunarodnog prava i druga) koja su počinili ili vjerojatno počinili mudžahedini. Doista, optuženi Hadžihasanović je znao za otmicu Živka Totića koju su izvršili mudžahedini, kao i za ubistvo četiri osobe 15. aprila 1993.¹¹²⁹ Bio je isto tako obaviješten i o tome da su mudžahedini 24. aprila 1993. počinili ubistva u Miletićima.¹¹³⁰ I kao treće, nekoliko dana nakon 9. juna 1993. zamjenik komandanta 3. korpusa Džemal Merdan sastao se s mudžahedinima u Gučkoj Gori. Tom prilikom su mudžahedini najavili svoju namjeru da unište samostan.¹¹³¹ S druge strane, Vijeće ne može utvrditi da je optuženi Hadžihasanović 13. juna 1993. znao da su četiri ubistva počinjena u Malinama 8. juna 1993. izvršili mudžahedini.¹¹³² Međutim, prilikom davanja iskaza pred Vijećem svjedok Džemal Merdan nije potvrdio, ili nije mogao potvrditi, opravdanost takve interpretacije.¹¹³³

554. Dana 16. juna 1993. Rasim Delić je komandantu 3. korpusa naredio sljedeće:

Ove grupe [strane dobrovoljce i jednu grupu muslimana okupljenu u takozvanu jedinicu Gerila] uputiti na Igman i da uđu u sastav samostalnog odreda ŠVK u Zukinu jedinicu. U protivnom, otkazati im gostoprimstvo i eventualno razoružati.¹¹³⁴

¹¹²⁷ DH 73/DH 165.1: “Na ovim terenima borave još ranije nego što je formiran 3. Korpus. U dosadašnjim borbama iskakali su iz uobičajenih konteksta i zakonskih okvira načinom vođenja borbe koji direktno štete državi BiH, a posebno AR BiH. [...] U vezi sa tim želim i tražim VAŠE STAVOVE I MIŠLJENJA kako ovaj problem razriješiti s obzirom da se nalaze u zoni odgovornosti 3. Korpusa za koju sam ja odgovoran i ne želim snositi posljedice njihovih postupaka.” (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.)

¹¹²⁸ DH 73/DH 165.1: “Činjenica je da iza njih stoje neki državni organi i viši ili visoki islamski vjerski dostojanstvenici.” (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.)

¹¹²⁹ Vidi *supra*, par. 501-503 i 505-507.

¹¹³⁰ Vidi *infra*, par. 1085.

¹¹³¹ Vidi *infra*, par. 2002.

¹¹³² Vidi *infra*, par. 1129-1133.

¹¹³³ Džemal Merdan, T(f) 13692 do 13696, 13830.

¹¹³⁴ DH 165.2/P 270. (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: “Since the beginning of the war, volunteers from foreign countries and a group of Bosnians, united in a so-called GERILA /guerrilla/ unit, have been staying on the territory of Zenica.[...], I hereby ORDER 1. Send these groups to Igman and merge them with the ŠVK independent detachment in Zuka’s unit. In case they do not accept it, show them no hospitality and eventually disarm them. 2. [...]”

Prijevod

555. No, u telefonskom razgovoru od 16. juna 1993. optuženi Hadžihasanović je Seferu Haliloviću rekao kako ne može u potpunosti izvršiti ovo naređenje jer bi razoružati mudžahedine značilo otvoriti treću liniju fronte. Od Halilovića je zatražio da uputi samo prvi dio naređenja, odnosno onaj dio koji se odnosi na prebacivanje stranaca na planinu Igman.¹¹³⁵

556. Dana 23. jula 1993. Rasim Delić je ovlastio Sakiba Mahmuljina da u ime komandanta Štaba Vrhovne komande ABiH započne i provede pregovore i potrebne mjere s predstavnicima “jedinice mudžahedina” iz Zenice kako bi se ta jedinica integrisala u ABiH i učestvovala u zajedničkoj borbi protiv Srba, kao i u vezi s njenim prepotčinjavanjem Komandi 3. korpusa.¹¹³⁶

557. Dana 12. augusta 1993. Komanda 3. korpusa poslala je Štabu Vrhovne komande prijedlog u kojem sugerše sljedeće: “Sve strane državljane – dobrovoljce u Armiji R BiH sa područja odgovornosti 3. korpusa organizovati u odred”.¹¹³⁷ U tom prijedlogu optuženi Hadžihasanović se poziva na “ukazanu potrebu o organizaciji i upotrebi dobrovoljaca stranih državljana”, na zahtjev stranih dobrovoljaca upućen Komandi 3. korpusa i na odobrenje koje je Rasim Delić dao 23. jula 1993. Predlaže da se u selu Mehurići uspostavi mjesto okupljanja mobiliziranih i da se novi odred nazove “ELMUDŽAHIDIN” */sic/*.

¹¹³⁵ DH 165.3/P 807: “Đ: Dobro, dobro. Ono što smo dobili oko onih stranaca. S: Da. Đ: Ono neće moći onako. S: Neće, je li? Đ: A ma kakvi! To mi je treći front. S: Ne, ne, ali pokušaj, naređeno je, evo potpisala su dvojica, idite. Da li me razumiješ? Đ: Pokušajte vi poslati jednu naredbu bez onoga drugog dijela, samo da se naređuje da se upućuju gore. S: Da.” (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) “Đ” se odnosi na nadimak Đedo optuženog Hadžihasanovića.

¹¹³⁶ DH 165.4/P 202: “Kojim se gospodin Sakib Mahmuljin, član komande 3. korpusa ovlašćuje da u ime komandanta GŠOS R BiH obavi potrebne razgovore i dogovore sa predstavnicima (komandnim kadrom) jedinice MUDŽAHEDINA iz Zenice po sljedećim pitanjima: 1. Ulazak jedinice MUDŽAHEDINA u sastave Armije R BiH. 2. Upotreba jedinice u zajedničkoj borbi protiv četnika i način prepočinjavanja Komandi 3. korpusa. Ovlaštenje se izdaje radi rješavanja problema koji su prisutni na prostoru Zenice, a u vezi su sa pomenutim sastavom, te se u druge svrhe ne može koristiti.” (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.)

¹¹³⁷ DH 165.5/P 438: “Formiranje odreda od stranih državljana, prijedlog. Na osnovu ukazane potrebe o organizaciji i upotrebi dobrovoljaca stranih državljana kao i njihovog pismenog zahtjeva Komandi 3. korpusa, a na osnovu Vašeg ovlaštenja br. 1/297-54 od 23.07.1993. godine, dostavljamo PRIJEDLOG: 1. Sve strane državljane – dobrovoljce u Armiji R BiH sa područja odgovornosti 3. korpusa organizovati u odred. Prijedlog formacije ove jedinice dostavit ćemo u što kraćem roku. 2. Mobilizacijsko zborište ovog odreda bilo bi u s. Mehurić, SO Travnik. 3. Naziv odreda je “ELMUDŽAHIDIN” */sic/*, a brojnu oznaku i broj VJ odredit će štab VK. 4. Logističko obezbjeđenje regulisat će organi logistike 3. korpusa.” (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.)

Prijevod

558. Na temelju tog prijedloga Štab Vrhovne komande je 13. augusta 1993. izdao naređenje da se osnuje odred “ELMUDŽAHIDIN” u zoni odgovornosti 3. korpusa.¹¹³⁸ U tom naređenju stoji sljedeće:

Popunu odreda “ELMUDŽAHIDIN” izvršiti od ljudstva tj. stranih državljana – dobrovoljaca, koji se nalaze na teritoriji z/o 3. Korpusa. Navedeno ljudstvo sa sobom nosi naoružanje i druga MS, sa kojim je trenutno zaduženo.¹¹³⁹

U naređenju se precizira da stupa na snagu odmah i da se mora izvršiti do 31. augusta 1993.

ii) Analiza događaja od strane Vijeća

559. Sada valja utvrditi koji se zaključci mogu izvući iz razvoja gore opisanih događaja u odnosu na veze koje su postojale između 3. korpusa i mudžahedina.

560. Prvo pitanje koje se postavlja jeste da li su “strani dobrovoljci” odnosno “dobrovoljci – strani državljani”, koji se pominju u pet različitih dokumenata, smatrani pripadnicima ABiH ili ne. Analizom tih pet dokumenata otkrivaju se protivrječnosti. U dva dokumenta se navodi da mudžahedini nisu bili pripadnici vojske prije osnivanja odreda “El Mudžahidin”. Tako u pismu DH 165.1 od 13. juna 1993. optuženi Hadžihasanović izričito kaže da se “dobrovoljci – strani državljani”, kao ni njihovi lokalni saveznici nisu priključili redovima ABiH.¹¹⁴⁰ Činjenica da je Rasim Delić 23. jula 1993. ovlastio Sakiba Mahmuljina da započne pregovore s “jedinicom mudžahedina” kako bi se ona integrisala u ABiH opovrgava tvrdnju da je ta jedinica u tom trenutku već bila dio ABiH.¹¹⁴¹ S druge strane, prijedlog 3. korpusa od 12. augusta 1993., kojim se predviđa osnivanje jedinice “El Mudžahidin”, govori o “stranim državljanima – dobrovoljcima u **Armiji R BiH** sa područja odgovornosti 3. korpusa”,¹¹⁴² iz čega se čini da su mudžahedini bili dio ABiH, te da ih je trebalo samo okupiti u okviru njihove vlastite jedinice. I konačno, u dva naređenja Rasima Delića od 16. juna i 13. augusta 1993. ne govori se izričito o pitanju da li su se ti dobrovoljci uključili u redove ABiH. Dakle, iz tih pet dokumenata, od kojih su prvi i drugi u

¹¹³⁸ DH 165.6/P 439.

¹¹³⁹ DH 165.6/P 439. (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: “Replenish the 'El Mujahedin' detachment with foreign volunteers currently on the territory of the 3 Corps zone of responsibility. These people keep the weapons and other equipment which has already been issued to them.”

¹¹⁴⁰ Vidi *supra* par. 552.

¹¹⁴¹ DH 165.4/P 202.

¹¹⁴² DH 165.5/P 438. (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: “foreign volunteers **in the RBH Army** in the zone of responsibility of the 3 Corps” (naglasak dodat).

Prijevod

protivnosti s trećim, ne slijedi jasno kakav je tačno bio stav Vrhovne komande i 3. korpusa u vezi s pitanjem da li su strani dobrovoljci bili pripadnici ABiH ili ne. Na osnovu tih pet dokumenata Vijeće ne može izvući zaključke o vezama koje su postojale između 3. korpusa i mudžahedina.

561. U ovlaštenju izdatom Sakibu Mahmulinu ponovo se pominje “prepotčinjavanje”¹¹⁴³ odreda “El Mudžahidin” 3. korpusu.¹¹⁴⁴ Tužilac tvrdi da termin “prepotčinjavanje” znači da je ta jedinica već ranije bila potčinjena 3. korpusu.¹¹⁴⁵ Vijeće se ne pridružuje toj interpretaciji koju osporava cijeli niz drugih dokumenata u kojima se koristi isti termin, kao i objašnjenja nekoliko svjedoka u vezi s tim terminom. Analiza tih dokaznih predmeta navodi Vijeće na zaključak da iz upotrebe termina “prepotčinjavanje” u tekstu ovlaštenja izdatog Sakibu Mahmulinu ne slijedi nužno da je ta jedinica ranije već bila potčinjena 3. korpusu.¹¹⁴⁶ U tekstu tog odobrenja termin “prepotčinjavanje” označava da je osnovana jedna jedinica u okviru ABiH i da Mahmulin mora utvrditi na koji način tu jedinicu valja staviti na raspolaganje 3. korpusu.

562. I konačno, naređenjem o osnivanju odreda “El Mudžahidin” od 13. augusta 1993. predviđa se da strani dobrovoljci prisutni u zoni odgovornosti 3. korpusa zadrže svoje oružje i opremu koju su već dobili.¹¹⁴⁷ Neshvatljivo je zašto bi ABiH mudžahedinima davala oružje i opremu ako nisu bili uključeni u redove ABiH, osobito s obzirom na činjenicu da ABiH nije raspolagala s dovoljno oružja da bi opremila vlastite vojnike. Svjedok Mustafa Poparić, autor prijedloga 3. korpusa od 12. augusta 1993. upućenog Vrhovnoj komandi, izjavio je da se osvjedočio kako su ti

¹¹⁴³ U engleskom prijevodu dokumenta P 165.4 koristi se termin *re-subordination*.

¹¹⁴⁴ Vidi *supra*, par. 556.

¹¹⁴⁵ Završni podnesak Tužilaštva, par. 135, fusnota na str. 420.

¹¹⁴⁶ Analiza ovih dokumenata i iskaza Vijeće navodi na zaključak da se u terminologiji koju je koristila ABiH termin “prepotčinjavanje” ili “prepotčinjavanje” od termina “potčinjavanje” ne razlikuje naprosto po elementu koji izriče ponavljanje radnje. Razlika je u nečem sasvim drugom. U terminologiji ABiH koja se danas koristi, termin “prepotčinjavanje / prepotčinjavanje” označava situaciju u kojoj se neka jedinica, koja u uobičajenim okolnostima nije potčinjena nekoj drugoj jedinici, stavlja pod komandu te druge jedinice na ograničeno vrijeme i s konkretnim ciljem. Tako se neka četa jedne brigade može “prepotčiniti” nekoj drugoj brigadi na određeno vrijeme kako bi učestvovala u određenim borbenim operacijama, a da pritom ne postane četa u sastavu te brigade. To, na primjer, objašnjava zašto je u augustu i septembru 1993. odred “El Mudžahidin” mogao biti “prepotčinjen” 306. brigadi, a nakon toga OG “Bosanska krajina”, dakle formacijama kojima odred nikada ranije nije bio potčinjen; vidi P 792/DH 165.7 i P 440. Drugi primjeri mogu se pronaći u dokumentima P 704 i P 736. Vidi naročito iskaz Remzije Šiljka, T(f) 10624 do 10627.

¹¹⁴⁷ DH 165.6/P 439. Prijevod ovog dokaznog predmeta potvrdila je prevodilačka služba i služba konferencijskih tumača, vidi C9.

Prijevod

stranci imali vlastito oružje i da vojska nije za njih imala oružja.¹¹⁴⁸ Svjedok Džemal Merdan je pak izjavio da ne zna ko je tim osobama dao oružje.¹¹⁴⁹

563. Od više je svjedoka zatraženo da komentarišu dokazni predmet DH 165.1.¹¹⁵⁰ Po mišljenju nekih od njih, konkretno svjedoka ZP i Roberta Stewarta, iz tog pisma jasno slijedi da optuženi Hadžihasanović nije s mudžahedinima imao nikakvog izravnog kontakta, da su oni bili u vezi sa instancom koja je bila nadređena 3. korpusu, te da je optuženi Hadžihasanović od Vrhovne komande zatražio podršku kako bi riješio probleme vezane za mudžahedine. S druge strane, svjedok Alastair Duncan smatra da je taj dokument pokriće koji se poslužio 3. korpus.¹¹⁵¹ Prema njemu, optuženi Hadžihasanović koristio je mudžahedine kako bi ubrzao proces napada i vršio proboje.¹¹⁵² Vijeće je takođe saslušalo svjedoke u vezi s dokazom DH 165.2, naređenjem Rasima Delića od 16. juna 1993.¹¹⁵³ Prema riječima svjedoka Džemala Merdana, Zukina jedinica koja se pominje u tom dokumentu nije bila dio strukture 3. korpusa, nego Vrhovne komande. Prema njegovim riječima, Zukina jedinica bila je potčinjena Štabu Vrhovne komande ABiH.¹¹⁵⁴ Dokazi DH 165.4 i DH 165.5 pokreću pitanje od koga je potekao prijedlog o osnivanju odreda “El Mudžahidin” (DH 165.5). Iako taj prijedlog dolazi iz 3. korpusa i nosi ime optuženog Hadžihasanovića, svjedok Mustafa Poparić je izjavio da je zamisao potekla od Sakiba Mahmuljina.¹¹⁵⁵ On nije bio pripadnik 3. korpusa, nego član Vrhovne komande.¹¹⁵⁶ I konačno, više je svjedoka odbrane ustvrdilo da se iz dokaza DH 165.6, naređenja o osnivanju odreda “El Mudžahidin”, jasno vidi da su “strani državljani – dobrovoljci” bili prisutni u zoni odgovornosti 3. korpusa, no da nisu bili u sastavu ABiH u trenutku kada je Rasim Delić izdao to naređenje, odnosno 13. augusta 1993.¹¹⁵⁷

564. Vijeće se takođe osvrnulo i na dokaz P 482, video-kasetu koja potiče od mudžahedina. Na osnovu tog dokaza mudžahedini su prije osnivanja jedinice “El Mudžahidin” učestvovali u borbenim operacijama zajedno s 3. korpusom. Međutim,

¹¹⁴⁸ Mustafa Poparić, T(f) 14490.

¹¹⁴⁹ Džemal Merdan, T(f) 13669 do 13700.

¹¹⁵⁰ Alastair Duncan, T(f) 7388 do 7393; svjedok ZP, T(f) 9069 i 9070; Robert Stewart, T(f) 15333 i 15334.

¹¹⁵¹ Svjedok ZP, T(f) 9069 i 9070; Robert Stewart, T(f) 15333 i 15334; Alastair Duncan, T(f) 7386 do 7390; P 101.

¹¹⁵² Alastair Duncan, T(f) 7298 i 7299.

¹¹⁵³ Alastair Duncan, T(f) 7393 do 7396; Džemal Merdan, T(f) 13163 i 13164.

¹¹⁵⁴ Džemal Merdan, T(f) 13163 i 13164.

¹¹⁵⁵ Mustafa Poparić, T(f) 14484, 14485 i 14508.

¹¹⁵⁶ Mustafa Poparić, T(f) 14482; Džemal Merdan, T(f) 13165.

¹¹⁵⁷ Svjedok ZP, T(f) 9072; Džemal Merdan, T(f) 13168; Mustafa Poparić, T(f) 14489.

Prijevod

sredinom juna 1993. godine mudžahedini su na vlastitu ruku odlučili da više ne učestvuju u borbenim operacijama s ABiH dok ih se ne prizna kao nezavisni bataljon.

Vođe mudžahedina okupile su se kako bi utvrdile razloge za poraze i povlačenja. Jedan od razloga, kao što je utvrđeno, nedostatak je prave i ispravne islamske vjere među pripadnicima bosanske armije. Osim toga, u redovima armije bilo je izdajica i ima premalo vojnog planiranja, tokom operacija vlada haotična organizacija. Savjet šura mudžahedina odlučio je da se više ne učestvuje ni u jednoj od vojnih operacija s armijom sve dok mudžahedini ne budu priznati kao nezavisni bataljon u bosanskoj armiji.¹¹⁵⁸

Valja primijetiti da se u ovom dokazu govori o učestvovanju u vojnim operacijama “sa” ABiH, a ne “u sklopu ABiH”, što, čini se, znači da mudžahedini sebe nisu smatrali potčinjenima ABiH. No, dokazna vrijednost ovog dokaznog predmeta je ograničena budući da Vijeće ne zna njegovo porijeklo.

565. Iz svih gore razmotrenih dokaza po mišljenju Vijeća slijedi da nije utvrđeno da su mudžahedini bili pripadnici ABiH i 3. korpusa. Osim toga, s obzirom na dvosmislenost dokaznih predmeta DH 165.1 do DH 165.6 i na iskaze koji su saslušani u vezi s njima, kao i s obzirom na sadržaj dokaza P 482, Vijeće nije uvjeren da proces koji je doveo do osnivanja odreda “El Mudžahidin” ukazuje na to da je 3. korpus *de facto* imao efektivnu kontrolu nad mudžahedinima prije osnivanja jedinice “El Mudžahidin”.

d) Izjave međunarodnih posmatrača

566. Vijeće je saslušalo 18 članova međunarodnih organizacija koji su tokom 1993. godine bili stacionirani u srednjoj Bosni. Riječ je konkretno o pripadnicima britanskog bataljona UNPROFOR-a i Promatračka misija EZ-a. Ti svjedoci govorili su o svojim ličnim iskustvima u vezi s prisustvom mudžahedina u srednjoj Bosni i Vijeću su iznijeli svoje zaključke u vezi s odnosima koji su postojali između mudžahedina i ABiH. Vijeće ne može ovdje ponoviti sve saslušane iskaze i ograničice se na nekoliko primjera.

¹¹⁵⁸ P 482 i T(f) 8542. U dokazu nadalje stoji: “Bosanska armija je priznala ulogu koju su do sada odigrali mudžahedini i potrebu da ima na raspolaganju ljude takvog kalibra. Zbog toga su vođe bosanske armije primili njihove zahtjeve i prihvatili da je Bataljon mudžahedina integralni dio bosanske armije, što nam je omogućilo da istaknemo našu zastavu. Imali su mogućnost da svoje ratnike biraju po šerijatskim pravilima. Tako je započela nova faza rata, s više odgovornosti i potrebom za planiranje i organizaciju. Glavni štab bataljona nalazio se u Zenici. Logor za obuku bio je u selu Mehurići. Na čelu bataljona bio je, neka mu Alah udijeli milost, Abul-Harith, Libijac.”

Prijevod

567. Svjedok Robert Stewart bio je prvi komandant Britbat-a u srednjoj Bosni od mjeseca augusta 1992. do mjeseca maja 1993.¹¹⁵⁹ Prema njegovim riječima, mudžahedini nisu bili pripadnici ABiH i nisu bili pod kontrolom 3. korpusa.¹¹⁶⁰ Svjedok je naglasio da je svoje informacije dobivao iz vrlo pouzdanog izvora, no odbio je otkriti njegov identitet.¹¹⁶¹ Ta osoba se navodno dva puta sastala s mudžahedinima, jednom u sjevernom sektoru Viteza, a drugi put istočno od Zenice. To su bile grupe koje su se sastojale od 15 do 20 osoba, bile su smještene u civilnim kućama i nosile civilnu odjeću. Svjedok je izjavio da njegov izvor u blizini nije vidio ni jednog vojnika ABiH.¹¹⁶²

568. Svjedok Bryan Watters bio je zamjenik komandanta Britbat-a od početka februara do sredine maja 1993.¹¹⁶³ Njegov dojam bio je da su mudžahedini bili koncentrisani u 7. brigadi, koja se pridržavala strogog tumačenja islama.¹¹⁶⁴ Ne zna da li su mudžahedini bili uključeni u 3. korpus, no činilo se da imaju iste vojne ciljeve kao i 3. korpus i da s njim saraduju.¹¹⁶⁵ Međutim, svjedok je naglasio da se nikada lično nije susreo s mudžahedinima ni s komandantima 7. brigade.¹¹⁶⁶ Svoje informacije prikupljao je na osnovu razgovora s kolegama i predstavnicima HVO-a i ABiH.¹¹⁶⁷

569. Svjedok Alastair Duncan, drugi komandant Britbat-a, bio je stacioniran u srednjoj Bosni od sredine maja do novembra 1993.¹¹⁶⁸ U svom iskazu pred Vijećem izjavio je da je tokom službovanja u BiH primao izvještaje o tome da domaći i strani mudžahedini vrše dejstva u zoni odgovornosti 3. korpusa.¹¹⁶⁹ Izjavio je da je od svih informacija koje je primao najteže bilo provjeriti i potvrditi informacije o mudžahedinima.¹¹⁷⁰ Boravio je na komandnom mjestu i nikada se nije susreo sa stranim mudžahedinima.¹¹⁷¹ Ne zna kako su oni stigli u BiH, da li su održavali veze s

¹¹⁵⁹ Robert Stewart, T(f) 15130 i 15138.

¹¹⁶⁰ Robert Stewart, T(f) 15193 i 15336.

¹¹⁶¹ Robert Stewart, T(f) 15194.

¹¹⁶² Robert Stewart, T(f) 15193.

¹¹⁶³ Bryan Watters, T(f) 7480, 7481 i 7486.

¹¹⁶⁴ Bryan Watters, T(f) 7513.

¹¹⁶⁵ Bryan Watters, T(f) 7562.

¹¹⁶⁶ Bryan Watters, T(f) 7512, 7513 i 7568.

¹¹⁶⁷ Bryan Watters, T(f) 7513 i 7567.

¹¹⁶⁸ Alastair Duncan, T(f) 7258 do 7260.

¹¹⁶⁹ Alastair Duncan, T(f) 7293, 7294 i 7380.

¹¹⁷⁰ Alastair Duncan, T(f) 7293 i 7294.

¹¹⁷¹ Alastair Duncan, T(f) 7293.

Prijevod

muslimanskim vođama u Bosni, niti iz kojih su se izvora finansirali.¹¹⁷² Nije čuo ništa o Abu Harisu niti o jedinici “El Mudžahidin”.¹¹⁷³ Nije došao ni do kakvog jasnog zaključka u vezi s odnosima između mudžahedina i 3. korpusa.¹¹⁷⁴ U to vrijeme se govorilo da mudžahedini i njihove operacije nisu ni pod čijom kontrolom i da oni nisu potčinjeni 3. korpusu.¹¹⁷⁵ Međutim, svjedok smatra da su mudžahedini bili pod kontrolom 3. korpusa, jer su – prema njegovim riječima – od 3. korpusa dobivali sredstva, hranu i municiju.¹¹⁷⁶

570. Svjedok Vaughan Kent-Payne, pripadnik Britbat-a u srednjoj Bosni tokom sedam mjeseci od sredine aprila 1993., došao je do zaključka da su strani mudžahedini bili korišteni kao jurišna snaga u svim napadima 3. korpusa. On smatra da su bili dio 7. brigade.¹¹⁷⁷ Iako nisu bili disciplinovani i nisu se povinivali kontroli, djelovali su u okviru 3. korpusa.¹¹⁷⁸ Svjedok je izjavio da je te informacije dobio od obavještajnog organa koji je prikupljao sve informacije koje su dostavljale patrole s terena.¹¹⁷⁹ Nije imao direktnih kontakata s oficirima 7. brigade i njene je pripadnike imao prilike vidjeti samo jednom.¹¹⁸⁰

571. U svojstvu oficira Britbat-a odgovornog za održavanje veza između Britbat-a i 3. korpusa u Zenici od maja do augusta 1993., svjedok Cameron Kiggell je bio u redovnim kontaktima s oficirima 3. korpusa.¹¹⁸¹ Gotovo svakodnevno se sretao s optuženim Hadžihasanovićem, njegovim zamjenikom Džemalom Merdanom i drugim članovima Komande 3. korpusa u štabu 3. korpusa u Zenici.¹¹⁸² Sretao se i s optuženim Kuburom.¹¹⁸³ Svjedok je strane mudžahedine imao priliku vidjeti u tri navrata. Prvi put u mjesecu maju 1993. u jednom kafiću u Zenici. Nakon toga, krajem maja 1993., susreo se s trojicom mudžahedina iz Turske.¹¹⁸⁴ I konačno, početkom juna 1993., sudjelovao je u jednom sastanku održanom u Arnautima između norveške humanitarne organizacije i mudžahedina. Na tom sastanku je doznao da mudžahedini

¹¹⁷² Alastair Duncan, T(f) 7381 do 7383.

¹¹⁷³ Alastair Duncan, T(f) 7407.

¹¹⁷⁴ Alastair Duncan, T(f) 7294.

¹¹⁷⁵ Alastair Duncan, T(f) 7294 i 7295.

¹¹⁷⁶ Alastair Duncan, T(f) 7295.

¹¹⁷⁷ Vaughan Kent-Payne, T(f) 4816 i 4817.

¹¹⁷⁸ Vaughan Kent-Payne, T(f) 4817.

¹¹⁷⁹ Vaughan Kent-Payne, T(f) 4829 do 4832, 4862, 4867, 4872 i 4922.

¹¹⁸⁰ Vaughan Kent-Payne, T(f) 4922.

¹¹⁸¹ Cameron Kiggell, T(f) 4972, 4973 i 5101.

¹¹⁸² Cameron Kiggell, T(f) 4978.

¹¹⁸³ Cameron Kiggell, T(f) 4979.

¹¹⁸⁴ Cameron Kiggell, T(f) 5065; DH 108.

Prijevod

na tom području imaju logor za obuku.¹¹⁸⁵ Međutim, on u tu bazu nije ušao i ne zna ko je tamo bio na obuci.¹¹⁸⁶ Svjedok smatra da su mudžahedini bili pod efektivnom kontrolom 3. korpusa jer su se nalazili na mjestima na kojima je 3. korpus koncentrisao svoja dejstva.¹¹⁸⁷ Po njegovom mišljenju, činjenica da se mudžahedine kvalifikovalo kao elemente koji se otimaju kontroli omogućavala je 3. korpusu da izbjegne kritike.¹¹⁸⁸ Međutim, svjedok je u vezi s trojicom mudžahedina iz Turske, s kojima se sastao krajem maja 1993., izjavio da ne smatra da su bili pod kontrolom ABiH.¹¹⁸⁹ Što se tiče mudžahedina u Arnautima, potvrdio je da nije vidio ni oznake niti druge indicije iz kojih bi slijedilo da su oni bili pripadnici ABiH.¹¹⁹⁰ Ništa u susretima ni s jednim od tih mudžahedina nije mu omogućilo da ustanovi da između njih i 7. brigade postoje ikakve veze.¹¹⁹¹

572. Svjedok Mark Bower, takođe pripadnik Britbat-a na području Zenice u razdoblju od 24. aprila do 6. novembra 1993., govorio je u svom iskazu o prisustvu mudžahedina u regiji. Prema njegovim riječima, u redovima 7. brigade bilo je stranih mudžahedina.¹¹⁹² Bili su organizovani u jedinicu u okviru 7. brigade.¹¹⁹³ Svjedok ih je često susretao na terenu. Strani mudžahedini bili su stalno u pokretu i nije bilo moguće predvidjeti gdje će se na njih naići.¹¹⁹⁴ Pripadnici Britbat-a imali su dojam da su u 7. brigadi strani mudžahedini bili mobilna jurišna snaga koja se prilikom napada nalazila na prvoj liniji.¹¹⁹⁵ Do tog su zaključka došli posmatranjem razvoja događaja i načina na koji su se operacije općenito vodile.¹¹⁹⁶ Uz to, 3. korpus je učestvovao u organizaciji razmjene stranih mudžahedina, kako zarobljenika, tako i poginulih.¹¹⁹⁷ Krajem svoje misije u srednjoj Bosni svjedok je primijetio da su mudžahedini razmjenjivani za vojnike HVO-a istovremeno s drugim vojnicima ABiH.¹¹⁹⁸

¹¹⁸⁵ Cameron Kiggell, T(f) 5005 do 5008.

¹¹⁸⁶ Cameron Kiggell, T(f) 5079.

¹¹⁸⁷ Cameron Kiggell, T(f) 5022 i 5023; vidi takođe P 101.

¹¹⁸⁸ Cameron Kiggell, T(f) 5023 i 5024; vidi takođe P 101.

¹¹⁸⁹ Cameron Kiggell, T(f) 5065; DH 108.

¹¹⁹⁰ Cameron Kiggell, T(f) 5106.

¹¹⁹¹ Cameron Kiggell, T(f) 5097 do 5099.

¹¹⁹² Mark Bower, T(f) 5135 i 5136.

¹¹⁹³ Mark Bower, T(f) 5136.

¹¹⁹⁴ Mark Bower, T(f) 5137.

¹¹⁹⁵ Mark Bower, T(f) 5138.

¹¹⁹⁶ Mark Bower, T(f) 5180 i 5211.

¹¹⁹⁷ Mark Bower, T(f) 5141, 5192, 5193 i 5227.

¹¹⁹⁸ Mark Bower, T(f) 5224 i 5227.

Prijevod

573. Svjedok Peter Williams bio je komandant Britbat-a od sredine novembra 1993. do maja 1994. Svjedok nije nikada izravno razgovarao o pitanju mudžahedina s predstavnicima ABiH. Često su se pominjali elementi koji se ne mogu držati pod kontrolom.¹¹⁹⁹ Prema njegovim riječima, postojala je jedna grupa stranih mudžahedina u 7. brigadi.¹²⁰⁰ Svjedok je izjavio da su u to vrijeme svi pripadnici Britbat-a kretali od pretpostavke da su sve organizacije pod nazivom “OG” ili “brigada” integrisane u strukturu Armije i da je 7. brigada potčinjena 3. korpusu.¹²⁰¹ Objasnio je da je za pripadnike Britbat-a bilo vrlo teško, gotovo nemoguće, zamisliti da bi jedna tako naoružana i motivisana jedinica kao što je bila 7. brigada, ili mudžahedini, i koja je operisala u zoni odgovornosti 3. korpusa, mogla postojati a da nije izravno potčinjena komandantu 3. korpusa.¹²⁰² Međutim, svjedok je isto tako izjavio da nikada nije razgovarao ni s mudžahedinima niti s komandantima 7. brigade.¹²⁰³

574. Svjedok Guy Chambers bio je stacioniran u srednjoj Bosni u svojstvu oficira zaduženog za vojne obavještajne podatke u štabu UNPROFOR-a od septembra 1993. do aprila 1994.¹²⁰⁴ I on je izjavio da su mudžahedini bili u sastavu 7. brigade.¹²⁰⁵ Prema njegovim riječima, mudžahedini su bili smješteni u Mehurićima i bili su pod komandom izvjesnog Abu Hamze, koji je pak bio pod komandom 7. brigade.¹²⁰⁶ Međutim, svjedok je prihvatio da on s tim u vezi nema čvrstih dokaza.¹²⁰⁷ Prihvatio je i to da su informacije u vezi s pitanjem komandanta mudžahedina bile neprecizne i da je moguće da neki mudžahedini, iako pod Komandom 3. korpusa, nisu bili pod efektivnom kontrolom Korpusa.¹²⁰⁸ Svjedok je objasnio da je informacije dobivao od pripadnika Britbat-a i od drugih predstavnika međunarodnih organizacija na terenu. Svjedok nema saznanja o internoj strukturi 7. brigade.¹²⁰⁹ Istaknuo je da su pripadnici UNPROFOR-a bili samo posmatrači rata u srednjoj Bosni i da se stoga, budući da

---

¹¹⁹⁹ Peter Williams, T(f) 5925.

¹²⁰⁰ Peter Williams, T(f) 5972.

¹²⁰¹ Peter Williams, T(f) 5973.

¹²⁰² Peter Williams, T(f) 5975 i 5976.

¹²⁰³ Peter Williams, T(f) 5997 i 6001.

¹²⁰⁴ Guy Chambers, T(f) 6025 i 6026.

¹²⁰⁵ Guy Chambers, T(f) 6037. Osim toga, čini se da je svjedok termine “mudžahedini” i “7. brigada” katkada upotrebljavao kao sinonime, T(f) 6130 i 6131.

¹²⁰⁶ Guy Chambers, T(f) 6037.

¹²⁰⁷ Guy Chambers, T(f) 6135 i 6136.

¹²⁰⁸ Guy Chambers, T(f) 6136 i 6101.

¹²⁰⁹ Guy Chambers, T(f) 6035, 6036, 6046, 6047, 6092, 6134 do 6139.

Prijevod

nisu bili izravno upleteni u sukob, nisu bavili namjerama zaraćenih strana.¹²¹⁰ Svjedok za sebe smatra da ima opštu predodžbu o “pitanju mudžahedina”, no naglasio je da nisu riješena pitanja u vezi s komandom i kontrolom nad tim snagama.¹²¹¹

575. Svjedok Martin Garrod, koji je od juna 1993. do aprila 1994. rukovodio centrima Promatračke misije EZ-a prvo u Mostaru, a potom u Zenici, izrazio je sumnje u vezi sa statusom mudžahedina u 3. korpusu. Prema njegovim riječima, Komanda 3. korpusa tvrdila je da su mudžahedini pod njenom kontrolom. Svjedok u to nije bio lično uvjeren.¹²¹²

576. Prikaz koji daju međunarodni svjedoci vrlo je raznolik. Većina njih utvrdila je postojanje veze između mudžahedina i 7. brigade. Međutim, nisu mogli potvrditi da su mudžahedini bili pod komandom i efektivnom kontrolom 3. korpusa. No, svjedoci su istaknuli činjenicu da su mudžahedini svoje akcije provodili u zoni odgovornosti 3. korpusa i da se čini da su korišteni kao jurišna snaga u napadima.

577. Vijeće primjećuje da su međunarodni svjedoci bili prisutni u srednjoj Bosni kao neutralni posmatrači i da stoga njihovi iskazi nisu pristrasni. Kao što je naglasio svjedok Guy Chambers, međunarodni posmatrači nisu bili upleteni u rat u srednjoj Bosni. Iako takav neutralan položaj svjedocima daje visok stepen pouzdanosti, njega prati i nedostatak informacija u vezi s pojedinostima interne organizacije ABiH i HVO-a, konkretno u pogledu komandnog lanca.

578. Svjedoci su Vijeću objasnili sistem prikupljanja informacija koji se primjenjivao u UNPROFOR-u.¹²¹³ Njihove informacije zasnivale su se na posmatranjima na terenu i na izjavama predstavnika zaraćenih strana. Međunarodni posmatrači nisu imali pristupa arhivama zaraćenih strana, štabu 7. brigade, niti bazama mudžahedina. Imali su vrlo malo kontakata s komandantima 7. brigade i nisu imali mogućnosti da iz blizine posmatraju borbene operacije. Osim toga, osim u nekoliko iznimnih situacija, međunarodni posmatrači nisu prisustvovali sastancima u kojima su učestvovali mudžahedini.

---

¹²¹⁰ Guy Chambers, T(f) 6130.

¹²¹¹ Guy Chambers, T(f) 6130.

¹²¹² Sir Martin Garrod, T(f) 5674, 5675, 8253, 8254 i 8275.

¹²¹³ Robert Stewart, T(f) 15195, 15204, 15205, 15254 i 15293; Bryan Watters, T(f) 7492 do 7500, 7546 i 7566; Mark Bower, T(f) 5125, 5126, 5172, 5174 i 5179; Peter Williams, T(f) 5910, 5912, 5913, 5920, 5943, 5495 i 5958 do 5960; Guy Chambers, T(f) 6029, 6030, 6146, 6151, 6154 i 6155.

Prijevod

579. Mišljenja svjedoka u vezi s odnosima između 3. korpusa i mudžahedina se razlikuju. Međunarodni posmatrači nemaju kategoričan stav u vezi s prirodom tih odnosa. Slijedom toga, valja razlikovati između činjenica koje su svjedoci koji su svjedočili pred Vijećem konkretno vidjeli i zaključaka koje su oni izveli o odnosima između mudžahedina i ABiH. Ti zaključci uzeće se u obzir uglavnom onda kada budu potkrijepljeni drugim dokazima.

e) Zaključak

580. Dokazni predmeti analizirani u ovom dijelu Presude koji se odnose na veze između mudžahedina i 3. korpusa ne omogućavaju da se samo na osnovu njih zaključi da su mudžahedini smješteni u bazi u Poljanicama i drugdje bili *de facto* potčinjeni Komandi 3. korpusa.

2. Mudžahedini i 306. brigada

a) Uvod

581. Vijeće je razmotrilo velik broj dokaznih predmeta koji se odnose na prisustvo mudžahedina u zoni odgovornosti 306. brigade, konkretno u bazi Poljanice kod Mehurića.¹²¹⁴ Iz tih dokaznih predmeta slijedi, između ostalog, da su mudžahedini tamo obavljali razne vojne aktivnosti, od regrutacije i obuke vojnika do obavljanja izviđačkih zadataka i razminiravanja. Prema tezi tužioca, iz tih dokaza slijedi da je postojala veza između 306. brigade i mudžahedina.¹²¹⁵ Vijeće primjećuje da se u Optužnici ne navodi da su mudžahedini bili u sastavu 306. brigade i njoj potčinjeni. Međutim, uska saradnja između mudžahedina i pripadnika 306. brigade mogla bi Vijeću razjasniti pitanje umješanosti 306. brigade u krivična djela počinjena u Miletićima i Malinama te, šire, stav Komande 3. korpusa u vezi s mudžahedinima.

¹²¹⁴ Vidi *supra*, par. 419-421.

¹²¹⁵ Vidi Završni podnesak Tužilaštva, par. 105 i 107, kao i Odgovor Tužilaštva na prijedloge za donošenje oslobađajuće presude, par. 48: tužilac tvrdi da su mudžahedini u svojim bazama za obuku, konkretno u bazi Poljanice kod Mehurića, opremali i obučavali vojnike 3. korpusa. Tužilac tvrdi da su se ljudi u zoni odgovornosti 306. brigade obraćali mudžahedinima kako bi dobili obuku, oružje i uniforme i da bi potom odlazili u svoje jedinice. To bi potvrđivalo postojanje uskih veza, *inter alia*, između vojnika 306. brigade i mudžahedina iz baze Poljanice. S druge strane, odbrana optuženog Hadžihasanovića osporava postojanje veza između 3. korpusa, uključujući i 306. brigadu, i mudžahedina: vidi Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 229 i dalje.

b) Jedinice u Mehurićima tokom 1992. i 1993. godine

582. Tokom 1992. godine selo Mehurići bilo je na teritoriji pod komandom TO-a Travnik. Tu su bile smještene jedna štapska jedinica tog TO-a, koja se sastojala od devet osoba, i jedna četa od 176 osoba.¹²¹⁶ Komandant je bio Fahir Čamdžić.¹²¹⁷ Štab TO-a okruga Travnik u Mehurićima nalazio se u jednom dijelu osnovne škole.¹²¹⁸ Osnivanjem 306. brigade krajem godine Mehurići su postali baza 1. bataljona iste brigade. Pripadnici 306. brigade boravili su u osnovnoj školi do jula ili augusta 1993.¹²¹⁹

583. Kao što je objašnjeno u dijelu Presude koji se odnosi na bazu u Poljanicama, mudžahedini su u Mehuriće počeli stizati u drugoj polovini 1992. godine. Na početku su bili smješteni u osnovnoj školi u Mehurićima. Kada se početkom 1993. tamo smjestio 1. bataljon 306. brigade, mudžahedini su otišli u susjedno selo Poljanice.¹²²⁰

c) Dokazi opšteg karaktera

584. Vijeće je saslušalo mnogobrojne iskaze bivših pripadnika 306. brigade, koje je kao svjedoke pozvala odbrana optuženog Hadžihasanovića. Ti su se svjedoci slagali u tome da između 306. brigade i mudžahedina nisu postojale nikakve veze, bez obzira na činjenicu da su 1. bataljon 306. brigade i mudžahedini imali bazu u neposrednoj blizini.

585. Svjedok Esed Sipić, koji je komandovao 306. brigadom u prvoj polovini 1993. godine, naglasio je da mudžahedini nikada nisu bili pod kontrolom 306. brigade,¹²²¹ te da komanda te brigade s njima u vezi nikada nije izdala nikakvo naređenje.¹²²² Svjedok je tvrdio da od mudžahedina nikada nije primio nikakve izvještaje.¹²²³ Osim toga, izjavio je da u sastavu 306. brigade nije bilo stranaca.¹²²⁴ Takve tvrdnje potvrdili su i drugi svjedoci. Na primjer, svjedok Remzija Šiljak, načelnik štaba 306. brigade u

---

¹²¹⁶ DH 1663.

¹²¹⁷ Fahir Čamdžić, T(f) 11686.

¹²¹⁸ DH 1663; Fahir Čamdžić, T(f) 11687, 11694.

¹²¹⁹ Halim Husić, T(f) 10883; Derviš Suljić, T(f) 11303 do 11304; Vezir Jusufspahić, T(f) 14044 do 14045.

¹²²⁰ Vidi *supra*, par. 419-421.

¹²²¹ Esed Sipić, T(f) 14798 do 14799.

¹²²² Esed Sipić, T(f) 14903.

¹²²³ Esed Sipić, T(f) 14904.

¹²²⁴ Esed Sipić, T(f) 14841 do 14842.

Prijevod

tom istom periodu, izjavio je da 306. brigada nije “imala veze” s mudžahedinima¹²²⁵ i da oni prije osnivanja jedinice “El Mudžahidin” ni u jednom trenutku nisu bili potčinjeni 306. brigadi.¹²²⁶ Svjedoci Hasan Zukanović,¹²²⁷ pomoćnik komadanta za bezbjednost u 1. bataljonu, i Fahir Čamdžić,¹²²⁸ komandant 2. bataljona 306. brigade, ustvrdili su da mudžahedini nisu bili u sastavu jedinica njihovih brigada. Svjedoci Ferid Jašarević,¹²²⁹ Munir Karić,¹²³⁰ Derviš Suljić,¹²³¹ i Salim Tarakčija,¹²³² svi bivši pripadnici 306. brigade, dali su iskaze sličnog sadržaja.

586. Dokumenti nastali u vrijeme predmetnih događaja i koji se tiču 306. brigade i mudžahedina, u opštem smislu potkrepljuju riječi tih svjedoka. Na izravan ili neizravan način iz tih dokumenata slijedi da je postojala jasna razlika između 306. brigade i mudžahedina.¹²³³ Ta razlika jasno ukazuje na činjenicu da mudžahedini nisu bili u sastavu 306. brigade, te da oni toj brigadi nisu bili potčinjeni niti su bili pod njenom kontrolom.

587. U vezi s tom tvrdnjom postoji jedna iznimka. Riječ je o dijelu ratnog dnevnika 3. korpusa od 24. aprila 1993., pisanom rukom.¹²³⁴ U tom dijelu teksta posvećenom 306. brigadi, pominje se da je “od strane HVO otvorena vatra na našu patrolu, kojom prilikom je ranjen jedan pripadnik jedinice – Arap”, koji je došao iz sektora Simulje.¹²³⁵ Nešto dalje, u dnevniku se navodi da je poslije tog incidenta “iz jedinice samovoljno otišlo 30-ak osoba u pravcu sela Orašac”.¹²³⁶ Iz formulacija u tom dijelu teksta slijedi da su 306. brigada i mudžahedini organizovali zajedničke patrole.

588. Vijeće primjećuje da ni jednog od svjedoka, bivših pripadnika 306. brigade pozvanih da svjedoče pred Vijećem o događajima u Miletićima od 24. aprila 1993., strane u postupku nisu pozvale da pruži objašnjenje u vezi s tim dijelom ratnog

¹²²⁵ Remzija Šiljak, T(f) 10614, 10632.

¹²²⁶ Remzija Šiljak, T(f) 10545, 10553, 10667.

¹²²⁷ Hasan Zukanović, DH 2091, par. 8.

¹²²⁸ Fahir Čamdžić, T(f) 11702.

¹²²⁹ Ferid Jašarević, T(f) 11551.

¹²³⁰ Munir Karić, T(f) 11526.

¹²³¹ Derviš Suljić, T(f) 11339.

¹²³² Salim Tarakčija, T(f) 11833.

¹²³³ P 663, P 664, P 665, P 666, DH 923, DH 1007, DH 1053, DH 2078 (zapečaćen).

¹²³⁴ P 557/P 923.6.

¹²³⁵ Taj incident prethodio je događajima u Miletićima istog dana i vjerojatno je bio njihovim uzrokom. Vidi *infra*, par. 1067.

¹²³⁶ P 557/P923.6. (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: “The HVO opened fire at our patrol wounding a member of the unit /? an arab/ from the /place name illegible/ sector, tt 870. After the wounding, about 30 /word illegible/ abandoned the unit, heading for the village of /? Orašac”.

Prijevod

dnevnika. Istovremeno, u ratnom dnevniku 306. brigade samo se pominje da je 24. aprila 1993. jedan Arap ranjen u predio stomaka.¹²³⁷ Važno je takođe primijetiti da se u jednom borbenom izvještaju OG-a "Bosanska krajina", napisanom uveče 24. aprila 1993., od 3. korpusa traži da mudžahedine odmah stavi pod svoju kontrolu.¹²³⁸

589. Na osnovu tih dokaza može se iznijeti sljedeće: u prilog tezi da je postojala veza između 306. brigade i mudžahedina ide samo jedan jedini dokument, odnosno izvadak iz ratnog dnevnika 3. korpusa, čiji sadržaj ne potkrepljuju drugi dokazni predmeti.

d) Vojne aktivnosti mudžahedina u zoni odgovornosti 306. brigade

590. Više svjedoka je u svojim iskazima govorilo o vojnim aktivnostima na području Mehurića mudžahedina iz baze u Poljanicama.

591. Svjedok Sulejman Ribo, pripadnik 312. brigade koji je svoje vojne zadatke obavljao na jednom dijelu fronte prema srpskim snagama nedaleko Mehurića, primijetio je da su u borbama katkada učestvovali mudžahedini. Prema riječima tog svjedoka, mudžahedini su dejstvovali kao nezavisne grupe i nisu pristajali na to da se podvrgnu komandnom lancu koji je postojao na području Mehurića. Taj svjedok je nadalje izjavio da mudžahedini nisu željeli da im se dodjeli jedna zona odgovornosti i djelovali su prije svega kao gerilske grupe.¹²³⁹

592. Kao što je objašnjeno na jednom drugom mjestu u ovoj Presudi, mudžahedini su u borbama između ABiH i HVO-a u dolini rijeke Bile početkom juna 1993. učestvovali na strani ABiH.¹²⁴⁰ Međutim, svjedok Remzija Šiljak je izjavio da je na raspolaganju bilo malo informacija o načinu na koji su mudžahedini provodili eventualna borbena dejstva. Prema njegovim riječima, mudžahedini su imali praksu da odmah dođu na mjesta koja je oslobodila Armija kako bi uzeli svoj dio ratnog plijena.¹²⁴¹

593. Mudžahedini su provodili izviđačke akcije i operacije razminiravanja. Prvo, svjedok Esed Sipić je u svom svjedočenju pred Vijećem pomenuo da su mudžahedini

¹²³⁷ P 556/P 926.1/C 18. (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: "An Arab was wounded in the stomach in the area of Lacin, above Suhi Dol".

¹²³⁸ DH 915.

¹²³⁹ Sulejman Ribo, T(f) 11067 do 11068. Vidi takođe T(f) 11093, 11907 do 11099.

¹²⁴⁰ Vidi *infra*, par. 1070.

¹²⁴¹ Remzija Šiljak, T(f) 10643.

Prijevod

vršili izviđačke zadatke u odnosu na neke položaje koje je držao HVO oko 17. aprila 1993.¹²⁴² Drugo, u izvještaju od 5. maja 1993. koji je potpisao svjedok Esed Sipić i uputio 3. korpusu, pominju se “pojave samovoljnog djelovanja” koje se, između ostalih, pripisuju mudžahedinima.¹²⁴³ Na primjer, u izvještaju se pominje otvaranje vatre na pripadnike HVO-a nakon kojeg je odmah uslijedilo povlačenje, što je predstavljalo ponašanje koje se svakodnevno ponavljalo. U izvještaju se nadalje navodi da nije jasan status mudžahedina. Treće, prema jednom drugom izvještaju svjedoka Eseda Sipića od 24. maja 1993., HVO je uložio prosvjed protiv inicijative mudžahedina da se razminira jedno minsko polje u blizini položaja HVO-a – inicijativa koja je mogla dovesti do oružanog sukoba između mudžahedina i HVO-a.¹²⁴⁴ S tim u vezi je svjedok Remzija Šiljak objasnio da je pritom bila riječ o nezavisnoj inicijativi mudžahedina.¹²⁴⁵ I konačno, u jednom izvještaju od 28. maja 1993. koji je sastavio svjedok Asim Delalić, pominje se oružani sukob između mudžahedina i HVO-a, do kojeg je došlo 25. maja 1993. nakon izviđanja koje su izveli mudžahedini iz Mehurića bez ikakvog prethodnog odobrenja. U izvještaju se navodi da mudžahedini iz Mehurića nisu pod kontrolom 306. brigade, nego da su pod komandom Rame Durmiša.¹²⁴⁶

594. Vijeće konstatuje da iz tih primjera slijedi da su mudžahedini provodili jednostrane nezavisne akcije, te da za takve postupke nisu dobili ni odobrenje niti pristanak 306. brigade. Uz to Vijeće primjećuje kako su takve akcije predstavljale destabilizirajući faktor koji je ugrožavao odnose između HVO-a i ABiH. Što se toga tiče, 306. brigada nije imala nikakvog interesa da se preuzme odgovornost za takve incidente.¹²⁴⁷

595. U ovom kontekstu valja takođe navesti da i incident pomenut u ratnom dnevniku 3. korpusa za dan 24. aprila 1993., o kojem se govori gore u tekstu,¹²⁴⁸ ukazuje na jednostranu nezavisnu akciju mudžahedina, i to uprkos činjenici da se u tekstu dnevnika govori o “našoj patroli” i jednom “pripadniku jedinice”.

¹²⁴² Esed Sipić, T(f) 14844 do 14845.

¹²⁴³ P 663.

¹²⁴⁴ DH 1053. Vidi takođe *infra* par. 746.

¹²⁴⁵ Remzija Šiljak, T(f) 10660.

¹²⁴⁶ DH 1071.

¹²⁴⁷ Vidi P 664; DH 1503.

¹²⁴⁸ Vidi *supra*, par. 587-588.

Prijevod

596. Svjedok Remzija Šiljak je uz to izjavio da je tokom dana 24. aprila 1993. jedna grupa mudžahedina otišla u izviđanje terena iznad baze u Poljanicama, koji je minirao HVO. Svjedok s tim u vezi nije pominjao pripadnike 306. brigade.¹²⁴⁹

e) Logistička podrška

597. Više bivših pripadnika 306. brigade poreklo je da je 306. brigada od mudžahedina dobivala logističku podršku. Na primjer, svjedok Munir Karić, pomoćnik komadanta za logistiku u 306. brigadi, izjavio je da nikada nije vidio da su mudžahedini 306. brigadi dostavljali ikakvu logističku pomoć. Svjedok je isto tako osporio da je 306. brigada pružala ikakvu materijalnu podršku mudžahedinima smještenima u bazi u Poljanicama.¹²⁵⁰

f) Obuka

598. U izvještaju od 2. augusta 1993. u vezi s inspekcijom 306. brigade, koji je sastavio Vezir Jusufspahić,¹²⁵¹ stoji sljedeće: “Takode i od muslimanskih snaga smještenih u s. Mehurić poslan dopis u sva sela kojim se vojnici pozivaju na obuku od 40 dana”.¹²⁵² Svjedoci Vezir Jusufspahić¹²⁵³ i Remzija Šiljak¹²⁵⁴ objasnili su da tu nije riječ o pozivu upućenom 306. brigadi, nego stanovništvu tog područja, te da 306. brigada tu inicijativu nije ni na koji način podržala. Svjedok Halim Husić isto je tako potvrdio da stranci u bazi Poljanice nisu učestvovali u obuci 306. brigade.¹²⁵⁵ O činjenici da su se pojedini pripadnici 306. brigade samoinicijativno prilazili mudžahedinima i uključivali se u njihovu vojnu obuku govoriće se niže u tekstu.¹²⁵⁶

¹²⁴⁹ Remzija Šiljak, T(f) 10652 do 10654.

¹²⁵⁰ Munir Karić, T(f) 11459; iste tvrdnje iznijeli su i svjedoci Fahir Čamdžić, T(f) 11697 i Derviš Suljić, T(f) 11339.

¹²⁵¹ On je naslijedio Eseda Sipića na mjestu komandanta 306. brigade.

¹²⁵² P 491/DH 270/C 10. (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: “A communication was also sent to all villages from the Muslim forces stationed in Mehurići village, calling soldiers for a 40-day training”.

¹²⁵³ Vezir Jusufspahić, T(f) 14052.

¹²⁵⁴ Remzija Šiljak, T(f) 10657 do 10658.

¹²⁵⁵ Halim Husić, T(f) 10933.

¹²⁵⁶ Vidi *infra*, par. 600-604.

g) Pristup u bazu u Poljanicama

599. Svi svjedoci, bivši pripadnici 306. brigade, slažu se da pripadnici 306. brigade nisu imali gotovo nikakvog pristupa bazi u Poljanicama, te da su kontakti sa stanovništvom tog sela bili rijetki.¹²⁵⁷

h) Regrutovanje lokalnog stanovništva od strane mudžahedina

600. U više iskaza i dokumenata govorilo se o tome da su mudžahedini regrutovali mlade civile i vojnike ABiH. U tim dokazima pominje se takođe i naoružavanje i obuka onih koji su se pridružili mudžahedinima u bazi Poljanice. Uprkos nekim razlikama u iskazima svjedoka u vezi s obimom, važnošću i posljedicama koje je takvo regrutovanje imalo za 306. brigadu, svjedoci se slažu da to regrutovanje ne govori u prilog tezi o saradnji između 306. brigade i mudžahedina.

601. Svjedok Esed Sipić pomenuo je kampanju regrutovanja koju su mudžahedini sprovodili u selima u zoni odgovornosti 306. brigade.¹²⁵⁸ Konkretno je naveo da su mudžahedini pokušavali regrutovati mlade muškarce, katkada čak i maloljetnike, kojima su obećavali novac, oružje i druga dobra.¹²⁵⁹ I Ferid Jašarević je istaknuo da su mudžahedini regrutovali mlade muškarce tako što su im nudili vojnu obuku, nakon koje su ti mladići dobivali puške.¹²⁶⁰ Sulejman Ribo, koji je s područja Mehurića i koji je imao prilike da razgovara s regrutima, takođe je naveo da je pristupanje mudžahedinima bilo motivisano željom da se dobije obuka, uniforma i oružje.¹²⁶¹

602. Prema riječima svjedoka Ferida Jašarevića i Sulejmana Ribe, određeni broj mladića koje su regrutovali mudžahedini vraćao se u svoje jedinice nakon završene obuke.¹²⁶² S druge strane, Fahir Čamdžić,¹²⁶³ Asim Delalić¹²⁶⁴ i Remzija Šiljak¹²⁶⁵ istaknuli su činjenicu da se tek mali broj regrutovanih vraćao u svoje jedinice.

¹²⁵⁷ Vidi, na primjer, Fahir Čamdžić, T(f) 11697; Asim Delalić, T(f) 16359; Vezir Jusufspahić, T(f) 14037; Remzija Šiljak, T(f) 10489; Hasan Zukanović, DH 1091, par. 9.

¹²⁵⁸ Esed Sipić, T(f) 14789.

¹²⁵⁹ Esed Sipić, T(f) 14789.

¹²⁶⁰ Ferid Jašarević, T(f) 11551.

¹²⁶¹ Sulejman Ribo, T(f) 11041, koji govori o drugoj polovini 1992. Hamid Suljić, T(f) 11909, 11929 do 11930, navodi primjer izvjesnog Avdije Kadrića, koji na toj obuci bio sredinom 1993.

¹²⁶² Sulejman Ribo, T(f) 11041, koji je izjavio da su se mladi regruti uključivali u sastav jedinica odreda u Mehurićima; Ferid Jašarević, T(f) 11551.

¹²⁶³ Fahir Čamdžić, T(f) 11756 do 11757.

¹²⁶⁴ Asim Delalić, T(f) 16386.

¹²⁶⁵ Remzija Šiljak, T(f) 10489 do 10490, 10665.

Prijevod

603. Svjedoci se slažu da 306. brigada nije stajala iza kampanje regrutovanja koju su povelili mudžahedini. S tim u vezi Esed Sipić je objasnio da su se mudžahedini izravno povezali s lokalnim stanovništvom i bez posredništva pripadnika 306. brigade.¹²⁶⁶ Objasnio je da je regrutovanje vojnika od strane mudžahedina imalo loše posljedice po 306. brigadu.¹²⁶⁷ Po njegovoj procjeni otprilike je 50 vojnika napustilo redove 306. brigade kako bi se pridružili, bilo mudžahedinima u bazi u Poljanicama bilo drugim jedinicama.¹²⁶⁸ Esed Sipić je objasnio da je u praksi bilo nemoguće te vojnike pronaći i uhapsiti ih.¹²⁶⁹ Asim Delalić je isto tako izjavio da je iz 306. brigade dezertiralo 40 ili 50 osoba, što je umanjilo ljudstvo brigade.¹²⁷⁰ S tim u vezi on je dodao da je protiv dezertera podnet određeni broj krivičnih prijava Okružnom vojnom sudu u Travniku.¹²⁷¹ Međutim, taj sud nije pokrenuo postupke.¹²⁷² I konačno, određeni broj dokaznih predmeta nastalih u predmetno vrijeme takođe ukazuje na nepovoljne posljedice koje je dezertiranje pripadnika 306. brigade i njihovo priključivanje mudžahedinima imalo po brigadu.¹²⁷³

604. S obzirom na razne iskaze i dokaze, regrutovanje mladića u zoni odgovornosti 306. brigade koje su provodili mudžahedini ne upućuje na to da je postojala veza između mudžahedina i 306. brigade.

i) Zaključak

605. Vijeće konstatuje da iz gore razmotrenih dokaza ne slijedi da su mudžahedini bili u sastavu 306. brigade ili da su bili pod komandom, odnosno efektivnom kontrolom te brigade. Pomenuti dokazi ne upućuju niti na postojanje izravnih veza između 306. brigade i mudžahedina.

3. Mudžahedini i 17. brigada

606. U 46. paragrafu Optužnice tužilac navodi da su mudžahedini bili potčinjeni 3. korpusu i/ili 17. brigadi. Međutim, tužilac nije predočio nikakve dokazne predmete

¹²⁶⁶ Esed Sipić, T(f) 14789 i 14819.

¹²⁶⁷ Esed Sipić, T(f) 14840.

¹²⁶⁸ Esed Sipić, T(f) 14820.

¹²⁶⁹ Esed Sipić, T(f) 14820 i 14840.

¹²⁷⁰ Asim Delalić, T(f) 16355, 16356, 16385 i 16386.

¹²⁷¹ Asim Delalić, T(f) 16386.

¹²⁷² Asim Delalić, T(f) 16386. Dodao je da su se kasnije neki od dezertera vratili u svoje jedinice 306. brigade.

¹²⁷³ DH 1007, DH 2078, P 491/DH 270/ C 10. U vezi s posljednjim dokumentom, vidi Vezir Jusufspahić, T(f) 14052 do 14057.

Prijevod

kojima bi potkrijepio tezu da su mudžahedini bili potčinjeni 17. brigadi. U Završnom podnesku tužioca s tim u vezi ništa se ne kaže.

607. Sedamnaesta brigada osnovana je 27. novembra 1992. i bila je stacionirana u Travniku.¹²⁷⁴ Svjedok Fikret Čuskić imenovan je na mjesto komandanta te brigade i bio je na tom položaju od osnivanja brigade do 7. aprila 1994.¹²⁷⁵ Sedamnaesta brigada sastojala se od bosanskih dobrovoljaca koji su živjeli u zapadnoj Evropi i od osoba protjeranih iz Krajine.¹²⁷⁶

608. Svjedok Fikret Čuskić objasnio je da je 17. brigada vrlo malo kontaktirala s mudžahedinima. U novembru 1992., dakle prije osnivanja 17. brigade, 15 do 20 stranih mudžahedina borilo se na strani boraca pod komandom Fikreta Čuskića u odbrani Karaule.¹²⁷⁷ No, Fikret Čuskić je objasnio da on njima nije izdavao naređenja. S mudžahedinima nije bilo komunikacije; mudžahedini su se borili samostalno.¹²⁷⁸

609. Što se tiče navoda iz 46. paragrafa Optužnice, Vijeće je već na jednom drugom mjestu u ovoj Presudi konstatovalo da su mudžahedini izvršili razaranja crkve u Travniku.¹²⁷⁹ S tim u vezi nema nikakvih dokaznih predmeta koji bi inkriminirali pripadnike 17. brigade ili drugih jedinica 3. korpusa.

610. U oktobru 1993. godine 17. brigada je imala problema s mudžahedinima. Jednog pripadnika 17. brigade zarobili su mudžahedini zato što je pio alkohol. Pritvorili su ga u bazu u Poljanicama, gdje su ga držali više dana i zlostavljali.¹²⁸⁰ Fikret Čuskić uspio je tog čovjeka osloboditi tek nakon što im je uputio poruku putem posrednika, travničkog muftije Nusreta efendije Avdibegovića. U poruci je stajalo da će 17. brigada na bazu izvršiti napad ako mudžahedini ne oslobode tog vojnika.¹²⁸¹

611. I konačno, 17. brigada je učestvovala u borbama zajedno s jedinicom “El Mudžahidin” u regionu Viteza, na planini Igman, 18. septembra 1993.¹²⁸² Fikret

¹²⁷⁴ Fikret Čuskić, T(f) 12049 i 12050.

¹²⁷⁵ Fikret Čuskić, T(f) 12050.

¹²⁷⁶ Fikret Čuskić, T(f) 12054; vidi takođe P 330.

¹²⁷⁷ Fikret Čuskić, T(f) 12157, 12178 i 12084.

¹²⁷⁸ Fikret Čuskić, T(f) 12157 i 12158.

¹²⁷⁹ Vidi *infra*, par. 2016.

¹²⁸⁰ Fikret Čuskić, T(f) 12088.

¹²⁸¹ Fikret Čuskić, T(f) 12088, 12089, 12126 i 12127. Vidi takođe dokazni predmet DH 1515 i P 223.

¹²⁸² Fikret Čuskić, T(f) 12158.

Prijevod

Čuskić je izjavio da je to bilo jedno jedino iskustvo koje je imao s jedinicom “El Mudžahidin”.¹²⁸³

612. Vijeće zaključuje da nije dokazano da je u redovima 17. brigade bilo mudžahedina niti da su mudžahedini toj brigadi bili potčinjeni.

4. Mudžahedini i 7. brigada

a) Uvod

613. Vijeće podsjeća da se u Optužnici 7. brigada tereti da je počinila krivična djela u Miletićima, Malinama i Gučoj Gori, mjestima u dolini Bile. Kao što je Vijeće utvrdilo u onim dijelovima Presude koji se odnose na pojedine tačke Optužnice, izvršioi krivičnih djela bili su mudžahedini iz baze u Poljanicama, selu takođe u dolini Bile.

614. Vijeće je već utvrdilo da mudžahedini iz baze u Poljanicama nisu *de jure* bili u sastavu 7. brigade i/ili 3. korpusa. Međutim, neki pripadnici 3. korpusa napustili su svoje jedinice kako bi se priključili mudžahedinima u toj bazi, pri čemu su ostali *de jure* potčinjeni ABiH. No, valja analizom utvrditi da li se može izvesti zaključak o postojanju linije subordinacije mudžahedina *de facto* 3. korpusu. Vijeće će to učiniti na nekoliko načina.

615. Prvo, valja provesti analizu sastava 7. brigade. S jedne strane, analizom se želi utvrditi ko je od “domaćina” mudžahedina iz baze Poljanice prije toga bio pripadnik 7. brigadu. S druge strane, to će omogućiti da se u opštem smislu ispitaju veze između 7. brigade i druge kategorije mudžahedina, odnosno stranih muslimanskih boraca.

616. Drugo, valja utvrditi na temelju iskaza bivših pripadnika 7. brigade i njene dokumentacije jesu li jedinice 7. brigade bile prisutne u dolini Bile tokom prvih šest mjeseci 1993. godine. Iako će ta analiza obuhvatiti iskaze bivših pripadnika 7. brigade, Vijeće će naglasak staviti na analizu dokumenata. Strogu i metodičnu analizu sastava ljudstva, raspoloživih sredstava i rasporeda jedinica 7. brigade na osnovu tih dokumenata valja provesti utoliko više što su strane tome posvetile vrlo malo pažnje.

617. Treće, valja ukratko ocijeniti dokaze iz dokumentacije međunarodnih posmatrača koji su u srednjoj Bosni boravili tokom 1992. i 1993. godine. Ta analiza

---

¹²⁸³ Fikret Čuskić, T(f) 12151.

Prijevod

ograničiće se na one dokazne predmete koji konkretno govore o prisustvu 7. brigade i mudžahedina u dolini Bile u tom periodu.

618. Četvrto, valja analizirati iskaze bivših pripadnika 306. brigade i njene dokumente. To je nužno zbog toga što se baza mudžahedina u Poljanicama nalazila u zoni odgovornosti 306. brigade.

619. I konačno, na temelju tih analiza Vijeće će ocijeniti sve dokaze kako bi odgovorilo na pitanje da li su mudžahedini iz baze Poljanice bili u sastavu 7. brigade ili su bili pod efektivnom kontrolom vojnih starješina te brigade.

b) Osnivanje, struktura i sastav 7. brigade u trenutku osnivanja

i) Osnivanje, struktura i sredstva 7. brigade

620. Sedma brigada osnovana je 19. novembra 1992. naredjenjem Sefera Halilovića, načelnika Štaba Vrhovne komande ABiH.¹²⁸⁴ To naredjenje izdato je na prijedlog TO-a okruga Zenica od 18. novembra 1992.¹²⁸⁵

621. Sedma brigada imala je sjedište u Zenici.¹²⁸⁶ Sastojala se od tri bataljona. Sredinom marta 1993. godine 7. brigada je brojala između 1431 i 1439 osoba.¹²⁸⁷ Što se tiče opreme u periodu od sredine marta 1993. do kraja juna 1993., Vijeće raspolaže samo dokaznim predmetima u vezi s opremom 1. bataljona 7. brigade.

ii) Sastav 7. brigade

a. Sastav prilikom osnivanja 7. brigade

622. U naredjenju Sefera Halilovića od 19. novembra 1992. o osnivanju 7. brigade takođe se precizira da će se ona sastojati od oružanih snaga već raspoređenih na platou Vlašića u blizini Travnika.¹²⁸⁸ Te snage brojile su otprilike 1200 vojnika.¹²⁸⁹

623. Vijeće u ovoj fazi podsjeća da su se snage na platou Vlašića krajem 1992. sastojale od najmanje četiri grupe boraca. Neki od tih vojnika bili su pripadnici

¹²⁸⁴ P 125. Vidi takođe *supra*, par. 343 i 484.

¹²⁸⁵ P 124.

¹²⁸⁶ Vidi *supra*, par. 344.

¹²⁸⁷ P 536; P 693; DK 33. Na osnovu dokaznog predmeta DK 32 u februaru 1993. brojala je iznosila 1174 čovjeka; iz P 746 slijedi da je u martu brojala 1260 ljudi.

¹²⁸⁸ P 125.

¹²⁸⁹ P 124.

Prijevod

opštinskog TO-a u Travniku, drugi su pripadali već osnovanim brigadama 3. korpusa, dok su preostali još uvijek bili pripadnici Muslimanskih snaga iz Travnika ili su bili strani borci.¹²⁹⁰ U onom dijelu Presude u kojem se govori o potčinjenosti *de jure* mudžahedina 7. brigadi, Vijeće je već utvrdilo da su se od pripadnika Muslimanskih snaga iz Travnika neki priključili 7. brigadi, dok su se drugi pridružili mudžahedinima u bazi Poljanice ili drugim jedinicama ABiH.¹²⁹¹ Među onima koji su se priključili 7. brigadi bili su svjedoci Džemal Ibranović i Semir Terzić.¹²⁹² U sastav 7. brigade ušle su i druge osobe poput, na primjer, Ahmeda Adilovića, pomoćnika komandanta zaduženog za moral, informativno-propagandnu djelatnost i vjerska pitanja u 7. brigadi,¹²⁹³ Fadila Hadžića, za kojeg se čini da je početkom 1993. komandovao 1. bataljonom 7. brigade,¹²⁹⁴ i Rame Durmiša, komandanta 1. čete 1. bataljona u decembru 1992.¹²⁹⁵

624. Dalje u tekstu raspravljajući se o pitanju da li su strani muslimanski borci postali pripadnicima 7. brigade.¹²⁹⁶

b. Odlazak nekih pripadnika 7. brigade nakon njenog osnivanja

625. Vijeće je u dijelu Presude koji se odnosi na postojanje veza subordinacije *de jure* između mudžahedina u bazi Poljanice i ABiH prije osnivanja jedinice “El Mudžahidin” utvrdilo da su neki pripadnici ABiH, a među njima i pripadnici 7. brigade, napustili svoje jedinice kako bi se priključili mudžahedinima u Poljanicama.¹²⁹⁷

626. Na osnovu dva dokumenta 306. brigade može se zaključiti da se Ramo Durmiš, pripadnik 7. brigade, priključio mudžahedinima u bazi Poljanice. Iz ta dva dokumenta slijedi da je Durmiš komandovao “Bosancima” koji su bili među mudžahedinima u Mehurićima.¹²⁹⁸ Osim toga, svjedok Sulejman Ribo smatra da je Durmiš bio među prvim Bosancima koji su se priključili redovima mudžahedina.

¹²⁹⁰ Vidi *supra*, par. 423.

¹²⁹¹ Vidi *supra*, par. 484.

¹²⁹² P 695.

¹²⁹³ P 695; P 498; DH 776.

¹²⁹⁴ P 695; DK 29. Vidi takođe *infra*, par. 669.

¹²⁹⁵ P 695; P 498.

¹²⁹⁶ Vidi *infra*, par. 642-657.

¹²⁹⁷ Vidi *supra*, par. 422-423.

¹²⁹⁸ DH 1007 i DH 1071. U vezi s tim dokumentima vidi *infra*, par. 745.

Prijevod

Svjedok je ustvrdio da ga je vidio u Mehurićima.¹²⁹⁹ Dajući svoj iskaz pred Vijećem Ribo je izjavio sljedeće: “Svi smo znali da je on stalno prolazio i ulazio u taj njihov kamp, odnosno logor”.¹³⁰⁰

627. Na ovom mjestu valja pominje ispitati put Rame Durmiša kako bi se odgovorilo na pitanje da li je on i dalje održavao *de facto* veze sa 7. brigadom nakon što se priključio mudžahedinima u bazi.

628. Godine 1992. Ramo Durmiš je bio pripadnik Muslimanskih snaga iz Travnika.¹³⁰¹ Nakon osnivanja 7. brigade u novembru 1992., postao je njenim pripadnikom i komandovao je 1. četom 1. bataljona 7. brigade.¹³⁰²

629. Više bivših pripadnika 1. bataljona 7. brigade potvrdili su da je 1. bataljon, pa tako i Ramo Durmiš, učestvovao u borbama u Visokom krajem decembra 1992.¹³⁰³ To potvrđuje dokument koji je napisao sam Durmiš.¹³⁰⁴ Drugi bataljon je takođe učestvovao u tim borbama.¹³⁰⁵

630. U borbama za Visoko ABiH je doživjela poraz. U analizi bitke koju je sačinio optuženi Hadžihasanović govori se o jedinicama u okruženju i velikim gubicima.¹³⁰⁶ U izvještaju od 4 marta 1993. Ahmeda Zubače, pripadnika 7. brigade, pominje se kako je dio 1. bataljona 7. brigade, nekih 200 do 250 vojnika, duboko pogođen značajnim gubicima pretrpljenima tokom operacije Visoko.¹³⁰⁷ Neki svjedoci su primijetili da su način na koji je vođena bitka i pritom pretrpljeni gubici bili uzrokom sukoba između Rame Durmiša i nekih starješina jedinica ABiH, te da je on čak napao oficire Armije ili im prijetio.¹³⁰⁸ Prema riječima više svjedoka, Durmiš je početkom

¹²⁹⁹ Sulejman Ribo, T(f) 11076 do 11077.

¹³⁰⁰ Sulejman Ribo, T(f) 11088.

¹³⁰¹ P 695. Njegovo ime nalazi se pod brojem 16 na popisu pripadnika. U vezi s Muslimanskim snagama Travnik vidi *supra*, par. 480-485.

¹³⁰² P 498; Džemal Ibranović, T(f) 18397, 18399; Suad Jusović, T(f) Semir Terzić, T(f) 18243.

¹³⁰³ Svjedoci Enver Adilović, T(f) 18319, 18321, Džemal Ibranović, T(f) 18397 do 18398, i Suad Jusović, T(f) 18440, sve bivši pripadnici 1. bataljona, učestvovali su u tim borbama. P 514 pominje imena Adilovića i Terzića.

¹³⁰⁴ P 514.

¹³⁰⁵ P 408.

¹³⁰⁶ P 408. U istom smislu i Enver Adilović, T(f) 18321.

¹³⁰⁷ P 746: “Ostatak bataljona koji je na okupu 200-250 ljudi trpi velika unutarnja previranja prouzrokovana velikim gubicima u akciji u Visokom.” (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: “The rest of the battalion, gathered together, 200-250 men, is experiencing great internal turmoil caused by significant losses in the operation in Visoko”.

¹³⁰⁸ HF, T(f) 17255 do 17256; Džemal Ibranović, T(f) 18398 do 18399; Semir Terzić, T(f) 18282. Svjedok BA, T(f) 719 do 721, 864, takođe je govorio o sukobima između različitih grupa. U dokumentu P 515, izvještaju optuženog Hadžihasanovića od 29. decembra 1992., pominje se problem

Prijevod

januara 1993. napustio 7. brigadu.¹³⁰⁹ Navodno je za njim otišao određen broj vojnika.¹³¹⁰ Svjedoci nisu kazali koliko je vojnika otišlo niti kojim su četama 1. bataljona pripadali.

631. Kako bi se utvrdilo da li je Ramo Durmiš održavao *de facto* veze sa 7. brigadom nakon bitke za Visoko, valja se osvrnuti na zapis jednog razgovora od 20. juna 1993. između svjedoka ZP i osobe koja se predstavila pod imenom Ramo Abu Džihad.¹³¹¹ U razgovoru je ta osoba navela da je grupa kojoj pripada bila u sastavu 7. brigade, no da se 7. brigada njegove grupe odrekla.¹³¹² Dodao je da se jedan odred 7. brigade želio priključiti njegovoj grupi, no on to nije htio dozvoliti dok god se ne raščisti da li je njegova grupa legalna ili nije.¹³¹³ Uprkos sumnjama koje su iznijele odbrana optuženog Hadžihasanovića¹³¹⁴ i odbrana optuženog Kubure,¹³¹⁵ Vijeće ocjenjuje da je Ramo Abu Džihad zapravo bio Ramo Durmiš.¹³¹⁶ Što se toga tiče, nije nemoguće pretpostaviti da je osoba s imenom “Ramo” svoje prezime “Durmiš” zamijenila s “Abu Džihad” kako bi istaknula svoj angažman u “svetom ratu”. Vijeće,

---

koji je operativna grupa Visoko imala s dijelom 7. brigade u sektorima Visoko i Ilijaš. Vidi uz to i P 513; P 514; P 519; P 746.

¹³⁰⁹ Enver Adilović, T(f) 18310, 18320; Džemal Ibranović, T(f) 18397, 18399; Suad Jusović, T(f) 18439; Semir Terzić, T(f) 18243.

¹³¹⁰ Džemal Ibranović, T(f) 18399 do 18340; Semir Terzić, T(f) 18281 do 18282.

¹³¹¹ P 598.

¹³¹² P 598: “Mi smo bili u sastavu 7. muslimanske brigade, ali ona nas se odrekla.” (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: “We were part of the 7th Muslim Brigade, but it disowned us”.

¹³¹³ P 598: “Hoće odred iz 7. muslimanske brigade da priđe nama, ali ja to ne dam dok se ne raščisti da li smo legalni ili nelegalni.” (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: “A detachment of the 7th Muslim Brigade wants to join us, but I won’t allow this until it is cleared up whether we are legal or illegal”.

¹³¹⁴ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 228.

¹³¹⁵ Replika Amira Kubure na Odgovor Tužilaštva na prijedloge za donošenje oslobađajuće presude, par. 13-19.

¹³¹⁶ ZP lično nije siguran; T(f) 8900, 9125. U prilog tezi da su Ramo Durmiš i Ramo Abu Džihad jedna te ista osoba Vijeće se oslanja na tri argumenta.

Prvi argument zasniva se na tome što sam Ramo Abu Džihad kaže u vezi s borbama za Visoko. Doista, on izjavljuje sljedeće: “Izdao nas je Kadir Jusić koji je Srbima dao položaje naše artiljerije na Ilijašu; htjeli su da ubiju Kadira Jusića”. Iz izjava Rame Abu Džihada o Visokom slijedi da je on uistinu učestvovao u borbama. Njegove primjedbe o izdaji oficira i namjeri da se jednog od njih dvojice ubije odražavaju riječi svjedoka BA, HF, Džemala Ibranovića i Semira Terzića o događajima nakon bitke. Kadir Jusić je bio komandant operativne grupe Visoko; P 408. U dokumentu P 515, izvještaju optuženog Hadžihasanovića od 29. decembra 1992., pominju se “problemi” Operativne grupe “Visoko” i jednog dijela 7. brigade u sektorima Visoko i Ilijaš. Drugo, Ramo Abu Džihad je u istom razgovoru potvrdio da “postoji logor” u Mehurićima. Na osnovu dokumenata uvrštenih u spis tokom postupka Vijeće naglašava da je Ramo Durmiš imao slobodan pristup bazi u Poljanicama, te da je bio zapovjednik domaćih boraca; vidi *supra*, paragraf *supra* par. 626 *sic!*.

I konačno, Vijeće konstatuje da ime “Ramo Abu Džihad” podsjeća na naziv “El Džihad”, koji su ljudi iz baze u Poljanicama u jednom određenom periodu koristili kao naziv za svoju jedinicu. Taj se naziv, uostalom, katkada koristio i u 3. korpusu za jedinicu “El Džihad”. Vidi P 4; P 115; P 477; P 491/ DH 270/ C 10.

Prijevod

međutim, ne smatra da je nužno da se izjašnjava stavove u vezi s istinitošću svih tvrdnji koje je Ramo Abu Džihad iznio u tom razgovoru.

632. Izvještaj od 4. augusta 1993. pomoćnika komandanta za moral u 7. brigadi, Ahmeda Adilovića, u jasnoj je vezi s tim dokumentom. Izvještaj se zapravo tiče situacije koja je vladala u 1. bataljonu 7. brigade. Pominje se da je određen broj iskusnih i hrabrih boraca odlučio slijediti Ramu Durmiša i Malika Bašića kada su otišli iz 1. bataljona, te da vojnici 1. bataljona žele da se oni vrate u 1. bataljon ako to bude moguće.¹³¹⁷ U dokumentu se potvrđuje da je Durmiš napustio 1. bataljon 7. brigade, no ne navodi se datum njegovog odlaska.

633. I konačno, naređenjem od 17. augusta 1993. koje je potpisao Nesib Talić, pomoćnik komandanta za bezbjednost u 7. brigadi, pripadnicima 7. brigade zabranjuje se da Durmišu i njegovoj grupi dopuste pristup u kasarne i druge objekte 7. brigade u Zenici.¹³¹⁸ U naređenju se pominje da su se civili žalili na Durmiševo ponašanje i kaže se da je “Durmiš pripadnik 7. muslimanske brigade”. Međutim, u tom dokumentu Nesib Talić tu pripadnost osporava.

634. Iz većine gore razmatranih dokaznih predmeta slijedi da je Ramo Durmiš otišao iz 7. brigade 1993. godine.

635. Međutim, čini se da iz druga dva dokumenta slijedi da Ramo Durmiš nije napustio 7. brigadu, odnosno da to u svakom slučaju nije učinio nakon bitke kod Visokog. Prvi dokument, dokazni predmet P 498, sadrži popis oficira 7. brigade i navodi njihove funkcije i razdoblja kada su te funkcije obavljali. Popis je sastavljen 1994. i u njemu se pominje da je Durmiš bio komandir 1. odreda 1. čete 1. bataljona 7. brigade od 28. oktobra 1992.¹³¹⁹ U popisu se ne navodi datum njegovog odlaska. Po tome bi se iz dokaza P 498 moglo zaključiti da Ramo Durmiš nikada nije ni otišao iz 7. brigade. No, iz dokumenta od 19. februara 1993., dokazni predmet DK 29, slijedi da je 19. februara 1993. komandir 1. čete 1. bataljona 7. brigade bio Muhamed

---

¹³¹⁷ P 610: “Jedan broj iskusnih i izuzetno dobrih boraca su se sa Ramom Durmišem i Malikom Bašićem otcijepili od naše jedinice te borci 1/7 Mbr. traže da se oni vrate u naš sastav, ako to ikako može.” (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: “A number of experienced and exceptionally good soldiers broke away from our unit with Ramo Durmiš and Malik Bašić, and the soldiers of the 1st Battalion, 7th Mbr want them to return to our force if that is at all possible”.

¹³¹⁸ DK 35.

¹³¹⁹ P 498. Vijeće napominje da je 7. brigada osnovana tek 19. novembra 1992.; vidi P 125.

Prijevod

Bašić.¹³²⁰ U tom dokumentu Ramo Durmiš se ne pominje. Svjedoci kojima je predočen pouzdanost popisa od 19. februara 1993. nisu doveli u sumnju prilikom svjedočenja pred Vijećem.¹³²¹

636. Dokazni predmet P 727 od 14. aprila 1993. drugi je dokument za koji se čini da ukazuje na to da Ramo Durmiš nije napustio 7. brigadu nakon borbi kod Visokog.¹³²² Riječ je o odluci komande 7. brigade o novčanoj nagradi za pojedine vojnike 7. brigade ili za cijele jedinice te brigade povodom prve godišnjice osnivanja ABiH. Nagrada je bila novčana ili u obliku primjerka Kurana, odnosno javne pohvale pojedinim vojnicima i jedinicama.¹³²³ Među jedinicama koje se navode na popisu pominje se i “1. četa 1. Mb /motorizovanog bataljona/ na čelu sa KČ /komandirovom čete/ Durmiš Ramom”.

637. No, prilikom ispitivanja u vezi sa sadržajem dokaza P 727 svjedoci Suad Jusović i Semir Terzić, čija se imena nalaze na popisu pripadnika 7. brigade, izjavili su da su novčane nagrade i javne pohvale dodijeljene svim osobama i jedinicama koje su u decembru 1992. učestvovali u borbama kod Visokog.¹³²⁴ Iz činjenice da se u dokumentu pominje novčana nagrada odobrena za “1. četvu na čelu sa KČ” [1. bataljona 7. brigade] tokom svečanosti održane 14. aprila 1993. ne slijedi da je Ramo Durmiš na taj datum još uvijek bio u redovima 7. brigade. Priznanje uloženo tokom te svečanosti odigralo je njegovu četu u borbama za Visoko moglo se tom prilikom iskazati bez obzira na to što je on već otišao iz 7. brigade.

638. Tužilac je ustvrdio da pominjanje 1. čete i njenog komandira tokom te svečanosti valja povezati s drugim akcijama ove jedinice (i njenog komandira), s obzirom na činjenicu da je bitka za Visoko predstavljala za ABiH pravu katastrofu.¹³²⁵ No, tužilac u prilog toj tvrdnji nije predočio nikakve dokaze. Vijeće s obzirom na dokazne predmete usvojene tokom postupka konstatuje da se čini da je bitka za Visoko u tom razdoblju bila glavni događaj koji se odigrao i da je stoga

---

¹³²⁰ DK 29.

¹³²¹ Džemal Ibranović, T(f) 18401 do 18402; Suad Jusović, T(f) 18439 do 18440; Semir Terzić, T(f) 18244.

¹³²² P 727.

¹³²³ U vezi s tim svečanostima vidi takođe sljedeće dokaze: P 791; DK 11; DK 12; DK 62. U vezi s Odlukom Predsjedništva RBiH od 9. aprila 1992. o objedinjavanju svih naoružanih snaga na teritoriji Republike Bosne i Hercegovine vidi DH 1651.

¹³²⁴ Suad Jusović, T(f) 18440 do 18441, 18457; Semir Terzić, T(f) 18285 do 18286.

¹³²⁵ Završni podnesak Tužilaštva, par. 153.

Prijevod

moguće da je bila povodom za iskazivanje javnog priznanja 1. četi i njenom komandiru prilikom svečanosti u aprilu 1993.

639. Na osnovu gore ocijenjenih dokaza Vijeće zaključuje da je Ramo Durmiš 7. brigadu napustio 1993. godine.

640. Što se tiče tačnog datuma kada je Durmiš napustio 1. bataljon 7. brigade, više je svjedoka izjavilo da je to bilo početkom januara 1993., nakon bitke za Visoko. Budući da nema dokaza koji bi tu tvrdnju opovrgli, Vijeće nema razloga za vjerovanje da ta svjedočenja ne odražavaju istinu.¹³²⁶ Vijeće zaključuje na osnovu svoje analize da je Ramo Durmiš 7. brigadu napustio početkom januara 1993.

641. U vezi s pitanjem da li su Ramo Durmiš ili drugi pripadnici 7. brigade koji su se priključili mudžahedinima u bazi Poljanice održavali *de facto* vezu subordinacije sa 7. brigadom, Vijeće smatra da je primjereno ocijeniti dokaze koji potiču iz dokumentacije 306. brigade i 7. brigade, u kojima se govori o prisustvu 7. brigade u dolini Bile, gdje se nalazila baza Poljanice.

c) Sedma brigada i strani muslimanski borci

i) Uvod

642. Vijeće će sada ispitati da li su se u redovima 7. brigade nalazili strani muslimanski borci i da li su oni održavali veze sa stranim mudžahedinima u bazi u Poljanicama.

643. Velik broj iskaza i dokumenata uvrštenih u spis odnosili su se na pitanje da li su strani muslimanski borci bili u sastavu 7. brigade u periodu koji je prethodio osnivanju odreda "El Mudžahidin" u augustu 1993.

ii) Iskazi

644. Na drugom mjestu u Presudi Vijeće je razmatralo odnose između Muslimanskih snaga iz Travnika i 7. brigade.¹³²⁷ Vijeće je konstatovalo da su se mnogobrojni pripadnici tih snaga priključili 7. brigadi nakon njenog osnivanja u

¹³²⁶ Vijeće ne uzima u obzir dokument označen kao "P 941 s ograničenom primjenom". S jedne strane, taj dokument se smio koristiti samo da bi se osvježilo pamćenje svjedoka ili provjerila njegova vjerodostojnost, a s druge strane, sadržaj dokumenta nije potvrdio svjedok Mustafa Poparić, T(f) 14513 do 14516. U vezi s dokaznom vrijednosti dokumenata ove kategorije vidi par. 278.

¹³²⁷ Vidi *supra*, par. 480-485.

Prijevod

novembru 1992. Pitanje sastava Muslimanskih snaga Travnik važno je pitanje – valja utvrditi da li se ta jedinica sastojala isključivo od Bošnjaka ili je u njoj bilo i stranih muslimanskih boraca koji su se kasnije mogli priključiti 7. brigadi. U jednom intervjuu od 1. januara 1995. Fadil Hadžić, nekadašnji pripadnik Muslimanskih snaga Travnik,¹³²⁸ govori o značajnom broju mudžahedina koji su došli iz muslimanskih zemalja kako bi se priključili toj jedinici, a čije je prisustvo pružilo moralnu podršku vojnicima u borbi.¹³²⁹ Svjedok Zijad Čaber, isprva komandant, a potom načelnik štaba Teritorijalne odbrane opštine Travnik 1992. godine, sjeća se da je među pripadnicima Muslimanskih snaga Travnik vidio dvije ili tri osobe koje su izgledale poput “Arapa”.¹³³⁰ S druge strane, svjedok Semir Terzić, takođe bivši pripadnik Muslimanskih snaga Travnik, ne sjeća se da su te snage primale pomoć od stranaca i izjavio je da nisu primali obuku od takvih osoba.¹³³¹ Svjedok Haso Ribo, komandant Teritorijalne odbrane opštine Travnik nakon Čabera, smatra da su se Muslimanske snage Travnik sastojale isključivo od Bošnjaka.¹³³² Svjedok Fikret Čuskić pretpostavlja da je u tim snagama bilo stranaca, no ne zna jesu li te osobe uistinu bile integrisane u jedinicu.¹³³³ I konačno, na popisu pripadnika Muslimanskih snaga Travnik od 15. septembra 1992. nema imena stranaca.¹³³⁴ S obzirom na različite izjave svjedoka nemoguće je iz njih izvući zaključak u vezi s eventualnom pripadnošću stranih muslimanskih boraca 7. brigadi.

645. Tokom postupka Vijeće je saslušalo iskaze 11 bivših pripadnika 7. brigade. Iskazi nekih od tih svjedoka isključuju mogućnost da su strani muslimanski borci bili pripadnici 7. brigade. Pritom je riječ osobito o bivšim pripadnicima 1. bataljona 7. brigade, koja je svoje sjedište imala u Travniku. Tako su svjedoci Enver Adilović, Džemail Ibranović i Suad Jusović izjavili da u 1. bataljonu nije bilo stranih boraca.¹³³⁵ Prema riječima svjedoka Elvedina Omića, isto je vrijedilo i za 2. bataljon 7. brigade.¹³³⁶

---

¹³²⁸ P 695, nr. 13.

¹³²⁹ P 763.

¹³³⁰ Zijad Čaber, T(f) 10387 do 10388.

¹³³¹ Semir Terzić, T(f) 18274 do 18275.

¹³³² Haso Ribo, T(f) 10829.

¹³³³ Fikret Čuskić, T(f) 12177.

¹³³⁴ P 695.

¹³³⁵ Enver Adilović, T(f) 18324; Džemail Ibranović, T(f) 18402 do 18403; Suad Jusović, T(f) 18442, 18452.

¹³³⁶ Elvedin Omić, T(f) 18620 do 18621.

Prijevod

646. Osim toga, ovdje valja podsjetiti na iskaze međunarodnih posmatrača u vezi s tim pitanjem.¹³³⁷ Iz njih slijedi da su neki od međunarodnih posmatrača bili uvjereni u postojanje uskih veza između 7. brigade i mudžahedina, no da nisu bili sigurni kakve su prirode bile te veze, a nisu mogli ništa određeno reći ni o pripadnosti ili potčinjenosti stranih muslimanskih boraca 7. brigadi.

iii) Dokumenti

647. Znatan broj dokumenata odnosi se na ovaj ili onaj način na veze između 7. brigade i stranih muslimanskih boraca.

648. Dobar broj tih dokumenata analiziran je u ovom dijelu Presude u kojem se govori o mudžahedinima. Korisno je na ovom mjestu ponoviti što je dosad utvrđeno. Iz analize hapšenja mudžahedina od strane HVO-a i otmica hrvatskih oficira slijedi da su između 7. brigade i stranih muslimanskih boraca postojale veze, iako 7. brigada nije bila umješana u otmicu Živka Totića i drugih oficira HVO-a koju su izveli strani muslimanski borci.¹³³⁸ Što se tiče analize Vijeća u vezi s učestvovanjem mudžahedina u borbama koje je ABiH vodila prije osnivanja odreda "El Mudžahidin", iz nje slijedi da su mudžahedini često učestvovali u takvim borbama, pri čemu se ne može van razumne sumnje utvrditi da su oni bili potčinjeni 7. brigadi ili 3. korpusu.¹³³⁹

649. Sada valja analizi podvrgnuti nekoliko izolovanih dokumenata koji se odnose na to pitanje, kao i na ulogu Ahmeda Adilovića i Nusreta Abdibegovića koji su bili posrednici između mudžahedina u bazi Poljanice i 7. brigade.

650. U izvještaju komandanta 7. brigade od 15. marta 1993.,¹³⁴⁰ koji se odnosi na premještanje i razmještaj jedinica 7. brigade, kao i na njihove efektivne, pominje se – između ostalog – "da ima oko 60 Arapa i Turaka", a da se pritom konkretno ne govori o pripadnosti tih stranih muslimanskih boraca 7. brigadi.¹³⁴¹ Prema tom izvještaju, cjelokupni efektivni 7. brigade iznosili su 1439 osoba, od čega je nekih 325 ljudi bilo u sastavu 1. bataljona. Zanimljivo je usporediti taj dokument s dva druga dokumenta iz

¹³³⁷ Vidi *supra*, par. 579.

¹³³⁸ Vidi *supra*, par. 524.

¹³³⁹ Vidi *supra*, par. 541-546.

¹³⁴⁰ P 536.

¹³⁴¹ P 536: "Još treba napomenuti da ima Arapa i Turaka oko 60 koji također nisu prikazani." (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: "Additionally, there are around 60 Arabs and Turks who are also not included in this total".

Prijevod

komande 7. brigade od 13. i 14. marta 1993.¹³⁴² U tim se dokumentima, u kojima se navode informacije u vezi s efektivima 7. brigade, pominje 1431 osoba u cijeloj brigadi i 329 ljudi u 1. bataljonu. Iz toga bi se mogao izvući zaključak da 60 stranaca o kojima se govori u izvještaju od 15. marta 1993. nisu dio efektiva 7. brigade. No, Vijeće će se kasnije vratiti na detaljniju analizu efektiva 7. brigade u okviru diskusije o prisustvu 7. brigade u dolini Bile tokom prvog dijela 1993. godine.

651. Drugi dokument koji privlači pažnju Vijeća naređenje je Mehmeda Alagića, komandanta OG "Bosanska krajina", od 13. jula 1993.¹³⁴³ U tom naređenju Alagić govori o incidentu u selu Guča Gora, gdje su pripadnici "tzv. jedinice mudžahedina" otvorili vatru na vozila UNPROFOR-a.¹³⁴⁴ Tim Alagićevim naređenjem traži se od komandanata brigada i opštinskih TO-a, kao i od načelnika MUP-a i velikog imama u Travniku da svojim vojnicima objasne da nikada ne smiju otvarati vatru na vozila UNPROFOR-a. U naređenju se nalazi popis primalaca naređenja, među kojima su 1. bataljon 7. brigade, kao i Nusret efendija Abdibegović.

652. Iz nekih iskaza slijedi da je Nusret efendija Abdibegović 1992. i 1993. godine bio muftija u Travniku.¹³⁴⁵ Viđen je na ceremoniji davanja zakletve pripadnika Muslimanskih snaga Travnik, održanoj 1992.¹³⁴⁶ Jedan svjedok je uz to primijetio da je bio prisutan i na ceremoniji održanoj nakon osnivanja odreda "El Mudžahidin" 13. augusta 1993.¹³⁴⁷ I konačno, dvojica svjedoka su izjavili da je u oktobru 1993. muftija bio posrednik između odreda "El Mudžahidin" i OG "Bosanska krajina" u vrijeme otmica Hrvata iz Travnika, kao i u trenutku kada je isti odred uhapsio jednog pripadnika 17. brigade.¹³⁴⁸ S obzirom na te dokaze ne čudi da se muftija iz Travnika pojavljuje kao jedan od primalaca Alagićevog naređenja, i to između "jedinica" OG "Bosanska krajina".

---

¹³⁴² P 693; DK 29.

¹³⁴³ P 435.

¹³⁴⁴ P 435: "Dana 11.07.1993. godine u večernjim satima u selu G. Gora došlo je do oružanog incidenta, gdje su pripadnici tzv. jedinice mudžahedina otvorili vatru na vozila UNPROFOR-a." (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: "On 11 July 1993, in the evening, an armed incident occurred in the village of Guča Gora, where the members of the so-called Mujahedin unit opened fire on UNPROFOR vehicles."

¹³⁴⁵ Svjedok HE, T(f) 17065; Fikret Čuskić, T(f) 12127; Semir Terzić, T(f) 18270 do 18271.

¹³⁴⁶ Svjedok HE, T(f) 17065; Semir Terzić, T(f) 18270 do 18271. Vidi takođe video-kasetu P 762.

¹³⁴⁷ Svjedok HE, T(f) 17070. U vezi s tom ceremonijom vidi takođe *infra*, par. 816.

¹³⁴⁸ Fikret Čuskić, T(f) 12126 do 12127; Ivo Fišić, T(f) 2289, T(e) 2289. Vidi takođe *infra*, par. 1448, 1452.

Prijevod

653. Međutim, valja konstatovati da se u Alagićevom naređenju pravi razlika između primalaca, odnosno između 1. bataljona 7. brigade i jedinice mudžahedina. Dakle, iz tog dokumenta ne slijedi nužno da su mudžahedini bili u sastavu 1. bataljona 7. brigade.

654. Nadalje, valja pomenuti i Ahmeda Adilovića, pomoćnika komandanta za moral i informativno-propagandne djelatnosti u 7. brigadi.¹³⁴⁹ On je autor četiri dokumenta koji se odnose na veze između 7. brigade i mudžahedina. Dva od tih dokumenata sadrže pritužbe na hapšenje stranih muslimanskih boraca od strane HVO-a.¹³⁵⁰ Treći dokument, P 610, izvještaj je od 4. augusta 1993., u kojem se konstatuje da su se pripadnici 1. bataljona 7. brigade navikli na učestvovanje u borbama “Arapa a i nekih Turaka”, čije prisustvo pripadnicima bataljona daje samopouzdanje i često je bilo od odlučujuće važnosti za postizanje pobjede u borbama. Prema tom dokumentu, a iz gore navedenih razloga, pripadnici 1. bataljona izrazili su želju da oni i dalje učestvuju u borbenim akcijama zajedno s pripadnicima bataljona.¹³⁵¹ Posljednji od tih dokumenata koje je sastavio Adilović zahtjev je od 27. augusta 1993. upućen 3. korpusu, kojim Adilović traži da se organizuje helikopter u svrhu transporta 11 osoba arapskog i turskog podrijetla koje su željele otići na planinu Igman.¹³⁵² I konačno, u zapisniku sa sastanka održanog 13. maja 1993. u 7. brigadi u vezi s raspodjelom ratnog plijena, navodi se da je efendija Ahmed Adilović zadužen za razgovor s “Arapima” u vezi s plijenom koji su oni zarobili.¹³⁵³

655. Uz to je više svjedoka izjavilo da su Adilovića poznavali i da ga još uvijek poznaju u njegovom svojstvu imama u Travniku i direktora medrese u istom gradu.¹³⁵⁴

¹³⁴⁹ U vezi s funkcijom Ahmeda Adilovića u 7. brigadi vidi P 498; P 527; DH 723; DH 776/ DK 62, prilog A. Iz dokaza P 498 slijedi da je Adilović taj položaj napustio 1. decembra 1993.; vidi takođe iskaz Safeta Junuzovića, T(f) 18555 do 18556.

¹³⁵⁰ P 461; P 531. Vidi takođe *supra*, par. 491 i 495.

¹³⁵¹ P 610: “Oni su do sada navikli da u izvođenju b/d [borbenih dejstava] sa njima učestvuju i Arapi (a i neki Turci). Njihovo prisustvo ih čini sigurnijim, a često su Arapi znali biti od presudne važnosti da akcija uspije, pa borci 1/7. Mbbr traže njihovo ponovno angažovanje u izvođenju b/d sa pripadnicima 1/7. Mbbr.” (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: “To date they have got used to the Arabs (and also some Turks) taking part in b/d with them. Their presence makes them more secure, and the Arabs were frequently of decisive importance for the success of an action, so the soldiers of the 1st Battalion, 7th Mbbr want them engaged again in b/d with members of the 1st Battalion, 7th Mbbr. “

¹³⁵² P 616/C 7.

¹³⁵³ P 558.

¹³⁵⁴ Svjedok HE, T(f) 17604; Fikret Čuskić, T(f) 12160612161; Džemal Merdan, T(f) 13321 do 13322.

Prijevod

656. Sadržaj pet gore pomenutih dokumenata navodi na pretpostavku da je Ahmed Adilović, pripadnik 7. brigade, katkada bio posrednik između stranih muslimanskih boraca i ABiH. Uprkos jasnoj vezi između stranih muslimanskih boraca i jednog pripadnika 7. brigade (Adilovića) o kojoj se može zaključivati na osnovu tih dokumenata, detaljna analiza u jednom drugom dijelu Presude ne ide u prilog tezi da su muslimanski borci bili *de facto* potčinjeni 7. brigadi.

iv) Zaključak

657. Svi upravo ocijenjeni dokumenti ne potkrepljuju tezu da su strani muslimanski borci bili u sastavu 7. brigade ili da su joj bili *de facto* potčinjeni. Međutim, Vijeće će se ponovno osvrnuti na to pitanje nakon što ispita iskaze i dokumente u vezi s prisustvom 7. brigade u dolini Bile tokom prvih šest mjeseci 1993. godine.

d) Prisustvo 7. brigade u dolini Bile

i) Uvod

658. U ovom dijelu Presude Vijeće će se prvenstveno okrenuti pitanju da li je 7. brigada bila prisutna u dolini Bile, i to na osnovi iskaza svjedoka bivših pripadnika te brigade, kao i dokumenata brigade, OG "Bosanska krajina" i 3. korpusa. Nakon toga će se s tim u vezi ocijeniti nekoliko dokumenata britanskog bataljona UNPROFOR-a. I konačno, Vijeće će analizirati iskaze svjedoka bivših pripadnika 306. brigade u vezi s prisustvom 7. brigade u dolini Bile, i to u svjetlu određenog broja dokumenata 306. brigade, odnosno dokumenata nastalih na osnovu informacija njenih pripadnika. Ta analiza nameće se s obzirom na činjenicu da su se baza mudžahedina u Poljanicama u neposrednoj blizini Mehurića, kao i dolina Bile, nalazile na teritoriji u zoni odgovornosti 306. brigade.

ii) Dokazni predmeti u vezi s prisustvom 7. brigade u dolini Bile nastali u 7. brigadi

a. Uvod

659. Pitanje da li je 7. brigada bila prisutna u dolini Bile vrlo je složeno. Kako bi se na njega odgovorilo, potrebno je provesti detaljnu analizu cjelokupnih dokaza koji se odnose na njen sastav, efektivne i razmještanje tokom borbi. Na kraju će uslijediti zaključak da se nekih 90 osoba, za koje se čini da su bile povezane s 1. bataljonom,

Prijevod

nalazilo u dolini Bile. Međutim, analizom neće biti moguće utvrditi da li je ta grupa bila u sastavu 7. brigade, odnosno pod njenom kontrolom.

660. Kao što smo već vidjeli, 7. brigada se sastojala od tri bataljona.¹³⁵⁵ Korisno će biti da se ispita sastav 2. i 3. bataljona 7. brigade, kao i mjesta na kojima su se ti bataljoni nalazili tokom prvih šest mjeseci 1993. godine. Vijeće će se nakon toga koncentrisati na 1. bataljon i njegove četiri čete.

b. Drugi bataljon

661. Sjedište 2. bataljona 7. brigade nalazilo se u kasarni Bilmište u Zenici.¹³⁵⁶ Tokom prvog dijela 1993. godine bataljonom je komandovao Šerif Patković.¹³⁵⁷

662. Otprilike sredinom marta 1993. godine taj bataljon se sastojao od oko 600 ljudi.¹³⁵⁸

663. Krajem januara 1993. Drugi bataljon sudjelovao je u borbama kod Dusine.¹³⁵⁹ Početkom marta 1993. jedinice bataljona nalazile su se u Kralupima, Busovači, Žepi i Begovu Hanu.¹³⁶⁰ Istog mjeseca bataljon je učestvovao u borbama za Visoko.¹³⁶¹ U aprilu 1993. jedan dio bataljona nalazio se u sektoru Ahmića.¹³⁶² U to isto vrijeme bataljon je učestvovao u borbama na planini Zmajevac i u okolici Zenice.¹³⁶³ Prisustvo bataljona u Dusini, Vrhovinama i Kaknju pominje se u maju 1993.¹³⁶⁴ Dana 8. juna 1993. bataljon je učestvovao u borbama u sektorima Čukle, Novo Selo, Šušanj, Brajkovići i Grahovčići.¹³⁶⁵ Nakon borbi bataljon je otišao za Kakanj.¹³⁶⁶

664. Ni u jednom dokumentu se ne pominje prisustvo jedinica 2. bataljona u Mehurićima ili u dolini Bile u prvih šest mjeseci 1993. godine. Nijedan svjedok nije izjavio da su se u tom periodu jedinice 7. brigade nalazile na tom mjestu.

---

¹³⁵⁵ Vidi *supra*, par. 621.

¹³⁵⁶ P 693; P 724; P 562; Kasim Podžić, T(f) 18636.

¹³⁵⁷ P 498.

¹³⁵⁸ P 746, P 693, DK 33, P 536. DK 32, izvještaj 7. brigade od 23. februara 1993., pominje 550 ljudi.

¹³⁵⁹ Vidi *infra*, par. 1024-1026.

¹³⁶⁰ P 746, P 693, P 536.

¹³⁶¹ P 536, P 693.

¹³⁶² P 909, P 782.

¹³⁶³ P 782, P 550, P 462, P 558.

¹³⁶⁴ P 681.

¹³⁶⁵ P 419; P 420; Kasim Podžić, T(f) 18638 do 18645; Elvedin Omić, T(f) 18598 do 18600.

¹³⁶⁶ DK 21; DK 41; Kasim Podžić, T(f) 18646 do 18647; Elvedin Omić, T(f) 18600.

c. Treći bataljon

665. Sjedište 3. bataljona nalazilo se u Kaknju.¹³⁶⁷ Od 6. februara do 20. juna 1993. njegov komandant bio je Nihad Čatić.¹³⁶⁸

666. Čini se da je u februaru 1993. bataljon brojio otprilike 153 čovjeka.¹³⁶⁹ Prema podacima iz tri dokumenta iz marta 1993., njegovi efektivni iznosili su 173, odnosno 180 ljudi.¹³⁷⁰

667. U januaru i februaru 1993. jedan dio bataljona bio je raspoređen u Bijelo Bučje.¹³⁷¹ U martu 1993. dio bataljona razmješten je na fronti kod Visokog.¹³⁷² U aprilu 1993. bataljon je pružio pomoć 2. bataljonu u borbama na planini Zmajevac i u okolici Zenice.¹³⁷³ Dana 8. juna 1993. bataljon je učestvovao u borbama u sektorima Čukle, Novo Selo, Šušanj, Brajkovići i Grahovčići.¹³⁷⁴ Nakon borbi bataljon je otišao u Kakanj.¹³⁷⁵

668. Ni u jednom dokumentu se ne pominje prisustvo jedinica 2. bataljona u Mehurićima ili u dolini Bile u prvih šest mjeseci 1993. godine. Nijedan svjedok nije izjavio da su se u tom periodu jedinice 7. brigade nalazile na tom mjestu.

d. Prvi bataljoni. Opšti podaci

669. Prvi bataljon imao je sjedište u Travniku.¹³⁷⁶ Vojnici 1. bataljona bili su smješteni u medresi.¹³⁷⁷ Nije potpuno jasno ko je komandovao tim bataljonom od kraja 1992. do sredine juna 1993. godine, u dokumentima se pominju razna imena.¹³⁷⁸

---

¹³⁶⁷ DK 55.

¹³⁶⁸ P 498.

¹³⁶⁹ DK 32.

¹³⁷⁰ P 693, DK 33, P 536.

¹³⁷¹ Kasim Alajbegović, T(f) 18694.

¹³⁷² P 536.

¹³⁷³ P 909, P 782, P 462, P 558.

¹³⁷⁴ P 419; P 420; Kasim Alajbegović, T(f) 18698 do 18700.

¹³⁷⁵ DK 21; DK 41; Kasim Alajbegović, T(f) 18701 do 18702.

¹³⁷⁶ Horo Naim, DK 61, paragraf 3.

¹³⁷⁷ P 829; DK 20; Fikret Čuskić, T(f) 12108.

¹³⁷⁸ P 498, popis imena sastavljen 1994., pominje trojicu komandanata jednog za drugim: Osmana Ibrahimspahića, Semira Terzića i Osmana Zubca. DK 29, dokument od 19. februara 1993., navodi da je komandant tog bataljona Fadil Hadžić. P 539, izvještaj od 29. marta 1993., navodi da je komandant Zubača. No, u P 829, izvještaju od 15. marta 1993., pominje se Hadžićevo ime.

Prijevod

Čini se da od kraja aprila 1993. bataljon nije imao zvaničnog komandanta.¹³⁷⁹ Sredinom juna za komandanta je imenovan 1993. Safet Junuzović.¹³⁸⁰ Bataljon se u to vrijeme sastojao od četiri čete.¹³⁸¹

ii. Zona odgovornosti

670. Zona odgovornosti 1. bataljona bio je front kod Bijelog Bučja, u opštini Turbe, zapadno od Travnika.¹³⁸² Međutim, na osnovu provjere kretanja te četiri čete postaće jasno da je 1. bataljon u prvom dijelu 1993., pa čak i prije tog perioda, boravio i učestvovao u borbama i na drugim mjestima osim onih navedenih.¹³⁸³ Osim toga, već u decembru 1992. Prvi bataljon se borio van svoje zone odgovornosti kada se 28. decembra 1992. uključio u borbe za Visoko.¹³⁸⁴

671. Bivši pripadnici 1. bataljona koje je saslušalo Vijeće izjavili su da prije borbi od 8. juna 1993. ni u Mehurićima niti u dolini Bile nije bilo jedinica 1. bataljona.¹³⁸⁵

iii. Efektivi 1. bataljona

672. Nekoliko dokumenata komande 7. brigade pružaju podatke u vezi s efektivima 1. bataljona u prva tri mjeseca 1993. godine. U izvještaju od 23. februara 1993. govori se o 290 ljudi.¹³⁸⁶ Tri druga izvještaja iz sredine marta 1993. pominju da se bataljon sastoji od 329, 329 i 325 ljudi.¹³⁸⁷

673. Neki dokumenti 1. bataljona daju uvid u informacije o njegovim efektivima tokom maja i juna 1993. Prvi je izvještaj od 22. maja 1993., koji nosi ime autora Semira Terzića, iako on nije potpisan; tu se navodi da efektivni broje 380 osoba.¹³⁸⁸ U drugom izvještaju, u kojem se kao autor pominje Safet Junuzović i u koji je datum 16.

¹³⁷⁹ Horo Naim, DK 61, paragraf 5.

¹³⁸⁰ Safet Junuzović, T(f) 18502; Horo Naim, DK 61, par. 5.

¹³⁸¹ Horo Naim, DK 61, paragraf 3.

¹³⁸² P 471; P 586; Horo Naim, DK 61, paragraf 4; Suad Jusović, T(f) 18426 do 18427; Semir Terzić, T(f) 18290. U vezi s geografskim rasporedom vidi takođe DK 37.

¹³⁸³ Vidi *infra*, par. 678-682, 685-686, 689-690, 699-707.

¹³⁸⁴ Vidi *supra*, par. 629-630.

¹³⁸⁵ Džemal Ibranović, T(f) 18363 do 18364, 18394; Safet Junuzović, T(f) 18507 do 18508; Suad Jusović, T(f) 18429, Semir Terzić, T(f) 18246, 18284.

¹³⁸⁶ DK 32. Prema svjedoku Semiru Terziću, T(f) 18240, ta brojka odgovara aktualnom stanju.

¹³⁸⁷ P 693, DK 33, i P 536. Izvještaj od 4. marta 1993., dokaz P 746, jedini je dokument u kojem se pominje znatno veće brojčano stanje, odnosno 460 ljudi. Nije potpuno jasno što bi moglo biti objašnjenje za ovako visoku brojku; moguće je da je autor dokumenta u račun uključio i vojnike jedinica koje u strogom smislu nisu bile u sastavu bataljona. U svakom slučaju, s obzirom na podudarnost informacija u drugim izvještajima, Vijeće taj izvještaj neće uzeti u obzir.

¹³⁸⁸ P 474.

Prijevod

juni 1993. upisan rukom, govori se o ukupnim efektivima četiri čete koji iznose 363 osobe.¹³⁸⁹

674. Treći dokument, koji je takođe sastavio Safet Junuzović, ocjena je efektivna 1. bataljona 7. brigade 21. juna 1993.¹³⁹⁰ Prva primjedba Vijeća u vezi s ovim dokumentom jeste da se u njemu ne navodi ukupan broj pripadnika 1. bataljona. Vijeće će, dakle, na osnovu dedukcije izračunati koliko je vojnika bilo u tom bataljonu. Na temelju izvještaja Safeta Junuzovića slijedi da su efektivni tri čete 1. bataljona, konkretno 1., 3. i 4. čete, iznosili 213 ljudi. Prema tom istom dokumentu, *jedna druga četa*, čiji se efektivni ne navode, bila je angažovana duž linije fronte kod Bijelog Bučja. Iz iskaza Suada Jusovića, komandira 2. čete 1. bataljona¹³⁹¹ slijedi da je *ta druga četa*, raspoređena na liniji fronte kod Bijelog Bučja, bila upravo njegova, odnosno 2. četa.¹³⁹² Prema riječima tog svjedoka, u mjesecu junu 1993. Druga četa je brojila nekih 60 do 70 ljudi.¹³⁹³ Iz toga slijedi da su u junu 1993. godine, prema Junuzovićevom izvještaju od 21. juna 1993.,¹³⁹⁴ cjelokupni efektivni četiri čete 1. bataljona iznosili između 273 i 283 osobe.

675. Zanimljivo je konstatovati da se u tom Junuzovićevom izvještaju pominje i 90 vojnika, pri čemu se ne navodi kojoj četi ili četama 1. bataljona oni pripadaju. Ako se taj broj pridoda drugim već pomenutim brojevima u izvještaju, dolazi se do ukupnog rezultata od 363 do 373 ljudi.

676. Na prvi pogled se čini opravdanim na osnovu tri izvještaja 1. bataljona zaključiti da je u maju i junu 1993. taj bataljon brojio između 360 i 380 vojnika. No, ti dokumenti pokreću neke probleme tumačenja o kojima će se govoriti kasnije. Oni se

---

¹³⁸⁹ P 586.

¹³⁹⁰ P 471.

¹³⁹¹ Suad Jusović, T(f) 18426.

¹³⁹² Izvještaj Safeta Junuzovića (P 471) navodi da je ta druga četa bila angažovana u borbenim dejstvima od 2. juna 1993., "sa tim da je ranije bila u punoj borbenoj pripravnosti." Engleski prijevod glasi: "The company that is engaged in the z/o has had constant b/d /combat operations/ since 2 June 1993 and was previously at full combat readiness". Iz iskaza Suada Jusovića, komandira 2. čete (Suad Jusović, T(f) 18426), slijedi da je njegova jedinica bila u borbenoj gotovosti od 27. ili 28. maja 1993.; da je 2. četa učestvovala u borbama na Hajdarevim Njivama koje su se odvijale početkom juna 1993. i da je u tom sektoru ostala do 9. juna 1993. Prema riječima istog svjedoka, ta je četa nakon toga poslana u Bijelo Bučje kako bi tamo učestvovala u borbama. (Suad Jusović, T(f) 18430, 18435 do 18436, 18464. Dokument P 775 potvrđuje da su se borbe vodile 16. juna 1993.). S obzirom na te dokaze Vijeće može razumno zaključiti da je četa za koju se u izvještaju Safeta Junuzovića kaže da se nalazila kod Bijelog Bučja, upravo 2. četa.

¹³⁹³ Suad Jusović, T(f) 18427. U dokumentu P 775 pominje se jedinica od 70 osoba koje su poslana u Bijelo Bučje 16. juna 1993.

¹³⁹⁴ P 491.

Prijevod

izravno odnose na pitanje da li je 7. brigada bila prisutna u dolini Bile u prvoj polovici 1993. godine.¹³⁹⁵

iv. Druga četa 1. bataljona

Komanda i sastav

677. Tokom prvog dijela 1993. godine 2. četa 1. bataljona bila je pod komandom Suada Jusovića.¹³⁹⁶ On je komandu preuzeo od decembra 1992.¹³⁹⁷ Prema riječima svjedoka Suada Jusovića, njegova se četa prvenstveno sastojala od izbjeglica iz raznih opština Bosne i Hercegovine.¹³⁹⁸

Efektivi

678. Do borbi početkom juna 1993. čini se da su efektivni 2. čete bili 60 ili 70 osoba.¹³⁹⁹ U izvještaju 1. bataljona od 16. juna 1993. pominje se veći broj od 90 vojnika.¹⁴⁰⁰ Vijeće ocjenjuje da se ne vidi razlog za te razlike u brojevima vojnika.

Mjesta

679. Svjedok Suad Jusović je izjavio da je njegova četa bila na području Travnika u prvoj polovini 1993. godine. Od 12. februara do 23. maja 1993. jedinica je – po njegovim riječima – bila angažovana na liniji fronte kod Bijelog Bučja.¹⁴⁰¹

680. Po povratku u kasarnu u Travniku Suad Jusović je od Alagića, komandanta OG “Bosanska krajina”, 27. ili 28. maja 1993. dobio naređenje “da se skupimo i da budemo u rezervi”.¹⁴⁰² Na osnovu dokaznih predmeta, 2. četa 1. bataljona je 5. juna 1993. otišla za Hajdareve Njive, udaljene 600 do 800 metara od Travnika.¹⁴⁰³ Nekih 25 vojnika 1. čete tamo je prepotčinjeno 2. četi budući da 1. četa nije bila tamo.¹⁴⁰⁴ Iz dokaznih predmeta slijedi da su svi ti vojnici ostali na tom mjestu do 9. juna 1993.¹⁴⁰⁵

¹³⁹⁵ Vidi *infra*, par. 708-718.

¹³⁹⁶ P 498; DK 29; Suad Jusović, T(f) 14826.

¹³⁹⁷ Suad Jusović, T(f) 18426. Vidi takođe DK 29.

¹³⁹⁸ Suad Jusović, T(f) 18471 do 18472.

¹³⁹⁹ Suad Jusović, T(f) 18427. Vidi takođe P 474, pod “B. Bučje”. Semir Terzić, T(f) 18256, pominje prisustvo jedne čete iz Travnika početkom juna 1993.

¹⁴⁰⁰ P 586.

¹⁴⁰¹ Suad Jusović, T(f) 18428.

¹⁴⁰² Suad Jusović, T(f) 18430.

¹⁴⁰³ Suad Jusović, T(f) 18435. Vidi takođe P 465, DK 18, DK 19, DK 20, i DK 34.

¹⁴⁰⁴ Suad Jusović, T(f) 18430.

¹⁴⁰⁵ Suad Jusović, T(f) 18435 do 18436. U vezi s odvijanjem i lokacijama ovih borbi vidi takođe P 465, DK 18, DK 19, DK 20, DK 34, DK 42. U vezi s iskazom Remzije Šiljka o prisustvu te čete vidi *infra*, par. 730.

Prijevod

681. U borbenom izvještaju 1. bataljona od 16. juna 1993. pominje se da 2. četa sa 90 vojnika drži liniju Han Bila – Nova Bila.¹⁴⁰⁶ Sredinom juna 1993. čini se da je 2. četa ponovno bila stacionirana kod Bijelog Bučja.¹⁴⁰⁷

682. Na osnovu prethodno navedenog jasno je da 2. četa 1. bataljona 7. brigade, uz pretpostavku da je brojala nekih 60 do 70 pripadnika, prije borbi od 8. juna 1993. nije bila stacionirana niti je boravila u dolini Bile.

v. Treća četa 1. bataljona

Komanda i sastav

683. Od svih četa 1. bataljona čini se da je 3. četa bila najmalobrojnija najmanje pokretna. U februaru 1993. njen komandir je bio Faik Podojak.¹⁴⁰⁸ Iz dokaznih predmeta ne može se utvrditi iz kojeg su dijela Bosne i Hercegovine bili njeni pripadnici.

Efektivni

684. Početkom 1993. četa je imala oko 35 pripadnika;¹⁴⁰⁹ kasnije se taj broj popeo na 53 ljudi.¹⁴¹⁰

Mjesta

685. Četa je bila smještena u zoni Ravno Rostovo. Iz niza od osam dokumenata koji se odnose na prvih šest mjeseci 1993. slijedi da četa nikada u tom razdoblju nije napustila ovu zonu.¹⁴¹¹

686. Nema stoga osnova za uvjerenje da je 3. četa bila stacionirana u dolini Bile; ona tim prostorom u prvih šest mjeseci 1993. godine nije niti prošla.

---

¹⁴⁰⁶ P 586.

¹⁴⁰⁷ Svjedok Suad Jusović je izjavio da je njegova četa ponovo otišla u Bijelo Bučje, pri čemu nije konkretno naveo datum odlaska (Suad Jusović, T(f) 18464). U izvještaju od 21. juna 1993. Safeta Junuzovića, komandanta 1. bataljona od sredine juna (P 498; Safet Junuzović, T(f)18502), potvrđuje se prisustvo kod Bijelog Bučja jedne čete koja je neprestano učestvovala u borbama od početka juna 1993. i koja je i prije tog perioda već bila u punoj borbenoj pripravnosti (P 471).

¹⁴⁰⁸ DK 29.

¹⁴⁰⁹ P 693, P 536.

¹⁴¹⁰ P 586, P 471, P 429. Vidi takođe P 474, pod "R. Rostovo".

¹⁴¹¹ P 406, P 746, P 693, P 536, P 586, P 471, P 429. Vidi takođe Suad Jusović, T(f) 18437; P 474, pod "Vitez".

Prijevod

vi. Četvrta četa 1. bataljona*Komanda i sastav*

687. Četvrta četa 1. bataljona bila je poznatija pod nazivom “Viteška četa”, po mjestu iz kojeg su bili njeni pripadnici.¹⁴¹² Njen prvi komandir bio je Asim Bektaš.¹⁴¹³ Njega je na tom položaju sredinom februara 1993. naslijedio Enver Adilović.¹⁴¹⁴

Efektivi

688. Četvrta četa sastojala se od otprilike 100 ljudi.¹⁴¹⁵

Mjesta

689. Dana 18. februara 1993. četa se nalazila u regionu Počulice, između Zenice i Viteza.¹⁴¹⁶ Tog dana dobila je naređenje da napusti taj region i da ode za Travnik.¹⁴¹⁷ Četa je zatim angažovana na liniji fronte kod Bijelog Bučja, gdje se smjenjivala s drugim jedinicama.¹⁴¹⁸ Odmah nakon događaja u Ahmićima, sredinom aprila 1993. godine, 4. četa se vratila na područje Viteza.¹⁴¹⁹ Nakon toga je raspoređena na liniju Preočica – Počulica.¹⁴²⁰ Krajem juna ili početkom jula 1993. četa se vratila u Travnik.¹⁴²¹

690. Na osnovu prethodno navedenog jasno je da 4. četa nije bila stacionirana u dolini Bile; ona prije borbi od 8. juna 1993. kroz tu dolinu nije niti prošla.

vii. Prva četa 1. bataljona

691. Iako Vijeće može izvesti neke korisne zaključke u vezi sa efektivima i razmještajem 2., 3. i 4. čete 1. bataljona, to ne vrijedi za 1. četu.

---

¹⁴¹² Enver Adilović, T(f) 18305, 18319.

¹⁴¹³ P 724, DK 29.

¹⁴¹⁴ Enver Adilović, T(f) 18328; DK 29.

¹⁴¹⁵ Enver Adilović, T(f) 18313; Horo Naim, DK 61, paragraf 6; P 474; P 586.

¹⁴¹⁶ P 724. U vezi s geografskim rasporedom vidi DH 90, DH 103.

¹⁴¹⁷ P 724.

¹⁴¹⁸ P 746. U vezi sa sistemom rotacije vidi Enver Adilović, T(f) 18304; Suad Jusović, T(f) 18428.

¹⁴¹⁹ P 782; P 909; Enver Adilović, T(f) 1836 do 1838; Suad Jusović, T(f) 18439, 18436; Horo Naim, DK 61, paragraf 6.

¹⁴²⁰ P 909.

¹⁴²¹ P 586; Enver Adilović, T(f) 18309; Horo Naim, DK 61, paragraf 6.

Sastav i komanda

692. Čini se da su u sastavu 1. čete velikim dijelom bile izbjeglice iz regije Jajca.¹⁴²² Neki od njenih pripadnika bili su iz Travnika.¹⁴²³

693. Vijeće prije svega primjećuje da nije jasno ko je bio na čelu 1. čete tokom prve polovice 1993. godine. U jednom dokumentu iz 1994., koji je uveden u spis, stoji popis oficira 7. brigade, pri čemu se navode njihove funkcije i periodi u kojima su ih obavljali. U tom popisu pojavljuje se i ime Rame Durmiša u svojstvu komandira prvog odreda 1. čete od 28. oktobra 1992.¹⁴²⁴ Na popisu se ne navodi datum odlaska Rame Durmiša iz te jedinice. Međutim, u popisu od 19. februara 1993. stoji da je komandir čete bio Muhamed Bašić.¹⁴²⁵ Na jednom drugom mjestu u ovoj Presudi Vijeće se već osvrnulo na pitanje da li je u tom razdoblju Ramo Durmiš bio komandir 1. čete i zaključilo na osnovu dokaza kojima Vijeće raspolaže da je on tu jedinicu napustio početkom januara 1993.¹⁴²⁶

Efektivi

694. Jedini dokument koji sadrži jasne i precizne informacije o efektivima 1. čete 1. bataljona izvještaj je Safeta Junuzovića od 16. juna 1993.¹⁴²⁷ Prema tom dokumentu, četa se sastojala od 120 vojnika, dok je cjelokupni 1. bataljon brojao 363 vojnika.

695. U izvještaju od 22. maja 1993. Semira Terzića,¹⁴²⁸ operativnog oficira u 7. brigadi, koji se odnosi na efektive 1. bataljona 7. brigade, pominje se da se 1. bataljon sastojao od sveukupno 380 vojnika.¹⁴²⁹ Dokument uz to sadrži i popis mjesta na kojima su se nalazile razne jedinice 1. bataljona, kao i njihove efektive, pri čemu se ne navodi o kojim je tačno četama riječ. Međutim, iz poređenja tih mjesta i brojeva s raspoloživim informacijama o 2., 3. i 4. četi 1. bataljona 7. brigade slijedi da niti grupa od 92 vojnika stacioniranih u Mehurićima, kao ni ona od 60 vojnika s bazom u Travniku nisu bile u sastavu 2., 3. ili 4. čete.¹⁴³⁰ Postavlja se stoga pitanje da li su

¹⁴²² Suad Jusović, T(f) 18436 do 18437.

¹⁴²³ Suad Jusović, T(f) 18430.

¹⁴²⁴ P 498.

¹⁴²⁵ DK 29.

¹⁴²⁶ Vidi *supra*, par. 625-641.

¹⁴²⁷ P 586.

¹⁴²⁸ Vijeće podsjeća da taj dokument nosi žig i pečat 7. brigade, ime autora je Semir Terzić, no dokument nije potpisan. Vidi P 474 i *supra*, par. 673.

¹⁴²⁹ P 474.

¹⁴³⁰ U izvještaju se pominje 70 osoba za sektor Bijelo Bučje, što odgovara iskazu Suada Jusovića, T(f) 18427 do 18428, u vezi s efektivima 2. čete i njenim prisustvom na području Bijelog Bučja u maju 1993.; vidi *supra*, par. 678. Za sektor Ravno Rostovo izvještaj pominje 53 osobe, što odgovara

Prijevod

pripadnici tih dviju grupa bili u sastavu 1. čete. Na osnovu dolje navedenih iskaza čini se da se 1. četa sastojala od 55 do 60 osoba, što bi išlo u prilog tezi da je 60 osoba s bazom u Travniku bilo u sastavu 1. čete. Međutim, nije utvrđena pripadnost 92 vojnika iz Mehurića bilo kojoj četi 1. bataljona.

696. Svjedok Suad Jusović pomenuo je da je tokom sedmice koja je prethodila 8. junu 1993. dvadeset pripadnika 1. čete bilo na odmoru u Nemili, u blizini Zenice; da je drugih 10 bilo u Kljacima u dolini Bile,¹⁴³¹ te da je nekih 25 do 30 osoba boravilo u kasarni u Travniku.¹⁴³² Iako niti iz francuske niti iz engleske verzije transkripta iskaza svjedoka nije jasno da li je pritom riječ o cjelokupnom ljudstvu 1. čete, Vijeće ocjenjuje da je ta hipoteza vrlo uvjerljiva ako se pretpostavi da se 1. četa sastojala od 55 do 60 osoba.¹⁴³³ Toj interpretaciji ide u prilog iskaz Envera Adilovića koji je izjavio da je 4. četa brojala 100 vojnika, dok su se tri ostale čete sastojale svaka od 50 do 60 vojnika.¹⁴³⁴

697. I izvještaj Safeta Junuzovića od 21. juna 1993. sadrži informacije o ljudstvu četa 1. bataljona.¹⁴³⁵ Na osnovu dedukcije Vijeće je već konstatovalo da se u tom izvještaju, između ostalih, pominje 2. četa koja je – prema riječima Suada Jusovića i Envera Adilovića – brojala otprilike 60 do 70 osoba.¹⁴³⁶ Osim toga, u izvještaju se pominje i prisustvo jedne čete od 53 osobe u Ravnom Rostovu, pri čemu je riječ zacijelo o 3. četi.¹⁴³⁷ Nadalje, izvještaj govori o angažmanu dvije čete čiji su ukupni efektivni brojali 160 vojnika. Moguće je da se pritom radi o 4. četi koja se sastojala od stotinjak vojnika,¹⁴³⁸ te o 1. četi koja je – po riječima Suada Jusovića i Envera Adilovića – imala 55 do 60 pripadnika.¹⁴³⁹ I konačno, u izvještaju se pominje 90

---

informacijama u vezi s 3. četom, o kojima se govori *supra* par. 684. Za sektor Vitez izvještaj pominje 105 osoba. Te informacije odgovaraju informacijama u vezi sa 4. četom, o kojima se govori *supra*, par. 688.

¹⁴³¹ Džemal Ibranović, T(f) 18362, izjavio je da je u Kljacima bio s 20 pripadnika 1. bataljona od sredine maja do sredine juna 1993. No, u T(e) 18362, pominje se broj od 10 osoba, što više odgovara iskazu Suada Jusovića. Vidi takođe *infra*, par. 728.

¹⁴³² Suad Jusović, T(e) 18436. U transkriptu na francuskom jeziku, str. 18436, navodi se broj od 120 osoba u Nemili. Riječ je o grešci u prijevodu; vidi memorandum pravnog savjetnika Vijeća upućen prevodilačkoj službi 13. januara 2006. i Odgovor prevodilačke službe od istog datuma.

¹⁴³³ Vidi Suad Jusović, T(f) 18428, 18430, 18436; T(e) 18428, 18430, 18436. Iz tog iskaza moglo bi se zaključiti da su drugi pripadnici 1. čete bili na odmoru na drugim mjestima.

¹⁴³⁴ Enver Adilović, T(f) 18313.

¹⁴³⁵ P 471.

¹⁴³⁶ Vidi *supra*, par. 674.

¹⁴³⁷ Vidi *supra*, par. 684.

¹⁴³⁸ Vidi *supra*, par. 688.

¹⁴³⁹ Vidi *supra*, par. 696.

Prijevod

vojnika, no pritom se ne objašnjava da li su ti vojnici bili u sastavu jedne od četa 1. bataljona.

698. Na osnovu analize efektiva 1. čete postavljaju se dva pitanja. Prvo se odnosi na to da li se ta četa sastojala od 120 vojnika, kako slijedi iz izvještaja Safeta Junuzovića od 16. juna 1993., ili od nekih 55 do 60 ljudi, kako su izjavili svjedoci Suad Jusović i Enver Adilović. Dokumenti od 22. maja 1993. i od 21. juna 1993. na to ne daju odgovor. Naprotiv, oni pokreću pitanje u vezi s prisustvom 90 vojnika u Mehurićima, za čije se prepotčinjavanje nekoj od četiri čete 1. bataljona na prvi pogled čini da je nemoguće pronaći potvrdu na osnovu analize efektiva 1. bataljona.

Mjesta

699. Vijeće odmah na početku ističe nedostatak izravnih informacija u vezi s mjestima na kojima je bila raspoređena 1. četa tokom prve polovice 1993. godine. Vijeće će prvo pokušati na osnovu podataka o bazama i razmještanju brigada utvrditi kojoj četi je grupa od 90 ljudi pomenutih u prethodnom paragrafu mogla biti prepotčinjena.

700. Jedini dokument koji s tim u vezi sadrži izravne informacije izvještaj je Safeta Junuzovića od 16. juna 1993. u kojem se pominje prisustvo 1. čete na liniji Počulica - Sivрино Selo – Vitez.¹⁴⁴⁰

701. Što se tiče perioda od početka januara do kraja maja 1993., ta je četa, ili njeni dijelovi, bila u sistemu rotacije koji se primjenjivao na fronti kod Bijelog Bučja, a prema kojem su, kako kaže svjedok Suad Jusović, svake dvije sedmice dvije po dvije čete izmjenjivale na dužnosti na liniji.¹⁴⁴¹ Međutim, isti svjedok je izjavio da je njegova četa boravila na fronti kod Bijelog Bučja bez smjene cijelo vrijeme u razdoblju od 12. februara do 25. maja 1993.; sistem rotacije nije funkcionisao jer pripadnici drugih četa nisu mogli doći do Travnika po isteku svog odmora zato što je HVO blokirao puteve.¹⁴⁴²

702. U jednom izvještaju od 22. maja 1993., koji nosi pečat i signaturu 7. brigade i Terzićevo ime, iako ne i njegov potpis, pominje se prisustvo jedinica 1. bataljona na pet mjesta: u Bijelom Bučju, Ravnom Rostovu, Vitezu, Mehurićima i Travniku. Kod

¹⁴⁴⁰ P 586. Iz toga bi se moglo zaključiti da je 1. četa na liniji zamijenila 4. četu; vidi *supra*, par. 689.

¹⁴⁴¹ Suad Jusović, T(f) 18428.

¹⁴⁴² Suad Jusović, T(f) 18428.

Prijevod

Bijelog Bučja nalazila se 2. četa u maju 1993.¹⁴⁴³ Tokom tog istog mjeseca 3. četa je bila u Ravnom Rostovu,¹⁴⁴⁴ a 4. četa u regionu Viteza.¹⁴⁴⁵ Pod pretpostavkom da je svaki vojnik, pripadnik 1. bataljona, bio u sastavu jedne od četiri čete, može se doći do zaključka da je 1. četa bila stacionirana u Mehurićima i Travniku.

703. Jedan drugi dokument koji bi se mogao odnositi na raspored 1. čete naređenje je komandanta 1. bataljona od 27. maja 1993.¹⁴⁴⁶ kojim se od komandira 1. čete traži da dvadeset vojnika iz sektora Mehurići pošalje u Radojčice za podršku vojnicima koji su se nalazili u tom selu. U naređenju se nadalje navodi da se tih 20 pripadnika 1. čete “pretpočinjava” 306. brigadi, i da će ta brigada obezbjeđivati logističku podršku. Radojčici se nalaze u dolini Bile, udaljeni dva do tri kilometra od Guče Gore.¹⁴⁴⁷ U naređenju se ne pominje ime autora i nije potpisano. Međutim, ono nosi pečat i signaturu 7. brigade.

704. O tom dokumentu je govorilo više bivših pripadnika 306. brigade. Esed Sipić, koji tvrdi da ga nikada ranije nije vidio, izjavio je da je riječ o dokumentu koji ne ispunjava pravne norme. Taj svjedok tvrdi da je potpuno nemoguće da komandant jednog bataljona u brigadi prepotčini dio svojih vojnika nekoj drugoj brigadi; on za to nije imao ovlasti.¹⁴⁴⁸ Munir Karić, bivši pomoćnik komandanta za logistiku 306. brigade, takođe je izjavio da taj dokument nije nikada vidio. Dodao je da nije znao da se 1. četa nalazila na području Radojčica, te da nijedna jedinica 7. brigade nije ovisila o logistici 306. brigade.¹⁴⁴⁹ Derviš Suljić je isto tako potvrdio da se nijedan pripadnik 7. brigade nije nalazio u sektoru Mehurića.¹⁴⁵⁰

705. Nadalje, na ovom mjestu valja ponovno pomenuti izvještaj komandanta 1. bataljona, Safeta Junuzovića, od 21. juna 1993.¹⁴⁵¹ U tom se izvještaju, procjeni snaga bataljona, pominje prisustvo četiri čete i jedne grupe na pet različitih lokacija, pri čemu se ne navodi o kojim je četama riječ. Jedna četa se nalazi kod Bijelog Bučja; Vijeće je već zaključilo da je riječ o 2. četi.¹⁴⁵² Jedna druga četa, koja se sastojala od

---

¹⁴⁴³ Vidi *supra*, par. 679.

¹⁴⁴⁴ Vidi *supra*, par. 685.

¹⁴⁴⁵ Vidi *supra*, par. 689.

¹⁴⁴⁶ P 481.

¹⁴⁴⁷ Munir Karić, T(f) 11498.

¹⁴⁴⁸ Esed Sipić, T(f) 14880 do 14881.

¹⁴⁴⁹ Munir Karić, T(f) 11497 do 11498, 11500.

¹⁴⁵⁰ Derviš Suljić, T(f) 11343.

¹⁴⁵¹ P 471.

¹⁴⁵² Vidi *supra*, par. 679.

Prijevod

53 vojnika, nalazila se u Ravnom Rostovu; u ovom slučaju Vijeće ocjenjuje da se moralo raditi o 3. četi.¹⁴⁵³ Izvještaj pominje i angažman drugih dviju četa, čiji ukupni broj vojnika iznosi 160 osoba, raspoređenih na liniji fronte prema HVO-u u regionu Viteza. Jedna četa je u sektoru Kruščica; druga na liniji Počulica – Preočica – Bukve – Kljaci. S obzirom da su svjedoci Suad Jusović i Enver Adilović procijenili da je ljudstvo 1. čete početkom juna 1993.¹⁴⁵⁴ brojilo između 55 i 60 vojnika, a da se 4. četa sastojala od otprilike 100 osoba,¹⁴⁵⁵ bilo bi logično zaključiti da se u tom dijelu izvještaja govori upravo o te dvije čete. I konačno, u izvještaju se pominje prisustvo u sektoru Mehurića jedne grupe od 90 vojnika, no ne navodi se da li su ti vojnici u sastavu jedne od četiri četa bataljona. Čini se da broj odgovara broju od 90 osoba u Mehurićima o kojima se govori u izvještaju od 22. maja 1993., koji svjedok Terzić nije potpisao.¹⁴⁵⁶ Uz to se u izvještaju navodi da bataljon ima ozbiljnih problema s vojnicima; da taj problem bataljon ne može sam riješiti, ali da se na rješavanju tih očiglednih i ozbiljnih problema angažovala komanda 7. brigade.¹⁴⁵⁷

706. Posljednji dokument koji se bavi pitanjem eventualne prisutnosti 1. bataljona u Mehurićima izvještaj je komandanta Safeta Junuzovića od 19. jula 1993.¹⁴⁵⁸ U tom izvještaju kaže se da jedinica koja se nalazi u bazi u Mehurićima nije u sastavu 1. bataljona 7. brigade, te da stoga komandant 1. bataljona njoj ne može izdavati naređenja.¹⁴⁵⁹

707. Na osnovu navedenog mogu se izvesti zaključci o 55 do 60 osoba koje su, prema riječima svjedoka Suada Jusovića i Envera Adilovića, bile u sastavu 1. čete 1.

¹⁴⁵³ Vidi *supra*, par. 685.

¹⁴⁵⁴ Vidi *supra*, par. 688

¹⁴⁵⁵ Vidi *supra*, par. 696.

¹⁴⁵⁶ Vidi *supra*, par. 702.

¹⁴⁵⁷ P 471: “Bataljon ima ozbiljnih problema sa borcima koji su sa šireg rejona Mehurić i nije u stanju sam da riješi već evidentne i ozbiljne probleme, na tome se angažovala i k-da brigade. Na tom prostoru ima oko 90 boraca.” (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: “The Battalion has serious problems with soldiers who are from the wider Mehurić sector and is unable to resolve it itself, but Brigade Command has become involved to resolve the evident and serious problems. There are about 90 soldiers in this area”.

¹⁴⁵⁸ DH 269.

¹⁴⁵⁹ DH 269: “Na vaš zahtjev br 01/700-2 od 05.07.1993. god. nismo u mogućnosti udovoljiti jer, u više navrata smo vas i zvanično izvjestili, da te jedinice ne pripadaju 1/7. Mbbr. te nemamo pravo komandovanja jedinicom na logoru Mehurić.” (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: “We are not able to fulfill your request no. 01/700-2 of 5 July 1993 because, as we have officially informed on several occasions, those units do not belong to the 1st Battalion of the 7th Mbbr, and we have no right to command the unit in the Mehurić camp”. Taj izvještaj je odgovor na zahtjev OG “Bosanska krajina” od 5. jula 1993. kojim se traže informacije. S tim u vezi svjedok Safet Junuzović je objasnio da je komandant OG “Bosanska krajina” Alagić na sastanku održanom nedugo prije 24. juna 1993., prisutnim komandantima postavio pitanje da li u bazi imaju svojih vojnika ili tamo imaju ljudstva na obuci; Safet Junuzović, T(f) 18509 do 18511.

Prijevod

bataljona. Što se tiče perioda prije 8. juna 1993., to je ljudstvo bilo raspoređeno na sljedeći način: 20 pripadnika 1. čete bilo je na odmoru u Nemili, u blizini Zenice; 10 drugih bilo je u Kljacima u dolini Bile,¹⁴⁶⁰ a nekih 25 do 30 osoba bile su krajem maja 1993. u Travniku i navodno su se početkom juna 1993. priključile 2. četi tokom borbi na Hajdarovim Njivama.¹⁴⁶¹ Slijedom toga, moguće je utvrditi da je od 55 do 60 pripadnika 1. čete, njih 10 boravilo u dolini Bile prije borbi u junu 1993., dok je 45 do 50 pripadnika te čete bilo stacionirano van doline Bile.

viii. Dokazna vrijednost dvaju dokumenata

708. U analizi navoda o prisustvu 7. brigade u dolini Bile Vijeće se oslanjalo na određene dokumente, među kojima su dokazi P 474, izvještaj Semira Terzića od 22. maja 1993., i P 471, izvještaj Safeta Junuzovića od 21. juna 1993. Vijeće bi željelo iznijeti nekoliko opaski u vezi s pouzdanošću i dokaznom vrijednošću koje tim dokumentima valja pridati.

709. Dokazni predmet P 474 zbirka je izvještaja i dokumenata 7. brigade, među kojima je i izvještaj Semira Terzića od 22. maja 1993. koji privlači pažnju Vijeća. Taj se Terzićev izvještaj¹⁴⁶² pojavljuje u dva primjerka; jedan je potpisao Terzić, a drugi nema potpisa. U prethodnoj analizi Vijeće se oslanjalo na nepotpisani dokument koji sadrži detaljni popis ljudstva 1. bataljona; taj podatak nije sadržan u potpisanoj verziji dokumenta. Prilikom iskaza pred Vijećem svjedok Terzić je tvrdio da ne prepoznaje nepotpisani dokument, te da, osim toga, u maju 1993. u dolini Bile nije bilo jedinica 7. brigade.¹⁴⁶³

710. Međutim, uprkos riječima svjedoka Vijeće je tom dokumentu pridalo određenu težinu. Valja prije svega reći da je sadržaj nepotpisanog dokumenta identičan sadržaju potpisane verzije, s izuzetkom popisa efektivna. Osim toga, oba dokumenta nose identične oznake primitka 7. brigade i zavedeni su pod istim brojem. I na koncu, svjedok je prihvatio da je sastavio potpisani dokument.¹⁴⁶⁴

¹⁴⁶⁰ Džemal Ibranović, T(f) 18362, naveo je da se od sredine aprila do sredine juna 1993. nalazio u Kljacima s 20 pripadnika 1. bataljona. Međutim, u T(e) 18362, pominje se broj od 10 osoba, što više odgovara riječima svjedoka Suada Jusovića.

¹⁴⁶¹ Suad Jusović, T(e) 18436. U francuskoj verziji transkripta, str. 18436, navodi se broj od 120 za Nemilu. Riječ je o grešci u prijevodu; vidi memorandum pravnog savjetnika Vijeća upućen prevodilačkoj službi od 13. januara 2006. i odgovor te službe od istog datuma.

¹⁴⁶² Taj svjedok je u predmetno vrijeme bio operativni oficir u komandi 7. brigade.

¹⁴⁶³ Semir Terzić, T(f) 18284.

¹⁴⁶⁴ Semir Terzić, T(f) 18284.

Prijevod

711. Nadalje, Vijeće konstatuje da se i u potpisanom i u nepotpisanom dokumentu pominje sporadična pucnjava u sektoru Han Bile koji se nalazi u dolini Bile. Vijeće ocjenjuje da ta informacija potkrepljuje navode o prisustvu ljudstva 1. bataljona 7. brigade u dolini Bile, sadržane u nepotpisanom dokumentu.

712. I na koncu, odluka je motivisana činjenicom da su informacije sadržane u tom dokumentu u vezi s prisustvom ljudstva 2., 3. i 4. čete 1. bataljona u maju 1993. potkrijepljene informacijama iz drugih izvora,¹⁴⁶⁵ među kojima je i izvještaj Safeta Junuzovića od 21. juna 1993., u kojem se pominje prisustvo 90 vojnika u sektoru Mehurića.¹⁴⁶⁶ Prema tome, nema razloga da se sumnja u tačnost popisa ljudstva sadržanog u nepotpisanom dokumentu.

713. Daljnji problemi s interpretacijom postavljaju se ako se uporedi borbeni izvještaj Safeta Junuzovića od 16. juna 1993.¹⁴⁶⁷ s izvještajem istog autora od 21. juna 1993., u kojem on procjenjuje efektivne 1. bataljona.¹⁴⁶⁸ Na prvi pogled izgleda da su izvještaji u dvije stvari protivrječni. U prvom se izvještaju iznosi da je u sastavu 1. čete 120 vojnika. S druge strane, čini se da iz drugog izvještaja slijedi da četa broji nekih 60 ljudi,¹⁴⁶⁹ što odgovara riječima svjedoka Suada Jusovića i Envera Adilovića u vezi s efektivima te čete.¹⁴⁷⁰ Nadalje, izvještaj od 16. juna 1993. pominje četiri čete i navodi četiri sektora u kojima se one nalaze; sektor Mehurići se ne pominje. Međutim, u izvještaju od 21. juna 1993. govori se o četiri čete i jednoj grupi, koje se nalaze u pet različitih sektora, od kojih je jedan i sektor Mehurići. Od svjedoka Safeta Junuzovića nije zatraženo da komentariše o razlikama između ta dva izvještaja. Vijeće stoga nije u mogućnosti da utvrdi kako bi on objasnio razlike u sadržaju izvještaja.

714. Budući da svjedoku Safetu Junuzoviću nisu tokom davanja iskaza u sudnici postavljena pitanja u vezi s njegovim izvještajem od 21. juna 1993., on nije dao objašnjenja ni u vezi s drugim nejasnim pitanjima. Na primjer, nije rekao ništa o ozbiljnim problemima koje je 1. bataljon imao s postupcima 90 vojnika koji su se nalazili u sektoru Mehurići. Osim toga, nije ništa rekao ni o pitanjima koja se nameću

¹⁴⁶⁵ Vidi *supra*, par. 678-680, 684-685, 688-689.

¹⁴⁶⁶ P 471; vidi *supra*, par. 697, 705. O dokaznoj vrijednosti koju je Vijeće pridalo tom dokumentu govori se *infra*, par. 713-714.

¹⁴⁶⁷ P 586.

¹⁴⁶⁸ P 471.

¹⁴⁶⁹ Vidi *supra*, par. 694.

¹⁴⁷⁰ Vidi *supra*, par. 696.

Prijevod

ako se poredi sadržaj dokumenta od 21. juna 1993. i onog od 19. jula 1993. Pitanje koje se postavlja, a za koje nema odgovora, odnosi se na činjenicu da se u dokumentu od 21. juna 1993. pominje 90 vojnika koji predstavljaju ozbiljan problem u širem sektoru Mehurića, dok iz odgovora svjedoka od 19. jula 1993. na taj dokument slijedi da jedinica u bazi u Mehurićima nije bila u sastavu 1. bataljona, te da “nemamo pravo komandovanja jedinicom na logoru Mehurić /sic/”.¹⁴⁷¹

e. Zaključci Vijeća u vezi s prisustvom 7. brigade u dolini Bile na osnovu dokumenata 7. brigade

715. Na osnovu gore navedenog mogu se izvući određeni zaključci. Spis ne sadrži dokaze u prilog tezi da su se jedinice 2. bataljona 7. brigade nalazile u Mehurićima ili u dolini Bile prije borbi početkom juna 1993.¹⁴⁷² Isto se može reći i u vezi s 3. bataljonom.¹⁴⁷³ Nadalje, što se tiče četa 1. bataljona, jasno je da 60 do 70 pripadnika koji su, prema riječima Suada Jusovića i Envera Adilovića, bili u sastavu 2. čete, kao ni 53 pripadnika 3. čete, te nekih 100 pripadnika 4. čete nisu bili ni stacionirani ni prisutni u dolini Bile.¹⁴⁷⁴ I konačno, isti se zaključak nameće u vezi s 55 do 60 osoba koje su, kako kažu svjedoci Suad Jusović i Enver Adilović, bili u sastavu 1. čete 1. bataljona.¹⁴⁷⁵

716. Međutim, nije jasno kako objasniti činjenicu da su svjedoci Suad Jusović i Enver Adilović izjavili da je ljudstvo 1. čete 1. bataljona 7. brigade brojilo između 55 i 60 osoba, dok se u izvještaju Safeta Junuzovića od 16. juna 1993. govori o 120 vojnika; riječ je o razlici od nekih 60 do 65 osoba.¹⁴⁷⁶ Isto se pitanje postavlja u vezi s efektivima 2. čete 1. bataljona. U nekim dokaznim predmetima pominje se 60 do 70 pripadnika, dok se u Junuzovićevom izvještaju od 16. juna 1993. govori o grupi od 90 osoba; ovdje razlika iznosi 20 do 30 osoba.¹⁴⁷⁷ Odstupanja u odnosu na te dvije čete čine razliku od 80 do 95 osoba.

717. Treće, nije jasno u čijem je sastavu bilo nekih 90 osoba koje su se, prema izvještajima 7. brigade od 22. maja 1993. i 21. juna 1993., nalazile u sektoru

¹⁴⁷¹ DH 269; vidi *supra*, par. 706.

¹⁴⁷² Vidi *supra*, par. 661-664.

¹⁴⁷³ Vidi par. 665-668.

¹⁴⁷⁴ Vidi par. 678-681, 685-686, 689-690.

¹⁴⁷⁵ Vidi par. 707.

¹⁴⁷⁶ P 586. Vidi *supra*, par. 694, 696.

¹⁴⁷⁷ Vidi *supra*, par. 678.

Prijevod

Mehurići.¹⁴⁷⁸ Ovdje se naime postavlja pitanje da li je riječ o upravo onih istih 80 do 95 osoba za koliko se razlikuju ocjene broja vojnika u sastavu 1. i 2. čete navedene u nekoliko dokaznih predmeta, s jedne strane, odnosno u izvještaju od 16. juna 1993. Safeta Terzića, s druge strane.

718. Kako bi pokušalo pronaći odgovore na ta pitanja, Vijeće će se prvo osvrnuti na dokumente Britbat-a, a potom na dokumente 306. brigade, kao i na dokaze iz nekih drugih izvora.

iii) Dokumenti Britbat-a u vezi s prisustvom 7. brigade u dolini Bile

719. Mudžahedini u Poljanicama i druge grupe mudžahedina često su bili predmetom posmatranja, analize i spekulacija međunarodnih posmatrača koji su tokom 1992. i 1993. boravili u srednjoj Bosni. Među njima posebnu pažnju zaslužuju pripadnici bataljona Britbat-a budući da su oni provodili vojne analize, iako u ograničenom obimu, oružanog sukoba između ABiH i HVO-a.

720. Velik broj dokumenata Britbat-a tiče se prisustva mudžahedina i 7. brigade u dolini Bile, konkretno u Mehurićima. U više dokumenata iznosi se pretpostavka da su mudžahedini u Poljanicama bili u sastavu 7. brigade.¹⁴⁷⁹ U nekim se dokumentima navodi da su pripadali 1. bataljonu 7. brigade sa sjedištem u Travniku.¹⁴⁸⁰

721. U dva vojno-informativna sažetka Britbat-a iznosi se procjena broja mudžahedina koji su boravili u Mehurićima. Na primjer, u jednom od tih dokumenata od 15. maja 1993. navodi se da je jedna grupa od 100 vojnika ABiH, među kojima je bilo i "osoba za koje se činilo da su stranci", zabranila prolaz patroli Britbat-a na jednom kontrolnom punktu u blizini Han Bile.¹⁴⁸¹ Na osnovu zapažanja pripadnika Britbat-a navodi se kako je krajem istog mjeseca spriječen prolaz jednoj drugoj patroli Britbat-a na kontrolnom punktu na putu između Stare Bile i Fazlića.¹⁴⁸² Pripadnici patrole Britbat-a procijenili su da je tamo bilo oko 80 mudžahedina.

¹⁴⁷⁸ Vidi *supra*, par. 675, 697, 705.

¹⁴⁷⁹ P 163; P 223; P 355; P 358; P 378; DH 133.

¹⁴⁸⁰ P 163; P 223; DH 133.

¹⁴⁸¹ P 370. Vidi u vezi s opisom tog incidenta, Vaughan Kent-Payne, T(f) 4772-4784. Prema riječima tog svjedoka, T(f) 4776, kontrolni punkt je bio u blizini Fazlića, nedaleko Mehurića. U vezi s geografskim položajem vidi DK 36.

¹⁴⁸² p 99.

Prijevod

722. Ti dokazni predmeti podsjećaju na izvještaje Semira Terzića i Safeta Junuzovića u vezi s prisustvom 90 pripadnika 1. bataljona 7. brigade u sektoru Mehurići, i na prvi pogled se čini da ih potkrepljuju.¹⁴⁸³ Međutim, tri su razloga zbog kojih tim dokumentima valja pristupiti oprezno i suzdržano. Prvo, ni u jednom se dokumentu ne navodi osnov za tvrdnju da su osobe koje su boravile u Mehurićima bile pripadnici 7. brigade. Drugo, valja imati na umu da se napomena koja se jednom pojavi u sažetku vojnih informacija Britbat-a često ponavlja u idućim vojnim sažecima.¹⁴⁸⁴ I konačno, svi su bivši pripadnici Britbat-a koje je saslušalo Vijeće na ovaj ili onaj način izjavili da ne mogu biti apsolutno sigurni u tačnost svojih tvrdnji i da nisu imali izravnih kontakata s rukovodstvom 7. brigade.¹⁴⁸⁵

iv) Dokumenti 306. brigade u vezi s prisustvom 7. brigade u dolini Bile

a. Iskazi svjedoka

723. Bivši pripadnici 306. brigade koji su svjedočili u sudnici slažu se u dvije stvari. Prvo, u Mehurićima niti u dolini Bile u periodu prije 8. juna 1993. nije bila stacionirana nijedna jedinica 7. brigade. Drugo, osobe u bazi u Poljanicama nisu bile u sastavu 7. brigade niti su joj bile potčinjene.¹⁴⁸⁶ Međutim, prema riječima svjedoka, u razdoblju od sredine aprila do početka juna 1993. jedna izolovana grupa od deset pripadnika Prve čete 7. brigade boravila je u zoni odgovornosti 306. brigade u Kljacima.¹⁴⁸⁷ Prema iskazima istih svjedoka, pripadnici 7. brigade prolazili su kroz tu zonu odgovornosti bilo prilikom odlaska bilo prilikom povratka u svoje jedinice, ili pak stoga što su bili na dopustu.¹⁴⁸⁸ Tvrdi se da se ti pripadnici nisu mogli vratiti u svoje jedinice od kraja aprila ili početka maja 1993. pa do razdoblja nakon 8. juna 1993. budući da je pristup dolini Bile u to vrijeme bio blokiran.¹⁴⁸⁹ I konačno, na

¹⁴⁸³ Vidi *supra*, par. 702, 705, 708-714.

¹⁴⁸⁴ Vidi, na primjer, P 378 u vezi s P 163. Vidi takođe Guy Chambers, VRF str. 6130.

¹⁴⁸⁵ Vidi, na primjer, Guy Chambers, T(f) 6051, 6135 do 6136; Vaughan Kent-Payne, T(f) 4921 do 4922. Vidi takođe *supra*, par. 576-579.

¹⁴⁸⁶ Fahir Čamdžić, T(f) 11726 do 11727; Halim Husić, T(f) 10926; Haris Jusić, T(f) 11231, 11238, 11283 do 11284; Munir Karić, T(f) 11463 do 11464, 11492; Remzija Šiljak, T(f) 10632; Esed Sipić, T(f) 14801 do 14802, 14803 do 14804; Derviš Suljić, T(f) 11329, 11343; Hamid Suljić, T(f) 11899 do 11900.

¹⁴⁸⁷ Halim Husić, T(f) 10929; Esed Sipić, T(f) 14878 do 14880, 14913 do 14914. Vidi takođe iskaze dvojice pripadnika 7. brigade, Džemala Ibranovića, T(f) 18362 do 18363, 18366, i Suada Jusovića, T(f) 18436 do 18437. Iako Džemal Ibranović, T(f) 18362, pominje da je ukupni broj pripadnika 1. bataljona iznosio 20 osoba, u T(f) 18362 navodi se 10 osoba.

¹⁴⁸⁸ Halim Husić, T(f) 10925, 10927; Esed Sipić, T(f) 14860.

¹⁴⁸⁹ Munir Karić, T(f) 11493; Esed Sipić, T(f) 14766; Derviš Suljić, T(f) 11350. Vidi takođe P 664.

Prijevod

osnovu iskaza, čini se da su u tim grupama bile osobe koje ili nikada nisu bile u sastavu 7. brigade,¹⁴⁹⁰ ili se pak za njih vjerovalo da su pripadnici 7. brigade, no u stvarnosti ti su ljudi dezertirali i tako više nisu bili pod kontrolom brigade.¹⁴⁹¹

b. Dokumenti

724. Velik broj dokumenata, koji su nastali u 306. brigadi ili se zasnivaju na informacijama iz 306. brigade, u izravnoj su ili neizravnoj vezi s prisustvom 7. brigade u zoni dogovornosti 306. brigade i odnosima koje je 7. brigada imala s ljudima iz baze u Poljanicama.

725. Velik dio dokumenata koje valja analizirati pominje prisustvo pripadnika 7. brigade u dolini Bile. Vijeće će se prvo osvrnuti na dokumente u kojima se u opštem smislu govori o prisustvu te brigade na dotičnom području, da bi se potom pozabavilo dokumentima u kojima se opisuju konkretni incidenti u koje su bili upleteni pripadnici 7. brigade.

i. Dokumenti koji se u opštem smislu bave prisustvom
7. brigade u dolini Bile

726. U izvještaju od 6. aprila 1993., upućenom komandi 7. brigade, Esed Sipić se žalio na neprihvatljivo ponašanje određenih pripadnika 7. brigade u Kljacima (dolina Bile).¹⁴⁹² Dva dana kasnije komanda 7. brigade reagovala je naređenjem kojim se pripadnicima te brigade zabranjuje takvo ponašanje.¹⁴⁹³ Svjedoci Remzija Šiljak i Esed Sipić izjavili su da se Sipićev izvještaj temeljio na nesporazumu. Pošto je izdala to naređenje, komanda 7. brigade primila je informaciju od svojih vojnika da početkom aprila 1993. u Kljacima nije bilo pripadnika 7. brigade.¹⁴⁹⁴ Svjedok Šiljak smatra da su za neprihvatljivo ponašanje bili odgovorni mudžahedini stacionirani u Mehurićima.¹⁴⁹⁵

727. Na ovom je mjestu korisno pomenuti zapisnik sastanka mješovite radne grupe koja se sastojala od pripadnika brigade "Frankopan" i pripadnika 306. brigade, koji je

¹⁴⁹⁰ Remzija Šiljak, T(f) 10629 do 10630,

¹⁴⁹¹ Esed Sipić, T(f) 14872 i 15855.

¹⁴⁹² P 661.

¹⁴⁹³ P 460.

¹⁴⁹⁴ Remzija Šiljak, T(f) 10633 do 10634; Esed Sipić, T(f) 14857. Vidi takođe *supra* par. 723.

¹⁴⁹⁵ Remzija Šiljak, T(f) 10633.

Prijevod

održan 8. maja 1993. Taj zapisnik poslan je zajedničkoj komandi u Travnik.¹⁴⁹⁶ Jedna od tema o kojima je radna grupa raspravljala bilo je prisustvo stranaca u zoni odgovornosti 306. brigade. Radna grupa je s tim u vezi zaključila da se te osobe nalaze isključivo u sastavu 7. brigade. Radna grupa je od Komande 3. korpusa zatražila da te ljude ukloni iz zone odgovornosti 306. brigade ili da ih stavi pod njenu komandu.¹⁴⁹⁷ Na zaključke radne grupe nadovezalo se pismo zajedničke komande od 9. maja 1993., koje su potpisali Džemal Merdan i pomoćnik komandanta HVO-a.¹⁴⁹⁸ U pismu se pominje da je Zajednička komanda Komandi 3. korpusa preporučila da 306. brigadi prepotčini “dijelove” 7. brigade koji djeluju u zoni odgovornosti 306. brigade, i to “u izvršenju borbenih zadataka”.¹⁴⁹⁹ O ta dva dokumenta nije ispitan nijedan svjedok. Vijeće ne zna što je uslijedilo nakon preporuke zajedničke komande.

728. Iz jednog dokumenta od 13. maja 1993. slijedi da je Esed Sipić izdao naređenje da se dio 7. brigade stacioniran u selu Kljaci potčini jedinici iz sela Kljaci.¹⁵⁰⁰ Na pretresu pred Vijećem svjedok Esed Sipić je objasnio da se radilo o pripadnicima 7. brigade koji se nisu mogli vratiti u svoje jedinice i koji su se stavili na raspolaganje komandi 306. brigade. Na taj način im je bilo dopušteno da učestvuju u odbrani sela.¹⁵⁰¹

729. Nadalje, u izvještaju komandanta Sipića od 19. maja 1993. pominje se prisustvo “snaga” 7. brigade u dolini Bile. Tim se dokumentom odgovara na zahtjev 3. korpusa kojim se traže prijedlozi raznih borbenih strategija u slučaju napada srpskih ili hrvatskih snaga na njegovu zonu odgovornosti.¹⁵⁰² U odgovoru na taj zahtjev Sipić predlaže tri različita plana za akciju, od kojih dva predviđaju

---

¹⁴⁹⁶ P 665.

¹⁴⁹⁷ P 665: “Razmatran je i problem stranaca u zoni odgovornosti brigade i konstatirano je da takvih lica ima jedino u 7. Muslimanskoj, te da je od komande III Korpusa zatraženo ili da se izmjestite iz zone odgovornosti 306. ili da se stave pod njihovu komandu.” (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: “The problem of the foreigners in the area of responsibility of the Brigade was also discussed. It was concluded that there are such persons only in the 7th Muslim; the Command of the 3rd Corps was requested to either have them removed from the area of responsibility of the 306th Brigade or to put them under their command”.

¹⁴⁹⁸ P 738.

¹⁴⁹⁹ P 738. (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: “to execute combat tasks”.

¹⁵⁰⁰ P 704.

¹⁵⁰¹ Esed Sipić, T(f) 14878 do 14880. Vidi takođe iskaze dvojice pripadnika 7. brigade, Džemala Ibranovića, T(f) 18362 do 18363, 18366, i Suada Jusovića, T(f) 18436 do 18437.

¹⁵⁰² P 418. O prisustvu jedne jedinice 7. brigade dodatno se može zaključivati na osnovu Ratnog dnevnika 306. brigade, C 18, str. 11. U zapisu za 29. maj 1993. u dnevniku se pominje izvještaj iz Radojića o nestanku jednog vojnika 7. brigade koji je nestao prilikom izviđanja.

Prijevod

učestvovanje u borbama jednog “dijela snaga” 7. brigade.¹⁵⁰³ Kada mu je predložen taj dokument, svjedok Esed Sipić je objasnio da se pod “snagama” 7. brigade koje se pominju u tom dokumentu mislilo na pripadnike 7. brigade koji se nisu mogli vratiti u svoje jedinice uslijed blokade doline Bile.¹⁵⁰⁴

730. I konačno, posljednji dokument koji ovdje valja pomenuti jeste naređenje za napad koje je izdao Esed Sipić tokom prve sedmice juna 1993., nakon borbi u dolini Bile koje su dovele do blokade doline.¹⁵⁰⁵ To naređenje odnosi se na napad koji je 306. brigada trebala pokrenuti 13. juna 1993. na položaje HVO-a u sektoru Gostunja. U njemu se pominje učestvovanje jedne čete 7. brigade u napadu pokrenutom iz Bukovice. Svjedok Remzija Šiljak je u svom iskazu pred Vijećem pomenuo sastanak koji je 12. juna 1993. imao s pripadnicima jedne jedinice 1. bataljona 7. brigade, na kojem se govorilo o napadu na brdo kod Gostunja.¹⁵⁰⁶ Prema iskazu Suada Jusovića, pripadnika 7. brigade, jasno je da se tu radi o 2. četi 1. bataljona, koja je u Bukovicu stigla nakon serije borbi koje su započele 5. juna 1993. kod Hajdarevih Njiva u blizini Travnika.¹⁵⁰⁷ Bukovica i Gostunj nalaze se u južnom dijelu doline Bile.¹⁵⁰⁸

ii. Prodaja oružja “muslimanskim snagama”

731. U izvještaju od 16. marta 1993. Eseda Sipića, komandanta 306. brigade, pominje se da njegovi potčinjeni prodaju oružje “muslimanskim snagama” stacioniranim u zoni odgovornosti 306. brigade koje finansiraju ljudi iz arapskih zemalja.¹⁵⁰⁹ Prema riječima svjedoka Remzije Šiljka, formulacija “muslimanske snage” u ovom se dokumentu ne odnosi na 7. brigadu. Riječ je o domaćim ljudima koji su ranije bili pripadnici muslimanskih snaga i koji se nisu željeli priključiti 7. brigadi prilikom njenog osnivanja, te su se udružili sa strancima iz arapskih

¹⁵⁰³ P 418. Engleski prijevod glasi: “part of the forces of the 7th Mbr”.

¹⁵⁰⁴ Esed Sipić, T(f) 14772, 14883 do 14884.

¹⁵⁰⁵ P 690. Prema riječima svjedoka Fahira Čamdžića, T(f) 11716 do 11717, 11753 do 11754, to naređenje nije izvršeno.

¹⁵⁰⁶ Remzija Šiljak, T(f) 10540 do 10541.

¹⁵⁰⁷ Suad Jusović, T(f) 18431 do 18436. Vidi takođe *supra*, par. 680.

¹⁵⁰⁸ U vezi s geografskim položajem vidi P 937.

¹⁵⁰⁹ P 679.

Prijevod

zemalja.¹⁵¹⁰ Svjedok Esed Sipić je izjavio da se tom formulacijom misli na mudžahedine, a ne na 7. brigadu.¹⁵¹¹

iii. Hapšenje stranih muslimanskih boraca

732. U dva dokumenta 306. brigade govori se o pogibiji i hapšenju mudžahedina od strane HVO-a u martu i aprilu 1993. Na osnovu njih postavlja se pitanje odnosa između mudžahedina i 7. brigade.

733. U prvom dokumentu od 1. aprila 1993. pominje se da je prethodnog dana u blizini sela Zabilje pronađeno tijelo stranog državljana odjeveno u uniformu ABiH. U dokumentu se, između ostalog, opisuje da je taj incident “[izazvao] kod pripadnika dijela 7. Muslimanske brigade revolt”.¹⁵¹² Događaj o kojem je riječ jeste hapšenje trojice “Arapa” i njihovog vozača na jednom kontrolnom punktu HVO-a, kojom prilikom je jedan od njih, Abu Senar, ubijen. Tri preostale osobe razmijenjene su 17. maja 1993. za pripadnike HVO-a.¹⁵¹³

734. U vezi s istim dokumentom svjedok Esed Sipić je izjavio da revolt o kojem se govori u dokumentu nisu osjećali pripadnici 7. brigade, nego pojedinci za koje se pogrešno vjerovalo da su pripadnici brigade, no koji su se od nje “odmetnuli”.¹⁵¹⁴

735. U drugom dokumentu od 8. aprila 1993. aludira se na uopšteniji način na zlostavljanja kojima su bili izloženi “pripadnici 7. Muslimanske brigade, odnosno 'Mudžahedini'“ na kontrolnim punktovima HVO-a.¹⁵¹⁵ Iz ostalih dokaznih predmeta slijedi da se taj dokument konkretno odnosi na hapšenje 7. aprila 1993. trojice Arapa od strane HVO-a, koji su takođe razmijenjeni 17. maja 1993. za pripadnike HVO-a.¹⁵¹⁶

736. O istom dokumentu strane u postupku su više puta raspravljale, a Vijeće je u nekoliko navrata tražilo mišljenje prevodilačke službe Međunarodnog suda. Pitanje

¹⁵¹⁰ Remzija Šiljak, T(f) 10629 do 10630, T(e) 10628. Prema shvatanju Vijeća, svjedok misli na Muslimanske snage iz Travnika, o kojima se govori na drugom mjestu u Presudi; vidi *supra*, par. 480-485.

¹⁵¹¹ Esed Sipić, T(f) 14849 do 14852.

¹⁵¹² P 660. (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: “the case caused [...] disgust among some members of the 7th Muslim Brigade”.

¹⁵¹³ Vidi P 155; P 409; P 541; P 461. Vidi takođe *supra*, par. 493, 511-512.

¹⁵¹⁴ Esed Sipić, T(f) 14855.

¹⁵¹⁵ P 662/C8. (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: “members of the 7th Muslim Brigade, in other words *Mujahedi*”.

¹⁵¹⁶ P 155, P 461. Vidi takođe *supra*, par. 495, 511-512.

Prijevod

koje se postavilo jeste da li riječ *odnosno* koja se pojavljuje u originalu dokumenta valja prevesti izrazom *drugim riječima* ili riječju *i*; prevodilačka služba založila se za prvu varijantu.¹⁵¹⁷ Svjedok Esed Sipić je pak objasnio da je riječ *odnosno* upotrijebio u drugom smislu. Dodao je da se u njegovom izvještaju govori o zlostavljanju kojem su bili, s jedne strane, izvrgnuti mudžahedini i, s druge strane, pripadnici 7. brigade. Svjedok je insistirao da prilikom pisanja teksta nikako nije imao namjeru reći da su mudžahedini bili u sastavu 7. brigade.¹⁵¹⁸ Što se tiče pripadnika 7. brigade koji su bili izloženi zlostavljanju, svjedok je kazao da se vjerovatno radi o osobama koje su “dolazile na odmor iz brigade iz Travnika” i koje su se vraćale kući.¹⁵¹⁹ Svjedok je, čini se, želio reći da se radilo o pripadnicima 7. brigade koji su živjeli u dolini Bile i koji su se, na osnovu dopuštenja, pokušavali vratiti kućama.

737. I u izvještaju od 10. maja 1993., koji je sastavio pomoćnik komandanta za bezbjednost u 3. korpusu, govori se o postupcima vojnika HVO-a na njihovim kontrolnim punktovima u dolini Bile. Taj izvještaj sastavljen je na osnovu informacija iz 306. brigade.¹⁵²⁰ U njemu se jasno razlikuje prolazak Muslimana od prolaska pripadnika ABiH kroz te kontrolne punktove, iz čega se može zaključiti da Muslimani nisu bili u sastavu ABiH.

iv. Miletići

738. Tri dokumenta 306. brigade, nastala početkom maja 1993. osvrću se na događaje koji su se u Miletićima odigrali 24. aprila 1993.¹⁵²¹ Ti dokumenti istovremeno se odnose i na mudžahedine i na pripadnike 7. brigade.

739. Prvi dokument je izvještaj Eseda Sipića od 5. maja 1993. upućen 3. korpusu, u kojem se kritikuje ponašanje vojnika u sastavu drugih jedinica (ne 306. brigade) a koji su se nalazili u njenoj zoni odgovornosti:

Poseban bezbjednosni problem u našoj zoni odgovornosti predstavljaju pripadnici drugih jedinica koji su se “oteli kontroli” svojih pretpostavljenih komandi. U prvom redu to su pripadnici 7. Muslimanske brigade, a status Mudžahedina nije nam do kraja poznat. Među njima ima i pojave samovoljnog djelovanja kao i kod pojedinih pripadnika 314. mtbr. Samovoljno djelovanje pripadnika navedenih

¹⁵¹⁷ T(f) 14857 do 14866, 15342 do 15348, 15452 do 15453, 16145 do 16152, 16689 do 16690, 17147 do 17150.

¹⁵¹⁸ Esed Sipić, T(f) 14857, 14859 do 14861, 14866 do 14869.

¹⁵¹⁹ Esed Sipić, T(f) 14860. Travnik je bio sjedište 1. bataljona 7. brigade; vidi *supra*, par. 669.

¹⁵²⁰ DH 2078 (zapečaćen).

¹⁵²¹ Vidi *infra*, par. 1063 i dalje.

jedinica dovodi do usložnjavanja i onako napete situacije sa postrojbama HVO.¹⁵²²

U izvještaju se navode primjeri krivičnih djela koja su počinili “ti pripadnici” poput “napada na Gornje Miletiće”. Na kraju izvještaja Sipić zahtjeva da se “riješi” status mudžahedina i pripadnika 7. brigade smještenih u Mehurićima.¹⁵²³

740. Tokom unakrsnog ispitivanja o tom dokumentu svjedok Esed Sipić je kao prvo objasnio da se njegov izvještaj odnosi na period od tri sedmice i na sve probleme koji su se u tom razdoblju pojavili. Prvi od tih problema ticao se ponašanja mudžahedina u Miletićima. Drugi problem je vezan za činjenicu da se tokom tog perioda pripadnici 7. brigade koji su se nalazili u zoni odgovornosti 306. brigade nisu mogli vratiti u svoje jedinice. Posljednji problem predstavljala je činjenica da su se pripadnici 7. brigade – čiji je identitet svjedoku nepoznat – nalazili u zoni odgovornosti 306. brigade, a da su se pritom izmakli kontroli 7. brigade.¹⁵²⁴ Tokom unakrsnog ispitivanja svjedoku su postavljana pitanja otome da se u njegovom izvještaju u istoj “tački” govori o problemu mudžahedina i pripadnika 7. brigade. S tim u vezi svjedok je odgovorio da je to pitanje forme.¹⁵²⁵ Činjenica da je zatražio rješavanje statusa mudžahedina istovremeno sa statusom pripadnika 7. brigade smještenih u Mehurićima, nema nikakav posebni značaj. Prema njegovim riječima, to je bilo moguće formulisati i u obliku dvije različite tačke.¹⁵²⁶ Kada je Vijeće svjedoku ponovo postavilo pitanja u vezi s iznošenjem u istoj “tački” problema koji su istovremeno predstavljali mudžahedini i pripadnici 7. brigade, on je iznio donekle zbunjeno i iznenađujuće objašnjenje:

Ovdje se znači mislilo, znači, status mudžahedina i status 7. znači ovdje je greška, nije 17. To sam vam rekao da je vjerovatno greška jer nikada nije postojala 17. brigada muslimanska. To se mislilo na odmetnute grupe 7. muslimanske, sedme, odmetnute grupe da se njihov status riješi, pošto su odmetnule se iz 7., a borave na tom području. Da se vidi da li će, znači, pretpostavljena komanda naložiti gdje

¹⁵²² P 663. (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: “soldiers of other units who have “gotten out of line” of their superior commands represent a security problem of particular concern in our zone of responsibility. They are mainly members of the 7th Muslim Brigade and we do not fully know the status of the Mujahedins. They and the members of the 314th motorized brigade have committed arbitrary acts which further aggravate the already tense situation with the HVO units.”

¹⁵²³ P 663: “Predlažemo: [...] Da se riješi status Mudžahedina i pripadnika 17. Muslimanske brigade stacioniranih u Mehuriću.” (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: “to resolve the status of the mujahedin and members of the 17th Muslim brigade quartered in Mehurići”. Svjedok Esed Sipić, T(f) 14871, izjavio je da se radi o daktilografskoj pogrešci i da je riječ o 7. brigadi, a ne o 17. brigadi.

¹⁵²⁴ Esed Sipić, T(f) 14872.

¹⁵²⁵ Esed Sipić, T(f) 14873 do 14874.

¹⁵²⁶ Esed Sipić, T(f) 14873 do 14874.

Prijevod

će se one mobilisati, to jest tražiti od sekretarijata da ih mobiliše ili da dostavi spiskove, 7., gdje su, koji su to da bi riješio se njihov status da ne bi bili bez kontrole i hodali ne znajući zašto i zbog čega.¹⁵²⁷

741. U drugom izvještaju, koji je 6. maja 1993. napisao Halim Husić i uputio 3. korpusu, iznosi se detaljniji opis događaja u Miletićima.¹⁵²⁸ Na kraju izvještaja Husić pominje i problem prisustva pripadnika drugih jedinica u zoni odgovornosti 306. brigade. Primjećuje da velik broj stranaca, većinom Arapa, u Mehurićima predstavlja izuzetno velik problem i izražava nemoć svoje brigade da se suprotstavi njihovom ponašanju kao i postupcima grupa iz 7. brigade i 314. brigade:

Tako je krajnje problematično prisustvo većeg broja stranaca, uglavnom Arapa, u Mehuriću čijoj se samovolji nismo u stanju suprotstaviti kao i samovolji grupa iz 7. Muslimanske i 314. mt. br. [motorizovane brigade].¹⁵²⁹

Izvještaj se zaključuje zahtjevom da se problemi razriješe “kako nam se ne bi ponovili Miletići ili dogodilo nešto još teže”.

742. Trećim izvještajem, koji je 3. korpusu 9. maja 1993. uputio Halim Husić, traži se rješenje problema prisustva i postupaka grupa i pojedinaca, pripadnika drugih jedinica ABiH, smještenih konkretno u Mehurićima.¹⁵³⁰

743. Prilikom ispitivanja svjedoka Halima Husića u vezi s činjenicom da se u tim dokumentima pominje prisustvo pripadnika 7. brigade, on je izjavio da se oslanjao na informacije koje je primio službenim putem i da jedan kasniji izvještaj sadrži preciznije informacije.¹⁵³¹ Dodao je da su se oba izvještaja zasnivala na pogrešnim

¹⁵²⁷ Esed Sipić, T(e) 14920. (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: “Here what is meant is the status of the Mujahedins and the status of the 7th. [...] So what is meant is the renegade groups, the 7th Muslim brigade, to resolve their status because they had left the 7th but remained in that area. So this was to see whether the superior command would decide where they would be mobilised or for the 7th to give us lists of who these people were so that we could resolve their status so that we would stop them from walking around, without any control, without knowing why.”

¹⁵²⁸ P 664.

¹⁵²⁹ P 664. (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: “The presence of a large number of foreigners, mostly Arabs, in Mehurići is extremely problematical. We are unable to oppose their arbitrary behaviour or that of groups from the 7th Muslim and the 314th Motorised Brigade.”

¹⁵³⁰ P 666: “Prisustvo i djelovanje grupa i pojedinaca iz drugih jedinica Armije R BiH u zoni naše odgovornosti ozbiljno narušava političko-bezbjednosnu situaciju, posebno u Mehuriću gdje se hitno nešto mora poduzeti kako ne bi došlo do nekontrolisanog i samovoljnog djelovanja velikih snaga koje nalaze podršku u mjesnom stanovništvu.” (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: “The presence and operation of groups and individuals from other BH Army units in our zone of responsibility is seriously damaging the political and security situation, particularly in Mehurić, where something must be done as a matter of urgency to avoid any uncontrolled or willful action by the large forces that enjoy support among the local population”.

¹⁵³¹ Halim Husić, T(f) 10916.

Prijevod

informacijama, te da su kasnije provedene istrage u vezi s ubistvima počinjenima u Miletićima pokazale da u to nije bila umiješana 7. brigada.¹⁵³²

v. Drugi dokumenti 306. brigade

744. Još pet drugih dokumenata vrijednih analize upućuje na veze koje su postojale između mudžahedina i 7. brigade, tako da ih valja analizirati.

745. Dva od tih dokumenata izvještaji su Asima Delalića, pomoćnika komandanta za bezbjednost u 306. brigadi. U prvom se izvještaju od 13. maja 1993. pominju brojni Bošnjaci koji borave u bazi mudžahedina u Mehurićima. Na njihovom je čelu Ramo Durmiš.¹⁵³³ Svjedok Asim Delalić je objasnio da je te informacije primio od svog pomoćnika zaduženog za bezbjednost u 4. bataljonu te brigade, Hrustana Zelkanovića.¹⁵³⁴ U drugom izvještaju od 28. maja 1993. pominje se sukob između HVO-a i jedne grupe mudžahedina pod komandom pomenutog Rame Durmiša.¹⁵³⁵

746. Treći važan dokument je izvještaj Eseda Sipića od 24. maja 1993. u kojem se pominju informacije iz brigade “Frankopan”, jedinice HVO-a,¹⁵³⁶ u vezi s napadom mudžahedina na selo Postinje. Do incidenta je došlo kada je sedam pripadnika 7. brigade stiglo u Simulje kako bi obavili razminiravanje.¹⁵³⁷ Prema tom dokumentu čini se da HVO o vojnicima 7. brigade govori kao o mudžahedinima. Prema svjedoku Remziji Šiljku, 7. brigada uopšte nije bila upletena u taj događaj; u to vrijeme nije se nalazila na području Mehurića. On je zaključio da je HVO bio sklon tome da izjednačava mudžahedine i 7. brigadu.¹⁵³⁸

747. Valja pomenuti i izvještaj Vezira Jusufspahića od 2. augusta 1993. u vezi s dokumentima iz kojih slijedi da su postojale veze između mudžahedina i 7. brigade.¹⁵³⁹ U tom dokumentu govori se o “muslimanskim snagama” stacioniranim u Mehurićima. On kao rješenje problema jedinice “El džihad” predlaže bilo to da se

¹⁵³² Halim Husić, T(f) 10915 do 10916 i 10929.

¹⁵³³ DH 1007.

¹⁵³⁴ Asim Delalić, T(f) 16361, 16386.

¹⁵³⁵ DH 1071. U vezi s Ramom Durmišem vidi *supra*, par. 625-641. U vezi s njegovim aktivnostima u dolini Bile vidi takođe P 673; DH 1951; DH 1955.

¹⁵³⁶ DH 1053.

¹⁵³⁷ U ratnom dnevniku 306. brigade, C 18, str. 8, i ratnom dnevniku 3. korpusa, C 16, str. 19 od 67, takođe se pominje pokušaj razminiravanja tog istog dana. U oba dnevnika govori se o sedam vojnika 7. brigade.

¹⁵³⁸ Remzija Šiljak, T(f) 10659 do 10663. Vidi u vezi s tim izvještajem takođe par. 593.

¹⁵³⁹ P 491/DH 270/C 10. Vidi takođe *supra*, par. 598.

Prijevod

njeni pripadnici uključuje u strukturu ABiH, bilo da ih se proglašava paravojskom.¹⁵⁴⁰ U tom izvještaju ne pominje se 7. brigada. Svjedok Vezir Jusufspahić je izjavio da se izvještaj odnosi na strane borce.¹⁵⁴¹ Svjedok Remzija Šiljak je pak izjavio da su osobe koje se pominju u tom dokumentu pojedinci koji su bili u nekadašnjim muslimanskim snagama i koji se nisu priključili 7. brigadi po njenom osnivanju.¹⁵⁴²

748. I konačno, u izvještaju britanskog bataljona UNPROFOR-a od 7. augusta 1993. oficir za vezu Britbat-a pominje razgovor koji je imao s komandantom 306. brigade, Esedom Sipićem, u vezi s prisustvom mudžahedina u školi u Mehurićima.¹⁵⁴³ U tom razgovoru Sipić je navodno potvrdio da se u toj grupi 7. brigade nalazi velik broj stranaca. Upozorio je svog britanskog sagovornika da bi, s obzirom na neprijateljstvo koje te osobe pokazuju u odnosu na međunarodne posmatrače, bilo bolje da Britanac kroz Mehuriće prođe u pratnji jednog od komandanata ABiH.¹⁵⁴⁴ Na pretresu je svjedok Esed Sipić objasnio da je on redovno pripadnicima međunarodnih organizacija koji su se željeli sresti s mudžahedinima savjetovao da prije toga kontaktuju nadređenog komandanta jer im on, Sipić, ne može garantovati njihovu bezbjednost.¹⁵⁴⁵ Vijeće ocjenjuje da se na osnovu tog izvještaja čini da su mudžahedini u školi u Mehurićima bili u sastavu 7. brigade i da ih je stoga trebao kontrolisati neki od zapovjednika ABiH. Međutim, nije jasno da li se taj dokument zasniva na riječima Eseda Sipića ili tek odražava mišljenje koje je u to vrijeme vladalo u Britbat-u, iz kojeg taj dokument potiče.

¹⁵⁴⁰ P 491/DH 270/C 10: “Razriješiti pitanje formacije ‘El Džihada’ u s. Mehurići u smislu njihovog mjesta u formacijama nekih od postojećih brigada ili ih proglasiti paravojnim.” (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: “Resolve the problem of the El Džihad formation in Mehurići village, in terms of their place in the establishment of some of the existing Brigades, or proclaim them paramilitaries “.

¹⁵⁴¹ Vezir Jusufspahić, T(f) 14051 do 14052.

¹⁵⁴² Remzija Šiljak, T(f) 10657 do 10658.

¹⁵⁴³ P 355.

¹⁵⁴⁴ P 355: “Sipić je također govorio o pitanju “Mudžahedina” stacioniranih u školi u Mehurićima (koordinate 181057). Ova grupacija 7. Muslimanske brigade navodno se sastoji od značajnog postotka (točne cifre nisu date) inostranih državljana. Sipić tvrdi da bi svi pripadnici UN-a, koji bi se približili ovoj grupi, zasigurno izazvali neprijateljsku reakciju, te da bi netko iz komandirajućeg kadra ABiH trebalo da prati svaku C/Ss patrola koja bi htjela da prođe kroz selo.” (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: “Sipic also spoke on the subject of the ‘mujahadeen’ based in the school at Mehurici (GR 181057). This grouping of 7 muslim bde apparently contains a sizable percentage (precise figure not given) of foreign nationals. Sipic claimed that any UN personnel approaching this group would be guaranteed a hostile response and that a BiH commander should accompany any C/Ss wishing to move through the village.”

¹⁵⁴⁵ Esed Sipić, T(f) 14882 do 14883.

e) Ocjena dokazai) Uvod

749. Nakon što je u prethodnom tekstu razmotrilo većinu dokaznih predmeta u kojima se govori o odnosima između mudžahedina iz baze u Poljanicama i 7. brigade u prvoj polovini 1993. godine, Vijeće mora te izvještaje ocijeniti. Kako bi to učinilo, Vijeće će u obzir uzeti i dokaze koji se na bilo koji način tiču odnosa između mudžahedina i 7. brigade, a o kojima se govorilo u ranijem tekstu.¹⁵⁴⁶

ii) Protivrječni dokazi

750. Vijeće prije svega primjećuje da između dokaznih predmeta postoje značajne razlike. Moglo bi se čak govoriti o, na prvi pogled, protivrječnim dokazima.

751. S jedne strane, na osnovu određenih dokaza mogla bi se uspostaviti teza o postojanju veze subordinacije između mudžahedina i komande 7. brigade tokom prve polovine 1993. Ti su dokazi po svojoj naravi gotovo isključivo dokumentarni. Riječ je prije svega o dokumentima 7. brigade i 306. brigade.

752. Što se tiče dokumenata 7. brigade, prije svega valja pomenuti nekoliko izvještaja u vezi s efektivima 1. bataljona 7. brigade. Prvi je izvještaj od 22. maja 1993., u kojem se ukupni efektivni bataljona procjenjuju na 380 ljudi, od čega je njih 92 u Mehurićima, u dolini Bile.¹⁵⁴⁷ Drugi je izvještaj od 21. juna 1993., u kojem stoji da se nekih 90 vojnika nalazi u sektoru Mehurići, te da s tim vojnicima bataljon ima ozbiljnih problema.¹⁵⁴⁸ Uz te dokumente postoje još dva dokumenta iz kojih slijedi da postoje komandne ovlasti nad pripadnicima 7. brigade u dolini Bile. Prvi je naređenje komande 7. brigade od 8. aprila 1993.,¹⁵⁴⁹ kojim se pripadnicima 7. brigade zabranjuje vršenje bilo kakvih ekstremističkih radnji u odnosu na lokalno stanovništvo, poput onih počinjenih u selu Kljaci. Drugi dokument je naređenje komandanta 1. bataljona 7. brigade od 27. maja 1993. kojim se komandiru 1. čete 1. bataljona naređuje da iz sektora Mehurići pošalje dvadeset vojnika u Radojčiče kako bi pružili podršku vojnicima u tom selu.¹⁵⁵⁰

¹⁵⁴⁶ Vidi *supra*, par. 622-641, 642-657.

¹⁵⁴⁷ P 474. U vezi s detaljnom diskusijom o tom izvještaju vidi *supra*, par. 673, 695, 708-712.

¹⁵⁴⁸ P 471. U vezi s detaljnom diskusijom o tom izvještaju vidi *supra*, par. 674, 697, 713-714.

¹⁵⁴⁹ P 460. Vidi *supra*, par. 726.

¹⁵⁵⁰ P 481. Vidi *supra*, par. 703-704.

Prijevod

753. Iz značajnog broja dokumenata 306. brigade slijedi da su jedinice ili pripadnici 7. brigade bili prisutni u dolini Bile, konkretno u Mehurićima.¹⁵⁵¹ Na primjer, 6. aprila 1993. komandant 306. brigade Esed Sipić žali se komandi 7. brigade na neprihvatljivo ponašanje određenih pripadnika te brigade u selu Kljaci.¹⁵⁵² Dva dana kasnije izvještava o zlostavljanju pripadnika 7. brigade na kontrolnim punktovima HVO-a.¹⁵⁵³ Sipić se 5. maja 1993. žali na pripadnike 7. brigade stacionirane u Mehurićima.¹⁵⁵⁴ Zajednička komanda ABiH i HVO-a 9. maja 1993. Komandi 3. korpusa daje preporuku da 306. brigadi prepotčini dijelove 7. brigade koji djeluju u zoni odgovornosti 306. brigade.¹⁵⁵⁵ Sipić 13. maja 1993. izdaje naređenje da se jedan dio 7. brigade stacioniran u selu Kljaci prepotčini jedinici iz sela Kljaci.¹⁵⁵⁶ Sipić 19. maja 1993. predlaže 3. korpusu borbeni plan u kojem određenu ulogu igraju i dijelovi 7. brigade.¹⁵⁵⁷ I konačno, u Sipićevom izvještaju od 24. maja 1993. govori se o operaciji razminiranja koju su obavili pripadnici 7. brigade u Postinju.¹⁵⁵⁸

754. Naposljetku, određeni broj dokumenata 306. brigade ukazuje na vezu između pripadnika 7. brigade i mudžahedina općenito, odnosno, konkretno, stranih muslimanskih boraca. Na primjer, u Sipićevom izvještaju od 1. aprila 1993. pominje se osjećaj revolta koji su izrazili neki pripadnici 7. brigade u vezi s pogibijom jednog stranog muslimanskog borca.¹⁵⁵⁹ U drugom Sipićevom izvještaju od 8. aprila 1993. pominju se okrutni postupci "pripadnika 7. Muslimanske brigade", čemu su pridodane riječi "odnosno 'Mudžahedina'".¹⁵⁶⁰ Sipić je 5. maja 1993. od 3. korpusa zatražio da se riješi status mudžahedina i pripadnika 7. brigade smještenih u Mehurićima.¹⁵⁶¹ I konačno, iz teksta Sipićevog izvještaja od 24. maja 1993. u vezi s operacijom razminiranja koju su kod Postinja izvršila sedmorica pripadnika 7. brigade, slijedi da su ta sedmorica bili mudžahedini.¹⁵⁶²

¹⁵⁵¹ Konkretno, hronološkim redoslijedom, P 661; P 662/C11; P 663; P 664; P 738; P 704; P 418; P 665; DH 1053.

¹⁵⁵² P 661. Vidi *supra*, par. 726.

¹⁵⁵³ P 662/C 11. Vidi *supra*, par. 735-736.

¹⁵⁵⁴ P 663. Vidi *supra*, par. 739-740. Vidi takođe P 664.

¹⁵⁵⁵ P 738. Vidi *supra*, par. 727. Vidi takođe P 665.

¹⁵⁵⁶ P 704. Vidi *supra*, par. 728.

¹⁵⁵⁷ P 418. Vidi *supra*, par. 729.

¹⁵⁵⁸ DH 1053. Vidi *supra*, par. 746.

¹⁵⁵⁹ P 660. Vidi *supra*, par. 733-734.

¹⁵⁶⁰ P 662/C11. Vidi *supra*, par. 735-736.

¹⁵⁶¹ P 663. Vidi *supra*, par. 739-740.

¹⁵⁶² DH 1053. Vidi *supra*, par. 746.

Prijevod

755. Kada bi se gore pomenuti dokumenti, kao i još nekoliko dokumenata, čitali izolovano, moglo bi se zaključiti da je u prvoj polovini 1993. nekih 90 pripadnika 1. bataljona 7. brigade, odnosno 1. i 2. čete 1. bataljona, bilo stacionirano u dolini Bile, konkretno u Mehurićima, da su se te snage djelimično sastojale od stranih muslimanskih boraca i da su naređenja primali kako od 1. bataljona 7. brigade, tako i od 306. brigade.

756. S druge strane, iz iskaza bivših pripadnika 7. brigade i 306. brigade slijedi da nije postojala komandna veza ni efektivna kontrola.

757. Ovdje valja prije svega pomenuti iskaze svjedoka bivših pripadnika 1. bataljona 7. brigade. Više njih je izjavilo da u sastavu 1. bataljona nije bilo stranaca.¹⁵⁶³ Više njih je takođe izjavilo da prije izbijanja borbi koje su se tamo odvijale od 8. juna 1993. nije bilo jedinica tog bataljona u dolini Bile.¹⁵⁶⁴ Njihovim tvrdnjama ide u prilog nekoliko dokumenata.¹⁵⁶⁵

758. Što se tiče iskaza bivših pripadnika 306. brigade, ti se svjedoci slažu da nije bilo jedinica 7. brigade stacioniranih u Mehurićima ili u dolini Bile u periodu koji je prethodio 8. junu 1993.¹⁵⁶⁶ Oni su uz to ustvrdili da osobe koje su koristile bazu Poljanice nisu službeno bile pripadnici 7. brigade niti njoj potčinjeni.¹⁵⁶⁷ Njihove izjave potkrepljuje određen broj dokumenata.¹⁵⁶⁸

759. S obzirom na te protivrječnosti potrebno je provesti detaljniju analizu svih dokaznih predmeta.

iii) Efektivi 1. bataljona 7. brigade i dolina Bile

760. Analiza koju je Vijeće provelo u vezi s efektivima 1. bataljona 7. brigade dala je određene naznake u vezi s oko 90 osoba iz 1. bataljona 7. brigade koje su se u dolini Bile nalazile u maju i junu 1993.¹⁵⁶⁹ Te indikacije proizlaze osobito iz dva dokumenta 1. bataljona. Prvi dokument je izvještaj od 22. maja 1993., koji nosi ime

¹⁵⁶³ Vidi *supra*, par. 645.

¹⁵⁶⁴ Vidi *supra*, par. 671.

¹⁵⁶⁵ P 435; P 536; DH 269. Vidi *supra*, par. 649, 650, 706.

¹⁵⁶⁶ Vidi *supra*, par. 723.

¹⁵⁶⁷ Vidi *supra*, par. 723.

¹⁵⁶⁸ P 663; P 664; DH 1007; DH 1071. Vidi *supra*, par. 740-742, 745.

¹⁵⁶⁹ Vidi *supra*, par. 712-714, 717.

Prijevod

Semira Terzića i u kojem se govori o prisustvu 92 osobe u Mehurićima.¹⁵⁷⁰ Drugi je izvještaj Safeta Junuzovića od 21. juna 1993., u kojem on piše da se nekih 90 vojnika nalazi u sektoru Mehurića.¹⁵⁷¹ Pitanje koje se sada postavlja jeste kakvi se zaključci mogu iz tih dokumenata izvući u vezi s pripadnošću ljudi iz baze u Poljanicama 7. brigadi, kao i u vezi s efektivnom kontrolom koju je nad njima imala komanda 7. brigade.

761. S tim u vezi valja se podsjetiti na “momenat” pripadnika 7. brigade koji su ostali odsječeni u dolini Bile. Više je svjedoka izjavilo da se zbog blokade doline od sredine aprila do početka juna 1993. određeni broj pripadnika 7. brigade, konkretno pripadnici 1. bataljona, nisu mogli vratiti u svoje jedinice.¹⁵⁷² Na primjer, dvanaestak pripadnika 1. bataljona nalazilo se u dolini Bile u Kljacima od sredine aprila 1993.¹⁵⁷³ Nekoliko svjedoka, bivših pripadnika 306. brigade, naglasili su uz to da se ni pojedini drugi pripadnici 7. brigade nisu mogli vratiti u svoje jedinice.¹⁵⁷⁴ No, ti svjedoci nisu dali precizne podatke o koliko je osoba riječ niti kojim su jedinicama 7. brigade te osobe pripadale.

762. Prisustvo deset pripadnika 1. bataljona u Kljacima jasno je objašnjeno naređenjem Eseda Sipića od 13. maja 1993. u vezi s prepotčinjavanjem nekih pripadnika 7. brigade lokalnoj jedinici iz sela Kljaci.¹⁵⁷⁵ Nadalje, nije isključeno da se i u drugim dokumentima 306. brigade i 7. brigade govori o izolovanim pripadnicima 7. brigade u dolini Bile. Jedan od dokumenata koji bi mogao ići u prilog toj tezi je Sipićev prijedlog od 19. maja 1993. kojim se predviđa korištenje “dijela snaga” 7. brigade u budućim borbama.¹⁵⁷⁶ Svjedok Esed Sipić je u sudnici objasnio da se to naređenje odnosilo upravo na tu kategoriju osoba.¹⁵⁷⁷ Drugi dokument koji bi možda mogao ići u prilog istoj tezi je naređenje komandanta 1. bataljona 7. brigade od 27. maja 1993. kojim se od komandira 1. čete tog bataljona traži da iz sektora Mehurići u Radojčiće pošalje 20 vojnika,¹⁵⁷⁸ iako ne postoje drugi dokazi koji bi toj pretpostavci išli u prilog. Međutim, malo je vjerovatno da se pominjanje tih 90 osoba u

¹⁵⁷⁰ P 474. Vidi *supra*, par. 673, 695, 702, 708-712.

¹⁵⁷¹ P 471. Vidi *supra*, par. 674, 697, 705, 713-714.

¹⁵⁷² Vidi *supra*, par. 696, 707, 723, 728.

¹⁵⁷³ Vidi *supra*, par. 707, 723, 728.

¹⁵⁷⁴ Vidi *supra*, par. 728.

¹⁵⁷⁵ P 704. Vidi *supra*, par. 728.

¹⁵⁷⁶ P 418. Vidi *supra*, par. 729.

¹⁵⁷⁷ Vidi *supra*, par. 729.

¹⁵⁷⁸ P 481. Vidi *supra*, par. 703-704.

Prijevod

dokumentima od 22. maja 1993. i 21. juna 1993. odnosilo na odsječene pripadnike 7. brigade. Naime, u ta dva dokumenta odsječeni pripadnici 1. bataljona u dolini Bile uopšte se ne pominju. Osim toga, nijedan od bivših pripadnika 1. bataljona 7. brigade koji su svjedočili nije sugerisao da je tokom maja i juna 1993. oko 90 pripadnika 1. bataljona ostalo pojedinačno odsječeno u dolini Bile, te da se nisu mogli vratiti u svoje jedinice.

763. Pitanje u vezi s identitetom devedesetak vojnika 7. brigade, pomenutih u dva dokumenta Semira Terzića i Safeta Junuzovića, ostalo je bez odgovora. U vezi s ta dva dokumenta valja nešto napomenuti. U kontekstu teme koju razmatramo, moglo bi se pretpostaviti da su tih devedesetak vojnika s kojima 1. bataljon “ima ozbiljnih problema” zapravo mudžahedini iz baze u Poljanicama, za koje iz drugih dokaznih predmeta slijedi van razumne sumnje da su počinili zločine u Miletićima, Malinama i Gučoj Gori u aprilu i junu 1993. Međutim, iz razloga koji slijede nije moguće uspostaviti takvu vezu.

764. Kao prvo, u ta dva dokumenta ne navode se konkretne informacije o tih devedesetak osoba, osim što se kaže da 1. bataljon s njima ima “ozbiljnih problema”. U njima se ne navodi ni u sastavu koje čete (1. bataljona) su mogle biti te osobe, niti razlozi zbog kojih bi one bile stacionirane u sektoru Mehurića (koji nije pripadao zoni odgovornosti 1. bataljona), kao niti to kakve su to probleme te osobe prouzrokovale 1. bataljonu. U njima se ne navode niti informacije o sastavu pomenutih devedesetak pripadnika, konkretno da li je među njima bilo stranih muslimanskih boraca. Prilikom njegovog svjedočenja u sudnici, Safetu Junuzoviću, bivšem komandantu 1. bataljona od kraja juna 1993. i autoru jednog od dokumenata, nisu postavljena pitanja u tom smislu.

765. S druge strane, iz dokaznih predmeta u kojima se govori o ljudima u bazi Poljanice ne može se sa sigurnošću utvrditi broj ljudi koji su tamo stalno boravili. Iz dokaza takođe slijedi da je njihov sastav bio mješovit. Tamo su boravili ne samo Bošnjaci koji su napustili 7. brigadu, nego i osobe koje su napustile druge brigade, poput na primjer 306. brigade, ili koje nikada nisu niti bile pripadnici neke od brigada 3. korpusa. Što se tiče stranih mudžahedina u toj bazi, uprkos eventualnim odnosima

Prijevod

koje su oni održavali sa 7. brigadom, nema dokaza da su oni bili “pripadnici” organske strukture te brigade.¹⁵⁷⁹

766. Ako bi se na osnovu dokumenta Eseda Sipića od 8. aprila 1993. i moglo zaključiti da su mudžahedini bili u sastavu 7. brigade,¹⁵⁸⁰ svjedok Sipić je prilikom davanja iskaza izjavio da riječ “*odnosno*” u tom dokumentu nije upotrijebio u tom smislu, nego u smislu razlikovanja između, s jedne strane, mudžahedina iz Poljanica, i, s druge strane, pripadnika 7. brigade.¹⁵⁸¹ To tumačenje potkrepljuje sadržaj dva druga dokumenta koji doista na taj način razlikuju ove dvije grupe, kao i objašnjenje koje su u vezi s njihovim sadržajem dali njihovi autori prilikom davanja svojih iskaza. Prvi od tih dokumenata je izvještaj Eseda Sipića od 5. maja 1993.,¹⁵⁸² a drugi izvještaj Halima Husića od 6. maja 1993.¹⁵⁸³ Još jedan dokument u kojem se mudžahedini razlikuju od pripadnika 7. brigade je naređenje Mehmeda Alagića od 13. juna 1993., upućeno istovremeno komandantu 1. bataljona 7. brigade, kao i travničkom muftiji Nusretu efendiji Abdibegoviću.¹⁵⁸⁴

767. U prethodnom tekstu Vijeće je izrazilo svoje rezerve u vezi s dokumentima i mišljenjima pripadnika Britbat-a o vezama između mudžahedina i 7. brigade u dolini Bile.¹⁵⁸⁵ S obzirom na to, Vijeće veću dokaznu težinu pridaje dokumentima 306. brigade nego opažanjima i tvrdnjama pripadnika Britbat-a o vezama između 7. brigade i nekih 80 do 100 mudžahedina koji su boravili u dolini Bile. Iz toga slijedi da se na osnovu analize dokumenata u vezi s efektivima 7. brigade ne može van razumne sumnje izvesti zaključak da su devedesetak pripadnika 1. bataljona 7. brigade bili mudžahedini iz baze u Poljanicama.

768. I konačno, valja konstatovati da se samo na osnovu analize dokumenata u vezi s efektivima jednog bataljona i njegovih sastavnih jedinica ne može zaključivati o postojanju efektivne kontrole komande brigade u čijem su sastavu bili taj bataljon i njegove jedinice.

¹⁵⁷⁹ Vidi *supra*, par. 670.

¹⁵⁸⁰ P 662/C 11. Vidi *supra*, par. 735.

¹⁵⁸¹ Vidi *supra*, par. 736.

¹⁵⁸² P 663. Vidi *supra*, par. 738-739.

¹⁵⁸³ P 664. Vidi *supra*, par. 741-742.

¹⁵⁸⁴ P 435. Vidi *supra*, par. 651-653.

¹⁵⁸⁵ Vidi *supra*, par. 722.

Prijevod

769. Budući da nije moglo zaključiti da su devedesetak pripadnika 1. bataljona 7. brigade bili mudžahedini iz baze u Poljanicama, Vijeće će sada prijeći na ocjenu drugih dokaza u vezi s odnosima između mudžahedina i 7. brigade.

iv) Komanda i efektivna kontrola 7. brigade nad mudžahedinima iz Poljanica

a. Strani muslimanski borci

770. U tekstu koji slijedi Vijeće će “sažeti” najvažnije dokaze koji bi mogli sugerisati ili demantovati da je 7. brigada imala komandu i efektivnu kontrolu nad stranim muslimanskim borcima koji su boravili u bazi Poljanice tokom prvih šest mjeseci 1993. godine.

771. U jednom drugom dijelu Presude Vijeće je konstatovalo da ne postoje dokazni predmeti na osnovu kojih bi se moglo zaključiti van razumne sumnje da su strani muslimanski borci bili *de jure* pripadnici 3. korpusa.¹⁵⁸⁶

772. Bivši pripadnici 7. brigade slažu se u izjavama da u prvoj polovini 1993. godine među njima nije bilo stranih muslimanskih boraca. I bivši pripadnici 306. brigade su ustvrdili da stranci u bazi Poljanice nisu bili u sastavu 7. brigade.

773. Većina dokumentarnih dokaza koji potiču iz 306. brigade ne potkrepljuju tezu da su strani muslimanski borci bili pod efektivnom kontrolom 7. brigade. Iako se čini da izvještaj od 8. aprila 1993. Eseda Sipića sugerira da su ti stranci bili u sastavu 7. brigade, Vijeće je već konstatovalo, s obzirom na iskaz autora tog dokumenta, kao i s obzirom na druga dva izvještaja, da se taj izvještaj od 8. aprila 1993. može razumno interpretirati i na drugačiji način.¹⁵⁸⁷ Neki dokumenti 306. brigade dovode u sumnju postojanje efektivne kontrole ABiH nad stranim borcima. To je slučaj s dokumentima čiji autor kaže kako ne zna koji je tačno status mudžahedina i 3. korpusu predlaže da riješi pitanje mudžahedina.¹⁵⁸⁸ I konačno, iz nekih drugih dokumenata na više ili manje izričit način takođe slijedi da mudžahedini nisu bili pod efektivnom kontrolom 3. korpusa.¹⁵⁸⁹

¹⁵⁸⁶ Vidi *supra*, par. 488.

¹⁵⁸⁷ Vidi *supra*, par. 766.

¹⁵⁸⁸ P 663; P 491/DH 270/C 10. Vidi *supra*, par. 739-740, 747.

¹⁵⁸⁹ DH 1007; DH 1071. Vidi *supra*, par. 745.

Prijevod

774. Određeni broj dokumenata 7. brigade govori protiv teze da su strani borci bili u sastavu te brigade ili da su bili pod njenom efektivnom komandom. Vijeće ovdje želi prije svega podsjetiti da iz analize efektivna brigade slijedi da ti borci nisu bili “pripadnici” organske strukture brigade.¹⁵⁹⁰ Vijeće takođe podsjeća na naređenje od 13. jula 1993. Mehmeda Alagića u kojem se pravi jasna razlika između mudžahedina i 1. bataljona 7. brigade.¹⁵⁹¹ I konačno, u izvještaju od 19. jula 1993. Safeta Junuzovića, komandanta 1. bataljona 7. brigade, izričito se kaže da jedinica koja se nalazi u bazi u Mehurićima nije u sastavu 1. bataljona i da ne postoje ovlasti da se toj jedinici izdaju naređenja.¹⁵⁹²

775. Što se tiče niza dokumenata 7. brigade i dokumenata iz drugih izvora, u kojima se govori o vojnoj saradnji mudžahedina sa 7. brigadom, mora se konstatovati da je ta saradnja bila česta u periodu koji je prethodio osnivanju odreda “El Mudžahidin” u augustu 1993. Takva učestala saradnja ukazuje na vojnu važnost koju su strani borci imali iz perspektive 7. brigade i 3. korpusa. Međutim, iz tih dokumenata se ne može van razumne sumnje zaključiti da su strani borci bili potčinjeni 7. brigadi ili da su bili pod njenom efektivnom kontrolom. Osim toga, i drugi dokumenti i iskazi u vezi s hapšenjem stranih boraca od strane HVO-a i otmicom Živka Totića i drugih oficira HVO-a od strane mudžahedina takvu vezu dovode u sumnju.¹⁵⁹³ I konačno, iz iskaza međunarodnih posmatrača o vezama između 7. brigade i mudžahedina slijedi da ti posmatrači nisu doista bili sigurni u to kakva je bila narav tih veza, kao ni u to da li strani muslimanski borci uistinu pripadaju 7. brigadi ili da su joj potčinjeni.¹⁵⁹⁴

776. S obzirom na sve dokaze Vijeće zaključuje da nije van razumne sumnje utvrđeno da su strani muslimanski borci koji su koristili bazu Poljanice bili u sastavu 7. brigade ni da su se nalazili pod efektivnom kontrolom komande te brigade.

b. “Domaći” mudžahedini

777. Sada valja utvrditi da li su “domaći” mudžahedini, koji su se priključili stranim muslimanskim borcima u bazi u Poljanicama, bili u sastavu 7. brigade, odnosno da li su *de facto* bili pod kontrolom te brigade.

¹⁵⁹⁰ Vidi *supra*, par. 650.

¹⁵⁹¹ P 435. Vidi *supra*, par. 651-653.

¹⁵⁹² DH 269. Vidi *supra*, par. 706.

¹⁵⁹³ Vidi *supra*, par. 524.

¹⁵⁹⁴ Vidi *supra*, par. 576-579.

Prijevod

778. Vijeće kao prvo iznova podsjeća da su “domaći” mudžahedini, koji su boravili u bazi Poljanice ili su s tom bazom održavali veze, bili miješanog sastava. Pritom se nije radilo samo o Bošnjacima koji su napustili 7. brigadu, nego i o ljudima koji su napustili druge brigade, kao na primjer 306. brigadu, ili pak osobama koje nikada nisu bile pripadnici neke brigade 3. korpusa.¹⁵⁹⁵

779. Iako su svi bivši pripadnici 1. bataljona 7. brigade zaniijekali da su pripadnici tog bataljona boravili u Mehurićima ili na drugim mjestima u dolini Bile, više je njih ipak potvrdilo da je nakon borbi za Visoko u decembru 1992. određeni broj vojnika, među kojima je bio i Ramo Durmiš, napustio 1. bataljon.¹⁵⁹⁶ Dakle, njihove tvrdnje da pripadnici 1. bataljona nisu boravili u Mehurićima i u dolini Bile mogu se shvatiti kao tvrdnje koje se odnose samo na osobe koje nisu napustile 1. bataljon. Drugi dokazni predmeti potvrđuju da je Ramo Durmiš bio prisutan u dolini Bile i u Mehurićima.¹⁵⁹⁷

780. Nadalje, znatan broj dokumenata 306. brigade ukazuje na prisustvo pripadnika 7. brigade u Mehurićima ili u dolini Bile. Na primjer, u dva dokumenta spominje se Ramo Durmiš kao komandant Bošnjaka među mudžahedinima u bazi Poljanice.¹⁵⁹⁸ U jednom drugom dokumentu 306. brigade u opštem se smislu govori o prisustvu pripadnika 7. brigade u Mehurićima koji su “se 'oteli kontroli' svojih pretpostavljenih komandi” i čiji status valja razriješiti.¹⁵⁹⁹ O dokumentima sličnog sadržaja već je bilo riječi gore u tekstu u dijelu koji se bavi 306. brigadom.¹⁶⁰⁰ Neki bivši pripadnici te brigade potvrdili su da su u Mehurićima i na drugim mjestima u dolini Bile bile prisutne osobe iz sastava 7. brigade koje više nisu bile pod kontrolom njene komande ili za koje se vjerovalo da su pripadnici te brigade, što nije odgovaralo stvarnosti.¹⁶⁰¹

781. Na osnovu dokumenata i iskaza u vezi s pripadnicima 7. brigade koji su napustili svoje jedinice i koji su održavali kontakte s muslimanskim borcima u bazi u Poljanicama postavlja se pitanje da li su te osobe i dalje bile pod efektivnom kontrolom komande 7. brigade. Ovdje valja kao prvo primijetiti da su bivši pripadnici 1. bataljona 7. brigade, koji su dali iskaze pred Vijećem, potvrdili da bataljon nije više

---

¹⁵⁹⁵ Vidi *supra*, par. 423.

¹⁵⁹⁶ Vidi *supra*, par. 630.

¹⁵⁹⁷ Vidi *supra*, par. 626, 745.

¹⁵⁹⁸ DH 1007; DH 1071. Vidi takođe *supra*, par. 626, 745.

¹⁵⁹⁹ P 663. Vidi *supra*, par. 739-740.

¹⁶⁰⁰ P 664; P 666; DH 1007; DH 1071. Vidi *supra*, par. 741-742, 745. Vidi takođe P 673; DH 1951; DH 1955.

¹⁶⁰¹ Vidi *supra*, par. 722, 726, 734, 746.

Prijevod

imao kontakte s Ramom Durmišem nakon njegovog odlaska iz 1. bataljona početkom januara 1993., kao ni s vojnicima koji su ga u tome slijedili.¹⁶⁰² Drugo, iz dokumenata 306. brigade i iskaza nekih bivših pripadnika pomenutih u prethodnom paragrafu takođe slijedi da 7. brigada nije nad tim osobama imala efektivnu kontrolu. Odsječenost doline Bile tokom perioda od sredine aprila do 8. juna 1993. mogla je doprinijeti nedostatku kontrole komande 7. brigade nad tim vojnicima.

782. Osim toga, uske veze između stranih mudžahedina i lokalnih mudžahedina u bazi Poljanice govore protiv mogućnosti da je postojala efektivna kontrola 7. brigade nad lokalnim mudžahedinima. Budući da je već konstatovalo da strani borci iz baze u Poljanicama nisu bili pod efektivnom kontrolom te brigade, Vijeće ocjenjuje da je malo vjerovatno da bi bilo drugačije s lokalnim mudžahedinima.

783. Takvu mogućnost čini se da pobijaju dva naređenja 7. brigade. Prvo je naređenje od 8. aprila 1993., kojim se pripadnicima te brigade zabranjuje ponašanje kakvo se ispoljilo u selu Kljaci.¹⁶⁰³ No, taj prvi dokaz pobijaju riječi Remzije Šiljka i Eseda Sipića, koji su obojica ustvrdili da su se Sipićev izvještaj od 6. aprila 1993. i naređenje od 8. aprila 1993. zasnivali na nesporazumu: nakon što je izdao to naređenje, komanda 7. brigade navodno je od svojih vojnika dobila informaciju da u Kljacima početkom aprila 1993. nije bilo pripadnika 7. brigade.¹⁶⁰⁴ Svjedok Šiljak tvrdi da su za to neprihvatljivo ponašanje bili odgovorni mudžahedini stacionirani u Mehurićima.¹⁶⁰⁵

784. Drugo naređenje je naređenje komadanta 1. bataljona 7. brigade od 27. maja 1993., kojim se od komandira 1. čete traži da iz sektora Mehurići pošalje 20 vojnika u selo Radojčići.¹⁶⁰⁶ Budući da nije bilo svjedoka iz 1. bataljona koji bi bili mogli dati objašnjenje tog dokumenta i budući da su pouzdanost tog dokumenta kritikovali razni svjedoci, bivši pripadnici 306. brigade, Vijeće tom dokumentu može pridati tek ograničenu težinu.¹⁶⁰⁷

785. Osim toga, valja raspraviti i dva dokumenta 306. brigade iz kojih slijedi da su postojale komandne ovlasti nad pripadnicima 7. brigade koji su se nalazili u dolini

---

¹⁶⁰² Vidi *supra*, par. 630.

¹⁶⁰³ P 460. Vidi *supra*, par. 726.

¹⁶⁰⁴ Vidi *supra*, par. 726.

¹⁶⁰⁵ Remzija Šiljak, T(f) 10633.

¹⁶⁰⁶ P 481. Vidi *supra*, par. 703-704.

¹⁶⁰⁷ Vidi *supra*, par. 704.

Prijevod

Bile. Prvi dokument je naređenje od 13. maja 1993. Eseda Sipića, komandanta 306. brigade, kojim se nekoliko pripadnika 7. brigade prepotčinjava lokalnoj jedinici iz sela Kljaci.¹⁶⁰⁸ Kao što je Vijeće već konstatovalo, to se naređenje može razumno objasniti prisustvom u tom selu deset pripadnika 1. bataljona koji se nisu mogli vratiti u svoje jedinice.¹⁶⁰⁹

786. Drugi je dokument takođe napisao Esed Sipić 19. maja 1993. U njemu se pominje prisustvo “snaga” 7. brigade u dolini Bile. Sipić odgovara na zahtjev 3. korpusa kojim se traži da se predlože razne borbene strategije u slučaju napada srpskih ili hrvatskih snaga na njegovu zonu odgovornosti. Sipić u odgovoru predlaže tri različita plana za akciju, od kojih dva pretpostavljaju učestvovanje u borbama jednog “dijela snaga” 7. brigade.¹⁶¹⁰ Kada mu je predöčen taj dokument, svjedok Esed Sipić je objasnio da se pod “snagama” 7. brigade koje se pominju u dokumentu mislilo na pripadnike 7. brigade koji se nisu uspjeli vratiti u svoje jedinice zbog blokade doline Bile.¹⁶¹¹ Budući da to objašnjenje nije oöigledno neutemeljeno, Vijeće smatra da ga je prikladno prihvatiti.

787. S obzirom na sve dokazne predmete Vijeće se nije uvjerilo van razumne sumnje da su pripadnici 7. brigade koji su boravili u bazi Poljanice ili održavali veze s bazom bili pod efektivnom kontrolom komande 7. brigade.

f) Zaključci u vezi s mudžahedinima i 7. brigadom

788. Vijeće se nije uvjerilo van razumne sumnje da su strani i lokalni mudžahedini u bazi Poljanice bili pod efektivnom kontrolom komande 7. brigade.

5. Zaključci o mudžahedinima i 3. korpusu – veze *de facto* prije osnivanja odreda “El Mudžahidin”

a) Uvod

789. U prethodnom tekstu Vijeće je analiziralo više aspekata veza između 3. korpusa i mudžahedina u bazi Poljanice prije osnivanja jedinice “El Mudžahidin”.

¹⁶⁰⁸ P 704. Vidi *supra*, par. 728.

¹⁶⁰⁹ Vidi *supra*, par. 762.

¹⁶¹⁰ P 418. Vidi *supra*, par. 729.

¹⁶¹¹ Vidi *supra*, par. 729.

Prijevod

790. Prvi korak Vijeća bio je da ispita opšte odnose *de facto* između 3. korpusa i mudžahedina, što je obuhvatilo četiri različita aspekta. Vijeće je najprije razmotrilo događaje koji su doveli do hapšenja mudžahedina od strane HVO-a i otmice oficira HVO-a od strane mudžahedina kako bi utvrdilo kakvu je ulogu u tim događajima igrao 3. korpus. Nakon toga Vijeće je analiziralo borbene operacije u kojima su učestvovali mudžahedini na strani jedinica 3. korpusa u razdoblju prije osnivanja odreda “El Mudžahidin” u augustu 1993. Treće, Vijeće se osvrnulo na ulogu 3. korpusa u procesu koji je doveo do osnivanja tog odreda. I konačno, Vijeće je analiziralo iskaze međunarodnih posmatrača u vezi s odnosima između 3. korpusa i mudžahedina.

791. Drugi korak Vijeća bila je ocjena odnosa između tri brigade koje su bile u sastavu 3. korpusa i mudžahedina. Vijeće je, na primjer, analiziralo odnose između 306. brigade i mudžahedina. Nakon toga je uslijedila slična analiza odnosa između 7. brigade i mudžahedina. Na koncu je Vijeće posvetilo određenu pažnju odnosima između 17. brigade i mudžahedina.

792. Sada valja rezimirati zaključke svake pojedine analize kako bi se došlo do opšteg zaključka u vezi s pitanjem da li su mudžahedini bili pod efektivnom kontrolom 3. korpusa i 7. brigade.

b) Rezime pojedinačnih zaključaka

i) Mudžahedini i 3. korpus

793. Na osnovu analize odnosa između 3. korpusa i mudžahedina mogu se izvući sljedeći zaključci.

794. Što se tiče hapšenja mudžahedina od strane HVO-a i otmice hrvatskih oficira od strane mudžahedina, iznjete su sljedeće konstatacije. Prvo, na osnovu dokaznih predmeta ne može se zaključiti da su 3. korpus i 7. brigada bili umiješani u otmicu Živka Totića i drugih oficira HVO-a.¹⁶¹² U vezi s hapšenjem mudžahedina od strane HVO-a, iz dokaza prema mišljenju Vijeća slijedi da su 3. korpus i 7. brigada iskazali značajnu zabrinutost za sudbinu stranih mudžahedina za koje ABiH koristi termine kao “dobrovoljci u našoj armiji” ili “dobrovoljci – strani državljani”, u dokumentima

---

¹⁶¹² Vidi *supra*, par. 524.

Prijevod

3. korpusa i 7. brigade nastalim neposredno nakon njihovog hapšenja.¹⁶¹³ Vijeće je takođe konstatovalo da su se mudžahedini nekoliko dana nakon što su 15. aprila 1993. u Zenici oteli Živka Totića, dakle usred krize nastale uslijed serije hapšenja i otmica, borili na strani 7. brigade protiv snaga HVO-a u okolini Zenice.¹⁶¹⁴ Međutim, Vijeće ne može na osnovu reakcije 3. korpusa na hapšenje mudžahedina od strane HVO-a zaključiti da su 3. korpus ili 7. brigada nad mudžahedinima imali efektivnu kontrolu.¹⁶¹⁵

795. Iz analize borbenih operacija 3. korpusa u kojima su učestvovali mudžahedini slijedi koliko je taj aspekt bio važan i učestao. Vijeće je konstatovalo da su mudžahedini od kraja 1992. do osnivanja odreda “El Mudžahidin” u augustu 1993. redovno učestvovali u borbama koje je vodio 3. korpus.¹⁶¹⁶ Međutim, samo na osnovu učestale saradnje ne može se zaključiti da su mudžahedini bili potčinjeni 3. korpusu i 7. brigadi, odnosno da su bili pod njihovom efektivnom kontrolom. Prvo, ne postoje dokumentarni dokazi iz kojih bi slijedilo da su mudžahedinima izdavana naređenja ili da su oni naređenja izvršavali.¹⁶¹⁷ Drugo, iz drugih dokumenata je vidljivo da komandanti 3. korpusa nisu smatrali da imaju ovlasti da mudžahedinima izdaju naređenja.¹⁶¹⁸ Treće, iz više dokaznih predmeta slijedi da su mudžahedini sebi pridržavali pravo da učestvuju ili ne učestvuju u nekoj borbenoj akciji.¹⁶¹⁹ Četvrto, iz nekih dokaza vidljivo je nezadovoljstvo u vezi s ponašanjem mudžahedina za vrijeme ili nakon borbi.¹⁶²⁰ Peto, ne postoje dokazi da su mudžahedini podnosili borbene ili bilo kakve druge izvještaje o svojim aktivnostima onima koji su rukovodili borbenim operacijama u kojima su učestvovali.¹⁶²¹ I konačno, Vijeće primjećuje gotovo potpuni nedostatak bilo kakvog pominjanja vojnih aktivnosti mudžahedina u ratnim i operativnim dnevnicima, što znatno odskače od situacije kakva je vladala nakon osnivanja odreda “El Mudžahidin” u augustu 1993.¹⁶²²

796. Vijeće je kao treći korak analiziralo proces koji je rezultirao osnivanjem odreda “El Mudžahidin” od strane Vrhovne komande ABiH u augustu 1993. Vijeće je

¹⁶¹³ Vidi *supra*, par. 493-495.

¹⁶¹⁴ Vidi *supra*, par. 504.

¹⁶¹⁵ Vidi *supra*, par. 528.

¹⁶¹⁶ Vidi *supra*, par. 530-540.

¹⁶¹⁷ Vidi *supra*, par. 541, 546.

¹⁶¹⁸ Vidi *supra*, par. 541.

¹⁶¹⁹ Vidi *supra*, par. 541.

¹⁶²⁰ Vidi *supra*, par. 541.

¹⁶²¹ Vidi *supra*, par. 544.

¹⁶²² Vidi par. 544, 826-829.

Prijevod

konstatovalo da je 3. korpus odigrao ključnu ulogu u tom procesu koji je započeo sedmicu dana nakon otmice Živka Totića 15. aprila 1993.¹⁶²³ No, Vijeće je ipak mišljenja da iz analize tog procesa ne slijedi da su vojnici koji će kasnije ući u sastav odreda “El Mudžahidin” bili pod efektivnom kontrolom 3. korpusa.¹⁶²⁴

797. I konačno, tokom postupka Vijeće je saslušalo priličan broj međunarodnih posmatrača koji su tokom 1993. boravili u srednjoj Bosni. U spis je uz to uvršteno i mnogo dokumenata međunarodnih organizacija. Pripadnici međunarodnih organizacija iznijeli su mnogobrojne primjedbe, stavove i tvrdnje u vezi s odnosima između 3. korpusa i 7. brigade.¹⁶²⁵ Iz analize tih dokaza slijedi da su međunarodni posmatrači bili podijeljenih mišljenja o tome da li su mudžahedini bili pod efektivnom kontrolom 3. korpusa i 7. brigade. Osim toga, niko od njih nije bio u potpunosti siguran da je takva kontrola doista postojala.¹⁶²⁶

ii) Mudžahedini i brigade 3. korpusa

798. Vijeće se potom osvrnulo na odnose između mudžahedina i tri brigade 3. korpusa.

799. Prva od njih je 306. brigada, u čijoj se zoni odgovornosti nalazila baza mudžahedina u Poljanicama. Iz analize odnosa između te brigade s mudžahedinima ne slijedi da su postojale uske veze između 306. brigade i mudžahedina iz baze u Poljanicama.¹⁶²⁷

800. Vijeće se potom osvrnulo na 17. brigadu. Konstatovalo je da ne postoje nikakvi dokazi iz kojih bi se moglo zaključiti da su mudžahedini bili pod efektivnom kontrolom te brigade.¹⁶²⁸

801. Vijeće je ispitivanje tri brigade 3. korpusa završilo dugom analizom odnosa između 7. brigade i mudžahedina. Prvo je analiziralo sastav 7. brigade u trenutku

---

¹⁶²³ Vidi *supra*, par. 549-558.

¹⁶²⁴ Vidi *supra*, par. 565.

¹⁶²⁵ Vidi *supra*, par. 566-575.

¹⁶²⁶ Vidi *supra*, par. 576-579.

¹⁶²⁷ Vidi *supra*, par. 605.

¹⁶²⁸ Vidi *supra*, par. 612.

Prijevod

osnivanja jedinice, kao i kasniji odlazak određenog broja njenih pripadnika.¹⁶²⁹ Nakon toga je u opštem smislu ispitalo odnose 7. brigade sa stranim mudžahedinima.¹⁶³⁰

802. Treće, Vijeće je potom strogoj i sistematskoj analizi podvrglo sastav, efektivne i razmještaj jedinica 7. brigade u prvih šest mjeseci 1993. godine.¹⁶³¹ Tom dugom analizom željelo se utvrditi da li su tokom tog perioda jedinice te brigade bile prisutne u dolini Bile, gdje je bila smještena baza mudžahedina u Poljanicama.

803. Vijeće je nakon toga analiziralo dokaze bivših pripadnika Britbat-a i 306. brigade u vezi s mudžahedinima i pripadnicima 7. brigade u dolini Bile.¹⁶³²

804. I konačno, na temelju svih tih analiza Vijeće je ocijenilo sve dokaze u vezi s odnosima između 7. brigade i mudžahedina.¹⁶³³ Iz toga su izvučena tri zaključka. Prvo, Vijeće nije moglo utvrditi van razumne sumnje da su mudžahedini iz baze u Poljanicama bili pripadnici (1. bataljona) 7. brigade.¹⁶³⁴ Drugo, Vijeće se nije uvjerilo van razumne sumnje da su strani mudžahedini iz baze u Poljanicama bili pod efektivnom kontrolom 7. brigade.¹⁶³⁵ I konačno, Vijeće je došlo do istog zaključka u vezi s domaćim mudžahedinima u bazi.¹⁶³⁶

c) Konačni zaključak

805. Na osnovu svih svojih zaključaka Vijeće zaključuje da nije utvrđeno van razumne sumnje da su mudžahedini iz baze u Poljanicama bili pod efektivnom kontrolom optuženog Hadžihasanovića i optuženog Kubure prije osnivanja odreda “El Mudžahidin”.

---

¹⁶²⁹ Vidi *supra*, par. 620-641.

¹⁶³⁰ Vidi *supra*, par. 642-657.

¹⁶³¹ Vidi *supra*, par. 658-718.

¹⁶³² Vidi *supra*, par. 719-722 i 723-748.

¹⁶³³ Vidi *supra*, par. 749-787.

¹⁶³⁴ Vidi *supra*, par. 760-769.

¹⁶³⁵ Vidi *supra*, par. 770-776.

¹⁶³⁶ Vidi *supra*, par. 777-787.

E. Veze između ABiH i mudžahedina nakon osnivanja odreda “El Mudžahidin”

1. Argumenti strana

806. U svojem Završnom podnesku tužilac je ustvrdio da je odred “El Mudžahidin”, nakon što je osnovan 13. augusta 1993., postao jedinica koja je *de jure* pripala pod Komandu 3. korpusa. Prema tužiocčevim riječima, optuženi Hadžihasanović je u trenutku otmica u mjesecu oktobru 1993. i zarobljavanja talaca u Orašcu nad tom jedinicom imao efektivnu kontrolu, i to tako što je raspolagao materijalnim mogućnostima da spriječi izvršenje tamo počinjenih krivičnih djela i kazni njihove izvršioce.¹⁶³⁷

807. Hadžihasanovićeva odbrana tvrdi da odred “El Mudžahidin” nikada nije osnovan, da su mudžahedini odbijali da ih se stavi pod Komandu 3. korpusa, te da se nisu nalazili pod efektivnom kontrolom tog korpusa.¹⁶³⁸

2. Diskusija

a) Historijat osnivanja odreda “El Mudžahidin”

808. Na jednom drugom mjestu u Presudi Vijeće je diskutovalo o događajima koji su doveli do inicijative da se osnuje odred “El Mudžahidin”.¹⁶³⁹ Ovo je prikladno mjesto u tekstu da se na detaljan način analizira proces osnivanja te jedinice.

809. Dana 13. augusta 1993. komandant Glavnog štaba ABiH Rasim Delić izdao je naređenje Komandi 3. korpusa da u svojoj zoni odgovornosti osnuje odred “El Mudžahidin”.¹⁶⁴⁰ Tom naređenju prethodile su dvije inicijative. Prvo, 23. jula 1993., Rasim Delić je ovlastio Sakiba Mahmuljina da u ime Glavnog štaba ABiH započne pregovore s predstavnicima mudžahedina.¹⁶⁴¹ Nakon toga je Komanda 3. korpusa 12.

¹⁶³⁷ Završni podnesak Tužilaštva, paragrafi 142-143.

¹⁶³⁸ Završni podnesak odbrane, paragrafi 272-292.

¹⁶³⁹ Vidi *supra*, par. 547-565.

¹⁶⁴⁰ P 439/DH 165.6/C 9. Ovaj naziv, koji bi bilo ispravnije, prema arapskom, pisati *El Mudžahid*, pojavljuje se u svom iskrivljenom obliku “El Mudžahidin” u dokumentima DH 165.4, DH 165.5, P 435, P 440, P 451. Vijeće će stoga zbog historijske tačnosti koristiti iskrivljeni oblik naziva, “El Mudžahidin”.

¹⁶⁴¹ P 202/DH 165.4.

Prijevod

augusta 1993. Glavnom štabu ABiH podnjela prijedlog o osnivanju odreda koji bi nosio ime "El Mudžahidin".¹⁶⁴²

810. Glavni štab je 23. jula 1993. ovlastio Sakiba Mahmuljina da pokrene izravne pregovore s predstavnicima jedne "jedinice mudžahedina" u Zenici.¹⁶⁴³ Pregovori su se trebali odnositi na dvije stvari. Prvo pitanje ticalo se ulaska jedinice u sastav ABiH; drugo se odnosilo na korištenje te jedinice u borbi i uslova njenog prepotčinjavanja 3. korpusu.

811. Čini se da su pregovori završili dogovorom, iako njegovi uslovi nisu poznati. Krajem jula ili početkom augusta 1993. Sakib Mahmuljin se obratio Komandi 3. korpusa u vezi sa sadržajem prijedloga o osnivanju odreda mudžahedina. Tekst tog prijedloga izradio je Mustafa Poparić, pripadnik 3. korpusa, u uskoj saradnji sa Sakibom Mahmuljinom. U izradi prijedloga Mustafa Poparić se oslanjao na informacije i sugestije koje je dobivao od Mahmuljina.¹⁶⁴⁴

812. U prijedlogu 3. korpusa od 12. augusta 1993.¹⁶⁴⁵ pominju se dva razloga za osnivanje odreda stranih državljana u zoni odgovornosti Korpusa: s jedne strane, potreba da se organizuju i koriste strani dobrovoljci i, s druge strane, pismeni zahtjev koji su ti stranci uputili Komandi 3. korpusa.¹⁶⁴⁶ U tekstu se predlaže osnivanje odreda čije bi ime bilo "El Mudžahidin". Zborno mjesto i mjesto mobilizacije te jedinice trebalo je biti selo Mehurići. Odred je prema prijedlogu trebao dobivati logističku podršku 3. korpusa.

813. Na osnovu tog prijedloga Štab Vrhovne komande ABiH je 13. augusta 1993. odlučio osnovati odred "El Mudžahidin".¹⁶⁴⁷ Naređenjem generala Rasima Delića od

¹⁶⁴² P 438/DH 165.5.

¹⁶⁴³ P 202/DH 165.4. Video-kaseta P 482 potvrđuje postojanje "glavnog sjedišta" te jedinice u Zenici; T(f) 8542.

¹⁶⁴⁴ Mustafa Poparić, T(f) 14483-14486.

¹⁶⁴⁵ P 438/DH 165.5: "Na osnovu ukazane potrebe o organizaciji i upotrebi dobrovoljaca - stranih državljana kao i njihovog pismenog zahtjeva komandi 3. korpusa, a na osnovu Vašeg ovlaštenja br. 1/297-54 od 23.07.1993. godine, dostavljamo PRIJEDLOG: 1. Sve strane državljane - dobrovoljce u Armiji R BiH sa područja zone odgovornosti 3. korpusa organizovati u odred. Prijedlog formacije ove jedinice dostavit ćemo u što kraćem roku. 2. Mobilizacijsko zborište ovog odreda bilo bi u s. Mehurić, SO Travnik. 3. Naziv odreda je "ELMUDŽAHIDIN", a brojnu oznaku i broj VJ odredit će štab VK. 4. Logističko obezbjeđenje regulisat će organi logistike 3. korpusa. 5. Molimo za hitnost." (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.)

¹⁶⁴⁶ I u tekstu video-kasete P 482 govori se o zahtjevu mudžahedina; T(f) 8542.

¹⁶⁴⁷ P 439/DH 165.6/C 9: "U zoni odgovornosti 3. Korpusa FORMIRATI odred "ELMUDŽAHIDIN" po prijedlogu formacije koju ste obavezni dostaviti ovom Štabu na odobrenje. Novo formiranom odredu dodjeljuje se brojni naziv T-30030, broj vojne jedinice (VJ) je 5689, trajanje mobilizacije je 12 časova, a rukovalac plana mobilizacije je Komanda 3. Korpusa".

Prijevod

tog datuma nalaže se Komandi 3. korpusa da osnuje odred “El Mudžahidin” u skladu s prijedlogom koji je 3. korpus trebao podastrijeti Glavnom štabu. Naređenjem se za “novo formirani odred” određuje brojni naziv, te broj vojne jedinice.

814. Delićevim naređenjem nalaže se da će se odred sastojati od stranih dobrovoljaca koji se nalaze u zoni odgovornosti 3. korpusa. Navodi se da će te osobe zadržati svoje oružje i opremu koja im je već izdata.¹⁶⁴⁸ Svjedok Mustafa Poparić je objasnio da se tu nije mislilo na ljude izvorno iz jedinica 3. korpusa.¹⁶⁴⁹ Što se tiče oružja i druge opreme, taj svjedok je izjavio da mu je bilo rečeno kako ti stranci raspolažu vlastitim oružjem i da Armija za njih nema oružja.¹⁶⁵⁰ I konačno, naređenjem se nalaže da će odred dobivati logističku podršku 3. korpusa.

815. Iz Delićevog naređenja slijedi da će novi odred izravno biti pod nadležnošću 3. korpusa budući da ovisi o logističkoj podršci korpusa. Drugi faktor koji upućuje na izravnu vezu s 3. korpusom je naziv koji je 3. korpus dodijelio novoj jedinici, odnosno “samostalni odred El Mudžahid /sic/”.¹⁶⁵¹ Vezu dodatno potvrđuje i činjenica da je 3. korpus odlučivao o rasporedu odreda u borbenim dejstvima.¹⁶⁵²

816. Prema riječima svjedoka Fikreta Čuskića, komandant OG “Bosanska krajina” Mehmed Alagić prisustvovao je ceremoniji održanoj u bazi mudžahedina povodom osnivanja odreda, kao i smotri jedinice.¹⁶⁵³ Svjedok nije naveo tačan datum te svečanosti. Dvojica drugih svjedoka identifikovali su Alagića i Mahmuljina na jednoj video-kaseti na kojoj je prikazano “Priznavanje bataljona mudžahedina od strane bosanske Armije”.¹⁶⁵⁴ Vijeće zaključuje da je pritom riječ o istom događaju.

¹⁶⁴⁸ P 439/DH 165.6/C 9: “Popunu odreda “ELMUDŽAHIDIN” izvršiti od ljudstva tj. stranih državljana - dobrovoljaca, koji se nalaze na teritoriji z/o 3. Korpusa. Navedeno ljudstvo sa sobom nosi naoružanje i druga MS, sa kojim je trenutno zaduženo.” (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: “Replenish the *El Mujahedin* detachment with foreign volunteers currently on the territory of the 3rd Corps zone of responsibility. These people keep the weapons and other equipment which have already been issued to them.”

¹⁶⁴⁹ Mustafa Poparić, T(f) 14489.

¹⁶⁵⁰ Mustafa Poparić, T(f) 14490. Svjedok Džemal Merdan, T(f) 13699 do 13700, izjavio je da ne zna ko im je dao oružje.

¹⁶⁵¹ Vidi P 792/DH 165.7 i P 440.

¹⁶⁵² Vidi *infra* par. 824, 825, 830.

¹⁶⁵³ Fikret Čuskić, T(f) 12086.

¹⁶⁵⁴ Svjedok ZP, T(f) 9134 do 9136; HE, T(f) 17071. Riječ je o video-kaseti P 482. Dio snimka na kojem se vide ove dvije osobe nosi natpis na engleskom jeziku: *Recognition of the Mujahideen Battalion with the Bosnian Army*. Svjedok HE, T(f) 17071, misli da je na snimku prepoznao i Abu Harisa. Uz to je identifikovao i travničkog muftiju, Nusreta efendiju Abdibegovića, T(f) 17070. Vidi takođe *supra*, par. 651-652.

b) Dalji razvoj događaja

817. U Delićevom naređenju od 13. augusta 1993. precizira se da Komanda 3. korpusa naređenje mora izvršiti najkasnije do 31. augusta 1993. Dodaje se da pismeni izvještaj treba dostaviti Štabu Vrhovne komande do 6. septembra 1993.

818. Svjedok Mustafa Poparić je izjavio da ne zna broj osoba koje su trebale biti u sastavu odreda “El Mudžahidin”, kao ni njihova imena; svjedok nije znao niti ko je bio njihov komandant.¹⁶⁵⁵ Osim toga, on nikada od odreda nije primio izvještaj s podacima o sastavu jedinice.¹⁶⁵⁶ I konačno, svjedok nikada od Štaba Vrhovne komande ABiH nije primio reakciju na prijedloge koje je izradio u vezi s osnivanjem odreda u skladu s Delićevim naređenjem.¹⁶⁵⁷ Međutim, nikada nije ni od koga čuo da naređenje nije izvršeno.¹⁶⁵⁸ Iz toga je izvukao zaključak da jedinica nije osnovana i da službeno ne postoji.¹⁶⁵⁹

819. No, neke informacije o odredu iz početka 1994. godine mogu se pronaći u jednom izvještaju od 26. februara 1994. službe bezbjednosti 3. korpusa.¹⁶⁶⁰ U izvještaju se pominje da se odred sastoji od komande i dvije čete. U njegovom su sastavu 59 stranaca i 152 domaća pripadnika. Jedinicom i četama komanduju stranci.¹⁶⁶¹

820. Čini se da je 3. korpus cijelo vrijeme nailazio na poteškoće u svojim nastojanjima da taj odred u potpunosti integriše u vojsku. Svjedoci HF i Džemal Merdan govorili su o određenom broju inicijativa koje je 3. korpus preduzeo u vezi s potpunijom integracijom te jedinice.¹⁶⁶² Te inicijative rezultirale su sastankom Rasima Delića s predstavnicima odreda početkom 1994.¹⁶⁶³ Prema riječima svjedoka HF, tokom tog sastanka predstavnici odreda nisu prihvatili nijedan od šest uslova koje je iznio svjedok HF s ciljem potčinjavanja tog odreda Komandi 3. korpusa.¹⁶⁶⁴

¹⁶⁵⁵ Mustafa Poparić, T(f) 14484, 14492.

¹⁶⁵⁶ Mustafa Poparić, T(f) 14491.

¹⁶⁵⁷ Mustafa Poparić, T(f) 14489, 14526 do 14527.

¹⁶⁵⁸ Mustafa Poparić, T(f) 14518.

¹⁶⁵⁹ Mustafa Poparić, T(f) 14518 do 14519. Vidi takođe Hajrudin Hubo, T(f) 15609.

¹⁶⁶⁰ DH 272.

¹⁶⁶¹ P 656, izvještaj pripadnika HVO-a Ivice Zeke od 18. oktobra 1993., pominje postojanje u Mehurićima samostalne postrojbe “El mudžahudin” koja broji 350 do 400 pripadnika i čiji je komandant Haris Abul.

¹⁶⁶² Svjedok HF, T(f) 17204 do 17209, 17249 do 17251; Džemal Merdan, T(f) 13172 do 13173.

¹⁶⁶³ Iz teksta DH 165.8 slijedi da se ovaj razgovor odigrao prije 10. februara 1994.

¹⁶⁶⁴ Svjedok HF, T(f) 17207.

Prijevod

Svjedok prilikom davanja iskaza pred Vijećem nije objasnio sadržaj pomenutih šest uslova. Međutim, vjerovatno je da je jedan od njih bio da pripadnici odreda otkriju svoj identitet. No, to je bio uslov koji oni nisu htjeli prihvatiti jer su se plašili da bi time mogli dovesti u opasnost svoje porodice, koje su se nalazile u njihovim matičnim zemljama.¹⁶⁶⁵ Čini se da je jedan od uslova bio i poštivanje domaćih zakona. U jednom razgovoru od 10. februara 1994. između pomoćnika komandanta zaduženog za bezbjednost 3. korpusa i predstavnika odreda Abu Harisa, pomoćnik komandanta je iznio prijedlog da svi strani pripadnici polože zakletvu da će poštovati zakone RBiH, da se neće miješati u unutrašnju politiku RBiH i da će u borbama učestvovati samo na način koji je u skladu s Allahovim putem.¹⁶⁶⁶

821. Što se tiče poštovanja lokalnih zakona, jedan svjedok je naveo primjer pripadnika odreda “El Mudžahidin” protiv kojeg se vodio postupak pred Okružnim vojnim sudom u Travniku i koji je osuđen zato što je u jesen 1993. iz sela Kljaci otjerao suprugu svjedoka zato što je bila dijete iz miješanog braka.¹⁶⁶⁷

822. I konačno, na ovom mjestu valja pomenuti odluku predsjednika RBiH, Alije Izetbegovića, od 5. augusta 1994. u vezi s unapređenjima pripadnika ABiH.¹⁶⁶⁸ U odluci se pominje da je među unaprijeđenima pet pripadnika odreda “El Mudžahidin”. Abu Mali, koji se u odluci pominje u svojstvu komandanta odreda, unaprijeđen je u čin kapetana prve klase. Isto tako, u čin kapetana unaprijeđene su sljedeće osobe: Abu Ejmen, pomoćnik komandanta za bezbjednost, Abul Haris, pomoćnik komandanta za moral i vjerska pitanja, Fadil Al-Hamdani, pomoćnik komandanta za logistiku i Bela Muatez, zamjenik komandanta odreda.

c) Borbe

823. Čini se da je se novi odred odlučilo iskoristiti iskoristi u borbi već 16. augusta 1993., odnosno samo tri dana nakon Delićevog naređenja. Tog dana je komandant 3. korpusa uputio pismo komandantu OG “Bosanska krajina”, u kojem ga obavještava da je 50 pripadnika odreda “El Mudžahidin” spremno otići na frontu kod Zavidovića.¹⁶⁶⁹ Komandant 3. korpusa traži od komandanta Operativne grupe da ga

---

¹⁶⁶⁵ DH 165.8.

¹⁶⁶⁶ DH 165.8.

¹⁶⁶⁷ Remzija Šiljak, T(f) 10614, 10634, 10642.

¹⁶⁶⁸ P 296.

¹⁶⁶⁹ P 671.

Prijevod

obavijesti da li želi da mu se pošalje ta grupa ljudi i traži da do idućeg dana dostavi odgovor. Vijeće nema podataka o tome što je uslijedilo nakon tog pisma.

824. Potom, naređenjem od 28. augusta 1993.,¹⁶⁷⁰ upućenim OG “Bosanska krajina”, 306. brigadi i samostalnom odredu “El Mudžahidin”, optuženi Hadžihasanović nalaže da se odred prepotčini 306. brigadi kako bi se postigla efikasnija koordinacija u izvršenju borbenih operacija. Čini se da to naređenje nije izvršeno budući da odred nije želio izvršavati naređenja komande 306. brigade.¹⁶⁷¹

825. Na osnovu jednog drugog naređenja¹⁶⁷² koje je potpisao Merdan,¹⁶⁷³ datiranog 6. septembra 1993. i upućenog OG “Bosanska krajina”, kao i samostalnom odredu “El Mudžahidin”, odred je direktno potčinjen OG “Bosanska krajina” s ciljem izvođenja predstojećih borbenih dejstava po planu komande Operativne grupe.

826. U razdoblju od 5. do 7. septembra 1993. odred “El Mudžahidin” je aktivno učestvovao u borbenim dejstvima u zoni odgovornosti OG “Bosanska krajina”.¹⁶⁷⁴ Konkretno, odred je učestvovao u operacijama u sektorima Zabilje – Ograde – Pokrajčići i Grbavica, gdje se odred borio u zonama odgovornosti 27., 306. i 325. brigade. Dana 5. septembra 1993. godine 306. brigada je vodila napad u koordinaciji sa 27. brigadom, 325. brigadom i odredom “El Mudžahidin”.¹⁶⁷⁵ Te večeri je 306. brigada dobila naređenje da vrši izviđanja zajedno s komandom odreda “El Mudžahidin”.¹⁶⁷⁶ Idućeg dana četiri jedinice angažovane u dva borbena sektora izvršile su procjenu broja mrtvih i ranjenih. U odredu je poginulo dvoje, a ranjeno deset ljudi. Tri druge jedinice imale su otprilike isti broj ranjenih i mrtvih.¹⁶⁷⁷ Dana 7. septembra 1993. godine 325. brigada našla se u velikim poteškoćama u sektoru Grbavice. Jedinica je zatražila pomoć odreda “El Mudžahidin” kako bi odbila napad HVO-a.¹⁶⁷⁸ OG “Bosanska krajina” je organizovala pomoć. Sipić i Beba su otišli da rasporede vojnu policiju iz sastava Operativne grupe, dok su istovremeno

¹⁶⁷⁰ P 792/DH 165.7.

¹⁶⁷¹ Vezir Jusufspahić, T(f) 14028, 14046 do 14049; Džemal Merdan, T(f) 13170; Remzija Šiljak, T(f) 10611, 10627 do 10628.

¹⁶⁷² P 440.

¹⁶⁷³ Mustafa Poparić, T(f) 14538.

¹⁶⁷⁴ P 482; P 617; C 11, str. 1-2, 13; C 12, str. 12-15; C 18, str. 37. U vezi s odvijanjem borbi vidi takođe P 851, borbeni izvještaj optuženog Hadžihasanovića upućen Vrhovnoj komandi.

¹⁶⁷⁵ C 18, p 37.

¹⁶⁷⁶ C 12, str. 12.

¹⁶⁷⁷ C 11, str. 1-2; C 12, p 13. Video-kaseta P 482 pominje dvojicu mrtvih; T(f) 8543.

¹⁶⁷⁸ C 11, str. 13; C 12, str. 15. U vezi s napadom HVO-a vidi takođe P 851.

Prijevod

mudžahedini otišli u pomoć 325. brigadi.¹⁶⁷⁹ Dana 9. septembra 1993. komandant odreda “El Mudžahidin” posjetio je štab 306. brigade.¹⁶⁸⁰

827. Više svjedoka dalo je iskaze u vezi s borbama koje su se odvijale 18. septembra 1993. u sektoru Krušice, nedaleko Viteza, u kojima je učestvovao odred “El Mudžahidin”. Jedan od njih, svjedok Fikret Čuskić, izjavio je da je Alagić, komandant OG “Bosanska krajina”, izdao naređenje da mudžahedini učestvuju u borbenim dejstvima na strani 17. brigade.¹⁶⁸¹ Tokom idućih deset dana taj svjedok je više puta kontaktirao s predstavnicima odreda, konkretno s Abu Harisom koji je istovremeno služio kao prevodilac.¹⁶⁸² Svjedoci se slažu da operacije nisu bile potpuno uspješne. Naime, ABiH je pretrpjela teške gubitke zbog borbenih metoda mudžahedina.¹⁶⁸³ Svjedok Fikret Čuskić je naveo da je poginulo 16 ljudi, dok je njih 78 ranjeno,¹⁶⁸⁴ a svjedok Ahmed Kulenović pomenuo je 12 poginulih vojnika i 80 ili 90 ranjenih.¹⁶⁸⁵ U operativnom dnevniku OG “Bosanska krajina” navodi se 15 poginulih i 70 ranjenih, od kojih su 4 poginula i 16 ranjenih vojnika bili pripadnici odreda “El Mudžahidin”.¹⁶⁸⁶

828. Dana 9. oktobra 1993. komandant OG “Zapad” zatražio je pismenim putem od komandanta 3. korpusa dopuštenje za korištenje jednog dijela odreda “El Mudžahidin” u operacijama u regionu Gornjeg Vakufa.¹⁶⁸⁷ U njegovom pismu se navodi da su se predstavnici odreda izjasnili da su spremni učestvovati u tim operacijama, no da – prema njihovim riječima – njihovo učešće ovisi o naređenju komandanta 3. korpusa.¹⁶⁸⁸ U svom odgovoru od 10. oktobra 1993. optuženi Hadžihasanović objašnjava da je odred još uvijek prepotčinjen OG “Bosanska

¹⁶⁷⁹ C 12, str. 15.

¹⁶⁸⁰ P 617.

¹⁶⁸¹ Fikret Čuskić, T(f) 12129. Iz transkripta nije jasno kome je upućeno ovo naređenje.

¹⁶⁸² Fikret Čuskić, T(f) 12128.

¹⁶⁸³ Fikret Čuskić, T(f) 12151 do 12152, 12158; Ahmed Kulenović, T(f) 13905; Džemal Merdan, T(f) 13170 do 13171.

¹⁶⁸⁴ Fikret Čuskić, T(f) 12152.

¹⁶⁸⁵ Ahmed Kulenović, T(f) 13905.

¹⁶⁸⁶ C 12, str. 13. Video-kaseta P 482 pominje tek jednog mrtvog i nekolicinu ranjenih; T(f) 8545.

¹⁶⁸⁷ P 618.

¹⁶⁸⁸ P 618: “Danas su kod mene bili predstavnici odreda “El Mudžehedin” i u razgovoru sa mnom izrazili spremnost da dio svoje jedinice uključe u dejstva na prostoru G. Vakufa. Prema njihovim riječima uslov za to je vaše naređenje.” (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: “Representatives of detachment *El Mudžahedin* visited me today and stated their readiness to engage a part of their unit in activities in the area of G. Vakuf. According to them, it is conditioned with your order”.

Prijevod

krajina”, te da je angažovan u borbenim dejstvima u dolini Lašve.¹⁶⁸⁹ U operativnom dnevniku te operativne grupe pominje se za datum 9. oktobar 1993. da mudžahedini još nisu spremni učestvovati u predstojećim borbama.¹⁶⁹⁰

829. Ratni dnevnik i operativni dnevnik OG “Bosanska krajina” ponovo pominju borbe koje su 308. brigada i odred “El Mudžahidin” 24. oktobra 1993. vodili u regiji Novi Travnik – Gornji Vakuf.¹⁶⁹¹ Ujutro 24. oktobra 1993. pokrenut je napad tokom kojeg je ranjen komandant odreda “El Mudžahidin”. Poslije podne je HVO izveo protivnapad. Na kraju borbi 308. brigada imala je 4 poginulih i 17 ranjenih, dok je odred izgubio 3 ljudi, a 8 je ranjeno.

830. Naređenjem od 4. decembra 1993., upućenim komandi OG “Bosanska krajina” i komandi odreda “El Mudžahidin”, komandant 3. korpusa je ponovo prepotčinio odred “El Mudžahidin” OG “Bosanska krajina”.¹⁶⁹² To naređenje o prepotčinjavanju detaljnije je od onog od 6. septembra 1993. Njime se od komandanta odreda traži da se javi komandantu OG “Bosanska krajina”. Komandant te operativne grupe zadužen je za rješavanje svih pitanja vezanih za učestvovanje odreda u borbama, konkretno za logističku podršku, sredstva veze, obavezu raportiranja, kao i planiranje borbenih operacija u kojima odred učestvuje.

831. Kasniji razvoj situacije slabo je poznat. No, svjedok Remzija Šiljak govorio je o pripremama u decembru 1993., za operaciju kojoj je cilj bio pomoći Bošnjacima u opsadi u Starom Vitezu, u čemu je trebala pomoći i jedinica “El Mudžahidin”.¹⁶⁹³ Svjedok se s odredom “El Mudžahidin” susreo “kao jedinicom” u okviru tih priprema u decembru.¹⁶⁹⁴ U izvještaju komandanta 3. korpusa od 24. decembra 1993., upućenom Štabu Vrhovne komande, pominje se u vezi s aktivnostima OG “Bosanska krajina” da su borbene operacije, u kojima je zajedno s drugim jedinicama trebao učestvovati odred “El Mudžahidin”, odgođene za jedan dan zbog izviđanja koje je još uvijek u toku.¹⁶⁹⁵

---

¹⁶⁸⁹ P 492.

¹⁶⁹⁰ C 11, str. 66.

¹⁶⁹¹ P 925.4, str. 4; C 13, str. 64-65.

¹⁶⁹² P 451. Vidi takođe Džemal Merdan, T(f) 13171 do 13172.

¹⁶⁹³ Remzija Šiljak, T(f) 10625 do 10626, 10639 do 10640. Svjedok je bio načelnik štaba OG “Bosanska krajina”; T(f) 10639 do 10640.

¹⁶⁹⁴ Remzija Šiljak, T(f) 10639.

¹⁶⁹⁵ P 495.

d) Uslovi i metode borbe

832. Nekoliko bivših pripadnika 3. korpusa govorilo je o uslovima koje su postavljali pripadnici odreda “El Mudžahidin” prije no što bi pristali učestvovati u borbama, kao i o njihovim metodama borbe.

833. Dvojica svjedoka naglasili su da su pripadnici odreda insistirali na očuvanju svoje nezavisnosti. Sebi su uzimali pravo odlučivanja hoće li ili ne učestvovati u nekoj borbenoj operaciji. Budući da nisu “prihvatili naređenja”, valjalo ih je uvjeriti da izvrše određenu “misiju”,¹⁶⁹⁶ te poslati grupe pregovarača da bi se utvrdilo hoće li odred učestvovati u borbama.¹⁶⁹⁷ Komunikacija s odredom bila je utoliko teža budući da njihove baze niko nije imao pristupa niti je bio dobrodošao.¹⁶⁹⁸ Tako posjet komandanta OG “Bosanska krajina” bazi Poljanice u augustu 1993. nije doveo do očekivanih rezultata.¹⁶⁹⁹ Želja za nezavisnošću odreda “El Mudžahidin” znatno je uticala na način na koji su njegovi pripadnici učestvovali u borbama. Prema riječima jednog svjedoka, odred je tražio da mu budu povjerene “specijalne misije”; bilo je teško ocijeniti provedbu njihovih akcija budući da su iz borbenih zona odlazili a da nisu podnijeli izvještaj o odvijanju operacija.¹⁷⁰⁰

834. Ta želja za nezavisnošću priziva u sjećanje dokaze koji se odnose na način na koji su mudžahedini sudjelovali u borbama prije osnivanja odreda “El Mudžahidin”.¹⁷⁰¹ Na tu značajnu pojedinost nailazimo i u sadržaju pisma jednog od pripadnika odreda.¹⁷⁰² U njemu stoji sljedeće: “Mi smo sada jedan odred, imamo svoje tijelo, koje je formalno pod Armijom, ali nam ona ne može narediti da idemo u akcije bez naše volje”.¹⁷⁰³ Nije isključeno da je priznanje takve nezavisnosti odreda bilo predmetom sporazuma između Sakiba Mahmuljina i predstavnika mudžahedina nakon 23. jula 1993.¹⁷⁰⁴

¹⁶⁹⁶ Ahmed Kulenović, T(f) 13921. T(e) 13921, govori o “misiji”

¹⁶⁹⁷ Fikret Čuskić, T(f) 12087, 12130 do 12131.

¹⁶⁹⁸ Fikret Čuskić, T(f) 12087; Ahmed Kulenović, T(f) 13907, 13915, 13924.

¹⁶⁹⁹ Ahmed Kulenović, T(f) 13921.

¹⁷⁰⁰ Ahmed Kulenović, T(f) 13920.

¹⁷⁰¹ P 434; P 447. Vidi takođe *supra* par. 541.

¹⁷⁰² DH 271.

¹⁷⁰³ DH 271. (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: “We are now one unit, we have our own body which is formally under the control of the Army, but the Army cannot order us to engage in actions against our will.”

¹⁷⁰⁴ Vidi *supra*, par. 810-811.

Prijevod

835. Iz naređenja Komande 3. korpusa od 4. decembra 1993. u vezi s prepotčinjavanjem jedinice “El Mudžahidin” OG “Bosanska krajina”, o kojem se govori gore u tekstu,¹⁷⁰⁵ vidljiva je želja 3. korpusa da ograniči slobodu djelovanja odreda “El Mudžahidin” budući da autor naređenja izričito navodi da će komandant OG “Bosanska krajina” utvrđivati plan borbenih dejstava i borbenu upotrebu jedinice.¹⁷⁰⁶

3. Zaključci

a) Komanda *de jure*

836. Na osnovu prethodno navedenog Vijeće izvodi sljedeće zaključke.

837. Odluka nadležnih organa ABiH o osnivanju specijalne jedinice kojom bi se mudžahedine uvelo u sastav Armije temeljila se na dva različita motiva. S jedne strane, bila je motivisana željom da se mudžahedini koriste u borbi protiv srpskih snaga i snaga HVO-a; u prijedlogu 3. korpusa od 12. augusta 1993. govori se čak o “potrebi” njihovog korištenja u borbi. S druge strane, o čemu je bilo riječi na drugom mjestu u Presudi, tom odlukom željelo se okončati postojanje neregularne grupe boraca koji su koristili “nedopuštene borbene metode”, za što 3. korpus nije želio snositi odgovornost.¹⁷⁰⁷

838. Mudžahedini su izrazili spremnost da uđu u službeni sastav ABiH. Ta spremnost vidljiva je iz pismenog zahtjeva upućenog 3. korpusu.¹⁷⁰⁸ Ona je posljedica prethodnih pregovora vođenih između Sakiba Mahmuljina i predstavnika odreda. Moguće je da je takva volja postojala već prije tih pregovora i da se tom prilikom konkretizovala.

839. ABiH i mudžahedini pronašli su zajednički jezik i postigli temeljni sporazum o integraciji mudžahedina u 3. korpus. Iz tog sporazuma proizašao je prijedlog Komande 3. korpusa od 12. augusta 1993. i naređenje Štaba Vrhovne komande ABiH od 13. augusta 1993. Sporazum je popraćen svečanošću povodom osnivanja odreda u bazi mudžahedina kojoj su prisustvovali komandant OG “Bosanska krajina” Alagić i Sakib Mahmuljin, posrednik u pregovorima.

¹⁷⁰⁵ Vidi *supra*, par. 830.

¹⁷⁰⁶ P 451; Džemal Merdan, T(f) 13171 do 13172.

¹⁷⁰⁷ Vidi *supra*, par. 552.

¹⁷⁰⁸ P 438/DH 165.5. Video-kaseta P 482, T(f) 8542, u kojoj se govori o zahtjevima koje su “prihvatile” “vođe bosanske armije”.

Prijevod

840. Posljedica sporazuma bila je da je sredinom augusta 1993. jedna jedinica mudžahedina počela djelovati pod izravnom nadležnošću 3. korpusa. Komanda 3. korpusa mogla je jedinicu prepotčinjavati operativnim formacijama 3. korpusa.

841. Sadržaj tri naređenja kojima je Komanda 3. korpusa prepotčinjavala odred “El Mudžahidin” drugim formacijama od kraja augusta do početka decembra 1993., kao i formulacije korištene u tim dokumentima, ne ostavljaju mjesta sumnji o službenom postojanju odreda. Isto vrijedi i za pismo optuženog Hadžihasanovića od 16. augusta 1993. upućeno komandi OG “Bosanska krajina”, te za pisma koja su razmijenili komanda OG “Zapad” i komandant 3. korpusa u oktobru 1993.¹⁷⁰⁹ I konačno, postojanje odreda potvrđeno je i odlukom od 8. augusta 1994. predsjednika Alije Izetbegovića u vezi s unapređenjem pripadnika ABiH. Čini se jednostavno nemogućim da se unaprijedi pet pripadnika formacije koja službeno ne postoji.

842. Vijeće ima na umu iskaz Mustafe Poparića u kojem je on naglasio da se čini da se nisu poštovala sva pravila koja su važila za osnivanje jedinica u ABiH. Međutim, ta pravila su izgleda bila više administrativne no konstitutivne naravi. Čini se da su sve upletene strane, uključujući i mudžahedine, Delićevo naređenje od 13. augusta 1993. smatrale aktom kojim se *de jure* osniva odred “El Mudžahidin”. Upravo je zbog toga odred mogao biti u tri navrata prepotčinjen drugim formacijama 3. korpusa. Treći korpus je odred koristio u borbenim dejstvima, iako administrativna procedura osnivanja jedinice nije bila ispoštovana. To takođe objašnjava kako je predsjednik Izetbegović mogao unaprijediti pet pripadnika odreda.

843. Vijeće zaključuje da je od 13. augusta 1993. odred “El Mudžahidin” bio *de jure* pod komandom optuženog Hadžihasanovića.

b) Efektivna kontrola

844. Vijeće će se sada osvrnuti na pitanje da li je odred “El Mudžahidin” bio pod efektivnom kontrolom optuženog Hadžihasanovića.

845. S tim u vezi valja prvo podsjetiti na presudu Žalbenog vijeća u predmetu *Čelebići*, u kojoj u vezi s odnosom komande *de jure* i efektivne kontrole stoji sljedeće:

---

¹⁷⁰⁹ P 671; P 618; P 492.

Uopšteno govoreći, činjenica da je neko imao ovlasti *de jure* sama po sebi ne mora biti dovoljna da bi mu se pripisala komandna odgovornost ako se to ne ogleda u efektivnoj kontroli, premda sud može uzeti kao prezumpciju da posjedovanje takvih ovlasti *prima facie* povlači efektivnu kontrolu, izuzev ako se ne dokaže suprotno.¹⁷¹⁰

846. Valja utvrditi da li je presumpcija koja se pominje u presudi Žalbenog vijeća opovrgnuta dokazima u ovom predmetu.

847. Vijeće kao prvo konstatuje da je Komanda 3. korpusa u tri navrata naredila prepotčinjavanje odreda “El Mudžahidin” drugim jedinicama korpusa u svrhu učestvovanja u borbenim dejstvima. Iako su pripadnici odreda odbili poslušati naređenje o prepotčinjavanju 306. brigadi, to svakako nije bio slučaj s druga dva naređenja kojima je odred prepotčinjen OG “Bosanska krajina”.

848. U prvom periodu nakon prepotčinjavanja OG “Bosanska krajina” odred je učestvovao u više borbi na strani jedinica koje su sačinjavale operativnu grupu. Te borbe odvijale su se u septembru i oktobru 1993., pod komandom OG “Bosanska krajina”. Nema naznaka da se odred borio izvan okvira koje je utvrdila komanda Operativne grupe. Naprotiv, tokom sastanka s komandantom jedne druge operativne grupe predstavnici odreda su naveli da im je potrebno odobrenje komandanta 3. korpusa kako bi mogli učestvovati u borbama koje je vodila ta druga operativna grupa. Iz toga se može izvući zaključak da je odred djelovao u okviru OG “Bosanska krajina” i da nije pokretao nezavisne operacije na vlastitu inicijativu.

849. No, istina je da je odred u 3. korpusu imao poseban položaj. Na primjer, odred je sebi uzimao pravo odlučivanja hoće li učestvovati u borbama. Bilo je teško kontaktirati i komunicirati s pripadnicima odreda. Pripadnici odreda zahtijevali su specijalne misije i odlazili su s fronta a da nisu podnijeli izvještaje o odvijanju borbi. Uz to, nisu postojale informacije o identitetu pripadnika odreda, kao ni o drugim aspektima njegovog funkcionisanja.

850. Valja, međutim, konstatovati da je taj poseban položaj 3. korpusa prihvatio, utoliko što to 3. korpusu i njegovim jedinicama nije predstavljalo prepreku da taj odred koriste u borbama i za ostvarivanje vojne prednosti. Valja takođe konstatovati da Komandu 3. korpusa ništa nije obavezivalo da odred koristi u borbama. Time što ga je ipak odlučio koristiti, Korpus je prihvatio sve posljedice koje iz toga proizlaze i time neizbježno prihvatio punu odgovornost.

¹⁷¹⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 197.

Prijevod

851. U praksi ovog Međunarodnog suda utvrđeno je više pokazatelja za utvrđivanje efektivne kontrole komandanta nad njegovim snagama.¹⁷¹¹ U ovom predmetu Vijeće se konkretno uvjerilo u postojanje sljedećih pokazatelja:

- ovlasti da se izdaju naređenja i da se kontroliše njihovo provođenje;
- vođenje borbenih operacija s korištenjem dotičnih snaga;
- nepostojanje bilo čijih drugih ovlasti nad dotičnim snagama.

S druge strane, uprkos posebnom položaju odreda u 3. korpusu, nema dokaza koji bi bili protivni presumpciji efektivne kontrole koju je formulisalo Žalbeno vijeće u presudi u predmetu *Čelebići*.

852. Ukratko, Vijeće konstatuje da je u kontekstu oružanog sukoba u srednjoj Bosni nakon stvaranja odreda "El Mudžahidin" postojala veza subordinacije između odreda i Komande 3. korpusa.¹⁷¹² Vijeće podsjeća na riječi svjedoka Džemala Merdana koji je, govoreći o tom periodu, prihvatio, barem načelno, da je "sigurno da u momentu kada se izvrši krivično djelo, a to Komanda Korpusa sazna ili sumnja da je izvršeno krivično djelo od nekog pripadnika odreda "El Mudžahidin", onda bi se prema njemu postupilo isto kao i prema ostalim pripadnicima 3. korpusa".¹⁷¹³ Vijeće takođe podsjeća da je protiv jednog pripadnika odreda pokrenut postupak pred Okružnim vojnim sudom u Travniku.¹⁷¹⁴

853. Vijeće zaključuje da je od 13. augusta 1993. optuženi Hadžihasanović vršio efektivnu kontrolu nad pripadnicima odreda "El Mudžahidin".

---

¹⁷¹¹ Vidi *supra*, par. 82-84.

¹⁷¹² Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 303.

¹⁷¹³ Džemal Merdan, T(f) 13834 do 13835.

¹⁷¹⁴ Vidi *supra* par. 821.

VI. SREDSTVA SPREČAVANJA I KAŽNJAVANJA KOJA SU BILA NA RASPOLAGANJU OPTUŽENIMA

854. Vijeće podsjeća da se odgovornost optuženih može utvrditi na osnovu analize mjera koje su preduzimali. Zbog toga je potrebno istaknuti kontekst u kojem su optuženi djelovali i sredstva koja su im bila na raspolaganju. Upravo u tom svjetlu treba podsjetiti na sredstva kojima su raspolagali optuženi, ali i na opšte mjere koje su preduzeli. Naime, opšte mjere ne oslobađaju nadređenog krivične odgovornosti ako nije preduzeo konkretne mjere u cilju sprečavanja ili kažnjavanja radnji o kojima je imao saznanja. Međutim, one pomažu u procjeni načina na koji su optuženi pokušali ispuniti svoje obaveze u kontekstu konkretnih okolnosti, a imaju i odlučujuću ulogu prilikom utvrđivanja olakotnih okolnosti.

855. Upravo zbog toga će Vijeće u ovom dijelu najprije analizirati sredstva koja su optuženima bila na raspolaganju za sprečavanje i kažnjavanje nedopuštenih radnji, kao i korake koje su optuženi preduzeli, a tek će potom odrediti stepen njihove odgovornosti.

A. Obuka

856. Vijeće napominje da je, prema svjedočenjima koje je saslušalo i dokumentima uvedenim u dokazni materijal, optuženi Hadžihasanović od trenutka svog imenovanja pokušao staviti naglasak na obuku svojih vojnika, iako je 3. korpus bio u teškoj situaciji zbog nedostatka ljudstva i oružja, te zbog borbi u Bosni i Hercegovini.¹⁷¹⁵ Tu želju da se što je brže moguće obuču novi regruti nalazimo u velikom broju naredbi Vrhovne komande.¹⁷¹⁶ Na nivou operativnih grupa i brigada, komande tih jedinica takođe su stavljale naglasak na obuku regruta.¹⁷¹⁷

857. Optuženi Hadžihasanović je organizovao podjelu kopija Ženevske konvencije i svojim vojnicima ukazao na obaveze koje iz nje proizlaze.¹⁷¹⁸ To poštivanje međunarodnih konvencija u vezi s međunarodnim humanitarnim pravom tražilo je

¹⁷¹⁵ Uvodna riječ optuženog Hadžihasanovića, par. 91-101.

¹⁷¹⁶ P 348; P 249; P 672; DH 154.2; DH 154.11

¹⁷¹⁷ Remzija Šiljak, T(f) 10554, 10555, 10560 do 10561; Džemal Merdan, T(f) 12973 i 12974.

¹⁷¹⁸ P 282; P 316; DH 160.5; Džemal Merdan, T(f) 13298.

Prijevod

Predsjedništvo Republike Bosne i Hercegovine, koje je donijelo akte i izdalo naredbe u tu svrhu,¹⁷¹⁹ kao i Vrhovna komanda, koja je bila zadužena za njihovu primjenu.¹⁷²⁰

858. Optuženi Hadžihasanović je takođe osnovao pravnu službu koja je djelimično bila zadužena da podučava oficire o pravnim obavezama kojih su se morali pridržavati, te da među pripadnicima brigade raspućava pravne propise koji važe u oružanim sukobima.¹⁷²¹

859. Vijeće takođe napominje da je optuženi Hadžihasanović pokušavao svoje vojnike obučiti vojnoj disciplini, što podrazumijeva i poštivanje naredbi¹⁷²² i stalni prijenos informacija unutar vojne hijerarhije.¹⁷²³ Predsjedništvo Republike Bosne i Hercegovine formiralo je pravni okvir kako bi se osiguralo poštivanje vojne discipline u redovima ABiH.¹⁷²⁴ Vrhovna komanda je izdala naređenja kako bi osigurala disciplinu unutar ABiH, te je tražila podnošenje izvještaja o određenim radnjama o kojima je bila obaviještena.¹⁷²⁵ Vijeće međutim naglašava da raspolaže samo malim brojem dokaza o mjerama koje je Amir Kubura preduzeo u cilju obuke svojih vojnika i njihovog podučavanja pravnim obavezama koje su bili dužni poštovati.¹⁷²⁶

B. Vojna policija

860. Jedinice vojne policije postojale su u sklopu 3. korpusa kao i pojedinih brigada potčinjenih 3. korpusu. Zadaća tih jedinica bila je uglavnom sprečavanje kriminalnih aktivnosti i, ako se ukaže potreba, podnošenje izvještaja o tome komandantima brigada odnosno okružnim vojnim tužiocima kako bi ovi protiv počinilaca preduzeli neophodne kaznene mjere. Jedinice vojne policije učestvovala su i u borbama. Vijeće će, s jedne strane, vidjeti da je u obavljanju tih zadataka vojna policija nailazila na probleme zbog nedostatka ljudstva, adekvatnog naoružanja i situacije na terenu, a s druge strane, da su mjere preduzete s ciljem sprečavanja zločina bile osujećene činjenicom da su se neki pripadnici vojne policije bavili kriminalnim aktivnostima.

¹⁷¹⁹ P 511; P 120; P 361; DH 1407 i P 243.

¹⁷²⁰ P 266; P 316.

¹⁷²¹ Uvodna riječ optuženog Hadžihasanovića, par. 101; vidi na primjer: P 324; P 335; DH 158/2; DH 158/3; P 282; P 300; P 326 i P 255.

¹⁷²² Vidi na primjer: P 293.

¹⁷²³ P 255; P 271.

¹⁷²⁴ P 120; P 243; P 250 i Džemal Merdan, T(f) 13298.

¹⁷²⁵ DH 2108; P 512; P 348; P 249.

¹⁷²⁶ Vidi *infra*, par. 1162 i 1164.

1. Organizacija

a) Status, uloga i područje nadležnosti

861. Djelatnost vojne policije propisana je Pravilom za rad vojne policije ABiH¹⁷²⁷ donesenim 8. septembra 1992., uredbama koje je donijela Komanda 3. korpusa, te Zakonom o krivičnom postupku.¹⁷²⁸

862. Prema odredbama Pravila za rad vojne policije ABiH, glavni zadatak vojne policije bio je osigurati zaštitu vitalnih elemenata komandovanja, pogotovo od terorističkih akcija ili sabotaze. Vojna policija je imala poseban zadatak da spriječi ili eventualno vodi istragu o kažnjivim aktivnostima u kojima su učestvovali pripadnici oružanih snaga ili drugi građani, ali samo kad su se prekršaji odnosili na vojnu imovinu ili kad su bili u nadležnosti vojnih sudova.¹⁷²⁹

863. Te zadatke su obavljale razne službe koje su činile vojnu policiju. Tako je služba obezbjeđenja bila zadužena za zaštitu vitalnih dijelova zapovjedništva, u sklopu čega je preduzimala mjere zaštite vitalnih objekata kao što su štabovi, vojni zatvori i ceste koje do njih vode.¹⁷³⁰ Tako je, na primjer, bataljon vojne policije imao dužnost da osigura prihvrat ratnih zarobljenika u KP domu Zenica.¹⁷³¹

864. Potražna služba je preduzimala taktičke i tehničke mjere, te akcije vojne policije preduzete na osnovi zakona, a koje su se ticale krivičnih postupaka (ili pak na osnovi naredbi nadređenih oficira u svrhu provođenja istrage o živim ili preminulim pojedincima ili o imovini.¹⁷³²).

865. Patrolna služba bila je, između ostalog, zadužena da štiti lica i vojne objekte i brine se za bezbjednost vojnih konvoja. Osim toga, bila je zadužena za istragu i hapšenje počinitelja prekršaja u nadležnosti vojnih sudova.¹⁷³³ Ta služba se takođe bavila prijevozom, pod pratnjom, uhapšenih lica i ratnih zarobljenika za vrijeme rata.

866. Zadaci sprovodničke službe obuhvatali su mjere i postupke preduzete za vrijeme pritvora zatvorenika odnosno zapljene dokumenata ili dobara od trenutka od

¹⁷²⁷ Zaim Mujezinović, T(f) 17402, 17403 i 17416.

¹⁷²⁸ Zaim Mujezinović, T(f) 17403 i 17416.

¹⁷²⁹ P 328, par. 1; Semir Šarić, T(f) 17304; Izet Mahir, T(f) 16775.

¹⁷³⁰ P 328, par. 26.

¹⁷³¹ Zaim Mujezinović, T(f) 17470 do 17471.

¹⁷³² P 328, par. 30.

¹⁷³³ P 328, par. 36.

Prijevod

kojeg su bili u nadležnosti vojne policije pa sve do trenutka kad bi bili predati u ruke nadležnih organa.¹⁷³⁴ U predmetu koji je pred nama, u situacijama kad je uhapšeno mnogo ratnih zarobljenika ili kad su oni bili “izuzetno važni”, načelnik bezbjednosti 3. korpusa je ocjenjivao da li će jedinice vojne policije učestvovati u njihovom prijevozu do centra za prihvrat ratnih zarobljenika.¹⁷³⁵ Tako je u januaru 1993. jedna četa vojne policije poslata u Lašvansku regiju kako bi osigurala premještanje ratnih zarobljenika u KP dom Zenica.¹⁷³⁶

867. Služba dežurstva vojne policije bila je zadužena za objedinjavanje podataka o nedozvoljenim radnjama pripadnika oružanih snaga koje su počinjene izvan službe, te o nedozvoljenim radnjama koje su u nadležnosti vojnih sudova.¹⁷³⁷ U predmetu po kojem Vijeće rješava, ta služba je primala i prenosila informacije dežurnim službama drugih jedinica vojne policije 24 sata dnevno.¹⁷³⁸

868. Služba bezbjednosti vojnog saobraćaja brinula se za obavljanje zadataka kojima je cilj bio osigurati nesmetan prolaz vojnim konvojima na putevima.¹⁷³⁹

869. Služba suzbijanja kriminaliteta vojne policije preduzimala je mjere i sprovodila akcije koje su, prema zakonu o krivičnom postupku koji je bio na snazi, bile u nadležnosti službi koje su bile dio MUP-a, a koji su se odnosili na krivična djela iz nadležnosti okružnih vojnih sudova.¹⁷⁴⁰

870. U obavljanju svojih funkcija pripadnici vojne policije imali su ovlasti da preduzimaju određeni broj mjera kao što su kontrola identiteta, sastavljanje i podnošenje izvještaja, hapšenje i pritvaranje pojedinaca.¹⁷⁴¹ U teoriji su jedinice vojne policije raspolagale istim tim ovlastima i koristile su ih prema civilima koji nisu bili pripadnici oružanih snaga ili pak strancima bez diplomatskog statusa, kad su njihova djela nanosila štetu oružanim snagama.¹⁷⁴²

871. U ovom predmetu je vojna policija vršila svoje ovlasti ne samo u odnosu na pripadnike ABiH, nego i u odnosu na civile kad su počinjena krivična djela u

¹⁷³⁴ P 328, par. 38.

¹⁷³⁵ Zaim Mujezinović, T(f) 17471, 17472 i 17474; Izet Mahir, T(f) 16799.

¹⁷³⁶ Semir Šarić, T(f) 17319.

¹⁷³⁷ P 328, par. 41.

¹⁷³⁸ Zaim Mujezinović, T(f) 17403; P 328, par. 42.

¹⁷³⁹ P 328, par. 43.

¹⁷⁴⁰ P 328, par. 49.

¹⁷⁴¹ Vidi DH 1996, DH 1997, DH 1998, DH 1999, DH 1938, DH 1939.

¹⁷⁴² P 328, par. 24.

Prijevod

nadležnosti okružnih vojnih sudova, odnosno kad su prekršaji nanosili štetu vitalnim interesima ABiH.¹⁷⁴³ Nasuprot tome, ako krivična djela koja su počinili civili nisu pripadala u nadležnost okružnih vojnih sudova, vojna policija nije imala pravo da interveniše; morale su da intervenišu službe Ministarstva unutrašnjih poslova.¹⁷⁴⁴

872. Komanda 3. korpusa je u više navrata podsjetila na obavezu koju imaju pripadnici vojne policije da preduzimaju sve potrebne mjere za otkrivanje i sprečavanje kriminalnih aktivnosti.¹⁷⁴⁵

b) Dvostruki komandni lanac

873. Vojnom policijom je komandovao zapovjednik jedinice koje je vojna policija bila dio.¹⁷⁴⁶ To komandovanje se vršilo posredstvom službe bezbjednosti kojoj je jedinica vojne policije bila pridružena.¹⁷⁴⁷ Unutar brigada i operativnih grupa, vodovima i četama vojne policije je komandovao zapovjednik vojne policije kojemu je nadređeni bio pomoćnik komandanta za bezbjednost unutar dotične brigade ili operativne grupe.¹⁷⁴⁸ Isto tako, bataljonom vojne policije komandovao je komandant 3. korpusa preko načelnika bezbjednosti 3. korpusa.¹⁷⁴⁹

874. Jedinice vojne policije morale su podnositi izvještaje o svom radu službama vojne bezbjednosti čiji su bile dio.¹⁷⁵⁰ Tako su službe vojne bezbjednosti dobivale informacije o aktivnostima jedinica vojne policije. Te su službe usmjeravale aktivnosti vojne policije i zadatak im je bio da komandanta brigade informišu o tim aktivnostima kako bi eventualno dobile druga naređenja ili uputstva.¹⁷⁵¹ Ipak, u ograničenim slučajevima kao što je kontraobavještajna djelatnost, službe bezbjednosti nisu imale obavezu podnositi izvještaj ni Komandi 3. korpusa, ni komandantu brigade, ni komandantima operativnih grupa.¹⁷⁵² Angažovanje jedinica vojne policije

¹⁷⁴³ Zaim Mujezinović, T(f) 17404; Semir Šarić, T(f) 17304 do 17305.

¹⁷⁴⁴ Zaim Mujezinović, T(f) 17405.

¹⁷⁴⁵ DH 1002.

¹⁷⁴⁶ P 328, par. 7; Zaim Mujezinović, T(f) 17413.

¹⁷⁴⁷ P 328, par. 8; Zaim Mujezinović, T(f) 17413 do 17414; Semir Šarić, T(f) 17337.

¹⁷⁴⁸ Zaim Mujezinović, T(f) 17416 do 17417.

¹⁷⁴⁹ Svjedok HF, T(f) 17166 do 17167.

¹⁷⁵⁰ Semir Šarić, T(f) 17336 do 17337; DH 1135, par. 7.

¹⁷⁵¹ Zaim Mujezinović, T(f) 17415.

¹⁷⁵² HF, T(f) 17289.

Prijevod

u borbenim dejstvima bilo je isključiva nadležnost komandanata brigada, odnosno operativnih grupa, te komandanta 3. korpusa.¹⁷⁵³

c) Broj policajaca

i) Bataljon vojne policije 3. korpusa

875. Kad je 1. decembra 1992. osnovan bataljon vojne policije,¹⁷⁵⁴ on je isprva bio sačinjen od jedne čete vojne policije.¹⁷⁵⁵ Tokom prve polovine 1993. godine bataljon vojne policije 3. korpusa imao je između 200 i 250 pripadnika. S razvojem zadataka vojne policije, taj broj je dosegnuo 400-450 pripadnika početkom druge polovice 1993. godine.¹⁷⁵⁶ Tako je, na primjer, Služba suzbijanja kriminaliteta, koja je u početku imala samo jedno odjeljenje, kasnije postala vod koji je imao dvadesetak pripadnika,¹⁷⁵⁷ među kojima je bilo osam do deset inspektora zaduženih za suzbijanje kriminala, četiri pravnika, dva kriminologa i šest do osam policajaca.¹⁷⁵⁸

876. Bataljon vojne policije 3. korpusa imao je komandu i nekoliko četa vojne policije. Komanda bataljona vojne policije imala je pak vlastitog komandanta i razne segmente koji su bili zaduženi za potpuni ustroj i funkcionisanje bataljona vojne policije.¹⁷⁵⁹ Tako su komandantu pomagali pomoćnik za personalne poslove, pomoćnik za sigurnost, pomoćnik za operativno-nastavne poslove, te pomoćnik za logistiku.¹⁷⁶⁰ Bataljon vojne policije takođe je imao čete vojne policije: 1. četa je bila zadužena za patrole i pratnju, 2. četa je bila zadužena za bezbjednost, 3. četa je vodila borbene akcije na terenu, a 4. četa je bila zadužena za kontrolu saobraćaja i transporta.¹⁷⁶¹ Tokom druge polovine 1993. godine osnovana je četa za antiterorističku djelatnost.¹⁷⁶² Svaka četa je imala komandu i tri voda. Vodovi su imali tri odjeljenja od kojih je svako imalo po osam pripadnika. To znači da je svaka četa brojala između 75 i 80 ljudi.¹⁷⁶³

¹⁷⁵³ Zaim Mujezinović, T(f) 17415 i 17417.

¹⁷⁵⁴ Zaim Mujezinović, T(f) 17425.

¹⁷⁵⁵ Zaim Mujezinović, T(e) 17407.

¹⁷⁵⁶ Zaim Mujezinović, T(f) 17408; Semir Šarić, T(f) 17338 i 17373; Izet Mahir, T(f) 16782.

¹⁷⁵⁷ Zaim Mujezinović, T(e) 17408 do 17409; Izet Mahir, T(f) 16782.

¹⁷⁵⁸ Semir Šarić, T(f) 17309.

¹⁷⁵⁹ Zaim Mujezinović, T(f) 17405.

¹⁷⁶⁰ Zaim Mujezinović, T(f) 17405 do 17406.

¹⁷⁶¹ Zaim Mujezinović, T(f) 17406 do 17407; Semir Šarić, T(f) 17304; Izet Mahir, T(f) 16781.

¹⁷⁶² Zaim Mujezinović, T(f) 17406 do 17407.

¹⁷⁶³ Zaim Mujezinović, T(f) 17408 do 17409.

Prijevod

ii) Jedinice vojne policije unutar brigada i operativnih grupa

877. Unutar svake brigade takođe je postojao vod odnosno četa vojne policije, što je vojnoj policiji omogućavalo da preduzima radnje u okviru svojih nadležnosti na mjestima na kojima je bila razmještena ABiH.¹⁷⁶⁴ Tako je svaka brdska brigada imala vod vojne policije, a svaka motorizovana brigada imala je četvu vojne policije.¹⁷⁶⁵ Vodovi vojne policije imali su od 27 do 31 pripadnika,¹⁷⁶⁶ dok su čete vojne policije brojale do 100 ili 120 ljudi.¹⁷⁶⁷ Te vodove odnosno čete vodio je zapovjednik vojne policije, a njegov pretpostavljeni bio je pomoćnik komandanta za bezbjednost brigade. Osoba nadležna za angažovanje vojnih jedinica u borbi bio je komandant brigade.¹⁷⁶⁸

878. Operativne grupe obično nisu imale četvu vojne policije.¹⁷⁶⁹ Međutim, zbog porasta kriminala osnovana je 26. juna 1993. u sklopu OG "Bosanska krajina" jedna četa vojne policije, koja je brojala oko stotinjak ljudi, osnovana s ciljem suzbijanja kriminala u čitavoj zoni odgovornosti OG "Bosanska krajina".¹⁷⁷⁰ Ta četa vojne policije imala je tri voda.¹⁷⁷¹ Tako je četa vojne policije OG "Bosanska krajina" koristila snage koje nisu bile uključene u borbena dejstva za organizaciju patrola i uspostavu kontrolnih punktova kako bi se spriječile nezakonite radnje, i to u čitavoj zoni odgovornosti Operativne grupe.¹⁷⁷² Toj četi je zadatak bio i obuka pripadnika vojne policije unutar brigada Operativne grupe.¹⁷⁷³ Vijeće ističe da je po njegovom saznanju OG "Bosanska krajina" bila jedina Operativna grupa koja je u svom sastavu imala jedinicu vojne policije.

---

¹⁷⁶⁴ Zaim Mujezinović, T(f) 17416; Izet Mahir, T(f) 16787.

¹⁷⁶⁵ Osman Menković, T(f) 14711 do 14712. Zaim Mujezinović, T(e) 17415. Čete vojne policije imale su između 75 i 80 ljudi dok su sekcije ili vodovi imali tri odjeljenja s po osam ljudi, Zaim Mujezinović, T(f) 17408 do 17409.

¹⁷⁶⁶ Izet Mahir, T(e) 16814; Asim Delalić, T(f) 16350; P 405; P 708.

¹⁷⁶⁷ Osman Menković, T(f) 14709.

¹⁷⁶⁸ Zaim Mujezinović, T(f) 17417.

¹⁷⁶⁹ Osman Menković, T(e) 14666.

¹⁷⁷⁰ Osman Menković, T(e) 14666, 14702, 14695 i 14696; DH 1920; svjedok HE, T(f) 16966 i 17019.

¹⁷⁷¹ Osman Menković, T(f) 14696, 14717 i 14718. Jedna četa vojne policije imala je između 75 i 80 pripadnika, Zaim Mujezinović, T(f) 17408 do 17409.

¹⁷⁷² Osman Menković, T(e) 14673.

¹⁷⁷³ Osman Menković, T(e) 14670; DH 1920.

Prijevod

iii) Odnosi između bataljona vojne policije 3. korpusa i jedinica vojne policije u sastavu brigada i operativnih grupa: naredbe o prepotčinjavanju

879. Bataljon vojne policije 3. korpusa nije bio nadređen jedinicama vojne policije unutar brigada i operativnih grupa i nije bio u mogućnosti da istima izdaje naredbe. To, međutim, nije isključivalo mogućnost koordinacije na terenu između bataljona vojne policije 3. korpusa i drugih jedinica vojne policije u kriznim situacijama ili prilikom traganja za počiniocima krivičnih djela.¹⁷⁷⁴ Kad neka jedinica vojne policije nije bila u stanju da se nosi sa situacijom na terenu zbog, na primjer, nedostatka ljudstva ili opreme, komandant 3. korpusa izdao bi naređenje, obično na prijedlog načelnika bezbjednosti 3. korpusa, da se određen broj pripadnika bataljona vojne policije angažuje na pružanju podrške i zajedničkim dejstvima s dotičnom jedinicom vojne policije.¹⁷⁷⁵ Takva naređenja izdavala su se na temelju procjene situacije na terenu¹⁷⁷⁶ i sadržavala su uputstva o tome kojoj će komandi pripadnici bataljona vojne policije biti potčinjeni.

880. Pripadnici bataljona vojne policije 3. korpusa mogli su ili biti prepotčinjeni jedinici na čijem teritoriju su se nalazili¹⁷⁷⁷ ili djelovati nezavisno.¹⁷⁷⁸ U tim situacijama jedinica vojne policije morala je sastavljati dnevne ili sedmične izvještaje koji su se kasnije, preko bataljona vojne policije, prenosili službi bezbjednosti 3. korpusa.¹⁷⁷⁹ Bataljon vojne policije 3. korpusa je u više navrata bio raspoređen u sektore izvan svog uobičajenog područja djelovanja¹⁷⁸⁰ kako bi spriječio neprihvatljive aktivnosti¹⁷⁸¹ ili pak pomogao u sprečavanju nediscipline, pljački ili paleža.¹⁷⁸²

¹⁷⁷⁴ Zaim Mujezinović, T(f) 17417; svjedok HF, T(f) 17156; Izet Mahir, T(f) 16787 do 16788.

¹⁷⁷⁵ Zaim Mujezinović, T(f) 17418; Semir Šarić, T(f) 17312 do 17313.

¹⁷⁷⁶ Zaim Mujezinović, T(f) 17423.

¹⁷⁷⁷ Vidi DH 161.4; DH 161.13.

¹⁷⁷⁸ Zaim Mujezinović, T(f) 17421.

¹⁷⁷⁹ Zaim Mujezinović, T(e) 17417 do 17418.

¹⁷⁸⁰ Zaim Mujezinović, T(f) 17420 do 17421; DH 161.4; DH 161.13.

¹⁷⁸¹ Zaim Mujezinović, T(f) 17423.

¹⁷⁸² DH 161.4; DH 161.13.

Prijevod

881. Osim toga, bataljon vojne policije 3. korpusa sudjelovao je u obuci policijskih jedinica unutar brigada i operativnih grupa i dostavljao im je, u mjeri u kojoj je to bilo moguće, potrebnu opremu.¹⁷⁸³

d) Regrutovanje i obuka

882. Kod regrutovanja ljudstva u službu vojne bezbjednosti važili su opšti i posebni uslovi.¹⁷⁸⁴ Ti kriteriji odnosili su se kako na kompetenciju, tako i na lične kvalitete i pripadnost kandidata bivšoj JNA.¹⁷⁸⁵ Međutim, tih kriterija se ipak bilo teško pridržavati prilikom procesa regrutovanja.¹⁷⁸⁶ Naime, nepostojanje jedinstvene baze podataka koja bi pokrivala čitavu teritoriju Bosne i Hercegovine uticalo je na mogućnost provjere nivoa kompetentnosti i obrazovanja kandidata.¹⁷⁸⁷ Osim toga, kad su te informacije i bile raspoložive, bilo je teško pronaći dovoljan broj kompetentnih ljudi da budu obučeni za vojne policajce.¹⁷⁸⁸ I na kraju, nedostatak kompetentnosti regrutovanih osoba imao je poguban efekat na disciplinu unutar jedinica vojne policije,¹⁷⁸⁹ što je rezultiralo povećanjem kriminaliteta unutar samih tih jedinica.¹⁷⁹⁰

883. Za obučavanje vojne policije bio je odgovoran sektor vojne bezbjednosti unutar Korpusa i pomoćnici komandanta zaduženi za bezbjednost unutar svake brigade.¹⁷⁹¹ Program obuke pripadnika vojne policije sadržavao je uputstva o zadacima koje treba ispuniti i o akcijama koje treba sprovesti, kao i fizičku pripremu.¹⁷⁹² Ta obuka je uključivala i predavanja o poštivanju Ženevskih konvencija i obaveza koje proizlaze iz odredbi ratnog prava.¹⁷⁹³ Komanda 3. korpusa isticala je nužnost poštivanja principa zakonitosti, kao i normi ponašanja pripadnika vojne policije.¹⁷⁹⁴ Na području kriminalističko-tehničkih aktivnosti uspostavljena je saradnja s Centrom službi bezbjednosti iz Zenice, pa su u okviru te saradnje

---

¹⁷⁸³ Semir Šarić, T(f) 17311.

¹⁷⁸⁴ DH 2084.

¹⁷⁸⁵ DH 2084.

¹⁷⁸⁶ Zaim Mujezinović, T(f) 17434 do 17435.

¹⁷⁸⁷ Zaim Mujezinović, T(f) 17436.

¹⁷⁸⁸ Zaim Mujezinović, T(f) 17436.

¹⁷⁸⁹ Zaim Mujezinović, T(e) 17446.

¹⁷⁹⁰ Zaim Mujezinović, T(f) 17444; DH 1002.

¹⁷⁹¹ Svjedok HF, T(f) 17154; Edib Zlotrg, T(f) 14979.

¹⁷⁹² Osman Menković, T(f) 14670.

¹⁷⁹³ Zaim Mujezinović, T(e) 17447; DH 160.5; Osman Menković, T(f) 14671.

¹⁷⁹⁴ Zaim Mujezinović, T(e) 17446 do 17450.

pripadnici vojne policije upućivani u odjel za kriminalističku tehniku kako bi se obučili na tom području.¹⁷⁹⁵

e) Teškoće na koje je nailazila vojna policija

884. Jedinice vojne policije su prije svega imale manjak kvalifikovanih ljudi. Naime, vojnih policajaca nije bilo u dovoljnom broju,¹⁷⁹⁶ tim više što su se zbog žestokih borbi jedinice vojne policije često nalazile na frontu i nisu se mogle baviti zadacima za koje su formalno bile zadužene.¹⁷⁹⁷ Isto tako, pripadnici vojne policije nisu bili dovoljno kvalifikovani,¹⁷⁹⁸ a vojnih policajaca koji su imali prethodno obrazovanje za to područje djelovanja bilo je vrlo malo.¹⁷⁹⁹

885. Vojnoj policiji takođe je nedostajalo opreme, pogotovo opreme neophodne za kriminalističku obradu.¹⁸⁰⁰ Nestašica benzina uticala je na mogućnost vojne policije da izađe na mjesto zločina i sprovede istragu.¹⁸⁰¹ Tako se događalo da zbog te nestašice vojna policija izađe na mjesto zločina vrlo kasno i više ne nađe nikakve materijalne dokaze na kojima bi mogla zasnovati istragu.¹⁸⁰²

886. Problemi s kojima se suočavala vojna policija bili su još teži uzme li se u obzir kontekst u kojem je vojna policija morala da djeluje. S jedne strane, zbog priliva izbjeglica koji su dolazili iz raznih dijelova Bosne i Hercegovine i koji su često nosili uniforme bez oznaka, vojnoj policiji je bilo veoma teško ostvariti kontrolu nad situacijom. Na primjer, u Zenici, koja je inače imala samo 100.000 stanovnika, smjestilo se 50.000 izbjeglica.¹⁸⁰³ S druge strane, velik broj kuća i zgrada je bio napušten zbog borbi i snage vojne policije nisu bile dovoljno brojne da imovinu zaštite od pljačke.¹⁸⁰⁴

¹⁷⁹⁵ Zaim Mujezinović, T(e) 17447 do 17448; DH 160.6.

¹⁷⁹⁶ Asim Delalić, T(f) 16371.

¹⁷⁹⁷ Sead Žerić, T(f) 5546.

¹⁷⁹⁸ Semir Šarić, T(f) 17314; Zaim Mujezinović, T(f) 17424; Osman Menković, T(f) 14670; Režib Begić, T(e) 12499.

¹⁷⁹⁹ Semir Šarić, T(f) 17314; Zaim Mujezinović, T(f) 17424; Izet Mahir, T(f) 16783.

¹⁸⁰⁰ Semir Šarić, T(f) 17315; Režib Begić, T(e) 12499.

¹⁸⁰¹ Semir Šarić, T(f) 17315; Režib Begić, T(e) 12499.

¹⁸⁰² DH 155.3.

¹⁸⁰³ Semir Šarić, T(f) 17315 do 17316.

¹⁸⁰⁴ Asim Delalić, T(f) 16373; Osman Menković, T(f) 14685.

2. Odnosi sa civilnom policijom i civilnom zaštitom

a) Odnosi sa civilnom policijom

887. Između vojne i civilne policije nije postojao hijerarhijski odnos.¹⁸⁰⁵ Odnosi između civilne policije i vojne policije mogli bi se opisati kao partnerstvo s ciljem da se osigura poštivanje i primjena zakona.¹⁸⁰⁶ Moglo se ipak dogoditi da za potrebe pojedinih zadataka pripadnici civilne policije budu prepotčinjeni vojnoj policiji, koja nije imala dovoljno ljudi. Tako su naredjenjem Komande 3. korpusa od 18. juna 1993. jedinice MUP-a prepotčinjene 306. brigadi i zadužene da, zajedno s jedinicama vojne policije u sklopu 306. brigade, organizuju patrole i uspostave kontrolne punktove kako bi spriječile pljačku i palež.¹⁸⁰⁷

888. Saradnja između civilne policije i vojne policije uglavnom se odvijala na području istrage i sprečavanja zločina. Tako je prilikom istrage o nekom zločinu vojna policija morala tijesno saradivati s MUP-om kad bi prekršaj iz nadležnosti okružnih vojnih sudova počinio civil, ili kad bi civil bio umiješan u kriminalnu aktivnost zajedno s vojnim licem. Međutim, vojna policija mogla je djelovati samostalno kad je zločin iz nadležnosti okružnog vojnog suda počinio pripadnik ABiH.¹⁸⁰⁸

889. Povrh toga, obje policije su preduzimale zajedničke akcije za sprečavanje zločina i kršenja zakona i javnog reda. Te akcije su između ostalog uključivale zajedničke patrole i uspostavu kontrolnih punktova.¹⁸⁰⁹ Kako bi dala primjer, a zbog činjenice da je velik broj ljudi nosio vojnu uniformu, pri čemu nisu svi od njih bili dio vojnih formacija, Komanda 3. korpusa je zajedničkim patrolama sačinjenim od pripadnika MUP-a i vojne policije naredila da vrše kontrolu identiteta u gradu Zenici.¹⁸¹⁰ Pripadnika vojne policije takođe nije bilo dovoljno da osiguraju gotovo nenaseljena mjesta i da zaštite civilnu imovinu. Upravo su kroz saradnju s civilnom policijom jedinice vojne policije uspostavile kontrolne punktove i patrole.¹⁸¹¹ Kao primjer, bataljon vojne policije 3. korpusa izvršio je tokom mjeseca augusta 1993., u

¹⁸⁰⁵ Semir Šarić, T(f) 17314; Zaim Mujezinović, T(f) 17450.

¹⁸⁰⁶ Zaim Mujezinović, T(f)17450.

¹⁸⁰⁷ P 204; Asim Delalić, T(f) 16372 i 16401.

¹⁸⁰⁸ Semir Šarić, T(e) 17306 do 17307; T(f) 17314 i 17352; Zaim Mujezinović, T(f)17451; P 328, par. 2.

¹⁸⁰⁹ Zaim Mujezinović, T(f)17451; DH 881; DH 161.7; P 204.

¹⁸¹⁰ DH 746; Zaim Mujezinović, T(f)17451 do 17452.

¹⁸¹¹ Osman Menković, T(f) 14685 do 14686.

Prijevod

suradnji s MUP-om, kontrolu 1.500 vozila na kontrolnim punktovima i tokom zajedničkih patrola.¹⁸¹²

890. Saradnja između vojne policije i civilne policije ostvarivala se kontinuirano. Kako zbog nadležnosti vojne i civilne policije, tako i zbog njihove opremljenosti, radi djelotvornosti njihovih akcija bilo je potrebno da vojna i civilna policije surađuju na raznim područjima.¹⁸¹³ S jedne strane, vojnoj policiji je nedostajalo tehničke opreme za sprovođenje istrage na licu mjesta kad bi bilo počinjeno krivično djelo. Ali, Centar službi bezbjednosti iz Zenice raspolagao je potrebnom opremom za uzimanje otisaka prstiju na mjestu zločina, za balističko vještačenje i za obavljanje parafinskih testova.¹⁸¹⁴ Tako je zbog nedostatka opreme za obavljanje određenih istražnih zadataka četa vojne policije OG "Bosanska krajina" bila primorana saradivati sa stanicom javne bezbjednosti u Travniku.¹⁸¹⁵ S druge strane, u okviru istraga o počinjenim zločinima, ovlašteni oficiri vojne policije mogli su koristiti podatke i obavještenja iz kriminalističke evidencije MUP-a.¹⁸¹⁶ I na kraju, i zbog područja nadležnosti vojne i civilne policije u odnosu na počinioce zločina nametala se suradnja dviju policija kako bi se mogao provjeriti identitet osoba koje su prekršile zakon i kako bi se protiv njih mogle preduzeti odgovarajuće mjere.¹⁸¹⁷

b) Odnosi sa civilnom zaštitom

891. Uloga civilne zaštite sastojala se u osiguravanju zaštite osoba, privatne imovine i kulturne baštine u slučaju nesreća, prirodnih nepogoda, rata ili neposredne ratne opasnosti. Glavni zadatak civilne zaštite bio je da garantuje bezbjednost,¹⁸¹⁸ pa je stoga saradnja civilne zaštite i vojne policije uspostavljena upravo na tom području. Tako su civilna zaštita i vojna policija djelovale zajedno kako bi uspostavile bezbjednost u gradovima i selima nakon borbenih operacija. Ta uloga uspostave bezbjednosti normalno bi pripadala civilnoj zaštiti, ali budući da ona nije bila naoružana, vojna policija je pružala pomoć pri provođenju tog zadatka.¹⁸¹⁹ Osim toga, civilna zaštita je bila dužna da pismeno obavještava vojne jedinice u svom sektoru o

¹⁸¹² DH 155.3; vidi P 187.

¹⁸¹³ Zaim Mujezinović, T(f)17457 do 17458.

¹⁸¹⁴ Zaim Mujezinović, T(f)17458; Semir Šarić, T(f) 17314; Izet Mahir, T(f) 16789; Režib Begić, T(e) 12499.

¹⁸¹⁵ Osman Menković, T(f) 14675.

¹⁸¹⁶ P 328, par. 73.

¹⁸¹⁷ Zaim Mujezinović, T(f)17458 do 17459.

¹⁸¹⁸ Mustafa Hočkić, T(f) 11599; Samin Konjalić, T(f) 12757; Mirsad Mesić, T(f) 12841.

¹⁸¹⁹ Osman Menković, T(e) 14685, 14726 i 14727.

Prijevod

zadacima koje je izvršila.¹⁸²⁰ Tako je po primitku informacija od civilne zaštite da su neke zgrade u Gučkoj Gori spaljene,¹⁸²¹ vojna policija 306. brigade skupila izjave i iskaze svjedoka u cilju sprečavanja paleži.¹⁸²²

3. Rezultati istraga

892. Jedinice vojne policije mogle su biti obaviještene o počinjenju krivičnog djela od strane žrtava, svjedoka ili na osnovu osmatranja koje su obavili policajci.¹⁸²³ Kad bi bilo počinjeno krivično djelo iz nadležnosti Okružnog vojnog suda, ovlašteni pripadnici vojne policije bili su dužni da reaguju sakupljanjem svih nužnih informacija o krivičnom djelu i o njegovom počiniocu, te da o tome sastave izvještaj.¹⁸²⁴ Na temelju prikupljenih informacija ovlašteni pripadnici vojne policije morali su podnijeti izvještaj okružnom vojnom tužiocu i dostaviti informacije o pronađenim dokazima, kao i izložiti mjere i akcije koje su preduzeli.¹⁸²⁵ Taj kriminalistički izvještaj morao je sadržavati informacije o počiniocu krivičnog djela, mjestu i datumu počinjenja krivičnog djela, kao i opis činjeničnog stanja, dokazni materijal, te identitet svjedoka ili osoba za koje se pretpostavljalo da bi mogle dati informacije o krivičnom djelu i njegovom počiniocu.¹⁸²⁶

893. Kad bi jedinica vojne policije bila obaviještena da je počinjeno krivično djelo, ona bi takođe poslala izvještaj komandantu brigade u čijem je sastavu bila. Jedinice vojne policije provodile su istragu npr. u slučajevima poput napuštanja položaja, trgovine oružjem ili krađe od strane pripadnika ABiH. Nakon toga bi komanda brigade preduzimala disciplinske mjere protiv počinioca navedenih krivičnih djela.¹⁸²⁷

894. Teritorijalna nadležnost jedinica vojne policije određivala bi se prema mjestu počinjenja zločina. Naime, kad bi djelo bilo počinjeno u zoni odgovornosti brigade, dužnost da osigura mjesto događaja imala je vojna policija te brigade.¹⁸²⁸

¹⁸²⁰ Mustafa Hočkić, T(f) 11630.

¹⁸²¹ Asim Delalić, T(f) 16375 i 16380; DH 1411.

¹⁸²² Asim Delalić, T(f) 16375.

¹⁸²³ Osman Menković, T(f) 14683.

¹⁸²⁴ P 328, par. 50; Osman Menković, T(f) 14704 do 14705.

¹⁸²⁵ P 328, par. 67.

¹⁸²⁶ P 328, par. 69; Vidi DH 972, DH 283, DH 1127, DH 1289, DH 1432, DH 1452, DH 1453, DH 1477, DH 1481, DH 1553, DH 121, DH 118, DH 1994, DH 1995, DH 788.

¹⁸²⁷ Svjedok HB, T(f) 12584 do 12585.

¹⁸²⁸ Zaim Mujezinović, T(f)17419.

Prijevod

895. Vojna policija nailazila je na teškoće pri sprovođenju istraga i prikupljanju informacija o počiniocima krivičnog djela. Tako su problemi povezani s lošim komunikacijama ili nemogućnošću vojne policije da zbog nestašice benzina ili premalo ljudstva blagovremeno izađe na mjesto događaja imali uticaja na brzinu intervencije vojne policije u svrhu prikupljanja informacija i dokaznih materijala o krivičnom djelu.¹⁸²⁹ Osim toga, kad je riječ o požarima, oni su se događali u blizini borbenih dejstava, u napuštenim ili nenaseljenim zgradama,¹⁸³⁰ što je uveliko otežava utvrđivanje da li je riječ o krivičnom djelu podmetanja požara ili o prirodnoj posljedici borbenih dejstava.¹⁸³¹ Uostalom, do požara je uglavnom dolazilo noću, u trenutku kad vojna policija nije bila u mogućnosti da provjeri situaciju.¹⁸³² I na kraju, zbog priliva izbjeglica vojnoj policiji je bilo teško odrediti identitet i mjesto prebivališta nekih osumnjičenih i svjedoka.¹⁸³³

896. Međutim, svjedoci, pripadnici vojne policije ABiH, izjavili su da su uprkos svim teškoćama s kojima su bile suočene jedinice vojne policije, nedostatku ljudstva i adekvatnog materijala te određenim događajima na terenu te jedinice preduzele čitav niz mjera u cilju identifikacije počinioca nedozvoljenih radnji, pronalaženja ukradene imovine i prikupljanja dokaznog materijala u svrhe prijave okružnom vojnom tužiocu.¹⁸³⁴ Tako je, po riječima svjedoka Semira Šarića, vojna policija uspjela da identifikuje vrlo velik postotak počinilaca krivičnih djela.¹⁸³⁵

897. Jedinice vojne policije podnijele su brojne krivične prijave vojnim tužiocima zbog krivičnih djela koje su počinili pripadnici ABiH, HVO-a i civili. Konkretno, bataljon vojne policije 3. korpusa podnio je većinu krivičnih prijava okružnom vojnom tužiocu.¹⁸³⁶ Tako je u periodu od 14. septembra 1992. do 1. marta 1994. bataljon vojne policije 3. korpusa podnio 377 izvještaja o kriminalističkoj obradi koji se odnose na 804 poznatih i 20 nepoznatih osoba.¹⁸³⁷ 17. brigada je podnijela

¹⁸²⁹ Zaim Mujezinović, T(f)17469; Haris Jusić, T(f) 11228.

¹⁸³⁰ Osman Menković, T(f) 14684.

¹⁸³¹ Osman Menković, T(e) 14684.

¹⁸³² Asim Delalić, T(f) 16375.

¹⁸³³ Vlado Adamović, T(f) 9524.

¹⁸³⁴ Zaim Mujezinović, T(f)17484 do 17485; Asim Delalić, T(f) 16374 do 16375.

¹⁸³⁵ Semir Šarić, T(f) 17319.

¹⁸³⁶ Mladen Veseljak, T(e) 16121.

¹⁸³⁷ DH 155.2.

Prijevod

tridesetak krivičnih prijava zbog krivičnih djela koja su počinili pripadnici 17. brigade.¹⁸³⁸

898. Djela koja su bila predmet tih prijava bila su različitog tipa. Moglo se raditi o krađama, teškim krađama, krađi identiteta, ubistvu bez predumišljaja, ubistvu, silovanju, neposluhu pretpostavljenom, falsifikovanju službenih dokumenata, zlupotrebi položaja ili ovlaštenja, prevari ili dezerterstvu.¹⁸³⁹ Krivične prijave koje je primilo Vojno tužilaštvo u Travniku uglavnom su se odnosile na krivična djela protiv oružanih snaga, ali i na krivična djela protiv imovine i lica (ubistva).¹⁸⁴⁰ Prema svjedoku Seadu Žeriću, Okružno tužilaštvo u Travniku nije od ABiH primilo prijave u vezi s požarima koje bi podmetnuli vojnici ABiH, niti prijave o ratnim zločinima i zločinima protiv čovječnosti ili o zlostavljanju zatvorenika koje bi počinili pripadnici ABiH. Svjedok Sead Žerić osim toga pojašnjava da se ograničeni broj prijava odnosio na ubistva Hrvata ili vojnika HVO-a koja su počinili pripadnici ABiH.¹⁸⁴¹

899. Međutim, pojedine istrage koje bi sprovele jedinice vojne policije nisu rezultirale podnošenjem prijave okružnom vojnom tužiocu, nego bi komandanti brigada kojima je pripadao počinitelj prekršaja preduzimali disciplinske sankcije. Mjere preduzete na osnovu tih istraga zavisile su nekad o težini dotičnog djela, a nekad o situaciji na terenu. Tako su po riječima svjedoka Osmana Menkovića prekršaji bili kažnjavani disciplinskim kaznama koje je određivao komandant brigade, dok je o težim krivičnim djelima vojna policija podnosila prijavu vojnom tužiocu.¹⁸⁴² Osim toga, zbog nedovoljne efikasnosti Okružnog vojnog suda u Travniku, kao i zbog otežane komunikacije s Travnikom zbog borbi, vojna policija 306. brigade češće je pribjegavala disciplinskim kaznama, a rjeđe podnošenju krivičnih prijava Okružnom vojnom tužiocu u Travniku.¹⁸⁴³

---

¹⁸³⁸ Fikret Ćuskić, T(f) 12093. Nisu precizirani datumi kad su te tužbe podnesene.

¹⁸³⁹ DH 155.2.

¹⁸⁴⁰ Sead Žerić, T(f) 5522. Po riječima svjedoka Seada Žerića, 99% optuženih osoba bile su pripadnici ABiH, Sead Žerić, T(f) 5523.

¹⁸⁴¹ Sead Žerić, T(f) 5524 do 5526.

¹⁸⁴² Osman Menković, T(f) 14705.

¹⁸⁴³ Asim Delalić, T(f) 16374, 16375, 16399 i 16400.

C. Vojno i civilno pravosuđe

900. Vijeće smatra da je u ovoj fazi prikladno na temelju dokaznih predmeta opisati funkcionisanje pravnih institucija koje su djelovale u srednjoj Bosni tokom razdoblja na koje se odnosi Optužnica, i to kako bi se procijenio mehanizam mjera koje su optuženima bile na raspolaganju da spriječe i kazne za nedozvoljene postupke pripadnika ABiH, ali i s ciljem da se analizira metoda kojom se poslužilo Tužilaštvo kako bi ispunilo svoju obavezu da dokaže propuste u preduzimanju mjera.

901. Odlukom Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine krajem 1992. su osnovani okružni vojni sudovi kako bi sudili uglavnom za nezakonite radnje koja su počinili pripadnici ABiH.¹⁸⁴⁴ Međutim, u isto vrijeme je uspostavljen paralelni sistem vojnih sudova u sklopu Hrvatske zajednice Herceg-Bosne.¹⁸⁴⁵ U početku su jedan takav okružni vojni sud i pripadajuće tužilaštvo imali sjedište u Travniku. Zatim su, od juna 1993., te institucije imale sjedište u Vitezu i funkcionisale su u zonama koje je kontrolisao HVO.¹⁸⁴⁶

902. Osnivanje disciplinskih vojnih sudova za disciplinske prekršaje svih vojnika, ali i za povredu vojne discipline od strane vojnika s činom oficira (ili višim) Predsjedništvo Bosne i Hercegovine predvidjelo je još 1992. godine, i ti su sudovi u okviru 3. korpusa uspostavljeni od maja 1993.¹⁸⁴⁷

903. U isto vrijeme i takođe uredbom sa zakonskom snagom, Predsjedništvo Republike Bosne i Hercegovine je predvidjelo i posebne vojne sudove koji bi se uspostavljali naređenjem komandanta brigade ili oficira višeg ranga radi kažnjavanja pripadnika vojske koji su počinili djela povezana s obavljanjem svoje funkcije. Ti sudovi osnivali bi se u slučajevima kad ne bi bilo moguće da se predmet prosljedi

¹⁸⁴⁴ Vidi općenito P 327 (Uredba sa zakonskom snagom o okružnim vojnim sudovima, *Službeni list RBiH*, br. 12 od 13. augusta 1992. te izmjene i dopune u DH 1703 (Uredba sa zakonskom snagom o izmjenama i dopunama Uredbe sa zakonskom snagom o okružnim vojnim sudovima, *Službeni list RBiH* br. 23 od 24. decembra 1992.); vidi takođe Vlado Adamović, T(f) 9943 do 9945; i Mladen Veseljak, T(e) 15985. Međutim, kao što ćemo kasnije utvrditi, ti pravosudni organi su bili nadležni da sude civilima u nekim ograničenim slučajevima, ali i za postupke vojnika HVO-a i ratnih zarobljenika. (Vidi P 327, čl. 11. i DH 444, (Uredba sa zakonskom snagom o izmjeni i dopuni Uredbe sa zakonskom snagom o oružanim snagama Republike Bosne i Hercegovine, *Službeni list RBiH*, br. 12 od 13. augusta 1992.), čl. 1.

¹⁸⁴⁵ Sulejman Kapetanović, T(e) 3816-3817; Sead Žerić, T(e) 5534.

¹⁸⁴⁶ Sulejman Kapetanović, T(e) 3816 - 3817 i p. 3839; Sead Žerić, T(e) 5534.

¹⁸⁴⁷ P 325 (Pravilnik o vojnoj disciplini, *Službeni list RBiH*, br. 12 od 13. augusta 1992.), čl. 44, 45 i 46 i 8 i P 335; DH 158.5, DH 158.8 i P 549.

Prijevod

nadležnom okružnom vojnom sudu, a težina djela zahtijeva da se odmah pokrene postupak.¹⁸⁴⁸

904. Isto tako treba istaknuti da su komandanti brigada i Komanda 3. korpusa disciplinske propuste vojnika kažnjavali disciplinskim kaznama.¹⁸⁴⁹

905. Osim toga, tokom perioda na koji se odnosi Optužnica civilno pravosuđe u srednjoj Bosni i dalje je djelovalo uprkos borbama.¹⁸⁵⁰

906. I na kraju, što se tiče perioda na koji se odnosi Optužnica, i vojno i civilno pravosuđe primjenjivalo je postupak tipičan za sisteme “kontinentalnog prava”.¹⁸⁵¹

1. Različite instance vojnog pravosuđa u srednjoj Bosni

a) Okružni vojni sudovi u Zenici i Travniku

907. U srednjoj Bosni su već 1992. osnovana dva vojna suda, koji su djelovali čitavo vrijeme trajanja rata, a sudili su prije svega za nezakonita djela koja su počinili pripadnici ABiH: Okružni vojni sud u Zenici¹⁸⁵² i Okružni vojni sud u Travniku.¹⁸⁵³ Okružni vojni sud sa sjedištem u Zenici osnovan je Uredbom sa zakonskom snagom o okružnim vojnim sudovima koju je donijelo Predsjedništvo Republike Bosne i Hercegovine.¹⁸⁵⁴ Okružni vojni sud sa sjedištem u Travniku osnovan je Uredbom sa zakonskom snagom o izmjenama i dopunama Uredbe sa zakonskom snagom o obrazovanju i radu okruga od 7. oktobra 1992.¹⁸⁵⁵ Okružno vojno tužilaštvo u Travniku i Okružno vojno tužilaštvo u Zenici osnovani su po istom principu kojim se rukovodila organizacija okružnih vojnih sudova.¹⁸⁵⁶ Ti sudovi su djelovali tokom

¹⁸⁴⁸ Vidi općenito P 325 (Uredba sa zakonskom snagom o posebnim vojnim sudovima, *Službeni list RBiH*, br. 12 od 13. augusta 1992.).

¹⁸⁴⁹ Sead Žarić, T(e) 16267; Hilmo Ahmetović, T(e) 16267.

¹⁸⁵⁰ Ragib Hadžić, T(e) 15083.

¹⁸⁵¹ Vlado Adamović, T(e) 9469.

¹⁸⁵² Vijeće ističe da se u transkriptu glavnog pretresa na francuskom za “vojni sud” često koristi izraz *tribunal militaire* /engl. *military court*/. Međutim, jasnoće radi Vijeće se opredijelilo za izraz *cour militaire*.

¹⁸⁵³ Za Okružni sud u Zenici i Okružni sud u Travniku koristimo zajednički naziv “okružni vojni sudovi”.

¹⁸⁵⁴ P 327 (Uredba sa zakonskom snagom o posebnim vojnim sudovima, *Službeni list RBiH*, br. 12 od 13. augusta 1992.).

¹⁸⁵⁵ O tome vidi DH 445 (Uredba sa zakonskom snagom o obrazovanju i radu okruga, *Službeni list RBiH*, br. 12 od 13. augusta 1992.); DH 477 (Uredba sa zakonskom snagom o izmjeni i dopuni Uredbe sa zakonskom snagom o obrazovanju i radu okruga, *Službeni list RBiH*, br. 18 od 7. oktobra 1992.); P 327.

¹⁸⁵⁶ P 325 (Uredba sa zakonskom snagom o okružnim vojnim tužilaštvima, *Službeni list RBiH*, br. 12 od 13. augusta 1992.) i DH 116 (Uredba sa zakonskom snagom o dopuni Uredbe sa zakonskom

Prijevod

čitavog rata i prestali su s radom 1996.¹⁸⁵⁷ Isto tako, okružna vojna tužilaštva raspuštena su nešto ranije iste godine.¹⁸⁵⁸

908. Paralelni vojni sudovi na područjima koja je kontrolisao HVO djelovali su u opštinama Vitez, Busovača, Novi Travnik, Kiseljak,¹⁸⁵⁹ u dijelu opštine Gornji Vakuf, te u opštini Žepče.¹⁸⁶⁰

i) Nadležnosti *ratione personae* i *ratione loci* okružnih vojnih sudova i okružnih vojnih tužilaca

a. Nadležnost *ratione personae*

909. Okružni vojni sudovi su osnovani kako bi prije svega sudili za krivična djela koja su počinila vojna lica.¹⁸⁶¹ Pored te glavne funkcije, mogli su suditi i civilima zaposlenim u ABiH za krivična djela koja su počinili za vrijeme obavljanja dužnosti; za saučesništvo u krivičnim djelima koja su počinili pripadnici ABiH; ili pak civilima koji nisu bili zaposleni u ABiH, ali su počinili krivična djela navedena u članu 7 Uredbe sa zakonskom snagom o okružnim vojnim sudovima.¹⁸⁶² Predmeti koji su uključivali civile i o kojima su rješavali okružni vojni sudovi najčešće su se odnosili na neodazivanje pozivu za mobilizaciju.¹⁸⁶³ Međutim, prema svjedocima koje je saslušalo Vijeće, broj predmeta u kojima je sudila ova instanca i u kojima su osuđeni bili civili bio je zanemariv.¹⁸⁶⁴ Takođe treba istaknuti da su ti okružni vojni sudovi bili nadležni za suđenja pripadnicima HVO-a¹⁸⁶⁵ i svim ratnim zarobljenicima.¹⁸⁶⁶

---

snagom o okružnim vojnim tužilaštvima, *Službeni list RBiH*, br. 21 od 23. novembra 1992.). Za okružnog javnog tužioca u Zenici i okružnog javnog tužioca u Travniku koristimo zajednički naziv "okružni javni tužioci".

¹⁸⁵⁷ Sulejman Kapetanović, T(f) 3829.

¹⁸⁵⁸ Sead Žerić, T(f) 5527.

¹⁸⁵⁹ Krno Rajić, T(f) 1850; DK 6, str. 5.

¹⁸⁶⁰ Sulejman Kapetanović, T(e) 3840.

¹⁸⁶¹ P 327, čl. 6 (Uredba sa zakonskom snagom o okružnim vojnim sudovima, *Službeni list RBiH*, br. 12 od 13. augusta 1992.).

¹⁸⁶² P 327, čl. 7 (Uredba sa zakonskom snagom o okružnim vojnim sudovima, *Službeni list RBiH*, br. 12 od 13. augusta 1992.).

¹⁸⁶³ Vlado Adamović (T(e) 9445 i 9451); P 327, čl. 6 (Uredba sa zakonskom snagom o okružnim vojnim sudovima, *Službeni list RBiH*, br. 12 od 13. augusta 1992.), gdje se citira član 214. Krivičnog zakona SFRJ.

¹⁸⁶⁴ Vlado Adamović, T(e) 16185; Sead Žerić, T(f) 5525.

¹⁸⁶⁵ DH 444 (Uredba sa zakonskom snagom o izmjeni i dopuni Uredbe sa zakonskom snagom o oružanim snagama Republike Bosne i Hercegovine, *Službeni list RBiH*, br. 12 od 13. augusta 1992.), čl. 1.

¹⁸⁶⁶ P 327, čl. 11. (Uredba sa zakonskom snagom o okružnim vojnim sudovima, *Službeni list RBiH*, br. 12 od 13. augusta 1992.).

Prijevod

910. Osim toga, prema izjavama svjedoka, izbjeglice Hrvati podnosili su krivične prijave u vezi s određenim radnjama vojnika ABiH na područjima pod njenom kontrolom travničkom vojnom sudu sa sjedištem u Vitezu, koji je djelovao kao paralelna pravna instanca u službi hrvatske zajednice u srednjoj Bosni.¹⁸⁶⁷

b. Nadležnost racione loci

911. Teritorijalna nadležnost Okružnog vojnog suda u Zenici i Okružnog vojnog tužilaštva u Zenici u početku je obuhvatala sljedeća mjesta: Kakanj, Zavidoviće, Zenicu i Žepče.¹⁸⁶⁸ Nakon opsade Sarajeva i tokom razdoblja na koje se odnosi ova Optužnica ona je proširena i na opštine Visoko, Breza, Vareš, Olovo i dio opštine Busovača.¹⁸⁶⁹

912. Teritorijalna nadležnost Okružnog vojnog suda u Travniku i Okružnog vojnog tužilaštva u Travniku obuhvatala je sljedeća mjesta: Bugojno, Busovaču, Donji Vakuf, Jajce, Novi Travnik, Travnik i Vitez.¹⁸⁷⁰ Međutim, nadležnost je zbog borbi nešto izmijenjena; Okružni vojni sud u Travniku i Okružno vojno tužilaštvo u Travniku nisu mogli provoditi istrage u opštinama Jajce, Novi Travnik, Vitez, te u dijelu opštine Busovača. Osim toga, u tim mjestima, s izuzetkom Jajca, važio je sistem vojnog pravosuđa koji je uspostavila Hrvatska zajednica Herceg-Bosna.¹⁸⁷¹

ii) Uspostava, sastav i ukidanje Okružnog vojnog suda u Zenici i Okružnog vojnog tužilaštva u Zenici

913. Okružni vojni sud u Zenici i Okružno vojno tužilaštvo u Zenici nalazili su se u centru grada Zenice i bili su smješteni u istoj zgradi, ali na različitim spratovima.¹⁸⁷² Te sudske instance čuvala je vojna policija.¹⁸⁷³ Navedena zgrada nalazila se u blizini

¹⁸⁶⁷ Hilmo Ahmetović, T(e) 16190, 16268 - 16270; Sulejman Kapetanović, T(e) 3816 do 3817; Kruno Rajić, T(f) 1850; DK 6, str. 5.

¹⁸⁶⁸ Vidi P 771; DH 445 (Uredba sa zakonskom snagom o obrazovanju i radu okruga, *Službeni list RBiH*, br. 12 od 13. augusta 1992.); DH 477 (Uredba sa zakonskom snagom o izmjenama i dopunama Uredbe sa zakonskom snagom o obrazovanju i radu okruga, *Službeni list RBiH*, br. 18 od 7. oktobra 1992.); P 327.

¹⁸⁶⁹ P 771; Hilmo Ahmetović, T(f) 16254. Valja istaknuti da se zbog borbi i linije fronta u nekim opštinama nisu mogle sprovesti istrage. Vidi Sead Žerić T(e) 5534.

¹⁸⁷⁰ P 772; DH 445 (Uredba sa zakonskom snagom o obrazovanju i radu okruga, *Službeni list RBiH*, br. 12 od 13. augusta 1992.); DH 477 (Uredba sa zakonskom snagom o izmjenama i dopunama Uredbe sa zakonskom snagom o obrazovanju i radu okruga, *Službeni list RBiH*, br. 18 od 7. oktobra 1992.); P 327. Valja istaknuti da se zbog borbi i linije fronta u nekim opštinama nisu mogle sprovesti istrage. (Vidi Sead Žerić, T(e) 5534).

¹⁸⁷¹ Sulejman Kapetanović, T(e) 3840.

¹⁸⁷² Vlado Adamović, T(e) 9579.

¹⁸⁷³ Vlado Adamović, T(e) 9592.

Prijevod

Muzičke škole.¹⁸⁷⁴ Od osam sudija imenovanih u taj sud, trojica su dala iskaz pred Vijećem u svojstvu svjedoka.¹⁸⁷⁵ No nijedan zaposlenik Okružnog vojnog tužilaštva u Zenici nije pozvan da svjedoči pred Vijećem.

914. Shodno uputama Federalnog ministarstva pravde iz Sarajeva, arhiva Okružnog vojnog suda u Zenici i Okružnog vojnog tužilaštva u Zenici premještena je 1996. u Kantonalni sud u Zenici (bivši “Viši sud u Zenici”) i u Kantonalno tužilaštvo u Zenici.¹⁸⁷⁶

iii) Uspostava, sastav i ukidanje Okružnog vojnog suda u Travniku i Okružnog vojnog tužilaštva u Travniku

915. Okružni vojni sud u Travniku i Okružno vojno tužilaštvo u Travniku bili su smješteni u gradu Travniku i, čini se, u istoj zgradi, koja su se nalazila oko 200 metara od kasarne bivše JNA.¹⁸⁷⁷ Nijedan sudija ovog Suda nije pozvan da svjedoči pred Vijećem.¹⁸⁷⁸ Bivši zamjenik tužioca, Sead Žerić, svjedočio je pak na Međunarodnom sudu kao svjedok optužbe.¹⁸⁷⁹

916. Po završetku rata, postupajući u skladu s istim uputama kao i vojno-sudski organi u Zenici, sudski organi u Travniku su svoju arhivu premjestili u Kantonalni sud u Travniku i u Kantonalno tužilaštvo u Travniku.¹⁸⁸⁰

917. Teško je sa sigurnošću reći što se dogodilo s arhivom Okružnog vojnog suda u Travniku sa sjedištem u Vitezu, koji je osnovala Hrvatska zajednica Herceg-Bosna. Naime, pravosudne institucije koje su nakon rata preuzele arhivu okružnih vojnih sudova i okružnih vojnih tužilaštava, ne znaju što se dogodilo s arhivom Okružnog vojnog suda u Vitezu niti s arhivom Okružnog vojnog tužilaštva u Vitezu.¹⁸⁸¹ Ipak, po riječima svjedoka Sulejmana Kapetanovića, nakon uspostave kantona 1996. sudovi na

¹⁸⁷⁴ Vlado Adamović, T(e) 9480.

¹⁸⁷⁵ Vlado Adamović je svjedočio 24. i 25. juna 2004., T(f) 9440 do 9630, Mladen Veseljak 14. i 15. februara 2005., T(f) 16052 do 16069, a Hilmo Ahmetović 16. i 17. februara 2005., T(f) 16153 do 16325. Ostali sudije tog suda jesu: Zahid Kovač (predsjednik), Mirsad Strika, Hidajet Halilović, Muhamed Čolaković, Armin Zečo, Atko Huseinbašić. Vidi P 771.

¹⁸⁷⁶ P 771; Sulejman Kapetanović, T(e) 3828; Ragib Hadžić, T(f) 15091.

¹⁸⁷⁷ Sead Žerić, T(e) 5636.

¹⁸⁷⁸ Na položajima sudija Okružnog vojnog suda u Travniku bili su sljedeći pravници: Jasmin Điko (predsjednik), Darmin Avdić, Bekir Ferizović, Senad Dautović, Irsan Kukić i Ibrahim Ramčić. Vidi P 773.

¹⁸⁷⁹ Sead Žerić je svjedočio pred Vijećem 5. i 6. aprila 2004., T(e) 5513 do 5639.

¹⁸⁸⁰ P 773.

¹⁸⁸¹ P 774.

Prijevod

područjima pod kontrolom HVO-a i sudovi koji su djelovali u opštinama Travnik i Zenica međusobno su razmijenili neke predmete i optužnice.¹⁸⁸²

iv) Postupak pred okružnim vojnim sudovima

a. Podnošenje krivične prijave okružnim vojnim tužilaštvima

918. Po primitku krivične prijave, okružni vojni tužilac u Zenici ili okružni vojni tužilac u Travniku započeo bi krivično gonjenje i provodio pretpretresni postupak kao *dominus litis*.¹⁸⁸³ Tužilaštvo je bio jedini nadležni organ da po uvidu u dokaze sakupljene prilikom podnošenja krivične prijave utvrdi da li postoji osnova za sumnju da je počinjeno krivično djelo dakle, okružni tužilac je odlučivao o pokretanju krivičnog postupka.¹⁸⁸⁴ Tužilac je takođe imao ovlasti da prijavu stavi *ad acta* ako je ocjenio da počinjeno djelo nije krivično djelo, ili pak ako zbog nekih drugih okolnosti krivično gonjenje nije bilo moguće.¹⁸⁸⁵ Povrh toga, tužilac je mogao odlučiti da ne pokrene gonjenje ako nije raspolagao osnovama za sumnju da je počinjeno krivično djelo.¹⁸⁸⁶ Ako bi pak odlučio da pokrene postupak, obratio bi se istražnom sudiji sa zahtjevom za sprovođenje istrage.¹⁸⁸⁷ Bez tog zahtjeva istražni sudija nije imao ovlasti da djeluje.¹⁸⁸⁸

919. Krivične prijave su okružnim vojnim tužilaštvima mogle podnositi sljedeće instance: vojna policija, civilna policija, civili ili pripadnici komande brigada (ili viši oficiri) ABiH. Valja, međutim, istaknuti da je broj krivičnih prijava koje su podnijeli drugi organi osim bataljona vojne policije zanemariv.¹⁸⁸⁹

¹⁸⁸² Sulejman Kapetanović, T(e) 3816.

¹⁸⁸³ P 325 (Uredba sa zakonskom snagom o okružnim vojnim tužiocima, *Službeni list RBiH*, br. 12 od 13. augusta 1992.), čl. 2 i 5; Mladen Veseljak, T(e) 15991; Hilmo Ahmetović, T(e) 16170; DH 337 (Zakon o krivičnom postupku SFRJ, koji je RBiH prihvatila Uredbom sa zakonskom snagom od 11. aprila 1992., *SL* 2/92; vidi DH 390), vidi glavu IV (funkcije i ovlasti tužioca) kao i čl. 17. i 18. (o ovlastima u vezi s krivičnim gonjenjem).

¹⁸⁸⁴ Mladen Veseljak, T(f) 15992; DH 337, čl. 153, par. 1.

¹⁸⁸⁵ DH 337, čl. 153, par. 1.

¹⁸⁸⁶ DH 337, čl. 18.

¹⁸⁸⁷ Hilmo Ahmetović, T(e) 16164; DH 337, čl. 158.

¹⁸⁸⁸ Hilmo Ahmetović, T(e) 16164, Vlado Adamović, T(e) 9472; DH 337, čl. 158.

¹⁸⁸⁹ Mladen Veseljak, T(e) 16121.

i. Krivične prijave vojne policije i službe bezbjednosti
ABiH

920. Vojna policija je imala obavezu da otkriva počinioce krivičnih djela u ABiH (i HVO-u) i bila je organ koji je uglavnom podnosio krivične prijave o kriminalnim radnjama pripadnika ABiH.¹⁸⁹⁰ Interni organi vojne bezbjednosti ABiH takođe su podnosili krivične prijave okružnim vojnim tužilaštvima.¹⁸⁹¹

ii. Krivične prijave civilne policije

921. Okružna vojna tužilaštva takođe su mogla djelovati na osnovu prijave civilne policije odnosno Centra službi bezbjednosti ("CSB").¹⁸⁹² Uostalom, prema svjedoku Vladi Adamoviću, vojna policija i civilna policija imale su jednaki status u pogledu podnošenja krivičnih prijava okružnim vojnim tužilaštvima.¹⁸⁹³ Civilna policija pripadala je CSB-u, koji je pak bio dio Ministarstva unutrašnjih poslova ("MUP").¹⁸⁹⁴

iii. Podnošenje tužbi ili prijava od strane civila

922. Na osnovu zakona koji je u to doba bio na snazi u Bosni i Hercegovini, svi građani su bili dužni da sudske vlasti obavještavaju o svakom nedozvoljenom djelovanju.¹⁸⁹⁵ Osim toga, i građani su mogli tužiocima podnositi krivične prijave i pokretati građanske parnice.¹⁸⁹⁶ U okviru onoga što je relevantno za ovaj predmet, civili su se u više navrata obraćali okružnim vojnim sudovima kako bi im iznijeli saznanja o kriminalnim radnjama.¹⁸⁹⁷ Istražni sudija bi im ukazao da o događaju moraju obavijestiti okružno javno tužilaštvo. Okružno javno tužilaštvo bi tada evidentiralo prijavu i od policije zatražilo da istraži navode i provjeri njihovu istinitost.¹⁸⁹⁸

¹⁸⁹⁰ Vlado Adamović, T(f) 9467 do 9468; Mladen Veseljak, T(e) 16121; P 328 (Pravilo za rad vojne policije oružanih snaga Republike Bosne i Hercegovine), čl. 1.

¹⁸⁹¹ Vidi P 244, čl. 41 (Pravilo za rad Službe vojne bezbjednosti u oružanim snagama Republike Bosne i Hercegovine); P 774.

¹⁸⁹² Vlado Adamović, T(f) 9551 do 9553.

¹⁸⁹³ Vlado Adamović, T(f) 9552.

¹⁸⁹⁴ Vlado Adamović, T(f) 9552.

¹⁸⁹⁵ DH 337, čl. 148 do 150; Mladen Veseljak, T(e) 16075; vidi takođe Prvostepenu presudu u predmetu *Aleksovski*, par. 91 i 136.

¹⁸⁹⁶ DH 337, čl. 17(2) i čl. 52 do 66.

¹⁸⁹⁷ O tom pitanju vidi DH 337, čl. 149.

¹⁸⁹⁸ Vlado Adamović, T(e) 9470 do 9471.

iv. Prijave od strane komande ABiH

923. Uredba sa zakonskom snagom o okružnim vojnim sudovima predviđa da zapovjednik vojne jedinice o eventualnim kriminalnim radnjama obavijesti svog direktnog pretpostavljenog ili okružno vojno tužilaštvo.¹⁸⁹⁹

924. U praksi, po riječima svjedoka Vlade Adamovića, ako je došlo do ubistava izvan borbenih dejstava ili ako su za vrijeme borbenih dejstava počinjene protivzakonite radnje, te radnje ili s njima povezani događaji bili su evidentirani u spisu ABiH koji bi onda bio dostavljen vojnom tužilaštvu kako bi ono pokrenulo postupak.¹⁹⁰⁰ Nadalje, prema istom svjedoku, zapovjednici su izvještaj o radnjama za koje se sumnjalo da su krivične prirode podnosili vojnoj policiji, koja ga je prosljeđivala okružnom vojnom tužilaštvu.¹⁹⁰¹ Svjedok Mladen Veseljak takođe je govorio o internoj proceduri ABiH, prema kojoj je valjalo provjeriti da li postoje osnove za sumnju da je počinjeno krivično djelo, u kojem slučaju bi se okružnom vojnom tužilaštvu dostavili rezultati te interne istrage.¹⁹⁰² U vezi s tom procedurom, svjedok Hilmo Ahmetović potvrđuje da su komandanti jedinica podnosili prijave o djelovanju pripadnika svoje brigade vojnom tužilaštvu; on izričito navodi komandu 309. brigade i 7. brigade.¹⁹⁰³

b. Istraga po nalogu istražnog sudije

925. Nakon što bi tužilaštvo istražnom sudiji predalo zahtjev za otvaranje istrage, kako je propisano u Glavi šesnaestoj Zakona o krivičnom postupku Republike Bosne i Hercegovine, istražni sudija bi u cijelosti samostalno i nezavisno sproveo istragu.¹⁹⁰⁴ On je onda bio zadužen za ocjenu dokaznog materijala i za to da o tome podnese izvještaj tužiocu.¹⁹⁰⁵ Izvještaj bi se obično poslao i policiji.¹⁹⁰⁶

926. Zbog spomenutih zadataka bi istražni sudija često odlazio na mjesto događaja ili na druga mjesta važna za istragu.¹⁹⁰⁷ U okviru istrage, sudija je mogao narediti

¹⁸⁹⁹ P 327 (Uredba sa zakonskom snagom o okružnim vojnim sudovima, *Službeni list RBiH*, čl. 12 od 13. augusta 1992.), čl. 27 i 148.

¹⁹⁰⁰ Vlado Adamović, T(f) 9487 do 9489.

¹⁹⁰¹ Vlado Adamović, T(e) 9490 do 9492.

¹⁹⁰² Mladen Veseljak, T(f) 16051 i T(e) 16076.

¹⁹⁰³ Hilmo Ahmetović, T(e) 16263.

¹⁹⁰⁴ DH 337, čl. 157 do 181; Mladen Veseljak, T(e) 15995.

¹⁹⁰⁵ Mladen Veseljak, T(e) 15995; DH 337, čl. 174.

¹⁹⁰⁶ Mladen Veseljak, T(e) 15995. Ovaj svjedok ne precizira da li se radi o vojnoj ili o civilnoj policiji.

¹⁹⁰⁷ DH 337, čl. 238.

Prijevod

fotografisanje, obavljanje testova, npr. parafinski test,¹⁹⁰⁸ ili narediti obdukciju¹⁹⁰⁹ ili bilo koju drugu mjeru u svrhu ekspeditivnog obavljanja istrage.¹⁹¹⁰ Samo je on smio ispitivati svjedoke ili osumnjičene.¹⁹¹¹ Nije se mogla preduzeti nijedna druga radnja osim onih koje je odredio sudija.¹⁹¹² Osim toga, ako se dogodilo da svjedoke ispita neka druga instanca osim istražnog sudije, te su izjave morale biti isključene iz spisa.¹⁹¹³

927. Vojna i civilna policija morale su izvršavati sve zahtjeve i naredbe istražnog sudije.¹⁹¹⁴ Obično je istražni sudija radi transporta na mjesta provođenja istrage pozivao vojnu policiju, konkretno bataljon vojne policije 3. korpusa.¹⁹¹⁵ Vojna policija je ujedno osiguravala područje na kojem se provodila istraga.¹⁹¹⁶ Za provođenje vještačenja istražni sudija se obraćao službama civilne policije, koja je u tom smislu bila bolje opremljena od vojne policije.¹⁹¹⁷

928. U praksi se moglo dogoditi da istražni sudija ne može voditi istragu na nekom području zbog borbi ili zabrane pristupa koji bi naredila ABiH, ili pak zbog toga što su dokazi na licu mjesta bili uništeni ili premješteni.¹⁹¹⁸ Povrh toga, istražni sudije okružnih vojnih sudova nisu mogli voditi istragu na teritoriji pod kontrolom HVO-a, na kojem je uspostavljen paralelni sudski sistem.¹⁹¹⁹

929. Takođe treba istaknuti da su, po riječima svjedoka koje je saslušalo Vijeće, istražni sudije okružnih vojnih sudova i okružni vojni tužioci nerijetko zajedno izlazili na lice mjesta.¹⁹²⁰

c. Posebna uloga dežurnog sudije

930. Sve sudije okružnih vojnih sudova su bili naizmjenice raspoređeni kao "dežurne sudije" kako bi obavljali funkciju istražnog sudije izvan radnog vremena

---

¹⁹⁰⁸ P 341.

¹⁹⁰⁹ DH 1638; DH 337, čl. 242, 252 i 256.

¹⁹¹⁰ Ragib Hadžić, T(e) 15113, te 15121 do 15122.

¹⁹¹¹ Mladen Veseljak, T(e) 16063; Ragib Hadžić, T(e) 15122.

¹⁹¹² Zaim Mujezinović, T(f) 17411, 17540 do 17541; Hilmo Ahmetović, T(f) 16169 i 16258.

¹⁹¹³ Mladen Veseljak, T(e) 16063; DH 337, čl. 83.

¹⁹¹⁴ Mladen Veseljak, T(e) 15994 do 15995.

¹⁹¹⁵ Mladen Veseljak, T(e) 16029; Hilmo Ahmetović, T(e) 16166 do 16167.

¹⁹¹⁶ Mladen Veseljak, T(e) 16029.

¹⁹¹⁷ Mladen Veseljak, T(e) 16029.

¹⁹¹⁸ Mladen Veseljak, T(e) 16033; DH 280; Ragib Hadžić, T(e) 15114.

¹⁹¹⁹ Mladen Veseljak, T(e) 16124.

¹⁹²⁰ Vlado Adamović, T(e) 9623; Hilmo Ahmetović, T(e) 16258; P 333.

Prijevod

okružnih vojnih sudova, i to tokom sedmice dana.¹⁹²¹ Dežurne sudije imenovani su odlukom predsjednika okružnog vojnog suda, a o toj odluci bila je obaviještena vojna i civilna policija.¹⁹²² Dežurni sudija mogao je voditi predistražne radnje ili mu se moglo direktno obratiti kao istražnom sudiji.¹⁹²³

d. Preliminarni postupak koji je vodilo tužilaštvo

931. Po završenoj istrazi istražni sudija je dostavljao spise tužilaštvu, a zaključci istražnog sudije nisu obavezivali Okružno vojno tužilaštvo u Zenici ili Okružno vojno tužilaštvo u Travniku.¹⁹²⁴ U toj fazi je okružno vojno tužilaštvo u svjetlu predočenih dokaza moglo podići optužnicu, odustati od krivičnog gonjenja ili od istražnog sudije zatražiti dodatnu istragu.¹⁹²⁵ Okružno vojno tužilaštvo moglo se obratiti vojnoj policiji s bilo kojim pitanjem vezanim za istragu.¹⁹²⁶ Vojna policija, naprotiv, nije mogla samostalno voditi istragu.¹⁹²⁷

932. Nakon podizanja optužnice, ista bi zajedno sa spisom bila poslata Okružnom vojnom sudu u Travniku ili Okružnom vojnom sudu u Zenici, a kopija optužnice bila bi poslata optuženom i njegovoj odbrani.¹⁹²⁸

933. Ako bi tužilac odlučio odustati od krivičnog gonjenja, morao je o tome obavijestiti žrtve.¹⁹²⁹

e. Poseban slučaj: samostalno preduzimanje istražnih radnji od strane istražnog sudije

934. U hitnim slučajevima istražni sudija mogao je samostalno preduzeti istražne radnje, suprotno uobičajenoj proceduri koja je predviđala da nakon krivične prijave tužilac istražnom sudiji uputu zahtjev za otvaranje istrage.¹⁹³⁰ Član 156. Zakona o krivičnom postupku SFRJ doista je predviđao slučaj da istražni sudija može preduzeti istražne radnje prije nego što mu tužilac dostavi zahtjev za otvaranje istrage kad

¹⁹²¹ Vlado Adamović, T(e) 9614; Mladen Veseljak, T(e) 16022; Hilmo Ahmetović, T(e) 16168.

¹⁹²² Mladen Veseljak, T(e) 16084.

¹⁹²³ DH 337, čl. 155 i 156.

¹⁹²⁴ Mladen Veseljak, T(e) 16002; DH 337, čl. 174.

¹⁹²⁵ Mladen Veseljak, T(e) 15993; Hilmo Ahmetović, T(e) 16170; DH 337, čl. 174.

¹⁹²⁶ Mladen Veseljak, T(e) 15092.

¹⁹²⁷ Mladen Veseljak, T(e) 15077.

¹⁹²⁸ Hilmo Ahmetović, T(e) 16172; DH 337, čl. 73 i 123.

¹⁹²⁹ Mladen Veseljak, T(e) 16087 do 16088; DH 337, čl. 60.

¹⁹³⁰ Vlado Adamović, T(e) 9520 do 9521 i 9615; Mladen Veseljak, T(e) 15994.

Prijevod

postoji opasnost od odlaganja.¹⁹³¹ Isto tako, član 41 Pravila za rad Službe vojne bezbjednosti u oružanim snagama Republike Bosne i Hercegovine predviđao je samostalno preduzimanje istražnih radnji od strane istražnog sudije okružnog vojnog suda kad je to zahtijevala hitna situacija.¹⁹³²

935. U okviru tog hitnog postupka, istražni sudija je mogao djelovati i samo na osnovu prijave vojne ili civilne policije.¹⁹³³ Međutim, on je bio dužan da o tome obavijesti Okružno vojno tužilaštvo u Travniku ili Okružno vojno tužilaštvo u Zenici.¹⁹³⁴ Dežurni sudija bi svoj izvještaj o istrazi poslao Okružnom vojnom tužilaštvu u Zenici ili Okružnom vojnom tužilaštvu u Travniku, koja bi donijela odluku o nastavku postupka.¹⁹³⁵

v) Nezavisnost okružnih vojnih sudova

936. Ti okružni vojni sudovi u institucionalnom smislu su isprva bili pod kontrolom Ministarstva odbrane.¹⁹³⁶ U julu 1994. pripali su Ministarstvu pravosuđa.¹⁹³⁷ No, iako su bili povezani s Ministarstvom odbrane, oni su u vršenju svojih pravosudnih funkcija bili nezavisni od ABiH, osim u logističkom smislu.¹⁹³⁸ Okružni vojni tužioci bili su jednako nezavisni, iako su pripadali Ministarstvu odbrane kad se radilo o isplati ličnih dohodaka ili drugim logističkim pitanjima.¹⁹³⁹

937. Ti sudovi ni u kojem smislu nisu bili dio 3. korpusa. No službe vojne bezbjednosti i vojna policija 3. korpusa bili su na raspolaganju okružnim vojnim

¹⁹³¹ DH 337, čl. 155 i 156. Član 156, par. 1 propisuje: "Istražni sudija nadležnog suda, kao i istražni sudija nižeg suda na čijem je području izvršeno krivično djelo može prije donošenja rješenja o sprovođenju istrage preduzeti pojedine istražne radnje za koje postoji opasnost od odlaganja, ali o svemu što je preduzeo mora obavijestiti nadležnog javnog tužioca." Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom. Naglasak naš. Vidi takođe Vlado Adamović, T(e) 9520 do 9521.

¹⁹³² P 244, čl. 41 (Pravilo za rad Službe vojne bezbjednosti u oružanim snagama Republike Bosne i Hercegovine) propisuje: "Na osnovu prikupljenih obavještenja, starješine službe vojne bezbjednosti komande brigade i njima ravan ili viši starješina u službi vojne bezbjednosti, podnose nadležnom vojnom tužilaštvu krivičnu prijavu. U slučajevima kada je potrebno da se bez odlaganja izvrše određene istražne radnje, ovlašteni starješina službe vojne bezbjednosti neposredno će o tome obavijestiti nadležnog vojnog tužioca, a po potrebi i istražnog sudiju vojnog suda." Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom. Naglasak naš.

¹⁹³³ Vlado Adamović, T(e) 9612 do 9614; Mladen Veseljak, T(e) 15994.

¹⁹³⁴ Vlado Adamović, T(e) 9521.

¹⁹³⁵ Mladen Veseljak, T(e) 15993; Hilmo Ahmetović, T(e) 16170.

¹⁹³⁶ Vlado Adamović, T(e) 9453; Hilmo Ahmetović, T(e) 16160.

¹⁹³⁷ Hilmo Ahmetović, T(f) 16160; Vlado Adamović, T(e) 9505.

¹⁹³⁸ P 327 (Uredba sa zakonskom snagom o okružnim vojnim sudovima, *Službeni list R BiH*, br. 12 od 13. augusta 1992.), čl. 2, 37 i 38; Vlado Adamović, T(e) 9453 i 9477.

¹⁹³⁹ P 325 (Uredba sa zakonskom snagom o posebnim vojnim sudovima, *Službeni list R BiH*, br. 12 od 13. augusta 1992.), čl. 15, 16 i 17.

Prijevod

sudovima u provođenju sudskih postupaka.¹⁹⁴⁰ Po riječima pravnika koji su svjedočili pred Vijećem, Komanda 3. korpusa nije vršila nikakav pritisak na sudije ili na vojne tužioce u obavljanju njihovih funkcija u ovim pravosudnim organima.¹⁹⁴¹ Uostalom, Enver Hadžihasanović je malo kontaktirao s vojnim sudijama ili tužiocima; svjedok Mladen Veseljak govori o jednoj kurtoaznoj posjeti kojom prilikom se Enver Hadžihasanović susreo s tužiocima i sudijama okružnog vojnog suda; isto tako, svjedok Vlado Adamović je spomenuo da je sreo Envera Hadžihasanovića samo na sastanku koji je organizovala Posmatračka misija EZ-a.¹⁹⁴² Kad su okružni vojni tužioci jednom pokrenuli postupak, nijedna vojna, policijska ili sudska insitucija nije mogla na njih uticati.¹⁹⁴³ Isto tako, vojni organi nisu mogli izdavati naloge istražnom sudiji.¹⁹⁴⁴ Svjedok Mladen Veseljak je naglasio da, od trenutka kad je predmet bio u rukama vojnog suda, vojni organi nisu imali pravo da postupaju suprotno instrukcijama sudskog organa niti da vode paralelnu krivičnu istragu.¹⁹⁴⁵

938. Međutim, okružni vojni sudovi su svakog mjeseca podnosili izvještaj o radu Ministarstvu odbrane.¹⁹⁴⁶ Izgleda da se takav izvještaj podnosio i komandama korpusa.¹⁹⁴⁷

b) Disciplinski vojni sudovi

939. Uspostava prvostepenih vojnih disciplinskih sudova kao i Višeg vojnog disciplinskog suda predviđena je Pravilnikom o vojnoj disciplini iz 1992.¹⁹⁴⁸ Ti sudovi su bili nadležni da sude za “disciplinske greške i prestupe” svih vojnika, ali i za sve vrste “povrede vojne discipline” od strane vojnih lica sa činom oficira (ili nekim višim činom).¹⁹⁴⁹ Bilo je predviđeno da se prvostepeni vojni disciplinski sud osniva pri Okružnom štabu odbrane i da svoj rad organizuje prema uputstvima

¹⁹⁴⁰ Mladen Veseljak, T(e) 15982.

¹⁹⁴¹ Mladen Veseljak, T(e) 15982.

¹⁹⁴² Mladen Veseljak, T(e) 15982; Vlado Adamović, T(e) 9483.

¹⁹⁴³ Mladen Veseljak, T(e) 15992; Hilmo Ahmetović, T(e) 16170.

¹⁹⁴⁴ Hilmo Ahmetović, T(e) 16166.

¹⁹⁴⁵ Mladen Veseljak, T(e) 16077 do 16078.

¹⁹⁴⁶ DH 275.

¹⁹⁴⁷ Vlado Adamović, T(e) 9539; DH 274.

¹⁹⁴⁸ Vidi P 325 (Pravilnik o vojnoj disciplini, *Službeni list RBiH*, br. 12 od 13. augusta 1992.), čl. 44, 45 i 46.

¹⁹⁴⁹ P 325 (Pravilnik o vojnoj disciplini, *Službeni list RBiH*, br. 12 od 13. augusta 1992.), čl. 44, 45 i 46, te 8 i P 335; DH 158.5, DH 158.8 i P 549. Disciplinska greška se smatrala lakšom povredom vojne discipline, dok je disciplinski prestup bio teža povreda vojne discipline. Po tom pitanju vidi P 120 (Uredba sa zakonskom snagom o službi u Armiji Republike Bosne i Hercegovine, *Službeni list RBiH*, br. 11 od 1. augusta 1992.), čl. 65 koji propisuje: “Disciplinska greška je lakša povreda vojne discipline. Disciplinski prestup je teža povreda vojne discipline.”

Prijevod

Okružnog štaba odbrane.¹⁹⁵⁰ Takve sudove trebale su organizovati komande korpusa.¹⁹⁵¹

940. Prema dokazima uvrštenim u spis, uspostava tih sudova unutar 3. korpusa bila je predviđena od marta 1993. kako bi se sudilo pripadnicima 3. korpusa koji su prekršili vojnu disciplinu.¹⁹⁵² Prema dokumentu P 303, na dužnost sudija prvostepenog vojnog disciplinskog suda 3. korpusa predloženo je 18 osoba.¹⁹⁵³ Jusuf Halilagić bio je imenovan za predsjednika, Ramiz Omeragić za sekretara, a Emina Halilović za tužioca.¹⁹⁵⁴

941. Čini se da je prvostepeni vojni disciplinski sud osnovan 8. maja 1993.¹⁹⁵⁵ Vijeće ističe da je, s obzirom na dokaze uvrštene u spis, taj sud u sklopu 3. korpusa izgleda djelovao za vrijeme razdoblja na koje se odnosi Optužnica.¹⁹⁵⁶ Međutim, Vijeće želi istaknuti da raspolaže samo malim brojem informacija o stvarnoj ulozi tog suda, budući da strane nisu pozvale nijednog svjedoka koji je sudjelovao u njegovom radu.

c) Posebni vojni sudovi

942. Uredba sa zakonskom snagom o posebnim vojnim sudovima predviđala je, u slučaju ratnog stanja, osnivanje posebnih vojnih sudova poznatijih pod nazivom "prijeki sud". Njih je mogao uspostaviti komandant brigade ili neke više jedinice ako, po njegovom mišljenju, situacija nije dopuštala da se pokrene postupak pred odgovarajućim okružnim vojnim sudom.¹⁹⁵⁷ Posebni vojni sudovi osnivali su se u izuzetnim okolnostima: npr. u slučaju borbi ili iz razloga bezbjednosti.¹⁹⁵⁸ Njihov cilj je, između ostalog, bio da kažnjavaju za neposluh, samovoljno napuštanje dužnosti i napuštanje položaja.¹⁹⁵⁹

¹⁹⁵⁰ Vidi P 325 (Pravilnik o vojnoj disciplini, *Službeni list RBiH*, br. 12 od 13. augusta 1992.), čl. 46; P 694.

¹⁹⁵¹ P 300; P 335.

¹⁹⁵² P 694; P 299.

¹⁹⁵³ P 303.

¹⁹⁵⁴ P 303; P 326.

¹⁹⁵⁵ DH 158.8.

¹⁹⁵⁶ P 316; P 284.

¹⁹⁵⁷ P 325 (Uredba sa zakonskom snagom o posebnim vojnim sudovima, *Službeni list RBiH*, br. 12 od 13.03.1992.), čl. 2.

¹⁹⁵⁸ Vlado Adamović, T(f) 9451.

¹⁹⁵⁹ P 325 (Uredba sa zakonskom snagom o posebnim vojnim sudovima, *Službeni list RBiH*, br. 12 od 13.03.1992.), čl. 3

Prijevod

943. Naređenjem Envera Hadžihasanovića od 9. decembra 1992. tražila se uspostava “priječkih sudova” unutar brigada.¹⁹⁶⁰ Isto tako, naređenjem od 8. juna 1993. Mehmed Alagić je zatražio trenutačnu uspostavu tih sudova u 17. brigadi, 312. brigadi i 306. brigadi.¹⁹⁶¹ U jednom drugom naređenju od 11. juna 1993. Mehmed Alagić traži da se uspostavi posebni sud kako bi se Amiru Haliloviću, zamjeniku komandanta 2. bataljona 312. brigade, i drugim oficirima sudilo za napuštanje položaja.¹⁹⁶²

944. U isto vrijeme, kako bi se spriječio i kaznio svaki čin pljačke ili uništavanja kuća, odnosno kako bi se osiguralo da vojnici ABiH poštuju Ženevske konvencije u pogledu postupanja prema civilnom stanovništvu i ratnim zarobljenicima, te zaštite vjerskih objekata, Enver Hadžihasanović je između ostalih sankcija predvidio da će svim vojnicima koji počine kažnjiva djela suditi “priječki sud” odnosno “posebni sud”.¹⁹⁶³

945. Uprkos tim naredbama, čini se da su ti sudovi uspostavljeni vrlo rijetko.¹⁹⁶⁴ Naime, svjedok Vlado Adamović je izvijestio o jednom jedinom slučaju kad je komandant jedinice osnovao takav sud, dok se njegova jedinica nalazila na području Breze, 30 do 40 kilometara od Sarajeva.¹⁹⁶⁵ Isto tako, svjedok Hilmo Ahmetović se takođe sjeća samo jednog slučaja da je komandant 126. brigade 1. korpusa, “Ilijaš”, uspostavio posebni vojni sud.¹⁹⁶⁶ Osim toga, po riječima istog svjedoka, taj predmet je tokom postupka prosljeđen Okružnom vojnom sudu u Zenici.¹⁹⁶⁷ Svjedok Zijad Čaber takođe spominje uspostavu posebnih vojnih sudova unutar brigada kako bi se stalo u kraj povredama discipline, ali nije jasno da li misli na posebne ili na disciplinske vojne sudove.¹⁹⁶⁸

946. Vijeće po uvidu u dokazne predmete konstatuje da ti posebni vojni sudovi nisu imali značajnu ulogu kao instrument suzbijanja kriminaliteta među vojnicima ABiH.

---

¹⁹⁶⁰ DH 158.1.

¹⁹⁶¹ DH 1132; Fikret Ćuskić, T(e) 12097.

¹⁹⁶² P 187.

¹⁹⁶³ DH 161.10; DH 1215.

¹⁹⁶⁴ P 316; P 284, str. 4.

¹⁹⁶⁵ Vlado Adamović, T(f) 9456 do 9460.

¹⁹⁶⁶ Hilmo Ahmetović, T(f) 16163.

¹⁹⁶⁷ Hilmo Ahmetović, T(f) 16163.

¹⁹⁶⁸ Zijad Čaber, T(e) 10322.

2. Disciplinska ovlaštenja vojnih starješina

a) Područje nadležnosti

947. Disciplinska ovlaštenja viših vojnih starješina propisana su “Pravilnikom o vojnoj disciplini”.¹⁹⁶⁹ Ona su se morala primijeniti za svaku povredu vojne discipline.¹⁹⁷⁰ Ta disciplinska ovlaštenja mogla su se primjenjivati prema vojnicima bez obzira na čin.¹⁹⁷¹ Među disciplinskim sankcijama predviđenim u tom aktu, nadređeni je mogao kazniti vojnika s 30, pa čak i 60 dana zatvora.¹⁹⁷²

b) Primjena ovlaštenja starješina

948. U svjetlu dokaznih materijala uvedenih u spis, Vijeće zaključuje da su starješine primjenjivale kazne da bi suzbijale dezerterstvo, napuštanje položaja, odbijanje boraca na položaj ili neizvršavanje naredbe.¹⁹⁷³ Osim toga, neki dokazni predmeti ukazuju na zahtjeve za istragu, na pritvor vojnika ili na “stroge” kazne, u nekim brigadama, za vojnike koji su bili umješani u “ilegalne aktivnosti”, zloupotrebu položaja, krađu ili šverc.¹⁹⁷⁴

949. Neki svjedoci su spomenuli disciplinske sankcije koje su komandanti u ABiH izrekli svojim vojnicima. U svom svjedočenju, svjedok HE je naveo da je barem u dva slučaja naredio da se sprovedu disciplinske mjere protiv vojnika ABiH zbog maltretiranja zatočenih vojnika, pripadnika HVO-a.¹⁹⁷⁵ Isti taj svjedok je takođe naveo da je desecima boraca ABiH određen pritvor jer su sudjelovali u pljačkama.¹⁹⁷⁶

950. Asim Delalić, pomoćnik komandanta zadužen za poslove vojne bezbjednosti 306. brigade, takođe je govorio o disciplinskim sankcijama unutar 306. brigade, pogotovo o pritvoru (u trajanju od 30 do 60 dana) za vojnike koji su pljačkali ili

¹⁹⁶⁹ Vidi P 325, čl. 22 do 28 (Pravilnik o vojnoj disciplini, *Službeni list R BiH*, br. 12 od 13. augusta 1992.); P 335; P 120 (Uredba sa zakonskom snagom o službi u Armiji Republike Bosne i Hercegovine, *Službeni list R BiH*, br. 11 od 1. augusta 1992.); P 288.

¹⁹⁷⁰ P 325 (Pravilnik o vojnoj disciplini, *Službeni list R BiH*, br. 12 od 13. augusta 1992. te izmjene i dopune u P 243 “Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o vojnoj disciplini”, *Službeni list R BiH* br. 2 od 05.12.1992.), čl. 7.

¹⁹⁷¹ P 325 (Pravilnik o vojnoj disciplini, *Službeni list R BiH*, br. 12 od 13. augusta 1992.), čl. 10.

¹⁹⁷² Vidi P 325, čl. 13 i čl. 11 i 12 (Pravilnik o vojnoj disciplini, *Službeni list R BiH*, br. 12 od 13. augusta 1992.); vidi takođe P 120 (Uredba sa zakonskom snagom o službi u Armiji Republike Bosne i Hercegovine, *Službeni list R BiH*, br. 11 od 1. augusta 1992.), čl. 66.

¹⁹⁷³ O tom pitanju vidi P 505, P 526, P 829, P 360, P 306 i DH 547.

¹⁹⁷⁴ P 798; P 472.

¹⁹⁷⁵ HE, T(e) 17082 do 17083.

¹⁹⁷⁶ HE, T(f) 16979.

Prijevod

uništavali kuće. On je objasnio da je zbog borbi u blizini Travnika bilo poteškoća u podnošenju krivičnih prijava okružnim vojnim sudovima i da se o disciplinskim mjerama odlučivalo na licu mjesta.¹⁹⁷⁷ Jedan drugi pripadnik 306. brigade, Fahir Čamdžić, takođe spominje disciplinske sankcije za vojnike koji su počinili pljačku.¹⁹⁷⁸

951. Svjedok Sead Žerić je u svom svjedočenju govorio o internom disciplinskom sistemu 3. korpusa koji je kao jednu od disciplinskih mjera uključivao i pritvor vojnika.¹⁹⁷⁹ U tom smislu svjedok Hilmo Ahmetović izrijekom spominje komandu 303. brigade koja je zbog nedozvoljenih radnji pritvorom kažnjavala pripadnike vlastite jedinice, u prostorima predviđenim za tu namjenu.¹⁹⁸⁰ On navodi da je pritvor mogao trajati do 60 dana.¹⁹⁸¹

952. Iako Vijeće konstatuje da je unutar 3. korpusa postojao interni disciplinski sistem, ono ističe da ima veoma malo dokaza na osnovu kojih bi moglo ocijeniti važnost tog sistema za sprečavanje odnosno kažnjavanje nedozvoljenih radnji koje su predmet Optužnice.

3. Civilno pravosuđe

953. Civilne pravosudne institucije u srednjoj Bosni nastavile su djelovati tokom čitavog rata.¹⁹⁸² One su bile nezavisne od ABiH.¹⁹⁸³ Dijelile su se na opštinski sud i opštinsko tužilaštvo, te na viši sud i više tužilaštvo. Viši sud sada djeluje pod nazivom "kantonalni sud".¹⁹⁸⁴ Opštinski sud je bio nadležan za predmete za koje je predviđena kazna bila manja od 10 godina. Viši sud se bavio predmetima za koje je predviđena kazna bila veća od 10 godina.¹⁹⁸⁵ Vijeće je saslušalo dva svjedoka koji su bili na položaju višeg tužioca i opštinskog tužioca.¹⁹⁸⁶

¹⁹⁷⁷ Asim Delalić, T(e) 16374, 16398 do 16400 i 16409.

¹⁹⁷⁸ Fahir Čamdžić, T(e) 11726, 11737 do 11739 i 11766 do 11769.

¹⁹⁷⁹ Sead Žerić, T(e) 5638.

¹⁹⁸⁰ Hilmo Ahmetović, T(e) 16267.

¹⁹⁸¹ Hilmo Ahmetović, T(e) 16267.

¹⁹⁸² Sulejman Kapetanović, T(e) 3799.

¹⁹⁸³ Sulejman Kapetanović, T(e) 3823 i 3930.

¹⁹⁸⁴ Sulejman Kapetanović, T(e) 3797.

¹⁹⁸⁵ Sulejman Kapetanović, T(e) 3798.

¹⁹⁸⁶ Sulejman Kapetanović, bivši viši tužilac, svjedočio je 2. i 3. marta 2004., T(e) 3791 do 3933. Ragib Hadžić, bivši opštinski tužilac, svjedočio je 28. januara 2005., T(f) 15079 do 15128.

a) Područje nadležnostii) Nadležnost *ratione personae*

954. Civilni sudovi su bili nadležni da sude za krivična djela koja su počinili civili, a u nekim precizno određenim slučajevima i vojnici.¹⁹⁸⁷ Naime, u slučaju kad bi vojnik i civil bili saizvršioi krivičnog djela, civilni sud koji je bio nadležan za suđenje civilu, bio je nadležan i za suđenje vojniku.¹⁹⁸⁸ Međutim, ako je djelo počinio vojnik za vrijeme obavljanja dužnosti, onda je i civilu i vojniku morao suditi okružni vojni sud.¹⁹⁸⁹

ii) Nadležnost *ratione loci*

955. Nakon opsade Sarajeva i okupacije jednog dijela teritorije srednje Bosne od strane HVO-a, civilni sudovi u Zenici-Doboju, i viši i opštinski, bili su nadležni za krivično gonjenje u sljedećim opštinama: Tešanj, Zenica, Kakanj, Zavidovići, Kakanj, Žepče, Travnik, Gornji Vakuf, Donji Vakuf, Bugojno, Breza, Olovo, Vareš i Visoko.¹⁹⁹⁰

iii) Krivično gonjenje

956. Postupak krivičnog gonjenja i podizanja optužnice bio je isti kao i na okružnom vojnom sudu.¹⁹⁹¹ Međutim, tužilac civilnog suda mogao je djelovati tek po primitku krivične prijave od civilne policije odnosno CSB-a.¹⁹⁹²

b) Veze s vojnim sudovima

957. U praksi je postojala značajna saradnja između vojnih i civilnih sudova; istražni sudije civilnih i vojnih sudova često su zajedno izlazili na mjesto događaja kako bi odredili koji će sud imati nadležnost nad počiniocima.¹⁹⁹³ U slučajevima kad

¹⁹⁸⁷ Mladen Veseljak, T(e) 15984.

¹⁹⁸⁸ P 327 (Uredba sa zakonskom snagom o okružnim vojnim sudovima, *Službeni list RBiH*, br. 12 od 13. augusta 1992.), čl. 9; Mladen Veseljak, T(e) 15984; Ragib Hadžić, T(e) 15086; DH 298.

¹⁹⁸⁹ P 327 (Uredba sa zakonskom snagom o okružnim vojnim sudovima, *Službeni list RBiH*, br. 12 od 13. augusta 1992.), čl. 9, par. 2.

¹⁹⁹⁰ Ragib Hadžić, T(e) 15083. Međutim, teritorijalna nadležnost se donekle promijenila zbog borbi. Vidi Sulejman Kapetanović, T(e) 3838 i 3840).

¹⁹⁹¹ Ragib Hadžić, T(e) 15113.

¹⁹⁹² Sulejman Kapetanović, T(e) 3813; Vlado Adamović, T(e) 9469.

¹⁹⁹³ Mladen Veseljak, T(e) 16007.

Prijevod

je civilni sud bio nadležan da sudi saučesnicima, od kojih su neki bili vojna lica, a neki civili, vojna policija je pomagala civilnoj policiji, koja je vodila istragu.¹⁹⁹⁴

D. Pravo koje su vojni i civilni sudovi primjenjivali na krivična djela iz međunarodnog prava

958. I vojni i civilni sudovi su u razdoblju na koje se odnosi Optužnica sudili na osnovu tekstova krivičnog zakona i zakona o krivičnom postupku nasljeđenim iz bivše Jugoslavije.¹⁹⁹⁵

1. Materijalno pravo i postupak

959. U aprilu 1992., kad je Republika Bosna i Hercegovina proglasila nezavisnost, Predsjedništvo Republike Bosne i Hercegovine je uredbom sa zakonskom snagom prihvatilo Krivični zakon SFRJ kao republički zakon.¹⁹⁹⁶ Krivični zakon Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine iz 1977. i dalje je bio na snazi i nakon proglašenja nezavisnosti, ali je nakon donošenja Uredbe o izmjeni naziva Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine dobio naziv “Krivični zakon Republike Bosne i Hercegovine”.¹⁹⁹⁷ Zatim je, s početkom neprijateljstava, Republika Bosna i Hercegovina ponovno donijela zakon o primjeni Krivičnog zakona SFRJ i Krivičnog zakona Republike Bosne i Hercegovine kao republičkih zakona za vrijeme ratnog stanja ili neposredne ratne opasnosti.¹⁹⁹⁸ Okružni vojni sudovi su se u vođenju postupaka oslanjali na te zakonske tekstove.¹⁹⁹⁹

960. Krivični zakon Republike Bosne i Hercegovine bavio se djelima iz područja domaćeg krivičnog prava.²⁰⁰⁰ Drugim uredbama sa zakonskom snagom su povećane

¹⁹⁹⁴ Sead Žerić, T(e) 5545.

¹⁹⁹⁵ Vlado Adamović, T(e) 9446 i 9503; Sulejman Kapetanović, T(e) 3804; Mladen Veseljak, T(e) 15985.

¹⁹⁹⁶ DH 389 (Uredba sa zakonskom snagom o preuzimanju Krivičnog zakona Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, *Službeni list RBiH*, br. 2 od 11. aprila 1992.), par. 1.

¹⁹⁹⁷ DH 386 (Uredba o izmjeni naziva Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine, *Službeni list RBiH*, br. 1 od 9. aprila 1992.), čl. 1, dostupan samo na bosanskom/hrvatskom/srpskom; DH 1650 (Zapisnik 65. sjednice Predsjedništva Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine održane 4, 5, 6. i 8. aprila 1992. godine, br. 02-011-354/92).

¹⁹⁹⁸ DH 414 (Uredba sa zakonskom snagom o izmjenama i dopunama Uredbe sa zakonskom snagom o primjeni Krivičnog zakona Republike Bosne i Hercegovine i Krivičnog zakona Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije koji je preuzet kao republički zakon, za vrijeme neposredne ratne opasnosti ili za vrijeme ratnog stanja, *Službeni list RBiH*, br. 6 od 15. juna 1992.), čl. 1.

¹⁹⁹⁹ Vlado Adamović, T(e) 9446 i 9503; Sulejman Kapetanović, T(e) 3804; Mladen Veseljak, T(e) 15985.

²⁰⁰⁰ O tome vidi DH 338 (Glava 6: *Krivična djela protiv života i tijela*; član 36: *Ubojstvo*; član 37: *Ubojstvo s umišljajem*; član 38: *Ubojstvo iz nehata*; član 42: *Teška tjelesna povreda* i Glava 15:

Prijevod

kazne koje su tim zakonom predviđene za krivična djela poput razbojničke krađe i teške krađe (članovi 151 odnosno 148 Krivičnog zakona Republike Bosne i Hercegovine) kad su počinjena u napuštenim ili oštećenim zgradama ili kad bi ih počinili vojnici.²⁰⁰¹ Isto tako, počinjenje zločina inspirisano “nacionalnom netrpeljivošću” postalo je otežavajuća okolnost krivičnog djela.²⁰⁰²

961. Krivični zakon SFRJ je međutim sadržavao poglavlje posvećeno zločinima protiv čovječnosti i međunarodnog prava. Član 142 govori o “ratnom zločinu protiv civilnog stanovništva”, član 143 o “ratnom zločinu protiv ranjenika i bolesnika”, a član 144 o “ratnom zločinu protiv ratnih zarobljenika”.²⁰⁰³

962. Važno je naglasiti da su, unatoč povećanju kazni predviđenom uredbama sa zakonskom snagom kojima su uoči rata izmijenjeni i dopunjeni članovi Krivičnog zakona Republike Bosne i Hercegovine, minimalne kazne predviđene članom 142 poglavlja 16 Krivičnog zakona SFRJ za “slična” krivična djela i dalje bile strože. Naime, član 142 predviđao je minimalnu kaznu zatvora od 5 godina za pljačku ili protivzakonito uništavanje koji nisu opravdani vojnom nuždom.²⁰⁰⁴ Prema prihvaćenim izmjenama i dopunama, za tešku krađu (član 148 Krivičnog zakona Republike Bosne i Hercegovine), kao i za “teška djela protiv opšte sigurnosti ljudi i imovine” koja su podrazumijevala uništavanje paležom ili eksplozivima (član 177 Krivičnog zakona Republike Bosne i Hercegovine) bila je predviđena minimalna kazna zatvora od 3 godine (a smrtna kazna kao maksimalna kazna).²⁰⁰⁵

Krivična djela protiv imovine; član 147: *Krađa*; član 148: *Teška krađa*; član 149: *Razbojnička krađa*; član 150: *Razbojstvo*).

²⁰⁰¹ DH 2043, čl. 2 (Uredba sa zakonskom snagom o izmjenama i dopunama Uredbe sa zakonskom snagom o primjeni Krivičnog zakona Republike Bosne i Hercegovine i Krivičnog zakona Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije koji je preuzet kao republički zakon za vrijeme neposredne ratne opasnosti ili za vrijeme ratnog stanja, *Službeni list RBiH*, br. 21 od 23. novembra 1992.); DH 414 (Uredba sa zakonskom snagom o izmjenama i dopunama Uredbe sa zakonskom snagom o primjeni Krivičnog zakona Republike Bosne i Hercegovine i Krivičnog zakona Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije koji je preuzet kao republički zakon, za vrijeme neposredne ratne opasnosti ili za vrijeme ratnog stanja, *Službeni list RBiH*, br. 6 od 15 juna 1992.).

²⁰⁰² DH 2050, čl. 6a (Uredba sa zakonskom snagom o izmjenama i dopunama Uredbe sa zakonskom snagom o primjeni Krivičnog zakona Republike Bosne i Hercegovine i Krivičnog zakona Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije koji je preuzet kao republički zakon za vrijeme neposredne ratne opasnosti ili za vrijeme ratnog stanja, *Službeni list RBiH*, br. 11 od 1. augusta 1992.).

²⁰⁰³ Vidi P 342.

²⁰⁰⁴ P 342. Maksimalna kazna bila je smrtna kazna.

²⁰⁰⁵ DH 2043 (Uredba sa zakonskom snagom o izmjenama i dopunama Uredbe sa zakonskom snagom o primjeni Krivičnog zakona Republike Bosne i Hercegovine i Krivičnog zakona Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije koji je preuzet kao republički zakon za vrijeme neposredne ratne opasnosti ili za vrijeme ratnog stanja, *Službeni list RBiH*, br. 21 od 23. novembra 1992.).

Prijevod

963. Što se tiče krivičnog postupka, Zakon o krivičnom postupku SFRJ prihvaćen je kao republički zakon uredbom sa zakonskom snagom od 11. aprila 1992.²⁰⁰⁶ Njegova primjena je zatim proširena na razdoblje ratnog stanja ili neposredne ratne opasnosti.²⁰⁰⁷ Okružni vojni sudovi su takođe primjenjivali Zakon o krivičnom postupku SFRJ, koji je prihvaćen kao zakon RBiH.²⁰⁰⁸

2. Kvalifikacija djela koja se temelji na krivičnom pravu

964. Prema svjedocima koje je saslušalo Vijeće, i pravnici civilnih i pravnici vojnih sudova su se u kvalifikacijama krivičnih djela osanjali isključivo na domaće krivično pravo, a ne na Glavu šesnaestu Krivičnog zakona SFRJ, koja govori o ratnim zločinima.²⁰⁰⁹ Sead Žerić je, na primjer, naglasio da osoblje Okružnog vojnog tužilaštva u Travniku skoro uopšte nije poznavalo Glavu šesnaestu Krivičnog zakona SFRJ.²⁰¹⁰

965. Osim toga, svjedok Mladen Veseljak, bivši sudija Okružnog vojnog suda u Zenici, potvrdio je da krađa imovine iz napuštenih hrvatskih kuća nijepredstavljala kršenje člana 142 Krivičnog zakona SFRJ i da je “teško zamisliti” da se krađa može kvalifikovati kao ratni zločin.²⁰¹¹ Sead Žerić, bivši okružni vojni tužilac u Travniku, u istom je smislu potvrdio da se teška krađa ne može okvalifikovati kao ratni zločin.²⁰¹² On je takođe objasnio da se palež i uništavanje kuća eksplozivom u to vrijeme karakterisalo kao “krivično djelo opće opasnosti”.²⁰¹³ Pljačka se u Okružnom vojnom tužilaštvu u Travniku smatrala “krađom”.²⁰¹⁴ Hilmo Ahmetović je izjavio da ubistvo kao ratni zločin ne postoji.²⁰¹⁵ Isto tako, Sulejman Kapetanović se sjeća da je kao tužilac Višeg kantonalnog suda u Zenici vodio velik broj istraga protiv Bošnjaka zbog

²⁰⁰⁶ DH 390 (Uredba sa zakonskom snagom o preuzimanju Zakona o krivičnom postupku, *Službeni list RBiH*, br. 2 od 11. aprila 1992.); Vlado Adamović, T(e) 9517; Sulejman Kapetanović, T(e) 3804.

²⁰⁰⁷ DH 415 (Uredba sa zakonskom snagom o primjeni Zakona o krivičnom postupku koji je preuzet kao republički zakon za vrijeme neposredne ratne opasnosti ili za vrijeme ratnog stanja), čl. 1.

²⁰⁰⁸ P 327 (Uredba sa zakonskom snagom o okružnim vojnim sudovima, *Službeni list RBiH*, br. 12 od 13. augusta 1992.), čl. 25.

²⁰⁰⁹ Sead Žerić, T(e) 5557 i T(f) 5619; Hilmo Ahmetović, T(e) 16182. To je potvrđeno analizom Vijeća velikog broja krivičnih predmeta koji se odnose na pljačku napuštenih hrvatskih kuća; vidi par. 2036.

²⁰¹⁰ Sead Žerić, T(f) 5616.

²⁰¹¹ Mladen Veseljak, T(e) 16013 i 16099.

²⁰¹² Sead Žerić, T(e) 5557.

²⁰¹³ Sead Žerić, T(e) 5563 i 5622; DH 124; vidi DH 338 (Krivični zakon Republike Bosne i Hercegovine), čl. 172. i 177.

²⁰¹⁴ Sead Žerić, T(f) 5622.

²⁰¹⁵ Hilmo Ahmetović, T(e) 16312; DH 155.8.

Prijevod

ubistva, silovanja, teške ili obične krađe, ali da ta djela pritom nije smatrao ratnim zločinima prema Glavi šesnaestoj Krivičnog zakona SFRJ.²⁰¹⁶

966. Vijeće ističe da prema članu 346 Zakona o krivičnom postupku SFRJ ni civilni ni vojni sudovi nisu bili obavezani “pravnom kvalifikacijom” za koju se opredijelio tužilac, iako je “činjenični opis” za njih bio obavezujući.²⁰¹⁷ Ipak, po mišljenju Seada Žerića, Okružni vojni sud u Travniku nikada nije prekvalifikovao krivično djelo iz domaćeg krivičnog prava u kršenje međunarodnog prava.²⁰¹⁸ Hilmo Ahmetović, sudija na vojnom sudu u Zenici, takođe je istaknuo da takve prekvalifikacije na Okružnom vojnom sudu u Zenici nije bilo jer bi ona bila suprotna principu *reformatio in peius*.²⁰¹⁹ Vlado Adamović iznosi sličnu opasku kao i njegov kolega što se tiče prekvalifikacije ubistva u ratni zločin.²⁰²⁰

967. Druga pretpostavka koja bi mogla objasniti razloge zbog kojih su se ondašnji sudije radije oslanjali na odredbe domaćeg krivičnog prava, a na odredbe Glave šesnaeste Krivičnog zakona SFRJ, zasniva se na tome što su minimalne kazne predviđene domaćim krivičnim pravom bile manje od kazni predviđenih u Glavi šesnaestoj za “slična” djela, što je omogućavalo veću fleksibilnost pri izricanju kazni.²⁰²¹ No svjedoci nisu iznijeli nikakve opaske o tom pitanju.

968. Međutim, Sulejman Kapetanović je bio član komisije koja je bila zadužena za prikupljanje svih informacija u cilju dokumentiranja ratnih zločina i djela genocida počinjenih isključivo protiv bošnjačkog (muslimanskog) stanovništva.²⁰²² Osim toga, dokumenti P 771, P 772 i P 773 potvrđuju da su okružni vojni sudovi tokom svog mandata sveukupno rješavali o samo tri predmeta u okviru Glave šesnaeste Krivičnog zakona SFRJ (član 142); dvojica od trojice optuženih bili su pripadnici HVO-a, a za trećeg optuženog nije navedena pripadnost vojsci.

969. U svjetlu iskaza svjedoka i dokaznih predmeta uvrštenih u spis Vijeće konstatira da su kako vojni, tako i civilni sudovi samo izuzetno krivična djela u osnovi Optužnice kvalifikovali kao ratne zločine prema Glavi šesnaestoj Krivičnog

²⁰¹⁶ Sulejman Kapetanović, T(f) 3875 do 3876.

²⁰¹⁷ Sulejman Kapetanović, T(f) 3873.

²⁰¹⁸ Sead Žerić, T(e) 5625.

²⁰¹⁹ Hilmo Ahmetović, T(e) 16182 i 16320.

²⁰²⁰ Vlado Adamović, T(e) 9603.

²⁰²¹ Međutim, oba akta predviđaju smrtnu kaznu kao maksimalnu kaznu.

²⁰²² Sulejman Kapetanović, T(f) 3815.

Prijevod

zakona SFRJ, nego su, rješavajući u predmetima u kojima su okrivljeni bili vojnici ABiH, češće postupali po odredbama predviđenim domaćim krivičnim pravom.

E. Utvrđeno činjenično stanje u vezi s obavezom da se dokažu propusti u preduzimanju mjera

1. Metodologija koju je koristilo Tužilaštvo može sama po sebi biti dokaz

970. Vijeće podsjeća da, kao što je detaljno razradilo u dijelu posvećenom mjerodavnom pravu u pogledu obaveze da se dokaže nečinjenje, Tužilaštvo mora dokazati da nisu bile preduzete kaznene mjere. Za to se može osloniti na bilo koji dokaz koji ima dokaznu vrijednost,²⁰²³ može se raditi o svjedočenju svjedoka čija pouzdanost nije osporena,²⁰²⁴ o sadržaju dokumenta koji je uvršten u spis ili pak o zaključivanju na osnovi neke konkretne situacije, kao što je na primjer unapređenje počinitelja nedozvoljenih djela²⁰²⁵ ili pak dodjela odlikovanja takvim potčinjenima.²⁰²⁶

971. Kako bi dokazalo da optuženi, a pogotovo optuženi Hadžihasanović, nisu ispunili obavezu preduzimanja kaznenih mjera, Tužilaštvo je kao svjedoka pozvalo svog istražitelja u ovom predmetu, Petera Hackshawa. On je izjavio da za vrijeme istrage, koju je u junu 2004. vodio u arhivima okružnih vojnih tužilaštava, nije pronašao nijedan predmet povezan s Optužnicom.²⁰²⁷ To svjedočenje se uklapa u strategiju Tužilaštva da pokaže revnost kojom je pokušalo dokazati da optuženi nisu ispunili obavezu kažnjavanja.²⁰²⁸ Argument Tužilaštva počiva na tezi da, ako je u istrazi pokazana razumna revnost i ako je konstatovano nepostojanje preduzetih mjera, onda je na optuženima da pokažu koje su to mjere preduzeli u vezi s krivičnim djelima koja se navode u Optužnici.²⁰²⁹

972. Hadžihasanovićeva odbrana je na taj argument odgovorila tvrdnjom da je prebacivanje tereta dokazivanja koje zagovara Tužilaštvo suprotno najosnovnijim

²⁰²³ Vidi *supra*, par. 246 do 248.

²⁰²⁴ Vidi svjedočenje Seada Žerića, T(f) 5513 do 5648.

²⁰²⁵ Vidi Prvostepenu presudu u predmetu *Strugar*, par. 437.

²⁰²⁶ P 447; BA, T(f) 809.

²⁰²⁷ Peter Hackshaw, T(e) 9692 do 9693.

²⁰²⁸ Daryl Mundis, T(e) 7704 do 7705; Odgovor Tužilaštva na Zahtjev za donošenje oslobađajuće presude, par. 19 i 22 do 26; Peter Hackshaw, T(e) 9741.

²⁰²⁹ Odgovor Tužilaštva na Prijedlog za donošenje oslobađajuće presude, fusnota br. 29.

Prijevod

principima međunarodnog prava.²⁰³⁰ U vezi s istragom koju je vodio Peter Hackshaw Hadžihasanovićeva odbrana je izjavila da je ta misija bila neuspješna, budući da nije pokazala da u istraženim arhivama ne postoje krivične prijave ili drugi odgovarajući dokumenti u vezi s krivičnim djelima koja se navode u Optužnici.²⁰³¹

973. Prije svega treba reći da Vijeće smatra da zaključci izvedeni na osnovu istrage kojom se konstatuje nepostojanje pokrenutih postupaka za krivična djela u osnovi Optužnice mogu imati dokaznu vrijednost ako je metodologija korištena prilikom istrage u sudskim institucijama u Zenici i Travniku vjerodostojna i može zadovoljiti zahtjev za pravičnim suđenjem.²⁰³²

974. Vijeće zatim želi istaknuti da, u slučaju da korištena metodologija nije takvog karaktera, Tužilaštvo ni u kojem slučaju ne može dokazati svoju tezu iskorištavajući propuste u izvođenju Hadžihasanovićeve odbrane.²⁰³³

975. Prilikom svjedočenja svjedoka Hackshawa, odbrana mu je predočila dokaze P 771 i P 772 s pitanjem da li je na osnovi tih dokaza, a radi se o odgovorima na dopise Tužilaštva Međunarodnog suda, zaključio da je optuženi Hadžihasanović preduzeo mali broj mjera za sprečavanje ili kažnjavanje ratnih zločina.²⁰³⁴ Nakon mnogobrojnih prigovora Tužilaštva, svjedok je okolišajući odgovorio da su ga ti dokumenti, koji su mu bili poznati, potaknuli na dalju istragu u vezi s pitanjem da li su predmeti bili prosljeđeni okružnim vojnim tužilaštvima.²⁰³⁵

976. Pri analizi metodologije Tužilaštva Vijeće će se naročito osloniti na dokazne predmete P 771, P 772 i P 773²⁰³⁶ i na svjedočenje Petera Hackshawa, koje se odnosi na istragu provedenu od 2. do 5. juna 2004. u uredima kantonalnih javnih tužilaštava koji posjeduju arhive okružnih vojnih tužilaštava.

²⁰³⁰ Replika Hadžihasanovićeve odbrane u prilog Prijedlogu za donošenje oslobađajuće presude, par. 1(a). Kuburina odbrana u svojim podnescima ne spominje to pitanje. Valja napomenuti da Tužilaštvo u svom Odgovoru na Prijedlog za donošenje oslobađajuće presude (par. 19) govori o oba optužena, no u raspravi o tom pitanju učestvovali su samo Tužilaštvo i Hadžihasanovićeva odbrana.

²⁰³¹ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 167 do 169.

²⁰³² Pravila 89 i 95 Pravilnika.

²⁰³³ Vidi *supra*, par. 200 do 215.

²⁰³⁴ Peter Hackshaw, T(e) 9723.

²⁰³⁵ Peter Hackshaw, T(e) 9725.

²⁰³⁶ Iako ga Hadžihasanovićeva odbrana nije navela za vrijeme svog unakrsnog ispitivanja svjedoka, taj dokazni predmet je usko povezan s P 771 i P 772 po tome što je dio iste prepiske Tužilaštva MKSJ.

2. Dokazni predmeti P 771, P 772 i P 773.

977. Dokazni predmeti P 771, P 772 i P 773 svjedoče o prvom pokušaju Tužilaštva da se pokaže da optuženi nisu preduzeli nikakve mjere.²⁰³⁷ Dokaz P 771 je pismo predsjednika Kantonalnog suda u Zenici, dokaz P 772 je pismo koje je poslao predsjednik Kantonalnog suda u Travniku, a dokaz P 773 je pismo koje je poslao tužilac Kantonalnog državnog tužilaštva u Travniku. Sva tri dokazna predmeta su odgovori na dopise koje je poslalo Tužilaštvo Međunarodnog suda, ali koji nisu uvršteni u spis.²⁰³⁸ U tim dokaznim predmetima navode se imena sudija i tužilaca okružnih vojnih sudova. U dokazu P 772 navodi se broj predmeta koji se odnose na vojnike ABiH, a u kojima je 1993. i 1994. sudio Okružni vojni sud u Travniku. Osim toga, predsjednici Kantonalnog suda u Travniku i Kantonalnog suda u Zenici izražavaju spremnost da na raspolaganje Tužilaštvu Međunarodnog suda stave dokumentaciju okružnih vojnih sudova kojom raspolažu.²⁰³⁹

978. Osim toga, u dokaznim predmetima P 771 i P 773 Kantonalni sud u Zenici i Kantonalno tužilaštvo u Travniku odgovaraju na pitanje koje je postavilo Tužilaštvo Međunarodnog suda, a koje se vjerojatno odnosilo na broj predmeta u kojima je za “ratne zločine”, na osnovu člana 142. Zakona SFRJ, suđeno na Okružnom vojnom sudu u Zenici ili kojima se bavilo Okružno vojno tužilaštvo u Travniku, a koji su se odnosili na pripadnike ABiH.²⁰⁴⁰ Prema dokaznom predmetu P 771 Okružni vojni sud u Zenici donio je samo tri presude za “ratni zločin”, od kojih su dvije izrečene pripadnicima HVO-a, a jedna osobi za koju nije navedeno kojoj vojsci je pripadala, ali čija su kažnjiva djela počinjena izvan razdoblja na koje se odnosi Optužnica. Prema dokaznom predmetu P 773 Okružno vojno tužilaštvo u Travniku nije podnijelo nijednu prijavu u vezi s navodnim počinjenjem “ratnih zločina” od strane pripadnika ABiH.

979. Unatoč tim tvrdnjama, ta tri pisma (P 771, P 772 i P 773) nisu dovoljna za definitivni zaključak o nepostojanju preduzetih mjera i u tom smislu nemaju dokaznu vrijednost. Naime, prije svega treba istaknuti da su se i okružni vojni sudovi i okružna vojna tužilaštva pri krivičnom gonjenju vojnika ABiH bazirali isključivo na

²⁰³⁷ Peter Hackshaw, T(e) 9727.

²⁰³⁸ Vidi P 771, gdje se pominje pismo Tužilaštva Međunarodnog suda od 28. marta 2002.; P 772 se odnosi na pismo Tužilaštva Međunarodnog suda od 18. marta 2002., a P 773 se odnosi na pismo Tužilaštva Međunarodnog suda koje, čini se, nosi datum 19. februara 2002.

²⁰³⁹ P 771 i P 772.

²⁰⁴⁰ P 771 spominje član 142; P 773 ga ne navodi izričito.

Prijevod

odredbama domaćeg krivičnog prava, a ne na odredbama člana /sic/ 16 Krivičnog zakona SFRJ, koji obuhvata i član 142.²⁰⁴¹

980. Nadalje, što se tiče predmeta u kojima je sudio Okružni vojni sud u Zenici, a koji se spominju u dokaznom predmetu P 771, treba naglasiti da to pismo spominje samo presude (koje mogu biti ili pravomoćne ili nepravomoćne) koje je donio Okružni vojni sud u Zenici u vezi s “ratnim zločinima”. To pismo (P 771) ne govori o mogućnosti da su okružnom vojnom tužiocu u Zenici bile podnijete krivične prijave, ali da je ovaj odlučio predmet staviti u *ad acta*.²⁰⁴² Bilo bi bolje da je Kantonalnom državnom tužilaštvu u Zenici postavljeno pitanje o krivičnim prijavama podnijetim tom tužilaštvu.²⁰⁴³

981. I na kraju, Vijeće želi podsjetiti da pitanje – čiju važnost možemo pretpostaviti na temelju odgovora koji su dostavljeni u dokumentima P 771 i P 773 – nije trebalo da bude formulirano na taj način, jer u vrijeme na koje se odnosi Optužnica države nisu imale niti obavezu da pojedince krivično gone zbog ratnih zločina, niti je to bila uobičajena praksa.²⁰⁴⁴

982. Dakle, zaključci na osnovu dokaznih predmeta P 771, P 772 i P 773 ne mogu se smatrati elementima koji imaju odlučujuću dokaznu vrijednost u pogledu pitanja da li je je Tužilaštvo ispunilo svoju obavezu da dokaže da optuženi nisu preduzeli kaznene mjere.

3. Istraga koju je vodio Peter Hackshaw

983. Kako bi dokazalo da optuženi, a naročito optuženi Hadžihasanović, nisu ispunili svoju obavezu kažnjavanja, Tužilaštvo se takođe poziva na istragu koju je tim istražitelja Tužilaštva Međunarodnog suda vodio u kantonalnim tužilaštvima u Travniku i Zenici u junu 2004., kao i na svjedočenje Petera Hackshawa,²⁰⁴⁵ istražitelja Tužilaštva Međunarodnog suda koji je za vrijeme te posjete vršio funkciju vođe tima.²⁰⁴⁶

²⁰⁴¹ Vidi *supra*, par. 959 do 969.

²⁰⁴² Vidi *supra*, par. 931 do 933.

²⁰⁴³ *Ibid.*

²⁰⁴⁴ Vidi *supra*, par. 249 do 261 i par. 958 do 969.

²⁰⁴⁵ Petera Hackshawa je Tužilaštvo pozvalo da svjedoči 28. i 29. juna 2004. (T(f) 9677 do 9844).

²⁰⁴⁶ Peter Hackshaw, T(f) 9741: Pitanje: “Cilj je bio da se ispitaju te arhive i da se u njima pronađu eventualni zapisi o krivičnim djelima koja se navode u Optužnici o kojima postoji krivična prijava ili koji su bili predati okružnom vojnom tužilaštvu.

Prijevod

984. Prilikom svog svjedočenja pred Vijećem Peter Hackshaw je objasnio metodologiju kojom su se on i njegov tim poslužili u svojoj misiji od 2. do 5. juna 2004.²⁰⁴⁷ Svjedok je najprije objasnio izbor mjesta istrage: kantonalna tužilaštva u Zenici i Travniku izabrana su jer su se u njima nalazile arhive civilnih i vojnih tužilaštava koja su djelovala tokom razdoblja na koje se odnosi Optužnica. Osim toga, iznio je da se misija usredotočila na arhive tužilaštva jer su, prema informacijama kojima raspolaže, izvještaji o navedenim krivičnim djelima obavezno “išli” preko Okružnog vojnog tužilaštva u Travniku odnosno Zenici.²⁰⁴⁸ Svjedok je zatim objasnio kako je i sama ta raznovrsna građa morala biti probrana zbog kratkog trajanja misije: dva dana u Kantonalnom tužilaštvu u Zenici i samo jedan dan u tužilaštvu u Travniku. Prilikom glavnog ispitivanja iznio je zaključak da ni u Travniku ni u Zenici nije pronašao nijedan predmet koji bi odgovarao krivičnim djelima o kojima se govori u Optužnici.²⁰⁴⁹

a) Pretraživanje spisa

985. Svjedok Hackshaw je objasnio način na koji je tim vodio istragu kad bi došao na lice mjesta. U kantonalnom tužilaštvu u Zenici tim je najprije, u svjetlu Optužnice, istražio spise predmeta koji su bili dostavljeni Okružnom vojnom tužilaštvu u Zenici, odnosno višem javnom tužilaštvu.²⁰⁵⁰ Međutim, tim je konstatovao da su mu među spisima koji su mu stavljeni na raspolaganje bili dostupni jedino spisi predmeta gdje je identitet počinitelaca bio poznat (“KT”),²⁰⁵¹ iako je izvjestan broj njih nedostajao. Što se tiče spisa predmeta gdje je identitet počinitelaca bio nepoznat (“KTN”), oni timu nisu bili stavljeni na raspolaganje. To je, kao što spremno priznaje svjedok Hackshaw, predstavljalo ozbiljan nedostatak u procesu istrage; tim je zbog toga radije konsultovao registre “KT” i “KTN” u kojima su predmeti od početka bili numerisani i

---

Odgovor: Tako je.

Pitanje: Jesam li u pravu ako kažem da ste se u istrazi temeljili na sljedećoj hipotezi: kad biste pronašli spis u vezi s događajima koji se spominju u Optužnici koji je bio predat Tužilaštvu, to bi značilo da je general Hadžihasanović preduzeo mjere, a u suprotnom slučaju, to bi značilo da general Hadžihasanović nije preduzeo mjere kažnjavanja.

[...]

Odgovor: Da, vrlo općenito uzevši, rekao bih da je to bio dio istrage.”

²⁰⁴⁷ Istragu u junu 2004. vodili su Peter Hackshaw, Alasdair McCloud i Michael Koehler; pomagala su im dva prevodioca. Peter Hackshaw, T(e) 9740.

²⁰⁴⁸ Peter Hackshaw, T(e) 9688.

²⁰⁴⁹ Peter Hackshaw, T(e) 9692 i 9693.

²⁰⁵⁰ Peter Hackshaw, T(e) 9690. Što se tiče predmeta koji su istovremeno uključivali i vojnike i civile, a za koje je bila nadležna civilna sudska vlast, vidi *supra*, par. 954.

²⁰⁵¹ Peter Hackshaw, T(e) 9690.

Prijevod

popisani, a dat je i opis činjenica predmeta.²⁰⁵² Tim je te registre analizirao u svjetlu Optužnice kako bi utvrdio da li se informacije iz ta dva izvora poklapaju.²⁰⁵³ Tim je prema informacijama iz registara provjerio da li se spisi koji nedostaju odnose krivična djela iz Optužnice.²⁰⁵⁴ Tim se u svojim istragama u Zenici usredotočio na zločine protiv osoba.²⁰⁵⁵

986. U Travniku je tim radio nešto drukčije, tako što je direktno konsultovao registre i tražio je samo predmete u vezi s teškim krivičnim djelima protiv osoba.²⁰⁵⁶ Nakon što je identifikovao predmete na osnovu registara, tim je pokušao pronaći odgovarajuće spise predmeta. Ako to nije bilo moguće, istražitelji su bilježili informacije o žrtvi sadržane u registru.²⁰⁵⁷

b) Kriteriji istrage

987. Vijeće ističe da je, po riječima svjedoka Hackshawa, zbog vremenskog ograničenja i velikog broja predmeta dostavljenih Okružnom vojnom tužilaštvu u Zenici i Višem državnom tužilaštvu u Zenici, te Okružnom vojnom tužilaštvu u Travniku, tim odlučio da se u pretraživanju registara usredotoči samo na krivična djela protiv osoba.²⁰⁵⁸ Svjedok Hackshaw je precizirao da pod teškim krivičnim djelima protiv osoba podrazumijeva, na primjer, ubistva i ubistva iz nehata.²⁰⁵⁹ Svjedok je nagovijestio da je njegov tim u krivična djela protiv osoba ubrajao i razbojničke krađe i fizičke prijetnje.²⁰⁶⁰

988. Međutim, Peter Hackshaw priznaje da je pretraživanje registara vršeno prema imenima žrtava iz Optužnice.²⁰⁶¹ On je precizirao da se tim bavio jedino predmetima u kojima je žrtva lišena života.²⁰⁶² Svjedok je priznao da se, budući da Optužnica ne sadržava imena žrtava koje su bile podvrgnute okrutnom postupanju, ne mogu izvesti definitivni zaključci za te tačke Optužnice.²⁰⁶³ Svjedok je takođe objasnio da istraga

---

²⁰⁵² Peter Hackshaw, T(e) 9691.

²⁰⁵³ Peter Hackshaw, T(e) 9692 i 9693.

²⁰⁵⁴ Peter Hackshaw, T(e) 9692.

²⁰⁵⁵ Peter Hackshaw, T(e) 9692.

²⁰⁵⁶ Peter Hackshaw, T(e) 9693.

²⁰⁵⁷ Peter Hackshaw, T(e) 9693.

²⁰⁵⁸ Peter Hackshaw, T(e) 9692, 9693, 9804 i 9812.

²⁰⁵⁹ Peter Hackshaw, T(e) 9747, 9800 do 9802.

²⁰⁶⁰ Peter Hackshaw, T(e) 9802 i 9803.

²⁰⁶¹ Peter Hackshaw, T(e) 9806.

²⁰⁶² Peter Hackshaw, T(e) 9809.

²⁰⁶³ Peter Hackshaw, T(e) 9806 do 9807, p. 9756.

Prijevod

nije obuhvatila predmete koji bi se mogli podvesti pod 5, 6. ili 7. tačku Optužnice jer se, s jedne strane, u Optužnici ne spominju imena žrtava, a s druge strane, tim nije znao na koji su način u registrima zavedena krivična djela protiv imovine.²⁰⁶⁴ Dakle, zbog vremenskih ograničenja tim je odlučio svoju istragu usmjeriti samo na krivična djela protiv osoba.²⁰⁶⁵ Svjedok je osim toga precizirao da pljačke napuštenih kuća predstavljaju krivično djelo protiv imovine, a ne krivično djelo protiv osoba.²⁰⁶⁶

989. U svjetlu tih parametara, Peter Hackshaw tvrdi da tim nije pronašao nikakav predmet ni u Travniku²⁰⁶⁷ ni u Zenici²⁰⁶⁸ koji bi odgovarao krivičnim djelima koja se navode u Optužnici.

c) Neobavljene istrage

990. Svjedok Hackshaw objašnjava da njegov tim nije obavio nikakvu istragu u spisima vojne ili civilne policije.²⁰⁶⁹ Svjedok nije mogao da potvrdi da su provedene istrage o predmetima koji su eventualno podnijeti posebnim vojnim sudovima ili disciplinskom vojnom sudu.²⁰⁷⁰ Isto tako, ovaj svjedok je priznao da ne zna da li je provedena istraga u arhivi brigada o kojima se radi u ovom predmetu.²⁰⁷¹

d) Zaključci Vijeća

991. Vijeće smatra da zaključke izvedene na osnovu te istrage, po kojima optuženi, a pogotovo optuženi Hadžihasanović, nije preduzeo nikakve mjere za kažnjavanje nedozvoljenih radnji svojih potčinjenih, valja ispitati u svjetlu korištene metodologije.

i) Zaključci o nepreduzimanju mjera u vezi s ubistvima koja su počinili potčinjeni

992. Vijeće konstatuje da zaključci o nepreduzimanju mjera za kažnjavanje ubistava koja su počinili vojnici 3. korpusa imaju dokaznu vrijednost jer je

²⁰⁶⁴ Peter Hackshaw, T(e) 9805.

²⁰⁶⁵ Peter Hackshaw, T(e) 9812.

²⁰⁶⁶ Peter Hackshaw, T(e) 9803 do 9804: Sudija Swart: A ako uzmete imovinu koja pripada nekome ko nije prisutan, ko nije u kući, na primjer?; Sudija Swart: Onda, to ne bi bio zločin protiv osobe, u tom slučaju?; Odgovor: Ne, gospodine. Ja bih to okvalifikovao kao krađu ili provalu. (Novi nezvanični prijevod engleskog transkripta.)

²⁰⁶⁷ Peter Hackshaw, T(e) 9693.

²⁰⁶⁸ Peter Hackshaw, T(e) 9692.

²⁰⁶⁹ Peter Hackshaw, T(e) 9816.

²⁰⁷⁰ Peter Hackshaw, T(e) 9771 do 9772.

²⁰⁷¹ Peter Hackshaw, T(e) 9772.

Prijevod

metodologija koju je koristio tim istražitelja dovoljno vjerodostojna, iako ne i iscrpna.²⁰⁷²

993. S jedne strane, u Optužnici se spominju imena žrtava koje su ubili vojnici 3. korpusa. S druge strane, za očekivati je da se proučavanjem spisa okružnih vojnih tužilaštava može s određenom dozom sigurnosti potvrditi da li su krivične prijave za ubistvo protiv vojnika ABiH podnijete vojnim pravosudnim organima. Povrh toga, ti spisi bi takođe pokazali jesu li okružni vojni tužioci, nakon što su primili krivičnu prijavu o nekoj nedopuštenoj radnji, odlučili predmet staviti *ad acta*.²⁰⁷³ tu informaciju nije bilo moguće otkriti pretraživanjem spisa okružnih vojnih sudova.

994. Vijeće prihvata da tvrdnja Petera Hackshawa, prema kojoj nije otvoren niti jedan predmet koji bi se odnosio na ubistva koja su počinili pripadnici ABiH, ima dokaznu vrijednost, budući da je zasnovana na istrazi čija je metodologija dovoljno vjerodostojna.

ii) Zaključci o nepreduzimanju mjera u vezi s okrutnim postupanjem (tačka 4) i krivičnim djelima protiv imovine (tačka 5, 6 i 7)

995. Nasuprot tome, prema priznanju istog svjedoka, u arhivima okružnih vojnih tužilaštava nije provedena nikakva istraga radi pronalaženja predmeta u vezi s okrutnim postupanjem (tačka 4) ili djelima opisanim u tački 5, 6 i 7 Optužnice. Povrh toga, nije tražen ni uvid u zapisnike vojne policije, civilne policije i okružnih vojnih sudova.²⁰⁷⁴ Isto tako, ovaj svjedok je priznao da ne zna jesu li istražene arhive brigada o kojima govori Optužnica, kao ni arhive disciplinskog vojnog suda ili posebnih vojnih sudova.²⁰⁷⁵ Vijeće ističe da Tužilaštvo nije sprovelo nijednu istragu kako bi odgovorilo na nedoumice preostale nakon istrage obavljene od 2. do 5. juna 2004.

996. U tom smislu zaključci svjedoka Hackshawa, prema kojima nijedna mjera nije preduzeta za kažnjavanje djela koja se navode u tački 4, 5, 6 i 7 Optužnice, ne mogu imati dokaznu vrijednost. Činjenica da Tužilaštvo ne raspolaže nijednim spisom koji

²⁰⁷² Naravno, bilo bi bolje da su istražitelji, osim registara, zavirili i u svaki pojedini dosje, kao i registre okružnih vojnih sudova. Jasno je da tim nije konsultovao arhive okružnih vojnih sudova jer Peter Hackshaw nije prepoznao registre tih sudova. Vidi Peter Hackshaw, T(e) 9789.

²⁰⁷³ Vidi *supra*, par. 931 do 933.

²⁰⁷⁴ Peter Hackshaw, T(e) 9789 i 9816.

²⁰⁷⁵ Peter Hackshaw, T(e) 9772.

Prijevod

potvrđuje preduzimanje mjera od strane optuženih, a koji se odnosi na te tačke Optužnice, ni u čemu ne dokazuje nepostojanje preduzetih mjera.

997. Metodologija korištena pri istrazi da li su preduzete mjere u vezi s tim tačkama Optužnice nema vjerodostojnost koja bi mogla zadovoljiti kriterijum pravičnog suđenja.

998. Tužilaštvo se ne može, da bi dokazalo svoju tezu, pozivati na argument *a contrario* jer bi to bilo iskorištavanje propusta Hadžihasanovićeve odbrane da u izvođenju njenih dokaza kako bi se nadoknadili vlastiti propusti; što bi se svelo na prebacivanje tereta dokazivanja na Hadžihasanovićevu odbranu.²⁰⁷⁶

999. Vijeće iz toga zaključuje da se, što se tiče tačke 4, 5, 6 i 7 Optužnice, zaključci svjedoka Hachshawa ne mogu prihvatiti kao zaključci koji imaju dokaznu vrijednost.

1000. Stoga će u dijelovima presude koji se bave tačkama koje se odnose na ubistva Vijeće dati izvjesnu težinu izjavi svjedoka Hackshawa pri ocjeni teze koju je iznijelo Tužilaštvo. Naprotiv, pri procjeni tačke 4, 5, 6 i 7 Optužnice Vijeće neće pridati nikakvu dokaznu vrijednost dokaznim predmetima P 771, P 772 i P 773 ni zaključcima svjedoka Hackshawa. U tom slučaju će se Vijeće u svojoj analizi jesu li optuženi u vezi s tim tačkama optužnice preduzeli mjere temeljiti na drugim dokazima koji uglavnom proizlaze iz dokumentarnih dokaznih predmeta i izjava svjedoka optužbe i odbrane prilikom glavnog i unakrsnog ispitivanja.²⁰⁷⁷ Međutim, tamo gdje Tužilaštvo u prilog svojoj tezi nije iznijelo druge elemente osim izjave svjedoka Hackshawa, Vijeće će zaključiti da Tužilaštvo nije dokazalo svoju tezu. Taj nedostatak dokaza tada postaje osnov za oslobađajuću presudu.²⁰⁷⁸

²⁰⁷⁶ Vidi *supra*, par. 200 do 215 i 240.

²⁰⁷⁷ Vidi svjedočenje svjedoka Seada Žerića u vezi s nedostatkom preduzetih mjera u vezi s pljačkom (T(e) 5525) ili okrutnim postupanjem (T(e) 5605).

²⁰⁷⁸ Vidi *infra*, par. 1546 do 1549 i 1553.

VII. UTVRĐENO ČINJENIČNO STANJE I ZAKLJUČCI

A. Krivična djela protiv osobe – kršenje zakona i običaja ratovanja

1. Tačka 1: Ubistva u Dusini, Miletićima i Malinama

a) Dusina

1001. U paragrafima 39(a), (aa), (ab) i 40 Optužnice, optuženi Hadžihasanović tereti se da nije preduzeo nužne i razumne mjere da spriječi ubistva Vojislava Stanišića, Nike Kegelja, Stipe Kegelja, Vinka Kegelja, Pere Ljubičića, Augustina Radoša i Zvonka Rajića u Dusini 26. januara 1993., odnosno da kazni njihove počinioce. Optuženi Hadžihasanović tereti se za ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja, sankcionisano članovima 3 i 7(3) Statuta i priznato zajedničkim članom 3(1)(a) Ženevskih konvencija.²⁰⁷⁹

i) Argumenti strana

1002. Tužilac tvrdi da su za ta ubistva odgovorni Vehid Subotić i Šerif Patković, pripadnici 7. brigade.²⁰⁸⁰ Tužilac navodi da je optuženi Hadžihasanović znao za ubistva koja su počinili njegovi potčinjeni, ali da nije preduzeo nužne i razumne mjere da kazni njihove počinioce.²⁰⁸¹

1003. Hadžihasanovićeva odbrana ne osporava da su ubistva navedena u paragrafu 39(a) Optužnice zaista i bila počinjena.²⁰⁸² Međutim, ona tvrdi da nije utvrđen identitet počinioaca ili počinilaca ubistva Zvonka Rajića.²⁰⁸³ Što se tiče uslova za

²⁰⁷⁹ U svojoj Odluci po prijedlozima za donošenje oslobađajuće presude, Vijeće je konstatovalo da je tužilac namjeravao da u tački 2 Optužnice dvojicu optuženih tereti samo za događaje u Malinama 8. juna 1993. godine. Vijeće je konstatovalo da za djela okrutnog postupanja navodno počinjena u Dusini 26. januara 1993. ne postoji nikakva potvrda u dokazima, tako da je u korist optuženog Hadžihasanovića po toj tački izreklo oslobađajuću presudu.

²⁰⁸⁰ Optužnica, par. 39(a)(ab); Završni podnesak Tužilaštva, par. 185; Završna riječ Tužilaštva, T(e) 19016.

²⁰⁸¹ Završni podnesak Tužilaštva, par. 170-173 i 176.

²⁰⁸² Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 307.

²⁰⁸³ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 307; Završna riječ Hadžihasanovićeve odbrane, T(f) 19213.

Prijevod

primjenu člana 7(3) Statuta, odbrana osporava da je optuženi Hadžihasanović znao ili da je bilo razloga da zna da se sprema počinjenje krivičnih djela.²⁰⁸⁴ Tvrdi se i to da optuženi Hadžihasanović jeste preduzeo nužne i razumne mjere da kazni počiniocima predmetnih krivičnih djela.²⁰⁸⁵

ii) Nalazi Vijeća u vezi s ubistvima počinjenim u Dusini

a. Tok događaja dana 26. januara 1993. u Dusini

1004. Kako je izbio oružani sukob između HVO-a i ABiH u srednjoj Bosni početkom 1993. godine, tako su 26. januara 1993. ujutro i u Dusini, opština Zenica, počele borbe između jedinica u sastavu 3. korpusa i jedinica HVO-a.²⁰⁸⁶

1005. Što se tiče snaga 3. korpusa koje su učestvovala u događajima toga dana u Dusini, u paragrafu 39(a) Optužnice navode se 7., 303. i 17. brigada. Treba, dakle, da se utvrdi koje su se jedinice nalazile u Dusini u trenutku inkriminiranih događaja, te kojim su jedinicama pripadali počinioci predmetnih krivičnih djela.

1006. Prema izjavama svjedoka BA, koji je u borbama u Dusini učestvovao kao pripadnik 2. bataljona 7. brigade, snage 2. bataljona stigle su na ušće Bosne i Lašve oko 24. januara 1993. godine.²⁰⁸⁷ Vijeće smatra da su izjave svjedoka BA u vezi s prisustvom jedinica 7. brigade u Dusini 26. januara 1993. vjerodostojne. U noći između 25. i 26. januara 1993., svi ondje prisutni vojnici 7. brigade ušli su u muslimanski dio Dusine i zauzeli položaje.²⁰⁸⁸ Dana 26. januara 1993. rano izjutra dobili su zadatak da zauzmu položaje oko cijele Dusine.²⁰⁸⁹ Prisutna je bila i jedna

²⁰⁸⁴ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 307.

²⁰⁸⁵ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 307.

²⁰⁸⁶ DH 1992; Ivica Kegelj, T(f) 4218; Dragan Radoš, T(f) 1049 i 1050; Željko Cvijanović, T(f) 409; vidi i dijelove Presude koji se odnose na opšte uslove za primjenu člana 3 Statuta, te na tok borbi između ABiH i HVO-a. Odbrana optuženog Hadžihasanovića u svom je Završnom podnesku predočila i navela mnoge dokaze o tome ko je bio začetnik tenzija i izbijanja sukoba toga dana: Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 308-317. To međutim nema nikakvog uticaja u pogledu optužbi protiv Hadžihasanovića.

²⁰⁸⁷ DH 1992; svjedok BA, T(f) 724 i 726.

²⁰⁸⁸ Svjedok BA, T(f) 726 do 728 i 746; vidi i DH 1992.

²⁰⁸⁹ Svjedok BA, T(f) 729; vidi i Milica Kegelj, T(f) 579, te dokazne predmete P 130 i P 131, koji govore o učestvovanju jedinica 2. bataljona 7. MBR u borbenim dejstvima. P 130: “- 2. četa 2. Bataljona pod komandom OpŠO Zenica nalazi se na borbenom zadatku. / - 1. četa 2. Bataljona je izvodila borbeno dejstvo do 06,00 sati prema planu u rejonu sela Merdani i Dusine”. (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: “The 2nd Company of the 2 Battalion under the command of Zenica municipal Defence Staff is on a combat task. The 1st Company of the 2nd Battalion was engaged in combat action until 0600 hrs according to plan in the region of villages Merdani and Dusine.” (Vidi i Zajedničku izjavu o činjenicama o kojima su se strane sporazumjele, Prilog B, str. 9, činjenica br. 16); P 131: “U vremenu od 01,00 časova do 05,00 časova izvršili smo posjedanje kote 852 iznad s. Lašva. Zadatak je izvršila 2. četa 2. Bataljona”. (Vijeće je

Prijevod

izviđačko-diverzantska jedinica 7. brigade, "Plavi sokolovi", pod komandom Šerifa Patkovića.²⁰⁹⁰

1007. Istoga dana rano ujutro, dio 2. čete 2. bataljona krenuo je prema Brdu jer se pretpostavljalo da je ondje stacioniran HVO.²⁰⁹¹ Brdo je zaselak između Lašve i Dusine.²⁰⁹² Prema izjavama svjedoka BA, cilj te akcije bili su pregovori o oslobađanju dva ranije zarobljena vojnika 7. brigade.²⁰⁹³ Vojnici HVO-a, pod komandom Zvonka Rajića, utvrdili su se u jednoj kući u Brdu. Kad je komandir 2. čete, Elvedin Čamdić, prišao toj kući kako bi HVO pozvao na pregovore, ubijen je jednim hicem.²⁰⁹⁴ Druga četa 2. bataljona 7. brigade uzvratila je vatru sa ciljem da izvuče svog komandira i još dvojicu ranjenika.²⁰⁹⁵ Razmjena vatre između 7. brigade i jedinice pod komandom Zvonka Rajića potrajala je neko vrijeme.²⁰⁹⁶

1008. U trenutku kad su se u Brdu vodile te borbe, 7. brigada već je bila zauzela selo Dusinu.²⁰⁹⁷ Oko 05:00 ili 06:00 sati, svjedoka Ivicu Kegeljja, koji se nalazio u Dusini, probudila je paljba.²⁰⁹⁸ Vidio je kako snage 7. brigade, iz pravca sjevera, istjeruju civile hrvatske i srpske nacionalnosti iz kuća i odvođe ih prema kući Stipe Kegeljja.²⁰⁹⁹ Oko 06:00 sati, svjedok Ivica Kegelj i još tri vojnika HVO-a, među kojima je bio Augustin Radoš, predali su se 7. brigadi.²¹⁰⁰

1009. Nakon toga su svjedoka Ivicu Kegeljja, ostale vojnike HVO-a koji su se predali zajedno s njim, te hrvatske civile mještane Dusine, odveli na raskršće koje je ujedno bilo i granica između hrvatskog i muslimanskog dijela Dusine.²¹⁰¹ Oko 10:00 ili 10:30 sati, dijelu zarobljenika naređeno je da se vrate u hrvatski dio sela i da odu u kuću

---

raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: "In the period from 0100 hrs to 0500 we captured elevation 852 above the village of Lašva. The task was performed by the 2 Company of the 2 Battalion. "

²⁰⁹⁰ Svjedok BA, T(f) 743 do 745.

²⁰⁹¹ Svjedok BA, T(f) 747 do 749; DH 1992.

²⁰⁹² DH 1992.

²⁰⁹³ Svjedok BA, T(f) 748.

²⁰⁹⁴ Svjedok BA, T(f) 749 do 751; P 131 i P 135: na osnovu tih dokaza moglo bi se zaključiti da je Elvedina Čamdića ubio Željko Cvijanović, pripadnik jedinice pod komandom Zvonka Rajića.

²⁰⁹⁵ Svjedok BA, T(f) 750.

²⁰⁹⁶ Svjedok BA, T(f) 752; Željko Cvijanović, T(f) 420 i 421.

²⁰⁹⁷ Ivica Kegelj, T(f) 4220 do 4222.

²⁰⁹⁸ Ivica Kegelj, T(f) 4218.

²⁰⁹⁹ Ivica Kegelj, T(f) 4218 i 4219; P 389 (zapečaćen), par. 3 i 4. Svjedok BA vojnike ABiH u Dusini prepoznao je kao pripadnike 2. bataljona 7. brigade, T(f) 726 do 728, 746 i 754; P 6, fotografija Dusine na kojoj se vidi kuća Stipe Kegeljja.

²¹⁰⁰ Ivica Kegelj, T(f) 4220 i 4222.

²¹⁰¹ Ivica Kegelj, T(f) 4223; Milica Kegelj, T(f) 582; P 6.

Prijevod

Stipe Kegelj, dok su svjedok Ivica Kegelj, ostali vojnici HVO-a i oko 20 civila, pod pratnjom sprovedeni u pravcu Brda.²¹⁰²

1010. U trenutku kad je grupa hrvatskih zarobljenika stigla u Brdo, ponovno su počeli pregovori između vojnika 7. brigade i jedinice Zvonka Rajića. Sedma brigada htjela je da zarobljene Hrvate iskoristi kako bi iznudila predaju HVO-a.²¹⁰³ Svjedoci, pripadnici HVO-a, saglasni su u izjavama da je Edin Hakanović zaprijetio da će pogubiti zarobljenike ako se jedinica Zvonka Rajića ne preda.²¹⁰⁴

1011. Nakon tih prijetnji, jedinica Zvonka Rajića i 7. brigada sporazumjele su se da će izvaditi magacine iz oružja i otići u Lašvu da ondje riješe pitanje zarobljenika.²¹⁰⁵ Bilo je oko 11:00 sati.²¹⁰⁶ Zvonko Rajić i još šest vojnika iz njegove jedinice - Perica Radoš, Jozo Krišto, Srećko Krišto, Viktor Rajić, te svjedoci Franjo Batinić i Dragan Radoš, krenuli su put Lašve, zajedno sa desetak vojnika 7. brigade.²¹⁰⁷ Putem su vojnici 7. brigade postali nervozni jer su se bojali zaszede. Imali su osjećaj da HVO neće poštovati postignuti sporazum. Stoga su uperili oružje u vojnike HVO-a, razoružali ih i naredili im da krenu nazad u Brdo.²¹⁰⁸

1012. Nakon što su prešli nekoliko stotina metara, Zvonko Rajić više nije mogao podnijeti psihički pritisak i pokušao je pobjeći.²¹⁰⁹ Vojnici 7. brigade, među kojima je bio i svjedok BA, otvorili su vatru na njega i ranili ga u gornji dio tijela i jednu nogu.²¹¹⁰ Pošto Zvonko Rajić nakon toga nije više mogao da hoda, vojnici 7. brigade su vojnicima HVO-a naredili da ga u smjenama nose.²¹¹¹ U trenutku kad su ga spustili na tlo kako bi se nosači izmijenili, pritrčala je grupa vojnika 7. brigade.²¹¹² Zvonko

²¹⁰² Milica Kegelj, T(f) 582 i 583; Ivica Kegelj, T(f) 4224 i 4225; P 389 (zapečaćen), par. 5; svjedok BA, T(f) 754.

²¹⁰³ Milica Kegelj, T(f) 582 i 583; Ivica Kegelj, T(f) 4224 do 4226; Željko Cvijanović, T(f) 423; Franjo Batinić, T(f) 507 do 508; Dragan Radoš, T(f) 1053, 1054; svjedok BA, T(f) 754 do 757.

²¹⁰⁴ Željko Cvijanović, T(f) 422 do 423; Franjo Batinić, T(f) 508; Dragan Radoš, T(f) 1053 do 1054; svjedok BA implicitno je priznao da je 7. brigada predaju vojnika HVO-a nastojala iznuditi prijetnjama zarobljenicima, svjedok BA, T(f) 757.

²¹⁰⁵ Svjedok BA, T(f) 752; Dragan Radoš, T(f) 1052, 1053 i 1054; Franjo Batinić, T(f) 508; P 131.

²¹⁰⁶ Ivica Kegelj, T(f) 4227 do 4228.

²¹⁰⁷ DH 1992; P 13 (zapečaćen); Željko Cvijanović, pripadnik jedinice Zvonka Rajića, ostao je na jednom od brežuljaka i odatle je mogao pratiti daljnje odvijanje događaja: T(f) 425, 427; Franjo Batinić, T(f) 508, 509 i 554; Dragan Radoš, T(f) 1054; svjedok BA, T(f) 752 do 753.

²¹⁰⁸ Svjedok BA, T(f) 758; Franjo Batinić, T(f) 509.

²¹⁰⁹ Franjo Batinić, T(f) 510 do 511; svjedok BA, T(f) 758 do 759.

²¹¹⁰ Svjedok BA, T(f) 759 do 760; Franjo Batinić, T(f) 510 i 554; Dragan Radoš, T(f) 1055 do 1056.

²¹¹¹ Svjedok BA, T(f) 760 do 761; Franjo Batinić, T(f) 511; Dragan Radoš, T(f) 1056.

²¹¹² Dragan Radoš, T(f) 1056; vidi i iskaz svjedoka Željka Cvijanovića, vojnika HVO-a koji se nalazio na brežuljku udaljenom 50 - 70 metara zračne linije i odatle mogao vidjeti i čuti šta se događa: Željko Cvijanović, T(f) 429 do 430.

Prijevod

Rajić ih je preklinjao da mu se pruži medicinska pomoć, na što su mu se vojnici 7. brigade stali rugati, maltretirati ga i udarati ga nogama.²¹¹³ Zatim je jedan od vojnika 7. brigade izvukao svoj automatski pištolj, “škorpion”, i s nekoliko metaka Zvonka Rajića ustrijelio.²¹¹⁴

1013. Nakon pogibije Zvonka Rajića, vojnici 7. brigade ostaloj šestorici hrvatskih vojnika vezali su ruke, skinuli im gornji dio uniforme, i sproveli ih do ušća Lašve i Bosne.²¹¹⁵ Ondje se nalazila veća grupa vojnika ABiH.²¹¹⁶ Ti su vojnici šestoricu hrvatskih zarobljenika maltretirali, tukli ih i vrijeđali.²¹¹⁷ Zatim, i dalje vezanih ruku, Perica Radoš, Jozo Krišto, Srećko Krišto, Viktor Rajić, te svjedoci Franjo Batinić i Dragan Radoš ukrcani su u jedan autobus i odvezeni u Muzičku školu u Zenici, u zgradi koje je 7. brigada organizovala svoj zatočenički centar.²¹¹⁸

1014. U isto vrijeme, Ivicu Kegelja i ostale zarobljene Hrvate koji su služili kao taoci u pregovorima između jedinice Zvonka Rajića i 7. brigade, odveli su u kuću Stipe Kegelja u hrvatskom dijelu Dusine.²¹¹⁹ Sedma brigada tamo je pod stražom držala zarobljenike - oko 45 vojnika i civila.²¹²⁰ Svjedok Ivica Kegelj opisao je kako su ga više puta izvodili iz kuće na ispitivanje.²¹²¹ Jedan od vojnika prijeteći mu je prislonio pušku uz glavu.²¹²²

1015. Dana 26. januara 1993., između 15:00 i 16:00 sati, Niko, Stipo i Vinko Kegelj, Pero Ljubičić, Augustin Radoš, Vojislav Stanišić, Ivica Kegelj te svjedok Z7

²¹¹³ Dragan Radoš, T(f) 1056; Željko Cvijanović, T(f) 430; Franjo Batinić, T(f) 511.

²¹¹⁴ Željko Cvijanović, T(f) 430; Franjo Batinić, T(f) 511 do 513; Dragan Radoš, T(f) 1056 do 1057.

²¹¹⁵ Franjo Batinić, T(f) 512 do 513; vidi i dokazni predmet P 314, borbeni izvještaj opštinskog TO-a Zenica od 28. januara 1993., u kojem se precizira da je u Dusini zarobljen 31 Hrvat, od kojih je 25 vojnika odvedeno u KP dom u Zenici, dok su ostale zarobljene Hrvate (brojka /prema engleskom prijevodu/ je nečitljiva) odveli vojnici MOS-a: “Gubitaka u ž/s bilo je na obje strane. Po prikupljenim podacima od 28.01.1993. godine na strani HVO-a poginulo je 13 vojnika i 2 su ranjena. Zarobljeno je ukupno 31 pripadnik HVO-a od kojih je 25 preuzela vojna policija i smjestila u KPD, a 6 vojnika odveli su pripadnici MS. Takođe je zarobljeno nešto oružja i opreme od kojih su najveći dio zadržali pripadnici Muslimanskih snaga.” (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: “Both sides suffered losses in manpower. The information gathered on 28.01.1993 shows that HVO suffered a loss of [illegible] soldiers and 2 were wounded. The total of 31 HVO soldiers had been taken prisoner of whom 25 have been taken over by the Military Police and accommodated in the Penitentiary Facility. 6 soldiers have been taken by the Moslem Force soldiers.”

²¹¹⁶ Dragan Radoš, T(f) 1058 do 1059; Franjo Batinić, T(f) 512.

²¹¹⁷ Franjo Batinić, T(f) 513; Dragan Radoš, T(f) 1059.

²¹¹⁸ Franjo Batinić, T(f) 512, 513 i 525; Dragan Radoš, T(f) 1059 do 1060; Kruno Rajić, T(f) 1796 i 1843; P 405, P 314, P 206 i P 744. U vezi sa otvaranjem privremenog zatvorskog centra 7. brigade, vidi i *infra*, par. 1175.

²¹¹⁹ Ivica Kegelj, T(f) 4226; Milica Kegelj, T(f) 585.

²¹²⁰ P 389 (zapečaćen), par. 4 i 5; Ivica Kegelj, T(f) 4229.

²¹²¹ Ivica Kegelj, T(f) 4229 do 4230.

²¹²² Ivica Kegelj, T(f) 4230.

Prijevod

odvedeni su do kuće Ivica Kegelja i naređeno im je da se pred njom postroje.²¹²³ Tu se nalazilo desetak vojnika ABiH.²¹²⁴ Prema izjavama svjedoka, ti vojnici bili su pod komandom Vehida Subotića zvanog Geler.²¹²⁵ Subotić je zarobljenicima naredio da predaju oružje. Svi zarobljenici na to su odgovorili jednako, naime, da su svoje oružje već predali.²¹²⁶

1016. Nakon toga, Vehid Subotić je prvo izdvojio Augustina Radoša, naredio mu da izađe iz stroja i izdao naređenje za strijeljanje. Pogođen mecima, Augustin Radoš je pao na zemlju, pored svjedoka Ivica Kegelja.²¹²⁷ Budući da je Augustin Radoš još bio živ, Vehid Subotić je naredio da se na njega ispali još jedan rafal iz poluautomatskih pušaka.²¹²⁸ Vehid Subotić je naredio da se leš ukloni i da ga ostave na drugoj strani puta, na jednoj kosini, “da ne smeta na putu”.²¹²⁹ Svjedok Ivica Kegelj mislio je da je sada red na njemu jer je on bio sljedeći u vrsti u kojoj su stajali. Geler ga je pitao za oružje i udario ga šakom po glavi, u stomak i po nogama.²¹³⁰ Nakon toga je Vehid Subotić Niku, Stipu i Vinka Kegelja pitao kamo su sakrili oružje. Kad su odgovorili da više nemaju oružje, Vehid Subotić im je naredio da se udalje i onda naredio da ih ustrijele u leđa iz poluautomatskih pušaka.²¹³¹ Zatim je došao red na Vojislava Stanišića i Peru Ljubičića, koji su takođe ubijeni po naređenju Vehida Subotića.²¹³² Kada je red došao na svjedoka Z7, on je Subotiću rekao: “Ja sam civil. Ja ne pripadam HVO-u. Ja sam civil i ja sam iz drugog sela.”²¹³³ Tek se tada Vehid Subotić zvani Geler zaustavio.²¹³⁴

1017. Nakon toga je Vehid Subotić svjedocima Z7 i Ivici Kegelju naredio da pakupe leševe ustrijeljenih i ostave ih u garaži Ivica Kegelja.²¹³⁵ Vehid Subotić im je rekao da

²¹²³ Ivica Kegelj, T(f) 4230, 4231 i 4234; P 389 (zapečaćen), par. 6 i 7; P 6.

²¹²⁴ Ivica Kegelj, T(f) 4231;

²¹²⁵ Ivica Kegelj, T(f) 4231, 4232, 4238; P 389 (zapečaćen), par. 6 i 9.

²¹²⁶ Ivica Kegelj, T(f) 4231 do 4232.

²¹²⁷ Ivica Kegelj, T(f) 4232; P 389 (zapečaćen), par. 6 i 7.

²¹²⁸ Ivica Kegelj, T(f) 4232; P 389 (zapečaćen), par. 6 i 7.

²¹²⁹ Ivica Kegelj, T(f) 4232 do 4233.

²¹³⁰ Ivica Kegelj, T(f) 4232 do 4233.

²¹³¹ Ivica Kegelj, T(f) 4236 do 4237; P 389 (zapečaćen), par. 6 i 7.

²¹³² Ivica Kegelj, T(f) 4237; P 389 (zapečaćen), par. 6 i 7.

²¹³³ Ivica Kegelj, T(f) 4237.

²¹³⁴ Ivica Kegelj, T(f) 4237; P 389 (zapečaćen), par. 8.

²¹³⁵ Ivica Kegelj, T(f) 4240; P 389 (zapečaćen), par. 11.

Prijevod

će, ako budu pričali o tome što su vidjeli, prema njima preduzeti “posebne mjere”, u smislu da će biti ubijeni na najstrašnji mogući način.²¹³⁶

1018. Zatim su svjedoci Z7 i Ivica Kegelj odvedeni u školu u Lašvi, u zgradi koje su vojnici ABiH držali sve hrvatske vojnike i civile zarobljene toga dana u Dusini i njenoj okolini, osim šest vojnika koji su već bili odvezeni u Muzičku školu u Zenici.²¹³⁷ Vojna policija 3. korpusa odatle je Ivicu Kegelja i još 24 vojnika HVO-a odvezla u KP dom u Zenici, dok je svjedok Z7 pušten kući.²¹³⁸ Ivica Kegelj ostao je zatočen u KP domu u Zenici 13 dana, nakon čega je oko 12. februara 1993. razmijenjen, zajedno sa svim ostalim zarobljenim Hrvatima iz Dusine.²¹³⁹ Nakon što se našao na slobodi, otišao je u Busovaču, gdje je dao izjave o svemu što je doživio.²¹⁴⁰ Svjedok Z7 odlučio je da zajedno sa suprugom napusti Dusinu i prijeđe u Busovaču.²¹⁴¹

1019. Civilna zaštita, koja je bila zadužena i za asanaciju terena i sahranjivanje mrtvih, leševe ubijenih je 27. januara 1993. prevezla u mrtvačnicu u Zenici.²¹⁴² Leševa je bilo ukupno 10.²¹⁴³

b. Ubistvo Zvonka Rajića, paragraf 39(a)(ab)
Optužnice

1020. Vijeće je mišljenja da je dokazano van razumne sumnje da je Zvonko Rajić ubijen, 26. januara 1993. godine kod Dusine.²¹⁴⁴ Budući da je predao oružje i uslijed ranjavanja bio van borbenog stroja, Zvonko Rajić je imao status ratnog zarobljenika, te uživao pravo na zaštitu na osnovu zakona i običaja ratovanja, priznatih zajedničkim članom 3(a) Ženevskih konvencija.²¹⁴⁵

1021. Što se tiče počinioca ubistva Zvonka Rajića, svjedoci, pripadnici HVO-a, saglasni su u izjavama da je Zvonka Rajića ubio Šerif Patković, komandant 2.

²¹³⁶ Ivica Kegelj, T(f) 4239.

²¹³⁷ Ivica Kegelj, T(f) 4241 do 4242; Milica Kegelj, T(f) 589; P 389 (zapečaćen), par. 16.

²¹³⁸ Ivica Kegelj, T(f) 4244; Mahir Izet, T(f) 16799, 16820 i 16821; Semir Šarić, T(f) 17319, 17320 i 17343; P 389 (zapečaćen), par. 16; P 314 i P 744.

²¹³⁹ P 206 i P 744.

²¹⁴⁰ Ivica Kegelj, T(f) 4256 do 4257.

²¹⁴¹ P 389 (zapečaćen), par. 17.

²¹⁴² P 334; Mirsad Mesić, T(f) 12846, 12878 i 12880.

²¹⁴³ Mirsad Mesić, T(f) 12845, 12846 i 12879.

²¹⁴⁴ Željko Cvijanović, T(f) 430; Franjo Batinić, T(f) 511 do 513; Dragan Radoš, T(f) 1056 do 1057.

²¹⁴⁵ Svjedok BA, T(f) 758 do 760; Franjo Batinić, T(f) 509, 510 i 554; Dragan Radoš, T(f) 1055 do 1056.

Prijevod

bataljona 7. MBR.²¹⁴⁶ Međutim, Franjo Batinić i Dragan Radoš priznali su da u vrijeme događaja Šerifa Patkovića nisu lično poznavali i da su njegovo ime saznali tek neko vrijeme nakon predmetnog ubistva.²¹⁴⁷ Što se tiče Željka Cvijanovića, nije posve jasno da li je on poznavao Šerifa Patkovića. On je izjavio da se nije lično susreo sa Šerifom Patkovićem, ali da misli da je ovaj u vrijeme događaja bio u sastavu 7. brigade i njome komandovao.²¹⁴⁸ Isti svjedok je potvrdio i to da je Šerifa Patkovića vidio u školi u Lašvi, gdje se on tako predstavio.²¹⁴⁹ Međutim, svjedok Hazim Baručija, bivši direktor škole u Lašvi i pripadnik ABiH, izjavio je da je 26. januara 1993. poslijepodne Šerifa Patkovića vidio ispred škole, preciziravši da Patković nije ulazio u zgradu.²¹⁵⁰ Svjedok BA, naprotiv, izjavio je da među pripadnicima 7. brigade koji su šest zarobljenih Hrvata i ranjenog Zvonka Rajića sproveli u Brdo nije vidio ni Šerifa Patkovića ni bilo koga drugoga iz “Plavih sokolova”.²¹⁵¹ Vijeće ujedno napominje da je, u vezi s ubustvima u Dusini 26. januara 1993., nekoliko godina kasnije na Kantonalnom sudu u Zenici pokrenut krivični postupak protiv jedne druge osobe.²¹⁵²

1022. Vijeće konstatuje da se Šerif Patković toga dana jeste nalazio u rejonu Lašve,²¹⁵³ ali da uprkos tome nije dokazano van razumne sumnje da je upravo on izvršio ubistvo Zvonka Rajića.

1023. Naprotiv, što nije osporavala ni Hadžihasanovićeova odbrana, dokazano je van razumne sumnje da je počinitelj predmetnog ubistva bio pripadnik snaga potčinjenih optuženom Hadžihasanoviću, konkretno, pripadnik 2. bataljona 7. brigade.

1024. Prvo, svjedoci BA i Franjo Batinić izjavili su da su vojnici koji su se nalazili u okolini Dusine bili pripadnici 7. brigade.²¹⁵⁴

1025. Dokazni predmeti P 130 i P 131 potvrđuju da je 2. bataljon 7. MBR bio glavna jedinica koja je u vrijeme predmetnih događaja učestvovala u borbama u Dusini.²¹⁵⁵

²¹⁴⁶ Željko Cvijanović, T(f) 430 i 432; Franjo Batinić, T(f) 511; Dragan Radoš, T(f) 1056 do 1057; Zajednička izjava o činjenicama o kojima su se strane sporazumjele, Prilog A.

²¹⁴⁷ Dragan Radoš, T(f) 1057 i 1058; Franjo Batinić, T(f) 511.

²¹⁴⁸ Željko Cvijanović, T(f) 432.

²¹⁴⁹ Željko Cvijanović, T(f) 432.

²¹⁵⁰ Hazim Baručija, T(f) 12442, 12443 i 12444.

²¹⁵¹ Svjedok BA, T(f) 761 do 762.

²¹⁵² Jasmin Šarić, T(f) 15943; Džemal Merdan, T(f) 13573; Semir Šarić, T(f) 17325; Hilmo Ahmetović, T(f) 16189 i 16190.

²¹⁵³ P 479; P 498; Hazim Baručija, T(f) 12442 i 12443.

²¹⁵⁴ Svjedok BA, T(f) 726 do 729, 743 do 746, 754, 759 i 760; Franjo Batinić, T(f) 512 do 513.

Prijevod

Iako dokazi upućuju i na prisustvo 303. i 17. brigade u tom rejonu,²¹⁵⁶ svjedoci Hazim Baručija, zamjenik komandanta 2. protivdiverzantskog odreda 3. korpusa, te Fikret Čuskić, komandant 17. brigade, poriču učešće tih brigada u borbama tokom kojih su se dogodila ubistva počinjena u Dusini.²¹⁵⁷ Isto vrijedi i za jedinice TO-a koje se ne spominju u Optužnici, ali koje su toga dana bile prisutne u okolici Dusine.²¹⁵⁸

1026. I okolnosti ubistva Zvonka Rajića pokazuju umiješanost 7. brigade. Naime, ubistvo Zvonka Rajića uslijedilo je ubrzo nakon pogibije Elvedina Čamdića, komandira 2. čete 2. bataljona 7. brigade.²¹⁵⁹ Ubistvo Zvonka Rajića moglo bi se, dakle, tumačiti kao čin osvete. Pored toga, nakon ubistva Zvonka Rajića, pripadnici njegove jedinice bili su odvedeni u Muzičku školu u Zenici. Kako će detaljnije biti objašnjeno u dijelu Presude koji se na nju odnosi, Muzička škola u Zenici bila je zatočenički centar 7. brigade u kojem su zarobljenici bili podvrgavani okrutnom postupanju.²¹⁶⁰

1027. Vijeće zaključuje da je dokazan i element svijesti postavljen kao uslov zajedničkim članom 3(a) Ženevskih konvencija. U trenutku kada je ubijen, Zvonko Rajić je ležao na zemlji, ranjen u nogu. Njegov pokušaj bijega očigledno je neuspješno završio, onemogućila ga je paljba vojnika 7. MBR. Dakle, činjenica da se na Zvonka nakon toga Rajića ponovo pucalo potvrđuje postojanje namjere da se on ubije.

1028. Na osnovu svega što je iznijeto, Vijeće zaključuje da je, u vezi sa Zvonkom Rajićem, krivično djelo ubistva dokazano. Djelo se može pripisati elementima 7. brigade.

---

²¹⁵⁵ P 130 i P 131.

²¹⁵⁶ P 128 (Zajednička izjava o činjenicama o kojima su se strane sporazumjele, Prilog B, str. 8, činjenica br. 11) i P 129 (Zajednička izjava o činjenicama o kojima su se strane sporazumjele, Prilog B, str. 8, činjenica br. 12).

²¹⁵⁷ Hazim Baručija, T(f) 12421, 12426 i 12427; Fikret Čuskić, T(f) 12064 do 12065.

²¹⁵⁸ P 200 i P 310; svjedok BA, T(f) 724 i dalje, koji govori o učešću u borbi samo 7. MBR.

²¹⁵⁹ P 131 i P 135.

²¹⁶⁰ Vidi *infra*, par. 1173 do 1200.

Prijevod

c. Ubistvo Nike Kegelja, Stipe Kegelja, Vinka Kegelja, Pere Ljubičića, Augustina Radoša i Vojislava Stanišića, paragraf 39(a)(aa) Optužnice

1029. Vijeće konstatuje da su Vojislav Stanišić, Niko Kegelj, Stipo Kegelj, Vinko Kegelj, Pero Ljubičić i Augustin Radoš pogubljeni u Dusini 26. januara 1993. godine.²¹⁶¹ Civilni status Vojislava Stanišića potvrđuje iskaz svjedoka Ivica Kegelja.²¹⁶² Ostalih pet žrtava predale su oružje i bile zarobljenici ABiH.²¹⁶³ Dakle, svi oni treba da se smatraju osobama zaštićenim na osnovu zakona i običaja ratovanja, priznatih zajedničkim članom 3(a) Ženevskih konvencija.

1030. Što se tiče počinioca ili počinitelaca predmetnih ubistava, svjedok Ivica Kegelj, kao i svjedok Z7, očevidac događaja, izjavili su da je naređenje za pogubljenje izdao Vehid Subotić zvani Geler.²¹⁶⁴ Hadžihasanovićeva odbrana to nije osporavala. Svjedoci su identitet Vehida Subotića zvanog Geler potvrdili na osnovu njegovog staklenog oka, ali i na osnovu toga što im je sam rekao da je on komandant jedinice i da se zove Geler.²¹⁶⁵ Dokazi uvršteni u spis pokazuju da je Vehid Subotić zvani Geler bio pripadnik 2. bataljona 7. MBR.²¹⁶⁶ Vijeće na osnovu toga zaključuje da je dokazano van razumne sumnje da su predmetno ubistvo šest Hrvata počinili vojnici iz sastava 7. MBR potčinjeni optuženom Hadžihasanoviću.

1031. Budući da se uvjerilo da jeste postojao element svijesti koji treba da se dokaže za ubistvo, Vijeće konstatuje da su, u vezi s Vojislavom Stanišićem, Nikom Kegeljem, Stipom Kegeljem, Vinkom Kegeljem, Perom Ljubičićem i Augustinom Radošem, obilježja bića krivičnog djela ubistva potvrđena.

²¹⁶¹ Ivica Kegelj, T(f) 4232, 4236 i 4237; P 389 (zapečaćen), par. 7.

²¹⁶² Ivica Kegelj, T(f) 4229 do 4236.

²¹⁶³ Ivica Kegelj, T(f) 4228, 4229, 4232 i 4237.

²¹⁶⁴ Ivica Kegelj, T(f) 4232, 4236 i 4237; P 389 (zapečaćen), par. 6 i 9.

²¹⁶⁵ Ivica Kegelj, T(f) 4231: "Tada je jedan vojnik rekao /.../ da je on zapovjednik te jedinice, /.../ da se zove, nadimak mu je Geler, i pokazivao je da ima stakleno jedno oko koje je izgubio u Hrvatskoj prije godinu, dvije. I sam je naređivao, tražio je oružje od nas da mu predamo."; P 389 (zapečaćen), par. 9. Njihov opis događaja nije doveden u pitanje dokaznim predmetom P 906. Dokazni predmet P 906 sadrži zahtjev za otvaranje istrage Tužilaštva Travnik, u kojem se za lišavanje života šest Hrvata u Dusini odgovornim smatra izvjesni Ahmed Helvida, pripadnik ABiH. To ne protivrjeći navodima svjedoka, koji se nisu izjašnjavali o tome ko je od pripadnika ABiH izvršio predmetno naređenje Vehida Subotića. Nije, dakle, isključeno da je Ahmed Helvida bio osoba koja je izvršila to naređenje za pogubljenje.

²¹⁶⁶ P 542, P 713, P 720 i P 906.

iii) Nalazi Vijeća u vezi s odgovornošću optuženog
Hadžihasanovića

1032. Nakon što su iznijeti činjenični i pravni zaključci u vezi s ubistvima počinjenim u Dusini 26. januara 1993., Vijeće će razmotriti pitanje odgovornosti optuženog Hadžihasanovića po osnovu člana 7(3) Statuta.

a. Efektivna kontrola Envera Hadžihasanovića nad
počiniocima predmetnih krivičnih djela

1033. Vijeće je već utvrdilo da su ubistva navedena u paragrafima 39(a) i 40 Optužnice počinili pripadnici 2. bataljona 7. MBR. Budući da je 7. brigada u vrijeme predmetnih događaja *de jure* bila potčinjena 3. korpusu,²¹⁶⁷ polazi se od presumpcije da je optuženi Hadžihasanović imao efektivnu kontrolu nad tom jedinicom i nad počiniocima ubistava koji su bili u njenom sastavu.²¹⁶⁸

1034. Uostalom, i dokazi pokazuju da je 7. brigada izvršavala naređenja optuženog Hadžihasanovića. Na primjer, 19. januara 1993., optuženi Hadžihasanović je svim jedinicama 3. korpusa izdao naređenje za punu borbenu gotovost. Prosljeđujući to naređenje, i komandant 7. brigade, Asim Koričić, svim je jedinicama 7. brigade izdao naređenje za punu borbenu gotovost.²¹⁶⁹ Dalje je to naređenje izvršio Šerif Patković, komandant 2. bataljona 7. brigade, koji je sa svoje strane svim četama i sastavnim dijelovima 2. bataljona proslijedio isto naređenje za punu borbenu gotovost.²¹⁷⁰ Ti dokazi pokazuju da su se naređenja optuženog Hadžihasanovića izvršavala krećući se od viših prema nižim nivoima u komandnoj hijerarhiji.²¹⁷¹

1035. Uostalom, ni Hadžihasanovićeova odbrana nije osporavala da je 7. MBR bila potčinjena optuženom Hadžihasanoviću, niti je ponudila ikakve dokaze koji bi pobijali tu presumpciju.

²¹⁶⁷ Vidi *supra*, par. 381.

²¹⁶⁸ Vidi *supra*, par. 79.

²¹⁶⁹ P 480: "Na osnovu naređenja Komandanta 3. Korpusa strogo povjerljivo broj 02/33-176 od 19.01.1993. godine [...]". (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: "Pursuant to the Order of the 3rd Corps Commander strictly confidential number 02/33-176 of 19 January 1993. [...]".

²¹⁷⁰ P 479.

²¹⁷¹ Dokazi potvrđuju i to da su informacije putovale i u uzlaznom pravcu unutar komandnog lanca: vidi P 825 od 22. januara 1993., P 714 od 25. januara 1993., P 828 od 26. januara 1993., P 130 od 26. januara 1993. i P 131 od 26. januara 1993., dokazne predmete koji sadrže borbene izvještaje koje je 7. brigada dostavila 3. korpusu.

1036. Dakle, Vijeće zaključuje da je optuženi Hadžihasanović imao efektivnu kontrolu nad počinocima ubistava, te da je postojao odnos subordinacije u smislu člana 7(3) Statuta.

b. Saznanja optuženog Hadžihasanovića

1037. Što se tiče saznanja optuženog Hadžihasanovića, treba da se vodi računa o razlici između njegovih eventualnih saznanja prije događaja i saznanja stečenih nakon događaja. Naime, Hadžihasanovićeva odbrana osporava samo to da je on imao bilo kakva saznanja prije događaja, odnosno da je optuženi Hadžihasanović znao ili da je bilo razloga da zna da se njegovi potčinjeni spremaju na činjenje krivičnih djela.²¹⁷² Što se tiče strane optužbe, tužilac to nije ni pokušavao dokazati. Nisu bili ponuđeni nikakvi dokazi u tom smislu. Tužilac se zadovoljio time da ponudi dokaze o tome da je optuženi Hadžihasanović imao saznanja o počinjenim djelima nakon događaja, odnosno da je znao ili da je bilo razloga da zna da su njegovi potčinjeni 26. januara 1993. u Dusini počinili predmetna krivična djela.²¹⁷³

1038. Imajući u vidu sve što je iznijeto, Vijeće je mišljenja da nije dokazano van razumne sumnje da je optuženi Hadžihasanović znao ili da je bilo razloga da zna da se pripadnici 7. brigade spremaju na činjenje predmetnih ubistava.

1039. S druge strane, optuženi Hadžihasanović je za dojave o ubistvima saznao već 26. januara 1993. poslijepodne. Dana 26. januara 1993. u Kiseljaku je održan sastanak kojem su prisustvovali predstavnici HVO-a, ABiH i predstavnici međunarodne zajednice, a sa ciljem da se okončaju borbe u regionu Busovače. ABiH je predstavljao svjedok Džemal Merdan, a HVO Tihomir Blaškić. Prisutni su bili i predstavnici UNPROFOR-a, odnosno svjedoci Roderick Cordy-Simpson i Robert Stewart. Tihomir Blaškić je prekinuo sastanak i svjedoka Džemala Merdana, kao i ostale prisutne, informisao o tome da su u selu Dusini počinjeni zločini.²¹⁷⁴

1040. Vrativši se iz Kiseljaka, svjedok Džemal Merdan odmah je otišao u prostorije 3. korpusa u Zenici i te informacije prenio optuženom Hadžihasanoviću.²¹⁷⁵ Optuženi

²¹⁷² Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 307.

²¹⁷³ Završni podnesak Tužilaštva, par. 170 i dalje; Završna riječ Tužilaštva, T(e) 19018.

²¹⁷⁴ Džemal Merdan, T(f) 13057 do 13058; Robert Stewart, T(f) 15170; Roderick Cordy-Simpson, T(f) 15799, 15831 i 15832.

²¹⁷⁵ Džemal Merdan, T(f) 13058.

Prijevod

Hadžihasanović je zatim Vrhovnu komandu ABiH informisao o tome da je sastanak u Kiseljaku prekinut zbog toga što je u Dusini ubijeno sedam pripadnika HVO-a.²¹⁷⁶

1041. Dana 28. januara 1993. optuženi Hadžihasanović je Vrhovnu komandu informisao o navodima koje su emitovali hrvatski radio i televizija i izjavio: “Odbijamo sve laži, koje plasira HTV o navodnim masakrima hrvatskog stanovništva, kao i neistinu o navodnoj pogibiji 7 bojovnika HVO, koji su bili bez oružja. Odgovorno tvrdimo da su svi poginuli bojovnici HVO stradali prilikom napada na muslimanska sela, u borbi, a naše jedinice su otvarale vatru samo u odbrani kako im je i striktno naređeno.”²¹⁷⁷

c. Preduzete mjere

1042. Budući da je dokazano van razumne sumnje da je optuženi Hadžihasanović znao za dojave o tome da su njegovi potčinjeni počinili ubistvo u Dusini, njegova dužnost je bila da preduzme sve nužne i razumne mjere da se kazne počinioci tih djela.

1043. Prema iskazu svjedoka Džemala Merdana, već 26. januara 1993. optuženi Hadžihasanović i on pokušali su dobiti što više informacija o događajima u Dusini. Na osnovu informacija i izvještaja koje su prikupili toga dana, zaključili su da su ljudski gubici bili posljedica borbenih dejstava, a ne krivičnih djela.²¹⁷⁸ Takvu su informaciju prenijeli i Tihomiru Blaškiću na drugom sastanku, održanom 27. januara 1993. u štabu UNPROFOR-a u Kiseljaku.²¹⁷⁹ Čini se da je Tihomir Blaškić tu informaciju prihvatio jer je prihvatio da nastavi pregovore s ABiH.²¹⁸⁰

1044. Istoga dana, pregovaračke strane postigle su sporazum o primirju.²¹⁸¹ Nakon sklapanja tog sporazuma, u Busovači je osnovana zajednička komisija.²¹⁸² Na čelu komisije bio je Jeremy Fleming, član tima Posmatračke misije EZ stacioniranog u Busovači, a njen zadatak je bio da provodi istrage po svakoj prijavi, te da izađe na lice

²¹⁷⁶ P 133.

²¹⁷⁷ P 134, Zajednička izjava o činjenicama o kojima su se strane sporazumjele, Prilog B, str. 9, činjenica br. 19.

²¹⁷⁸ Džemal Merdan, T(f) 13059.

²¹⁷⁹ Džemal Merdan, T(f) 13088 do 13089; Robert Stewart, T(f) 15173 i 15176.

²¹⁸⁰ Roderick Cordy-Simpson, T(f) 15800.

²¹⁸¹ Robert Stewart, T(f) 15172; Roderick Cordy-Simpson, T(f) 15804 i 15833.

²¹⁸² Robert Stewart, T(f) 15175 i 15178; Roderick Cordy-Simpson, T(f) 15803 i 15804; DH 664.

mjesta svagdje gdje se pojave napetosti kako bi se obezbijedilo poštovanje primirja.²¹⁸³

1045. Dana 28. ili 29. januara 1993., Jeremy Fleming, svjedok Džemal Merdan i Franjo Nakić došli su iz Busovače u Dusinu u svojstvu članova zajedničke komisije kako bi istražili navode o masakru.²¹⁸⁴ Prema izjavi svjedoka Džemala Merdana, nakon tog uviđaja potvrđeno je da su žrtve poginule u borbi.²¹⁸⁵

1046. Istovremeno, tačnije 27. januara 1993., dežurni oficir bataljona vojne policije 3. korpusa stupio je u kontakt s istražnim sudijom Vojnog suda u Zenici, Mirsadom Strikom. Informisao ga je da je Civilna zaštita u mrtvačnicu u Zenici 27. januara 1993. iz Dusine dopremila deset leševa.²¹⁸⁶ To je bio postupak u skladu sa članom 41. Pravila za rad službe vojne bezbjednosti u oružanim snagama Republike Bosne i Hercegovine, kojim je bilo propisano da ovlašteno lice iz službe vojne bezbjednosti o izvanrednim situacijama odmah mora da informiše vojnog tužioca ili istražnog sudiju vojnog suda.²¹⁸⁷

1047. Nakon što je dobio predmetnu informaciju, sudija Mirsad Strika je na uviđaj poslao istražni tim sastavljen od službenika Centra službi bezbjednosti (CSB) iz Zenice,²¹⁸⁸ u skladu sa postupkom propisanim članom 156. Zakona o krivičnom postupku SFRJ.²¹⁸⁹ Svjedok Režib Begić, načelnik CSB-a u Zenici, pojasnio je da vojna policija nije imala mogućnosti da izvrši identifikaciju i fizički pregled leševa jer za to nije bila tehnički opremljena.²¹⁹⁰ To je bio razlog zbog kojeg je istražni sudija od zeničkog CSB-a zatražio da izvrši potrebne preglede.²¹⁹¹

1048. Na zahtjev Mirsada Strike, zenički CSB je 28. i 29. januara 1993. izvršio više pregleda.²¹⁹² Zenički CSB je prvo pristupio identifikaciji deset leševa.²¹⁹³ Pošto su

²¹⁸³ Robert Stewart, T(f) 15175 i 15178; Roderick Cordy-Simpson, T(f) 15803 i 15804; DH 664.

²¹⁸⁴ Robert Stewart, T(f) 15175; DH 2094, par. 11.

²¹⁸⁵ Džemal Merdan, T(f)13816.

²¹⁸⁶ Zaim Mujezinović, T(e) 17474 do 17475; Semir Šarić, T(f) 17322; P 334. Asanacija terena i sahranjivanje mrtvih bili su jedan od zadataka Civilne zaštite; Mirsad Mesić, T(f) 12846, 12848, 12878 i 12880.

²¹⁸⁷ P 244 (*Rules of operation of the military security service*); vidi *supra*, par. 934.

²¹⁸⁸ Zaim Mujezinović, T(e) 17475 i 17476; Semir Šarić, T(f) 17322; Režib Begić, T(f) 12500 i 12501; Ermin Husejnagić, T(f) 12684 do 12689.

²¹⁸⁹ Vidi *supra*, par. 934.

²¹⁹⁰ Režib Begić, T(f) 12499, 12500 i 12538.

²¹⁹¹ Režib Begić, T(f) 12500 do 12511.

²¹⁹² Režib Begić, T(f) 12499, 12500 i 12511; Ermin Husejnagić, T(f) 12686 i 12698.

²¹⁹³ P 333 i P 334.

leševi bili dopremljeni u mrtvačnicu u Zenici, tim za identifikaciju svoj je posao obavljao u Zenici.²¹⁹⁴ Članovi tima bili su patolog Faruk Turkić, istražni sudije Mirsad Strika i Vlado Adamović, jedan tužilac iz Vojnog suda u Zenici, te forenzičar iz CSB-a u Zenici.²¹⁹⁵ U timu su bili i svjedok Ermin Husejnagić, te njegovi kolege Redžo Hadžić i Enes Šarić, sva trojica službenici CSB-a u Zenici.²¹⁹⁶ Po nalogu Mirsada Strike, patolog Faruk Turkić obavio je vanjski fizički pregled leševa i sastavio zapisnik o svim zapažanjima.²¹⁹⁷ Redžo Hadžić je na svim tijelima, osim na tijelu Vojislava Stanišića, uradio parafinski test.²¹⁹⁸ Načinjena je i foto-dokumentacija.²¹⁹⁹

1049. Zenički CSB izradio je nekoliko službenih zabilješki o rezultatima tih pregleda i 1. februara 1993. ih dostavio Okružnom vojnom sudu u Zenici.²²⁰⁰ Dokumentacija dostavljena Vojnom sudu uključivala je i izvještaj Faruka Turkića s vanjskim opisom tijela datiran 28. januara 1993.,²²⁰¹ dvije službene zabilješke u vezi s identifikacijom leševa datirane 29. januara 1993.²²⁰², izvještaj o izvršenom parafinskom tekstu datiran 29. januara 1993.,²²⁰³ te fotografije deset leševa.²²⁰⁴

1050. Svjedoci, pripadnici vojne policije, potvrdili su da su od istražnog sudije i organa bezbjednosti 3. korpusa dobili nalog da od hrvatskih zarobljenika iz Dusine dovedenih u KP dom u Zenici uzmu izjave o “okolnostima njihovog učešća u borbenim dejstvima i okolnostima njihovog zarobljavanja”.²²⁰⁵

1051. Međutim, tužilac tvrdi da 3. korpus nije sproveo nikakvu ozbiljniju istragu koja bi uključivala uviđaj te ispitivanje očevidaca Hrvata i pripadnika 2. bataljona 7. brigade.²²⁰⁶ On tvrdi da je 3. korpus bio u mogućnosti da to učini i da su mjesta

²¹⁹⁴ Istražni sudija u mrtvačnici je u Zenici obavio samo pregled tijela. Zbog borbenih dejstava koja su bila u toku nije izdao nalog istražnom timu za vršenje uviđaja na licu mjesta u Dusini. Ermin Husejnagić, T(f) 12706 do 12707; P 333 i P 334.

²¹⁹⁵ Režib Begić, T(f) 12502; Ermin Husejnagić, T(f) 12684, 12686 i 12691; P 333 i P 334.

²¹⁹⁶ Ermin Husejnagić, T(f) 12683, 12687 do 12689 i 12691.

²¹⁹⁷ Ermin Husejnagić, T(f) 12691 i 12712; DH 1638.

²¹⁹⁸ Ermin Husejnagić, T(f) 12689, 12695 i 12698; P 341.

²¹⁹⁹ Ermin Husejnagić, T(f) 12687; DH 1639.

²²⁰⁰ P 332; Ermin Husejnagić, T(f) 12687, 12690, 12691 i 12708.

²²⁰¹ DH 1638.

²²⁰² P 333 i P 334. Vijeće napominje da se u dokaznom predmetu P 332 spominje samo jedna službena zabilješka od 29. januara 1993. godine. Vijeće smatra da je zapravo posrijedi daktilografska greška jer postoje dvije službene zabilješke na kojima stoji isti datum, tj. 29. januar 1993., P 333 i P 334.

²²⁰³ P 341.

²²⁰⁴ DH 1639.

²²⁰⁵ Zaim Mujezinović, T(e) 17475 i 17543; Semir Šarić, T(f) 17323 i 17348.

²²⁰⁶ Završni podnesak Tužilaštva, par. 176, 178, 181 i 182.

dogadaja bila posve dostupna.²²⁰⁷ Tužilac tvrdi i to da istražni sudija Mirsad Strika u svemu tome nije odigrao značajniju ulogu.²²⁰⁸

1052. Vijeće konstatuje da je dežurni oficir vojne policije 27. januara 1993. istražnog sudiju Vojnog suda u Zenici izvijestio o tome da je u mrtvačnicu u Zenici dopremljeno deset leševa.²²⁰⁹ Vijeće nema razloga za sumnju u istinitost ove pojedinosti. Vijeće smatra da činjenica da je o događajima u Dusini informisan istražni sudija pokazuje da je vojna policija 3. korpusa bila svjesna mogućnosti da su pripadnici 7. brigade počinili krivično djelo.

1053. Primivši informaciju od vojne policije, istražni sudija Mirsad Strika poslao je na uviđaj istražni tim sastavljen od službenika CSB-a u Zenici.²²¹⁰ Vijeće je mišljenja da se, od trenutka kada je po prijavi počeo da rješava sudija Mirsad Strika, 3. korpus više nije mogao miješati u istragu bez naloga istražnog sudije. Funkcionisanje pravosudnog sistema u RBiH 1993. godine detaljno se opisuje u dijelu Presude koji se odnosi na civilno i vojno pravosuđe u RBiH.²²¹¹ Svjedoci – koji su u predmetno vrijeme bili sudije Okružnog vojnog suda u Zenici, odnosno pripadnici vojne policije i CSB-a u Zenici – pojasnili su da je istražni sudija bio jedini organ nadležan za provođenje istraga. Mladen Veseljak i Hilmo Ahmetović naglasili su da je istražni sudija u pogledu odlučivanja o tome koje mjere treba da se preduzmu bio potpuno samostalan u odnosu na vojsku. Niko mu nije mogao određivati na koji će on način voditi istragu. Istražni sudija je bio instanca koja šalje istražne timove na uviđaj, koja određuje njihov sastav za svaki konkretan slučaj i daje uputstva u vezi s tokom istrage na mjestu događaja. U te svrhe, istražni sudija se mogao obratiti vojnoj ili civilnoj policiji da mu stave na raspolaganje svoje ljude.²²¹² Svjedok Mladen Veseljak je istaknuo da, od trenutka kad bi stvar dospjela u ruke vojnog pravosuđa, nijedna druga vojna instanca nije mogla da postupa mimo uputstava sudskog organa, niti da vodi paralelne istrage.²²¹³

²²⁰⁷ Završni podnesak Tužilaštva, par. 176, 178, 181 i 182.

²²⁰⁸ Završni podnesak Tužilaštva, fusnota 580.

²²⁰⁹ Zaim Mujezinović, T(e) 17475; vidi i Semir Šarić, T(f) 17322.

²²¹⁰ Zaim Mujezinović, T(e) 17475; Semir Šarić, T(f) 17322; Režib Begić, T(f) 12500 do 12501; Ermin Husejnagić, T(f) 12684 do 12685.

²²¹¹ Vidi *supra*, par. 900 i dalje.

²²¹² Hilmo Ahmetović, T(f) 16167 i 16169 do 16170; Mladen Veseljak, T(f) 15993, 15996, 15997 i 16071; vidi i Režib Begić, T(f) 12503, 12561 i 12562; Zaim Mujezinović, T(f) 17476 i 17543. Vidi i *supra*, par. 925-929.

²²¹³ Mladen Veseljak, T(e) 16077 do 16078.

1054. Pored toga, Vijeće konstatuje da je uviđaj uredno mogao da se obavi i u mrtvačnici, u koju su dopremljeni leševi ubijenih. Takođe, budući da je zadatak istražnog sudije u ovom slučaju bio da sačini izvještaj *post mortem*, on je bio dužan da postupa na mjestu na kojem su se nalazili leševi.

1055. Vijeće konstatuje i to da je dužnost istražnog sudije bila da, nakon što istraga bude završena i nakon što mu budu dostavljeni njeni rezultati, dokazni materijal proslijedi nadležnom tužiocu. Isto kao istražni sudija, i vojni tužilac je u predmetno vrijeme bio potpuno samostalan u odnosu na vojsku i vojnu policiju.²²¹⁴ Odlučivanje o tome kako će se dalje postupati u vezi s rezultatima istrage bilo je isključivo u nadležnosti tužioca.²²¹⁵ Međutim, u vezi s ovim predmetom, Vijeće nema nikakva saznanja o tome kako je dalje postupao tužilac.

1056. Postoje izvjesne nedoumice u pogledu navoda da je vojna policija uzela izjave hrvatskih zarobljenika dovedenih u KP dom u Zenici. Nakon suđenja Tihomiru Blaškiću na ovom Međunarodnom sudu, u Zenici je 2000. godine predmet Dusina ponovo otvoren.²²¹⁶ U okviru tog postupka, svjedok Ragib Hadžić nije pronašao nikakve informacije koje bi upućivale na to da postoje svjedoci događaja u Dusini. Naime, spis predmeta javnog tužilaštva u Zenici iz januara 1993. ne sadrži nikakve izjave svjedoka.²²¹⁷

1057. To se može objasniti bilo time što vojna policija 3. korpusa nije uzela izjave od svjedoka, bilo time da su se očevici bojali davati izjave muslimanskim organima, odnosno da su napustili teritoriju pod kontrolom ABiH. Vijeće je saslušalo iskaze više očevidaca i uspjelo da rekonstruiše što se sa njima događalo nakon ubistava.

1058. Što se tiče ubistva Zvonka Rajića, dva očevica koji su dali iskaze u sudnici, Franjo Batinić i Dragan Radoš, bili su odvedeni u Muzičku školu u Zenici, u zgradi koje se nalazio zatočenički centar u kojem su zarobljenici bili podvrgavani okrutnom postupanju.²²¹⁸ Treći očevidac koji je dao iskaz u sudnici, Željko Cvijanović, bio je

²²¹⁴ Vidi i *supra*, par. 931.

²²¹⁵ Mladen Veseljak, T(f) 15996 i 15997; vidi i *supra*, par. 931-933.

²²¹⁶ Ragib Hadžić, T(f) 15092 do 15094 i 15098.

²²¹⁷ Ragib Hadžić, T(f) 15103.

²²¹⁸ Franjo Batinić, T(f) 512, 513 i 525; Dragan Radoš, T(f) 1059 do 1060; Kruno Rajić, T(f) 1796 i 1843.

Prijevod

odveden direktno u KP dom u Zenici. Navodi da su na putu od škole u Lašvi do KP doma, vojnici - pripadnici vojne policije 3. korpusa - s njim su okrutno postupali.²²¹⁹

1059. Na osnovu izjava Franje Batinića, Dragana Radoša i Željka Cvijanovića nije moguće utvrditi da li su ih vojnici 3. korpusa ispitivali i o čemu. Vijeće je mišljenja da, s obzirom na tadašnje okolnosti, ne bi trebalo da bude čudno što su ti očevici šutjeli na ispitivanju koje je vodila vojna policija 3. korpusa.

1060. Što se tiče ubistva Vojislava Stanišića, Nike Kegelja, Stipe Kegelja, Vinka Kegelja, Pere Ljubičića i Augustina Radoša, Vijeće je saslušalo iskaze dva očevica. Ivica Kegelj, koji je bio odveden u KP dom u Zenici, govorio je samo o onom što je doživio nakon razmjene zarobljenika i nakon što je stigao na teritoriju pod kontrolom HVO.²²²⁰ Svjedoku Z7 bilo je dozvoljeno da se vrati kući, a on uslijed straha nije davao nikakve izjave muslimanskim organima.²²²¹

1061. Vijeće zaključuje da optuženi Hadžihasanović nije imao pravne mogućnosti da vodi vlastitu krivičnu istragu niti da utiče na način na koji su istragu vodili sudija Mirsad Strika odnosno nadležni tužilac. Budući da je vojna policija 3. korpusa istražnog sudiju informisala o dolasku leševa u mrtvačnicu u Zenici, dakle, prijavila stvar nadležnom vojno-sudskom organu, ne može se zaključiti da optuženi Hadžihasanović nije preduzeo nužne i razumne mjere u smislu člana 7(3) Statuta.

iv) Zaključci Vijeća

1062. Vijeće je mišljenja da ne postoje dokazi da je optuženi Hadžihasanović znao ili da je bilo razloga da zna da se njegovi potčinjeni spremaju na činjenje krivičnih djela u u Dusini 26. januara 1993. godine. Činjenica da je sprovedena sudska istraga pokazuje da optuženi nije zanemario svoju dužnost da preduzme nužne i razumne mjere sa ciljem da se kazne počinio. Optuženom Hadžihasanoviću ne može se dakle pripisati krivična odgovornost za djela navedena u tački 1, paragrafima 39(a) i 40 Optužnice.

²²¹⁹ Željko Cvijanović, T(f) 440; Ivica Kegelj, T(f) 4243.

²²²⁰ Ivica Kegelj, T(f) 4256 i 4257.

²²²¹ P 389 (zapečaćen), par. 16 i 17.

b) Miletići

1063. U paragrafima 39(b) i 40 Optužnice, optuženi Hadžihasanović i Kubura terete se da nisu preduzeli nužne i razumne mjere da spriječe ubistvo Franje Pavlovića, Tihomira Pavlovića, Vlade Pavlovića i Ante Petrovića, u Miletićima 24. aprila 1993., odnosno da kazne počinioce.²²²² Optuženi se terete za ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja, sankcionisano članovima 3 i 7(3) Statuta i priznato zajedničkim članom 3(1)(a) Ženevskih konvencija.

i) Argumenti strana

1064. Tužilac tvrdi su za ubistva počinjena u Miletićima 24. aprila 1993. odgovorne snage 306. i 7. brigade, konkretno, 1. četa 1. bataljona 7. brigade, pod komandom Rame Durmiša.²²²³ Pored toga, on tvrdi da su snage ABiH koje su učestvovala u napadu na Miletiće djelovale u sprezi s mudžahedinima.²²²⁴ Tužilac navodi su optuženi znali za ubistva koja su počinili njihovi potčinjeni, ali da nisu preduzeli nužne i razumne mjere sa ciljem da bi kaznili njihove počinioce.²²²⁵

1065. Hadžihasanovićeva odbrana ne osporava da su ubistva navedena u paragrafu 39(b) Optužnice zaista i počinjena.²²²⁶ Međutim, ona osporava da je dokazan identitet počinilaca tih ubistava.²²²⁷ Što se tiče odnosa subordinacije kao preduslova za primjenu člana 7(3) Statuta, Hadžihasanovićeva odbrana osporava da su u krivična djela počinjena u Miletićima 24. aprila 1993. godine bile umiješane jedinice potčinjene 3. korpusu. Ona tvrdi da su ta ubistva počinili strani i domaći mudžahedini koji niti su bili potčinjeni 3. korpusu, niti su bili stavljeni pod njegovu efektivnu kontrolu.²²²⁸ Hadžihasanovićeva odbrana tvrdi da tužilac nije dokazao van razumne sumnje da je optuženi Hadžihasanović znao ili da je bilo razloga da zna da se sprema

²²²² U svojoj Odluci po prijedlozima za donošenje oslobadajuće presude, vijeće je konstatovalo da je Tužilaštvo imalo namjeru da dvojicu optuženih, u tački 2 Optužnice, tereti samo za događaje u Malinama 8. juna 1993. godine. Vijeće je konstatovalo da se u dokazima ne nalazi potvrda za djela okrutnog postupanja navodno počinjena u Miletićima 24. aprila 1993., tako da je po toj tački optuženima izreklo oslobadajuće presude.

²²²³ Optužnica, par. 39(b); Završni podnesak Tužilaštva, par. 187 i 190.

²²²⁴ Završni podnesak Tužilaštva, par. 189.

²²²⁵ Završni podnesak Tužilaštva, par. 192 i 193; međutim, s ovim u vezi treba da se napomene da se Završni podnesak Tužilaštva ne poziva ni na jedan dokaz u potvrdu navodnih saznanja optuženog Kubure; vidi par. 192 i 193.

²²²⁶ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 391.

²²²⁷ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 391.

²²²⁸ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 408.

činjenje krivičnih djela, a da on nije preduzeo nužne i razumne mjere da kazni njihove počinioce.²²²⁹

1066. Sa druge strane, odbrana optuženog Kubure tvrdi da jedinice odnosno pripadnici 7. brigade nisu bili u Miletićima 24. aprila 1993. te da stoga nisu bili umiješani u počenjena krivična djela.²²³⁰ Ona osporava navod da je optuženi Kubura imao efektivnu kontrolu nad počiniocima krivičnih djela počinjenih u Miletićima toga dana.²²³¹ Ističe da se događaji u Miletićima ne mogu smatrati dijelom vojnog dejstva ABiH u tom rejonu, nego da je riječ o izolovanom incidentu.²²³² Kuburina odbrana pored toga tvrdi da u to vrijeme u dolini Bile nije bila stacionirana nijedna jedinica 7. brigade, a da se prisustvo pojedinaca - pripadnika 7. brigade - može objasniti time što su oni tamo bili u patroli, ali da se nisu mogli vratiti u jedinicu zbog blokade doline Bile.²²³³

ii) Nalazi Vijeća u vezi s ubistvima počinjenim u Miletićima

a. Tok događaja dana 24. aprila 1993. u Miletićima

i. Ranjeni strani mudžahedin

1067. Svjedok Suad Menzil, bivši član sanitetske službe 1. bataljona 306. brigade, izjavio je da su ga na odlasku iz Mehurića 24. aprila 1993., oko 10:00 ujutro, presrela dva naoružana "Arapa", dva strana mudžahedina. Tražili su od njega da pomogne njihovom drugu, trećem stranom mudžahedinu koji je bio teško nastrijeljen i ležao na zemlji pored puta.²²³⁴ S obzirom da su povrede bile vrlo teške, valjalo ga je odvesti u bolnicu u Zenici.²²³⁵ Kako se vidi iz zapisa u ratnim dnevnicima 3. korpusa i 306. brigade za taj dan, tog "Arapa" su vojnici HVO-a ranili kod Suvog Dola, naselja zapadno od Miletića u dolini Bile.²²³⁶

²²²⁹ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 391.

²²³⁰ Završni podnesak Kuburine odbrane, par. 61 i dalje.

²²³¹ Završni podnesak Kuburine odbrane, par. 66 i 73.

²²³² Završni podnesak Kuburine odbrane, par. 67.

²²³³ Završni podnesak Kuburine odbrane, par. 80.

²²³⁴ Suad Menzil, T(f) 14099, 14136.

²²³⁵ Suad Menzil, T(f) 14100.

²²³⁶ C 15, str. 167; vidi i C 18, str. 24 /11/, ratni dnevnik 306. brigade, zapis za 24. april 1993., u kojem se navodi sljedeće: "U predjelu Laćina iznad Suhog Dola ranjen je 1 Arap u stomak".

ii. Zauzimanje Miletića, hapšenje i zatočavanje
mještana

1068. Miletići su seoce u dolini Bile, na području opštine Travnik.²²³⁷ U predmetno vrijeme, selo se sastojalo od dva dijela: Gornji Miletići bili su hrvatski, a Donji Miletići muslimanski dio sela.²²³⁸ U Gornjim Miletićima bilo je oko 13 hrvatskih kuća, dok su Donje Miletiće činile tri muslimanske kuće.²²³⁹ Miletići se nalaze na udaljenosti od oko tri kilometra od Mehurića, gdje je u osnovnoj školi bio stacioniran 1. bataljon 306. brigade, te na udaljenosti od nekoliko kilometara od Luke, zaselka u sklopu Zagrađa u kojem je bila stacionirana 3. četa 4. bataljona 314. brigade.²²⁴⁰

1069. Dana 24. aprila 1993. poslijepodne, Dedo Suljić, Musliman koji je živio u Donjim Miletićima, čuo je da se strani mudžahedini približavaju Miletićima. Svjedok Dedo Suljić, njegova dva brata Akif i Avdo Suljić, te njegov amidža Haso Suljić, otišli su u hrvatski dio sela kako bi o tome obavijestili svoje hrvatske sumještane i umirili ih.²²⁴¹ Kad su stigli u Gornje Miletiće, Franjo Pavlović i Avdo Suljić dogovorili su se da zajedno odu u komandu ABiH i informišu je o dolasku mudžahedina i time izazvanim bojaznima mještana.²²⁴²

1070. Svjedoci su izjavili da su nedugo zatim u selo ušli mudžahedini, neki od kojih su bili maskirani.²²⁴³ Kad su hrvatski mještani vidjeli da dolaze vojnici i čuli pucnjavu, sklonili su se u kuće Stipe i Ive Pavlovića.²²⁴⁴ Svjedok Božo Pavlović bio je jedini koji je pobjegao u šumu.²²⁴⁵ U kući Stipe Pavlovića sklonište je potražilo oko 10 osoba, među kojima su bile svjedokinje Katica Kovačević i Anđa Pavlović te svjedokinje Z10 i Z14.²²⁴⁶ Te svjedokinje su izjavile da je Stipo Pavlović ostao u hodniku svoje kuće, naoružan puškom, dok su se ostali u kući prisutni mještani sklonili u jednu sobu.²²⁴⁷ Kad su vojnici stali lupati po vratima kuće, Stipo Pavlović je

²²³⁷ P 933.

²²³⁸ Anđa Pavlović, T(f) 1306; Božo Pavlović, T(f) 2068; Hamid Suljić, T(f) 11878.

²²³⁹ P 392 (zapečaćen), par. 3; P 396 (zapečaćen), par. 1.

²²⁴⁰ Esed Sipić, T(f) 14749; Derviš Suljić, T(f) 11303, 11304 i 11337; Hamid Suljić, T(f) 11881, 11898 i 11933; P 933.

²²⁴¹ DH 2092, par. 3; Anđa Pavlović, T(f) 1313; P 392 (zapečaćen), par. 6; P 396, par. 2.

²²⁴² DH 2092, par. 4; Anđa Pavlović, T(f) 1314; P 396 (zapečaćen), par. 4.

²²⁴³ DH 2092, par. 4; Anđa Pavlović, T(f) 1315.

²²⁴⁴ Katica Kovačević, T(f) 906 i 907; Anđa Pavlović, T(f) 1315; P 392 (zapečaćen), par. 7; P 396 (zapečaćen), par. 4.

²²⁴⁵ Božo Pavlović, T(f) 2072.

²²⁴⁶ Katica Kovačević, T(f) 907; Anđa Pavlović, T(f) 1319; P 392 (zapečaćen), par. 8; P 396 (zapečaćen), par. 4.

²²⁴⁷ Anđa Pavlović, T(f) 1319 i 1320; P 392 (zapečaćen), par. 8; P 396 (zapečaćen), par. 5.

zapucao u vrata i ubio jednog od napadača,²²⁴⁸ na što su vojnici u kuću ubacili granatu koja je ubila Stipu Pavlovića.²²⁴⁹ Vojnici su zatim ušli u kuću i mještane istjerali napolje.²²⁵⁰ Izlazeći iz kuće, Vlado Pavlović stao je trčati pokušavši pobjeći. Jedan od vojnika postavljenih na stražu pred kućom udario ga je u glavu i natjerao da klekne.²²⁵¹ Prema izjavama svjedoka Tužilaštva, ondje je bilo dvanaestak stranih mudžahedina, te 20 – 30 domaćih vojnika u maskirnim uniformama i maskiranih lica.²²⁵² Svi su bili naoružani.²²⁵³

1071. Jedan vojnik kojeg su zvali Ramadan - koji je natučao bosanski - sakupljenim je mještanima naredio da donesu svoje oružje, što su svi koji su oružje imali i učinili.²²⁵⁴ U tom trenutku u selo su se vratili Franjo Pavlović i Avdo Suljić. Iako ih je Dedo Suljić pokušao upozoriti na opasnost i rekao im da odu, Franju Pavlovića su uhapsili i natjerali ga da klekne, ruku svezanih na leđima. Avdo Suljić je uspio da pobjegne.²²⁵⁵

1072. Vojnici su Franju Pavlovića, Tihomira Pavlovića, Vladu Pavlovića i Antu Petrovića odvojili od ostalih mještana i natjerali ih da kleknu.²²⁵⁶ Jedan od vojnika je rekao da bi trebalo da ih bude pet, na što je jedan drugi vojnik pokazao prema kući u kojoj je ubijen Stipo Pavlović. Taj je odgovor prvom vojniku bio dovoljan.²²⁵⁷ Vojnici su Dedi Suljiću i hrvatskim mještanima, s izuzetkom starijih žena i troje djece, vezali ruke i naredili im da krenu prema Poljanicama/Mehurićima.²²⁵⁸ Franjo Pavlović, Tihomir Pavlović, Vlado Pavlović i Anto Petrović ostavljeni su da kleče.²²⁵⁹ Sva

²²⁴⁸ Katica Kovačević, T(f) 907; Anđa Pavlović, T(f) 1320, 1322 i 1323;

²²⁴⁹ Katica Kovačević, T(f) 907 i 908; Anđa Pavlović, T(f) 1320.

²²⁵⁰ Anđa Pavlović, T(f) 1320 i 1321; P 392 (zapečaćen), par. 9; P 396 (zapečaćen), par. 5.

²²⁵¹ Katica Kovačević, T(f) 911.

²²⁵² Anđa Pavlović, T(f) 1323 i 1324; P 396 (zapečaćen), par. 7; P 392 (zapečaćen), par. 10, 11 i 16; P 393 (zapečaćen), par. 5.

²²⁵³ P 396 (zapečaćen), par. 7.

²²⁵⁴ Anđa Pavlović, T(f) 1323, 1324 i 1325; P 392 (zapečaćen), par. 13; P 396 (zapečaćen), par. 8; DH 2092, par. 6.

²²⁵⁵ Anđa Pavlović, T(f) 1326; P 392 (zapečaćen), par. 13; P 396 (zapečaćen), par. 9; DH 2092, par. 6;

²²⁵⁶ Katica Kovačević, T(f) 911 do 913; Anđa Pavlović, T(f) 1326 i 1327; P 392 (zapečaćen), par. 13 i 14; P 393 (zapečaćen), par. 7; P 396 (zapečaćen), par. 9.

²²⁵⁷ Anđa Pavlović, T(f) 1326.

²²⁵⁸ Anđa Pavlović, T(f) 1327; P 392 (zapečaćen), par. 14 i 15; P 393 (zapečaćen), par. 8; P 396 (zapečaćen), par. 9; DH 2092, par. 6.

²²⁵⁹ Katica Kovačević, T(f) 914 i 1275; P 392 (zapečaćen), par. 13 i 14; P 393 (zapečaćen), par. 8; DH 2092, par. 6.

četvorica bili su odjeveni u civilna odijela.²²⁶⁰ Njihovi sumješteni tada su ih posljednji put vidjeli žive.

1073. Kolonu mješšana koja se kretala u pravcu Poljanica, svjedok Hamid Suljić (sin Akifa Suljića), pripadnik 314. brigade ABiH, sreo je na putu.²²⁶¹ U svom svjedočenju u sudnici Hamid Suljić je izjavio da se kolona kretala okružena mudžahedinima koji su nosili maskirne uniforme i automatske puške, a maskirana su im bila i lica.²²⁶² Svjedok je izjavio i to da su ti mudžahedini govorili njemu nepoznatim jezikom i da nisu imali nikakve oznake na uniformama.²²⁶³ Kako se on sjeća, svim muškarcima u koloni, izuzev njegovog amidže Hase Suljića koji je hodao sa štapom, ruke su bile vezane.²²⁶⁴ Kad se primakao koloni mješšana, jedan od maskiranih muškaraca mu je rukom mahnuo da se udalji.²²⁶⁵ I Dedo Suljić mu je dao znak da ne prilazi bliže²²⁶⁶ tako da je Hamid Suljić krenuo nazad put Mehurića.²²⁶⁷

1074. Poslijepodne 24. aprila 1993., dežurni 1. bataljona 306. brigade u Mehurićima je svjedoka Derviša Suljića, sina Dede Suljića, tada pripadnika 306. brigade, informisao o tome da su mudžahedini počeli hapsiti ljude u Miletićima.²²⁶⁸ Uplašivši se za svoju porodicu, Derviš Suljić je automobilom zaputio u Miletiće.²²⁶⁹ Na putu je vidio svog oca, svog amidžu, očevog amidžu/daidžu, kao i svoje hrvatske komšije, vezane, kako se - koliko je mogao da vidi - kreću prema Mehurićima.²²⁷⁰ Shvatio je da je pred njim kolona zarobljenika. Kad ih je izdaleka zazvao, njegov je otac zaplakao. Derviš Suljić htio je da priđe bliže, ali ga je u tome spriječio naoružani vojnik maskiranog lica.²²⁷¹ Prema izjavi ovog svjedoka, zarobljenike je sprovodila straža od oko deseterice vojnika.²²⁷² Derviš Suljić odlučio je da o tome što je vidio izvijesti 1. bataljon 306. brigade u Mehurićima.²²⁷³

²²⁶⁰ P 396 (zapečaćen), par. 9.

²²⁶¹ Hamid Suljić, T(f) 11884; DH 2092, par. 7.

²²⁶² Hamid Suljić, T(f) 11885.

²²⁶³ Hamid Suljić, T(f) 11886, 11887, 11916 i 11900.

²²⁶⁴ Hamid Suljić, T(f) 11885 i 11925.

²²⁶⁵ Hamid Suljić, T(f) 11886.

²²⁶⁶ DH 2092, par. 7.

²²⁶⁷ Hamid Suljić, T(f) 11887.

²²⁶⁸ Derviš Suljić, T(f) 11308, 11309 i 11329.

²²⁶⁹ Derviš Suljić, T(f) 11309.

²²⁷⁰ Derviš Suljić, T(f) 11309.

²²⁷¹ Derviš Suljić, T(f) 11309, 11310, 11336 i 11355.

²²⁷² Derviš Suljić, T(f) 11355.

²²⁷³ Derviš Suljić, T(f) 11311.

1075. Sve te mještane odveli su u bazu u Poljanicama.²²⁷⁴ Svjedoci su saglasni u izjavama da su strani mudžahedini i domaći muslimani muškarce odvojili od žena, nakon čega su žene zatvorili u kuću Save Savića, a muškarce u staju.²²⁷⁵

iii. Oslobađanje mještana

1076. Nekoliko svjedoka, u predmetno vrijeme pripadnika ABiH, svjedočilo je o pregovorima vođenima uvečer 24. aprila 1993. sa ciljem da se postigne puštanje na slobodu zarobljenih muslimana i Hrvata iz logora u Poljanicama, a kojima su ti svjedoci prisustvovali.²²⁷⁶ Izuzev mjestimičnih sitnih nepodudarnosti, svi svjedoci koji su prisustvovali pregovorima izjavili su da su o oslobađanju zarobljenika pregovarali svjedok Sulejman Ribo, pripadnik 312. brigade, i Mirza Lubenović, komandant 1. bataljona 306. brigade.²²⁷⁷

1077. Poslijepodne 24. aprila 1993., Sulejman Ribo se nalazio u zgradi osnovne škole u Mehurićima i razgovarao s Mehmedom Mušanovićem, zamjenikom komandanta 1. bataljona 306. brigade, kad je čuo da su mudžahedini izašli iz Mehurića i u velikom broju krenuli prema Miletićima.²²⁷⁸ Mehmed Mušanović odmah je reagovao i o svemu obavijestio komandanta 1. bataljona 306. brigade, Mirzu Lubenovića.²²⁷⁹ U glavnoj prostoriji komande okupilo se više ljudi, među njima Sulejman Ribo, Derviš Suljić, Suad Menzil i Hasan Zukanović.²²⁸⁰ Rečeno im je da su mudžahedini stanovnike Miletića pod prisilom odveli u pravcu logora u Poljanicama.²²⁸¹ Derviš Suljić je ostalim prisutnima rekao da su uhapšena tri člana njegove porodice i odvedena s kolonom.²²⁸² Oko 19:00 ili 19:30 sati, u zgradu škole je stigao Mirza Lubenović i preuzeo situaciju u svoje ruke nastojeći naći rješenje i put da se zarobljenici oslobode.²²⁸³ Pokušao je da stupi u kontakt s vođom mudžahedina u

²²⁷⁴ Za opis te baze, vidi *supra*, par. 419-426. Dokazni predmet P 934, geografsku kartu krupnog razmjera Mehurića i neposredne okoline sela, uključujući i bazu u Poljanicama.

²²⁷⁵ Anđa Pavlović, T(f) 1329; P 392 (zapečaćen), par. 16-18; P 393 (zapečaćen), par. 9; P 396 (zapečaćen), par. 11; DH 2092, par. 9;

²²⁷⁶ Sulejman Ribo, pripadnik 312. brigade; Hamid Suljić, pripadnik 314. brigade, stacionirane u Zagrađu; Derviš Suljić, pomoćnik komandanta za objavještajne poslove u okviru štaba 306. brigade; Hasan Zukanović, pomoćnik komandanta za bezbjednost 1. bataljona 306. brigade; Suad Menzil, član sanitetske službe 1. bataljona 306. brigade.

²²⁷⁷ Sulejman Ribo, T(f) 11056; Derviš Suljić, T(f) 11311 do 11313; Hamid Suljić, T(f) 11888 i 11889; Suad Menzil, T(f) 14103 i 14104; DH 2091, par. 6.

²²⁷⁸ Sulejman Ribo, T(f) 11049, 11050 i 11060.

²²⁷⁹ Sulejman Ribo, T(f) 11050 i 11051; DH 2091, par. 6.

²²⁸⁰ Sulejman Ribo, T(f) 11051; Derviš Suljić, T(f) 11311; Suad Menzil, T(f) 14103; DH 2091, par. 6.

²²⁸¹ Sulejman Ribo, T(f) 11051;

²²⁸² Sulejman Ribo, T(f) 11051 i 11052; Derviš Suljić, T(f) 11311.

²²⁸³ Sulejman Ribo, T(f) 11053; Derviš Suljić, T(f) 11312; DH 2091, par. 6.

Prijevod

bazi u Poljanicama, Abu Harisom, i u bazu poslao nekolicinu svojih ljudi.²²⁸⁴ Međutim, Abu Haris je odbijao bilo kakve pregovore.²²⁸⁵ Zatim su pripadnici ABiH odlučili da se za pomoć obrate Ramadanu, Arapu koji je donekle govorio bosanski i često navraćao do škole.²²⁸⁶ Zamolili su ga da posreduje i pomogne im da stupe u kontakt s Abu Harisom. Ramadan se isprva nećkao, da bi se na kraju, oko 21:30 sati, vratio s Abu Harisom koji je imao pratnju od dva ili tri naoružana Arapa.²²⁸⁷ Tako su započeli pregovori između Mirze Lubenovića i Abu Harisa.²²⁸⁸

1078. U tim pregovorima Abu Haris je postavljao raznorazne uslove. Htio je da onemogući da hrvatski zarobljenici nakon puštanja na slobodu pobjegnu i tražio da se oni drže pod stražom.²²⁸⁹ Stoga je dogovoreno da hrvatske zarobljenike smjeste u Luku, u kuću svjedoka Sulejmana Ribe i u još dvije kuće.²²⁹⁰

1079. Dana 24. aprila 1993. oko 22:00 sata, mještani Muslimani – Dedo, Akif i Haso Suljić – pušteni su na slobodu i odvedeni u osnovnu školu u Mehurićima, gdje je jedan stranac koji je donekle govorio bosanski jednom Arapu naredio da ih odvede u Luku.²²⁹¹ Vrativši se u Luku, trojica Suljića su se u kući svjedoka Sulejmana Ribe našli sa svojim porodicama.²²⁹² Najzad, nešto poslije 22:30 sati, i hrvatski zarobljenici bili su pušteni iz logora u Poljanicama i odvedeni u Luku.²²⁹³

²²⁸⁴ Sulejman Ribo, T(f) 11054; Suad Menzil, T(f) 14104. Nije sasvim jasno ko je bio taj mudžahedinski emir kojeg su spominjala ova dva svjedoka. Sulejman Ribo izjavljuje da je to bio Abu Haris, dok Suad Menzil misli da je u to vrijeme emir bio Vahudin: Sulejman Ribo, T(f) 11054; Suad Menzil, T(f) 14141 do 14143. Vidi i *supra*, par. 438-439.

²²⁸⁵ Sulejman Ribo, T(f) 11054.

²²⁸⁶ Sulejman Ribo, T(f) 11053; Suad Menzil, T(f) 14104; DH 2091, par. 6. Svjedoci preciziraju da su u to vrijeme mudžahedini imali i dvije prostorije na spratu osnovne škole u Mehurićima, koje su koristili za spremanje zaliha hrane. Ramadan je bio zadužen za logistiku: Sulejman Ribo, T(f) 11053, 11088 i 11089; Suad Menzil, T(f) 14140. Vidi i *supra*, par. 420.

²²⁸⁷ Sulejman Ribo, T(f) 11053 i 11054; Suad Menzil, T(f) 14104; DH 2091, par. 6.

²²⁸⁸ Sulejman Ribo, T(f) 11054; Suad Menzil, T(f) 14104.

²²⁸⁹ Sulejman Ribo, T(f) 11056 (T(e) 11055).

²²⁹⁰ Sulejman Ribo, T(f) 11056, 11057 i 11090. Svjedok Sulejman Ribo je u sudnici objasnio da je u to vrijeme, 2 ili 3 kilometra od Mehurića, neprestano bilo puškaranja. Pripadnici ABiH koji su prisustvovali pregovorima sa mudžahedinima bojali su se da mudžahedini ne pobiju sve hrvatske zarobljenike koje su držali u svojoj bazi ako se dogodi da neko od njihovih bude ranjen ili čak pogine u tim puškaranjima: Sulejman Ribo, T(f) 11055.

²²⁹¹ Sulejman Ribo, T(f) 11055; Derviš Suljić, T(f) 11312 i 11313; Hamid Suljić, T(f) 11888; DH 2092, par. 9.

²²⁹² Sulejman Ribo, T(f) 11057; DH 2092, par. 9.

²²⁹³ Katica Kovačević, T(f) 1278; Anđa Pavlović, T(f) 1330; P 392 (zapečaćen), par. 19 i 20; P 396 (zapečaćen), par. 12 i 13; Sulejman Ribo, T(f) 11056 i 11057; DH 2091, par. 6.

iv. Povratak u Miletice nakon napada

1080. Dan nakon tih događaja, 25. aprila 1993., Božo Pavlović se vratio u Miletice.²²⁹⁴ U svom iskazu datom u sudnici, opisao je u kojem je stanju po povratku u selo našao leševe Franje, Vlade i Tihomira Pavlovića, te Ante Petrovića. Tijelo Tihomira Pavlovića našao je u sjedećem položaju na kauču u kući Stipe Pavlovića,²²⁹⁵ ruku vezanih na leđima. Na lešu su se vidjeli tragovi pogodaka mecima.²²⁹⁶ Vidio je i leš Franje Pavlovića koji je ležao potrbuške.²²⁹⁷ Glava pokojnika nalazila se u jednoj šerpi u kojoj je bilo krvi što je istekla iz lobanje.²²⁹⁸ Odmah iza leša Franje Pavlovića, svjedok je ugledao tijelo Vlade Pavlovića, u zgrčenom položaju.²²⁹⁹ Božo Pavlović zatim je otišao u kuću Ive Pavlovića²³⁰⁰ i ondje našao leš Ante Petrovića.²³⁰¹ Tijelo je ležalo na tlu, a u ustima su mu bile kao neke grančice sa trnjem. Pored glave leša nalazio se televizor razbijen u paramparčad.²³⁰²

1081. Dana 26. aprila 1993., u Miletice su došli svjedok Andre Kujawinski, pripadnik britanskog bataljona UNPROFOR-a, i predstavnik UNHCR-a kako bi istražili navode o počinjenom masakru.²³⁰³ U svom iskazu datom u sudnici, Andre Kujawinski je izjavio da su u jednoj “ružičastoj kući” našli tragove krvi.²³⁰⁴ Na kauču u toj kući bile su krvave mrlje, iz izrešetanih jastučića izlazilo je perje. Na podu su bile nakupine usirene krvi i krhotine kostiju.²³⁰⁵

1082. Dana 26. aprila 1993., u Miletice su se vratili još neki mještani, među njima svjedokinje Katica Kovačević i Anđa Pavlović. UNPROFOR ih je upozorio da su četvorica muškaraca koji su ostali u Mileticima ubijeni.²³⁰⁶ Našli su ih u kući Ive

---

²²⁹⁴ Božo Pavlović, T(f) 2073.

²²⁹⁵ P 21.

²²⁹⁶ Božo Pavlović, T(f) 2073 i 2074; P 24.1.

²²⁹⁷ Božo Pavlović, T(f) 2074; P 25.1.

²²⁹⁸ Božo Pavlović, T(f) 2074 i 2075.

²²⁹⁹ Božo Pavlović, T(f) 2075; P 23.1.

²³⁰⁰ P 22.

²³⁰¹ Božo Pavlović, T(f) 2075 i 2076; P 26.1.

²³⁰² Božo Pavlović, T(f) 2076.

²³⁰³ Andre Kujawinski, T(f) 5440.

²³⁰⁴ Andre Kujawinski, T(f) 5443. Čini se da je riječ bila o kući Stipe Pavlovića fasada koje je bila ružičasto obojena. P 21.

²³⁰⁵ Andre Kujawinski, T(f) 5445; vidi i Andrew Hogg, T(f) 7850 do 7852 i 7858; DH 181.

²³⁰⁶ Katica Kovačević, T(f) 1278; Anđa Pavlović, T(f) 1330 do 1332; P 393 (zapečaćen), par. 12 i 13; P 396 (zapečaćen), par. 14 i 15.

Pavlovića.²³⁰⁷ Prema izjavama tih svjedokinja, na leševima su se vidjeli tragovi raznih vrsta fizičkog zlostavljanja, uglavnom u predjelu vrata.²³⁰⁸

1083. Dana 27. aprila 1993., britanski bataljon UNPROFOR-a i predstavnici UNHCR-a ponovo su došli u Miletice.²³⁰⁹ U kući Ive Pavlovića našli su leševe poredane jedan do drugoga na tlu.²³¹⁰ Na nekim tijelima vidjele su se posjekotine u predjelu grla.²³¹¹ Tijela su prevezena u crkvu u Brajkovićima.²³¹²

1084. Dana 27. aprila 1993., 23 hrvatska stanovnika sela prevezeni su iz Miletica u Novu Bilu.²³¹³

v. Istrage vođene nakon masakra

1085. U Miletice su 25. aprila 1993. došli i predstavnici mješovite komisije iz Busovače, među kojima su bili Džemal Merdan i Franjo Nakić, i obišli mjesto događaja.²³¹⁴ Na osnovu razgovora s mještanima, zaključili su da su masakr počinili strani mudžahedini i domaći Muslimani koji su ih ih podržavali.²³¹⁵

1086. Dana 25. aprila 1993., Derviš Suljić je Asima Delalića, pomoćnika komandanta 306. brigade za bezbjednost, informisao o događajima u Mileticima, nakon čega je ovaj Hasanu Zukanoviću, pomoćniku komandanta 1. bataljona 306. brigade bezbjednost, naredio da provede istragu i podnese izvještaj.²³¹⁶ Hasan Zukanović ga je izvijestio da su za incident odgovorni mudžahedini.²³¹⁷ Ta informacija prosljeđena je organu bezbjednosti 3. korpusa.²³¹⁸

1087. Organ bezbjednosti 3. korpusa navodno je takođe pokušao do dođe do informacija o stranim mudžahedinima. Stupio je u kontakt s načelnikom policije u Zenici, Asimom Fazlićem, sa ciljem da udruže napore u traganju za počinocima

²³⁰⁷ Katica Kovačević, T(f) 1279; Anđa Pavlović, T(f) 1332; P 392 (zapečaćen), par. 25.

²³⁰⁸ Anđa Pavlović, T(f) 1332; P 392 (zapečaćen), par. 25; P 396 (zapečaćen), par. 16.

²³⁰⁹ Andre Kujawinski, T(f) 5447.

²³¹⁰ Andre Kujawinski, T(f) 5449.

²³¹¹ Andre Kujawinski, T(f) 5449 i T(e) 5447; vidi i izjave svjedoka ZQ, T(f) 987, te Franje Križanca, T(f) 1096.

²³¹² Andre Kujawinski, T(f) 5450; svjedok ZQ, T(f) 985; Franjo Križanac, T(f) 1094 i 1096; P 375.

²³¹³ P 396 (zapečaćen), par. 18; P 375.

²³¹⁴ Remzija Šiljak, T(f) 10545 i 10546, 10644; Sulejman Ribo, T(f) 11058; Hamid Suljić, T(f) 11890 i 11920; Džemal Merdan, T(f) 13110 i 13197; Esed Sipić, T(f) 14790; DH 2091, par. 7.

²³¹⁵ Džemal Merdan, T(f) 13112, 13114, 13823, 13609 i 13610; P 148.

²³¹⁶ Asim Delalić, T(f) 16356 i T(e) 16356 i 16357; DH 2091, par. 7.

²³¹⁷ Asim Delalić, T(f) 16356; DH 2091, par. 7 i 8.

²³¹⁸ Asim Delalić, T(f) 16357; Esed Sipić, T(f) 14791 i 14792.

Prijevod

zločina.²³¹⁹ Prema informacijama kojima je raspolagao 3. korpus, radilo se o grupi stranaca koja je bila vrlo mobilna i stalno u pokretu.²³²⁰ Prema iskazu svjedoka Džemala Merdana, 3. korpus nije imao dovoljno ljudi da bi sam pribavio više saznanja i rješavao probleme koje su stvarali mudžahedini.²³²¹

1088. O masakru je obaviještena i civilna policija, koja je sastavila službenu zabilješku na osnovu na izjavama stanovnika i nekolicine pripadnika ABiH. Ta zabilješka poslata je u Travnik. Svjedok Sejad Jusić, u vrijeme predmetnih događaja policajac u Mehurićima, nije dobio nikakvu povratnu reakciju na tu službenu zabilješku.²³²²

b. Ubistvo Franje Pavlovića, Tihomira Pavlovića, Vlade Pavlovića i Ante Petrovića, paragraf 39(b) Optužnice

1089. Imajući u vidu sve što je iznijeto, Vijeće konstatuje da je dokazano van razumne sumnje da su Franjo, Tihomir i Vlado Pavlović, te Anto Petrović pogubljeni u Miletićima, uvečer 24. aprila 1993. godine. Krivično djelo ubistva je dokazano. Pošto su bili zarobljeni i nisu učestvovali u borbi, oni se smatraju osobama zaštićenim na osnovu zakona i običaja ratovanja, priznatih zajedničkim članom 3(a) Ženevskih konvencija.

1090. Što se tiče odgovora na pitanje ko su bili počinioci krivičnog djela, tužilac navodi da su u ovo ubistvo bili umiješani Ramo Durmiš i Ramadan El Suri.²³²³ Vijeće napominje da su svjedoci optužbe spominjali ime Ramadan. Međutim, kako će biti prodiskutovano niže u tekstu, nijedan svjedok nije ih doveo u vezu sa 7. ili 306. brigadom ABiH.

1091. Tužilac, međutim, tvrdi da su u predmetno vrijeme bila poznata imena nekoliko mogućih počinitelaca i, u pogledu tog navoda, poziva se na dokumente HVO-a u kojima se navode imena osumnjičenika.²³²⁴ Što se tiče osoba koje se pominju u tim dokumentima, Vijeće napominje da je bar jedna od njih bila u sastavu Muslimanskih

²³¹⁹ Svjedok HF, T(e) 17267, 17268, T(f) 17270; Džemal Merdan, T(f) 13156.

²³²⁰ Džemal Merdan, T(f) 13157 i 13158.

²³²¹ Džemal Merdan, T(f) 13157 i 13158.

²³²² Sejad Jusić, T(f) 11183, 11184 i 11187.

²³²³ Završni podnesak Tužilaštva, par. 187 i 191.

²³²⁴ Završni podnesak Tužilaštva, fusnota 628, gdje se citiraju dokazni predmeti P 576 i P 687; Završna riječ Tužilaštva, T(f) 19025 i 19026.

Prijevod

snaga Travnik.²³²⁵ Međutim, dosljedno zaključcima Vijeća iz dijela presude koji se odnosi na mudžahedine, samo činjenica da je neko 1992. godine bio pripadnik Muslimanskih snaga Travnik nije dovoljna da se automatski zaključi da je ta osoba kasnije postala pripadnikom 3. korpusa, pa ni 7. brigade.²³²⁶ U svom iskazu datom u sudnici, svjedok Semir Terzić, bivši pripadnik 1. bataljona 7. brigade, izjavio je da osobe koje se pominju u dokumentima HVO-a nikad nisu bile u sastavu 1. bataljona 7. brigade.²³²⁷

1092. Prema saznanjima Vijeća, očevici tih ubistava ne postoje.²³²⁸ Međutim, Vijeće je mišljenja da je jedini razumni zaključak koji se može izvesti iz dokaza koji se odnose na događaje 24. aprila 1993. u Miletićima taj da su Franju, Tihomira i Vladu Pavlovića, te Antu Petrovića ubili isti vojnici koji su napali selo Miletiće i koji su ih prisilili da kleče, ruku vezanih na leđima. Pitanje na koje treba da se odgovori jeste da li su ti vojnici, počinioци ovih ubistava, bili pripadnici 7. i/ili 306. brigade 3. korpusa ABiH.²³²⁹

1093. Vojnike koji su izvršili napad na selo Miletiće 24. aprila 1993. većina svjedoka Tužilaštva opisala je kao mudžahedine (strane²³³⁰) i domaće muslimane, maskiranih lica i koji su, prema izjavama nekih svjedoka, pripadali “ABiH”, odnosno “muslimanskoj vojsci”. Katica Kovačević tako je na primjer izjavila da su Miletiće napali mudžahedini i muslimanska vojska. Mudžahedini su bili odjeveni u crno, imali brade i nisu dobro znali bosanski.²³³¹ Svjedokinja Katica Kovačević nije prepoznala oznake koje su nosili domaći muslimani.²³³² Svjedokinja Anđa Pavlović napadače je opisala kao mudžahedine i pripadnike muslimanske vojske. I ona se sjeća imena Ramadan.²³³³ Izjavila je da je jednome na nadlaktici vidjela traku na kojoj je pisalo “Policija”, a na nekom drugom oznaku “ABiH”.²³³⁴ Svjedok Božo Pavlović je izjavio

²³²⁵ P 695.

²³²⁶ Vidi *supra*, par. 485.

²³²⁷ Semir Terzić, T(f) 18248.

²³²⁸ Svjedok Božo Pavlović bio je jedini mještani koji je pobjegao i sakrio se u šumu. Svi ostali bili su odvedeni u Poljanice. Međutim, Božo Pavlović nije vidio ubistvo te četvorice muškaraca: Božo Pavlović, T(f) 2072 i 2073.

²³²⁹ Paragrafi 39(b) i 40 Optužnice.

²³³⁰ Svjedoci Tužilaštva su “mudžahedinima” obično nazivali strane mudžahedine.

²³³¹ Katica Kovačević, T(f) 906 i 908.

²³³² Katica Kovačević, T(f) 1295.

²³³³ Anđa Pavlović, T(f) 1315 i 1321 i 1324.

²³³⁴ Anđa Pavlović, T(f) 1321.

Prijevod

da je selo napala ABiH. Neki od muslimanskih vojnika bili su odjeveni u bijelo, a neki u maskirne uniforme.²³³⁵

1094. U svojoj izjavi, svjedokinja Z10 je rekla da su napadači bili tamnopusi stranci koji nisu dobro govorili bosanski i vojnici ABiH.²³³⁶ Izjavila je i to da su se napadači predstavili kao pripadnici MOS-a, te da su neki od njih imali zelene beretke. Takođe je rekla da ju je Dedo Suljić upozorio da se “neki muslimanski ekstremisti, koji su se izdvojili od Armije BiH” spremaju napasti selo.²³³⁷ Međutim, nije vidjela oznake.²³³⁸ Sjeća se da se neko zvao Ramadan.²³³⁹ Svjedokinja Z14 u svom je vanpretresnom iskazu izjavila da je vidjela 12 mudžahedina i oko 20 - 30 vojnika ABiH ispred kuće Stipe Pavlovića. Vojnici ABiH na glavi su imali crne čarape umazane blatom.²³⁴⁰ Vojnika kojeg je ubio Stipo Pavlović prepoznala je kao komšiju iz Mehurića.²³⁴¹ Međutim, toga dana nije razaznala nikakve oznake.²³⁴²

1095. U svom vanpretresnom iskazu, svjedokinja Z11 je izjavila da su Miletiće napali muslimanski vojnici, ali je izričito navela da ne zna kojoj su vojsci oni pripadali. Rekla je da su neki od vojnika izgledali kao domaći muslimani, a neki da su bili mudžahedini.²³⁴³ Oznaka se ne sjeća.²³⁴⁴

1096. Vijeće napominje da niko od svjedoka Tužilaštva koji su bili prisutni u trenutku predmetnih događaja nije izjavio da je vidio oznake bilo 7. brigade bilo 306. brigade. Neki od njih su izjavili da su napadači bili pripadnici ABiH ili muslimanske vojske, ali se čini da su takav zaključak izveli samo iz činjenice da su posrijedi bili muslimanski vojnici, a ne pripadnici HVO-a.²³⁴⁵ Osim Anđe Pavlović, niko od svjedoka nije vidio oznake ABiH. Pored toga, treba da se napomene da je više

²³³⁵ Božo Pavlović, T(f) 2071 i 2077.

²³³⁶ P 392 (zapečaćen), par. 9, 11, 14 i 16.

²³³⁷ P 392 (zapečaćen), par. 6.

²³³⁸ P 392 (zapečaćen), par. 12.

²³³⁹ P 392 (zapečaćen), par. 13.

²³⁴⁰ P 396 (zapečaćen), par. 7.

²³⁴¹ P 396 (zapečaćen), par. 5 i 6.

²³⁴² P 396 (zapečaćen), par. 7. Svjedokinja Z14 se nekoliko dana nakon tog masakra vratila u Miletiće. Tom prilikom vidjela je oko 50 vojnika koji nosili oznake s *ljljanima*; P 396 (zapečaćen), par. 17. Vijeće napominje da su posrijedi bili vojnici iz 306. brigade, koji su dobili naređenje da obezbijede Miletiće nakon zločina počinjenog 24. aprila 1993. godine. Suprotno argumentu tužioca, to nije dokaz da su pripadnici 306. brigade učestvovali u događajima od 24. aprila 1993. godine. Vidi Završni podnesak Tužilaštva, par. 188, fusnota 603.

²³⁴³ P 393 (zapečaćen), par. 3, 4 i 5.

²³⁴⁴ P 393 (zapečaćen), par. 7.

²³⁴⁵ Božo Pavlović, T(f) 2077.

Prijevod

svjedoka izjavilo da su bili uspaničeni i u stanju šoka.²³⁴⁶ Što se tiče izjava svjedokinja Z10 i Z14, valja napomenuti da one nisu bile podvrgnute unakrsnom ispitivanju. Iz njihovih pismenih izjava ne vidi se na osnovu čega su zaključile da su napadači bili pripadnici ABiH, naročito ako se uzme u obzir činjenica da su obje izjavile da nisu vidjele oznake vojnika.²³⁴⁷

1097. Svjedoci Hadžihasanovićeve odbrane saglasni su u izjavama da su selo Miletice napali strani mudžahedini i domaći muslimani iz Mehurića, ali koji nisu imali nikakve veze s ABiH.²³⁴⁸ Svjedoci Kuburine odbrane, tadašnji pripadnici 7. brigade, izjavili su da se u Mileticima 24. aprila 1993. nije nalazila nijedna jedinica 7. brigade.²³⁴⁹

1098. Te izjave potvrđuje izvještaj Posmatračke misije EZ-a od 25. aprila 1993. u kojem se prenose izjave očevidaca i navodi se da je masakr izvršilo 15 muškaraca koji su govorili arapski i čiji se vođa zvao Ramadan.²³⁵⁰ U izvještaju UNPROFOR-a za isti dan navodi se da su mještani, s kojima se razgovaralo u okviru jednog izviđačkog izlaska na teren, isticali činjenicu da su četvoricu Hrvata ubili fundamentalisti, a ne regularne snage ABiH.²³⁵¹ Čak se i u izvještajima HVO-a navodi da su taj masakr počinili mudžahedini iz inostranstva i domaći muslimanski fundamentalisti.²³⁵² U vezi s istim treba da se pomene i dokazni predmet P 687, izvještaj civilne policije iz Busovače od 18. februara 1994. naslovljen na Okružno vojno tužilaštvo u Vitezu. U

²³⁴⁶ Katica Kovčević, T(f) 906, 1294, 1295 i 1296; vidi i Anda Pavlović, T(f) 1320 i 1321, koja je izjavila da je plakala i zapomagala u trenutku kada su mudžahedini upali u kuću Stipe Pavlovića.

²³⁴⁷ P 396 (zapečaćen), par. 7.

²³⁴⁸ Što se tiče izjava svjedoka koji su prisustvovali događajima u Mileticima i Mehurićima 24. aprila 1993. godine, vidi: Sulejman Ribo, T(f) 11050; Derviš Suljić, T(f) 11308 i 11329; Hamid Suljić, T(f) 11885, 11900, 11915 i 11916; Suad Menzil, T(f) 14103 i 14105; DH 2091, par. 8; DH 2092, par. 11. Što se tiče pripadnika komande 306. brigade i 3. korpusa, koji su bili informisani o događajima koji su uslijedili, vidi: Remzija Šiljak, T(f) 10644, 10645, i 10655; Halim Husić, T(f) 10895, 10896 i 10916; Džemal Merdan, T(f) 13112, 13198 i 13823; Vezir Jusufspahić, T(f) 14015; Esed Sipić, T(e) 14790, T(f) 14790, 14791 i 14810; Asim Delalić, T(f) 16356; svjedok HF, T(f) 17177.

²³⁴⁹ Semir Terzić, T(f) 18246; Džemail Ibranović, T(f) 18397; Suad Jusović, T(f) 18429; DK 61, par. 13.

²³⁵⁰ P 148.

²³⁵¹ P 149: "Ljudi u selu željeli su posebno da naglase da su ti vojnici bili ekstremisti, a ne regularne trupe BiH". (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: "People in the area were keen to emphasise that the soldiers were extremists and not regular BiH troops."; vidi i P 371, str. 11, Prilog R izvještaju PMEZ-a od 15. maja 1993., u kojem je preuzeta ta informacija; P 806, izvještaj organizacije *Amnesty International* od 14. maja 1993., u kojem se navodi da su za masakr odgovorne neregularne snage; DH 2099 (zapečaćen), temeljen na izjavama očevidaca, u kojem se potvrđuje da počinici masakra nisu bili pripadnici ABiH.

²³⁵² P 289 od 25. aprila 1993.; P 416 od 25. aprila 1993.; DH 923 od 26. aprila 1993.; P 576 od 27. aprila 1993. godine. Iako se u više izvještaja HVO-a inkriminiše ABiH (P 593, P 629 i P 707), Vijeće podsjeća da je dokazna vrijednost tih dokaznih predmeta ograničena zato što HVO izraze "ABiH", "Muslimanske oružane snage" i "mudžahedini" koristi kao sinonime. Vidi *supra*, par. 455-456.

tom izvještaju navodi se da je za napad na Miletiće odgovorno 12 Arapa nepoznatog identiteta i pet domaćih muškaraca čija su imena navedena u izvještaju. U izvještaju se ne spominju ni 7. ni 306. brigada.

1099. Jedini izvještaj koji upućuje na umiješanost ABiH jeste izvještaj Specijalnog izvjestitelja Komisije za ljudska prava UN-a, Tadeusza Mazowieckog, od 17. novembra 1993. godine.²³⁵³ U tom izvještaju Tadeusz Mazowiecki navodi da je primio prijave o tome da su hrvatske civile u Miletićima navodno ubili vojnici u službi Vlade RBiH. Međutim, u svojoj pismenoj izjavi, Payan Akhavan, koji je bio član Komisije za ljudska prava 1993. godine, navodi da je 4. maja 1993. otišao u Miletiće radi istrage tragom navoda o masakru, no da nije mogao da utvrdi da li su počinioi masakra bili pripadnici ABiH ili se radilo o pojedincima koji su djelovali nezavisno od vojske.²³⁵⁴

1100. Stoga je Vijeće mišljenja da su Franju, Tihomira i Vladu Pavlovića, te Antu Petrovića ubili strani i domaći mudžahedini stacionirani u Poljanicama.²³⁵⁵ Naprotiv, Vijeće konstatuje da nijedan od gore razmotrenih dokaza ne upućuje na učešće 7. ili 306. brigade u napadu na Miletiće i masakru koji je nakon toga uslijedio.²³⁵⁶ Samo na osnovu činjenice da su u napadu učestvovali domaći muslimani ne može se zaključiti da su oni bili pripadnici ABiH.

iii) Nalazi Vijeća u vezi s odgovornošću optuženih

1101. Kako je objašnjeno u dijelu Presude koji se odnosi na mudžahedine, strani i domaći mudžahedini stacionirani u Poljanicama nisu bili stavljeni pod efektivnu kontrolu ni 7. ni 306. brigade.²³⁵⁷ Vijeće stoga zaključuje da počinioi ubistava u Miletićima 24. aprila 1993. nisu bili pod efektivnom kontrolom optuženih. Dakle, optuženi nisu bili dužni da sprovedu istragu ili preduzimaju mjere u vezi s počinioicima predmetnih krivičnih djela.²³⁵⁸

²³⁵³ P 366.

²³⁵⁴ DH 2097.

²³⁵⁵ Moguće je da su Ramadan i Ramo Durmiš učestvovali u napadu na Miletiće, vidi P 598 i *supra*, par. 779-780. Međutim, nije dokazano da su oni učestvovali u predmetnom ubistvu.

²³⁵⁶ Vijeće napominje da bi dokazni predmet P 663 mogao da inkriminiše 7. brigadu. Međutim, kao što je objašnjeno u dijelu Presude koji se odnosi na potčinjenost mudžahedina stacioniranih u bazi u Poljanicama 7. brigadi, na osnovu tog dokaznog predmeta ne može se smatrati dokazanim van razumne sumnje da su pripadnici 7. brigade učestvovali u predmetnim ubistvima.

²³⁵⁷ Vidi *supra*, par. 605 i 788.

²³⁵⁸ Vijeće takođe podsjeća da, kada je o počinjenju krivičnog djela informisan istražni sudija, provođenje istrage njegova je, a ne dužnost vojnog zapovjednika. Vidi *supra*, par. 925.

iv) Zaključci Vijeća

1102. Optuženima se dakle ne može pripisati krivična odgovornost po optužbi iz tačke 1, paragrafa 39(b) i 40 Optužnice.

c) Maline

1103. U paragrafu 39(c) i 40 Optužnice, optuženi Hadžihasanović i Kubura terete se da nisu preduzeli nužne i razumne mjere da spriječe ubistva Ante Balte, Ive Balte, Jozе Balte, Luke Balte, Nikice Balte, Bojana Baraća, Davora Baraća, Gorana Bobaša, Nike Bobaša, Slavka Bobaša, Sreće Bobaša, Pere Bobaša-Pupića, Dalibora Jankovića, Stipe Jankovića, Slavka Kramara, Ante Matića, Tihomira Peše, Ane Pranješ, Ljubomira Pušelje, Predraga Pušelje, Jakova Tavića, Mije Tavića, Stipe Tavića i Ive Volića, u Malinama, 8. juna 1993., odnosno da nisu kaznili počiniocе tih ubistava. Optuženi Hadžihasanović i Kubura terete se za ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja, sankcionisano članovima 3 i 7(3) Statuta i priznato zajedničkim članom 3(1)(a) Ženevskih konvencija.²³⁵⁹

i) Argumenti strana

1104. Tužilac tvrdi da su predmetna ubistva, izvršena nakon napada na Maline 8. juna 1993., počinile snage potčinjene optuženima, tj. 306. i 7. brigada.²³⁶⁰ U svom završnom podnesku tužilac, pored ostalog, tvrdi da su u masakru učestvovali mudžahedini koji su dejstvovali zajedno sa 7. i 306. brigadom.²³⁶¹ Navodi i to da je postojao “visok stepen koordinacije i saradnje između tih jedinica i mudžahedina”.²³⁶² Tužilac tvrdi da su optuženi znali da su njihovi potčinjeni počinili ubistva, ali da nisu preduzeli nužne i razumne mjere sa ciljem da se kazne njihovi počinioci.²³⁶³

1105. Hadžihasanovićeva odbrana ne osporava da su ubistva navedena u paragrafu 39(c) Optužnice zaista i počinjena.²³⁶⁴ Međutim, ona osporava da je dokazan identitet

²³⁵⁹ U svojoj Odluci po prijedlozima za donošenje oslobađajuće presude, Vijeće je konstatovalo da nisu ponuđeni dovoljni dokazi o tome da su u Malinama 8. juna 1993. počinjena djela okrutnog postupanja u smislu člana 3 Statuta. Vijeće je obojicu optuženih oslobodilo po optužbama za okrutno postupanje iz tačke 2 Optužnice u vezi sa djelima počinjenim u Malinama.

²³⁶⁰ Optužnica, par. 39(c) i 40; Završni podnesak Tužilaštva, par. 194.

²³⁶¹ Završni podnesak Tužilaštva, par. 194 i 196.

²³⁶² Završni podnesak Tužilaštva, par. 196.

²³⁶³ Završni podnesak Tužilaštva, par. 198 i 200; ipak, u vezi s tim, treba da se napomene da se u Završnom podnesku Tužilaštva ne navode nikakvi dokazi u prilog navodu da je optuženi Kubura posjedovao predmetna saznanja.

²³⁶⁴ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 477.

Prijevod

počinilaca ubistava i da su počinioi masakra bili pod efektivnom kontrolom optuženog Hadžihasanovića.²³⁶⁵ Hadžihasanovićeva odbrana tvrdi da su ubistva počinili strani i domaći mudžahedini koji niti su bili potčinjeni 3. korpusu niti pod njegovom efektivnom kontrolom.²³⁶⁶ Hadžihasanovićeva odbrana tvrdi da tužilac nije dokazao van razumne sumnje da je optuženi Hadžihasanović znao ili da je bilo razloga da zna da se sprema činjenje krivičnih djela, a da on nije preduzeo nužne i razumne mjere da spriječi njihovo počinjenje.²³⁶⁷

1106. Sa druge strane, odbrana optuženog Kubure tvrdi da jedinice odnosno pripadnici 7. brigade niti su bili prisutni u Malinama 8. juna 1993., niti su učestvovali u počinjenim krivičnim djelima.²³⁶⁸ Ona tvrdi da u dolini Bile u predmetno vrijeme nije bila stacionirana nijedna jedinica 7. brigade, a da se prisustvo pojedinaca pripadnika 7. brigade može objasniti činjenicom da su to bili vojnici na dopustu koji se nisu mogli vratiti u svoje jedinice uslijed blokade doline Bile.²³⁶⁹ Kuburina odbrana osporava da je optuženi Kubura imao efektivnu kontrolu nad počinioima krivičnih djela, odnosno nad strancima stacioniranim u Mehurićima.²³⁷⁰

ii) Nalazi Vijeća u vezi s ubistvima počinjenim u Malinama

a. Događaji koji su prethodili napadu na Maline

1107. Maline su selo u dolini Bile u opštini Travnik.²³⁷¹ Godine 1992. i početkom 1993., selo je bilo mješovitog nacionalnog sastava, s otprilike 100 hrvatskih, te 150 do 200 muslimanskih domaćinstava.²³⁷² Selo se sastojalo od dva dijela: u Gornjim Malinama, višem dijelu sela, živjeli su Hrvati, a u Donjim Malinama, nižem dijelu, Muslimani.²³⁷³ Maline se nalaze na udaljenosti od oko deset kilometara od Mehurića, sela u čijoj je osnovnoj školi bio stacioniran 1. bataljon 306. brigade.²³⁷⁴

²³⁶⁵ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 474.

²³⁶⁶ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 477 i 478.

²³⁶⁷ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 475.

²³⁶⁸ Završni podnesak Kuburine odbrane, par. 61.

²³⁶⁹ Završni podnesak Kuburine odbrane, par. 80.

²³⁷⁰ Završni podnesak Kuburine odbrane, par. 111 i 114.

²³⁷¹ P 933.

²³⁷² Ivanka Tavić, T(f) 1154.

²³⁷³ Ivanka Tavić, T(f) 1154.

²³⁷⁴ Svjedok HB, T(f) 12592.

Prijevod

1108. Potkraj maja i početkom juna 1993. kretanje u dolini Bile bilo je vrlo otežano jer je HVO blokirao glavne saobraćajnice i postavio kontrolne punktove.²³⁷⁵ Dio komande 306. brigade ostao je u okruženju u Krpeljicima kod Guče Gore, gdje se nalazio štab 2. bataljona.²³⁷⁶

1109. Dana 4. juna 1993., HVO je od stanovnika Velike Bukovice, sela zapadno od Malina, ultimativno zatražio da se predaju. Mještani su to odbili tako da je HVO 6. juna 1993. napao selo.²³⁷⁷ Rijetke informacije koje su se uspijevale probiti upućivale su na veliki broj poginulih i ranjenih, tako da je ABiH pokušala otjerati HVO iz sela.²³⁷⁸ Stoga su jedinice 306. brigade 8. juna 1993. krenule u napad na Maline iz pravca Mehurića i Suhog Dola.²³⁷⁹ Prema izjavama svjedoka Salima Tarakčije, pomoćnika komandanta 2. bataljona 306. brigade, u tom napadu su učestvovali 1. i 4. bataljon 306. brigade.²³⁸⁰

b. Tok događaja dana 8. juna 1993.

i. Zauzimanje Malina i hapšenje mještana

1110. Rano ujutro 8. juna 1993. vojnici ABiH su opkolili Maline.²³⁸¹ Dok su svjedoci odbrane saglasni u izjavama da su u napadu učestvovali isključivo snage 306. brigade, bez učešća stranih boraca,²³⁸² svjedoci Tužilaštva podijeljeni su u svojim izjavama u pogledu pitanja da li je među snagama koje su učestvovali u napadu bilo i muslimanskih boraca iz inostranstva. Nekoliko svjedoka izjavilo je da su za vrijeme napada vidjeli tamnopute mudžahedine koji su govorili arapski, imali duge brade i trake oko čela.²³⁸³ Neki od svjedoka su pak tvrdili da su strani

²³⁷⁵ Munir Karić, T(f) 11448;

²³⁷⁶ Remzija Šiljak, T(f) 10527 do 10529; Halim Husić, T(f) 10889; Munir Karić, T(f) 11448 i 11501; Esed Sipić, T(f) 14775 i 14779. U obruču su se našli komandant Esed Sipić, načelnik štaba Remzija Šiljak, pomoćnik komandanta za moral Halim Husić, te pomoćnik komandanta za finansijske poslove Mujo Husanović.

²³⁷⁷ Asim Delalić, T(f) 16362.

²³⁷⁸ Asim Delalić, T(f) 16362 i 16363; Munir Karić, T(f) 11451.

²³⁷⁹ Asim Delalić, T(f) 16363, 16380 i 16381; Esed Sipić, T(f) 14775 do 14776; Munir Karić, T(f) 11450 do 11452 i 11464; Fikret Čuskić, T(f) 12112, koji je izjavio da je 306. brigada bila jedina brigada koja je učestvovala u tom borbenom dejstvu; svjedok HB, T(f) 12589.

²³⁸⁰ Salim Tarakčija, T(f) 11850 do 11853 i 11861.

²³⁸¹ Ivanka Tavić, T(f) 1158; svjedokinja AH, T(f) 1216 i 1217; Zdravko Pranješ, T(f) 1363 do 1365; svjedok XB, T(f) 1636 i 1640; svjedok XC, T(f) 1686; Berislav Marjanović, T(f) 2699; P 397 (zapečaćen), para.1; P 92 (zapečaćen), par. 8.

²³⁸² Munir Karić, T(f) 11459, 11460 i 11464; Fikret Čuskić, T(f) 12112; svjedok HB, T(f) 12589 i 12652; P 465.

²³⁸³ P 397 (zapečaćen), par. 4; P 929 (zapečaćen), izjava od 19. aprila 2000., str. 2.

Prijevod

mudžahedini u Maline došli tek kasnije, nakon što je selo bilo već zauzeto i nakon što su se vojnici HVO-a već bili predali.²³⁸⁴

1111. Dio mještana i vojnika HVO-a sklonili su se u ambulantu u Malinama.²³⁸⁵ Nakon toga su se predali, predavši vojnicima ABiH i oružje.²³⁸⁶ Prema izjavama svjedokinja AH i Ivanke Tavić, jedan od vojnika ABiH koji se predstavio kao Ibrahim i rekao da je zapovjednik tih vojnika, obećao je da im se ništa neće dogoditi.²³⁸⁷ Obećao im je i to da će ranjenici koji su se nalazili u ambulanti biti odvezeni u bolnicu u Zenici.²³⁸⁸ Malo pomalo, hrvatski mještani su se okupili u centru sela.²³⁸⁹

1112. Prema izjavama svjedoka HB i Adnana Gunića, tadašnjih pripadnika vojne policije 1. bataljona 306. brigade, 8. juna 1993., oko 10:00 sati u Maline je došlo desetak pripadnika vojne policije 1. bataljona 306. brigade.²³⁹⁰ Trebalo je da evakušu civile u oslobođenim selima i obezbijede im zaštitu.²³⁹¹ Mještane su zatekli okupljene u centru sela. Vojno sposobni muškarci već su bili predali oružje.²³⁹² Mještani, među kojima su bili i ranjenici, bili su uplašeni.²³⁹³

1113. Dana 8. juna 1993. oko 14:00 sati, komandir vojne policije je odlučio da četvorica policajaca ostanu u selu, a da njih oko petorica mještane Hrvate sprovedu u Mehuriće.²³⁹⁴ Prema izjavi svjedoka HB, htjeli su da mještane odvedu u Mehuriće kako bi ih zaštitili od mudžahedina i borbi.²³⁹⁵

ii. Odlazak oko 200 mještana Hrvata u pravcu Mehurića

1114. Oko 14:30 ili 15:00 sati, oko 200 mještana, vojnika i civila, krenulo je u koloni putem u pravcu Mehurića.²³⁹⁶ Prema izjavama svjedoka HB, seljani su krenuli

²³⁸⁴ Ivanka Tavić, T(f) 1185 do 1186; svjedokinja AH, T(f) 1247 do 1248; P 92 (zapečaćen), par. 19.

²³⁸⁵ Svjedokinja AH, T(f) 1245 do 1246; svjedok XB, T(f) 1641 do 1642.

²³⁸⁶ Ivanka Tavić, T(f) 1161 do 1162; svjedokinja AH, T(f) 1217 i 1246; Zdravko Pranješ, T(f) 1365; svjedok XB, T(f) 1642 i 1656; Berislav Marjanović, T(f) 2700.

²³⁸⁷ Ivanka Tavić, T(f) 1166 i 1184; svjedokinja AH, T(f) 1217 i 1256.

²³⁸⁸ Svjedokinja AH, T(f) 1217.

²³⁸⁹ Ivanka Tavić, T(f) 1184.

²³⁹⁰ Svjedok HB, T(f) 12590, 12613, 12621, 12623; DH 2090, par. 6.

²³⁹¹ Svjedok HB, T(f) 12589 do 12590.

²³⁹² Svjedok HB, T(f) 12621 i 12624; DH 2090, par. 6.

²³⁹³ Svjedok HB, T(f) 12590 do 12591.

²³⁹⁴ Svjedok HB, T(f) 12590 do 12591; DH 2090, par. 7.

²³⁹⁵ Svjedok HB, T(f) 12649 i 12652; vidi i P 92 (zapečaćen), par. 17. Svjedok HB priznao je da je postojao i drugi motiv, odnosno razmjena hrvatskih zarobljenika za zarobljenike koje je držao HVO: svjedok HB, T(f) 12649.

²³⁹⁶ Ivanka Tavić, T(f) 1162 do 1163; Zdravko Pranješ, T(f) 1370; svjedok XB, T(f) 1644; Berislav Marjanović, T(f) 2701; P 92 (zapečaćen), par.19; svjedok HB, T(f) 12590 i 12626.

Prijevod

u Mehuriće dobrovoljno, dok su svjedoci Tužilaštva izjavili da je odlazak bio prisilan.²³⁹⁷ Ranjenici su ostali u selu čekajući prijevoz u Mehuriće kamionom.²³⁹⁸ U pratnji kolone mještana bilo je oko pet pripadnika vojne policije 1. bataljona 306. brigade: zapovjednik je išao na čelu kolone, dva policajca po sredini, a dvojica na začelju.²³⁹⁹ Što se tiče rute kojom se kolona kretala, svjedoci su izjavili da je kolona krenula putem za Bikoše²⁴⁰⁰ preko brda Vranjača.²⁴⁰¹ Prema izjavama svjedoka ZK, prošli su kroz Poljanice, gdje su se mudžahedini smjestili u bivšim kućama Savića, srpske porodice koja je napustila svoje domove.²⁴⁰² Svjedok Zdravko Pranješ je izjavio da su pripadnici vojne policije hrvatske mještane na putu do Mehurića štitili od muslimanskih civila.²⁴⁰³

iii. Ukrcavanje hrvatskih ranjenika u kamion i njihova
otmica od strane mudžahedina

1115. Dok se kolona od oko 200 mještana kretala pješice prema Mehurićima, Ivanka Tavić i svjedokinja AH organizovale su prijevoz kamionom za nekoliko teških ranjenika.²⁴⁰⁴ Prema izjavama svjedokinja, prijevoz je odobrio vojnik Ibrahim.²⁴⁰⁵ U kamion su ukrcane sljedeće osobe: Stipo Tavić, Mara Jurić, Luka Balta, Jozo Balta,²⁴⁰⁶ Predrag Pušelja, Anto Matić, Srećo Bobaš i Marijan Bobaš.²⁴⁰⁷ Prema izjavama svjedokinje Ivanke Tavić, Ibrahim je dozvolio da se kamionom odvezu i ona i AH kao pratnja ranjenicima.²⁴⁰⁸ Ibrahim im je rekao da požure jer se bojava da ne dođu mudžahedini. Dao im je na znanje da ne može da im garantuje bezbjednost ako dođu mudžahedini.²⁴⁰⁹ Kad se Ivanka Tavić popela na stražnji dio kamiona kako bi smjestila ranjenike, niz jednu padinu spustila se grupa od pet muškaraca.²⁴¹⁰ Prema

²³⁹⁷ Svjedok HB, T(f) 12590, 12591 i 12595; svjedokinja AH, T(f) 1220; Zdravko Pranješ, T(f) 1371; Berislav Marjanović, T(f) 2709; P 92 (zapečaćen), par. 18.

²³⁹⁸ Vidi niže u tekstu.

²³⁹⁹ DH 2090, par. 8.

²⁴⁰⁰ Berislav Marjanović, T(f) 2701; P 92 (zapečaćen), par. 20.

²⁴⁰¹ P 92 (zapečaćen), par. 21.

²⁴⁰² P 92 (zapečaćen), par. 24 i 26; vidi i *supra*, par. 421.

²⁴⁰³ Zdravko Pranješ, T(f) 1396.

²⁴⁰⁴ Ivanka Tavić, T(f) 1163 do 1164; svjedokinja AH, T(f) 1219 i 1248; P 929 (zapečaćen), izjava od 15. septembra 2000., str. 2, i izjava od 19. aprila 2000., str. 2.

²⁴⁰⁵ Ivanka Tavić, T(f) 1185; svjedokinja AH, T(f) 1217, 1234 i 1235.

²⁴⁰⁶ P 31 (zapečaćen). Međutim, prilikom svjedočenja u sudnici, svjedokinja AH je izjavila da je Jozo Balta izdahnuo još u ambulanti u Malinama i da nije ukrcan u kamion, te ga mudžahedini nisu odvezli: svjedokinja AH, T(f) 1216.

²⁴⁰⁷ Ivanka Tavić, T(f) 1165; svjedokinja AH, T(f) 1235, 1237 i 1241; P 31 (zapečaćen).

²⁴⁰⁸ Ivanka Tavić, T(f) 1186.

²⁴⁰⁹ Ivanka Tavić, T(f) 1185; svjedokinja AH, T(f) 1247 do 1248.

²⁴¹⁰ Ivanka Tavić, T(f) 1186; svjedokinja AH, T(f) 1248 do 1249.

Prijevod

izjavi Ivanke Tavić, trojica od njih bili su stranci, jedan je bio domaći mudžahedin, a peti je bio prevodilac.²⁴¹¹ Imali su brade, bili su odjeveni vrlo različito od domaćih ljudi i vikali su.²⁴¹² Svjedokinja je izjavila i da je Ibrahim počeo da se raspravlja s njima i zabranio im da prilaze.²⁴¹³ Unatoč tome, mudžahedini su uzeli kamion i odvezli se u pravcu Bikoša, ne dozvolivši Ivanki Tavić i svjedokinji AH da pođu s ranjenicima.²⁴¹⁴ Kad je svjedokinja AH htjela da se popne u kamion, kretnjama dlana preko grla jasno su joj dali znak zašto joj je bolje da to ne učini.²⁴¹⁵

iv. Presretanje kolone mještana od strane mudžahedina

1116. Ostavljajući na trenutak po strani ranjenike odvezene kamionom, Vijeće će sada razmotriti sudbinu mještana koji su pješice u koloni odvedeni u pravcu Mehurića. Nedaleko od baze mudžahedina u Poljanicama, vojnici su presreli kolonu.²⁴¹⁶ Prema izjavama očevidaca, nekoliko tih vojnika, koje su svjedoci zvali “mudžahedinima”, na glavi su imali navučene maske s prorezima za oči.²⁴¹⁷ Prema izjavama svjedoka ZK, riječ je o sedam vojnika ABiH, od kojih su dvojica izgledali kao strani mudžahedini,²⁴¹⁸ trojica su imali maske preko lica i govorili bosanski bez naglaska, a dvojica su imali normalne uniforme vojnika ABiH.²⁴¹⁹ Svjedok HB je izjavio da je vidio dvojicu muškaraca sa crnim kapuljačama-maskama i u maskirnoj odjeći, naoružanih automatskim oružem duge cijevi, koji su govorili bosanski.²⁴²⁰ Vidio je i trojicu stranaca koji su bili odjeveni u maskirne uniforme, imali duge šalove i zelene trake s natpisima za koje se činilo da su na arapskom.²⁴²¹ Imali su brade i bili tamnopusi.²⁴²² Lica te trojice stranaca nisu bila maskirana.²⁴²³

²⁴¹¹ Ivanka Tavić, T(f) 1186.

²⁴¹² Ivanka Tavić, T(f) 1186.

²⁴¹³ Ivanka Tavić, T(f) 1186.

²⁴¹⁴ Ivanka Tavić, T(f) 1163, 1165, 1186 i 1187; svjedokinja AH, T(f) 1219, 1248 i 1249.

²⁴¹⁵ Ivanka Tavić, T(f) 1187; svjedokinja AH, T(f) 1219, 1248 i 1249; vidi i P 929 (zapečaćen), izjava od 19. aprila 2000., str. 2.

²⁴¹⁶ Zdravko Pranješ, T(f) 1372; svjedok XB, T(f) 1645, 1669 i 1670; Berislav Marjanović, T(f) 2701; svjedok HB, T(f) 12638; P 92 (zapečaćen), par. 24 i 26; DH 2090, par. 9.

²⁴¹⁷ Zdravko Pranješ, T(f) 1372; Berislav Marjanović, T(f) 2701; svjedok HB, T(f) 12593 i 12629; DH 2090, par. 9.

²⁴¹⁸ Svjedok ZK izraz mudžahedini koristi za strane mudžahedine.

²⁴¹⁹ P 92 (zapečaćen), par. 24 i 25.

²⁴²⁰ Svjedok HB, T(f) 12629, 12630 i 12593.

²⁴²¹ Svjedok HB, T(f) 12634, 12647 i 12648.

²⁴²² Svjedok HB, T(f) 12634.

²⁴²³ Svjedok HB, T(f) 12634.

1117. Zatim su iz šume izašli još neki vojnici. Ti vojnici imali su maskirne uniforme i maskirana lica, a svi su bili naoružani.²⁴²⁴

1118. Nakon toga su mudžahedini iz kolone izdvojili 20 vojno sposobnih muškaraca, među njima svjedoke XB, Zdravka Pranješa i Berislava Marjanovića.²⁴²⁵ Tu je bila i Ana Pranješ, djevojka koja je na nadlaktici imala traku sa crvenim krstom.²⁴²⁶

1119. Izjave svjedoka nisu podudarne u pogledu pitanja da li su u tom izdvajanju Hrvata iz kolone učestvovali pripadnici vojne policije. Svjedoci HB, Zdravko Pranješ i Adnan Gunić saglasni su u izjavi da su mudžahedini, prijeteći pripadnicima vojne policije, tražili da preuzmu kolonu.²⁴²⁷ Prema izjavama svjedoka HB, jedan mudžahedin mu je gurnuo cijev oružja u usta kad je svjedok odbio predati kolonu mudžahedinima.²⁴²⁸ Svjedok XB je izjavio da su mudžahedini zatražili da se žene i djeca odvoje od muškaraca.²⁴²⁹ Svjedok Berislav Marjanović je izjavio kako je vidio da pripadnici vojne policije i mudžahedini razgovaraju, ali ne zna što je bilo rečeno jer je bio na začelju kolone.²⁴³⁰ Svjedok Z15 tvrdi da su kolonu razdvojili “vojnici Armije BiH i mudžahedini”.²⁴³¹ Vijeće napominje da, što se tiče ove situacije, niko od svjedoka nije izjavio da je vidio oznake tih vojnika koji su u Poljanicama presreli kolonu.

1120. Mudžahedini su grupu Hrvata - 20 muškaraca i Anu Pranješ - povelili nazad prema Bikošima, dok je grupa mještana koja je ostala pod pratnjom vojne policije 306. brigade nastavila put prema Mehurićima.²⁴³² Ta grupa je oko 17:00 ili 18:00 sati stigla u Mehuriće, gdje su policajci ljude odveli u osnovnu školu.²⁴³³

²⁴²⁴ Svjedok HB, T(f) 12635; DH 2090, par. 9.

²⁴²⁵ Zdravko Pranješ, T(f) 1372 do 1374; svjedok XB, T(f) 1645, 1646 i 1669; svjedok HB, T(f) 12594, 12636 i 12637; P 92 (zapečaćen), par. 24-27; P 397 (zapečaćen), par. 4; DH 2090, par. 9. Međutim, svjedoci Zdravko Pranješ, svjedok ZK i svjedok Z15 govorili su o 30 do 40 muškaraca. S obzirom na broj osoba koje su zatim bile pogubljene, kao i na broj onih koji su izbjegli masakr, vjerojatnije je da je muškaraca bilo 20.

²⁴²⁶ Zdravko Pranješ, T(f) 1374 i 1375; P 92 (zapečaćen), par. 27.

²⁴²⁷ Zdravko Pranješ, T(f) 1373, 1374 i 1397; svjedok HB, T(f) 12593, 12594, 12596, 12632 i 12645; DH 2090, par. 9.

²⁴²⁸ Svjedok HB, T(f) 12593, 12594 i 12632; vidi i Adnan Gunić: DH 2090, par. 9.

²⁴²⁹ Svjedok XB, T(f) 1645 i 1646.

²⁴³⁰ Berislav Marjanović, T(f) 2733.

²⁴³¹ P 397 (zapečaćen), par. 4.

²⁴³² Zdravko Pranješ, T(f) 1380; svjedok XB, T(f) 1646; Berislav Marjanović, T(f) 2701; P 92 (zapečaćen), par. 28; svjedok HB, T(f) 12594 i 12637.

²⁴³³ Svjedok HB, T(f) 12638. Vidi i *infra*, par. 1307.

v. Spajanje grupe Hrvata i ranjenika

1121. Vratimo se sada na sudbinu ranjenika kamionom odvezenih iz Malina u pravcu Bikoša. Vijeće će razmotriti sadržaj izjava svjedoka. Prema navodima svjedoka Z21, jedinoga oteih iz kamiona koji je svjedočio, u stražnjem dijelu kamiona s ranjenicima se nalazio jedan arapski mudžahedin. Bio je naoružan automatskom puškom.²⁴³⁴ Kad je kamion stigao u Bikoše, mudžahedini su ranjenicima naredili da se iskrcaju i da pješice nastave prema Mehurićima.²⁴³⁵ Kad je svjedok Z21 sišao s kamiona, ugledao je strane mudžahedine i domaće vojnike.²⁴³⁶ Pet ili šest muslimanskih vojnika potom je ranjenike povelu prema Mehurićima. Svjedok Z21 ne sjeća se da je vidio oznake na tim vojnicima.²⁴³⁷

1122. Nakon što su prešli stotinjak metara u pravcu Mehurića, ranjenici su ugledali grupu zarobljenih Hrvata koja se kretala iz pravca Mehurića pod pratnjom oko pet stranih mudžahedina i pet domaćih vojnika.²⁴³⁸ Tri ili četiri domaća vojnika imali su zelene ili crne maske na licu.²⁴³⁹ Vojnici su svim zarobljenicima, tj. ranjenicima i dvadesetorici Hrvata muškaraca i Ani Pranješ, naredili da pješice krenu prema Bikošima.²⁴⁴⁰ Domaći vojnici su naređenje izrekli na bosanskom, dok su strani mudžahedini pokazivali pravac kretnjama ruku.²⁴⁴¹ Mara Jurić je ostala jer je bila na nosilima.²⁴⁴² Grupa zarobljenika nastavila je put pješice prema Bikošima, pod pratnjom naoružanih stranih mudžahedina i domaćih vojnika.²⁴⁴³

²⁴³⁴ P 929 (zapečaćen), izjava od 19. aprila 2000., str. 2 i izjava od 15. septembra 2000., str. 3.

²⁴³⁵ P 929 (zapečaćen), izjava od 19. aprila 2000., str. 3 i izjava od 15. septembra 2000., str. 3.

²⁴³⁶ P 929 (zapečaćen), izjava od 15. septembra 2000., str. 3; svjedok Z21 govori o mudžahedinima i "drugim muslimanskim vojnicima". Iz konteksta jasno proizlazi da taj svjedok izraz "mudžahedini" koristi za osobe arapskog porijekla, vidi P 929 (zapečaćen), izjava od 19. aprila 2000., str. 3.

²⁴³⁷ P 929 (zapečaćen), izjava od 15. septembra 2000., str. 3.

²⁴³⁸ P 929 (zapečaćen), izjava od 19. aprila 2000., str. 3 i izjava od 15. septembra 2000., str. 3; Zdravko Pranješ, T(f) 1375 i 1380; Berislav Marjanović, T(f) 2702. Riječ je o grupi koju su činili 20 muškaraca hrvatske nacionalnosti i Ana Pranješ, a koja je u Poljanicama izdvojena od ostalih mještana hrvatske nacionalnosti, vidi *supra*, par. 116-120.

²⁴³⁹ P 929 (zapečaćen), izjava od 19. aprila 2000., str. 3 i izjava od 15. septembra 2000., str. 3; Zdravko Pranješ, T(f) 1380. Svjedok Z21 se takođe sjeća da je na njima vidio oznake, i da su nosili crne i zelene beretke: P 929 (zapečaćen), izjava od 19. aprila 2000., str. 3 i izjava od 15. septembra 2000., str. 3.

²⁴⁴⁰ P 929 (zapečaćen), izjava od 19. aprila 2000., str. 3 i izjava od 15. septembra 2000., str. 3; Berislav Marjanović, T(f) 2702; svjedok XB, T(f) 1652; Međutim, prema izjavama svjedoka Zdravka Pranješa, T(f) 1375 i 1380, te dvije grupe ostale su odvojene.

²⁴⁴¹ P 929 (zapečaćen), izjava od 15. septembra 2000., str. 3.

²⁴⁴² P 929 (zapečaćen), izjava od 19. aprila 2000., str. 3 i izjava od 15. septembra 2000., str. 3.

²⁴⁴³ P 929 (zapečaćen), izjava od 19. aprila 2000., str. 3; Zdravko Pranješ, T(f) 1380; Berislav Marjanović, T(f) 2702 i 2703.

vi. Masakr 24 Hrvata u Bikošima 8. juna 1993.

1123. Svjedok Z21 se sjeća da su domaći vojnici hrvatskim vojnicima naredili da skinu gornje dijelove svojih uniformi i predaju ih muslimanskim vojnicima jer im, kako je bilo rečeno, oni više neće trebati.²⁴⁴⁴ Zarobljenici su pješaćili u pravcu Bikoša, a Z21 bio je na začelju grupe, pored Nike Bobaša. Jedan od maskiranih vojnika uperio je oružje u njega i svjedok se sjeća kako je imao osjećaj da će ih sve pobiti.²⁴⁴⁵ Kada je grupa zarobljenika stigla do Bikoša, zarobljenik Mijo Tavić dobio je epileptični napad i glasno je jauknuo.²⁴⁴⁶ Na to su muslimanski vojnici zapucali na zarobljenike. Svjedok Z21 se sjeća da je zalegao na zemlju ne bi li se zaklonio. Vojnici su paljbu započeli rafalnom vatrom iz svojih automata, da bi zatim prešli na pojedinačnu paljbu.²⁴⁴⁷ U jednom trenutku jedan od muslimanskih vojnika bio je pogođen i to je odvratilo pažnju muslimanskih vojnika. Svjedok Z21 vidio je kako Željko Pušelja, Darko Pušelja, svjedoci XB i Berislav Marjanović ustaju sa zemlje i bježe, pa je i sam učinio isto.²⁴⁴⁸ Kad je ustao, čuo je zapomaganje zarobljenika pogođenih mecima. Mnogi od njih još su bili živi, ali preteško ranjeni da bi mogli pobjeći.²⁴⁴⁹

1124. Izjave svjedoka Z21 nalaze potvrdu u izjavama Berislava Marjanovića.²⁴⁵⁰ Kad su vojnici zapucali na zarobljenike, svjedok Berislav Marjanović takođe se bacio na zemlju – na što je pogođen u lijevu nogu.²⁴⁵¹ Ležeći tako na zemlji vidio je kako je ustrijeljen jedan mladić koji je pokušao pobjeći.²⁴⁵² Takođe je vidio da su muslimanski vojnici, pojedinačnim hicima u glavu, pobili Hrvate koji su ležali na tlu i još davali znakove života.²⁴⁵³ Na kraju je, sa još četiri osobe, uspio da pobjegne u pravcu sela Postinja.²⁴⁵⁴ U jednom trenutku zaustavile su ih dvije naoružane osobe koje su petorici bjegunaca naredile da se predaju. Berislav Marjanović se u hipu

²⁴⁴⁴ P 929 (zapečaćen), izjava od 19. aprila 2000., str. 3;

²⁴⁴⁵ P 929 (zapečaćen), izjava od 19. aprila 2000., str. 3 i izjava od 15. septembra 2000., str. 4.

²⁴⁴⁶ P 929 (zapečaćen), izjava od 19. aprila 2000., str. 3 i izjava od 15. septembra 2000., str. 4.

²⁴⁴⁷ P 929 (zapečaćen), izjava od 19. aprila 2000., str. 3 i izjava od 15. septembra 2000., str. 4.

²⁴⁴⁸ P 929 (zapečaćen), izjava od 19. aprila 2000., str. 3 i izjava od 15. septembra 2000., str. 5.

²⁴⁴⁹ P 929 (zapečaćen), izjava od 19. aprila 2000., str. 3 i izjava od 15. septembra 2000., str. 5.

²⁴⁵⁰ Berislav Marjanović, T(f) 2703, 2704, 2733 i 2734.

²⁴⁵¹ Berislav Marjanović, T(f) 2703.

²⁴⁵² Berislav Marjanović, T(f) 2703.

²⁴⁵³ Berislav Marjanović, T(f) 2703 i 2704.

²⁴⁵⁴ Berislav Marjanović, T(f) 2704.

Prijevod

okrenuo i potrčao u pravcu Orašca i Guče Gore.²⁴⁵⁵ Kasnije su ga pripadnici HVO-a prevezli u bolnicu u Novoj Bili.²⁴⁵⁶

1125. Prema izjavama svjedoka Zdravka Pranješa, muslimanski vojnici su otvorili vatru na grupu zarobljenika u trenutku kada su dva zarobljenika pokušala da pobjegnu preskočivši jedan kameni zid.²⁴⁵⁷ Prvo su zapucali na dvojicu bjegunaca, a zatim i na cijelu grupu.²⁴⁵⁸ Svjedok se bacio na zemlju u zaklon, ali je ipak bio pogođen.²⁴⁵⁹ Jedan drugi Hrvat, Jakov Tavić, pao je preko njega, mrtav. Zdravko Pranješ nastojao je ostati na taj način sakriven.²⁴⁶⁰ Kad je sve utihnulo, pobjegao je u šumu.²⁴⁶¹

1126. Svjedok XB, još jedna preživjela žrtva masakra, sjeća se da su zarobljenici pognutih glava, okruženi vojnicima, pješačili u pravcu Bikoša, kad su vojnici iznenada zapucali.²⁴⁶² Dok je ležao na zemlji, preko njega je palo tijelo njegovog rođaka.²⁴⁶³ Na kraju je pobjegao u pravcu Postinja zajedno sa još četiri bjegunca.²⁴⁶⁴

1127. Vijeće konstatuje da su domaći i strani mudžahedini 8. juna 1993. otvorili vatru na grupu hrvatskih zarobljenika i ubili sljedeće osobe: Antu Baltu, Ivu Baltu, Jozu Baltu,²⁴⁶⁵ Luku Baltu, Nikicu Baltu, Bojana Baraća, Davora Baraća, Gorana Bobaša, Niku Bobaša, Slavka Bobaša, Sreću Bobaša, Peru Bobaša-Pupića, Dalibora Jankovića, Stipu Jankovića, Slavka Kramara, Antu Matića, Tihomira Pešu, Anu Pranješ, Ljubomira Pušelju, Predraga Pušelju, Jakova Tavića, Miju Tavića, Stipu Tavića i Ivu Volića.²⁴⁶⁶

²⁴⁵⁵ Berislav Marjanović, T(f) 2705.

²⁴⁵⁶ Berislav Marjanović, T(f) 2707.

²⁴⁵⁷ Zdravko Pranješ, T(f) 1381 do 1383.

²⁴⁵⁸ Zdravko Pranješ, T(f) 1382.

²⁴⁵⁹ Zdravko Pranješ, T(f) 1382.

²⁴⁶⁰ Zdravko Pranješ, T(f) 1382 do 1383.

²⁴⁶¹ Zdravko Pranješ, T(f) 1382 do 1384.

²⁴⁶² Svjedok XB, T(f) 1647 do 1648.

²⁴⁶³ Svjedok XB, T(f) 1648.

²⁴⁶⁴ Svjedok XB, T(f) 1652.

²⁴⁶⁵ Svjedokinja AH je u svom iskazu datom u sudnici izjavila da je Jozo Balta izdahnuo još u ambulanti u Malinama, te da, znači, nije bio ukrcan u kamion; svjedokinja AH, T(f) 1216. Naprotiv, dokazni predmet P 31 (zapečaćen) upućuje na to da je Jozo Balta bio ukrcan u kamion sa ranjenicima. Budući da je predmetni spisak imena svjedokinja AH sastavila u vrijeme događaja, Vijeće ocjenjuje da je on vjerodostojan.

²⁴⁶⁶ P 755; P 31 (zapečaćen); P 929 (zapečaćen), izjava od 15. septembra 2000., str. 4 i Zdravko Pranješ, T(f) 1374 i 1380; vidi i Zajednička izjava o činjenicama o kojima su se strane sporazumjele, Prilog C.

c. Sastanak komande 306. brigade 12. juna 1993.

1128. Dana 12. juna 1993., nakon petnaestak dana tokom kojih su izgubili svaki međusobni kontakt, uspio je da se okupi jedan dio komande 306. brigade.²⁴⁶⁷ Među njima su bili Esed Sipić, Munir Karić, Asim Delalić, Derviš Suljić i Halim Husić. Na tom sastanku saznali su od Asima Delalića, člana komande 306. brigade zaduženog za bezbjednost, da su mudžahedini oteli i pogubili Hrvate.²⁴⁶⁸ Istoga dana, 306. brigada je tu informaciju u pisanom obliku prosljedila Komandi 3. korpusa.²⁴⁶⁹

d. Istraga sprovedena o događajima od 8. juna 1993.

1129. Organ bezbjednosti 3. korpusa i komandant 306. brigade zatražili su od Asima Delalića da prikupi što više informacija o otmici i ubistvu Hrvata.²⁴⁷⁰ Postupajući po tom nalogu, Asim Delalić je od Hasana Zukanovića, pomoćnika komandanta 1. bataljona 306. brigade za bezbjednost, zatražio da sprovede istragu.²⁴⁷¹ Svi pripadnici vojne policije koji su se nalazili na mjestu događaja napisali su izvještaje.²⁴⁷² Svjedok HB je tome dodao informacije koje je poslije dobio od Željka Pušelje, jednog od onih koji su uspjeli umaknuti masakru.²⁴⁷³

1130. Istraga je trajala više od 10 ili 15 dana.²⁴⁷⁴ Izvještaji vojne policije upućivali su na to da u masakru nije učestvovao nijedan pripadnik 306. brigade, nego da su masakr počinili strani i domaći mudžahedini stacionirani u Poljanicama.²⁴⁷⁵ Asim Delalić je tu informaciju dostavio Esedu Sipiću i organu bezbjednosti Komande 3. korpusa.²⁴⁷⁶ Organ bezbjednosti Komande 3. korpusa vjerovatno je tu informaciju primio oko 27. juna 1993. godine.²⁴⁷⁷ Zatim ju je prosljedio organu bezbjednosti

²⁴⁶⁷ Halim Husić, T(f) 10894; Esed Sipić, T(f) 14779.

²⁴⁶⁸ Halim Husić, T(f) 10894 i T(e) 10899; Derviš Suljić, T(f) 11324, 11330 i 11340; Munir Karić, T(f) 11510; Esed Sipić, T(f) 14892 do 14893.

²⁴⁶⁹ DH 1903; Esed Sipić, T(f) 14894; svjedok HF, T(f) 17182 i 17280.

²⁴⁷⁰ Svjedok HF, T(f) 17182; Esed Sipić, T(f) 14796, 14797, 14892 i 14893.

²⁴⁷¹ Asim Delalić, T(f) 16364 i 16393.

²⁴⁷² Svjedok HB, T(f) 12599 i 12600; DH 2091, par. 11.

²⁴⁷³ Svjedok HB, T(f) 12600, 12605, 12639, 12640 i 12643.

²⁴⁷⁴ Esed Sipić, T(f) 14797; Asim Delalić, T(f) 16366.

²⁴⁷⁵ Esed Sipić, T(f) 14797 i 14893; Asim Delalić, T(f) 16366; DH 2090, par. 10; DH 2091, par. 11.

²⁴⁷⁶ Asim Delalić, T(f) 16365 i 16366.

²⁴⁷⁷ Esed Sipić, T(f) 14894.

Prijevod

Vrhovne komande ABiH.²⁴⁷⁸ Međutim, ne sjeća se da li ju je dostavio komandantu 3. korpusa.²⁴⁷⁹

1131. Prema izjavama svjedoka Hadžihasanovićeve odbrane, istraga otvorena u 306. brigadi nije provedena do kraja jer njeni pripadnici nisu imali pristup u bazu mudžahedina.²⁴⁸⁰

e. Saznanja optuženog Hadžihasanovića

1132. Početkom juna 1993., Fikret Čuskić, komandant 17. brigade sa sjedištem u Travniku, primio je informaciju da su mudžahedini oteli i pobili grupu pripadnika HVO-a. Tu je informaciju optuženom Hadžihasanoviću dostavio 17. juna 1993. u pisanom obliku.²⁴⁸¹ Dokazni predmet DH 1224 od 20. juna 1993. odgovor je optuženog Hadžihasanovića u kojem on Fikreta Čuskića informiše o tome da je otvorena istraga o događajima u Malinama.²⁴⁸²

U potpunosti se slažem sa stavovima koje iznosite u pomenutom aktu i /u/ potpunosti ih podržavam. Istražni postupak za događaje u s. Maline je pokrenut i nadam se da će nadležni organi biti rigorozni, a što će biti i moj zahtjev. Možemo pobijediti samo dostojanstvenim ponašanjem i postupcima.²⁴⁸³

1133. Međutim, u jednom razgovoru sa svjedokom svjedokom ZP vođenom istog dana, optuženi Hadžihasanović je rekao da ne zna za masakr počinjen u Malinama.²⁴⁸⁴

²⁴⁷⁸ Svjedok HF, T(f) 17184.

²⁴⁷⁹ Svjedok HF, T(f) 17264.

²⁴⁸⁰ Asim Delalić, T(f) 16366 i 16367; svjedok HF, T(f) 17183 do 17184; DH 2091, par. 11.

²⁴⁸¹ Fikret Čuskić, T(f) 12101.

²⁴⁸² Fikret Čuskić, T(f) 12101.

²⁴⁸³ DH 1224. (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: "I completely agree with the views expressed in the above communication and we support them fully. An investigation into the events in the village of Maline has been launched and I hope that the competent organs will be rigorous, which will be my request. We can win only by behaving and acting with dignity."

²⁴⁸⁴ P 589: "Usmena pitanja komandantu 3. korpusa: Da li znaš: [...] 2. Da je 08.06.93 u selu Bikoši kod Guče Gore streljano oko 35 ljudi koji su izabrani od mnoštva pohapšenih, jer su mladih godišta (četvorica su slučajno preživjeli). Svi su iz sela Maljine a bili su privedeni u sabirni centar u Mehurićima? (Odgovor za oba pitanja je bio: 'Ne znam')." (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: "Verbal questions to the 3rd Corps commander: Do you know [...] that on 8 June 1993, in [?]Bikoši village near Guča Gora, about 35 people were executed by a firing squad. They were selected from the large number of arrested men because they were younger (four survived by chance)? They are all from Maljine village and they were detained in the Mehurići collection centre. (The answer to both questions was: "I did not know")"; svjedok ZP, T(f) 8834, 8817 i 8818.

f. Izvjestaj civilne policije

1134. Svjedok Sejad Jusić, policajac u Mehurićima, izjavio je da je u vezi s događajima u Malinama sastavio izvještaj i da ga je otprilike mjesec dana nakon događaja dostavio stanici policije u Travniku.²⁴⁸⁵ Informacije koje je on prikupio govorele su o tome da su mudžahedini iz kolone izdvojili određen broj Hrvata koji su zatim nestali.²⁴⁸⁶ Međutim, on tu informaciju nije mogao provjeriti budući da civilna policija nije mogla da uđe u bazu mudžahedina Poljanicama.²⁴⁸⁷ Sejad Jusić nikad nije dobio nikakvu povratnu reakciju od stanice policije u Travniku.²⁴⁸⁸

g. Obilazak mjesta događaja od strane predstavnika
Posmatračke misije EZ-a

1135. Dana 3. augusta 1993. u Maline i Bikoše su došli predstavnici PMEZ-a, a sa njima su bili i Džemal Merdan i svećenik Stjepan.²⁴⁸⁹ Obišli su kolektivnu grobnicu u koju je sahranjeno tridesetak Hrvata. Dok su predstavnici ABiH tvrdili da su posrijedi samo vojnici poginuli u borbi, svećenik Stjepan Radić je tvrdio da se ne radi samo o vojnicima nego i o civilima.²⁴⁹⁰

h. Izvjestaj specijalnog izvjestioca UN-a Tadeusza
Mazowieckog

1136. Svjedok ZO razgovarao je sa Džemalom Merdanom 23. septembra 1993. godine. U tom razgovoru prenio je Džemalu Merdanu navode o masakru počinjenom u Malinama/Bikošima 8. juna 1993. godine.²⁴⁹¹ Merdan je porekao i samu mogućnost da je takvo što bilo učinjeno.²⁴⁹² Dana 24. septembra 1993. svjedok ZO uspio je doći u Bikoše i obići mjesto masakra.²⁴⁹³ Mjesto su mu opisali očevici masakra.²⁴⁹⁴ Ondje je našao dvije gomile svježe iskopane zemlje. Jedan vojnik ABiH nastojao je da ga uvjeri da su te gomile zemlje iskopane prije sedam godina, u što svjedok ZO nije

²⁴⁸⁵ Sejad Jusić, T(f) 11137, 11184 i 11185.

²⁴⁸⁶ Sejad Jusić, T(f) 11137 i 11185.

²⁴⁸⁷ Sejad Jusić, T(f) 11137.

²⁴⁸⁸ Sejad Jusić, T(f) 11186.

²⁴⁸⁹ Džemal Merdan, T(f) 13129; P 164.

²⁴⁹⁰ P 164.

²⁴⁹¹ Svjedok ZO, T(f) 7739 i 7741; P 168 (zapečaćen), str. 4 i 5.

²⁴⁹² Svjedok ZO, T(f) 7741 do 7742.

²⁴⁹³ Svjedok ZO, T(f) 7744; P 168 (zapečaćen), str. 7-9.

²⁴⁹⁴ P 168 (zapečaćen), str. 8.

Prijevod

povjerovao.²⁴⁹⁵ Svjedok ZO, uvjeren da je posrijedi poprište masakra, predložio je specijalnom izvjestiocu za bivšu Jugoslaviju, Tadeuszu Mazowieckom, da se pismenim putem obrati vlastima BiH-a kako bi se provela istraga o masakru.²⁴⁹⁶

1137. Dana 15. oktobra 1993. Tadeusz Mazowiecki je uputio dopis predsjedniku RBiH, Aliji Izetbegoviću, kojim ga je izvjestio o masakru počinjenom u Malinama.²⁴⁹⁷ U dopisu se naznačuje da su masakr počinili mudžahedini, uključeni u 7. brigadu. Tadeusz Mazowiecki je postavio i upit kakve su mjere preduzete u svrhu stavljanja neregularnih snaga pod komandu ABiH i osiguravanja discipline.

Očevici zločina u Maljinama i Doljanima tvrde da su u oba incidenta bili umiješani takozvani mudžahedinski vojnici, navodno uključeni u 7. brigadu Armije Bosne i Hercegovine. U ovoj fazi, molim da me obavijestite koje procedure su tačno na snazi za potčinjavanje neregularnih trupa komandnoj strukturi Armije Bosne i Hercegovine i koje mjere se koriste da se osigura poštovanje discipline.²⁴⁹⁸

1138. Nakon tog pisma, Rasim Delić je 17. oktobra 1993. od Komande 3. korpusa zatražio da dostavi informacije o masakru i o snagama koje su učestvovala u borbama.²⁴⁹⁹ Međutim, Vijeće napominje da se u tom zahtjevu da se dostave informacije ne prenose sve informacije koje je naveo Tadeusz Mazowiecki. U njemu se, na primjer, ne spominje da su u događaje bili umiješani mudžahedini, navodno iz sastava 7. brigade.²⁵⁰⁰

Predsjednik Predsjedništva R BiH gospodin Alija Izetbegović primio je dopis od gospodina Tadeuša/ Mazovjeckog, specijalnog izvještaca iz bivše Jugoslavije, u kome se iznose tvrdnje o navodnom masakru 25 bosanskih Hrvata (civila) u selu Maljine 08.07.1993. godine. Također se navodi da je iz tog rejona protjerano 3000 hrvatskih seljaka.²⁵⁰¹

²⁴⁹⁵ Svjedok ZO, T(f) 7747; P 168 (zapečaćen), str. 9.

²⁴⁹⁶ Svjedok ZO, T(f) 7749; P 168 (zapečaćen), str. 9 i 16.

²⁴⁹⁷ P 170; vidi i peti periodični izvještaj Tadeusza Mazowieckog o stanju ljudskih prava na teritoriji bivše Jugoslavije od 17. novembra 1993., P 366 odnosno E/CN.4/1994./47.

²⁴⁹⁸ P 170. (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: "Eyewitnesses to the atrocities at Maljine and Doljani have claimed that in both incidents so-called Mojahedin troops were involved, reportedly incorporated in the 7th brigade of the Army of Bosnia and Herzegovina. At this juncture I would appreciate learning from you precisely what procedures are in force to subordinate irregular troops to the command structure of the Army of Bosnia and Herzegovina, and what measures are used to ensure that discipline is observed".

²⁴⁹⁹ P 171.

²⁵⁰⁰ S tim u vezi, Vijeće napominje da je Vrhovna komanda ABiH o umiješanosti mudžahedina bila informisana i iz drugih izvora; vidi P 430 i P 431.

²⁵⁰¹ P 171. (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: "The President of the Presidency of the Republic of Bosnia and Herzegovina, Mr. Alija IZETBEGOVIĆ, received a letter from, special rapporteur for the former Yugoslavia Mr. Tadeusz Mazowiecki containing claims about an alleged massacre of 25 Bosnian Croats (civilians) in the village of Maljine [*sic*] on 8 July 1993. It also alleges that 3000 Croatian villagers were expelled from that area."

Prijevod

1139. Dana 17. oktobra 1993., optuženi Hadžihasanović je taj zahtjev proslijedio OG “Bosanska krajina”.²⁵⁰²

1140. Dana 19. oktobra 1993. Komandi 3. korpusa i komandi OG “Bosanska krajina” dostavljen je izvještaj s potpisom u ime Asima Delalića.²⁵⁰³ U izvještaju se navodi da su sve osobe ubijene u Malinama/Bikošima nosile uniforme i da su poginule u borbi.²⁵⁰⁴

Tako su u periodu od 08.06.1993. godine do 10.06.1993. godine na gore navedenom području pokupljeno 25 leševa lica Hrvatske nacionalnosti koja nisu identifikovana iz tih razloga što lična dokumenta nisu nosila sa sobom. Sva lica su bila uniformisana. Gore navedena NN lica su pokopana na mjestu između Bikoša i Malina na mjestu zvanom “PJEŠČARA”. Napominjemo da su sva lica stradala/a/ u borbenim dejstvima.²⁵⁰⁵

U svom iskazu datom u sudnici, Asim Delalić je porekao da je bilo napisao bilo potpisao taj izvještaj. Nije prepoznao ni potpis koji je stajao na izvještaju.²⁵⁰⁶

1141. Dana 21. oktobra 1993., Džemal Merdan, zamjenik komandanta 3. korpusa, poslao je Vrhovnoj komandi izvještaj u kojem demantuje da su vojnici HVO-a ili hrvatski civili bili pogubljeni.²⁵⁰⁷ U izvještaju stoji da su civili i 25 vojnika poginuli u borbi:

U borbenim dejstvima nije bilo masakra civilnog stanovništva niti od strane pripadnika Armije R BiH, niti je vršeno streljanje bojovnika HVO. Nakon završenih borbenih dejstava pristupilo se uobičajenoj sanaciji bojišta. Na jednom mjestu su sakupljeni svi poginuli od metka i stradali od granata pripadnici hrvatske nacionalnosti (bojovnici i civilna lica) ukupno 25 i svi su sahranjeni u dvije grobnice između s. [nečitko] i s. Maline na mjestu zvanom “Pješčara”. O tome su obavješteni predstavnici HVO.²⁵⁰⁸

²⁵⁰² P 111/ P 444.

²⁵⁰³ DH 1498/ DK 17.

²⁵⁰⁴ DH 1498/ DK 17.

²⁵⁰⁵ DH 1498. (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: “In the period from 8 June 1993 until 10 June 1993 on the above mentioned area 25 bodies of persons of Croatian nationality, which were not identified due to the fact that they did not have IDs, were collected. All persons were in uniforms. Abovementioned NN persons were buried in the location between Bikosi and Maline, on the place called 'PJESCARA'. Please note that all persons were killed during the combat activities.”

²⁵⁰⁶ Asim Delalić, T(f) 16418 do 16420.

²⁵⁰⁷ P 174.

²⁵⁰⁸ P 174. (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: “During the combat actions, there was no massacre of civilians by the members of RBH Army, nor were HVO soldiers executed. After the end of combat actions, the regular clearing up of the battlefield was done. All Croats killed by bullets and shells (a total of 25 soldiers and civilians) were collected in one spot and buried in two graves between the villages [illegible] and Maline at the place known as the Pješčara [sand pit], of which HVO representatives were informed.”

1142. U svom iskazu datom u sudnici, Džemal Merdan je izjavio da se taj izvještaj zasnivao na informacijama primljenim iz nižih jedinica, odnosno od OG “Bosanska krajina” i 306. brigade.²⁵⁰⁹ Izvještaj se, kako je rekao, temeljio i na onom što je i sâm vidio prilikom obavljanja svojih dužnosti, utoliko više jer je imao priliku da sa mještovitom komisijom u augustu 1993. obiđe mjesto događaja.²⁵¹⁰

1143. Ova informacija je posredstvom vrhovne komande ABiH 23. oktobra 1993. prosljeđena Ministarstvu vanjskih poslova,²⁵¹¹ a 25. novembra 1993. i Tadeuszu Mazowieckom. Međutim, čini se da Mazowiecki nije bio uvjeren u istinitost te informacije.²⁵¹²

1144. Vijeće napominje da informacija prosljeđena Tadeuszu Mazowieckom protivrječi slici kakvu daju dokazi prodiskutovani gore u tekstu. Vijeće je iznenađeno činjenicom da je Džemal Merdan tu informaciju navodno prosljeđio Vrhovnoj komandi. Naime, 306. brigada je Komandi 3. korpusa podnijela dva izvještaja u vezi s pogubljenjem hrvatskih civila od strane mudžahedina. Fikret Čuskić je 17. juna 1993. kontaktirao s optuženim Hadžihasanovićem kako bi ga informisao o navodima da je počinjen masakr. Osim toga, i svjedoci ZO i ZP su Komandu 3. korpusa informisali o navodima da se dogodio masakr. Dakle, Komanda 3. korpusa imala je precizne informacije o tome da su mudžahedini u Malinama pogubili hrvatske civile. Začuđuje što Džemal Merdan nije našao vremena da te informacije pročita prije nego što se obratio Vrhovnoj komandi.

i. Ubistvo 24 Hrvata, paragraf 39(c) Optužnice

1145. Imajući u vidu sve što je iznijeto, Vijeće konstatuje da je dokazano van razumne sumnje da su Anto Balta, Ivo Balta, Jozo Balta, Luka Balta, Nikica Balta, Bojan Barać, Davor Barać, Goran Bobaš, Niko Bobaš, Slavko Bobaš, Srećo Bobaš, Pero Bobaš-Pupić, Dalibor Janković, Stipo Janković, Slavko Kramar, Anto Matić, Tihomir Peša, Ana Pranješ, Ljubomir Pušelja, Predrag Pušelja, Jakov Tavić, Mijo

²⁵⁰⁹ Džemal Merdan, T(f) 13201, 13638, 13659 do 13661.

²⁵¹⁰ Džemal Merdan, T(f) 13129, 13131, 13132 i 13202; P 164.

²⁵¹¹ P 175.

²⁵¹² P 183; vidi i šesti periodični izvještaj g. Tadeusza Mazowieckog o stanju ljudskih prava na teritoriji bivše Jugoslavije, od 23. februara 1993., E/CN.4/1994./111, str. 7: “U odgovoru na pismo specijalnog izvjestioca premijeru Bosne i Hercegovine, datirano 15. oktobra 1993., ministar vanjskih poslova je odgovorio, 25. novembra 1993., da vladine trupe nisu odgovorne za navodne masakre u Malinama u junu i u Uzdolu u septembru (vidi E/CN.4/1994./47, paragrafi 29-33). On je ustvrdio da su te smrti nastupile tokom borbe i, štaviše, da je protjerivanje Hrvata iz te zone bilo počinjeno od strane HVO-a. Međutim, s obzirom na brojna svjedočanstva koja ukazuju na suprotno, specijalni izvjestilac nastavlja s istragom u vezi s ovim događajima.”

Tavić, Stipo Tavić i Ivo Volić, pogubljeni 8. juna 1993. u Malinama/Bikošima. Ubistvo tih osoba dokazano je. Pošto su sve te osobe bile zarobljene i predale oružje, one se smatraju osobama zaštićenim na osnovi zakona i običaja ratovanja, priznatih zajedničkim članom 3(a) Ženevskih konvencija.

1146. Vijeće je mišljenja da je dokazano van razumne sumnje da je to krivično djelo počinilo desetak stranih i domaćih muslimanskih vojnika stacioniranih u Poljanicama.²⁵¹³

1147. Što se tiče odgovora na pitanje da li su ti vojnici bili u sastavu 7. ili 306. brigade, kako se navodi u Optužnici, Vijeće ponajprije napominje da niko od svjedoka koji su preživjeli masakr nije dao identifikaciju oznaka koje su ti vojnici nosili.²⁵¹⁴ Svjedok Z21 sjeća se da je vidio zelene i crne oznake, ali taj je opis odviše neprecizan da bi se na osnovu njega van razumne sumnje mogla identifikovati predmetna jedinica.²⁵¹⁵ Osim toga, taj opis ne odgovara niti oznakama ABiH, niti oznakama 7. brigade u obliku u kakvom su one sadržane u dokaznom predmetu P 4.²⁵¹⁶

1148. Mada su napad na Maline izvršile jedinice 306. brigade, Vijeću nije predočen nijedan dokaz koji bi potvrđivao da su počinioci masakra bili pripadnici te brigade. Pored toga, čak i da su se strani muslimanski borci 8. juna 1993. borili zajedno s ABiH u dolini Bile, Vijeće nije moglo utvrditi nikakvu vezu između mudžahedina i 306. brigade.²⁵¹⁷ Čini se da su mudžahedini učestvovali u tim borbama a da nisu bili potčinjeni nijednoj jedinici 3. korpusa.²⁵¹⁸

1149. Kako bi se utvrdilo da li su počinioci masakra možda bili pripadnici 7. brigade, trebalo bi da se ustanovi da li su pripadnici 7. brigade bili 8. juna 1993. godine prisutni u rejonu Malina. Prema izjavama svjedoka odbrane, 306. brigada je bila jedina jedinica angažovana u borbama u Malinama, tj. u tim borbenim dejstvima nije učestvovala nijedna jedinica 7. brigade.²⁵¹⁹ Svjedoci odbrane optuženog Kubure

²⁵¹³ Vidi *supra*, par. 1122 i 1130.

²⁵¹⁴ Vidi *supra*, par. 1121 i 1122.

²⁵¹⁵ P 929 (zapečaćen), izjava od 15.09.2000, str. 3; P 4.

²⁵¹⁶ P 4.

²⁵¹⁷ Vidi *supra*, par. 605.

²⁵¹⁸ Vidi *supra*, par. 533 i 805.

²⁵¹⁹ Fikret Čuskić, T(f) 12112; Remzija Šiljak, T(f) 10572 do 10573; Munir Karić, T(f) 11464; Derviš Suljić, T(f) 11330 do 11331; Fahir Čamdžić, T(f) 11728 do 11729; Džemal Merdan, T(f) 13209; Suad Jusović, T(f) 18437 i 18438; Naim Horo, DK 61, par. 13.

Prijevod

uostalom su i izjavili da u dolini Bile prije borbi od 8. juna 1993. nije bila stacionirana nijedna jedinica 7. brigade.²⁵²⁰

1150. Međutim, ZK, svjedok Tužilaštva, izjavio je da je vidio pripadnike 7. brigade dok je zajedno sa svojim suseljanima u koloni pješačio u pravcu Mehurića.²⁵²¹ Kad se uspeo na vrh brda Vranjača, ugledao je grupu od 50 do 100 vojnika u maskirnim uniformama. Na kopčama opasača uspio je da razabere riječi “7. muslimanska brigada” i “MOS”.²⁵²² Prema izjavama svjedoka ZK, vojnici su šuteći gledali mještane i ostali na brdu.²⁵²³ Svjedok XB takođe smatra da su pripadnici 7. brigade učestvovali u napadu na Maline. Izjavio je da im je vidio oznake.²⁵²⁴ Međutim, podvrgnut unakrsnom ispitivanju, priznao je da u vrijeme događaja nije poznavao ni brigade ni oznake ABiH.²⁵²⁵ Čini se da je svoj zaključak izveo iz činjenice da je 7. brigada bila stacionirana u opštini Travnik.²⁵²⁶ Svjedok XC je na jednom od vojnika koji su učestvovali u napadu na Maline vidio oznake 7. brigade.²⁵²⁷ Međutim, on ističe da se na osnovu toga ne može pouzdano zaključiti da je taj vojnik bio pripadnik 7. brigade. On pojašnjava da je u predmetno vrijeme svako mogao da stavi uniformu.²⁵²⁸ Na jednom od učesnika u napadu čak je vidio, “valjda /.../ od poginulog nekog našeg Hrvata, šljem sa šahovnicom”.²⁵²⁹

1151. Kako je objašnjeno u dijelu Presude koji se odnosi na mudžahedine, među mudžahedinima stacioniranim u Poljanicama bilo je bivših pripadnika Muslimanskih snaga iz Travnika, poznatih i kao “MOS”, te dezertera iz 7. brigade.²⁵³⁰ Vijeće je, dakle, mišljenja da to što su svjedoci ZK i XC na nekim vojnicima prepoznali oznake 7. brigade nije dovoljan osnov za zaključak da su oni bili pod komandom i efektivnom kontrolom 7. brigade. Štaviše, u predmetno vrijeme je zloupotreba oznaka bila česta pojava. Dakle, Vijeće zaključuje da nije dokazano van razumne sumnje da

²⁵²⁰ Džemal Ibranović, T(f) 18363 do 18364, 18394; Safet Junuzović, T(f) 18507 do 18508; Suad Jusović, T(f) 18429, Semir Terzić, T(f) 18246, 18284.

²⁵²¹ P 92 (zapečaćen), par. 21.

²⁵²² P 92 (zapečaćen), par. 21. Ovaj svjedok bio je pozvan i na unakrsno ispitivanje, ali mu odbrana nije postavila nikakva pitanja u vezi s oznakama koje je prepoznao.

²⁵²³ P 92 (zapečaćen), par. 21.

²⁵²⁴ Svjedok XB, T(f) 1643 i 1644.

²⁵²⁵ Svjedok XB, T(f) 1666.

²⁵²⁶ Svjedok XB, T(f) 1643 i 1668.

²⁵²⁷ Svjedok XC, T(f) 1689.

²⁵²⁸ Svjedok XC, T(f) 1690.

²⁵²⁹ Svjedok XC, T(e) 1691. (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: “a helmet with a chequer-board insignia that he must have taken from one of our [HVO] fallen soldiers”.

²⁵³⁰ Vidi *supra*, par. 423.

su jedinice 7. brigade 8. juna 1993. bile prisutne u rejonu Malina i učestvovala u masakru.

iii) Nalazi Vijeća u vezi s odgovornošću optuženih

1152. Preostaje da se odgovori na pitanje da li su mudžahedini stacionirani u Poljanicama bili potčinjeni 7. brigadi i da li su optuženi imali efektivnu kontrolu nad njima. Kako će biti objašnjeno na drugom mjestu u ovoj presudi, Vijeće ne može da zaključi van razumne sumnje da su mudžahedini stacionirani u Poljanicama, prije osnivanja odreda "El Mudžahidin" 13. augusta 1993., bili stavljeni pod efektivnu kontrolu optuženih.²⁵³¹ Dakle, Vijeće zaključuje da počinioци masakra u Malinama 8. juna 1993. nisu bili pod efektivnom kontrolom optuženih.

iv) Zaključci Vijeća

1153. Optuženi se, dakle, ne mogu smatrati smatrati krivično odgovornima za krivično djelo navedeno u tački 1, paragrafima 39(c) i 40 Optužnice.

2. Tačke 3 i 4: ubistvo i okrutno postupanje

1154. Ovaj dio Presude bavi se krivičnim djelima u vezi sa zatočavanjem, koja su predmet tačkaka 3 i 4 Optužnice. Prema navodima tužioca, ABiH je Hrvate i Srbe u Bosni i Hercegovini zatočavala na raznim mjestima zatočenja tokom cijele 1993. godine, a tokom zatočenja zatočenici su redovno podvrgavani okrutnom postupanju, do te mjere da je to u nekim slučajevima završavalo smrtnim ishodom. Ispitivanje činjeničnog stanja i zaključci Vijeća pratiće redoslijed kojim su predmetna mjesta zatočenja navedena u Optužnici. Muzička škola u Zenici i motel "Sretno" lokacije su koje se navode u vezi s optužbama za obojicu optuženih, dok se pet ostalih mjesta zatočenja (kasarna bivše JNA u Travniku, osnovna škola u Mehurićima, kovačnica u Mehurićima, logor u Orašcu i zatočenički objekti u Bugojnu) pojavljuju u tačkama u kojima se navode optužbe samo protiv optuženog Hadžihasanovića.

a) Uvod

1155. Što se tiče činjeničnog konteksta, Vijeće smatra potrebnim da se napomene da je 31. oktobra 1992. osnovana komisija za razmjenu ratnih zarobljenika. Komisija je djelovala tokom predmetnog perioda, a cilj rada bilo joj je vraćanje HVO-u

²⁵³¹ Vidi *supra*, par. 805.

pripadnika njegovih oružanih snaga i hrvatskih civila koje je zarobila ABiH, putem razmjene za vojnike ABiH (ili mudžahedine) koje je držao HVO.²⁵³² Zatočavanje zarobljenika obično bi uslijedilo nakon borbi, tako da se može govoriti o “valovima” zatočavanja nakon borbi, ali uz dva izuzetka: zatočavanje u logoru u Orašcu bilo je posljedica politike mudžahedina koji su vršili otmice vojnika HVO-a i civila nemuslimana kako bi ih zatim razmijenili za mudžahedine zarobljene od strane HVO-a, te, s druge strane, zatočavanje u kasarni bivše JNA nije nužno bilo vezano za borbe.

1156. U Zenici se zatočavanje ratnih zarobljenika dogodilo u tri navrata: prvi put nakon borbi u Dusini u januaru 1993., drugi put nakon borbi u regionu Zenice, Viteza i Busovače u drugoj polovini aprila 1993., a treći put nakon izbijanja sukoba u Kaknju u junu 1993. godine. Ratni zarobljenici koje je ABiH zarobila u borbama zvanično su prosljeđivani u KP dom u Zenici. Međutim, u svjetlu dokaza je jasno da, iako je većina ratnih zarobljenika zaista bila poslata u KP dom u Zenici odakle su kasnije razmjenjivani, dio njih bio je zatočen u muzičkoj školi u Zenici koja je tada funkcionisala kao nezvanični zatočenički centar. Počinioci okrutnog postupanja bili su vojnici 7. brigade, uglavnom vojni policajci potčinjeni 7. brigadi, odnosno optuženima Hadžihasanoviću i Kuburi.

1157. Što se tiče zatočavanja ratnih zarobljenika i civila u motelu “Sretno” u Kaknju 18. i 19. maja 1993., čini se da je ono bilo zamišljeno kao odmazda za zasjedu HVO-a u kojoj je zarobljena grupa vojnih policajaca 7. brigade. Motel “Sretno” u Kaknju tada je bio sjedište 3. bataljona 7. brigade.

1158. Zatočavanja u Bugojnu uslijedila su početkom sukoba između ABiH i HVO-a u Bugojnu koji je izbio u julu 1993. godine. Pošto u Bugojnu nije postojao pravi zatvor, ratno predsjedništvo Bugojna nekoliko je objekata pretvorilo u zatvore u koje su slate osobe koje je zarobila ABiH. Na primjer, većina vojnika HVO-a i civila koje su 24. jula 1993. i 19. septembra 1993. zarobili pripadnici 307. brigade poslali su u razne zatočeničke objekte u Bugojnu navedene u Optužnici, a prvenstveno na stadion “Iskre”.

1159. Što se tiče zatočavanja u Mehurićima, vojnici 306. brigade u dva su navrata civile bosanske Hrvate i vojnike HVO-a zatočili u osnovnoj školi u Mehurićima i u kovačnici u Mehurićima: prvi put 6. juna 1993., nakon sporadičnih borbi u Velikoj

²⁵³² P 243 (*Službeni list Armije BiH*, br. 22 od 5. decembra 1992.); vidi na primjer i P 260; DH 163.1; DH 1430, DH 2066, P 700/DH1447.

Bukovici i u Ričicama, a drugi put 8. juna 1993., nakon izbijanja drugog sukoba između HVO-a i ABiH u Malinama.²⁵³³

1160. Što se tiče zatočavanja u kasarni bivše JNA u Travniku, čini se da su neki od vojnika HVO-a ondje bili zatočeni nakon što su se predali. Međutim, u tom objektu bili su zatočavani i hrvatski civili iz regiona Travnika. Trajanje zatočeništva bilo je krajnje varijabilno: neki vojnici HVO-a ostali bi zatočeni u kasarni tek kratko vrijeme, do prebacivanja u KP dom u Zenici,²⁵³⁴ dok je bilo i ratnih zarobljenika koji su u zatočenju ostajali i po šest mjeseci.²⁵³⁵ Zbog toga je, kad je posrijedi Kasarna, mnogo teže utvrditi u kojoj mjeri su se hapšenja i zatočavanja vremenski podudarala s periodima u kojima se vodile borbe.

b) Preduzete mjere opšteg karaktera

1161. U svjetlu uvrštenih dokaza, Vijeće napominje da je Vrhovna komanda vodila računa o pravnom osnovu za zatočavanje zarobljenika, zahtijevajući u tom smislu da se poštuju odgovarajuće Ženevske konvencije.²⁵³⁶ Shodno tome, optuženi Hadžihasanović je svoje potčinjene upozoravao na obavezu poštovanja odredaba Ženevskih konvencija i drugih instrumenata međunarodnog humanitarnog prava koji regulišu zatočavanje ratnih zarobljenika.²⁵³⁷

1162. Neki dokazni predmeti potvrđuju da su komande brigada 3. korpusa odnosno operativnih grupa svoje potčinjene snage stalno upozoravale na tu obavezu.²⁵³⁸ Što se tiče 7. brigade, Vijeće napominje da dokazni predmeti P 427 i P 467 nalažu pridržavanje Ženevskih konvencija u odnosu na ratne zarobljenike i zabranjuju zatočavanje civila.²⁵³⁹ Svjedok BA u svojem iskazu datom u sudnici takođe je potvrdio da su komandant 7. brigade, kao i komandant 2. bataljona 7. brigade u više prilika izdavali naređenja kojima su, među ostalim, zabranjivane sve nedopuštene

²⁵³³ U vezi s borbama u Velikoj Bukovici i Ričicama početkom juna 1993., vidi: Haris Jusić, T(e) 11256; svjedok ZK, T(f) 4366; Munir Karić, T(f) 11450 do 11452; Remzija Šiljak, T(f) 10514; Sejad Jusić, T(e) 11133. U vezi s izbijanjem sukoba u Malinama 8. juna 1993.: vidi *supra*, par. 1109 i dalje. U predmetnom periodu, vojnici 306. brigade bili su potčinjeni optuženom Hadžihasanoviću.

²⁵³⁴ Samir Sefer, T(f) 11988; Jasenko Eminović, T(f) 5762.

²⁵³⁵ Svjedok XD ušao je u sastav brigade HVO-a sa sjedištem u Vitezu u junu 1993., svjedok XD, T(f) 1744 do 1745; svjedok XD, T(f) 1752, 1754, 1760 i 1761.

²⁵³⁶ Vidi na primjer: P 266; P 316; P 473; P 307.

²⁵³⁷ Vidi na primjer: P 138; P 282; P 186/DH 64/ DH161.10; DH 1183; DH 65/DH 161.16/DH 1215; P 161/DH 161.18; DH 160.5; P 193

²⁵³⁸ DH 263; DH 1366; DH 710; DH 711; DH 874; P 889; P 308; P 865; P 191/DH 270; DH 1550; DH 1368.

²⁵³⁹ P 427; P 467.

radnje, te da je i sâm bio upozoravan na obavezu da se pridržava Ženevskih konvencija.²⁵⁴⁰ Takođe valja spomenuti zabranu mučenja i izivljavanja nad ratnim zarobljenicima iz priručnika pod naslovom “Upute muslimanskom borcu”, iako ta zabrana nije bila apsolutna.²⁵⁴¹

1163. Pored toga, optuženi Hadžihasanović je u više navrata izdavao naređenja kojima se zabranjuje zatočavanje civila i okrutno postupanje sa ratnim zarobljenicima pod prijetnjom kažnjavanja.²⁵⁴² Potčinjene komande su ta naređenja dalje prosljeđivale nižim komandnim nivoima.²⁵⁴³

1164. Optuženi Hadžihasanović je, osim toga, zatražio da se u nekim brigadama provedu istrage kako bi se utvrdilo da li je bilo pojava protivpravnog zatočavanja ili okrutnog postupanja, te da se Komandi 3. korpusa dostave izvještaji o rezultatima tih istraga.²⁵⁴⁴ U nekim je prilikama izdavao naređenja da mu se dostave sve informacije u vezi sa zatočavanjem zarobljenika.²⁵⁴⁵ Uputstva sa ciljem da se dokumentira način na koji se postupa sa zarobljenicima odašiljala je i služba vojne bezbjednosti.²⁵⁴⁶ Komande TO-a, operativnih grupa i brigada takođe su izdavale slična naređenja.²⁵⁴⁷ Vijeće želi da istakne dokazni predmet P 467, dokument izdan u 7. brigadi, a u kojem se naređuje da se kazne oni za koje se utvrdi da su odgovorni za zatočavanje i okrutno postupanje, te koji sadržava i nalog da se takvi slučajevi prijave potpisniku tog naređenja (Šerifu Patkoviću).²⁵⁴⁸

1165. Optuženi Hadžihasanović je, u okviru sporazuma o primirju postignutog sa HVO-om, naredio da se oslobode ratni zarobljenici, a naročito civili.²⁵⁴⁹ To naređenje optuženi je Hadžihasanović izdao prosljeđujući naređenja Vrhovne komande ABiH.²⁵⁵⁰

---

²⁵⁴⁰ Svjedok BA, T(f) 867.

²⁵⁴¹ P 11.

²⁵⁴² P 138; P 194; DH 161.2; P 186/DH 64/DH 161.10.

²⁵⁴³ DH 874; P 427 (7. brigada).

²⁵⁴⁴ P 364; P 138; DH 65/DH 161.16/DH 1215.

²⁵⁴⁵ P 157

²⁵⁴⁶ P 260.

²⁵⁴⁷ DH 263; DH 710, DH 711; P 467 (7. brigada).

²⁵⁴⁸ P 467.

²⁵⁴⁹ P 137; P 206; P 139; P 205; DH 163.2; DH 161.3; DH 163.6; P 190/DH 161.17/DH 163.12; DH 163.13.

²⁵⁵⁰ DH 161.3; DH 163.6; P 266; DH 163.9.; DH 163.10; DH 165.3; DH 161.11; P208; P 430.

1166. Predstavnici MKCK-a su u više navrata obišli stadion "Iskre" u Bugojnu.²⁵⁵¹ Dana 14. septembra 1993. optuženi Hadžihasanović je komandi OG "Zapad" i komandi 307. brigade naredio da dozvole posjet delegacije MKCK-a najavljen za 20. i 21. septembra 1993. godine.²⁵⁵²

1167. U dva naređenja Rasima Delića upućena Komandi 3. korpusa nalaže se da se predstavnicima MKCK-a omogući pristup u sve zatočeničke centre,²⁵⁵³ a naročito u Muzičku školu u Zenici.²⁵⁵⁴ Vijeće napominje da ne raspolaže nikakvim daljnjim informacijama o tome da li su ta naređenja bila i izvršena.

c) Muzička škola u Zenici

1168. U Optužnici se navodi da su u gradu Zenici, od 26. januara 1993. ili od približno tog datuma, pa do najmanje januara 1994., bosanski Hrvati i Srbi bili zatočavani u zeničkoj muzičkoj školi. Stražarsko i upravno osoblje tog zatočeničkog centra činili su pripadnici 7. brigade, a okrutno postupanje bilo je redovna praksa. Ondje zatočene osobe bile su premlaćivane i podvrgavane fizičkom i psihološkom nasilju od strane pripadnika 7. brigade, većinom vojnih policajaca i mudžahedina potčinjenih 7. brigadi. Životni uslovi, uključujući ishranu i higijenu, bili su loši. Od 26. januara 1993. ili od približno tog datuma, pa do 31. oktobra 1993., te od 1. aprila 1993. do najmanje januara 1994., optuženi Hadžihasanović i Kubura znali su ili je bilo razloga da znaju da se pripadnici te jedinice, koja je bila pod njihovim rukovođenjem i efektivnom kontrolom, spremaju na činjenje krivičnih djela okrutnog postupanja ili da ih već počinili, a da pritom nisu preduzeli nužne i razumne mjere da spriječe takve radnje ili da kazne njihove počinioce.²⁵⁵⁵

1169. Optuženi Hadžihasanović i Kubura na osnovu navedenoga terete se za okrutno postupanje kao kršenje zakona i običaja ratovanja, sankcionisano članovima 3 i 7(3) Statuta i priznato zajedničkim članom 3 Ženevskih konvencija.²⁵⁵⁶

²⁵⁵¹ Mijo Marijanović, T(f) 2773; Zoran Gvozden, T(f) 3679; P 386 (zapečaćen), par. 38.

²⁵⁵² P 441.

²⁵⁵³ DH 1490.

²⁵⁵⁴ P 670.

²⁵⁵⁵ Optužnica, par. 41(a) i 42(a).

²⁵⁵⁶ Svojom Odlukom po prijedlozima za donošenje oslobađajuće presude (par. 65, te dispozitiv na str. 65), Vijeće je optuženima Hadžihasanoviću i Kuburi izreklo oslobađajuće presude po dijelu optužbi iz tačke 3 Optužnice, tj. po optužbama za ubistvo Jose Maračića u muzičkoj školi u Zenici 18. juna 1993. na osnovu individualne krivične odgovornosti iz člana 7(3) Statuta.

i) Argumenti strana

1170. Tužilac tvrdi da su u muzičkoj školi u Zenici, koja je bila pod kontrolom 3. korpusa i 7. brigade, zatočenike okrutnom postupanju podvrgavali pripadnici 7. brigade.²⁵⁵⁷ Tužilac još tvrdi da su optuženi znali da se sa zatočenicima okrutno postupaju,²⁵⁵⁸ ali da nisu preduzeli nužne i razumne mjere kako bi spriječili okrutno postupanje ili kaznili njegove počinioce.²⁵⁵⁹

1171. Hadžihasanovićeva odbrana tvrdi da za navod o zatočavanju, pa time i o okrutnom postupanju sa pripadnicima HVO-a u muzičkoj školi u Zenici u januaru 1993. nema potvrde van razumne sumnje.²⁵⁶⁰ Međutim, Hadžihasanovićeva odbrana nije osporavala nijedan element činjeničnih navoda iz Optužnice u vezi s takvim djelima, ali za period od kraja aprila do juna 1993. godine. Pored toga, Hadžihasanovićeva odbrana tvrdi da tužilac nije dokazao da su u okrutnom postupanju učestvovali mudžahedini, da je optuženi Hadžihasanović bio informisan o pojavama okrutnog postupanja i, najzad, da optuženi Hadžihasanović nije preduzeo nužne i razumne mjere da spriječi ta krivična djela ili kazni njihove počinioce.²⁵⁶¹

1172. Što se tiče odbrane optuženog Kubure, ona ne osporava da je u muzičkoj školi u Zenici bilo okrutnog postupanja.²⁵⁶² Međutim, ona tvrdi da optuženi Kubura nije znao i da nije bilo razloga da zna za ondje navodno počinjena djela,²⁵⁶³ te da nije imao ni ovlaštenja niti bio dužan da spriječi navodna krivična djela ili kazni njihove počinioce.²⁵⁶⁴

²⁵⁵⁷ Završni podnesak Tužilaštva, par. 212-213; Završna riječ Tužilaštva, T(f) 19095.

²⁵⁵⁸ Završni podnesak Tužilaštva, par. 224.

²⁵⁵⁹ *Ibid.*, par. 235 i 239.

²⁵⁶⁰ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 890.

²⁵⁶¹ *Ibid.*, par. 881 i 958.

²⁵⁶² Izjava optuženog Kubure pred Vijećem, T(f) 18222 do 18223.

²⁵⁶³ Završni podnesak Kuburine odbrane, par. 127 i 138; Završna riječ Kuburine odbrane, T(f) 19324.

²⁵⁶⁴ Završni podnesak Kuburine odbrane, par. 147-152.

ii) Nalazi Vijeća u vezi s djelima okrutnog postupanja počinjenim u muzičkoj školi u Zenici

a. Tok događaja u periodu od januara 1993. do kraja augusta ili septembra 1993.

1173. Muzička škola u Zenici²⁵⁶⁵ nalazi se u centru grada,²⁵⁶⁶ na udaljenosti od nekoliko stotina metara od tadašnjeg zeničkog okružnog vojnog suda²⁵⁶⁷ i tadašnjeg štaba 3. korpusa,²⁵⁶⁸ te dva kilometra od komande 7. brigade koja se u predmetno vrijeme nalazila u Bilmištu.²⁵⁶⁹

1174. U drugoj polovini januara 1993., u zgradi muzičke škole u Zenici bio je stacioniran vod vojne policije 7. brigade.²⁵⁷⁰ Osim toga, više je svjedoka izjavilo da su u Muzičkoj školi u predmetnom periodu vidjeli vojnike 7. brigade.²⁵⁷¹

1175. U skladu s naredjenjem komandanta 7. brigade od 15. januara 1993., u muzičkoj školi u Zenici organizovan je vojni zatvor za pripadnike 7. brigade.²⁵⁷² Međutim, Muzička škola je prvenstveno služila kao zatočenički centar ABiH za više od stotinjak ratnih zarobljenika i civilnih zatočenika, u periodu od 26. januara 1993. do 20. augusta ili 20. septembra 1993. godine.²⁵⁷³ Više indicija Vijeće navodi na mišljenje da je Muzička škola funkcionisala kao nezvanični zatočenički centar ABiH. Sa jedne strane, zvanična politika 3. korpusa bila je da se ratni zarobljenici zarobljeni

²⁵⁶⁵ Vidi fotografiju sadržanu u dokaznom predmetu P 7.1 (povjerljivom) i video-snimke sadržane u dokaznim predmetima P 761 i P 802.

²⁵⁶⁶ Ramiz Džaferović, T(f) 14226; Hamdija Kulović, T(f) 14292 do 14293.

²⁵⁶⁷ Vlado Adamović, T(f) 9477 do 9478; Hilmo Ahmetović, T(f) 16216 do 16217.

²⁵⁶⁸ Svjedok HF, T(f) 17187 do 17188.

²⁵⁶⁹ Osman Hasanagić, T(f) 18889; svjedok XA, T(f) 1461; DH 2080 (u vezi sa DH 2080 vidi: Semir Šarić, T(f) 17333).

²⁵⁷⁰ P 143; P 405; DK 62, par. 22; svjedok ZA, T(f) 2324. Jusuf Karalić, komandir voda vojne policije 7. brigade (P 727), bio je ondje prisutan tokom relevantnog perioda (Kruno Rajić, T(f) 1855; P 401 (zapečaćen), par. 18), isto kao i pripadnici posebnog voda vojne policije (P 401 (zapečaćen), par. 19).

²⁵⁷¹ Kruno Rajić, T(f) 1799 do 1800; svjedok XA, T(f) 1430; Alija Podrug, T(f) 4294; P 401 (zapečaćen), par. 7; P 402 (zapečaćen), par. 17-27, 23 i 32-36. Na primjer, u Muzičkoj školi bio je Jasmin Isić, pripadnik 7. brigade (DK 5 (zapečaćen); DK 6 (zapečaćen); DK 14 (zapečaćen); Prilog B (zapečaćen) dokaznog predmeta P 371), i vodio ispitivanja (Franjo Batinić, T(f) 517; Kruno Rajić, T(f) 1799 do 1800; Ranko Popović, T(f) 1554 do 1555). Ondje je bio viđen (prema navodima Dragana Radoša, T(f) 1067) i Vehid Subotić zvan Geler, pripadnik 2. bataljona 7. brigade (P 542; P 713). Neki svjedoci navodili su prisustvo stranaca koji nisu govorili bosanski (svjedok XA, T(f) 1445; P 401 (zapečaćen), par. 16) i bili odjeveni na način kako su obično bili odjeveni mudžahedini (Lars Baggesen, T(f) 7036).

²⁵⁷² P 405; DK 62 par. 22; Osman Hasanagić, T(f) 18889.

²⁵⁷³ Kako će biti razmotreno niže u tekstu, niko od svjedoka nije u sudnici izjavio da je u Muzičkoj školi bio zadržan u zatočenju nakon 20. augusta 1993. odnosno 20. septembra 1993. godine.

Prijevod

u borbi šalju u KP dom u Zenici.²⁵⁷⁴ Naime, kako je ABiH nakon borbi u Dusini u januaru 1993. i nakon borbi u dolini Lašve u drugoj polovini aprila 1993.²⁵⁷⁵ stotine ratnih zarobljenika slala u KP dom u Zenici, tako je paralelno i istovremeno 7. brigada uzimala svoje zarobljenike i odvodila ih u Muzičku školu. Međutim, niko od bivših zarobljenika iz Škole koji su svjedočili u sudnici nije izjavio da je prilikom dolaska u Školu bio evidentiran.²⁵⁷⁶ Zatim, zatočenici iz Muzičke škole sistematski su slati u KP dom u Zenici, do razmjene.²⁵⁷⁷ Najzad, mada je vojna policija na osnovu Pravila službe vojne policije u Oružanim snagama RBiH bila ovlaštena da pritvori lice osumnjičeno za počinjenje krivičnog djela iz nadležnosti vojnog pravosuđa, na period ne duži od tri dana,²⁵⁷⁸ Vijeće konstatuje da nijedan svjedok čiji je iskaz saslušalo nije spomenuo razlog za lišavanje slobode te vrste, te da su civili nemuslimani i ratni zarobljenici u najvećem broju slučajeva vrlo često ostajali zatočeni mnogo duže od propisana tri dana.²⁵⁷⁹

1176. Civili, muškarci, bosanski Hrvati i Srbi, te pripadnici HVO-a, u tri su prilike bili zatočavani u Muzičku školu: prvi put nakon borbi u Dusini u januaru 1993., drugi put nakon borbi u regionu Zenice, Viteza i Busovače u drugoj polovini aprila 1993., te treći put nakon izbijanja sukoba u Kaknju u junu 1993., odnosno nekoliko dana nakon odlaska 2. i 3. bataljona 7. brigade iz sektora Ovnaka prema Kaknju, 8. ili 9. juna 1993. godine.²⁵⁸⁰ U januaru 1993. u podrumu Muzičke škole bilo je zatočeno desetak

²⁵⁷⁴ DH 874; Edib Zlotrg, T(f) 14982. Vidi i P 551; DH 176; svjedok HF, T(f) 17197 do 17198.

²⁵⁷⁵ Ivica Kegelj, T(f) 4243 do 4244; Mahir Izet, T(f) 16799, 16819 do 16820; Semir Šarić, T(f) 17319, 17320 i 17343; P 389 (zapečaćen), par. 16; P 314; P 744; DH 874; DH 163/8; DH 163/9; P 264 (zapečaćen).

²⁵⁷⁶ Vidi P 353, par. 2828.

²⁵⁷⁷ Ivan Tvrtković, T(f) 1508 i 1521; Alija Podrug, T(f) 4296; Kruno Rajić, T(f) 1823; svjedok XA, T(f) 1459; P 398 (zapečaćen), par. 21-24; P 401 (zapečaćen), par. 26; P 402 (zapečaćen), par. 45.

²⁵⁷⁸ P 328, par. 62; Zaim Mujezinović, T(f) 17511; svjedok HF, T(f) 17185 do 17186.

²⁵⁷⁹ Bivši zatočenici iz Muzičke škole koji su svjedočili na suđenju izjavljivali su da je zatočenje trajalo od 2 do 75, pa i do 105 dana: Franjo Batinić je izjavio da je u zatočenju bio zadržan 3 i po ili 4 dana (T(f) 525); Dragan Radoš je izjavio da je u zatočenju bio zadržan između 2 i 5 dana (T(f) 1067); Kruno Rajić je bio zatočen od 23. aprila 1993. do 10. juna 1993. (T(f) 1795 i 1823; P 41); svjedok XA od noći 21./22. aprila 1993. pa do 5. maja 1993. (T(f) 1426 i 1459); svjedok Z16 od 18. aprila 1993. do 20. aprila 1993. (P 398 (zapečaćen), par. 2 i 21-24); svjedok Z20 od 22. aprila 1993. do 4. maja 1993. (P 402 (zapečaćen), par. 10 i 45); svjedok Z19 od 25. aprila 1993. do 11. juna 1993. (P 401 (zapečaćen), par. 4 i 26); Ivan Bohutinski od 29. aprila 1993. do 18. maja 1993. (T(f) 4662, 4664, 4668 i 4678); Ivan Tvrtković od 15. juna 1993. do 20. augusta ili do 20. septembra 1993. (T(f) 1499 do 1503, 1508 i 1521); Ranko Popović od 21. juna 1993. do 20. augusta 1993. (T(f) 1543 i 1546); Alija Podrug od 27. jula 1993. do 2. augusta 1993. (T(f) 4291 do 4292 i 4296).

²⁵⁸⁰ Safet Junuzović, T(f) 18518 do 18519; Kasim Alajbegović, T(f) 18702.

osoba,²⁵⁸¹ dok je od druge polovine aprila do augusta 1993. broj zatočenih u Muzičkoj školi stalno varirao od 15 do 46 osoba.²⁵⁸²

1177. Kako je u Presudi već iznijeto, 26. januara 1993., nakon borbi u Dusini i ubistva Zvonka Rajića, vojna policija 3. korpusa 25 je zarobljenih vojnika HVO-a prebacila u KP dom u Zenici. Istoga dana vojnici 7. brigade su uz primjenu sile šest zarobljenih pripadnika HVO-a - svjedoke Dragana Radoša i Franju Batinića, te Viktora Rajića, Jozu Krištu, Srećka Krištu i Pericu Radoša – odveli u Muzičku školu u Zenici.²⁵⁸³

1178. Odmah po dolasku u Muzičku školu, zarobljeni pripadnici HVO-a pojedinačno su podvrgnuti ispitivanju, da bi zatim bili odvedeni u ćeliju u podrumu zgrade.²⁵⁸⁴ Svjedoci su izjavili da su zatočenike udarali kundacima i drvenim motkama dok su ih vodili u kancelariju za ispitivanje, kao i za vrijeme samog ispitivanja.²⁵⁸⁵ Nakon tih prvih premlaćivanja, Franjo Batinić je bio pun hematoma u predjelu ramena i prsa, a jedna mu je arkada bila razbijena.²⁵⁸⁶ Naredne su noći, u podrumu škole, Viktora Rajića i Dragana Radoša jednog za drugim zlostavljala dvojica vojnika, jednog od kojih su zvali Geler.²⁵⁸⁷ Dragan Radoš je izjavio da su Viktora Rajića udarali nogama i šakama, a da su s tim zlostavljanjem prekinuli tek kada je lice Viktora Rajića počelo obilno da krvari.²⁵⁸⁸ Zatim su Draganu Radošu, nakon što su ga ova dvojica vojnika izudarali nogama i šakama, vezali ruke odignute visoko od leđa i udarali ga drvenom motkom po rebrima sve dok mu ih nisu prebili.²⁵⁸⁹ Poslije toga Radoš jedva da je mogao da hoda i diše.²⁵⁹⁰ Prema iskazu

²⁵⁸¹ Pored šestorice zarobljenih pripadnika HVO-a koji su u Školu dovedeni 26. januara, veče prije toga u Školu su bila dovedena još tri zarobljenika: Franjo Batinić, T(f) 524; Dragan Radoš, T(f) 1062 do 1063.

²⁵⁸² Ivan Tvrtković, T(f) 1505; Kruno Rajić, T(f) 1802; svjedok XA, T(f) 1431; P 353; P 366 (5. periodični izvještaj Komisilje za ljudska prava Ujedinjenih nacija o stanju ljudskih prava na teritoriji bivše Jugoslavije od 17. novembra 1993.).

²⁵⁸³ Dragan Radoš, T(f) 1059 do 1061; Franjo Batinić, T(f) 513 i 524 do 525; Kruno Rajić, T(f) 1796 i 1843; P 314; P 744. Vidi i *supra*, par. 1013 i 1026.

²⁵⁸⁴ Franjo Batinić, T(f) 514; Dragan Radoš, T(f) 1061. Ćelija u podrumu bila je bivša učionica veličine približno 4 x 13 metara: vidi fotografiju P 8, te video-snimke sadržane u dokaznim predmetima P 761 i P 802; Kruno Rajić, T(f) 1811; Ivan Tvrtković, T(f) 1503 do 1505.

²⁵⁸⁵ Franjo Batinić, T(f) 515 do 516; Dragan Radoš, T(f) 1061 do 1062.

²⁵⁸⁶ Franjo Batinić, T(f) 515.

²⁵⁸⁷ Franjo Batinić, T(f) 515; Dragan Radoš, T(f) 1063. Vehid Subotić zvan Geler, takođe je bio u Dusini 26. januara 1993.: Ivica Kegeľ, T(f) 4231, 4232 i 4237 do 4238; P 389 (zapečaćen), par. 6 i 9.

²⁵⁸⁸ Dragan Radoš, T(f) 1063.

²⁵⁸⁹ Dragan Radoš, T(f) 1063 do 1064 i 1066 do 1067.

²⁵⁹⁰ Dragan Radoš, T(f) 1066 do 1067.

Prijevod

Franje Batinića, na sličan način premlaćivani su i svi ostali zatočenici.²⁵⁹¹ Međutim, nije bilo jasno rečeno da li se premlaćivanje drugih zarobljenika dogodilo iste noći, ili se ponavljalo tokom cijelog zatočenja. Nakon tri ili četiri dana, zarobljenici su preseljeni u KP dom u Zenici da bi bili razmijenjeni 10. februara 1993. u Busovači.²⁵⁹²

1179. Nakon otmice Živka Totića i izbijanja novog sukoba između HVO-a i ABiH u regionu Zenice, Viteza i Busovače,²⁵⁹³ u drugoj polovini aprila 1993. krenuo je drugi val hapšenja i odvođenja zarobljenika u Muzičku školu u Zenici. Dok je približno 270 zarobljenih vojnika HVO-a ABiH poslala u KP dom u Zenici,²⁵⁹⁴ civili bosanski Hrvati i Srbi, te pripadnici HVO-a, među kojima svjedoci XA, Kruno Rajić, Ivan Bohutinski i još tri svjedoka, koje su u Zenici uhapsili vojni policajci 7. brigade, bili su odvedeni u Muzičku školu.²⁵⁹⁵

1180. Svi svjedoci optužbe saglasni su u izjavama da su, za cijelog perioda provedenog u zatočeništvu u Muzičkoj školi, redovno bili podvrgavani okrutnom postupanju i živjeli u atmosferi stalnog straha. Odmah po dolasku u Školu, vojnici i stražari zatočenike bi takoreći sistematski izudarali nogama, gumenim kablovima i držalom lopate, a tek zatim ih odveli u ćeliju u podrumu.²⁵⁹⁶ Svjedok XA je ispričavao kako je, dok se penjao stepenicama, dobio udarac drvenom motkom u glavu i izgubio svijest. Kad se osvijestio, petnaest ili dvadeset vojnika 7. brigade stalo ga je ispitivati i dalje ga udarajući po glavi, leđima i stomaku, tako da se ponovno onesvijestio. Svjedok je izjavio da se s njim na isti način postupalo svaki dan, tokom osam dana.²⁵⁹⁷ U tom premlaćivanju zadobio je dvije frakture lobanje.²⁵⁹⁸ Drugi pak svjedok je izjavio da ga je, nakon što se više puta onesvijestio i ponovno osvijestio iz istih razloga kao i prethodni svjedok, jedan muslimanski vojnik prisilio da pojede jedan vojnički amblem prijeteci mu da će mu, ako to ne učini, u grlo ugurati gumeni kabel.²⁵⁹⁹

²⁵⁹¹ Franjo Batinić, T(e) 515 do 517.

²⁵⁹² Franjo Batinić, T(f) 525; Dragan Radoš, T(f) 1067 do 1068; Kruno Rajić, T(f) 1843; P 744.

²⁵⁹³ Vidi *supra*, par. 491-528.

²⁵⁹⁴ P 264 (zapečaćen).

²⁵⁹⁵ Svjedok XA, T(f) 1426 do 1427; Kruno Rajić, T(f) 1795 do 1796; Ivan Bohutinski, T(f) 4662, 4664, 4677 i 4678; P 398 (zapečaćen), par. 2; P 401 (zapečaćen), par. 4; P 402 (zapečaćen), par. 10-13.

²⁵⁹⁶ P 398 (zapečaćen), par. 4-17; Kruno Rajić, T(f) 1797; P 401 (zapečaćen), par. 10.

²⁵⁹⁷ Svjedok XA, T(f) 1430 do 1432 i 1434.

²⁵⁹⁸ Svjedok XA, T(f) 1435.

²⁵⁹⁹ P 398 (zapečaćen), par. 13.

1181. Svjedok Kruno Rajić ispričao je da su tokom noći zatočenike jednog po jednog odvodili na sprat gdje je svaki od njih – svjetla nisu bila upaljena - morao da prođe kroz špalir vojnika koji su ih batinali držalom lopate. Vojnici su im govorili: “Sad ćete da nam pjevate”, što je značilo da su vojnici htjeli da čuju kako zatočenici zapomažu pod udarcima držala lopate.²⁶⁰⁰ Jedan drugi svjedok izjavio je da je u ćeliji u podrumu mogao da čuje kako zatočenici zapomažu i preklinju da se prestane s batinama, a kad bi se vratili sa sprata bili bi puni masnica i svi okrvavljeni.²⁶⁰¹ Iz dokaza se saznaje da su vojnici i stražari puštali glasnu muziku kako bi se prigušili krici i jecaji premlaćivanih zatočenika.²⁶⁰²

1182. Noćna ispitivanja, koja je često vodio Jasmin Isić, u pravilu su bila praćena premlaćivanjem držalima lopate, u trajanju od desetak minuta.²⁶⁰³ Na zatočenika bi se osula kiša udaraca svaki put kad isljednik ili isljednici ne bi bili zadovoljni odgovorima, pa čak i čim bi zatočenik otvorio usta da odgovori.²⁶⁰⁴ Stražari su i inače redovno udarali zatočenike u ćeliji u podrumu.²⁶⁰⁵ Jednom prilikom, na primjer, jedan je vojni policajac Franji Rajiću naredio da tuče svog mentalno retardiranog sina, Marka Rajića, a kad je Franjo Rajić to odbio, isti policajac je drugom zatočeniku naredio da tuče Franju Rajića, što je ovaj i učinio. Međutim, smatrajući da udarci nisu dovoljno žestoki, vojni policajac je policijskom palicom stao da tuče jednog zatočenika koji je već imao polomljenu ruku.²⁶⁰⁶ Isto tako, jedan je svjedok izjavio da je jednog dana u podrum došlo nekoliko vojnika 7. brigade, koji su zatočenicima naredili da se postroje licem prema zidu, i zaprijetili im da će ih izudarati ako se okrenu. Bez obzira na to, zatvorenike su stali da tuku, da bi se u jednom trenutku udarci nogu i lopata vojnika osuli samo po zatočeniku Draganu Jonjiću. Dragan Jonjić se srušio na zemlju, a vojnici su se, pitajući ga kako je usudio da se okrene, još žešće okomili na njega. Dragan Jonjić je nakon svega bio u takvom stanju da nije mogao ni

²⁶⁰⁰ Kruno Rajić, T(f) 1802 /audio-zapis iz sudnice nerazumljiv; prijevod prema francuskom transkriptu/. Izjave svjedoka ZP podudaraju se s izjavama svjedoka Krune Rajića u dijelu gdje je svjedok ZP izjavio da je čuo da ljude odvođe u Muzičku školu, gdje će svatko, “i ako nije muzikalan, propjevati”, T(f) 8846.

²⁶⁰¹ P 402 (zapečaćen), par. 24-28. Vidi i Ivan Bohutinski, T(f) 4670 do 4671.

²⁶⁰² P 402 (zapečaćen), par. 18; P 353, par. 2832.

²⁶⁰³ Kruno Rajić, T(f) 1800; P 401 (zapečaćen), par. 15.

²⁶⁰⁴ Kruno Rajić, T(f) 1800.

²⁶⁰⁵ P 402 (zapečaćen), par. 36.

²⁶⁰⁶ Kruno Rajić, T(f)1805 do 1806.

Prijevod

da stoji. Zatočenici su bili toliko zastrašeni da se, nakon odlaska vojnika, nisu usudili odmaknuti od zida punih dvadeset minuta.²⁶⁰⁷

1183. Prema izjavama svjedoka koji su svjedočili u sudnici, zatvoreni civili i pripadnici HVO-a Drago Pandža, Jure Babić, Slavko Miletić, Ivo Miletić, Nikola Tavić, Ivica Botić, Nikola Botić, Jozo Tolić, Jozo Mišković, Drago Lovrinović, Vinko Tavić, Drago Grubešić, Ivo Akrapović, Jozo Akrapović, Mio Martulović, Vlatko Ivanković, Dragan Jerković, Zoran Totić, Dragan Gelić, Marko Rajić, Franjo Rajić, maloljetni Drago Pandža i Ante Visković takođe su tokom cijelog perioda provedenog u zatočeništvu bili često izlagani tjelesnom zlostavljanju.²⁶⁰⁸

1184. Jedan svjedok je izjavio da je uslijed premlaćivanja u Školi zadobio trajno oštećenje vida na jednom oku.²⁶⁰⁹ Kruno Rajić pak tvrdi da su mu bile polomljene ruke kojima si je pokušavao zaštititi glavu od udaraca.²⁶¹⁰ Jedan od svjedoka je izjavio da je nakon postupka u Školi ostao sa četiri polomljena rebra i prijelomom kuka, tako da se morao podvrgnuti hirurškom zahvatu kojim mu je ugrađen umjetni kuk.²⁶¹¹

1185. Najzad, nekoliko je svjedoka izjavilo da su im u više navrata upućivane i smrtne ili najsurovije fizičke prijetnje, njima lično ili njihovim porodicama.²⁶¹² Na primjer, dva vojna policajca iz 7. brigade svjedoka XA i još jednog zatvorenika izveli su iz Škole i prisilili ih da kopaju raku, rekavši im da će to biti njihov grob i oštreći pred njima svoje noževe.²⁶¹³

1186. Najveći broj zatočenika iz Škole zarobljenih u aprilu u zatočeništvu je zadržan od nekoliko dana pa do dvije ili šest sedmica, nakon čega su ih postepeno premještali u KP dom u Zenici.²⁶¹⁴ Dana 19. juna 1993., u okviru provođenja sporazuma o prekidu neprijateljstava između HVO-a i ABiH od 10. juna 1993.,²⁶¹⁵

²⁶⁰⁷ P 402 (zapečaćen), par. 39-41.

²⁶⁰⁸ Kruno Rajić, T(f) 1804 do 1806 i 1810 do 1811; P 398 (zapečaćen), par. 6-8, 18 i 30; P 401 (zapečaćen), par. 11; P 402 (zapečaćen), par. 17-18, 24-26 i 33; Ivan Bohutinski, T(f) 4667 i 4670; svjedok ZN, T(f) 5272 do 5278.

²⁶⁰⁹ P 401 (zapečaćen), par. 21.

²⁶¹⁰ Kruno Rajić, T(f) 1801.

²⁶¹¹ P 398 (zapečaćen), par. 27.

²⁶¹² Svjedok XA, T(f) 1436 do 1437; P 398 (zapečaćen), par. 8; P 402 (zapečaćen), par. 43.

²⁶¹³ Svjedok XA, T(f) 1437 do 1438; P 402 (zapečaćen), par. 17-18.

²⁶¹⁴ Kruno Rajić, T(f) 1823; svjedok XA, T(f) 1459; P 398 (zapečaćen), par. 21-24; P 401 (zapečaćen), par. 26; P 402 (zapečaćen), par. 45.

²⁶¹⁵ DH 163.3.

razmijenjeno je 198 zatočenika iz KP doma, među kojima i nekolicina zatvorenika iz Muzičke škole.²⁶¹⁶

1187. Međutim, u drugoj polovini juna 1993. vojnici 7. brigade i ABiH krenuli su u treći val hapšenja i odvođenja ljudi u Školu. Naime, nakon izbijanja sukoba u Kaknju u junu 1993., konkretno, nekoliko dana nakon odlaska 2. i 3. bataljona 7. brigade iz sektora Ovnaka prema Kaknju 8. ili 9. juna 1993.,²⁶¹⁷ u Kaknju je uhapšena grupa bosanskih Hrvata i Srba - među kojima svjedoci Ivan Tvrtković i Ranko Popović, civili - i nakon kraćeg zadržavanja u motelu "Sretno" u Kaknju, odvedena u Muzičku školu u Zenici.²⁶¹⁸ Dana 27. jula 1993., 7. brigada je u Kaknju uhapsila civila Aliju Podruga, muslimana, i odvela ga u Muzičku školu.²⁶¹⁹

1188. Ivan Tvrtković i Ranko Popović izjavili su da su bili podvrgnuti fizičkom i psihičkom nasilju iste vrste poput onoga iz opisa svjedoka uhapšenih u aprilu 1993. godine. Na primjer, Ranko Popovića je, od ulaska u školu, pa cijelim putem do sve do podruma kablovima, kundacima i nogama tuklo desetak vojnika u "špaliru".²⁶²⁰ Ispitivanja koja je vodio Jasmin Isić takođe su bila prilika za batine, a udaralo se kundacima i nogama.²⁶²¹ Ranko Popović je na kraju imao leđa prekrivena podlivima i jedva je hodao.²⁶²² Prema izjavama svjedoka, istu vrstu povreda zadobilo je, te istoj vrsti nasilja i zlostavljanju bilo podvrgnuto još deset zatvorenika iz podruma, među kojima Ilija Čičak, Ivica Andrijević, Ivica Tvrtković, Franci Župančić, Dane Majić, te još dvije osobe kojih su poznata samo prezimena, Cvijanović i Markić.²⁶²³ Što se pak tiče Alije Podruga, on je izjavio da nije vidio nijednog drugog zatvorenika jer je bio zatvoren sâm u jednoj prostoriji.²⁶²⁴

1189. Ranko Popović je u Muzičkoj školi ostao zatočen do 20. augusta 1993.,²⁶²⁵ a Ivan Tvrtković do 20. augusta ili do 20. septembra 1993., da bi obojica zatim bili

²⁶¹⁶ P 190; P 208; P 41; P 401 (zapečaćen), par. 28; Kruno Rajić, T(f) 1823; svjedok XA, T(f) 1459. Dana 14. juna 1993., više zarobljenika u Muzičkoj školi registrovani su, u okviru spiska sa 203 imena vojnika HVO-a, registrovani kao lica koja se nalaze u prihvatnom centru za ratne zarobljenike: DH 163.8.

²⁶¹⁷ DK 23; DK 24; Safet Junuzović, T(f) 18517 do 18519 i 18578; Kasim Alajbegović, T(f) 18701 do 18702.

²⁶¹⁸ Ivan Tvrtković, T(f) 1499 do 1503; Ranko Popović, T(f) 1532 do 1533 i 1543.

²⁶¹⁹ Alija Podrug, T(f) 4290 do 4293 i 4302.

²⁶²⁰ Ranko Popović, T(f) 1543 do 1545.

²⁶²¹ Ivan Tvrtković, T(f) 1507 do 1508; Ranko Popović, T(f) 1547 do 1548 i 1554 do 1555.

²⁶²² Ranko Popović, T(f) 1548 do 1549.

²⁶²³ Ivan Tvrtković, T(f) 1510; Ranko Popović, T(f) 1548 do 1549.

²⁶²⁴ Alija Podrug, T(f) 4294.

²⁶²⁵ Ranko Popović, T(f) 1546.

premješteni u KP dom u Zenici.²⁶²⁶ Ivan Tvrtković je u KP domu ostao do 23. novembra 1993., kada je razmijenjen.²⁶²⁷ Prije nego što su ga 2. augusta 1993. premjestili u KP dom, Alija Podrug je u Muzičkoj školi ostao zatvoren sedam dana.²⁶²⁸

1190. Iz izjava mnogih svjedoka, bivših zatočenika iz Muzičke škole, proizlazi da je u podrumu Muzičke škole, počevši od 18. aprila 1993. pa do 20. augusta 1993., u svakom trenutku bilo zatočeno od desetak do tridesetak zatvorenika, pri čemu je na mjesto svakog zatvorenika koji bi otišao sistematski dovođen novi.²⁶²⁹ Međutim, čini se da je u periodu od 11. do 15. juna 1993. Muzička škola bila prazna.²⁶³⁰ Ta četiri dana tačno odgovaraju periodu u kojem je svjedok Lars Baggessen, kako je izjavio pred Vijećem, posjetio Školu ne zatekavši u njoj nijednog zatočenika.²⁶³¹

1191. Pored toga, Vijeće je saslušalo iskaze velikog broja svjedoka koji su pripovijedali o stravičnim životnim uslovima zatočenika u periodu od aprila do juna 1993. godine. Na primjer, više svjedoka podudarno je – svaki na svoj način – opisalo kakvu su hranu zatočenici dobijali, a koja se sastojala prvenstveno od male porcije hljeba ili riže, uz koju bi se ponekad dobila čorba od povrća.²⁶³² Neki svjedoci su izjavili da prva dva dana nisu dobili nikakvu hranu.²⁶³³ Uslijed kvantitetom i kvalitetom oskudne ishrane, zatočenici su vidno slabili: Kruno Rajić je izjavio da je tokom zatočeništva izgubio oko 30 kilograma, dok je jedan drugi svjedok izjavio da je

²⁶²⁶ Ivan Tvrtković, T(f) 1508 i 1521.

²⁶²⁷ Ivan Tvrtković, T(f) 1508.

²⁶²⁸ Alija Podrug, T(f) 4296.

²⁶²⁹ Kruno Rajić, 1802; Ivan Tvrtković, 1505; P 401 (zapečaćen), par. 17. Prema izjavama bivših zatočenika iz Škole koji su svjedočili u sudnici, u vremenu od 18. aprila 1993. do 20. augusta ili 20. septembra 1993. oni su u zatočeništvu zadržani na periode sljedećeg trajanja: Kruno Rajić, od 23. aprila 1993. do 10. juna 1993. (T(f) 1795 i 1823; P 41); svjedok XA od noći 21./22. aprila 1993. do 5. maja 1993. (T(f) 1426 i 1459); svjedok Z16 od 18. aprila 1993. do 20. aprila 1993. (P 398 (zapečaćen), par. 2 i 21-24); svjedok Z20 od 22. aprila 1993. do 4. maja 1993. (P 402 (zapečaćen), par. 10 i 45); svjedok Z19 od 25. aprila 1993. do 11. juna 1993. (P 401 (zapečaćen), par. 4 i 26); Ivan Bohutinski od 29. aprila 1993. do 18. maja 1993. (T(f) 4662, 4664, 4668, 4677 i 4678); Ivan Tvrtković od 15. juna 1993. do 20. augusta 1993. (T(f) 1499 do 1503 i 1521); Ranko Popović od 21. juna 1993. do 20. augusta 1993. (T(f) 1543 i 1546); Alija Podrug od 27. jula 1993. do 2. augusta 1993. (T(f) 4290 do 4292 i 4296). Svi svjedoci su izjavili da su tokom svog zatočeništva bili smješteni u ćeliju u podrumu, te da je broj ljudi držanih u toj ćeliji varirao od desetak do tridesetak: Kruno Rajić, 1802; svjedok XA, T(f) 1439; P 398 (zapečaćen), par. 6; P 402 (zapečaćen), par. 23 i 31; P 401 (zapečaćen), par. 11; Ivan Bohutinski, T(f) 4667; Ivan Tvrtković, 1505; Ranko Popović, T(f) 1545 i 1549.

²⁶³⁰ Svjedok Z19 je iz Muzičke škole u KP dom u Zenici premješten 11. juna 1993., a Ivan Tvrtković je u Muzičku školu doveden 15. juna 1993. godine.

²⁶³¹ Lars Baggessen, T(f) 7033.

²⁶³² Kruno Rajić, T(f) 1812; svjedok XA, T(f) 1439; P 401 (zapečaćen), par. 20; P 402 (zapečaćen), par. 44.

²⁶³³ Svjedok XA, 1438; Kruno Rajić, T(f) 1812; P 353, par. 2832; P 366 (5. periodični izvještaj Komisije za ljudska prava Ujedinjenih nacija o stanju ljudskih prava na teritoriji bivše Jugoslavije od 17. novembra 1993.), par. 41.

Prijevod

oslabio 22 kilograma.²⁶³⁴ Inače, više je svjedoka govorilo o tome da nije bilo nikakvih ležajeva za zatočenike.²⁶³⁵ Stoga su bili prisiljeni da spavaju na kakvoj dasci ili klupi, a neki su morali spavati sjedeći.²⁶³⁶ Što se tiče higijenskih uslova, više je svjedoka izjavilo da su na gornjem spratu postojali toaleti, ali, kako bi izbjegli batine koje su neizbježno sljedovale ako bi se zatekli na spratu, zatočenici su trpjeli nuždu ili se morali zadovoljiti plastičnom kantom.²⁶³⁷ Pored toga, zatočenicima nije bilo dozvoljeno tuširanje ni pranje.²⁶³⁸ Isto tako, zatočenici nisu dobivali nikakvu medicinsku njegu niti pomoć.²⁶³⁹

1192. Najzad, posebna karakteristika u vezi s ovim objektom bilo je to što se međunarodnim organizacijama ograničavao pristup u Muzičku školu.²⁶⁴⁰ Nekoliko dokaza, među kojima jedan izvještaj MKCK-a, pokazuju da je 7. brigada, s izuzetkom jednog obilaska u maju 1993., u periodu od maja do augusta 1993. godine konstantno odbijala da MKCK-u dozvoli pristup u Školu.²⁶⁴¹ Dana 14. augusta 1993., Rasim Delić je intervenisao kod optuženog Hadžihasanovića i izvijestio ga o pritužbama MKCK-a s tim u vezi. U Delićevom dopisu ističe se sljedeće:

Po navodima Međunarodnog komiteta Crvenog krsta, MKCK u Zenici je u okviru uobičajenih aktivnosti posjeta zatvorima, u više navrata pokušavao da posjeti zatvorenike pod nadležnošću 7. brigade 3. korpusa Armije R BiH u zatvoru u prostorijama ranije Srednje muzičke škole u Zenici. Izuzev jedne posjete realizirane u maju 1993. godine, pristup MKCK pritvorenicima zatočenim kod 7. brigade je uporno odbijan.

Međunarodni komitet Crvenog krsta takođe navodi da su onemogućene posjete zatvorenicima u pomenutom zatvoru planirane za 4. i 9. august ove godine, iako je MKCK tražio od 3. korpusa da se te posjete omoguće.²⁶⁴²

²⁶³⁴ Kruno Rajić, T(f) 1813; P 401 (zapečaćen), par. 20.

²⁶³⁵ Ivan Bohutinski, T(f) 4667; Ivan Tvrković, T(f) 1504.

²⁶³⁶ Kruno Rajić, T(f) 1811; svjedok XA, T(f) 1438.

²⁶³⁷ Kruno Rajić, T(f) 1813 do 1814; svjedok XA, T(f) 1431; Ivan Bohutinski, T(f) 4668; P 401 (zapečaćen), par. 20.

²⁶³⁸ Ivan Bohutinski, T(f) 4668; P 401 (zapečaćen), par. 20; P 353.

²⁶³⁹ Svjedok XA, T(f) 1436; Ivan Bohutinski, T(f) 4667; P 398 (zapečaćen), par. 17-21.

²⁶⁴⁰ P 168 (Izvještaj Centra za ljudska prava Ujedinjenih nacija od 4. oktobra 1993.), str. 6 i 9; P 366 (5. periodični izvještaj Komisije za ljudska prava Ujedinjenih nacija o stanju ljudskih prava na teritoriji bivše Jugoslavije od 17. novembra 1993.), par. 41.

²⁶⁴¹ A; Prilog C (zapečaćen) dokaznog predmeta P 371; P 165, str. 00080589. Dakle, Vijeće ne može smatrati vjerodostojnim izjave svjedoka Ramiza Džaferović u vezi s ovim. Taj svjedok poricao je da MKCK-u nije bio dozvoljeno da uđe u zgradu Muzičke škole i izjavio je da, naprotiv, upravo međunarodne organizacije nisu htjele da obiđu Muzičku školu: T(f) 14232 do 14234.

²⁶⁴² P 670. (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: "[T]he Zenica ICRC has attempted on several occasions to visit the prisoners who fall under the jurisdiction of the 7th Brigade of the BH Army 3rd Corps, and are detained in the prison in the former Secondary Music School in Zenica. Except for one visit in May 1993, the ICRC has constantly been denied access to the prisoners detained with the 7th Brigade. The International Committee of the Red Cross also claims that visits to prisoners in the above-mentioned prison that had been planned for 4 and

Prijevod

Dopis završava nalogom optuženom Hadžihasanoviću da 7. brigadi izda naređenje da MKCK-u dozvoli sljedeći obilazak najavljen za 18. august 1993. godine.²⁶⁴³ Štaviše, dva svjedoka izjavila su da su svi zatočenici osim njih trojice prije posjete MKCK-a bili premješteni u Bilmište, a poslije nje opet vraćeni u podrum Muzičke škole.²⁶⁴⁴ Međutim, Džemal Merdan je porekao tu pojedinost, odnosno da su zatočenici iz Škole bili premješteni prije dolaska MKCK-a.²⁶⁴⁵

b. Okrutno postupanje, paragraf 42(a) Optužnice

1193. Vijeće ne može da prihvati argument Hadžihasanovićeve odbrane da, kako bi proizlazilo iz izjava svjedoka Jasmina Šarića, nema potvrde van razumne sumnje za zatočenje šest pripadnika HVO-a u Muzičkoj školi počevši od 26. januara 1993., niti za, shodno tome, okrutno postupanje kojeg su oni bili žrtve.²⁶⁴⁶ Naime, ubjedljivi dokazi potvrđuju da su pripadnici 7. brigade, šest hrvatskih vojnika koje je ABiH zarobio nakon ubistva Zvonka Rajića 26. januara 1993. - Pericu Radoša, Jozu Krištu, Srećka Krištu, Viktora Rajića, te svjedoke Franju Batinića i Dragana Radoša – ukrkali u autobus i odveli ih u Muzičku školu u Zenici.²⁶⁴⁷ Osim toga, precizni i podudarni iskazi Franje Batinića i Dragana Radoša potvrđuju van razumne sumnje da je šest navedenih zarobljenika u Muzičkoj školi višekratno bilo podvrgnuto zlostavljanju takvog karaktera da su im nanijete velike patnje odnosno velike tjelesne i duševne boli.²⁶⁴⁸

1194. Naprotiv, pred Vijeće nije stupio nijedan svjedok koji bi svjedočio o uslovima zatočenja u Muzičkoj školi u januaru 1993., tako da navod Tužilaštva o lošim životnim uslovima zatočenika u januaru 1993. Vijeće odbacuje kao nepotvrđen.

1195. Kako je opisano gore u tekstu, tokom postupka Vijeću su predloženi mnogi dokazi o fizičkom i psihičkom nasilju koje su u Muzičkoj školi konstantno trpjeli bosanski Hrvati i Srbi, civili i ratni zarobljenici, u periodu od druge polovine aprila pa

---

9 August this year were prevented in spite of the fact that that the ICRC asked the Third Corps to make them possible.”

²⁶⁴³ P 670.

²⁶⁴⁴ Kruno Rajić, T(f) 1822; P 401 (zapečaćen), par. 23-25. Vijeće napominje da je svjedok Z19 izjavio da su zatočenici dva puta prije dolaska MKCK-a bili premješteni iz Škole, prvi put početkom juna, a drugi put 10 dana kasnije: P 401 (zapečaćen), par. 24.

²⁶⁴⁵ Džemal Merdan, T(f) 13633.

²⁶⁴⁶ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 889-890.

²⁶⁴⁷ Franjo Batinić, T(f) 512, 513 i 525; Dragan Radoš, T(f) 1059 do 1061; Kruno Rajić, T(f) 1796 i 1843; P 314; P 206; P 744. Vidi i *supra*, par. 1013 i 1026.

²⁶⁴⁸ Dragan Radoš, T(f) 1061 do 1067; Franjo Batinić, 513 do 515.

do 20. augusta ili 20. septembra 1993. godine. Ti dokazi su dovoljan osnov za konstataciju van razumne sumnje da su bespomoćne žrtve konstantno bile podvrgavane najsirovijem tjelesnom zlostavljanju, često pred očima drugih zatočenika. Pored tih čina okrutnog postupanja, svjedoci su opisali strah koji su osjećali tokom vremena provedenog u zatočeništvu i izjavili da su stražari i vojnici u Muzičkoj školi zatvorenica često prijetili smrću, time još pojačavajući njihov osjećaj nesigurnosti i strepnje. Osim toga, na osnovu spomenutih svjedočanstava, a u vezi s inkriminiranim periodom od aprila do juna 1993., Vijeće zaključuje da se oskudna ishrana, uskraćivanje pristupa odgovarajućim sanitarnim objektima i medicinske njege, kao i neomogućavanje spavanja u prihvatljivim uslovima, mogu smatrati kažnjivim radnjama, tj. radnjama okrutnog postupanja jer im je namjera bila da se nanese velike patnje odnosno teške povrede tjelesnog ili duševnog integriteta.

1196. Vijeće zaključuje da iz izjava bivših zatočenika iz Muzičke škole proizlazi da su počinioi radnji okrutnog postupanja neporecivo posjedovali namjeru da zatočenicima u Muzičkoj školi prouzroče velike boli i patnje.

1197. Što se tiče počinitelja okrutnog postupanja, svjedoci koji su svjedočili u sudnici dali su pozitivne identifikacije Vehida Subotića zvanog Geler,²⁶⁴⁹ pripadnika 2. bataljona 7. brigade,²⁶⁵⁰ Našida Delalića,²⁶⁵¹ pripadnika vojne policije 7. brigade,²⁶⁵² i Sabahudina Saraljića,²⁶⁵³ pripadnika vojne policije 7. brigade.²⁶⁵⁴ Inače, iz izjava mnogih svjedoka proizlazi da je ispitivanja praćena premlaćivanjima često vodio Jasmin Isić,²⁶⁵⁵ vojnik iz 7. brigade.²⁶⁵⁶ Osim toga, na osnovu izjava svjedoka koji su svoje mučitelje prepoznali kao vojnike ili vojne policajce 7. brigade,²⁶⁵⁷ uzetih zajedno s drugim dokazima da su osoblje u Školi činili pripadnici vojne policije 7. brigade,²⁶⁵⁸ Vijeće se definitivno i van razumne sumnje uvjerilo da su počinioi

²⁶⁴⁹ Dragan Radoš, T(f) 1067.

²⁶⁵⁰ P 542; P 713.

²⁶⁵¹ P 401 (zapečaćen), par. 19.

²⁶⁵² P 708.

²⁶⁵³ P 402 (zapečaćen), par. 28.

²⁶⁵⁴ P 708. Potvrda za prisustvo Sabahudina Saraljića u Muzičkoj školi izjave su svjedoka Z19: P 401 (zapečaćen), par. 4-6.

²⁶⁵⁵ Franjo Batinić, T(f) 517; Krno Rajić, T. 1799, 1800 i 1859; Ranko Popović, T(f) 1547 do 1548 i 1554 do 1555.

²⁶⁵⁶ DK 5 (zapečaćen); DK 6 (zapečaćen); DK 14 (zapečaćen); Prilog B (zapečaćen) dokaznog predmeta P 371.

²⁶⁵⁷ Svjedok XA, T(f) 1431 do 1432; P 402 (zapečaćen), par. 32 i 34.

²⁶⁵⁸ P 143; P 405; DK 62, par. 22; svjedok ZA, T(f) 2324.

okrutnog postupanja bili vojnici 7. brigade, uglavnom vojni policajci iz sastava 7. brigade, potčinjeni optuženima Hadžihasanoviću i Kuburi.

1198. Naprotiv, Vijeće konstatuje da nije predočen nijedan dokaz za navod Tužilaštva prema kojem su u okrutnom postupanju nad žrtvama u Muzičkoj školi učestvovali mudžahedini potčinjeni 7. brigadi. Dakle, Vijeće taj navod ne može da prihvati.

1199. Vijeće konstatuje da žrtve okrutnog postupanja nisu izravno učestvovala u neprijateljstvima. Naime, šest vojnika HVO-a dovedenih u Školu 26. januara 1993. ABiH je zarobila nakon završetka borbi u Dusini.²⁶⁵⁹ Uostalom, dokazi uvršteni u spis potvrđuju da su osobe uhapšene i u Muzičku školu dovedene u periodu od aprila do juna 1993. bile bosanski Hrvati i Srbi, civili²⁶⁶⁰ i ratni zarobljenici,²⁶⁶¹ odnosno pripadnici HVO-a koji su u trenutku hapšenja bili nenaoružani i nosili civilnu odjeću.²⁶⁶² Dakle, svi oni bili su osobe zaštićene na osnovu zakona i običaja ratovanja, u smislu zajedničkog člana 3 Ženevskih konvencija.

1200. Na osnovu svega što je iznijeto, Vijeće zaključuje da su obilježja bića krivičnog djela okrutnog postupanja u muzičkoj školi u Zenici, što se tiče teškog fizičkog i psihičkog nasilja, potvrđena za inkriminisani period od 26. januara 1993. do 20. augusta ili 20. septembra 1993., a, što se tiče uslova zatočeništva, za period od aprila do juna 1993. godine.

iii) Nalazi Vijeća u vezi s odgovornošću Envera Hadžihasanovića

a. Efektivna kontrola Envera Hadžihasanovića nad počiniocima predmetnih krivičnih djela

1201. Vijeće je već utvrdilo da su djela okrutnog postupanja iz paragrafa 41(a) i 42(a) Optužnice počinili vojnici 7. brigade, uglavnom vojni policajci potčinjeni 7. brigadi. Budući da je 7. brigada u vrijeme predmetnih događaja *de jure* bila potčinjena 3. korpusu,²⁶⁶³ polazi se od presumpcije da je optuženi Hadžihasanović imao

²⁶⁵⁹ Svjedok BA, T(f) 758; Franjo Batinić, T(f) 509.

²⁶⁶⁰ Kruno Rajić, T(f) 1793; P 401 (zapečaćen), par. 2.

²⁶⁶¹ Ivan Bohutinski, T(f) 4675 do 4677.

²⁶⁶² Svjedok XA, T(f) 1420 do 1422 i 1468; P 398 (zapečaćen), par. 2; P 402 (zapečaćen), par. 7-8;

²⁶⁶³ Vidi *supra*, par. 381.

Prijevod

efektivnu kontrolu nad tom jedinicom, kao i nad počiniocima djela okrutnog postupanja koji su bili njeni pripadnici.²⁶⁶⁴

1202. Uostalom, i dokazi potvrđuju da je 7. brigada, te posebno vojna policija 7. brigade, izvršavala naređenja optuženog Hadžihasanovića. Na primjer, optuženi Hadžihasanović je 7. brigadi naredio da pusti na slobodu jednog zarobljenika iz Muzičke škole.²⁶⁶⁵ Isto tako, optuženi Hadžihasanović je izdao dozvolu nekim međunarodnim posmatračima da obišu Muzičku školu.²⁶⁶⁶ Zatim, svjedok Džemal Merdan i svjedok HF, visoki oficiri iz Komande 3. korpusa, izjavili su da su nekoliko puta dolazili u Muzičku školu.²⁶⁶⁷ Ti dokazi svjedoče o odnosu subordinacije vojnika 7. brigade stacioniranih u Muzičkoj školi.

1203. Isto tako, Hadžihasanovićeva odbrana nije osporavala da je 7. brigada bila potčinjena optuženom Hadžihasanoviću, niti je ponudila ijedan dokaz za pobijanje te presumpcije.

1204. Dakle, Vijeće zaključuje da je optuženi Hadžihasanović imao efektivnu kontrolu nad počiniocima djela okrutnog postupanja, te da je postojao odnos subordinacije u smislu člana 7(3) Statuta.

b. Saznanja Envera Hadžihasanovića

1205. Hadžihasanovićeva odbrana tvrdi da optuženi Hadžihasanović nije znao za djela okrutnog postupanja navodno činjena u januaru 1993. godine.²⁶⁶⁸ Naprotiv, što se tiče krivičnih djela navodno činjenih od aprila do juna 1993., Hadžihasanovićeva odbrana ne osporava da je optuženi Hadžihasanović znao za navode o okrutnom postupanju, ali tvrdi da on je on blagovremeno preduzeo razne mjere kako bi provjerio predmetne navode.²⁶⁶⁹ Na primjer, Hadžihasanovićeva odbrana tvrdi da je Džemal Merdan, zamjenik komandanta 3. korpusa, u periodu od aprila do juna 1993. godine nekoliko puta obavio inspekcijske obilaskes Škole.²⁶⁷⁰ Zatim, tvrdi se da je od Nesiba Talića, pomoćnika komandanta za bezbjednost 7. brigade, zatraženo da se sprovede istraga u vezi s navodima o okrutnom postupanju i da je svjedok HF

²⁶⁶⁴ Vidi *supra*, par. 79.

²⁶⁶⁵ Svjedok ZN, T(e) 5278.

²⁶⁶⁶ Prilog D (zapečaćen) dokaznog predmeta P 371; Lars Baggesen, T(f) 7031 do 7032.

²⁶⁶⁷ Džemal Merdan, T(f) 13194 do 13196; svjedok HF, T(f) 17187 do 17188.

²⁶⁶⁸ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 891.

²⁶⁶⁹ *Ibid.*, par. 895.

²⁶⁷⁰ *Ibid.*, par. 896-900.

Prijevod

nekoliko puta lično dolazio u Muzičku školu.²⁶⁷¹ Međutim, prema tvrdnjama Hadžihasanovićeve odbrane, u obilascima koje su obavili Džemal Merdan i svjedok HF nisu pronađeni nikakvi dokazi o držanju zarobljenika u Školi. Također, istragom nije utvrđeno da se u muzičkoj školi u Zenici drže bilo kakvi drugi zatočnici osim osoba osumnjičenih za krivične radnje u nadležnosti vojnog pravosuđa, za koje postoji pravni osnov za pritvor koji može trajati maksimalno 72 sata, niti su utvrđene pojave okrutnog postupanja.²⁶⁷²

1206. Vijeće ne može da usvoji argumente Hadžihasanovićeve odbrane iz niže navedenih razloga.

1207. Vijeće je mišljenja da je optuženi Hadžihasanović već u aprilu ili početkom maja 1993. bio informisan da Muzička škola u Zenici služi kao zatočenički centar za civile nemuslimane i vojnike HVO-a. Naime, nakon zarobljavanja svjedoka Krune Rajića 23. aprila 1993., supruga Krune Rajića pokušala je da isposluje puštanje na slobodu svog supruga i u tom nastojanju je telefonom nazvala Džemala Merdana, zamjenika komandanta 3. korpusa, moleći ga da dođe u Muzičku školu u Zenici. Merdan joj je tada odgovorio da 7. brigada nije u Muzičkoj školi.²⁶⁷³ Džemal Merdan je, međutim, u svom svjedočenju u sudnici izjavio da supruga Krune Rajića nikad nije stupila u kontakt s njim.²⁶⁷⁴ Međutim, izvjesni dokazi pokazuju da je upravo Komanda 3. korpusa bila instanca ovlaštena da odlučuje o puštanju na slobodu civila i vojnika HVO-a zatvorenih u Muzičkoj školi. Na primjer, slijedom prijave supruge Ante Viskovića, bivšeg načelnika službi bezbjednosti u Zenici i Sarajevu, da je njen suprug uhapšen i odveden u Muzičku školu u Zenici, jedan službenik MUP-a se obratio optuženom Hadžihasanoviću i informisao ga o tome. Nedugo nakon te intervencije, Anto Visković je pušten na slobodu iz Muzičke škole.²⁶⁷⁵ Isto tako, 6. maja 1993., mjesni štab Civilne zaštite i rimokatolička župa u Čajdrašu obratili su se Komandi 3. korpusa sa pritužbom da je 7. brigada otela izvjestan broj osoba i da se neke od tih osoba možda nalaze u Muzičkoj školi.²⁶⁷⁶

²⁶⁷¹ *Ibid.*, par. 902-910.

²⁶⁷² *Ibid.*, par. 898-910.

²⁶⁷³ Kruno Rajić, T(f) 1815 do 1816.

²⁶⁷⁴ Džemal Merdan, T(e) 13632 do 13633.

²⁶⁷⁵ Svjedok ZN, T(e) 5278.

²⁶⁷⁶ Dodatak 1 (zapečaćen) Prilogu E dokaznog predmeta P 371. Isto tako, 26. maja 1993., Tihomir Blaškić je Komandi 3. korpusa uputio dopis u kojem negoduje zbog toga što se 3. korpus ne pridržava sporazuma između HVO-a i ABiH o obostranom puštanju civila na slobodu, postignutog 18. maja

1208. Nakon toga, informacije koje stižu optuženom Hadžihasanoviću postaju sve preciznije. Dana 7. maja 1993. Tihomir Blaškić upućuje dopis, naslovljen na Komandu 3. korpusa i Posmatračku misiju EZ-a, u kojem, među ostalim, negoduje zbog toga što mu se ne dozvoljava pristup, što mu nisu dostavljene nikakve informacije o broju zatočenika u muzičkoj školi u Zenici, kao i zbog “najizraženijih maltretiranja” u tom objektu.²⁶⁷⁷ Vijeće napominje da se u tom dopisu ne precizira u čemu se sastoji okrutno postupanje u Školi na koje se upozorava, odnosno da li je riječ o fizičkom zlostavljanju ili o lošim životnim uslovima zatočenika, ili je posrijedi oboje.

1209. Istoga dana, odnosno 7. maja 1993., bez sumnje reagujući na dopis Tihomira Blaškića, jedan predstavnik PMEZ-a došao je u ured šefa misije MKCK-a u Zenici, g. Noverraza. Raspitivao se o pristupu u Muzičku školu, a g. Noverraz mu je odgovorio da mu ne omogućuju pristup ni u muzičku školu u Zenici niti u MUP. Nešto kasnije istoga dana, svjedok HI, međunarodni posmatrač, član PMEZ-a, sastao se s optuženim Hadžihasanovićem i raspitivao se o mogućnosti pristupa zatvorenicima u Školi. Optuženi Hadžihasanović mu je rekao da nema saznanja o navodnim zatvorima u Muzičkoj školi i MUP-u. Optuženi Hadžihasanović još mu je rekao da pristup u Muzičku školu ne predstavlja problem, ali da bi trebalo da se prethodno najavi telefonom. Na kraju mu je savjetovao da za detaljniji razgovor o tom pitanju ugovori sastanak s nekim iz komande.²⁶⁷⁸

1210. Sutradan, 8. maja 1993., svjedok HI, zajedno sa dva svećenika i svjedokom HF, visokim oficijom iz Komande 3. korpusa, dolazi u KP dom u Zenici sa ciljem da obiđe ondje zatočene vojnike HVO-a. U dnevnom izvještaju PMEZ-a o tom obilasku stoji da su, “neki od” vojnika HVO-a zatočenih u KP domu, “tvrdili da su bili uhapšeni i maltretirani od strane vojne policije 7. muslimanske brigade. [Svjedok HI] je posjetio sjedište te jedinice u Srednjoj muzičkoj školi u centru Zenice”.²⁶⁷⁹ U istom dnevnom izvještaju PMEZ-a dalje se navodi i to da je u trenutku obilaska Muzičke škole “[u] međuvremenu sve /.../ bilo očigledno pripremljeno /.../. Samo tri

---

1993., te u kojem, između ostalog, upozorava na to da se u muzičkoj školi u Zenici drže zarobljeni civili, ali ne spominje okrutno postupanje u tom objektu: P 385. Vidi i P 383.

²⁶⁷⁷ P 593. (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: “extreme maltreatment”.

²⁶⁷⁸ Dodaci C i D (zapečaćeni) dokaznog predmeta P 371.

²⁶⁷⁹ P 264 (zapečaćen). (Vijeće je raspolagalo zvaničnim francuskim prijevodom.)

zatvorenika su još uvijek bila tamo”, koji su bili “jako uplašeni i kad nije bilo svjedoka tvrdili su da su redovno dobijali batine”.²⁶⁸⁰

1211. Hadžihasanovićeva odbrana, na osnovu izjava svjedoka HF i svjedoka HI, uzvraća argumentom da se čini da se zapečaćeni dokazni predmet P 264 ne odnosi na gore navedeni obilazak Muzičke škole 8. maja 1993. godine.²⁶⁸¹ Kako bi moglo da se izjasni o dokaznoj vrijednosti zapečaćenog dokaznog predmeta P 264, Vijeće je razmotrilo sljedeće dokaze.

1212. Prvo, svjedok HI je u okviru jedne *stipulacije* deponirao izjavu da su, u prilici kad su svjedok HF i on obavljali inspeksijski obilazak Muzičke škole, ondje vidjeli samo jednog zatvorenika, bosanskog Hrvata. On je sa njim obavio razgovor nasamo, u kojem mu je taj zatvorenik rekao da se boji što će biti s njim, ali da nije bio zlostavljan. Međutim, svjedok HI je izjavio da ne može da objasni sadržaj zapečaćenog dokaznog predmeta P 264, za koji mu se ipak čini da se odnosi na obilazak od 8. maja 1993. godine. Najzad, taj svjedok ne isključuje mogućnost da mu se činilo da je objekat posebno pripremljen, iako potvrđuje da je u Školu otišao odmah nakon što se raspitao kod svjedoka HF.²⁶⁸²

1213. Drugo, svjedok HF je iznio da je zajedno sa svjedokom HI obavio obilazak Muzičke škole, da je u njoj zatekao jednu zatočenu osobu koja se nije žalila na okrutno postupanje, te da je svjedoku HI predložio da ostatak razgovora s tim zatvorenikom obavi nasamo. Svjedok HF precizira da mu nakon tog razgovora svjedok HI nije rekao ništa o tome da ga je predmetni zatvorenik eventualno informisao o okrutnom postupanju.²⁶⁸³ Međutim, na pitanje Hadžihasanovićeve odbrane o zapečaćenom dokumentu P 264, svjedok HF je osporio da se obilazak Muzičke škole zajedno sa svjedokom HI obavljen odvijao na način opisan u zapečaćenom dokaznom predmetu P 264.²⁶⁸⁴

1214. Treće, svjedok Kruno Rajić u sudnici je izjavio da su prije posjete predstavnika međunarodne zajednice, koji on smješta oko 16. maja 1993., svi zatvorenici Muzičke škole odvedeni na drugo mjesto, te da su tri zatvorenika koji su ostavljeni, bili premješteni na sprat. Prilikom tog obilaska postavljeno im je pitanje da

²⁶⁸⁰ P 264 (zapečaćen). (Vijeće je raspolagalo zvaničnim francuskim prijevodom.)

²⁶⁸¹ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 907 i fusnota 1285.

²⁶⁸² DH 2098 (zapečaćen), par. 12.

²⁶⁸³ Svjedok HF, T(f) 17186 do 17188.

²⁶⁸⁴ Svjedok HF, T(f) 17189 do 17191.

li ih tuku, a on je, uprkos postojanju mikrofona u prostoriji, odgovorio da je bilo takvih prilika.²⁶⁸⁵

1215. Četvrto, pisac dokumenta – zapečaćenog dokaznog predmeta P 264 - izjavio je da se svi zapisi u tom dokumentu odnose na obilazak od 8. maja 1993. godine.²⁶⁸⁶

1216. Nakon gornje analize navedenih dokaza, Vijeće smatra da nije neosnovano zapečaćeni dokazni predmet P 264 smatrati vjerodostojnim. Naime, taj dokument, datiran 8. maja 1993., nastao je u vrijeme predmetnog obilaska, a svjedok HI je citirane izjave dao dvanaest godina nakon događaja. Pored toga, izjava svjedoka HI deponirana na osnovu *stipulacije* posjeduje manju dokaznu vrijednost nego izjava data pod zakletvom u okviru postupka budući da takva izjava odražava ono što bi svjedok vjerovatno izjavio da svjedoči u sudnici. Najzad, čini se da sadržaj zapečaćenog dokaznog predmeta P 264 potkrepljuju izjave svjedoka Krune Rajića i da se u njemu, prema tvrdnjama njegovog autora, na adekvatan način opisuje obilazak od 8. maja 1993. godine. Dakle, Vijeće se uvjerilo da se u tom dokumentu daje upravo opis stvarnog toka obilaska od 8. maja 1993. godine.

1217. Iz zapečaćenog dokaznog predmeta P 264 proizlazi da su tri zatvorenika u Muzičkoj školi, s kojima je svjedok HI razgovarao bez svjedoka, izjavila da ih redovno tuku. Okolnost da je taj razgovor vođen bez svjedoka potvrdio je uostalom svjedok HI koji je precizirao da je obavio razgovor u četiri oka s jednim zatvorenikom.²⁶⁸⁷ Dakle, iz toga proizlazi da svjedok HF nije prisustvovao razgovoru koji je svjedok HI obavio s tim zatvorenikom, pa stoga nije mogao da zna, na osnovu tog razgovora, za okrutno postupanje u Muzičkoj školi. Ipak, Vijeće konstatuje da zapečaćeni dokument P 264 upućuje i na to da su, neki od zarobljenika HVO-a koje su svjedok HI i svjedok HF obišli u KP domu u Zenici “tvrđili da su bili uhapšeni i maltretirani od strane vojne policije 7. Muslimanske brigade”, zbog čega je jedan član Posmatračke misije EZ-a, “posjetio sjedište te jedinice u Srednjoj muzičkoj školi u centru Zenice”.²⁶⁸⁸ Iz ovog odlomka jasno proizlazi da su se zatvorenici iz KP doma u

²⁶⁸⁵ Krno Rajić, T(f) 1822 i 1846 do 1847. Vijeće, međutim, ističe da je, u dijelu svog iskaza koji se odnosi na taj obilazak, Krno Rajić prvo govorio o posjeti MKCK-a, a ne PMEZ-a, dok je drugi put, odgovarajući na pitanja koja mu je postavljala odbrana optuženog Hadžihasanovića, rekao da je posrijedi bila posjeta “dviju međunarodnih organizacija”: T(f) 1846 do 1847. Shodno tome, najviše što Vijeće o tome može da kaže jeste to da je moguće da je posjeta o kojoj je govorio Krno Rajić posjeta opisana u dokaznom predmetu P 264 (zapečaćen).

²⁶⁸⁶ Dieter Schellschmidt, T(f) 7938 do 7939.

²⁶⁸⁷ DH 2098 (zapečaćen), par. 12.

²⁶⁸⁸ P 264 (zapečaćen) (Vijeće je raspolagalo zvaničnim francuskim prijevodom).

Zenici u prisustvu svjedoka HF i svjedoka HI žalili na maltretiranje od strane vojne policije 7. brigade koja se nalazila u muzičkoj školi u Zenici i da su upravo takve izjave zarobljenika HVO-a bile motiv za dolazak svjedoka HF i svjedoka HI u Muzičku školu.

1218. Na osnovu sadržaja zapečaćenog dokaznog predmeta P 264 potkrijepljenog gore navedenim dokazima, na osnovu Blaškićevog dopisa Komandi 3. korpusa od 7. maja 1993. te činjenice da je optuženi Hadžihasanović, nakon svog razgovora sa svjedokom HI vođenog 7. maja 1993., svjedoku HF dao zadatak da ode u Muzičku školu,²⁶⁸⁹ Vijeće se uvjerilo van razumne sumnje da je od 8. maja 1993. bilo razloga da optuženi Hadžihasanović zna da njegovi potčinjeni u muzičkoj školi u Zenici, upustivši se u fizičko nasilje, čine krivična djela okrutnog postupanja. Valja napomenuti da ti dokazi ne daju nikakva saznanja o tome kakvi su bili životni uslovi zatočenika u Muzičkoj školi.

1219. Hadžihasanovićeva odbrana tvrdi da su, čim je optuženi Hadžihasanović negdje između kraja aprila 1993. i juna 1993. saznao za glasine o zatočavanju ljudi u Muzičkoj školi i okrutnom postupanju s njima u tom objektu, Muzičku školu u Zenici obišli, sa jedne strane, njegov zamjenik Džemal Merdan, te sa druge strane svjedok HF i njegovo osoblje, koji su obavili inspekciju objekta i djelatnosti u njemu. Međutim, uprkos njihovim višekratnim obilascima, jedan od kojih je uključivao inspekciju svih prostorija Škole, oni nikad ondje nisu vidjeli zatvorenike, s izuzetkom jedne prilike kada je svjedok HF, zajedno sa svjedokom HI, vidio jednog zatočenika koji se nije žalio na okrutno postupanje. U potvrdu svojih navoda Hadžihasanovićeva odbrana se poziva na svjedoke odbrane Džemala Merdana i svjedoka HF.²⁶⁹⁰

1220. Rekonstruiravši hronologiju zatočavanja zarobljenika u Muzičkoj školi u periodu od aprila do juna 1993., Vijeće će sada razmotriti utemeljenost izjava Džemala Merdana i svjedoka HF o njihovim obilascima Muzičke škole. Naime, kako je već pokazano, iz svjedočanstava bivših zatvorenika iz Muzičke škole proizlazi da su, u periodu od 18. aprila do 20. augusta 1993., u podrumu Škole konstantno držani zatočenici, broj kojih je varirao od desetak do tridesetak, pri čemu je na mjesto svakog zarobljenika koji bi otišao sistematski bio doveden novi,²⁶⁹¹ s izuzetkom perioda od

²⁶⁸⁹ Dodatak 1 (zapečaćen) Prilogu E dokaznog predmeta P 371.

²⁶⁹⁰ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 895-901 i 905-910.

²⁶⁹¹ Vidi *supra*, par. 1190.

Prijevod

11. juna do 15. juna 1993. godine.²⁶⁹² Inače, ni Džemal Merdan ni svjedok HF nisu naveli tačne datume svojih obilazaka Škole. Naime, Džemal Merdan je izjavio da je u periodu od aprila do juna 1993. u Muzičkoj školi bio dva puta, prvi put zajedno s predstavnicima međunarodne zajednice, a drugi put u obilasku koji je izvršio *ad hoc* na insistiranje međunarodne zajednice.²⁶⁹³ Svjedok HF je pak izjavio da je u Muzičku školu prvi put došao sa svjedokom HI, negdje u aprilu ili maju 1993., te da je nakon toga izvršio dva ili tri lična obilaska, no nije precizirao njihove datume.²⁶⁹⁴ Svjedok HF je izjavio da je i svom osoblju izdavao naloge za inspekcijske obilaske Muzičke škole, ali bez naznake kada je to bilo.²⁶⁹⁵ Iako se ne može precizno datirati ni taj veći broj obilazaka koje su izvršila dva predmetna svjedoka i njihovo osoblje, iz gore razmotrenih dokaza uključujući i izjave predmetnih svjedoka, može se posrednim putem izvesti zaključak da je nemoguće da su se svi ti obilasci zbili u periodu od 11. do 15. juna 1993. godine. Stoga, pod pretpostavkom da dva predmetna svjedoka jesu vršili obilaske Muzičke škole, Vijeće smatra u najmanju ruku čudnim što oni ni u jednoj od tih prilika nisu utvrdili prisustvo bilo kakvih zatočenika u muzičkoj školi u Zenici.

1221. Činjenicu da je optuženi Hadžihasanović znao da Muzička škola u Zenici služi kao zatočenički centar za civile nemuslimane i vojnike HVO-a, te da je bilo razloga da zna da su oni tamo podvrgnuti okrutnom postupanju, potkrepljuje i svjedočenje Vlade Adamovića, istražnog sudije Okružnog vojnog suda u Zenici 1993. i 1994. godine. Svjedok Vlado Adamović u sudnici je izjavio da je u vojnom sudu dobio privatne prijave od više osoba o tome da su njihovi bližnji uhapšeni i odvedeni u Muzičku školu u Zenici.²⁶⁹⁶ Budući da kao istražni sudija nije bio ovlašten za pokretanje krivičnog postupka, on je te građane upućivao u Okružno vojno tužilaštvo u Zenici koje je bilo nadležno mjesto za takve prijave. Sam je u više navrata pokušavao obići Muzičku školu, ali mu ABiH nije dozvoljavala ulazak u zgradu.²⁶⁹⁷ Prilikom jednog sastanka u hotelu “Internacional” u Zenici koji su sazvali članovi Posmatračke misije EZ-a i tadašnji predsjednik zeničkog okružnog vojnog suda, Vlado Adamović se obratio optuženom Hadžihasanoviću i upozorio ga na Muzičku školu u Zenici. Prenio mu je na što su mu se žalili građani, odnosno da vojska odvodi

²⁶⁹² Vidi *supra*, par. 1190.

²⁶⁹³ Džemal Merdan, T(f) 13632.

²⁶⁹⁴ Svjedok HF, T(f) 17187 do 17188 i 17214 do 17215.

²⁶⁹⁵ Svjedok HF, T(f) 17188 i 17259.

²⁶⁹⁶ Vlado Adamović, T(f) 9477.

²⁶⁹⁷ Vlado Adamović, T(f) 9477 do 9478.

ljude u Muzičku školu, gdje te ljude premlaćuju držalima lopate i drugim predmetima.²⁶⁹⁸ Optuženi Hadžihasanović mu je odgovorio "da je on to čuo, da je ispitao ili ispituje".²⁶⁹⁹ Nije na odmet ponoviti da su se upozorenja Vlade Adamovića odnosila na fizičko nasilje kojem su izloženi zatvorenici u Školi, a ne na loše životne uslove zatočenika.

1222. I Hadžihasanovićeva odbrana i odbrana optuženog Kubure na to uzvraćaju argumentom da su se upozorenja s kojima se Vlado Adamović obratio optuženom Hadžihasanoviću odnosila samo na glasine u vezi s Muzičkom školom koje su tada kolale gradom. Odbrana optuženog Kubure dodaje da saznanje samo o glasinama nije dovoljan osnov da bi se smatrao ostvarenim uslov elementa svijesti iz člana 7(3) Statuta.²⁷⁰⁰

1223. Vijeće se slaže s gledištem odbrane optuženog Kubure da informacije koje prenose puke ulične glasine nisu dovoljan osnov da bi se potvrdila *mens rea* nadređenog u smislu člana 7(3) Statuta. Međutim, Vijeće konstatuje da se u ovom slučaju ono što je svjedok Vlado Adamović prenio optuženom Hadžihasanoviću baš i ne može smatrati prenošenjem pukih glasina, nego upravo prijavama o hapšenjima i okrutnom postupanju u Muzičkoj školi, a s kojima su se osobe bliske nestalima privatno obratile istražnom sudiji zeničkog okružnog vojnog suda.²⁷⁰¹ Vijeće je mišljenja da je ta informacija, kako u pogledu sadržaja tako i u pogledu izvora, bila takvog karaktera da je optuženi Hadžihasanović njome u najmanju ruku bio upozoren na stvarnu i neposrednu mogućnost da njegovi potčinjeni u Muzičkoj školi učestvuju u okrutnom postupanju, odnosno da se spremaju da to čine, te da je trebalo da mu ona bude razlog da otvori istragu u tom smislu sa ciljem da provjeri da li su krivična djela već počinjena ili se njihovo činjenje tek sprema.

1224. Koliko god je upozorenje Vlade Adamovića u vezi sa zlostavljanjem u Muzičkoj školi moglo optuženom Hadžihasanoviću biti dovoljno da zaključi da njegovi potčinjeni čine djela okrutnog postupanja ili se na takve čine spremaju, Vijeće ipak mora da konstatuje da je problematičan datum susreta Vlade Adamovića i

²⁶⁹⁸ Vlado Adamović, T(f) 9480 do 9481, 9580 i T(e) 9483.

²⁶⁹⁹ Vlado Adamović, T(f) 9481.

²⁷⁰⁰ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 915-917 i 944; Završni podnesak Kuburine odbrane, par. 128-138.

²⁷⁰¹ Shodno tome, Vijeće ne dijeli mišljenje svjedoka Alastaira Duncana da je dužnost pretpostavljenoga da otvori istragu kako onda kada informacija koja je doprla do njega potiče iz strukture njegovog komandnog lanca, tako i onda kada je tu informaciju dobio putem sredstava javnog informisanja, npr. radija ili televizije: T(e) 7419 do 7420.

Prijevod

optuženog Hadžihasanovića. Vlado Adamović je izjavio da se ne sjeća kojeg je dana sastanak održan, ali se sjeća da je to bilo 1993. godine, i da je među prisutnima bio svjedok HI.²⁷⁰² Budući da je svjedok HI u Zenicu došao u februaru 1993.,²⁷⁰³ logično je zaključiti da se predmetni sastanak odigrao nakon tog vremena. Inače, okolnost da su nezvanične prijave bližnjih koje je dobio Vlado Adamović govore o većem broju hapšenja sugerise da su se te prijave dogodile nakon borbi između HVO-a i ABiH u zeničkom regionu. Analiza dokaza koje su strane predočile na suđenju ne upućuje, međutim, ni na kakve borbe između HVO-a i ABiH u toj geografskoj zoni u periodu od februara 1993. i druge polovine aprila 1993. godine,²⁷⁰⁴ nego na novo izbijanje sukoba između dviju vojski počevši od druge polovine aprila 1993. godine, nakon čega su uslijedila hapšenja vojnika HVO-a od strane ABiH u regionu Zenice, Viteza i Busovače.²⁷⁰⁵ Osim toga, pred Vijećem nije svjedočio nitko od ljudi uhapšenih u periodu od februara 1993. do druge polovine aprila 1993. godine.²⁷⁰⁶ Shodno svemu tome, Vijeće je mišljenja da postoji velika vjerovatnost da se razgovor između Vlade Adamovića i optuženog Hadžihasanovića odigrao krajem aprila ili tokom maja 1993. godine.

1225. Sada Vijeće će sada ispitati da li se na osnovu okolnosti puštanja na slobodu Ante Viskovića, bivšeg načelnika službi bezbjednosti MUP-a, može zaključiti da je optuženi Hadžihasanović znao ili da je bilo razloga da zna da su u Muzičkoj školi počinjena djela okrutnog postupanja. Kako je već spomenuto,²⁷⁰⁷ nakon otmice Ante Viskovića, njegova supruga obratila se MUP-u i prenijela informaciju da je njen suprug zatočen u Muzičkoj školi. MUP je na to bezuspješno pokušavao stupiti u kontakt s Halilom Brzinom, pomoćnikom komandanta 7. brigade za poslove logistike, a prijavu povodom istoga dostavio je i zapovjedniku vojne policije 3. korpusa. Neko iz 3. korpusa odgovorio mu je da će informacija biti provjerena. Međutim, ne dobivši nakon toga nikakve nove informacije ni od 3. korpusa ni od 7. brigade, MUP se obratio optuženom Hadžihasanoviću lično. Na njegovu intervenciju, krajem maja

²⁷⁰² Vlado Adamović, T(f) 9480 i 9580.

²⁷⁰³ DH 2098 (zapečaćen), par. 1.

²⁷⁰⁴ Na osnovu dokaza koji su uvršteni u spis na prijedlog strana u postupku, Vijeće napominje da su jedine borbe koje je 3. korpus ABiH vodio u srednjoj Bosni u periodu od februara do aprila 1993. bile borbe sa Srbima u zonama Visokog i Bijelog Bučja u martu 1993.: P 720; P 746; P 737 i P 538. Budući da te dvije geografske zone nisu u blizini zeničkog regiona, Vijeće smatra da postoji veoma mala vjerovatnoća da su se prijave u Zenici koje su doprle do okružnog istražnog sudije nadležnog za Zenicu, odnosile na hapšenja koja su se vršila nakon borbi u zoni Visokog i Bijelog Bučja.

²⁷⁰⁵ Napetosti između HVO-a i ABiH u regionu Travnika obnovile su se počevši od 13. aprila 1993.: vidi naročito P 218; P 315; P 620; P 623 i P 594.

²⁷⁰⁶ Vidi *supra*, fusnota 2592.

²⁷⁰⁷ Vidi *supra*, par. 1207.

Prijevod

1993., Anto Visković je pušten na slobodu.²⁷⁰⁸ Nakon oslobađanja, Anto Visković je u MUP-u izjavio da je bio zatočen u podrumu Muzičke škole, da su ga ponižavali i tukli. Anto Visković želio je i zahvaliti optuženom Hadžihasanoviću misleći da je njegovo puštanje na slobodu rezultat Hadžihasanovićeve intervencije.²⁷⁰⁹ Nakon Viskovićeva puštanja na slobodu, životni uslovi za zatočenike u Muzičkoj školi privremeno su se poboljšali. Naime, u trenutku puštanja na slobodu pomenutog Viskovića, Jusuf Karalić – koji je u Muzičkoj školi bio prisutan i prije toga – prvi se put zatočenicima predstavio u svojstvu zapovjednika vojne policije 7. brigade, obrativši im se i s uvjerenjima da zatočenici ubuduće neće imati razloga za zabrinutost.²⁷¹⁰ Nakon te intervencije, jedan stražar koji je ušao u ćeliju kako bi tukao zatočenike bio je kažnjen, a pred vratima te ćelije na smjenu su stražu držala tri nova čuvara kako bi se spriječilo da u nju uđu i zatočenike tuku drugi muslimanski vojnici iz Muzičke škole.²⁷¹¹ Jusuf Karalić je pokrenuo i istragu o imovini oduzetoj zatočenicima, a nakon što je ova nađena, vratio ju je zatočenicima.²⁷¹² Isto tako, zatočenicima je bilo dozvoljeno da im porodice donose odjeću i hranu.²⁷¹³

1226. Na osnovi tih činjenica, Hadžihasanovićeva odbrana tvrdi da Jusuf Karalić, iako je bio komandant centra u Muzičkoj školi u trenutku dolaska onamo Krune Rajića, odnosno 23. aprila 1993., sve do puštanja Ante Viskovića na slobodu nije znao da su zatočenici u Muzičkoj školi žrtve okrutnog postupanja.²⁷¹⁴

1227. U vezi s pitanjem prisutnosti Jusufa Karalića u Muzičkoj školi prije puštanja Ante Viskovića na slobodu, Vijeće je saslušalo samo jednog svjedoka, Kruno Rajića. Kruno Rajić je izjavio da je, od trenutka kad je doveden u Muzičku školu pa do puštanja Ante Viskovića na slobodu, često viđao Jusufa Karalića i da je Karalić mogao da vidi ozljede nanijete zatočenicima u noćnim premlaćivanjima.²⁷¹⁵ Međutim, iskaz Krune Rajića protivrječan je utoliko što je istovremeno izjavio da misli da Jusuf Karalić do puštanja Ante Viskovića na slobodu nije znao za pojave okrutnog

²⁷⁰⁸ Kruno Rajić je izjavio da je Anto Visković pušten oko mjesec dana nakon njegovog dolaska u Školu: T(f) 1813. Kruno Rajić je u Muzičku školu doveden 23. aprila 1993.: T(f) 1795.

²⁷⁰⁹ Svjedok ZN, T(f) 5277 do 5878. Vidi i Prilog B (zapečaćen), str. 2, dokaznog predmeta P 371.

²⁷¹⁰ Kruno Rajić, T(f) 1844 i 1857 do 1858; P 401 (zapečaćen), par. 17-18. Jusuf Karalić je bio zapovjednik vojne policije 7. brigade: P 727; P 708; P 706.

²⁷¹¹ Kruno Rajić, T(f) 1845; P 401 (zapečaćen), par. 17-18.

²⁷¹² Kruno Rajić, T(f) 1812, 1845 i 1853 do 1854; P 401 (zapečaćen), par. 18.

²⁷¹³ Kruno Rajić, T(f) 1845.

²⁷¹⁴ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 923-925.

²⁷¹⁵ Kruno Rajić, T(f) 1844, 1856 do 1858 i 1860 do 1861.

postupanja.²⁷¹⁶ Budući da njegov iskaz nema potkrepu ni u jednom drugom dokazu i da je u ovom pogledu protivrječan, Vijeće ne može da ga smatra vjerodostojnim u vezi s pitanjem da li je Jusuf Karalić bio ili ne informisan o pojavama okrutnog postupanja u Muzičkoj školi prije nego što je krajem maja 1993. preduzeo gore pomenute mjere. Međutim, Vijeće se ipak zapitalo o razlozima koji su Jusufa Karalića potaknuli na te mjere. Moguće je da je Jusuf Karalić samoinicijativno odlučio da kazni svoje potčinjene za ranije ekscese. Alternativno, Vijeće konstatuje da su koraci koje je Jusuf Karalić preduzeo kako bi se poboljšali uslovi zatočeništva uslijedili neposredno nakon puštanja Ante Viskovića na slobodu, a čega ne bi bilo da nije bilo intervencije optuženog Hadžihasanovića. Jedna od mogućih hipoteza jeste i to da je Jusuf Karalić ukoren od strane nekoga od svojih pretpostavljenih. Međutim, dokazi predočeni na suđenju ne pružaju Vijeću osnovu za zaključak da je Komanda 3. korpusa ukorila Jusufa Karalića, tako da se samo na osnovu dokaza razmotrenih u ovom paragrafu ne može zaključiti van razumne sumnje da je optuženi Hadžihasanović znao ili da je bilo razloga da zna da se njegovi potčinjeni u Muzičkoj školi spremaju da počine djela okrutnog postupanja ili da su ih već počinili.

1228. Vijeće će sada razmotriti tezu Hadžihasanovićeve odbrane da je manja grupa vojnika 7. brigade, među kojima Jasmin Isić, optuženom Hadžihasanoviću i Komandi 3. korpusa zatajila činjenicu da se u Muzičkoj školi drže zatočnici i da se s njima okrutno postupa.²⁷¹⁷

1229. Više svjedoka je u sudnici opisalo na koje su se sve načine vojnici u Muzičkoj školi dovijali da prikriju što se zapravo ondje događa. Na primjer, jedan je zatočenik ispričao da su mu, prije premještanja u KP dom u Zenici, vojni policajci naredili da se opere od krvi kojom je bio obliven.²⁷¹⁸ Drugi svjedok je, slično tome, izjavio da su zatočenike puštali da se “oporave” prije premještanja u KP dom u Zenici.²⁷¹⁹ Zatim, ispitivanja zatočenika koja je vodio Jasmin Isić, kao i radnje okrutnog postupanja kojima su ih podvrgavali odvijali su se noću,²⁷²⁰ a stražari su puštali glasnu muziku kako se ne bi čuli krici premlaćivanih zatočenika.²⁷²¹ Inače, svjedok Vlado Adamović je u svojem iskazu opisao obilazak Muzičke škole koji je obavio u pratnji posmatrača

²⁷¹⁶ Kruno Rajić, T(e) 1826.

²⁷¹⁷ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 935-943.

²⁷¹⁸ Svjedok XA, T(f) 1456 do 1457.

²⁷¹⁹ Kruno Rajić, T(f) 1826.

²⁷²⁰ Kruno Rajić, T(f) 1800; P 401 (zapečaćen), par. 15.

²⁷²¹ P 402 (zapečaćen), par. 18; P 353, par. 2832.

Prijevod

PMEZ-a koji su tražili nekog Markovića. Toga dana posmatrači nisu našli traženu osobu, ali, mjesec dana kasnije, jedan od njih je Vladu Adamovića informisao da je predmetni Marković nađen i da je zaista bio zatočen u Muzičkoj školi u trenutku njihove prve posjete, ali da su ga sakrili na tavan Škole.²⁷²² Slično tome, dva svjedoka su izjavila da su, prije posjete MKCK-a, sve zatočenike osim trojice premjestili na neko drugo mjesto i, nakon što su posjetioci otišli, ponovo ih doveli u podrum Muzičke škole.²⁷²³ Vijeće ovdje napominje da su svjedoci izjavili da su premještanja zatočenika van Škole bila organizovana samo u prilikama posjeta međunarodnih organizacija, ali ne i za vrijeme obilazaka Škole od strane članova Komande 3. korpusa. Najzad, predloženo je više dokaza koji upućuju na to da su međunarodne organizacije imale vrlo ograničen pristup Muzičkoj školi.²⁷²⁴ Na primjer, MKCK-u je pristup u Muzičku školu uvijek bio odbijan, s izuzetkom jedne posjete u maju 1993. godine.²⁷²⁵

1230. Mada ovdje iznijeti dokazi ukazuju na nastojanja vojnika u Školi da prikriju djela okrutnog postupanja sa zatočenicima, Vijeće je mišljenja da ta okolnost nema nikakav uticaj na krivičnu odgovornost optuženog Hadžihasanovića, zbog toga što je on, kako je već opisano,²⁷²⁶ iz izvora van 7. brigade, tj. od strane PMEZ-a, HVO-a, sudije Vlade Adamovića i svjedoka HF, visokog oficira iz Komande 3. korpusa, bio informisan o tome da njegovi potčinjeni u Muzičkoj školi vrše radnje okrutnog postupanja. Dakle, u pogledu ovog pitanja, Vijeće odbacuje navode Hadžihasanovićeve odbrane.

c. Preduzete mjere

1231. Budući da je dokazano van razumne sumnje da je, od 8. maja 1993., bilo razloga da optuženi Hadžihasanović zna da njegovi potčinjeni u muzičkoj školi u Zenici vrše djela okrutnog postupanja, što važi za fizičko nasilje, ali ne i za loše životne uslove zatočenika, njegova dužnost je bila da preduzme nužne i razumne mjere kako bi obustavio zlostavljanje, kaznio njegove počinioce, te spriječio da se pojave okrutnog postupanja ponavljaju i ubuduće.

²⁷²² Vlado Adamović, T(f) 9482 do 9483.

²⁷²³ Kruno Rajić, T(f) 1822; P 401 (zapečaćen), par. 23-25.

²⁷²⁴ P 168 (Izvještaj Centra za ljudska prava Ujedinjenih nacija od 4. oktobra 1993.), str. 6 i 9; P 366 (5. periodični izvještaj Komisilje za ljudska prava Ujedinjenih nacija o stanju ljudskih prava na teritoriji bivše Jugoslavije od 17. novembra 1993.) par. 41.

²⁷²⁵ P 670; Prilog C (zapečaćen) dokaznog predmeta P 371; P 165, str. 00080589.

²⁷²⁶ Vidi *supra*, par. 1218 i 1223.

1232. Shodno zaključku da je efektivna kontrola optuženog Hadžihasanovića nad počinocima krivičnih djela izvršenih u Školi potvrđena, Vijeće smatra da nema nikakve sumnje o tome da je optuženi Hadžihasanović bio u mogućnosti da spriječi sva kršenja međunarodnog humanitarnog prava u Muzičkoj školi. Vijeće podsjeća da Hadžihasanovićeva odbrana nije ni pokušavala da tvrdi suprotno.

1233. Hadžihasanovićeva odbrana tvrdi da su bile preduzete sve preventivne i razumne mjere kako bi se postiglo da se sa civilnim stanovništvom i ratnim zarobljenicima postupa u skladu s normama međunarodnog humanitarnog prava.²⁷²⁷ Ona ističe da je optuženi Hadžihasanović, čim je saznao za navode o okrutnom postupanju, odmah preduzeo mjere da te navode provjeri: pomoćnik komandanta za vojnu bezbjednost 3. korpusa, zatražio je od Nesiba Talića, pomoćnika komandanta za bezbjednost 7. brigade, izvještaj o stanju u Školi, a svjedok HF, upravo kao i Džemal Merdan, u više su navrata obavili inspeksijske obilaske Muzičke škole.²⁷²⁸ Najzad, Hadžihasanovićeva odbrana tvrdi da je, nakon što su u decembru 1993. otkrivena djela okrutnog postupanja u Muzičkoj školi, Nesib Talić bio smijenjen s dužnosti.²⁷²⁹

1234. Kao što je već zaključeno, Vijeće za početak podsjeća na to da je optuženi Hadžihasanović, time što se starao za sprovođenje sistema kažnjavanja u vojsci i preduzimao mjere opšteg karaktera sa ciljem naročito da među svojim potčinjenima obezbijedi poštovanje odredbi Ženevskih konvencija i drugih instrumenata međunarodnog humanitarnog prava u pogledu postupanja sa ratnim zarobljenicima i civilnim stanovništvom, pokazao da nastoji u 3. korpusu uspostaviti disciplinski okvir koji će omogućiti da se sprečavaju i kažnjavaju nedozvoljene radnje njegovih potčinjenih.²⁷³⁰ Nakon ove konstatacije, Vijeće će ispitati da li je optuženi preduzimao i konkretne nužne i razumne mjere za sprečavanje krivičnih djela i kažnjavanje njihovih počinitelaca.

1235. U smislu mjera koje je optuženi Hadžihasanović navodno preduzeo, Hadžihasanovićeva odbrana ističe to da je pomoćnik komandanta 3. korpusa zadužen za vojnu bezbjednost Nesibu Taliću, pomoćniku komandanta za vojnu bezbjednost 7. brigade, naredio da mu podnese izvještaj o situaciji u Muzičkoj školi.²⁷³¹ Odbrana

²⁷²⁷ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 882-884.

²⁷²⁸ *Ibid.*, par. 895-912.

²⁷²⁹ *Ibid.*, par. 942.

²⁷³⁰ Vidi *supra*, par. 856-859 i 1161-1167.

²⁷³¹ Svjedok HF, T(f) par. 17185.

Prijevod

navodi i to da je Nesib Talić, izvršavajući to naređenje, oficira za bezbjednost 3. korpusa informisao o tome da se ljudi odvođe u Školu sa ciljem prikupljanja informacija, ali da vrijeme koje provedu u pritvoru nikad nije duže od zakonom propisana tri dana, čime se istovremeno sugerisalo da su ti ljudi hapšeni iz legitimnih razloga²⁷³² i da nisu izloženi nikakvom zlostavljanju.²⁷³³

1236. Vijeće konstatuje da je svjedok HF, visoki oficir iz Komande 3. korpusa, predmetnu mjeru opisao na isti način kao Hadžihasanovićeve odbrane.²⁷³⁴ Međutim, Vijeće napominje da izjave svjedoka HF ne nalaze potkrepu u ostalim dokazima. Sa druge strane, Vijeće konstatuje da je, u trenutku kada je Nesib Talić podnio izvještaj o rezultatima istrage, optuženi Hadžihasanović već iz raznih izvora van svog komandnog lanca bio informisan o tome da vojnici 7. brigade u Zenici otimaju ljude i odvođe ih u Muzičku školu, i to iz razloga koji se ne mogu pravdati osnovanom sumnjom o počinjenju kažnjive radnje, dakle, da se ljudi neovlašteno hapse.²⁷³⁵ To saznanje, alarmantno samo po sebi, te okolnost da je Hadžihasanović tu informaciju dobio u više navrata i iz različitih izvora, povlačilo je i njegovu dužnost da se ne zadovolji samo zaključcima istrage. Štaviše, kako je već zaključeno, optuženi Hadžihasanović je već 8. maja 1993. raspolagao je alarmantnim informacijama o tome da njegovi potčinjeni u Muzičkoj školi čine djela okrutnog postupanja, tako da ni u kojem slučaju nije mogao smatrati da je istragom Nesiba Talića posao završen. Što se tiče argumenta Hadžihasanovićeve odbrane da su, nakon te istrage, Džemal Merdan i svjedok HF preduzeli dodatne nužne i razumne mjere sa ciljem provjere navoda o okrutnom postupanju time što su izvršili obilazak Škole, Vijeće upućuje na svoje zaključke već iznijete u dijelu Presude koji se odnosi na saznanja optuženog Hadžihasanovića.²⁷³⁶ Na osnovu tih zaključaka, Vijeće odbacuje argumentaciju Hadžihasanovićeve odbrane o ovom pitanju.

²⁷³² Vidi *supra*, par. 1175.

²⁷³³ Svjedok HF, T(f) 17185.

²⁷³⁴ Svjedok HF, T(f) 17185 do 17186.

²⁷³⁵ Kruno Rajić, T(f) 1815 do 1816 (pritužba supruge Krune Rajića Džemalu Merdanu); svjedok ZN, T(e) 5278 (pritužba supruge Ante Viskovića MUP-u i intervencija MUP-a kod optuženog Hadžihasanovića tragom te pritužbe); Dodatak 1 (zapečaćen) Prilogu E dokaznog predmeta P 371 (prijava koju su mjesni štab Civilne zaštite i rimokatolička župa Čajdraš 6. maja 1993. uputili Komandi 3. korpusa); P 685 (pritužba pukovnika Blaškića od 26. maja 1993. naslovljena na Komandu 3. korpusa); P 593 (pritužba pukovnika Blaškića od 7. maja 1993. naslovljena na Komandu 3. korpusa). Vijeće napominje da, iako svjedok HF nije precizirao kada je Nesib Talić prosljedio zaključke istrage koju je proveo, iz njegovih izjava može da se zaključi da je to bilo neposredno prije prve posjete svjedoka HF Muzičkoj školi 8. maja 1993.: svjedok HF, T(f) 17185 do 17187.

²⁷³⁶ Vidi *supra*, par. 1220.

1237. Zatim, mada je Nesib Talić, pomoćnik komandanta za vojnu bezbjednost 7. brigade, zaista bio smijenjen sa dužnosti, Vijeće konstatuje da je ta mjera preduzeta vrlo kasno, u decembru 1993., odnosno više od šest mjeseci nakon što je optuženi Hadžihasanović bio informisan o pojavama okrutnog postupanja nad zatočenicima u Muzičkoj školi.²⁷³⁷

1238. Pored toga, više svjedoka je u sudnici izjavilo da Komanda 3. korpusa nije pokrenula nikakav, bilo disciplinski bilo krivični postupak, protiv počinilaca inkriminiranih radnji. Na primjer, Osman Hasanagić, oficir 7. brigade za pravne poslove, potvrdio je da njegovo odjeljenje nikad, ni nakon njegovog stupanja na tu dužnost ni prije toga, nije rješavalo o prekršajima pripadnika 7. brigade počinjenim protiv civila.²⁷³⁸ Zatim, Vlado Adamović, istražni sudija Okružnog vojnog suda u Zenici 1993. i 1994. godine, izjavio je da nema saznanja o tome da je tragom privatnih prijava civila u vezi s okrutnim postupanjem u muzičkoj školi u Zenici ikad bio otvoren ijedan predmet.²⁷³⁹ Hilmo Ahmetović, sudija Okružnog vojnog suda u Zenici u periodu od oktobra 1993. do jula 1996. takođe je potvrdio da do njega nikad nije stigla nikakva krivična prijava u vezi s Muzičkom školom.²⁷⁴⁰ Svjedok HF potvrđuje da Komanda 3. korpusa nije podnijela nijednu krivičnu prijavu u vezi s počinocima okrutnog postupanja u Školi.²⁷⁴¹

1239. Najzad, činjenicu da u okviru 3. korpusa ili 7. brigade nije bila pokrenuta odgovarajuća istraga potvrđuje okolnost da sudske vlasti do 2001., dakle više od sedam godina nakon predmetnih događaja, nisu preduzimale nikakve korake protiv Jasmina Isića u vezi s njegovim aktivnostima u Muzičkoj školi.²⁷⁴² Vijeće naročito ističe da, suprotno tome što tvrdi odbrana optuženog Kubure, postupak pokrenut protiv Jasmina Isića nije rezultat inicijative 7. brigade ni ABiH. Odbrana optuženog Kubure tvrdi, pozivajući se na zapečaćene dokazne predmete DK 5 i DK 6 zavedene pod pečatom, te na iskaze svjedoka Vlade Adamovića i Sulejmana Kapetanovića, da su 1993. godine prijave građana u vezi sa Muzičkom školom prosljeđivane zeničkom okružnom vojnom tužiocu.²⁷⁴³ Međutim, analiza dokaza uvrštenih u spis pokazuje da su mnogi predmeti koje je otvorilo Okružno vojno tužilaštvo u Zenici preuzeti od

²⁷³⁷ Safet Junuzović, T(f) 18556; P 498.

²⁷³⁸ Osman Hasanagić, T(f) 18900 do 18901 i 18907.

²⁷³⁹ Vlado Adamović, T(f) 9482.

²⁷⁴⁰ Hilmo Ahmetović, T(f) 16217.

²⁷⁴¹ Svjedok HF, T(f) 17259.

²⁷⁴² DK 5 (zapečaćen); DK 6 (zapečaćen); Kruno Rajić, T(f) 1854; Osman Hasanagić, T(f) 18902.

²⁷⁴³ Završni podnesak Kuburine odbrane, par. 158.

Prijevod

tužilaštava koja su djelovala u zonama ranije pod kontrolom HVO-a,²⁷⁴⁴ nakon razmjene spisa između dviju vlasti do koje je došlo nakon potpisivanja Dejtonskih sporazuma i osnivanja kantona 1996. godine.²⁷⁴⁵ Među predmetima na taj način razmijenjenim 1996. godine, nalazi se i predmet u vezi s istragom protiv Jasmina Isića i njegovih aktivnosti u Muzičkoj školi.²⁷⁴⁶ Dakle, sve do 1996. godine, taj se predmet vodio u nadležnosti vojnog tužilaštva u Vitezu, a ne vojnog tužilaštva u Zenici.²⁷⁴⁷ Štaviše, dokazi upućuju na to da su 1993. i 1994. godine izbjegli bosanski Hrvati prijave u vezi s Muzičkom školom podnosili u opštinama Vitez i Kiseljak.²⁷⁴⁸ Na osnovi ove analize, Vijeće zaključuje da nije moguće da su krivične prijave u vezi sa fizičkim zlostavljanjem zatočenika u Muzičkoj školi bile podnijete na inicijativu 7. brigade ili 3. korpusa.

1240. Dakle, Vijeće se uvjerilo van razumne sumnje da optuženi Hadžihasanović, iako je već 8. maja 1993. bilo razloga da zna da njegovi potčinjeni u Muzičkoj školi vrše djela okrutnog postupanja putem fizičkog nasilja, nije ispunio službenu dužnost koja proizlazi iz njegovog svojstva nadređenoga, tj. dužnost da preduzme razumne i nužne mjere sa svrhom kažnjavanja počinitelja tih radnji i sprečavanja sličnih radnji. Naime, optuženi Hadžihasanović nije uložio istinski napor da po tim pritužbama o okrutnom postupanju pokrene odgovarajuću istragu, iako je takva istraga mogla da bude način da se otkrije identitet lica odgovornih za to zlostavljanje. Pored toga, on nije ispunio svoju službenu dužnost, koja proističe iz njegovog svojstva nadređenog, da preduzme sve odgovarajuće mjere kako bi se stalo na kraj zlostavljanju koje su njegovi potčinjeni vršili nad zatočenicima. Takođe, on nije ispunio ni svoju obavezu da kazni vojnike za koje bi se – da jeste pokrenuo istragu – utvrdilo da su odgovorni za to zlostavljanje, odnosno da preduzme mjere da se oni kazne. Najzad, svakako treba da se naglasi da, time što nije kaznio izvršioce počinjenih krivičnih djela, optuženi Hadžihasanović nije ispunio niti svoju dužnost da u Muzičkoj školi u budućnosti spriječi činjenje djela okrutnog postupanja prema civilima, bosanskim Hrvatima i Srbima, te prema ratnim zarobljenicima zatočenim u Muzičkoj školi.

²⁷⁴⁴ Posrijedi su opštine Vitez, Žepče, Busovača, Novi Travnik, Kiseljak i dio Gornjeg Vakufa.

²⁷⁴⁵ Sulejman Kapetanović, T(e) 3816 i T(f) 3895 do 3896, 3913 do 3914. Vidi i *supra*, par. 901 i 917.

²⁷⁴⁶ Sulejman Kapetanović, T(f) 3895 do 3896, 3913 do 3914 i 3921 do 3922.

²⁷⁴⁷ DK 5 (zapečaćen); DK 6 (zapečaćen), str. 5; Sulejman Kapetanović, T(f) 3913 do 3914, 3921 do 3922

²⁷⁴⁸ DK 6 (zapečaćen), str. 5; Sulejman Kapetanović, T(e) 3816 do 3817. Krno Rajić je u januaru 1994. podnio prijavu o zlostavljanjima u Muzičkoj školi nadležnim organima HVO-a, T(f) 1850.

iv) Nalazi Vijeća u vezi s odgovornošću Amira Kuburea. Efektivna kontrola Amira Kubure nad počinocima predmetnih krivičnih djela

1241. Vijeće je već utvrdilo su djela okrutnog postupanja navedena u paragrafu 42(a) Optužnice počinili vojnici 7. brigade, uglavnom vojni policajci pod komandom 7. brigade. Budući da je već iznijelo zaključak da je optuženi Kubura od 12. aprila 1993. *de facto* bio komandant 7. brigade, pa tako i vojne policije 7. brigade,²⁷⁴⁹ Vijeće upućuje na ranije razmatranje u dijelu Presude koji se odnosi na ovo pitanje.

1242. Na primjer, Kubura je bio ovlašten da donosi odluke o preduzimanju disciplinskih mjera prema pripadnicima 7. brigade.²⁷⁵⁰ Isto tako, dužnost optuženog Kubure bila je da obezbijedi poštovanje međunarodnog humanitarnog prava među pripadnicima 7. brigade, te da preduzima rigorozne mjere u slučaju kršenja tih normi.²⁷⁵¹ Osim toga, on je imao i efektivnu kontrolu nad službom vojne bezbjednosti i vojnom policijom 7. brigade.

1243. Dakle, Vijeće zaključuje da je optuženi Kubura imao efektivnu kontrolu nad izvršiocima djela okrutnog postupanja, počevši od 12. aprila 1993. godine, te da je postojao odnos subordinacije u smislu člana 7(3) Statuta.

b. Saznanja Amira Kubure

1244. Tužilac navodi da je optuženi Kubura znao ili da je bilo razloga da zna da se njegovi potčinjeni spremaju na činjene krivičnih djela u Muzičkoj školi, odnosno da su ih već činili. U potkrepu tome tužilac se poziva na dva argumenta.

1245. Prvo, tužilac tvrdi da je komanda 7. brigade bila informisana o okrutnom postupanju sa zatočenicima u Muzičkoj školi.²⁷⁵² Ta se tvrdnja potkrepljuje okolnošću da se supruga Ante Viskovića sastala s Halilom Brzinom kako bi ga informisala o tome da je njen suprug zatočen u Muzičkoj školi,²⁷⁵³ te da je Anto Visković na kraju oslobođen upravo na intervenciju optuženog Hadžihasanovića.²⁷⁵⁴ Međutim, na

²⁷⁴⁹ Vidi *supra*, par. 350-380.

²⁷⁵⁰ P 472; P 500 str. 3; Osman Hasanagić, T(f) 18883 i 18884.

²⁷⁵¹ P 426; P 427.

²⁷⁵² Završni podnesak Tužilaštva, par. 237.

²⁷⁵³ Svjedok ZN, T(f) 5277.

²⁷⁵⁴ Svjedok ZN, T(f) 5277 do 5878.

Prijevod

osnovu predočenih dokaza, Vijeće napominje da je supruga Ante Viskovića sa Halilom Brzinom razgovarala o otmici svog supruga, a ne o okrutnom postupanju kojeg bi on bio žrtvom. Isto tako, Vijeće konstatuje da je Anto Visković prijavu MUP-u u vezi s okrutnim postupanjem kojim je bio podvrgnut podnio tek nakon što je oslobođen.²⁷⁵⁵ Najzad, Halil Brzina je i sam izjavio da nikad nije čuo za okrutno postupanje u Muzičkoj školi.²⁷⁵⁶ Dakle, s obzirom na te dokaze, Vijeće ne može da zaključi da je Halil Brzina imao informacije o tome da je Anto Visković u Muzičkoj školi bio podvrgnut fizičkom zlostavljanju te stoga odbacuje prvi argument tužioca.

1246. Drugo, tužilac tvrdi da su oficiri potčinjeni optuženom Kuburi vidjeli zlostavljanje zatočenika u Muzičkoj školi.²⁷⁵⁷ Tu se Tužilaštvo poziva na svjedočanstva svjedoka XA i još jednog svjedoka, koji su izjavili da su u Muzičkoj školi vidjeli - prvi - tri muškarca koji su “imali bolje uniforme od svih tih koji su tu bili”, te - drugi - “Isića i onog njegovog šefa”.²⁷⁵⁸ No, Vijeće primjećuje da to što oba svjedoka navode prisustvo osoba za koje se njima činilo da su oficiri nije nepobitna potvrda da su članovi komande 7. brigade bili prisutni u Školi i mogli vidjeti ozljede na zatočenicima. Isto tako, pozivajući se na iskaz svjedoka Ivana Bohutinskog, tužilac tvrdi da je Mahmut Karalić, ratni emir 7. brigade, bio prisutan u Muzičkoj školi i da je od svjedoka iznudio novac. Međutim, Ivan Bohutinski je izjavio samo to da je sa “g. Karalićem” razgovarao u okviru pregovora u vezi sa svojom razmjenom.²⁷⁵⁹ No već je dokazano da je u Školi bio prisutan “Jusuf Karalić”, zapovjednik vojne policije 7. brigade. Dakle, budući da nema potvrde u dokazima, Vijeće smatra da nije dokazano prisustvo u Muzičkoj školi ratnog emira 7. brigade, Mahmuta Karalića. Dakle, Vijeće odbacuje i drugi argument tužioca.

1247. Odbrana optuženog Kubure sa svoje pak strane osporava da je Kubura znao ili da je bilo razloga da zna za radnje okrutnog postupanja, a na osnovu sljedećih argumenata. Prvo, tužilac saznanja optuženog Kubure temelji na postojanju široko rasprostranjenih glasina, pri čemu su, sa jedne strane, dokazi tih navodnih glasina protivrječni, a sa druge strane, samo postojanje glasina nije dovoljno da bi se na

²⁷⁵⁵ Svjedok ZN, T(f) 5277 do 5278.

²⁷⁵⁶ DK 62, par. 23.

²⁷⁵⁷ Završni podnesak Tužilaštva, par. 238.

²⁷⁵⁸ Svjedok XA, T(e) 1456; P 401 (zapečaćen), par. 7 i 15. (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi, “Jasmin Isić and his boss”.

²⁷⁵⁹ Ivan Bohutinski, T(f) 4680 i T(e) 4683.

Prijevod

njemu utemeljila *mens rea* nadređenoga u smislu člana 7(3) Statuta.²⁷⁶⁰ Drugo, Muzičku školu su obilazile mnoge osobe, kako oficiri iz Komande 3. korpusa tako i međunarodne organizacije, ali niko od njih nije se obratio optuženom Kuburi.²⁷⁶¹ Treće, navodi o okrutnom postupanju jasno su omeđeni i u prostornom i u vremenskom smislu.²⁷⁶² Najzad, osobe odgovorne za rad Muzičke škole prikrivale su od optuženog Kubure informacije o fizičkom zlostavljanju.²⁷⁶³

1248. Što se tiče argumenta odbrane optuženog Kubure u vezi sa kruženjem glasina o okrutnom postupanju u Muzičkoj školi, Vijeće upućuje na već iznijete zaključke u vezi s istim pitanjem u dijelu Presude u kojem se razmatraju saznanja optuženog Hadžihasanovića.²⁷⁶⁴

1249. Vijeće ne smatra nevažnom činjenicu da niko od svjedoka koji su dolazili u Muzičku školu u Zenici²⁷⁶⁵ nije spomenuo da je lično od optuženog Kubure tražio dozvolu za obilazak Muzičke škole, od njega tražio da se otvori istraga, njemu podnio prijavu ili izvještaj o situaciji. Svjedoci iz redova međunarodnih posmatrača izjavili su da su se za dobivanje informacija o Muzičkoj školi ili dozvole za pristup u nju obraćali na Komandu 3. korpusa ili bili upućivani da se njoj obrate.²⁷⁶⁶ Objašnjenje za to može se naći u specifičnoj hijerarhijskoj strukturi sistema vojne bezbjednosti u 3. korpusu. Naime, kako je već spomenuto,²⁷⁶⁷ služba vojne bezbjednosti bila je organizovana po dvije hijerarhijske linije komandovanja. Po “vertikalnoj” komandnoj liniji, služba vojne bezbjednosti korpusa izvršavala je naređenja i uputstva Uprave za bezbjednost u Štabu Vrhovne komande. Po istoj toj vertikalnoj komandnoj liniji, služba bezbjednosti korpusa izdavala je naređenja njoj potčinjenim nižim jedinicama za bezbjednost. Po “horizontalnoj” komandnoj liniji, služba bezbjednosti korpusa izvršavala je naređenja komandanta korpusa. Tako je, na primjer, na nivou 7. brigade, Nesib Talić, pomoćnik komandanta za vojnu bezbjednost, odgovarao komandantu 7. brigade, ali i pomoćniku komandanta za bezbjednost 3. korpusa. Samo u ograničenom broju situacija, organi bezbjednosti nisu bili obavezni da podnose izvještaje

²⁷⁶⁰ Završni podnesak Kuburine odbrane, par. 128-138; Završna riječ Kuburine odbrane, T(f) 19321.

²⁷⁶¹ Završni podnesak Kuburine odbrane, par. 139-140.

²⁷⁶² Završni podnesak Kuburine odbrane, par. 143; Završna riječ Kuburine odbrane, T(f) 19322.

²⁷⁶³ Završni podnesak Kuburine odbrane, par. 156-157.

²⁷⁶⁴ Vidi *supra*, par. 1223.

²⁷⁶⁵ Vijeće ovdje misli prvenstveno na Vladu Adamovića, Larsa Baggesena, Džemala Merdana, svjedoka HF i svjedoka HI.

²⁷⁶⁶ Lars Baggesen, T(f) 7032; Vlado Adamović, T(f) 9479 do 9483; DH 2098 (zapečaćen), par. 12.

²⁷⁶⁷ Vidi *supra*, par. 327 i 333.

Prijevod

komandantu korpusa, komandantu brigade ili komandantu operativne grupe. Tako je, u ovom slučaju, Nesib Talić od pomoćnika komandanta za vojnu bezbjednost 3. korpusa dobio zadatak da provede istragu u Muzičkoj školi, te da upravo njemu podnese izvještaj o rezultatima istrage.²⁷⁶⁸ Postojanje te linije komunikacije, dakle, ne implicira nužno da je optuženi Kubura bio informisan o istrazi u vezi sa Muzičkom školom ni, *mutatis mutandis*, bilo o kojem drugom pitanju na koje se mogla primijeniti vertikalna komandna linija.

1250. Razmotrivši relevantne dokaze o eventualnim saznanjima optuženog Kubure, Vijeće zaključuje da tužilac nije dokazao van razumne sumnje da je optuženi Kubura, počevši od 12. aprila 1993., znao ili da je bilo razloga da zna da se njegovi potčinjeni spremaju na djela okrutnog postupanja u muzičkoj školi u Zenici ili da su ih već počinili. Shodno tome, Vijeće ne može optuženom Kuburi pripisati krivičnu odgovornost na osnovu člana 7(3) Statuta. Stoga nema potrebe da se razmatraju ostali konstitutivni elementi komandne odgovornosti u smislu Statuta.

v) Zaključci Vijeća

1251. Vijeće je mišljenja da nema dokaza da je optuženi Kubura znao ili da je bilo razloga da zna da se njegovi potčinjeni spremaju da počine krivična djela u muzičkoj školi u Zenici. Optuženom Kuburi ne može se, dakle, pripisati odgovornost za djelo navedeno u tački 4, paragrafima 41(a) i 42(a) Optužnice. Naprotiv, Vijeće zaključuje da je, od 8. maja 1993., bilo razloga da optuženi Hadžihasanović zna da njegovi potčinjeni, u muzičkoj školi u Zenici, čine djela okrutnog postupanja putem fizičkog nasilja, ali da on nije ispunio svoju obavezu u svojstvu nadređenog lica da pokrene odgovarajuću istragu o dotadašnjim činima okrutnog postupanja, da obustavi kršenja, da kazni njihove počinioce i da spriječi buduće čine okrutnog postupanja u muzičkoj školi u Zenici. Međutim, nije potvrđeno da je optuženi Hadžihasanović znao za loše životne uslove zatočenika u Muzičkoj školi. Optuženi Hadžihasanović smatra se, dakle, krivično odgovornim za okrutno postupanje na osnovima po kojima se tereti u tački 4, paragrafima 41(a) i 42(a) Optužnice, ali ne i na osnovu loših životnih uslova zatočenika.

---

²⁷⁶⁸ Svjedok HF, T(f) 17185.

d) Kasarna bivše JNA u Travniku

1252. U Optužnici se navodi da su pripadnici 17. brigade u maju 1993., u kasarni bivše JNA u Travniku, počinili ubistvo jednog zatočenog bosanskog Hrvata.²⁷⁶⁹ Vijeće napominje da je tužilac u svom Odgovoru na prijedloge za donošenje oslobađajuće presude priznao da ne može da dokaže da je jedan zatočeni Hrvat u maju 1993. pretučen nasrtn.²⁷⁷⁰ Dakle, Vijeće podsjeća na svoju Odluku po prijedlozima za donošenje oslobađajuće presude od 27. septembra 2004. i na svoju ocjenu u njoj da optuženi Hadžihasanović treba da se oslobodi po optužbi za predmetno krivično djelo ubistva u kasarni bivše JNA.²⁷⁷¹

1253. U Optužnici se navodi da su, u periodu od približno maja 1993. pa do 31. oktobra 1993., bosanski Hrvati i Srbi bili držani u zatočenju i redovno podvrgavani radnjama okrutnog postupanja u kasarni bivše JNA u Travniku, u kojoj su stražari bili i njome upravljali pripadnici 17. brdske brigade OG "Bosanska krajina". Vojnici 17. brigade tukli su zatočenike, što je bila redovna praksa. U Optužnici se navodi da je optuženi Hadžihasanović znao ili da je bilo razloga da zna da se pripadnici te jedinice, koja je bila pod njegovim rukovodstvom i efektivnom kontrolom, spremaju na planiranje, pripremanje ili činjenje djela okrutnog postupanja ili da su ih već počinili, a da on nije preduzeo nužne i razumne mjere kako bi spriječio buduće činjenje takvih radnji ili kaznio počinioce.²⁷⁷²

1254. Optuženi Hadžihasanović na tom se osnovu tereti za okrutno postupanje kao kršenje zakona i običaja ratovanja, sankcionisano članovima 3 i 7(3) Statuta i priznato zajedničkim članom 3 Ženevskih konvencija.

i) Argumenti strana

1255. Tužilac tvrdi da su zatočenici bili držani u podrumu jedne zgrade u sklopu kasarne bivše JNA u Travniku koja je bila baza 17. brigade, a gdje su ih redovno tukli pripadnici te brigade ili pripadnici vojne policije iste brigade.²⁷⁷³ Tužilac dodaje da je optuženi Hadžihasanović imao o tome saznanja takve vrste da je bio dužan da se pokuša potpunije informisati o tome, odnosno, da je štaviše imao stvarna saznanja o

²⁷⁶⁹ Optužnica, par. 41(b) i 43(a).

²⁷⁷⁰ Odgovor Tužilaštva na prijedloge za donošenje oslobađajuće presude, 1. septembar 2004., fusnota 189.

²⁷⁷¹ Odluka po prijedlozima za donošenje oslobađajuće presude, 27. septembar 2004., par. 65.

²⁷⁷² Optužnica, par. 41(b) i 42(b).

²⁷⁷³ Završni podnesak Tužilaštva, par. 203.

Prijevod

kažnjivom ponašanju svojih potčinjenih u kasarni bivše JNA,²⁷⁷⁴ ali da nije preduzeo nikakve korake u smislu otvaranja istrage.²⁷⁷⁵

1256. Odbrana optuženog Hadžihasanovića tvrdi da tužilac nije dokazao ni da su zatočenici u kasarni bivše JNA bili žrtve okrutnog postupanja, niti da je optuženi Hadžihasanović bio informisan o predmetnim djelima okrutnog postupanja. Odbrana optuženog Hadžihasanovića uz to napominje da je 3. korpus tokom cijele 1993. godine preduzimaao mjere za sprečavanje krivičnih djela i kažnjavanje počinitelja.²⁷⁷⁶

ii) Nalazi Vijeća u vezi s okrutnim postupanjem počinjenim u kasarni bivše JNA

a. Činjenično stanje u periodu od maja 1993. do kraja oktobra 1993. u kasarni bivše JNA u Travniku

1257. Vojna kasarna u Travniku, koju je do rata koristila JNA,²⁷⁷⁷ bila je udaljena od 200 do 300 metara od Vojnog suda u Travniku,²⁷⁷⁸ te nekoliko stotina metara od travničke bolnice i hotela "Orijent".²⁷⁷⁹ Nakon osnivanja 17. brigade, njena komanda smjestila se u Kasarni.²⁷⁸⁰ Komanda OG "Bosanska krajina" i četa vojne policije u sastavu te operativne grupe formirana u junu 1993. godine²⁷⁸¹ takođe su tokom 1993. godine imale sjedište u Kasarni.²⁷⁸² U Kasarni su imali kancelarije Salko Beba, pomoćnik komandanta za bezbjednost OG "Bosanska krajina", i Fikret Čuskić, komandant 17. brigade, a kasnije i OG "Bosanska krajina".²⁷⁸³

1258. U podrumu kasarne bivše JNA nalazio se okružni vojni zatvor, a podrum je služio i kao zatočenički centar 17. brigade.²⁷⁸⁴ To su bile dvije zasebne pritvorske jedinice odvojene željeznom pregradom.²⁷⁸⁵ Okružni vojni zatvor bio je isključivo u nadležnosti vojnog suda: 17. brigada i OG "Bosanska krajina" nisu imali nikakva

²⁷⁷⁴ *Ibid.*, par. 206 i 209.

²⁷⁷⁵ *Ibid.*, par. 207, 209 i 210.

²⁷⁷⁶ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 811.

²⁷⁷⁷ Svjedok XD, T(f) 1756; Ivo Fišić, T(f) 2269.

²⁷⁷⁸ Sead Žerić, T(f) 5633.

²⁷⁷⁹ Hendrik Morsink, T(f) 8025.

²⁷⁸⁰ Fiket Čuskić, T(f) 12049, 12050 i 12123.

²⁷⁸¹ Vidi *supra*, par. 878.

²⁷⁸² Samir Sefer, T(f) 11988; Osman Menković, T(f) 14674; Fikret Čuskić, T(f) 12123 do 12124; Hendrik Morsink, T(f) 8025.

²⁷⁸³ Ivo Fišić, T(f) 2270; P 399 (zapečaćen), par. 11; Jasenko Eminović, T(f) 584.

²⁷⁸⁴ Osman Menković, T(f) 14656 i 14658; Sead Žerić, T(f) 5634; Fikret Čuskić, T(f) 12076.

²⁷⁸⁵ Osman Menković, T(f) 14658.

Prijevod

ovlaštenja u vezi s njim.²⁷⁸⁶ Međutim, za zatočenički cetar 17. brigade bila je nadležna vojna policija 17. brigade, a od kraja juna 1993.²⁷⁸⁷ četa vojne policije OG “Bosanska krajina”.²⁷⁸⁸

1259. Glavna funkcija zatočeničkog centra 17. brigade bilo je pritvaranje osoba osumnjičenih za razne prekršaje. Pritvor nije mogao da traje duže od 72 sata, što je vojnoj policiji bio i propisani rok za podnošenje krivične prijave, nakon čega su pritvorena lica morala biti premještena u okružni vojni zatvor.²⁷⁸⁹ Drugo, taj je centar služio i kao pritvor za pripadnike 17. brigade kojima su bile izrečene disciplinske mjere.²⁷⁹⁰ Vojne vlasti vojniku su mogle izreći mjeru pritvora u trajanju najviše 30 dana, a na odluku istražnog sudije taj je pritvor mogao da bude i produžen.²⁷⁹¹ Najzad, u taj centar dovođeni su i ratni zarobljenici.²⁷⁹² Ratni zarobljenici pripadnici HVO-a mogli su u Kasarni biti zadržani samo kraće vrijeme, do premještanja u KP dom u Zenici.²⁷⁹³

1260. Vojnici ABiH i HVO-a, a tako i civili, u zatočeničkom centru u podrumu kasarne bivše JNA bili su zadržavani na vrlo različite periode. Svjedok XE²⁷⁹⁴ je izjavio da je u Kasarnu doveden u maju 1993.,²⁷⁹⁵ zbog mobilizacije u sastav 17. brigade ABiH.²⁷⁹⁶ Budući da je odbio mobilizaciju, svjedoka su zatvorili u jednu prostoriju sa Muslimanima i Hrvatima²⁷⁹⁷ i ondje ga zadržali sedam ili osam dana.²⁷⁹⁸ Svjedok Ivo Fišić je bio zatočen u Kasarni od 6. novembra 1993. do 30. ili 31. januara 1994. godine.²⁷⁹⁹ Svjedoka XD,²⁸⁰⁰ koji se 18. ili 19. septembra 1993. predao snagama

²⁷⁸⁶ Osman Menković, T(f) 14657 i 14659.

²⁷⁸⁷ Četa vojne policije OG “Bosanska krajina” osnovana je krajem juna 1993. godine. Vidi *supra*, par. 878.

²⁷⁸⁸ Osman Menković, T(e) 14659 do 14660 i 14698 do 14700; Fehim Muratović, T(f) 14967.

²⁷⁸⁹ Osman Menković, T(e) 14660 do 14661.

²⁷⁹⁰ Osman Menković, T(e) 14660; Fikret Čuskić, T(f) 12076 do 12077.

²⁷⁹¹ Sead Žerić, T(f) 5640.

²⁷⁹² Osman Menković, T(e) 14660.

²⁷⁹³ Samir Sefer, T(f) 11988; Jasenko Eminović, T(f) 5762.

²⁷⁹⁴ Vijeće neće uzeti u obzir izjave svjedoka svjedoka XE jer nema osnova da se one smatraju vjerodostojnima.

²⁷⁹⁵ Svjedok XE, T(e) 1936 do 1937.

²⁷⁹⁶ Svjedok XE, T(e) 1939.

²⁷⁹⁷ Svjedok XE, T(e) 1939 do 1940.

²⁷⁹⁸ Svjedok XE, T(e) 1949 do 1950.

²⁷⁹⁹ Ivo Fišić, T(f) 2268 i 2274 do 2275. Vijeće napominje da je svjedok Ivo Fišić u zatočeništvu bio van predmetnog perioda Optužnice. Shodno tome, Vijeće neće uzeti u obzir izjave svjedoka Ive Fišića. I Ivo Rajković je bio pušten iz logora u Orašcu i premješten u Kasarnu 6. novembra 1993., isto kao svjedok Ivo Fišić, Ivo Fišić, T(f) 2268 do 2269.

²⁸⁰⁰ Svjedok XD je u sastav brigade HVO-a sa sjedištem u Vitezu ušao u junu 1993., svjedok XD, T(f) 1744 do 1745.

Prijevod

ABiH,²⁸⁰¹ u Kasarnu su doveli pet ili šest dana nakon predaje.²⁸⁰² Tokom svog zatočeništva koje je, počevši krajem septembra 1993., potrajalo oko šest mjeseci,²⁸⁰³ svjedok XD je boravio u tri različite ćelije, sa vojnicima ABiH pritvorenima zbog krađe, ubistva ili dezerterstva,²⁸⁰⁴ sa Hrvatima pripadnicima HVO-a i sa jednim civilom.²⁸⁰⁵ Svjedoka Dalibora Adžaića²⁸⁰⁶ pripadnici ABiH su uhapsili približno sredinom juna 1993. i doveli u Kasarnu.²⁸⁰⁷ Držali su ga 11 dana u jednoj ćeliji u kojoj je bilo još 20 zatočenika, isključivo Hrvata katolika iz područja Travnika, većinom civila.²⁸⁰⁸ I svjedoka Z17²⁸⁰⁹ koji je, u trenutku kad ga je približno sredinom juna 1993. kod Travnika zarobila Krajiška brigada, bio pod oružjem i nosio maskirnu uniformu,²⁸¹⁰ doveli su u Kasarnu.²⁸¹¹ Svjedok Z17 u Kasarni je ostao zatočen do 13. jula 1993.,²⁸¹² u ćeliji u kojoj su bili Hrvati koje nije poznao i pripadnici HVO-a.²⁸¹³ U susjednoj ćeliji bili su Muslimani koji su odbili da se bore u redovima ABiH.²⁸¹⁴ Svjedoka Ivana Josipovića²⁸¹⁵ su kod Travnika, 7. augusta 1993., na putu kad se svojim osobnim vozilom vraćao sa posla, uhapsili policajci ABiH i odveli ga u Kasarnu.²⁸¹⁶ Ondje je ostao zatočen do 24. decembra 1993., kada su ga premjestili u KP dom u Zenici.²⁸¹⁷ Tog su svjedoka 30 ili 40 dana držali zatvorenog u jednoj prostoriji zajedno sa vojnicima ABiH, a zatim u drugoj prostoriji, sa 12 vojnika HVO-a.²⁸¹⁸ Prema izjavama svjedoka Fikreta Čuskića, broj ratnih zarobljenika pripadnika HVO-a zatočenih u Kasarni varirao je između 20 i 40, u zavisnosti od toka borbenih dejstava.²⁸¹⁹

---

²⁸⁰¹ Svjedok XD, T(f) 1752.

²⁸⁰² Svjedok XD, T(f) 1754.

²⁸⁰³ Svjedok XD, T(f) 1754, 1760 i 1761.

²⁸⁰⁴ Svjedok XD, T(f) 1764.

²⁸⁰⁵ Svjedok XD, T(f) 1758 do 1760.

²⁸⁰⁶ Svjedok Dalibor Adžaić u sastav HVO-a je ušao u junu 1992.; Dalibor Adžaić, T(f) 2393 do 2394.

²⁸⁰⁷ Dalibor Adžaić, T(f) 2395 do 2396. Okolnosti hapšenja svjedoka Dalibora Adžaića nisu bile precizirane.

²⁸⁰⁸ Dalibor Adžaić, T(f) 2396 do 2397.

²⁸⁰⁹ Svjedok Z17 je u sastav travničke brigade HVO-a ušao 1992. godine, P 399 (zapečaćen), par. 2.

²⁸¹⁰ P 399 (zapečaćen), par. 3.

²⁸¹¹ P 399 (zapečaćen), par. 6.

²⁸¹² P 399 (zapečaćen), par. 14.

²⁸¹³ P 399 (zapečaćen), par. 8-9.

²⁸¹⁴ P 399 (zapečaćen), par. 8.

²⁸¹⁵ Ivan Josipović je bio istražitelj u jedinici vojne policije 4. bojne HVO-a, Ivan Josipović, T(f) 2436 do 2437.

²⁸¹⁶ Ivan Josipović, T(f) 2437 do 2438.

²⁸¹⁷ Ivan Josipović, T(f) 2452.

²⁸¹⁸ Ivan Josipović, T(f) 2449 do 2450.

²⁸¹⁹ Fikret Čuskić, T(e) 12076.

1261. Odmah prilikom dolaska u Kasarnu ili vrlo kratko vrijeme nakon toga, zarobljeni pripadnici HVO-a bili su podvrgavani ispitivanju koje su vodili oficiri ABiH,²⁸²⁰ u prvom redu vojni policajci.²⁸²¹ Neke od zatočenika ispitivao je Salko Beba, pomoćnik komandanta za bezbjednost OG "Bosanska krajina".²⁸²²

1262. Svjedoci bivši zatočenici u kasarni bivše JNA, dali su opis stražara u tom zatočeničkom centru: stražari su nosili uniforme Armije Bosne i Hercegovine²⁸²³ s bijelim opasačima i amblemima s ljiljanom na rukavu.²⁸²⁴

1263. Zatočenici su bili zatvoreni u ćelijama. Ćelije²⁸²⁵ u tom zatočeničkom centru nalazile su se jedna pored druge, bile su dugačke oko šest ili pet metara, a široke četiri metra.²⁸²⁶ Broj zatočenika u svakoj od tih ćelija varirao je od 5 do 10.²⁸²⁷ Svjedok Jasenko Eminović, koji je u sklopu Komisije za razmjenu posjetio ovaj zatočenički centar u Travniku, misli da je u jednoj ćeliji moglo biti najviše 10 zatočenika,²⁸²⁸ a u cijelom zatočeničkom centru 20 zatočenika.²⁸²⁹ Svjedok Dalibor Adžaip je, međutim, izjavio da je u ćeliji u kojoj je on bio zatočen bilo dvadesetak osoba,²⁸³⁰ dok je svjedok Ivan Josipović bio zatočen u ćeliji u kojoj je uz njega bilo još dvanaest vojnika.²⁸³¹

1264. Zatočenici su spavali na vojničkim krevetima,²⁸³² a svaki je dobio po jedan madrac i čebe.²⁸³³ Dobivali su tri obroka dnevno.²⁸³⁴ Zatočenici su imali mogućnost šetnje u prostoru sa zelenilom određenom za tu svrhu.²⁸³⁵ Mogli su prisustvovati misi,

²⁸²⁰ P 399 (zapečaćen), par. 7; Dalibor Adžaip, T(f) 2397; Ivo Fišić, T(f) 2269 do 2270; Ivan Josipović, T(f) 2444, 2446 i 2447.

²⁸²¹ Ivan Josipović, T(f) 2444 do 2445.

²⁸²² Ivo Fišić, T(f) 2269 do 2270; P 399 (zapečaćen), par. 7.

²⁸²³ Svjedok XD, T(f) 1757.

²⁸²⁴ Ivan Josipović, T(f) 2439.

²⁸²⁵ Svjedok XD, T(f) 1757. Svjedok XD govori o četiri ćelije. Jasenko Eminović, T(f) 5778. Svjedok Jasenko Eminović sjeća se da je vidio dvije ili tri prostorije.

²⁸²⁶ Svjedok XD, T(f) 1757; svjedok XE, T(f) 1942.

²⁸²⁷ Svjedok XD, T(f) 1759 do 1760. Svjedok XD je bio zatočen u tri različite ćelije, te je izjavio da je u prvoj ćeliji bilo od 7 do 10 zatočenika, u drugoj ćeliji desetak zatočenika, a u trećoj ćeliji devet zatočenika; svjedok XE, T(f) 1941; Jasenko Eminović, T(f) 5849.

²⁸²⁸ Jasenko Eminović, T(f) 5849.

²⁸²⁹ Jasenko Eminović, T(f) 5778.

²⁸³⁰ Dalibor Adžaip, T(f) 2396.

²⁸³¹ Ivan Josipović, T(f) 2450.

²⁸³² P 399 (zapečaćen), par. 11.

²⁸³³ Edib Zlotrg, T(f) 15004.

²⁸³⁴ Edib Zlotrg, T(f) 15004; P 399 (zapečaćen), par. 11; Fikret Čuskić, T(f) 12077.

²⁸³⁵ Edib Zlotrg, T(f) 15004.

slaviti svoje vjerske praznike i besplatno su dobivali cigarete.²⁸³⁶ Pored toga, u sklopu zatočeničkog centra nalazila se ambulanta u kojoj se mogla dobiti medicinska pomoć.²⁸³⁷

1265. Kad su, 16. augusta 1993., svjedoci Fehim Muratović i Edib Zlotrg obišli Kasarnu²⁸³⁸ kako bi se informisali o toku istrage o zatočeniku Ivanu Josipoviću,²⁸³⁹ konstatovali su da su životni uslovi više nego dobri.²⁸⁴⁰ Svjedok Edib Zlotrg je precizirao da su uslovi bili upravo onakvi kakve bismo danas vidjeli u nekom normalnom zatvoru, da su zadovoljavali standarde Ženevskih konvencija, bili štaviše i bolji.²⁸⁴¹ Tom prilikom, predmetna dva svjedoka razgovarali su sa zatočenicima koji nisu imali nikakvih prigovora na životne uslove u zatočenju.²⁸⁴²

1266. Svjedok Fikret Čuskić je izjavio da su ratni zarobljenici u zatočeničkom centru u kasarni bivše JNA imali iste životne uslove kao i pritvorenici 17. brigade, konkretno što se tiče higijenskih uslova i hrane. Svjedok je svom pomoćniku za moral dao u zadatak da pazi na to da životni uslovi zadovoljavaju međunarodne norme i konvencije.²⁸⁴³

1267. U okviru svojih zadataka u sklopu UNPROFOR-a,²⁸⁴⁴ svjedok Angus Hay imao je priliku da posjeti zatočenički centar u Travniku²⁸⁴⁵ i da konstatuje da su životni uslovi zatočenika zadovoljavajući.²⁸⁴⁶

1268. MKCK je imao pristup u ovaj zatočenički centar i mogao obilaziti zatočenike. Jedna delegacija MKCK-a je, na primjer, obišla taj zatočenički centar 10. juna 1993.²⁸⁴⁷ i ponovno 9. jula 1993. godine.²⁸⁴⁸ I svjedok Fikret Čuskić i svjedok Osman Menković izjavili su da je MKCK imao slobodan pristup, da je redovito obilazio

²⁸³⁶ Fikret Čuskić, T(f) 12077.

²⁸³⁷ Angus Hay, T(f) 8100.

²⁸³⁸ Fehim Muratović, T(f) 14960 i 14967; Edib Zlotrg T(f) 14991 do 14992; DH 1392.

²⁸³⁹ Edib Zlotrg T(f) 14992; DH 1392.

²⁸⁴⁰ Fehim Muratović, T(f) 14967.

²⁸⁴¹ Edib Zlotrg, T(f) 15005 do 15006.

²⁸⁴² Fehim Muratović, T(f) 14968; Edib Zlotrg T(f) 14994.

²⁸⁴³ Fikret Čuskić, T(f) 12077.

²⁸⁴⁴ Svjedok Angus Hay bio je u sastavu britanskog bataljona, a na zadatku u Bosni proveo je oko sedam mjeseci, u periodu od maja 1993. do oktobra ili novembra 1993.; Angus Hay, T(f) 8093 do 8094.

²⁸⁴⁵ Angus Hay, T(f) 8100. Svjedok Angus Hay nije precizirao datum tog svog obilaska kasarne u Travniku.

²⁸⁴⁶ Angus Hay, T(f) 8100.

²⁸⁴⁷ DH 1189.

²⁸⁴⁸ P 399 (zapečaćen), par. 12-14.

Prijevod

zatočenike u Kasarni i kontrolisao uslove u kakvima su zatočenici držani,²⁸⁴⁹ a svjedok Fikret Čuskić još je precizirao da se MKCK izuzetno pohvalno izrazio o ovom zatočeničkom centru.²⁸⁵⁰

1269. Inače, i svjedok Z17 je izjavio da smatra da su životni uslovi zatočenika bili zadovoljavajući. Prema izjavama svjedoka Z17, uslovi u ovom zatočeničkom centru bili su podnošljivi.²⁸⁵¹ Svjedok Z17 je, međutim, precizirao da mu nije pružena medicinska pomoć za njegove ozljede uprkos činjenici da ju je tražio svaka tri dana, ali da jeste dobio pomoć u vezi sa nogom.²⁸⁵²

1270. Iz izjava nekih svjedoka ipak proizlazi da su neki zatočenici, jednom ili više puta tokom zatočeništva u kasarni bivše JNA, bivali premlaćeni. Neke su, na primjer, tukli raznim predmetima, odnosno šakama i nogama.²⁸⁵³

1271. Svjedok XD bio je tokom svog zatočeništva premlaćen jedanput, a izjavio je da su drugi zatočeni Hrvati bili mnogo lošije sreće od njega. Tukli su ih obično ujutro, kad bi zatočenici odlazili na pranje na sprat. Tom bi ih prilikom dočekali pripadnici “Crnih kojota” iz krajiške jedinice pod komandom Mehmeda Alagića.²⁸⁵⁴

1272. Tokom prve noći koju je proveo u zatočeničkom centru, svjedok Ivan Josipović bio je žrtvom fizičkog i psihičkog okrutnog postupanja. Trojica ili četvorica vojnika sa bijelim opasačima tukli su ga raznim predmetima i udarali ga šakama i nogama. Nakon što je svjedok izgubio svijest, vojnici su ga polijevali vodom dok se nije osvijestio i dali mu odjeću.²⁸⁵⁵ To zlostavljanje se ponavljalo praktično svake večeri tokom prvih 50 dana koje je taj svjedok proveo u zatočeništvu. Stražari su svjedoka tukli obično za vrijeme ispitivanja na koja su ga vodili, ili uvečer.²⁸⁵⁶ Uslijed tog zlostavljanja, svjedok je još 2004. patio od čestih i teških glavobolja zbog kojih je

²⁸⁴⁹ Osman Menković, T(f) 14689; Fikret Čuskić, T(f) 12077.

²⁸⁵⁰ Fikret Čuskić, T(f) 12077. Vidi Fehim Muratović, T(f) 14968; Edib Zlotrg, T(f) 14994.

²⁸⁵¹ P 399, par. 11. Svjedok Ivo Fišić je izjavio da su životni uslovi u tom zatočeničkom centru bili vrlo dobri; Ivo Fišić, T(f) 2271 do 2272. Iako svjedok Ivo Fišić onamo nije bio doveden unutar predmetnog perioda Optužnice nego kasnije, Vijeće smatra da su izjave svjedoka Ive Fišića u vezi sa životnim uslovima zatočenika potkrijepljene iskazima drugih svjedoka.

²⁸⁵² P 399, par. 10.

²⁸⁵³ Svjedok XD, T(f) 1762 do 1763; Ivan Josipović, T(f) 2440 do 2443 i 2450 do 2451; P 399 (zapečaćen), par. 9.

²⁸⁵⁴ Svjedok XD, T(f) 1762 do 1763. Mehmed Alagić bio je komandant OG “Bosanska krajina” od marta 1993. do novembra 1993., vidi P 144 i P 209.

²⁸⁵⁵ Ivan Josipović, T(f) 2440 do 2441.

²⁸⁵⁶ Ivan Josipović, T(f) 2442 do 2443.

Prijevod

stalno morao uzimati sedative.²⁸⁵⁷ Inače, svjedok Ivan Josipović se sjeća da su i drugi zatočenici, pripadnici HVO-a, takođe bili žrtve okrutnog postupanja, na primjer zatočenik Kruno Bonić koga je više puta tukao stražar koji se zvao Mujo, te zatočenik Ivo Rajković²⁸⁵⁸ koga je jedan vojnik ABiH jednom prilikom izudarao šakama i nogama.²⁸⁵⁹ Svjedok je tokom svog zatočeništva saznao da su osobe odgovorne za te radnje okrutnog postupanja pripadnici policije Krajiške brigade.²⁸⁶⁰

1273. Svjedok Z17 sâm nije bio žrtvom okrutnog postupanja, ali je izjavio da su tukli pripadnike HVO-a koji su bili zatočeni s njim u ćeliji. Na primjer, Franu Žabića, a isto se dogodilo i Željku Šakiću, jednom prilikom su odveli u prostoriju u kojoj su bili stražari i ondje ga tukli. Svjedok Z17 je iz ćelije u kojoj je bio zatvoren čuo zvuke udaraca te zapomaganje i jauke. Tokom perioda koji je svjedok Z17 proveo u zatočeništvu, Krunu Bonića su tukli desetak puta.²⁸⁶¹

1274. U sklopu svojih zadataka pri Komisiji za razmjenu u Travniku, svjedok Jasenko Eminović redovno je – jednom ili dva puta sedmično – dolazio u kasarnu bivše JNA na dogovore sa Salkom Beбом.²⁸⁶² Prilikom jednog od takvih dolazaka u Kasarnu,²⁸⁶³ svjedok Jasenko Eminović je saznao da je uhapšen jedan 16-godišnji mladić iz HVO-a koji se zvao Krunoslav Bonić i da su kod njega nađene odsječene uši jednog borca ABiH.²⁸⁶⁴ Svjedok je odmah otišao u podrum Kasarna u kojem je Bonić bio zatvoren.²⁸⁶⁵ Vidio je kako jedan vojnik obasipa udarcima zatočenika Bonića.²⁸⁶⁶ Svjedok nije imao kontakata s drugim zatvorenicima koji su se nalazili u tom zatočeničkom centru.²⁸⁶⁷

²⁸⁵⁷ Ivan Josipović, T(f) 2452 do 2453.

²⁸⁵⁸ Vijeće napominje da je zatočenik Ivo Rajković bio pušten iz logora u Orašcu i premješten u Kasarnu 6. novembra 1993. godine; Ivo Fišić, T(f) 2268 do 2269 i svjedok HE, T(f) 17008 do 17009. Vijeće konstatuje da je zatočenik Ivo Rajković premlaćen nogama i pesnicama nakon 6. novembra 1993., dakle, izvan inkriminisanog perioda. Shodno tome, Vijeće neće uzeti u obzir izjave svjedoka Ivana Josipovića koje se odnose na zatočenika Ivu Rajkovića.

²⁸⁵⁹ Ivan Josipović, T(f) 2450 do 2451.

²⁸⁶⁰ Ivan Josipović, T(f) 2442. Vidi P 378 u kojem se 17. krajiška brigada navodi kao brigada u sastavu 3. korpusa.

²⁸⁶¹ P 399 (zapečaćen), par. 9.

²⁸⁶² Jasenko Eminović, T(f) p 5760 do 5761.

²⁸⁶³ Svjedok nije naveo datum kada je to bio u kasarni u Travniku i kada je vidio premlaćivanje zatočenika Krunoslava Bonića.

²⁸⁶⁴ Jasenko Eminović, T(f) p 5760 do 5761.

²⁸⁶⁵ Jasenko Eminović, T(f) p 5761.

²⁸⁶⁶ Jasenko Eminović, T(f) p 5844.

²⁸⁶⁷ Jasenko Eminović, T(f) p 5761 i 5846 do 5847.

Prijevod

1275. Svjedok Mesud Hadžialić vodio je centar veze OG "Bosanska krajina"²⁸⁶⁸ koji je bio smješten u podrumu Kasarne.²⁸⁶⁹ Svjedok nikad nije čuo da bi tkogod pričao o okrutnom postupanju, niti je vidio ili čuo bilo što neobično.²⁸⁷⁰ Svjedok doduše nije ulazio u ćelije sa zatočenicima.²⁸⁷¹ Prilikom obilaska Kasarne 16. augusta 1993.,²⁸⁷² svjedoci Fehim Muratović i Edib Zlotrg su konstatovali da zatočeniци²⁸⁷³ nisu bili podvrgnuti nikakvom zlostavljanju,²⁸⁷⁴ niti su se žalili na ponašanje pripadnika vojne policije.²⁸⁷⁵ Do svjedoka Osmana Menkovića, komandira čete vojne policije OG "Bosanska krajina", nikad nisu doprle bilo kakve pritužbe zatočenika, članova njihovih porodica ili MKCK-a u vezi s činima okrutnog postupanja.²⁸⁷⁶

1276. Što se tiče svjedoka Ivana Josipovića, svjedoci Fehim Muratović i Edib Zlotrg izjavili su da je Josipović bio ozlijeđen prilikom hapšenja zato što se odupirao hapšenju, preciziravši da je zatočenik dobio medicinsku pomoć prije nego što je smješten u zatočenički centar u Travniku, te da su dvojici policajca iz 17. brigade odgovornih za ozljeđivanje Ivana Josipovića izrečene disciplinske sankcije.²⁸⁷⁷ Svjedok Edib Zlotrg je precizirao da Ivan Josipović nije bio žrtvom okrutnog postupanja za vrijeme zatočenja u Kasarni.²⁸⁷⁸

b. Okrutno postupanje, paragrafi 41(b)(ba) i 42(b)

Optužnice

1277. Vijeće konstatuje da se u Optužnici ne pokreće pitanje životnih uslova zatočenika u kasarni bivše JNA u Travniku, niti se navodi da su oni bili takvi da bi se na njima mogla utemeljiti optužba za okrutno postupanje. Dakle, budući da stoga nije bilo potrebe da se rješava po pitanju životnih uslova zatočenika, Vijeće neće donositi nikakve zaključke u vezi sa životnim uslovima zatočenika u Kasarni.

²⁸⁶⁸ Mesud Hadžialić, T(f) 12254.

²⁸⁶⁹ Mesud Hadžialić, T(f) 12255.

²⁸⁷⁰ Mesud Hadžialić, T(f) 12256 do 12257.

²⁸⁷¹ Mesud Hadžialić, T(f) 12257 i 12273.

²⁸⁷² Fehim Muratović, T(f) 14960 i 14967; DH 1392.

²⁸⁷³ Fehim Muratović, T(f) 14967 do 14968; Edib Zlotrg, T(f) 14992 do 14994 i 15003 do 15004; DH 1392. Prilikom svog obilaska zatočeničkog centra u Travniku, svjedoci Fehim Muratović i Edib Zlotrg vidjeli su tri zatočenika čija su prezimena bila Josipović, Bonić i Baškarad.

²⁸⁷⁴ Fehim Muratović, T(e) 14967 i 14968.

²⁸⁷⁵ Edib Zlotrg, T(f) 14994.

²⁸⁷⁶ Osman Menković, T(f) 14690 i 14699.

²⁸⁷⁷ Fehim Muratović, T(f) 14967 do 14968; Edib Zlotrg, T(f) 14992 do 14993.

²⁸⁷⁸ Edib Zlotrg, T(f) 14993.

1278. Vijeće napominje da su izjave svjedoka optužbe i svjedoka odbrane protivrječne u pogledu načina postupanja sa ratnim zarobljenicima. Kad su posrijedi svjedoci odbrane koji su u predmetno vrijeme bili pripadnici 3. korpusa, Vijeće konstatuje da oni poriču da su neki od zatočenika u kasarni bivše JNA bili žrtve radnji okrutnog postupanja.²⁸⁷⁹ Međutim, Vijeće napominje, prvo, da činjenica da do tih oficira iz 3. korpusa nisu doprle informacije o pojavama okrutnog postupanja u Kasarni ne znači da toga nije bilo i da stražari nisu tukli zatočenike. Drugo, Vijeće uzima na znanje izjave svjedoka optužbe Jasenka Eminovića, koji je u svojstvu člana Komisije za razmjenu u Travniku bio potčinjen Salku Bebi, a koji je vidio kako u Kasarni tuku zatočenika Krunu Bonića.²⁸⁸⁰ Što se tiče izjava svjedoka optužbe koji su i sâmi bili zatočenici u Kasarni, Vijeće napominje da njihove izjave nisu nimalo protivrječne i da se štaviše međusobno potkrepljuju, naročito u pogledu premlaćivanja Krune Bonića.²⁸⁸¹

1279. U svjetlu gore iznijetih dokaza, a naročito svjedočanstava tadašnjih zatočenika u kasarni bivše JNA u Travniku, Vijeće konstatuje da su se u zatočeničkom centru u Kasarni, tokom cijelog predmetnog perioda Optužnice, vršile radnje okrutnog postupanja nad zatočenim civilima i ratnim zarobljenicima. Dakle, iz izjava svjedoka proizlazi da su tokom predmetnog perioda Optužnice zatočenici bili premlaćivani.²⁸⁸² Te zatočenike tukli su, katkad i satima, raznim predmetima i udarali ih nogama i pesnicama.²⁸⁸³

1280. Vijeće pored toga konstatuje da su ta premlaćivanja bila redovna pojava. Svjedoka Ivana Josipovića tukli su tako gotovo svake večeri, tokom prvih pedeset dana njegovog zatočeništva.²⁸⁸⁴ Što se tiče zatočenika Krune Bonića, iz izjava svjedoka proizlazi da je on bio premlaćivan više puta i to tokom više mjeseci.²⁸⁸⁵

²⁸⁷⁹ Mesud Hadžialić, T(f) 12256 do 12257; Fehim Muratović, T(e) 14967; Osman Menković, T(f) 14690 i 14699.

²⁸⁸⁰ Jasenko Eminović, T(f) 5844.

²⁸⁸¹ P 399 (zapečaćen), par. 9; Ivan Josipović, T(f) 2450 do 2451.

²⁸⁸² Ivan Josipović, T(f) 2439 do 2443. Svjedok Ivan Josipović premlaćen je prve noći koju je proveo u zatočeništvu, 7. augusta 1993., što mu se redovno događalo i tokom prvih 50 dana njegovog zatočeništva. Svjedok tvrdi da su batine dobivali i drugi zatočenici. Svjedok XD, T(f) 1754, 1760 do 1763. Svjedok XD premlaćen je jedan put tokom svog zatočeništva koje je trajalo od septembra 1993. do marta 1994., a izjavio je da su batine dobivali i drugi zatočenici. P 399 (zapečaćen), par. 3, 9 i 14. Svjedok Z17, koji je bio zatočen od sredine juna 1993. do jula 1993. tvrdi da je tokom tog perioda bilo premlaćeno više zatočenika.

²⁸⁸³ Ivan Josipović, T(f) 2440 do 2441.

²⁸⁸⁴ Ivan Josipović, T(f) 2442 do 2443.

²⁸⁸⁵ P 399 (zapečaćen), par. 9; Ivan Josipović T(f) 2450 do 2451.

Prijevod

1281. Vijeće zaključuje da iz izjava svjedoka tadašnjih zatočenika u kasarni bivše JNA u Travniku proizlazi da su počinioci djela okrutnog postupanja neporecivo bili pokretani namjerom da zatočenicima u Kasarni nanesu veliku bol i patnju.

1282. Što se tiče izvršilaca radnji okrutnog postupanja, Vijeće konstatuje, prvo, da su stražari u zatočeničkom centru u kasarni bivše JNA u Travniku bili pripadnici jedinice vojne policije 17. brigade, a od mjeseca juna 1993., i pripadnici čete vojne policije OG "Bosanska krajina".²⁸⁸⁶ Drugo, Vijeće konstatuje da su svjedoci izjavili da su radnje okrutnog postupanja nad zatočenicima činili stražari u ovom zatočeničkom centru,²⁸⁸⁷ konkretno, pripadnici 17. krajiške brigade.²⁸⁸⁸ Vijeće je dakle mišljenja da su izvršioци djela okrutnog postupanja bili pripadnici vojne policije 17. brigade. Pored toga, Vijeće ne isključuje da su u okrutnom postupanju sa zatočenicima učestvovali i pripadnici čete vojne policije OG "Bosanska krajina". Ipak, Vijeće napominje da se u Optužnici u vezi s djelima okrutnog postupanja navodi da su ih vršili samo pripadnici 17. brigade, te konstatuje, dakle, da nema osnova da se razmatraju eventualna djela okrutnog postupanja čiji bi izvršioци bili pripadnici vojne policije OG "Bosanska krajina".²⁸⁸⁹

1283. Što se tiče žrtava djela okrutnog postupanja u kasarni bivše JNA, Vijeće konstatuje da one, samim tim što su bile u zatočeništvu, nisu neposredno učestvovalе u neprijateljstvima, tako da se moraju smatrati osobama zaštićenim na osnovu zakona i običaja ratovanja, u smislu zajedničkog člana 3 Ženevskih konvencija.

1284. Na osnovu svega što je iznijeto, Vijeće zaključuje da su obilježja bića krivičnog djela okrutnog postupanja u kasarni bivše JNA, za predmetni period Optužnice, odnosno od mjeseca maja 1993. do mjeseca oktobra 1993., potvrđena

²⁸⁸⁶ Vidi Osman Menković, T(e) 14659 do 14660 i 14698 do 14700; Fehim Muratović, T(f) 14967.

²⁸⁸⁷ P 399 (zapečaćen), par. 9.

²⁸⁸⁸ Svjedok XD, T(f) 1762 do 1763. Svjedok XD je izjavio da su počinioci premlaćivanja bili pripadnici krajiške jedinice; Ivan Josipović, T(f) 2442. Svjedok Ivan Josipović izjavio je da su počinioci okrutnog postupanja bili pripadnici krajiške policije.

²⁸⁸⁹ Za objašnjenje vidi dio o dužnosti da se optuženi obavijesti o optužbama protiv njega.

iii) Nalazi Vijeća u vezi s odgovornošću Envera Hadžihasanovićaa. Efektivna kontrola Envera Hadžihasanovića nad počinocima predmetnih krivičnih djela

1285. Vijeće je već utvrdilo da su djela okrutnog postupanja navedena u paragrafu 41(b) Optužnice počinili vojni policajci potčinjeni 17. brigadi. Pošto je 17. brigada u predmetno vrijeme *de jure* bila potčinjena 3. korpusu, polazi se od presumpcije da je optuženi Hadžihasanović imao kontrolu nad tom jedinicom, pa tako i nad počinocima djela okrutnog postupanja koji su bili njeni pripadnici.

1286. Pored toga, dokazi pokazuju da je 17. brigada izvršavala naređenja optuženog Hadžihasanovića, i za preduzete akcije i svoje djelovanje odgovarala Komandi 3. korpusa. Tako je, na primjer, u skladu s naređenjem Komande 3. korpusa o redovnom podnošenju izvještaja, 23. juna 1993. godine 17. brigada dostavila Komandi 3. korpusa izvještaj o obavljenim patrolama vojne policije, o krivičnim prijavama podnijetim vojnom tužiocu, kao i o disciplinskim mjerama preduzetim protiv vojnika.²⁸⁹⁰

1287. Odbrana optuženog Hadžihasanovića nije osporavala da je 17. brigada bila potčinjena optuženom Hadžihasanoviću, niti je ponudila dokaze sa ciljem pobijanja te presumpcije.

1288. Dakle, Vijeće zaključuje da je optuženi Hadžihasanović imao efektivnu kontrolu nad počinocima djela okrutnog postupanja i da je postojao odnos subordinacije u smislu člana 7(3) Statuta.

b. Saznanja Envera Hadžihasanovića

1289. Tužilac tvrdi da je optuženi Hadžihasanović posjedovao stvarno znanje, tj. saznanja koja su povlačila obavezu da se informiše o radnjama okrutnog postupanja koje su se vršile nad zatočenicima u kasarni bivše JNA u Travniku.²⁸⁹¹ Tužilac se u tu svrhu poziva, prvo, na jedan izvještaj predsjednika vojnog suda u Travniku naslovljen na optuženog Hadžihasanovića, uvršten kao dokazni predmet P 622, a u kojem se govori o porastu kriminalnih aktivnosti među vojnicima ABiH u Travniku. Tužilac ističe da se 1. juna 1993. pukovnik Blaškić optuženom Hadžihasanoviću žalio na

²⁸⁹⁰ DH 1246.

²⁸⁹¹ Završni podnesak Tužilaštva, par. 206 i 209.

kriminalno ponašanje vojnika 3. korpusa, te da je pitanje problema u vezi s hrvatskim zatočenicima u Travniku bilo postavljeno na zajedničkom sastanku kojem su prisustvovali optuženi Hadžihasanović i pukovnik Blaškić, održanom 19. juna 1993. godine. Tužilac dodaje da je taj sastanak završio time da se optuženi Hadžihasanović obavezao na to da će disciplinovati pripadnike 3. korpusa koji se kažnjivo ponašaju.²⁸⁹² Treće, tužilac tvrdi da je optuženi Hadžihasanović, koji je prisustvovao sastanku održanom 24. augusta 1993. u kasarni bivše JNA, na kojem su bili i Merdan, Alagić, Čuskić, Beba i Delić, imao mogućnost da se informiše i da pokrene istrage tragom navoda o nasilničkom postupanju sa zarobljenicima.²⁸⁹³ Najzad, tužilac tvrdi da su oficiri OG "Bosanska krajina" Mehmed Alagić i Salko Beba, budući da su odobrili spisak s imenima vojnika HVO-a zatočenih u Kasarni i predviđenih za razmjenu u julu 1993., a koji je sastavio svjedok Sefer, imali dakle saznanja o činjenici da su u Kasarni zatočeni vojnici HVO-a.²⁸⁹⁴

1290. Odbrana optuženog Hadžihasanovića tvrdi da tužilac nije dokazao da je optuženi Hadžihasanović bio informisan o spomenutim djelima okrutnog postupanja izvršenim nad zatočenicima u kasarni bivše JNA.²⁸⁹⁵ Odbrana optuženog Hadžihasanovića tvrdi da dokazni predmet P 622, na koji se tužilac poziva u prilog tvrdnji da je optuženi Hadžihasanović bio informisan o ponovnom porastu kriminalnih radnji među vojnicima ABiH,²⁸⁹⁶ pokazuje da je Komanda 3. korpusa od sudskih organa zatražila da efikasniji rad.²⁸⁹⁷

1291. Vijeće uzima na znanje, prvo, argument Tužilaštva da su oficiri OG "Bosanska krajina" Mehmed Alagić i Salko Beba znali za zatočavanje vojnika HVO-a u kasarni bivše JNA u Travniku.²⁸⁹⁸ Vijeće je mišljenja da samo saznanje o zatočavanju vojnika HVO-a ne implicira i posjedovanje saznanja o okrutnom postupanju sa njima.

1292. Vijeće konstatuje da je 20. maja 1993. predsjednik Okružnog vojnog suda u Travniku, Kemal Poričanin, poslao Komandi 3. korpusa izvještaj u kojem izvještava o postupku u vezi s krivičnim prijavama koje je podnijela 17. brigada. U tom

²⁸⁹² *Ibid.*, par. 206.

²⁸⁹³ *Ibid.*, par. 207.

²⁸⁹⁴ *Ibid.*, par. 208.

²⁸⁹⁵ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 811.

²⁸⁹⁶ *Ibid.*, par. 807.

²⁸⁹⁷ *Ibid.*, par. 809.

²⁸⁹⁸ Vidi Završni podnesak Tužilaštva, par. 208.

Prijevod

dokumentu spominje se i izvještaj koji je komandant OG "Bosanska krajina" Mehmed Alagić dostavio Komandi 3. korpusa, a u kojem se govori o porastu kriminalnih aktivnosti pripadnika ABiH u travničkom okrugu:

Komandant Operativne grupe "Bosanska krajina" gospodin Alagić Mehmed svojim pismenom, broj 09/66-1, od 2.5.1993. godine, izvjestio vas je o određenoj problematici vezanoj za porast učinjenih krivičnih djela od strane pripadnika oružanih snaga Armije RBiH, na području Okruga Travnik. U kontekstu tog problema nea/r/gumentirano i neprincipijelno je ustvrđeno da je uzrok povećanog činjenja kriminalnih radnji od strane pripadnika oružanih snaga, neažurnost i sporost u radu Okružnog vojnog suda u Travniku.²⁸⁹⁹

Vijeće konstatuje da se u tom dokumentu uopšteno govori o kriminalnim radnjama vojnika ABiH u Okrugu Travnik, a ne konkretno o djelima okrutnog postupanja u kasarni bivše JNA. Suprotno tome što tvrdi tužilac, Vijeće smatra da se taj dokument ne može smatrati dokazom da je optuženi Hadžihasanović znao za djela okrutnog postupanja činjena nad zatočenicima u kasarni bivše JNA u Travniku.

1293. Vijeće napominje da se ni u dopisu koji je Tihomir Blaškić 1. juna 1993. uputio Komandi 3. korpusa ne govori o pojavama okrutnog postupanja u Kasarni, nego o hapšenjima i protjerivanju Hrvata te pljačkanju njihove imovine. U istom dopisu spominje se i incident koji se dogodio 31. maja 1993., kada su pripadnici ABiH na ulici presreli tri vojnika HVO-a, maltretirali ih i oduzeli im oružje i vozilo:

Gospodo muslimani vi u Travniku:

- Uhićujete ugledne Hrvate u stanovima, dr. Markunovića, Šimića, Solomuna.
- Vršite provale, pljačkate i tjerate iz stanova hrvate ili pak prijete da se urgentno isele [...]
- Komunikacijske pravce presjecate divljim punktovima i na istim maltretirate hrvate i otimate vozila [...]
- Na ulicama presrećete dužnosnike HVO koji se vraćaju sa zajedničkog sastanka hrvatske i muslimanske strane, maltretirate iste, oduzimate naoružanje i otimate vozilo ([...] 31. svibanj 1993. god.)²⁹⁰⁰

Dakle, Vijeće konstatuje da se dopis Tihomira Blaškića od 1. juna 1993., u kojem se ne spominje okrutno postupanje sa zatočenicima u Kasarni, ne može smatrati dokazom saznanja optuženog Hadžihasanovića.

1294. Vijeće konstatuje da je u Vitezu 19. juna 1993. održan sastanak predstavnika HVO-a, ABiH i međunarodne zajednice, sa ciljem da se raspravi prvenstveno pitanje

²⁸⁹⁹ P 622.

²⁹⁰⁰ P 486.

Prijevod

oslobađanja zarobljenika. Optuženi Hadžihasanović, Stjepan Šiber i Džemal Merdan predstavljali su ABiH, a jedan od predstavnika HVO-a bio je Tihomir Blaškić. Sastanku su prisustvovali i Jean-Pierre Thébault iz Posmatračke misije EZ-a, te Alastair Duncan iz UNPROFOR-a.²⁹⁰¹ Kako se navodi u izvještaju PMEZ-a sačinjenom nakon tog sastanka, predstavnici obiju oružanih snaga žalili su se na loše postupanje sa zarobljenicima:

Armija Bosne i Hercegovine je do sada iz Zenice pustila 201 zarobljenih pripadnika HVO-a, a HVO je pustio 66 zarobljenika iz Kiseljaka i 33 iz Kaoni/k/a. Obje strane su se žalile na zlostavljanje zatvorenika.²⁹⁰²

Međutim, odgovarajući na pitanje koje mu je postavljeno u vezi s tim izvještajem, svjedok ZP je izjavio da su se te pritužbe sastojale od općenitih prigovora i da u kontekstu slučajeva okrutnog postupanja nije bilo spomenuto nijedno konkretno mjesto zatočenja:

P.: Da li su se te pritužbe HVO-a odnosile na situaciju u zeničkom KP domu ili na situaciju na drugim lokacijama, uključujući i lokacije van Zenice?

O.: Koliko se ja sjećam, to su bile opšte pritužbe. Dakle, vjerovatno su oni mislili i na neka druga mjesta. Dakle, to je moje mišljenje.

P.: Da li bi bilo tačno zaključiti da to što ste rekli znači da nije bilo spomenuto nijedno konkretno mjesto? Da li bi takav zaključak bio tačan?

O.: Apsolutno.²⁹⁰³

Inače, sastanak je završio odlukom o uvođenju pojačane kontrole kriminalnih elemenata u pripadnim zonama odgovornosti dviju komandi, ali je to dogovoreno u kontekstu problema raseljenih lica, a ne okrutnog postupanja sa ratnim zarobljenicima.²⁹⁰⁴ U tom dokumentu, u kojem se prenose odluke usvojene na sastanku održanom 19. juna 1993., ne spominje se ni okrutno postupanje sa zatočenicima u kasarni bivše JNA u Travniku.²⁹⁰⁵ Dakle, Vijeće je mišljenja da se dokumenti u vezi sa sastankom održanim 19. juna 1993. ne mogu smatrati dokazom da je optuženi Hadžihasanović znao za djela okrutnog postupanja koja su se činila nad zatočenicima u Kasarni.

---

²⁹⁰¹ P 904.

²⁹⁰² P 213.

²⁹⁰³ Svjedok ZP, T(f) 8849 do 8851.

²⁹⁰⁴ P 208, par. 5. c.

²⁹⁰⁵ P 208.

1295. Najzad, Vijeće je mišljenja da prisustvo optuženog Hadžihasanovića na sastanku održanom u Kasarni 24. augusta 1993.²⁹⁰⁶ samo po sebi nije dokaz da je on znao za djela okrutnog postupanja činjena nad zatočenicima u zatočeničkom centru u Kasarni.

1296. Pored toga, Vijeće prima na znanje argument Tužilaštva da je optuženi Hadžihasanović raspolagao saznanjima koja su povlačila obavezu da se dodatno informiše, te da je njegovo prisustvo u kasarni u Travniku 24. augusta 1993. bilo prilika da istraži navode o pojavama okrutnog postupanja sa zarobljenicima.²⁹⁰⁷ No Vijeće je mišljenja da optuženi Hadžihasanović nije posjedovao informacije koje bi ga upozoravale na to da njegovi potčinjeni čine ili da se spremaju na činjenje djela okrutnog postupanja nad zatočenicima u Kasarni, te stoga odbacuje taj argument tužioca.

1297. Vijeće napominje da je tužilac, u vezi s djelima okrutnog postupanja na drugim mjestima zatočenja, predložio teoriju prethodnih saznanja, prema kojoj se i sama činjenica da je izvjesna grupa potčinjenih u prošlosti već vršila kažnjive radnje može smatrati dovoljnim dokazom realne mogućnosti da slične nedopuštene radnje u budućnosti počini neka druga grupa potčinjenih.²⁹⁰⁸ Vijeće konstatuje da tužilac tu teoriju nije primijenio na djela okrutnog postupanja u Kasarni, ali ipak smatra potrebnim pojasniti da saznanje o okrutnom postupanju koje je neka grupa potčinjenih ranije počinila u nekim drugim zatočeničkim centrima ne implicira samo po sebi saznanje o okrutnom postupanju vojne policije 17. brigade u kasarni u Travniku.²⁹⁰⁹

1298. Razmotrivši relevantne dokaze u vezi s eventualnim saznanjima optuženog Hadžihasanovića, Vijeće zaključuje da tužilac nije dokazao van razumne sumnje da je optuženi Hadžihasanović znao ili da je bilo razloga da zna da se njegovi potčinjeni spremaju na činjenje djela okrutnog postupanja u kasarni bivše JNA ili da su ih već počinili. Vijeće stoga ne može da zaključi da je optuženi Hadžihasanović krivično odgovoran u smislu člana 7(3) Statuta. Stoga nema potrebe da se razmatraju ostali konstitutivni elementi komandne odgovornosti u smislu Statuta.

---

²⁹⁰⁶ P 354.

²⁹⁰⁷ Završni podnesak Tužilaštva, par. 206, 207 i 209.

²⁹⁰⁸ Vidi *supra* /sic/, par. 1748-1749.

²⁹⁰⁹ Vidi *supra*, par. 102-120.

iv) Zaključci Vijeća

1./sic/ Vijeće je mišljenja da nema dokaza da je optuženi Hadžihasanović znao ili da je bilo razloga da zna da se da se njegovi potčinjeni spremaju na činjenje ili da su već počinili krivična djela okrutnog postupanja u kasarni bivše JNA u Travniku. Optuženi Hadžihasanović ne može se, dakle, smatrati krivično odgovornim za djelo navedeno u tački 4, paragrafu 41(b) ba) i 42(b) Optužnice.

e) Selo Mehurići: osnovna škola u Mehurićima i kovačnica u Mehurićima

1299. U Optužnici se navodi da su bosanski Hrvati i Srbi bili zatočavani u osnovnoj školi u Mehurićima, stražarsko i upravno osoblje koje su činili pripadnici 306. brigade OG "Bosanska krajina" 3. korpusa ABiH, u periodu od 6. juna 1993. ili približno od tog datuma, pa do najmanje 24. juna 1993., te u kovačnici u Mehurićima, stražarsko i upravno osoblje koje su činili pripadnici 306. brigade OG "Bosanska krajina" 3. korpusa ABiH, u periodu od 6. juna 1993. ili približno od tog datuma, pa do najmanje 13. jula 1993. godine. Tokom zatočenja u tim objektima, ti su bosanski Hrvati i Srbi redovno bili žrtve radnji okrutnog postupanja. Kako se navodi, te su zatočenike tukli i nad njima vršili fizičko i/ili psihičko nasilje vojnici 306. brigade 3. korpusa. Navodi se da su životni uslovi zatočenika, uključujući ishranu i higijenu, bili nezadovoljavajući. Od 26. januara 1993. ili približno od tog datuma, pa do 31. oktobra 1993., optuženi Hadžihasanović znao je ili da je bilo razloga da zna da se pripadnici te jedinice, koja je bila pod njegovim rukovodstvom i efektivnom kontrolom, spremaju na činjenje krivičnih djela okrutnog postupanja ili su ih već počinili, a on nije preduzeo nužne i razumne mjere kako bi spriječio buduće činjenje takvih radnji ili kaznio počinioc²⁹¹⁰.

1300. Optuženi Hadžihasanović na tom se osnovu tereti za okrutno postupanje kao kršenje zakona i običaja ratovanja, sankcionisano članovima 3 i 7(3) Statuta i priznato zajedničkim članom 3 Ženevskih konvencija.

i) Argumenti strana

1301. Tužilac tvrdi da su radnje okrutnog postupanja bile vršene, sa jedne strane, nad zatočenicima iz Škole, tokom ispitivanja koja su vodila tri pripadnika policije iz Zenice i, sa druge strane, nad zatočenicima iz Kovačnice, tokom ispitivanja koja su,

²⁹¹⁰ Treća izmijenjena optužnica, par. 41(bb) i 42(c) i (d).

Prijevod

kako u Školi tako i van zgrade Škole, vodili “vojni policajci iz Zenice”.²⁹¹¹ Tužilac tvrdi da su stražarsko i upravno osoblje u Školi i Kovačnici činili pripadnici 306. brigade i ABiH.²⁹¹² Navodi se i to da su životni i higijenski uslovi zatočenja u Školi i Kovačnici bili potpuno neprimjereni i nezadovoljavajući,²⁹¹³ a da su stalna prijetnja zatočenicima bili i mudžahedini.²⁹¹⁴ Tužilac tvrdi da je optuženi Hadžihasanović znao za okrutno postupanje sa zatočenicima,²⁹¹⁵ ali da nije preduzeo nužne i razumne mjere da spriječi djela okrutnog postupanja ili da kazni njihove počinioce.²⁹¹⁶

1302. Hadžihasanovićeva odbrana tvrdi da je više od 250 osoba u Školu u Mehurićima odvedeno zato da bi im se pružila zaštita, da je tokom prvih 4 ili 5 dana zaštitu davala vojna policija 306. brigade, dok je nakon toga tu brigu preuzela civilna policija u saradnji sa 306. brigadom.²⁹¹⁷ Takođe se tvrdi da su životni uslovi u Školi bili zadovoljavajući i da stanovništvo smješteno u Školi nije bile podvrgavano okrutnom postupanju.²⁹¹⁸ Isto tako, tvrdi se da se sa vojnicima HVO-a zatočenim u Kovačnici, u datim okolnostima, dobro postupalo i da nisu bili podvrgnuti okrutnom postupanju.²⁹¹⁹ Pored toga, Hadžihasanovićeva odbrana tvrdi da tužilac nije dokazao da je optuženi Hadžihasanović bio informisan o tome da se nad osobama smještenim u Školi i Kovačnici vrše radnje okrutnog postupanja,²⁹²⁰ kao niti to da optuženi Hadžihasanović tokom cijele 1993. godine nije preduzimao nužne i razumne preventivne i kaznene mjere.²⁹²¹

²⁹¹¹ Završni podnesak Tužilaštva, par. 246 i 248.

²⁹¹² *Ibid.*, par. 250-251.

²⁹¹³ *Ibid.*, par. 244 i 252.

²⁹¹⁴ *Ibid.*, par. 244 i 249-252.

²⁹¹⁵ *Ibid.*, par. 250 i 253-256.

²⁹¹⁶ *Ibid.*, par. 257.

²⁹¹⁷ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 826 i 831; Završna riječ Hadžihasanovićeve odbrane, T(f) 19233.

²⁹¹⁸ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 829-845 i 851-854; Završna riječ Hadžihasanovićeve odbrane, T(f) 19233.

²⁹¹⁹ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 833-858.

²⁹²⁰ *Ibid.*, par. 872.

²⁹²¹ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 822-824, 862-863, 865, 868 i 872.

ii) Nalazi Vijeća u vezi s okrutnim postupanjem počinjenim u osnovnoj školi u Mehurićima i kovačnici u Mehurićima

a. Tok događaja u periodu od 6. juna 1993. do 4. jula 1993. u Školi i Kovačnici u Mehurićima

1303. U Mehurićima²⁹²² su postojala dva zatočenička centra, u osnovnoj školi u Mehurićima²⁹²³ i u kovačkoj radionici, kraće nazivanoj Kovačnica u Mehurićima.²⁹²⁴ U Školi je bilo smješteno oko 250 civila, bosanskih Hrvata, u periodu od 6. do 24. juna 1993.,²⁹²⁵ dok je u Kovačnici, u periodu od 6. juna 1993. do 4. jula 1993. bilo zatvoreno 20 do 30 hrvatskih civila i vojnika HVO-a.²⁹²⁶

1304. U početku, u jesen 1992. godine, osnovna škola u Mehurićima služila je kao baza mjesnom odredu TO-a iz Mehurića.²⁹²⁷ Nešto kasnije iste godine, nakon naloga ratnog predsjedništva direktoru Škole da se odobrava prisustvo predstavnika humanitarnih organizacija, na gornjem spratu Škole smjestilo se desetak mudžahedina.²⁹²⁸ Mudžahedini su se iselili iz Škole kada se u njoj, krajem 1992. ili početkom 1993. godine, smjestio 1. bataljon 306. brigade.²⁹²⁹ Smjestili su se u Poljanicama, zaselku oko 500 metara udaljenom od Mehurića,²⁹³⁰ ali su zadržali jednu

²⁹²² Vidi fotografiju sadržanu u dokaznom predmetu P 934.

²⁹²³ Vidi fotografije sadržane u dokaznim predmetima P 28 i P 28.1 (zapečaćen).

²⁹²⁴ Vidi fotografije sadržane u dokaznim predmetima P 42; P 43; P 44; P 45; P 46 i P 47.

²⁹²⁵ P 430; P 431; DH 167.7; DH 243 (zapečaćen); svjedok HE, T(f) 16982; svjedokinja AH, T(f) 1221; svjedok ZL, T(f) 4393; svjedok XC, T(f) 1691 do 1693.

²⁹²⁶ Vinko Tadić, T(f) 1893; svjedok XC, T(f) 1709 do 1710; Asim Delalić, T(f) 16397.

²⁹²⁷ DH 1663; Haso Ribo, T(f) 10806; Sulejman Ribo, T(f) 11039; Derviš Suljić, T(f) 11302; Hamid Suljić, T(f) 11875; Fahir Čamdžić, T(f) 11692 do 11693; Remzija Šiljak, T(f) 10608 do 10609.

²⁹²⁸ Fahir Čamdžić, T(f) 11694 do 11695; Halim Husić, T(f) 10873; Sulejman Ribo, T(f) 11039; Sejad Jusić, T(f) 11121; Derviš Suljić, T(f) 11305 do 11306; Munir Karić, T(f) 11436; Ferid Jašarević, T(f) 11547 do 11548; Hamid Suljić, T(f) 11879 i 11881; Salim Tarakčija, T(f) 11793; Esed Sipić, T(f) 14787, 14803, 14825; Asim Delalić, T(f) 16354; Remzija Šiljak, T(f) 10608 do 10609.

²⁹²⁹ Halim Husić, T(f) 10883 i 10910; Derviš Suljić, T(f) 11306 do 11307; Ferid Jašarević, T(f) 11549; Fahir Čamdžić, T(f) 11764; Esed Sipić, T(f) 14787, 14803 i 14825; Asim Delalić, T(f) 16354 i 16382; Hamid Suljić, T(f) 11912; Salim Tarakčija, T(f) 11793; Suad Menzil, T(f) 14097 do 14098; Esed Sipić, T(f) 14787, 14803 i 14825.

²⁹³⁰ Halim Husić, T(f) 10883 i 10910; Ferid Jašarević, T(f) 11549; Fahir Čamdžić, T(f) 11697; Salim Tarakčija, T(f) 11793; Suad Menzil, T(f) 14138; Esed Sipić, T(f) 14787, 14803 i 14825; Asim Delalić, T(f) 16354.

ili više kancelarija na spratu Škole u Mehurićima.²⁹³¹ Prvi bataljon 306. brigade ostao je u Školi do jula ili augusta 1993. godine.²⁹³²

1305. Bosanski Hrvati, civili i vojnici HVO-a, u osnovnu su školu i kovačnicu u Mehurićima kao zatočenici bili dovedeni u dva navrata: prvi put 6. juna 1993., nakon sporadičnih borbi u Velikoj Bukovici i Ričicama, a drugi put 8. juna 1993., nakon ponovnog izbijanja sukoba između HVO-a i ABiH u Malinama.²⁹³³

i. Škola u Mehurićima

1306. Prema izjavama svjedoka civila Vinka Tadića, bosanskog Hrvata, rano ujutro 6. juna 1993. grupa od 13 ili 14 naoružanih vojnika u maskirnim uniformama došla je u Konjsku, lokalitet na obronku planine Vlašić.²⁹³⁴ Vinko Tadić došao je u Konjsku dan ranije, pridruživši se svojoj porodici u čuvanju stada ovaca zajedno s ostalim pastirima.²⁹³⁵ Izjavio je da nije mogao razaznati kojoj je jedinici pripadala ta grupa vojnika, no pojasnio je da su neki od njih na nadlaktici nosili zelene trake s amblemom na kojem je pisalo "MOS".²⁹³⁶ Vojnici su tada prikupili i uhapsili grupu seljana koja se sastojala od muškaraca, žena i djece.²⁹³⁷ Među zarobljenicima našli su se Vinko Tadić, njegovi rođaci Jozo Tadić, Ferdo Tadić, Mato Tadić, zatim Nikola Volić, Dragan Volić, Frano Volić, Franina supruga Ljuba Volić, Mladen Volić, još jedna osoba navedena kao Frano Volić te Mijo Jelović.²⁹³⁸ Poslije toga, na naređenje vojnika koga su zvali Hadžija, vojnici su ih odveli u Mehuriće.²⁹³⁹ Kad su stigli u Mehuriće, seljane su odveli u osnovnu školu u Mehurićima i stavili ih u školsku fiskulturnu salu.²⁹⁴⁰ Nakon približno sat vremena, muškarce – među njima i Vinka

²⁹³¹ Sulejman Ribo, T(f) 11053; Suad Menzil, T(f) 14098 i 14141; Remzija Šiljak, T(f) 10611 do 10612, 10488 i 10668; P 355. Međutim, Vijeće napominje da se svjedok HB nije sjećao da je u periodu od januara do juna 1993. u Školi vidio mudžahedine: T(f) 12620 do 12621.

²⁹³² Halim Husić T(f) 10883, 10897 i 10910; Derviš Suljić, T(f) 11303 do 11304; Sulejman Ribo, T(f) 11092; Esed Sipić, T. 14749; svjedok HB, T(f) 12583; Munir Karić, T(f) 11448. Vezir Jusufspahić, komandant 306. brigade u periodu od augusta do novembra 1993., izjavio je da u periodu kad je on io komandant 306. brigade u Školi nije bio stacioniran nijedan bataljon 306. brigade: T(f) 14044 do 14045.

²⁹³³ U vezi s borbama u Velikoj Bukovici i Ričicama početkom juna 1993. vidi: Haris Jusić, T(e) 11256; svjedok ZK, 4366; Munir Karić, T(f) 11450 do 11452; Remzija Šiljak, T(f) 10514; Sejad Jusić, T(e) 11133. U vezi s izbijanjem sukoba u Malinama 8. juna 1993.: vidi *supra*, par. 1110 do 1127.

²⁹³⁴ Vinko Tadić, T(f) 1887 do 1889, 1910 i T(e) 1889.

²⁹³⁵ Vinko Tadić, T(f) 1887 do 1888.

²⁹³⁶ Vinko Tadić, T(f) 1890 do 1891.

²⁹³⁷ Vinko Tadić, T(f) 1889 i 1893.

²⁹³⁸ Vinko Tadić, T(f) 1889 i 1893; P 92 (zapečaćen), par. 33.

²⁹³⁹ Vinko Tadić, T(f) 1889 i 1891 do 1892.

²⁹⁴⁰ Vinko Tadić, T(f) 1892. Vidi fotografiju sadržanu u dokaznom predmetu P 29.

Tadića – odvojili su od žena i djece i odveli ih u kovačnicu u Mehurićima koja se nalazi na udaljenosti od oko 100 metara od fiskulturne dvorane Škole.²⁹⁴¹

1307. Kako je već iznijeto u Presudi, 8. juna 1993., nakon ponovnog izbijanja sukoba između HVO-a i ABiH u Malinama, vojni policajci 306. brigade sproveli su u osnovnu školu u Mehurićima kolonu od oko 250 zarobljenika, bosanskih Hrvata, civila i vojnika HVO-a koji su se bili predali.²⁹⁴² Zarobljenike, civile i najmanje jednog pripadnika HVO-a, među njima svjedoke Ivanku Tavić, AH, XC, ZF, ZK, ZL, Z11 i Z15, smjestili su u fiskulturnu salu Škole,²⁹⁴³ dok su neke druge zarobljenike odveli u kovačnicu u Mehurićima.²⁹⁴⁴ Što se tiče zatočeničkih objekata u Mehurićima, Vijeće će prvo ispitati situaciju u Školi, a zatim situaciju u Kovačnici.

1308. Većina zatočenika držanih u fiskulturnoj sali Škole bili su starije osobe, žene i djeca - bilo je među njima i nejačadi i trudnica.²⁹⁴⁵ Prema izjavama svjedoka, svi zarobljenici bili su bosanski Hrvati.²⁹⁴⁶ Pretežno su to bili stanovnici sela Malina, ali i susjednih sela poput Postinja, Miletića, Brajkovića, Podova, Čukla i Orašca.²⁹⁴⁷ Neki svjedoci su izjavili da su civili bili zatvoreni u Školu da bi se zaštitili od mudžahedina, koji su imali bazu u obližnjim Poljanicama,²⁹⁴⁸ odnosno sa ciljem da se civilno stanovništvo zaštiti s obzirom na intenziviranje borbi u tom rejonu,²⁹⁴⁹ no bilo je i svjedoka koji su kao razlog navodili interes ABiH da te zarobljenike razmijeni za muslimanske zarobljenike koje je zarobio HVO.²⁹⁵⁰

1309. Prvih dana nakon dovođenja civila u Školu, zatočenike su u Školi čuvali vojnici 306. brigade uključujući i pripadnike vojne policije 306. brigade.²⁹⁵¹ Nakon

²⁹⁴¹ Vinko Tadić, T(f) 1892 do 1893. Svjedokinja AH potvrdila je okolnost da je, u trenutku kad je ona dovedena u Kovačnicu, tj. 8. juna 1993., u Kovačnici već bila zatočena jedna grupa pastira uhapšena na Vlašiću: T(f) 1224. Svjedok ZK sa svoje strane je potvrdio da je u Kovačnici vidio neke članove porodice Volić, te da je čuo da su te osobe bile uhapšene na jednoj padini u blizini Krpeljića, gdje su čuvali stoku: P 92 (zapečaćen), par. 33.

²⁹⁴² Vidi *supra*, par. 1120.

²⁹⁴³ Ivanka Tavić, T(f) 1167 i 1175; svjedokinja AH, T(f) 1220 do 1221; P 393 (zapečaćen), par. 18.

²⁹⁴⁴ Vinko Tadić, T(f) 1905.

²⁹⁴⁵ Ivanka Tavić, T(f) 1175; Suad Menzil, T(f) 14149; svjedok XC, T(f) 1691 i 1693; Lars Baggesen, T(f) 7037; Sejad Jusić, T(f) 11133; P 387 (zapečaćen), par. 20 i DH 167.7.

²⁹⁴⁶ Ivanka Tavić, T(f) 1172; svjedokinja AH, T(f) 1222; Sejad Jusić, T(e) 11134.

²⁹⁴⁷ P 277; Ivanka Tavić, T(f) 1172; svjedokinja AH, T(f) 1222.

²⁹⁴⁸ Svjedok HB, T(f) 12652; Sejad Jusić, T(f) 11132; Haris Jusić, T(f) 11222 do 11223.

²⁹⁴⁹ Remzija Šiljak, T(f) 10551 i 10668; Munir Karić, T(f) 11454 i 11530; svjedok HB, T(f) 12652.

²⁹⁵⁰ Svjedok HB, T(e) 12597 i T(f) 12649; Haris Jusić, T(f) 11222 do 11223. Vijeće napominje da je Haris Jusić precizirao da je glavni motiv zatočavanja hrvatskih civila u Školi bila njihova razmjena za muslimanske civile iz Velike Bukovice koje je u zatočeništvu držao HVO.

²⁹⁵¹ Ivanka Tavić, T(f) 1175; P 92 (zapečaćen), par. 35; Sejad Jusić, T(f) 11158; svjedok HB, T(f) 12603.

Prijevod

toga, prema izjavi Sejada Jusića, načelnika civilne policije u Mehurićima, te svjedoka HB, straže je obezbjeđivala civilna policija, sve do razmjene 24. juna 1993. godine.²⁹⁵² Međutim, dok su jedni svjedoci izjavljivali da je straže za zarobljenike obezbjeđivala isključivo civilna policija,²⁹⁵³ drugi su navodili da su straže bile organizovane u saradnji sa 306. brigadom.²⁹⁵⁴

1310. Dva svjedoka su u svojim iskazima datim u sudnici govorila o djelima okrutnog postupanja koja su nad nekim od muškaraca u zatočenih fiskulturnoj sali. Na primjer, svjedok XC, vojnik HVO-a, objasnio je da su ga, u početku, praktično svake noći, na način koji se ne može smatrati sasvim službenim, ispitivali vojnici koje je poznao, a da su ispitivanja postala zvaničnija nakon dolaska triju pripadnika ABiH iz Zenice.²⁹⁵⁵ Dok je čekao da na njega dođe red pred vratima kancelarije za ispitivanja tih vojnih lica iz Zenice, svjedok XC je čuo kako tuku jednog drugog zatočenika.²⁹⁵⁶ Kad je red došao na njega, ispitivali su ga o vojnim temama, a zatim mu prijetili da će ga tući i predati mudžahedinima da ga oni ispituju.²⁹⁵⁷ Međutim, te prijetnje nisu bile i ostvarene.²⁹⁵⁸ Zatim, Ivanka Tavić, civilna zatočenica, izjavila je da su neki od muškaraca zatočenih u fiskulturnoj sali bili ispitivani i s ispitivanja se vraćali sa vidljivim tragovima okrutnog postupanja.²⁹⁵⁹ Za razliku od toga, svjedokinja AH, civilna zatočenica, izvještava da zatočenike zaista jesu odvodili na ispitivanje u grupama od trojice ili četvorice, no da se na njima – kad bi ih vratili nakon dva ili tri sata – nisu vidjeli tragovi okrutnog postupanja.²⁹⁶⁰

1311. Okolnost da su ispitivanja vodili pripadnici 306. brigade i oficiri 3. korpusa iz Zenice potkrepljuje izjava svjedoka Harisa Jusića, oficira iz službe vojne bezbjednosti 306. brigade. Haris Jusić je od Asima Delalića, pomoćnika komandanta 306. brigade za vojnu bezbjednost, dobio naređenje da prikupi izjave od vojno sposobnih Hrvata zatvorenih u Mehurićima.²⁹⁶¹ Izvršavajući to naređenje, svjedok je došao u Mehuriće poslije 8. juna 1993. i tokom približno sedmice dana vodio ispitivanja 20 – 30 Hrvata,

²⁹⁵² Sejad Jusić, T(f) (11131 do 11132), str. 11158, (11178 i 11191); svjedok HB, T(f) 12603.

²⁹⁵³ Svjedok HE, T(f) 16989; Enes Ribić, T(f) 11387 i 11420; Suad Menzil, T(f) 14116.

²⁹⁵⁴ (Halim Husić, T(f) 10899 do 10900; Sejad Jusić, 11158).

²⁹⁵⁵ Svjedok XC, T(f) 1700.

²⁹⁵⁶ Svjedok XC, T(f) 1701.

²⁹⁵⁷ Svjedok XC, T(f) 1701.

²⁹⁵⁸ Svjedok XC, T(f) 1701.

²⁹⁵⁹ Ivanka Tavić, T(f) 1177.

²⁹⁶⁰ Svjedokinja AH, T(f) 1223.

²⁹⁶¹ Haris Jusić, T(f) 11218; Asim Delalić, T(e) 16395.

Prijevod

muškaraca u dobi od 20 do 60 godina.²⁹⁶² Svjedok je izjavio da je poznao većinu zatočenika koje je ispitivao i da im je postavljao pitanja vojnog karaktera, odnosno o sastavu HVO-a, o imenima zapovjednika HVO-a i o tome kakvim vrstama naoružanja hrvatske snage raspolažu.²⁹⁶³ On je tvrdio da tokom tih ispitivanja nikad nije primjenjivao silu.²⁹⁶⁴ Rekao je i to da su, dok je bio na zadatku u Školi, u Školu došla dva oficira iz 3. korpusa iz Zenice koje je on smatrao sebi pretpostavljenim, a sa ciljem da od izvjesnih lica u Školi uzmu izjave.²⁹⁶⁵ Ta dvojica oficira iz Zenice u Školi su ostala dan – dva i zatim se vratili u Zenicu.²⁹⁶⁶

1312. Dvojica bivših zatočenika iz fiskulturne sale Škole, svjedok ZK i svjedok ZL, izjavili su da se sa njima tokom zatočenja u fiskulturnoj sali postupalo korektno.²⁹⁶⁷ Niti svjedok Z11 nije spominjao da se sa njim tokom zatočenja okrutno postupalo.²⁹⁶⁸

1313. Većina bivših zarobljenika iz Škole saglasni su u izjavama da su mudžahedini bili prisutni u Školi i da su se prijeteći ponašali prema zatočenicima u fiskulturnoj sali.²⁹⁶⁹ Na primjer, svjedok XC je izjavio da je jednom prilikom jedan od mudžahedina uperio u njega oružje vičući: “Ustaša, [...]. Ja ću tebe pokositi ...”.²⁹⁷⁰ I svjedok ZK je opisao kako je jednog dana jedan mudžahedin ušao u fiskulturnu salu i pred zatočenicima se prijeteći poigravao svojim vatrenim oružjem.²⁹⁷¹ Svjedoci koje je saslušalo Vijeće izjavili su, međutim, da su domaći vojnici ABiH koji su bili u Školi civile štitili od mudžahedina. Na primjer, svjedokinja AH ispričala je kako ju je po dolasku u Školu jedan vojnik, vodeći je u fiskulturnu salu, upozorio da se krije iza njega za slučaj da naiđu na mudžahedine, i to radi bezbjednosti.²⁹⁷² Slično tome, svjedok ZL je ispričao kako je jednom prilikom jedan mudžahedin pokušao da uđe u fiskulturnu salu, ali su ga u tome spriječili stražari pred salom koji su od svog komandanta dobili naređenje da ubiju mudžahedine koji bi pokušali da uđu u

²⁹⁶² Haris Jusić, T(f) 11219 i 11221; Asim Delalić, T(e) 16395 do 16397. Vijeće napominje da je Haris Jusić svoja ispitivanja počeo da vrši 10. ili 11. juna 1993.: DH 2091, par. 10; Asim Delalić, T(e) 16395 do 16396; Haris Jusić, T(f) 11218.

²⁹⁶³ Haris Jusić, T(f) 11219 do 11220.

²⁹⁶⁴ Haris Jusić, T(f) 11220 i 11256.

²⁹⁶⁵ Haris Jusić, T(f) 11255 do 11257 i 11264, T(e) 11260.

²⁹⁶⁶ Haris Jusić, T(f) 11256.

²⁹⁶⁷ P 92 (zapečaćen), par. 35.; svjedok ZL, T(e) 4405.

²⁹⁶⁸ P 393 (zapečaćen), par. 18-21.

²⁹⁶⁹ U vezi sa prisustvom mudžahedina u Školi vidi: svjedokinja ZF, T(f) 3596; svjedok ZL, T(f) 4394 do 4395 i 4405; P 92 (zapečaćen), par. 36; Vinko Tadić, T(f) 1908 do 1909. Vinko Tadić je izjavio da su mudžahedini bili na trećem spratu Škole, T(f) 1908.

²⁹⁷⁰ Svjedok XC, T(f) 1700.

²⁹⁷¹ P 92 (zapečaćen), par. 36.

²⁹⁷² Svjedokinja AH, T(f) 1221.

Prijevod

gimnastičku salu.²⁹⁷³ Međutim, Sejad Jusić, civilni policajac iz Mehurića, demantovao je prisutnost mudžahedina u Školi u vrijeme kada su ondje bili zatvoreni civili, ali je potvrdio da su oni jednom prilikom pokušali da uđu u fiskulturnu salu.²⁹⁷⁴

1314. Pored toga, mnogi svjedoci koji su svjedočili u sudnici opisali su životne uslove zatočenika u Školi. Približno 250 civila bilo je smješteno u fiskulturnoj sali širine 10 i dužine 15 metara, što znači da je bilo premalo prostora za sve njih.²⁹⁷⁵ Zatočenici nisu dobivali dovoljno hrane, koja je uz to bila i loše kvalitete.²⁹⁷⁶ Na primjer, prvih dana zatočenici su morali da se zadovolje sa kojim komadom sira i hljebom na bazi stočnog brašna.²⁹⁷⁷ Kasnije su zatvorenici dobivali dva obroka dnevno, ujutro obično jednu veliku veknu hljeba i jednu veliku konzervu za šest do sedam ljudi, a poslijepodne komad hljeba i kutlaču kuhane riže.²⁹⁷⁸ Vode za piće bilo je dovoljno,²⁹⁷⁹ a za malu djecu svakodnevno se dijelilo mlijeko u prahu.²⁹⁸⁰ Više svjedoka koji su svjedočili za Hadžihasanovićevu odbranu izjavili su da su civili dobivali istu hranu kao i vojnici u Školi.²⁹⁸¹ Racioniranje hrane bilo je organizovano prema spiskovima s vrlo detaljnim podacima o zarobljenicima.²⁹⁸² Osim toga, i civilna zaštita i seljani donosili su namirnice za civile zatvorene u Školi, a naročito za djecu.²⁹⁸³

1315. Nekolicina svjedoka Hadžihasanovićeve odbrane izjavili su da su zatočenici dobili slamu, madrace i ležajeve.²⁹⁸⁴ Ipak, svjedok XC je pojasnio da nije bilo dovoljno pokrivača za sve zatočenike tako da su ih prepustili starijim osobama.²⁹⁸⁵

²⁹⁷³ Svjedok ZL, T(f) 4405 do 4406. Taj incident potrepljuje izjava Sejada Jusića, T(f) 11134.

²⁹⁷⁴ Sejad Jusić, T(f) 11134, 11158 i 11177 do 11178.

²⁹⁷⁵ Svjedokinja AH, T(f) 1221.

²⁹⁷⁶ Ivanka Tavić, T(f) 1175 do 1176; svjedok XC, T(f) 1699; svjedokinja ZF, T(f) 3599; P 92 (zapečaćen), par. 37.

²⁹⁷⁷ Ivanka Tavić, T(f) 1175 do 1176.

²⁹⁷⁸ Svjedok XC, T(f) 1699; P 92 (zapečaćen), par. 37.

²⁹⁷⁹ P 92 (zapečaćen), par. 37; P 393 (zapečaćen), par. 19.

²⁹⁸⁰ Suad Menzil, T(f) 14149; svjedok XC, T(f) 1699.

²⁹⁸¹ Sejad Jusić, T(f) 11133; Haris Jusić, T(f) 11221

²⁹⁸² Svjedokinja AH, T(f) 1222.

²⁹⁸³ Svjedok HB, T(f) 12603; svjedok ZK, T(f) 4368; svjedok XC, T(f) 1699 i 1728. Vijeće napominje da se dokazni predmeti DH 1241, DH 1247, DH 1248, DH 1249, DH 1497, DH 1621 i DH 1622 odnose na transport robe, uključujući živežne namirnice, koju je poslala civilna zaštita opštine Travnik i koja je bila namijenjena za osnovnu školu u Mehurićima, i da se u njima vidi da je izvjesna količina robe i namirnica nestala na putu, prije nego što je transport stigao u Mehuriće.

²⁹⁸⁴ Enes Ribić, T(f) 11386; svjedok HB, T(f) 12597; Suad Menzil, T(f) 14119.

²⁹⁸⁵ Svjedok XC, T(f) 1698.

1316. Što se tiče higijenskih uslova, zatočenici su imali pristup samo jednom nužniku, i to od 7 sati ujutro do 19 sati uvečer.²⁹⁸⁶ Dostupnost samo jednog nužnika za oko 250 zatočenika značila je da je on ili bio začepljen ili da je pred njim čekao dugačak red zatočenika.²⁹⁸⁷ Prema izjavama svjedoka XC, zatočenici nisu imali mogućnost da se operu, no, prema izjavama svjedoka HB, svjedoka odbrane optuženog Hadžihasanovića, civili su imali pristup jednom tušu.²⁹⁸⁸ Pored toga, Ivanka Tavić je izjavila da su zatočenici dobivali pet litara tople vode dnevno za kupanje male djece i ispiranje ozljeda zatvorenika.²⁹⁸⁹ Prema izjavama svjedoka HE, za dojenčad su se dijelile pelene.²⁹⁹⁰

1317. Više svjedoka, među kojima dr Enes Ribić, ljekar privremeno poslat na dužnost u Školu u Mehurićima, i Suad Menzil, voditelj sanitetskog odjeljenja 1. bataljona 306. brigade, opisali su u sudnici kako su se medicinski zbrinjavali zatočenici u Školi. Dr Enes Ribić radio je u ambulanti oko 150 metara udaljenoj od škole u Mehurićima, i tri puta je dolazio u Školu kako bi se osvjedočio o uslovima smještaja civila.²⁹⁹¹ Dr. Enes Ribić, međutim, nije se direktno brinuo za zarobljenike u Školi, nego se pojavljivao u ulozi rezervnog ljekara.²⁹⁹² Prema izjavama dr-a Enesa Ribića i Suada Menzila, među zatočenim civilima našla se i jedna ljekarka koja je preuzela na sebe najnužniju medicinsku pomoć civilima, a Suad Menzil joj je pomagao.²⁹⁹³ Oba svjedoka izjavili su da joj stavili na raspolaganje sve čime je sanitet raspolagao, uključujući i sanitetski materijal.²⁹⁹⁴ Svjedok ZK i svjedok XC, bivši zatočenici iz Škole, potvrđuju da je sanitetsko osoblje ABiH toj ljekarki dalo lijekove koje je imalo,²⁹⁹⁵ a svjedokinja AH je potvrdila da je dr. Ribić sarađivao sa njom.²⁹⁹⁶ Suad Menzil izjavljuje da je četiri ili pet puta obišao zarobljenike u Školi, pri čemu ga je svaki put pratila ista ljekarka.²⁹⁹⁷

²⁹⁸⁶ P 393 (zapečaćen), par. 19; svjedok HB, T(f) 12602.

²⁹⁸⁷ Ivanka Tavić, T(f) 1173 i 1176; svjedok XC, T(f) 1699.

²⁹⁸⁸ Svjedok HB, T(f) 12602.

²⁹⁸⁹ Ivanka Tavić, T(f) 1176.

²⁹⁹⁰ Svjedok HE, T(f) 17082.

²⁹⁹¹ Enes Ribić, T(f) 11397 i 11420.

²⁹⁹² Enes Ribić, T(f) 11397.

²⁹⁹³ Enes Ribić, T(f) 11397; Suad Menzil, T(f) 14109.

²⁹⁹⁴ Enes Ribić, T(f) 11386; Suad Menzil, T(f) 14109.

²⁹⁹⁵ Svjedok XC, T(f) 1727; svjedok ZK, T(f) 4367.

²⁹⁹⁶ Svjedokinja AH, T(f) 1249.

²⁹⁹⁷ Suad Menzil, T(f) 14156 do 14157.

Prijevod

1318. Prema izjavama svjedoka XC, Davo Tajić, čovjek koji je bio u teškom stanju već u trenutku dolaska u fiskulturnu salu, preminuo je u zatočenju.²⁹⁹⁸ Pored toga, jedna mlada trudnica izjavila je da je pobacila i teško se razboljela tako da je na kraju perioda koji je provela u zatočeništvu bila vrlo slaba.²⁹⁹⁹

1319. Prema jednom izvještaju MKCK-a, 19. juna 1993. u jedan zatočenički centar u Mehurićima došli su predstavnici MKCK-a i popisali 27 zatvorenika.³⁰⁰⁰ Svjedok XC je izjavio da su, neposredno prije dolaska MKCK-a, u fiskulturnu salu došli civilni policajci sa jednim spiskom i izvjestan broj zarobljenika - ljude čija su imena stajala na tom spisku, među njima i svjedoka XC - odveli u jednu drugu zgradu nedaleko Škole.³⁰⁰¹ U toj drugoj zgradi, zatočenicima koje su doveli onamo, predstavnici MKCK-a podijelili su registarske kartone i formulare za obavještevanje porodica.³⁰⁰² Svjedok XC tu je vidio još neke hrvatske zatočenike iz fiskulturne sale, među njima nešto žena i djece, koji su zatim ponovno vraćeni u fiskulturnu salu.³⁰⁰³ Za razliku od njih, svjedoka XC i još neke zatvorenike nakon te posjete Crvenog krsta odveli su u kovačnicu u Mehurićima.³⁰⁰⁴ Međutim, prema izjavama nekolicine svjedoka odbrane, predstavnici MKCK-a sastali su se sa civilima u fiskulturnoj sali, odnosno sastavili su spiskove ljudi zatočenih u fiskulturnoj sali.³⁰⁰⁵ Prema izjavi Ferida Jašarevića, vojnika 306. brigade, predstavnici MKCK-a nisu imali nikakve primjedbe na uslove u kojima su bili smješteni civili u Školi.³⁰⁰⁶

ii. Kovačnica u Mehurićima

1320. Vijeće će sada, na osnovi dokaza uvrštenih u spis, ispitati situaciju u kovačnici u Mehurićima. Kovačnica, odnosno bivša kovačka radionica, zgrada je sazidana od opeke, oko stotinu metara udaljena od fiskulturne sale škole u Mehurićima, koja se sastoji od šest prostorija, dvije od kojih su služile kao mjesta zatočenja.³⁰⁰⁷ Zarobljenici su bili zatvarani u Kovačnicu u tri prilike: prvi put nakon hapšenja na

²⁹⁹⁸ Svjedok XC, T(f) 1698.

²⁹⁹⁹ Svjedokinja ZF, T(f) 3599 i 3610.

³⁰⁰⁰ P 165.

³⁰⁰¹ Svjedok XC, T(f) 1707 i 1716.

³⁰⁰² Svjedok XC, T(f) 1707 i 1716.

³⁰⁰³ Svjedok XC, T(e) 1707.

³⁰⁰⁴ Svjedok XC, T(f) 1707 do 1708.

³⁰⁰⁵ Ferid Jašarević, T(f) 11591; Suad Menzil, T(f) 14116 do 14117; svjedok HE, T(f) 16982 i 17094.

³⁰⁰⁶ Ferid Jašarević, T(f) 11561.

³⁰⁰⁷ Vinko Tadić, T(f) 1893; Sejad Jusić, T(f) 11165 do 11166. Vidi fotografije sadržane u dokaznim predmetima P 42; P 43; P 44; P 45; P 46 i P 47 i video-snimak sadržan u dokaznom predmetu P 761.

Prijevod

Vlašiću 6. juna 1993.,³⁰⁰⁸ drugi put nakon izbijanja sukoba između HVO-a i ABiH u Malinama 8. juna 1993.,³⁰⁰⁹ te treći put nakon posjete MKCK-a 19. juna 1993.³⁰¹⁰ Dana 6. juna 1993., u spomenute dvije prostorije korištene za zatočavanje nalazilo se desetak zatočenika,³⁰¹¹ no nakon događaja u Malinama 8. juna 1993., broj zatočenika u obje prostorije povećao se tako da je u svakoj od njih na kraju bilo po desetak ili petnaestak osoba, odnosno ukupno od 20 do 30 osoba.³⁰¹² Zatočenici dovedeni u Kovačnicu uglavnom su bili vojnici HVO-a, ali i civili, bosanski Hrvati, među kojima i jedna žena, te jedan maloljetnik.³⁰¹³ Bivši zatočenici iz Kovačnice bili su svjedok XC, svjedok Vinko Tadić, Željko Pušelja, Jozo Tadić, Ferdo Tadić, Mato Tadić, Nikola Volić, Dragan Volić, Frano Volić, njegova supruga Ljuba Volić, Mladen Volić, još jedna osoba identifikovana kao Frano Volić, Mijo Jelović, Ivica Janković, Stipo Peša i Željko Jurić.³⁰¹⁴

1321. Svjedoci su saglasni u izjavama da su stražari koji su čuvali zarobljenike u Kovačnici bili pripadnici civilne policije. Na primjer, svjedok XC je izjavio da je Kovačnicu čuvala civilna policija koja je davala i pratnju za zatočenike koje bi vodili iz Kovačnice do zgrade Škole, u kojoj ih je preuzimala armija.³⁰¹⁵ Više svjedoka Hadžihasanovićeve odbrane, među kojima i Sejad Jusić, komandir civilne policije iz Mehurića, tvrde da je civilna policija imala zadatak obezbjeđivanja zaštite za lica zatvorena u kovačkoj radionici.³⁰¹⁶ Sejad Jusić je pojasnio da civilna policija nije vršila ispitivanja zatočenika i da je njen jedini zadatak bilo organizovanje straže.³⁰¹⁷

1322. Vijeće je saslušalo iskaze dva bivša zarobljenika iz Kovačnice, svjedoka XC i Vinka Tadića, u vezi s okrutnim postupanjem sa zatočenicima u Kovačnici. Oni su govorili o dva zasebna perioda tokom kojih su zatočenici bili podvrgavani takvim postupcima. Prvi period obuhvata ispitivanja koja su vodili pripadnici vojne policije iz Zenice, odnosno period od dva ili tri dana između 10. i 20. juna 1993. godine.³⁰¹⁸

³⁰⁰⁸ Vinko Tadić, T(f) 1892 do 1893; svjedokinja AH, T(f) 1224.

³⁰⁰⁹ Vinko Tadić, T(f) 1905.

³⁰¹⁰ Svjedok XC, T(f) 1707 do 1708.

³⁰¹¹ Vinko Tadić, T(f) 1893 i 1905; P 92 (zapečaćen), par. 32 i 33.

³⁰¹² Vinko Tadić, T(f) 1905 do 1906; svjedok XC, T(f) 1709 do 1710; Asim Delalić, T(f) 16397.

³⁰¹³ Svjedok XC, T(f) 1708 do 1710 i 1713; P 92 (zapečaćen), par. 33.

³⁰¹⁴ Vinko Tadić, T(f) 1889, 1893 i T(e) 1911; svjedok XC, T(f) 1709 do 1710; P 92 (zapečaćen), par. 33.

³⁰¹⁵ Svjedok XC, T(f) 1729.

³⁰¹⁶ Sejad Jusić, T(f) 11165; Asim Delalić, T(f) 16407; svjedok HE, T(f) 16989.

³⁰¹⁷ Sejad Jusić, T(e) 11189.

³⁰¹⁸ Vijeće napominje da su ispitivanja koja su vodili pripadnici zeničke policije trajala oko dva dana, odnosno da je Haris Jusić ta dva dana bio u Školi radi uzimanja izjava od hrvatskih zatočenika: Haris

Drugi period obuhvata završnu fazu zatočavanja u Kovačnici, odnosno period od datuma razmjene civila 24. juna 1993. pa do odlaska zarobljenika iz Kovačnice 4. jula 1993. godine.

1323. Što se tiče prvog perioda, Vinko Tadić je opisao način na koji su ta ispitivanja bila organizovana. Tokom dva ili tri dana zaredom, zatočenike su odvodili u jednu zgradu u kojoj su ih preuzimala dva muškarca u vojnim uniformama sa bijelim opasačima.³⁰¹⁹ Ta dva vojna lica njemu su se predstavila kao vojni policajci iz Zenice.³⁰²⁰ Jedan od njih prijetio mu je nožem,³⁰²¹ dok mu je drugi postavljao pitanja vojnog karaktera kao npr. o razmještanju hrvatskih snaga - temama o kojima on nije imao apsolutno nikakva saznanja.³⁰²² Iako nije izjavio da je on lično tokom ispitivanja bio meta fizičkog zlostavljanja, Vinko Tadić izvještava da su cilj tih ispitivanja bili maltretiranje, zastrašivanje i fizički napadi na zatočenike.³⁰²³ Tadić je svoje navode ilustrovao primjerom jednog mladog zatočenika, Ivice Jankovića, koji je prilikom jednog od tih ispitivanja zadobio teške ozljede na glavi.³⁰²⁴

1324. Što se tiče drugog perioda, svjedok XC i Vinko Tadić u sudnici su izjavili da je još u tri prilike više zatočenika u Kovačnici bilo podvrgnuto premlaćivanju: jednom tokom ispitivanja, drugi put tokom radnog zadatka čišćenja, i treći put prilikom odlaska na nužnik. Na primjer, svjedok XC, u vezi s prvom od te tri prilike, opisao je - mada sam nije bio očevidac događaja - kako su dvojica njegovih drugova u zatočeništvu, Stipo Peša i Željo Jurić, bili zlostavljani tokom ispitivanja, upravo na kraju njihovog zatočeništva.³⁰²⁵ XC je izjavio da su Stipu Pešu, nakon što je priznao da ima sakriveno oružje, odveli na mjesto koje je naznačio, no pošto oružja ondje nije bilo, tukli su ga čitavim putem natrag, vodeći ga ruku vezanih na leđima.³⁰²⁶ Kad su ga vratili u Kovačnicu, izjavio je svjedok XC, leđa su mu bila prekrivena modricama.³⁰²⁷ Slično tome, dalje je izjavio svjedok XC, Želju Jurića prisilili su da

---

Jusić, T(f) 11219 do 11220 i 11256. Kako je već spomenuto ranije u Presudi (vidi *supra*, par. 1311), Haris Jusić je s obavljanjem tog svog zadatka započeo 10. ili 11. juna 1993. godine. Haris Jusić je svoj zadatak završio otprilike sedmicu dana kasnije: Haris Jusić, T(f) 11221; Asim Delalić, T(e) 16397.

³⁰¹⁹ Vinko Tadić, T(f) 1907. Vijeće napominje da, s obzirom na to kako je mjesto ispitivanja opisao svjedok Vinko Tadić, posrijedi može biti samo zgrada škole u Mehurićima: T(f) 1897 i 1900.

³⁰²⁰ Vinko Tadić, T(e) 1907.

³⁰²¹ Vinko Tadić, T(e) 1907.

³⁰²² Vinko Tadić, T(e) 1907.

³⁰²³ Vinko Tadić, T(e) 1911.

³⁰²⁴ Vinko Tadić, T(e) 1911.

³⁰²⁵ Svjedok XC, T(f) 1713.

³⁰²⁶ Svjedok XC, T(f) 1711 do 1712.

³⁰²⁷ Svjedok XC, T(e) 1711.

prizna da ima skriveni novac, a pošto taj novac nije pronađen, tukli su ga, doduše nešto manje žestoko.³⁰²⁸ Svjedok XC je precizirao da njega lično nikad nisu maltretirali.³⁰²⁹ Najzad, Ivanka Tavić je izjavila da je jedan zatočenik iz Kovačnice, Željko Pušelja, zadobio teške ozljede ruke i da se njegovo zdravstveno stanje nakon svakog ispitivanja pogoršavalo.³⁰³⁰ Ista svjedokinja je precizirala da je Željko Pušelja uslijed nasilja koje je pretrpio u Školi ostao invalid.³⁰³¹ Drugo, Vinko Tadić tvrdi da su ga nakon razmjene civila izvršene 24. juna 1993. poslali na radni zadatak čišćenja i da je tom prilikom morao da ode na prvi sprat Škole. Vojnici koji su bili u hodniku ondje su sve zatočenike iz njegove grupe, pa tako i njega, tukli drvenim palicama.³⁰³² Najzad, kao treće, svjedok XC izvještava da su posljednjeg dana zatočenja jednu grupu zatočenika odveli iz Kovačnice, a kad su ih vratili zatočenici su bili prekriveni podlivima od batina.³⁰³³

1325. Istovremeno, više svjedoka odbrane, na primjer svjedok HE, dr. Enes Ribić te Suad Menzil, izjavili su da nikad nisu čuli za okrutno postupanje sa zatočenicima u Kovačnici.³⁰³⁴ Dr Enes Ribić je istaknuo da nikad nije čuo krike ili jauke iz Kovačnice.³⁰³⁵ Suad Menzil je pak precizirao da je bio u prilici da se lično uvjeri da na zatočenicima iz Kovačnice nije bilo tragova okrutnog postupanja, ali je priznao da su izgledali zastrašeno.³⁰³⁶

1326. Zatim, svjedok XC i Vinko Tadić svjedočili su o životnim uslovima zatočenika u Kovačnici. U svakoj od dvije prostorije u kojima su držani zatočenici, bilo je zatvoreno oko 10 do 15 osoba, na prostoru od dva do tri metra širine i tri metra dužine.³⁰³⁷ U tim prostorijama nije bilo svjetla jer je jedini otvor u njima, dijametra trideset centimetara, predviđen zapravo za ventilaciju, bio zapušen komadom

³⁰²⁸ Svjedok XC, T(e) 1711.

³⁰²⁹ Svjedok XC, T(f) 1726.

³⁰³⁰ Ivanka Tadić, T(f) 1177. Vijeće napominje da je Željko Pušelja preživio pogubljenja u Malinama, no sa teškim ozljedama: Vinko Tadić, T(f) 1908; DH 10 (povjerljiv). Vijeće takođe napominje da je Haris Jusić izjavio da je ispitivao Željka Pušelju, da je primijetio da mu je jedna ruka u zavojima do lakta, no da mu se činilo da je u normalnom stanju: T(f) 11261 do 11262.

³⁰³¹ Ivanka Tadić, T(f) 1177.

³⁰³² Vinko Tadić, T(e) 1913. Vijeće napominje da je Vinko Tadić izjavio da su vojnici na prvom spratu bili pripadnici ABiH; T(f) 1909.

³⁰³³ Svjedok XC, T(e) 1713.

³⁰³⁴ Enes Ribić, T(f) 11390; svjedok HE, T(f) 16988; Suad Menzil, T(f) 14148.

³⁰³⁵ Enes Ribić, T(f) 11404 do 11405. Vijeće napominje da je dr. Enes Ribić izjavio, sa jedne strane, da je kroz prozor Kovačnice, ne ulazeći unutra, primijetio obrise ljudi, te, sa druge strane, da nije liječio nikoga iz Kovačnice, T(f) 11389 do 11390, 11399 i 11404.

³⁰³⁶ Suad Menzil, T(f) 14116 i T(e) 14157.

³⁰³⁷ Svjedok XC, T(f) 1710; Vinko Tadić, T(f) 1893 do 1894; svjedokinja AH, T(f) 1224.

tkanine.³⁰³⁸ Što se tiče uslova za spavanje, zatočenici nisu imali praktično ništa: dali su im tri drvene klupe, pod je bio betonski, a za sve zatočenike bilo je izdato jedno jedino ćebe.³⁰³⁹ Obje te prostorije bile su tako pretrpane da zatočenici nisu mogli da spavaju.³⁰⁴⁰ Svjedok XC je čuo da su u drugoj prostoriji u Kovačnici zatočenici bili primorani da ostanu sjediti, da nije bilo mjesta niti da ispruže noge kako bi se odmorili.³⁰⁴¹ Svjedok XC je izjavio da se zatočenicima tek u rijetkim prilikama dozvoljavalo da izađu.³⁰⁴²

1327. Tokom prva tri ili četiri dana zatočenja u Kovačnici, zatočenici su bili praktično bez hrane i vode.³⁰⁴³ Nakon ta prva tri ili četiri dana, s vremena na vrijeme dobili bi jednu konzervu i jednu veknu hljeba koju je trebalo da podijele među sobom.³⁰⁴⁴ Uslijed tako oskudne ishrane zatočenici su mršavjeli: Vinko Tadić je izjavio da je tokom zatočenja izgubio 26 kilograma.³⁰⁴⁵ Međutim, Asim Delalić, pomoćnik komandanta 306. brigade za vojnu bezbjednost, izjavio je da su zarobljenici u Kovačnici dobivali tri obroka dnevno.³⁰⁴⁶ Što se tiče higijenskih uslova, Vinko Tadić je ispričao da su se zatočenici na početku morali služiti jednom kantom umjesto nužnika i da su ih tek kasnije pod pratnjom vodili do pravog nužnika.³⁰⁴⁷

1328. Više svjedoka govorilo je o medicinskom zbrinjavanju zarobljenika u Kovačnici. Na primjer, svjedoci odbrane Asim Delalić i Suad Menzil izjavili su da se zatočenicima pružala medicinska njega i tu svoju izjavu Suad Menzil potkrepljuje navodom da je u Kovačnicu dolazio pet ili šest puta i da je jednom zatočeniku koji se žalio na visoki krvni pritisak pružena medicinska pomoć.³⁰⁴⁸ Izjavio je i to da za svojih obilazaka Kovačnice na zatočenicima nije vidio povrede, ali da su mu se oni činili zastrašenima.³⁰⁴⁹ Za razliku od toga, Vinko Tadić je izjavio da je jedan od

³⁰³⁸ Vinko Tadić, T(f) 1893 do 1894; svjedokinja AH, T(f) 1224.

³⁰³⁹ Svjedok XC, T(f) 1710; Vinko Tadić, T(f) 1893, 1901 i 1905 do 1906.

³⁰⁴⁰ Svjedok XC, T(f) 1710;

³⁰⁴¹ Svjedok XC, T(f) 1710.

³⁰⁴² Svjedok XC, T(f) 1711.

³⁰⁴³ Vinko Tadić, T(f) 1906.

³⁰⁴⁴ Vinko Tadić, T(f) 1906.

³⁰⁴⁵ Vinko Tadić, T(f) 1910. Vinko Tadić je izjavio da su mu ostale teške psihičke i fizičke posljedice okrutnog postupanja koje je pretrpio u kovačnici u Mehurićima tako da je danas 70-postotni invalid. Vijeće napominje da je Vinko Tadić izjavio da su uzroci tog stepena njegovog invaliditeta bila zlostavljanja kojima je podvrgnut u Kovačnici, ali i ozljede koje je zadobio i nakon zatočenja u Kovačnici: T(f) 1910 i 1912.

³⁰⁴⁶ Asim Delalić, T(e) 16369.

³⁰⁴⁷ Vinko Tadić, T(f) 1906.

³⁰⁴⁸ Asim Delalić, T(e) 16369; Suad Menzil, T(f) 14153. Vidi i Haris Jusić, T(f) 11221 do 11222.

³⁰⁴⁹ Suad Menzil, T(f) 14116.

Prijevod

zatočenika, Ivica Janković, prilikom ispitivanja zadobio teške ozljede u predjelu glave i da mu je uskraćena medicinska pomoć tako da su zatočenici morali da se sami snađu kako bi mu zaustavili krvarenje iz rana.³⁰⁵⁰ Slično tome, Ivanka Tavić izjavljuje da je Željko Pušelja zadobio teške povrede, odnosno prijelom ruke i da je izgubio toliko mnogo krvi da je ljekarka koja se nalazila među zatočenicima u Školi tražila da se on hitno preveze u bolnicu u Zenici, što nije bilo odobreno. Umjesto u bolnicu, Željka Pušelju su više puta odvodili u kancelariju za ispitivanje, odakle su ga vraćali svaki put u sve gorem zdravstvenom stanju.³⁰⁵¹ Dr Enes Ribić je pojasnio da on nije liječio zatočenike u Kovačnici.³⁰⁵² Najzad, više svjedoka bilo je saglasno u izjavama da su predstavnici MKCK-a obišli i popisali zatočenike u Kovačnici.³⁰⁵³

1329. U međuvremenu, nakon sporazuma o prekidu neprijateljstava između dviju oružanih snaga koji su 10. juna 1993. u Kiseljaku sklopili HVO i ABiH,³⁰⁵⁴ optuženi Hadžihasanović je 12. juna 1993. potčinjenim jedinicama prosljedio naređenja Vrhovne komande ABiH od 11. juna 1993. o osnivanju mješovite humanitarne komisije koja je trebala da nadzire puštanje svih zarobljenika na slobodu.³⁰⁵⁵ Dana 13. juna 1993., optuženi Hadžihasanović je potčinjenim jedinicama izdao naređenje da mu najkasnije do 14. juna 1993. dostave spiskove mjesta gdje su smješteni zarobljenici, sa brojem zarobljenika, te podatke o statusu svih lica koje te jedinice drže u pritvoru, u smislu da li su one civili ili pripadnici HVO-a.³⁰⁵⁶ Izvršavajući to naređenje, dana 14. juna 1993. Mehmet Alagić je Enesu Adžemoviću, članu komande OG "Bosanska krajina", izdao odobrenje da izvrši inspekciju jedinica ABiH lociranih u Mehurićima sa ciljem da se prikupe podaci o zarobljenim pripadnicima HVO-a i hrvatskim civilima.³⁰⁵⁷

1330. Istoga dana, dakle 14. juna 1993., Rasim Delić je, u okviru sprovođenja sporazuma od 10. juna 1993., Stjepanu Šiberu izdao naređenje da oslobodi sve zarobljenike koji nisu počinili zločine koji podliježu krivičnom gonjenju, precizirajući da će za tu trijažu biti nadležna mješovita humanitarna komisija sastavljena od

³⁰⁵⁰ Vinko Tadić, T(f) 1911.

³⁰⁵¹ Ivanka Tavić, T(f) 1177.

³⁰⁵² Enes Ribić, T(f) 11399 i 11404.

³⁰⁵³ Vinko Tadić, T(f) 1911 do 1912; Suad Menzil, T(f) 14116 do 14117; svjedok HE, T(f) 16988 do 16989.

³⁰⁵⁴ DH 163.3; DH 163.4.

³⁰⁵⁵ DH 163.6.

³⁰⁵⁶ P 157.

³⁰⁵⁷ P 425.

Prijevod

predstavnik obiju oružanih snaga, MKCK-a, UNHCR-a, Evropske zajednice i UNPROFOR-a.³⁰⁵⁸ Dana 16. juna 1993., Stjepan Šiber je od Komande 3. korpusa zatražio garancije slobodnog prolaza za zarobljenike puštene na slobodu i predstavnike MKCK-a na području pod kontrolom 3. korpusa.³⁰⁵⁹ U okviru sprovođenja tog naređenja i naređenja o puštanju zarobljenika na slobodu, Ramiz Dugalić, pomoćnik komandanta 3. korpusa za vojnu bezbjednost, svim je komandantima potčinjenih jedinica naredio da dozvole prolaz zarobljenicima puštenim na slobodu, te predstavnicima MKCK-a i UNPROFOR-a.³⁰⁶⁰ Zatim, 20. juna 1993., optuženi Hadžihasanović je potčinjenim jedinicama posebno precizirao da će se razmjena odvijati pod nadzorom u tu svrhu formirane komisije koja će obići sva mjesta u kojima se drže zarobljenici.³⁰⁶¹

1331. Dana 23. juna 1993., mješovita humanitarna komisija, među članovima koje su bili i Ivan Negotević i Fadil Alihodžić sa strane ABiH te Lars Baggesen sa strane Posmatračke misije EZ-a, obišla je, sa jedne strane, selo Skradno u opštini Busovača, u kojem je HVO zatočio oko 90 muslimanskih civila iz sela Velike Bukovice, te, sa druge strane, u Mehuriće, u pratnji Salka Bebe, gdje je konstatovano da je u fiskulturnoj sali škole u Mehurićima zatočeno 247 hrvatskih civila.³⁰⁶² Dana 24. juna 1993., nakon sporazuma o razmjeni između ABiH i HVO-a, hrvatski civili zatočeni u školi u Mehurićima razmijenjeni su za muslimanske civile zatočene u Skradnom, dok je nekoliko muškaraca odvedeno u KP dom u Zenici.³⁰⁶³

1332. Što se tiče zatočenika iz Kovačnice, oni su ostali u zatočenju sve do premještanja u KP dom u Zenici 4. jula 1993. godine.³⁰⁶⁴ Toga dana, Mehmet Alagić je Asimu Delaliću, pomoćniku komandanta 306. brigade za vojnu bezbjednost, izdao naređenje da do 18:00 sati sakupi na jedno mjesto ratne zarobljenike iz zatvora ABiH u Krpeljićima, Mehurićima i Han Biloj i da ih u to vrijeme odvede u KP dom u Zenici.³⁰⁶⁵ Premještanje zarobljenika u KP dom na način predviđen naređenjem od 4. jula 1993. potvrdili su svjedok HE i Asim Delalić, koji je precizirao da su zarobljenici

³⁰⁵⁸ DH 163.7.

³⁰⁵⁹ DH 163.9.

³⁰⁶⁰ DH 163.11.

³⁰⁶¹ DH 163.12.

³⁰⁶² DH 167.7; P 430/DH 243 (zapečaćen).

³⁰⁶³ Svjedok ZL, T(f) 4368; P 393 (zapečaćen), par. 21; svjedokinja AH, T(f) 1222; DH 1915 i DH 167.8.

³⁰⁶⁴ Vinko Tadić, T(f) 1909; svjedok XC, T(f) 1708 i 1715.

³⁰⁶⁵ P 104.

Prijevod

na kraju bili autobusom prevezeni u KP dom u Zenici.³⁰⁶⁶ Svjedok XC izjavio je da je u KP domu u Zenici bio zatočen do 16. oktobra 1993., dana kada je razmijenjen zajedno sa grupom zarobljenih vojnika HVO-a.³⁰⁶⁷

b. Okrutno postupanje, paragraf 42(c) i (d)

1333. Detaljno ispitavši gornje dokaze, Vijeće konstatuje da nijedna od devet osoba koje su bile zatočene u fiskulturnoj sali Škole i koje su svjedočile pred ovim sudom nije izjavila da je sama bila žrtvom čina okrutnog postupanja tokom zatočenja. Međutim, jedan od tih svjedoka je izjavio da je čuo kako tuku nekog drugog zatočenika tokom ispitivanja,³⁰⁶⁸ a jedan je opisao kako je vidio tragove okrutnog postupanja na zatočenicima koji su se vraćali s ispitivanja.³⁰⁶⁹ Za razliku od ovih, tri svjedoka nisu spomenula ništa u vezi s eventualnim fizičkim nasiljem,³⁰⁷⁰ druga tri su izjavila da se s njima tokom zatočenja postupalo uglavnom korektno,³⁰⁷¹ a jedan je rekao da nije vidio tragove okrutnog postupanja na ljudima koji su se vraćali s ispitivanja.³⁰⁷² Pored toga, svjedok Lars Baggesen je, u vezi s osobama zatočenim u fiskulturnoj sali, izjavio da je “u datim okolnostima, [njihova] ocjena da se s tim osobama dobro postupalo”³⁰⁷³ i nije spominjao postojanje eventualnih čina okrutnog postupanja.

1334. Stoga Vijeće konstatuje da su svjedoci naveli dva incidenta okrutnog postupanja - o jednom je govorio svjedok XC, a o drugom Ivanka Tavić - te da se u oba slučaja radilo o radnjama okrutnog postupanja izvršenim prilikom ispitivanja.³⁰⁷⁴ Istovremeno, dokazi ukazuju na to da su na ispitivanje odvođeni isključivo zarobljeni vojnici HVO-a ili zatočeni vojno sposobni muškarci hrvatske nacionalnosti za koje se moglo pretpostaviti da su pripadnici HVO-a, koji su svi - uz rijetke izuzetke - bili zatvoreni u Kovačnici, a ne hrvatski civili koji nisu bilu pod sumnjom da su neposredno učestvovali u neprijateljstvima i koji su bili zatočeni u fiskulturnoj

³⁰⁶⁶ Asim Delalić, T(f) 16370 i 16409.

³⁰⁶⁷ Svjedok XC, T(f) 1730 do 1731.

³⁰⁶⁸ Svjedok XC, T(f) 1701.

³⁰⁶⁹ Ivanka Tavić, T(f) 1177.

³⁰⁷⁰ Svjedokinja ZF, T(f); P 396 (zapečaćen); P 397 (zapečaćen).

³⁰⁷¹ P 92 (zapečaćen), par. 35; svjedok ZL, T(e) 4405; P 393 (zapečaćen), par. 18-21.

³⁰⁷² Svjedokinja AH, T(f) 1223.

³⁰⁷³ Lars Baggesen, T(f) 7071.

³⁰⁷⁴ Svjedok XC, T(f) 1701; Ivanka Tavić, T(f) 1177.

Prijevod

sali.³⁰⁷⁵ Tu konstataciju potvrđuje okolnost da je svjedok XC bio vojnik HVO-a,³⁰⁷⁶ te da je žrtva premlaćivanja koje je čuo bila osoba najvjerojatnije zatočena u Kovačnici.³⁰⁷⁷ Pored toga, Vijeće napominje da je iskaz svjedokinje AH protivrječan iskazu svjedokinje Ivanke Tavić jer je svjedokinja AH izjavila da nije vidjela tragove okrutnog postupanja na zatočenicima koji su se vraćali s ispitivanja.³⁰⁷⁸

1335. Na osnovu svega što je iznijeto, Vijeće je mišljenja se na osnovu iskaza svjedoka u vezi s radnjama okrutnog postupanja sa zatočenicima iz fiskulturne sale - kojih je bilo malo i koji nisu potkrijepljeni - ne može potvrditi van razumne sumnje postojanje teškog fizičkog nasilja nad zatočenim hrvatskim civilima zatvorenim u fiskulturnoj sali.

1336. Što se tiče životnih uslova zatočenika, Vijeće konstatuje da svjedoci, iako je prostorija fiskulturne sale dimenzija 10 x 15 metara bila premalena za oko 250 zatvorenika, uglavnom nisu iznosili pritužbe na nedostatak prostora ili pretrpanost fiskulturne sale. Pored toga, iako je hrana bila loše kvalitete i bila dijeljena u malim količinama, iskazi svjedoka ne potvrđuju kritični nedostatak hrane u Školi. Zatočenici su dobivali obroke hrane i živežne namirnice od civilne zaštite i seljana Mehurića. U Školi je bilo tekuće vode u nužnicima u koje su zatočenici imali pristup. Svjedok Lars Baggesen je uostalom o svom obilasku Škole 23. juna 1993. izjavio sljedeće: "Razgovarali smo s [ljudima zatočenim u fiskulturnoj sali], a oni su nam rekli: 'Imali smo šta da pijemo, imali nešto da pojedemo. Mogli smo izlaziti napolje'."³⁰⁷⁹ Pored toga, iskazi svjedoka ne pokazuju da je postojala bilo kakva namjera da se zatočeni ljudi izgladnjuju, kao niti bilo kakva razlika u tretmanu zatočenika i vojnika koji su se nalazili u Školi. S druge strane, zatočenici nisu dobili dovoljno pokrivača. Što se tiče higijenskih uslova, iskazi svjedoka uglavnom su saglasni u tome da sanitarija nije bilo dovoljno za tako veliki broj zatočenika - postojao je samo jedan nužnik. Međutim, iskazi svjedoka su protivrječni u pogledu toga jesu li zatočenici imali pristup tušu. Zatim, izjave svjedoka uglavnom pokazuju da su za potrebe zatočenika na raspolaganju bili kako lijekovi tako i medicinsko osoblje koje se sastojalo od jednog ljekara, jednog ljekara rezerviste i jednog člana pomoćnog medicinskog osoblja. Niko

³⁰⁷⁵ Haris Jusić, T(f) 11218 do 11219; Asim Delalić, T(f) 16369 i 16395 do 16396; DH 2091, par. 10; svjedok XC, T(f) 1700 do 1701, 1711 do 1712 i 1728; Vinko Tadić, T(f) 1907 i 1911.

³⁰⁷⁶ Svjedok XC, T(f) 1678.

³⁰⁷⁷ Svjedok XC, T(f) 1701 i 1709.

³⁰⁷⁸ Svjedokinja AH, T(f) 1223.

³⁰⁷⁹ Lars Baggesen, T(f) 7071.

od svjedoka iz Škole nije se žalio na to da mu nije ukazana medicinska pomoć. Najzad, tokom perioda od 17 dana zatočenja MKCK-u je bilo dozvoljeno da obilazi zatočenike u Školi.

1337. Dakle, iako se životni uslovi zatočenika u Školi u normalnoj situaciji svakako ne bi mogli smatrati zadovoljavajućim, Vijeće zaključuje da se, po njegovom mišljenju, opšta situacija u kojoj su se nalazili zatočenici smješteni u u fiskulturnoj sali Škole ne čini tako teškom da bi ukazivala na svjesno htijenje da se naudi ili da se ugrozi fizički integritet ili zdravlje predmetnih osoba. Shodno tome, na osnovu navedenog optuženi Hadžihasanović ne može se proglasiti krivim po optužbi za okrutno postupanje.

1338. Naprotiv, Vijeće konstatuje da se sa zatočenicima u Kovačnici postupalo na vrlo različit način. Iskazi svjedoka o fizičkom nasilju nad zatočenicima u Kovačnici su precizni, saglasni i detaljni tako da ih iz tog razloga Vijeće ocjenjuje vjerodostojnima. Vijeće smatra da iskaze o fizičkom zlostavljanju zatočenika u Kovačnici, uprkos činjenici da je tužilac s tim u vezi izveo samo dva svoja svjedoka - svjedoka XC i Vinka Tadića - u izvjesnoj mjeri potkrepljuje Ivanka Tavić iako je precizno navela samo jednu žrtvu, te da su oni takvog karaktera da se Vijeće na osnovu njih uvjerilo da je u Kovačnici počinjeno višestruko djelo okrutnog postupanja sa zatočenicima. Pored toga, Vijeće zaključuje da iz prethodno spomenutih izjava svjedoka proizlazi su počiniooci djela okrutnog postupanja bili pokretani namjerom da zarobljenicima u Kovačnici prouzroče velike boli i patnje.

1339. Što se tiče počinilaca radnji okrutnog postupanja, treba voditi računa o razlikama između dva gore spomenuta perioda tokom kojih su činjena djela okrutnog postupanja.³⁰⁸⁰ Što se tiče prvog perioda, iz iskaza svjedoka Vinka Tadića proizlazi da su ispitivanja praćena premlaćivanjem vodili pripadnici vojne policije iz Zenice.³⁰⁸¹ Pored toga, kako je u Presudi već napomenuto, svjedok Haris Jusić je pred Vijećem izjavio da su u školu u Mehurićima došla dva oficira iz 3. korpusa iz Zenice koje je on smatrao svojim pretpostavljenima, a sa ciljem da uzmu izjave od izvjesnih osoba.³⁰⁸² Svjedok nije spominjao eventualne dolaske u Školu još kakvih oficira iz Zenice sa zadatkom da ispituju zatočenike. Shodno tome, Vijeće je mišljenja da počiniooci radnji okrutnog postupanja vršenih prilikom predmetnih ispitivanja mogu biti samo

³⁰⁸⁰ Vidi *supra*, par. 1322.

³⁰⁸¹ Vinko Tadić, T(e) 1907.

³⁰⁸² Haris Jusić, T(f) 11255 do 11257 i 11264, T(e) 11260.

pripadnici vojne policije 3. korpusa ABiH. Međutim, u Optužnici, u paragrafu 42(d), navodi se da su djela okrutnog postupanja nad zatočenicima vršili pripadnici 306. brigade 3. korpusa ABiH. Dakle, Vijeće konstatuje da dokazi koje je na suđenju ponudio tužilac, u pogledu prvog predmetnog perioda, ne odgovaraju bitnoj inkriminisanoj činjenici navedenoj u Optužnici, tj. navodu u vezi s identitetom potčinjenih. Uslijed toga, u duhu svoje ranije iznijete odluke,³⁰⁸³ Vijeće smatra da Optužnica pati od nedostatka koji je Tužilaštvo morao da potakne da od Vijeća zatraži dozvolu za izmjene i dopune Optužnice u tom smislu. Budući da nije bio dostavljen nikakav zahtjev takve vrste, Vijeće zaključuje da nema potrebe da se izjašnjava o ovom pitanju.

1340. Što se tiče drugog perioda, Vijeće konstatuje da je Vinko Tadić, u vezi s radnjama okrutnog postupanja sa zatočenicima iz Kovačnice za vrijeme rada na čišćenju, u sudnici opisao da su one izvršene na prvom spratu Škole i da su počinioci bili vojnici koji su se nalazili u hodniku.³⁰⁸⁴ Vinko Tadić je precizirao da je te vojnike već poznao iz viđenja i da posrijedi nisu bili pripadnici civilne policije.³⁰⁸⁵ Što se tiče premlaćivanja zatočenika iz Kovačnice tokom ispitivanja i prilikom odlaska na nužnik, kako je o tome svjedočio svjedok XC, Vijeće konstatuje da u njegovom iskazu nema naznaka o identitetu zlostavljača. Međutim, Vijeće napominje da su svjedoci sistematski izjavljivali da su se ispitivanja vodila u zgradi osnovne škole u Mehurićima.³⁰⁸⁶ Vijeće je mišljenja da je gorepomenuti iskaz Vinka Tadića, posmatran zajedno sa nalazom da su jedini vojnici ABiH koji su se nalazili u Školi i bili odgovorni za ispitivanje zatočenih Hrvata bili pripadnici 1. bataljona 306. brigade OG "Bosanska krajina",³⁰⁸⁷ takav da van razumne sumnje pokazuje da su predmetni počinioci radnji okrutnog postupanja bili pripadnici 306. brigade 3. korpusa.

1341. Što se tiče životnih uslova zatočenika u Kovačnici, iako iz ispitivanja dokaza proizlazi da je količina hrane u predmetnom periodu donekle varirala, Vijeće je mišljenja da nema nikakve sumnje o tome da je hrana koju su zatočenici dobivala u svakom slučaju bila nedostatna. Pored toga, iskazi svjedoka u vezi s ovim pitanjem ne

³⁰⁸³ Vidi dio Presude koji se odnosi na dužnost da se optuženi obavijesti o prirodi i razlozima optužbi protiv njega.

³⁰⁸⁴ Vinko Tadić, T(e) 1913. Vijeće napominje da je Vinko Tadić izjavio da su vojnici na prvom spratu bili pripadnici ABiH, T(f) 1909.

³⁰⁸⁵ Vinko Tadić, T(f) 1914.

³⁰⁸⁶ Svjedok XC, T(f) 1712 do 1713 i 1728; Vinko Tadić, T(f) 1897, 1900 i 1907.

³⁰⁸⁷ Svjedok XC, T(f) 1696; Halim Husić T(f) 10883, 10897 i 10910; Derviš Suljić, T(f) 11303 do 11304; Sulejman Ribo, T(f) 11092; Esed Sipić, T. 14749; svjedok HB, T(f) 12583; Munir Karić, T(f) 11448.

ostavljaju nikakvu sumnju u pogledu oskudnosti, dakle očiglednog nedostatka prostora namijenjenog za deset ili petnaest zatočenika po jednoj ćeliji, kao niti u pogledu uslova u kojima su zatočenici morali da spavaju. Naime, zatočenici nisu dobijali ni pokrivače ni ležajeve, a kamoli madrace za spavanje, a broj zatočenika bio je prevelik da bi svi mogli uopšte leći. Nadalje, iako je bilo protivrječnih iskaza u vezi sa dostupnošću medicinske pomoći u Kovačnici, na osnovu toga što je Hadžihasanovićeva odbrana nastojala da dokaže, Vijeće nije uvjereno da su zatočenici iz Kovačnice bili korektno medicinski zbrinuti. Premda su dva svjedoka odbrane, Suad Menzil i Asim Delalić, posvjedočili da zarobljenici u Kovačnici jesu dobivali medicinsku njegu, Vijeće konstatuje da potonji nije spomenuo da je vidio ijednog zatočenika u Kovačnici, osim u jednoj prilici, na nekoliko minuta za vrijeme jednog ispitivanja,³⁰⁸⁸ tako da je Vijeće mišljenja da taj iskaz u pogledu predmetnog pitanja nije vjerodostojan. Najzad, okolnost da su zarobljenici u Kovačnici bili zatvoreni u jednoj prostoriji bez ikakvog izvora svjetla odlučujući je element na osnovu kojeg se Vijeće uvjerilo da su životni uslovi zatočenika bili takvi da se nedvosmisleno mogu smatrati napadom na dostojanstvo ličnosti kažnjivim kao djelo okrutnog postupanja. Pored toga, Vijeće zaključuje da su navedene uskrate i uslovi rezultat smišljene odluke, a ne nužde, utoliko ukoliko su životni uslovi zatočenika u Školi, na primjer, iako nezadovoljavajući u normalnoj situaciji, bili mnogo bolji od životnih uslova zatočenika u kovačnici u Mehurićima. Najzad, OG "Bosanska krajina" i 306. brigada činjenično su bile nadležne instance koje su imale moć da odlučuju o zatočenju osoba u Kovačnicu, kao i o zadržavanju zatvorenika u zatočenju i njihovom premještaju.³⁰⁸⁹ Dakle, odgovornost za zatočenike zatočenici iz Kovačnice u cijelosti je snosila ABiH. Okolnost da je civilna policija obezbjeđivala straže za zarobljenike u Kovačnici ukazuje samo na to da je postojala koordinacija između civilnih i vojnih vlasti, tako da ona ni u kojem pogledu nema uticaja na zaključak da je za zatočenike u Kovačnici bila odgovorna isključivo ABiH.

1342. Vijeće konstatuje da žrtve djela okrutnog postupanja u Kovačnici nisu neposredno učestvovala u neprijateljstvima. Naime, dokazi uvršteni u spis predmeta

³⁰⁸⁸ Asim Delalić, T(f) 16395 do 16397.

³⁰⁸⁹ Vidi *supra*, par. 1306, 1307 i 1332.

Prijevod

pokazuju da su osobe premještene u Kovačnicu bile bosanski Hrvati,³⁰⁹⁰ civili i ratni zarobljenici.³⁰⁹¹

1343. Na osnovu svega što je iznijeto, Vijeće zaključuje da su potvrđena obilježja bića krivičnog djela okrutnog postupanja u kovačnici u Mehurićima, za predmetni period Optužnice od 6. juna 1993. do 4. jula 1993. godine.

iii) Nalazi Vijeća u vezi s odgovornošću Envera Hadžihasanovića

a. Efektivna kontrola Envera Hadžihasanovića nad počiniocima predmetnih krivičnih djela

1344. Vijeće je već utvrdilo da su djela okrutnog postupanja navedena u paragrafu 42(c) i (d) Optužnice počinili vojnici 306. brigade iz sastava OG “Bosanska krajina”. Pošto je 306. brigada OG “Bosanska krajina” u vrijeme predmetnih događaja *de jure* bila potčinjena 3. korpusu,³⁰⁹² polazi se od presumpcije da je optuženi Hadžihasanović imao efektivnu kontrolu nad tom jedinicom, pa tako i nad počiniocima djela okrutnog postupanja koji su bili njeni pripadnici.³⁰⁹³

1345. Pored toga, dokazi pokazuju da je 306. brigada izvršavala naređenja optuženog Hadžihasanovića u okviru OG “Bosanska krajina”. Na primjer, slijedom naređenja potčinjenim jedinicama, koje je optuženi Hadžihasanović izdao 13. juna 1993., da mu se dostave spiskovi centara za zatočavanje sa brojem i statusom zatočenih zarobljenika koje drži pojedina jedinica,³⁰⁹⁴ Mehmet Alagić, komandant OG “Bosanska krajina” jednom je od svojih potčinjenih oficira, Enesu Adžimoviću, naredio da izvrši inspekciju jedinica stacioniranih u školi u Mehurićima sa ciljem da se prikupe podaci o zarobljenim pripadnicima HVO-a i hrvatskim civilima.³⁰⁹⁵

1346. U vezi s istim, Hadžihasanovićeva odbrana nije osporavala da je 306. brigada bila potčinjena optuženom Hadžihasanoviću i nije ponudila nikakve dokaze sa ciljem pobijanja te presumpcije.

³⁰⁹⁰ Vinko Tadić, T(f) 1910.

³⁰⁹¹ Svjedok XC, T(f) 1678 i 1689; P 104.

³⁰⁹² Vidi *supra*, par. 391.

³⁰⁹³ Vidi *supra*, par. 79.

³⁰⁹⁴ P 157.

³⁰⁹⁵ P 425.

1347. Dakle, Vijeće zaključuje da je optuženi Hadžihasanović imao efektivnu kontrolu nad počiniocima djela okrutnog postupanja, te da je postojala subordinacija u smislu člana 7(3) Statuta.

b. Saznanja Envera Hadžihasanovića

1348. Tužilac tvrdi da je bilo razloga da optuženi Hadžihasanović zna i da on jeste znao da njegovi potčinjeni u kovačnici u Mehurićima čine krivična djela. Na primjer, tužilac tvrdi, prvo, da je optuženi Hadžihasanović, nakon što su ljudi bili dovedeni u zatočenje u Kovačnicu, za to znao i da je iz tog saznanja proisticala njegova obaveza da se informiše o životnim uslovima zatočenika na tom lokalitetu. Tužilac se u tom smislu poziva na okolnost da je Mehmet Alagić zatražio informacije o zatočeničkim centrima i osobama zatvorenim u Mehurićima i da je jednog civila zarobljenog u zoni pod njegovom kontrolom pustio na slobodu.³⁰⁹⁶ Drugo, tužilac, na osnovu dokaznog predmeta P 904, navodi da je optuženi Hadžihasanović bio stvarno informisan o situaciji na sastanku održanom 19. juna 1993. kojem je prisustvovao i Tihomir Blaškić.³⁰⁹⁷ Treće, pozivajući se na dokazni predmet P 589 i iskaz svjedoka ZP, tužilac tvrdi da je svjedok ZP, pretpostavljeni optuženoga, optuženog Hadžihasanovića ispitivao o zatočenicima u logoru u Mehurićima, te da mu je optuženi Hadžihasanović odgovorio kako namjerava da se informiše o hapšenju tih zatočenika.³⁰⁹⁸ Najzad, tužilac svoju argumentaciju zasniva na dokaznom predmetu P 431, dokumentu kojim je svjedok ZP Predsjedništvo Republike Bosne i Hercegovine, te komandanta Štaba Vrhovne komande ABiH informisao o posebnim problemima u 3. korpusu, konkretno, u vezi sa djelima okrutnog postupanja počinjenim nad civilima u Mehurićima.³⁰⁹⁹

1349. Sa svoje pak strane, Hadžihasanovićeva odbrana tvrdi da optuženi Hadžihasanović nije znao za navedena djela okrutnog postupanja.³¹⁰⁰ U potkrepu tome odbrana tvrdi da Salko Beba, iako je putem izvještaja koji je dostavio Enes Adžemović bio informisan o tome da se u Kovačnici u Mehurićima, nalazi 10 - 15 zatočenih vojnika HVO-a, nije međutim bio informisan i o pojavama okrutnog

³⁰⁹⁶ Završni podnesak Tužilaštva, par. 253.

³⁰⁹⁷ *Ibid.*, par. 254.

³⁰⁹⁸ *Ibid.*, par. 255.

³⁰⁹⁹ *Ibid.*, par. 256.

³¹⁰⁰ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 872.

Prijevod

postupanja sa njima.³¹⁰¹ Pored toga, odbrana tvrdi da dokumentima koji potiču od svjedoka ZP ne treba da se pripisuje prevelika težina jer je svjedok ZP i sam priznao da u vrijeme kada je pisao svoje izvještaje nije bio ponajbolje informisan.³¹⁰²

1350. Prvo, Vijeće konstatuje da je 19. juna 1993. u Vitezu održan sastanak kojem su prisustvovali predstavnici HVO-a, ABiH i međunarodne zajednice, na kojem se, između ostalog, raspravljalo o oslobađanju zarobljenika. Stjepan Šiber, optuženi Hadžihasanović i Džemal Merdan bili su predstavnici ABiH, a HVO je, između ostalih, predstavljao Tihomir Blaškić. Prisutni su bili i Jean-Pierre Thébault sa strane PMEZ-a, te Alastair Duncan sa strane UNPROFOR-a. Na tom sastanku Tihomir Blaškić je iznio pritužbu da se ne poštuje sporazum o oslobađanju zarobljenika i istaknuo problem osoba zatočenih u Travniku, Mehurićima i na drugim lokacijama. Komandant 3. korpusa odgovorio je na tu pritužbu rekavši da se neka od spomenutih mjesta ne nalaze u njegovoj zoni odgovornosti.³¹⁰³ U nedostatku drugih saznanja o tome, Vijeće smatra da se pritužba Tihomira Blaškića, baš kao i odgovor optuženog Hadžihasanovića, odnosila samo na probleme nepoštovanja sporazuma o oslobađanju zarobljenika sklopljenog između dviju strana, a ne, kako tvrdi tužilac, na eventualne pojave okrutnog postupanja u Mehurićima. U vezi s istim, Vijeće napominje da se - prema izvještaju PMEZ-a nakon tog sastanka - predstavnici dviju oružanih snaga jesu žalili na loše postupanje sa zarobljenicima.³¹⁰⁴ Međutim, ispitivan o tom izvještaju, svjedok ZP je izjavio da su te pritužbe zapravo bili prigovori opšteg karaktera i da u vezi sa problematikom okrutnog postupanja nije bilo pomenuto nijedno konkretno mjesto zatočenja.³¹⁰⁵ Dakle, Vijeće navod Tužilaštva s tim u vezi odbija kao neosnovan.

1351. Drugo, Vijeće napominje da je 20. juna 1993., svjedok ZP optuženom Hadžihasanoviću usmeno postavio niz pitanja o situaciji u njegovoj zoni odgovornosti. U okviru te liste pitanja uvrštene u spis kao dokazni predmet P 589, drugo i treće pitanje odnosilo se na sljedeće:

Da li znaš: [...] 2. Da je 08.06.93 u selu Bikoši kod Guče Gore streljano oko 35 ljudi koji su izabrani od mnoštva pohapšenih, jer su mlađih godišta (četvorica su slučajno preživjeli). Svi su iz sela Maljine a bili su privedeni u sabirni centar u Mehurićima (Odgovor za oba pitanja je bio: "Ne znam")

³¹⁰¹ *Ibid.*, par. 866-867.

³¹⁰² *Ibid.*, par. 869.

³¹⁰³ P 904.

³¹⁰⁴ P 213.

³¹⁰⁵ Svjedok ZP, T(f) 8849 do 8851.

Prijevod

3. Da li znaš ili tvoji organi sigurnosti koliko je ljudi pohapšeno i sad se nalaze u logoru u Mehurićima? (Odgovor je: "Ne znam, ali provjeriću.")³¹⁰⁶

Iz ovih ulomaka proizlazi da, ako je cilj tih pitanja bio da se optuženi Hadžihasanović ispita o njegovim saznanjima o tome da se u Mehurićima drže u zatočenju zarobljenici i o njihovom broju, valja konstatovati da svrha tih pitanja nije bila da se on informiše o postojanju pojava okrutnog postupanja sa zarobljenicima u Mehurićima. Štaviše, kada je Vijeće je svjedoka ZP ispitalo o sadržaju dokaznog predmeta P 589, on je izjavio samo to da se sjeća svog razgovora s optuženim Hadžihasanovićem i da se razgovor odigrao u Hadžihasanovićevoj kancelariji.³¹⁰⁷ Shodno tome, mišljenje je Vijeća, na osnovu tih dokaza, da nema nikakve sumnje o tome da optuženi Hadžihasanović nije mogao da zna niti je bilo razloga da zna da njegovi potčinjeni čine ili se spremaju na činjenje krivičnih djela okrutnog postupanja nad zarobljenicima zatvorenim u kovačnici u Mehurićima. Shodno tome, Vijeće nije uvjereneno argumentom tužioca s tim u vezi.

1352. Treće, Vijeće konstatuje da je svjedok ZP, 25. juna 1993., nakon razgovora vođenog s optuženim Hadžihasanovićem 20. juna 1993.³¹⁰⁸ i nakon izvještaja članova mješovite humanitarne komisije od 23. juna 1993.,³¹⁰⁹ Predsjedništvu RBiH i komandantu Štaba Vrhovne komande ABiH uputio izvještaj u kojem se iznose akutni problemi unutar 3. korpusa, s preporukom da se izvrše kadrovske promjene u 3. korpusu. Među problemima na koje je svjedok ZP upozorio, naći ćemo i sljedeće:

22.06.1993. godine članovi Komisije za puštanje zarobljenika Alihodžić i Negovetić od Salke Bebe iz OG "Zapad" saznaju da su mudžahedini dan ranije u blizini sela Mehurići pod Vlašićem streljali oko 50 civila. Jedinica Salke Bebe u

³¹⁰⁶ P 589. (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: "2. [Do you know] [t]hat on 8 June 1993, in [? Bikoši] village near Guča Gora, about 35 people were executed by a firing squad. They were selected from the large number of arrested men because they were younger (four survived by chance) ? They are all from Maljine village and they were detained in the Mehurići collection centre. (The answer to both questions was: "I did not know") 3. Do you or your security organs know how many people have been arrested and are currently in the camp in Mehurići ? (The answer is: "I do not know but I will check")."

³¹⁰⁷ Svjedok ZP, T(f) 8816 do 8817. Vijeće konstatuje da je svjedoku ZP, prilikom davanja iskaza u sudnici, postavilo dodatna pitanja u vezi sa dokaznim predmetom P 589. Međutim, Vijeće napominje da se te naknadne izjave ne odnose na sadržaj razgovora koji je ZP 20. juna 1993. vodio s optuženim Hadžihasanovićem, kao niti na saznanja optuženog Hadžihasanovića o zlostavljanju zatočenika u Mehurićima. Odgovarajući na dodatna pitanja Vijeća, svjedok ZP je izjavio da je informacije o zlostavljanju zatočenika dobio od Jean-Pierrea Thébaulta, ali je priznao da se, iako je Jean-Pierre Thébault vjerovatno spomenuo nazive nekih mjesta zatočenja, više ne sjeća o kojima je od njih bila riječ: T(f) 8852 do 8854. Pored toga, Vijeće napominje da dokazni predmet DH 1257, na koji se odbrana optuženog Hadžihasanovića poziva u fusnoti 831 svog Završnog podneska, nije bio uvršten u spis kao dokaz u postupku.

³¹⁰⁸ P 589

³¹⁰⁹ P 430/DH 243 (povjerljiv).

Prijevod

tom selu čuva 247 civila od tzv. "brigade smrti" koji maltretiraju i lokalno muslimansko stanovništvo, pljačkaju i ubijaju. Istoga dana umalo ti mudžahedini iz "brigade smrti", koji za novac pridobijaju naše borce, nisu sa zoljama i osama pucali na vozila UNPROFOR-a koja su prevozila Komisiju.

Potenciram: Pljačka i kriminal caruju. Bori sa "položaja" kroz Zenicu nose pune torbe, a dobio sam podatak da pojedini odbijaju ići na položaje ukoliko nema šta da se pljačka (309. bbr). Policije nekih brigada i dalje hapse i u podrumima tuku civile. MUP tj. CSB i služba bezbjednosti 3. K uopšte ne saraduju u šta se uvjerio gospodin Ganić prilikom sastanka u 3. K 15.05.1993. godine.³¹¹⁰

Na pitanje Vijeća u vezi sa dokaznim predmetom P 431, svjedok Džemal Merdan je odgovorio da ne zna odakle svjedoku ZP te informacije.³¹¹¹ Što se tiče sadržaja tog dokumenta, Vijeće smatra potrebnim da napomene, sa jedne strane, da informacije sadržane u prvom citiranom odlomku ne otkrivaju nikakve informacije o krivičnim djelima okrutnog postupanja nad zatočenicima u Mehurićima od strane potčinjenih optuženog Hadžihasanovića, te da se, sa druge strane, informacije sadržane u drugom citiranom odlomku odnose na krivična djela okrutnog postupanja koja u podrumima u Zenici čine pripadnici policije nekih brigada. Shodno tome, na osnovu tog dokumenta optuženi Hadžihasanović ni na koji način nije mogao saznati da se nad zatočenicima u kovačnici u Mehurićima vrši fizičko zlostavljanje.

1353. Ispitavši relevantne dokaze u vezi s eventualnim saznanjima optuženog Hadžihasanovića, Vijeće zaključuje da tužilac nije dokazao van razumne sumnje da je optuženi Hadžihasanović znao ili da je bilo razloga da zna da se njegovi potčinjeni spremaju na činjene ili da su već počinili djela okrutnog postupanja u kovačnici u Mehurićima. Dakle, Vijeće ne može optuženom Hadžihasanoviću pripisati krivičnu odgovornost u smislu člana 7(3) Statuta. Stoga nema potrebe da Vijeće ispituje druge konstitutivne elemente odgovornosti nadređenog na osnovu Statuta.

³¹¹⁰ P 431. (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: "On 22 June 1993, members of the Commission for the release of prisoners, Alihodžić and Negovetić learnt from Salko Beba from Operations group West, that on the previous day the Mujahedin executed about 50 civilians in the vicinity of the village Mehurići near Vlašić. Salko Beba's unit is guarding 247 civilians in that village against the so-called 'Death Brigade', which is mistreating even the local Muslim population, looting and killing. On the same day Mujahedin from that 'Death Brigade', who are attracting our soldiers with money, almost shot at UNPROFOR vehicles carrying the Commission members with Zolja and Osa [handheld rocket launchers]. I emphasise: looting and crime prevail. Soldiers from the 'positions' are carrying bags full of goods through Zenica, and I have received information that some refuse to go to positions unless there is something to loot (the 309th bbr[Mountain Brigade]). The police of certain brigades are still arresting and beating up civilians in basements. The MUP [Ministry of the Interior], that is, the Security Services Centre, and the 3rd Corps security service are not cooperating whatsoever, as was seen by Mr. Ganić during his meeting at the 3rd Corps on 15 May 1993."

³¹¹¹ Džemal Merdan, T(f) 13750 do 13752.

iv) Zaključci Vijeća

1354. Vijeće je mišljenja da dokazi ne pokazuju van razumne sumnje da su nad bosanskim Hrvatima zatočenim u osnovnoj školi u Mehurićima počinjena krivična djela okrutnog postupanja. Pored toga, Vijeće zaključuje da nisu predloženi nikakvi dokazi o tome da je optuženi Hadžihasanović znao ili da je bilo razloga da zna da se njegovi potčinjeni spremaju na činjenje ili da su već počinili krivična djela okrutnog postupanja u kovačnici u Mehurićima. Dakle, optuženom Hadžihasanoviću ne može se pripisati krivična odgovornost za djelo navedeno u tački 4, paragrafima 41(bb), 42(c) i (d) Optužnice.

f) Selo Orašac: Okrutno postupanje sa zarobljenicima i odrubljivanje glave Draganu Popoviću u bazi u Orašcu

1355. U Optužnici se navodi da su, u periodu od 15. oktobra 1993. ili približno od tog datuma, pa do 31. oktobra 1993., bosanski Hrvati i Srbi bili zatočavani u logoru u Orašcu, stražarsko i upravno osoblje kojeg su činili mudžahedini potčinjeni OG "Bosanska krajina" 3. korpusa ABiH, te da su zatočnici ondje bili redovno podvrgavani okrutnom postupanju. Navodi se da su teška premlaćivanja te fizičko i psihičko nasilje nad tim zatočenicima vršili mudžahedini u sastavu OG "Bosanska krajina". U Optužnici se takođe tvrdi da su dana 20. oktobra 1993. u logoru u Orašcu mudžahedini pod komandom OG "Bosanska krajina" počinili krivično djelo ubistva putem obrednog odrubljivanja glave na osobi Dragana Popovića, civila, bosanskog Srbina. Od 26. januara 1993. ili približno od tog datuma pa do 31. oktobra 1993., optuženi Hadžihasanović je znao ili je bilo razloga da zna da se ti mudžahedini, stavljeni pod njegovo rukovodstvo i njegovu efektivnu kontrolu, spremaju na činjenje krivičnih djela okrutnog postupanja ili da su ih već počinili, a on nije preduzeo nužne i razumne mjere kako bi spriječio buduće činjenje takvih radnji ili kaznio počiniocima.³¹¹²

1356. Optuženi Hadžihasanović se na tom osnovu tereti za okrutno postupanje i ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja, sankcionisano članovima 3 i 7(3) Statuta i priznato zajedničkim članom 3 Ženevskih konvencija.

³¹¹² Treća izmijenjena optužnica, par. 41(bc), 42(e) i 43(e).

i) Argumenti strana

1357. Tužilac navodi da je jedinica "El Mudžahidin" upravljala zatočeničkim centrom u Orašcu od približno 15. oktobra 1993. pa do decembra 1993. godine, te da su pripadnici te jedinice u dva navrata - 15. oktobra 1993. i 18. ili 19. oktobra 1993. - izvršili otmice bosanskih Hrvata i Srba i zatočili ih u logoru u Orašcu.³¹¹³ Prema navodima tužioca, nad zatvorenicima u logoru u Orašcu mudžahedini su vršili radnje okrutnog postupanja i prijetili im, a jednog su civila, bosanskog Srbina Dragana Popovića pogubili odrubljivanjem glave.³¹¹⁴ Tužilac tvrdi da su počinioci tih krivičnih djela bili pod efektivnom kontrolom optuženog Hadžihasanovića,³¹¹⁵ da je bilo razloga da optuženi Hadžihasanović zna da se njegovi potčinjeni spremaju na činjenje krivičnih djela okrutnog postupanja i ubistvo Dragana Popovića, te da je nakon toga znao da su njegovi potčinjeni ta krivična djela i počinili.³¹¹⁶ Uprkos tome, tvrdi tužilac, on nije preduzeo nužne i razumne mjere da spriječi djela okrutnog postupanja i ubistva, odnosno da kazni njihove počinioce.³¹¹⁷

1358. Hadžihasanovićeva odbrana ne osporava da su mudžahedini zaista i počinili navedena krivična djela okrutnog postupanja i ubistva, ali tvrdi da su ona izvršena na nepoznatom mjestu.³¹¹⁸ Istovremeno, ona tvrdi da optuženi Hadžihasanović nije imao kontrolu nad mudžahedinima u Orašcu³¹¹⁹ i da nije znao ni za kidnapovanja bosanskih Hrvata i Srba, ni za krivična djela okrutnog postupanja i ubistva.³¹²⁰ Najzad, Hadžihasanovićeva odbrana tvrdi da su vojne vlasti, iako mudžahedini nisu bili pod efektivnom kontrolom 3. korpusa, preduzele sve moguće mjere kako bi obezbijedile oslobađanje zatočenika.

---

³¹¹³ Završni podnesak Tužilaštva, par. 260 i 262-263.

³¹¹⁴ *Ibid.*, par. 260, 262 i 267.

³¹¹⁵ *Ibid.*, par. 270-271.

³¹¹⁶ Završni podnesak Tužilaštva, par. 259, 265-266 i 274; Završna riječ Tužilaštva, T(f) 19074 do 19078.

³¹¹⁷ Završni podnesak Tužilaštva, par. 266, 269 i 273-274; Završna riječ Tužilaštva, T(f) 19078 do 19079.

³¹¹⁸ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 1087, 1091, 1099 i 1122.

³¹¹⁹ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 1112 do 1114, 1124 do 1126, 1131, 1137 do 1139, 1142 do 1144 i 1145.

³¹²⁰ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 1117, 1139, 1141 i 1145; Završna riječ Hadžihasanovićeve odbrane, T(f) 19242 do 19243.

ii) Nalazi Vijeća u vezi sa djelima okrutnog postupanja i ubistvima počinjenim u logoru u Orašcu

a. Tok događaja u periodu od početka oktobra 1993. do januara 1994.

1359. Kako je već rečeno,³¹²¹ Orašac je bio hrvatsko selo u opštini Travnik koje je činilo 35 domaćinstava.³¹²² Seljani hrvatske nacionalnosti stali su napuštati Orašac, kako se čini, u periodu od 24. aprila 1993. do 8. juna 1993. godine, nakon ubistava počinjenih u Miletićima 24. aprila 1993. godine.³¹²³ Mudžahedini su se stacionirali u Orašcu u drugoj polovini 1993. godine.³¹²⁴ U selu su sagradili od bloketa zgradu od četiri sprata,³¹²⁵ a smjestili su se i u hrvatskim kućama u selu.³¹²⁶

1360. Dana 3. oktobra 1993., pet pripadnika odreda "El Mudžahidin" automobilom su se vozili kroz zonu pod kontrolom HVO-a kod Novog Travnika. Naletjeli su na zasjedu HVO-a, što je završilo pogibijom četvorice od njih, među kojima je bio i Vahudin, vojni zapovjednik mudžahedina.³¹²⁷ Emsud Kadirić, koji je bio ranjen, zarobljen je i odveden u zatvor u Kaonik.³¹²⁸

1361. Nakon tog incidenta, mudžahedin Abu Džafer³¹²⁹ više je puta dolazio u kancelariju Komisije za razmjenu u Travniku kako bi isposlovao razmjenu Emsuda Kadirića. Salko Beba, pomoćnik komandanta OG "Bosanska krajina" za vojnu bezbjednost³¹³⁰ i predsjednik državne komisije za razmjenu na nivou opštine³¹³¹ objasnio mu je na koji se način obično odvija postupak razmjene, ali mu je Abu Džafer već na početku prijetio da će kidnapovati Hrvate, koliko god ih bude trebalo, samo da se ta razmjena ostvari.³¹³² Salko Beba mu je objasnio da postoji mogućnost

³¹²¹ Vidi *supra*, par. 427-430.

³¹²² P 760; Tomislav Rajić, T(f) 2813 do 2814.

³¹²³ Tomislav Rajić, T(f) 2813 do 2814.

³¹²⁴ Tomislav Rajić, T(f) 2814; svjedok HE, T(f) 17010 i 17011; P 394 (zapečaćen), par. 11.

³¹²⁵ Tomislav Rajić, T(f) 2814.

³¹²⁶ Tomislav Rajić, T(f) 2814. Na video-kaseti sadržanoj u dokaznom predmetu P 761 nalaze se snimke raznih objekata koje su mudžahedini koristili u toj bazi, među njima i snimke zgrade za zborove i molitvu, te zgrade u kojoj su bili držani zatočenici. Vidi fotografiju sadržanu u dokaznom predmetu P 52.

³¹²⁷ P 482, T(e) 8538.

³¹²⁸ Svjedok HE, T(f) 16998; DK 15; P 216; P 379; P 709; C 13 (zapis za 3. oktobar 1993.).

³¹²⁹ P 461; svjedok HE, T(f) 17043 do 17046. Vijeće napominje da je i Abu Džafer jednom prilikom - 17. maja 1993. - bio razmijenjen za vojnike HVO-a, među kojima je bio Živko Totić, vidi: P 155.

³¹³⁰ Jasenko Eminović, T(f) 5806; Ivo Fišić, T(f) 2269 do 2270.

³¹³¹ Samir Sefer, T(f) 11958; Jasenko Eminović, T(f) 5732 i 5742.

³¹³² Svjedok HE, T(f) 16998 do 17000.

za razmjenu ratnih zarobljenika, ali da se Hrvati ni u kom slučaju ne smiju kupiti na način kako to opisuje Abu Džafer.³¹³³

1362. Salko Beba je te prijetnje prijavio svojoj pretpostavljenoj komandi i o njima informisao i UNPROFOR, PMEZ i MKCK u Zenici.³¹³⁴ Mehmed Alagić se zaprijetio mudžahedinima i rekao im da ne čine ništa sa civilima.³¹³⁵

1363. Dana 7. oktobra 1993., u Zenici je održan zajednički sastanak komisije za razmjenu 3. korpusa ABiH i komisije za razmjenu HVO-a, na kojem je Salko Beba izvijestio da ništa neće biti riješeno ako ratni zarobljenik Emsud Kadirić ne bude hitno razmijenjen. Salko Beba je rekao i to da će, ako Emsud Kadirić ne bude pušten, u Travniku svaki dan biti uhapšeno 20 nevinih Hrvata.³¹³⁶

1364. Dana 15. oktobra 1993., uprkos svim upozorenjima komandanta Alagića i mjerama koje je Fikret Čuskić preduzeo ne bi li spriječio bilo kakve opasne poteze sa strane Abu Džafera, mudžahedini su svoje prijetnje proveli u djelo.³¹³⁷ Oko 11:00 sati, četiri ili pet naoružanih mudžahedina upali su u kancelarije humanitarne organizacije "Caritas" u Travniku i oteli šest hrvatskih civila: svećenika Vinka Vidakovića, redovnicu Ljubicu Šekeriju, Zvonka Kukrića, Živka Gašu, svjedoka Z12 i svjedoka Z13.³¹³⁸ Sve su ih - s izuzetkom Živka Gaše koji je uspio da pobjegne - prisilili da se ukrcaju u jedan kamion i da glave pokriju jaknom,³¹³⁹ te tih pet hrvatskih civila odvezli u logor u Orašac.³¹⁴⁰ Ubrzo nakon što su stigli u logor u Orašcu, č. sestra Ljubica Šekerija puštena je na slobodu.³¹⁴¹

1365. Svjedoci Z12 i Z13 opisali su u sudnici kako se u bazi u Orašcu prijetilo vlč. Vinku Vidakoviću, Zvonku Kukriću i njima dvojici tokom zatočenja, te kako se sa njima postupalo.

³¹³³ Svjedok HE, T(e) 16999.

³¹³⁴ Svjedok HE, T(f) 16999 do 17000 i T(e) 17000.

³¹³⁵ Svjedok HE, T(e) 17000.

³¹³⁶ P 709. Vidi i Svjedok HE, T(f) 17001.

³¹³⁷ Svjedok HE, T(f) 17002 i T(e) 17001.

³¹³⁸ P 394 (zapečaćen), par. 6; P 395 (zapečaćen), par. 12-16; P 740 (zapečaćen). Vidi i svjedok HE, T(f) 17002.

³¹³⁹ P 394 (zapečaćen), par. 7 i 9; P 395 (zapečaćen), par. 17-18 i 22.

³¹⁴⁰ Vijeće napominje da su svjedoci Z12 i Z13 saznali da su bili zatočeni upravo u Orašcu tek nakon što su bili pušteni: P 394 (zapečaćen), par. 11; P 395 (zapečaćen), par. 45. Vidi i diskusiju *infra*, par. 1391.

³¹⁴¹ P 394 (zapečaćen), par. 12.

1366. Na primjer, prilikom dolaska u logor, nakon što su potvrdno odgovorili na pitanje da li su kršćani, zatvorenici su bili prisiljeni da gaze krunicu.³¹⁴² Svjedok Z13 precizirao je kako se trudio da ne stane na križ, a svjedok Z12 je izjavio da mudžahedini, kad je vlč. Vinko Vidaković odbio da izvrši taj nalog, nisu pokušavali da ga na to prisile.³¹⁴³ Prema izjavama svjedoka Z12, zatočenicima su nadjenuli muslimanska imena.³¹⁴⁴ Zatim, svjedoke Z12, Z13 i Zvonka Kukrića su, glava pokrivenih jaknom i ruku vezanih na leđima, zatvorili u jednu prostoriju, dok su vlč. Vinka Vidakovića zatvorili u drugu prostoriju.³¹⁴⁵ Tokom noći, svjedok Z12, koji je imao teško oboljelu prostatu, preklinjao je da mu dozvole da ode na nužnik, što mu je bilo uskraćeno.³¹⁴⁶ Svjedok Z13 je opisao kako su se do jutra čuli jauci vlč. Vinka Vidakovića, na osnovu čega je zaključio da su ga maltretirali i tukli.³¹⁴⁷

1367. Sutradan, svjedoku Z12 su dozvolili da pod pratnjom ode na toalet, a na putu onamo vidio je vlč. Vinka Vidakovića čiji je nos bio sav krvav.³¹⁴⁸ Zatim, budući da nije mogao da odgovori na neko pitanje, svjedoka Z12 jedan je stražar udario u stomak.³¹⁴⁹ Svjedok Z13 je pak izjavio da su njemu naredili da siše penis Zvonku Kukriću. Međutim, u trenutku kad je ovaj otkopčao pantalone, stražari su mu rekli da ne mora to da učini, ali neka imitira *fellatio* preko zakopčanih pantalona Zvonka Kukrića.³¹⁵⁰ Nakon toga su svjedoka Z13 odveli u prostoriju u kojoj je bio zatvoren vlč. Vinko Vidaković i naredili mu ga da udara, dok je ovaj ležao na podu, ruku svezanih na leđima, kao i svezanih nogu. Pošto je Z13 to odbio, stražari su uperili u njega oružje i prisili ga da tuče svećenika. Međutim, svjedok je izjavio da ga nije jako udarao i da ga to nije moglo boljeti.³¹⁵¹ Najzad, bivši zatočeni iz logora u Orašcu saglasni su u izjavama da su ih stražari ponekad udarali nogama i prijetili da će im nožem odsjeći jedno uho.³¹⁵² Međutim, svjedoci kažu i to da te prijetnje nisu bile sprovedene u djelo i da ih nisu tukli.³¹⁵³

³¹⁴² P 394 (zapečaćen), par. 10; P 395 (zapečaćen), par. 24.

³¹⁴³ P 394 (zapečaćen), par. 10; P 395 (zapečaćen), par. 24.

³¹⁴⁴ P 394 (zapečaćen), par. 15.

³¹⁴⁵ P 394 (zapečaćen), par. 12; P 395 (zapečaćen), par. 25-28.

³¹⁴⁶ P 394 (zapečaćen), par. 13; P 395 (zapečaćen), par. 28 i 35.

³¹⁴⁷ P 395 (zapečaćen), par. 35.

³¹⁴⁸ P 394 (zapečaćen), par. 13.

³¹⁴⁹ P 394 (zapečaćen), par. 14.

³¹⁵⁰ P 395 (zapečaćen), par. 38.

³¹⁵¹ P 395 (zapečaćen), par. 39.

³¹⁵² P 394 (zapečaćen), par. 15; P 395 (zapečaćen), par. 32 i 36-37.

³¹⁵³ P 394 (zapečaćen), par. 15; P 395 (zapečaćen), par. 37-38.

Prijevod

1368. Dana 16. oktobra 1993. uvečer, svjedoci Z12 i Z13 pušteni su na slobodu.³¹⁵⁴ Odveli su ih u kancelariju komisije za razmjenu u Travniku gdje ih je primio Salko Beba.³¹⁵⁵ Svjedok HE dodaje da su mudžahedini, nakon što su ih pustili na slobodu, otišli u kancelariju komande OG “Bosanska krajina” da bi se izvinuli za učinjeno.³¹⁵⁶

1369. Prema izjavama svjedoka HE, prije oslobađanja predmetnih zarobljenika, jedan član komande OG “Bosanska krajina” stao je vršiti pritisak na mudžahedine i prijetio im da će ih napasti minobacačkom vatrom. Svjedok HE je izjavio i to da su mudžahedini, zahvaljujući tim pritiscima i prijetnjama, pustili na slobodu kidnapovane zarobljenike.³¹⁵⁷ Iako svjedok HE ne precizira datum kada su te prijetnje bile upućene, prema tome kako je on iznio hronološki kontekst, vrlo je vjerovatno da je to bilo prije puštanja na slobodu svjedoka Z12 i Z13 koje se odigralo 16. oktobra 1993. godine.³¹⁵⁸

1370. Dana 18. oktobra 1993., jedan predstavnik UNPROFOR-a je predstavnicima stranih mudžahedina stacioniranim u Mehurićima prikazao video-snimku koja je bila dokaz da su četvorica od njih poginula u zasjedi HVO-a kod Novog Travnika.³¹⁵⁹ Tom prilikom, predstavnici jedinice “El Mudžahidin” su izjavili svoju namjeru da puste dva Hrvata koja su još držali u zatočeništvu.³¹⁶⁰

1371. Dana 19. oktobra 1993. uvečer, mudžahedini su oteli pet javnih ličnosti iz redova travničkih Hrvata i Srba,³¹⁶¹ u naselju oko zgrade zvane “Amerikanka” u

³¹⁵⁴ P 394 (zapečaćen), par. 18; P 395 (zapečaćen), par. 40-41. Svjedok HE je, međutim, izjavio da su mudžahedini svih pet hrvatskih civila pustili nakon dva dana: T(e) 17002. Međutim, sa jedne strane, svjedoci Z12 i Z13 u svojim su vanpretresnim iskazima dali podudarne izjave da su njih dvojica bili jedini zarobljenici pušteni 16. oktobra 1993.: P 394 (zapečaćen), par. 18; P 395 (zapečaćen), par. 40-41. Sa druge strane, dokazi koji će se razmatrati niže u tekstu pokazuju da su svećenik Vinko Vidaković i Zvonko Kukrić bili oslobođeni tek u noći 19./20. oktobra 1993., odnosno 20. oktobra 1993. godine.

³¹⁵⁵ P 394 (zapečaćen), par. 19; P 395 (zapečaćen), par. 43.

³¹⁵⁶ Svjedok HE, T(f) 17001 do 17002.

³¹⁵⁷ Svjedok HE, T(f) 17007 i T(e) 17007.

³¹⁵⁸ Svjedok HE te prijetnje smješta u vrijeme prije puštanja na slobodu prvih 5 zarobljenika: T(f) 17007 i T(e) 17007. Međutim, on je izjavio da su ti zarobljenici pušteni dva dana nakon što su bili oteti: T(e) 17002. Pored toga, s obzirom na to da je svjedok HE rekao da su te prijetnje proizvele izvjestan učinak, nije baš vjerovatno da je do njih došlo u periodu između puštanja na slobodu prvih zarobljenika, tj. 16. oktobra 1993., i puštanja na slobodu druge dvojice zarobljenika, tj. 20. oktobra 1993., budući da je 19. oktobra 1993. izvršena otmica još pet talaca.

³¹⁵⁹ P 216. Vijeće napominje da je Angus Hay, oficir iz Britbata, od HVO-a dobio video-snimak leševa četvorice mudžahedina poginulih u zasjedi HVO-a kod Novog Travnika: Angus Hay, T(f) 8116 do 8117 i 8120.

³¹⁶⁰ P 216.

³¹⁶¹ Godine 1981., Ivo Fišić, bosanski Hrvat, bio je izabran za predsjednika Izvršnog odbora opštine Travnik, a prije rata bio je jedan od osnivača HVO-a opštine Travnik: Ivo Fišić, T(f) 2279 do 2281; P 740 (zapečaćen). Dalibor Adžaić, bosanski Hrvat, bio je član HVO-a opštine Travnik: Dalibor Adžaić, T(f) 2393 i 2400. Kazimir Pobrić, bosanski Hrvat, radio je u Teritorijalnoj odbrani opštine Travnik: Ivo

Travniku, nedaleko sjedišta komisije za razmjenu ABiH.³¹⁶² Otetu su bili: svjedok Ivo Fišić, svjedok Dalibor Adžaić, Kazimir Pobrić, Ivo Rajković i Dragan Popović.³¹⁶³ Glave su im pokrili ćebetom, te ih terenskim vozilom odvezli u pravcu logora u Orašcu.³¹⁶⁴ Ondje su ih sve zatvorili u istu prostoriju.³¹⁶⁵

1372. Svjedoci Ivo Fišić i Dalibor Adžaić u sudnici su dali iskaze o tjelesnom i duševnom zlostavljanju kojem su bili izvrgnuti za cijelog perioda provedenog u zatočeništvu u logoru u Orašcu. Na primjer, od trenutka dolaska u logor, uvečer 19. oktobra 1993., zatočenike su tukli.³¹⁶⁶ Ivo Fišić je izjavio da su se premlaćivanja odvijala pod rukovodstvom jednog Arapa koji je znao karate i da ih je jedna grupa vojnika tukla pesnicama i nogama.³¹⁶⁷ Isti svjedok je precizirao da su Dragana Popovića tukli gore od ostalih zatočenika.³¹⁶⁸ Zatim, zatvorenici su nadijevali nadimke na osnovu njihovog fizičkog izgleda ili nacionalne pripadnosti, kao na primjer “velika svinja” ili “srpska svinja”. Zatvorenike bi počinjali, odnosno prestajali ili nastavljali tući zavisno od toga jesu li ili nisu i sami sebe tako nazivali.³¹⁶⁹ Dalibor Adžaić je sa svoje strane izjavio da su stražari naizmjenice dolazili u prostoriju u kojoj su bili zatvoreni i tukli zatvorenike svime što bi im se našlo pod rukom.³¹⁷⁰

Fišić, T(f) 2248. Ivo Rajković, bosanski Hrvat, bio je nastavnik i direktor škole i, kako se čini, bio je jedan od osnivača HVO-a opštine Travnik: Ivo Fišić, T(f) 2251; P 740 (zapečaćen); svjedok HE, T(f) 17003. Dragan Popović dijete je miješanog braka, otac mu je bio Srbin, a majka Hrvatica, ali su ga zbog imena “Dragoljub” /sic/ smatrali Srbinom. Bio je finansijski direktor jednog preduzeća, a prije toga je bio službenik civilne policije u Travniku: P 496; P 380; Ivo Fišić, T(f) 2252. Prema izjavama svjedoka HE, Dragan Popović je prije rata bio rezervni pripadnik Državne službe bezbjednosti: svjedok HE, T(f) 17003.

³¹⁶² Svjedok HE, T(f) 17002 do 17003.

³¹⁶³ Dalibor Adžaić, T(f) 2400 do 2403; P 496; P 740 (zapečaćen); svjedok HE, T(f) 17002 do 17003; Ivo Fišić, T. 2246, 2248 i 2250 do 2252. Vijeće napominje da je svjedok Ivo Fišić izjavio da je uhapšen 18. oktobra 1993. godine. Međutim, Ivo Fišić u svojoj izjavi stalno upotrebljava nazive dana u sedmici koji, prema kalendaru za oktobar 1993., odgovaraju datumima za dan kasnije. Razlog zašto je nakon prve otmice pet lica izvršena još jedna otmica, takođe pet lica, nisu jasni. Ne treba da se isključi mogućnost postojanja neke veze sa činjenicom da su 18. oktobra 1993. mudžahedini vidjeli video-snimak koji je bio dokaz pogibije četvorice njihovih saboraca, među kojima i Vahudina, vojnog zapovjednika mudžahedina: P 216. Međutim, takvom objašnjenju protivrječi okolnost da su u trenutku druge otmice izvršene 19. oktobra 1993., mudžahedini držali u zatočeništvu još dva hrvatska civila koje su pustili na slobodu tek 20. oktobra 1993.: vidi *infra*, par. 1374.

³¹⁶⁴ Ivo Fišić, T(f) 2249 do 2250 i 2256; Dalibor Adžaić, T(f) 2401 do 2402. Vijeće napominje da je Ivo Fišić na fotografiji sadržanoj u dokaznom predmetu P 52 prepoznao mjesto na kojem je bio zatočen: 2257 do 2260. Dalibor Adžaić je pak izjavio da je bio zatočen u jednom selu koje se vjerovatno nalazilo među hrvatskim selima sjeverno od Guče Gore, Malina i Mehurića: T(f) 2403. Vidi *infra*, par. 1391.

³¹⁶⁵ Dalibor Adžaić, T(f) 2403; Ivo Fišić, T(f) 2250.

³¹⁶⁶ Dalibor Adžaić, T(f) 2403 do 2404; Ivo Fišić, T(f) 2250 do 2251.

³¹⁶⁷ Ivo Fišić, T(f) 2251.

³¹⁶⁸ Ivo Fišić, T(f) 2251 i 2253 do 2254.

³¹⁶⁹ Ivo Fišić, T(f) 2251.

³¹⁷⁰ Dalibor Adžaić, T(f) 2403 do 2405.

1373. Dva bivša zatočenika iz logora u Orašcu saglasni su u izjavama o kontinuiranom fizičkom nasilju vršenom tokom noći sa 19. na 20. oktobra 1993. i tokom dana 20. oktobra 1993., katkada za vrijeme ispitivanja.³¹⁷¹ Ivo Fišić je precizirao da je tokom te noći čuo krike i jauke koji su dolazili iz susjedne prostorije, te da je prepoznao glas jednog od svojih komšija i kolega, “Zvonka”, koji je bio otet istovremeno sa travničkim župnikom.³¹⁷²

1374. Čini se da su Zvonko Kukrić i vlč. Vinko Vidaković oslobođeni u noći sa 19. na 20. oktobra 1993. ili 20. oktobra 1993. godine.³¹⁷³ Dana 20. oktobra 1993., Ivo Fišić je ušao u prostoriju u kojoj se nalazio “Zvonko”. Njega ondje nije vidio, ali je opazio krv na zidovima.³¹⁷⁴

1375. U međuvremenu, komanda OG “Bosanska krajina” je saznala za otmicu te druge grupe civila.³¹⁷⁵ Prema izjavama svjedoka HE, nakon što su tu vijest potvrdile komisija za razmjenu i civilna policija, Mehmed Alagić je pozvao na sastanak načelnika civilne policije iz Travnika i članovima komande izdao naređenje da preduzmu sve kako bi se utvrdio identitet otmičara, kao i lokacija na koju su taoci odvedeni. Slijedom tih mjera otkriveno je da su za otmicu odgovorni mudžahedini.³¹⁷⁶ Svjedok HE je izjavio i to da je, nakon što je saznao za otmicu, jedan član komande OG “Bosanska krajina” o tome razgovarao sa MKCK-om, PMEZ-om i UNHCR-om, među ostalim kako bi im dostavio spisak oteatih osoba, na što su predstavnici tih međunarodnih organizacija došli u Travnik.³¹⁷⁷

1376. Prema izjavama Samira Sefera, predsjednika komisije OG “Bosanska krajina” za razmjenu ratnih zarobljenika,³¹⁷⁸ kružile su glasine da su mudžahedini građane hrvatske nacionalnosti oteli sa ciljem da ih razmijene za mudžahedine koje je zarobio HVO.³¹⁷⁹ Isti je svjedok izjavio da je stupio u kontakt sa komisijom za razmjenu HVO-a, ali da HVO-ova komisija nije imala nijednog zarobljenog ili poginulog mudžahedina.³¹⁸⁰

³¹⁷¹ Dalibor Adžaić, T(f) 2403 do 2405; Ivo Fišić, T(f) 2253 do 2254 i 2263.

³¹⁷² Ivo Fišić, T(f) 2253. Vijeće zaključuje da je najvjerovatnije posrijedi Zvonko Kukrić.

³¹⁷³ Ivo Fišić, T(f) 2253 do 2254. Vidi i P 173, u kojem se navodi da su mudžahedini 20. oktobra 1993., umjesto da puste posljednju dvojicu talaca, zarobili tri nova taoca.

³¹⁷⁴ Ivo Fišić, T(f) 2253 do 2254.

³¹⁷⁵ Svjedok HE, T(f) 17002 do 17003.

³¹⁷⁶ Svjedok HE, T(f) 17003 do 17004.

³¹⁷⁷ Svjedok HE, T(f) 17004.

³¹⁷⁸ Samir Sefer, T(f) 11956.

³¹⁷⁹ Samir Sefer, T(f) 11972 do 11973.

³¹⁸⁰ Samir Sefer, T(f) 11973.

1377. Dana 20. oktobra 1993., Mehmed Alagić je mudžahedinima naredio da oslobode zarobljenike otete prethodne večeri.³¹⁸¹ Prema izjavama svjedoka HE, jedan član komande OG “Bosanska krajina” došao je u bazu mudžahedina u Poljanicama, gdje se sastao sa vođom jedinice “El Mudžahidin” Abu Harisom³¹⁸² i Abu Džaferom, te im prenio naređenje Mehmeda Alagića da se zarobljenici odmah puste na slobodu.³¹⁸³

1378. Svjedoci Ivo Fišić i Dalibor Adžaip opisali su u sudnici okolnosti usmrćenja Dragana Popovića. Dana 21. oktobra 1993. ujutro³¹⁸⁴ stražari su Ivu Fišića, Dalibora Adžaića, Kazimira Pobrića i Dragana Popovića, svezavši im ruke, izveli iz kuće u kojoj su bili zatočeni.³¹⁸⁵ Veći broj uniformisanih vojnika zatim ih je poveo prema jednoj livadi nedaleko mjesta na kojem su bili zatočeni, do koje je vodio asfaltirani put.³¹⁸⁶ Kad su stigli na tu livadu, između 50 i 100 uniformisanih vojnika stali su u polukrug oko jedne jame i neprestano izvikivali: “Tekbir! Alahu-ekber!”³¹⁸⁷ Zatrobljenike su doveli do jame i odriješili im ruke.³¹⁸⁸ U tom trenutku jedan vojnik je Dragana Popovića natjerao da dođe do ruba jame, a jedan drugi vojnik mu je podmetnuo nogu. Dragan Popović je pao uz rub jame.³¹⁸⁹ Vojnik koji je stajao ispred grupe vojnika pozvao je vojnika koji se zvao “Hasan” i pružio mu nož.³¹⁹⁰ Hasan je kleknuo do Dragana Popovića i presjekao mu grkljan.³¹⁹¹ Hasanu je bilo naređeno da odsiječe glavu sa tijela, no kako ovome to nije polazilo za rukom, prišao je jedan drugi vojnik i obavio dokraja zadatak.³¹⁹² Taj vojnik je ponosno podigao glavu Dragana Popovića, a ostali su vojnici stali klicati.³¹⁹³ Zatim je prišao zarobljenicima i prisilio ih da poljube glavu pokojnika, što su zarobljenici i učinili.³¹⁹⁴ Zarobljenicima

³¹⁸¹ P 173; P 376. Vidi i svjedok HE, T(f) 17003 do 17004.

³¹⁸² P 482, T(f) 8542 i T(e) 8538; vidi i P 656.

³¹⁸³ Svjedok HE, T(f) 17004 i 17011, T(e) 17003.

³¹⁸⁴ Dalibor Adžaip izjavljuje da je to bilo “drugog ili trećeg jutra” nakon njegovog hapšenja, što bi odgovaralo datumima 21. ili 22. oktobra 1993.: T(f) 2405. Ivo Fišić pak kaže da je to bilo “ujutro rano 20., to je bio četvrtak, rano”: T(f) 2254. Međutim, prema kalendaru za oktobar 1993., četvrtak u toj sedmici bio je 21. oktobra 1993. godine. Shodno tome, Vijeće smatra da je datum pogubljenja Dragana Popovića najvjerojatnije bio 21. oktobar 1993. godine.

³¹⁸⁵ Dalibor Adžaip, T(f) 2405; Ivo Fišić, T(f) 2254 do 2255. Ivo Rajković je ostao u kući u kojoj su bili zatočeni zarobljenici: Ivo Fišić, T(f) 2255; Dalibor Adžaip, T(f) 2405.

³¹⁸⁶ Dalibor Adžaip, T(f) 2405; Ivo Fišić, T(f) 2254 do 2255. Svjedok Ivo Fišić je prepoznao mjesto na kojem je pogubljen Dragan Popović: vidi fotografiju sadržanu u dokaznom predmetu P 52; Ivo Fišić, T(f) 2258 do 2260.

³¹⁸⁷ Dalibor Adžaip, T(f) 2405 do 2407; Ivo Fišić, T(f) 2254 do 2255 i 2257.

³¹⁸⁸ Dalibor Adžaip, T(f) 2405; Ivo Fišić, T(f) 2255.

³¹⁸⁹ Dalibor Adžaip, T(f) 2406; Ivo Fišić, T(f) 2255.

³¹⁹⁰ Dalibor Adžaip, T(f) 2406 i 2408; Ivo Fišić, T(f) 2255.

³¹⁹¹ Dalibor Adžaip, T(f) 2406; Ivo Fišić, T(f) 2255.

³¹⁹² Dalibor Adžaip, T(f) 2406 i 2408; Ivo Fišić, T(f) 2256.

³¹⁹³ Dalibor Adžaip, T(f) 2406.

³¹⁹⁴ Dalibor Adžaip, T(f) 2406; Ivo Fišić, T(f) 2256.

Prijevod

je naređeno da sahrane tijelo i glavu pokojnika, a dok su oni kopali, vojnici su ponovno stali, ovaj put još glasnije klicati.³¹⁹⁵ Dvojica svjedoka su izjavili da je pogubljenje Dragana Popovića podsjećalo na obred.³¹⁹⁶

1379. Nakon toga, zarobljenike su pod pratnjom sproveli do kuće u kojoj su bili zatočeni.³¹⁹⁷ Kad su zatočenci stigli na to mjesto, jedan stražar je Ivi Fišiću najavio da je sutradan on na redu, a Kazimiru Pobriću je bilo naloženo da Ivi Rajkoviću, koji nije prisustvovao pogubljenju, detaljno ispričari kako je obred pogubljenja tekao.³¹⁹⁸ Ivo Fišić je izjavio da bi Kazimira Pobrića, svaki put kad bi u pričanju izostavio kakav detalj, udarili i prisiljavali ga da sa pričom krene otpočetak.³¹⁹⁹

1380. Svjedok Ivo Fišić navodi da su mu, poslijepodne na dan pogubljenja Dragana Popovića, Hasan i vojnik koji je dovršio dekapitaciju naredili da kaže koji je od njih dvojice pogubio pokojnika. Smatrajući da je pametnije da na to pitanje ne odgovori, Ivo Fišić je rekao samo to da u njima dvojici ne prepoznaje izvršioce pogubljenja. Tim odgovorom dvojica vojnika nisu bili zadovoljni te su ga pretukli toliko žestoko da se srušio na zemlju i onesvijestio.³²⁰⁰ U nastavku iskaza Ivo Fišić je izjavio da mu je dan nakon toga jedan stražar naredio da motkom tuče Ivu Rajkovića. Međutim, uzimajući tu motku u ruke, Ivo Fišić je uvidio da je posrijedi zapravo zagrijana metalna šipka jer si je opekao ruku. Ivo Fišić je dodao da se to stražar htio s njime našaliti i da nije dalje insistirao da ponovno uzme metalnu motku.³²⁰¹ Ivo Fišić je precizirao da zatočenicima nije ukazivana nikakava medicinska pomoć tokom zatočenja.³²⁰²

1381. Dana 22. ili 23. oktobra 1993.³²⁰³ Kazimir Pobrić je pušten iz logora u Orašcu. Prema izjavama svjedoka HE, njegovo oslobađanje je bilo rezultat intervencije Mehmeda Alagića, komandanta OG "Bosanska krajina", u muslimanskim vjerskim krugovima i među naturalizovanim bosanskim Muslimanima sa ciljem da oni utiču na

³¹⁹⁵ Dalibor Adžaić, T(f) 2406; Ivo Fišić, T(f) 2256.

³¹⁹⁶ Dalibor Adžaić, T(f) 2408; Ivo Fišić, T(f) 2256.

³¹⁹⁷ Dalibor Adžaić, T(f) 2408; Ivo Fišić, T(f) 2256.

³¹⁹⁸ Ivo Fišić, T(f) 2257.

³¹⁹⁹ Ivo Fišić, T(f) 2257.

³²⁰⁰ Ivo Fišić, T(f) 2263.

³²⁰¹ Ivo Fišić, T(f) 2264.

³²⁰² Ivo Fišić, T(f) 2261.

³²⁰³ Svjedok Dalibor Adžaić izjavljuje da je Kazimir Pobrić pušten na slobodu "možda dva dana poslije, nekako, ovog incidenta [s Popovićem]", što bi odgovaralo datumu 23. oktobra 1993.: T(f) 2408. Ivo Fišić, međutim, kaže: "Petak je, dakle, bio 21. [oktobar 1993.]": T(f) 2263 do 2265. No, prema kalendaru za oktobar 1993., petak te sedmice bio je 22. oktobar 1993. Vidi i P 496.

Prijevod

mudžahedine.³²⁰⁴ Svjedok HE je izjavio da, nakon što se našao na slobodi, Kazimir Pobrić nije bio voljan da dā izjavu članovima komande OG “Bosanska krajina” jer se bojava za svoju bezbjednost i da je rekao samo to da su ostali zarobljenici još uvijek živi.³²⁰⁵ Ivo Fišić je izjavio da se od dana kada je Kazimir Pobrić pušten na slobodu intenzitet okrutnog postupanja u logoru u Orašcu smanjio.³²⁰⁶

1382. Kako je izjavio svjedok HE, jedan član komande OG “Bosanska krajina” otišao je u bazu u Poljanicama kako bi Abu Harisa pozvao da dođe u kancelariju komandanta OG “Bosanska krajina”. Pošto Abu Haris u tom trenutku nije bio u bazi, taj član komande ponovno je u Poljanice došao sutradan i taj put uspio razgovarati s Abu Harisom. Tom prilikom Abu Haris je rekao da je otmice Abu Džafer izvršio na svoju ruku, da će kidnapovane osobe biti uskoro oslobođene i da će on sve lično objasniti Mehmedu Alagiću.³²⁰⁷

1383. Dana 29. oktobra 1993. Abu Haris i Mehmed Alagić sastali su se u Alagićevoj kancelariji.³²⁰⁸ Svjedok HE je izjavio da je tom prilikom Mehmed Alagić Abu Harisu zaprijetio da će, ako mudžahedini ne oslobode otete Hrvate, biti primoran da ih razoruža i da ih napadne, te ga je upozorio da mudžahedini moraju da napuste rejon Mehurića.³²⁰⁹

1384. Jednom prilikom, između 20. i 29. oktobra 1993., jedna predstavnik MKCK-a je, uz pomoć jednog oficira iz komande OG “Bosanska krajina”, pokušala da obiđe zatočene kidnapovane civile.³²¹⁰ Uspjeli su da dođu do ulaza u mudžahedinsku bazu,³²¹¹ ali kad je taj oficir rekao da su prisutni i predstavnici MKCK-a, nije im data dozvola za ulazak u bazu.³²¹²

³²⁰⁴ Svjedok HE, T(f) 17008.

³²⁰⁵ Svjedok HE, T(e) 17008.

³²⁰⁶ Ivo Fišić, T(f) 2265.

³²⁰⁷ Svjedok HE, T(f) 17007 do 17008.

³²⁰⁸ P 177; P 179; svjedok HE, T(f) 17047 do 17049.

³²⁰⁹ Svjedok HE, T(f) 17047 i 17049 do 17050.

³²¹⁰ P 177, str. 2; svjedok HE, T(f) 17004 do 17005.

³²¹¹ Ni u izjavama svjedoka HE ni u dokaznom predmetu P 177 ne spominje se da li su oni pokušali da posjete baze mudžahedina u Poljanicama, ili onu u Orašcu. Međutim, svjedok HE je izjavio da taj oficir iz komande OG “Bosanska krajina” nikad nije obišao bazu u Orašcu: T(f) 17034. Shodno tome, čini se vjerodostojnijim da su rečene dvije osobe bile u logoru u Poljanicama.

³²¹² P 177, str. 2; svjedok HE, T(f) 17004 do 17005.

1385. Svjedok Ivo Fišić je izjavio da je 5. novembra 1993. Mehmed Alagić njegovu suprugu obavijestio da je učinio sve što je mogao kako bi Ivo Fišić i ostali zatočnici bili oslobođeni.³²¹³

1386. Dana 6. novembra 1993., Ivo Fišić i Ivan Rajković pušteni su iz logora u Orašcu i prebačeni u kasarnu bivše JNA u Travniku,³²¹⁴ sjedište komande 17. brigade 3. korpusa ABiH,³²¹⁵ gdje ih je preuzeo Salko Beba.³²¹⁶ Ivi Fišiću i Ivi Rajkoviću pružena je ljekarska pomoć.³²¹⁷ Dva ili tri dana kasnije,³²¹⁸ odnosno približno sredinom novembra 1993. godine,³²¹⁹ Ivo Fišić je dao zvaničnu izjavu Salku Bebi, u njegovoj kancelariji, a zatim i Fikretu Čuskiću, komandantu 17. brigade, u vezi s okrutnim postupanjem sa zarobljenicima i dekapitacijom Dragana Popovića u logoru u Orašcu.³²²⁰ Svjedok je izjavio i to da su Salko Beba i Fikret Čuskić prilikom ta dva susreta izrazili svoje negodovanje zbog toga,³²²¹ a da je Fikret Čuskić najavio namjeru da o svemu informiše predsjednika RBiH, Aliju Izetbegovića. Prema izjavama Fikreta Čuskića, Mehmed Alagić je kontaktirao s predsjednikom RBiH.³²²² Sredinom novembra 1993., Alija Izetbegović je zaista i obišao kasarnu bivše JNA u Travniku.³²²³ Ivo Fišić je u kasarni bivše JNA ostao zatočen sve do kraja januara 1994.³²²⁴

1387. Što se tiče Dalibora Adžaipe, on je pušten iz logora u Orašcu i u kasarnu bivše JNA premješten oko 7. decembra 1993. godine.³²²⁵ Izjavio je da je u Kasarni ostao jednu noć i da su ga zatim odveli u KP dom u Zenici, gdje je ostao zatočen do 21. marta 1994. godine.³²²⁶

1388. Nakon što je 11. decembra 1993. od supruge Dragana Popovića primio pismo u kojem ona moli da je se informiše o tome što se dogodilo s njenim suprugom,³²²⁷

³²¹³ Ivo Fišić, T(f) 2268.

³²¹⁴ Ivo Fišić, T(f) 2268 do 2269; P 496; svjedok HE, T(f) 17008.

³²¹⁵ Fikret Čuskić, T(f) 12050; C 16 (zapis za 11. jul 1993. U dokumentu stoji datum "11. 7. 1997, /sic/", ali se ratni dnevnik uvršten kao dokazni predmet Vijeća pod oznakom C 16 odnosi samo na jedan dio godine 1993.).

³²¹⁶ Ivo Fišić, T(f) 2268 do 2269.

³²¹⁷ Ivo Fišić, T(f) 2270.

³²¹⁸ Ivo Fišić, T(f) 2269.

³²¹⁹ Svjedok HE, T(f) 17010.

³²²⁰ Ivo Fišić, T(f) 2269 do 2272; Fikret Čuskić, T(f) 12167 do 12169.

³²²¹ Ivo Fišić, T(f) 2268 do 2270.

³²²² Fikret Čuskić, T(f) 12169.

³²²³ Fikret Čuskić, T(f) 12169; Ivo Fišić, T(f) 2271 i 2278.

³²²⁴ Ivo Fišić, T(f) 2274 do 2275.

³²²⁵ Dalibor Adžaip, T(f) 2409; P 496; P 309.

³²²⁶ Dalibor Adžaip, T(f) 2409 do 2410.

³²²⁷ P 496.

Prijevod

Peter Williams, oficir Britanskog bataljona UNPROFOR-a, sastao se sa Mehmedom Alagićem, tadašnjim komandantom 3. korpusa ABiH, da bi s njim razgovarao o tom pitanju.³²²⁸ Iako je znao za smrt Dragana Popovića, Mehmed Alagić je Williamsu rekao da nema dovoljno informacija u vezi s Draganom Popovićem i da će radije Popovićevu suprugu ostaviti bez ikakvog odgovora nego joj lagati.³²²⁹ Dopisom od 1. januara 1994., Martin Garrod je odgovorio na pismo supruge Dragana Popovića. U tom dopisu Garrod ju je informisao da se dva puta sastao sa Mehmedom Alagićem i da mu je ovaj čvrsto obećao da će učiniti sve što je u njegovoj moći kako bi utvrdio što se dogodilo s njenim suprugom.³²³⁰

1389. Ivo Fišić je izjavio da je uslijed okrutnog postupanja kojem je bio podvrgnut u logoru u Orašcu zadobio frakture dvaju rebara i nosa, kao i kontuzije po cijelom tijelu.³²³¹ Izjavio je i to da uslijed mnogih udaraca u glavu još i danas pati od glavobolja.³²³²

1390. Prema izjavama Samira Sefera, Emsud Kadirić je naposljetku razmijenjen početkom 1994. godine.³²³³

b. Okрутno postupanje, paragraf 42(e) Optužnice

1391. Prije svega, Vijeće konstatuje da su dvije grupe kidnapovanih zarobljenika odvedene - prva 15. oktobra 1993., a druga 19. oktobra 1993. - u logor u Orašcu, bazu mudžahedina smještenu nedaleko Mehurića, a ne na nepoznato mjesto, kako sugerise Hadžihasanovićeve odbrana u svom Završnom podnesku.³²³⁴ Naime, svjedok Ivo Fišić je izjavio da je bio zatočen u Orašcu, prepoznao je zgradu u kojoj je bio zatočen, kao i mjesto pogubljenja Dragana Popovića, na fotografiji sadržanoj u dokaznom predmetu P 52, izjavivši i to da je je kasnije, s istražiteljima Tužilaštva, ponovno posjetio inkriminisano mjesto.³²³⁵ Zatim, premda su tu informaciju dobili nakon zatočenja, svjedoci Z12 i Z13 su izjavili da su bili zatočeni u Orašcu.³²³⁶ Vijeće napominje da se to naknadno stečeno saznanje o mjestu zatočenja može objasniti činjenicom da je zarobljenicima, na dolasku i odlasku iz Orašca, bilo sistematski

³²²⁸ Peter Williams, T(f) 5922.

³²²⁹ Peter Williams, T(f) 5923. Vidi i P 381.

³²³⁰ P 182.

³²³¹ Ivo Fišić, T(f) 2261 i 2262.

³²³² Ivo Fišić, T(f) 2261.

³²³³ Samir Sefer, T(f) 11992 i 12007.

³²³⁴ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 1091 i 1099.

³²³⁵ Ivo Fišić, T(f) 2256 do 2260 i 2273.

³²³⁶ P 394 (zapečaćen), par. 11; P 395 (zapečaćen), par. 45.

onemogućavano da vide kamo ih vode. Najzad, jedan član komande OG “Bosanska krajina” je takođe izjavio da su zarobljenici bili odvedeni u logor mudžahedina u Orašcu.³²³⁷

1392. Vijeće smatra potrebnim ovdje napomenuti da iz velikog broja dokaza proizlazi da je cilj spomenuta dva vala otmica, u kojima su mudžahedini zarobili pet hrvatskih civila, bio da se ishodi razmjena Emsuda Kadirića, mudžahedina kojeg je početkom oktobra 1993. zasjeda HVO-a ranila i lišila slobode, kao i leševa četvorice mudžahedina poginulih u istoj prilici, među kojima je bio i Vahudin.³²³⁸ Činjenica da je svaki put bilo oteto pet Hrvata može se tumačiti i kao simbolična potvrda zaključka da je namjera mudžahedina bila da pet talaca razmijene za petoricu svojih.³²³⁹

1393. Zatim, što se tiče prve grupe zarobljenika, Vijeće se, na osnovu vanpretresnih iskaza svjedoka Z12 i Z13, uvjerilo da su svjedocima Z12, Z13 i Zvonku Kukriću mudžahedini u nekoliko navrata prijetili ugrožavanjem fizičkog integriteta i udarali ih nogama. Vijeće se takođe uvjerilo da su mudžahedini ponižavali zatočenike, bilo na način da su ih prisiljavali da gaze krunicu, bilo tako što su svjedoku Z13 naredili da simulira *fellatio* na osobi Zvonka Kukrića, pri čemu su genitalije potonjeg ostale pokrivenne. Međutim, iako ti postupci bez sumnje jesu bili ponižavajući i mučni, Vijeće se nije uvjerilo da zlostavljanja takve vrste dosežu težinu radnji okrutnog postupanja u smislu člana 3 Statuta. Što se tiče svećenika Vinka Vidakovića, Vijeće napominje da nema očevidaca događaja kojih je on bio žrtvom u noći sa 15. na 16. oktobra 1993. i da, osim vanpretresnog iskaza svjedoka Z12 u kojem je ovaj izjavio da je sutradan vidio da je nos vlč. Vinka Vidakovića sav krvav, ne postoje nikakve naznake o karakteru i težini zlostavljanja koje je nad svećenikom izvršeno. Dakle, Vijeće smatra da zlostavljanje izvršeno nad vlč. Vinkom Vidakovićem, iako je bez sumnje bilo mučno, ne doseže stepen težine radnji okrutnog postupanja sankcionisanog članom 3 Statuta.

1394. Što se tiče druge grupe zarobljenika, Vijeće smatra da su iskazi svjedoka Ive Fišića i Dalibora Adžaića, bivših zatočenika iz logora u Orašcu, o fizičkom i psihičkom nasilju nad zarobljenicima tokom zatočeništva precizni, saglasni i detaljni, i da se zbog toga mogu smatrati vjerodostojnima. Ti dokazi van razumne sumnje

³²³⁷ Svjedok HE, T(f) 17011.

³²³⁸ P 216; P 176; P 177 str. 2; P 376; P 379; P 381; P 740 (zapečaćen); Samir Sefer, T(f) 11972 do 11973; P 394 (zapečaćen), par. 16; P 395 (zapečaćen), par. 40.

³²³⁹ Da podsjetimo, mudžahedini su 15. oktobra 1993. u Orašac doveli pet hrvatskih civila, nakon što je jedan civil uspio da pobjegne: vidi *supra*, par. 1364.

potvrđuju da su zatočenici bili podvrgnuti naročito teškom i učestalom premlaćivanju od dana dolaska u logor, 19. oktobra 1993., pa do 22. ili 23. oktobra 1993., dana kad je Kazimir Pobrić oslobođen, te da se intenzitet radnji okrutnog postupanja nakon tog datuma smanjio.³²⁴⁰ Vijeće napominje da je to fizičko zlostavljanje bilo popraćeno prijetnjama smrću, raznovrsnim uvredama, te traumatičnošću prisustvovanja naročito teškom obliku ubistva Dragana Popovića. Pored toga, Vijeće je mišljenja da iz gore navedenih izjava svjedoka proizlazi da su te radnje okrutnog postupanja bile činjene smišljeno, sa ciljem nanošenja velike boli i patnje zarobljenicima.

1395. Iz predočenih dokaza proizlazi da su počinioci predmetnih radnji okrutnog postupanja bili pripadnici odreda “El Mudžahidin”. Naime, nakon što je izjavio da su ga mudžahedini uhapsili i odveli na mjesto zatočenja, Dalibor Adžaip je rekao i to da su radnje okrutnog postupanja kojih je bio žrtvom izvršili stražari na tom mjestu zatočenja, odnosno vojnici muslimanskih snaga u sastavu kojih su bili mudžahedini.³²⁴¹ Zatim, Ivo Fišić je izjavio da je nakon što je izašao iz zatočeništva saznao da su radnje okrutnog postupanja vršili pripadnici “El Mudžahid snaga. U tom kampu su bili i strani državljani, a bili su i domaći, ovaj, momci”.³²⁴² Isti svjedok izjavio je i to da se radilo o samo jednoj vojnoj jedinici.³²⁴³ Ti iskazi, uzeti zajedno s okolnošću da je selo Orašac u predmetnom periodu služilo kao baza pripadnicima odreda “El Mudžahidin”,³²⁴⁴ ne ostavljaju mjesta ni za kakvu sumnju o tome da su počinioci djela okrutnog postupanja bili pripadnici odreda “El Mudžahidin”.

1396. Što se tiče žrtava djela okrutnog postupanja, Vijeće konstatuje da one nisu neposredno učestvovala u neprijateljstvima. Naime, dokazi uvršteni u spis pokazuju da su sve te osobe imale status civila, bosanskih Hrvata ili Srba, odnosno bile pripadnici HVO-a koji u trenutku zarobljavanja nisu bili naoružani, odnosno koji su nosili su civilnu odjeću.³²⁴⁵

1397. Na osnovu svega što je iznijeto, Vijeće zaključuje da su obilježja bića krivičnog djela okrutnog postupanja u logoru u Orašcu potvrđena van razumne sumnje za predmetni period Optužnice, odnosno za period od 19. oktobra 1993. do 31. oktobra 1993. godine.

³²⁴⁰ Vidi *supra*, par. 1381.

³²⁴¹ Dalibor Adžaip, T(f) 2401, 2404 i 2407.

³²⁴² Ivo Fišić, T(f) 2252 do 2253.

³²⁴³ Ivo Fišić, T(f) 2253.

³²⁴⁴ Vidi *supra*, par. 427-430.

³²⁴⁵ Dalibor Adžaip, T(f) 2393 i 2400 do 2403; P 496; svjedok HE, T(f) 17003; Ivo Fišić, T. 2246, 2248 i 2250 do 2252; P 740 (zapečaćen).

c. Ubistvo, paragraf 43(e) Optužnice

1398. Iskazi svjedoka Ive Fišića i Dalibora Adžaića, očevidaca usmrćenja Dragana Popovića, u obliku kako su gore u tekstu prenesena, po mišljenju Vijeća van razumne sumnje potvrđuju da je smrt Dragana Popovića 21. oktobra 1993. bila posljedica dekapitacije izvršene u blizini mudžahedinske baze u Orašcu. S izuzetkom nekih neznatnih odstupanja, iskazi ove dvojice svjedoka su podudarni i u njima se navodi mnogo pojedinosti o toku dekapitacije Dragana Popovića. Vijeće u vezi s tim napominje da je ubistvo Dragana Popovića, kako se čini, bilo organizovano kao obredna svečanost i da ne treba da se isključi mogućnost da je posrijedi bila odmazda za pogibiju Vahudina, komandanta odreda “El Mudžahidin”, koja se dogodila nekoliko sedmica ranije.

1399. Što se tiče počinitelja tog krivičnog djela, iz dokaza proizlazi da su dekapitaciju izvršili pripadnici odreda “El Mudžahidin”. Svjedok Dalibor Adžaić je izjavio da su vojnici prisutni tokom pogubljenja Dragana Popovića bili isti oni koji su bili stražari na mjestu zatočenja, tj. da su to bili pripadnici muslimanskih snaga u sastavu kojih su bili mudžahedini.³²⁴⁶ Što se tiče svjedoka Ive Fišića, on je izjavio da su posrijedi bili pripadnici vojne jedinice koja se nalazila na tom mjestu, odnosno pripadnici “snaga El mudžahid”.³²⁴⁷ Ti iskazi, uzeti zajedno s okolnošću da je selo Orašac u trenutku predmetnih događaja služilo kao baza pripadnicima odreda “El Mudžahidin”,³²⁴⁸ ne ostavljaju mjesta ni za kakvu sumnju o tome da su počinioci tog krivičnog djela bili pripadnici odreda “El Mudžahidin”.³²⁴⁹

1400. Što se tiče statusa žrtve, dokazi upućuju na to da je Dragan Popović, bosanski Srbin, u trenutku zarobljavanja bio pripadnik civilne policije u Travniku.³²⁵⁰ Vijeće zaključuje da je on imao status civila i uživao pravo na zaštitu na osnovu zakona i običaja ratovanja u smislu zajedničkog člana 3 Ženevskih konvencija.

1401. Na osnovu svega što je iznijeto, Vijeće zaključuje da su, u pogledu ubistva civila Dragana Popovića, van razumne sumnje potvrđena sva obilježja bića predmetnog krivičnog djela.

³²⁴⁶ Dalibor Adžaić, T(f) 2401, 2404 i 2407.

³²⁴⁷ Ivo Fišić, T(f) 2252 do 2253 i 2257.

³²⁴⁸ Vidi *supra*, par. 427-430.

³²⁴⁹ Odred je bio potčinjen OG “Bosanska krajina”: P 440. Vidi i *supra*, par. 824-829.

³²⁵⁰ P 496; P 380; Ivo Fišić, T(f) 2275 do 2276.

iii) Nalazi Vijeća u vezi s odgovornošću Envera Hadžihasanovićaa. Efektivna kontrola Envera Hadžihasanovića nad počiniocima predmetnih krivičnih djela

1402. Hadžihasanovićeve odbrana tvrdi da optuženi Hadžihasanović nije imao efektivnu kontrolu nad odredom “El Mudžahidin” u Orašcu.³²⁵¹ U potkrepu toj tvrdnji Hadžihasanovićeve odbrana navodi 1) da je “problem mudžahedina” zavisio od političkog rukovodstva RBiH, koje je bilo dužno da ga i riješi,³²⁵² 2) da su se komunikacije sa mudžahedinima odvijale posredstvom izvjesnih osoba, naročito posredstvom vjerskih vlasti, 3) da je jedini način na koji je ABiH mogla da riješi problem mudžahedina bila primjena vojnih sredstava,³²⁵³ 4) da mudžahedini nisu imali ni komandnu strukturu ni komandni lanac,³²⁵⁴ te najzad 5) da su nepostojanja efektivne kontrole 3. korpusa nad mudžahedinima bili svjesni i UNPROFOR i Posmatračka misija EZ-a.³²⁵⁵

1403. Kako je već rečeno u dijelu Presude u kojem se razmatraju veze između ABiH i mudžahedina nakon osnivanja jedinice “El Mudžahidin”,³²⁵⁶ Vijeće je već utvrdilo da je odred “El Mudžahidin” 13. augusta 1993. *de jure* i *de facto* bio pod komandom optuženog Hadžihasanovića.

1404. Na primjer, dokazano je da je odred “El Mudžahidin” izvršio dva naređenja 3. korpusa izdana 6. septembra 1993., odnosno 4. decembra 1993., kojima se taj odred prepotčinjava OG “Bosanska krajina” za učestvovanje u borbenim dejstvima. Zatim, taj je odred, zajedno sa drugim jedinicama, tokom septembra i oktobra 1993. pod komandom OG “Bosanska krajina” učestvovao u više borbi. Najzad, ujesen 1993. protiv jednog pripadnika tog odreda je na sudu u Travniku pokrenut krivični postupak jer je ovaj otjerao suprugu svjedoka Remzije Šiljka zato što potiče iz miješanog braka.

1405. Međutim, Vijeće je prihvatilo da je taj odred unutar 3. korpusa imao poseban položaj, utoliko što je sam odlučivao hoće li učestvovati u borbama ili ne, te jer su komunikacije sa njegovim pripadnicima bile slabe. Međutim, kako je pokazano, taj poseban položaj odreda 3. korpus je u potpunosti prihvatao.

³²⁵¹ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 1112 do 1114, 1124 do 1126, 1131, 1137 do 1139 i 1142 do 1144.

³²⁵² Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 1124 do 1125 i 1131.

³²⁵³ *Ibid.*, par. 1124 do 1125 i 1131.

³²⁵⁴ *Ibid.*, par. 1112 do 1114.

³²⁵⁵ *Ibid.*, par. 1142 do 1144.

³²⁵⁶ Vidi diskusiju *supra*, par. 808-853.

1406. Što se tiče argumenta Hadžihasanovićeve odbrane da potreba da se primijene vojna sredstva kako bi se riješio “problem mudžahedina” potvrđuje nepostojanje efektivne kontrole nad odredom “El Mudžahidin”, Vijeće podsjeća da presumpcija posjedovanja efektivne kontrole koja se podrazumijeva u nadležnosti *de jure* funkcije komandanta ne biva automatski poništena time što je komandant ocijenio potrebnim da primijeni silu kako bi svoje vojnike držao pod kontrolom.³²⁵⁷ Svakako treba da se naglasi da je dužnost nadređenog lica da se stara za poštovanje zakona i običaja međunarodnog humanitarnog prava, čak i ako to zahtijeva primjenu sile protiv vlastitih potčinjenih. Vijeće je mišljenja da je tu posrijedi činjenično pitanje i da je komandant, ako posjeduje stvarnu mogućnost da upotrijebi silu, dužan da je i primijeni kao krajnje sredstvo.

1407. Vijeće će kasnije razmotriti pitanje stvarne mogućnosti optuženog Hadžihasanovića. Vijeće zasad napominje da Hadžihasanovićeva odbrana nije ponudila nikakve argumente kako bi poduprla svoju tezu u vezi s ovim pitanjem.

b. Saznanja Envera Hadžihasanovića

i. Da li je optuženi Hadžihasanović imao stvarno znanje?

1408. Vijeće konstatuje da strane u postupku nisu predočile nikakve dokaze da su komanda OG “Bosanska krajina” i Komanda 3. korpusa prije 31. oktobra 1993., odnosno prije odlaska optuženog Hadžihasanovića sa dužnosti komandanta 3. korpusa, imale stvarno znanje o krivičnim djelima ubistva Dragana Popovića i okrutnog postupanja sa zarobljenicima dovedenima u bazu u Orašcu.³²⁵⁸

1409. Naime, prema riječima svjedoka HE, Kazimir Pobrić, nakon što je 22. ili 23. oktobra 1993. oslobođen, nije dao nikakve zvanične izjave članovima komande OG “Bosanska krajina” u vezi sa postupanjem kojeg je bio žrtva ili očevidac u logoru u Orašcu. Jedina informacija koju im je prenio bila je da su drugi zarobljenici još živi.³²⁵⁹ Za razliku od njega, Ivo Fišić je, nakon što su on i Ivo Rajković oslobođeni, Salku Bebi i Fikretu Čuskiću dao detaljnu izjavu i o okrutnom postupanju sa

³²⁵⁷ Vidi *supra*, par. 85-88.

³²⁵⁸ Optuženi Hadžihasanović postavljen je na dužnost načelnika i ujedno zamjenika komandanta Štaba Vrhovne komande ABiH naredbom predsjednika Alije Izetbegovića od 1. novembra 1993.: P 209; P 278.

³²⁵⁹ Svjedok HE, T(e) 17008.

Prijevod

zarobljenicima i dekapitaciji Dragana Popovića u logoru u Orašcu.³²⁶⁰ Međutim, prema izjavama svjedoka, ta izjava bila je data u prvoj polovini novembra 1993. godine.³²⁶¹ Dakle, budući da je optuženi Hadžihasanović otišao sa predmetnih funkcija 31. oktobra 1993., on prije tog datuma nije mogao znati da su njegovi potčinjeni počinili krivična djela okrutnog postupanja i ubistva.

ii. Da li je bilo razloga da optuženi Hadžihasanović zna?

1410. Sada će Vijeće razmotriti pitanje da li je bilo razloga da optuženi Hadžihasanović zna da se njegovi potčinjeni spremaju na činjenje tih krivičnih djela ili da su ih već počinili. Vijeće konstatuje da u funkciji te analize prethodno treba da se prodiskutuje više dokaza.

1411. Prvo, u vojno-informativnom sažetku UNPROFOR-a (dalje u tekstu: VIS) od 18. oktobra 1993. sadržanom u dokaznom predmetu P 216, na primjer, izvještava se o razgovoru jednog oficira UNPROFOR-a s optuženim Hadžihasanovićem toga dana u Zenici. Nakon iznošenja raznih tema o kojima se vodio razgovor, u tom dokumentu navodi se sljedeće:

Upitan o djelovanju muslimanskih ekstremista usmjerenom protiv preostale hrvatske manjine, HADŽIHASANOVIĆ je u potpunosti zaobišao to pitanje. Nije se složio da postoji ikakav problem.³²⁶²

Ispitivan o tom izvještaju, a nakon što je izjavio da je on bio taj oficir koji je razgovarao s optuženim Hadžihasanovićem,³²⁶³ svjedok Alastair Duncan potvrdno je odgovorio na pitanje da li je sadržaj njihovog razgovora odražavao stav optuženog Hadžihasanovića o mudžahedinima.³²⁶⁴

1412. Nije jasno na kakvo je tačno “djelovanje muslimanskih ekstremista usmjerenom protiv preostale hrvatske manjine” na područjima pod kontrolom BiH-a, ciljao Alastair Duncan u svom razgovoru s optuženim Hadžihasanovićem. U istom VIS-u od 18. oktobra 1993. takve akcije spominju se ne samo u vezi sa Travnikom, nego i Bugojnom. Na primjer, što se tiče zone Travnika, navodi se da su mudžahedini lišili

³²⁶⁰ Ivo Fišić, T(f) 2269 do 2272; Fikret Čuskić, T(f) 12167 do 12169.

³²⁶¹ Ivo Fišić, T(f) 2269; svjedok HE, T(f) 17010; Fikret Čuskić, T(f) 12166 do 12168.

³²⁶² P 216. (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: “Questioned on the actions of Muslim extremists towards remaining Croat minorities in BiH controlled areas Hadžihasanović side-stepped the issue completely. He did not acknowledge that there was a problem.”

³²⁶³ Alastair Duncan, T(f) 7290.

³²⁶⁴ Alastair Duncan, T(f) 7297 do 7298.

Prijevod

slobode dva Hrvata i da su, nakon što im je prikazana video-snimka koja je dokazivala da su četvorica njihovih ljudi ubijena u zasjedi nedaleko od Novog Travnika, iskazali namjeru da ih puste na slobodu.³²⁶⁵ Što se tiče zone Bugojna, spominje se da 2.500 Hrvata koji su ostali u Bugojnu ne vjeruje u uvjeravanja muslimanskih vlasti da nema razloga da se brinu za svoju bezbjednost, budući da su stalno meta “djelovanja muslimanskih ekstremista”³²⁶⁶. Shodno tome, mada postoji velika vjerovatnoća da su se pitanja koja je Alastair Duncan postavio optuženom Hadžihasanoviću odnosila na otmice Hrvata u Travniku od strane mudžahedina i na mudžahedinske akcije protiv Hrvata u Bugojnu, Vijeće smatra ipak smatra da ta činjenica nije formalno dokazana, to više što nije isključeno da su se slične akcije događale i na drugim mjestima.

1413. Drugo, vojno-informativni sažetak UNPROFOR-a od 22. oktobra 1993. sadržan u dokaznom predmetu P 226 izvještava o sadržaju razgovora koji su istoga dana vodili Alastair Duncan³²⁶⁷ i Džemal Merdan. Prema tom izvještaju, Džemal Merdan je Alastaira Duncana informisao o tome da je “3. korpus zadužio ALAGIĆA, komandanta Operativne grupe 'Bosanska krajina' da riješi *postojeće* probleme sa 'mudžahedinima' u Travniku”.³²⁶⁸ Vijeće je obojicu učesnika tog razgovora, svjedoke Džemala Merdana i Alastaira Duncana, ispitalo kako taj odlomak treba da se protumači.

1414. Na pitanje Vijeća o tom vojno-informativnom sažetku, svjedok Džemal Merdan izjavio je sljedeće:

P.: [...] [S]jećate li se da ste jednom pripadniku Britanskog bataljona rekli da je 3. korpus Alagića zadužio da riješi problem - probleme koji su postojali - postojeće probleme s mudžahedinima u Travniku?

O.: [...] [J]a se ne mogu sjetiti tog detalja tako precizno kao što Vi možda tražite, ili očekujete ovog momenta od mene. Ali to je deseti mjesec i mi smo, ja sam o tome dosta svjedočio. Ja se dobro sjećam da smo negdje oko tog vremena pisali naredbu da se odred, formirani odred “El Mudžahidin” potčini, prepočini, pardon, prepočini, to je bitna razlika, prepočini operativnoj grupi “Bosanska krajina”. A u to vrijeme komandant operativne grupe “Bosanska krajina” bio je rahmetli general Alagić Mehmed.

[...]

³²⁶⁵ P 216, str. 1.

³²⁶⁶ P 216, str. 3.

³²⁶⁷ Alastair Duncan je naime pojasnio da naziv njegove funkcije u vidu skraćenice “CO 1 PWO” znači da je on glavnokomandujući oficir za puk Britbata: Alastair Duncan, T(f) 7290.

³²⁶⁸ P 226. (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: “[t]hat 3 Corps had tasked Alagić, commander OPs Group 'Bosanska Krajina', to resolve the *ongoing* problems with the 'Mujahadeen' in Travnik.”

P.: Ne bi li moglo da se pretpostavi da ste znali za otmice izvjesnog broja Hrvata izvršene u oktobru u Travniku*? Jeste li znali za njih ili ne?

O.: Časni Sude. Ja to nisam znao.³²⁶⁹

Nešto dalje u svoj iskazu, svjedok Džemal Merdan je rekao i ovo:

Časni Sude, ja vrlo odgovorno sada tvrdim pred ovim časnim Sudom da mi pukovnik Duncan Alastair nikad nije rekao da su kidnapovani neki Hrvati u Travniku. Takođe, [...] ja odgovorno tvrdim da sam i potpisao jednu naredbu ili mislim čak i dvije naredbe u ime komandanta 3. korpusa za pretpočinjavanje odreda “El Mudžahidin” operativnoj grupi “Bosanska krajina” na čijem čelu je bio komandant rahmetli general Alagić Mehmed. Prema tome, ako sam rekao, a onda vjerovatno je Duncan Alistair pukovnik parafrazirao moje riječi, ali ja samo još jednom podvlačim – nikada mi pukovnik Duncan Alistair nije rekao da su u Travniku kidnapovani Hrvati.³²⁷⁰

Dakle, Džemal Merdan je pred Vijećem izjavio da se razgovor s Alastairom Duncanom o postojećim problemima prenesenima u vojno-informativnom sažetku od 22. oktobra 1993. nije odnosio na otmice Hrvata u Travniku, nego na probleme u stavljanju odreda “El Mudžahidin” pod komandu OG “Bosanska krajina”.

1415. Zatim, svjedok Alastair Duncan se u svom iskazu prisjetio da mu je jednom prilikom Džemal Merdan rekao da je Mehmedu Alagiću dao nalog da riješi problem mudžahedina u Travniku.³²⁷¹ Nakon toga, u okviru unakrsnog ispitivanja od strane Hadžihasanovićeve odbrane o tom razgovoru sa Džemalom Merdanom, svjedok je odgovorio sljedeće:

P.: Generale, [...] sastali ste se sa g. Merdanom. Jučer ste spomenuli razgovor u kojem vam je g. Merdan rekao da je komandant OG “Bosanska krajina”, odnosno Mehmed Alagić dobio uputstva da riješi problem mudžahedina u Travniku. Sjećate li se toga?

O.: Da, to je bilo 22. oktobra. To se dogodilo tog datuma.

P.: Da, 22. oktobra. Da li biste se složili sa mnom ako kažem da je g. Merdan tom prilikom spomenuo nešto što nije imalo nikakve veze s temom o kojoj sada govorimo, odnosno prepotčinjavanje, nego se to ticalo pet Hrvata koje su neidentifikovani mudžahedinski elemente oteli u Travniku.

O.: Da.³²⁷²

Iz ovog odlomka, kako je izjavio Alastair Duncan, proizlazi da se razgovor koji su on i Džemal Merdan vodili 22. oktobra 1993. odnosio na otmicu pet Hrvata koju su u to

³²⁶⁹ Džemal Merdan, T(f) 13673 do 13674.

³²⁷⁰ Džemal Merdan, T(f) 13675 do 13676.

³²⁷¹ Alastair Duncan, T(f) 7296.

³²⁷² Alastair Duncan, T(f) 7403.

vrijeme u Travniku izvršili mudžahedini, a ne na probleme stavljanja mudžahedina pod komandu spomenute operativne grupe.

1416. S obzirom na ta protivrječna tumačenja, Vijeće iznosi sljedeće napomene.

1417. Sa jedne strane, kako je već rečeno u Presudi,³²⁷³ iako su pripadnici odreda “El Mudžahidin” odbili da izvrše naređenje o prepotčinjavanju 306. brigadi koje je optuženi Hadžihasanović izdao 28. augusta 1993., isto se očigledno nije dogodilo sa dva naređenja o prepotčinjavanju Operativnoj grupi “Bosanska krajina” koja je Komanda 3. korpusa izdala 6. septembra 1993. te 4. decembra 1993. godine. Naprotiv, dokazi potvrđuju da se odred “El Mudžahidin” tokom septembra i oktobra 1993. borio i dejtvoovao pod komandom OG “Bosanska krajina” i da nije vodio nezavisna dejstva van iste komande.³²⁷⁴ Naređenje o prepotčinjenju Operativnoj grupi “Bosanska krajina” tada je bilo izvršeno.

1418. Međutim, pod pretpostavkom da je - kako naznačuje svjedok Džemal Merdan - bilo problema s prepotčinjavanjem predmetnog odreda operativnoj grupi, relevantni datumi izdavanja naređenja o prepotčinjavanju prije upućuju na to da je problema te vrste bilo u periodima mnogo ranije i mnogo kasnije od trenutka kada je vođen razgovor između Alastaira Duncana i Džemala Merdana.

1419. Štaviše, i da problemi koje je spomenuo Džemal Merdan nisu ograničeni na te vremenske periode, analizom dvaju vojno-informativnih sažetaka koji su prethodili VIS-u od 22. oktobra 1993., tj. VIS-ova od 18. i 20. oktobra 1993.,³²⁷⁵ otkriva se da su jedina dva problema u vezi s mudžahedinima u Travniku o kojima je u tom momentu bilo riječi između armije i UNPROFOR-a bile akcije progona hrvatskog stanovništva i otmice hrvatskih civila koje su vodili mudžahedini, a ne problemi prepotčinjenja odreda “El Mudžahidin” Operativnoj grupi “Bosanska krajina”.

1420. S obzirom na te elemente, Vijeće je mišljenja da ništa ne upućuje na zaključak da su se, u trenutku predmetnog razgovora, pod napetostima sa mudžahedinima u Travniku podrazumijevali problemi prepotčinjavanja ovog odreda operativnoj grupi.

³²⁷³ Vidi *supra*, par. 823-831 i 847.

³²⁷⁴ Vidi *supra*, par. 825-829 i 848.

³²⁷⁵ P 173; P 216.

Prijevod

1421. Sa druge strane, Vijeće konstatuje da su, po njegovim saznanjima, dana 22. oktobra 1993., jedini “postojeći problemi” u Travniku u vezi sa mudžahedinima bili otmice pet civila hrvatske i srpske nacionalnosti u Travniku koje su se dogodile tri dana ranije, odnosno 19. oktobra 1993., i da su, kako proizlazi iz gore iznesenih činjenica, i komanda OG “Bosanska krajina” i međunarodne organizacije, uključujući i UNPROFOR, za njih znale već 20. oktobra 1993., odnosno dva dana prije predmetnog razgovora. Inače, valja spomenuti da svjedok Džemal Merdan nije iznio da su u Travniku u tom trenutku eventualno postojali neki drugi problemi.

1422. Vijeće na osnovu toga zaključuje da je jedino razumno tumačenje dokumenta sadržanog u dokaznom predmetu P 226 ono koje je iznio svjedok Alastair Duncan, tj. da se razgovor između predstavnika UNPROFOR-a i zamjenika optuženog Hadžihasanovića vođen 22. oktobra 1993. odnosio na otmicu pet civila koju su tri dana ranije izvršili mudžahedini. Na osnovu toga, te uzevši u obzir činjenicu da se u vojno-informativnom sažetku navodi da je dana 22. oktobra 1993. Džemal Merdan već *imao* Alagićev nalog da riješi postojeće probleme sa mudžahedinima i da je 20. oktobra 1993. Mehmed Alagić zaista mudžahedinima izdao naređenje da puste na slobodu pet civila otetih prethodnog dana, Vijeće se uvjerilo van razumne sumnje da je Džemal Merdan najkasnije 20. oktobra 1993. znao za otmicu druge grupe civila srpske i hrvatske nacionalnosti.

1423. Treće, u okviru svjedočenja u sudnici svjedoka HE, Hadžihasanovićeve odbrana mu je postavila pitanje da li su predstavnici ABiH mogli preduzeti neke druge korake radi spašavanja života osoba zatočenih u Orašcu. Svjedok HE je ovako odgovorio na pitanje:

P.: I na kraju, [...], recite mi, s obzirom na tu dramatičnu situaciju u Travniku nakon 19. oktobra, da li možete ovdje reći jeste li komandant Alagić, [...] ili bilo koji drugi predstavnik Armije Bosne i Hercegovine, mogao učiniti još nešto da bi spasio živote tih ljudi, odnosno da li ste mogli uraditi bilo šta da istražite i kaznite eventualno izvršioca kada ste saznali za pogibiju, za ubistvo gospodina Popovića?

O.: Dakle, sve one mjere koje sam u tom trenutku mogao, razumne mjere iscrpiti, ja sam iscrpio i moji pretpostavljeni, i komandant Alagić, i komandant Ćuskić, i u tome smo imali i podršku i naredbe i od gospodina Dugalića i od komandanta Korpusa, tako da ništa razumno više i od ovih svih mjera i radnji koje sam mogao da uradim [...] ja nisam mogao uraditi.³²⁷⁶

³²⁷⁶ Svjedok HE, T(f) 17012.

Prijevod

Dakle, svjedok HE izjavljuje da su komandant OG "Bosanska krajina", Mehmed Alagić, i komandant 17. brigade, Fikret Čuskić dobili podršku Ramiza Dugalića i komandanta Korpusa u vezi s preduzetim mjerama, i to odmah nakon otmice civila. Dakle, iz ovog odgovora jasno proizlazi da je komanda OG "Bosanska krajina" informisala Komandu 3. korpusa, pa dakle i optuženog Hadžihasanovića, o mjerama preduzetim nakon otmica civila u Travniku odmah nakon što su se te otmice dogodile.

1424. Na osnovu svega što je iznijeto, Vijeće zaključuje kako slijedi. Dokument sadržan u dokaznom predmetu P 226 i iskaz Alastaira Duncana van razumne sumnje dokazuju da je svjedok Džemal Merdan najkasnije 20. oktobra 1993. bio informisan o otmici druge grupe civila koja se dogodila dan ranije. Da je za otmice znala Komanda 3. korpusa, uključujući Ramiza Dugalića i optuženog Hadžihasanovića, potkrepljuju izjave svjedoka HE analizirane gore u tekstu. Dakle, Vijeće se uvjerilo van razumne sumnje da je optuženi Hadžihasanović 20. oktobra 1993. znao da su prethodnog dana mudžahedini oteli pet civila hrvatske i srpske nacionalnosti.³²⁷⁷

1425. Štaviše, Vijeće se uvjerilo da je optuženi Hadžihasanović 20. oktobra 1993. znao kakve mjere i korake je komanda OG "Bosanska krajina" već bila preduzela u nastojanju da riješi krizu izazvanu otmicama. Naime, kad je optuženi Hadžihasanović - što će biti razmotreno u sljedećem poglavlju koje se odnosi na mjere - 20. oktobra 1993. definitivno odlučio da neće primijeniti silu protiv svojih potčinjenih, to znači da je takvo što mogao da odluči tek nakon što je već prethodno preduzeo neke mjere i korake. Kako je već zaključeno,³²⁷⁸ odred "El Mudžahidin", nakon što je prepotčinjen OG "Bosanska krajina", u borbenim je dejstvima bio pod komandom te operativne grupe, ali je u svim ostalim aspektima svog postojanja kao vojna jedinica bio pod nadležnošću i kontrolom 3. korpusa. Na primjer, 3. korpus je obezbjeđivao logističku podršku za odred. Zatim, 3. korpus je odred nazivao "samostalnim odredom 'El mudžahidin'". Nadalje, 3. korpus je odlučivao o borbenim zadacima odreda. Iz svega toga proizlazi da su svaki korak i mjera sa svrhom obuzdavanja tog odreda putem sile mogli da budu preduzeti samo sa pristankom 3. korpusa. Pored toga, okolnost da je optuženi Hadžihasanović 20. oktobra 1993. znao koje je korake OG "Bosanska krajina" do 20. oktobra 1993. već bila preduzela proističe iz izjava svjedoka HE koje smo proanalizirali gore u tekstu.

³²⁷⁷ Vidi i *supra*, par. 332.

³²⁷⁸ Vidi *supra*, par. 815.

1426. Dakle, Vijeće se uvjerilo van razumne sumnje da je optuženi Hadžihasanović 20. oktobra 1993. znao da je Mehmed Alagić, nakon prijetnji Abu Džafera, mudžahedinima zabranio da otimaju civile. Znao je i to da su mudžahedini, uprkos toj zabrani, svoje prijetnje proveli u djelo i 16. oktobra 1993. oteli pet hrvatskih civila. Takođe je znao da je, nakon prvih otmica, komanda OG “Bosanska krajina” zaprijetila mudžahedinima da će ih napasti.

1427. Vijeće sada namjerava odgovoriti na pitanje da li je, na osnovu navedenih saznanja o otmicama koje su izvršili mudžahedini, bilo razloga da optuženi Hadžihasanović zna da se njegovi potčinjeni spremaju da počine krivična djela okrutnog postupanja i ubistva nad otetim Hrvatima, odnosno da su to već učinili.

1428. Što se tog pitanja tiče, Vijeće napominje da je optuženi Hadžihasanović, u trenutku kad je saznao za te otmice, već imao više informacija koje su bile takvog karaktera da su morale da ga upozore na neposrednu mogućnost da se dogode kažnjiva djela poput onih kakva su navedena u Optužnici.

1429. Prvo, kao što je detaljno razmotreno u dijelu Presude u kojem se razmatra potčinjenost *de facto* mudžahedina 3. korpusu, mudžahedini su 15. aprila 1993. u Zenici oteli Živka Totića, komandanta brigade “Jure Francetić” HVO-a, i tokom te akcije ubili njegova četiri tjelohranitelja. Ta otmica bila je odgovor na hapšenje i zatočavanje, van borbene situacije, nekolicine stranaca iz arapskih zemalja od strane HVO-a. Naime, mudžahedini su tom akcijom htjeli da iznude oslobađanje “svoje braće” koju je HVO držao u zatočeništvu. Pokazano je da je Komanda 3. korpusa, slijedom svoje uloge - koliko god ograničene - posrednika u pregovorima o toj razmjeni, znala za predmetne događaje.³²⁷⁹

1430. Drugo, kao što je već pokazano, dana 24. aprila 1993. mudžahedini i domaći Muslimani stacionirani u Poljanicama, u Miletićima su ubili četiri hrvatska civila u znak odmazde za teško ranjavanje jednog od njih od strane HVO-a van borbene situacije. Dokazi osim toga pokazuju da je Komanda 3. korpusa, slijedom istraga koje je otvorila nakon tih incidenata, bila informisana o tim ubistvima, kao i o činjenici da su iz izvršili mudžahedini.³²⁸⁰

³²⁷⁹ Vidi *supra*, par. 501-503, 506 i 521.

³²⁸⁰ Vidi *supra*, 1085-1088.

1431. Treće, kako je utvrđeno ranije u tekstu, 8. juna 1993. desetak mudžahedina stacioniranih u Poljanicama, među kojima su bili i strani i domaći vojnici, ubilo je 24 Hrvata koji su bili zarobljeni i predali oružje nakon što je ABiH istoga dana zauzela selo Maline. Istraga koju je o tim događajima otvorila 306. brigada, kao i daljnje komunikacije o tome između optuženog Hadžihasanovića i Fikreta Čuskića, daju osnov za utvrđenje da je optuženi Hadžihasanović znao za masakr 24 Hrvata, da su počinioci tog masakra bili mudžahedini i da žrtve nisu poginule u borbi.³²⁸¹

1432. Mišljenje je Vijeća da ti dokazi pokazuju van razumne sumnje da je optuženi Hadžihasanović znao da su mudžahedini, naročito ako se dogodi da neko iz njihovih redova bude van borbe ubijen ili zatočen od strane HVO-a, kadri da se upuste u krajnje nasilne akcije protiv hrvatskog stanovništva i izvrše flagrantna kršenja međunarodnog prava. Dakle, što se tiče predmetne situacije, optuženi Hadžihasanović je bio svjestan toga da su mudžahedini, ako HVO ne oslobodi Emsuda Kadirića ili ga ne da u razmjenju, kadri da za odmazdu izvrše nasilja nad zatočenim civilima.

1433. Štaviše, Vijeće konstatuje da, u svjetlu dokaza kojima raspolaže, ništa ne upućuje na to da su mudžahedini, od trenutka kad su stupili u sastav ABiH, bili predmet bilo kakvih disciplinskih ili krivičnih sankcija uslijed nedozvoljenih radnji počinjenih prilikom otmice Živka Totića i masakra u Malinama i Miletićima. Naime, kako proizlazi iz zaključaka iznijetih u ovoj Presudi u vezi s ubistvima počinjenim u ta dva sela,³²⁸² ni vojna policija ni vojno pravosuđe koje jeste djelovalo na područjima pod kontrolom ABiH, nisu se našli u situaciji da postupaju u vezi sa tim krivičnim djelima. Što se tiče civilnog pravosuđa i policije, bilo je vrlo malo izgleda da takvi problemi dospiju na rješavanje njihovim instancama, s obzirom na ratnu situaciju, kao i zato što je baza u Poljanicama bila teško pristupačna, upravo kao i Miletići, geografski još izoliraniji u dolini Bile. Zbog toga je postojala realna mogućnost da mudžahedini ostanu nekažnjeni za svoje zločine.

1434. Vijeće takođe napominje da, kako proizlazi iz dokaza koje su strane u postupku predočile, ništa ne upućuje na to da je optuženi Hadžihasanović, od trenutka kada je odred "El Mudžahidin" 13. augusta 1993. integrisan u sastav 3. korpusa ABiH, organizovao obuku i informisanje pripadnika odreda "El Mudžahidin" o međunarodnom pravu. Analiza mjera opšteg karaktera koje je optuženi

³²⁸¹ Vidi *supra*, par. 1129-1133 i 1135-1144.

³²⁸² Vidi *supra*, par. 1085-1088 i 1128-1134.

Prijevod

Hadžihasanović preduzeo kako bi njeovi potčinjeni dobili obuku o međunarodnom pravu otkriva, naime, da je poslije 13. augusta 1993. optuženi Hadžihasanović izdao samo jedno naređenje, i to 18. septembra 1993., u vezi sa zabranom zarobljavanja nenaoružanih civila.³²⁸³ Štaviše, to naređenje izdano je na opštem nivou, odnosno svim brigadama operativnih grupa i svim samostalnim jedinicama.³²⁸⁴ Pored toga, sasvim je jasno da mudžahedini, s obzirom na to da su u sastav ABiH ušli tek 13. augusta 1993., nisu imali ništa od obuke i naređenja koje je optuženi Hadžihasanović prije toga organizovao i izdavao kako bi obezbijedio poštovanje međunarodnog humanitarnog prava. Dakle, optuženi Hadžihasanović nije mogao da ne zna da taj odred nije prošao obuku o međunarodnom običajnom humanitarnom pravu, o Ženevskim konvencijama i Dopunskim protokolima kojih je Republika BiH potpisnica.³²⁸⁵

1435. Vijeće se uvjerilo van razumne sumnje da su optuženog Hadžihasanovića sve informacije koje smo razmotrili, a kojima je raspolagao u trenutku kada je saznao za otmice hrvatskih i srpskih civila, morale upozoriti na objektivnu i neposrednu mogućnost da su mudžahedini spremni da počine kažnjive radnje slične onima kakve su izvršili već u više navrata i u istim okolnostima, odnosno da počine ubistvo i djela okrutnog postupanja navedena u paragrafima 42(e) i 43(e) Optužnice³²⁸⁶.

c. Preduzete mjere

1436. Zaključivši da je bilo razloga da optuženi Hadžihasanović zna da se njegovi potčinjeni spremaju na činjenje krivičnih djela ubistva i okrutnog postupanja nad otetim civilima, Vijeće će sada ispitati da li je optuženi Hadžihasanović preduzeo nužne i razumne mjere da spriječi počinjenje tih krivičnih djela.

³²⁸³ Vidi *supra*, par. 1161-1167.

³²⁸⁴ P 193.

³²⁸⁵ DH 461. Vidi i P 361.

³²⁸⁶ Shodno tome, Vijeće ne može smatrati vjerodostojnim argument optuženog Hadžihasanovića, temeljen na izjavama svjedoka HE, da organi opštine Travnik i ABiH nisu imali nikave informacije ni naznake koje bi sugerisale da bi se moglo dogoditi da neko od talaca bude ubijen: Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 1117; vidi svjedok HE, T(f) 17007. Vijeće pored toga napominje da je izjava svjedoka HE o ovom pitanju protivrječna. Naime, upitan o mjerama koje su se mogle preduzeti u vezi s tim otmicama, on je izjavio da smatra kako bi intervencija vojske, da je bio izvršen napad na mudžahedine, mogla da ima za posljedicu smrt nevinih ljudi: Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 17012. Vijeće napominje da se u engleskoj verziji transkripta iskaza koji je svjedok HE dao u sudnici ne spominju životi pet talaca (T(e) 17012), dok bi se na osnovu francuske verzije istoga moglo zaključiti da svjedok HE misli na živote talaca držanih u bazi u Orašcu (T(f) 17012).

1437. Kako bi to učinilo, Vijeće će prvo ispitati koje je preventivne mjere optuženi Hadžihasanović, pa tako i komanda OG “Bosanska krajina”, preduzeo nakon što su se stekli razlozi da zna da se njegovi potčinjeni spremaju na činjenje kažnjivih radnji, odnosno nakon 20. oktobra 1993., a prije nego što je 31. oktobra 1993. napustio dužnost komandanta 3. korpusa. Vijeće će zatim razmotriti pitanje da li su te mjere bile nužne i razumne.

i. Preventivne mjere koje je optuženi Hadžihasanović preduzeo u periodu od 20. oktobra 1993. do 31. oktobra 1993.

1438. Najkasnije 20. oktobra 1993., Džemal Merdan je Mehmedu Alagiću naredio da riješi problem otmica u Travniku.³²⁸⁷

1439. Istoga dana, Mehmed Alagić je mudžahedinima izdao naređenje da oslobode zarobljenike otete prethodnog dana.³²⁸⁸ Kako se čini, član komande OG “Bosanska krajina” sa tim je ciljem obišao u bazu u Poljanicama kako bi Abu Harisu i Abu Džaferu naredio da se ti ljudi smjesta puste na slobodu.³²⁸⁹

1440. Dana 22. ili 23. oktobra 1993. oslobođen je Kazimir Pobrić.³²⁹⁰

1441. Između 20. oktobra 1993. i 29. oktobra 1993., na inicijativu MKCK-a, jedan član komande OG “Bosanska krajina” i jedna predstavica MKCK-a pokušali su ući u bazu mudžahedina ali im to nije bilo dozvoljeno.³²⁹¹

1442. Najzad, 29. oktobra 1993., nakon što je jedan član komande OG “Bosanska krajina” dva puta dolazio u bazu u Poljanicama kako bi Abu Harisa pozvao na sastanak u kancelariju Mehmeda Alagića,³²⁹² Alagić se sastao s Abu Harisom.³²⁹³ Prema izjavama svjedoka HE, Mehmed Alagić tom je prilikom Abu Harisu zaprijetio da će, ako ne oslobodi otete civile, biti primoran da izvrši napad na mudžahedine i da

³²⁸⁷ P 226; Alastair Duncan, T(f) 7296 i 7403. Vidi *supra*, diskusija o tumačenju dokumenta sadržanog u dokaznom predmetu P 226: par. 1413-1422 .

³²⁸⁸ P 173; P 376. Vidi i svjedok HE, T(f) 17003 do 17004.

³²⁸⁹ Svjedok HE, T(f) 17004 i 17011, T(e) 17003.

³²⁹⁰ Dalibor Adžaić, T(f) 2408; Ivo Fišić, T(f) 2263 do 2265; P 496.

³²⁹¹ P 177 str. 2; svjedok HE, T(f) 17004 do 17005.

³²⁹² Svjedok HE, T(f) 17007 do 17008.

³²⁹³ P 177; P 179; svjedok HE, T(f) 17047 do 17048.

Prijevod

mudžahedini moraju napustiti rejon Mehurića.³²⁹⁴ Međutim, kako je vidljivo iz činjenica koje su iznijete, te prijetnje nisu provedene u djelo.

1443. Vijeće zasad iznosi sljedeća zapažanja o svemu što je dosad iznijeto.

1444. Prvo, Vijeće primjećuje da oslobađanje Kazimira Pobrića 22. ili 23. oktobra 1993. bez sumnje nije bilo rezultat naređenja koje je 20. oktobra 1993. prenijela komanda OG "Bosanska krajina", i to zbog toga što bi, da je to naređenje bilo izvršeno, Dragan Popović, pogubljen 21. oktobra 1993., odnosno dan nakon što je Mehmet Alagić izdao predmetno naređenje, ostao živ, a tri druga civila bila oslobođena. Čini se da ovo zapažanje potvrđuje izjava svjedoka HE prema kojoj je oslobađanje Kazimira Pobrića bilo rezultat uticaja koji su na mudžahedine izvršili muslimanski vjerski krugovi i naturalizovani bosanski Muslimani.³²⁹⁵

1445. Drugo, o čemu je već bilo riječi, svjedok HE je izjavio da je prilikom sastanka između Abu Harisa i Mehmeda Alagića, Alagić mudžahedinima zaprijetio da će upotrijebiti silu ako ne oslobode otete civile. Kako proizlazi iz iznijetog činjeničnog stanja, svjedok HE je rekao i to da je komanda OG "Bosanska krajina" prije oslobađanja prvih civilnih zarobljenika, odnosno vrlo vjerovatno prije oslobađanja svjedoka Z12 i Z13 16. oktobra 1993., jednom već bila zaprijetila mudžahedinima da će ih napasti minobacačima ako ne oslobode otete civile.³²⁹⁶ Svjedok HE je izjavio i to da je vojska zaista razmatrala mogućnost da napadne mudžahedine.³²⁹⁷

1446. Međutim, Vijeće konstatuje da između spremnosti na riječima da se protiv mudžahedina upotrijebi sila, što im je dato do znanja, i stvarne spremnosti vojske da upotrijebi silu postoji bitna razlika. Naime, prilikom svjedočenja u sudnici, svjedok HE je spomenuo da ABiH nije željela i treći front protiv mudžahedina, jer se već morala boriti sa dvije oružane sile, sa jedne strane sa "srpsko-crnogorskim agresorom", a sa druge strane sa HVO-m.³²⁹⁸ Upravo potvrđujući da ABiH nije htjela da otvara treći front, svjedok HE je otkrio da prijetnje upotrebom sile koje je ABiH uputila mudžahedinima ne bi bile sprovedene u djelo. Osim toga, slijed događaja pokazuje da, unatoč pogoršavanju situacije, armija nikad nije učinila ono čime se

³²⁹⁴ Svjedok HE, T(f) 17047 i 17049 do 17050.

³²⁹⁵ Svjedok HE, T(f) 17008. Vidi i iskaz svjedoka Ive Fišića koji je izjavio da se njegova porodica obratila za pomoć Nusret efendiji Avdibegoviću i zamolila ga da interveniše da ga puste na slobodu: Ivo Fišić, T(f) 2289.

³²⁹⁶ Svjedok HE, T(f) 17007 i T(e) 17007. Vidi i *supra*, par. 1369.

³²⁹⁷ Svjedok HE, T(e) 17005.

³²⁹⁸ Svjedok HE, T(f) 17047.

Prijevod

mudžahedinima prijetila, utoliko što nikad nije protiv njih primijenila silu kako bi se postiglo oslobađanje otetih civila. Upravo suprotno, čak i nakon što je Ivo Fišić Salka Bebu i Fikreta Čuskića izvijestio o tome da su mudžahedini odrubili glavu Draganu Popoviću, armija nije iskoristila vojna sredstva kojima je raspolagala kako bi se postiglo oslobađanje Dalibora Adžaića. Najzad, kako je već navedeno ranije u tekstu,³²⁹⁹ komanda OG “Bosanska krajina” *istovremeno* je koristila i nastavila koristiti pripadnike odreda “El Mudžahidin” za borbe protiv HVO-a, iako su se u međuvremenu dogodila dva vala otmica civila.³³⁰⁰ Na osnovu toga, suprotno navodima Hadžihasanovićeve odbrane,³³⁰¹ Vijeće smatra da to što je armija odred “El Mudžahidin” izrazila namjeru da napadne mudžahedine nije odražavalo stvarnu namjeru armije da ih napadne zato što takva volja u armiji nije zapravo postojala.

1447. Izostajanje volje da se kao sredstvo pritiska na mudžahedine upotrijebi sila Vijeće navodi na zaključak da je Komanda 3. korpusa kao metod da se postigne oslobađanje hrvatskih i srpskih civila preferirala pregovore sa svojim potčinjenima. Analiza činjenica naime otkriva da je Komanda 3. korpusa 20. oktobra 1993. posredstvom Džemala Merdana Mehmedu Alagiću naredila da riješi problem otmica u Travniku, te da je Mehmed Alagić istoga dana odred “El Mudžahidin” prenio naređenje da se oteti civili oslobode. Pregovori su stekli konkretniju formu tek nakon sastanka Mehmeda Alagića i Abu Harisa 29. oktobra 1993. godine.

1448. Dakle, 20. oktobra 1993. Komanda 3. korpusa je definitivno odlučila da ne upotrijebi silu protiv odreda “El Mudžahidin”. Uostalom, takva odluka i jeste mogla da potekne samo iz Komande 3. korpusa. Naime, kako je već napomenuto na više mjesta,³³⁰² odred “El Mudžahidin” bio je, što se tiče borbenih dejstava, pod nadležnošću komande OG “Bosanska krajina” dok god joj je odred bio prepotčinjen, ali je za ostale aspekte svojih vojnih aktivnosti bio pod nadležnošću i kontrolom 3. korpusa. Iz toga proizlazi da je odluka o primjeni krajnjih sredstava pritiska kao što je

³²⁹⁹ Vidi *supra*, par. 829.

³³⁰⁰ Da posjetimo, 10. oktobra 1993., optuženi Hadžihasanović je komandantu OG “Zapad” rekao da je taj odred angažovan u borbenim dejstvima u dolini Lašve, pod komandom OG “Bosanska krajina”: P 492. Isto tako, u ratnom dnevniku i operativnom dnevniku OG “Bosanska krajina” spominje se da su taj odred i 308. brigada 24. oktobra 1993. učestvovali u borbama u regionu Novi Travnik – Gornji Vakuf, nakon kojih je odred zabilježio gubitke od 3 poginula i 8 ranjenih: P 925.4 str. 4; C 13 (zapis za 27. oktobar 1993., str. 126-127).

³³⁰¹ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 1110-1111.

³³⁰² Vidi *supra*, par. 815.

Prijevod

upotreba sile protiv neposredno potčinjenih snaga mogla biti donijeta samo s pristankom 3. korpusa.³³⁰³

1449. Treće, Vijeće napominje da je od trenutka kad je Mehmed Alagić prenio naređenje da se zarobljenici oslobode pa do spomenutog sastanka proteklo devet dana tokom kojih nije održan nikakav drugi sastanak niti je bila preduzeta bilo kakva suštinska mjera sa ciljem rješavanja tih postojećih problema. Taj prilično dugotrajan akcioni vakuum tokom navedenog perioda evidentiran je uostalom i u izvještaju Posmatračke misije EZ-a od 27. oktobra 1993., u kojem se komentira sastanak između jednog predstavnika PMEZ-a i Salka Bebe održan toga dana, a u vezi s problemom oslobađanja zarobljenika u rukama mudžahedina. U tom izvještaju stoji sljedeće:

Nakon što smo pitali g. Bebu, načelnika bezbjednosti BiH u Travniku, za savjet o puštanju hrvatskih talaca u Travniku, on je odgovorio da ne može zasad ništa učiniti.³³⁰⁴

I, nešto dalje,

Zasada, Alagić, komandant Operativne grupe ima drugih briga. Kada te budu okončane, on će zahtijevati kontrolu.³³⁰⁵

1450. Vijeće će sada ispitati da li su opisane mjere koje je preduzeo optuženi Hadžihasanović bile nužne i razumne mjere.

ii. Da li su je optuženi Hadžihasanović zaista preduzeo nužne i razumne mjere?

1451. Vijeće će preliminarno razmotriti argument iznijet u Završnom podnesku Tužilaštva, odnosno da su osnovne jedinice 3. korpusa poput 17. brigade i OG "Bosanska krajina" imale materijalnu mogućnost da postignu oslobađanje osoba koje je odred "El Mudžahidin" držao u zatočenju, budući da su uspjele ishoditi oslobađanje jednog vojnika ABiH kojeg su držali mudžahedini.³³⁰⁶

1452. Činjenično stanje u vezi s tim incidentom jeste sljedeće. Prema jednoj službenoj bilješci pravника 17. brigade od 25. juna 1993., u noći 23. oktobra 1993.

³³⁰³ Vidi *supra*, par. 1425.

³³⁰⁴ P 176. (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: "After asking Mr Beba, the BiH Chief of Security in Travnik, for advice concerning the release of Croatian hostages in Travnik, he responded by saying that he could do nothing for the moment."

³³⁰⁵ P 176. (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: "Presently, Alagić, O[perational] com[an]d[er] has other concerns. When these are over, he will demand control."

³³⁰⁶ Završni podnesak Tužilaštva, par. 269.

Prijevod

pripadnici odreda "El Mudžahidin" uhapsili su Emira Kuduzovića, vojnika 17. brigade, u trenutku kada je ovaj, u pijanom stanju, došao u Krpeljiće da bi kupio cigarete. Pritvorili su ga u Mehurićima i zlostavljali.³³⁰⁷ Fikret Čuskić, komandant 17. brigade, po jednom od svojih oficira travničkom je muftiji Nusretu efendiji Avdibegoviću³³⁰⁸ poslao poruku da će napasti bazu u Mehurićima ako Emir Kuduzović ne bude pušten na slobodu.³³⁰⁹ Dana 27. oktobra 1993., Fikretu Čuskiću se najavila delegacija iz baze u Mehurićima u kojoj su bili Abu Haris, Maktauf i jedan emir. Održan je sastanak, kojem su prisustvovali i travnički muftija i predsjednik opštine, na kraju kojeg su mudžahedini pristali da oslobode Emira Kuduzovića i zvanično se izvinuli.³³¹⁰ Zabilješke u ratnom dnevniku i operativnom dnevniku OG "Bosanska krajina" za datum 27. oktobra 1993. navode da mudžahedini nisu oslobodili tog vojnika uprkos Alagićevom naređenju, da mudžahedini čekaju na potpis jednog od svojih zapovjednika, da je Salko Beba preduzeo mjere kako bi ga ishodio i, najzad, da su mudžahedini Emira Kuduzovića oslobodili.³³¹¹

1453. Suprotno tvrdnjama tužioca, Vijeće je mišljenja da se gore opisana situacija prilično razlikuje od situacije koja je ovdje sporna. Prvo, otmice hrvatskih civila izvršene su u kontekstu labilne situacije nastale pogibijom četiri mudžahedina među kojima je bio i vojni zapovjednik odreda "El Mudžahidin", te zatočavanjem jednog od njihovih boraca, Emsuda Kadirića, u akciji HVO-a, dok takvog konteksta u slučaju Emira Kuduzovića nije bilo. Drugo, dokazi pokazuju da je motiv za otmicu pripadnika 17. brigade brigade bilo njegovo pijano stanje,³³¹² dok je motiv za otmicu Hrvata bilo postizanje razmjene Emsuda Kadirića i leševa četiri ubijena mudžahedina. Treće, Emir Kuduzović je bio bosanski Musliman, dok su svi taoci oteti 15. i 19. oktobra 1993. bili bosanski Hrvati. Dakle, zarobljavanje hrvatskih civila imalo je mnogo veću težinu nego zarobljavanje Emira Kuduzovića. Iz tih razloga, Vijeće smatra da se logika i način na koji je oslobođen Emir Kuduzović ne mogu primijeniti na slučaj zarobljenih hrvatskih civila. Dakle, Vijeće odbacuje argument tužioca s tim u vezi.

³³⁰⁷ DH 1515; Fikret Čuskić je izjavio da je sadržaj dokumenta pod oznakom DH 1515 tačan: T(f) 12088.

³³⁰⁸ Vijeće napominje da se, prema izjavama svjedoka Ive Fišića, njegova porodica obratila za pomoć Nusret efendiji Avdibegoviću i zamolila ga da interveniše da ga puste na slobodu: Ivo Fišić, T(f) 2289.

³³⁰⁹ Fikret Čuskić, T(f) 12088 do 12089 i T(e) 12126. Vidi i P 179.

³³¹⁰ Fikret Čuskić, T(f) 12088 do 12089 i T(e) 12126 do 12127.

³³¹¹ C 11 (zapis za 27. oktobar 1993.); C 13 (zapis za 27. oktobar 1993.).

³³¹² Fikret Čuskić, T(f) 12088 i T(e) 12125; P 179; DH 1515.

1454. Na osnovu dokumenta sadržanog u dokaznom predmetu P 226 i u izjavama Alastaira Duncana i svjedoka HE, potvrđeno je da je optuženi Hadžihasanović 20. oktobra 1993. znao da su mudžahedini dan ranije oteli pet civila hrvatske i srpske nacionalnosti. Takođe je potvrđeno, izjavama svjedoka HE, da je optuženi Hadžihasanović 20. oktobra 1993. znao kakve je mjere i korake komanda OG "Bosanska krajina" već bila preduzela u nastojanju da se riješi kriza izazvana predmetnim otmicama. Dakle, optuženi Hadžihasanović je već u tom trenutku znao da je Mehmed Alagić na Abu Džaferove prijetnje odgovorio tako što je mudžahedinima zabranio da otimaju civile. Hadžihasanović je znao i to da su mudžahedini, uprkos toj zabrani, svoje prijetnje sproveli u djelo i 16. oktobra 1993. oteli pet hrvatskih civila. Znao je i to da je komanda OG "Bosanska krajina" nakon prvih otmica mudžahedinima zaprijetila napadom. Najzad, takođe je znao da su mudžahedini, uprkos tim krajnje oštrim prijetnjama, 19. oktobra 1993. oteli još pet civila.

1455. Dakako, nakon prvih prijetnji upotrebom sile od strane komande OG "Bosanska krajina", mudžahedini su 16. oktobra 1993. oslobodili dva zarobljenika, svjedoke Z12 i Z13. Međutim, svakako treba da se konstatuje da su mudžahedini, uprkos tim krajnjim prijetnjama od strane svojeg pretpostavljenog, zadržali u zatočenju dva druga zarobljenika i krizu još zaoštrili otmicom pet novih civila, tako da je uvečer 19. oktobra 1993. u njihovoj bazi u Orašcu bilo zatočeno sedam civila hrvatske i srpske nacionalnosti.

1456. Dakle, kada je optuženi Hadžihasanović najkasnije 20. oktobra 1993. saznao da su njegovi potčinjeni oteli pet hrvatskih i srpskih civila, aspekti situacije o kojoj je morao odlučivati bili su kako slijedi. Prvo, otmicama civila njegovi potčinjeni su počinili krivično djelo napada na slobodu pojedinca, kažnjivo na osnovu domaćeg krivičnog zakonodavstva i vojno-disciplinskih propisa.³³¹³ Drugo, njegovi potčinjeni dva su se puta ogriješili o naloge pretpostavljenog i ignorisali pritiske svog pretpostavljenog da će protiv njih upotrijebiti vojna sredstva. Treće, znao je da su mudžahedini, ako HVO ne oslobodi ili ne razmijeni Emsuda Kadirića, kadri da u znak odmazde posegnu za nasiljem nad zarobljenim Hrvatima slično kao što su to učinili počinivši zločine u Miletićima i Malinama. Najzad, on je znao da postoji opasnost da mudžahedini ne budu kažnjeni za ta krivična djela i da oni nisu dobili nikakvu obuku o međunarodnom humanitarnom pravu. Dakle, bilo je razloga da Hadžihasanović 20.

³³¹³ Iznoseći ovakav zaključak, Vijeće ne gubi iz vida činjenicu da krivično djelo otmice osoba nije navedeno u Optužnici.

oktobra 1993. zna da se njegovi potčinjeni spremaju da počine krivična djela ubistva i okrutnog postupanja nad zarobljenicima.

1457. Shodno tome, čim je saznao za otmice, razuman komandant bi, u okolnostima kakve smo opisali, morao odmah da primijeni silu kao nužnu i razumnu mjeru za osujećivanje krivičnih djela otmice i za sprečavanje krivičnih djela ubistva i okrutnog postupanja na koja su se njegovi potčinjeni spremali.

1458. Razuman komandant u takvim okolnostima ne bi mogao da se zadovolji time da izda naređenje o oslobađanju zarobljenika, kao ni time da svojim potčinjenima samo ponovno pripremi. Naime, pripadnici odreda "El Mudžahidin" već su se dva puta oglasili o naloge svog pretpostavljenog. Još je alarmantnije bilo to što prve prijetnje upotrebom sile protiv potčinjenih nisu uzete ozbiljno ni polučile rezultat. Naprotiv, mudžahedini su intenzivirali svoje kažnjive radnje otmicom još pet civila. Dakle, nije bilo razumno vjerovati da će nove prijetnje iste vrste proizvesti neki efekt. Štaviše, ponovljene prijetnje oduzele su onim prvima svaku vjerodostojnost. Postoji još jedan razlog uslijed kojeg se razuman komandant u takvim okolnostima ne bi zadovoljio pregovorima. Težina predmetnih prijestupa i nediscipline odreda "El Mudžahidin" bila je takva da su pregovori diskreditovali njegovu moć djelovanja i kontrole nad drugim potčinjenim snagama i time zapravo te druge snage podstaknuli na nedisciplinu.

1459. Iz svih gore navedenih razloga, Vijeće je mišljenja da je jedini način da 3. korpus riješi situaciju s kojom je bio suočen bila hitna primjena vojnih sredstava protiv odreda "El Mudžahidin". Vijeće pored toga napominje da se čini da Hadžihasanovićeve odbrana, sudeći po njenim pismenim podnescima, dijeli to mišljenje.³³¹⁴

1460. Međutim, uprkos svim tim alarmantnim činjenicama o kojima je bio informisan 20. oktobra 1993., optuženi Hadžihasanović je odlučio da ne upotrijebi silu kao sredstvo pritiska i izabrao drugačiji način - s vrlo teškim posljedicama - da sa svojim potčinjenima pasivno pregovara o oslobađanju civila. Način na koji su događaji dalje tekli, tj. izostajanje u periodu od 20. do 29. oktobra 1993. bilo kakvih konkretnih koraka sa ciljem da se zarobljene otete osobe oslobode, te pregovori 29. oktobra 1993. sa komandantom odreda "El Mudžahidin", pokazuju da se optuženi

---

³³¹⁴ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 1138. Vidi i diskusiju *supra*, par. 85-88.

Hadžihasanović uporno držao tog pristupa sve do trenutka kada je 1. novembra 1993. napustio predmetnu dužnost. Nešto kasnije, kada se u istoj situaciji našao Mehmed Alagić koji je 1. novembra 1993. zamijenio na istoj dužnosti optuženog Hadžihasanovića, čak niti informacije Ive Fišića o dekapitaciji Dragana Popovića nisu nagnale 3. korpus da promijeni kurs, i to u trenutku kada je Dalibor Adžaić još uvijek bio u rukama odreda "El Mudžahidin". Ta tvrdokornost 3. korpusa uprkos pogoršanju situacije po mišljenju Vijeća upućuje na to da je politika djelovanja 3. korpusa bila utvrđena od samih početaka krize: u pogledu odreda "El Mudžahidin" valjalo se ograničiti na pregovore o oslobađanju civila i ne služiti se vojnim sredstvima.

1461. Vijeće smatra da optuženi Hadžihasanović, time što je odlučio da se protiv potčinjenih snaga ne upotrijebi sila, nego da se, naprotiv, usvoji pasivan metod rješavanja tekuće krize, nije preduzeo nužne i razumne mjere koje su nametale i same okolnosti kako bi spriječio krivična djela ubistva i okrutnog postupanja za koja je bilo razloga da zna da ih se potčinjene snage spremaju počinuti.

1462. Međutim, prije nego što se odluči o krivičnoj odgovornosti optuženog Hadžihasanovića, treba da se postavi pitanje da li je, sa jedne strane, optuženi Hadžihasanović upotrebom sile mogao da spriječi krivična djela ubistva i okrutnog postupanja, te, sa druge strane, da li je optuženi Hadžihasanović imao materijalnu mogućnost da protiv odreda "El Mudžahidin" primijeni silu.

iii. Efektivnost upotrebe sile

1463. Vijeće je riješilo da je optuženi Hadžihasanović 20. oktobra 1993. morao da protiv odreda "El Mudžahidin" primijeni vojna sredstva kako bi se ishodilo oslobađanje otetih civila. Međutim, narednog dana, tj. 21. oktobra 1993., pogubljen je Dragan Popović. S obzirom na tako kratak period u kojem je trebalo da interveniše, kako bi se moglo utvrditi da li se optuženom Hadžihasanoviću može pripisati krivična odgovornost za nesprečavanje ubistva Dragana Popovića, treba da se odgovori na pitanje da li bi ijedan razuman komandant u istim okolnostima uspio da spriječi to ubistvo?

1464. Tim pitanjem postavlja se i pitanje koliko je uzročno-posljedična veza između propusta pretpostavljenog da djeluje sa ciljem sprečavanja krivičnog djela i krivičnog djela koje je počinio potčinjeni relevantna za donošenje odluke o odgovornosti pretpostavljenog. Naime, moglo bi se ustvrditi da - ako pretpostavljeni stvarno ne

može da spriječi počinjenje krivičnog djela - nema osnova za razmatranje njegove krivične odgovornosti za propust u sprečavanju krivičnog djela.

1465. Međutim, kako je već zaključeno ranije u tekstu,³³¹⁵ Vijeće je mišljenja da se postojanje veze između propusta u sprečavanju krivičnog djela i počinjenja tog krivičnog djela implicira, odnosno uzima u obzir kao presumpcija. Shodno tome, tužilac nije dužan da dokaže da bi nužne i razumne mjere koje je u datim okolnostima bilo potrebno preduzeti bile djelotvorne. Naprotiv, teret pobijanja te presumpcije mora iznijeti optuženi.

iv. Stvarne mogućnosti optuženog Hadžihasanovića da protiv svojih potčinjenih primijeni silu sa ciljem sprečavanja krivičnih djela

1466. Vijeće prije svega napominje da se na osnovu dokaza koje su strane predočile ne može utvrditi da je komanda OG "Bosanska krajina" ili neka druga osnovna jedinica 3. korpusa prije 6. novembra 1993. znala da su hrvatski civili odvedeni u bazu mudžahedina u Orašcu. Naime, svjedoci Z12 i Z13 naknadno su saznali da su zatočeni bili u Orašcu, a u svojim vanpretresnim iskazima nisu naveli da li su o tome informisali ABiH. Sa druge strane, jedan drugi svjedok je izjavio da komanda OG "Bosanska krajina" nije znala gdje su zatočeni oteći taoci dok Ivo Fišić i Ivo Rajković nisu dali izjave o tome,³³¹⁶ tj. do prve polovine novembra 1993. godine.

1467. Međutim, kako proizlazi iz dokaza razmatranih u uvodnom dijelu o mudžahedinima,³³¹⁷ u travničkom regionu postojale su dvije baze mudžahedina: baza u Poljanicama kod Mehurića i baza u Orašcu, udaljenom oko 10 kilometara od baze u Poljanicama.³³¹⁸ Postojanje tih dviju baza mudžahedina i njihove lokacije bile su dobro poznate OG "Bosanska krajina" i 17. brigadi.³³¹⁹

1468. Armiji BiH bio je poznat i približan broj mudžahedinskih boraca stacioniranih u Poljanicama. Prema izjavama više svjedoka, broj mudžahedinskih boraca je varirao od 100 do 150.³³²⁰ Međutim, bilo bi logično pretpostaviti da je u predmetnom periodu u bazi u Poljanicama bilo manje boraca zbog toga što je odred "El Mudžahidin" 24.

³³¹⁵ Vidi *supra*, par. 193.

³³¹⁶ Svjedok HE, T(f) 17011.

³³¹⁷ Vidi *supra*, par. 419-430.

³³¹⁸ Svjedok HE, T(f) 17032.

³³¹⁹ Svjedok HE, T(f) 17011 i 17032; P 438; P 925.4 (zapis za 27. oktobar 1993.); Fikret Čuskić, T(f) 12088; DH 1515.

³³²⁰ Svjedok HB, T(f) 12615; svjedok HE, T(f) 17031.

oktobra 1993. bio angažovan u borbenim dejstvima u regionu Novi Travnik - Gornji Vakuf.³³²¹

1469. Što se tiče naoružanja kojim su mudžahedini raspolagali, svjedok HE je izjavio da ABiH nije znala koji tip oružja mudžahedini imaju.³³²² Naravno, kako je već iznijeto, čini se da su mudžahedini imali svoje vlastito naoružanje koje nisu dobili od Armije.³³²³ Međutim, Vijeće napominje da je više svjedoka izjavilo da su mudžahedini bili naoružani automatskim puškama i raketnim bacačima, te da su neki imali i sablje i dugačke noževe.³³²⁴ Osim toga, ABiH nije mogao a da ne zna koji su tip naoružanja mudžahedini imali jer, kako je pokazano ranije u tekstu, prije nego što je odred "El Mudžahidin" integrisan u 3. korpus ABiH u augustu 1993., mudžahedini su se u više prilika borili na strani ABiH,³³²⁵ a odmah nakon integrisanja u 3. korpus, odred "El Mudžahidin" je, tokom septembra i oktobra 1993., zajedno sa drugim jedinicama, pod komandom OG "Bosanska krajina" učestvovao u više borbi protiv HVO-a.³³²⁶

1470. Pored toga, OG "Bosanska krajina" imala je na raspolaganju vojna sredstva da interveniše putem napada na mudžahedine. U kasarni bivše JNA u Travniku u kojoj su bile smještene 17. brigada,³³²⁷ komanda OG "Bosanska krajina" i četa vojne policije Operativne grupe,³³²⁸ na dan 20. oktobra 1993. bilo je više vojske nego ikada u toku prethodnih nekoliko sedmica.³³²⁹ Mada je teško procijeniti broj stvarno raspoloživih vojnika na dan 20. oktobra 1993. budući da su se istovremeno vodila borbena dejstva, dokazi upućuju na to da je OG "Bosanska krajina" u pravilu imala ukupne efektive od preko 6.000 vojnika.³³³⁰ Pored toga, teška i laka artiljerija koju su OG "Bosanska krajina" i njene osnovne jedinice u tom trenutku imale bila je dovoljna da se pripremi napad na vojnu bazu naoružanu automatskim puškama i raketnim bacačima. Teškoartiljerijska municija uključivala je raketne bacače, granate kalibra 60, 82 i 120 mm, mine,³³³¹ ali i protivzračno naoružanje, haubice, minobacač³³³² i

³³²¹ P 925.4, str. 4; C 13 (zapis za 27. oktobar 1993., str. 126-127).

³³²² Svjedok HE, T(f) 17006.

³³²³ Mustafa Poparić, T(f) 14490. Vidi i P 439/DH 165.6/C9.

³³²⁴ Svjedok XA, T(f) 1421; svjedok XD, T(f) 1747; Mirko Ivkić, T(f) 4575 i 4576; Cameron Kiggell, T(f) 4981 do 4982; Mark Bower, T(f) 5137.

³³²⁵ Vidi *supra*, par. 529-540.

³³²⁶ Vidi *supra*, par. 825-829.

³³²⁷ Fikret Čuskić, T(f) 12049, 12050 i 12123.

³³²⁸ Samir Sefer, T(f) 11988; Osman Menković, T(f) 14674; Fikret Čuskić, T(f) 12123 do 12124; Hendrik Morsink, T(f) 8025.

³³²⁹ P 173, str. 1.

³³³⁰ C 16 (zapis za 11. jula 1993.); DH 1620; P 192.

³³³¹ P 192, str. 24 i 25.

najmanje jedan višecjevni bacač raketa.³³³³ Lakoartiljerijska municija uključivala je metke kalibra 7,62 mm predviđene za pištolje i poluautomatske puške, te metke kalibra 7,9 mm predviđene za puške tipa M-48.³³³⁴

1471. Štaviše, Vijeće napominje da je Štab Vrhovne komande ABiH u junu 1993. razmatrao mogućnost da 3. korpus otvori treći front protiv mudžahedina. Da podsjetimo, 16. juna 1993. Rasim Delić je komandantu 3. korpusa naredio da mudžahedine pošalje na Igman, da ih pripoji jednom samostalnom odredu Štaba Vrhovne komande, te da mudžahedine, ako to ne prihvate, razoruža.³³³⁵ Međutim, tokom jednog telefonskog razgovora vođenog istog dana nakon što je Rasim Delić izdao to naređenje, optuženi Hadžihasanović je Seferu Haliloviću rekao da ne može u potpunosti izvršiti to naređenje zato što bi razoružati mudžahedine značilo otvoriti treći front.³³³⁶ Ako se otvaranje trećeg fronta i može smatrati valjanim argumentom da se mudžahedini ne pošalju na Igman u junu 1993., u predmetnom slučaju taj argument ne može da posluži kao opravdanje odbijanja upotrebe sile protiv mudžahedina. Naime, u predmetnom slučaju, cilj upotrebe sile bio bi isključivo da se oslobodi nekolicina otetih civila, a ne razoružavanje svih mudžahedina.

1472. Na osnovu svega što je iznijeto, Vijeće je mišljenja da je 3. korpus imao stvarnu mogućnost da interveniše silom kako bi se spriječila krivična djela okrutnog postupanja i ubistva, na činjenje kojih su se spremale njemu potčinjene snage.

v. Vrijeme potrebno da se ostvari upotreba sile

1473. Što se tiče pitanja koliko je vremena bilo potrebno da bi OG "Bosanska krajina" angažovala vojne resurse kojima je raspolagala,³³³⁷ Vijeće je mišljenja da bi odgovor na nj mogao biti relevantan za predmetni slučaj.

³³³² Fikret Čuskić, T(f) P 179.

³³³³ C 11 (zapisi za 8. jul 1993., 5. septembar 1993., 20. septembar 1993., 24. septembar 1993., 28. septembar 1993. i 4. oktobar 1993.).

³³³⁴ Čitano zajedno sa P 272: C 11 (zapisi za 1. septembar 1993., 6. septembar 1993., 7. septembar 1993. i 24. septembar 1993.); C 13 (zapis za 17. jul 1993.); C 18 (zapisi za 20. septembar 1993. i 21. septembar 1993.).

³³³⁵ DH 165.2/P 270. Vidi i *supra*, par. 554.

³³³⁶ DH 165.3/P 807. Vidi i *supra*, par. 555.

³³³⁷ Vijeće napominje da, iako bi takva vremenska procjena mogla biti problematična u vezi s ubistvom Dragana Popovića, to neće biti slučaj u pogledu zlostavljanja počinjenih u bazi u Orašcu. Naime, kako je zaključilo Vijeće, zlostavljanja hrvatskih i srpskih civila nastavila su se i nakon 21. oktobra 1993., sve do 22. ili 23. oktobra 1993. te, u manjoj mjeri, u periodu od 23. oktobra 1993. do 31. oktobra 1993.: vidi *supra*, par. 1394 i 1397.

Prijevod

1474. Naime, utvrđeno je da je optuženi Hadžihasanović 20. oktobra 1993. odlučio da ne upotrijebi silu, nego da, naprotiv, usvoji pasivan metod rješavanja tekuće krize. Takođe je utvrđeno da je optuženi Hadžihasanović ostao pri tom pasivnom stavu sve do trenutka kad je 31. oktobra 1993. napustio svoju dužnost. Dakle, očigledno je da nužne i razumne mjere koje su se u predmetnim okolnostima nametale nisu bile preduzete i da 3. korpus nije imao nikakvu namjeru da se upušta u vojnu akciju protiv mudžahedina. Shodno tome, budući da optuženi Hadžihasanović nije niti pokušao da organizuje takvu akciju, nije moguće procijeniti koliko mu je vremena moglo biti potrebno za njenu realizaciju.

1475. Međutim, ako pretpostavimo da je 3. korpus 20. oktobra 1993. odlučio da primijeni vojna sredstva kojima je raspolagao, Vijeće ne isključuje mogućnost da su konkretne i precizne mjere prijetnje praćene vidljivim pripremama za operaciju napada na bazu u Poljanicama mogle da imaju efekt zastrašivanja odreda "El Mudžahidin" prije pogubljenja Dragana Popovića 21. oktobra 1993. godine. U tom smislu, postavljanje jednog topa uperenog u pravcu baze u Poljanicama kombinovano s nedvosmislenim ultimatumom u vezi s oslobađanjem otetih civila bilo bi primjer jedne moguće suštinske mjere koja je mogla da se preduzme u ograničenom roku.³³³⁸

1476. S obzirom na takvu mogućnost, Vijeće je mišljenja da je, i s aspekta vremena kojim se raspolagalo, odluka da se protiv rečenog odreda primijeni sila imala razumne izgleda za uspjeh.

vi. Zaključci u vezi sa preventivnim mjerama

1477. Vijeće smatra da se odluka 3. korpusa da pregovara sa svojim potčinjenima kako bi se ishodilo oslobađanje hrvatskih civila u okolnostima ovog predmeta ne može smatrati nužnom i razumnom mjerom. Čim je optuženi Hadžihasanović saznao za otmice, on je imao i mogućnost i dužnost da OG "Bosanska krajina" naredi da odmah primijeni silu i krene u vojnu intervenciju sa ciljem da se spriječe krivična

³³³⁸ S tim u vezi, Vijeće napominje da je Fikret Čuskić, komandant 17. brigade, kako bi iznudio puštanje na slobodu svog vojnika, pripadnika 17. brigade, cijevi svojih artiljerijskih oruđa uperio prema bazi u Mehurićima i mudžahedinima, posredstvom Nusret efendije Avdibegovića, zaprijetio da će napasti bazu u Mehurićima ako ne oslobde Emira Kuduzovića. U roku od dva dana, mudžahedini su Emira Kuduzovića pustili na slobodu: Fikret Čuskić, T(f) 12088 do 12089 i T(e) 12126 do 12127; P 179; C 11 (zapis za 27. oktobar 1993.); C 13 (zapis za 27. oktobar 1993.); P 925.4; DH 1515. Vijeće međutim podsjeća da je držanje u zatočenju hrvatskih civila bilo znatno većih razmjera nego zatočenje Emira Kuduzovića, tako da se, na osnovu sredstava primijenjenih za oslobodenje potonjega ne mogu izvoditi nikakvi razumni zaključci primjenjivi na situaciju sa zatočenim hrvatskim civilima: vidi *supra*, par. 1451-1453.

djela okrutnog postupanja i ubistva za koja je bilo razloga da zna da bi mogla da budu počinjena. Dakle, optuženom Hadžihasanoviću treba da se pripiše krivična odgovornost zato što nije preduzeo nužne i razumne mjere za sprečavanje krivičnih djela okrutnog postupanja i ubistva Dragana Popovića.

1478. Na osnovu analize predmetne situacije na opštijem nivou, Vijeće smatra potrebnim dati i sljedeće komentare.

1479. Kako je već utvrđeno ranije u tekstu, optuženom Hadžihasanoviću je opasan i nasilan temperament pripadnika odreda “El Mudžahidin” bio poznat i prije pripajanja tog odreda ABiH. On je imao stvarno znanje o tome da su te snage skrivile gnusne zločine - masakr 24 Hrvata u Malinama u junu 1993. i pogubljenje 4 hrvatska civila u Miletićima u aprilu 1993. - koji predstavljaju kršenje pravila međunarodnog humanitarnog prava.

1480. Optuženi Hadžihasanović posjedovao je informacije i o tome da odred “El Mudžahidin” nije dobio obuku iz međunarodnog humanitarnog prava. On je nesumnjivo znao da do pripadnika tog odreda do njihovog integrisanja u ABiH nije doprlo ništa od organizovane obuke i naređenja izdanih u 3. korpusu u vezi s poštovanjem normi međunarodnog humanitarnog prava. Pored toga, on se nije postarao da se u tom odredu, čim je integrisan u sastav ABiH, uspostavi određeni režim interne discipline sa ciljem da se obezbijedi poštovanje pravila međunarodnog prava koje se primjenjuje u oružanim sukobima.

1481. Dakle, optuženi Hadžihasanović je u trenutku ulaska tog odreda u sastav njegovih vojnih snaga posjedovao određeni skup informacija na osnovu kojih je mogao da zaključi da postoji stvarna mogućnost da njegovi potčinjeni počine krivična djela slična onima koja su već činili u prošlosti. Dakle, pošto je imao takve informacije, optuženi Hadžihasanović je bio svjestan realne i razumno predvidljive mogućnosti da pripadnici odreda “El Mudžahidin” počine kršenja međunarodnog humanitarnog prava.³³³⁹

1482. Međutim, uprkos znatnom riziku da se to dogodi, optuženi Hadžihasanović je potpuno svjestan svega odlučio da izvuče vojnu korist iz postojanja odreda “El Mudžahidin”, i to u trenutku kad 3. korpus nije bio u situaciji da taj odred mora koristiti u borbama. Štaviše, on je pristao na poseban status tog odreda, i od samog

---

³³³⁹ Vidi *supra*, par. 99 i 193.

Prijevod

početka kad su definisane premise za djelovanje odreda “El Mudžahidin” u okviru ABiH. Odlučivši izvući vojnu korist iz odreda “El Mudžahidin” u takvim okolnostima, uprkos svim alarmantnim informacijama kojima je raspolagao, optuženi Hadžihasanović morao je, i davno prije kidnapovanja hrvatskih civila u oktobru 1993., da predvidi moguće posljedice.³³⁴⁰

1483. Postupivši na taj način, mada je u skladu s međunarodnim humanitarnim pravom bio dužan da u borbenim dejstvima ne upotrebljava te snage sve dok se ne uvjeri da su one obučene za poštovanje međunarodnog običajnog humanitarnog prava, Ženevskih konvencija i Dopunskih protokola kojih je RBiH potpisnica, on je omogućio da se stvore uslovi, štaviše, stvorio uslove koji su pogodovali ponavljanju krivičnih djela sličnih onima koje su te snage već počinile u prošlosti. Dakle, čak i pod pretpostavkom da nije bilo dovoljno vremena da se napad na bazu mudžahedina organizuje prije 21. oktobra 1993., ostaje činjenica da se optuženi Hadžihasanović, od samog ulaska odreda “El Mudžahidin” u sastav snaga pod njegovom komandom, doveo u situaciju u kojoj je sam sebi zatvorio mogućnost da, ako se to pokaže potrebnim, preduzme nužne i razumne mjere neizbježne u izvjesnim situacijama.³³⁴¹

1484. Dakle, i iz gore navedenih razloga, Vijeće smatra da optuženom Hadžihasanoviću valja pripisati krivičnu odgovornost za djela okrutnog postupanja počinjena nad civilima u bazi u Orašcu i za ubistvo Dragana Popovića.

vii. Kaznene mjere

1485. Budući da je Komanda 3. korpusa stvarno znanje o djelima okrutnog postupanja i ubistvu Dragana Popovića stekla u prvoj polovini novembra 1993., dakle, u trenutku kad se optuženi Hadžihasanović više nije nalazio na dužnosti komandanta 3. korpusa, nema potrebe da Vijeće ispituje eventualne kaznene mjere preduzete nakon tog saznanja. Vijeće optuženog Hadžihasanovića oslobađa optužbe za neizvršenje dužnosti da kazni počiniocje djela okrutnog postupanja i ubistva Dragana Popovića.³³⁴²

³³⁴⁰ Vidi *supra*, par. 849-850.

³³⁴¹ Vidi *supra*, par. 89.

³³⁴² Vidi *supra*, par. 194-197.

iv) Zaključci Vijeća

1486. Vijeće se uvjerilo van razumne sumnje da optuženi Hadžihasanović, iako je bilo razloga da zna da se njegovi potčinjeni spremaju na činjenje krivičnih djela okrutnog postupanja i ubistva nad zarobljenicima koje su ti potčinjeni zatočili, nije preduzeo nužne i razumne mjere kako bi ta krivična djela spriječio. Vijeće dakle optuženom Hadžihasanoviću izriče osluđujuću presudu za krivično djelo okrutnog postupanja za predmetni period Optužnice od 19. do 31. oktobra 1993. i za krivično djelo ubistva Dragana Popovića, kako se tereti u tački 4, paragrafima 41(bc), 42(e) i 43(e) Optužnice. Naprotiv, Vijeće izriče oslobađajuću presudu po optužbi za neizvršenje dužnosti kažnjavanja počinitelaca djela okrutnog postupanja i ubistva Dragana Popovića.

g) Motel "Sretno"

1487. U Optužnici se navodi da su bosanski Hrvati i Srbi bili zatočeni u motelu "Sretno" u Kaknju, stražarsko i upravno osoblje kojeg su činili pripadnici 3. bataljona 7. brigade, u periodu od 15. maja 1993. ili približno od tog datuma, pa do najmanje 21. juna 1993., te da su ondje bili podvrgavani fizičkom maltretiranju i prijetnjama. Premlaćivanja i fizičko i psihičko nasilje nad tim zatočenicima vršili su vojnici 3. bataljona 7. brigade. U periodu od 26. januara 1993. ili približno od tog datuma do 31. oktobra 1993., odnosno od 1. aprila 1993. pa najmanje do januara 1994., optuženi Hadžihasanović i optuženi Kubura znali su ili je bilo razloga da znaju da se pripadnici te jedinice, koja je bila pod njihovim rukovodstvom i efektivnom kontrolom, spremaju na činjenje krivičnih djela okrutnog postupanja ili da su ih već počinili, a oni nisu preduzeli nužne i razumne mjere kako bi spriječili buduće činjenje takvih djela ili kaznili počinioc³³⁴³.

1488. Optuženi Hadžihasanović i Kubura na tom se osnovu terete za okrutno postupanje kao kršenje zakona i običaja ratovanja, sankcionisano članovima 3 i 7(3) Statuta i priznato zajedničkim članom 3 Ženevskih konvencija.

³³⁴³ Treća izmijenjena optužnica, par. 41(c) i (b) i 42(f).

i) Argumenti strana

1489. Tužilac tvrdi da su pripadnici “Gerile”, jedinice 2. bataljona 7. brigade, vojni policajci iz Zenice i pripadnici 3. bataljona 7. brigade³³⁴⁴ bili ti koji su vršili fizičko zlostavljanje zatočenika u motelu “Sretno”, kojim je upravljao 3. bataljon 7. brigade.³³⁴⁵ Tužilac dodaje da su optuženi znali za okrutno postupanje sa zatočenicima,³³⁴⁶ ali da nisu preduzeli nužne i razumne mjere kako bi spriječili ta djela okrutnog postupanja ili kaznili počinioce.³³⁴⁷

1490. Hadžihasanovićeva odbrana, kako se čini, ne osporava da su u motelu “Sretno” 18. i 19. maja 1993. bila vršena djela okrutnog postupanja, nego tvrdi da su za njih odgovorni pripadnici vojne policije 7. brigade, a ne 3. bataljona 7. brigade.³³⁴⁸ Odbrana ne opovrgava nijedan činjenični navod iznijet u Optužnici u vezi s navodnim radnjama okrutnog postupanja u periodu od 18. do 21. juna 1993. godine. Zatim, Hadžihasanovićeva odbrana tvrdi da tužilac nije dokazao da je optuženi Hadžihasanović znao ili da je bilo razloga da zna za okrutno postupanje sa zatočenicima u motelu “Sretno”,³³⁴⁹ niti je dokazao da optuženi Hadžihasanović nije preduzeo nužne i razumne mjere kako bi spriječio činjenje tih krivičnih djela ili kaznio počinioce.³³⁵⁰

1491. Sa svoje strane, odbrana optuženog Kubure tvrdi da optuženi Kubura nije znao i da nije bilo razloga da zna da se u motelu “Sretno” čine djela okrutnog postupanja,³³⁵¹ te da on nije imao ni mogućnost ni dužnost da spriječi navedena krivična djela niti da kazni njihove počinioce.³³⁵²

---

³³⁴⁴ Završni podnesak Tužilaštva, par. 275, 279-281, 286, te fusnote 897 i 902.

³³⁴⁵ Završni podnesak Tužilaštva, par. 275 i 280.

³³⁴⁶ Završni podnesak Tužilaštva, par. 279, 282-285 i 289; Završna riječ Tužilaštva, T(f) 19040, 19042 i 19044.

³³⁴⁷ Završni podnesak Tužilaštva, par. 284 i 288-289.

³³⁴⁸ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 967 i 981.

³³⁴⁹ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 991-1005, te fusnote 1415 i 1416; Završna riječ Hadžihasanovićeve odbrane, T(f) 19141 do 19142.

³³⁵⁰ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 1007.

³³⁵¹ Završni podnesak Kuburine odbrane, par. 128-129 i 161-163; Završna riječ Kuburine odbrane, T(f) 19273 do 19279.

³³⁵² Završni podnesak Kuburine odbrane, par. 147-152.

ii) Nalazi Vijeća u vezi s okrutnim postupanjem počinjenim u motelu “Sretno”

a. Tok događaja dana 18. i 19. maja 1993.

1492. Opština Kakanj smještena je jugoistočno od opštine Zenica. Godine 1991. njeno stanovništvo činilo je 56 % Muslimana, 29 % Hrvata i 8 do 9 % Srba.³³⁵³

1493. Potkraj marta 1993., 3. bataljon 7. brigade smjestio se u motel “Sretno” u Kaknju.³³⁵⁴ U aprilu 1993. u zgradi motela nalazilo se 55 vojnika 3. bataljona 7. brigade.³³⁵⁵ U trenutku predmetnih događaja, komandant 3. bataljona 7. brigade je bio Nihad Čatić, a zamjenik komandanta bio je Kasim Alajbegović.³³⁵⁶ Kancelarije 3. bataljona 7. brigade, pa tako i kancelarija Kasima Alajbegovića, nalazile su se u prizemlju zgrade motela “Sretno”, iza recepcije.³³⁵⁷

1494. Dana 18. maja 1993. predstavnici HVO-a i ABiH potpisali su u Međugorju sporazum o prekidu vatre.³³⁵⁸ Međutim, istoga dana u Kaknju su izbili novi incidenti između HVO-a i ABiH.

1495. Svjedoci Kasim Alajbegović, zamjenik komandanta 3. bataljona 7. brigade, i Fuad Kulović, pomoćnik komandanta 3. bataljona 7. brigade za bezbjednost i obavještajne poslove,³³⁵⁹ potvrdili su da su 18. maja 1993. u motel “Sretno” došla tri ili četiri pripadnika vojne policije 7. brigade kako bi vojnike 3. bataljona 7. brigade upozorili da je jedna grupa vojnih policajaca 7. brigade naletjela na zasjedu HVO-a i da su se uspjeli izvući samo oni.³³⁶⁰ Naime, toga dana je u Kaknju nekoliko pripadnika vojne policije 7. brigade patroliralo gradom tražeći izvjesne vojnike 7. brigade koji su dezertirali.³³⁶¹ Dok su prolazili kroz naselje Rampe kod Čatića, naletjeli su na pripadnike HVO-a koji su ih zarobili.³³⁶² Prema riječima Fuada

³³⁵³ DH 345.2; Ranko Popović, T(f) 1527.

³³⁵⁴ P 153; P 728; P 560; Kasim Alajbegović, T(f) 18690 do 18691; Fuad Kulović, T(f) 18816. Vidi fotografije sadržane u dokaznim predmetima P 10; P 50 i P 51. Vidi i video-kasetu sadržanu u dokaznom predmetu P 761.

³³⁵⁵ P 728.

³³⁵⁶ P 498; P 728; P 475; Kasim Alajbegović, T(f) 18684, 18693 i 18709 do 18710; Fuad Kulović, T(f) 18816 do 18817.

³³⁵⁷ Kasim Alajbegović, T(f) 18713 do 18715 i 18747.

³³⁵⁸ P 684.

³³⁵⁹ P 498; Fuad Kulović, T(f) 18806 do 18807.

³³⁶⁰ Fuad Kulović, T(f) 18808. Vijeće napominje da je Fuad Kulović pojasnio da je na tim policajcima vidio oznake vojne policije, odnosno njihove uobičajene bijele opasače i uniforme: T(f) 18819.

³³⁶¹ Fuad Kulović, T(f) 18839 i 18807; Kasim Alajbegović, T(f) 18695.

³³⁶² Fuad Kulović, T(f) 18808 i 18810; Kasim Alajbegović, T(f) 18695, 18757 i 18759.

Kulovića, incident sa zasjedom HVO-a izazvao je paniku među vojnicima 3. bataljona 7. brigade.³³⁶³

1496. Između podneva i 18 sati, u Kaknju odnosno njegovoj neposrednoj okolini uhapšeno je 14 civila, bosanskih Hrvata i Srba, te jedan vojnik HVO-a i jedan pripadnik TO-a HVO-a */sic/*, te su, svi redom odvođeni u motel “Sretno” i ondje zatočeni. Među uhapšenim i zatočenim osobama bili su i svjedoci Niko Petrović, Nenad Bogeljić i Marinko Marušić.³³⁶⁴

1497. Strane u postupku su predočile dokaze koji se razlikuju u pogledu pitanja koje su jedinice 7. brigade zarobile i zatočile tih 16 osoba. Prema izjavama Kasima Alajbegovića i Fuada Kulovića, ta su hapšenja samoinicijativno izvršili pripadnici vojne policije 7. brigade koji su se uspjeli spasiti.³³⁶⁵ Kasim Alajbegović dodaje da u hapšenju i zatočavanju tih osoba nije učestvovao nijedan pripadnik 3. bataljona 7. brigade.³³⁶⁶ Naprotiv, svjedok Niko Petrović izjavio je da je toga dana vidio jednu grupu od deset naoružanih muškaraca u maskirnim uniformama kako hapse civile,³³⁶⁷ a svjedok Nenad Bogeljić, bivši pripadnik HVO-a, iznio je da je njega uhapsilo 4 ili 5 vojnika 7. brigade koji su imali bazu u motelu “Sretno”, no koji nisu imali ambleme vojne policije ABiH.³³⁶⁸ Pored toga, izvještaj od 18. maja 1993. koji je u 23:30 sati sastavio dežurni oficir 7. brigade upućuje na to da je 3. bataljon 7. brigade dobio kao pojačanje jedinicu “Gerila” 2. bataljona 7. brigade i dodatne policijske snage.³³⁶⁹ Najzad, u izvještaju HVO-a od 21. maja 1993. otkriva se da su hapšenje 15 civila izvršeno 18. maja 1993. izvršile jedinice ABiH kojima je rukovodila 7. brigada iz Zenice.³³⁷⁰

1498. U svjetlu tih dokaza, Vijeće zaključuje da su tri ili četiri pripadnika vojne policije 7. brigade koji su uspjeli umaknuti zasjedi, uz pomoć domaćih vojnika 3.

³³⁶³ Fuad Kulović, T(f) 18820.

³³⁶⁴ Niko Petrović, T(f) 1565; Nenad Bogeljić, T(f) 2106 do 2108; Marinko Marušić, T(f) 1592 do 1593.

³³⁶⁵ Fuad Kulović, T(f) 18810 i 18831; Kasim Alajbegović, T(f) 18696 i 18715.

³³⁶⁶ Kasim Alajbegović, T(f) 18716 i 18747. Kasim Alajbegović precizira da su u sastavu 3. bataljona 7. brigade bila dva ili tri policajca, ali da su oni u suštini bili zaduženi samo za osiguranje zgrade, ulaza i recepcije u motelu “Sretno”: T(f) 18716.

³³⁶⁷ Niko Petrović, T(f) 1565.

³³⁶⁸ Nenad Bogeljić, T(f) 2106 do 2107, 2142 do 2143 i 2149 do 2150.

³³⁶⁹ P 563. Da se u motelu “Sretno” nalazio 2. bataljon 7. brigade proizlazi i iz izjava Nenada Bogeljića. On je spomenuo da su jednog od vojnika koji su čuvali zatočenike, koji je bio prisutan kada su svjedoka tukli u motelu “Sretno”, zvali Geler: T(f) 2120 do 2121. Vehid Subotić zvan Geler bio je pripadnik 2. bataljona 7. brigade: P 542; P 713.

³³⁷⁰ P 684. Vijeće će dokaznu vrijednost ovog dokaznog predmeta razmotriti u odjeljku o saznanjima optuženog Hadžihasanovića.

Prijevod

bataljona 7. brigade, izvršili hapšenje i zatočavanje 16 bosanskih Hrvata i Srba, te da su te snage nešto kasnije istoga dana, tj. 18. maja 1993., no svakako prije 23:30 sati, dobile kao pojačanje vojnike 2. bataljona 7. brigade i dodatne snage vojne policije 7. brigade.

1499. Nakon hapšenja tih 16 osoba, predstavnici oružanih snaga ABiH i HVO-a u Kaknju krenuli su u pregovore o oslobađanju zarobljenika.³³⁷¹ Na primjer, Fuad Kulović i Kasim Alajbegović izjavljuju da su, nakon dolaska pripadnika vojne policije koji su umaknuli zasjedi nakon dolaska u motel "Sretno", obojica stupili u kontakt sa Džemalom Hadžićem, komandantom 309. brigade 3. korpusa ABiH, te da je potomji s Nevenom Marićem, zapovjednikom HVO-a iz Kaknja, pokušao pregovarati o obostranom oslobađanju zarobljenika.³³⁷²

1500. Svjedoci Niko Petrović, Nenad Bogeljić i Marinko Marušić opisali su u svojem svjedočenju u sudnici kako se s njima postupalo u motelu "Sretno" od trenutka hapšenja 18. maja 1993. do ranog jutra 19. maja 1993. godine. Niko Petrović i Marinko Marušić precizirali su da su ih u tom kratkom vremenu pretukli četiri puta.³³⁷³

1501. Niko Petrović je izjavio da su ga nakon hapšenja odveli u jednu prostoriju u podrumu motela "Sretno" gdje se već nalazilo 15 ostalih zatočenika.³³⁷⁴ Petrović je objasnio da se ta prostorija sastojala od jednog užeg dijela u kojem su zatočenici bili zatvoreni, te jednog šireg dijela u kojem se vršilo ispitivanje. Ta dva dijela bila su uređena na način da su, kad bi se jedan zatočenik nalazio na ispitivanju, ostali mogli vidjeti tok ispitivanja.³³⁷⁵ Isti svjedok je izjavio da su njega prvog odveli na ispitivanje, prilikom čega su mu naredili da sjedne na jednu stolicu, dok su pored njega stajala tri vojnika, jedan s njegove lijeve strane, naoružan, jedan s desne strane, a treći njemu sučelice. Vojnik koji mu je bio sučelice zaprijetio mu je riječima: "... da ti vidim kako ti krv smrdi ustaška".³³⁷⁶ Nakon toga je od vojnika sa svoje desne strane dobio udarac čizmom u sljepoočnicu, vojnik s lijeve strane ga je udario kundakom svoje puške, da bi ga na kraju vojnik koji mu je stajao sučelice nogom udario u

³³⁷¹ P 563.

³³⁷² Fuad Kulović, T(f) 18809 do 18810, 18822 i 18837; Kasim Alajbegović, T(f) 18696.

³³⁷³ Niko Petrović, T(f) 1569 do 1573; Marinko Marušić, T(f) 1597 i 1599.

³³⁷⁴ Niko Petrović, T(f) 1566 do 1567.

³³⁷⁵ Niko Petrović, T(f) 1567 do 1569.

³³⁷⁶ Niko Petrović, T(f) 1567.

prsa.³³⁷⁷ Niko Petrović je nakon toga jedva hodao tako da su ga morali odvući u ćeliju. Izjavio je da su nakon toga vojnici prozivali ostale zatočenike i da je vidio da se sa njima postupilo na isti način.³³⁷⁸

1502. Niko Petrović je opisao kako je, nakon tih prvih premlaćivanja, grupa od deset naoružanih vojnika zatočenike izvela iz ćelije i naredila im da se stanu međusobno udarati. Kao primjer je naveo da su dvojici braće naredili da jedan drugoga šamaraju, a da je njemu bilo naloženo da šamara zatočenika koji mu je bio najbliže. Budući da on to nikako nije mogao, jedan pripadnik "MOS"-a ga je udario kundakom u leđa insistirajući da učini kako je naređeno. Nakon toga vojnici su zatočenicima naredili da jedni druge udaraju još jače, ali u stomak.³³⁷⁹ Izjave Nike Petrovića potkrepljuje izjava Marinka Marušića. Taj svjedok je izjavio da je on bio taj koga je u opisanoj prilici Niko Petrović morao da udara. Izjavio je i to da su im dva puta uzastopce naredili da se tako međusobno udaraju. Prvi put su morali da se šamaraju i udaraju jedan drugoga pesnicama, a svaki put kad bi stražari ocijenili da udarci nisu dovoljno žestoki, sami bi stali udarati zatočenike. Zatim su stražari Niki Petroviću naredili da legne na pod, a Marinko Marušić ga je nogama morao udarati po bubrezima. Međutim, nastojeći da izbjegne bubrege i rebra Nike Petrovića, Marinko Marušić je udarce usmjeravao više po bokovima. Nezadovoljni njegovim načinom, vojnici su Marinku Marušiću naredili da sada on legne na pod. Jedan od njih na to mu je stao skakati po grudnom košu i udarati ga nogom govoreći mu da se to, evo, tako radi.³³⁸⁰

1503. Niko Petrović je dalje u svom iskazu izjavio da je, kako je pala noć, otpočela treća faza okrutnog postupanja sa zatočenicima koju je opisao i kao najintenzivniju. Vojnici su se poredali uza zidove jednog hodnika i, nakon što je prozvan i premlaćen jedan drugi zatočenik, Niko Petrović je ušao u taj red vojnika. Dobio je udarac kundakom puške u leđa i neposredno zatim svaki vojnik ga je uzastopce udario nogom. Premlaćivanje se podvostručilo po intenzitetu, na njega se osula kiša udaraca kundacima puške. Niko Petrović je pao na zemlju, a prije nego što se onesvijestio dobio je 14 udaraca pendrekom po glavi.³³⁸¹ Nenad Bogeljić sa svoje strane je opisao kako su ga 45 minuta tukli na sličan način. Tom prilikom vojnici su ga šutirali nogama, iskundačili, da bi na kraju bio izudaran pendrekom po leđima. Uprkos

³³⁷⁷ Niko Petrović, T(f) 1567 do 1568 i T(e) 1567 do 1568.

³³⁷⁸ Niko Petrović, T(f) 1568.

³³⁷⁹ Niko Petrović, T(f) 1570.

³³⁸⁰ Marinko Marušić, T(f) 1599.

³³⁸¹ Niko Petrović, T(f) 1571 do 1572.

Prijevod

činjenici da je preklinjao da ga ne udaraju po desnom bubregu, vojnicima je bilo naređeno da ga prebijaju upravo po tom bubregu.³³⁸²

1504. Niko Petrović izjavljuje da su, nakon što se osvijestio, dva vojnika, htijući spriječiti ponovna premlaćivanje - jedan od njih bio je njegov drug iz škole - zaključala vrata ćelije. Međutim, naišli su neki drugi vojnici i, pošto nisu mogli da uđu u ćeliju, zatočenicima su naredili da proture glave kroz rešetku. Vojnici su pronašli nekakve komade drveta i rekli im da će sada dobiti posljednju “rundu” za noć. Niko Petrović je izjavio i to da su zatočenci zatim dobili posljednju rundu batina.³³⁸³ Nenad Bogeljić je opisao istu epizodu premlaćivanja i precizirao da su, nakon što je on dobio po zatiljku, batine dobili i svi ostali zatočenci.³³⁸⁴

1505. Marinko Marušić i Nenad Bogeljić preciziraju da su vojnici za premlaćivanje zatočenika upotrebljavali razna sredstva, na primjer drvene motke, kundake, jednu željeznu kuku u obliku slova “s” i naslon jedne metalne stolice.³³⁸⁵ Tri bivša zatočenika koji su svjedočili saglasni su u izjavi da su svi zarobljenici u motelu “Sretno” - njih 16 - među kojima su bili Ljubiša Vučenović, Josip Marušić, Željko Krkeljaš i Mladenko Krkeljaš, u tom periodu bili žrtve premlaćivanja.³³⁸⁶

1506. Nenad Bogeljić je izjavio da su njemu prijekali smrću³³⁸⁷ te da su, što odgovara izjavama još dvojice bivših zatočenika, zarobljenici bili prisiljeni da pokličem “Alahu-ekber” odgovore svaki put kad bi vojnici uzviknuli “Tekbir”.³³⁸⁸

1507. Gore opisano premlaćivanje prekinuto je 19. maja 1993. oko 04:00 ujutro.³³⁸⁹ U tom trenutku, pojavila se osoba koja se zatočenicima predstavila kao oficir koji nastupa u ime ABiH, i od njih zatražila da dadu lične podatke.³³⁹⁰ Dva svjedoka

³³⁸² Nenad Bogeljić, T(f) 2114 do 2115.

³³⁸³ Niko Petrović, T(f) 1573.

³³⁸⁴ Nenad Bogeljić, T(f) 2119 do 2120.

³³⁸⁵ Marinko Marušić, T(f) 1596 do 1597 i T(e) 1597 do 1598; Nenad Bogeljić, T(f) 2114.

³³⁸⁶ Niko Petrović, T(f) 1569; Marinko Marušić, T(f) 1600; Nenad Bogeljić, T(f) 2119 do 2120.

³³⁸⁷ Nenad Bogeljić, T(f) 2116 do 2117.

³³⁸⁸ Niko Petrović, T(f) 1573; Marinko Marušić, T(f) 1600; Nenad Bogeljić, T(f) 2120.

³³⁸⁹ Marinko Marušić, T(f) 1602; Nenad Bogeljić, T(f) 2121.

³³⁹⁰ Niko Petrović, T(f) 1574; Nenad Bogeljić, T(f) 2121.

Prijevod

precizirala su da je taj oficir mogao da vidi ozljede koje su zatočnici zadobili.³³⁹¹ Nakon toga su, 19. maja 1993. tokom dana, zatočnici pušteni na slobodu.³³⁹²

1508. Niko Petrović je opisao kako je, nakon što je oslobođen, potražio ljekarsku pomoć u Domu zdravlja u Kaknju. U potvrdi o pregledu obavljenom u ambulanti 19. juna 1993. konstatuju se otvorena rana dužine 5 cm u predjelu zatiljka koja seže do kosti, hematomi u predjelu leđa koja su opisana kao puna modrica, jedan krvni podliv u predjelu ključne kosti, te oguljotine na laktovima i nogama.³³⁹³ U potvrdi stoji i preporuka da se pacijent podvrgne daljnjim pregledima, ali se naznačuje da ambulanta nije u mogućnosti da ga preveze u Regionalni medicinski centar.³³⁹⁴ Niko Petrović je izjavio i to da je istog dana ipak bio prevezen u bolnicu HVO-a u Haljinićima gdje je dobio daljnu medicinsku obradu i lijekove, te da se 1997. godine počeo liječiti kod neuropsihijatra.³³⁹⁵

1509. Marinko Marušić takođe je opisao posljedice okrutnog postupanja kojem je bio podvrgnut u motelu "Sretno": cijela leđa u modricama, oči izgrebane i ozljede na glavi. Naknadnim ljekarskim pregledima utvrđeni su mu natečena jetra, hematom na rebrima i povišena krvna sedimentacija.³³⁹⁶ Još i danas ima tegobe sa jetrom i sedimentacijom.³³⁹⁷

1510. Najzad, Nenad Bogeljić izjavljuje da je 20. maja 1993. više zatočenika, a među njima i on, došlo u dom zdravlja u Kaknju. Ondje je saznao da mu je polomljeno šest rebara, da su mu bubrezi odbijeni i da na jednom bubregu ima hematom.³³⁹⁸ Izjavio je i to da su im istoga dana u domu zdravlja u Haljinićima snimili sve ozljede, te je potvrdio da se na četiri prikazane video-sekvence vide njegove ozljede i ozljede još trojice njegovih sadrugova zatočenika.³³⁹⁹ Tri mjeseca kasnije završio je u bolnici u Hrvatskoj gdje se ustanovilo i oštećenje kičmenog stuba.³⁴⁰⁰

³³⁹¹ Niko Petrović, T(f) 1575; Nenad Bogeljić, T(f) 2121.

³³⁹² Niko Petrović, T(f) 1574 do 1575; Nenad Bogeljić, T(f) 2122 i 2145; Marinko Marušić, T(f) 1605; Kasim Alajbegović, T(f) 18697 i 18748.

³³⁹³ DK 3. Vidi i Niko Petrović, T(f) 1574.

³³⁹⁴ DK 3.

³³⁹⁵ Niko Petrović, T(f) 1581.

³³⁹⁶ Marinko Marušić, T(f) 1600 i T(e) 1601.

³³⁹⁷ Marinko Marušić, T(f) 1601 do 1602.

³³⁹⁸ Nenad Bogeljić, T(f) 2122 do 2123.

³³⁹⁹ Nenad Bogeljić, T(f) 2123 do 2126; P 63.

³⁴⁰⁰ Nenad Bogeljić, T(f) 2122.

b. Tok događaja u periodu od 18. do 21. juna 1993.

1511. Svjedok Ranko Popović, civil srpske nacionalnosti, izjavio je da su ga 18. juna 1993. u Kaknju uhapsili vojnici 7. brigade i odveli u motel “Sretno”.³⁴⁰¹ Naveo je da je premlaćen dva puta. Naime, odmah po dolasku u motel “Sretno”, odveli su ga u podrum zgrade gdje je čekalo šest vojnika odjevenih u maskirne uniforme s jasno vidljivim oznakama za koje je kasnije saznao da su amblemi 7. brigade.³⁴⁰² Ti vojnici su ga zasuli udarcima pesnica i nogu, a u premlaćivanju poslužili su se i kablovima.³⁴⁰³ Svjedok je podrum opisao kao hol u kojem se nalazili manji “boksovi” zatvoreni rešetkama.³⁴⁰⁴ Zatim mu je, sutradan, jedan vojnik naredio da proturi glavu kroz rešetke ćelije i udarao ga po glavi daskom sve dok se ova nije polomila.³⁴⁰⁵ Svjedok je pojasnio da mu je od tog udaranja glava bila sva krvava i da na glavi još uvijek ima ožiljke od tog nasilja.³⁴⁰⁶

1512. Ranko Popović je izjavio i to da u motelu “Sretno” u trenutku kad su njega onamo doveli nije bilo zatočenika, ali da su kasnije doveli još jednog civila. Pojasnio je da taj zatočenik nije bio podvrgnut okrutnom postupanju.³⁴⁰⁷ Međutim, svjedok se prisjetio kako je vojnik koji ga je drugi put tukao njemu i tom drugom zatočeniku naredio da jedan drugoga udaraju. Pokorili su se nalogu, ali su udarce više simulirali.³⁴⁰⁸ Ranko Popović je izjavio da je u motelu “Sretno” ostao do 21. juna 1993., kada su ga odveli u Muzičku školu u Zenici.³⁴⁰⁹

c. Okrutno postupanje, paragraf 42(f) Optužnice

1513. Na osnovu svega što je iznijeto, Vijeće zaključuje da je 16 bosanskih Hrvata i Srba bilo podvrgnuto teškom fizičkom i psihičkom zlostavljanju za vrijeme zatočenja u u motelu “Sretno”, od trenutka dolaska, 18. maja 1993., pa do ranog jutra 19. maja 1993. godine. Vijeće taj zaključak zasniva na preciznim i saglasnim izjavama trojice bivših zatočenika iz motela “Sretno”, Nike Petrovića, Nenada Bogeljića i Marinka Marušića. Ti svjedoci saglasni su u izjavama da su zatočenici višekratno bili

³⁴⁰¹ Ranko Popović, T(f) 1532 do 1535.

³⁴⁰² Ranko Popović, T(f) 1536 do 1537.

³⁴⁰³ Ranko Popović, T(f) 1537.

³⁴⁰⁴ Ranko Popović, T(f) 1536.

³⁴⁰⁵ Ranko Popović, T(f) 1539.

³⁴⁰⁶ Ranko Popović, T(f) 1540.

³⁴⁰⁷ Ranko Popović, T(f) 1537 do 1538 i 1541.

³⁴⁰⁸ Ranko Popović, T(f) 1541.

³⁴⁰⁹ Ranko Popović, T(f) 1537 do 1538 i 1542.

Prijevod

podvrgavani krajnje brutalnom postupanju, ponekad pred očima drugih zatočenika, da su bili prisiljavani da se međusobno tuku i da često izvikuju “Alahu-ekber”, te da se nasilje nad njima, pored udaranja šakama i nogama, vršilo i raznim drugim sredstvima kao što su drvene motke, pendreci i kundaci. Vijeće je primilo na znanje i filmske snimke realizirane 20. maja 1993., odnosno dan nakon predmetnih događaja, na kojima se vide ozljede koje su zadobila četvorica bivših zatočenika iz motela “Sretno”,³⁴¹⁰ a koje ne ostavljaju nikakvu sumnju u pogledu težine fizičkog zlostavljanja kojeg su zatočenici bili žrtve. Vijeće takođe zaključuje, na osnovu iskaza trojice bivših zatočenika, da su počiniooci djela okrutnog postupanja izvršenih 18. i 19. maja 1993. bili pokretani namjerom da se zarobljenicima u motelu “Sretno” nanesu velike boli i patnje.

1514. Što se tiče počinilaca djela okrutnog postupanja, teza Hadžihasanovićeve odbrane sastojala se u tome da je za okrutno postupanje sa zarobljenicima u motelu “Sretno” odgovorna vojna policija 7. brigade, a ne 3. bataljon 7. brigade.³⁴¹¹ Hadžihasanovićeva odbrana u potkrepu te tvrdnje ponudila je iskaz samo jednog svjedoka, Fuada Kulovića, koji je izjavio da je 19. maja 1993. od pripadnika svog bataljona saznao da zatočenike prelaćuju pripadnici vojne policije 7. brigade.³⁴¹²

1515. Sa svoje strane, tužilac tvrdi da su u djelima okrutnog postupanja izvršenim nad zatočenicima u motelu “Sretno” pored pripadnika 3. bataljona 7. brigade i pripadnika vojne policije 7. brigade, učestvovali i pripadnici 2. bataljona 7. brigade.³⁴¹³

1516. Prvo, u skladu s ranije iznijetim činjeničnim nalazom,³⁴¹⁴ Vijeće podsjeća na to da je zatočenje 16 muškaraca hrvatske i srpske nacionalnosti bilo rezultat akcije hapšenja koju su izvršila najmanje tri ili četiri pripadnika vojne policije 7. brigade, te vojnici 3. bataljona 7. brigade, te da je kasnije 18. maja 1993., tokom dana, a svakako prije 23:30 sati, tim snagama poslato pojačanje koje su činili vojnici 2. bataljona 7. brigade i dodatne snage vojne policije 7. brigade. Na osnovu toga se može zaključiti da su u motelu “Sretno” u trenutku predmetnih događaja prisutni bili pripadnici vojne

---

³⁴¹⁰ P 63.

³⁴¹¹ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 967 i 981.

³⁴¹² Fuad Kulović, T(f) 18812.

³⁴¹³ Završni podnesak Tužilaštva, par. 279 i fusnota 897.

³⁴¹⁴ Vidi *supra*, par. 1498.

Prijevod

policije 7. brigade, vojnici 2. bataljona 7. brigade i domaći vojnici 3. bataljona 7. brigade.

1517. Drugo, Vijeće napominje da svjedok Fuad Kulović nije bio u motelu “Sretno” u trenutku kad se nad zatočenicima vršilo okrutno postupanje. Naime, Fuad Kulović je izjavio da je iz motela “Sretno” otišao 18. maja 1993. oko 15:00 ili 16:00 sati i da se vratio tek sutradan oko podneva, kada su zatočnici već bili razmijenjeni.³⁴¹⁵

1518. Treće, Vijeće konstatuje da, iako je svjedok Niko Petrović izjavio da su počinioci zlostavljanja bili vojnici odjeveni u maskirne uniforme, pripadnici “MOS”-a³⁴¹⁶ ne preciziravši o kojoj je konkretno jedinici ili bataljonu riječ, Nenad Bogeljić naprotiv jeste precizirao da su posrijedi bili isti vojnici koji su ga doveli u motel “Sretno”, što će reći domaći vojnici kojima je motel “Sretno” bio baza.³⁴¹⁷ Isto tako, Marinko Marušić je izjavio da su počinioci zlostavljanja bili domaći vojnici odjeveni u vojne uniforme s oznakama “MOS”-a na opasačima.³⁴¹⁸ Pored toga, Nenad Bogeljić je dao identifikaciju Vehida Subotića zvanog Geler,³⁴¹⁹ pripadnika 2. bataljona 7. brigade,³⁴²⁰ kao jedne od prisutnih osoba prilikom jednog premlaćivanja.

1519. Okolnost da su dvije žrtve počinioce zlostavljanja opisale kao domaće vojnike, uzeta zajedno sa činjenicom da su vojnici 3. bataljona 7. brigade bili prisutni u motelu “Sretno” u vrijeme predmetnih događaja, bila je dovoljna da se Vijeće uvjeri van razumne sumnje da su neki od počinitelja inkriminiranih djela okrutnog postupanja bili vojnici 3. bataljona 7. brigade. Što se tiče navoda da je u izvršenju tih krivičnih djela učestvovala i vojna policija 7. brigade i/ili 2. bataljon 7. brigade, Vijeće prije svega napominje da se te snage ne spominju u Optužnici. Naime, u paragrafu 42(f) Optužnice navodi se da su za okrutno postupanje nad zatočenicima odgovorni vojnici 3. bataljona 7. brigade 3. korpusa ABiH. Dakle, Vijeće konstatuje da dokazi koje je na suđenju ponudio tužilac samo djelimično odgovaraju pravno relevantnoj činjenici navedenoj u Optužnici u vezi s identitetom potčinjenih snaga. Iz tog razloga, u skladu s prethodno donijetom odlukom,³⁴²¹ Vijeće smatra da Optužnica pati od nedostatka zbog kojeg je Tužilaštvo trebalo da od Vijeća zatraži dozvolu za izmjene i dopune

³⁴¹⁵ Fuad Kulović, T(f) 18812 do 18813, 18822 i 18830.

³⁴¹⁶ Niko Petrović, T(f) 1570 do 1571.

³⁴¹⁷ Nenad Bogeljić, T(f) 2106 do 2107, 2114, 2142 do 2143 i 2149 do 2150.

³⁴¹⁸ Marinko Marušić, T(f) 1597.

³⁴¹⁹ Nenad Bogeljić, T(f) 2120 do 2121.

³⁴²⁰ P 542; P 713.

³⁴²¹ Vidi *supra*, par. 269.

Optužnice u tom smislu. Budući da nije bio dostavljen nikakav zahtjev takve vrste, Vijeće zaključuje da nema osnove da se izjašnjava o navodima da su počinioci inkriminirani bili pripadnici vojne policije 7. brigade i/ili 2. bataljon 7. brigade.³⁴²²

1520. Što se tiče događaja od 18. do 21. juna 1993., Vijeće je u vezi s okrutnim postupanjem u motelu "Sretno" u tom periodu saslušalo iskaz samo jednog svjedoka, Ranka Popovića. Iz izjava Ranka Popovića proizlazi da jedini zatočenik koji se osim njega u tom periodu nalazio u motelu "Sretno" nije bio podvrgnut fizičkom zlostavljanju. Međutim, izjava Ranka Popovića je vrlo precizna, a njegov opis mjesta zatočenja i vrste okrutnog postupanja, nad njim izvršenog dva puta, podudaran je s opisima koje su dali svjedoci koji su u motelu "Sretno" bili zatočeni 18 i 19. juna 1993. godine. Vijeće stoga njegov iskaz smatra vjerodostojnim, te se uvjerilo van razumne sumnje da su djela okrutnog postupanja bila činjena u periodu od 18. do 21. juna 1993. godine.

1521. Ipak, Vijeće napominje da Ranko Popović nije bio kadar da navede kojoj su jedinici 7. brigade počinioci zlostavljanja pripadali. Naime, u vrijeme predmetnih događaja, tj. u junu 1993., u Kaknju je izbio sukob između HVO-a i ABiH, tako da su i 2. i 3. bataljon 7. brigade razmješteni u Kakanj i njegov sektor.³⁴²³ Pored toga, budući da je Ranko Popović 21. juna 1993. odveden u Muzičku školu u Zenici³⁴²⁴ i kako je 2. bataljon 7. brigade bio stacioniran u Zenici,³⁴²⁵ ne može se isključiti mogućnost da je upravo 2. bataljon preuzeo Ranka Popovića u svoje ruke prije nego što će ga odvesti u Zenicu. Dakle, u odsustvu drugih indikacija, ne može se potvrditi van razumne sumnje da su za djela okrutnog postupanja izvršena nad Rankom Popovićem odgovorni upravo pripadnici 3. bataljona 7. brigade.

³⁴²² Vijeće napominje da, pod pretpostavkom da se dokaže da su neka od djela zlostavljanja počinili pripadnici 2. bataljon 7. brigade i/ili vojne policije 7. brigade, treba da se razmotri pitanje eventualnog učestvovanja u tim krivičnim djelima lokalne instance u čijoj je nadležnosti bilo zatočavanje, a to su ovdje Nihad Čatić odnosno Kasim Alajbegović. Lokalni organi nadležni za pritvaranje, shodno upravo takvim svojim ovlaštenjima, dužni su da se brinu za dobrobit i bezbjednost lica koja drže u zatočeništvu. Pod pretpostavkom da ima saznanja o tome da se nad zarobljenicima u njegovoj nadležnosti vrše kažnjive radnje, a ne preduzme mjere sa ciljem da obustavi situaciju u kojoj su zatočenici žrtve zlostavljanja, ti organi znatno doprinose počinjenju predmetnih krivičnih djela. Međutim, dokazi predočeni u ovom predmetu ne potvrđuju van razumne sumnje da su Nihad Čatić odnosno Kasim Alajbegović znali da se čine ta krivična djela. Dakle, nije moguće donijeti nikakav zaključak u vezi s oblikom odgovornosti kojem bi u ovom slučaju mogla podlijegati rečena dva lica.

³⁴²³ DK 23; DK 24; Safet Junuzović, T(f) 18517 do 18519; Kasim Alajbegović, T(f) 18701 do 18702.

³⁴²⁴ Ranko Popović, T(f) 1543.

³⁴²⁵ Vidi *supra*, par. 344.

1522. Što se tiče žrtava djela okrutnog postupanja, dokazi uvršteni u spis predmeta pokazuju da su osobe koje su bile uhapšene i odvedene u motel "Sretno" 18. maja 1993., kao i Ranko Popović, bile bosanski Hrvati i Srbi, civili i ratni zarobljenici,³⁴²⁶ odnosno pripadnici HVO-a koji su u trenutku hapšenja bili nenaoružani i nosili civilnu odjeću.³⁴²⁷ Dakle, svi oni bili su osobe zaštićene na osnovu zakona i običaja ratovanja u smislu zajedničkog člana 3 Ženevskih konvencija.

1523. Na osnovu svega što je iznijeto, Vijeće zaključuje da su potvrđena obilježja bića krivičnog djela okrutnog postupanja u motelu "Sretno" u predmetnom periodu Optužnice, tj. od 18. do 19. maja 1993. i od 18. do 21. juna 1993. godine. Međutim, budući da nije potvrđeno van razumne sumnje da su počinioci djela okrutnog postupanja izvršenih u periodu od 18. do 21. juna 1993. bili pripadnici 3. bataljona 7. brigade, Vijeće optužene Hadžihasanovića i Kuburu oslobađa po optužbama za okrutno postupanje, za predmetni period Optužnice od 18. do 21. juna 1993. godine.

iii) Nalazi Vijeća u vezi s odgovornošću Envera Hadžihasanovića

a. Efektivna kontrola Envera Hadžihasanovića nad počiniocima predmetnih krivičnih djela

1524. Vijeće je već utvrdilo da su djela okrutnog postupanja navedena u paragrafu 42(f) Optužnice 18. i 19. maja 1993. počinili vojnici 3. bataljona 7. brigade. Budući da je 7. brigada u trenutku predmetnih događaja *de jure* bila potčinjena 3. korpusu,³⁴²⁸ polazi se od presumpcije da je optuženi Hadžihasanović imao efektivnu kontrolu nad tom jedinicom i nad počiniocima radnji okrutnog postupanja koji su bili njeni pripadnici.³⁴²⁹

1525. Pored toga, dokazi pokazuju da je 7. brigada izvršavala naređenja optuženog Hadžihasanovića. Na primjer, komanda 7. brigade prijedloge za kažnjavanje i imenovanje pripadnika 3. bataljona 7. brigade dostavljala je Komandi 3. korpusa.³⁴³⁰ Isto tako, komanda 7. brigade podnosila je Komandi 3. korpusa izvještaje o toku borbenih dejstava i situaciji u sektoru Kaknja. To potvrđuju zapisnici sa dva sastanka održana 21. juna 1993. i 23. juna 1993., na kojima je optuženi Kubura Komandi 3.

³⁴²⁶ Marinko Marušić, T(f) 1588 do 1589; Nenad Bogeljić, T(f) 2119; Ranko Popović, T(f) 1528 do 1532 i 1541.

³⁴²⁷ Niko Petrović, T(f) 1563, 1565 i 1579; Nenad Bogeljić, T(f) 2106 do 2107.

³⁴²⁸ Vidi *supra*, par. 381.

³⁴²⁹ Vidi *supra*, par. 79.

³⁴³⁰ P 475.

korpusa podnio izvještaj o borbenoj situaciji u Kaknju, kao i o sankcijama preduzetim u 3. bataljonu 7. brigade.³⁴³¹

1526. Ni Hadžihasanovićeva odbrana nije osporavala da je 7. brigada bila potčinjena optuženom Hadžihasanoviću, niti je ponudila bilo kakve dokaze sa ciljem pobijanja te pretpostavke.

1527. Dakle, Vijeće zaključuje da je optuženi Hadžihasanović imao efektivnu kontrolu nad počiniocima djela okrutnog postupanja počinjenih u motelu “Sretno” 18. i 19. maja 1993. i da je postojala subordinacija u smislu člana 7(3) Statuta.

b. Saznanja Envera Hadžihasanovića

1528. Tužilac tvrdi da je optuženi Hadžihasanović znao za djela okrutnog postupanja izvršena nad zatočenicima u motelu “Sretno” 18. i 19. maja 1993. godine. Prvo, on tvrdi da je optuženi Hadžihasanović bio u Kaknju 18. maja 1993.³⁴³² Drugo, poziva se na dva dopisa Tihomira Blaškića od 20. maja 1993. i 21. maja 1993., sadržana u dokaznim predmetima P 682 odnosno P 684, u kojima ovaj protestuje i traži, u prvom dopisu, od Zajedničke komande, a u drugom i od Zajedničke komande i od Komande 3. korpusa, da reaguju u vezi s incidentima koji su se dogodili 18. i 19. maja 1993. u Kaknju.³⁴³³ Tužilac dodaje da je Zajednička komanda tada već bila u funkciji barem utoliko što je HVO-u i ABiH služila kao poštansko sanduče putem kojeg su obje strane razmjenjivale poruke.³⁴³⁴ Treće, i posljednje, tvrdnju da je optuženi Hadžihasanović znao za inkriminisane događaje tužilac argumentira prisustvom optuženog Hadžihasanovića na sastanku između HVO-a i ABiH održanom 21. juna 1993., na kojem se razgovaralo o problemu Kaknja.³⁴³⁵

1529. Hadžihasanovićeva odbrana tvrdi da optuženi Hadžihasanović nije znao ili da nije bilo razloga da zna da se nad zatočenicima u motelu “Sretno” vrše djela okrutnog postupanja. Za tu svoju tvrdnju, ona se poziva, prvo, na to da optuženi Hadžihasanović nije bio prisutan u Kaknju 18. i 19. maja 1993. godine.³⁴³⁶ Drugo, navodi da izvještaji sadržani u dokaznim predmetima P 682 i P 684 nisu bili upućeni Zajedničkoj komandi budući da, prvo, u maju 1993. ona još nije funkcionisala, te,

³⁴³¹ P 924.2; P 924.3.

³⁴³² Završni podnesak Tužilaštva, par. 279 i 289; Završna riječ Tužilaštva, T(f) 19040.

³⁴³³ Završni podnesak Tužilaštva, par. 285.

³⁴³⁴ Završna riječ Tužilaštva, T(f) 19044.

³⁴³⁵ Završni podnesak Tužilaštva, par. 285.

³⁴³⁶ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 991 do 995.

drugo, na tim dokumentima nema pečata koji bi potvrđivali ni da su oni odaslani, ni da su primljeni.³⁴³⁷ Treće, Hadžihasanovićeva odbrana tvrdi da 3. korpus nije primio izvještaj sadržan u dokaznom predmetu P 684 budući da u njemu sadržane informacije nisu zabilježene ni u ratnom dnevniku 3. korpusa, ni u operativnom dnevniku Korpusa, te, sa druge strane, zato što je taj izvještaj, iako naslovljen na šest primalaca, bio kopiran samo u četiri primjerka.³⁴³⁸ Četvrto, ona tvrdi da optuženi Hadžihasanović nikad nije saznao za interni izvještaj dežurnoga 7. brigade od 18. maja 1993. naslovljen na operativni centar 3. korpusa, sadržan u dokaznom predmetu P 563,³⁴³⁹ kao niti za izvještaj HVO-a od 19. maja 1993. sadržan u dokaznom predmetu P 643.³⁴⁴⁰ Peto, Hadžihasanovićeva odbrana navodi i to da dokumenti sadržani u dokaznim predmetima P 563, P 682, P 684, P 643 i P 689 nisu uvršteni putem iskaza svjedoka iako je tužilac imao mogućnost da to učini.³⁴⁴¹ Najzad, šesto, navodi se da se izvještaj sa sastanka HVO-a i ABiH održanog 21. juna 1993. nije odnosio ni na koju konkretnu lokaciju zatočenja, pa da se, shodno tome, nije odnosio ni na incidente u motelu "Sretno".³⁴⁴²

1530. Vijeće će za početak razmotriti pitanje da li je optuženi Hadžihasanović zaista bio prisutan u Kaknju u trenutku predmetnih događaja. Za svoj navod o prisustvu optuženog Hadžihasanovića tužilac se poziva na izjave svjedoka optužbe, Milenka Borovčanina, vojnika ABiH koji je živio u Kaknju. Taj je svjedok u sudnici naime izjavio da je optuženog Hadžihasanovića vidio 19. maja 1993. u Kaknju kako razgovara s nekoliko vojnika.³⁴⁴³ Svjedok je precizirao da ga je vidio s udaljenosti između 70 i 200 metara, ali da nije čuo ništa od razgovora.³⁴⁴⁴ Međutim, Vijeće napominje da izjave svjedoka Milenka Borovčanina pokazuju da je on u to vrijeme imao vrlo površnu, ako ne i pogrešnu predodžbu o tome kako izgleda optuženi Hadžihasanović. Naime, Milenko Borovčanin je izjavio da optuženog Hadžihasanovića, iako je ovaj stanovao nedaleko od njega, nikad nije lično vidio.³⁴⁴⁵ Zatim, izjavio je da je prvi komandant 3. korpusa bio Mehmed Alagić i da je optuženi

³⁴³⁷ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 990 i 999 i fusnota 1416.

³⁴³⁸ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 1000; Završna riječ Hadžihasanovićeve odbrane, T(f) 19141 do 19142.

³⁴³⁹ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 1001.

³⁴⁴⁰ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 998 i fusnota 1415.

³⁴⁴¹ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 1002.

³⁴⁴² Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 1005.

³⁴⁴³ Milenko Borovčanin, T(f) 2185.

³⁴⁴⁴ Milenko Borovčanin, T(f) 2212 do 2213.

³⁴⁴⁵ Milenko Borovčanin, T(f) 2183 i 2208 do 2210.

Prijevod

Hadžihasanović njega naslijedio na dužnosti.³⁴⁴⁶ I na kraju, kad mu je Hadžihasanovićeva odbrana u unakrsnom ispitivanju postavila pitanje o njegovoj izjavi od 17. septembra 2001., svjedok je dao sljedeći fizički opis optuženog Hadžihasanovića:

P.: Pred sobom imate izjavu na našem jeziku. Je li tačno da ste Vi dali ovu izjavu 17. septembra 2001. godine?

O.: Tačno.

P.: Molim Vas da pogledate stranicu 4, posljednji odlomak. Vi ste tu dali detaljan opis Envera Hadžihasanovića. Rekli ste da mislite da je vaših godina, rekli ste da je visok 180 cm i rekli ste da je čovjek snažne građe. Je li tako?

O.: Da, i sad bih to ponovio isto.³⁴⁴⁷

Vijeće konstatuje da je taj opis vrlo neodređen, da se ne navodi nikakva karakteristična crta ličnog opisa optuženog Hadžihasanovića, te da je takav opis štaviše posljedica neznanja o tome kako optuženi Hadžihasanović izgleda.³⁴⁴⁸ Vijeće je mišljenja da su te nepreciznosti i netačnosti u pogledu identifikacije optuženog Hadžihasanovića takvog karaktera da dovode u pitanje pouzdanost izjava o tome Milenka Borovčanina, uslijed čega Vijeće nije uvjerenom van razumne sumnje da je svjedok Milenko Borovčanin 19. maja 1993. zaista vidio optuženog Hadžihasanovića u Kaknju. Pored toga, Vijeće napominje da niko od ostalih svjedoka nije spominjao prisustvo optuženog Hadžihasanovića u motelu "Sretno" ili u njegovoj okolini u predmetno vrijeme. Naprotiv, svjedok Kasim Alajbegović je izjavio da optuženog Hadžihasanovića nikad nije sreo u Kaknju.³⁴⁴⁹ U svjetlu tih dokaza, Vijeće smatra da nisu predočeni dovoljni dokazi o tome da se optuženi Hadžihasanović u predmetno vrijeme nalazio u Kaknju.³⁴⁵⁰

³⁴⁴⁶ Milenko Borovčanin, T(f) 2207.

³⁴⁴⁷ Milenko Borovčanin, T(f) 2200 do 2201.

³⁴⁴⁸ Na primjer, Vijeće napominje da je svjedok Milenko Borovčanin rođen 6. februara 1940.: Milenko Borovčanin, T(f) 2178. Naprotiv, optuženi Hadžihasanović je rođen 7. jula 1950.: Zajednička izjava o činjenicama o kojima su se strane sporazumjele, Prilog A; P 113 (zapečaćen). Dakle, između njih dvojice postoji razlika u starosti od 10 godina. Zatim, osobena crta ličnog opisa optuženog Hadžihasanovića su naočale: DH 190; Torbjorn Junhov, T(f) 8402 do 8404.

³⁴⁴⁹ Kasim Alajbegović, T(f) 18708.

³⁴⁵⁰ Što se tiče tvrdnje Tužilaštva da je optuženi Hadžihasanović živio u Kaknju (Završni podnesak Tužilaštva, par. 289), Vijeće napominje, prvo, da o tome nema dovoljno informacija. Svjedok Milenko Borovčanin bio je jedini koji je izjavio da je optuženi Hadžihasanović sa porodicom živio u Kaknju: T(f) 2208 do 22010, 2213 do 2214. Međutim, pošto je identifikacija optuženog Hadžihasanovića koju je dao taj svjedok problematična, te da taj svjedok optuženog Hadžihasanovića nije vidio ni ispred kuće ni u kući za koju je izjavio da pripada optuženome, niti je sâm ikada u nju ušao, Vijeće je mišljenja da ta činjenica nije dokazana van razumne sumnje. Pored toga, čak i da se ona dokaže, Vijeće ne smatra da bi ta činjenica mogla da utiče na činjenične nalaze Vijeća po pitanju prisustva optuženog

1531. Zatim, Vijeće konstatuje da je Tihomir Blaškić 20. maja 1993. napisao dopis naslovljen na Zajedničku komandu sa sjedištem u Travniku, u kojem stoji sljedeće:

Zbog pogoršanja stanja i odnosa između HVO i A BiH u Kaknju, gdje pripadnici A BiH privode, maltretiraju i zatvaraju građane hrvatske nacionalnosti što može dovesti do šireg sukoba, tražimo od Vas, kao Zajedničkog zapovjedništva, a na traženje predstavnika HVO-Kakanj, da odete u Kakanj i utječete na smirivanje situacije.³⁴⁵¹

Sutradan, 21. maja 1993., Tihomir Blaškić je napisao dopis, naslovljen na Zajedničku komandu i Komandu 3. korpusa ABiH, kojim protestuje zbog nepoštovanja sporazuma o prekidu vatre potpisanog 18. maja 1993., a naročito zbog incidenata koji su se dogodili 18., 19. i 20. maja 1993. u Kakanj, i u kojem stoji sljedeće:

Postrojbe A BiH predvođene 7. muslimanskom brigadom iz Zenice su dana 18. svibnja 1993. godine u popodnevnom satima iz prigradskog naselja Povezice privede petnaest civilnih osoba hrvatske i srpske narodnosti i držale ih zatočene u hotelu "Sretno" 24 sata. Sa istima je postupano sukladno muslimanskom humanitarnom pravu: lomljenje ekstremiteta, ubodi nožem u predjelu vrata i po tijelu i drugi primjeri fizičkog mučenja uz obveznu psihičku torturu usmjerenu ka veličanju islama.

Tonski, foto i video dokazi bezdušnog izivljavanja "elitnih" postrojbi A BiH na nedužnim civilnim osobama, a samo zato što su "kaurini", bit će dostupne domaćoj i međunarodnoj javnosti.³⁴⁵²

Dopis Tihomira Blaškića završava sljedećim riječima:

Tražimo da muslimanska strana sprovede istragu o događajima u Kaknju i pokrene pitanje odgovornosti osoba zbog kršenja pravila međunarodnog humanitarnog prava, a od međunarodnih čimbenika tražimo da urgentno reaguju i poduzmu sve raspoložive mjere u cilju zaštite hrvatskog i drugih naroda na području općine Kakanj.³⁴⁵³

Hadžihasanovića u motelu "Sretno" u vrijeme predmetnih događaja. Zatim, što se tiče tvrdnje Tužilaštva da na dokumentima Komande 3. korpusa iz perioda od 18. do 20. maja 1993. stoji ili odštampana signatura optuženog Hadžihasanovića ili potpis osobe koja je dokument potpisala u ime optuženog Hadžihasanovića (Završna riječ Tužilaštva, T(f) 19040), Vijeće smatra da bi ta činjenica mogla da bude od interesa samo ako bi se dokazalo da je optuženi Hadžihasanović bio u motelu "Sretno" ili u njegovoj blizini. Budući da to nije slučaj, Vijeće smatra da nema potrebe da se razmatra ta tvrdnja Tužilaštva.

³⁴⁵¹ P 682. (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: "At the request of the Kakanj HVO representative you, the joint command, are requested to visit and alleviate the situation in Kakanj, where BH Army troops have been capturing, mistreating and imprisoning Croatian citizens, as this could lead to a wider conflict. "

³⁴⁵² P 684. (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: "In the afternoon of 18 May, BH Army units led by the 7th Muslim Brigade from Zenica brought in fifteen Croatian and Serbian civilians from the Povezice suburb and kept them detained in the *Sretno* hotel for 24 hours. They were dealt with in keeping with Muslim humanitarian law: their extremities were broken, stabbed in the neck and the body with knives, and underwent other examples of physical torture as well as psychological torture intended to exalt Islam. Audio, photos and video evidence of this merciless behaviour of the BH Army's 'elite' units towards innocent civilians solely because they are 'infidel', will be made available to the public at home and abroad."

³⁴⁵³ P 684. (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: "We request that the Muslim side conduct an investigation into the incidents in Kakanj and raise the

1532. Kako bi pokazala da tim dopisima ne treba da se pripíše nikakva težina, Hadžihasanovićeva odbrana je iznijela više argumenata. Glavni njen argument sastojao se u tome da Zajednička komanda, na koju su ti dopisi bili naslovljeni, u maju 1993. još nije funkcionisala i da te dopise nije mogla ni da dobije. Naprotiv, tužilac tvrdi da su HVO i ABiH već u maju 1993. Zajedničku komandu koristili kao poštansko sanduče za međusobne poruke. Vijeće smatra potrebnim da se preliminarno napomene da je Zajednička komanda za srednju Bosnu, članovi koje su, sa strane ABiH, bili optuženi Hadžihasanović i Džemal Merdan, formirana na osnovu dogovora Alije Izetbegovića i Mate Bobana o uspostavljanju Zajedničke komande HVO-a i ABiH sa ciljem da se kontrolišu dejstva u vojnim zonama odgovornosti obiju snaga, postignutog 25. aprila 1993. Zagrebu.³⁴⁵⁴ I Hadžihasanovićeva odbrana i tužilac su, svako sa svoje strane, u svojim pismenim podnescima ponudili izvjestan broj dokumenata kojima su nastojali dokazati tezu o organizacionom nefunkcionisanju odnosno funkcionisanju Zajedničke komande u predmetnom periodu.

1533. Pažljivo ispitavši te dokaze, Vijeće konstatuje kako slijedi. Prvo, dokumenti sadržani u dokaznim predmetima DH 1031 i DH 1040, na koje Hadžihasanovićeva odbrana upućuje u svom Završnom podnesku,³⁴⁵⁵ a tužilac u svojoj Završnoj riječi,³⁴⁵⁶ izuzeti su odlukom Vijeća od 22. juna 2006. godine.³⁴⁵⁷ Dokazni predmet DH 1032 na koji tužilac upućuje u svojoj Završnoj riječi³⁴⁵⁸ takođe je, istom odlukom, bio izuzet.³⁴⁵⁹ Naprotiv, dva dokumenta koje tužilac navodi u svojoj Završnoj riječi (DH 1045, DH 1048),³⁴⁶⁰ odnosno dva dopisa 3. korpusa od 22. maja 1993., potvrđuju činjenicu da se korespondencija 3. korpusa u predmetno vrijeme naslovljavala na Zajedničku komandu. Zatim, dopis od 9. maja 1993. s vlastoručnim potpisom Džemala Merdana, sadržan u dokaznom predmetu P 738, potvrđuje da je Zajednička komanda, sa svoje strane, svoju korespondenciju naslovljavala na HVO i na 3. korpus.

---

question of personal responsibility for the violation of the rules of international humanitarian law. We would also request the international officials to react urgently and undertake all measures at their disposal to protect the Croats and other people in Kakanj municipality.”

³⁴⁵⁴ DH 159/1; DH 958.

³⁴⁵⁵ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, fusnota 1400.

³⁴⁵⁶ Završna riječ Tužilaštva, T(f) 19044.

³⁴⁵⁷ Odluka o prihvatljivosti dokumenata odbrane g. Hadžihasanovića, predmet br. IT-01-47-T, 22. jun 2005., Prilog 2. U toj odluci, Vijeće je naime primilo na znanje povlačenje dokumenata pod oznakama DH 1031 i DH 1040 od strane odbrane.

³⁴⁵⁸ Završna riječ Tužilaštva, T(f) 19044.

³⁴⁵⁹ Odluka o prihvatljivosti dokumenata odbrane g. Hadžihasanovića, predmet br. IT-01-47-T, 22. jun 2005., Prilog 2. U toj odluci, Vijeće je naime primilo na znanje povlačenje dokumenata pod oznakama DH 1032 od strane odbrane.

³⁴⁶⁰ Završna riječ Tužilaštva, T(f) 19044.

Prijevod

Iako ta tri dopisa ne upućuju na to da Zajednička komanda nije funkcionisala, dokazni predmet DH 1081, na koji u svojim pismenim podnescima upućuju obje strane,³⁴⁶¹ pokazuje da je ipak postojao problem prisustva predstavnika HVO-a unutar Zajedničke komande. Međutim, Vijeće napominje da taj dokument, potekao iz Zajedničke komande, otkriva samo to da je HVO odbio da stavi svoje ljude na raspolaganje Zajedničkoj komandi za dežurstvo 25., 27. i 29. maja 1993. godine. Taj problem funkcionisanja odnosno nefunkcionisanja pojavio se dakle *nakon* što je Tihomir Blaškić napisao dva protestna dopisa o kojima je bilo riječi u prethodnom paragrafu. Shodno tome, nijedan od dokaza koje su strane ponudile u prilog svaka svojoj tezi, ne može Vijeću poslužiti kao osnov za zaključak da Zajednička komanda nije - barem na organizacionom nivou - funkcionisala u trenutku kad su joj upućena predmetna dva dopisa, konkretno, 20. i 21. maja 1993. godine. Pored toga, Vijeće napominje da izjave svjedoka Džemala Merdana, predstavnika ABiH u Zajedničkoj komandi za srednju Bosnu nakon njenog formalnog osnivanja krajem aprila 1993.,³⁴⁶² ne potvrđuju tezu Hadžihasanovićeve odbrane da Zajednička komanda u vrijeme predmetnih događaja još nije funkcionisala. Naime, Džemal Merdan je u sudnici izjavio samo to da Zajednička komanda nije funkcionisala na *vojnom* nivou, uslijed eskalacije sukoba između oružanih snaga HVO-a i ABiH u junu 1993.,³⁴⁶³ no nijednom riječu nije spomenuo da ona odmah nakon osnivanja, odnosno u trenutku predmetnih događaja nije funkcionisala na organizacionom nivou. Na tom osnovu, s obzirom na sve što je iznijeto, Vijeće odbacuje argument Hadžihasanovićeve odbrane s tim u vezi.

1534. Vijeće će se sada razmotriti pitanje da li su dva dopisa Tihomira Blaškića stigla na svoja odredišta, tj. da li je dokument sadržan u dokaznom predmetu P 682 stigao u Zajedničku komandu, te da li je dokument sadržan u dokaznom predmetu P 684 stigao u Zajedničku komandu i u Komandu 3. korpusa. Hadžihasanovićeva odbrana smatra da je odgovor na to pitanje negativan, i to iz tri razloga. Prije svega, na ta dva izvještaja nema pečata koji bi potvrđivali prijem. Zatim, informacije iz dopisa-izvještaja od 21. maja 1993. sadržanog u dokaznom predmetu P 684 nisu zabilježene u ratnom dnevniku 3. korpusa za period od 16. maja 1993. do 28. jula

³⁴⁶¹ Završna riječ Tužilaštva, T(f) 19044; Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, fusnota 1400.

³⁴⁶² DH 159/1; DH 958; Džemal Merdan, T(f) 13043.

³⁴⁶³ Džemal Merdan, T(f) 13044 i 13049. Džemal Merdan se, da bi ilustrovao pogoršanje odnosa između HVO-a i ABiH na vojnom planu, poziva na niz dokumenata. Među njima je naveo i dokument sadržan u dokaznom predmetu DH 1045: Džemal Merdan, T(f) 13045. Vijeće napominje da se na taj dokument pozivao i tužilac kako bi ilustrovao okolnost da su se HVO i ABiH Zajedničkom komandom služili kao poštanskim sandučićem za ostavljanje poruka.

1993. ni u operativnom dnevniku 3. korpusa za period od 6. februara 1993. do 22. juna 1993. godine.³⁴⁶⁴ Najzad, u istom dopisu-izvještaju stoji da se upućuje na šest adresa, ali da je ispisan i odaslat u četiri primjerka.³⁴⁶⁵

1535. Vijeće smatra potrebnim da iznese sljedeće napomene o argumentaciji Hadžihasanovićeve odbrane s tim u vezi.

1536. Prvo, činjenica da na dokumentu P 684 nema pečata kojim se potvrđuje prijem može se objasniti okolnošću da je sasvim izvjesno da je posrijedi primjerak iz arhiva HVO-a, budući da na njemu stoji pečat Državnog arhiva iz Zagreba.

1537. Drugo, Vijeće se nije uvjerilo da činjenica da u ratnom dnevniku i operativnom dnevniku 3. korpusa nisu zabilježene informacije sadržane u protestnim dopisima Tihomira Blaškića znači da te informacije nisu doprle do 3. korpusa. Naime, svrha tih dviju vojnih evidencija bila je da se bilježe interne informacije ABiH - npr. u operativni dnevnik bilježila su se borbena dejstva -, a ne da se prenosi sadržaj vanjske prepiske ili primljene vanjske pošte. Usput budi rečeno, Vijeće primjećuje da te evidencije nisu nužno iscrpne jer, na primjer, operativni dnevnik 3. korpusa ne sadrži nikakve zapise za period od 4. maja 1993. do 26. maja 1993., tj. za sporni period.³⁴⁶⁶

1538. Treće, Vijeće podsjeća da je Zajednička komanda funkcionisala najmanje od 8. maja 1993. i da se otada kroz nju procirkulisalo mnogo ulazne i izlazne pošte.³⁴⁶⁷

1539. Iz svih navedenih razloga, Vijeće je mišljenja da je dokument sadržan u dokaznom predmetu P 682 bio poslat Zajedničkoj komandi i da ga je ona primila, te da je dokument sadržan u dokaznom predmetu P 684 zaista bio poslat u najmanju ruku Komandi 3. korpusa ABiH, ako ne i Zajedničkoj komandi ABiH i HVO-a, te da je bio primljen, odnosno da je dopro do obje te vojne instance.

1540. Hadžihasanovićeva odbrana takođe ističe da se dokazna vrijednost dokumenata sadržanih u P 682 i P 684 mora razmatrati u svjetlu činjenice da ti dokumenti nisu uvršteni putem iskaza svjedoka, iako je tužilac imao mogućnost da to učini. Kako je već iznijeto u odlukama u vezi sa prihvatljivošću dokaznih predmeta Tužilaštva i Hadžihasanovićeve odbrane, Vijeće je mišljenja, a što je u skladu i sa

---

³⁴⁶⁴ C 16; C 20.

³⁴⁶⁵ P 684.

³⁴⁶⁶ C 20, str. 154.

³⁴⁶⁷ P 738; DH 1045; DH 1048; DH 1081.

Prijevod

jurisprudencijom Međunarodnog suda, da ne postoji nikakvo načelo sistematskog izuzimanja nekog dokumenta samo iz razloga što pretpostavljeni autor nije pozvan u sudnicu da svjedoči u postupku.³⁴⁶⁸ Međutim, Vijeće dijeli mišljenje Pretresnog vijeća u predmetu *Delalić* da dokazna vrijednost takvog dokumenta biva umanjena time što dokument nije podvrgnut provjeri putem unakrsnog ispitivanja.³⁴⁶⁹ Za potrebe ovog predmeta, Vijeće konstatuje da nijedan od izvedenih dokaza ne dovodi u sumnju niti potire vjerodostojnost informacija sadržanih u dokumentima P 682 i P 684. Upravo suprotno - kako je Vijeće razmotrilo gore u tekstu - u sudnici su tokom postupka izvedeni mnogi dokazi optužbe koji potkrepljuju sadržaj tih dokumenata. Dakle, Vijeće smatra da ti dokumenti posjeduju dovoljnu dokaznu vrijednost.

1541. U svjetlu svega što je iznijeto, na osnovu dokaznih predmeta P 682 i P 684, Vijeće smatra da je optuženi Hadžihasanović znao da su 18. i 19. maja 1993. u motelu "Sretno" njegovi potčinjeni izvršili djela okrutnog postupanja nad zatočenim civilima hrvatske i srpske nacionalnosti.

1542. Pored toga, Vijeće konstatuje da je u Vitezu 19. juna 1993. održan sastanak kojem su prisustvovali predstavnici HVO-a, ABiH i međunarodne zajednice sa ciljem da se prodiskutuje upravo oslobađanje zarobljenika. Stjepan Šiber, optuženi Hadžihasanović i Džemal Merdan bili su predstavnici ABiH, a HVO predstavljao je Tihomir Blaškić. Na sastanku su bili i Jean-Pierre Thébault, predstavnik Posmatračke misije EZ-a, i Alastair Duncan, kao predstavnik UNPROFOR-a.³⁴⁷⁰ Prema izvještaju PMEZ-a o tom sastanku, predstavnici obiju oružanih snaga žalili su se na loše postupanje sa zarobljenicima.³⁴⁷¹ Međutim, ispitivan o tom izvještaju, svjedok ZP je izjavio da su te pritužbe zapravo bili prigovori opšteg karaktera i da se u povodu problema okrutnog postupanja nije spominjalo nijedno konkretno mjesto zatočenja.³⁴⁷² Kako proizlazi iz izvještaja PMEZ-a, potaknuti jednim izvještajem UNHCR-a, učesnici sastanka zatim su prešli na diskusiju o bezbjednosnim problemima koje su izbjeglice u Kaknju opisale ovako:

³⁴⁶⁸ Odluka o prihvatljivosti dokumenata odbrane g. Hadžihasanovića, predmet br. IT-01-47-T, 22. jun 2005., par. 33; Odluka kojom se objelodanjuje povjerljiva odluka o prihvatljivosti nekih spornih dokumenata i dokumenata označenih u svrhu identifikacije, predmet br. IT-01-47-T, 2. august 2004., par. 18 (fusnote izostavljene).

³⁴⁶⁹ Odluka o prihvatljivosti dokumenata odbrane g. Hadžihasanovića, predmet br. IT-01-47-T, 22. jun 2005., par. 33, gdje se citira predmet *Tužilac protiv Zejnila Delalića i drugih*, br. IT-96-21-T, Odluka po zatjevu Tužilaštva za prihvatanje dokaza, 19. januar 1998, par. 22.

³⁴⁷⁰ P 904.

³⁴⁷¹ P 213.

³⁴⁷² Svjedok ZP, T(f) 8849 do 8851.

Prijevod

Niko [izbjeglice] se nije želio vratiti kući, jer ih Armija Bosne i Hercegovine nije uvjerila u da im je obezbjeđena sigurnost. Oni jesu izjavili da su ekstremne jedinice, a ne redovni pripadnici Armije Bosne i Hercegovine iz Kaknja odgovorne za to. Hadžihasanović je kao odgovor na to izjavio da je HVO isprovocirao neprijateljstva u Kaknju, ali nije htio da pokuša da opovrgne ono što je otkrio UNHCR.³⁴⁷³

Ovaj odlomak, dakle, suprotno navodima tužioca, nije se odnosio na okrutno postupanje sa zarobljenicima u motelu "Sretno". Shodno tome, Vijeće odbacuje navod tužioca s ovim u vezi kao neosnovan.³⁴⁷⁴

1543. I na kraju, Vijeće je mišljenja da se iz činjenice da je optuženi Hadžihasanović 8. maja 1993. saznao za djela okrutnog postupanja koja su u Muzičkoj školi počinili pripadnici 7. brigade,³⁴⁷⁵ uglavnom pripadnici vojne policije 7. brigade, ne može izvesti njegova odgovornost za propust da spriječi da pripadnici 3. bataljona 7. brigade u motelu "Sretno" ne ponove slične radnje. Naime, počinioci inkriminiranih nedozvoljenih radnji pripadali su različitim grupama potčinjenih, osobito s obzirom na to da su djelovali na različitim geografskim lokacijama i da su, u dotičnim zatočeničkim centrima, bili pod nadležnošću i kontrolom različitih rukovodećih instanci.

c. Preduzete mjere³⁴⁷⁶

1544. Budući da je potvrđeno van razumne sumnje da je znao za djela okrutnog postupanja koja su u motelu "Sretno" počinili njegovi potčinjeni, optuženi Hadžihasanović je bio dužan da preduzme nužne i razumne mjere da kazni njihove počinioce.

1545. Tužilac navodi da optuženi Hadžihasanović nije preduzeo nikakve kaznene mjere u tom smislu. Pozivajući se na dokazni predmet P 544, tužilac tvrdi da, premda su neki oficiri 3. bataljona 7. brigade krajem juna 1993. bili smijenjeni sa dužnosti, te

³⁴⁷³ P 213. (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: "None wanted to return to their homes because they were not convinced by assurances of security from the BiH. They did claim that it was external extremist units and not regular BiH soldiers from Kakanj who had been responsible. Hadžihasanović in response claimed that it was the HVO who had provoked the hostilities in Kakanj but did not try to refute the findings of the UNHCR."

³⁴⁷⁴ Vijeće će razmotriti argumentaciju odbrane optuženog Hadžihasanovića u pogledu dokaznih predmeta P 643 i P 563 u sljedećem poglavlju, u kojem su iznijeti nalazi Vijeća u vezi s odgovornošću optuženog Kubure.

³⁴⁷⁵ Vidi *supra*, par. 1218.

³⁴⁷⁶ Što se tiče razmatranja opštih mjera koje je optuženi Hadžihasanović preduzeo u pogledu zatočavanja zarobljenika, Vijeće upućuje na zaključke koji se iznose u paragrafima 856-859 i 1161-1167 Presude.

sankcije su bile posljedica njihovog propusta u izvršavanju dužnosti da spriječe djela pljačke, a ne djela okrutnog postupanja počinjena u motelu “Sretno”.³⁴⁷⁷

1546. Prije ispitivanja dokaza koje su strane predočile u vezi sa kaznenim mjerama, potrebno je da Vijeće prethodno ispita da li je tužilac, u vezi s odgovornošću za inkriminisana djela u motelu “Sretno”, ispunio svoju dužnost da dokaže djelo nečinjenjem optuženog Hadžihasanovića.

1547. Vijeće podsjeća da opština Kakanj teritorijalno pripada u nadležnost Okružnog vojnog suda u Zenici i Okružnog vojnog tužilaštva u Zenici.³⁴⁷⁸ Dakle, slično onome što je Vijeće iznijelo u dijelu Presude u kojem se iznose činjenični zaključci u vezi sa teretom dokazivanja propusta u preduzimanju mjera, tužilac je mogao da se pozove na dva dokaza kako bi dokazao propust da nisu preduzete nikakve kaznene mjere u pogledu djela okrutnog postupanja počinjenih u motelu “Sretno”, odnosno na dokazni predmet P 771 koji sadrži dopis predsjednika Kantonalnog suda u Zenici i zaključke istrage koju je vodio svjedok Peter Hackshaw.³⁴⁷⁹

1548. Međutim, Vijeće ocjenjuje da zaključci iz dokumenta sadržanog u dokaznom predmetu P 771 nemaju presudnu dokaznu vrijednost, tako da se na osnovu tog dokumenta ne može konstatovati da je tužilac ispunio svoju obavezu da dokaže tvrdnju da optuženi Hadžihasanović nije preduzeo kaznene mjere. Što se tiče zaključaka Petera Hackshawa, Vijeće je došlo do istog zaključka i u pogledu krivičnih djela okrutnog postupanja iz tačke 4 Optužnice.³⁴⁸⁰

1549. Shodno tome, sada je Vijeće dužno da ispita da li je tužilac predočio kakve druge dokaze koji bi potvrđivali njegovu tezu. U tu svrhu, kako je već spomenuto, tužilac se zadovoljio time da, pozivajući se na dokazni predmet P 544, ustvrdi da kaznene mjere koje su protiv nekih oficira 3. bataljona 7. brigade bile preduzete krajem juna 1993. ne stoje ni u kakvom odnosu sa djelima okrutnog postupanja u motelu “Sretno”.

1550. S obzirom na to, Vijeće napominje da se optuženi Hadžihasanović 25. juna 1993. Stjepanu Šiberu obratio dopisom kojim, pored ostalog, odgovara na Šiberov

³⁴⁷⁷ Završni podnesak Tužilaštva, par. 288.

³⁴⁷⁸ Vidi *supra*, par. 911.

³⁴⁷⁹ Vidi diskusiju *supra*, par. 970-976.

³⁴⁸⁰ Vidi diskusiju *supra*, par. 977-1000.

Prijevod

dopis upravo o problemima izazvanim eskalacijom sukoba s HVO-om,³⁴⁸¹ a u kojem stoji sljedeće:

Na osnovu Vašeg dopisa [...], dostavljamo Vam izvještaj o preduzetim mjerama po navedenoj problematici: U toku i nakon borbenih dejstava i sukoba između jedinica Armije R BiH i HVO u rejonu Kaknja i Kraljeve Sutjeske, a na osnovu izvještaja o pojavama kriminalnih radnji i pljački objekata, naređeno je svim pripadnicima SVB i vojne policije preduzimanje mjera na sprečavanju navedenih pojava. Za sprečavanje kriminala i kontrolu teritorije pridodata je i jedinica vojne policije iz sastava bvp.

Talić Nesib i Bektaš Azer su pripadnici 7. muslimanske brigade i u toku je razrješavanje njihovog ponašanja, odnosno provjera informacije o njihovom navodnom pljačkanju imovine manastira.

Zbog neizvršavanja naređenja vezanih za sprečavanje kriminala i pljački, po naređenju komande 7. (M)br. dana 23.06.1993. god. smijenjen je komandant bataljona, komandir čete i još nekoliko starješina bataljona 7. (M)br. u Kaknju.

I dalje se preduzimaju opsežne mjere na otkrivanju i sprečavanju pojava pljački među pripadnicima Armije R BiH.³⁴⁸²

1551. Smjenjivanje s dužnosti nekoliko oficira 3. bataljona 7. brigade krajem juna 1993. o kojem je riječ u tom dopisu potvrđuje više dokaza, a među njima i jedan pregled s podacima o trajanju službe i službenom položaju pripadnika 7. brigade, sadržan u dokaznom predmetu P 498.³⁴⁸³ Taj pregled naime pokazuje da od dana 20. juna 1993. komandant 3. bataljona 7. brigade, Nihad Čatić, komandir 2. čete istog bataljona, Refik Husika, te još nekoliko oficira iz 3. bataljona 7. brigade, među kojima Kasim Alajbegović i Fuad Kulović, više ne vrše te dužnosti.

1552. Što se tiče razloga za ta višestruka smjenjivanja sa dužnosti, Vijeće napominje da je svjedok Kasim Alajbegović izjavio da su mu nepoznati.³⁴⁸⁴ Svjedok Fuad Kulović je pak izjavio da, mada je znao da je Nihad Čatić u junu 1993. otišao u

³⁴⁸¹ DH 159.4.

³⁴⁸² P 544/DH 161.19. (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: "Further to your letters [...], we are sending you a report on the measures taken with respect to the problems at issue: On the strength of reports about crimes being committed and buildings looted, all members of the SVB [military security service] and military police were ordered to take measures to prevent such occurrences during and after combat operations and clashes between the BH Army and HVO [Croatian Defence Council] units in the Kakanj and Kraljeva Sutjeska area. A military police unit from the bvp [Military Police battalion] has been attached in order to prevent crime and monitor the territory. Nesib Talić and Azer Bektaš belong to the 7th Muslim Brigade [(M) br] and their conduct is currently under investigation, that is to say, the allegation that they looted property from a monastery is being verified. Pursuant to the order of the 7th (M) br Command, a battalion commander, company commander and several other 7th (M) br battalion officers were relieved of their duties in Kakanj on 23 June 1993 for failing to carry out an order to prevent crime and looting. Sweeping measures continue to be undertaken in order to expose and prevent looting by members of the BH Army."

³⁴⁸³ P 475; P 924.

³⁴⁸⁴ Kasim Alajbegović, T(e) 18735 i 18738.

Prijevod

Zenicu, nije znao da je Nihad Čatić bio smijenjen sa dužnosti.³⁴⁸⁵ Međutim, gore spomenuti dopis optuženog Hadžihasanovića od 25. juna 1993. vrlo snažno upućuje na to da su kaznene mjere protiv više oficira 3. bataljona 7. brigade bile preduzete uslijed pljački izvršenih u regionu Kaknja i Kraljeve Sutjeske. Zatim, analiza dokumenata ABiH iz istog perioda koji se odnose na Kakanj otkriva da su glavni problemi u Kaknju u tom trenutku bili porast pojava pljačke na teritoriji opštine i u njenoj okolini, a naročito pljačka franjevačkog samostana u Kraljevoj Sutjesci koju su izvršili pripadnici 7. brigade.³⁴⁸⁶ Osim toga, Vijeće konstatuje da nijedan od tih dokaza ne govori konkretno o okrutnom postupanju sa hrvatskim i srpskim zarobljenicima zatočenim u motelu “Sretno” 18. i 19. maja 1993. godine. Dakle, Vijeće je mišljenja da se na osnovu dokaza uvrštenih u spis ne može zaključiti van razumne sumnje da je cilj kaznenih mjera preduzetih protiv nekolicine pripadnika 3. bataljona 7. brigade krajem juna 1993. bilo sankcionisanje djela okrutnog postupanja počinjenih u motelu “Sretno”.

1553. Riješivši po tom pitanju, Vijeće konstatuje da tužilac nije predočio nijedan dokaz koji bi imao dovoljnu dokaznu vrijednost i mogao da se smatra potvrdom navoda da optuženi Hadžihasanović slijedom krivičnih djela počinjenih u motelu “Sretno” nije preduzeo kaznene mjere.³⁴⁸⁷ Shodno tome Vijeće smatra da tužilac nije izvršio svoju dužnost da dokaže djelo nečinjenjem optuženog Hadžihasanovića u vezi s inkriminisanim događajima u motelu “Sretno”. Stoga se ne može smatrati potvrđenim van razumne sumnje da optuženi Hadžihasanović nije preduzeo nužne i razumne mjere da kazni njihove počinioce krivičnih djela počinjenih u motelu “Sretno”.

1554. Dakle, Vijeće optuženog Hadžihasanovića oslobađa po optužbi za krivično djelo okrutnog postupanja za predmetni period Optužnice od 18. do 19. maja 1993., navedeno u paragrafu 42(f) Optužnice.

³⁴⁸⁵ Fuad Kulović, T(f) 18817 do 18818.

³⁴⁸⁶ DH 161/14; P 924.2; DH 257; P 861; P 470; Zaim Mujezinović, T(f) 17476 do 17478.

³⁴⁸⁷ Vijeće napominje da je svjedok Fuad Kulović izjavio da *nije znao* da li se vodila istraga o premlaćivanjima u motelu “Sretno” jer ga niko nije o tome obavijestio. Inače, pojasnio je da ga niko nije pitao ništa o tim incidentima: Fuad Kulović, T(f) 18832 i 18835.

iv) Nalazi Vijeća u vezi s odgovornošću Amira Kuburea. Efektivna kontrola Amira Kubure nad počiniocima predmetnih krivičnih djela

1555. Vijeće je već utvrdilo da su djela okrutnog postupanja navedena u paragrafu 42(f) Optužnice počinili vojnici 3. bataljona 7. brigade. Budući da je već Vijeće utvrdilo da je optuženi Kubura bio *de facto* komandant 7. brigade,³⁴⁸⁸ ovdje se samo upućuje na diskusiju s tim u vezi ranije u Presudi.

1556. Pored toga, dokazi pokazuju da su pripadnici 3. bataljona 7. brigade izvršavali naređenja komande 7. brigade. Na primjer, kako je već iznijeto, komandant 3. bataljona 7. brigade, kao i nekolicina oficira 3. bataljona 7. brigade, na naređenje komande 7. brigade, 20. juna 1993. smijenjeni su sa svojih dužnosti zbog krivičnih djela pljačke.³⁴⁸⁹

1557. Vijeće stoga zaključuje da je optuženi Kubura imao efektivnu kontrolu nad počiniocima djela okrutnog postupanja za period počevši od 12. aprila 1993. nadalje, te da je postojala subordinacija u smislu člana 7(3) Statuta.

b. Saznanja Amira Kubure

1558. Tužilac navodi da je optuženi Kubura znao da su u motelu "Sretno" njegovi potčinjeni počinili djela okrutnog postupanja. U prilog tim navodima tužilac tvrdi, prvo, na osnovu dokaznog predmeta P 563, da je optuženi Kubura bio u motelu "Sretno" 18. maja 1993. godine.³⁴⁹⁰ Drugo, na osnovu izjava svjedoka Nenada Bogeljića i dokaznog predmeta P 643, tužilac tvrdi da je optuženi Kubura o krivičnim djelima koja su počinili njegovi potčinjeni bio direktno informisan 19. maja 1993., na sastanku HVO-a i ABiH kojem je prisustvovao i UNPROFOR.³⁴⁹¹

1559. Odbrana optuženog Kubure tvrdi da optuženi Kubura nije znao i da nije bilo razloga da zna za djela okrutnog postupanja eventualno počinjena u motelu "Sretno".³⁴⁹² U prilog tome navodi da nema dokaza o tome da je on u trenutku predmetnih događaja bio u motelu "Sretno" ili u njegovoj blizini, te da dokazni

³⁴⁸⁸ Vidi diskusiju *supra*, par. 350-380.

³⁴⁸⁹ P 544; P 475; P 429. Vidi i Osman Hasanagić, T(e) 18884.

³⁴⁹⁰ Završni podnesak Tužilaštva, par. 282-283; Završna riječ Tužilaštva, T(f) 19042.

³⁴⁹¹ Završni podnesak Tužilaštva, par. 284.

³⁴⁹² Završni podnesak Kuburine odbrane, par. 128-129 i 161-163; Završna riječ Kuburine odbrane, T(f) 19273 do 19279.

Prijevod

predmet P 563 nema dokazne vrijednosti.³⁴⁹³ Zatim, na osnovu dokaza koje je predočio tužilac, odbrana tvrdi da nije otklonjena svaka sumnja u vezi sa prisustvom optuženog Kubure na navodnom sastanku održanom 19. maja 1993. godine.³⁴⁹⁴ Najzad, odbrana optuženog Kubure navodi da optuženi Kubura nije dobio nikakav ni usmeni ni pismeni izvještaj o navodnim incidentima i da nema dokaza da je bilo razloga da on zna da su se navedena krivična djela dogodila.³⁴⁹⁵

1560. Vijeće napominje, prvo, da je 18. maja 1993. u 23:30 sati dežurni oficir 7. brigade operativni centar 3. korpusa informisao o situaciji u Kaknju, konkretno, o tome da je “[j]edinica /.../ u punoj pripravnosti, a u 3/7. Mbbr boravi i NŠ [načelnik štaba], gerilska jedinica iz 2/7. Mbbr [2. bataljona 7. muslimanske brdske brigade] kao i dodatne policijske snage iz 7. Mbbr”.³⁴⁹⁶ Tužilac pojašnjava da naznaka “načelnik štaba” u tom dokumentu može da se odnosi samo na načelnika štaba 7. brigade, tj. na optuženog Kuburu, osobito zato što u bataljonima nisu postojali načelnici štaba. Iz toga tužilac izvodi zaključak da se optuženi Kubura 18. maja 1993. nalazio u motelu “Sretno”.

1561. Međutim, Vijeće konstatuje da prisustvo optuženog Kubure u motelu “Sretno” u trenutku predmetnih događaja opovrgavaju svjedoci Kasim Alajbegović i Fuad Kulović. Na primjer, Kasim Alajbegović je izjavio da optuženi Kubura 18. i 19. maja 1993. nije dolazio u motel “Sretno”. Taj svjedok je rekao i to da je prema važećoj proceduri komanda bataljona morala da bude informisana o dolasku višeg oficira iz brigade, i da je bilo nemoguće da takav oficir dođe bez prethodne najave.³⁴⁹⁷ Fuad Kulović je pak izjavio da je optuženi Kubura bio u Zenici i da ga nije vidio 18. i 19. maja 1993. godine.³⁴⁹⁸ Međutim, težinu koju valja pripisati tom iskazu umanjuje okolnost da je Fuad Kulović izjavio i to da je 18. maja 1993. oko 15:00 ili 16:00 sati otišao iz motela “Sretno” i da se vratio tek sutradan oko podneva.³⁴⁹⁹

³⁴⁹³ Završni podnesak Kuburine odbrane, par. 162; Završna riječ Kuburine odbrane, T(f) 19273 do 19278.

³⁴⁹⁴ Završna riječ Kuburine odbrane, T(f) 19279.

³⁴⁹⁵ Završni podnesak Kuburine odbrane, par. 128 do 129 i 163.

³⁴⁹⁶ P 563. (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: “[t]he unit is at full readiness and the NŠ [Chief of Staff], a guerilla unit of [the] 2nd Battalion of the 7th Mbbr and additional police forces are in the 3rd Battalion of the 7th Mbbr”.

³⁴⁹⁷ Kasim Alajbegović, T(f) 18697 do 18698.

³⁴⁹⁸ Fuad Kulović, T(f) 18813.

³⁴⁹⁹ Fuad Kulović, T(f) 18822.

1562. Zatim, svjedok Nenad Bogeljić, bivši zatočenik iz motela “Sretno” u svom je iskazu u sudnici posvjedočio da je 19. maja 1993., tj. na dan kada je izašao iz motela “Sretno”, sa jednim oficijom HVO-a, Pavom Šljivićem, otišao na sastanak ABiH i HVO-a. Svjedok je pojasnio da su tom sastanku, sa jedne strane, prisustvovala tri muškarca u maskirnim uniformama, sa druge strane predstavnici HVO-a, a da su na sastanku bili i jedan francuski pukovnik u pratnji jednog svog oficira i prevodilac.³⁵⁰⁰ Nenad Bogeljić je opisao kako se Pavo Šljivić javio za riječ i rekao sljedeće: “Pogledaj, juče ste nam ubili jednog čovjeka, a sad, sad, evo, 16 ljudi skoro da je pretučeno do smrti. Kubura, pogledaj šta tvoji ljudi rade, a mi dogovaramo primirje, zakopavamo rovove.”³⁵⁰¹ Nenad Bogeljić je izjavio da je na to skinuo majicu i pojasnio da su tako sve osobe prisutne na sastanku mogle vidjeti ozljede koje je zadobio.³⁵⁰² Dakle, iskaz u sudnici svjedoka Nenada Bogeljića upućuje na to da je optuženi Kubura bio na sastanku održanom 19. maja 1993. godine. Međutim, Vijeće napominje i to da je svjedok Nenad Bogeljić izjavio da, osim Pave Šljivića, nije poznao nikoga od osoba prisutnih na sastanku i da ne zna da li je osoba kojoj su se obraćali pod imenom Kubura bio običan vojnik ili oficir.³⁵⁰³ Iz toga proizlazi da je svjedok Nenad Bogeljić čuo kako nekoga oslovljavaju imenom Kubura, ali nije prepoznao optuženog Kuburu.

1563. Vijeće pored toga konstatuje da prisustvo ABiH na sastanku od 19. maja 1993. opovrgava jedan izvještaj HVO-a sačinjen 19. maja 1993. u 18:00 časova. Taj izvještaj, sadržan u dokaznom predmetu P 643, ukazuje na to da je HVO, nakon hapšenja izvršenih prethodne večeri u Kaknju, zatražio da se istoga dana u 19:00 sati, u bazi kanadskog bataljona, održi sastanak zapovjedništva, Evropske zajednice i UNPROFOR-a.³⁵⁰⁴ Dok u tom izvještaju stoji da sastanku treba da prisustvuju tri strane, odnosno HVO, UNPROFOR i Evropska zajednica, valja napomenuti da se prisustvo ABiH ne spominje.

1564. Iz raznih tih nalaza proizlazi da su dokazi koje su strane predočile protivrječni u vezi s pitanjem, sa jedne strane, da li je optuženi Kubura bio u motelu “Sretno” 18. i 19. maja 1993. i, sa druge strane, da li je optuženi Kubura prisustvovao sastanku održanom 19. maja 1993. na kojem je Nenad Bogeljić pokazao svoje ozljede. Shodno

³⁵⁰⁰ Nenad Bogeljić, T(f) 2127 do 2128.

³⁵⁰¹ Nenad Bogeljić, T(f) 2128.

³⁵⁰² Nenad Bogeljić, T(f) 2128 do 2129.

³⁵⁰³ Nenad Bogeljić, T(f) 2128 do 2129.

³⁵⁰⁴ P 643.

tome, Vijeće je mišljenja da nije otklonjena svaka sumnja o tome da li je optuženi Kubura znao za inkriminisane događaje u motelu “Sretno”.³⁵⁰⁵ Vijeće stoga ne može da optuženom Kuburi pripiše krivičnu odgovornost u smislu člana 7(3) Statuta, po navodima sadržanim u paragrafu 42(f) Optužnice. Dakle, nema potrebe da se ispituju ostali konstitutivni elementi odgovornosti nadređenoga u smislu Statuta.

v) Zaključci Vijeća

1565. Vijeće smatra da se ne može van razumne sumnje potvrditi da su djela okrutnog postupanja počinjena nad Rankom Popovićem u periodu od 18. do 21. juna 1993. počinili pripadnici 3. bataljona 7. brigade. Dakle, Vijeće optužene Hadžihasanovića i Kuburu oslobađa po optužbama za okrutno postupanje za predmetni period Optužnice od 18. do 21. juna 1993. godine.

1566. Zatim, Vijeće je mišljenja da, iako optuženi Hadžihasanović jeste znao da su njegovi potčinjeni 18. i 19. maja 1993. u motelu “Sretno” počinili djela okrutnog postupanja, nije potvrđeno van razumne sumnje da optuženi Hadžihasanović nije preduzeo nužne i razumne mjere da kazni počinioce tih krivičnih djela. Dakle, Vijeće optuženog Hadžihasanovića oslobađa po optužbi za krivično djelo okrutnog postupanja navedeno u tački 4, paragrafima 41(c) i 42(f) Optužnice.

1567. Što se tiče optuženog Kubure, Vijeće se nije uvjerilo van razumne sumnje da je on znao ili da je bilo razloga da zna da su njegovi potčinjeni počinili krivična djela u motelu “Sretno”. Optuženom Kuburi ne može se, dakle, pripisati krivična odgovornost za djelo navedeno u tački 4, paragrafima 41(b) i 42(f) Optužnice.

h) Opština Bugojno: Ubistvo Mladena Havraneka (salon namještaja “Slavonija” u Bugojnu) i Marija Zrne (samostan u Bugojnu), te okrutno postupanje sa zarobljenicima

1568. U Optužnici se navodi da su bosanski Hrvati i Srbi u Bugojnu bili zatočavani na raznim mjestima i da je okrutno postupanje sa zatočenicima bilo redovna praksa na

³⁵⁰⁵ Što se tiče tvrdnje Tužilaštva da je optuženi Kubura živio u Kaknju (Završni podnesak Tužilaštva, par. 289), Vijeće napominje da je optuženi Kubura prvo izjavio da je u Kakanj došao u maju 1992. kako bi bio bliže svojoj porodici: izjava optuženog Kubure pred Vijećem, T(f) 18215 i 18217. Međutim, Vijeće konstatuje da optuženi Kubura nije rekao da je zaista stanovao u Kaknju, niti koliko je vremena proveo sa svojom porodicom. Zatim, čak i pod pretpostavkom da je optuženi Kubura u vrijeme predmetnih događaja živio u Kaknju, Vijeće smatra da ta činjenica nije takva da bi mogla da utiče na njegove zaključke u vezi sa prisustvom optuženog Kubure u motelu “Sretno” u vrijeme predmetnih događaja, odnosno na sastanku održanom 19. maja 1993. godine.

Prijevod

mjestima zatočenja: u Gimnaziji, od 18. jula 1993. ili približno od tog datuma, pa najmanje do 13. oktobra 1993.; u samostanu u Bugojnu, od 24. jula 1993. ili približno od tog datuma, pa najmanje do početka augusta 1993.; u salonu namještaja "Slavonija", od 24. jula 1993. ili približno od tog datuma, pa najmanje do 18. augusta 1993.; na stadionu FK "Iskra", od 30. jula 1993. ili približno od tog datuma, pa do 31. oktobra 1993.; u osnovnoj školi "Vojin Paleksić", od 31. jula 1993., ili približno od tog datuma, pa najmanje do septembra 1993.; u "BH banci", približno od septembra 1993. do 31. oktobra 1993. godine. Ti zatočenici bili su premlaćivani i podvrgavani fizičkom i psihičkom nasilju od strane pripadnika vojne policije OG "Zapad" 3. korpusa ABiH i vojnika 307. brigade iste operativne grupe. Životni uslovi zatočenika, podrazumijevajući pod tim raspoloživi prostor, ishranu i higijenske uslove bili su više nego nezadovoljavajući. U Optužnici se navodi da je jedan od tih zatočenika, Mladen Havranek, vojnik HVO-a, 5. augusta 1993. u Salonu namještaja podlegao okrutnom postupanju koje su nad njim vršili pripadnici vojne policije OG "Zapad" 3. korpusa ABiH. Kako se navodi, okrutnom postupanju pripadnika vojne policije OG "Zapad" 3. korpusa ABiH podlegao je i Mario Zrno, vojnik HVO-a, i to početkom augusta 1993., kad su ga iz Samostana odveli na prisilni rad. Od 26. januara 1993. ili približno od tog datuma, pa do 31. oktobra 1993., kako se navodi, optuženi Hadžihasanović je znao ili je bilo razloga da zna da se pripadnici tih jedinica, koji su bili pod njegovim rukovodstvom i efektivnom kontrolom, spremaju na činjenje krivičnih djela okrutnog postupanja i ubistva ili da su ih već počinili, a on nije preduzeo nužne i razumne mjere kako bi spriječio buduće činjenje takvih djela ili kaznio počinioca.³⁵⁰⁶

1569. Optuženi Hadžihasanović na tom se osnovu tereti za okrutno postupanje i ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja, sankcionisano članovima 3 i 7(3) Statuta i priznato zajedničkim članom 3 Ženevskih konvencija.

i) Opšta argumentacija strana

1570. Prema tezi Tužilaštva, od 18. jula 1993. pa do kraja oktobra 1993., jedinice ABiH pod nadležnošću optuženog Hadžihasanovića zatočavale su zarobljene vojnike HVO-a i vojnike koji su se predali, te civile, bosanske Hrvate, na raznim mjestima u Bugojnu. Tvrdi se da su straže u zatočeničkim centrima u Bugojnu obezbjeđivali

³⁵⁰⁶ Treća izmijenjena optužnica, par. 41(d), 42(g), te 43(c) i (d).

uglavnom jedinice vojne policije OG "Zapad" 3. korpusa ABiH i vojnici 307. brigade potčinjeni toj operativnoj grupi.³⁵⁰⁷

1571. Tužilac tvrdi da su ti zatočenici redovno bili podvrgavani teškom fizičkom i psihičkom nasilju, te da su neki od njih i podlegli tim okrutnim postupcima.³⁵⁰⁸ Pored toga, tvrdi se da su životni uslovi zatočenika, pri čemu se misli na raspoloživi prostor u ćelijama, ishranu i higijenske uslove, bili više nego nezadovoljavajući.³⁵⁰⁹ Tužilac dodaje i to da posmatrači iz redova međunarodnih organizacija nisu imali pristup u te zatočeničke centre.³⁵¹⁰

1572. Tužilac obrazlaže da je optuženi Hadžihasanović bio informisan o tome da su vojnici ABiH u prošlosti već činili krivična djela okrutnog postupanja na drugim mjestima zatočenja pod kontrolom 3. korpusa, na primjer u muzičkoj školi u Zenici, u motelu "Sretno" i u Mehurićima, te da je uprkos tim saznanjima sličan sistem zatočenja ustanovio i u Bugojnu.³⁵¹¹ Pored toga, tvrdi se da su radnje okrutnog postupanja bile u Bugojnu "tekuća praksa" i da je optuženi Hadžihasanović znao da se ondje čine zločini.³⁵¹²

1573. Prema navodima tužioca, uprkos informacija koje je posjedovao, optuženi Hadžihasanović nije ispunio svoju sužbenu obavezu da osujeti svoje potčinjene u činjenju krivičnih djela u zatočeničkim centrima u Bugojnu, tj. da spriječi krivična djela i kazni njihove počinioc.³⁵¹³

1574. Kako tvrdi Hadžihasanovićeva odbrana, životni uslovi zatočenika na mjestima pritvora bili su zadovoljavajući s obzirom na situaciju u Bugojnu u predmetno vrijeme, a zlostavljanje u pojedinim pritvoreničkim centrima bilo je epizodna i rijetka pojava.³⁵¹⁴

1575. Hadžihasanovićeva odbrana tvrdi da optuženi Hadžihasanović nije imao efektivnu kontrolu nad potčinjenima koji su počinili predmetna krivična djela.³⁵¹⁵ Svu kontrolu nad gradom, kako se tvrdi, imalo je ratno predsjedništvo Bugojna koje je

³⁵⁰⁷ Završni podnesak Tužilaštva, par. 291.

³⁵⁰⁸ Završni podnesak Tužilaštva, par. 292.

³⁵⁰⁹ Završni podnesak Tužilaštva, par. 292.

³⁵¹⁰ Završni podnesak Tužilaštva, par. 305.

³⁵¹¹ Završni podnesak Tužilaštva, par. 303-304.

³⁵¹² Završni podnesak Tužilaštva, par. 304.

³⁵¹³ Završni podnesak Tužilaštva, par. 304-305.

³⁵¹⁴ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 1053-1057.

³⁵¹⁵ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 1077.

imalo snažan uticaj na vojne strukture.³⁵¹⁶ Na primjer, ratno predsjedništvo je izdavalo naređenja vojnim jedinicama.³⁵¹⁷

1576. Hadžihasanovićeva odbrana tvrdi i to da optuženi Hadžihasanović nije znao za ubistva i djela okrutnog postupanja u Bugojnu.³⁵¹⁸ Ona tvrdi da OG “Zapad” i Komanda 3. korpusa nisu očekivale da će u Bugojnu izbiti sukob, što je upravo i razlog zašto komandant OG “Zapad” nije bio u Bugojnu u trenutku izbijanja sukoba.³⁵¹⁹ Ističu se velika udaljenost između Bugojna i štaba 3. korpusa³⁵²⁰ i problemi sa komunikacijama između Zenice i Bugojna.³⁵²¹

1577. Prema navodima Hadžihasanovićeve odbrane, Komanda 3. korpusa jeste preduzimala preventivne i kaznene mjere. Na primjer, čim je 24. jula 1993. stigla vijest da je ABiH zarobila vojnike HVO-a i civile, optuženi Hadžihasanović je navodno OG “Zapad” izdao nalog da mu se dostavi detaljni spisak zarobljenika.³⁵²² Zatim, svjedok HF je, kako se tvrdi, obavio inspekcijski obilazak Bugojna sa ciljem da preduzme mjere zaštite hrvatskog civilnog stanovništva i njegove imovine.³⁵²³ Kada su u Komandu 3. korpusa stigle informacije o okrutnom postupanju, navodi se dalje, Fehim Muratović i Edib Zlotrg, pripadnici službe vojne bezbjednosti 3. korpusa, oko 16. augusta 1993. poslali su u Bugojno sa nalogom da provedu istragu o tim krivičnim djelima i da utvrde da li su zarobljeni neprijateljski vojnici premješteni u KP dom u Zenici.³⁵²⁴ Kad su stigli na mjesto događaja, navodi se dalje, 307. brigada je Fehima Muratovića i Ediba Zlotrga odmah informisala o tome da su dva pripadnika 307. brigade premlatili šest ratnih zarobljenika zatočenih u Salonu namještaja, te da je jedan od te dvojice, Mladen Havranek, preminuo od posljedica batina.³⁵²⁵ Navodi se da ih je 307. brigada informisala da je uhapsila i pritvorila počinioc zločina i protiv njih pokrenula postupak.³⁵²⁶ Fehim Muratović i Edib Zlotrg nisu imali razloga da posumnjaju u istinitost tih informacija koje im je 307. brigada dala, pa tako ni da

³⁵¹⁶ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 1062-1070.

³⁵¹⁷ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 1067.

³⁵¹⁸ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 1077.

³⁵¹⁹ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 1028.

³⁵²⁰ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 1023.

³⁵²¹ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 1025.

³⁵²² Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 1034.

³⁵²³ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 1035-1036.

³⁵²⁴ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 1037-1038.

³⁵²⁵ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 1042.

³⁵²⁶ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 1042.

Prijevod

provedu dodatnu istragu ili da obiđu mjesta zatočenja.³⁵²⁷ Po povratku u Komandu 3. korpusa, Fehim Muratović i Edib Zlotrg navodno su optuženom Hadžihasanoviću podnijeli izvještaj o inspekciji koju su obavili u Bugojnu, navodeći da je 307. brigada preduzela mjere protiv dva vojnika koji su maltretirali ratne zarobljenike.³⁵²⁸ Optuženom Hadžihasanoviću je to, kako se navodi, bila dovoljna potvrda da su te kaznene mjere preduzete.³⁵²⁹

1578. Hadžihasanovićeva odbrana dodaje da je 3. korpus, mada se držao načelnog opredjeljenja da se svi zarobljeni neprijateljski vojnici smještaju u KP dom u Zenici, dobio informaciju da je to ovaj put nemoguće, zbog toga što se na putu Bugojno-Zenica nalaze snajperska gnijezda, te zbog izlaganja velikog broja zarobljenika opasnosti od artiljerijske vatre.³⁵³⁰

1579. Najzad, Hadžihasanovićeva odbrana tvrdi da je predstavnicima međunarodnih organizacija bio dozvoljeno da obilaze zatočeničke centre u Bugojnu, što je bila dodatna garancija poštovanja Ženevskih konvencija.³⁵³¹

ii) Opšti tok događaja u periodu od jula 1993. do marta 1994.

1580. Opština Bugojno nalazi se jugozapadno od Zenice i od nje je prilično udaljena. Put koji povezuje Bugojno i Zenicu nije bio prohodan uslijed borbi između HVO-a i ABiH oko Bugojna.³⁵³²

1581. Jedina brigada ABiH sa sjedištem u Bugojnu bila je 307. brigada, uključujući i brigadnu vojnu policiju.³⁵³³ Ta je brigada djelovala u sastavu OG "Zapad" koja je sjedište takođe imala u Bugojnu.³⁵³⁴

1582. Sredinom 1992. godine, u Bugojno su došle hiljade muslimanskih izbjeglica, istjerane iz Donjeg Vakufa, Prozora i drugih područja, zbog čega se demografski

³⁵²⁷ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 1045.

³⁵²⁸ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 1046.

³⁵²⁹ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 1046.

³⁵³⁰ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 1039.

³⁵³¹ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 1050-1052 i fusnota 1464.

³⁵³² Vaughan Kent-Payne, T(f) 4849 do 4850; Edib Zlotrg, T(e) 14991; svjedok HF, T(f) 17198.

³⁵³³ Tomislav Mikulić, T(f) 4493 do 4494 i 4521; C 16 (zapis za 11. jula 1993.); DH 708. Vidi i *supra*, par. 393.

³⁵³⁴ P 144; P 899; P 768; DH 1343.

Prijevod

sastav opštine uvelike promijenio.³⁵³⁵ Krajem 1992. godine,³⁵³⁶ naročito u Gornjem Vakufu, Prozoru i Vrbanji počeli su se događati incidenti između HVO-a i ABiH, broj kojih je stalno rastao sve do jula 1993., kada su ti incidenti prerasli u Bugojnu u pravi sukob između dviju oružanih snaga.³⁵³⁷

1583. Dana 24. jula 1993., pripadnici 307. brigade ispred hotela “Kalin” u Bugojnu zarobili su 100 vojnika HVO-a i 150 civila.³⁵³⁸ Nakon zarobljavanja, većina tih ratnih zarobljenika smještena je na razna mjesta u Bugojnu. Kako u Bugojnu nije postojala prava zatvorska ustanova, ratno predsjedništvo Bugojna odabralo je nekoliko lokacija i prenamijenilo ih za prihvata osoba koja je ABiH zarobila.³⁵³⁹

1584. Dana 14. augusta 1993. vlasti ABiH su Posmatračku misiju EZ-a izvijestile da je 98% hrvatskih civila zatočenih u Bugojnu pušteno na slobodu, ali da je bugojanska civilna policija uhapsila izvjestan broj pripadnika hrvatske civilne policije.³⁵⁴⁰

1585. Dana 19. septembra 1993., komandant OG “Zapad” je optuženog Hadžihasanovića informisao da je ABiH zarobila 470 “pripadnika HVO-a”, od kojih su 383 osobe imale status “ratnih zarobljenika”.³⁵⁴¹ Od ta 383 “ratna zarobljenika”, njih 66 bilo je pušteno na slobodu jer nije bilo osnova za zadržavanje u pritvoru.³⁵⁴² Vijeće konstatuje da je ostalih 87 “pripadnika HVO-a”, koji nisu bili pušteni na slobodu i koji nisu bili smatrani ratnim zarobljenicima, ABiH smatrala pripadnicima neregularnih snaga.

³⁵³⁵ Zdravko Žulj, T(f) 3633; Mijo Marijanović, T(f) 2778. Prema podacima iz popisa stanovništva za 1991., u opštini Bugojno živjelo je 19.697 Bošnjaka, 16.031 Hrvata i 8.673 Srba: DH 345.21; vidi i Tomislav Mikulić, T(f) 4491.

³⁵³⁶ Zdravko Žulj, T(f) 3634; Rudy Gerritsen, T(f) 7152 do 7153.

³⁵³⁷ Zdravko Žulj, T(f) 3635 do 3636; Zrinko Alvir, T(f) 2616; svjedok ZB, T(f) 2976; Tomislav Mikulić, T(f) 4493. Vijeće napominje da je 18. jula 1993. ABiH zarobila mnogo vojnika HVO-a: Mijo Marijanović, T(f) 2744 do 2746; svjedok ZC, T(f) 3323 do 3325; Zoran Gvozden, T(f) 3655, 3657 i 3689.

³⁵³⁸ P 437; C 16 (zapis za 24. jula 1993.); P 608; Tomislav Mikulić, T(f) 4496; Zrinko Alvir, T(f) 2616.

³⁵³⁹ DH 63; DH 176.

³⁵⁴⁰ P 356; DH 171.2.

³⁵⁴¹ P 442.

³⁵⁴² P 442.

Prijevod

1586. Većinu zarobljenika u Bugojnu selili su sa lokacije na lokaciju.³⁵⁴³ Neki od njih upoznali su gotovo sve zatočeničke objekte spomenute u ovom dijelu Presude.³⁵⁴⁴ Zatočenički centar koji je naduže ostao u funkciji bio je stadion “Iskre”, odakle su poljednji zatočeni oslobođeni 19. marta 1994. godine.³⁵⁴⁵ Mnogi od tih zatočenika iz raznih zatočeničkih centara u Bugojnu proveli su u zatočenju i duže vremenske periode, čak i do osam mjeseci. Dana 19. marta 1994. na stadionu “Iskre” bile su zatočene još 292 osobe.³⁵⁴⁶

iii) Ograničeni domašaj Presude

1587. Mnogi svjedoci koji su svjedočili u sudnici govorili su o kopanju rovova i prisilnom radu hrvatskih zatočenika iz Bugojna na liniji razgraničenja između ABiH i Srba³⁵⁴⁷ u Gornjem Vakufu,³⁵⁴⁸ Pajić Polju,³⁵⁴⁹ Podripcima,³⁵⁵⁰ Šuginim Barama odnosno Pernicama kod Gornjeg Vakufa,³⁵⁵¹ Vrbanji,³⁵⁵² Kupresu³⁵⁵³ i Garačkim Podovima.³⁵⁵⁴

1588. Vijeće podsjeća da se u prvobitnoj optužnici teretilo za “protivpravno zatočenje civila” i “protivpravni prisilni rad zarobljenika”, ali da je Tužilaštvo u Trećoj izmijenjenoj optužnici te navode povuklo.

1589. Vijeće je u svojoj odluci od 16. marta 2004. konstatovalo da Treća izmijenjena optužnica ne sadrži tačku optužbe koja bi teretila za nečovječno postupanje putem

³⁵⁴³ Na primjer, među zatočenicima premještanima iz jednog zatočeničkog objekta u drugi, bili su sljedeći svjedoci: 1) iz Gimnazije u salon namještaja “Slavonija”: Mijo Marijanović, T(f) 2751; svjedok ZC, T(f) 3330; Tomislav Mikulić, T(f) 4505 do 4506; 2) iz salona namještaja “Slavonija” u školu “Vojin Paleksić”: Zdravko Žulj, T(f) 3642; Tomislav Mikulić, T(f) 4508; 3) iz škole “Vojin Paleksić” na stadion FK “Iskra”: Tomislav Mikulić, T(f) 4517 do 4518; 4) iz salona namještaja “Slavonija” na stadion FK “Iskra”: Zoran Gvozden, T(f) 3672 do 3673; Mijo Marijanović, T(f) 2761 do 2762.

³⁵⁴⁴ Na primjer, svjedoci Tomislav Mikulić, svjedok ZB i svjedok ZX bili su zatočeni u Gimnaziji, u salonu namještaja “Slavonija”, u školi “Vojin Paleksić” i na stadionu FK “Iskra”.

³⁵⁴⁵ Neki od tih bili su sljedeći svjedoci: Mijo Marijanović; svjedok ZB; svjedok ZC; Zdravko Žulj; Zoran Gvozden; svjedok ZH; Tomislav Mikulić; Vinko Zmo; svjedok Z4; svjedok Z9.

³⁵⁴⁶ Ivo Mršo, T(f) 2525; svjedok ZH, T(f) 3758; P 391 (zapečaćen), par. 42.

³⁵⁴⁷ Zoran Gvozden, T(f) 3677 do 3678.

³⁵⁴⁸ Svjedok ZC, T(f) 3349; Mijo Marijanović, T(f) 2763.

³⁵⁴⁹ Svjedok ZC, T(f) 3350 do 3352.

³⁵⁵⁰ Svjedok ZC, T(f) 3348 do 3350; P 386 (zapečaćen), par. 30.

³⁵⁵¹ P 391 (zapečaćen), par. 39.

³⁵⁵² Svjedok ZC, T(f) 3363.

³⁵⁵³ Svjedok ZC, T(f) 3350.

³⁵⁵⁴ P 391 (zapečaćen), par. 38.

Prijevod

korištenja zatočenika za prisilni rad. Za svrhe ove Presude nije, dakle, potrebno da vijeće razmatra ovo pitanje.³⁵⁵⁵

1590. Isto tako, Vijeće je saslušalo veći broj iskaza svjedoka optužbe u kojima se spominjalo 21 do 25 “nestalih” zarobljenika iz Bugojna.³⁵⁵⁶ Tvrdi se su te osobe bile otete iz zatočeničkih objekata u Bugojnu od strane vojnika ABiH i nakon otmice ubijene. Vijeće ističe da tužilac ni u jednoj prilici nije pred Vijećem pokrenuo pitanje nestalih zarobljenika iz Bugojna. Dakle, nema osnova da se vijeće o tome izjašnjava.

1591. Vijeće će sada pristupiti ispitivanju činjeničnih navoda o okrutnom postupanju i ubistvima, redom za svaki zatočenički centar u Bugojnu. Zatim će, u zasebnom poglavlju, provesti analizu komponenata odgovornosti optuženog Hadžihasanovića za zatočeničke centre u cjelini.

iv) Salon namještaja “Slavonija” u Bugojnu: okrutno postupanje sa zarobljenicima i ubistvo Mladena Havraneka

a. Argumenti strana

1592. Prema navodima Tužilaštva, životni uslovi zatočenika u podrumu Salona namještaja bili su više nego nezadovoljavajući. Tužilaštvo svoje navode ilustruje tvrdnjom da je u podrum Salona namještaja prodirala voda, da u njemu nije bilo svjetla i da su zatočenici bili prinuđeni da spavaju na drvenim paletama ili betonskom podu. Pored toga, tvrdi se da su zatočenike u Salonu namještaja tukli svake noći. Navodi se da je jedan od njih, Mladen Havranek, podlegao batinama.³⁵⁵⁷

1593. Što se tiče tužiočeve argumentacije u vezi s konstitutivnim elementima odgovornosti na osnovu člana 7(3) Statuta, Vijeće upućuje na dio Presude pod naslovom “Opšta argumentacija strana”.³⁵⁵⁸

1594. Prema navodima Hadžihasanovićeve odbrane, uslovi u Salonu namještaja bili su zadovoljavajući s obzirom na situaciju u Bugojnu u predmetno vrijeme, a pojave zlostavljanja bile su epizodne i rijetke.³⁵⁵⁹ Oспорava se posebno navod da je u podrum

³⁵⁵⁵ Odluka po zahtjevu optuženog Hadžihasanovića u vezi s ispitivanjem svjedoka od strane Tužilaštva o navodnim kršenjima koja nisu dio Optužnice, predmet br. IT-01-47-T, 16. mart 2004.

³⁵⁵⁶ Vinko Zrno, T(f) 10087; Zoran Gvozden, T(f) 3708; svjedok ZC, T(f) 3347; P 386 (zapečaćen), par. 39.

³⁵⁵⁷ Završni podnesak Tužilaštva, par. 295-299.

³⁵⁵⁸ Vidi *supra*, par. 1572-1573.

³⁵⁵⁹ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 1053-1057.

Prijevod

te zgrade prodirala voda.³⁵⁶⁰ Naprotiv, odbrana ne osporava da su pripadnici 307. brigade počinili djela okrutnog postupanja nad šest ratnih zarobljenika i da je jedan od njih, Mladen Havranek, podlegao takvom zlostavljanju.³⁵⁶¹

1595. Što se tiče argumentacije Hadžihasanovićeve odbrane o konstitutivnim elementima odgovornosti na osnovu člana 7(3) Statuta, Vijeće upućuje na odjeljak Presude pod naslovom “Opšta argumentacija strana”.³⁵⁶²

b. Nalazi Vijeća u vezi sa djelima okrutnog postupanja sa zarobljenicima i ubistvom Mladena Havraneka

i. Tok događaja u periodu od 24. jula 1993. do 23. augusta 1993.

1596. Salon namještaja “Slavonija”, odnosno “izložbeni salon namještaja”, zapravo je bio skladište namještaja.³⁵⁶³ U periodu od 24. jula 1993. do 23. augusta 1993.³⁵⁶⁴ u podrumu Salona namještaja bilo je zatvoreno od 50 do 200 osoba.³⁵⁶⁵ Među ondje zatočenim osobama bilo je nešto zarobljenih civila bosanskih Hrvata i Srba, ali su većinu zatvorenika činili vojnici HVO-a koje je zarobila ABiH.³⁵⁶⁶

1597. Više bivših zatočenika je u sudnici opisalo životne uslove zatočenika u Salonu namještaja. Podrum te zgrade bio je prostorija dimenzija 15 x 20 metara,³⁵⁶⁷ bez rasvjete.³⁵⁶⁸ Pod je bio djelimično poplavljen, prekriven vodom do visine 10 ili 20 cm.³⁵⁶⁹ Jedan od bivših zatočenika izjavio je da su cijevi kanalizacije bile popucale i

³⁵⁶⁰ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, fusnota 1479.

³⁵⁶¹ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 1042 i 1045.

³⁵⁶² Vidi *supra*, par. 1575-1577.

³⁵⁶³ Vidi fotografiju sadržanu u dokaznom predmetu P 65.

³⁵⁶⁴ Neki od prvih zarobljenika zatočenih u salonu namještaja počevši od 24. jula 1993. nadalje bili su svjedoci Zrinko Alvir, Zdravko Žulj i svjedok Z9, a svjedok Mijo Marijanović i svjedok ZC bili su 23. augusta 1993. premješteni u druge zatočeničke objekte u Bugojnu: Zrinko Alvir, T(f) 2616 do 2617 i 2640; Zdravko Žulj, T(f) 3620 do 3621; P 391 (zapečaćen), par. 3.

³⁵⁶⁵ Svjedok ZR, T(f) 3068; Zdravko Žulj, T(f) 3621; P 391, par. 8; Zoran Gvozden, T(f) 3668; svjedok ZB, T(f) 2988; DH 170.6. Vidi fotografiju sadržanu u dokaznom predmetu P 66.

³⁵⁶⁶ Mijo Marijanović, T(f) 2754; svjedok ZB, T(f) 2989; Zrinko Alvir, T(f) 2616 do 2618; Tomislav Mikulić, T(f) 4506 do 4507; P 386 (zapečaćen), par. 17; Zoran Gvozden, T(f) 3672. Vijeće podsjeća da je ABiH zatvorenike u Bugojnu smatrala ratnim zarobljenicima u pravom smislu, odnosno tačnije, pripadnicima regularnih i neregularnih vojnih snaga: P 442. Vidi i *supra*, par. 1585.

³⁵⁶⁷ P 391 (zapečaćen), par. 4.

³⁵⁶⁸ Mijo Marijanović, T(f) 2758; Zoran Gvozden, T(f) 3666; P386 (zapečaćen), par. 17; svjedok ZB, T(f) 2985.

³⁵⁶⁹ Tomislav Mikulić, T(f) 4506 do 4507; Mijo Marijanović, T(f) 2752 do 2753; Zdravko Žulj, T(f) 3622; Zrinko Alvir, T(f) 2617 do 2618; P 391 (zapečaćen), par. 4; P 386 (zapečaćen), par. 17; svjedok ZB, T(f) 2985. U fusnoti 1479 u Završnom podnesku Hadžihasanovićeve odbrane, odbrana optuženog Hadžihasanovića poziva se na iskaz svjedoka Petera Hauensteina koji je izjavio da je vidio “lokve

da je ta nečista voda strahovito zaudarala na fekalije.³⁵⁷⁰ Zarobljenici su se ispomagali drvenim paletama i starim namještajem kako bi se održali na suhom i mogli leći.³⁵⁷¹ Što se tiče sanitarnih uslova, zarobljenici su imali ograničen pristup nužnicima³⁵⁷² koji su, kako je izjavio jedan svjedok, stalno bili zapušeni i neupotrebljivi.³⁵⁷³ Jedan zatočenik ispričao je kako se, na početku zatočenja, zarobljenicima nije dozvoljavalo da idu na nužnik i da su bili primorani da nuždu obavljaju u podrumu.³⁵⁷⁴ Prvih dana zatočenici nisu dobivali hranu.³⁵⁷⁵ Nakon toga, obroci koje su dobivali bili su tako oskudni da su zatvorenici patili od neishranjenosti.³⁵⁷⁶ Neki stražari dozvolili bi s vremena na vrijeme civilima da zatočenicima donose hranu,³⁵⁷⁷ ali je bilo i stražara koji to nisu dozvoljavali.³⁵⁷⁸ Svjedok Z9 izjavio je da je oko 20 do 30 zarobljenika bilo prisiljeno da dade krv i da su ih radi toga odvezli u bolnicu.³⁵⁷⁹

1598. Vijeće je saslušalo i više iskaza svjedoka o fizičkom zlostavljanju kojem su zarobljenici bili podvrgnuti. Praktično svake noći, stražari u Salonu namještaja prozvali bi jednog ili više zatočenika i naložili im da se popnu na gornji sprat zgrade.³⁵⁸⁰ Na spratu su zatočenike tukli raznim drvenim predmetima, pendrecima i željeznim šipkama.³⁵⁸¹ Zarobljenike bi ponekad prisilili da stave kesu na glavu kako ne bi prepoznali svoje napadače.³⁵⁸²

1599. Svjedok Zrinko Alvir, na primjer, izjavio je da su ga stražari prozvali prve večeri u zatočenju i da se popeo u prizemlje zgrade. Ondje je bio prisiljen da legne na

---

vode” u podrumu Salon namještaja: T(e) 7607 do 7608. Vijeće konstatuje da su svjedoci na koje se odbrana optuženog Hadžihasanovića poziva u istoj fusnoti potvrdili da je pod bio poplavljen vodom do nivoa od 10 do 20 centimetara: svjedok ZR, T(f) 3068 do 3069; svjedok ZC, T(f) 3330; Zoran Gvozden, T(f) 3666.

³⁵⁷⁰ Tomislav Mikulić, T(f) 4506.

³⁵⁷¹ Zdravko Žulj, T(f) 3622; P 391 (zapečaćen), par. 4; svjedok ZC, T(f) 3330.

³⁵⁷² Mijo Marijanović, T(f) 2758.

³⁵⁷³ Svjedok ZC, T(f) 3331.

³⁵⁷⁴ Zrinko Alvir, T(f) 2618; P 391 (zapečaćen), par. 4.

³⁵⁷⁵ P 391 (zapečaćen), par. 10; Zdravko Žulj, T(f) 3622.

³⁵⁷⁶ Svjedok ZR, T(f) 3068 do 3069; P 386 (zapečaćen), par. 7; P 391 (zapečaćen), par. 10.

³⁵⁷⁷ Zoran Gvozden, T(f) 3698; Mijo Marijanović, T(f) 2758.

³⁵⁷⁸ P 391 (zapečaćen), par. 10.

³⁵⁷⁹ P 391 (zapečaćen), par. 9.

³⁵⁸⁰ Zdravko Žulj, T(f) 3622; Zrinko Alvir, T(f) 2621; svjedok ZB, T(f) 2989; P 386 (zapečaćen), par. 17; svjedok ZC, T(f) 3333 do 3334.

³⁵⁸¹ Mijo Marijanović, T(f) 2758 do 2760; Zrinko Alvir, T(f) 2621; svjedok ZC, T(f) 3335; Zoran Gvozden, T(f) 3672.

³⁵⁸² Mijo Marijanović, T(f) 2758 i 2760; Zoran Gvozden, T(f) 3700; Zdravko Žulj, T(f) 3640 do 3641. Vijeće napominje da sâm svjedok Zdravko Žulj nije bio premlaćivan i da je za premlaćivanja čuo od drugih zatočenika.

stomak raširenih nogu i ruku. Vojnici su ga zasuli udarcima i, dok su ga istovremeno ispitivali o organizacijskoj strukturi HVO-a, gazili su mu po prstima.³⁵⁸³

1600. Noć 5. augusta 1993. bila je naročito žestoka. Zatočenici Zrinko Alvir, Franc Kosak, Mijo Marijanović, Dragan Brečić i Mladen Havranek jedan za drugim su bili prozvani i podvrgnuti teškom tjelesnom zlostavljanju.³⁵⁸⁴ Zrinko Alvir se sjeća kako su ga četrdesetak minuta tukli željeznim cijevima. Nakon tih okrutnih postupaka, stražnji dio tijela mu je bio pun krvnih podliva, a dva su mu rebra bila polomljena, zbog čega je morao da bude hospitalizovan.³⁵⁸⁵ Kao što će biti razmotreno kasnije u tekstu, Mladen Havranek je podlegao radnjama okrutnog postupanja koje su nad njim izvršene te noći.

1601. Dana 6. augusta 1993. svjedok ZE je došao u ambulantu koja je zapravo bila odjeljenje ratne bolnice muslimanske armije u Bugojnu, kako bi obišao četiri zatočenika koji su nakon okrutnog postupanja izvršenog nad njima prethodne noći u Salonu namještaja bili hospitalizovani - Franca Kosaka, Miju Marijanovića, Zrinka Alvira i Dragana Brečića. Za potonjega je zapazio da drži noge savijene u koljenima i da nema snage da ih ispruži ili da se okrene na stomak da bi mu se mogla pregledati leđa.³⁵⁸⁶

1602. U noći sa 9. na 10. augusta 1993. došao je red na svjedoka ZC da bude prozvan i da se popne na sprat gdje je u tami čekalo četiri ili pet muškaraca. Sjeo je, a ti muškarci su počeli da ga udaraju, jedan pendrekom, a ostali pesnicama. To zlostavljanje potrajalo je nekoliko minuta, nakon čega su ga vratili u podrum.³⁵⁸⁷

1603. Svjedok Tomislav Mikulić je izjavio da su početkom augusta 1993. njega i još nekoliko zatočenika stražari iz Salona namještaja odveli u Crniče i Vrbanju na prisilni rad. Dok su zarobljenici radili, stražari su ih udarali pendrecima po glavi, leđima, ramenima i bubrezima, a kad bi se umorili od batinanja, zarobljenicima bi naredili da se međusobno udaraju. Ponekad su se stražari nabacivali kamenjem većine pesnice u pravcu zatočenika. Nakon što je dobio pogodak kamenom u glavu, Tomislav Mikulić je pao na koljena i zaplakao. Jedan stražar pograbio je lopatu kako bi ga ponovno

³⁵⁸³ Zrinko Alvir, T(f) 2620 do 2621.

³⁵⁸⁴ Zrinko Alvir, T(f) 2622 do 2623; Zoran Gvozden, T(f) 3669. Međutim, Vijeće napominje da je Mijo Marijanović izjavio da su ga zlostavljali samo u jednoj prilici, kada je bio poslat na čišćenje u okviru prinudnog rada; T(f) 2793.

³⁵⁸⁵ Zrinko Alvir, T(f) 2619 do 2624 i T(e) 2625.

³⁵⁸⁶ Svjedok ZE, T(f) 3479 i 3485 do 3486. Vidi i Zrinko Alvir, T(f) 2624.

³⁵⁸⁷ Svjedok ZC, T(f) 3335.

Prijevod

udario, ali se jedan zatočenik isprijedio između njih dvojice kako bi ga osujetio, izazvavši time nove batine koje su se osule na tog zatočenika. Zarobljenike su zatim vratili u Salon namještaja. Tomislav Mikulić još i danas pati od posljedica tih radnji okrutnog postupanja, odnosno ima bolove u zglobovima i teške glavobolje.³⁵⁸⁸

1604. Prema izjavama svjedoka, zarobljenici Drago Žulj,³⁵⁸⁹ Mladen Barnjak,³⁵⁹⁰ Dragan Brečić,³⁵⁹¹ Frank Kosak,³⁵⁹² Stipo Zelić,³⁵⁹³ Josip Čubela,³⁵⁹⁴ Miljenko Bagarić, Zrinko Arazina, osoba zvana Dadić,³⁵⁹⁵ Milenko Behara, Mario Miloš, Tomislav Knežević, Perica Jarčević, Niko Džaja³⁵⁹⁶ i Marijan Glišić³⁵⁹⁷ također su bili žrtve čestog tjelesnog zlostavljanja tokom cijelog perioda provedenog u zatočeništvu.

1605. Dana 28. jula 1993., svjedoci Rudy Gerritsen i Peter Hauenstein, posmatrači PMEZ-a, posjetili su Salon namještaja i Gimnaziju.³⁵⁹⁸ Iako izvještaj o tom obilasku ukazuje na to da su, kako im se činilo, zarobljenici smješteni u tim objektima u dobrom stanju, ali da nemaju osnovne pogodnosti poput ležajeva, posteljine, sapuna i toaletnog papira,³⁵⁹⁹ iskazi u sudnici te dvojice međunarodnih posmatrača dali su sumorniju sliku načina postupanja sa zatočenicima i uslova smještaja. Na primjer, Rudy Gerritsen i Peter Hauenstein izjavili su da u podrumu Salona namještaja nije bilo svjetla, da je pod bio pokriven vodom ili lokvicama vode, te da su uslovi smještaja i higijenski uslovi bili nikakvi.³⁶⁰⁰ Pored toga, ti su svjedoci saglasni u izjavama da su imali snažan utisak da su zarobljenici uplašeni i da nisu mogli da se slobodno izražavaju zbog prisustva stražara za vrijeme razgovora.³⁶⁰¹ Rudy Gerritsen

³⁵⁸⁸ Tomislav Mikulić, T(f) 4511 do 4516.

³⁵⁸⁹ Svjedok ZC, T(f) 3331 do 3332.

³⁵⁹⁰ Zoran Gvozden, T(f) 3700; svjedok ZB, T(f) 2989.

³⁵⁹¹ Zdravko Žulj, T(f) 3623; P 391 (zapečaćen), par. 6; Zoran Gvozden, T(f) 3669, 3671 i 3700; svjedok ZE, T(f) 3485 do 3486.

³⁵⁹² Svjedok ZE, T(f) 3486; Zoran Gvozden, T(f) 3669 i 3671.

³⁵⁹³ Zdravko Žulj, T(f) 3623; P 391 (zapečaćen), par. 7. Prema izjavama svjedoka /sic/

³⁵⁹⁴ Zdravko Žulj, T(f) 3623.

³⁵⁹⁵ Zdravko Žulj, T(f) 3623.

³⁵⁹⁶ P 391 (zapečaćen), par. 12.

³⁵⁹⁷ Svjedok ZB, T(f) 2989.

³⁵⁹⁸ DH 170.6; Rudy Gerritsen, T(f) 7134 do 7137; Peter Hauenstein, T(f) 7607 do 7609.

³⁵⁹⁹ DH 170.6.

³⁶⁰⁰ Rudy Gerritsen, T(f) 7134 do 7137; Peter Hauenstein, T(f) 7607 do 7608.

³⁶⁰¹ Rudy Gerritsen, T(f) 7135; Peter Hauenstein, T(f) 7608 do 7609.

Prijevod

je izjavio i to da je bilo očigledno da se nad zatočenicima vrši fizičko zlostavljanje,³⁶⁰² a Peter Hauenstein je rekao da je stanje u Salonu namještaja nalagalo hitne mjere.³⁶⁰³

ii. Okrutno postupanje, paragraf 42(g) Optužnice

1606. Kako je iznijeto u prethodnom dijelu teksta, u sudnici su tokom postupka izvedeni mnogi dokazi u vezi sa fizičkim nasiljem nad civilima bosanskim Hrvatima i ratnim zarobljenicima, zatočenima u Salonu namještaja u periodu od 24. jula 1993. do kraja augusta 1993. godine. Ti precizni i podudarni dokazi dovoljni su da se van razumne sumnje potvrdi da su predmetne žrtve tokom zatočeništva bile višekratno podvrgavane tjelesnom zlostavljanju, i da su počinioci tih radnji okrutnog postupanja bili pokretani namjerom da prouzroče velike boli i patnje zarobljenicima u Salonu namještaja.

1607. Što se tiče životnih uslova u zatočeništvu, Hadžihasanovićeva odbrana u okviru svoje teze odbrane tvrdi da su uslovi u pritvorskim objektima u Bugojnu bili zadovoljavajući ako se uzme u obzir teška opšta situacija u Bugojnu u predmetno vrijeme. U prilog toj svojoj tvrdnji, Hadžihasanovićeva odbrana navodi da nisu postojali pritvorski centri adekvatni za prihvatanje većeg broja pritvorenika, da je vladala nestašica najnužnijih artikala, naročito vode, da nije stizala nikakva humanitarna pomoć, te da su putevi, koje je kontrolisao HVO, bili blokirani.³⁶⁰⁴

1608. Vijeće podsjeća da se osnovne životne potrebe kao što su potreba za vodom i hranom, kada su posrijedi osobe lišene slobode iz razloga vezanih uz oružani sukob, moraju podmirivati na adekvatan način i jednako kao za domaće civilno stanovništvo. Pored toga, osobama lišenim slobode iz razloga vezanih uz oružani sukob moraju se obezbijediti zadovoljavajući sanitarni i higijenski uslovi.³⁶⁰⁵

1609. U tom kontekstu, Vijeće konstatuje da više dokaza koje je predočila Hadžihasanovićeva odbrana ukazuje na to da je u augustu 1993. snabdijevanje vodom u Bugojnu postalo problematično, i to zbog zatvaranja jednog vodovodnog priključka na području koje je bilo pod kontrolom HVO-a, te da je jedan od razloga za

³⁶⁰² Rudy Gerritsen, T(f) 7135.

³⁶⁰³ Peter Hauenstein, T(f) 7610.

³⁶⁰⁴ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 1054-1057.

³⁶⁰⁵ Vidi *supra*, par. 35.

Prijevod

zabrinutost političkog rukovodstva Bugojna bilo i snabdijevanje grada hranom.³⁶⁰⁶ U svjetlu tih elemenata, Vijeće je mišljenja da oni daju sliku teške situacije na planu snabdijevanja osnovnim artiklima, ali da na osnovu njih ne može da se konstatuje da je situacija dosegla takav stepen težine i oskudice - s obzirom na tadašnju ratnu situaciju - da su njome u jednakoj mjeri bili pogođeni i domaće civilno stanovništvo i zatočeni civili i ratni zarobljenici. Isto tako, ti dokazi ne upućuju ni na to da se ta teška situacija odrazila na kanale snabdijevanja vojnika ABiH stacioniranih u Bugojnu, kao niti to da su oni trpjeli nestašicu ili oskudicu hrane u sličnoj mjeri kao zatočeni zarobljenici ABiH u Bugojnu.³⁶⁰⁷

1610. Zatim, u pogledu sanitarnih i higijenskih uslova u zatočeničkim objektima, Vijeće se nije uvjerilo da u Bugojnu nije bilo drugih objekata u kojima su se zatočenicima mogli pružiti humaniji uslovi. Na primjer, hotel "Kalin", koj su u julu 1993. zauzele snage ABiH i koji je od 12. augusta 1993. bio potpuno prazan,³⁶⁰⁸ mogao je da bude rekviriran za svrhu prihvata većeg broja ratnih zarobljenika ABiH. Kako god bilo, Vijeće konstatuje da Hadžihasanovićeve odbrana nije pokušala da dokaže da, u situaciji u kojoj - kako ona tvrdi - nisu postojali adekvatni objekti za svrhu pritvora, nije bilo moguće naći alternativna rješenja.³⁶⁰⁹

1611. Pored toga, argument Hadžihasanovićeve odbrane da nije postojao adekvatan objekat u koji bi se smjestio veći broj zarobljenika, Vijeće ne može uvažiti kao opravdanje za ograničavanje, štaviše uskraćivanje pristupa nužnicima u situaciji kada oni postoje, kao niti za nepreduzimanje mjera da se poboljšaju nezdravi uslovi uzrokovani plavljenjem poda u podrumu i nepostojanjem izvora svjetla. Te činjenice naime, potvrđene iskazima svjedoka navedenima gore u tekstu, jasno ukazuju na to da su takvi životni uslovi zatočenika bili ili posljedica smišljene politike ili nemara, a ne posljedica nužde.

1612. Dakle, Vijeće odbacuje argument Hadžihasanovićeve odbrane u vezi sa životnim uslovima u Bugojnu u predmetno vrijeme i zaključuje da su bijedni i neprimjereni životni uslovi zatočenika u Salonu namještaja koje su opisali

³⁶⁰⁶ DH 1351; DH 1949; DH 171.1; DH 171.2; DH 171.4; DH 1715; DH 171.6; DH 171.8; Rudy Gerritsen, T(f) 7171 do 7172.

³⁶⁰⁷ Vidi Rudy Gerritsen, T(f) 7173 do 7174.

³⁶⁰⁸ DH 1948.

³⁶⁰⁹ Vijeće konstatuje da se u fusnoti 1480 u Završnom podnesku Hadžihasanovićeve odbrane, u kojoj se nastoji potkrijepiti tvrdnja Hadžihasanovićeve odbrane da nije postojao objekat koji bi bio primjeren za prihvatanje većeg broja pritvorenika, upućuje na paragraf 30 Završnog podneska Hadžihasanovićeve odbrane, ali da u tom paragrafu uopšte nije riječ o tom pitanju.

gorenavedeni svjedoci - nedovoljna ishrana ili uskraćivanje hrane, ograničavanje ili onemogućavanje pristupa nužnicima, nerješavanje uslova opasnih po zdravlje odnosno problema poplavljenog podruma, nepostojanje svjetla, odsustvo prihvatljivih uslova za spavanje zatočenika – obilježja bića djela okrutnog postupanja.

1613. Što se tiče počinitelaca djela okrutnog postupanja, svjedoci koji su svjedočili u sudnici u velikom broju slučajeva nisu mogli da identifikuju svoje zlostavljače jer su često bili prisiljavani da stave kesu na glavu.³⁶¹⁰ Međutim, svjedoci su saglasni u izjavama da su zlostavljanje vršili vojnici ABiH - stražari u Salonu namještaja.³⁶¹¹ Neki od svjedoka su precizirali da su stražari u u Salonu namještaja bili pripadnici 307. brigade uključujući vojnu policiju 307. brigade.³⁶¹² Pored toga, iskazi Fehima Muratovića, Ediba Zlotrga i svjedoka HF - svjedoka Hadžihasanovićeve odbrane - kao i izvještaj o izvršenoj inspekciji Fehima Muratovića nakon njegovog obilaska Bugojna, potvrđuju da su za premlaćivanje šest zatočenika u Salonu namještaja i smrt jednog od njih odgovorni pripadnici 307. brigade.³⁶¹³ Gore navedeni dokazi, uzeti zajedno s okolnošću da je 307. brigada, uključujući vojnu policiju 307. brigade, bila jedina jedinica ABiH stacionirana u Bugojnu,³⁶¹⁴ takvi su da se Vijeće na osnovu njihov razumne sumnje uvjerilo da su počinioci inkriminiranih djela okrutnog postupanja bili pripadnici 307. brigade uključujući pripadnike vojne policije 307. brigade.

1614. Vijeće konstatuje da žrtve djela okrutnog postupanja nisu neposredno učestvovala u neprijateljstvima. Naime, dokazi uvršteni u spis pokazuju da su osobe koje su bile uhapšene i dovedene u Salon namještaja imale status civila, bosanskih

³⁶¹⁰ Mijo Marijanović, T(f) 2758 i 2760; Zoran Gvozden, T(f) 3700; Zdravko Žulj, T(f) 3640 do 3641. Vijeće napominje da sâm svjedok Zdravko Žulj nije bio žrtva premlaćivanja i da je o premlaćivanjima čuo od drugih zatočenika. Vijeće takođe napominje da je svjedok Zrinko Alvir izjavio da su se počinioci zlostavljanja izvršenih 5. augusta 1993. zvali Edin Vrban i Šaćir Duraković: T(e) 2644.

³⁶¹¹ Zrinko Alvir, T(f) 2620 do 2622; Zoran Gvozden, T(f) 3671; svjedok ZC, T(f) 3341 do 3342; Mijo Marijanović, T(f) 2759; svjedok ZB, T(f) 2990.

³⁶¹² Zrinko Alvir, T(f) 2622; Zoran Gvozden, T(f) 3671. Svjedok Tomislav Mikulić je među stražarima u Salonu namještaja, prepoznao Enesa Sijimiju koji je, prema riječima tog svjedoka, bio vojni policajac u jednoj jedinici ABiH: T(f) 4507. Enes Sijimija bio je oficir ABiH u Bugojnu: DH 51. Svjedok Z9 opisao je kako je jednom prilikom Stipicu Zelića, zapovjednika vojne policije HVO-a, koji je bio zatočen zajedno s njim, Enes Handžić, pomoćnik komandanta 307. brigade za vojnu bezbjednost, prozvao na sprat: P 391 (zapečaćen), par. 7.

³⁶¹³ Fehim Muratović, T(f) 14963 do 14964; Edib Zlotrg, T(f) 14987 i 15015; svjedok HF, T(f) 17196; DH 1392.

³⁶¹⁴ Vidi *supra*, par. 393.

Hrvata ili Srba, ili status ratnih zarobljenika.³⁶¹⁵ Dakle, sve te osobe bile su zaštićene na osnovu zakona i običaja ratovanja u smislu zajedničkog člana 3 Ženevskih konvencija.

1615. Na osnovu svega što je iznijeto, Vijeće zaključuje da su obilježja bića krivičnog djela okrutnog postupanja u Salonu namještaja za predmetni period Optužnice od 24. jula 1993. do 23. august 1993. potvrđena.

iii. Ubistvo Mladena Havraneka, paragraf 43(c)

Optužnice

1616. Svjedoci Zoran Gvozden, Mijo Marijanović, Zrinko Alvir i svjedok ZC, bivši zatočenici iz Salona namještaja, u sudnici su svjedočili o okolnostima smrti Mladena Havraneka.³⁶¹⁶ U noći 5. augusta 1993. stražari u Salonu namještaja pretukli su četiri zatočenika, nakon čega su na sprat pozvali Mladena Havraneka. Gorenavedeni zatočenici iz podruma su čuli kako Mladen Havranek jauče, urla od bola i preklinje da ga prestanu tući. Mladen Havranek nakon toga više nije bio sposoban da hoda tako da su ga zarobljenici niza stepenište odvukli do ćelije u podrumu. Mladen Havranek ubrzo je izgubio svijest, a zarobljenici su pozvali stražare u pomoć. Ambulantnim kolima Havraneka su odvezli u bolnicu. Prema onom što je čuo Mijo Marjanović, Mladen Havranek je na putu za bolnicu preminuo,³⁶¹⁷ dok je Zoran Gvozden izjavio da je Mladen Havranek bio mrtav već u ćeliji, prije nego što je stigao prijevoz za bolnicu.³⁶¹⁸

1617. Usmrćenje Mladena Havraneka premlaćivanjem potvrđeno je u izvještaju od 20. augusta 1993. koji je Senad Dautović, načelnik civilne policije u Bugojnu, naslovio na organa vojne bezbjednosti 307. brigade, a u kojem se ime Mladena Havraneka navodi na spisku pod naslovom "Hrvati nad kojima je izvršen ratni

³⁶¹⁵ Mijo Marijanović, T(f) 2754; svjedok ZB, T(f) 2989; Zrinko Alvir, T(f) 2616 do 2618; Tomislav Mikulić, T(f) 4506 do 4507; P 386 (zapečaćen), par. 17; P 442; Rudy Gerritsen, T(f) 7137; Peter Hauenstein, T(f)

³⁶¹⁶ Mijo Marijanović, T(f) 2758 do 2761; svjedok ZC, T(f) 3342 do 3343; Zoran Gvozden, T(f) 3669 do 3672; Zrinko Alvir, T(f) 2623 do 2624.

³⁶¹⁷ Mijo Marjanović, T(f) 2760 do 2761.

³⁶¹⁸ Zoran Gvozden, T(f) 3670 do 3671.

Prijevod

zločin”.³⁶¹⁹ Spisak sadrži napomenu da su Mladena Havraneka tukli i mučili do smrti. Uz tu napomenu stoji rukom dopisana opaska koja kaže: “istina”.³⁶²⁰

1618. Što se tiče uzroka smrti, u potvrdi o smrti stoji da je Mladen Havranek preminuo 5. augusta 1993. od posljedica kontuzija u predjelu glave i prsnog koša.³⁶²¹ Dana 6. augusta 1993., svjedok ZE, bivši advokat i prijatelj roditelja Mladena Havraneka, saznao je da je Mladen Havranek podlegao batinama i na sebe je preuzeo da pregleda njegov leš prije sahrane. Njegov je zaključak bio, na osnovu tog pregleda, da je pokojnik preminuo od frakture sljepoočnice.³⁶²²

1619. Što se tiče počinitelaca tog krivičnog djela, Vijeće smatra, iz razloga iznijetih u dijelu Presude u kojem se razmatraju počinioci djela okrutnog postupanja u Salonu namještaja, da nema nikakvog razloga za sumnju u to da su počinioci bili pripadnici 307. brigade uključujući pripadnike vojne policije 307. brigade.³⁶²³ Što se tiče navoda iz paragrafa 43(c) Optužnice da su počinioci ubistva Mladena Havraneka bili pripadnici vojne policije OG “Zapad”, Vijeće upućuje na zaključke sadržane u istom dijelu Presude.

1620. Što se tiče statusa Mladena Havraneka, dokazi pokazuju da je on bio vojnik HVO-a, te da ga je ABiH uhapsila 24. jula 1993. pred hotelom “Kalin”, zajedno s još nekoliko stotina vojnika HVO-a, da bi nakon toga bio zatočen u Salonu namještaja.³⁶²⁴ Mladen Havranek je, dakle, imao status ratnog zarobljenika i uživao zaštitu na osnovu zakona i običaja ratovanja u smislu zajedničkog člana 3 Ženevskih konvencija.

1621. Budući da nema sumnje o tome da je u ovom slučaju postojao element svijesti koji je uslov za ubistvo, Vijeće zaključuje da su u vezi s ubistvom Mladena Havraneka 5. augusta 1993. obilježja bića krivičnog djela potvrđena.

³⁶¹⁹ P 203. (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: “Croats against whom war crimes have been committed”.

³⁶²⁰ P 203.

³⁶²¹ P 71 (povjerljiv).

³⁶²² Svjedok ZE, T(f) 3479 do 3481 i T(e) 3479 do 3480.

³⁶²³ Vidi *supra*, par. 1613.

³⁶²⁴ P 391 (zapečaćen), par. 17; P 442.

v) Samostan u Bugojnu: okrutno postupanje sa zarobljenicima i ubistvo Marija Zrnea. Argumenti strana

1622. Tužilac tvrdi da je u periodu od 24. jula 1993. pa do početka augusta 1993. Samostan funkcionisao kao zatočenički centar pod kontrolom jedinica 3. korpusa, konkretno, 307. brigade, i da su te jedinice nad zatočenicima počinile djela okrutnog postupanja. Pored toga, tužilac tvrdi da su početkom augusta 1993. Marija Zrnu, vojnika HVO-a zatvorenog u Samostanu, vojnici ABiH odveli u Vrbanju na prisilni rad i da je on, prilikom obavljanja radnih zadataka, bio izvrgnut tako teškom zlostavljanju od strane vojnika ABiH da je podlegao batinama.³⁶²⁵ Tužilac istovremeno tvrdi da su, i pod pretpostavkom da su počinio ubistva Marija Zrne bili isključivo civili, vojnici ABiH bili dužni da spriječe civile da nad zarobljenicima pod njihovom stražom vrše radnje okrutnog postupanja.³⁶²⁶

1623. Što se tiče argumentacije tužioca u vezi s konstitutivnim elementima odgovornosti na osnovu člana 7(3) Statuta, Vijeće upućuje na odjeljak Presude pod naslovom "Opšta argumentacija strana".³⁶²⁷

1624. Kako tvrdi Hadžihasanovićeva odbrana, životni uslovi zatočenika u Samostanu bili su, s obzirom na situaciju u Bugojnu u predmetno vrijeme, zadovoljavajući, a pojave zlostavljanja bile su epizodne i rijetke.³⁶²⁸

1625. Što se tiče argumentacije Hadžihasanovićeve odbrane u pogledu konstitutivnih elemenata odgovornosti na osnovu člana 7(3) Statuta u vezi s navodima o djelima okrutnog postupanja u Samostanu, Vijeće upućuje na odjeljak Presude pod naslovom "Opšta argumentacija strana".³⁶²⁹

1626. Što se tiče navoda o ubistvu Marija Zrne, Hadžihasanovićeva odbrana tvrdi da počinioци nisu bili pod efektivnom kontrolom optuženog Hadžihasanovića budući da su počinioци zlostavljanja kojim je prouzročena smrt Marija Zrne bili civili.³⁶³⁰ Tvrdi

³⁶²⁵ Završni podnesak Tužilaštva, par. 294.

³⁶²⁶ Završni podnesak Tužilaštva, fusnota 1009.

³⁶²⁷ Vidi *supra*, par. 1572 do 1573.

³⁶²⁸ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 1053 do 1057.

³⁶²⁹ Vidi *supra*, par. 1575 do 1577.

³⁶³⁰ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 1058 i 1060.

Prijevod

se i to da optuženi Hadžihasanović nije znao za navodno ubistvo Marija Zrne³⁶³¹ i da su protiv počinitelaca tog zločina bile preduzete mjere.³⁶³²

b. Nalazi Vijeća u vezi s okrutnim postupanjem sa zarobljenicima i ubistvom Marija Zrne

i. Tok događaja u periodu od 25. jula 1993. do kraja jula 1993.

1627. Samostan u Bugojnu,³⁶³³ u kojem su se nekad nalazili osnovna škola i marksistički studijski centar služio je kao zatočenički centar, u kratkom periodu od 25. jula 1993. pa do kraja jula 1993. -.³⁶³⁴ Zatočnici su bili zatvoreni u učionicama na spratu³⁶³⁵ i u prizemlju,³⁶³⁶ kao i u podrumu zgrade.³⁶³⁷ Prema izjavama svjedoka, zarobljenici dovedeni u Samostan bili su vojnici HVO-a i civili, bosanski Hrvati, među kojima je bilo i nekoliko maloljetnika starih između 14-16 godina.³⁶³⁸ Svjedok Ivo Mršo navodi brojku od 73 zarobljenika u podrumu Samostana,³⁶³⁹ a svjedok ZR tvrdi da ih je, prilikom njegovog dolaska u Samostan, bilo dvadesetak, te između 15 i 20 zarobljenika na spratu.³⁶⁴⁰

1628. Svjedok Ivo Mršo, bivši zarobljenik Samostana, i svjedok ZR opisali su životne uslove zatočenika u podrumu Samostana. U prostoriji koja je služila kao ćelija bilo je vrlo malo svjetla.³⁶⁴¹ Što se tiče higijenskih uslova, Ivo Mršo je izjavio da je prostorija bila prljava³⁶⁴² i da su zarobljenici za obavljanje nužde imali samo jednu kantu.³⁶⁴³ Što se tiče uslova smještaja, svjedoci nisu pominjali eventualne madrace niti pokrivače, nego su izjavili da im je na raspolaganju bilo samo nekoliko

³⁶³¹ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 1060.

³⁶³² Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 1059-1060.

³⁶³³ Vidi fotografiju sadržanu u dokaznom predmetu P 56.

³⁶³⁴ Ivo Mršo, T(f) 2505; svjedok ZE, T(f) 3473; svjedok ZR, T(f) 3075.

³⁶³⁵ Svjedok ZE, T(f) 3476; Ivo Mršo, T(f) 2493.

³⁶³⁶ Svjedok ZE, T(f) 3476.

³⁶³⁷ Ivo Mršo, T(f) 2494 i 2497; svjedok ZR, T(f) 3075. Vidi fotografiju sadržanu u dokaznom predmetu P 57.

³⁶³⁸ Ivo Mršo, T(f) 2494 do 2495; svjedok ZR, T(f) 3075 do 3076. Vijeće podsjeća da je ABiH zatvorenike u Bugojnu smatrala ratnim zarobljenicima, odnosno tačnije, pripadnicima regularnih i neregularnih vojnih snaga: P 442.

³⁶³⁹ Ivo Mršo, T(f) 2494.

³⁶⁴⁰ Svjedok ZR, T(f) 3075.

³⁶⁴¹ Svjedok ZR, T(f) 3077.

³⁶⁴² Ivo Mršo, T(f) 2495.

³⁶⁴³ Ivo Mršo, T(f) 2495.

dasaka.³⁶⁴⁴ Prilikom svog obilaska Samostana, svjedok ZR je od zatočenika čuo da su gladni, a i sam je na njima vidio da su izgladnjeli.³⁶⁴⁵ Nešto kasnije, prilikom posjete jedne delegacije u kojoj su bila dva ljekara, jedan advokat, jedna redovnica i jedan svećenik, zatočenici su dobili sendviče i lijekove.³⁶⁴⁶

1629. Vijeće je saslušalo izjave ove dvojice svjedoka o fizičkom nasilju nad zarobljenicima. Na primjer, Ivo Mršo je izjavio da su prve večeri u zatočenju tri vojnika koji su bili stražari u Samostanu jednog od zatočenika, Marka Glišića, izveli iz ćelije i stali ga tući čim je prešao prag.³⁶⁴⁷ Dodao je i to da su zarobljenici, pošto se vojnici nisu potrudili da zatvore vrata ćelije, mogli da čuju udarce i jauke Marka Glišića.³⁶⁴⁸ Pored toga, svjedok ZR je izjavio da je prva stvar koju je opazio prilikom svog obilaska Samostana bilo to da svi zatočenici smješteni u podrumu imaju zavoje bilo na ruci bilo na nozi.³⁶⁴⁹ Zatim, kada je prišao jednom zarobljeniku koji je imao kontuzije na glavi, konstatovao je da su mu leđa prekrivena krvnim podlivima. Na pitanje odakle mu te ozljede, drugi zarobljenici su mu rekli da noću zatočenike nasumice tuku.³⁶⁵⁰ Takođe je konstatovao da dotični zarobljenik ne može ispravno da hoda.³⁶⁵¹

1630. Svjedok Vinko Zrno, bivši zatočenik iz Gimnazije i rođak Marija Zrne, te, u nešto manjem obimu, svjedok Ivo Mršo, u sudnici su svjedočili o okolnostima smrti Marija Zrne. Ivo Mršo je izjavio da su jednog dana u Samostanu tri vojnika tražila među zarobljenicima dobrovoljce za obavljanje nekih poslova i da je to bio razlog zbog kojeg je Mario Zrno odveden napolje.³⁶⁵² Vinko Zrno pak izjavljuje da je 30. jula 1993. deset zatočenika, među kojima je bio i on, iz Gimnazije odvedeno na groblje u selu Vrbanji gdje su morali da kopaju rake i sahranjuju leševe, te da je na groblju vidio i druge zatočenike među kojima su bili Dragan Keškić, Željko Miloš i Mario Zrno.³⁶⁵³ Izjavio je da su Marija Zrno i njega za vrijeme tog prisilnog rada naizmjenice tukli: kad bi Vinko Zrno bio na rubu da se onesvijesti od batina, oni bi

³⁶⁴⁴ Svjedok ZR, T(f) 3077.

³⁶⁴⁵ Svjedok ZR, T(f) 3076 do 3077.

³⁶⁴⁶ Ivo Mršo, T(f) 2501; svjedok ZR, T(f) 3078.

³⁶⁴⁷ Ivo Mršo, T(f) 2498 do 2499.

³⁶⁴⁸ Ivo Mršo, T(f) 2498 do 2499.

³⁶⁴⁹ Svjedok ZR, T(e) 3076 do 3077.

³⁶⁵⁰ Svjedok ZR, T(f) 3076 do 3077.

³⁶⁵¹ Svjedok ZR, T(f) 3078.

³⁶⁵² Ivo Mršo, T(f) 2504.

³⁶⁵³ Vinko Zrno, T(f) 10066.

Prijevod

stali tući Marija Zrnu i obrnuto.³⁶⁵⁴ Precizirao je i to da su zlostavljači Marija Zrnu tukli kundacima, udarali ga čizmama i kamenjem.³⁶⁵⁵ Vinko Zrno je ispričao kako su nakon tog premlaćivanja njegovog rođaka i njega ubacili u jedan kamion koji se odvezao u pravcu Gimnazije.³⁶⁵⁶

1631. U jednom razgovoru sa predstavnicima Tužilaštva obavljenom 16. februara 2004., Željko Miloš, bivši zarobljenik ABiH, izjavio je da je prilikom kopanja rovova u Crniču početkom mjeseca augusta 1993., jedan od braće Velagić, Safet ili Heko, dva puta Marija Zrnu udario lopatom i da se od tih udaraca Mario Zrno onesvijestio.³⁶⁵⁷

1632. Izjave svjedoka o tačnom vremenu smrti Marija Zrne nisu sasvim podudarne. Vinko Zrno je izjavio da je njegov rođak, prema tome što su rekli zatočenici koji su bili u istom kamionu, preminuo za vrijeme vožnje ubrzo nakon što je kamion krenuo.³⁶⁵⁸ Za razliku od toga, Ivo Mršo je izjavio da su nakon prisilnog rada Marija Zrnu vratili u Samostan i da je tada bio još živ, ali da je bio sav okrvavljen, da nije mogao stajati i da je izgledao krajnje zastrašeno.³⁶⁵⁹ Ivo Mršo je dalje pojasnio da su mu zatočenici koje su vratili u Samostan zajedno sa Marijom Zrnem ispričali da su ih odveli u selo Vrpeć ili Crniče na rad na sahranjivanju, te da su ih ondje vojnici i mještani udarali lopatama i nabacivali se na njih kamenjem.³⁶⁶⁰

ii. Okрутno postupanje, paragraf 42(g) Optužnice

1633. Vijeće smatra da su gore navedeni dokazi, svojom podudarnošću ako već ne i brojnošću, dovoljni da van razumne sumnje potvrde činjenicu da su bosanski Hrvati, civili i vojnici HVO-a za vrijeme zatočenja u Samostanu bili višekratno podvrgavani fizičkom zlostavljanju, te da su počinioci tih djela okrutnog postupanja bili pokretani namjerom da se zarobljenicima u Salonu namještaja */sic/* nanesu velike boli i patnje.

1634. Pored toga, u pogledu životnih uslova zatočenika u Samostanu, Vijeće se uvjerilo van razumne sumnje da se - unatoč posjeti gorespomenute delegacije i uprkos činjenici da je Samostan funkcionisao kao zatočenički centar samo nekoliko dana pa

³⁶⁵⁴ Vinko Zrno, T(f) 10077.

³⁶⁵⁵ Vinko Zrno, T(f) 10080.

³⁶⁵⁶ Vinko Zrno, T(f) 10053 i 10077 do 10078.

³⁶⁵⁷ DH 341.

³⁶⁵⁸ Vinko Zrno, T(f) 10077.

³⁶⁵⁹ Ivo Mršo, T(e) 2504.

³⁶⁶⁰ Ivo Mršo, T(e) 2504.

se samim tim stanje u tako kratkom vremenu nije moglo pogoršati do tragičnih razmjera, slično uslovima u drugim zatočeničkim objektima koje smo već opisali, kao npr. u Salonu namještaja ili na Stadionu "Iskre" o kojem će tek biti riječi - loši životni uslovi u kojima su držani ratni zarobljenici i civilni zatočnici, među kojima je bilo i maloljetnika, kombinovani sa nedostatnom ishranom, nepostojanjem smještajnih pogodnosti i nemogućnost pristupa adekvatnim sanitarijama, mogu smatrati radnjama okrutnog postupanja.³⁶⁶¹

1635. Što se tiče počilaca djela okrutnog postupanja u Samostanu, dok svjedok ZR u vezi sa njima nije iznio nikakve preciznije informacije,³⁶⁶² svjedok Ivo Mršo je u sudnici izjavio da je zlostavljanje Marka Glišića bilo djelo vojnika koji su bili stražari u Samostanu.³⁶⁶³ Mada Ivo Mršo nije znao kojoj su brigadi stražari u Samostanu pripadali, on je precizirao da je tokom njegovog zatočenja zarobljenike jednom prilikom obišao Enes Handžić, pomoćnik komandanta 307. brigade za vojnu bezbjednost,³⁶⁶⁴ i uvjeravao ih da nemaju razloga za strah i da će sve dobro da završi.³⁶⁶⁵ Taj iskaz, uzet zajedno s okolnošću da je 307. brigada bila jedina jedinica ABiH stacionirana u Bugojnu,³⁶⁶⁶ takvog je karaktera da se Vijeće na osnovu njega van razumne sumnje uvjerilo u to da su počiniooci djela okrutnog postupanja u Samostanu bili pripadnici 307. brigade.

1636. Što se tiče počilaca radnji okrutnog postupanja u konkretnom slučaju Marija Zrne u prilici kada su ga odveli iz Samostana, Vijeće konstatuje da su dokazi predočeni s tim u vezi protivrječni.

1637. Prvo, izjave Vinka Zrna date u sudnici su protivrječne. Sa jedne strane, na pitanje Vijeća o počiniocima radnji okrutnog postupanja izvršenim nad njegovim rođakom, on je odgovorio da su to bili četvorica ili petorica vojnika koji su nosili uniforme ABiH. Prema njegovim navodima, među njima su bili vojni policajac Safet Velagić i njegov brat Muhko Velagić, za kojeg svjedok navodi da je bio odgovorno

³⁶⁶¹ Što se tiče argumenta odbrane optuženog Hadžihasanovića u vezi sa životnim uslovima zatočenika, odnosno da je situacija u Bugojnu u vrijeme predmetnih događaja bila općenito teška, Vijeće upućuje na zaključke u dijelu Presude koji se odnosi na Salon namještaja: vidi *supra*, par. 1608-1612.

³⁶⁶² Svjedok ZR, T(f) 3076.

³⁶⁶³ Ivo Mršo, T(f) 2498 do 2499.

³⁶⁶⁴ P 912; DK 62, Prilog A / DH 776.

³⁶⁶⁵ Ivo Mršo, T(f) 2499 do 2500.

³⁶⁶⁶ Vidi *supra*, par. 393.

lice u toj grupi vojnika.³⁶⁶⁷ Naprotiv, u unakrsnom ispitivanju, odgovarajući na pitanje Hadžihasanovićeve odbrane, svjedok Vinko Zrno je izjavio:

P.: Dok ste obavljali kopanje grobova, Vas..., sa Vama je bio jedan naoružani stražar i on se prema Vama korektno ponašao. Je li tako?

O.: Tako /je/, koji je pobjegao od nas nakon pet minuta što nas je doveo.

P.: Nakon što su došli neki ljudi, desetak ili petnaest ljudi iz Vrbanje, i Vas počeli tući, Vi ste vrlo brzo zbog slabosti pali u nesvijest tako da ne znate šta se stvarno sve tamo dešavalo. Je li tako?

O.: Pa, dosta znam, dosta ne znam.³⁶⁶⁸

Zatim, takođe u unakrsnom ispitivanju, na pitanje Hadžihasanovićeve odbrane o vanpretresnim iskazima Perice Šestova, Dragana Keškića i Željka Miloša, zatočenika koji su radili zajedno s njim na spomenutom groblju i koji su svjedočili o tome što se s njim zbivalo,³⁶⁶⁹ a koje su oni dali jednom članu tima odbrane, svjedok Vinko Zrno je izjavio:

P.: Ako bih Vam ja sada rekla da je Perica Šestov u izjavi koju je dao advokatu naveo da u prvo vrijeme dok ste radili, vas su čuvala šestorica, radila..., dok ste radili vas šestorica, sa vama su bila dvojica stražara. Oni su vas - "nas pustili da mirno radimo, nisu nas provocirali, nisu maltretirali na bilo koji način, davali su nam vode, čak i cigareta." Da li bi ovakva izjava bila tačna?

O.: Ne.

P.: Ako bi Perica Šestov takođe rekao da je u vrijeme kad je došlo 14 drugih zatvorenika, među kojima je i Mario Zrno, da isto vrijeme, ili nakon toga došlo je još desetak muškaraca, Muslimana. "Među njima sam prepoznao Zijada Hodžića iz Vrbanje, čiji je otac radio na benzinskoj pumpi i Velagić Muju, koji je držao gostionicu više mlina u pravcu Gornjeg Vakufa. Tada je počelo maltretiranje. Samo nas nije maltretirao Zijad Hodžić, koji je mene poznavao jer smo radili zajedno. Možda mu je bilo neprijatno, i on se odvojio od grupe, posmatrajući šta se događa. Ja ne mogu precizno i određeno potvrditi koji su ljudi tukli Vinka i Marija, jer prisutne ljude uglavnom nisam poznavao, ili sam ih površno poznavao. Vjerujem da to može najbolje posvjedočiti onaj koji je sa njima živio u Vrbanji i koji ih mora poznavati." Da li bi ovakva izjava Perice Šestova bila tačan opis onoga što se desilo?

O.: Da, to je točan opis, zato što su oni bili okrenuti leđima. Dok su kopali nisu smjeli ni gledati, jer im je tako naređeno.

³⁶⁶⁷ Vinko Zrno, T(f) 10073 do 10075. Vinko Zrno precizira da je tri dana prije izbijanja sukoba u Bugojnu razgovarao sa Safetom Velagićem: Vinko Zrno, T(f) 10074.

³⁶⁶⁸ Vinko Zrno, T(f) 10066 do 10067. Engleski prijevod glasi, T(e) 10066: "Q. While you were digging the graves, there was an armed guard accompanying you, and he treated you fairly; is that correct? Yes, someone who fled from us five minutes after he had taken us there. Q. After 10 or 15 people from Vrbanja came and started to beat you, you soon lost consciousness, as you were weak, so you were in fact not really aware of what actually happened there; is that correct? A. Well, I know quite a few things and there are quite a few things that I don't know."

³⁶⁶⁹ Vinko Zrno, T(f) 10082.

Zatim, povodom vanpretresnog iskaza Dragana Keškića:

P.: Ako je, gospodine Zrno, o istom događaju Dragan Keškić rekao slijedeće: “Na tim asanacijama terena pripadnika muslimanske vojske i njihovih civila koji su stradali u sukobima, normalno to je bilo područje ratnog dejstva gdje su vatreno..., gdje se vatreno djelovalo, gdje se nije moglo tačno znati ko je civil, ko je vojnik, ko puca, ko ne puca, bili su slani naši ljudi. Jedan od njih je pokojni Zrno Mario, koji je na području Crnica prilikom zakopavanja i iskopavanja njihovih grobova, kako oni kažu “mezarijeva” za svoje poginule bio baš ubijen lopatama, motikama i ostalim stvarima koji su se našli pri ruci tim ljudima koji su tu bili. Znači, bitno je da brigadni policajac koji je tu bio, koji nas je, /koji/ su nas čuvali, jednostavno nisu mogli pružiti nikakvu zaštitu a Marija Zrnu je tukao svako. Od ovih žena koje su dolazile, od nena, starih ljudi, ljutih na smrt svojih bližnjih.³⁶⁷⁰ Da li bi ovo svjedočenje Keškić Dragana bio opis događaja na groblju Crniče?

O.: Da.

[...]

Najzad, o izjavi Željka Miloša:

P.: Ako je Željko Miloš tužiocu dana 16. februara 2004. godine u 10 sati izjavio: Dok je gospodin Miloš kopao grobove u Crnicama početkom avgusta '93. kao zatvorenik Armije Bosne i Hercegovine, jedan od dvojice braće, a radi se o braći Velagićima, Safet Velagić, Heko Velagić. Znači, jedan od dvojice braće je udario dva puta zatvorenika Marka Zrnu lopatom. Napad je onesvijestio Ma..., gospodina Zrnu, rekao je Miloš, i gospodin Zrno se nije vratio nazad sa gospodinom Milošem i ostalim zatvorenicima u salon namještaja gdje je bio prije smješten. Braća koje je imenovao Željko Miloš, su Safet Velagić, Heko Velagić, obojica bosanski Muslimani. Obojica su bili civili, rekao je Miloš, i na groblju su prisustvovali sahrani umrlih. Da li bi ova izjava Željka Miloša takođe bio tačan opis događaja?

O.: Gospodin Muhko Velagić je bio u uniformi Armije Bosne i Hercegovine. To ja tvrdim i garantiram.³⁶⁷¹

1638. Iz tih izjava proizlazi sljedeće. Prvo, čini se da je, u trenutku kada je Vinko Zrno već bio na prisilnom radu na groblju, stigla nova grupa zarobljenika u kojoj je bio Mario Zrno. Zatim, iskaz upućuje na to da su muškarci i žene koji su bili na groblju stali tući zarobljenike, a među njima i Marija Zrnu. Međutim, svjedok je potvrdio da Perica Šestov i drugi zarobljenici nisu mogli tačno da vide ko je udarao Marija i Vinka Zrnu jer im je bilo zapovjedbno da se, dok kopaju rake, okrenu leđima prema stražarima. Najzad, taj iskaz upućuje i na to da su se na tom mjestu u trenutku predmetnih događaja nalazili jedan ili više policajaca čiji je zadatak bio da čuvaju zatočenike, ali da oni nisu učinili ništa u tom smislu.

³⁶⁷⁰ Vinko Zrno, T(f) 10084. Engleski prijevod glasi: T(e) 10084: “So what is important is that the brigade policeman who was there and who were supposed to guard us simply could not offer us any protection. And Mario Zrno was beaten by everybody, by the women who arrived there, by grandmothers, by the elderly who were grieving the deaths of their close family.”

³⁶⁷¹ Vinko Zrno, T(f) 10082 do 10085.

1639. Zatim, svjedok Tomislav Mikulić, bivši zarobljenik iz Salona namještaja, izjavio je da su ga 1. augusta 1993. iz Salona namještaja odveli u selo Crniče na kopanje grobova i da je, nakon što su izvršili taj zadatak, njega i još tri zarobljenika u Vrbanju odveo izvjesni Velagić koji je, po njegovim riječima, bio pripadnik vojne policije ABiH i rođak Muhka Velagića.³⁶⁷²

1640. Pored toga, kako je već navedeno, u razgovoru sa Tužilaštvom 16. februara 2004., Željko Miloš je izjavio da su počinioci tih radnji okrutnog postupanja, braća Safet i Heko Velagić, bili civili, bosanski Muslimani, koji su prisustvovali sahranu na groblju u Crniču.³⁶⁷³ Međutim, u razgovoru sa Tužilaštvom obavljenom 17. aprila 2000., Željko Miloš je izjavio da je Safet Velagić, kada ga je on vidio na groblju u Crniču u trenutku prelaćivanja na smrt Marija Zrne, nosio uniformu pripadnika ABiH.³⁶⁷⁴

1641. Najzad, svjedok Ivo Mršo, bivši zarobljenik iz Samostana, izjavio je da su mu zatočenici vraćeni u Samostan zajedno sa Marijom Zrnom ispričali da su ih odveli u Vrpeć ili u Crniče na sahranjivanje mrtvih i da su ih ondje vojnici i mještani udarali lopatama i nabacivali se na njih kamenjem.³⁶⁷⁵

1642. U svjetlu tih protivrječnih dokaza, Vijeće smatra da ostaje sumnja u pogledu pitanja da li su počinioci radnji okrutnog postupanja nad Mariom Zrnom i Vinkom Zrnom bili civili ili vojnici. Gore navedeni dokazi o tome nepodudarni su i u njima se ne navodi precizno da li su predmetna prelaćivanja bila djelo isključivo mještana ili isključivo vojnih policajaca koji su se nalazili na licu mjesta, ili su možda bila djelo i mještana i vojnih policajaca. Naime, i pod pretpostavkom da su žrtve tukli Muhko i Safet Velagić, Vijeće nije steklo dovoljno jasan uvid u to da li su Muhko i Safet Velagić u trenutku kada je ovaj zločin počinjen bili u sastavu vojne policije 307. brigade. Shodno tome, Vijeće ne može da zaključi van razumne sumnje da su djela okrutnog postupanja nad Mariom Zrnom počinili pripadnici 307. brigade.

1643. U svjetlu gore navedenih iskaza svjedoka, a naročito iskaza Vinka Zrna, te pod pretpostavkom da je predmetno okrutno postupanje bilo djelo isključivo civila, Vijeće bi imalo osnova da smatra da su, time što nisu intervenisali kako bi civile spriječili u

³⁶⁷² Tomislav Mikulić, T(f) 4511 do 4514.

³⁶⁷³ DH 341.

³⁶⁷⁴ DH 341.

³⁶⁷⁵ Ivo Mršo, T(e) 2504.

tim radnjama okrutnog postupanja, budući da im je dužnost bila da zarobljenike koje su čuvali štite, stražari prisutni na poprištu u trenutku djela u znatnoj mjeri omogućili i ohrabрили počinjenje tih krivičnih djela. Međutim, kako je naznačeno u prethodnom paragrafu, predočeni dokazi ne omogućuju da se potvrdi da su stražari zaista imali mogućnost da Marija Zrnu zaštite od udaraca civila. Stoga, u pogledu oblika odgovornosti koji valja pripisati u ovom slučaju ne može da se donese nikakav zaključak.

1644. Što se tiče statusa žrtava, Vijeće konstatuje da one nisu neposredno učestvovalе u neprijateljstvima. Naime, dokazi uvršteni u spis pokazuju da su uhapšene osobe koje su bile smještene u Samostan bile bosanski Hrvati, civili i ratni zarobljenici.³⁶⁷⁶ Dakle, svi oni bili su osobe zaštićene na osnovu zakona i običaja ratovanja u smislu zajedničkog člana 3 Ženevskih konvencija.

1645. Na osnovu svega što je iznijeto, Vijeće smatra da su obilježja bića krivičnog djela okrutnog postupanja izvršenog nad civilima bosanskim Hrvatima i ratnim zarobljenicima zatočenima u Samostanu, za predmetni period od 25. jula 1993. pa do kraja jula 1993. godine, potvrđena. Međutim, Vijeće smatra da nije potvrđeno van razumne sumnje da su počinioци djela okrutnog postupanja nad zarobljenicima koji su odvedeni iz Samostana bili pripadnici 307. brigade, te da nije potvrđeno da su stražari iz 307. brigade prisutni na mjestu djela imali mogućnost da spriječe počinjenje predmetnih krivičnih djela.

iii. Ubistvo Marija Zrne, paragraf 43(d) Optužnice

1646. Na osnovu gore prenesenih iskaza svjedoka Ive Mrše i Vinka Zrne, kao i izjave Željka Miloša date Tužilaštvu, može se utvrditi da je Mario Zrno podlegao batinama koje je dobio van Samostana. Usmrćenje Marija Zrne premlaćivanjem potvrđuje i izvještaj koji je Senad Dautović, načelnik civilne policije u Bugojnu, 20. augusta 1993. uputio upravo organu vojne bezbjednosti 307. brigade, a u kojem se ime Marija Zrne navodi na spisku pod naslovom "Hrvati nad kojima je izvršen ratni

³⁶⁷⁶ Ivo Mršo, T(f) 2494 do 2495; svjedok ZR, T(f) 3075 do 3076; P 203.

Prijevod

zločin”.³⁶⁷⁷ Na spisku se navodi da su Marija Zrnu tukli i mučili do smrti. U rukom dopisanoj opasci kaže se da je to “istina”.³⁶⁷⁸

1647. Što se tiče počinitelaca ovog krivičnog djela, Vijeće upućuje na svoje zaključke iznijete u dijelu Presude u kojem se razmatraju djela okrutnog postupanja sa zatočenicima počinjenim van Samostana i zaključuje da nije dokazano van razumne sumnje da su za smrt Marija Zrne odgovorni pripadnici 307. brigade.

1648. Vijeće napominje da se iskazi svjedoka u pogledu datuma smrti Marija Zrne razlikuju. Dok Željko Miloš u svojoj izjavi događaj smješta u početak augusta 1993.,³⁶⁷⁹ iskazi Vinka Zrne i Ive Mrše sugerišu naprotiv da je Mario Zrno preminuo 30. jula 1993. odnosno, u svakom slučaju, krajem jula 1993. godine.³⁶⁸⁰

1649. Što se tiče statusa žrtve, Vijeće konstatuje da je Željko Miloš u svojoj izjavi Tužilaštvu iznio da je Mario Zrno bio vojnik HVO-a.³⁶⁸¹ Pored toga, Vijeće napominje da ga je ABiH smatrala ratnim zarobljenikom.³⁶⁸² Vijeće je mišljenja da je samom činjenicom zatočenja Mario Zrno stekao status ratnog zarobljenika, te zaključuje da je imao status osobe zaštićene na osnovu zakona i običaja ratovanja u smislu zajedničkog člana 3 Ženevskih konvencija.

1650. Budući da nema nikakve sumnje u to da je u predmetnom krivičnom djelu ubistva bio postojao element namjere, Vijeće smatra da su obilježja bića krivičnog djela ubistva ratnog zarobljenika Marija Zrne potvrđena van razumne sumnje. Međutim, Vijeće smatra da nije dokazano van razumne sumnje da su počinioci ubistva Marija Zrne bili pripadnici 307. brigade, te da nije potvrđeno da su stražari iz sastava 307. brigade prisutni na mjestu događaja imali mogućnost da spriječe počinjenje predmetnog krivičnog djela.

³⁶⁷⁷ P 203. (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: “Croats against whom war crimes have been committed”.

³⁶⁷⁸ P 203. Vijeće međutim napominje da se u tom dokumentu navodi kako je na sastanku održanom. 19. augusta 1993., kojem su prisustvovali opštinski javni tužilac i posmatrači Evropske zajednice, na kraju zaključeno da inkriminisane radnje sa predmetnog spiska ne predstavljaju ratne zločine, nego da se radi o nasilnim postupcima pojedinaca.

³⁶⁷⁹ DH 341.

³⁶⁸⁰ Vinko Zrno, T(f) 10066. Svjedok Ivo Mršo pak nije precizirao datum, ali iz njegove izjave proizlazi da su se događaji o kojima je riječ zbili u vrijeme kada je on bio zatočen u Samostanu, odnosno približno između 25. jula 1993. i 30. jula 1993.: T(f) 2485, 2492 do 2493 i 2505.

³⁶⁸¹ DH 341.

³⁶⁸² P 203.

vi) Gimnazijaa. Argumenti strana

1651. Tužilac tvrdi da je Gimnazija kao zatočenički centar služila u periodu od 18. jula 1993. do 13. oktobra 1993., a da su stražarsko osoblje u njoj bili vojnici 307. brigade.³⁶⁸³ Tvrdi se i to da su pripadnici te jedinice nad zarobljenicima zatočenim u Gimnaziji vršili teško zlostavljanje, te da su životni uslovi zatočenika u tom objektu bili nezadovoljavajući.³⁶⁸⁴

1652. Što se tiče argumentacije tužioca u vezi s konstitutivnim elementima odgovornosti na osnovu člana 7(3) Statuta, Vijeće upućuje na odjeljak Presude pod naslovom “Opšta argumentacija strana”.³⁶⁸⁵

1653. Hadžihasanovićeva odbrana tvrdi da su životni uslovi zatočenika u Gimnaziji bili zadovoljavajući s obzirom na situaciju u Bugojnu u predmetno vrijeme, te da su pojave zlostavljanja bile epizodne i rijetke.³⁶⁸⁶

1654. Što se tiče argumentacije Hadžihasanovićeve odbrane u vezi s konstitutivnim elementima odgovornosti na osnovu člana 7(3) Statuta, Vijeće upućuje na odjeljak Presude pod naslovom “Opšta argumentacija strana”.³⁶⁸⁷

b. Nalazi Vijeća u vezi s okrutnim postupanjem počinjenim u Gimnazijii. Tok događaja u periodu od 18. jula 1993. do 8. oktobra 1993.

1655. Gimnazija,³⁶⁸⁸ preciznije gimnazija “Mahmut Bušatlija”,³⁶⁸⁹ srednja je škola koja se nalazi blizu starog centra Bugojna.³⁶⁹⁰ U periodu od 18. jula 1993. do 8.

³⁶⁸³ Završni podnesak Tužilaštva, par. 293.

³⁶⁸⁴ Završni podnesak Tužilaštva, par. 293.

³⁶⁸⁵ Vidi *supra*, par. 1572-1573.

³⁶⁸⁶ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 1053-1057.

³⁶⁸⁷ Vidi *supra*, par. 1575-1577.

³⁶⁸⁸ Vidi fotografiju sadržanu u dokaznom predmetu P 58.

³⁶⁸⁹ Svjedok ZH, T(f) 3731; Tomislav Mikulić, T(f) 4498, 4501 do 4503; Ivo Mršo, T(f) 2507.

³⁶⁹⁰ Rudy Gerritsen, T(f) 7138.

oktobra 1993.,³⁶⁹¹ u tri ćelije u podrumu Gimnazije bilo je zatvoreno više od stotinjak zatočenika,³⁶⁹² njih od 35 do 50 u jednoj ćeliji.³⁶⁹³

1656. Prema izjavama više svjedoka, upravno i stražarsko osoblje u Gimnaziji činili su pripadnici jedinice vojne policije ABiH u Bugojnu.³⁶⁹⁴ Svjedok Tomislav Mikulić je precizirao da su posrijedi bili pripadnici vojne policije 307. brigade.³⁶⁹⁵ Tri svjedoka su navela da je zapovjednik straže u Gimnaziji bio Nijaz Bevrnja, član komande vojne policije koja je imala kontrolu nad Gimnazijom.³⁶⁹⁶

1657. Zatočenici smješteni u Gimnaziji bili su vojnici HVO-a koje je ABiH zarobila ili koji su se predali ABiH u borbama, ali i civili, bosanski Hrvati,³⁶⁹⁷ među kojima su bile i najmanje dvije žene.³⁶⁹⁸

1658. Bivši zatočenici iz Gimnazije govorili su o životnim uslovima zatočenika u podrumskim ćelijama zgrade. U svakoj ćeliji, u prostorijama dimenzija od 3 x 3 metra, pa do najviše 3 x 8 metara,³⁶⁹⁹ bilo je zatvoreno od 35 do 50 zatočenika tako da

³⁶⁹¹ Svjedoci Zoran Gvozden i Mijo Marijanović bili su među prvim zatočenicima dovođenim u Gimnaziju počevši od 18. jula 1993., dok je svjedok ZH bio jedan od 39 zarobljenika držanih u Gimnaziji koji su svi 8. oktobra 1993. bili odvedeni na stadion "Iskre": Zoran Gvozden, T(f) 3655; Mijo Marijanović, T(f) 2744; svjedok ZH, T(f) 3748 i 3755 do 3756. U jednom dopisu od 12. oktobra 1993., Senad Dautović, načelnik civilne policije u Bugojnu, informisao je Komitet za društvene djelatnosti, Odjeljenje za odgoj i obrazovanje Opštinskog štaba odbrane u Bugojnu da će 14. oktobra 1993. MUP preseliti u zgradu Gimnazije: DH 53.

³⁶⁹² Vidi fotografije sadržane u dokaznim predmetima P 59 i P 64.

³⁶⁹³ Mijo Marijanović, T(f) 2745 do 2746; Ivo Mršo, T(f) 2507 do 2508; svjedok ZE, T(f) 3473; Zoran Gvozden, T(f) 3657 i 3691; svjedok ZH, T(f) 3744 do 3748; Vinko Zrno, T(f) 10049 do 10050; svjedok ZC, T(f) 3324 do 3325; svjedok ZB, T(f) 2978. Vijeće napominje da su dva svjedoka izjavila da su u jednom kraćem periodu bili zatvoreni na spratu u fiskulturnoj sali Gimnazije gdje su, kako se činilo, uslovi bili donekle bolji: svjedok ZB, T(f) 2978 do 2979 i 3026 do 3027; Vinko Zrno, T(f) 10051.

³⁶⁹⁴ Svjedok ZH, T(f) 3750 i 3754; Vinko Zrno, T(f) 10065; svjedok ZC, T(f) 3324; P 391 (zapečaćen), par. 2-3.

³⁶⁹⁵ Tomislav Mikulić, T(e) 4501 do 4506. Vijeće napominje da je svjedok Tomislav Mikulić vidio da stražari u Gimnaziji na uniformama imaju oznake 307. brigade i vojne policije 307. brigade: T(f) 4506.

³⁶⁹⁶ Vinko Zrno, T(f) 10065; Tomislav Mikulić, T(f) 4500 do 4503; svjedok ZH, T(f) 3737 do 3738 i 3750. Vijeće napominje da je svjedok ZH precizirao da je Nijaz Bevrnja bio pomoćnik Besima Hodžića, koji je pak bio zapovjednik jedinice vojne policije koja je kontrolisala Gimnaziju: svjedok ZH, T(f) 3737 do 3738, 3750, 3754 i 3777; P 391 (zapečaćen), par. 3. Vijeće takođe napominje da je odbrana optuženog Hadžihasanovića svjedoku Tomislavu Mikuliću u unakrsnom ispitivanju postavila pitanje da li znao da je Nijaz Bevrnja bio zapovjednik specijalnih snaga rezervnog sastava civilne policije u Bugojnu. Svjedok Tomislav Mikulić je odgovorio da ne zna: T(e) 4532.

³⁶⁹⁷ Zoran Gvozden, T(f) 3658; svjedok ZB, T(f) 2978 i 3026; Tomislav Mikulić, T(f) 4502. Vijeće podsjeća da je ABiH zatvorenike u Bugojnu smatrao ratnim zarobljenicima, odnosno tačnije, pripadnicima regularnih i neregularnih vojnih snaga: P 442.

³⁶⁹⁸ Mijo Marijanović, T(f) 2745; Vinko Zrno, T(f) 10049 do 10050; svjedok ZH, T(f) 3746; Ivo Mršo, T(f) 2508.

³⁶⁹⁹ Posrijedi su bile supruga i kćerka svjedoka Mije Marijanovića: Mijo Marijanović, T(f) 2745; svjedok ZH, T(f) 3744 do 3746; Vinko Zrno, T(f) 10049 do 10050; svjedok ZC, T(f) 3325; Ivo Mršo, T(f) 2508 i 2511.

se zatočenicima nisu mogli ispružiti i leći, nego su morali da spavaju sjedeći, skvrčenih nogu.³⁷⁰⁰ Čelije nisu imale ni prozore ni bilo kakav drugi izvor svjetla, što znači da su zatočenicima boravili u tami.³⁷⁰¹ Uprkos visokim ljetnim temperaturama, nije postojala nikakva ventilacija.³⁷⁰²

1659. Što se tiče higijenskih uslova, neki od bivših zatočenika su izjavili da je pristup nužnicima bio ograničen,³⁷⁰³ dok su drugi opisali da im je u ćeliji za te higijenske potrebe na raspolaganje stavljena kanta.³⁷⁰⁴ Zatočenicima su dobivali veoma malo vode za pranje ili je uopšte nisu dobivali i nisu imali pristup mokrom čvoru.³⁷⁰⁵ Jedan je svjedok prostorije opisao kao vrlo prljave.³⁷⁰⁶

1660. Što se tiče ishrane, svi su se svjedoci listom žalili da nisu dobivali dovoljno hrane.³⁷⁰⁷ Prvih dana nakon hapšenja 18. jula 1993. zatočenicima su svaki dan dobivali nekoliko vekni hljeba koje su se dijelile na četrdesetak zatočenika.³⁷⁰⁸ Svjedok Mijo Marijanović, međutim, izjavio je da nije dobio nikakvu hranu tokom nekoliko dana zatočenja.³⁷⁰⁹ Prema izjavama svjedoka ZC i Zorana Gvozdena, nakon nekoliko dana ishrana se donekle poboljšala utoliko što se zatočenicima, pored hljeba, davao i drugi "obrok" koji se sastojao od čorbe u kojoj je bilo nešto boranije.³⁷¹⁰ Za razliku od njega, svjedok Vinko Zrno, koji je u Gimnaziju doveden 23. jula 1993., izjavio je da se hrana dijelila samo jednom na dan i samo zatočenicima koji su se usuđivali izaći iz ćelije. Objasnio je da on tri dana nije htio da izađe iz ćelije jer se bojava batina. Nakon ta tri dana, pregledao je i uspio da pojede komad kruha i nešto tjestenine.³⁷¹¹

³⁷⁰⁰ Tomislav Mikulić, T(f) 4500; Zoran Gvozden, T(f) 3657 do 3658; svjedok ZC, T(f) 3325; Ivo Mršo, T(f) 2508.

³⁷⁰¹ Svjedok ZC, T(f) 3325 do 3326; Zoran Gvozden, T(f) 3657; Mijo Marijanović, T(f) 2746.

³⁷⁰² Svjedok ZH, T(f) 3744 i 3748; Mijo Marijanović, T(f) 2747; Zoran Gvozden T(f) 3657; Vinko Zrno, T(f) 10049. Vijeće napominje da je, prema izjavama svjedoka Ive Mrše, prozorčić u podrumu bio zakovan daskama: T(f) 2508.

³⁷⁰³ Zoran Gvozden, T(f) 3657, 3691 do 3692; svjedok ZC, T(f) 3327.

³⁷⁰⁴ Vinko Zrno, T(f) 10049 do 10050; svjedok ZC, T(f) 3327. Vijeće napominje da su svjedoci Mijo Marijanović i Ivo Mršo izjavili na nužnika nije bilo: Mijo Marijanović, T(f) 2747; Ivo Mršo, T(f) 2508.

³⁷⁰⁵ Mijo Marijanović, T(f) 2747; Ivo Mršo, T(f) 2508.

³⁷⁰⁶ Ivo Mršo, T(f) 2508.

³⁷⁰⁷ Svjedok ZC, T(f) 3726 do 3727; Mijo Marijanović, T(f) 2747; Zoran Gvozden, T(f) 3658 i 3689.

³⁷⁰⁸ Svjedok ZC, T(f) 3326 do 3327; Zoran Gvozden, T(f) 3658.

³⁷⁰⁹ Mijo Marijanović, T(f) 2747.

³⁷¹⁰ Svjedok ZC, T(f) 3326 do 3327; Zoran Gvozden, T(f) 3658.

³⁷¹¹ Vinko Zrno, T(f) 10049 do 10050. Svjedok ZH je iznio da je od 30. ili 31. augusta 1993. pa do 8. oktobra 1993., uprkos vrućini, nekih četrdesetak zatočenika u njegovoj ćeliji dobivalo četiri i po litre vode za period od 24 sata. Opisao je da su zatvorenici vodu dijelili među sobom na sljedeći način: jednu i po litru davali su jednom zatočeniku koji je bio dijabetičar, drugu litru i po zatočeniku kojeg su tukli, a vodom iz treće boce vlažili su si usne i usta kako im usne ne bi od žeđi ispucale: T(f) 3748 do 3749.

Neki svjedoci izjavili su da se voda dijelila po nahođenju stražara,³⁷¹² dok iz izjava svjedoka Zorana Gvozdena proizlazi da su zatočenici, ako se uzme u obzir vrućina, dobivali dovoljne količine vode.³⁷¹³

1661. Najzad, svjedok Zoran Gvozden je opisao kako je za vrijeme svog zatočenja bio odvezen u ratnu bolnicu u Bugojnu i primoran da daje krv jer je imao istu krvnu grupu kao i jedan ranjeni vojni policajac ABiH.³⁷¹⁴

1662. Najzad, bivši zatočenici iz Gimnazije u sudnici su opisivali fizičko nasilje kojem su zarobljenici zatvoreni u podrumu bili podvrgnuti prilikom dolaska u Gimnaziju, odnosno tokom zatočenja u Gimnaziji. Na primjer, svjedok ZH je ispričovijedao kako su ga vojnici ABiH 23. jula 1993. - istoga dana kad je uhapšen - odveli u Gimnaziju. Kada su ga uveli u predvorje Gimnazije, vojnici ABiH, poredani sa dvije strane predvorja i sa puškama u rukama, stali su ga udarati kundacima. Nakon jednog udarca nogom u stomak, srušio se na zemlju, da bi ga zasuli udarcima nogu u predio desnog bubrega. Nakon toga je izgubio svijest. Svjedok ZC precizira da je nekoliko dana nakon tog premlaćivanja mokrio krv.³⁷¹⁵ Svjedok ZB je iznio da je prilikom dolaska u Gimnaziju 25. jula 1993. bio metom premlaćivanja koje je bilo vrlo slično onome koje je opisao svjedok ZH.³⁷¹⁶

1663. Pored toga, bivši zatočenici su opisali da su, tokom zatočenja, stražari često ulazili u ćelije, da bi prozvali jedno ili dva imena zatočenika i te ljude odveli na sprat, u jednu od prostorija ili u fiskulturnu salu Gimnazije, i ondje ih tukli.³⁷¹⁷ Na taj način, tumači svjedok Mijo Marijanović, od kraja jula do početka augusta 1993. on je dva puta bio odveden na premlaćivanje u nastavničku zbornicu. Prilikom premlaćivanja vojnici ABiH služili su se pesnicama, te drvenim i gumenim palicama. On je na taj način bio izudaran po prsima, leđima i stomaku.³⁷¹⁸

³⁷¹² Svjedok ZC, T(f) 3327; Mijo Marijanović, T(f) 2747.

³⁷¹³ Zoran Gvozden, T(f) 3691.

³⁷¹⁴ Zoran Gvozden, T(f) 3662 do 3663. Vijeće napominje da je svjedok ZH izjavio da su u periodu kad je bio po drugi put zatočen, odnosno od 30. ili 31. augusta 1993. pa do 8. oktobra 1993., životni uslovi bili identični kao i za vrijeme njegovog prvog zatočenja, tj. u periodu od 23. jula 1993. do 31. jula 1993.: T(f) 3746 do 3748.

³⁷¹⁵ Svjedok ZH, T(f) 3738 do 3741.

³⁷¹⁶ Svjedok ZB, T(f) 3026. Svjedok ZB izjavio je i to da su ga kasnije odveli u fiskulturnu salu Gimnazije, te da su ga tamo tukli metalnom šipkom i udarali po leđima.

³⁷¹⁷ Svjedok ZH, T(f) 3749 do 3753; Vinko Zrno, T(f) 10050 do 10051; Mijo Marijanović, T(f) 2747. Vidi fotografiju sadržanu u dokaznom predmetu P 78.

³⁷¹⁸ Mijo Marijanović, T(f) 2747 do 2749.

1664. Više je svjedoka izjavilo da su se čuli jauci zarobljenika koje su tukli, te da su se na tijelima zatočenika koji su se vraćali sa sprata vidjeli tragovi zlostavljanja.³⁷¹⁹ Svjedoci su saglasni u izjavama da su naročito često i žestoko bili zlostavljani Franjo Jezidić, Vinko Ivković, Mario Subašić i Goran Rajić.³⁷²⁰ Na primjer, svjedok Vinko Zrno opisuje da su jednom prilikom Marija Subašića tako silovito gurnuli niza spetenice da se srušio na zemlju. Vidio je kako je Mariju Subašiću ispalo oko iz duplje i da mu je lice bilo svo u krvi.³⁷²¹

1665. Svjedok ZH izjavljuje da je 17. septembra 1993. ponovno bio premlaćen. Nakon što su ga odveli u fiskulturnu salu Gimnazije, vojnici ABiH kablovima su ga izudarali po prsima, leđima i bubrezima, a premlaćivanje je trajalo od 10 do 15 minuta. Tom prilikom je primijetio da su pod i zidovi fiskulturne sale poprskani krvlju što je za njega nedvosmisleno govorilo što se u toj Sali dotad događalo.³⁷²²

1666. Svjedok ZH je precizirao da su posljedice tog fizičkog zlostavljanja koje je doživio u Gimnaziji bile jedna polomljena ključna kost, 60-postotno oštećenje desnog bubrega, te dvije hernije na stomaku zbog kojih je morao da se podvrgne hirurškim zahvatima.³⁷²³

1667. Dana 28. jula 1993. Gimnaziju su obišli svjedoci Rudy Gerritsen i Peter Hauenstein, posmatrači PMEZ-a.³⁷²⁴ Za razliku od Rudyja Gerritsena koji je izjavio samo to da su životni uslovi zatočenika u Gimnaziji naizgled bili bolji nego u Salonu namještaja,³⁷²⁵ Peter Hauenstein je rekao da mu se činilo da se sa zarobljenicima koje je vidio u Gimnaziji bolje postupa, da imaju dovoljno prostora i pokrivača.³⁷²⁶

1668. Što se pak tiče svjedoka ZR, on je tri puta dolazio u Gimnaziju kako bi obišao zarobljenike, ali je ta njegova namjera dva puta bila osujećena. Kada mu je dozvoljeno da uđe u Gimnaziju, među zarobljenicima je vidio Dragana Erkapića, zapovjednika 2. bojne HVO-a. Erkapić mu je između ostalog rekao da su zarobljenici natrpani u jednu ćeliju u kojoj nema svjetla, da je u ćeliji nepodnošljivo vruće i da

³⁷¹⁹ Tomislav Mikulić, T(f) 4504 do 4405; svjedok ZH, T(f) 3749; Vinko Zrno, T(f) 10050; svjedok ZC, T(f) 3327 do 3329.

³⁷²⁰ Zoran Gvozden, T(f) 3659; svjedok ZH, T(f) 3749 do 3750; svjedok ZC, T(f) 3327 do 3328; Vinko Zrno, T(f) 10051; Tomislav Mikulić, T(f) 4504.

³⁷²¹ Vinko Zrno, T(e) 10051.

³⁷²² Svjedok ZH, T(f) 3750 do 3752.

³⁷²³ Svjedok ZH, T(f) 3739 do 3740.

³⁷²⁴ DH 170.6; Rudy Gerritsen, T(f) 7134 do 7137; Peter Hauenstein, T(f) 7607 do 7609.

³⁷²⁵ Rudy Gerritsen, T(f) 7138 do 7139 i 7164.

³⁷²⁶ Peter Hauenstein, T(f) 7605 do 7606.

zarobljenici gladuju. Ispričao mu je i to da zatočenici, kada ih izvode jedan muslimanski stražar poznat pod imenom “Šabić” i njegovi ljudi, dobivaju teške batine.³⁷²⁷

ii. Okrutno postupanje, paragraf 42(g) Optužnice

1669. Na osnovu pažljivog ispitivanja brojnih gore navedenih iskaza svjedoka i dokumenata, Vijeće se uvjerilo van razumne sumnje da su nad zarobljenicima zatočenim u podrumu Gimnazije izvršene višestruke radnje teškog fizičkog nasilja, da su te radnje bile namjerne, te da su njima prouzročene velike patnje odnosno tjelesne i duševne boli.

1670. Pored toga, Vijeće je saslušalo iskaze većeg broja svjedoka koji su opisivali bijedne uslove u kojima su boravili zatočenici zatvoreni u podrumu Gimnazije. Na osnovu tih iskaza Vijeće konstatuje da su ćelije u podrumu Gimnazije bile pretrpane, da je ishrana bila nedovoljna i loša, da je pristup nužnicima u Gimnaziji zatočenicima bio ograničavan bez opravdanog razloga, te da zatočenici nisu imali svjetlo ni ventilaciju. Po mišljenju Vijeća, sve navedeno ne ostavlja nikakvu sumnju o tome da se, uzeti zajedno, takvi životni uslovi zatočenika, koji ne odgovaraju ni minimalnim zahtjevima, moraju smatrati teškim napadom na ljudsko dostojanstvo tih muškaraca i žena.³⁷²⁸

1671. Što se tiče iskaza svjedoka Petera Hauensteina i Rudyja Gerritsena, te činjenice da su u izvještaju koji su oni sastavili nakon svog obilaska Gimnazije uslove života zatočenika opisali kao dobre, Vijeće je mišljenja da u njima sadržane informacije o Gimnaziji imaju manju dokaznu vrijednost od preciznih informacija koje potiču od bivših zatočenika Gimnazije i svjedoka ZR, koji su svi saglasni u tome da su životni uslovi zatočenika u Gimnaziji bili više nego nezadovoljavajući.

1672. Što se tiče počinitelaca tih zlostavljanja, jedan je svjedok izjavio da je Nijaz Bevrnja, član komande vojne policije koja je imala kontrolu nad Gimnazijom,³⁷²⁹

³⁷²⁷ Svjedok ZR, T(e) 3077 do 3081.

³⁷²⁸ Što se tiče argumenta odbrane optuženog Hadžihasanovića u vezi sa životnim uslovima zatočenika, odnosno da je u vrijeme predmetnih događaja situacija u Bugojnu bila općenito loša, Vijeće upućuje na svoje zaključke o istom pitanju iznijete u dijelu Presude koji se odnosi na Salon namještaja: vidi *supra*, par. 1608 do 1612.

³⁷²⁹ Vinko Zrno, T(f) 10065; Tomislav Mikulić, T(f) 4500 do 4503; svjedok ZH, T(f) 3737 do 3738 i 3750. Vijeće napominje da je svjedok ZH precizirao da je Nijaz Bevrnja bio pomoćnik Besima Hodžića, koji je bio zapovjednik jedinice vojne policije koja je kontrolisala Gimnaziju: svjedok ZH, T(f) 3737 do 3738, 3750, 3754 i 3777; P 391 (zapečaćen), par. 3. Vijeće takođe napominje da je

Prijevod

učestvovao u prelaćivanju zatočenika u Gimnaziji.³⁷³⁰ Jedan drugi svjedok je izjavio da je u trenutku kada je dolazio svijesti nakon batina koje je dobio ondje bio prisutan Nijaz Bevrnja.³⁷³¹ Više svjedoka je izjavilo da su nasilje nad njima vršili vojnici ABiH odjeveni u uniforme.³⁷³² Te izjave, uzete zajedno sa nalazom da je Gimnazijom upravljala i straže u njoj obezbjeđivala jedna jedinica vojne policije ABiH,³⁷³³ sa jedne strane, te, sa druge strane, utvrđena činjenica da je 307. brigada uključujući i vojnu policiju 307. brigade, bila jedina jedinica ABiH stacionirana u Bugojnu,³⁷³⁴ ne ostavljaju nikakvu sumnju o tome da su počinioci predmetnih inkriminiranih radnji bili pripadnici 307. brigade, uključujući i vojnu policiju 307. brigade.

1673. Što se tiče statusa žrtava predmetnih djela okrutnog postupanja, Vijeće konstatuje da niko od njih nije neposredno učestvovao u neprijateljstvima. Naime, dokazi pokazuju da su uhapšene osobe smještene u Gimnaziji u periodu od jula do oktobra 1993. bile bosanski Hrvati, civili³⁷³⁵ i ratni zarobljenici,³⁷³⁶ odnosno pripadnici HVO-a koji su u trenutku hapšenja bili nenaoružani i nosili civilnu odjeću.³⁷³⁷ Dakle, svi oni bili su osobe zaštićene na osnovu zakona i običaja ratovanja u smislu zajedničkog člana 3 Ženevskih konvencija.

1674. Na osnovu svega što prethodi, Vijeće zaključuje da su obilježja bića krivičnog djela okrutnog postupanja u Gimnaziji, za predmetni period Optužnice od 18. jula 1993. do 8. oktobra 1993. godine, potvrđena.

vii) Osnovna škola "Vojin Paleksić"

a. Argumenti strana

1675. Tužilac tvrdi da je Škola služila kao zatočenički centar u periodu od 31. jula 1993. pa najmanje do kraja septembra 1993., te da su straže u njoj obezbjeđivali

---

odbrana optuženog Hadžihasanovića svjedoku Tomislavu Mikuliću u unakrsnom ispitivanju postavila pitanje da li je znao da je Nijaz Bevrnja zapovjednik specijalnih snaga rezervnog sastava civilne policije u Bugojnu. Svjedok Tomislav Mikulić odgovorio je da to nije znao: T(e) 4532.

³⁷³⁰ Tomislav Mikulić, T(f) 4504 do 4505. Vijeće napominje da je svjedok to saznao od jednog drugog zatočenika.

³⁷³¹ Svjedok ZH, T(f) 3740. Vijeće napominje da je svjedok ZH precizirao da je Nijaz Bevrnja obično bio taj koji je prozivao zatočenike i izvodio ih iz ćelija: T(f) 3754.

³⁷³² Mijo Marijanović, T(f) 2748 do 2749; svjedok ZH, T(f) 3750.

³⁷³³ Vidi *supra*, par. 1656.

³⁷³⁴ Vidi *supra*, par. 393.

³⁷³⁵ Ivo Mršo, T(f) 2477 i 2545; svjedok ZH, T(f) 3726 i 3731.

³⁷³⁶ Tomislav Mikulić, T(f) 4493 do 4496; svjedok ZB, T(f) 2977; svjedok ZC, T(f) 3359; Zoran Gvozden, T(f) 3689; Vinko Zrno, T(f) 10051.

³⁷³⁷ Mijo Marijanović, T(f) 2745 i 2775.

vojnici 307. brigade.³⁷³⁸ Tvrdi se da su pripadnici te jedinice nad zarobljenicima zatočenim u Školi vršili teško fizičko zlostavljanje te da su životni uslovi zatočenika u njoj, iako su bili bolji nego u ostalim zatočeničkim centrima u Bugojnu, bili nezadovoljavajući.³⁷³⁹

1676. Što se tiče argumentacije tužioca u vezi s konstitutivnim elementima odgovornosti na osnovu člana 7(3) Statuta, Vijeće upućuje na odjeljak Presude pod naslovom “Opšta argumentacija strana”.³⁷⁴⁰

1677. Hadžihasanovićeve odbrana tvrdi da su životni uslovi zatočenika u Školi bili zadovoljavajući s obzirom na situaciju u Bugojnu u predmetno vrijeme, te da su pojave zlostavljanja bile epizodne i rijetke.³⁷⁴¹

1678. Što se tiče argumentacije Hadžihasanovićeve odbrane u vezi s konstitutivnim elementima odgovornosti na osnovu člana 7(3) Statuta, Vijeće upućuje na odjeljak Presude pod naslovom “Opšta argumentacija strana”.³⁷⁴²

b. Nalazi Vijeća u vezi s okrutnim postupanjem u osnovnoj školi “Vojin Paleksić”

i. Tok događaja u periodu od kraja jula 1993. pa do kraja augusta 1993.

1679. Do izbijanja sukoba između oružanih snaga HVO-a i ABiH, u osnovnoj školi “Vojin Paleksić” bio je smješten štab 1. bojne HVO-ove brigade “Eugen Kvaternik”.³⁷⁴³ U periodu od kraja jula 1993. pa do kraja augusta 1993., oko 250 do 280 osoba³⁷⁴⁴ bilo je zatvoreno u fiskulturnoj sali Škole.³⁷⁴⁵ Zatočenici smješteni u fiskulturnoj sali bili su bosanski Hrvati, vojnici HVO-a i civili,³⁷⁴⁶ a među njima bile

³⁷³⁸ Završni podnesak Tužilaštva, par. 301

³⁷³⁹ Završni podnesak Tužilaštva, par. 301.

³⁷⁴⁰ Vidi *supra*, par. 1572-1573.

³⁷⁴¹ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 1053-1057.

³⁷⁴² Vidi *supra*, par. 1575-1577.

³⁷⁴³ Zdravko Žulj, T(f) 3642; svjedok ZB, T(f)2990; Zoran Gvozden, T(f) 3673. Vidi fotografiju sadržanu u dokaznom predmetu P 60.

³⁷⁴⁴ Tomislav Mikulić, T(f) 4509; P 386 (zapečaćen)s, par. 18; Zdravko Žulj, T(f) 3626.

³⁷⁴⁵ Ivo Mršo, T(f) 2517 do 2518; svjedok ZE, T(f) 3477; Tomislav Mikulić, T(f) 4516 do 4517; P 386 (zapečaćen), par. 18. Vidi fotografiju sadržanu u dokaznom predmetu P 61.

³⁷⁴⁶ Ivo Mršo, T(f) 2519; DH 170.7.

su dvije žene, dvije maloljetne osobe od 16 godina i jedna starija osoba u dobi od oko 75 godina.³⁷⁴⁷

1680. Prema navodima više svjedoka, stražari u Školi nosili su uniforme ABiH odnosno bili su vojnici ABiH³⁷⁴⁸ pod komandom Faruka Aganovića³⁷⁴⁹ zvanog Jupi,³⁷⁵⁰ oficira 307. brigade.³⁷⁵¹ Jedan bivši zarobljenik izjavio je da je od jednog druga u zatočeništvu čuo da je Enes Handžić, pomoćnik komandanta 307. brigade za vojnu bezbjednost³⁷⁵² lice koje vodi ispitivanja u Školi.³⁷⁵³ Pored toga, iz izjave svjedoka ZR proizlazi da je za dozvole za posjete zarobljenicima u Školi bio nadležan, odnosno izdavao ih Tahir Grahić,³⁷⁵⁴ komandant 307. brigade.³⁷⁵⁵

1681. Što se tiče životnih uslova u Školi, svi bivši zatočeniци iz Škole koji su svjedočili u sudnici žalili su se na nedovoljnu količinu i prilično lošu hranu.³⁷⁵⁶ Dva svjedoka izjavila su da jedan ili dva prva dana u zatočeništvu zarobljenici nisu dobili ništa za jelo.³⁷⁵⁷ Nakon toga, na nekih 250 do 280 zatočenika dijelio se veliki lonac čorbe i nekoliko vekni hljeba.³⁷⁵⁸ Svjedok ZR je izjavio da mu je jedan zatočenik ispričao da je stanje sa ishranom u Školi bilo takvo da su se zatočeniци međusobno tukli za veknu hljeba.³⁷⁵⁹ U pogledu vode, svjedok Tomislav Mikulić je izjavio da je nisu dobivali dovoljno, ali da je to bilo zbog opštih problema snabdijevanja vodom.³⁷⁶⁰ Što se tiče higijenskih uslova, jedan svjedok je izjavio da u fiskulturnoj sali nije bilo ni nužnika ni vode i da su zatočeniци morali od stražara tražiti da im

³⁷⁴⁷ Ivo Mršo, T(f) 2520; Mijo Marjanović, T(f) 2745; Tomislav Mikulić, T(f) 4509. Vijeće podsjeća da je ABiH zarobljenike u Bugojnu smatrao ratnim zarobljenicima, odnosno tačnije, pripadnicima regularnih i neregularnih vojnih snaga: P 442.

³⁷⁴⁸ Zdravko Žulj, T(f) 3624 do 3625; Ivo Mršo, T(f) 2519; svjedok ZB, T(f) 2993. Vijeće napominje da je svjedok Zdravko Žulj izjavio i to da je u Školi vidio maskirne uniforme, crne uniforme i civile, a misli da su oznake na uniformama većinom bile vojne.

³⁷⁴⁹ Svjedok ZR, T(f) 3083; P 386 (zapečaćen), par. 21.

³⁷⁵⁰ Tomislav Mikulić, T(f) 4494; P 702; P 180; P 386 (zapečaćen), par. 21.

³⁷⁵¹ P 180; DH 1976; DH 1522.

³⁷⁵² P 912; DK 62, Prilog A/ DH 776.

³⁷⁵³ P 386 (zapečaćen), par. 22.

³⁷⁵⁴ Svjedok ZR, T(f) 3085 do 3086.

³⁷⁵⁵ P 180; DH 497; svjedok ZR, T(f) 3085.

³⁷⁵⁶ Zdravko Žulj, T(f) 3626 i 3643; P 391 (zapečaćen), par. 14; P 386 (zapečaćen), par. 19; Ivo Mršo, T(f) 2515 do 2516; Tomislav Mikulić, T(f) 4510.

³⁷⁵⁷ P 386 (zapečaćen), par. 19; Ivo Mršo, T(f) 2515 do 2516.

³⁷⁵⁸ Zdravko Žulj, T(f) 3626; Tomislav Mikulić, T(f) 4510. Svjedok Z4 izjavio je da zatvorenici prvog dana zatočenja nisu dobili nikakvu hranu, a da su drugoga dana otprilike 282 zatvorenika u Školi dobili 5 kilograma hljeba i mesnu konzervu koju nisu mogli otvoriti. Kasnije su zatvorenici, njih isti broj, dobili otprilike 7 kilograma hljeba: P 386 (zapečaćen), par. 19. Ivo Mršo je pak izjavio da zatvorenici nisu dobili hranu tokom prva dva dana zatočenja, a na kraju drugog dana su im donijeli šerpu sa otprilike deset litara čorbe i pet ili šest vekni bajatog hljeba: T(f) 2515 do 2516.

³⁷⁵⁹ Svjedok ZR, T(f) 3084 do 3085.

³⁷⁶⁰ Tomislav Mikulić, T(f) 4509 do 4510.

dozvole da koriste nužnike izvan fiskulturne sale Škole.³⁷⁶¹ Jedan svjedok, uspoređujući uslove u Školi i u Salonu namještaja, pojasnio je da su zatočenici u Školi barem imali svjetla i da nije bilo vlage.³⁷⁶²

1682. Isti svjedoci takođe su opisivali da su prijetnje zatočenicima i fizičko zlostavljanje nad njima bili redovna pojava, bilo prilikom dolaska u Školu bilo tokom zatočenja. Na primjer, jedan svjedok je izjavio da su u Školi vojnici ABiH, čekajući u stroju na ulazu u zgradu, neke zarobljenike udarali nogama, a neke šamarali.³⁷⁶³ Pored toga, dva svjedoka opisala su kako su, prilikom njihovog dolaska u Školu, vojnici ABiH ispaljivali rafale iz svog oružja, vjerovatno da bi zastrašili pridošlice.³⁷⁶⁴

1683. Bivši zatočenici iz Škole koji su svjedočili u sudnici govorili su o tome kako su primijetili da stražari u Školi, često noću, prozivaju neke od zatočenika i odvođe ih da bi ih tukli.³⁷⁶⁵ Ti su svjedoci izjavili da su se čuli jauci odvedenih zarobljenika³⁷⁶⁶ i da su se na tim zarobljenicima, kad bi se vratili, vidjelo da su ih tukli.³⁷⁶⁷ Na primjer, Ivo Mršo je rekao kako su jednom prilikom zatočenika Antu Bakulu izudarali tako žestoko da je umalo podlegao uslijed ozljeda.³⁷⁶⁸ Više svjedoka bilo je saglasno u izjavama da je jedan od zatočenika, Ante Akrap, u više navrata bio naročito teško premlaćen.³⁷⁶⁹ Svjedok ZB je precizirao da su Antu Akrapa maltretirali do te mjere da je jednom prilikom izgubio svijest.³⁷⁷⁰

1684. Vijeće napominje da niko od svjedoka u sudnici nije izjavio da je on lično bio žrtvom tjelesnog zlostavljanja.³⁷⁷¹ Međutim, prema izjavama svjedoka, neki od zatočenika koji su bili maltretirani bili su Niko Džaja,³⁷⁷² Franjo Jezidić, Ivan

³⁷⁶¹ Ivo Mršo, T(f) 2515.

³⁷⁶² Zdravko Žulj, T(f) 3625.

³⁷⁶³ Zdravko Žulj, T(f) 3624 do 3625. Svjedok Z9 je izjavio da su, u trenutku kada je on sa jednom grupom zarobljenika došao u fiskulturnu salu Škole, vojnici odabrali nekoliko njih i odveli ih van fiskulturne sale i da su, uprkos činjenici da su vojnici puštali glasnu muziku - bez sumnje radi toga da se ne čuju jauci zatočenika koje su tukli - ostali zarobljenici mogli da čuju njihove jauke: P 391 (zapečaćen), par. 13.

³⁷⁶⁴ Ivo Mršo, T(f) 2513 do 2514; Zdravko Žulj, T(f) 3624 do 3625.

³⁷⁶⁵ Zdravko Žulj, T(f) 3643 do 3644; Ivo Mršo, 2518 do 2519; svjedok ZB, T(f) 2993 do 2994; P 386 (zapečaćen), par. 20.

³⁷⁶⁶ Ivo Mršo, T(f) 2518; svjedok ZB, T(f) 2993.

³⁷⁶⁷ P 386 (zapečaćen), par. 20.

³⁷⁶⁸ Ivo Mršo, T(f) 2518.

³⁷⁶⁹ Svjedok ZB, T(f) 2994; P 391 (zapečaćen), par. 13.

³⁷⁷⁰ Svjedok ZB, T(f) 2994.

³⁷⁷¹ Svjedok ZB, T(f) 3030; Ivo Mršo, T(f) 2601; Zdravko Žulj, T(f) 3643 do 3644; P 391 (zapečaćen), par. 13.

³⁷⁷² P 391 (zapečaćen), par. 13; P 386 (zapečaćen), par. 20; svjedok ZB, T(f) 2993.

Prijevod

Keškić,³⁷⁷³ Miroslav Fabulić, Ozren Gvozdenuvić, Josip Škaro, Zoran Galić,³⁷⁷⁴ Mario Subašić³⁷⁷⁵ i Porić Milićević /sic/.³⁷⁷⁶

1685. Dana 29. jula 1993. Školu su posjetili svjedoci Rudy Gerritsen i Peter Hauenstein.³⁷⁷⁷ Međutim, dok se Peter Hauenstein ograničio na to da izjavi da su životni uslovi zatočenika u Školi bili bolji nego na stadionu “Iskre” ili u Salonu namještaja, Rudy Gerritsen sa svoje je strane izjavio da se ne sjeća kakvi su bili uslovi u Školi.³⁷⁷⁸

1686. Svjedok ZR je izjavio da je u augustu 1993. došao u Školu kako bi obišao zarobljenike, ali mu Faruk Aganović nije dozvolio da uđe u objekat nego je izgužvao njegovu propusnicu u kuglicu papira. Svjedok je ipak uspio da vidi jednog zatočenika koji mu je rekao da dobivaju vrlo malo hrane. Kad je rekao da namjerava da ode Senadu Dautoviću i informiše ga o incidentu sa dozvolom za posjetu, jedan stražar u Školi rekao mu je da je bolje da ode Tahiru Grahiću. Tako se svjedok ZR sastao sa Grahićem, a nakon dva dana obaviješten je da će Tahir Grahić urediti sve da njegove naredne posjete ne budu zapriječene. Svjedok ZR je izjavio da je nakon toga mogao da obilazi zatočenike.³⁷⁷⁹

ii. Okrutno postupanje, paragraf 42(g) Optužnice

1687. Navedeni dokazi potvrđuju van razumne sumnje da su životni uslovi zatočenika u Školi, iako su bili donekle bolji od uslova u, na primjer, Salonu namještaja ili na stadionu “Iskre”, ipak bili neprimjereni i nezadovoljavajući, prvenstveno u pogledu ishrane, tako da se mogu smatrati konstitutivnim elementima okrutnog postupanja.³⁷⁸⁰

1688. Vijeće je takođe mišljenja da su prethodno navedeni iskazi svjedoka, kako svojim brojem tako i podudarnošću, dovoljan osnov da se smatra dokazanim van razumne sumnje da su zatočenici u Školi za vrijeme zatočeništva redovno bili

³⁷⁷³ Svjedok ZB, T(f) 2993.

³⁷⁷⁴ P 391 (zapečaćen), par. 13.

³⁷⁷⁵ Svjedok Z4, par.20 (P 386 (zapečaćen)).

³⁷⁷⁶ Ivo Mršo, T(f) 2518 do 2519.

³⁷⁷⁷ DH 170.7.

³⁷⁷⁸ Peter Hauenstein, T(f) 7604 i 7610; Rudy Gerritsen, T(f) 7141.

³⁷⁷⁹ Svjedok ZR, T(f) 3083 do 3086.

³⁷⁸⁰ Što se tiče argumenta odbrane optuženog Hadžihasanovića u vezi sa životnim uslovima zatočenika, da je situacija u Bugojnu u vrijeme predmetnih događaja bila općenito teška, Vijeće upućuje na svoje zaključke o tom pitanju iznijete u dijelu presude koji se odnosi na Salon namještaja: vidi *supra*, par. 1608-1612.

Prijevod

podvrgavani tjelesnom zlostavljanju i da su počinioci tih djela okrutnog postupanja bili pokretani namjerom da se zarobljenicima u Školi nanese velike boli i patnje.

1689. Svjedoci nisu dali pozitivnu identifikaciju počinilaca radnji okrutnog postupanja nad zatočenicima, ali neki od njih jesu precizirali da su posrijedi bili vojnici ABiH koji su bili stražari ili u Školi bili prisutni.³⁷⁸¹ Ta svjedočanstva, uzeta zajedno sa jakim indikacijama o tome da su stražari u Školi bili pod komandom Faruka Aganovića zvanog Jupi, oficira 307. brigade, te da je za dozvole za posjete u Školi bio nadležan Tahir Grahić, komandant 307. brigade,³⁷⁸² dovoljan su osnov za uvjerenost Vijeća van razumne sumnje da su počinioci inkriminiranih radnji bili pripadnici 307. brigade.

1690. Najzad, Vijeće konstatuje i to da žrtve djela okrutnog postupanja u Školi nisu neposredno učestvovala u neprijateljstvima. Naime, dokazi potvrđuju da su osobe smještene u Školi bile bosanski Hrvati, civili ili ratni zarobljenici.³⁷⁸³ Dakle, svi oni bili su osobe zaštićene na osnovu zakona i običaja ratovanja u smislu zajedničkog člana 3 Ženevskih konvencija.

1691. Na osnovu svega što prethodi, Vijeće zaključuje da su obilježja bića krivičnog djela okrutnog postupanja u osnovnoj školi "Vojin Paleksić", za predmetni period Optužnice od kraja jula 1993. pa do kraja augusta 1993., potvrđena.

viii) Stadion FK "Iskra"

a. Argumenti strana

1692. Tužilac navodi da je u periodu od 30. jula 1993. pa najmanje do oktobra 1993. stadion "Iskre" služio kao zatočenički objekat, te da su stražarsko osoblje činili vojnici i vojni policajci OG "Zapad" 3. korpusa ABiH.³⁷⁸⁴ Tvrdi se da su zarobljenici bili redovno podvrgavani tjelesnom zlostavljanju i da su životni uslovi zatočenika u tom objektu bili više nego nezadovoljavajući.³⁷⁸⁵

³⁷⁸¹ Ivo Mršo, T(f) 2519; svjedok ZB, T(f) 2993; Zdravko Žulj, T(f) 3625. Prema izjavama svjedoka Z9, posrijedi su bili "muslimanski vojnici": P 391 (zapečaćen), par. 13.

³⁷⁸² Vidi *supra*, par. 394 i 1680.

³⁷⁸³ Ivo Mršo, T(f) 2519; DH 170.7; P 391 (zapečaćen), par. 12; svjedok ZB, T(f) 2993.

³⁷⁸⁴ Završni podnesak Tužilaštva, par. 300.

³⁷⁸⁵ Završni podnesak Tužilaštva, par. 300.

1693. Što se tiče argumentacije tužioca u vezi s konstitutivnim elementima odgovornosti na osnovu člana 7(3) Statuta, Vijeće upućuje na odjeljak Presude pod naslovom “Opšta argumentacija strana”.³⁷⁸⁶

1694. Hadžihasanovićeva odbrana tvrdi da su životni uslovi zatočenika na stadionu “Iskre” bili zadovoljavajući s obzirom na situaciju u Bugojnu u predmetno vrijeme, te da su pojave zlostavljanja bile epizodne i rijetke.³⁷⁸⁷

1695. Što se tiče argumentacije Hadžihasanovićeve odbrane u vezi s konstitutivnim elementima odgovornosti na osnovu člana 7(3) Statuta, Vijeće upućuje na odjeljak Presude pod naslovom “Opšta argumentacija strana”.³⁷⁸⁸

b. Nalazi Vijeća u vezi s okrutnim postupanjem na stadionu FK “Iskra”

i. Tok događaja u periodu od augusta 1993. do 31. oktobra 1993.

1696. Odlukom donijetom 24. augusta 1993. ratno predsjedništvo opštine Bugojno odlučilo je da prostore ispod tribina stadiona “Iskre” koristi za pritvaranje civila i vojnih lica do obezbjeđenja prohodnosti puteva kojima se pritvorenci mogu proslijediti u KP dom u Zenici i Vojni zatvor u Travniku.³⁷⁸⁹ Neki svjedoci su opisali kako je stadion “Iskre”, koji je prije služio potrebama lokalnog bugojanskog fudbalskog kluba, bio preuređen za potrebe zatočeničkog logora - dodate su mu stražarske kućice i ograda, a oko zgrade su bili iskopani rovovi.³⁷⁹⁰

1697. Stadion “Iskre”³⁷⁹¹ služio je kao zatočenički centar u periodu od druge polovine augusta 1993.³⁷⁹² pa do 19. marta 1994. godine.³⁷⁹³ Međutim, za potrebe ove Presude, Vijeće će se ograničiti na period od augusta 1993. do 31. oktobra 1993., datuma kada je optuženi Hadžihasanović prestao obavljati dužnost komandanta 3. korpusa.

³⁷⁸⁶ Vidi *supra*, par. 1572-1573.

³⁷⁸⁷ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 1053-1057.

³⁷⁸⁸ Vidi *supra*, par. 1575-1577.

³⁷⁸⁹ DH 176.

³⁷⁹⁰ Svjedok ZC, T(f) 3343; Tomislav Mikulić, T(f) 4518 do 4519; svjedok ZB, T(f) 2996.

³⁷⁹¹ Vidi fotografije sadržane u dokaznim predmetima P 62 i P 67.

³⁷⁹² Tomislav Mikulić, T(f) 4517; Zrinko Alvir, T(f) 2642; DH 171.2.

³⁷⁹³ Među zatočenicima u ovom objektu bili su sljedeći svjedoci: Mijo Marijanović, svjedok ZB, svjedok ZC, Zdravko Žulj, Zoran Gvozden, svjedok ZH, Tomislav Mikulić, Vinko Zrno, svjedok Z4, svjedok Z9.

1698. Dokazi koje su strane predočile upućuju na to da su za stadion “Iskre” bile nadležne civilne vlasti sa jedne strane, te, sa druge strane, ABiH, preciznije, 307. brigada i TO Bugojna. Tako je u svojoj odluci od 24. augusta 1993. ratno predsjedništvo predvidjelo da će upravu stadiona “Iskre” činiti direktor, komandant bezbjednosti te 12 stražara, šest civilnih i šest vojnih, i za izvršenje te odluke zadužilo Izvršni odbor Opštine Bugojno, komandu 307. brigade, te komandu TO Bugojno.³⁷⁹⁴ Više dokaza ukazuje na to da je komandant bezbjednosti na stadionu “Iskre” bio Enes Handžić, pomoćnik komandanta 307. brigade za vojnu bezbjednost.³⁷⁹⁵ Pored toga, više je svjedoka pojasnilo da je upravnik stadiona “Iskre” isprva bio Meho Sadiković³⁷⁹⁶ koga je imenovalo ratno predsjedništvo,³⁷⁹⁷ a zatim jedan pripadnik ABiH, izvjesni Gasal,³⁷⁹⁸ te da je zapovjednik stražara na stadionu “Iskre” bilo vojno lice čije je prezime bilo Kukavica.³⁷⁹⁹ Što se tiče stražara na stadionu “Iskre”, oni su, prema izjavama više svjedoka, bili pripadnici ABiH, odnosno vojni policajci, a nosili su ili maskirne uniforme ili uniforme crne boje.³⁸⁰⁰

1699. Kako je već navedeno,³⁸⁰¹ izvjestan broj zatočenika premještan je u Bugojnu iz objekta u objekt. U augustu 1993. većina zarobljenika koje je ABiH zadržala u pritvoru premještena je na stadion “Iskre” koji je im je bio i posljednja lokacija zatočenja prije nego što su razmijenjeni ili pušteni na slobodu.³⁸⁰²

³⁷⁹⁴ DH 176.

³⁷⁹⁵ DH 1503; svjedok ZH, T(e) 3759 do 3760; Ivo Mršo, T(f) 2527 do 2529. Vijeće napominje da je Ivo Mršo u svom iskazu datom u sudnici govorio o svojim pokušajima da sa Dževadom Mlačom, predsjednikom Ratnog predsjedništva Bugojna, pregovara o poboljšanju životnih uslova zatočenika na stadionu “Iskre”. Mlačo mu je dao na znanje da on nije nadležan za taj problem i da je bolje da se obrati Enesu Handžiću. Kad se Ivo Mršo konačno uspio sastati s Enesom Handžićem, ovaj mu je rekao da za stadion “Iskre” nije nadležan on nego Tahir Granić. Kad se Ivo Mršo u decembru 1993. sastao s Tahirovom Granićem, ovaj mu je rekao da je za to pitanje nadležan Enes Handžić.

³⁷⁹⁶ Svjedok ZB, T(f) 3016 do 3017; Mijo Marijanović, T(f) 2773.

³⁷⁹⁷ DH 63.

³⁷⁹⁸ P 386 (zapečaćen), par. 37; P 391 (zapečaćen), par. 41; svjedok ZB, T(f) 3016 do 3017; svjedok ZC, T(e) 3345; svjedok ZH, T(e) 3759.

³⁷⁹⁹ P 391 (zapečaćen), par. 41; svjedok ZC, T(e) 3345; Mijo Marijanović, T(f) 2764.

³⁸⁰⁰ Zdravko Žulj, T(f) 3629 do 3630; Tomislav Mikulić, T(f) 4519 do 4520 i 4523 do 4525; Vinko Zrno, T(f) 10056 do 10057; Mijo Marijanović, T(f) 2764; svjedok ZH, T(f) 3760. Vijeće napominje da je Zoran Gvozden izjavio da su stražari na stadionu “Iskre” uglavnom bili vojni policajci 307. brigade, ali da je bilo i civilnih policajaca. Međutim, pojasnio je da ni na jednom vojnom policajcu nije vidio oznake 307. brigade: T(f) 3676 do 3677 i T(e) 3704 do 3705.

³⁸⁰¹ Vidi *supra*, par. 1586.

³⁸⁰² Tomislav Mikulić, T(f) 4517 do 4518; P 273.

1700. Između druge polovine augusta 1993. i početka novembra 1993., na stadionu “Iskre” je bilo smješteno više od 400 zatočenika.³⁸⁰³ Zatočenici su uglavnom bili vojnici HVO-a, ali i civili, bosanski Hrvati, te nešto bosanskih Srba, takođe civila.³⁸⁰⁴

1701. Zarobljenici su bili zatvoreni u raznim prostorima u zgradi stadiona “Iskre”: u jednoj prostoriji površine od 70 do 100 kvadratnih metara ispod tribina,³⁸⁰⁵ u svlačionicama veličine približno 16 kvadratnih metara, takođe ispod tribina,³⁸⁰⁶ te u jednoj maloj prostoriji s tuševima.³⁸⁰⁷

1702. Vijeće je saslušalo veći broj iskaza svjedoka koji su opisivali životne uslove zatočenika na stadionu “Iskre”. Više njih se žalilo na skučenost prostora za tako velik broj zatočenika koji su u njima morali boraviti.³⁸⁰⁸ Na primjer, svjedok ZH je izjavio da je jednom prilikom 17 zatočenika među kojima je bio i on stavljeno u jednu prostoriju s tuševima koja je bila tako uska da bi, kad bi ljudi polijekali po podu, noge jednih dopirale do glave drugih, ispruženih u suprotnom pravcu, te da su ih, tako natrpane, u toj prostoriji držali tri dana.³⁸⁰⁹

1703. Više bivših zatočenika sa stadiona “Iskre” žalilo se i na to da su dobivali nedovoljne količine hrane koja je pored toga i kvalitetom bila više nego loša.³⁸¹⁰ Zatočenici su se prehranjivali prvenstveno zahvaljujući tome što su im hranu donosili lokalni civili.³⁸¹¹ Međutim, kako su izjavila dva svjedoka, ta hrana do zatočenika je stizala tek nakon što bi se stražari prvi poslužili.³⁸¹² Kad bi hrana najzad stigla do zatočenika, to bi najčešće bila rijetka supa i koja vekna hljeba.³⁸¹³ Svjedok Tomislav Mikulić je ispriповijedao kako mu je jedan stražar rekao da bolje da ne jede iz kazana

³⁸⁰³ Fehim Muratović, T(f) 14963 do 14965; Mijo Marijanović, T(f) 2763; P 442; svjedok ZC, T(f) 3344; Ivo Mršo, T(f) 2524; svjedok ZH, T(f) 3758.

³⁸⁰⁴ Mijo Marijanović, T(f) 2763 do 2764; Zoran Gvozden, T(f) 3674 do 3675; svjedok ZB, T(f) 2995; svjedok ZH, T(f) 3761; Tomislav Mikulić, T(f) 4518. Vijeće podsjeća da je ABiH zarobljenike u Bugojnu smatrala ratnim zarobljenicima, odnosno tačnije, pripadnicima regularnih i neregularnih vojnih snaga: P 442.

³⁸⁰⁵ Svjedok ZR, T(f) 3089; svjedok ZB, T(f) 2996; Tomislav Mikulić, T(f) 4520; P 386 (zapečaćen), par. 24.

³⁸⁰⁶ Svjedok ZC, T(f) 3343; P 391 (zapečaćen), par. 25.

³⁸⁰⁷ Svjedok ZH, T(f) 3757.

³⁸⁰⁸ P 391 (zapečaćen), par. 26; Tomislav Mikulić, T(f) 4520; svjedok ZB, T(e) 2995 do 2996; Vinko Zrno, T(f) 10055.

³⁸⁰⁹ Svjedok ZH, T(f) 3757.

³⁸¹⁰ Tomislav Mikulić, T(f) 4521 do 4522; svjedok ZR, T(f) 3089 do 3090; P 391 (zapečaćen), par. 35;

³⁸¹¹ Mijo Marijanović, T(f) 2767; Zdravko Žulj, T(f) 3647; Vinko Zrno, T(f) 10055; svjedok ZC, T(f) 3363; svjedok ZE, T(f) 3476.

³⁸¹² P 386 (zapečaćen), par. 35; Zdravko Žulj, T(f) 3647.

³⁸¹³ P 386 (zapečaćen), par. 35; Tomislav Mikulić, T(f) 4521; Vinko Zrno, T(f) 10055.

u kojima su donosili hranu jer da stražari u te kazane obavljaju nuždu.³⁸¹⁴ Više je svjedoka opisivalo kako bi zatočenicima od hrane koju su dobivali nerijetko dobili proljev ili bolove u stomaku.³⁸¹⁵ Ishrana je bila do te mjere slaba da su zatočenicima jako mršavjeli: svjedok Z4 je izjavio da je u zatočeništvu na stadionu “Iskre” oslabio 22 kilograma, a svjedok Tomislav Mikulić je rekao da je izgubio 25 kilograma.³⁸¹⁶

1704. Što se tiče sanitarnih i higijenskih uslova, svjedoci su saglasni u izjavama da je na početku zatočenja njih oko 400 moralo da se zadovolji jednim nužnikom bez tekuće vode.³⁸¹⁷ Kasnije su, kako su opisali, napravljena tri poljska nužnika napolju, ali im je pristup bio ograničen.³⁸¹⁸ Svjedok Zdravko Žulj je izjavio da je zatočenicima bilo dozvoljeno da svako jutro nakon prozivke idu na pranje.³⁸¹⁹ Međutim, svjedok Z4 je rekao da zatočenicima nisu imali mogućnost da se operu ili presvuku nekoliko mjeseci,³⁸²⁰ a svjedok Vinko Zrno da su u septembru 1993. zatočenicima bili vašljivi tako da su ih morali ošišati do gole kože i dezinfikovati.³⁸²¹

1705. Što se tiče uslova smještaja, u prvo vrijeme nije bilo nikakve opreme i zatočenicima su spavali na golom betonu ili na daskama.³⁸²² Nešto kasnije dobili su pokrivače, ali njih premalo za sve zatočenicima.³⁸²³

1706. Velik broj svjedoka je opisao kako su zatočenicima redovno tukli, bilo u prostorima stadiona “Iskre” bilo na ispitivanjima koja su se vršila u BH banci, van stadiona “Iskre”.³⁸²⁴ Više bivših zatočenika ispričalo je kako bi, čim bi pala noć, počele prozivke, prozване bi izvodili iz ćelija i tada je počinjalo fizičko zlostavljanje.³⁸²⁵ Ponekad su se čuli jauci, a na povratku su se na tim zatočenicima

³⁸¹⁴ Tomislav Mikulić, T(f) 4521.

³⁸¹⁵ Vinko Zrno, T(f) 10055; P 386 (zapečaćen), par. 36; Tomislav Mikulić, T(f) 4521. Međutim, Vijeće napominje da je svjedok Z4 precizirao da je epidemija dijareje započela tek krajem decembra 1993.: P 386 (zapečaćen), par. 36.

³⁸¹⁶ Tomislav Mikulić, T(f) 4522; P 386 (zapečaćen), par. 40.

³⁸¹⁷ Svjedok ZH, T(f) 3759; Tomislav Mikulić, T(f) 4520; Mijo Marijanović, T(f) 2767; Zdravko Žulj, T(f) 3646; Vinko Zrno, T(f) 10055.

³⁸¹⁸ P 386 (zapečaćen), par. 24; Zdravko Žulj, T(f) 3646; Tomislav Mikulić, T(f) 4520.

³⁸¹⁹ Zdravko Žulj, T(e) 3647.

³⁸²⁰ P 386 (zapečaćen), par. 35.

³⁸²¹ Vinko Zrno, T(f) 10055.

³⁸²² Mijo Marijanović, T(f) 2767; Tomislav Mikulić, T(f) 4520 do 4521.

³⁸²³ Mijo Marijanović, T(f) 2767; Tomislav Mikulić, T(f) 4520 do 4521. Međutim, Vijeće napominje da je svjedok Vinko Zrno izjavio da je svaki zatočenik imao pokrivač: T(f) 10055.

³⁸²⁴ Vijeće će navode u vezi sa BH Bankom razmotriti u sljedećem poglavlju.

³⁸²⁵ Tomislav Mikulić, T(f) 4521 do 4522; svjedok ZH, T(f) 3759; svjedok ZC, T(f) 3345; Vinko Zrno, T(e) 10053 do 10054. Vijeće napominje da su svi bivši zatočenicima koji su svjedočili u sudnici, s izuzetkom Mije Marijanovića i Vinka Zrne, izjavili da njih lično nisu na stadionu “Iskre” zlostavljali,

vidjele posljedice batina.³⁸²⁶ Neki svjedoci, videći što se događa drugima, navodili su da su živjeli u stalnom strahu od toga kad će na njih doći red da budu prozvani, izvedeni napolje i premlaćeni.³⁸²⁷

1707. Dok je svjedok Tomislav Mikulić izjavio da je učestalost premlaćivanja zarobljenika zavisila o tome koji su stražari u smjeni,³⁸²⁸ Vinko Zrno je rekao da je okrutno postupanje bilo najintenzivnije tokom prvih mjeseci zatočeništva.³⁸²⁹ Tomislav Mikulić je spomenuo i to da su se neki stražari ponekad suprotstavljali nasilničkom postupanju sa zarobljenicima.³⁸³⁰

1708. Na primjer, svjedok Vinko Zrno je ispričao da su ga, nakon što je proveo 25 dana u vojnoj bolnici u Bugojnu zbog tjelesnog zlostavljanja koje je pretrpio na groblju u Vrbanji, odveli na stadion "Iskre" i, kao sve zatočenike koji su izašli iz vojne bolnice, stavili u prostoriju koju su zvali "šok-soba", u koju su smještali premlaćene zatočenike. Kad bi došlo večer, počele bi prozivke, a prozване zatočenike izvodili su iz prostorije stavivši im na glavu plastičnu kesu. Zatim bi ih odveli na stadion i ondje ih opet pretukli, prije nego što će ih vratiti u "šok-sobu".³⁸³¹

1709. Svjedok Mijo Marijanović je pak izjavio da su ga tukli dva puta, prvi put na tribinama, a drugi put prilikom odlaska na nužnik. Svjedok je dao i opštu napomenu da su se zlostavljači bojali da posjetioci ne otkriju da se na stadionu "Iskre" vrši okrutno postupanje i da zbog toga, sa jedne strane, stražari nisu nosili pendreke niti se se njima služili za premlaćivanje zatočenika, a sa druge strane, zatočenike su odvodili na tribine da ih se ne vidi.³⁸³²

1710. Prema izjavama svjedoka, neki od zatočenika koji su bili premlaćeni bili su Dragan Erkapić, Željko Spremo,³⁸³³ Ivo Lozančić, Miroslav Dilber, Branko

---

odnosno nisu govorili o zlostavljanju: P 391 (zapečaćen), par. 34; Zdravko Žulj, T(f) 3648; Zoran Gvozden, T(f) 3704.

³⁸²⁶ P 391 (zapečaćen), par. 35; Zdravko Žulj, T(f) 3648; Vinko Zrno, T(e) 10054.

³⁸²⁷ Vinko Zrno, T(f) 10056; P 391 (zapečaćen), par. 35.

³⁸²⁸ Tomislav Mikulić, T(f) 4523.

³⁸²⁹ Vinko Zrno, T(f) 10058.

³⁸³⁰ Tomislav Mikulić, T(f) 4524 – 4525.

³⁸³¹ Vinko Zrno, T(f) 10053 do 10054.

³⁸³² Mijo Marijanović, T(e) 2764.

³⁸³³ Svjedok ZH, T(f) 3759; P 391 (zapečaćen), par. 34.

Prijevod

Gavranović, Oleg Boričić, Ivica Bartulović, Niko Bartulović,³⁸³⁴ Ivica Lozančić, Niko Visković, Željko Lozić i Kazimir Kaić.³⁸³⁵

1711. Predstavnici MKCK-a više puta su obišli stadion "Iskre".³⁸³⁶ Na primjer, 14. septembra 1993., optuženi Hadžihasanović je komandi OG "Zapad" i komandi 307. brigade naredio da dozvole posjet delegacije MKCK-a najavljen za 20 i 21. septembar 1993. godine.³⁸³⁷ Isto tako, 20. oktobra 1993., Enes Handžić, pomoćnik komandanta 307. brigade za vojnu bezbjednost, dozvolio je predstavnicima MKCK-a da istoga dana obiđu stadion "Iskre".³⁸³⁸

1712. Dana 9. i 24. augusta 1993. stadion "Iskre" obišli su svjedoci Rudy Gerritsen i Peter Hauenstein.³⁸³⁹ U izvještaju o posjeti 9. augusta 1993. navodi se da su zatočenici, iako su njihovi životni uslovi poboljšani, i dalje natrpani u premalnim prostorijama i da za spavanje imaju samo daske.³⁸⁴⁰ U izvještaju o posjeti 24. augusta 1993. navodi se pak da je delegacija od tri muslimanska predstavnika iz Prozora i predstavnika lokalnih organa vlasti izrazila zadovoljstvo nakon posjeta.³⁸⁴¹

1713. Najzad, svjedok ZR je do kraja oktobra 1993., momenta kada je Enes Handžić njegove posjete sveo na kontakte sa stražarima koji su čuvali zarobljenike, uspio da u više navrata obiđe zarobljenike na stadionu "Iskre". Prije tog ograničenja, on je od samih zatočenika čuo da ih noću tuku i da su izgladnjeli.³⁸⁴²

ii. Okrutno postupanje, paragraf 42(g) Optužnice

1714. Iz svega što prethodi vidljivo je da je Vijeće saslušalo vrlo ubjedljive iskaze većeg broja bivših zatočenika koji su govorili o nehumanim uslovima u kojima su, ponekad i mjesecima, bili zatočeni na stadionu "Iskre". Jasno je da su zatočenici bili zatočeni u prostorijama koje su dimenzijama bile neprimjerene za tako veliki broj ljudi, da su bili primorani da spavaju na golom betonskom podu ili na daskama, bez

³⁸³⁴ Svjedok ZH, T(f) 3759.

³⁸³⁵ P 391 (zapečaćen), par. 34. Vijeće napominje da je svjedok Z4, uz pomoć nekoliko Hrvata koji su zajedno s njim bili zatočeni na stadionu "Iskre", sastavio spisak osoba koje su bile premlaćivane: P 391 (zapečaćen), prilog 1.

³⁸³⁶ Mijo Marijanović, T(f) 2773; Zoran Gvozden, T(f) 3679; P 386 (zapečaćen), par. 38.

³⁸³⁷ P 441.

³⁸³⁸ DH 1503.

³⁸³⁹ Rudy Gerritsen, T(f) 7195 do 7196; Peter Hauenstein, T(f) 7609 do 7610.

³⁸⁴⁰ DH 171.2.

³⁸⁴¹ DH 1958.

³⁸⁴² Svjedok ZR, T(f) 3088 do 3093 i 3109.

dovoljno pokrivača za njih sve. Iz tih iskaza proizlazi nadasve činjenica da je ishrana zatočenika bila namjerno racionirana i u svakom pogledu nezadovoljavajuća, neprimjerene i loše kvalitete, te da su zatočenici, živeći dulje vrijeme na takvoj hrani, obolijevali ili znatno slabili.³⁸⁴³ Tom materijalnoj oskudici valja pribrojiti i strah zatočenika od tjelesnog zlostavljanja koje je bilo često i nasumično, a odvijalo se pretežno noću.

1715. Takođe, na osnovu gorespomenutih dokaza, Vijeće zaključuje da su materijalna oskudica koju su trpjeli zarobljenici na stadionu “Iskre” i atmosfera straha u kojoj su živjeli bile takvih razmjera da su zatočeni muškarci i žene bili dotjerani do krajnjih granica fizičke i psihičke izdržljivosti. Pored toga, Vijeće zaključuje da su žrtve tokom zatočeništva višekratno bile podvrgavane tjelesnom zlostavljanju, te da su počinioci tih djela okrutnog postupanja bili pokretani namjerom da zatočenicima na stadionu “Iskre” prouzroče velike boli i patnje.

1716. Što se tiče počinitelaca tih radnji okrutnog postupanja, nekoliko svjedoka napomenulo je da ih je bilo teško prepoznati jer su nosili maske ili bi, umjesto toga, zatočenike primoravali da stavljaju kese na glavu kako ne bi mogli prepoznati zlostavljače.³⁸⁴⁴ Neki od svjedoka izjavili su da su premlaćivanja bila djelo stražara na stadionu “Iskre”.³⁸⁴⁵ Kako je iznijeto već ranije u tekstu,³⁸⁴⁶ ti stražari su, prema navodima više svjedoka, bili vojnici ABiH odnosno vojni policajci, a nosili su maskirne uniforme ili uniforme crne boje. Međutim, Vijeće napominje, sa jedne strane, da nijedan svjedok nije nijednog zlostavljača prepoznao kao pripadnika 307. brigade, a, sa druge strane, da je odlukom ratnog predsjedništva od 24. augusta 1993. bilo predviđeno da nadzor na stadionu “Iskre” vrši šest civilnih i šest vojnih stražara.³⁸⁴⁷ Mada se ne može isključiti mogućnost da neki od počinitelaca nisu bili pripadnici 307. brigade ABiH, Vijeće smatra da, s obzirom na to da je 307. brigada, uključujući i vojnu policiju 307. brigade, bila jedina jedinica ABiH stacionirana u Bugojnu,³⁸⁴⁸ te da je 307. brigada imala određenu ulogu u vezi sa stadionom

³⁸⁴³ Što se tiče argumenta odbrane optuženog Hadžihasanovića u vezi sa životnim uslovima zatočenika, odnosno da je u vrijeme predmetnih događaja situacija u Bugojnu općenito bila loša, Vijeće upućuje na svoje zaključke o ovom pitanju iznijete u dijelu Presude koji se odnosi na Salon namještaja: vidi *supra*, par. 1608 do 1612.

³⁸⁴⁴ Zdravko Žulj, T(f) 3648; P 391 (zapečaćen), par. 34; Vinko Zrno, T(f) 10053.

³⁸⁴⁵ Zdravko Žulj, T(f) 3648 i 3629; Tomislav Mikulić, T(f) 4521 do 4524; Vinko Zrno, T(f) 10056 do 10057; svjedok ZR, T(f) 3089 do 3090 i 3109; Zoran Gvozden, T(f) 3705.

³⁸⁴⁶ Vidi *supra*, par. 1698.

³⁸⁴⁷ DH 176.

³⁸⁴⁸ Vidi *supra*, par. 393.

“Iskre”,³⁸⁴⁹ postoje značajne indicije da su bar neki od počinitelaca djela okrutnog postupanja nad zatočenicima na stadionu “Iskre” bili pripadnici 307. brigade uključujući i vojnu policiju 307. brigade.³⁸⁵⁰

1717. Što se tiče žrtava predmetnih djela okrutnog postupanja, Vijeće konstatuje da one nisu neposredno učestvovala u neprijateljstvima.³⁸⁵¹ Dakle, sve one bile su osobe zaštićene na osnovu zakona i običaja ratovanja, u smislu zajedničkog člana 3 Ženevskih konvencija.

1718. Na osnovu svega što prethodi, Vijeće zaključuje da su obilježja bića krivičnog djela okrutnog postupanja na stadionu “Iskre”, za predmetni period Optužnice od augusta 1993. pa do 31. oktobra 1993., potvrđena.

ix) “BH banka”

a. Argumenti strana

1719. Tužilac tvrdi da je Banka služila kao zatočenički centar u periodu od septembra 1993. pa do 31. oktobra 1993., da su zarobljenici bili redovno podvrgavani tjelesnom zlostavljanju i da su životni uslovi zatočenika u tom objektu bili više nego nezadovoljavajući.³⁸⁵²

1720. Što se tiče argumentacije tužioca u vezi s konstitutivnim elementima odgovornosti na osnovu člana 7(3) Statuta, Vijeće upućuje na odjeljak Presude pod naslovom “Opšta argumentacija strana”.³⁸⁵³

³⁸⁴⁹ Vidi *supra*, par. 1698.

³⁸⁵⁰ Kako će opširnije biti prodiskutovano kasnije, za zatvorenike držane u zatočeničkim centrima u Bugojnu, uključujući i stadion “Iskre”, nadležan je bio 3. korpus ABiH. Pod pretpostavkom da su zatočenike na stadionu “Iskre” zlostavljali i civilni stražari, moralo bi da se razmotri i pitanje da li su u počinjenju tih krivičnih djela učestvovali i lokalni organi nadležni za zatočavanje, odnosno u ovom slučaju Enes Handžić. Lokalni organi nadležni za pritvaranje, shodno upravo takvim svojim ovlaštenjima, dužni su da se brinu za dobrobit i bezbjednost lica koja drže u zatočeništvu. Pod pretpostavkom da imaju saznanja o tome da se nad zarobljenicima u njihovoj nadležnosti vrše kažnjive radnje, a ne preduzmu mjere sa ciljem da obustave situaciju u kojoj su njegovi zatočenici žrtve zlostavljanja, taj organ znatno doprinosi počinjenju predmetnih krivičnih djela. Međutim, na osnovu dokaza predočenih s ovim u vezi ne može se van razumne sumnje zaključiti, sa jedne strane, da su zlostavljanja vršili civilni stražari, a sa druge strane, da je Enes Handžić znao da se čine ta krivična djela. Dakle, nije moguće donijeti nikakav zaključak u vezi s oblikom odgovornosti kojem bi u ovom slučaju mogao podlijegati Enes Handžić.

³⁸⁵¹ Mijo Marijanović, T(f) 2745 i 2774 do 2775; Vinko Zrno, T(f) 10069 do 10071.

³⁸⁵² Završni podnesak Tužilaštva, par. 302.

³⁸⁵³ Vidi *supra*, par. 1572 do 1573.

1721. Hadžihasanovićeva odbrana tvrdi da su životni uslovi zatočenika u Banci bili zadovoljavajući s obzirom na situaciju u Bugojnu u predmetno vrijeme, a da su pojave zlostavljanja bile epizodne i rijetke.³⁸⁵⁴

1722. Što se tiče argumentacije Hadžihasanovićeve odbrane u vezi s konstitutivnim elementima odgovornosti na osnovu člana 7(3) Statuta, Vijeće upućuje na odjeljak Presude pod naslovom “Opšta argumentacija strana”.³⁸⁵⁵

b. Nalazi Vijeća u vezi s okrutnim postupanjem počinjenim u “BH banci”

1723. Više svjedoka je izjavilo da su, u periodu od kraja septembra 1993. pa najmanje do kraja oktobra 1993.,³⁸⁵⁶ zatočenici sa stadiona “Iskre” bili odvođeni u Banku na ispitivanje, prilikom čega su ih tukli.³⁸⁵⁷ Nekoliko svjedoka izjavilo je da se neki od tako odvedenih zatočenika nikad nisu vratili odnosno da su nakon toga nestali.³⁸⁵⁸ Svjedok Mijo Marijanović, bivši zatočenik sa stadiona “Iskre”, pojasnio je da su neki od zatočenika nakon povratka iz Banke jedva hodali i bili prekriveni modricama.³⁸⁵⁹ Svjedok Z9, takođe bivši zatočenik sa stadiona “Iskre”, u svom je vanpretresnom iskazu naveo da je čuo kako su Željko Miloš i Jadranko Gvozden bili premlaćeni u Banci.³⁸⁶⁰

1724. Svjedok ZE je izjavio da se u Banci nalazio istražni centar kojim je rukovodio Enes Handžić, pomoćnik komandanta 307. brigade zadužen za vojnu bezbjednost.³⁸⁶¹

1725. Kako je već napomenuto ranije u tekstu,³⁸⁶² Vijeće je saslušalo velik broj iskaza svjedoka optužbe koji su govorili o “nestanku” od 21 do 25 zarobljenika u Bugojnu. Navodi se da je većina tih osoba bila sa stadiona “Iskre” odvedena u Banku, nakon čega ih niko više nije ponovo vidio. Vijeće ponavlja da tužilac nije teretio za nestanke zatočenika u Bugojnu. Dakle, Vijeće ne može da se izjašnjava u vezi s tim.

³⁸⁵⁴ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 1053-1057.

³⁸⁵⁵ Vidi *supra*, par. 1575-1577.

³⁸⁵⁶ P 391 (zapečaćen), par. 29 i 32; P 386 (zapečaćen), T(f) 39.

³⁸⁵⁷ Svjedok ZC, T(f) 3345 do 3347; Mijo Marijanović, T(f) 2764 do 2765; Ivo Mršo, T(f) 2528; Vinko Zrno, T(f) 10056.

³⁸⁵⁸ Svjedok ZE, T(f) 3474; Ivo Mršo, T(f) 2528; svjedok ZC, T(f) 3345 do 3347; Vinko Zrno, T(f) 10056.

³⁸⁵⁹ Mijo Marijanović, T(f) 2764 do 2765.

³⁸⁶⁰ P 391 (zapečaćen), par. 32.

³⁸⁶¹ Svjedok ZE, T(f) 3474

³⁸⁶² Vidi *supra*, par. 1590.

1726. Naprotiv, u sudnicu su, u vezi s okrutnim postupanjem u Banci, bila pozvana samo dva svjedoka, Mijo Marijanović i svjedok Z9. Međutim, Vijeće konstatuje da su njihovi iskazi uvršteni u spis kao indicije i da u njima nema ni spomena o karakteru tih navodnih zlostavljanja, o počiniocima tih zlostavljanja, kao niti o životnim uslovima zatočenika u Banci. Shodno tome, Vijeće je mišljenja da ti iskazi nisu dovoljni da bi se djela okrutnog postupanja u Banci smatrala dokazanima.

1727. S obzirom na to, Vijeće smatra da optuženi Hadžihasanović treba da se oslobodi optužbi za krivično djelo okrutnog postupanja u Banci.

x) Tumačenje Optužnice

1728. Vijeće napominje da se u paragrafu 42(g) Optužnice navodi da radnje okrutnog postupanja nisu činili samo vojnici 307. brigade OG "Zapad" 3. korpusa ABiH, nego i pripadnici vojne policije OG "Zapad". Isto tako, u paragrafima 43(c) i 43(d), u Optužnici se navodi da su za ubistva Mladena Havraneka i Marija Zrne odgovorni pripadnici vojne policije OG "Zapad". Međutim, dokazi pokazuju da je jedina jedinica vojne policije u Bugojnu tada bila vojna policija direktno potčinjena 307. brigadi³⁸⁶³ u sastavu OG "Zapad", a ne vojna policija OG "Zapad".

1729. Vijeće konstatuje, prvo, da se problem tiče identiteta počilaca tih krivičnih djela, odnosno pravno relevantne činjenice za terećenje na osnovu člana 7(3) Statuta. Zatim, Vijeće napominje da je Hadžihasanovićeva odbrana, bez obzira na to što se u Optužnici ne navodi dovoljno jasno kojoj su vojnoj jedinici pripadali počinioci inkriminiranih radnji, bila dovoljno i pravovremeno informisana da se optužbe protiv optuženog Hadžihasanovića u vezi s Bugojnom zasnivaju na djelima koja je počinila vojna policija 307. brigade, a ne vojna policija OG "Zapad", tako da taj nedovoljno jasan navod nije nanio ozbiljniju štetu pripremi odbrane.

1730. Sa druge strane, Hadžihasanovićeva odbrana u svom Završnom podnesku, u pogledu navoda o krivičnim djelima u Bugojnu, ističe da OG "Zapad", suprotno tvrdnjama tužioca, nije imala svoju jedinicu vojne policije.³⁸⁶⁴ Međutim, Hadžihasanovićeva odbrana nije se u argumentaciji pozvala na činjenicu da je rečena nejasnoća nanijela štetu pripremi odbrane. Stoga neće biti na odmet napomenuti,

³⁸⁶³ C 16 (zapis za 31. maj 1993.); DH 708.

³⁸⁶⁴ Vidi par. 1017 Završnog podneska Hadžihasanovićeve odbrane.

Prijevod

budući da OG “Zapad” nije imala svoju vojnu policiju i da je riječ zapravo bila o vojnoj policiji 307. brigade, da su posrijedi u jednakom smislu potčinjene snage.³⁸⁶⁵

1731. Vijeće stoga zaključuje da navod Optužnice da je posrijedi bila vojna policija OG “Zapad”, a ne vojna policija 307. brigade, zadovoljava uslov da u optužnici mora biti jasno navedena pripadnost počinitelaca konkretno prepoznatljivoj grupi, te da time Hadžihasanovićevoj odbrani nije nanijeta nikakva šteta u pripremi za suđenje.

xi) Specifičnost situacije

1732. Hadžihasanovićeva odbrana tvrdi da je opredjeljenje 3. korpusa bilo da se ratni zarobljenici što brže prosljeđuju u KP dom u Zenici.³⁸⁶⁶ Međutim, ona tvrdi i to da je 3. korpus dobio informacije da je to što se tiče Bugojna nemoguće jer bi se zbog blizine linija fronta velik broj zarobljenika našao na dometu artiljerijske vatre, te zbog toga što nije postojala odgovarajuća logistička podrška.³⁸⁶⁷

1733. Istina je da je izvedeno više dokaza koji upućuju na to da su snage ABiH koje su djelovale u Bugojnu nastojale postupati prema opredjeljenju 3. korpusa da se ratni zarobljenici šalju u KP dom u Zenici.³⁸⁶⁸ Istina je i to da je izvjestan broj svjedoka Hadžihasanovićeve odbrane potvrdio okolnost da prosljeđivanje ratnih zarobljenika u KP dom u Zenici nije bilo moguće uslijed bezbjednosnih ili materijalnih razloga, na primjer zato što nije bilo vozila koje se moglo probiti do Zenice.³⁸⁶⁹ Međutim, Vijeće je mišljenja da, i pod pretpostavkom da je situacija bila

³⁸⁶⁵ Vijeće napominje da se ovdje situacija razlikuje od već razmotrene situacije u vezi s motelom “Sretno” i kovačnicom u Mehurićima. U potonjim slučajevima je na osnovu dokaza koje je Tužilaštvo predočilo na suđenju utvrđeno da je krivična djela za koja se u Optužnici tereti počinila jedna druga jedinica 3. korpusa, a ne ona koja je navedena u Optužnici.

³⁸⁶⁶ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 1021 i 1038.

³⁸⁶⁷ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 1039.

³⁸⁶⁸ Svjedok HF je izjavio da su Edib Zlotrg i Fehim Muratović, prilikom svog obilaska Bugojna, naredili da se vojnici HVO-a prebace u KP dom u Zenicu: svjedok HF, T(f) 17198. Dana 19. septembra 1993., nakon što ga je komandant OG “Zapad” informisao da ABiH drži u pritvoru, između ostalih, i 23 pripadnika HVO-a koji su počinili posebno teška krivična djela (P 442), optuženi Hadžihasanović je komandantu OG “Zapad” naredio da ta 23 ratna zarobljenika prebaci u KP dom u Zenici: P 443. Dana 7. oktobra 1993., optuženi Hadžihasanović je ponovio to naređenje komandantu OG “Zapad”: P 274. Međutim, prema izjavama svjedoka HF, Fehima Muratovića, taj premještaj zarobljenika, kao ni bilo kakvi drugi transporti zarobljenika u Zenicu nisu bili izvršeni: Fehim Muratovic, T(f) 15042-15043; svjedok HF, T(f) 17198. Vidi i Rudy Gerritsen, T(f) 7178 do 7179 i DH 171.7. Zatim, svjedok Zaim Kablar, potpredsjednik komisije za razmjenu zarobljenika 3. korpusa, posvjedočio je da je u periodu od 25. augusta 1993. do kraja 1993. godine dobio informacije da su na stadionu “Iskre” u Bugojnu zatočena 253 vojnika HVO-a, te dodaje da je razmjena tih zarobljenika bila pitanje o kojem se u okviru predmetne komisije za razmjenu diskutovalo dva ili tri puta: Zaim Kablar, T(f) 14622 do 14626.

³⁸⁶⁹ Svjedok HF i svjedok Edib Zlotrg izjavili su da je na putu Bugojno - Zenica bilo snajperista, te da su vozila za prijevoz zarobljenika bila u dometu artiljerijske vatre HVO-a: svjedok HF, T(f) 17198; Edib Zlotrg, T(f) 14985 do 14986. Zatim, svjedok Fehim Muratović je izjavio da je prijevoz 400 zarobljenika autobusom, s bezbjednosnog stanovišta, bilo nemoguće izvesti jer se putem Bugojno -

Prijevod

tako problematična kako su je opisali svjedoci Hadžihasanovićeve odbrane, to nema uticaja na obavezu da se u postupanju s osobama lišenim slobode iz razloga koji proističu iz oružanog sukoba, od trenutka kada je osoba lišena slobode kretanja, poštuju minimalne norme, niti takvom situacijom može da se opravda odstupanje od tog pravila. Shodno tome, Vijeće je mišljenja da gore navedene tvrdnje Hadžihasanovićeve odbrane ne mogu da utiču na njegove zaključke s tim u vezi.

xii) Nalazi Vijeća u vezi s odgovornošću optuženog Hadžihasanovića

i. Efektivna kontrola optuženog Hadžihasanovića nad
počiniocima krivičnih djela

1734. Vijeće je već donijelo zaključak da su okrutno postupanje u Salonu namještaja, Samostanu, Školi, Gimnaziji i na stadionu "Iskre", te ubistvo Mladena Havraneka, djela navedena u u paragrafima 42(g) odnosno 43(c) Optužnice, počinili pripadnici 307. brigade uključujući vojnu policiju 307. brigade OG "Zapad". Budući da je 307. brigada OG "Zapad" u inkriminisanom periodu *de jure* bila potčinjena 3. korpusu,³⁸⁷⁰ polazi se od presumpcije da je optuženi Hadžihasanović imao efektivnu kontrolu nad tom jedinicom, dakle nad počiniocima djela okrutnog postupanja i ubistva koji su bili njeni pripadnici.³⁸⁷¹

1735. Hadžihasanovićeva odbrana kao jedan od argumenata navodi da je ratno predsjedništvo Bugojna imalo potpunu kontrolu u gradu i stvarna ovlaštenja nad vojnim strukturama. Ona tvrdi da je ratno predsjedništvo bilo instanca koja se bavila pitanjima u vezi sa zarobljenicima i da je ono donijelo više odluka u vezi s unutrašnjom organizacijom "privremenih zatvora" i imenovalo osoblje u njima. Precizira se da je ratno predsjedništvo, kako bi osiguralo provođenje svojih odluka, sebi uzelo pravo da izdaje naređenja 307. brigadi i TO-u Bugojna, iako u pravnom smislu nije imalo takva ovlaštenja. Hadžihasanovićeva odbrana tvrdi i to da je važnu ulogu u utvrđivanju načina funkcionisanja pritvremenih zatvora u Bugojnu imala i civilna policija. Argumentacija se rezimira tvrdnjom da je nadležnost ratnog predsjedništva za vojna pitanja uticala na način kako je 3. korpus rukovodio i

---

Zenica normalna vozila nisu mogla kretati, a više je autobusa ostalo i u kvaru: Fehim Muratović, T(f) 14965. Svjedok HF je pojasnio da, prema ocjeni OG "Zapad", nije bilo sredstava da se organizuje takav transport: svjedok HF, T(f) 17198. Najzad, u izvještaju koji je OG "Zapad" 17. augusta 1993. uputio Komandi 3. korpusa stoji da je planiran transport zarobljenika u Zenicu, ali da je odgođen za jedan dan zbog kvara na vozilu: DH 1391.

³⁸⁷⁰ Vidi *supra*, par. 393-394.

³⁸⁷¹ Vidi *supra*, par. 79.

komandovao svojim potčinjenim jedinicama angažovanim u regionu, te da se zbog toga ne može zaključiti van razumne sumnje da je optuženi Hadžihasanović imao efektivnu kontrolu nad svojim potčinjenima koji su, prema navodima tužioca, počinili predmetna krivična djela.³⁸⁷²

1736. Vijeće preliminarno konstatuje da je Hadžihasanovićeva odbrana predočila više dokaza koji upućuju na to da su ratno predsjedništvo i civilna policija opštine Bugojno ABiH davali značajnu logističku podršku za funkcionisanje zatočeničkih centara u Bugojnu. Na primjer, 28. jula 1993. ratno predsjedništvo opštine Bugojno je za upravnika privremenog zatvora u Bugojnu imenovalo Mehmeda Sadikovića i zadužilo ga da utvrdi organizaciju tog centra i imenuje osoblje.³⁸⁷³ Isto tako, 24. augusta 1993., ratno predsjedništvo je donijelo odluku da se prostorije stadiona "Iskre" koriste za svrhe pritvora, te je za tu svrhu utvrdilo unutrašnju organizaciju tog centra i predvidjelo da će njime rukovoditi upravnik, komandir obezbjeđenja i stražari. Za provedbu te odluke ratno predsjedništvo je zadužilo Izvršni odbor opštine Bugojno, komandu 307. brigade te komandu TO-a Bugojno.³⁸⁷⁴ Pored toga, 12. oktobra 1993. Senad Dautović, načelnik civilne policije u Bugojnu, obavijestio je štab odbrane opštine Bugojno da će MUP 14. oktobra 1993. odstupiti zgradu Gimnazije jer mu ona više nije potrebna.³⁸⁷⁵

1737. Međutim, Vijeće ističe da je hapšenja vojnika HVO-a i civila, bosanskih Hrvata i Srba, nakon izbijanja sukoba u julu 1993. u Bugojnu, organizovala i vršila ABiH, konkretno 307. brigada i OG "Zapad" ABiH. Na primjer, 18. jula 1993. ABiH je izvršio prva hapšenja vojnika HVO-a u Bugojnu.³⁸⁷⁶ Zatim, iako je svjedok Z9 izjavio da je za akciju hapšenja civila i vojnika HVO-a toga dana bio zadužen Senad Dautović,³⁸⁷⁷ velik broj dokaza potvrđuje da su hapšenjem 100 vojnika HVO-a i 150 civila pred hotelom "Kalin" 24. jula 1993. rukovodile i organizovale ga OG "Zapad" i 307. brigada.³⁸⁷⁸ Još konkretniji primjer je izvještaj Selme Cikotića, komandanta OG "Zapad", u kojem on optuženog Hadžihasanovića 19. septembra 1993. informiše o

³⁸⁷² Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 1062-1074 i 1077.

³⁸⁷³ DH 63.

³⁸⁷⁴ DH 176.

³⁸⁷⁵ DH 53.

³⁸⁷⁶ Mijo Marijanović, T(f) 2744 do 2746; svjedok ZC, T(f) 3324 do 3325; Zoran Gvozden, T(f) 3655, 3657 i 3689

³⁸⁷⁷ P 391 (zapečaćen), par. 3.

³⁸⁷⁸ P 437; C 16 (zapis za 24. jula 1993.); P 608; Tomislav Mikulić, T(f) 4496; Zrinko Alvir, T(f) 2616.

Prijevod

tome da je Armija zarobila 470 “pripadnika HVO-a” prilikom borbi u Bugojnu.³⁸⁷⁹ Nakon hapšenja, ABiH je velik broj tih zarobljenika prosljedila na razne zatočeničke lokacije koje smo razmatrali u ovom dijelu Presude.

1738. Pored toga, Vijeće napominje da je 27. jula 1993., odnosno tri dana nakon akcije hapšenja kod hotela “Kalin” koju je izvršila ABiH, Rasim Delić optuženom Hadžihasanoviću naredio da se sa ratnim zarobljenicima mora postupati u skladu sa Ženevskim konvencijama.³⁸⁸⁰

1739. Zatim, što potvrđuje naređenje od 14. septembra 1993. dostavljeno komandama OG “Zapad”, 307. brigade i TO-a Bugojno, optuženi Hadžihasanović bio je nadležna istanca za izdavanje dozvola MKCK-u za posjete zatočeničkim centrima uspostavljenim u Bugojnu.³⁸⁸¹

1740. Shodno svemu tome, Vijeće na osnovu predočenih dokaza konstatuje da je o slanju zarobljenika pritvorenih u Bugojnu u KP dom u Zenici odlučivao 3. korpus. Na primjer, svjedok HF je izjavio da su, u trenutku kad je on bio u obilasku u Bugojnu, Edib Zlotrg i Fehim Muratović, članovi službe vojne bezbjednosti 3. korpusa, izdali naređenje da se vojnici HVO-a zatvoreni u Bugojnu pošalju u KP dom u Zenici.³⁸⁸² Isto tako, 19. septembra 1993., nakon što je od komandanta OG “Zapad” dobio informaciju da ABiH u pritvoru još uvijek drži, među ostalima, i 23 pripadnika HVO-a koji su počinili naročito teška krivična djela,³⁸⁸³ optuženi Hadžihasanović je komandantu OG “Zapad” naredio da ta 23 ratna zarobljenika prosljedi u KP dom u Zenici.³⁸⁸⁴ Dana 7. oktobra 1993. optuženi Hadžihasanović je komandantu OG “Zapad” ponovio to naređenje.³⁸⁸⁵

1741. Najzad, izvjestan broj dokumenata Posmatračke misije EZ-a potvrđuje da su međunarodni posmatrači EZ-a smatrali da je za civilne i ratne zarobljenike zatočene u Bugojnu nadležna ABiH.³⁸⁸⁶ Vijeće s tim u vezi napominje da su svjedoci Rudy

---

³⁸⁷⁹ P 442.

³⁸⁸⁰ P 473.

³⁸⁸¹ P 441.

³⁸⁸² Svjedok HF, T(f) 17198. Vidi i DH 1391 i DH 1392.

³⁸⁸³ P 442.

³⁸⁸⁴ P 443.

³⁸⁸⁵ P 274.

³⁸⁸⁶ P 305; DH 170.6; DH 171.2; P 356; DH 171.4; P 273.

Prijevod

Gerritsen i Peter Hauenstein izjavili da su ratni zarobljenici, iako je za njih u početku bila nadležna civilna policija, od 5. augusta 1993. bili u nadležnosti ABiH.³⁸⁸⁷

1742. Na osnovu svih tih nalaza Vijeće može zaključiti samo to da je 3. korpus ABiH činjenično bio instanca koja je imala moć da odlučuje o pritvaranju osoba u predmetnim zatočeničkim centrima razmatranima u ovom dijelu Presude, kao i o zadržavanju u pritvoru ili o premještanju tih zatočenih osoba. Shodno tome, Vijeće je mišljenja da je za zarobljenike u zatočeničkim centrima uspostavljenim u Bugojnu nadležan bio 3. korpus. Okolnost da su ratno predsjedništvo i civilna policija obezbjeđivali logističku podršku ABiH za potrebe zatočeničkih centara poput stadiona “Iskre”, Gimnazije i Salona namještaja, te da su stadionom “Iskre” upravljale i civilne vlasti i 3. korpus ABiH, nema nikakvog uticaja na taj zaključak i svjedoči samo o tome da je između civilnih i vojnih vlasti postojala koordinacija, štaviše djelimično delegiranje nadležnosti, uspostavljeno sa ciljem rješavanja izvjesnih tehničkih aspekata funkcionisanja sistema zatočavanja organizovanog u Bugojnu.

1743. Shodno tome, Vijeće ne smatra vjerodostojnim argument Hadžihasanovićeve odbrane da je uloga koju su ratno predsjedništvo i civilna policija igrali u funkcionisanju zatočeničkih centara u Bugojnu imala uticaja na vršenje komandnih nadležnosti optuženog Hadžihasanovića u odnosu na OG “Zapad” i 307. brigadu, te stoga taj argument odbija.

1744. Pored toga, dokazi pokazuju da je 307. brigada izvršavala naređenja optuženog Hadžihasanovića i Komandi 3. korpusa podnosila izvještaje o toku borbenih dejstava u sektoru Bugojna. Na primjer, 14. septembra 1993., optuženi Hadžihasanović je komandi OG “Zapad” i komandi 307. brigade naredio da delegaciji MKCK-u omoguće da 20. i 21. septembra 1993. obiđe pripadnike HVO-a zatočene u Bugojnu.³⁸⁸⁸ Dozvolu za tu posjetu na stadionu “Iskre” zaista je izdala 307. brigada.³⁸⁸⁹ Zatim, 19. septembra 1993., Selmo Cikotić, komandant OG “Zapad”, optuženom Hadžihasanoviću je podnio izvještaj o toku borbenih dejstava u Bugojnu.³⁸⁹⁰

³⁸⁸⁷ P 273; Rudy Gerritsen, T(f) 7185 do 7186 i 7191 do 7194; Peter Hauenstein, T(f) 7604 do 7605.

³⁸⁸⁸ P 441.

³⁸⁸⁹ Mijo Marijanović, T(f) 2773; Zoran Gvozden, T(f) 3679; P 386 (zapečaćen), par. 38.

³⁸⁹⁰ P 442.

1745. Naposljetku, Vijeće zaključuje da je optuženi Hadžihasanović imao efektivnu kontrolu nad počinocima djela okrutnog postupanja izvršenih u Salonu namještaja, Samostanu, Školi, Gimnaziji i na stadionu “Iskre”, kao i nad počinocima ubistva Mladena Havraneka, te da je postojala subordinacija u smislu člana 7(3) Statuta.

1746. Naprotiv, Vijeće ocjenjuje da nema osnova za zaključak van razumne sumnje da su počinoci ubistva Marija Zrne i djela okrutnog postupanja sa zarobljenicima odvedenim iz Samostana bili pripadnici 307. brigade. Vijeće takođe smatra da nije dokazano da su stražari iz 307. brigade prisutni na poprištu zločina imali mogućnost da spriječe ta krivična djela. Dakle, budući da uslov subordinacije postavljen članom 7(3) Statuta nije ostvaren, Vijeće zaključuje da se optuženom Hadžihasanoviću ne može pripisati krivična odgovornost za ubistvo Marija Zrne premlaćivanjem za koje se tereti u paragrafu 43(d) Optužnice, kao ni za djela okrutnog postupanja sa zatočenicima nad Samostana.

ii. Saznanja optuženog Hadžihasanovića

1747. S obzirom na to da je, u vezi s ubistvom Marija Zrne i djelima okrutnog postupanja nad zarobljenicima koje su bili izvedeni van Samostana, zaključeno da subordinacija nije potvrđena, Vijeće će se u razmatranju ograničiti na saznanja optuženog Hadžihasanovića o krivičnim djelima okrutnog postupanja počinjenim u Salonu namještaja, Samostanu, Školi, Gimnaziji i na stadionu “Iskre”, te o ubistvu Mladena Havraneka.

1748. Vijeće smatra potrebnim da dade preliminarnu napomenu u vezi s argumentom tužioca da su djela okrutnog postupanja koja su vojnici 3. korpusa počinili u zatočeničkim centrima u muzičkoj školi u Zenici, u Školi u Mehurićima i u motelu “Sretno”, a za koja je optuženi Hadžihasanović znao, bila takvog karaktera da su morala da ga upozore na mogućnost da se ponove radnje okrutnog postupanja u zatočeničkim centrima uspostavljenim kasnije iste godine u Bugojnu.³⁸⁹¹ Drugačije rečeno, Tužilac tvrdi da je okolnost da je grupa potčinjenih već počinila kažnjive radnje sama za sebe dovoljno upozorenje da bi neka druga grupa potčinjenih i u budućnosti mogla da počini nedozvoljene radnje.

1749. Kako s pravnog tako i sa činjeničnog aspekta, Vijeće ne može da prihvati taj argument. Kao što je već istaknuto u dijelu Presude u kojem se razmatra mjerodavno

³⁸⁹¹ Završni podnesak Tužilaštva, par. 303-304.

Prijevod

pravo, Vijeće smatra da teorija ranijih saznanja (“*prior knowledge*”) treba da se tumači restriktivno.³⁸⁹² Dakle, u kontekstu ovog predmeta, ta teorija moći će se primijeniti samo pod pretpostavkom da su krivična djela za koja se tereti slična i da ih je počinila ista prepoznatljiva grupa potčinjenih koji su u prošlosti već činili takva krivična djela. Vijeće je ondje već izrazilo svoj stav da pojam “ista prepoznatljiva grupa potčinjenih” označava grupu potčinjenih koji pripadaju jedinici na istom geografskom položaju i koja je, ako je posrijedi neki zatočenički centar, u nadležnosti i pod kontrolom iste rukovodeće instance. U kontekstu ovog predmeta, pod “prepoznatljivom grupom potčinjenih”, s obzirom na strukturu i način funkcionisanja 3. korpusa, valja podrazumijevati brigadu ili bataljon brigade pod uslovom da taj bataljon ima drugačiji geografski položaj nego druge jedinice brigade u sastavu koje se nalazi.

1750. Naime, u predmetnom slučaju, vojnici potčinjeni optuženom Hadžihasanoviću koje Optužnica inkriminiše u vezi sa zatočeničkim centrima kao što su Muzička škola u Zenici, osnovna škola u Mehurićima, kasarna bivše JNA i motel “Sretno” nisu bili pripadnici 307. brigade, tako da - makar krivična djela okrutnog postupanja u tim zatočeničkim objektima i saznanja optuženog Hadžihasanovića o njima i bila dokazana - nije bilo nužnih razloga da optuženi Hadžihasanović zna da se pripadnici 307. brigade spremaju na činjenje krivičnih djela okrutnog postupanja u zatočeničkim centrima kasnije otvorenim u Bugojnu. Iz tih razloga Vijeće odbacuje ovaj argument tužioca.

1751. Vijeće konstatuje da su Fehim Muratović i Edib Zlotrg, članovi službe vojne bezbjednosti 3. korpusa ABiH, tragom informacija o radnjama okrutnog postupanja u Bugojnu te po naređenju Komande 3. korpusa, 16. augusta 1993. došli u komandu 307. brigade i komandu OG “Zapad” da bi provjerili te informacije i izvršili inspekciju ponašanja pripadnika tih jedinica.³⁸⁹³ Tom prilikom, Enes Handžić, pomoćnik komandanta 307. brigade za poslove bezbjednosti,³⁸⁹⁴ informisao ih je o tome da su dva pripadnika 307. brigade vrlo surovo postupila sa šest ratnih

³⁸⁹² Vidi *supra*, par. 118.

³⁸⁹³ Edib Zlotrg, T(f) 14987 i 15000; Fehim Muratović, T(f) 15036 do 15037; svjedok HF, T(f) 17196; DH 1392.

³⁸⁹⁴ P 912; DK 62, prilog A/ DH 776.

Prijevod

zarobljenika u Salonu namještaja, a da je jedan od njih čak podlegao radnjama okrutnog postupanja kojima je bio podvrgnut.³⁸⁹⁵

1752. Sve to zapisano je u izvještaju o izvršenoj inspekciji koji je sastavio Edib Zlotrg i potpisao Fehim Muratović, a relevantni dio kojega glasi: “Handžić je istakao da ima problem sa dvojicom boraca koji su premlatili šestoricu zarobljenih pripadnika HVO od čega je jedan preminuo.”³⁸⁹⁶ Isti izvještaj zatim je 18. augusta 1993. upućen Komandi 3. korpusa.³⁸⁹⁷

1753. Fehim Muratović je izjavio da je reakcija na taj njegov izvještaj bio razgovor s optuženim Hadžihasanovićem lično o tom incidentu. Naime, taj je svjedok izjavio kako slijedi:

P.: Jučer ste izjavili da ste, nakon što ste se vratili u Zenicu, taj izvještaj prosljedili svom pretpostavljenom. Moram Vas zamoliti za pojašnjenje. Vaš pretpostavljeni bio je g. [...]?

O.: U trenutku moga odlaska u Bugojno, mene i mog kolege, gospodin [...] je bio bolestan [...]. Tako da sam izvještaj adresirao na komandanta 3. korpusa.

P.: Jeste li od komandanta 3. korpusa dobili odgovor u vezi s tim incidentom?

O.: Pismeni odgovor nisam nikad dobio, ali jesmo usmeno - u usmenoj konverzaciji komandant je rekao da to što smo uradili gore, da je to dobar posao. [...] Dobro je to što su preduzete odgovarajuće zakonske mjere prema tim licima koja su to uradila prema pripadnicima HVO-a. Na to sam mislio, /na to da su/ ova dva lica koja su ušla u salon namještaja i koja su izvršila premlaćivanje ovih pripadnika HVO-a zakonski sankcionisani.³⁸⁹⁸

1754. Vijeće napominje da Hadžihasanovićeva odbrana nije osporavala da je optuženi Hadžihasanović bio obaviješten o činjenici da su dva vojnika 307. brigade vrlo teško tjelesno zlostavljala pripadnike HVO-a zatočene u Salonu namještaja i da je jedan od njih preminuo od posljedica zlostavljanja.³⁸⁹⁹

1755. Na osnovu tih dokaza, Vijeće zaključuje da je dokazano van razumne sumnje da je 18. augusta 1993., optuženi Hadžihasanović znao da su njegovi potčinjeni u Salonu namještaja počinili krivična djela okrutnog postupanja nad šest ratnih zarobljenika, kao i ubistvo jednog od njih.

³⁸⁹⁵ Fehim Muratović, T(f) 14963 do 14966, 15037 do 15038; Edib Zlotrg, T(f) 15015.

³⁸⁹⁶ DH 1392. (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: “Handžić said he had a problem with two soldiers who had beaten up six HVO prisoners of whom one died”.

³⁸⁹⁷ DH 1392; Fehim Muratović, T(f) 14964 i 15039.

³⁸⁹⁸ Fehim Muratović, T(f) 15039.

³⁸⁹⁹ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 1042 i fusnota 1459.

1756. Sada treba da se odgovori na pitanje da li je bilo razloga da optuženi Hadžihasanović, na osnovu informacija koje je dobio 18. augusta 1993., zna da njegovi potčinjeni čine i druga krivična djela okrutnog postupanja, osim onih nad šest ratnih zarobljenika u Salonu namještaja za koja je znao, i to ne samo u Salonu namještaja, nego i u drugim zatočeničkim centrima pod kontrolom 307. brigade u Bugojnu.

1757. U tom pogledu Vijeće prije svega konstatuje da izvještaj od 18. augusta 1993. s potpisom Fehima Muratovića i upućen optuženom Hadžihasanoviću ne sadrži nikakve naznake o tome da su zarobljenici u Salonu namještaja prelaćivani i u drugim prilikama, ili da se to činilo i u drugim zatočeničkim centrima koji su tada već bili u funkciji u Bugojnu.³⁹⁰⁰

1758. Zatim, iz izjava svjedoka Fehima Muratovića proizlazi da se razgovor s optuženim Hadžihasanovićem u povodu izvještaja od 18. augusta 1993. odnosio samo na prelaćivanje šest ratnih zarobljenika koje su dva vojnika izvršila u Salonu namještaja i na mjere preduzete sa ciljem da se ta djela sankcionišu.³⁹⁰¹

1759. Najzad, Vijeće napominje da nisu predočeni nikakvi drugi dokazi na osnovu kojih bi moglo da se zaključi da je optuženi Hadžihasanović posjedovao alarmantne informacije koje su ga mogle upozoriti na to da vojnici 307. brigade u zatočeničkim centrima uspostavljenim u Bugojnu čine i druge slične kažnjive radnje.

1760. Shodno tome, Vijeće se nije uvjerilo van razumne sumnje da je - kada je 18. augusta 1993. saznao da su njegovi potčinjeni u Salonu namještaja počinili krivična djela okrutnog postupanja nad šest ratnih zarobljenika i da je jedan od njih ubijen - bilo razloga da optuženi Hadžihasanović zna da su njegovi potčinjeni počinili i druga krivična djela okrutnog postupanja, osim djela nad šest ratnih zarobljenika za koja je znao, i to ne samo u Salonu namještaja, nego i u drugim zatočeničkim objektima pod kontrolom 307. brigade u Bugojnu. Naime, Vijeće napominje da informacije kojima je optuženi Hadžihasanović 18. augusta 1993. raspolagao nisu ukazivale na to da je okrutno postupanje ustaljena praksa nego da je posrijedi samo jednokratni teški incident koji se dogodio 5. augusta 1993., te smatra da samo takvo saznanje nije bilo dovoljno da optuženog Hadžihasanovića navede na pomisao da su tim teškim oblicima kažnjivih radnji prethodile druge radnje iste vrste ili da će se one ponoviti.

---

³⁹⁰⁰ DH 1392.

³⁹⁰¹ Fehim Muratović, T(f) 15039.

Prijevod

1761. Iz toga proizlazi da se optuženom Hadžihasanoviću ne može pripisati odgovornost za krivična djela okrutnog postupanja počinjena prije 18. augusta 1993., odnosno ona počinjena u Salonu namještaja, Samostanu, Gimnaziji, Školi i na stadionu "Iskre", s izuzetkom krivičnih djela izvršenih nad šest ratnih zarobljenika u Salonu namještaja i ubistva Mladena Havraneka. Mjere preduzete u vezi s potonjima će biti razmotrene u sljedećem poglavlju.³⁹⁰²

1762. Najzad, Vijeće konstatuje da nisu predočeni nikakvi dokazi na osnovu koji bi moglo da se zaključi da je optuženi Hadžihasanović znao za loše životne uslove zatočenika u zatočeničkim centrima uspostavljenim u Bugojnu. Izvještaj o izvršenoj inspekciji Fehima Muratovića od 18. augusta 1993. odnosio se na krivična djela okrutnog postupanja putem fizičkog zlostavljanja šest zatočenika u Salonu namještaja, ali u njemu nije bilo ni riječi o nezadovoljavajućim životnim uslovima u kojima su zatočenici u Salonu namještaja i u drugim inkriminisanim zatočeničkim centrima bili primorani da borave. Dakle, optuženom Hadžihasanoviću ne može se pripisati odgovornost za životne uslove zatočenika u Salonu namještaja, Samostanu, Školi, Gimnaziji i na stadionu "Iskre".

iii. Preduzete mjere³⁹⁰³

1763. Vijeće je utvrdilo da je optuženi Hadžihasanović 18. augusta 1993. saznao za krivična djela okrutnog postupanja izvršena nad šest ratnih zarobljenika i za ubistvo jednog od njih, koja su njegovi potčinjeni počinili u Salonu namještaja. Naprotiv, Vijeće je zauzelo stav da nije bilo razloga da optuženi Hadžihasanović 18. augusta 1993. zna da su njegovi potčinjeni počinili i druga krivična djela okrutnog postupanja, a ne samo ona o kojima je imao saznanja, kako u Salonu namještaja tako i na drugim lokacijama zatočenja pod kontrolom 307. brigade. Isto tako, Vijeće je utvrdilo da optuženi Hadžihasanović nije znao za životne uslove zatočenika u Salonu namještaja, Samostanu, Školi, Gimnaziji i na stadionu "Iskre". Dakle, Vijeće će svoje razmatranje ograničiti na pitanje da li je optuženi Hadžihasanović u vezi s radnjama okrutnog postupanja i ubistvom Mladena Havraneka, djelima počinjenim u Salonu namještaja, preduzeo kaznene mjere.

³⁹⁰² Vijeće će saznanja optuženog Hadžihasanovića o krivičnim djelima počinjenim nakon 18. augusta 1993. razmotriti u sljedećem poglavlju.

³⁹⁰³ Što se tiče razmatranja opštih mjera koje je optuženi Hadžihasanović preduzeo u vezi sa zatočavanjem zarobljenika, Vijeće upućuje na zaključke iznijete u paragrafima 856-859 i 1161-1167 Presude.

Prijevod

1764. Dva svjedoka Hadžihasanovićeve odbrane, Fehim Muratović i Edib Zlotrg, u sudnici su posvjedočili da su nakon incidenata u Salonu namještaja stvarno bile preduzete kaznene mjere. Kako je već navedeno, 16. augusta 1993., Enes Handžić je Fehima Muratovića i Ediba Zlotrga izvijestio o tome da su dva vojnika 307. brigade ušli u Salon namještaja i pretukli šest zatočenika, pripadnika HVO-a, te da je jedan od njih podlegao batinama. U istoj prilici Enes Handžić je izvijestio i da je s tim u vezi preduzeo mjere, te da je pokrenut postupak protiv počinitelja tih krivičnih djela.³⁹⁰⁴

1765. Fehim Muratović je istu informaciju proslijedio i u pisanom obliku, u svom izvještaju o izvršenoj inspekciji od 18. augusta 1993., upućenom Komandi 3. korpusa, u kojem se o počiniocima predmetnih radnji okrutnog postupanja kaže: “Ti borci su privedeni i protiv istih je pokrenut postupak.”³⁹⁰⁵

1766. I svjedoka HF su o pokretanju postupka na sličan način obavijestila dva pripadnika službe bezbjednosti.³⁹⁰⁶

1767. Što se tiče karaktera sankcija protiv počinitelja predmetnih djela okrutnog postupanja, prije svega treba da se napomene da se ni u izvještaju od 18. augusta 1993. ni u iskazu svjedoka HF ne eksplicira da li je protiv njih bio pokrenut disciplinski ili krivični postupak.

1768. Svjedok Edib Zlotrg sa svoje je strane izjavio da je protiv predmetnih počinitelja bio pokrenut krivični postupak. Naime, on je izjavio:

I tom prilikom nas je komandant, ovaj, pomoćnik komandanta 307. brigade upoznao da je došlo do incidenta gdje su dva pripadnika armije ušli u prostor i pretukli šest pripadnika Hrvatskog vijeća odbrane, od kojih je jedan preminuo, nažalost. Ali isto tako, upoznao nas /je/ da su ta dva lica lišena slobode i da se protiv njih radi obrada, znači da se podnosi krivična prijava.³⁹⁰⁷

Vijeće napominje da Edib Zlotrg nije izjavio da li je s optuženim Hadžihasanovićem razgovarao o incidentu u Salonu namještaja.

³⁹⁰⁴ Fehim Muratović, T(f) 14963 do 14964, 15037 do 15041; Edib Zlotrg, T(f) 14987.

³⁹⁰⁵ DH 1392. (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: “These soldiers were taken into custody and proceedings were instituted against them.”

³⁹⁰⁶ Svjedok HF, T(f) 17196.

³⁹⁰⁷ Edib Zlotrg, T(f) 14987. U transkriptu sa suđenja na engleskom stoji sljedeće: “[...] [The assistant commander of the 307th Brigade] also informed us that those persons were arrested and that they were being charged, that they had been charged for their actions”: T(e) 14987.

1769. Naprotiv, upitan o tome kakve su mjere preduzete protiv dva počinioca krivičnih djela o kojima je riječ, svjedok Fehim Muratović je precizirao da su posrijedi bile disciplinske mjere. Naime, on je izjavio::

P.: Da li ste dobili informacije odnosno znate li da li je protiv ta dva izvršitelja ikad bio pokrenut postupak?

O.: Jeste. Oni su odgovarali pred vojno-disciplinskim organom u Bugojnu. Sankcionisani su to. Tako smo izviješteni.

P.: Kada, kojeg datuma ste bili izviješteni o tome, bar približno?

O.: Pa, izvještaj smo usmeno dobili, znači, istog trenutka kada smo bili u Bugojnu. Znači, rečeno nam je da je zakonski propisan postupak u toku i da se ta lica nalaze u pritvoru, u vojnom pritvoru u Bugojnu. Ova dva lica, znači, koja su izvršila premlaćivanje pripadnika HVO-a.³⁹⁰⁸

1770. Kako je već iznijeto ranije u tekstu,³⁹⁰⁹ nakon izvještaja od 18. augusta 1993., Fehim Muratović je s optuženim Hadžihasanovićem lično razgovarao o premlaćivanju šest ratnih zarobljenika u Salonu namještaja od strane dva vojnika, a optuženi Hadžihasanović mu je tom prilikom rekao da mjere koje su preduzete protiv ta dva vojnika 307. brigade smatra zadovoljavajućima.³⁹¹⁰

1771. Iz cjeline izjava svjedoka Fehima Muratovića koje smo prenijeli gore u tekstu proizlazi da su mjere u vezi s kojima je optuženi Hadžihasanović u razgovoru s Fehimom Muratovićem izrazio zadovoljstvo bile disciplinske mjere za koje je Fehim Muratović saznao prilikom svoje posjete Bugojnu 16. augusta 1993. godine.

1772. U prilog okolnosti da nakon inkriminiranih incidenata nije bilo nikakve istrage niti krivičnog gonjenja počinitelja tih krivičnih djela govore iskazi svjedoka Seada Žerića, Petera Hackshawa i Zrinka Alvira.

1773. Na primjer, Sead Žerić, okružni vojni tužilac u Travniku u periodu od decembra 1992. do februara 1996. izjavio je da nikad nije primio privatnu prijavu građana ili krivičnu prijavu protiv vojnika ABiH u vezi s ubistvima ili zlostavljanjem

³⁹⁰⁸ Fehim Muratović, T(f) 15040 do 15041. U transkriptu sa suđenja na engleskom stoji sljedeće: "Q. Are you aware that a trial against these two perpetrators was ever conducted? A. Yes. They were brought before the military disciplinary organ in Bugojno and were punished. That's what the report said that we received. Q. When did you receive that report? About, approximately. A. We received an oral report when we were in Bugojno. At that time, we were told that the legal proceedings were under way and that these persons were in detention, in military detention in Bugojno, these two persons who beat up the members of the HVO.": T(e) 15039 do 15040.

³⁹⁰⁹ Vidi *supra*, par. 1753.

³⁹¹⁰ Fehim Muratović, T(f) 15039 do 15040. Vidi *supra*, par. 1753.

ratnih zarobljenika ili civilnih pritvorenika na području za koje je bio nadležan, a koje je uključivalo Bugojno.³⁹¹¹

1774. Zatim, Peter Hackshaw, istražitelj Tužilaštva, u svojem je iskazu izjavio da je pregledao dokumentaciju u Okružnom vojnom tužilaštvu u Travniku. Međutim, ni u evidenciji osumnjičenika poznatog identiteta, kao ni u evidenciji osumnjičenika nepoznatog identiteta nije pronašao ni spomena o imenu žrtve navedene u Optužnici.³⁹¹²

1775. Zrinko Alvir, koji je takođe bio žrtvom premlaćivanja iste večeri kad i Mladen Havranek i koji je dao podatke o identitetu dvojice predmetnih počinitelja, sa svoje je strane izvijestio da je u novembru 1994. policiji u Bugojnu dao izjavu protiv dvaju počinitelja djela okrutnog postupanja izvršenih 5. augusta 1993., ali da su ga pravosudni organi sa sjedištem u Vitezu i Travniku pozvali kao svjedoka u krivičnom postupku pokrenutom protiv ta dva lica tek 2004. godine.³⁹¹³

1776. Na osnovu navedenih dokaza Vijeće se uvjerilo van razumne sumnje da nakon djela okrutnog postupanja počinjenih nad šest ratnih zarobljenika u Salonu namještaja i ubistva jednog od njih, Mladena Havraneka, 3. korpus nije inicirao nikakvu istragu niti krivični postupak protiv počinitelja tih radnji. Naprotiv, Vijeće se uvjerilo van razumne sumnje da je 307. brigada protiv njih preduzela disciplinske sankcije i da je optuženi Hadžihasanović za njih znao. Inače, Vijeće napominje da je Hadžihasanovićeva odbrana u svom Završnom podnesku navela da su mjere preduzete nakon inkriminiranih incidenata bile disciplinskog karaktera.³⁹¹⁴

1777. Vijeće smatra da nije dovoljno iskoristiti disciplinska ovlaštenja kako bi se kaznili počinioci krivičnog djela ubistva i krivičnih djela okrutnog postupanja, počinjenih nad ratnim zarobljenicima. Vijeće posebno naglašava da je, po međunarodnom pravu, nadređeno lice dužno da preduzme nužne i razumne mjere za kažnjavanje počinitelja kršenja zakona i običaja ratovanja. Suočen sa krivičnim djelima kao što su ubistvo i okrutno postupanje, počinjenim na lokaciji zatočenja koju su kontrolisali njegovi vojnici, dakle sa djelima u stvarnoj nadležnosti Okružnog vojnog suda u Travniku, optuženi Hadžihasanović nije smio da se u smislu

³⁹¹¹ Sead Žerić, T(f) 5525.

³⁹¹² Peter Hackshaw, T(e) 9692 do 9693.

³⁹¹³ Zrinko Alvir, T(f) 2644 do 2645.

³⁹¹⁴ Završni podnesak optuženog Hadžihasanovića, fusnota 1459.

Prijevod

preduzimanja kaznenih mjera zadovolji disciplinskom kaznom koja maksimalno može da znači pritvor u trajanju do 60 dana. Njegova je dužnost bila da preduzme konkretne mjere kako bi se ti počinioci izveli pred lice pravde i da podnese odgovarajuću prijavu Okružnom vojnom tužilaštvu u Travniku. Dakle, Vijeće se uvjerilo van razumne sumnje da optuženi Hadžihasanović, iako je znao da su njegovi potčinjeni počinili krivična djela ubistva i okrutnog postupanja nad šest ratnih zarobljenika u Salonu namještaja, nije ispunio svoju službenu dužnost da preduzme odgovarajuće mjere za kažnjavanje njihovih počinitelja.

1778. Pored toga, Vijeće je mišljenja da optuženi Hadžihasanović, time što nije preduzeo razumne i adekvatne mjere za kažnjavanje počinitelja krivičnih djela počinjenih u Salonu namještaja, nije ispunio svoju službenu dužnost da spriječi djela okrutnog postupanja počinjena nakon 18. augusta 1993. godine. Vijeće još jednom podsjeća da službena dužnost nadređenog lica da preduzima kaznene mjere proističe iz cilja da se među osobama koje su pod njegovom kontrolom uspostavi i održava disciplina i poštovanje zakona. Ne preduzimajući adekvatne mjere za kažnjavanje najtežih krivičnih djela, nadređeno lice usvaja generalnu liniju ponašanja koje na njegove potčinjene može imati djelovati kao ohrabrenje za činjenje novih djela okrutnog postupanja, te se pitanje njegove odgovornosti može postaviti i po tom osnovu.

1779. U okolnostima ovog predmeta, ne kaznivši na odgovarajući način pripadnike 307. brigade koji su skrivili krivična djela okrutnog postupanja i ubistva u Salonu namještaja, optuženi Hadžihasanović je od 18. augusta 1993. nadalje stvorio situaciju koja je pogodovala recidiviranju sličnih kažnjivih radnji, ne samo u Salonu namještaja nego i na svim drugim lokacijama zatočenja pod kontrolom pripadnika 307. brigade. Budući da nije preduzeo adekvatne mjere u vezi sa krivičnim djelima za koja je znao, optuženi Hadžihasanović je imao razloge da zna da je stvarno i objektivno moguće da se takve nedozvoljene radnje ponove i ubuduće, to više pošto su zatočenički centri uspostavljeni u Bugojnu bili smješteni geografski vrlo blizu jedni drugih, te jer su njima upravljali i kontrolisali ih isti ljudi iz rukovodstva 307. brigade.³⁹¹⁵ Vijeće je mišljenja da je nepreduzimanje kaznenih mjera, odnosno nepreduzimanje dovoljno

³⁹¹⁵ Na primjer, Enes Handžić, pomoćnik komandanta 307. brigade za poslove bezbjednosti, bio je prisutan u raznim zatočeničkim centrima. Osim toga, više svjedoka u svojim je iskazima navelo da je Enes Handžić bio zapovjednik obezbjeđenja na stadionu "Iskre": DH 1503; svjedok ZH, T(e) 3759 do 3760; Ivo Mršo, T(f) 2527 do 2529. Zatim, svjedok Ivo Mršo ga je vidio u samostanu u Bugojnu: T(f) 2499 do 2500, a svjedok Z4 je čuo da ispitivanja u Školi vodi Enes Handžić: P 386 (zapečaćen), par. 22. Vidi i *supra*, par. 133, 166 i 193.

oštrih mjera protiv stražara u jednom zatočeničkom centru u Bugojnu nužno moralo da se odrazi na rad drugih stražara na drugim lokacijama zatočenja u Bugojnu.

1780. Dakle, Vijeće je mišljenja da optuženom Hadžihasanoviću mora da se pripíše krivična odgovornost na osnovu člana 7(3) Statuta, za djela okrutnog postupanja počinjena 5. augusta 1993. u Salonu namještaja nad šest ratnih zarobljenika, te ubistvo Mladena Havraneka 5. augusta 1993., kao i za djela okrutnog postupanja počinjena nakon 18. augusta 1993. u Salonu namještaja, Školi, Gimnaziji i na stadionu "Iskre".

xiii) Zaključci Vijeća

1781. Vijeće smatra da predloženi dokazi nisu dovoljni da bi se van razumne sumnje potvrdilo djelo okrutnog postupanja u Banci. Dakle, Vijeće optuženog Hadžihasanovića oslobađa optužbe za krivično djelo okrutnog postupanja u Banci.

1782. Vijeće ne nalazi osnov za utvrđenje van razumne sumnje da su počinio ubistva Marija Zrne i djela okrutnog postupanja nad zarobljenicima odvođenim iz Samostana bili pod efektivnom kontrolom optuženog Hadžihasanovića. Vijeće takođe smatra da nije potvrđeno da su stražari iz 307. brigade prisutni na poprištu zločina van Samostana imali mogućnost da spriječe počinjenje tih krivičnih djela. Vijeće dakle optuženog Hadžihasanovića oslobađa optužbe za ubistvo Marija Zrne putem premlaćivanja za koje se tereti u paragrafu 43(d) Optužnice, kao i optužbe za djela okrutnog postupanja počinjena nad zarobljenicima izvođenim van Samostana. Naprotiv, Vijeće zaključuje da počinio djela okrutnog postupanja izvršenih u Salonu namještaja, Samostanu, Školi, Gimnaziji i na stadionu "Iskre", te ubistva Mladena Havraneka, jesu bili potčinjeni optuženom Hadžihasanoviću i pod njegovom efektivnom kontrolom.

1783. Vijeće se uvjerilo van razumne sumnje da je optuženi Hadžihasanović 18. augusta 1993. saznao za krivična djela okrutnog postupanja nad šest ratnih zarobljenika i za ubistvo Mladena Havraneka koja su počinili njegovi potčinjeni u Salonu namještaja. Naprotiv, Vijeće se nije uvjerilo van razumne sumnje da je bilo razloga da optuženi Hadžihasanović od 18. augusta 1993. nadalje zna da su njegovi potčinjeni, uz djela za koja je znao, počinili i druga krivična djela okrutnog postupanja, ne samo u Salonu namještaja nego i u Samostanu, Školi, Gimnaziji i na stadionu "Iskre". Isto tako, Vijeće se nije uvjerilo van razumne sumnje da je optuženi

Prijevod

Hadžihasanović znao za loše životne uslove u Salonu namještaja, Samostanu, Školi, Gimnaziji i na stadionu "Iskre", shodno čemu se optuženom Hadžihasanoviću ne može pripisati krivična odgovornost na osnovu člana 7(3) Statuta u vezi sa životnim uslovima zatočenika kao radnji okrutnog postupanja u Salon namještaja, Samostanu, Školi, Gimnaziji i na stadionu "Iskre".

1784. Vijeće zaključuje da, uprkos tome što je znao za djela okrutnog postupanja nad šest ratnih zarobljenika u Salonu namještaja i za ubistvo jednog od njih, optuženi Hadžihasanović nije preduzeo nužne i razumne mjere da kazni počinioc tih zločina. Shodno tome, bilo je razloga da optuženi Hadžihasanović zna da bi te nedozvoljene radnje za koje je znao mogle da se ponove i ubuduće. Dakle, ne preduzevši kažnjavanje za počinjene zločine, on nije izvršio svoju dužnost da spriječi okrutno postupanje činjeno nakon 18. augusta 1993., odnosno djela počinjena u Salonu namještaja, Školi, Gimnaziji i na stadionu "Iskre".

1785. Shodno tome, optuženi Hadžihasanović smatra se krivično odgovornim na osnovu člana 7(3) Statuta, za djela okrutnog postupanja, s izuzetkom loših životnih uslova zatočenika, počinjena u Salonu namještaja nad šest ratnih zarobljenika 5. augusta 1993., te za djela počinjena nakon 18. augusta 1993. u Salonu namještaja, Školi, Gimnaziji i na stadionu "Iskre", za koja se tereti u paragrafima 41(da), (dc), (dd), (de) i 42(g) Optužnice, te za ubistvo Mladena Havraneka putem premlaćivanja, za koje se tereti u paragrafu 43(c) Optužnice.

B. Nalazi i zaključci u vezi s krivičnim djelima protiv imovine

1. Tačka 5: Bezobzirno razaranje gradova, naselja ili sela koje nije opravdano vojnom nuždom u opštinama Zenica, Travnik i Vareš – kršenje zakona i običaja ratovanja

a) Dusina

1786. Vijeće podsjeća da je Tužilaštvo odustalo od krivičnog gonjenja optuženog Hadžihasanovića za bezobzirno razaranje gradova, naselja ili sela u Dusini u januaru 1993. koje nije opravdano vojnom nuždom.³⁹¹⁶ Vijeće je u svojoj "Odluci po prijedlozima za donošenje oslobađajuće presude" od 27. septembra 2004. primilo na

³⁹¹⁶ Pretpretresni podnesak Tužilaštva, par. 135.

znanje povlačenje navoda Tužilaštva iz te tačke Optužnice koji se odnose na Dusinu.³⁹¹⁷

b) Miletići

1787. Vijeće je u svojoj Odluci po prijedlozima za donošenje oslobađajuće presude od 27. septembra 2004. zauzelo stav da nema dokaza koji bi ukazivali da se bezobzirno razaranje gradova, naselja ili sela koje nije opravdano vojnom nuždom u smislu člana 3(b) Statuta dogodilo u Miletićima u aprilu 1993. Vijeće je stoga zaključilo da optužene valja osloboditi optužbe za bezobzirno razaranje Miletića koja se navodi u tački 5 Optužnice.³⁹¹⁸

c) Guča Gora

1788. U Optužnici se tvrdi da su pripadnici 7. brigade,³⁹¹⁹ 306. brigade i 17. brigade u Gučkoj Gori u junu 1993. počinili bezobzirna razaranja stambenih i drugih objekata i lične imovine bosanskih Hrvata i bosanskih Srba koja nisu opravdana vojnom nuždom.³⁹²⁰ U Optužnici se navodi da je optuženi Hadžihasanović znao ili je bilo razloga da zna da se pripadnici tih jedinica pod njegovim rukovodstvom i efektivnom kontrolom spremaju da počine te radnje ili da su ih već počinili, a on nije preduzeo nužne i razumne mjere da takve radnje spriječi ili da kazni njihove počinioce.³⁹²¹ Stoga se optuženi Hadžihasanović tereti za bezobzirno razaranje gradova, naselja ili sela koje nije opravdano vojnom nuždom, kao kršenje zakona i običaja ratovanja, kažnjivo po članovima 3 i 7(3) Statuta.

1789. Vijeće napominje da, iako Optužnica u vezi s razaranjima počinjenim u Gučkoj Gori u junu 1993. spominje 7. brigadu, ona ne tereti optuženog Kuburu za razaranja koja su počinili njegovi potčinjeni.

³⁹¹⁷ Odluka po prijedlozima za donošenje oslobađajuće presude, 27. septembar 2004., par. 111.

³⁹¹⁸ *Ibid.*, par. 112.

³⁹¹⁹ Vidi *Optužnicu*, par. 18-20. Prema navodima iz Optužnice, 7. brigada uključivala je Mudžahedine, odnosno oni su bili prepotčinjeni 7. brigadi i uklopljeni u njen sastav te su, kako se navodi, u velikoj mjeri učestvovali u borbenim dejstvima 7. brigade.

³⁹²⁰ Optužnica, par. 44.

³⁹²¹ Optužnica, par. 45.

i) Argumenti strana

1790. Tužilaštvo tvrdi da su od 9. juna 1993. pripadnici 3. korpusa palili kuće i gospodarske zgrade Hrvata, i da se palež nastavio do decembra 1993.³⁹²² Tužilaštvo dodaje da je optuženi Hadžihasanović znao za zločine počinjene u Gučkoj Gori³⁹²³ i da optuženi Hadžihasanović nije ništa preduzeo da kazni počiniocima tih zločina.³⁹²⁴

1791. Odbrana optuženog Hadžihasanovića ne osporava da su kuće u Gučkoj Gori oštećene, ali pojašnjava da navedene štete nisu počinjene bezrazložno i da selo nije bezobzirno uništeno. Odbrana optuženog Hadžihasanovića dodaje da je, iako je do nekih oštećenja došlo tokom borbi, veći dio štete nanesen nakon borbi, te naglašava da nije utvrđen uzrok štete do koje je došlo za vrijeme i nakon borbi. Osim toga, odbrana optuženog Hadžihasanovića tvrdi da Tužilaštvo nije predložilo dokaze da su potčinjeni optuženog Hadžihasanovića učestvovali u navedenim zločinima.³⁹²⁵

ii) Zaključci Vijeća u vezi s bezobzirnim razaranjem u Gučkoj Gori

1792. Dana 8. juna 1993. snage 306. brigade došle su do linije fronte koja je povezivala sela Maline, Guča Gora, Mosor i Bukovica.³⁹²⁶ Kasno poslijepodne 8. juna 1993. vojnici 2. bataljona 306. brigade spojili su se sa snagama 3. bataljona 306. brigade i zauzeli položaje iznad Guče Gore.³⁹²⁷ Borbena dejstva između jedinica HVO-a i ABiH potrajala su do 10. juna 1993., kad su snage ABiH ušle u selo Guča Gora.³⁹²⁸ Istog dana, jedinice 306. brigade dobile su naređenje za pokret prema selima Mosor i Radojčići.³⁹²⁹ Prisustvo stranih mudžahedina u Gučkoj Gori primijećeno je oko sredine juna 1993.³⁹³⁰ Dana 16. juna 1993. vojna policija 306. brigade, zadužena za obezbjeđenje sektora Guča Gora,³⁹³¹ ušla je u samostan³⁹³² i u njemu ostala do

³⁹²² Završni podnesak Tužilaštva, par. 308.

³⁹²³ *Ibid.*, par. 348.

³⁹²⁴ *Ibid.*, par. 348.

³⁹²⁵ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 656.

³⁹²⁶ DK 22.

³⁹²⁷ Salim Tarakčija, T(f) 11805.

³⁹²⁸ Fahir Čamdžić, T(f) 11713; Esed Sipić, T(e) 14778.

³⁹²⁹ Salim Tarakčija, T(f) 11805.

³⁹³⁰ Vaughan Kent-Payne, T(f) 4794 do 4795; Džemal Merdan, T(f) 13139 do 13140; DH 71.

³⁹³¹ DH 161.13.

³⁹³² Mahir Izet, T(f) 16805 do 16806.

Prijevod

augusta 1993.³⁹³³ Tokom ljeta 1993. godine komanda 306. brigade smjestila se u samostanu kako bi ga bolje zaštitila.³⁹³⁴

1793. Suprotno tvrdnjama Tužilaštva,³⁹³⁵ Vijeće ocjenjuje da ni 7. ni 17. brigada nisu bile prisutne u Gučkoj Gori za vrijeme borbenih dejstava. Dokazi pokazuju da je 1. bataljon 7. brigade 8. juna 1993. učestvovao u borbama u Hajdarevim Njivama³⁹³⁶ zajedno sa 17. brigadom,³⁹³⁷ dok su 2. i 3. bataljon 7. brigade dejstvovali na području Ovnaka.³⁹³⁸ Dana 9. juna 1993. 1. bataljon 7. brigade i jedinice 17. brigade bile su angažovane u Šibicari i Okuci,³⁹³⁹ koje se nalaze nekoliko kilometara od Travnika.³⁹⁴⁰ U borbe u Gučkoj Gori između 8. i 10. juna 1993. bila je uključena jedino 306. brigada.³⁹⁴¹

1794. Nakon navoda HVO-a da Guča Gora gori,³⁹⁴² svjedok Hendrik Morsink je 8. juna 1993. zajedno s drugim članovima PMEZ-a, predstavnicima UNPROFOR-a i oficirima ABiH otišao u samostan u Gučkoj Gori.³⁹⁴³ Svjedok nije primijetio ozbiljnija oštećenja na kućama oko samostana.³⁹⁴⁴ Posmatrači PMEZ-a su 8. juna 1993. vidjeli samo 3 ili 4 kuće u plamenu.³⁹⁴⁵ Svjedok Dragan Radić je 8. juna 1993. bio u štabu brigade "Frankopan" u Novoj Biljoj³⁹⁴⁶ i tvrdi da je krajem poslijepodneva pomoću dvogleda u Gučkoj Gori vidio tri kuće u plamenu.³⁹⁴⁷ Dana 8. i 9. juna 1993. svjedok ZJ je iz Čifluka mogao da konstatuje da su, osim jedne ili dvije spaljene kuće, druge kuće ostale netaknute.³⁹⁴⁸ Dana 9. juna 1993., prilikom prolaska kroz selo Guča Gora,³⁹⁴⁹ svjedok Tomislav Rajić vidio je samo jednu štalu u plamenu, a kuće su bile

³⁹³³ Mahir Izet, T(f) 16804.

³⁹³⁴ Munir Karić, T(f) 11457; Asim Delalić, T(f) 16404.

³⁹³⁵ Optužnica, par. 44; vidi Završni podnesak Tužilaštva, par. 339, koji ne spominje 17. brigadu.

³⁹³⁶ Remzija Šiljak, T(f) 10572 do 10573; Semir Terzić, T(f) 18256; Safet Junuzović, T(f) 18505 do 18508; Suad Jusović, T(f) 18435 do 18437; DK 18; DK 19; DK 34; P 465.

³⁹³⁷ Safet Junuzović, T(f) 18505.

³⁹³⁸ Kasim Alajbegović, T(f) 18698; Elvedin Omić, T(f) 18597 do 18599.

³⁹³⁹ DK 42; Safet Junuzović, T(f) 18505 do 18506.

³⁹⁴⁰ Safet Junuzović, T(f) 18506.

³⁹⁴¹ Fikret Čuskić, T(f) 12112; P 465.

³⁹⁴² Vaughan Kent-Payne, T(f) 4949; Hendrik Morsink, T(f) 8057.

³⁹⁴³ Vaughan Kent-Payne, T(f) 4949 do 4950; Hendrik Morsink, T(f) 8059.

³⁹⁴⁴ Hendrik Morsink, T(f) 8059.

³⁹⁴⁵ DH 186.

³⁹⁴⁶ Dragan Radić, T(f) 3556.

³⁹⁴⁷ Dragan Radić, T(f) 3551, 3552, 3556 i 3557. Svjedok tvrdi da je vidio kuće Danice Lujanović, Nike Neimarevića i Nikole Markovića u plamenu. Svjedok takođe tvrdi da su se kuće u plamenu nalazile dva ili dva i po kilometra od mjesta na kojem se on nalazio. T(f) 3558. Po riječima svjedoka Dragana Radića, kuće u plamenu mogle su se vidjeti golim okom. T(f) 3559.

³⁹⁴⁸ Svjedok ZJ, T(f) 4174 do 4175.

³⁹⁴⁹ Tomislav Rajić, T(f) 2820.

netaknute.³⁹⁵⁰ Oficiri 306. brigade koji su ušli u selo Guča Gora 10. juna 1993. nisu primijetili štetu³⁹⁵¹ niti oštećene zgrade,³⁹⁵² uz iznimku nekoliko štala koje su izgorjele za vrijeme borbi.³⁹⁵³ Isto tako, po povratku u Guču Goru 13. juna 1993.,³⁹⁵⁴ svjedok Vaughan Kent-Payne je konstatovao da je selo netaknuto,³⁹⁵⁵ uz iznimku kolateralne štete nastale tokom borbenih dejstava.

1795. Po riječima svjedoka Tomislava Rajića, selo Guča Gora je bilo spaljeno tek kasnije, nakon borbi.³⁹⁵⁶ S položaja u Novoj Bili, gdje se nalazio u danima nakon borbi, svjedok Tomislav Rajić je mogao golim okom, bez dvogleda, vidjeti koje su kuće bile zapaljene.³⁹⁵⁷ Nije mogao vidjeti ko je podmetnuo te požare, ali tvrdi da se radilo o pripadnicima 306. brigade.³⁹⁵⁸ Dva ili tri dana nakon pada Guče Gore, svjedok Dragan Radić tvrdi da je iz Čifluka vidio da su kuće palili³⁹⁵⁹ muslimanski civili i vojnici.³⁹⁶⁰ Ti požari su se uglavnom događali uveče.³⁹⁶¹ On kaže da su 12. i 13. juna 1993. spaljene četiri kuće.³⁹⁶² Njegova je procjena da je između 8. i 25. juna 1993. spaljeno 15 do 20 kuća sa štalama i gospodarskim zgradama.³⁹⁶³ Prema riječima svjedoka ZJ, u Gučoj Gori je unutar 15 dana nakon početka napada uništeno 200 do 250 kuća,³⁹⁶⁴ a uništili su ih pripadnici ABiH.³⁹⁶⁵

1796. Dana 26. jula 1993. civilna zaštita Guče Gore je sastavila izvještaj u kojem se govori o 46 spaljenih ili uništenih kuća u Gučoj Gori.³⁹⁶⁶ Svjedok Dragan Radić smatra da je od dana napada pa do 24. decembra 1993., kad je spaljena njegova vlastita kuća,³⁹⁶⁷ do temelja spaljeno 50 kuća.³⁹⁶⁸ U aprilu 2002. svjedok ZI je otišao u

³⁹⁵⁰ Tomislav Rajić, T(f) 2822.

³⁹⁵¹ Fahir Čamdžić, T(f) 11715.

³⁹⁵² Salim Tarakčija, T(f) 11807.

³⁹⁵³ Fahir Čamdžić, T(f) 11715.

³⁹⁵⁴ Vaughan Kent-Payne, T(f) 4940.

³⁹⁵⁵ Vaughan Kent-Payne, T(f) 4941; DH 71.

³⁹⁵⁶ Tomislav Rajić, T(f) 2822, T(e) 2821.

³⁹⁵⁷ Tomislav Rajić, T(f) 2822 do 2823.

³⁹⁵⁸ Tomislav Rajić, T(f) 2825.

³⁹⁵⁹ Dragan Radić, T(f) 3552.

³⁹⁶⁰ Dragan Radić, T(f) 3553. Međutim, svjedok Dragan Radić nije mogao razaznati osobe koje su podmentule požar na kućama, T(f) 3579.

³⁹⁶¹ Dragan Radić, T(f) 3552.

³⁹⁶² Dragan Radić, T(f) 3557.

³⁹⁶³ Dragan Radić, T(f) 3553.

³⁹⁶⁴ Svjedok ZJ, T(f) 4202 do 4203.

³⁹⁶⁵ Svjedok ZJ misli da su počinioci tih razaranja pripadnici ABiH jer nakon što je ABiH zauzela Guču Goru u selu nije mogla biti nijedna druga jedinica. Međutim, radi se o pukoj dedukciji, budući da nije mogao razaznati ljude koje je vidio u Gučoj Gori, T(f) 4177, 4197 i 4198.

³⁹⁶⁶ DH 1345.

³⁹⁶⁷ Dragan Radić, T(f) 3554.

Prijevod

Guču Goru da prikupi informacije o kućama koje su uništene tokom juna 1993.³⁹⁶⁹ Nakon te posjete svjedok ZI je sačinio skicu Guče Gore na kojoj je 59 kuća označio kao uništene ili oštećene.³⁹⁷⁰

1797. Po uvidu u gore navedene dokaze, Vijeće smatra da je za vrijeme borbi ograničen broj kuća uništen, a da su se razaranja dogodila zbog ispaljivanja projektila ili zapaljive municije. U pogledu tvrdnji svjedoka Dragana Radića, Vijeće precizira da nije utvrđeno da je on s položaja na kojima se nalazio u Novoj Biloj mogao vidjeti kuće u plamenu u Gučoj Gori.³⁹⁷¹ Vijeće konstatuje da su između 8. i 13. juna 1993. međunarodni posmatrači zapazili vrlo malu štetu, najviše tri ili četiri uništene kuće.³⁹⁷² Dana 13. juna 1993. svjedok Vaughan Kent-Payne nije zabilježio pokušaje uništavanja hrvatskih kuća u Gučoj Gori i smatra da pričinjene štete predstavljaju kolateralnu štetu uzrokovanu borbama.³⁹⁷³ Svjedok precizira da oružje korišteno za vrijeme borbi u Gučoj Gori nije bilo dovoljno teško da bi razorilo zgrade.³⁹⁷⁴ Prije se radilo o oštećenjima uzrokovanim krhotinama projektila.³⁹⁷⁵ Civilna zaštita u Gučoj Gori precizira da je u borbenim dejstvima uništeno pet kuća i da su 8. i 9. juna 1993. spaljene dvije kuće.³⁹⁷⁶ Stoga Vijeće zaključuje da djela razaranja koja su se dogodila za vrijeme borbi ne predstavljaju bezobzirno razaranje koje nije opravdano vojnom nuždom.

1798. Vijeće konstatuje da je do razaranja došlo i nakon borbi, ali da nije utvrđen identitet počinitelaca tih razaranja. Na primjer, izvještaj Civilne zaštite u Gučoj Gori od 26. jula 1993. govori o kućama uništenim van bilo kakvih borbenih operacija, ali ne daje informacije o identitetu počinitelaca.³⁹⁷⁷ Vrijeme kad su se ta razaranja dogodila navedeno je samo za četiri kuće, koje su uništene između 10. i 12. jula 1993. Međutim, Vijeće ističe da te procjene uključuju i razaranja koja su se dogodila van perioda na koji se odnosi Optužnica, tj. između 1. i 30. juna.³⁹⁷⁸ U pogledu izjava

---

³⁹⁶⁸ Dragan Radić, T(f) 3553.

³⁹⁶⁹ P 80 (zapečaćen).

³⁹⁷⁰ P 86 (zapečaćen).

³⁹⁷¹ Vidi DH 1978; DH 2055; Abid Izmirlić, T(f) 16733, koji je pokazao da se Guča Gora ne može vidjeti iz Nove Bile kako zbog razdaljine od 5.850 metara koja dijeli ova dva mjesta, tako i zbog brda koje zaprečava vidik.

³⁹⁷² Hendrik Morsink, T(f) 8059; Vaughan Kent-Payne, T(f) 4941; DH 71; DH 1345.

³⁹⁷³ Vaughan Kent-Payne, T(f) 4941, T(e) 4941.

³⁹⁷⁴ Vaughan Kent-Payne, T(f) 4942.

³⁹⁷⁵ Vaughan Kent-Payne, T(f) 4941.

³⁹⁷⁶ DH 1345.

³⁹⁷⁷ DH 1345.

³⁹⁷⁸ Vidi Optužnicu, par. 44.

Prijevod

svjedoka ZI, te skica i fotografija koje su uz njih priložene, Vijeće podsjeća na svoju Odluku o prihvatljivosti nekih spornih dokumenata i dokumenata označenih u svrhu identifikacije od 27. jula 2004., u kojoj Vijeće konstatuje da se izjave svjedoka ZI temelje na glasinama³⁹⁷⁹ i gdje je odlučilo da te dokazne predmete koristi samo radi potkrepe drugih dokaza.³⁹⁸⁰ Naime, Vijeće je, s jedne strane, naglasilo da se skica i izjave svjedoka ZI temelje na izjavama osoba koje nisu svjedočile u sudnici,³⁹⁸¹ a s druge strane, da te skice i fotografije prikazuju situaciju iz 2002. godine i da se izravno ne odnose na razaranja koja su se dogodila tokom juna 1993.³⁹⁸² Vijeće stoga smatra da tvrdnje svjedoka ZI³⁹⁸³ koji navodi znatno veći stepen razaranja nego ocjena civilne zaštite u Gučoj Gori nemaju dovoljnu dokaznu vrijednost.

iii) Zaključci Vijeća

1799. Vijeće ocjenjuje da Tužilaštvo nije dokazalo da su razaranja koja su se dogodila u Gučoj Gori za vrijeme borbi u junu 1993. bila širokih razmjera i da nisu bila opravdana vojnom nuždom. Tužilaštvo takođe nije dokazalo da su počinio razaranja koja su se dogodila nakon borbi bili pripadnici 3. korpusa ABiH, budući da je utvrđeno da, suprotno navodima iz Optužnice, 7. i 17. brigada nisu bile na mjestu događaja. Stoga se optuženi Hadžihasanović ne može smatrati odgovornim za razaranja koja su počinjena u Gučoj Gori u junu 1993. godine.

d) Maline

1800. U Optužnici se tvrdi da su pripadnici 7. brigade³⁹⁸⁴ i 306. brigade u Malinama u junu 1993.³⁹⁸⁵ počinili bezobzirna razaranja koja nisu opravdana vojnom nuždom protiv stambenih i drugih objekata i lične imovine civila, bosanskih Hrvata i bosanskih Srba. Isto tako, u Optužnici se tvrdi da su optuženi znali ili je bilo razloga da znaju da se pripadnici tih snaga, pod njihovim rukovodstvom i efektivnom kontrolom, spremaju da počine te radnje ili da su ih već počinili, a optuženi nisu preduzeli nužne i razumne mjere da takve radnje spriječe ili da kazne njihove

³⁹⁷⁹ Odluka o prihvatljivosti dokumenata od 16. jula, par. 94.

³⁹⁸⁰ *Ibid.*, par. 95.

³⁹⁸¹ *Ibid.*, par. 94.

³⁹⁸² *Ibid.*, par. 93.

³⁹⁸³ P 80 (zapečaćen); P 86 (zapečaćen). Prema skicama svjedoka ZI od 8. aprila 2002. u Gučoj Gori je uništeno 59 kuća.

³⁹⁸⁴ Vidi Optužnicu, par. 18-20. Prema navodima iz Optužnice, 7. brigada uključivala je Mudžahedine, odnosno oni su bili prepotčinjeni 7. brigadi i uklopljeni u njen sastav te su, kako se navodi, u velikoj mjeri učestvovali u borbenim dejstvima 7. brigade.

³⁹⁸⁵ Optužnica, par. 44.

Prijevod

počinioce.³⁹⁸⁶ Optuženi Hadžihasanović i optuženi Kubura se, dakle, terete za bezobzirno razaranje gradova, naselja ili sela koje nije opravdano vojnom nuždom, kao kršenje zakona i običaja ratovanja, kažnjivo po članovima 3 i 7(3) Statuta Međunarodnog suda.

i) Argumenti strana

1801. Tužilaštvo tvrdi da se 3. korpus 8. juna 1993. nalazio u Malinama i da su zgrade bile u plamenu u trenutku napada.³⁹⁸⁷ Tužilaštvo tvrdi da je Komanda 3. korpusa bila obaviještena o tim djelima, ali da uprkos tome optuženi Hadžihasanović nije preduzeo mjere da kazni njihove počinioce.³⁹⁸⁸

1802. Odbrana optuženog Hadžihasanovića tvrdi da nije utvrđeno da su štete dosegle potreban kritični prag i da razaranja nisu bila opravdana vojnom nuždom. Odbrana optuženog Hadžihasanovića osim toga tvrdi da Tužilaštvo nije dokazalo da su navedena razaranja bila djelo pripadnika ABiH niti da je optuženi Hadžihasanović bio obaviješten o tim razaranjima.³⁹⁸⁹

1803. Odbrana optuženog Kubure ističe da Tužilaštvo nije dokazalo da je optuženi Kubura kontrolisao počinioce zločina za koje se tvrdi da su počinjeni u Malinama u junu 1993.³⁹⁹⁰ Po riječima odbrane optuženog Kubure, s jedne strane, ne postoji nikakav dokaz u prilog tome da su pripadnici 7. brigade bili prisutni i da su učestvovali u zločinima počinjenim u Malinama,³⁹⁹¹ a s druge strane, dokazni predmeti pokazuju da su se jedinice 7. brigade u predmetno vrijeme nalazile na drugom mjestu.³⁹⁹²

ii) Zaključci Vijeća u vezi s bezobzirnim razaranjem u Malinama

1804. Dana 7. juna 1993. selo Maline bilo je napadnuto s položaja HVO-a.³⁹⁹³ Tokom ranih jutarnjih sati 8. juna 1993. došlo je do razmjene vatre između HVO-a i

³⁹⁸⁶ Optužnica, par. 45.

³⁹⁸⁷ Završni podnesak Tužilaštva, par. 309.

³⁹⁸⁸ *Ibid.*, par. 310. U vezi sa saznanjima i preduzimanjem mjera, optuženi Kubura ne spominje se u Optužnici.

³⁹⁸⁹ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 548.

³⁹⁹⁰ Završni podnesak Kuburine odbrane, par. 66.

³⁹⁹¹ *Ibid.*, par. 61 i 99.

³⁹⁹² *Ibid.*, par. 99.

³⁹⁹³ Salim Tarakčija, T(f) 11803.

Prijevod

ABiH.³⁹⁹⁴ Snage ABiH, odnosno 1. i 4. bataljon 306. brigade, ušle su u Maline tek kad je HVO prestao pružati otpor.³⁹⁹⁵ U 10 sati 8. juna 1993. vojna policija 1. bataljona 306. brigade stigla je u Maline kako bi pomogla u evakuaciji civilnog stanovništva.³⁹⁹⁶ Jedan dio bataljona je 200 stanovnika odveo prema Mehurićima, dok je preostali dio bataljona ostao u Malinama kako bi zaštitio imovinu stanovnika.³⁹⁹⁷ Kolonu seljana pod pratnjom vojne policije nedaleko od Poljanica presrela je grupa mudžahedina i neke je muškarce odvela u smjeru Bikoša.³⁹⁹⁸

1805. Suprotno navodima Tužilaštva,³⁹⁹⁹ 7. brigada nije učestvovala u borbenim dejstvima u Malinama. Naime, dokazni predmeti pokazuju da je 1. bataljon 7. brigade vodio borbena dejstva u Hajdarevim Njivama,⁴⁰⁰⁰ koje se nalaze oko 12 kilometara od Malina,⁴⁰⁰¹ dok su 2. i 3. bataljon 7. brigade u vrijeme navedenih radnji dejstvovali u sektoru Ovnaka.⁴⁰⁰²

1806. Kad su ujutro 8. juna 1993. u 03:30 sati počele borbe, svjedok ZK se nalazio u Malinama.⁴⁰⁰³ Sukob je trajao do 7 sati i svjedok je vidio kako njegovu štalu, uz još jednu kuću i još jednu štalu, zahvaća plamen od pucnjave i projektila.⁴⁰⁰⁴ Za vrijeme napada na Maline svjedok ZL je vidio kako je muslimanska vojska zapalila više kuća.⁴⁰⁰⁵ Oko 17 ili 18 sati 8. juna 1993.⁴⁰⁰⁶ svjedok Z5 je konstatovao da su jedna kuća i jedna štala u plamenu.⁴⁰⁰⁷ Istog dana je svjedok Z15 primijetio da gore tri štale. Svjedok nije vidio ko je zapalio te zgrade, ali pretpostavlja da se radilo o vojnicima ABiH jer je selo bilo pod kontrolom njenih snaga.⁴⁰⁰⁸ Po riječima svjedoka Salima Tarakčije, izvjestan broj hrvatskih kuća je izgorio ili bio oštećen 8. juna 1993. za

³⁹⁹⁴ P 387 (zapečaćen), par. 7; Salim Tarakčija, T(f) 11804, 11850 i 11851.

³⁹⁹⁵ Salim Tarakčija, T(f) 11804.

³⁹⁹⁶ Svjedok HB, T(f) 12589 do 12590; DH 2090, par. 6.

³⁹⁹⁷ Svjedok HB, T(f) 12592; DH 2090, par. 7; svjedok ZF, T(f) 3604 do 3605; svjedok XB, T(f) 1644 do 1645; Berislav Marjanović, T(f) 2700 do 2701.

³⁹⁹⁸ Ivanka Tavić, T(f) 1165; Zdravko Pranješ, T(f) 1372 i 1380; svjedok HB, T(f) 12637 do 12638; svjedok XB, T(f) 1645 do 1646.

³⁹⁹⁹ Završni podnesak Tužilaštva, par. 194-196.

⁴⁰⁰⁰ Remzija Šiljak, T(f) 10572 do 10573; Semir Terzić, T(f) 18256; Safet Junuzović, T(f) 18505, 18507 do 18508; Suad Jusović, T(f) 18435 do 18437; DK 18; DK 19; DK 34; P 465.

⁴⁰⁰¹ Remzija Šiljak, T(f) 10575 do 10576.

⁴⁰⁰² Kasim Alajbegović, T(f) 18698; Elvedin Omić, T(f) 18597 do 18599.

⁴⁰⁰³ P 92 (zapečaćen), par. 8.

⁴⁰⁰⁴ P 92 (zapečaćen), par. 10.

⁴⁰⁰⁵ Svjedok ZL, T(f) 4384 do 4385. Svjedok ZL je vidio kako kuća izvjesnog Mekudića gori nakon što je pogođena artiljerijskim projektilom. Tog jutra zapaljene su i njegove vlastite kuće i štale, kao i kuće njegovog brata, zatim Kramara, Stipa Đakovića, Tavić Smilje, Marka Jurića, Drage Jurića i Kate Sarić.

⁴⁰⁰⁶ P 387 (zapečaćen), par. 9.

⁴⁰⁰⁷ P 387 (zapečaćen), par. 10.

⁴⁰⁰⁸ P 397 (zapečaćen), par. 6.

Prijevod

vrijeme borbi.⁴⁰⁰⁹ Svjedok HB, koji se nalazio u Malinama 8. juna 1993. između 9 ili 10 sati i 13 ili 14 sati, primijetio je da se iz nekih kuća diže dim, ali nije vidio vojnike da namjerno podmeću vatru.⁴⁰¹⁰ Nakon što je dobio informacije da su mudžahedini počinili zločine, svjedok Vaughan Kent-Payne je 13. juna 1993. otišao u Maline.⁴⁰¹¹ Svjedok je u selu Maline ostao 35 ili 40 minuta i nije skretao s glavnog puta.⁴⁰¹² Za vrijeme te posjete utvrdio je da su tri kuće zapaljene, ali da druge kuće nisu oštećene. On ipak nije mogao ustanoviti ni datum, ni uzrok, ni počinioce tih oštećenja.⁴⁰¹³ Dana 28. juna 1993. Civilna zaštita opštine Travnik je konstatovala da je 29 kuća i gospodarskih zgrada djelimično ili potpuno uništeno.⁴⁰¹⁴ Dugo nakon završetka borbi, kad se svjedok Z15 10. aprila 1994. vratio u Maline, konstatovala je da su sve hrvatske kuće spaljene, osim pet ili šest kuća u kojima su živjeli Muslimani.⁴⁰¹⁵ U aprilu 2002. svjedok ZI je otišao u Maline da prikupi informacije o kućama koje su uništene tokom juna 1993.⁴⁰¹⁶ Nakon te posjete svjedok je sačinio skice Malina na kojima je kao uništene ili oštećene označio 49 kuća.⁴⁰¹⁷

1807. Uvidom u gore navedene dokazne predmete, Vijeće konstatuje da je dio imovine uništen ili oštećen tokom borbi. Prema izvještaju Civilne zaštite opštine Travnik, s položaja koje je držao HVO 7. juna 1993. uništene su ili oštećene dvije štale i četiri kuće.⁴⁰¹⁸ Izvještaj takođe govori o 12 kuća i štala uništenih ili oštećenih 8. juna 1993. uslijed borbi između HVO-a i ABiH.⁴⁰¹⁹ Civilna zaštita opštine Travnik je u nekim slučajevima mogla da odredi da li su zgrade uništene ili oštećene s položaja koje je držala jedna ili druga vojska.⁴⁰²⁰ Međutim, za većinu razaranja Civilna zaštita opštine Travnik nije mogla ustanoviti identitet počinitelaca.⁴⁰²¹ Vijeće zaključuje da je do razaranja moglo doći zbog borbenih dejstava između jedinica HVO-a i jedinica ABiH u Malinama, ali da nije riječ o razaranjima širokih razmjera koja nisu opravdana vojnom nuždom.

⁴⁰⁰⁹ Salim Tarakčija, T(f) 11806.

⁴⁰¹⁰ Svjedok HB, T(f) 12596 do 12597.

⁴⁰¹¹ Vaughan Kent-Payne, T(f) 4794.

⁴⁰¹² Vaughan Kent-Payne, T(f) 4800.

⁴⁰¹³ Vaughan Kent-Payne, T(f) 4894 do 4895.

⁴⁰¹⁴ DH 1214.

⁴⁰¹⁵ P 397 (zapečaćen), par. 11.

⁴⁰¹⁶ P 80 (zapečaćen).

⁴⁰¹⁷ P 87 (zapečaćen).

⁴⁰¹⁸ DH 1214.

⁴⁰¹⁹ DH 1214.

⁴⁰²⁰ DH 1214.

⁴⁰²¹ DH 1214.

Prijevod

1808. Vijeće konstatuje da su se razaranja takođe dogodila nakon borbi, ali da dokazi ne omogućuju da se utvrdi identitet počilaca. U izvještaju Civilne zaštite opštine Travnik stoji da su kuće spaljene tokom juna 1993., nakon što su borbe završile, ali se ne daju nikakve indikacije o uzroku ili počiniocima tih razaranja.⁴⁰²² Vijeće takođe ističe da, ako se uništavanje imovine dogodilo poslije juna 1993.,⁴⁰²³ to ne ulazi u period na koji se odnosi Optužnica, tj. od 1. do 30. juna 1993. U pogledu izjava svjedoka ZI i priloženih skica i fotografija, Vijeće podsjeća na svoju Odluku o prihvatljivosti nekih spornih dokumenata i dokumenata označenih u svrhu identifikacije od 27. jula 2004., u kojoj Vijeće konstatuje da se izjave svjedoka ZI zasnivaju na glasinama⁴⁰²⁴ i u kojoj je odlučilo da se rečeni dokumenti mogu koristiti samo kao potkrepa drugim dokazima.⁴⁰²⁵ Naime, Vijeće je, s jedne strane, naglasilo da se skice i izjave svjedoka ZI temelje na izjavama osoba koje nisu svjedočile u sudnici,⁴⁰²⁶ a s druge strane, da te skice i fotografije prikazuju situaciju iz 2002. godine i da se ne odnose direktno na razaranja koja su se dogodila tokom juna 1993.⁴⁰²⁷ Vijeće stoga smatra da tvrdnje svjedoka ZI,⁴⁰²⁸ koji navodi znatno veći stepen razaranja od procjene Civilne zaštite opštine Travnik, ne posjeduju dovoljnu dokaznu vrijednost.

iii) Zaključci Vijeća

1809. Vijeće smatra da se na osnovu dokaza može zaključiti da 7. brigada tokom juna 1993. nije bila prisutna u Malinama. Stoga Vijeće smatra da počinioci razaranja koja su počinjena u Malinama nisu bili pod efektivnom kontrolom optuženog Kubure i da se on ne može smatrati odgovornim za te zločine.

1810. Što se tiče optuženog Hadžihasanovića, Vijeće smatra da Tužilaštvo nije dokazalo da su razaranja, koja su se dogodila u Malinama tokom borbi u junu 1993., bila širokih razmjera i da nisu bila opravdana vojnom nuždom. Tužilaštvo takođe nije pokazalo da su počinioci razaranja koja su se dogodila nakon borbi bili pripadnici 306. brigade 3. korpusa ABiH. Vijeće zaključuje da se optuženi Hadžihasanović ne može smatrati odgovornim za razaranja počinjena u Gučkoj Gori u junu 1993.

⁴⁰²² DH 1214.

⁴⁰²³ P 397 (zapečaćen), par. 7.

⁴⁰²⁴ Odluka o prihvatljivosti dokumenata od 16. jula, par. 94.

⁴⁰²⁵ *Ibid.*, par. 95.

⁴⁰²⁶ *Ibid.*, par. 94.

⁴⁰²⁷ *Ibid.*, par. 93.

⁴⁰²⁸ P 80 (zapečaćen); P 87 (zapečaćen). Prema skicama svjedoka ZI od 8. aprila 2002., u Malinama je uništeno 49 kuća.

e) Čukle

1811. U Optužnici se tvrdi da su pripadnici 7. brigade⁴⁰²⁹ i 306. brigade u Čuklama u junu 1993.⁴⁰³⁰ počinili nedozvoljeno bezobzirno razaranje naselja, stambenih objekata i lične imovine bosanskih Hrvata i bosanskih Srba koje nije opravdano vojnom nuždom. U Optužnici se tvrdi da je optuženi Hadžihasanović znao ili je bilo razloga da zna da se snage ABiH pod njegovom komandom i efektivnom kontrolom spremaju da počine te radnje ili da su ih već počinile, a on nije preduzeo nužne i razumne mjere da takve radnje spriječi ili da kazni njihove počinioce.⁴⁰³¹ Stoga se optuženi Hadžihasanović tereti za bezobzirno razaranje gradova, naselja ili sela koje nije opravdano vojnom nuždom, kao kršenje zakona i običaja ratovanja, kažnjivo po članovima 3 i 7(3) Statuta.

i) Argumenti strana

1812. Tužilaštvo tvrdi da su za vrijeme napada 8. juna 1993. vojnici 3. korpusa palili kuće u Čuklama.⁴⁰³² Tužilaštvo dodaje da su optuženi Hadžihasanović i optuženi Kubura znali da je imovina hrvatskih civila spaljena na području Guče Gore, Šušnja i Ovnaka i precizira da optuženi nisu preduzeli razumne i nužne mjere da zaustave zločine u Čuklama i da kazne njihove počinioce.⁴⁰³³ Vijeće, međutim, ističe da Optužnica ne sadržava optužbe protiv optuženog Kubure za razaranja počinjena u Čuklama u junu 1993. i da Vijeće stoga ne može rješavati po pitanju odgovornosti optuženog Kubure u vezi s razaranjima počinjenim u Čuklama u junu 1993.

1813. Odbrana optuženog Hadžihasanovića ne dovodi u pitanje činjenicu da su zgrade pretrpile oštećenja, ali tvrdi da te štete nisu počinjene bezrazložno i da selo nije bezobzirno uništeno. Odbrana optuženog Hadžihasanovića dodaje da je, iako je do nekih oštećenja došlo tokom borbi, veći dio štete nanesen kasnije, te naglašava da nije utvrđen uzrok oštećenja do kojih je došlo za vrijeme i nakon borbi. Osim toga,

---

⁴⁰²⁹ Vidi Optužnicu, par. 18-20. Prema navodima iz Optužnice, 7. brigada uključivala je Mudžahedine, odnosno oni su bili prepotčinjeni 7. brigadi i uklopljeni u njen sastav te su, kako se navodi, u velikoj mjeri učestvovali u borbenim dejstvima 7. brigade.

⁴⁰³⁰ Optužnica, par. 44.

⁴⁰³¹ Optužnica, par. 45.

⁴⁰³² Završni podnesak Tužilaštva, par. 313.

⁴⁰³³ *Ibid.*, par. 319.

Prijevod

odbrana optuženog Hadžihasanovića tvrdi da Tužilaštvo nije pružilo dokaze da su u predmetnim krivičnim djelima učestvovali potčinjeni optuženog Hadžihasanovića.⁴⁰³⁴

ii) Zaključci Vijeća u vezi s bezrazložnim razaranjem u Čuklama

1814. Dana 5. juna 1993. jedinice 7. brigade dobile su naređenje za napad na potezu Vrselje – Crni Vrh – Ušice – Čukle – Brajkovići i da preuzmu kontrolu nad selima Čukle i Novo Selo.⁴⁰³⁵ Ujutro 8. juna 1993. oko 04:30 sati napadnuto je selo Čukle.⁴⁰³⁶ Za vrijeme te ofanzive probijena je borbena linija HVO-a, koja se nalazila u visini sela Čukle u zaseoku Mrkonje Kuće.⁴⁰³⁷ Jedinice HVO-a su se onda povukle u pravcu Ovnaka i Grahovčića.⁴⁰³⁸ Stanovnici sela Čukle takođe su krenuli prema Ovnaku.⁴⁰³⁹

1815. Suprotno tvrdnjama Tužilaštva,⁴⁰⁴⁰ Vijeće konstatuje da nije dokazano van razumne sumnje da je 306. brigada učestvovala u napadu na Čukle. Naime, dokazi pokazuju da se ona 8. juna 1993. kretala na liniji Maline – Guča Gora – Mosor – Bukovica.⁴⁰⁴¹ Borbe u Malinama vodili su 1. i 4. bataljon 306. brigade,⁴⁰⁴² dok su se 2. i 3. bataljon te jedinice nalazili u Gučoj Gori.⁴⁰⁴³

1816. Kad je 8. juna 1993. počeo napad, svjedok Jozo Erenda je čuo mnogo pucnjave i vidio kako muslimanska vojska pali kuće u vlasništvu Hrvata.⁴⁰⁴⁴ Međutim, svjedok nije mogao vidjeti oznake koje su nosile osobe koje su pucale, niti odrediti identitet osoba koje su potpalile kuće.⁴⁰⁴⁵ Oko 4 sata ujutro 8. juna 1993. svjedok ZM, koji se nalazio u Ovnaku, primijetio je kako u zaseoku Mrkonje Kuće u Čuklama gori četiri ili pet kuća.⁴⁰⁴⁶ Međutim, svjedok nije bio u stanju da identifikuje počinioc tih požara i metod koji su koristili da ih podmetnu.⁴⁰⁴⁷ Kad su Muslimani

⁴⁰³⁴ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 584.

⁴⁰³⁵ P 419; P 420.

⁴⁰³⁶ Jozo Erenda, T(f) 4265.

⁴⁰³⁷ Svjedok ZM, T(f) 4699.

⁴⁰³⁸ Jozo Erenda, T(f) 4266 i 4272.

⁴⁰³⁹ Ivo Kolenda, T(f) 4469; P 384 (zapečaćen), par. 5.

⁴⁰⁴⁰ Vidi Optužnicu, par. 44; Završni podnesak Tužilaštva, par. 311 i 312.

⁴⁰⁴¹ DK 22.

⁴⁰⁴² Salim Tarakčija, T(f) 11804.

⁴⁰⁴³ Salim Tarakčija, T(f) 11805.

⁴⁰⁴⁴ Jozo Erenda, T(f) 4266

⁴⁰⁴⁵ Jozo Erenda, T(f) 4272 do 4273.

⁴⁰⁴⁶ Svjedok ZM, T(f) 4699 do 4700.

⁴⁰⁴⁷ Svjedok ZM, T(f) 4733.

Prijevod

napali Čukle,⁴⁰⁴⁸ svjedok ZD je vidio kako gore kuće u selu i na putu prema Ovnaku⁴⁰⁴⁹ i čuo kako vojnici viču “Alah-U-Ekber”.⁴⁰⁵⁰ Po riječima svjedoka Ive Kolende, na dan napada pet kuća je već bilo u plamenu prije zore.⁴⁰⁵¹ S Pješčare je svjedok uz pomoć dvogleda svake večeri vidio kako gori po jedna do tri kuće, sve dok sve kuće nisu bile uništene,⁴⁰⁵² odnosno do 11. ili 12. juna 1993.⁴⁰⁵³ On misli da se radilo o vojnicima 3. korpusa, konkretno, 7. brigade,⁴⁰⁵⁴ ali priznaje da nije mogao vidjeti ko pali kuće ni razabrati na koji način su one zapaljene.⁴⁰⁵⁵ Svjedok Z2 je vidio kuće u plamenu u 7 sati ujutro 8. juna 1993. i sljedećeg dana tokom večeri, ali nije vidio ko ih je zapalio.⁴⁰⁵⁶ Na dan napada svjedokinja Z3 je vidjela tri kuće u plamenu⁴⁰⁵⁷ dok je išla prema Gornjim Čuklama.⁴⁰⁵⁸ Ona nije vidjela ko podmetnuo vatru, ali precizira da je selo bilo pod kontrolom ABiH.⁴⁰⁵⁹ Za vrijeme svog zatočeništva u selu Bare od 8. do 12. juna 1993., svjedokinja Z3 je primijetila da vojnici ABiH pale kuće u Čuklama koje pripadaju Hrvatima.⁴⁰⁶⁰ S položaja na kojem se nalazio u Strmcu,⁴⁰⁶¹ svjedok Žarko Jandrić je rano ujutro primijetio da su kuće u Čuklama zapaljene.⁴⁰⁶² U aprilu 2002. svjedok ZI je otišao u Čukle kako bi sabrao informacije o kućama koje su uništene tokom juna 1993.⁴⁰⁶³ Nakon te posjete svjedok je sačinio skicu sela Čukle na kojoj je kao uništene ili oštećene označio 62 kuće u Donjim Čuklama, te 60 uništenih kuća u Gornjim Čuklama.⁴⁰⁶⁴

1817. Vijeće smatra da 1993. jeste došlo do uništavanja kuća u Čuklama. Više svjedoka je tokom napada 8. juna 1993. vidjelo kuće u plamenu.⁴⁰⁶⁵ Vijeće smatra da,

⁴⁰⁴⁸ Svjedok ZD, T(f) 3385 do 3386.

⁴⁰⁴⁹ Svjedok ZD, T(f) 3384 do 3386.

⁴⁰⁵⁰ Svjedok ZD, T(f) 3386.

⁴⁰⁵¹ Ivo Kolenda, T(f) 4469.

⁴⁰⁵² Ivo Kolenda, T(f) 4471 i 4484.

⁴⁰⁵³ Ivo Kolenda, T(f) 4485.

⁴⁰⁵⁴ Ivo Kolenda, T(f) 4472. Svjedok misli da se radilo o 7. brigadi jer je ona ranije pokušavala da napadne HVO u Ušicama i Grahovčićima.

⁴⁰⁵⁵ Ivo Kolenda, T(f) 4482. Pješčara se nalazila sedam ili osam kilometara od Čukla i s te je udaljenosti svjedok mogao primijetiti samo dim.

⁴⁰⁵⁶ P 384 (zapečaćen), par. 6 i 16.

⁴⁰⁵⁷ P 385 (zapečaćen), par. 5.

⁴⁰⁵⁸ P 385 (zapečaćen), par. 5-6.

⁴⁰⁵⁹ P 385 (zapečaćen), par. 5.

⁴⁰⁶⁰ P 385 (zapečaćen), par. 7.

⁴⁰⁶¹ Svjedok Žarko Jandrić, T(f) 950.

⁴⁰⁶² Svjedok Žarko Jandrić, T(f) 953.

⁴⁰⁶³ P 80 (zapečaćen).

⁴⁰⁶⁴ P 88 (zapečaćen); P 89 (zapečaćen).

⁴⁰⁶⁵ Jozo Erenda, T(f) 4266; svjedok ZM, T(f) 4699 do 4700; svjedok ZD, T(f) 3384 do 3386; Ivo Kolenda, T(f) 4484 do 4485; P 384 (zapečaćen), par. 6 i 16; P 385 (zapečaćen), par. 5.

Prijevod

kad se radi o tvrdnjama svjedoka Žarka Jandrića, nije dokazano da je on mogao vidjeti kuće u plamenu u Čuklama.⁴⁰⁶⁶ Centar Ujedinjenih nacija za ljudska prava iz Zagreba je 18. juna 1993. konstatovao da su 32 kuće izgorjele do temelja.⁴⁰⁶⁷ Dana 23. jula 1993. osoblje Civilne zaštite iz Han Bile je otišlo u Čukle i konstatovalo da su od 173 kuće dvije izgorjele do temelja, 25 ih je oštećeno u požaru, a da osam kuća ima razbijene prozore. Ostale kuće su bile u dobrom stanju.⁴⁰⁶⁸ Ni izvještaj Centra Ujedinjenih nacija za ljudska prava u Zagrebu, ni izvještaj Civilne zaštite Han Bile ne daju točne datume kad su te kuće uništene. Osim toga, Vijeće naglašava da su ti izvještaji sastavljeni krajem jula 1993. i da je stoga moguće da te procjene uključuju razaranja koja su se dogodila nakon perioda na koji se odnosi Optužnica, odnosno od 1. do 30. juna 1993. U pogledu izjava svjedoka ZI i priloženih skica i fotografija, Vijeće podsjeća na svoju Odluku o prihvatljivosti nekih spornih dokumenata i dokumenata označenih u svrhu identifikacije od 27. jula 2004., u kojoj Vijeće konstatuje da se izjave svjedoka ZI zasnivaju na glasinama⁴⁰⁶⁹ i u kojoj je odlučilo da se rečeni dokumenti mogu koristiti samo kao potkrepa drugim dokazima.⁴⁰⁷⁰ Naime, Vijeće je, s jedne strane, naglasilo da se skice i izjave svjedoka ZI temelje na izjavama osoba koje nisu svjedočile u sudnici,⁴⁰⁷¹ a s druge strane, da te skice i fotografije prikazuju situaciju iz 2002. godine i da se ne odnose direktno na razaranja koja su se dogodila tokom juna 1993.⁴⁰⁷² Vijeće stoga smatra da tvrdnje svjedoka ZI,⁴⁰⁷³ koji navodi znatno veći stepen razaranja od ocjene Civilne zaštite u Han Biloj, ne posjeduju dovoljnu dokaznu vrijednost.

1818. Vijeće smatra da okolnosti u kojima su se ta razaranja dogodila nisu dokazane. Na primjer, svjedoci su izjavili da ne mogu odrediti način na koji su kuće zapaljene.⁴⁰⁷⁴ Kad se radi o počiniocima tih razaranja, svjedoci su izjavili da ih je počinila muslimanska vojska,⁴⁰⁷⁵ ABiH⁴⁰⁷⁶ ili, konkretno, 3. korpus.⁴⁰⁷⁷ Međutim,

⁴⁰⁶⁶ Vidi DH 1978; Abid Izmirlić, T(f) 16725 do 16727, koji je pokazao da se iz Strmca ne mogu vidjeti Gornje Čukle; C 21, str. 10-11.

⁴⁰⁶⁷ P 277.

⁴⁰⁶⁸ DH 1337.

⁴⁰⁶⁹ Odluka o prihvatljivosti dokumenata od 16. jula, par. 94.

⁴⁰⁷⁰ *Ibid.*, par. 95.

⁴⁰⁷¹ *Ibid.*, par. 94.

⁴⁰⁷² *Ibid.*, par. 93.

⁴⁰⁷³ P 80 (zapečaćen); P 88 (zapečaćen); P 89 (zapečaćen).

⁴⁰⁷⁴ Svjedok ZM, T(f) 4733; Ivo Kolenda, T(f) 4482.

⁴⁰⁷⁵ Jozo Erenda, T(f) 4266.

⁴⁰⁷⁶ P 385 (zapečaćen), par. 7-8.

⁴⁰⁷⁷ Ivo Kolenda, T(f) 4472.

Prijevod

svjedoci su priznali da ne mogu da identifikuju počinioce razaranja.⁴⁰⁷⁸ Niti izvještaji Civilne zaštite Han Bile⁴⁰⁷⁹ i Centra Ujedinjenih nacija za ljudska prava u Zagrebu⁴⁰⁸⁰ ne daju preciznije indikacije o identitetu počinitelja razaranja i o njihovom uzroku.

iii) Zaključci Vijeća

1819. Vijeće smatra da Tužilaštvo nije pokazalo da su razaranja koja su se dogodila tokom juna 1993. u Čuklama počinili pripadnici 3. korpusa. Stoga se optuženi Hadžihasanović ne može smatrati odgovornim za zločine počinjene u Čuklama u junu 1993. Osim toga, uprkos navodima iz Završnog podneska Tužilaštva,⁴⁰⁸¹ Vijeće smatra da nema osnova da rješava o odgovornosti optuženog Kubure budući da ga Optužnica ne tereti za razaranja počinjena u Čuklama u junu 1993.

f) Šušanj, Ovnak, Brajkovići, Grahovčići

1820. U Optužnici se tvrdi da su snage 7. brigade, 306. brigade i 314. brigade u junu 1993. počinile nedozvoljeno i bezobzirno uništavanje stambenih i drugih objekata i lične imovine civila, bosanskih Hrvata i bosanskih Srba, u Šušnju, Ovnaku, Brajkovićima i Grahovčićima, koje nije bilo opravdano vojnom nuždom.⁴⁰⁸² U Optužnici se tvrdi da su optuženi znali ili je bilo razloga da znaju da se pripadnici tih jedinica pod njihovim rukovodstvom i efektivnom kontrolom spremaju da počine te radnje ili su ih već počinili, a oni nisu preduzeli nužne i razumne mjere da takve radnje spriječe ili da kazne njihove počinioce.⁴⁰⁸³ Optuženi Hadžihasanović i optuženi Kubura stoga se terete za bezobzirno razaranja gradova, naselja ili sela koje nije opravdano vojnom nuždom, kao kršenje zakona i običaja ratovanja, kažnjivo po članovima 3 i 7(3) Statuta.

i) Argumenti strana

1821. Tužilaštvo tvrdi da su za vrijeme i odmah nakon napada koji su pokrenule jedinice 7. brigade, 306. brigade i 314. brigade 3. korpusa, uništene kuće, od kojih su neke uništili vojnici 7. brigade.⁴⁰⁸⁴ Tužilaštvo dodaje da su optuženi obaviješteni o

⁴⁰⁷⁸ Jozo Erenda, T(f) 4272 do 4273; svjedok ZM, T(f) 4733; Ivo Kolenda, T(f) 4482; P 384, par. 6 i 16; P 385 (zapečaćen), par. 5.

⁴⁰⁷⁹ DH 1337.

⁴⁰⁸⁰ P 277.

⁴⁰⁸¹ Završni podnesak Tužilaštva, par. 319.

⁴⁰⁸² Optužnica, par. 44.

⁴⁰⁸³ *Ibid.*, par. 45.

⁴⁰⁸⁴ Završni podnesak Tužilaštva, par. 320.

Prijevod

zločinima koje su počinili njihovi potčinjeni, ali da nisu preduzeli nikakve mjere, s izuzetkom pismenih naređenja kojima se zabranjuje počinjenje krivičnih djela ili se nalaže njihovo sprečavanje ili kažnjavanje počinitelaca.⁴⁰⁸⁵

1822. Odbrana optuženog Hadžihasanovića ne osporava činjenicu da je u Čuklama došlo do oštećivanja imovine, ali tvrdi da štete nisu bile dovoljno velike. Odbrana optuženog Hadžihasanovića dodaje da Tužilaštvo nije pružilo dokaze da razaranja nisu bila opravdana vojnom nuždom, kao ni dokaz o tome kada su se navedena razaranja dogodila. Osim toga, odbrana optuženog Hadžihasanovića tvrdi da Tužilaštvo nije pokazalo da je optuženi Hadžihasanović znao za djela razaranja i tvrdi da je 3. korpus tokom čitave 1993. preduzimao preventivne mjere i sankcije protiv navedenih radnji.⁴⁰⁸⁶

1823. Odbrana optuženog Kubure tvrdi da su štete počinjene za vrijeme napada rezultat legitimnih vojnih operacija i da su se razaranja dogodila poslije juna 1993., nakon perioda o kojem govori Optužnica.⁴⁰⁸⁷ Odbrana optuženog Kubure precizira da ograničena djela razaranja valja isključiti, budući da prvi element krivičnog djela iz člana 3(b) Statuta zahtijeva da razaranja budu širokih razmjera.⁴⁰⁸⁸ Osim toga, odbrana optuženog Kubure tvrdi da Tužilaštvo nije predočilo dokaze o identitetu počinitelaca tih razaranja.⁴⁰⁸⁹

ii) Zaključci Vijeća u vezi s bezobzirnim razaranjem u Šušnju, Ovnaku, Brajkovićima i Grahovčićima

1824. Početkom juna 1993. borbene operacije proširile su se prema dolini Bile.⁴⁰⁹⁰ ABiH je odlučila napasti prijevaj Ovnak koji su držale snage HVO-a zbog taktičke i operativne važnosti koju je imalo to područje.⁴⁰⁹¹ Kako se 306. brigada nalazila u teškom položaju, nasuprot snagama HVO-a, ABiH je odlučila da na području Ovnaka upotrijebi druge jedinice 3. korpusa kako bi priskočila u pomoć 306. brigadi.⁴⁰⁹² Jedna

⁴⁰⁸⁵ Završni podnesak Tužilaštva, par. 322.

⁴⁰⁸⁶ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 733.

⁴⁰⁸⁷ Završni podnesak Kuburine odbrane, par. 179.

⁴⁰⁸⁸ *Ibid.*, par. 181.

⁴⁰⁸⁹ *Ibid.*, par. 164 i 180.

⁴⁰⁹⁰ Džemal Merdan, T(f) 13125.

⁴⁰⁹¹ Džemal Merdan, T(f) 13126.

⁴⁰⁹² Džemal Merdan, T(f) 13125 do 13126; P 420

Prijevod

taktička grupa sastavljena od jedinica 7. brigade⁴⁰⁹³ i 314. brigade imala je zadatak da osvoji kontrolu nad sektorom Ovnaka.⁴⁰⁹⁴ Borbe između snaga HVO-a i ABiH počele su tokom ranih jutarnjih sati 8. juna 1993.⁴⁰⁹⁵ Drugi i treći bataljon 7. brigade⁴⁰⁹⁶ djelovali su u Ovnaku 8. juna 1993.,⁴⁰⁹⁷ a borbe su trajale do sredine poslijepodneva.⁴⁰⁹⁸ Selo Brajkovići je napadnuto kasno ujutro.⁴⁰⁹⁹ Šušanj, koji su njegovi stanovnici napustili, nije bio uključen u borbene operacije.⁴¹⁰⁰ Naime, jedinice 7. brigade nisu ušle u sela Brajkovići, Grahovčići i Šušanj.⁴¹⁰¹ Nakon što su kasnije dobile naredbu za pokret prema Kaknju,⁴¹⁰² jedinice 7. brigade napustile su područje Ovnaka 9. juna 1993.⁴¹⁰³

1825. Suprotno tvrdnjama Tužilaštva,⁴¹⁰⁴ dokazi pokazuju da 306. brigada nije učestvovala u napadima na sela Šušanj, Ovnak, Brajkovići i Grahovčići. Dana 8. juna 1993. ona se bila nalazila na liniji Maline – Guča Gora – Mosor – Bukovica.⁴¹⁰⁵ 1. i 4. bataljon 306. brigade vodili su borbe u Malinama,⁴¹⁰⁶ dok su se 2. i 3. bataljon nalazili u Gučkoj Gori.⁴¹⁰⁷

1826. Stigavši u Šušanj 9. juna 1993., svjedok Ivo Vuleta je konstatovao da je kuća Tome Markovića izgorjela od granate tokom borbi, te da su vrata na kućama u selu bila oštećena.⁴¹⁰⁸ Dana 10. juna 1993. svjedok Mijo Marković je otišao u Šušanj u okviru Civilne zaštite.⁴¹⁰⁹ Vidio je više kuća u plamenu, ali ne zna na koji način su zapaljene.⁴¹¹⁰ Po povratku u Šušanj, negdje sredinom juna 1993., svjedok Jozo

⁴⁰⁹³ Vidi Optužnicu, par. 18-20. Prema navodima iz Optužnice, 7. brigada uključivala je Mudžahedine, odnosno oni su bili prepotčinjeni 7. brigadi i uklopljeni u njen sastav te su, kako se navodi, u velikoj mjeri učestvovali u borbenim dejstvima 7. brigade.

⁴⁰⁹⁴ P 420; P 419; Mirsad Ibraković, T(f) 14373 do 14374.

⁴⁰⁹⁵ Franjo Križanac, T(f) 1099 do 1101; P 400 (zapečaćen), par. 6.

⁴⁰⁹⁶ Kasim Alajbegović, T(f) 18698; Elvedin Omić, T(f) 18597 do 18599.

⁴⁰⁹⁷ Kasim Alajbegović, T(f) 18699; Elvedin Omić, T(f) 18598 do 18599; Safet Junuzović, T(f) 18514.

⁴⁰⁹⁸ Kasim Alajbegović, T(f) 18700; Safet Junuzović, T(f) 18517.

⁴⁰⁹⁹ Franjo Križanac, T(f) 1101; P 400, par. 7.

⁴¹⁰⁰ Safet Junuzović, T(f) 18516.

⁴¹⁰¹ Safet Junuzović, T(f) 18516.

⁴¹⁰² Safet Junuzović, T(f) 18517.

⁴¹⁰³ Safet Junuzović, T(f) 18517; Kasim Alajbegović, T(f) 18701 do 18702.

⁴¹⁰⁴ Završni podnesak Tužilaštva, par. 320.

⁴¹⁰⁵ DK 22; Džemal Merdan, T(f) 13125.

⁴¹⁰⁶ Salim Tarakčija, T(f) 11804.

⁴¹⁰⁷ Salim Tarakčija, T(f) 11805.

⁴¹⁰⁸ Ivo Vuleta, T(f) 4452 do 4453.

⁴¹⁰⁹ Mijo Marković, T(f) 2365.

⁴¹¹⁰ Mijo Marković, T(f) 2372.

Prijevod

Marković primijetio je da mladići od 16 ili 17 godina razbijaju prozore kuća.⁴¹¹¹ Centar Ujedinjenih nacija za ljudska prava u Zagrebu je 18. juna 1993. konstatovao da su do temelja izgorjele dvije kuće i dvije štale.⁴¹¹² U aprilu 2002. svjedok ZI je otišao u Šušanj da sabere informacije o kućama koje su bile uništene tokom mjeseca juna 1993.⁴¹¹³ Nakon te posjete svjedok je sačinio skice Šušnja iz kojih proizlazi da je 28 kuća uništeno ili oštećeno.⁴¹¹⁴

1827. Za vrijeme borbi u Ovnaku svjedok Kasim Podžić nije primijetio zgrade u plamenu, ali se sjeća da je vidio oštećene zgrade prije početka borbenih dejstava.⁴¹¹⁵ Ujutro 8. juna 1993. svjedok Elvedin Omić nije primijetio druga oštećenja osim tragova metaka na kućama u Ovnaku.⁴¹¹⁶ Dana 11. juna 1993. svjedok Franjo Križanac je prošao kroz selo Ovnak i konstatovao da su sve kuće pretrpjele znatnu štetu.⁴¹¹⁷ Kasnije je primijetio da broj zapaljenih kuća raste.⁴¹¹⁸ Centar Ujedinjenih nacija za ljudska prava u Zagrebu je 18. juna 1993. konstatovao da su dvije kuće izgorjele do temelja.⁴¹¹⁹ U aprilu 2002. svjedok ZI je otišao u Ovnak kako bi prikupio informacije o kućama koje su uništene tokom juna 1993.⁴¹²⁰ Nakon te posjete, svjedok je sačinio skice Ovnaka iz kojih se vidi da je uništena ili oštećena 41 kuća.⁴¹²¹

1828. Za vrijeme napada na Brajkoviće 8. juna 1993. svjedok Franjo Križanac se nalazio u župnoj crkvi.⁴¹²² Oko podneva je toranj crkve pogođen projektilom, a kasnije je još jedan projektil pao na groblje.⁴¹²³ Tokom večeri 8. juna 1993. svjedok Z18 je saznao da je kuća Nikice Josipovića u plamenu.⁴¹²⁴ Posmatrači PMEZ-a su 10. juna 1993. otišli u Brajkoviće i konstatovali da su sve kuće netaknute. Crkva u Brajkovićima je takođe bila neoštećena.⁴¹²⁵ Dana 14. juna 1993. pripadnici UNPROFOR-a su primijetili da su kuće u Brajkovićima opustošene; neke od kuća

---

⁴¹¹¹ Jozo Marković, T(f) 4423.

⁴¹¹² P 277.

⁴¹¹³ P 80 (zapečaćen).

⁴¹¹⁴ P 82 (zapečaćen).

⁴¹¹⁵ Kasim Podžić, T(f) 18665.

⁴¹¹⁶ Elvedin Omić, T(f) 18604.

⁴¹¹⁷ Franjo Križanac, T(f) 1108.

⁴¹¹⁸ Franjo Križanac, T(f) 1108 do 1109.

⁴¹¹⁹ P 277.

⁴¹²⁰ P 80 (zapečaćen).

⁴¹²¹ P 81(zapečaćen).

⁴¹²² Franjo Križanac, T(f) 1100.

⁴¹²³ Franjo Križanac, T(f) 1101.

⁴¹²⁴ P 400 (zapečaćen), par. 9.

⁴¹²⁵ DH 196.

Prijevod

pogođene granatama su se zapalile.⁴¹²⁶ Centar Ujedinjenih nacija za ljudska prava u Zagrebu je 18. juna 1993. konstatovao da je šest kuća izgorjelo do temelja.⁴¹²⁷ Oko 10. jula 1993.⁴¹²⁸ svjedok Z18 je konstatovao da je tridesetak kuća u Gornjim Brajkovićima oštećeno požarom.⁴¹²⁹ U aprilu 2002. svjedok ZI je otišao u Brajkoviće da prikupi informacije o kućama koje su uništene tokom juna 1993.⁴¹³⁰ Nakon te posjete, svjedok je sačinio skice Brajkovića iz kojih proizlazi da su uništene ili oštećene tri kuće.⁴¹³¹

1829. Tokom večeri 8. juna 1993. svjedokinja ZD je iz pećine u koju se sakrila vidjela kuće u plamentu u Grahovčićima.⁴¹³² S položaja na kojem je bio, u Strmcu,⁴¹³³ svjedok Žarko Jandrić je posmatrao borbe u Grahovčićima koje su počele 8. juna 1993. oko 11 sati ujutro i koje su se nastavile sve do rane večeri.⁴¹³⁴ On je primijetio da bi kuće počele gorjeti čim bi im se približili vojnici, a da su neke kuće gorjele od zapaljive municije.⁴¹³⁵ Svjedok Žarko Jandrić, iako nije mogao razabrati oznake koje su imali vojnici, misli da su požar izazvali pripadnici ABiH.⁴¹³⁶ Taj svjedok smatra da je od 200 kuća netaknuto ostalo samo 5%, a da je većina spaljena ili u potpunosti uništena za vrijeme ili odmah nakon rata.⁴¹³⁷ Međutim, 10. juna 1993. posmatrači PMEZ-a su osmotrili selo Grahovčići koje im se činilo netaknuto.⁴¹³⁸ Svjedok Vaughan Kent-Payne je 14. juna 1993. kasno poslije podne otišao u Grahovčiće zajedno s posmatračem Ujedinjenih nacija.⁴¹³⁹ Svjedok se u selu zadržao 40 ili 50 minuta⁴¹⁴⁰ i konstatovao je da su zgrade oštećene u borbi.⁴¹⁴¹ Istog dana su pripadnici UNPROFOR-a primijetili da su kuće u Grahovčićima opustošene; neke od kuća pogođene su granatama i zapaljene.⁴¹⁴² Centar Ujedinjenih nacija za ljudska prava u

---

⁴¹²⁶ DH 72, par. 11.

⁴¹²⁷ P 277.

⁴¹²⁸ P 400 (zapečaćen), par. 24. Svjedok Z18 je od 9. ili 10. juna bio u zatočeništvu, a pušten je nakon mjesec dana.

⁴¹²⁹ P 400 (zapečaćen), par. 25.

⁴¹³⁰ P 80 (zapečaćen).

⁴¹³¹ P 84 (zapečaćen).

⁴¹³² Svjedok ZD, T(f) 3387.

⁴¹³³ Zarko Jandrić, T(f) 950.

⁴¹³⁴ Zarko Jandrić, T(f) 950 do 951.

⁴¹³⁵ Zarko Jandrić, T(f) 954.

⁴¹³⁶ Zarko Jandrić, T(f) 955.

⁴¹³⁷ Zarko Jandrić, T(f) 956.

⁴¹³⁸ DH 196. Međutim, posmatrači PMEZ-a nisu obišli selo.

⁴¹³⁹ Vaughan Kent-Payne, T(f) 4811 do 4812.

⁴¹⁴⁰ Vaughan Kent-Payne, T(e) 4814.

⁴¹⁴¹ Vaughan Kent-Payne, T(f) 4812.

⁴¹⁴² DH 72, par. 11.

Prijevod

Zagrebu je 18. juna 1993. konstatovao da su 23 kuće izgorjele do temelja.⁴¹⁴³ Dana 23. jula 1993. Civilna zaštita Han Bile sačinila je spisak štete u selu Grahovčići: 32 kuće i 10 štala je bilo potpuno uništeno, 30 kuća djelimično uništeno, 10 kuća djelimično spaljeno, a ostale kuće su bile oštećene ili onesposobljene za stanovanje (razbijeni prozori, zidovi oštećeni od metaka ili granata).⁴¹⁴⁴ U aprilu 2002. svjedok ZI je otišao u Grahovčice kako bi prikupio informacije o kućama koje su uništene tokom juna 1993.⁴¹⁴⁵ Nakon te posjete svjedok je sačinio skice Grahovčića iz kojih proizlazi da je uništeno ili oštećeno 97 kuća.⁴¹⁴⁶

1830. Po uvidu u gore pomenute dokaze, Vijeće konstatuje da su zgrade oštećene ili uništene u selima Šušanj, Ovnak, Brajkovići i Grahovčići za vrijeme borbenih dejstava. I izvještaji Civilne zaštite iz Han Bile⁴¹⁴⁷ i zagrebačkog Centra Ujedinjenih nacija za ljudska prava⁴¹⁴⁸ govore o štetama u tim selima. Osim toga, Vijeće ističe da su međunarodni posmatrači naveli da su štete uzrokovane vojnim operacijama. Svjedok Vaughan Kent-Payne je ocijenio da je šteta u Grahovčićima takve prirode da je najvjerojatnije izazvana pogocima projektila, a ne namjerno podmetnutim požarom.⁴¹⁴⁹ Po mišljenju posmatrača UNPROFOR-a, neke kuće su u granatiranju izgorjele do temelja.⁴¹⁵⁰ Stoga Vijeće zaključuje da razaranja koja su se dogodila za vrijeme borbi ne predstavljaju razaranja širokih razmjera koje nije opravdano vojnom nuždom.

1831. Vijeće konstatuje da su razaranja trajala neko vrijeme i da su se nastavila i nakon borbi. Međutim, Vijeće smatra da dokazi ne omogućuju da se utvrdi identitet počinitelaca razaranja ni okolnosti u kojima je do njih došlo. Ni izvještaji Civilne zaštite Han Bile ni Centra Ujedinjenih nacija za ljudska prava u Zagrebu ne daju nikakve informacije o počiniocima ili okolnostima razaranja.⁴¹⁵¹ Vijeće takođe ističe da procjene Civilne zaštite iz Han Bile pokrivaju period do kraja jula 1993. i da je stoga moguće da te procjene uključuju razaranja koja su se dogodila nakon perioda na koji se odnosi Optužnica, odnosno od 1. do 30. juna 1993. U pogledu izjava svjedoka ZI i

---

⁴¹⁴³ P 277.

⁴¹⁴⁴ DH 1337.

⁴¹⁴⁵ P 80 (zapečaćen).

⁴¹⁴⁶ P 85 (zapečaćen).

⁴¹⁴⁷ DH 1337.

⁴¹⁴⁸ P 277.

⁴¹⁴⁹ Vaughan Kent-Payne, T(f) 4916.

⁴¹⁵⁰ DH 72.

⁴¹⁵¹ Vidi DH 1337; P 277.

Prijevod

priloženih skica i fotografija, Vijeće podsjeća na svoju Odluku o prihvatljivosti nekih spornih dokumenata i dokumenata označenih u svrhu identifikacije od 27. jula 2004., u kojoj Vijeće konstatuje da se izjave svjedoka ZI zasnivaju na glasinama⁴¹⁵² i u kojoj je odlučilo da se rečeni dokumenti mogu koristiti samo kao potkrepa drugim dokazima.⁴¹⁵³ Naime, Vijeće je, s jedne strane, naglasilo da se skice i izjave svjedoka ZI temelje na izjavama osoba koje se nisu svjedočile u sudnici,⁴¹⁵⁴ a s druge strane, da te skice i fotografije prikazuju situaciju iz 2002. godine i da se ne odnose direktno na razaranja koja su se dogodila tokom juna 1993.⁴¹⁵⁵ Vijeće stoga smatra da tvrdnje svjedoka ZI,⁴¹⁵⁶ koji navodi znatno veći stepen razaranja od ocjene Civilne zaštite iz Han Bile, ne posjeduju dovoljnu dokaznu vrijednost.

iii) Zaključci Vijeća

1832. Vijeće smatra da Tužilaštvo nije dokazalo da su razaranja koja su se dogodila tokom borbi u mjesecu junu 1993. u selima Šušanj, Ovnak, Brajkovići i Grahovčići, bila širokih razmjera i da nisu bila opravdana vojnom nuždom. Tužilaštvo takođe nije pokazalo da su počinioci razaranja koja su se dogodila nakon borbi bili pripadnici 3. korpusa ABiH. Optuženi Hadžihasanović i optuženi Kubura ne mogu se stoga smatrati odgovornim za djela razaranja počinjena u junu 1993. u Šušnju, Ovnaku, Brajkovićima i Grahovčićima.

g) Vareš

1833. U Optužnici se navodi da su pripadnici 7. brigade⁴¹⁵⁷ u Varešu u novembru 1993.⁴¹⁵⁸ počinili nedozvoljena i bezobzirna razaranja koja nisu opravdana vojnom nuždom nad stambenim i drugim objektima i ličnom imovinom civila, bosanskih Hrvata i bosanskih Srba. U Optužnici se kaže da je optuženi Kubura znao ili je bilo razloga da zna da se pripadnici te jedinice pod njegovom komandom i efektivnom kontrolom spremaju da počine ta razaranja ili su ih već počinili, a on nije preduzeo

⁴¹⁵² Odluka o prihvatljivosti dokumenata od 16. jula, par. 94.

⁴¹⁵³ *Ibid.*, par. 95.

⁴¹⁵⁴ *Ibid.*, par. 94.

⁴¹⁵⁵ *Ibid.*, par. 93.

⁴¹⁵⁶ P 80 (zapečaćen), P 81 (zapečaćen), P 82 (zapečaćen), P 84 (zapečaćen), P 85 (zapečaćen).

⁴¹⁵⁷ Vidi Optužnicu, par. 18-20. Prema navodima iz Optužnice, 7. brigada uključivala je Mudžahedine, odnosno oni su bili prepotčinjeni 7. brigadi i uklopljeni u njen sastav te su, kako se navodi, u velikoj mjeri učestvovali u borbenim dejstvima 7. brigade.

⁴¹⁵⁸ Optužnica, par. 44.

Prijevod

nužne i razumne mjere da takve radnje spriječi ili da kazni njihove počinioce.⁴¹⁵⁹ Stoga se optuženi Kubura tereti za bezobzirno razaranje gradova, naselja ili sela koje nije opravdano vojnom nuždom, kao kršenje zakona i običaja ratovanja, kažnjivo po članovima 3 i 7(3) Statuta Međunarodnog suda.

i) Argumenti strana

1834. Tužilaštvo tvrdi da je razaranje Vareša bilo širokih razmjera i da su ga počinili pripadnici 7. brigade.⁴¹⁶⁰ Tužilaštvo osim toga tvrdi da optuženi Kubura nije ispunio svoju obavezu da spriječi zločine i kazni njihove počinioce.⁴¹⁶¹

1835. Odbrana optuženog Kubure ne osporava prisustvo jedinica 7. brigade u Varešu 4. novembra 1993.,⁴¹⁶² ali tvrdi da dokazi ne potvrđuju da su se razaranja dogodila u novembru 1993.⁴¹⁶³ Odbrana optuženog Kubure precizira da se unakrsna vatra koju su vojnici koji su prvi ušli u Vareš u skladu s pravilom borbe ispaljivali prema zgradama,⁴¹⁶⁴ ne može smatrati radnjom pustošenja grada širokih razmjera.⁴¹⁶⁵

ii) Zaključci Vijeća u vezi s bezobzirnim razaranjem Vareša

1836. Operacije u Varešu zajednički su vodili 2., 3. i 6. korpus ABiH.⁴¹⁶⁶ Dana 3. novembra 1993. 7. brigada je dobila naređenje da pod komandom OG "Istok" napadne i oslobodi grad Vareš.⁴¹⁶⁷ Ujutro 4. novembra 1993. u 8 sati, 2. i 3. bataljon 7. brigade ušli su u grad Vareš koji je bio prazan,⁴¹⁶⁸ a zatim su se spojili sa jedinicama 2. korpusa.⁴¹⁶⁹ 1. bataljon 7. brigade nije otišao dalje od Vareš-Majdana,⁴¹⁷⁰ koji se nalazi izvan Vareša.⁴¹⁷¹ Kako su se snage HVO-a već bile povukle, nije bilo intenzivnih borbenih dejstava.⁴¹⁷² Međutim, vojnici su pucali u zrak

⁴¹⁵⁹ *Ibid.*, par. 45.

⁴¹⁶⁰ Završni podnesak Tužilaštva, par. 329.

⁴¹⁶¹ *Ibid.*, par. 337.

⁴¹⁶² Završni podnesak Kuburine odbrane, par. 187.

⁴¹⁶³ *Ibid.*, par. 192.

⁴¹⁶⁴ *Ibid.*, par. 193.

⁴¹⁶⁵ *Ibid.*, par. 194.

⁴¹⁶⁶ DH 1513; P 217.

⁴¹⁶⁷ P 674.

⁴¹⁶⁸ P 468; Safet Junuzović, T(f) 18529.

⁴¹⁶⁹ P 676; P 468; Kasim Podžić, T(f) 18676.

⁴¹⁷⁰ Safet Junuzović, T(f) 18531 do 18534.

⁴¹⁷¹ Vidi DK 38.

⁴¹⁷² Džemail Ibranović, T(f) 18371; Safet Junuzović, T(f) 18530; DK 62, par. 17.

Prijevod

kako bi otkrili eventualne zasjede, a kasnije u znak slavlja.⁴¹⁷³ Jedinice 7. brigade su se istog dana povukle iz grada.⁴¹⁷⁴

1837. Došavši do Vareš-Majdana 4. novembra 1993., neki pripadnici komande 1. bataljona 7. brigade ušli su u sâm Vareš.⁴¹⁷⁵ Svjedok Džemail Ibranović, koji je bio pomoćnik komandanta za moral i vjerska pitanja,⁴¹⁷⁶ pješice se uspeo na obronak iznad grada i vidio zgrade novije izgradnje u plamenu.⁴¹⁷⁷ Prema informacijama kojima je raspolagao, požar je prilikom povlačenja podmetnuo HVO.⁴¹⁷⁸ Osim toga, svjedok Safet Junuzović, koji je bio komandant 1. bataljona 7. brigade,⁴¹⁷⁹ primijetio je, kad se oko 10 sati istog dana podigla magla, da jedna zgrada gori, ali svjedok misli da taj požar nije bio uzrokovan borbenim djествima snaga ABiH⁴¹⁸⁰ jer prilikom ulaska u Vareš te jedinice nisu koristile projektele koji bi mogli zapaliti tu zgradu.⁴¹⁸¹

1838. Svjedok Kasim Podžić, koji je bio komandant 2. bataljona 7. brigade,⁴¹⁸² izjavio je da je situacija u gradu bila haotična i izlazeći iz grada primijetio je da je jedna zgrada od betona i drveta u plamenu.⁴¹⁸³ U izvještaju 2. bataljona 7. brigade o borbenim dejstvima u Varešu između 31. oktobra 1993. i 6. novembra 1993. pominju se zgrade koje je spalio i uništio HVO.⁴¹⁸⁴

1839. Izvještaji OG "Istok" govore o haotičnoj situaciji u Varešu 4. novembra 1993.⁴¹⁸⁵ Prema izvještaju od 4. novembra 1993. vojnici 7. brigade su sve opljačkali i spalili čim su ušli u grad. U tom se izvještaju precizira da su u tim kriminalnim radnjama učestvovali i pripadnici drugih brigada.⁴¹⁸⁶ Prema izvještaju od 10. novembra 1993. u kojem se govori o operacijama vođenim u Varešu, vojnici 7. brigade su, ulazeći u grad Vareš, između ostalog razbijali izloge i uništavali

⁴¹⁷³ Kasim Podžić, T(f) 18652 do 18654; Safet Junuzović, T(f) 18530; Sir Martin Garrod, T(f) 5692; Rolf Weckesser, T(f) 7237; Hakan Birger, T(f) 5385.

⁴¹⁷⁴ DK 50; P 468; DK 62, par. 19; DK 44; Kasim Podžić, T(f) 18656; Safet Junuzović, T(f) 18533 do 18534; Elvir Mušija, T(f) 18778.

⁴¹⁷⁵ Džemail Ibranović, T(f) 18372.

⁴¹⁷⁶ Džemail Ibranović, T(f) 18359.

⁴¹⁷⁷ Džemail Ibranović, T(f) 18372.

⁴¹⁷⁸ Džemail Ibranović, T(f) 18407.

⁴¹⁷⁹ Safet Junuzović, T(f) 18502.

⁴¹⁸⁰ Safet Junuzović, T(f) 18530.

⁴¹⁸¹ Safet Junuzović, T(f) 18566.

⁴¹⁸² Kasim Podžić, T(f) 18632.

⁴¹⁸³ Kasim Podžić, T(f) 18655.

⁴¹⁸⁴ P 468.

⁴¹⁸⁵ P 445; P 676.

⁴¹⁸⁶ P 676.

Prijevod

automobile. Taj izvještaj govori o nemogućnosti da se kontrolišu jedinice i spriječi uništavanje imovine nakon oslobođenja Vareša 4. novembra 1993.⁴¹⁸⁷

1840. Izvještaj PMEZ-a situaciju koja je u Varešu vladala 4. novembra 1993. takođe opisuje kao haotičnu.⁴¹⁸⁸ Kad je svjedok Martin Garrod⁴¹⁸⁹ stigao u Vareš 4. novembra 1993. oko 09:30 ili 10 sati,⁴¹⁹⁰ konstatovao je veliku štetu, razbijene prozore i provaljena vrata, ali nije mogao procijeniti da li su štete uzrokovane dolaskom ABiH ili povlačenjem HVO-a.⁴¹⁹¹ Svjedok Rolf Weckesser⁴¹⁹² je vidio dim izazvan pucnjavom, ali nije vidio uništene kuće.⁴¹⁹³

1841. Pripadnici UNPROFOR-a prisutni u Varešu 4. novembra 1993. primijetili su da su vojnici prvo pucali kako bi otkrili moguće zasjele, a zatim su nastavili pucati nakon što su obaviješteni da se HVO povukao iz Vareša.⁴¹⁹⁴ Svjedok Ulf Henricsson⁴¹⁹⁵ je primijetio da je razbijeno mnogo prozora i da vojnici 7. brigade krađu sve što nađu.⁴¹⁹⁶ Po riječima svjedoka Hakana Birgera,⁴¹⁹⁷ vojnici 7. brigade⁴¹⁹⁸ su razbili prozore i izloge skoro svih trgovina s ciljem da počine djela pljačke.⁴¹⁹⁹ Svjedok Ulf Henricsson je izjavio da su zgrade zapalili Hrvati prije 4. novembra 1993.⁴²⁰⁰ No, svjedok Hakan Birger nije vidio da su kuće zapaljene 4. novembra 1993.⁴²⁰¹

1842. Po uvidu u gore navedene dokaze, Vijeće smatra da su zgrade u Varešu u potpunosti ili djelimično oštećene i uništene početkom novembra 1993.

---

⁴¹⁸⁷ P 448.

⁴¹⁸⁸ P 198.

⁴¹⁸⁹ Svjedok Martin Garrod uključio se u rad PMEZ-a u junu 1993., Martin Garrod, T(f) 5651.

⁴¹⁹⁰ Martin Garrod, T(f) 5693.

⁴¹⁹¹ Martin Garrod, T(f) 5692.

⁴¹⁹² Svjedok Rolf Weckesser uključio se u rad PMEZ-a u maju 1993., Rolf Weckesser, T(f) 7205.

⁴¹⁹³ Rolf Weckesser, T(f) 7236.

⁴¹⁹⁴ Ulf Henricsson, T(f) 7669 do 7670; Hakan Birger, T(f) 5385 i 5388.

⁴¹⁹⁵ Svjedok Ulf Henricsson zapovijedao je 1. nordijskim bataljonom od septembra 1993. do aprila 1994., Ulf Henricsson, T(f) 7660 i 7663.

⁴¹⁹⁶ Ulf Henricsson, T(f) 7670.

⁴¹⁹⁷ Svjedok Hakan Birger je bio komandir 8. mehanizovane čete u okviru nordijskog bataljona, Hakan Birger, T(f) 5366 do 5368.

⁴¹⁹⁸ Hakan Birger, T(f) 5384 do 5385.

⁴¹⁹⁹ Hakan Birger, T(f) 5385 do 5389.

⁴²⁰⁰ Ulf Henricsson, T(e) 7669 do 7670.

⁴²⁰¹ Hakan Birger, T(f) 5392.

Prijevod

1843. Vijeće u prvom redu konstatuje da su pripadnici HVO-a prilikom povlačenja iz Vareša palili zgrade. Naime, pripadnici 7. brigade i UNPROFOR-a su primijetili da je palež izazvao HVO.⁴²⁰²

1844. Drugo, Vijeće konstatuje da su štete takođe izazvali pripadnici 7. brigade prilikom ulaska u Vareš 4. novembra 1993. Vijeće s jedne strane smatra da je pucnjava vojnika 7. brigade mogla oštetiti zgrade i kuće.⁴²⁰³ S druge strane, Vijeće ističe da su pripadnici UNPROFOR-a koji su bili prisutni u Varešu 4. novembra 1993. primijetili da su pripadnici 7. brigade razbijali prozore i provaljivali vrata.⁴²⁰⁴ I na kraju, u izvještaju OG "Istok" od 10. novembra 1993. se navodi da su vojnici 7. brigade razbijali izloge trgovina i prozore u Varešu.⁴²⁰⁵

1845. Vijeće smatra da su ta razaranja znatna. Razmjere tih razaranja naglasio je naročito svjedok Hakan Birger, koji je izjavio da su gotovo sve trgovine imale razbijene prozore.⁴²⁰⁶ Vijeće stoga smatra da je počinjena šteta prešla prag koji je nužan da bi se mogla smatrati razaranjem širokih razmjera.

1846. Osim toga, Vijeće smatra da su vojnici 7. brigade razaranja počinili namjerno i da ona nisu bila opravdana vojnom nuždom. Vijeće u prvom redu konstatuje da su vojnici 7. brigade nastavili pucnjavu van borbenih dejstava, iako su jedinice 7. brigade bile upoznate s povlačenjem HVO-a.⁴²⁰⁷ Drugo, Vijeće ističe da su vojnici 7. brigade razbijali vrata i prozore isključivo s ciljem da počine pljačku.⁴²⁰⁸

iii) Zaključci Vijeća u vezi s odgovornošću Amira Kubure

a. Efektivna kontrola Amira Kubure nad počinioćima zloćina

1847. Vijeće je zaključilo da su razaranja u Varešu u novembru 1993. uglavnom počinili pripadnici 7. brigade. S obzirom da je 7. brigada u vrijeme navedenih djela bila potčinjena optuženom Kuburi, pretpostavlja se da je on vršio efektivnu kontrolu

⁴²⁰² Džemail Ibranović, T(f) 18372 i 18407; Safet Junuzović, T(f) 18530 i 18566; P 468; Ulf Henricsson, T(e) 7669 do 7670.

⁴²⁰³ Rolf Weckesser, T(f) 7236; Ulf Henricsson, T(f) 7669 do 7670; Hakan Birger, T(f) 5385 i 5388.

⁴²⁰⁴ Ulf Henricsson, T(f) 7670; Hakan Birger, T(f) 5384 do 5389.

⁴²⁰⁵ P 448.

⁴²⁰⁶ Hakan Birger, T(f) 5384 do 5389; Sir Martin Garrod, T(f) 5692; Ulf Henricsson, T(f) 7670.

⁴²⁰⁷ Hakan Birger, T(f) 5385 i 5388; Ulf Henricsson, T(f) 7669 do 7670.

⁴²⁰⁸ Ulf Henricsson, T(f) 7670; Hakan Birger, T(f) 5384 do 5389.

Prijevod

nad pripadnicima 7. brigade i nad počiniocima razaranja koji su bili njeni pripadnici.

1848. Osim toga, dokazi pokazuju da su jedinice 7. brigade izvršavale naređenja optuženog Kubure. Na primjer, prosljeđujući naređenje OG "Istok",⁴²⁰⁹ optuženi Kubura je i sâm 4. novembra 1993. jedinicama 7. brigade u Varešu naredio de se povuku iz grada,⁴²¹⁰ što su one istog dana i izvršile.⁴²¹¹

1849. Stoga Vijeće zaključuje da je optuženi Kubura imao efektivnu kontrolu nad počiniocima pljački i da je postojao odnos subordinacije u smislu člana 7(3) Statuta Međunarodnog suda.

b. Saznanja Amira Kubure

1850. Vijeće u prvom redu konstatuje da se optuženi Kubura nalazio na području Vareša između 3. i 5. novembra 1993. Svjedok Elvir Mušija je 3. novembra 1993. pratio optuženog Kuburu u Striježevo.⁴²¹² Dana 4. novembra 1993. zajedno su otišli u pravcu Vareš-Majdana i zadržali se na kontrolnom punktu vojne policije, da bi se zatim vratili u Striježevo.⁴²¹³ Dana 5. novembra 1993. optuženi Kubura je u Varešu proveo dva ili tri sata kako bi prisustvovao nekoj svečanosti.⁴²¹⁴ Vijeće smatra da nije potvrđeno da je s rute kojom se kretao 5. novembra 1993. /sic!/ optuženi Kubura mogao vidjeti razaranja. Stoga Vijeće smatra da prisustvo optuženog Kubure u Varešu nije samo po sebi dovoljno kao dokaz van svake razumne sumnje da je on znao za razaranja.

1851. Drugo, Vijeće konstatuje da je 4. novembra 1993. komanda OG "Istok" 6. korpusa izdala naređenje kojim podsjeća da treba da se obustave sve nedozvoljene aktivnosti u Varešu i da se moraju preduzeti mjere za sprečavanje iznošenja imovine iz Vareša. Takođe se pojašnjava da odgovornost za izvršenje ovog naređenja snosi komandant 7. brigade.⁴²¹⁵ Međutim, Vijeće ističe da, iako se u tom naređenju izričito pominje pljačka i nužnost da se ona spriječi, razaranja se ne spominju.

⁴²⁰⁹ P 675.

⁴²¹⁰ DK 50; Vidi P 478.

⁴²¹¹ P 468; DK 62, par. 19; Kasim Podžić, T(f) 18656; Safet Junuzović, T(f) 18533 do 18534; Elvir Mušija, T(f) 18778.

⁴²¹² Elvir Mušija, T(f) 18773.

⁴²¹³ Elvir Mušija, T(f) 18774 do 18775.

⁴²¹⁴ Elvir Mušija, T(f) 18776 do 18777.

⁴²¹⁵ P 675.

Prijevod

1852. Treće, Vijeće ističe da borbeni izvještaj komande OG "Istok" 6. korpusa od 4. novembra 1993. govori o požarima koje su izazvali pripadnici 7. brigade odmah po dolasku u Vareš i traži od 3. korpusa da pošalje jedinice vojne policije.⁴²¹⁶ Vijeće konstatuje da, iako je taj izvještaj, između ostalog, upućen i Komandi 3. korpusa, 7. brigada nije spomenuta kao primalac izvještaja.⁴²¹⁷ Međutim, Vijeće naglašava da je Komanda 3. korpusa poslala izvještaj OG "Istok" u kojem ovu obavještava da je po dobijenim informacijama o situaciji u Varešu, na osnovu vanrednog borbenog izvještaja od 4. novembra, brigadama naređeno da upotrijebe snage vojne policije kako bi spriječile kaos i uništavanje imovine.⁴²¹⁸ Vijeće s jedne strane ističe da se to naređenje Komande 3. korpusa, kako se čini, nadovezuje na naređenje OG "Istok" od 4. novembra 1993.⁴²¹⁹ i da se njime, tj. slanjem snaga vojne policije, to naređenje izvršava. Osim toga, iako se u naređenju Komande 3. korpusa ne precizira kojim je brigadama upućeno, Vijeće smatra da je naređenje za slanje jedinica vojne policije moralo biti upućeno 7. brigadi, koja je bila potčinjena 3. korpusu i koja je bila prisutna u Varešu. Vijeće smatra da je takođe moguće da je Komanda 3. korpusa, nakon što je dobila informacije da vojnici 7. brigade pale kuće po Varešu, optuženom Kuburi izrazila zabrinutost u vezi s tim. Međutim, premda je moguće da je optuženi Kubura bio upoznat s djelima razaranja koja su počinili pripadnici 7. brigade, Vijeće smatra da se iz tih naređenja ne može sa sigurnošću izvesti takav zaključak.

iv) Zaključci Vijeća

1853. Vijeće smatra da Tužilaštvo nije dokazalo da je optuženi Kubura znao ili da je bilo razloga da zna da se njegovi potčinjeni spremaju da počine ili da su već počinili djela razaranja u Varešu u novembru 1993. Optuženi Kubura se stoga ne može smatrati krivično odgovornim za djela navedena u tački 5, paragrafu 44 Optužnice.

---

⁴²¹⁶ P 676.

⁴²¹⁷ P 676.

⁴²¹⁸ P 446.

⁴²¹⁹ P 676.

2. Tačka 6: pljačkanje javne i privatne imovine na lokalitetima na teritoriji opština Zenica, Travnik i Vareš

a) Miletići

1854. U Optužnici se navodi da su u aprilu 1993. godine 7. brigada⁴²²⁰ i 306. brigada pljačkale stambene i druge objekte, te ličnu imovinu bosanskih Hrvata i bosanskih Srba u Miletićima.⁴²²¹ U Optužnici se tvrdi da su optuženi znali su odnosno da je bilo razloga da znaju da se pripadnici tih jedinica, koje su bile pod njihovim rukovodstvom i efektivnom kontrolom, spremaju na činjenje djela pljačke ili da su ih već počinili, a da oni nisu preduzeli nužne i razumne mjere kako bi spriječili buduće činjenje takvih radnji i kaznili počinioc.⁴²²² Optuženi se na osnovu tih navoda terete za pljačkanje javne i privatne imovine kao kršenje zakona i običaja ratovanja, sankcionisano članovima 3 i 7(3) Statuta.

i) Argumenti strana

1855. Tužilac tvrdi da su se vojnici 3. korpusa 24. aprila 1993. nalazili u Miletićima u trenutku napada na to selo, a da je 306. brigada u Miletićima bila prisutna najmanje do kraja 1993. godine. Tvrdi se da su tokom tog perioda kuće žitelja Miletića bile pljačkane⁴²²³ i da je optuženi Hadžihasanović⁴²²⁴ znao za ta krivična djela, ali da nije preduzeo odgovarajuće i razumne mjere da kazni njihove počinioc.⁴²²⁵

1856. Odbrana optuženog Hadžihasanovića tvrdi da dokazi ne potvrđuju ni tačno vrijeme, ni lokaciju, a niti razmjere tih djela pljačke. Ti dokazi ne potvrđuju niti to da se ta djela pljačke ne mogu opravdati vojnom nuždom. Odbrana optuženog Hadžihasanovića ističe da nije utvrđen identitet počinilaca. Pored toga, odbrana optuženog Hadžihasanovića tvrdi da je 3. korpus preduzeo nužne i razumne mjere

⁴²²⁰ Vidi Optužnicu, par. 18-20. Prema navodima iz Optužnice, 7. brigada uključivala je i mudžahedine, odnosno oni su bili prepotčinjeni 7. brigadi i uklopljeni u njen sastav, te su, kako se navodi, u velikoj mjeri učestvovali u borbenim dejstvima 7. brigade..

⁴²²¹ Optužnica, par. 44.

⁴²²² *Ibid.*, par. 45.

⁴²²³ Završni podnesak Tužilaštva, par. 306.

⁴²²⁴ *Ibid.*, par. 307. Tužilaštvo ovdje navodi samo optuženog Hadžihasanovića, ali ne i optuženog Kuburu.

⁴²²⁵ *Ibid.*, par. 307.

kako bi se spriječilo pljačkanje sela odnosno osujetilo eventualno ponavljanje takvih pojava, te kako bi se kaznili počinioci čim se utvrdi njihov identitet.⁴²²⁶

1857. Odbrana optuženog Kubure tvrdi da tužilac nije dokazao da su počinioci krivičnih djela u Miletićima, počinjenih u aprilu 1993. godine, bili pod kontrolom optuženog Kubure.⁴²²⁷ Kako tvrdi odbrana optuženog Kubure, nisu predloženi nikakvi dokazi koji bi potvrđivali prisustvo i učešće vojnika 7. brigade u krivičnim djelima počinjenim u Miletićima.⁴²²⁸

ii) Nalazi Vijeća u vezi s pljačkanjem javne i privatne imovine u Miletićima

1858. Dana 24. aprila 1993., oko 17:00 sati, braća Suljić su obilazili svoje komšije da bi ih upozorili da se strani mudžahedini kreću u pravcu Miletića.⁴²²⁹ Neki od žitelja sela sklonili su se u kuće Stipe Pavlovića i Ive Pavlovića,⁴²³⁰ a neki su ostali u centru sela.⁴²³¹ Kad su mudžahedini stigli u Miletiće, seljanima su vezali ruke⁴²³² i odveli ih u Mehuriće.⁴²³³ Komandant 1. bataljona 306. brigade informisan je o tim događajima te je otišao u Mehuriće sa namjerom da pregovara sa mudžahedinima.⁴²³⁴ Seljani su naposljetku oslobođeni, oko 22:30 sati, te su ih autobusom prevezli u Luku gdje su ostali dva dana.⁴²³⁵

1859. Suprotno onom što tvrdi tužilac,⁴²³⁶ vojnici ABiH nisu učestvovali u napadu na Miletiće. Dokazi, naročito iskazi svjedoka, pokazuju da ni 306. brigada⁴²³⁷ ni 7. brigada⁴²³⁸ 24. aprila 1993. nisu bile u Miletićima i da nisu učestvovale u događajima koji su se ondje toga dana dogodili.⁴²³⁹ Pripadnici 306. brigade tek su nakon događaja

⁴²²⁶ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 461.

⁴²²⁷ Završni podnesak optuženog Kubure, par. 66.

⁴²²⁸ *Ibid.*, par. 61.

⁴²²⁹ P 392 (zapečaćen), par. 6; P 396 (zapečaćen), par. 2; Katica Kovačević, T(f) 901 do 903; DH 2092, par. 3.

⁴²³⁰ P 392 (zapečaćen), par. 7; P 396 (zapečaćen) par. 4; Katica Kovačević, T(f) 906.

⁴²³¹ P 396 (zapečaćen), par. 4; P 393 (zapečaćen) par. 5.

⁴²³² P 392 (zapečaćen), par. 14; P 393 (zapečaćen), par. 8; P 396 (zapečaćen), par. 9; Katica Kovačević, T(f) 910; DH 2092, par. 6.

⁴²³³ P 392 (zapečaćen), par. 16; P 393 (zapečaćen), par. 9; Katica Kovačević, T(f) 1273; DH 2092, par. 7.

⁴²³⁴ Sulejman Ribo, T(f) 11053; Derviš Suljić, T(f) 11312.

⁴²³⁵ P 393 (zapečaćen), par. 10; P 396 (zapečaćen), par. 13; P 392 (zapečaćen), par. 19; Katica Kovačević, T(f) 1278; Sulejman Ribo, T(f) 11055 do 11057; Derviš Suljić, T(f) 11313.

⁴²³⁶ Optužnica, par. 44; Završni podnesak Tužilaštva, par. 187.

⁴²³⁷ Esed Sipić, T(f) 14790 do 14791; Sulejman Ribo, T(f) 11049 do 11050

⁴²³⁸ Esed Sipić, T(f) 14810; Derviš Suljić, T(f) 11330; Sulejman Ribo, T(f) 11060 do 11061; Suad Jusović, T(f) 18429; Džemal Merdan, T(f) 11399; DK 61, par. 13.

⁴²³⁹ Vidi *supra*, par. 1100.

u Miletićima od 24. aprila 1993. otišli na lice mjesta sa ciljem da se provede istraga o tome što se dogodilo i da se zaštiti hrvatsko stanovništvo u Miletićima.⁴²⁴⁰

1860. Vrativši se u svoje selo 26. aprila 1993.,⁴²⁴¹ stanovnici Miletića su otkrili da je njihova imovina pokradena. Kad je svjedokinja Z10 07:00 oko sati došla u Miletiće,⁴²⁴² zatekla je stoku kako luta napolju, vrata kuća otvorena, a kuće sasvim ispreturane.⁴²⁴³ Svjedokinje Z11⁴²⁴⁴ i Z14⁴²⁴⁵ ustanovile su da je njihova stoka, kao i stoka drugih seljana, ukradena. Svjedokinja Z14, međutim, izjavila je da iz njene kuće ništa nije opljačkano.⁴²⁴⁶ Naprotiv, bilo je seljana koji su ostali bez svih vrijednih predmeta,⁴²⁴⁷ a prema izjavi svjedokinje Katice Kovačević, u više kuća u Miletićima izvršene su provale.⁴²⁴⁸

1861. S obzirom na gore navedene dokaze, Vijeće konstatuje da su u aprilu 1993. u Miletićima bila počinjena djela pljačke. Vijeće napominje da su svjedoci izjavili da im je pokradena stoka i da su u njihovim kućama izvršene provalne krađe.⁴²⁴⁹

1862. Vijeće konstatuje da se vojnici 3. korpusa, konkretno, pripadnici 7. brigade i 306. brigade, 24. aprila 1993. nisu nalazili u Miletićima, te da, dakle, nisu učestvovali u djelima pljačke izvršenim u Miletićima. Naprotiv, dokazi pokazuju da su 24. aprila 1993. u Miletićima bili mudžahedini, i da su oni izvršili napad na žitelje sela.⁴²⁵⁰ Svjedoci su opisali dolazak mudžahedina u Miletiće, kao i njihov pokret prema Mehurićima.⁴²⁵¹ Pored toga, Vijeće napominje da je svjedokinja Z14, nakon što se vratila u Miletiće, čula da su njenu ličnu imovinu pokrali komšije Muslimani.⁴²⁵² Dakle, Vijeće, uz nužnu napomenu da su radnje pljačke mogli počiniti civili, u dokazima ne nalazi osnov za utvrđenje van razumne sumnje identiteta počinitelja tih

⁴²⁴⁰ Džemal Merdan, T(f) 13120, 13198 i 13199; P 396 (zapečaćen), par. 17; P 392 (zapečaćen), par. 26.

⁴²⁴¹ P 393 (zapečaćen), par. 10-12; P 396 (zapečaćen), par. 15; P 392 (zapečaćen), par. 6 i 25; Katica Kovačević, T(f) 1288

⁴²⁴² P 392 (zapečaćen), par. 18-25.

⁴²⁴³ P 392 (zapečaćen), par. 25.

⁴²⁴⁴ P 393 (zapečaćen), par. 13.

⁴²⁴⁵ P 396 (zapečaćen), par. 18.

⁴²⁴⁶ P 396 (zapečaćen), par. 18.

⁴²⁴⁷ P 396 (zapečaćen), par. 18.

⁴²⁴⁸ Katica Kovačević, T(f) 1288 do 1289.

⁴²⁴⁹ P 392 (zapečaćen), par. 25; P 393 (zapečaćen), par. 13; P 396 (zapečaćen), par. 18; Katica Kovačević, T(f) 1288 do 1289.

⁴²⁵⁰ P 148; DH 915; P 289; P 416; DH 923.

⁴²⁵¹ P 392 (zapečaćen), par. 9, 10, 11 i 16; P 393 (zapečaćen), par. 5; P 396 (zapečaćen), par. 5 i 9; Katica Kovačević, T(f) 906.

⁴²⁵² P 396 (zapečaćen), par. 21.

pljački kao niti, shodno tome, potvrdu učešća 7. brigade i 306. brigade u inkriminiranim djelima.

iii) Nalazi Vijeća u vezi s odgovornošću Envera Hadžihasanovića

1863. Vijeće je već utvrdilo da u Miletićima u predmetno vrijeme Optužnice nisu bile prisutne ni 306. brigada ni 7. brigada te da one, dakle, nisu učestvovala u djelima pljačke počinjenim u Miletićima.⁴²⁵³ Pored toga, Vijeće je već utvrdilo da, u predmetno vrijeme Optužnice, mudžahedini nisu bili u sastavu 7. brigade, te da nisu bili potčinjeni 3. korpusu.⁴²⁵⁴ Dakle, Vijeće na osnovu toga zaključuje da optuženi Hadžihasanović nije imao efektivnu kontrolu nad počinocima djela pljačke počinjenim u Miletićima u aprilu 1993. godine.

iv) Nalazi Vijeća u vezi s odgovornošću Amira Kubure

1864. Vijeće je već utvrdilo da u predmetno vrijeme Optužnice 7. brigada nije bila u Miletićima te, dakle, da nije učestvovala u djelima pljačke počinjenim u Miletićima.⁴²⁵⁵ Pored toga, Vijeće je utvrdilo da u predmetno vrijeme mudžahedini nisu bili u sastavu 7. brigade te da nisu bili potčinjeni toj brigadi. Vijeće na osnovu toga zaključuje da optuženi Kubura nije imao efektivnu kontrolu nad počinocima djela pljačke počinjenim u Miletićima u aprilu 1993. godine.

v) Zaključci Vijeća

1865. Vijeće je prvo konstatovalo da nije utvrđen identitet počinioca djela pljačke počinjenih u Miletićima u aprilu 1993. godine. Pored toga, Vijeće je konstatovalo da ni 7. brigada ni 306. brigada u predmetno vrijeme nisu bile prisutne u Miletićima. Najzad, Vijeće je utvrdilo da u aprilu 1993. mudžahedini nisu bili pod efektivnom kontrolom 7. brigade. Dakle, Vijeće zaključuje da se ni optuženom Hadžihasanoviću ni optuženom Kuburi ne može pripisati odgovornost za djela pljačke počinjena u Miletićima u aprilu 1993. godine.

---

⁴²⁵³ Vidi *supra*, par. 1859.

⁴²⁵⁴ Vidi *supra*, par. 805.

⁴²⁵⁵ Vidi *supra*, par. 1859.

b) Guča Gora

1866. U Optužnici se navodi da su u junu 1993. godine 7. brigada⁴²⁵⁶, 306. brigada i 17. brigada pljačkale stambene i druge objekte, te ličnu imovinu bosanskih Hrvata i bosanskih Srba u Gučkoj Gori.⁴²⁵⁷ U Optužnici se tvrdi da je optuženi Hadžihasanović znao ili da je bilo razloga da zna da se pripadnici tih jedinica, koji su bili pod njegovim rukovodstvom i njegovom efektivnom kontrolom, spremaju na činjenje djela pljačke ili da su ih već počinili, a da on nije preduzeo nužne i razumne mjere kako bi spriječio buduće činjenje takvih radnji ili kaznio počinioce.⁴²⁵⁸ Optuženi Hadžihasanović na tom se osnovu tereti za pljačkanje javne i privatne imovine kao kršenje zakona i običaja ratovanja, sankcionisano članovima 3 i 7(3) Statuta.

1867. Vijeće napominje da tužilac, iako u Optužnici u vezi sa djelima pljačke počinjenim u Gučkoj Gori u junu 1993. navodi 7. brigadu, optuženog Kuburu ne tereti za djela pljačke koja su počinili njegovi potčinjeni.

i) Argumenti strana

1868. Tužilac tvrdi da su, počevši od 9. juna 1993., vojnici 3. korpusa⁴²⁵⁹ pljačkali hrvatske kuće u Gučkoj Gori i iz njih odnosili ratni plijen.⁴²⁶⁰ Tužilac tvrdi da je optuženi Hadžihasanović znao da su počinjena ta krivična djela,⁴²⁶¹ ali da nije preduzeo mjere da kazni njihove počinioce.⁴²⁶²

1869. Odbrana optuženog Hadžihasanovića tvrdi da se na osnovu predloženih dokaza ne može utvrditi ni da li se zapažene aktivnosti mogu smatrati pljačkom, niti tvrditi da je opljačkana lična imovina imala tako veliku vrijednost da njeno otuđivanje rezultira teškim posljedicama za vlasnika. Odbrana optuženog Hadžihasanovića tvrdi i to da nije utvrđen identitet počinilaca navodnih pljački. Pored toga, odbrana optuženog Hadžihasanovića navodi da je general Hadžihasanović preduzeo mjere da spriječi i

⁴²⁵⁶ Vidi Optužnicu, par. 18-20. Prema navodima iz Optužnice, 7. brigada uključivala je i mudžahedine, odnosno oni su bili prepotčinjeni 7. brigadi i uklopljeni u njen sastav, te su, kako se navodi, učestvovali u borbenim dejstvima 7. brigade.

⁴²⁵⁷ Optužnica, par. 44.

⁴²⁵⁸ Optužnica, par. 45.

⁴²⁵⁹ Vidi Završni podnesak Tužilaštva, par. 308. Tužilaštvo nije preciziralo koje su brigade učestvovala u djelima pljačke počinjenim u Gučkoj Gori u junu 1993. godine.

⁴²⁶⁰ Završni podnesak Tužilaštva, par. 308 i 340.

⁴²⁶¹ Završni podnesak Tužilaštva, par. 348.

⁴²⁶² Završni podnesak Tužilaštva, par. 349.

Prijevod

obustavi pljačku, te da se pobrine za to da se sa njegovim potčinjenima koji su eventualno počinili djela pljačke postupi u skladu s važećim pravnim propisima.⁴²⁶³

ii) Nalazi Vijeća u vezi s pljačkanjem javne i privatne imovine u Gučkoj Gori

1870. Dana 8. juna 1993. snage 306. brigade izbile su na liniju fronta koja je prolazila kroz Maline, Guču Goru, Mosor i Bukovicu.⁴²⁶⁴ Kasno poslijepodne 8. juna 1993., snage 2. bataljona 306. brigade spojile su se sa snagama 3. bataljona 306. brigade i zauzele položaje iznad Guče Gore.⁴²⁶⁵ Borbe između jedinica HVO-a i ABiH trajale su do 10. juna 1993., kada su snage ABiH ušle u Guču Goru.⁴²⁶⁶ Istoga dana, jedinice 306. brigade dobile su naređenje za pokret u pravcu sela Mosora i Radojčića.⁴²⁶⁷

1871. Prisustvo stranih mudžahedina u Gučkoj Gori primijećeno je približno sredinom juna 1993. godine.⁴²⁶⁸ Dana 16. juna 1993. vojna policija 306. brigade i 3. korpusa, koja je imala zadatak da obezbijedi sektor Guče Gore,⁴²⁶⁹ ušla je u samostan i u njemu ostala do augusta.⁴²⁷⁰ Za vrijeme ljeta tu se stacionirala i komanda 306. brigade radi bolje zaštite samostana.⁴²⁷¹

1872. Suprotno tome što tvrdi tužilac,⁴²⁷² u Gučkoj Gori za vrijeme borbi nisu bile ni 7. brigada ni 17. brigada. Dokazi pokazuju da je 1. bataljon 7. brigade 8. juna 1993. bio angažovan u borbenim dejstvima u Hajdarevim Njivama,⁴²⁷³ zajedno sa 17. brigadom,⁴²⁷⁴ dok su 2. i 3. bataljon 7. brigade dejstvovali u sektoru Ovnak.⁴²⁷⁵ Dana 9. juna 1993., 1. bataljon 7. brigade i jedinice 17. brigade bile su angažovane u Šibicari i Okuci,⁴²⁷⁶ koje se nalaze na udaljenosti od nekoliko kilometara od

⁴²⁶³ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 657.

⁴²⁶⁴ DK 22.

⁴²⁶⁵ Salim Tarakčija, T(f) 11805.

⁴²⁶⁶ Fahir Čamdžić, T(f) 11713; Esed Sipić, T(e) 14778.

⁴²⁶⁷ Salim Tarakčija, T(f) 11805.

⁴²⁶⁸ Vaughan Kent-Payne, T(f) 4794-4795; Džemal Merdan, T(f) 13139 do 13140; DH 71.

⁴²⁶⁹ DH 161.13.

⁴²⁷⁰ Mahir Izet, T(f) 16804.

⁴²⁷¹ Munir Karić, T(f) 11457; Asim Delalić, T(f) 16404.

⁴²⁷² Završni podnesak Tužilaštva, par. 339.

⁴²⁷³ Remzija Šiljak, T(f) 10572 do 10573; Semir Terzić, T(f) 18256; Safet Junuzović, T(f) 18505 do 18508; Suad Jusović, T(f) 18435 do 18437; DK 18; DK 19; DK 34; P 465.

⁴²⁷⁴ Safet Junuzović, T(f) 18505.

⁴²⁷⁵ Kasim Alajbegović, T(f) 18698; Elvedin Omić, T(f) 18597 do 18599.

⁴²⁷⁶ DK 42.

Prijevod

Travnika.⁴²⁷⁷ Jedina brigada koja je učestvovala u borbenim dejstvima od 8. do 10. juna 1993. u Gučkoj Gori bila je 306. brigada.⁴²⁷⁸

1873. Sa položaja u Čifluk na kojem se nalazio, svjedok ZJ je vidio kako po Gučkoj Gori u periodu od 8. do 18. juna 1993.⁴²⁷⁹ voze kamioni.⁴²⁸⁰ Svjedok ZJ je pretpostavio da su osobe koje su se upustile u tu pljačku pripadnici ABiH.⁴²⁸¹ Dana 9. juna 1993., kada je došao u Guču Goru,⁴²⁸² svjedok Tomislav Rajić se uvjerio da kuće nisu opljačkane.⁴²⁸³ Kuća tog svjedoka bila je zapaljena i opljačkana tek kasnije tokom sukoba⁴²⁸⁴. Njegovi komšije Muslimani ispričali su mu da su iz njegove kuće odnijeli odjeću i elektronske aparate, a onda podmetnuli vatru.⁴²⁸⁵ Svjedok Dragan Radić je 12. juna 1993., kada je došao u Čifluk,⁴²⁸⁶ dvogledom vidio kako u Guču Goru ulaze osobna vozila i traktori,⁴²⁸⁷ kako se u njih tovore stvari iz kuća, da bi vozila zatim kretala nazad u pravcu Malina i Krpeljića.⁴²⁸⁸ Osobe koje su u kamione i prikolice tovarile predmete velikih dimenzija, frižidere i pokućstvo⁴²⁸⁹ bili su muškarci u vojnim uniformama⁴²⁹⁰ i žene, Muslimanke u dimijama.⁴²⁹¹ Budući da je Guča Gora bila napuštena, svjedok Dragan Radić smatra da su vojnici koji su u selu bili 12 i 13. juna 1993. po svoj prilici pripadali ABiH.⁴²⁹² Svjedok Dragan Radić izjavio je da je putem radija razgovarao sa Rašidom Dautovićem, svojim drugom koji je bio pripadnik ABiH i bio vezist u jedinici stacioniranoj u samostanu u Gučkoj Gori.⁴²⁹³ Rašid Dautović je svjedoku Draganu Radiću rekao da je bio u njegovoj sobi i odnio prstenje, zlatne lančice i trenerku - ličnu imovinu svjedoka Dragana Radića.⁴²⁹⁴

⁴²⁷⁷ Safet Junuzović, T(f) 18506.

⁴²⁷⁸ Fikret Čuskić, T(f) 12112; P 465.

⁴²⁷⁹ Svjedok ZJ, T(f) 4175 do 4176. Svjedok je primijetio kako po Gučkoj Gori deset dana nakon 8. juna 1993. voze kamioni.

⁴²⁸⁰ Svjedok ZJ, T(f) 4175 do 4176.

⁴²⁸¹ Svjedok ZJ, T(f) 4197 do 4198.

⁴²⁸² Tomislav Rajić, T(f) 2820.

⁴²⁸³ Tomislav Rajić, T(f) 2822.

⁴²⁸⁴ Tomislav Rajić, T(f) 2822. Datum kada je kuća ovog svjedoka bila opljačkana i zatim zapaljena nije tačno utvrđen, ali je svjedok izjavio da to nije bilo ni 8. ni 9. juna 1993. godine.

⁴²⁸⁵ Tomislav Rajić, T(f) 2822.

⁴²⁸⁶ Dragan Radić, T(f) 3557.

⁴²⁸⁷ Vidi DH 1978 i DH 2055, koji pokazuju da je moguće razaznati razne tipove vozila sa 2.550 m, koliko su međusobno udaljeni Čifluk i Guča Gora.

⁴²⁸⁸ Dragan Radić, T(f) 3545 do 3546.

⁴²⁸⁹ Dragan Radić, T(f) 3546 i 3547. Vidi DH 1978 i DH 2055, koji pokazuju da je moguće razaznati stvari koje se tovore u kamione sa 2.550 m, koliko su međusobno udaljeni Čifluk i Guča Gora.

⁴²⁹⁰ Dragan Radić, T(f) 3546 do 3548.

⁴²⁹¹ Dragan Radić, T(f) 3546.

⁴²⁹² Dragan Radić, T(f) 3548.

⁴²⁹³ Dragan Radić, T(f) 3548 do 3549.

⁴²⁹⁴ Dragan Radić, T(f) 3548 do 3549.

Prijevod

U junu 1993.,⁴²⁹⁵ nakon napada ABiH na Guču Goru, svjedok Mark Bower je na putu za Maline prošao kroz Guču Goru.⁴²⁹⁶ Zapazio je da je u kućama izvršena premetačina i da je pokućstvo izneseno napolje iz kuća.⁴²⁹⁷ Vidio je i ljude u vojnim uniformama kako nose kućanske aparate.⁴²⁹⁸ Prema izjavama svjedoka ZA, odmah nakon pada Guče Gore,⁴²⁹⁹ vojna policija 7. brigade dovezla je kamione rekvirirane od civila⁴³⁰⁰ i pokupila tehničku opremu, kućne aparate, građevinski materijal i namirnice.⁴³⁰¹ Svjedok ZA je izjavio i to da je za 7. brigadom uslijedila jedinica vojne policije 314. brigade koja je takođe počinila djela pljačke.⁴³⁰²

1874. Na osnovu gorenavedenih dokaza, Vijeće konstatuje da je u Gučoj Gori u junu 1993. počinjeno višestruko djelo pljačke velikih razmjera. Vijeće napominje da su iz kuća žitelja Guče Gore odnošeni električni kućanski aparati, pokućstvo i odjeća.⁴³⁰³ Suprotno onome što tvrdi odbrana optuženog Hadžihasanovića,⁴³⁰⁴ Vijeće je mišljenja da se s obzirom na vrijednost te imovine i višestrukost predmetnog djela pljačke može konstatovati da je djelo počinjeno u teškom obliku.

1875. Vijeće konstatuje da je pokradena imovina koja se sastojala od predmeta kao što su električni kućanski aparati, pokućstvo i odjeća.⁴³⁰⁵ Sa jedne strane, Vijeće je mišljenja da, iako su propisi u vezi s ratnim plijenom ABiH dopuštali otuđivanje privatne imovine koja se može neposredno iskoristiti za vojne svrhe,⁴³⁰⁶ električni kućanski aparati, pokućstvo i odjeća ne ulaze u kategoriju imovine koja može biti od neposredne koristi za vojsku. Sa druge strane, suprotno propisanom postupku sa ratnim plijenom koji je utvrdila Vrhovna komanda ABiH, dokazi ne pokazuju da su za tu konfiskovanu imovinu bile izdavane potvrde.⁴³⁰⁷ Vijeće na osnovu toga zaključuje

⁴²⁹⁵ Mark Bower, T(f) 5142; Vaughan Kent Payne, T(f) 5794: svjedok Vaughan Kent-Payne došao je u Guču Goru 13. juna, zajedno sa svjedokom Markom Bowerom.

⁴²⁹⁶ Mark Bower, T(f) 5142.

⁴²⁹⁷ Mark Bower, T(f) 5145 i 5233.

⁴²⁹⁸ Mark Bower, T(f) 5233 do 5234.

⁴²⁹⁹ Svjedok ZA, T(f) 2331.

⁴³⁰⁰ Svjedok ZA, T(f) 2332.

⁴³⁰¹ Svjedok ZA, T(f) 2330 do 2332.

⁴³⁰² Svjedok ZA, T(f) 2332.

⁴³⁰³ Tomislav Rajić, T(f) 2822; Dragan Radić, T(f) 3546 do 3547; Mark Bower, T(f) 5233 i 5235.

⁴³⁰⁴ Vidi Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 657: "Dokazi ne omogućuju da se utvrdi da je opljačkana imovina bila tako velike vrijednosti da bi njeno otuđivanje moglo povlačiti teške konzekvence."

⁴³⁰⁵ Tomislav Rajić, T(f) 2822; Dragan Radić, T(f) 3546 i 3547; Mark Bower, T(f) 5233 i 5235.

⁴³⁰⁶ Vidi DH 1469.

⁴³⁰⁷ DH 1469. Propisi ABiH u vezi sa ratnim plijenom nalažu da se, u slučaju konfiskacije privatne imovine, za izvjesne vrste imovine mora izdati potvrda.

Prijevod

da je predmetna imovina otuđena na nedozvoljeni način i smišljeno, te da takvo otuđivanje imovine izlazi iz okvira ratnog plijena.

1876. Što se tiče počinitelja predmetnih radnji pljačke, Vijeće konstatuje da su imovinu i kuće pljačkali civili i vojnici ABiH. Vijeće napominje da su svjedoci izjavili da su vidjeli vojnike i civile kako iz kuća u Gučkoj Gori odnose imovinu. Na primjer, svjedok Dragan Radić, koji je 12. juna 1993. bio u Čifluku,⁴³⁰⁸ i svjedok Mark Bower, koji je 13. juna 1993. bio u Gučkoj Gori,⁴³⁰⁹ uspjeli su da prepoznaju ljude u vojnim uniformama. Što se tiče učesnika ABiH u predmetnim događajima, Vijeće zaključuje da su pljačke počinili vojnici 306. brigade koja je bila jedina brigada prisutna u Gučkoj Gori tokom događaja koji su se odigrali u junu 1993. godine.⁴³¹⁰ Takođe, Vijeće je primilo na znanje izjave svjedoka ZA⁴³¹¹ i smatra da nije isključeno da su u pljačkama u Gučkoj gori učestvovala vojna policija 7. brigade i 314. brigade, ali ipak ističe da te izjave nisu dobile potkrepu u iskazima drugih svjedoka, zbog čega Vijeće ne može da konstatuje van razumne sumnje da su predmetna djela pljačke počinili pripadnici vojne policije 7. brigade i 314. brigade.

iii) Nalazi Vijeća u vezi s odgovornošću Envera Hadžihasanovića

a. Efektivna kontrola Envera Hadžihasanovića nad počinocima predmetnih krivičnih djela

1877. Vijeće je već utvrdilo da su radnje pljačke u Gučkoj Gori u junu 1993. počinili upravo pripadnici 306. brigade. Budući da je 306. brigada u trenutku predmetnih događaja *de jure* bila potčinjena 3. korpusu, polazi se od presumpcije da je optuženi Hadžihasanović imao efektivnu kontrolu nad pripadnicima 306. brigade i nad počinocima djela pljačke iz sastava 306. brigade.

1878. Pored toga, dokazi pokazuju da je 306. brigada izvršavala naređenja optuženog Hadžihasanovića. Na primjer, 16. januara 1993., optuženi Hadžihasanović je izdao naređenje da komanda 306. brigade jednim dijelom svoje jedinice vojne

⁴³⁰⁸ Dragan Radić, T(f) 3546 do 3548. Vidi DH 1978 i DH 2055 koji pokazuju da je pomoću dvogleda sa udaljenosti od 2.550 m, tj. koliko su Čifluk i Guča Gora međusobno udaljeni, bilo moguće raspoznati civile od vojnih lica.

⁴³⁰⁹ Mark Bower, T(f) 5233 do 5234.

⁴³¹⁰ Fikret Čuskić, T(f) 12112; P 465. U vrijeme predmetnih događaja, 306. brigada je bila jedina brigada u Gučkoj Gori.

⁴³¹¹ Svjedok ZA, T(f) 2330 do 2332.

Prijevod

policije obezbijedi sektor Guče Gore sa ciljem da se spriječe pljačka i paljevina.⁴³¹² U skladu s tim naređenjem, komandant 306. brigade je vojnoj policiji naredio da preduzme mjere za sprečavanje pljačke i paljevina.⁴³¹³ Ti dokazi potvrđuju da su naređenja optuženog Hadžihasanovića stizala na svoja odredišta unutar komandnog lanca.

1879. Pored toga, odbrana optuženog Hadžihasanovića nije osporavala da je 306. brigada bila potčinjena optuženom Hadžihasanoviću.

1880. Dakle, Vijeće zaključuje da je optuženi Hadžihasanović imao efektivnu kontrolu nad počiniocima predmetnih djela pljačke i da je postojala subordinacija u smislu člana 7(3) Statuta.

b. Saznanja Envera Hadžihasanovića

1881. Tužilac navodi da je optuženi Hadžihasanović bio obaviješten o krivičnim djelima koja u Gučkoj Gori počinilo službeno osoblje pod njegovom komandom. Pored toga, tužilac tvrdi da naređenja koja optuženi Hadžihasanović izdao, a kojima se zabranjuje pljačka, pokazuju da je on bio informisan o počinjenim teškim krivičnim djelima protiv imovine.⁴³¹⁴ Odbrana optuženog Hadžihasanovića ne poriče činjenicu da je optuženi Hadžihasanović znao da se vojnici iz Guče Gore vraćaju sa džakovima punim opljačkane imovine.⁴³¹⁵

1882. Vijeće je mišljenja da je optuženi Hadžihasanović znao za djela pljačke počinjena u Gučkoj Gori. U borbenom izvještaju Komande 3. korpusa od 11. juna 1993. godine, potpisanom od strane dežurnog oficira i naslovljenom na Vrhovnu komandu, spominje se pljačkanje u selu Guča Gora.⁴³¹⁶ Dana 16. juna 1993. general Hadžihasanović je komandi 306. brigade dostavio naređenje u kojem precizno kaže da se u sektoru Guče Gore, tokom borbi i nakon njih, vršila pljačka imovine hrvatskog stanovništva. U tom naređenju ističe se da bi se zbog pljačke kojoj se odaju vojnici “opčinjeni ratnim plijenom” mogla steći pogrešna slika o oružanoj borbi Armije BiH. Pored toga, general Hadžihasanović insistira na tome da počinioci takvih djela moraju

---

⁴³¹² P 158.

⁴³¹³ P 204.

⁴³¹⁴ Završni podnesak Tužilaštva, par. 348.

⁴³¹⁵ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 632.

⁴³¹⁶ P 422.

da budu kažnjeni.⁴³¹⁷ Pored toga, Vijeće napominje da je u jednom razgovoru sa svjedokom ZP vođenom 20. juna 1993. optuženi Hadžihasanović priznao da zna da se vojnici u Zenicu vraćaju sa džakovima punim imovine opljačkane u Gučkoj Gori.⁴³¹⁸

c. Preduzete mjere

1883. Tužilac tvrdi da⁴³¹⁹ protiv počinitelja tih djela pljačke nisu bile preduzete kaznene mjere, da protiv njih nije pokrenut ni disciplinski postupak ni krivično gonjenje.⁴³²⁰ Odbrana optuženog Hadžihasanovića, naprotiv, tvrdi da optuženi Hadžihasanović nije preduzeo samo preventivne nego i kaznene mjere,⁴³²¹ te citira naređenje izdato 16. juna 1993. kojim Komanda 3. korpusa jedinicama vojne policije naređuje da preuzmu kontrolu nad rejonom Guče Gore sa ciljem da se spriječi pljačka.⁴³²²

1884. Što se tiče preventivnih mjera, Vijeće napominje da je optuženi Hadžihasanović 10.⁴³²³ i 19. juna 1993.⁴³²⁴ izdao naređenja kojima se apsolutno zabranjuje pljačka materijalnih dobara bez obzira na to u čijem su ona vlasništvu ili jesu li posrijedi napuštene kuće. Optuženi Hadžihasanović takođe je preduzeo konkretne mjere sa ciljem sprečavanja krivičnih djela u Gučkoj Gori, tako što je 16. juna 1993. izdao naređenje da vojna policija 306. brigade, zajedno sa dijelom jedinica vojne policije 312. brigade i 3. korpusa, obezbijedi sektor Guče Gore i spriječi djela pljačke.⁴³²⁵ Potčinjeni optuženog Hadžihasanovića preduzeli su mjere u skladu s tim naređenjima. Na primjer, 18. juna 1993. komanda 306. /brigade/ izdala je nalog vojnoj policiji da preduzme izvjesne mjere kao što su npr. postavljanje kontrolnih punktova na ulazu u Guču Goru odnosno izlazu iz sela, zaveden je policijski sat u trajanju od 22:00 sata do 05:00 sati, organizovane su dnevne patrole, sve sa ciljem da se spriječe pojave pljačke od strane civila i pripadnika ABiH.⁴³²⁶

⁴³¹⁷ P 158.

⁴³¹⁸ Svjedok ZP, T(f) 8863; P 589.

⁴³¹⁹ Završni podnesak Tužilaštva, par. 348. Tužilac tvrdi da nisu bile preduzete kaznene mjere, a pitanje preventivnih mjera nije ni pokrenuo.

⁴³²⁰ Završni podnesak Tužilaštva, par. 348.

⁴³²¹ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 657.

⁴³²² *Ibid.*, par. 631.

⁴³²³ P 186.

⁴³²⁴ DH 65.

⁴³²⁵ P 158.

⁴³²⁶ P 204.

Prijevod

1885. Vijeće je mišljenja da su bile preduzete i mjere sa ciljem kažnjavanja počinilaca djela pljačke. U kontekstu opštih mjera sa ciljem da se pljačka spriječi, optuženi Hadžihasanović je 10. i 19. juna 1993. izdao naređenja da protiv počinilaca takvih radnji moraju da se preduzmu rigorozne mjere koje mogu da sežu do smjenjivanja oficira sa dužnosti, stavljanja u pritvor ili slanja na vojni sud.⁴³²⁷ Dana 16. juna 1993., optuženi Hadžihasanović je izdao naređenje da se u brigadama imenuju komisije ili osobe koje će imati zadatak da provedu istrage o počinjenim djelima pljačke, da utvrde identitet počinilaca tih krivičnih djela i pokrenu postupak protiv njih, i da se opljačkana imovina vrati. Što se tiče mjera koje se najkonkretnije odnose na krivična djela počinjena u Gučkoj Gori, u naređenju od 16. juna 1993. precizira se da počinioци pljačke u sektoru Guče Gore moraju da budu kažnjeni.⁴³²⁸ Neke od ostalih mjera koje je preduzeo optuženi Hadžihasanović razmatraju se nešto dalje u ovoj Presudi.⁴³²⁹

iv) Zaključci Vijeća

1886. Vijeće je mišljenja da je optuženi Hadžihasanović znao da su u junu 1993. u Gučkoj Gori pripadnici 306. brigade počinili djela pljačke. Vijeće konstatuje da je optuženi Hadžihasanović preduzeo kako preventivne mjere sa ciljem sprečavanja djela pljačke, tako i mjere sa ciljem da se sankcionišu počinioци. Dakle, optuženom Hadžihasanoviću ne može se pripisati odgovornost za pljačke počinjene u Gučkoj Gori u junu 1993. godine.

c) Maline

1887. U Optužnici se navodi da su u junu 1993. pripadnici 7. brigade⁴³³⁰ i 306. brigade pljačkali stambene i druge objekte, te ličnu imovinu bosanskih Hrvata i bosanskih Srba u Malinama.⁴³³¹ U Optužnici se tvrdi da su optuženi znali su odnosno da je bilo razloga da znaju da se pripadnici tih jedinica, koje su bile pod njihovim rukovodstvom i efektivnom kontrolom, spremaju na činjenje djela pljačke ili da su ih već počinili, a da oni nisu preduzeli nužne i razumne mjere kako bi se spriječilo

⁴³²⁷ P 186; DH 65.

⁴³²⁸ P 158.

⁴³²⁹ Par. 2018 i dalje.

⁴³³⁰ Vidi Optužnicu, par. 18-20. Prema navodima iz Optužnice, 7. brigada uključivala je i mudžahedine, odnosno oni su bili prepotčinjeni 7. brigadi i uključeni u njen sastav, te su, kako se navodi, u velikoj mjeri učestvovali u borbenim dejstvima 7. brigade.

⁴³³¹ *Ibid.*, par. 44.

buduće činjenje takvih radnji ili kaznili počiniooci.⁴³³² Optuženi Hadžihasanović i optuženi Kubura terete se za pljačkanje javne i privatne imovine kao kršenje zakona i običaja ratovanja, sankcionisano članovima 3 i 7(3) Statuta.

i) Argumenti strana

1888. Tužilac navodi da su se u Malinama 8. juna 1993. nalazile jedinice 3. korpusa i da su djela pljačke počinili vojnici 3. korpusa.⁴³³³ Tužilac tvrdi da je optuženi Hadžihasanović bio obaviješten o tim krivičnim djelima, ali da nije preduzeo mjere da kazni njihove počinioce.⁴³³⁴

1889. Odbrana optuženog Hadžihasanovića tvrdi da se na osnovu predočenih dokaza ne može utvrditi ni da li pljačka jeste počinjena, ni kolika je bila vrijednost navodno opljačkane imovine. Dokazi, tvrdi se, ne pokazuju ni to da su posrijedi nedozvoljena djela pljačke koja se ne mogu opravdati vojnom nuždom. Odbrana optuženog Hadžihasanovića dodaje da nije utvrđen ni identitet počinilaca navodnih pljački. Pored toga, tvrdi se da je 3. korpus preduzeo sve nužne i razumne mjere kako bi se pljačka spriječila odnosno da se ne bi ponovila, kao i mjere za kažnjavanje počinilaca čim se utvrdi njihov identitet.⁴³³⁵

1890. Odbrana optuženog Kubure tvrdi da tužilac nije dokazao da je optuženi Kubura imao kontrolu nad počiniocima navodnih krivičnih djela u Malinama u junu 1993. godine.⁴³³⁶ Prema navodima odbrane optuženog Kubure, sa jedne strane, ne postoje nikakvi dokazi da su pripadnici 7. brigade bili prisutni u Malinama i ondje učestvovali u počinjenim krivičnim djelima,⁴³³⁷ te, sa druge strane, dokazi pokazuju da su jedinice 7. brigade u vrijeme predmetnih događaja bile angažovane drugdje.⁴³³⁸

ii) Nalazi Vijeća u vezi s pljačkanjem javne i privatne imovine u Malinama

1891. Dana 7. juna 1993. Maline su napadnute sa položaja HVO-a.⁴³³⁹ Tokom ranih jutarnjih sati 8. juna 1993. došlo je do razmjene vatre između HVO-a i ABiH.⁴³⁴⁰

⁴³³² *Ibid.*, par. 45.

⁴³³³ Završni podnesak Tužilaštva, par. 309.

⁴³³⁴ *Ibid.*, par. 310.

⁴³³⁵ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 549.

⁴³³⁶ Završni podnesak Kuburine odbrane, par. 66.

⁴³³⁷ *Ibid.*, par. 61 i 91.

⁴³³⁸ *Ibid.*, par. 91.

⁴³³⁹ Salim Tarakčija, T(f) 11803.

⁴³⁴⁰ P 387 (zapečaćen), par 7; Salim Tarakčija, T(f) 11804, 11850 i 11851.

Prijevod

Snage ABiH, koje su se sastojale od 1. i 4. bataljona 306. brigade, ušle su u Maline tek nakon što je HVO prestao pružati otpor.⁴³⁴¹ Dana 8. juna 1993. u 10 sati, u Maline je došla vojna policija 1. bataljona 306. brigade da bi pomogla u evakuaciji civilnog stanovništva.⁴³⁴² Dio snaga bataljona dao je pratnju za 200 stanovnika na putu za Mehuriće, dok je ostatatak tog bataljona ostao u Malinama kao obezbjeđenje imovine mještana.⁴³⁴³ Kolonu mještana koja se kretala pod pratnjom vojne policije nedaleko Poljanica presrela je grupa mudžahedina koji su neke od mještana odveli u pravcu Bikoša.⁴³⁴⁴

1892. Suprotno navodima Tužilaštva,⁴³⁴⁵ 7. brigada nije učestvovala u borbenim dejstvima u Malinama. Naime, dokazi pokazuju da je 1. bataljon 7. brigade bio angažovan u borbenim dejstvima u Hajdarevim Njivama⁴³⁴⁶ koje su oko 12 kilometara udaljene od Malina,⁴³⁴⁷ dok su 2. i 3. bataljon 7. brigade u vrijeme inkriminiranih događaja učestvovali u dejstvima u sektoru Ovnaka.⁴³⁴⁸

1893. Dana 8. juna 1993., oko 09:00 ili 10:00 sati, svjedok HB je otišao u Maline da bi pomogao u evakuaciji civilnog stanovništva⁴³⁴⁹ i u sprečavanju pljačke.⁴³⁵⁰ Svjedok je krenuo nazad za Mehuriće oko 14:30 ili 15:00 sati,⁴³⁵¹ zajedno sa kolonom u kojoj je bilo oko 200 mještana.⁴³⁵² Svjedok ZK, jedan u koloni mještana, do polaska kolone u pravcu Mehurića nije u Malinama vidio nikakvo pljačkanje.⁴³⁵³ Prije nego što je 8. juna 1993. bila poslata u Mehuriće,⁴³⁵⁴ svjedokinja Ivanka Tavić prošla je kroz Maline i vidjela vojnike kako ulaze i izlaze iz kuća. Kad se vratila kući 1996. godine, svjedokinja Ivanka Tavić je ustanovila da su joj nestala čak i vrata sa kuće.⁴³⁵⁵ Kako je izjavila svjedokinja ZF, vojnici su opljačkali njenu kuću, a stvari iz nje odvezli

⁴³⁴¹ Salim Tarakčija, T(f) 11804.

⁴³⁴² Svjedok HB, T(f) 12589 do 12590; DH 2090, par. 6.

⁴³⁴³ Svjedok HB, T(f) 12592; DH 2090, par. 7; svjedokinja ZF, T(f) 3604 i 3605; svjedok XB, T(f) 1644 do 1645; Berislav Marjanović, T(f) 2700 i 2701.

⁴³⁴⁴ Ivanka Tavić, T(f) 1165; Zdravko Pranješ, T(f) 1372 i 1380; svjedok HB, T(f) 12637 do 12638; svjedok XB, T(f) 1645 do 1646.

⁴³⁴⁵ Završni podnesak Tužilaštva, par. 194-196.

⁴³⁴⁶ Remzija Šiljak, T(f) 10572 do 10573; Semir Terzić, T(f) 18256; Safet Junuzović, T(f) 18507 do 18508; Suad Jusović, T(f) 18435 do 18437; DK 18; DK 19; DK 34; P 465.

⁴³⁴⁷ Remzija Šiljak, T(f) 10575.

⁴³⁴⁸ Kasim Alajbegović, T(f) 18698; Elvedin Omić, T(f) 18597 do 18599.

⁴³⁴⁹ Svjedok HB, T(f) 12589.

⁴³⁵⁰ Svjedok HB, T(f) 12596.

⁴³⁵¹ Svjedok HB, T(f) 12592.

⁴³⁵² Svjedok HB, T(f) 12593.

⁴³⁵³ P 92, par. 18.

⁴³⁵⁴ Ivanka Tavić, T(f) 1161 do 1163.

⁴³⁵⁵ Ivanka Tavić, T(f) 1166 do 1167.

Prijevod

kamionom.⁴³⁵⁶ Svjedok ZL, koga je zarobila muslimanska vojska,⁴³⁵⁷ bio je u mogućnosti da svrati u svoju kuću prije nego što će biti odveden za Mehuriće.⁴³⁵⁸ Svjedok je zatekao muslimanske vojnike kako mu preturaju po kući - odnijeli su mu bicikl, duhan, kafu i brašno.⁴³⁵⁹ Na putu za Mehuriće, svjedok Z15 je vidio svoje komšije Muslimane kako iz hrvatskih kuća pljačkaju električne kućanske aparate, a vojnike ABiH kako krađu automobile, traktore i kamione.⁴³⁶⁰ Svjedok Zdravko Pranješ je vidio kako vojnici ABiH⁴³⁶¹ uzimaju motorna vozila koja su se nalazila po selu.⁴³⁶² Dana 8. juna 1993., u kasno poslijepodne,⁴³⁶³ vojnici ABiH su ukrali dva jagnjeta koja su pripadala svjedoku Z5.⁴³⁶⁴ Sutradan ujutro, svjedok Z5 je gledao kako civili, Muslimani - većinom su to bile njegove muslimanske komšije iz Donjih Malina - pljačkaju hrvatske kuće u Malinama. Prema riječima tog svjedoka, opljačkana je bila i njegova kuća, a iz nje su odnijeli kućanske aparate i hranu. Svjedok se ne sjeća da je vidio da bi u pljački učestvovali i vojnici ABiH, ali je izjavio da armija nije učinila ništa kako bi pljačku spriječila.⁴³⁶⁵ Kad je 20 ili 25 dana nakon napada od 8. juna 1993. došao u Gornje Maline, svjedok Salim Tarakčija je ustanovio da su kuće koje su pripadale Hrvatima opljačkane.⁴³⁶⁶ Isto tako, posmatrači PMEZ-a su 3. augusta 1993. konstatovali da su Maline opljačkane.⁴³⁶⁷

1894. Na osnovu gorenavedenih dokaza, Vijeće konstatuje da je u Malinama 8. i 9. juna 1993. počinjeno višestruko djelo pljačke velikih razmjera. Vijeće napominje da su svjedoci, mještani Malina, 8. juna 1993. vidjeli kako se pljačkaju kuće i imovina hrvatskih stanovnika sela.⁴³⁶⁸ To pljačkanje potrajalo je i cijeli dan 9. juna 1993. godine,⁴³⁶⁹ a pljačkali su se električni kućanski aparati,⁴³⁷⁰ automobili,⁴³⁷¹ hrana⁴³⁷² i

⁴³⁵⁶ Svjedokinja ZF, T(f) 3594 i 3595. Vidi Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 538: odbrana optuženog Hadžihasanovića sumnja u vjerodostojnost svjedokinje ZF jer je u njenom svjedočenju bilo više stvari kojih se nije sjećala.

⁴³⁵⁷ Svjedok ZL, T(f) 4384.

⁴³⁵⁸ Svjedok ZL, T(f) 4385.

⁴³⁵⁹ Svjedok ZL, T(f) 4385 i 4386.

⁴³⁶⁰ P 397 (zapečaćen), par. 9.

⁴³⁶¹ Zdravko Pranješ, T(f) 1368.

⁴³⁶² Zdravko Pranješ, T(f) 1369.

⁴³⁶³ P 387 (zapečaćen), par. 9.

⁴³⁶⁴ P 387 (zapečaćen), par. 11.

⁴³⁶⁵ P 387 (zapečaćen), par. 15.

⁴³⁶⁶ Salim Tarakčija, T(f) 11860.

⁴³⁶⁷ P 164.

⁴³⁶⁸ Svjedokinja ZF, T(f) 3594 do 3595; svjedok ZL, T(f) 4385 do 4386; P 397 (zapečaćen), par. 9; Zdravko Pranješ, T(f) 1369; P 387 (zapečaćen), par. 11 i 15.

⁴³⁶⁹ P 387 (zapečaćen), par. 15.

⁴³⁷⁰ P 397 (zapečaćen), par. 9; P 387 (zapečaćen), par. 15.

stoka.⁴³⁷³ Vijeće je mišljenja da se s obzirom na vrijednost te imovine i višestrukost predmetnog djela pljačke može konstatovati da je djelo počinjeno u teškom obliku.

1895. Vijeće konstatuje da je pokradena imovina kao što su električni kućanski aparati,⁴³⁷⁴ automobili,⁴³⁷⁵ hrana,⁴³⁷⁶ i stoka.⁴³⁷⁷ Sa jedne strane, Vijeće je mišljenja da, iako su pravila postupanja sa ratnim plijenom u ABiH dozvoljavala otuđivanje privatne imovine koja se može iskoristiti za neposredne vojne svrhe,⁴³⁷⁸ električni kućanski aparati, hrana i stoka ne ulaze u kategoriju imovine koja može biti od neposredne koristi za vojsku. Sa druge strane, suprotno propisanom postupku sa ratnim plijenom koji je utvrdila Vrhovna komanda ABiH, dokazi ne pokazuju da su za tu konfiskovanu imovinu bile izdavane potvrde.⁴³⁷⁹ Vijeće na osnovu toga zaključuje da je predmetna imovina otuđena na nedozvoljeni način i smišljeno, te da takvo otuđivanje imovine izlazi iz okvira ratnog plijena.

1896. Što se tiče počinitelja, Vijeće konstatuje da su imovinu pljačkali civili i vojnici ABiH. Vijeće napominje da su svjedoci izjavili kako su vidjeli vojnike i muslimanske civile kako ulaze u kuće i iz njih izlaze odnoseći imovinu vlasnici koje su bili hrvatski žitelji Malina.⁴³⁸⁰ Suprotno navodima tužioca,⁴³⁸¹ što se tiče učešća ABiH, Vijeće je mišljenja da su predmetna djela pljačke počinili pripadnici 306. brigade, a ne jedinice 7. brigade, koje u vrijeme predmetnih događaja nisu bile prisutne u Malinama.⁴³⁸²

---

⁴³⁷¹ P 397 (zapečaćen), par 9; Zdravko Pranješ, T(f) 1369.

⁴³⁷² Svjedok ZL, T(f) 4385 i 4386; P 387, par. 15.

⁴³⁷³ P 387 (zapečaćen), par. 11.

⁴³⁷⁴ P 397 (zapečaćen), par. 9; P 387 (zapečaćen), par. 15.

⁴³⁷⁵ P 397 (zapečaćen), par 9; Zdravko Pranješ, T(f) 1369.

⁴³⁷⁶ Svjedok ZL, T(f) 4385 do 4386; P 387 (zapečaćen), par. 15.

⁴³⁷⁷ P 387 (zapečaćen), par. 11.

⁴³⁷⁸ Vidi DH 1469.

⁴³⁷⁹ DH 1469. Propisi ABiH u vezi sa ratnim plijenom nalažu da se, u slučaju konfiskacije privatne imovine, za izvjesne vrste imovine mora izdati potvrda.

⁴³⁸⁰ Ivanka Tavić, T(e) 1166; svjedokinja ZF, T(f) 3594 do 3595; svjedok ZL, T(f) 4385 do 4386; P 397 (zapečaćen), par. 9; Zdravko Pranješ, T(f) 1368; P 387 (zapečaćen), par. 15.

⁴³⁸¹ Vidi Optužnicu, par. 44.

⁴³⁸² Remzija Šiljak, T(f) 10572 do 10573; Semir Terzić, T(f) 18256; Safet Junuzović, T(f) 18507 do 18508; Suad Jusović, T(f) 18435 do 18437; DK 18; DK 19; DK 34; P 465; Kasim Alajbegović, T(f) 18698; Elvedin Omić, T(f) 18597 do 18599.

iii) Nalazi Vijeća u vezi s odgovornošću Envera Hadžihasanovićaa. Efektivna kontrola Envera Hadžihasanovića nad počiniocima predmetnih krivičnih djela

1897. Vijeće konstatuje da su djela pljačke u junu 1993. u Malinama počinili pripadnici 306. brigade OG "Bosanska krajina".⁴³⁸³ Budući da je 306. brigada OG "Bosanska krajina" u vrijeme predmetnih događaja *de jure* bila potčinjena 3. korpusu, polazi se od presumpcije da je optuženi Hadžihasanović imao efektivnu kontrolu nad pripadnicima 306. brigade i nad počiniocima djela pljačke koji su bili pripadnici 306. brigade.

1898. Pored toga, dokazi pokazuju da je 306. brigada izvršavala naređenja optuženog Hadžihasanovića u okviru OG "Bosanska krajina". Na primjer, nakon što je optuženi Hadžihasanović zatražio informacije o događajima u Malinama od 17. oktobra 1993. godine,⁴³⁸⁴ 306. brigada je 19. oktobra 1993. Komandi 3. korpusa dostavila izvještaj o pogubljenju 25 osoba hrvatske nacionalnosti.⁴³⁸⁵

1899. Pored toga, odbrana optuženog Hadžihasanovića nije osporavala da je 306. brigada bila potčinjena optuženom Hadžihasanoviću.

1900. Dakle, Vijeće zaključuje da je optuženi Hadžihasanović imao efektivnu kontrolu nad počiniocima predmetnih djela pljačke i da je postojala subordinacija u smislu člana 7(3) Statuta.

b. Saznanja Envera Hadžihasanovića

1901. Vijeće konstatuje da je optuženi Hadžihasanović 10. juna izdao nekoliko naređenja svim jedinicama koje su mu bile potčinjene, u kojima se izričito spominju pojave pljačke nakon borbenih dejstava, te u kojima on upozorava da će počinioci tih djela biti kažnjeni.⁴³⁸⁶ Vijeće napominje, sa jedne strane, da je optuženi Hadžihasanović više puta postavljao pitanje pljačke tokom cijelog juna 1993. godine. Sa druge strane, Vijeće ističe da se u tim naređenjima, iako se Maline izričito ne spominju, upozorava na pojave pljačke u sektorima u kojima je došlo do sukoba ili borbenih dejstava između HVO-a i ABiH. Dakle, Vijeće je mišljenja da je optuženi

⁴³⁸³ Vidi P 710/DH 1322: 306. brigada bila je u stastavu OG "Bosanska krajina".

⁴³⁸⁴ P 111.

⁴³⁸⁵ DH 1498.

⁴³⁸⁶ P 186; P 189; DH 65.

Prijevod

Hadžihasanović znao za probleme u vezi s pljačkom koji su se pojavljivali u svim zonama u kojima su borbeno djelovale njegove snage, uključujući i Maline. Pored toga, Vijeće je mišljenja da na osnovu prisustva Džemala Merdana u Malinama 3. augusta 1993. u pratnji posmatrača PMEZ-a i uvida istih da su Maline opljačkane,⁴³⁸⁷ može da se konstatuje bez ikakve sumnje da je optuženi Hadžihasanović znao za djela pljačke počinjena u junu 1993. u Malinama.

c. Preduzete mjere

1902. Vijeće smatra da optuženi Hadžihasanović nije samo preduzeo opšte mjere zabrane pljačke, nego je i izdavao naređenja sa ciljem da se pljačkanje spriječi i da se kazne počinio. Budući da je pitanje mjera koje je optuženi Hadžihasanović preduzeo obrađeno u dijelu koji sadrži “Nalaze Vijeća u vezi s mjerama koje je optuženi Hadžihasanović preduzeo u pogledu uništavanja i pljačke”, Vijeće upućuje na odgovarajuće paragrafe Presude.⁴³⁸⁸

iv) Nalazi Vijeća u vezi s odgovornošću Amira Kubure

1903. Vijeće je već utvrdilo da jedinice 7. brigade nisu učestvovala u djelima pljačke počinjenim u Malinama, nego da su predmetna krivična djela počinili pripadnici 306. brigade i civili. Budući da jedinice 306. brigade nisu bile potčinjene optuženom Kuburi, Vijeće zaključuje da on nije imao efektivnu kontrolu nad počinioćima krivičnih djela počinjenim u junu 1993. u Malinama.

v) Zaključci Vijeća

1904. Vijeće je mišljenja da je optuženi Hadžihasanović znao da su pripadnici 306. brigade u junu 1993. u Malinama počinili djela pljačke. Međutim, Vijeće konstatuje da je optuženi Hadžihasanović preduzeo kako preventivne mjere sa ciljem sprečavanja djela pljačke tako i kaznene mjere sa ciljem da se sankcionišu počinioći. Dakle, optuženom Hadžihasanoviću ne može se pripisati odgovornost za djela pljačke počinjena u Malinama u junu 1993. godine.

1905. Vijeće je, pored toga, konstatovalo da jedinice 7. brigade u junu 1993. nisu bile u Malinama. Dakle, Vijeće je mišljenja da počinioći predmetnih djela pljačke u

---

⁴³⁸⁷ P 164.

⁴³⁸⁸ Vidi *infra*, par. 2018-2063.

Malinama nisu bili pod efektivnom kontrolom optuženog Kubure, tako da se njemu ne može pripisati odgovornost za počinjena krivična djela.

d) Čukle

1906. U Optužnici se navodi da su u junu 1993. u Čuklama vojnici 7. brigade⁴³⁸⁹ i 306. brigade pljačkali stambene i druge objekte, te ličnu imovinu bosanskih Hrvata i bosanskih Srba.⁴³⁹⁰ U Optužnici se tvrdi da je optuženi Hadžihasanović znao ili da je bilo razloga da zna da se pripadnici tih jedinica, koji su bili pod njegovim rukovodstvom i njegovom efektivnom kontrolom, spremaju na činjenje djela pljačke ili da su ih već počinili, a da on nije preduzeo nužne i razumne mjere kako bi spriječio buduće činjenje takvih radnji ili kaznio počinioce.⁴³⁹¹ Optuženi Hadžihasanović tereti se za pljačkanje javne i privatne imovine kao kršenje zakona i običaja ratovanja, sankcionisano članovima 3 i 7(3) Statuta.

1907. Vijeće napominje da Optužnica, iako se u njoj u vezi sa djelima pljačke počinjenim u Čuklama u junu 1993. navodi 7. brigada, optuženog Kuburu ne tereti za djela pljačke koja su počinili njegovi potčinjeni.

i) Argumenti strana

1908. Tužilaštvo navodi da su, na dan napada i dan nakon toga, vojnici 3. korpusa izvršili pljačku imovine hrvatskih žitelja sela Čukle.⁴³⁹² Pored toga, tužilac tvrdi da su optuženi Hadžihasanović i Kubura znali da je u sektorima Guče Gore, Šušnja i Ovnaka bilo pojava pljačke imovine u vlasništvu hrvatskih civila, te precizira da optuženi nisu preduzeli mjere kako bi obustavili činjenje krivičnih djela u Čuklama i kaznili počinioce.⁴³⁹³ Vijeće, međutim, napominje da Optužnica za djela pljačke počinjena u Čuklama u junu 1993. ne tereti optuženog Kuburu, tako da nema osnova da rješava po pitanju odgovornosti optuženog Kubure za pljačke počinjene u Čuklama u junu 1993. godine. Dakle, Vijeće neće razmatrati argumentaciju tužioca u vezi sa saznanjima optuženog Kubure, odnosno u vezi sa mjerama koje je on preduzeo u pogledu djela pljački počinjenih u Čuklama u junu 1993. godine.

⁴³⁸⁹ Vidi Optužnicu, par. 18-20. Prema navodima iz Optužnice, 7. brigada uključivala je i mudžahedine, odnosno oni su bili prepotčinjeni 7. brigadi i uklopljeni u njen sastav, te su, kako se navodi, u velikoj mjeri učestvovali u borbenim dejstvima 7. brigade.

⁴³⁹⁰ Optužnica, par. 44.

⁴³⁹¹ Optužnica, par. 45.

⁴³⁹² Završni podnesak Tužilaštva, par. 313.

⁴³⁹³ *Ibid.*, par. 319.

1909. Odbrana optuženog Hadžihasanovića nije osporavala da je na dan kad su vođene borbe bila počinjena pljačka, ali tvrdi da je većina takvih djela počinjena tek nakon toga. Odbrana optuženog Hadžihasanovića tvrdi i to da nije dokazano da je opljačkana imovina bila dovoljne vrijednosti da bi njeno otuđivanje povlačilo teže posljedice. Što se tiče počinitelja predmetnih djela pljačke, odbrana optuženog Hadžihasanovića tvrdi da su za ta djela, mada su u pojedinačnim slučajevima u pljački možda učestvovali vojnici, odgovorni prvenstveno civili. Pored toga, odbrana optuženog Hadžihasanovića tvrdi da je general Hadžihasanović preduzeo mjere da spriječi djela pljačke, da ih obustavi, te da se postarao da se sa potčinjenima koji su počinili predmetna djela pljačke postupi u skladu sa važećim pravnim propisima.⁴³⁹⁴

ii) Nalazi Vijeća u vezi s pljačkanjem javne i privatne imovine u Čuklama

1910. Dana 5. juna 1993., jedinice 7. brigade dobile su naređenje za napad na potezu Vrselje - Crni Vrh - Ušice - Čukle - Brajkovići, te da preuzmu kontrolu nad Čuklama i Novim Selom.⁴³⁹⁵ Dana 8. juna 1993. rano ujutro, oko 04:30 sati, napadnuto je selo Čukle.⁴³⁹⁶ Tokom akcije napada kod zaselka Mrkonje Kuće probijena je linija fronta HVO-a na nivou Čukla.⁴³⁹⁷ Jedinice HVO-a nakon toga su se povukle u pravcu Ovnaka i Grahovčića.⁴³⁹⁸ Žitelji sela takođe su krenuli prema Ovnaku.⁴³⁹⁹

1911. Suprotno navodima Tužilaštva,⁴⁴⁰⁰ 306. brigada nije učestvovala u napadu na Čukle. Naime, dokazi pokazuju da je ta brigada 8. juna 1993. krenula prema potezu Maline - Guča Gora - Mosor - Bukovica.⁴⁴⁰¹ Konkretno, 1. i 4. bataljon 306. brigade učestvovali su u borbama u Malinama,⁴⁴⁰² a 2. i 3. bataljon bili su u Gučoj Gori.⁴⁴⁰³

1912. Kada je 8. juna 1993. počeo napad na Čukle, svjedok ZD je pobjegao u šumu⁴⁴⁰⁴ odakle je vidio kako muslimanski vojnici⁴⁴⁰⁵ pljačkaju imovinu i uzimaju

⁴³⁹⁴ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 585.

⁴³⁹⁵ P 419; P 420.

⁴³⁹⁶ Jozo Erenda, T(f) 4265.

⁴³⁹⁷ Svjedok ZM, T(f) 4699.

⁴³⁹⁸ Jozo Erenda, T(f) 4266 i 4272.

⁴³⁹⁹ Ivo Kolenda, T(f) 4469; P 384 (zapečaćen), par. 5.

⁴⁴⁰⁰ Vidi Optužnicu, par. 44; Završni podnesak Tužilaštva, par. 311-312.

⁴⁴⁰¹ P 579.

⁴⁴⁰² Salim Tarakčija, T(f) 11804.

⁴⁴⁰³ Salim Tarakčija, T(f) 11805.

⁴⁴⁰⁴ Svjedok ZD, T(f) 3384 do 3385.

⁴⁴⁰⁵ Svjedok ZD, T(f) 3387.

Prijevod

razne stvari, na primjer traktore.⁴⁴⁰⁶ Netom prije nego što će napustiti Čukle oko podneva 8. juna 1993., kako bi krenuo put Grahovčića,⁴⁴⁰⁷ svjedok Ivo Kolenda je vidio da vojnici odvoze svu njegovu stoku, njegovog konja i goveda.⁴⁴⁰⁸ Svjedok misli da su lica koja su izvršila tu pljačku bili pripadnici 7. brigade.⁴⁴⁰⁹ Dana 8. juna 1993. poslijepodne, svjedok Z2 je vidio kako jedan vojnik i muslimanski civili pljačkaju jednu prodavnicu u Donjim Čuklama i opljačkanu imovinu odvoze traktorom.⁴⁴¹⁰ Pljačka se nastavila i 9. juna 1993., a svjedok pretpostavlja da su posrijedi bili muslimanski vojnici.⁴⁴¹¹ Svjedok Z3 je od 8. do 12. juna 1993. bio zadržan u Barama, selu koje se nalazi na brežuljku, jedan kilometar udaljenom od sela Čukle.⁴⁴¹² Sa mjesta na kojem se nalazio, svjedok je vidio kako vojnici ABiH u zelenim maskirnim uniformama tovare pokućstvo, kućanske aparate i stoku u civilne kamione i odvoze ih u pravcu Zenice.⁴⁴¹³ Petnaestak dana nakon napada od 8. juna 1993.⁴⁴¹⁴ svjedok ZA se, u okviru Civilne zaštite,⁴⁴¹⁵ našao u zoni Ovnaka⁴⁴¹⁶ i vidio vojnike kako pljačkaju kuće u Čuklama.⁴⁴¹⁷ Prema izjavama svjedoka ZA, odmah nakon pada napadnutih sela u rejonu Ovnaka, vojna policija 7. brigade dovezla je kamione rekvirirane od civila⁴⁴¹⁸ i počela da odvozi tehničku opremu, kućanske aparate, građevinski materijal i živežne namirnice.⁴⁴¹⁹ Nakon 7. brigade stigla je i jedinica vojne policije iz 314. brigade koja je takođe vršila djela pljačke.⁴⁴²⁰

1913. Na osnovu gorenavedenih dokaza, Vijeće konstatuje da je u Čuklama u junu 1993. počinjeno višestruko djelo pljačke velikih razmjera. Vijeće napominje da su bile opljačkane mnoge kuće i gospodarske zgrade u Čuklama. Iz njih su odvezeni stoka, pokućstvo i električni kućanski aparati.⁴⁴²¹ Suprotno onome što tvrdi odbrana

⁴⁴⁰⁶ Svjedok ZD, T(f) 3386.

⁴⁴⁰⁷ Ivo Kolenda, T(f) 4470.

⁴⁴⁰⁸ Ivo Kolenda, T(f) 4471.

⁴⁴⁰⁹ Ivo Kolenda, T(f) 4472. Svjedok smatra da je posrijedi bila 7. brigada, zato što je ta brigada više puta pokušavala da izvrši napad na snage HVO-a u Ušicama i Grahovčićima.

⁴⁴¹⁰ P 384 (zapečaćen), par. 12.

⁴⁴¹¹ P 384 (zapečaćen), par. 15.

⁴⁴¹² P 385 (zapečaćen), par. 8.

⁴⁴¹³ P 385 (zapečaćen), par. 8.

⁴⁴¹⁴ Svjedok ZA, T(f) 2330.

⁴⁴¹⁵ Svjedok ZA, T(f) 2330.

⁴⁴¹⁶ Svjedok ZA, T(f) 2327 do 2328.

⁴⁴¹⁷ Svjedok ZA, T(f) 2330 do 2331.

⁴⁴¹⁸ Svjedok ZA, T(f) 2332.

⁴⁴¹⁹ Svjedok ZA, T(f) 2330 do 2332.

⁴⁴²⁰ Svjedok ZA, T(f) 2332.

⁴⁴²¹ Ivo Kolenda, T(f) 4471; P 385 (zapečaćen), par. 8; svjedok ZA, T(f) 2330 do 2332.

Prijevod

optuženog Hadžihasanovića,⁴⁴²² Vijeće je mišljenja da s obzirom na to da je u predmetnom slučaju počinjeno višestruko djelo pljačke, te s obzirom na vrijednost opljačkane imovine, može da se konstatuje da je djelo počinjeno u teškom obliku.

1914. Vijeće konstatuje da su pokradeni bili stoka, pokućstvo i električni kućanski aparati.⁴⁴²³ Sa jedne strane, Vijeće je mišljenja da, iako su pravila postupanja sa ratnim plijenom u ABiH dozvoljavala otuđivanje privatne imovine koja se može iskoristiti za neposredne vojne potrebe,⁴⁴²⁴ električni kućanski aparati, pokućstvo i stoka ne ulaze u kategoriju imovine koja može biti od neposredne koristi za vojsku. Sa druge strane, suprotno propisanom postupku sa ratnim plijenom koji je utvrdila Vrhovna komanda ABiH, dokazi ne pokazuju da su se za konfiskovanu imovinu izdavale potvrde.⁴⁴²⁵ Vijeće na osnovu toga zaključuje da je predmetna imovina otuđena na nedozvoljeni način i smišljeno, te da takvo otuđivanje imovine izlazi iz okvira ratnog plijena.

1915. Što se tiče počinitelja predmetnih djela pljačke, Vijeće je mišljenja da je većinu njih počinila vojna policija 7. brigade. Vijeće konstatuje da su, nakon pada Čukla pripadnici vojne policije 7. brigade na raspolaganju imali kamione rekvirirane od civila i da su njima odvezli imovinu iz kuća u Čuklama.⁴⁴²⁶

iii) Nalazi Vijeća u vezi s odgovornošću Envera Hadžihasanovića

a. Efektivna kontrola Envera Hadžihasanovića nad počiniocima predmetnih krivičnih djela

1916. Vijeće je već utvrdilo da su djela pljačke navedena u paragrafu 44 Optužnice počinili pripadnici vojne policije iz sastava 7. brigade.⁴⁴²⁷ Budući da je 7. brigada u vrijeme predmetnih događaja *de jure* bila potčinjena 3. korpusu, polazi se od presumpcije da je optuženi Hadžihasanović imao efektivnu kontrolu nad 7. brigadom i nad počiniocima predmetnih djela pljačke.

⁴⁴²² Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 585: "Dokazi ne omogućuju da se utvrdi da je opljačkana imovina bila tako velike vrijednosti da bi njeno otuđivanje moglo povlačiti teške konzekvence."

⁴⁴²³ Ivo Kolenda, T(f) 4471; P 385 (zapečaćen), par. 8; svjedok ZA, T(f) 2330 do 2332.

⁴⁴²⁴ Vidi DH 1469.

⁴⁴²⁵ DH 1469. Propisi ABiH u vezi sa ratnim plijenom nalažu da se, u slučaju konfiskacije privatne imovine, za izvjesne vrste imovine mora izdati potvrda.

⁴⁴²⁶ Svjedok ZA, T(f) 2330 do 2332.

⁴⁴²⁷ Vidi *supra*, par. 346.

1917. Pored toga, dokazi pokazuju da je taktička grupa koju su činile upravo jedinice 7. brigade izvršavala naređenja Komande 3. korpusa i njoj podnosila izvještaje o toku borbenih dejstava u sektoru Ovnaka. Na primjer, u borbenom izvještaju OpŠO Zenica od 11. juna 1993. naslovljenom na Komandu 3. korpusa navodi se da je taktička grupa podnijela ocjenu situacije u sektoru Ovnaka i borbene izvještaja koje je Komanda 3. korpusa odobrila.⁴⁴²⁸ Pored toga, izvršavajući naređenje Komande 3. korpusa od 16. juna 1993. kojim su zatražene informacije o navodnim pojavama pljačke među vojnicima nakon borbenih dejstava,⁴⁴²⁹ komanda 7. brigade je Komandi 3. korpusa uputila izvještaj u kojem se navodi da su preduzete mjere sa ciljem da se pojave pljačke spriječe, ali se poriče da su takve radnje u sektoru Ovnaka činile jedinice 7. brigade.⁴⁴³⁰

1918. Isto tako, Hadžihasanovićeva odbrana nije osporavala da je 7. brigada bila potčinjena optuženom Hadžihasanoviću, niti je predočila bilo kakve dokaze sa ciljem pobijanja te presumpcije.

1919. Dakle, Vijeće zaključuje da je optuženi Hadžihasanović imao efektivnu kontrolu nad počiniocima predmetnih djela pljačke i da je postojala subordinacija u smislu člana 7(3) Statuta.

b. Saznanja Envera Hadžihasanovića

1920. Tužilac navodi da su obojica optuženih bili informisani o djelima pljačke počinjenim u sektorima Guče Gore, Šušnja i Ovnaka.⁴⁴³¹ Tužilac se poziva na razgovor između optuženog Hadžihasanovića i svjedoka ZP u kojem je potonji spomenuo kako se vojnici vraćaju sa džakovima punim opljačkane imovine.⁴⁴³² Pored toga, tužilac smatra da se na osnovu naređenja koje je optuženi Kubura izdao 20. juna 1993., a kojim se zabranjuje pljačka napuštenih kuća, može zaključiti da ga je optuženi Hadžihasanović informisao o tim pojavama pljačke.⁴⁴³³ Odbrana optuženog Hadžihasanovića, sa svoje strane, nije pokretala pitanje saznanja.

1921. Vijeće konstatuje da je, počevši od 10. juna 1993. pa nadalje, optuženi Hadžihasanović izdao više naređenja svim jedinicama koje su mu bile potčinjene, u

⁴⁴²⁸ P 423.

⁴⁴²⁹ P 189.

⁴⁴³⁰ P 426.

⁴⁴³¹ Završni podnesak Tužilaštva, par. 319.

⁴⁴³² *Ibid.*, par. 317.

⁴⁴³³ *Ibid.*, par. 318.

Prijevod

kojima se eksplicitno spominju pojave pljačke vršene nakon borbenih dejstava i podsjeća da počinioци takvih radnji moraju da budu sankcionisani.⁴⁴³⁴ Vijeće napominje, sa jedne strane, da je optuženi Hadžihasanović višekratno upozoravao na problem pljačke tokom cijelog juna 1993. godine. Sa druge strane, iako se u tim naređenjima izričito ne spominju Čukle, Vijeće ističe da se u njima govori o pojavama pljačke počinjene u sektorima u kojima je bilo sukoba ili borbenih dejstava između HVO-a i ABiH. Dakle, Vijeće je mišljenja da je optuženi Hadžihasanović znao za probleme pljačke u svim zonama u kojima su djelstvovalе njegove snage, uključujući i selo Čukle. Vijeće, pored toga, ističe da je optuženi Hadžihasanović u jednom razgovoru sa svjedokom ZP vođenim 20. juna 1993. priznao da zna da njemu potčinjeni vojnici čine djela pljačke.⁴⁴³⁵ Pored toga, Vijeće podsjeća da nema osnova da se razmatra pitanje da li je optuženi Kubura znao za pljačke počinjene u Čuklama u junu 1993. godine.

c. Preduzete mjere

1922. Tužilac navodi da ni optuženi Hadžihasanović ni optuženi Kubura nisu preduzeli razumne i nužne mjere kako bi obustavili činjenje tih krivičnih djela ili kaznili počinioce.⁴⁴³⁶ Tužilac tvrdi i to da se naređenje koje je optuženi Kubura izdao 20. juna 1993. i kojim se zabranjuje pljačka ne može smatrati dovoljnom mjerom u smislu ispunjenja obaveza nadređenog lica. Tužilac tvrdi da je optuženi Kubura bio dužan da pokrene istragu kako bi se počinioци predmetnih krivičnih djela izveli pred lice pravde.⁴⁴³⁷

1923. Odbrana optuženog Hadžihasanovića navodi da optuženi Hadžihasanović jeste preduzeo preventivne mjere kojima je cilj ujedno bio i da se pljačka spriječi i da joj se stane ukraj, kao i mjere kojima je trebalo da se obezbijedi da se sa njegovim potčinjenima koji su počinili pljačku postupi u skladu s važećim pravnim propisima.⁴⁴³⁸

1924. Pošto Optužnica optuženog Kuburu ne tereti u vezi sa djelima pljačke počinjenim u Čuklama u junu 1993., Vijeće je mišljenja da nema osnova razmatrati pitanje njera koje je on eventualno preduzeo.

⁴⁴³⁴ P 186; P 189; DH 65; P 188.

⁴⁴³⁵ Svjedok ZP, T(f) 8863; P 589.

⁴⁴³⁶ Završni podnesak Tužilaštva, par. 319.

⁴⁴³⁷ Završni podnesak Tužilaštva, par. 318.

⁴⁴³⁸ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 585.

1925. Vijeće smatra da je optuženi Hadžihasanović kako preduzeo opšte mjere zabranjivanja pljačke, te da je takođe, izdajući spomenuta naređenja nastojao spriječiti pljačku i kazniti počinioce. Budući da je pitanje mjera koje je preduzeo optuženi Hadžihasanović obrađeno u dijelu pod naslovom “Nalazi Vijeća u vezi s mjerama koje je optuženi Hadžihasanović preduzeo u pogledu uništavanja i pljačke”, Vijeće upućuje na odgovarajuće paragrafe Presude.⁴⁴³⁹

iv) Zaključci Vijeća

1926. Vijeće je mišljenja da je optuženi Hadžihasanović znao da su u Čuklama, u junu 1993., pripadnici vojne policije 7. brigade počinili djela pljačke. Međutim, Vijeće konstatuje da optuženi Hadžihasanović jeste preduzeo kako preventivne mjere sa ciljem sprečavanja djela pljačke, tako i kaznene mjere sa ciljem da se sankcionišu počiniooci. Dakle, optuženom Hadžihasanoviću ne može se pripisati odgovornost za djela pljačke počinjena u Čuklama u junu 1993. godine. Pored toga, uprkos navodima iz Završnog podneska Tužilaštva,⁴⁴⁴⁰ Vijeće smatra da nema osnova da se rješava po pitanju odgovornosti optuženog Kubure jer Optužnica njega ne tereti za djela pljačke počinjena u Čuklama u junu 1993. godine.

e) Šušanj, Ovnak, Brajkovići, Grahovčići

1927. U Optužnici se navodi da su u junu 1993. godine, u Šušnju, Ovnaku, Brajkovićima i Grahovčićima, 7. brigada,⁴⁴⁴¹ 306. brigada i 314. brigada pljačkale stambene i druge objekte, te ličnu imovinu u vlasništvu bosanskih Hrvata i bosanskih Srba.⁴⁴⁴² U Optužnici se tvrdi da su optuženi znali odnosno da je bilo razloga da znaju da se pripadnici tih jedinica, koje su bile pod njihovom komandom i efektivnom kontrolom, spremaju na činjenje djela pljačke ili da su ih već počinili, a oni nisu preduzeli nužne i razumne mjere kako bi spriječili buduće činjenje takvih radnji ili kaznili počinioce.⁴⁴⁴³ Optuženi se terete za pljačkanje javne i privatne imovine kao kršenje zakona i običaja ratovanja, sankcionisano članovima 3 i 7(3) Statuta.

⁴⁴³⁹ Vidi *supra*, /sic/, par. 2018-2063.

⁴⁴⁴⁰ Završni podnesak Tužilaštva, par. 319.

⁴⁴⁴¹ Vidi Optužnicu, par. 18-20. Prema navodima iz Optužnice, 7. brigada uključivala je i mudžahedine, odnosno oni su bili prepotčinjeni 7. brigadi i uključeni u njen sastav, te su, kako se navodi, u velikoj mjeri učestvovali u borbenim dejstvima 7. brigade..

⁴⁴⁴² Optužnica, par. 44.

⁴⁴⁴³ *Ibid.*, par. 45.

i) Argumenti strana

1928. Tužilac navodi da su vojnici iz sastava 7. brigade, 314. brigade i 306. brigade izvršili napad na sela Šušanj, Ovnak, Brajkoviće i Grahovčiče. Tokom napada i neposredno nakon njega izvršena je pljačka objekata, u nekima od njih od strane 7. brigade.⁴⁴⁴⁴ Tužilac tvrdi da su obojica optuženih bili informisani o tome da je u tim selima došlo do pljačke,⁴⁴⁴⁵ ali da optuženi, s izuzetkom pismenih naređenja kojima se zabranjuje činjenje krivičnih djela, nisu preduzeli nikakve mjere sa svrhom da se ta krivična djela spriječe ili da se kazne počinioci.⁴⁴⁴⁶

1929. Odbrana optuženog Hadžihasanovića tvrdi da se na osnovu predočenih dokaza ne može utvrditi ni gdje su tačno predmetne radnje pljačke bile izvršene, ni koliki su bili razmjeri tih radnji pljački ni vrijednost opljačkane imovine. Pored toga, na osnovu predočenih dokaza ne može da se utvrdi da li su ta djela pljačke bila protivpravna i takva da se ne mogu opravdati vojnim potrebama, ili se radilo o ratnom plijenu. Odbrana optuženog Hadžihasanovića tvrdi da nije utvrđen ni identitet počinitelja predmetnih djela pljačke, te da je 3. korpus preduzeo sve nužne i razumne mjere kako bi se pljačka spriječila, kako bi se spriječilo njeno ponavljanje, te kako bi se kaznili počinioci čim se utvrdi njihov identitet.⁴⁴⁴⁷

1930. Odbrana optuženog Kubure ne osporava prisustvo jedinica 7. brigade na Ovnaku 8. juna 1993. godine,⁴⁴⁴⁸ ali tvrdi da za počinioce predmetnih radnji pljačke nije utvrđeno da su bili pripadnici 7. brigade.⁴⁴⁴⁹ Odbrana optuženog Kubure tvrdi da vojnici 7. brigade nisu mogli da počine ova djela pljačke⁴⁴⁵⁰ zato što su vojnici 7. brigade 8. juna 1993. morali da napuste zonu prijevoja Ovnak i krenu u pravcu Kaknja.⁴⁴⁵¹ Odbrana optuženog Kubure navodi i to da su se u sektoru Ovnaka u vrijeme predmetnih događaja nalazilo više raznih brigada i jedinica.⁴⁴⁵²

---

⁴⁴⁴⁴ Završni podnesak Tužilaštva, par. 320.

⁴⁴⁴⁵ *Ibid.*, par. 321 i 322.

⁴⁴⁴⁶ *Ibid.*, par. 322.

⁴⁴⁴⁷ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 734.

⁴⁴⁴⁸ Završni podnesak Kuburine odbrane, par. 168.

⁴⁴⁴⁹ *Ibid.*, par. 164 i 182.

⁴⁴⁵⁰ *Ibid.*, par. 175.

⁴⁴⁵¹ *Ibid.*, par. 173-174.

⁴⁴⁵² *Ibid.*, par. 182.

ii) Zaključci Vijeća u vezi s pljačkanjem javne i privatne imovine u selima Šušanj, Ovnak, Brajkovići i Grahovčići

1931. Početkom mjeseca juna 1993., borbena dejstva su se proširila prema dolini Bile.⁴⁴⁵³ ABiH je odlučio da izvrši napad na prijevoju Ovnak na kojem su bile snage HVO-a, a zbog strateškog i operativnog značenja tog sektora.⁴⁴⁵⁴ Budući da se 306. brigada nalazila u teškom položaju nasuprot HVO-u, odlučeno je da se u sektoru Ovnaka angažuju još neke jedinice 3. korpusa kako bi pomogle 306. brigadi.⁴⁴⁵⁵ Radi toga je formirana taktička grupa pod komandom optuženog Kubure, sastavljena od jedinica 7. brigade i 314. brigade, a sa ciljem da se ostvari kontrola nad sektorom Ovnaka.⁴⁴⁵⁶ U ranim jutarnjim satima 8. juna 1993., započele su borbe između snaga HVO-a i ABiH.⁴⁴⁵⁷ Drugi i treći bataljon 7. brigade⁴⁴⁵⁸ stupili su u borbu na Ovnaku 8. juna 1993. godine,⁴⁴⁵⁹ a borbe su trajale sve do sredine poslijepodneva istog dana.⁴⁴⁶⁰ Potkraj jutra napadnuti su Brajkovići,⁴⁴⁶¹ a Šušanj, koji su njegovi stanovnici već bili napustili, nije bio obuhvaćen borbenim dejstvima.⁴⁴⁶² Jedinice 7. brigade nisu ulazile u Brajkoviće, Grahovčice i Šušanj.⁴⁴⁶³ Dobivši zatim naređenje za pokret u pravcu Kaknja,⁴⁴⁶⁴ jedinice 7. brigade sektor Ovnaka su napustile 9. juna 1993. godine.⁴⁴⁶⁵

1932. Nakon pada Šušnja, Ovnaka, Brajkovića i Grahovčića, na poprište je stigla vojna policija.⁴⁴⁶⁶ Na primjer, na kontrolni punkt postavljen u Ovnaku bili su razmješteni elementi bataljona vojne policije 3. korpusa.⁴⁴⁶⁷ U ta sela došla je i vojna policija 7. brigade i 314. brigade, kako bi spriječila pljačku i palež, te pokupila ratni

⁴⁴⁵³ Džemal Merdan, T(f) 13125.

⁴⁴⁵⁴ Džemal Merdan, T(f) 13126.

⁴⁴⁵⁵ Džemal Merdan, T(f) 13125 do 13126; P 420

⁴⁴⁵⁶ P 420; P 419.; Mirsad Ibraković, T(f) 14373 do 14374.

⁴⁴⁵⁷ Franjo Križanac, T(f) 1100 do 1101; P 400 (zapečaćen), par. 6.

⁴⁴⁵⁸ Kasim Alajbegović, T(f) 18698; Elvedin Omić, T(f) 18597 do 18599.

⁴⁴⁵⁹ Kasim Alajbegović, T(f) 18699; Elvedin Omić, T(f) 18598 do 18599; Safet Junuzović, T(f) 18514.

⁴⁴⁶⁰ Kasim Alajbegović, T(f) 18700; Safet Junuzović, T(f) 18517.

⁴⁴⁶¹ Franjo Križanac, T(f) 1101; P 400 (zapečaćen), par. 7.

⁴⁴⁶² Safet Junuzović, T(f) 18516.

⁴⁴⁶³ Safet Junuzović, T(f) 18516.

⁴⁴⁶⁴ Safet Junuzović, T(f) 18517. Vidi DK 23 i DK 24.

⁴⁴⁶⁵ Safet Junuzović, T(f) 18578; Kasim Alajbegović, T(f) 18701 do 18702; P 426.

⁴⁴⁶⁶ Elvedin Omić, T(f) 18618; P 898; P 424; Safet Junuzović, T(f) 18576 i 1578.

⁴⁴⁶⁷ P 898.

plijen.⁴⁴⁶⁸ Pored toga, u sektoru Ovnaka 8. juna 1993. je bio i Nesib Talić, odgovorno lice za bezbjednost 7. brigade.⁴⁴⁶⁹

1933. Suprotno navodima Tužilaštva,⁴⁴⁷⁰ dokazi pokazuju da 306. brigada nije učestvovala u napadu na sela Šušanj, Ovnak, Brajkoviće i Grahovčice. Dana 8. juna 1993., ta je brigada bila razmještena na potezu Maline - Guča Gora - Mosor - Bukovica.⁴⁴⁷¹ U vrijeme predmetnih događaja 1. i 4. bataljon 306. brigade učestvovali su u borbenim dejstvima u Malinama,⁴⁴⁷² a 2. i 3. bataljon bili su u Gučkoj Gori.⁴⁴⁷³

1934. Dana 8. juna 1993., tokom dejstava na Ovnaku, vojnici 7. brigade ulazili su u kuće provjeravajući da li u njima ima vojnika,⁴⁴⁷⁴ a svjedok Elvedin Omić je izjavio da nije vidio da bi ijedan pripadnik 7. brigade odnosio imovinu iz tih kuća.⁴⁴⁷⁵ Svjedok Kasim Podžić je bio aktivni učesnik u borbenom zadatku u sektoru Ovnaka, no nije primijetio da bi ijedan pripadnik 2. bataljona 7. brigade ulazio u kuće radi pljačke.⁴⁴⁷⁶ Prema izjavama svjedoka Safeta Junuzovića, pripadnici 7. brigade nepravedno su okrivljeni da su vršili pljačku u Ovnaku jer su to zapravo činili kradljivci koji su zloupotrijebili uniforme i oznake 7. brigade.⁴⁴⁷⁷ Sa položaja na Strmcu na kojem je bio 8. juna 1993.,⁴⁴⁷⁸ svjedok Žarko Jandrić mogao je vidjeti Ovnak i Brajkoviće. Isti svjedok je izjavio da su vojnici ABiH uzimali tehnički materijal i opremu i odvozili ih u pravcu Zenice,⁴⁴⁷⁹ te da su muslimanski civili tovarili stoku u kamione.⁴⁴⁸⁰ Međutim Vijeće konstatuje da svjedok Žarko Jandrić, sa položaja na Strmcu gdje se nalazio, nikako nije mogao da u Brajkovićima razazna da li je neko vojnik ili civil, a isto tako nije mogao, čak ni uz pomoć dvogleda, da vidi opljačkane stvari u Ovnaku i Brajkovićima.⁴⁴⁸¹

⁴⁴⁶⁸ Svjedok ZA, T(f) 2330 do 2332.

⁴⁴⁶⁹ Franjo Križanac, T(f) 1100 do 1106. Dana 8. juna 1993. svjedok Franjo Križanac je otišao iz Brajkovića i krenuo za Zenicu. Na putu je u Pojskama sreo Nesiba Talića. Vidi DK 62/DH 776, naređenje Vrhovne komande od 12. marta 1993. kojim je Nesib Talić imenovan za načelnika bezbjednosti 7. brigade.

⁴⁴⁷⁰ Završni podnesak Tužilaštva, par. 320.

⁴⁴⁷¹ P 579.

⁴⁴⁷² Salim Tarakčija, T(f) 11804.

⁴⁴⁷³ Salim Tarakčija, T(f) 11805.

⁴⁴⁷⁴ Elvedin Omić, T(f) 18602.

⁴⁴⁷⁵ Elvedin Omić, T(f) 18603.

⁴⁴⁷⁶ Kasim Podžić, T(f) 18645.

⁴⁴⁷⁷ Safet Junuzović, T(f) 18548.

⁴⁴⁷⁸ Žarko Jandrić, T(f) 950.

⁴⁴⁷⁹ Žarko Jandrić, T(f) 952.

⁴⁴⁸⁰ Žarko Jandrić, T(f) 973.

⁴⁴⁸¹ DH 1978; DH 2055.

1935. Svjedok BA, koji je 1992. i 1993. godine bio u sastavu 2. bataljona 7. brigade,⁴⁴⁸² 9. juna 1993. bio je u Ovnaku.⁴⁴⁸³ Prema izjavama tog svjedoka, pripadnici 7. brigade kupili su imovinu u vlasništvu civila, i donosili je na sabirni punkt koji se nalazio u crkvi u Brajkovićima.⁴⁴⁸⁴ Kad je došao u crkvu u Brajkovićima, svjedok BA je u crkvi vidio mnogo električnih kućanskih aparata, a ispred crkve parkirane automobile.⁴⁴⁸⁵ Ta imovina zatim je odvezena u bazu 7. brigade u Bilmištu, gdje su bili stacionirani 2. i 3. bataljon 7. brigade,⁴⁴⁸⁶ i stavljena na jedno mjesto koje je bilo određeno za skladište.⁴⁴⁸⁷ Svjedok je, pomoću skice, pokazao mjesta na kojima je predmetna imovina bila uskladištena.⁴⁴⁸⁸ Dana 9. juna 1993.,⁴⁴⁸⁹ svjedok Z18 je vidio kako vojnici pljačkaju župni dvor u Brajkovićima i stvari tovaru u kamion.⁴⁴⁹⁰ Vrativši se u Šušanj ujutro 9. juna 1993.,⁴⁴⁹¹ svjedok Ivo Vuleta je svoju kuću zatekao svu ispremetnutu i ustanovio da su mu odneseni radio i video-rekorder.⁴⁴⁹² Svjedok Ivo Vuleta vidio je i da pred kućom Marija Vulete tovaru kućanske aparate u jedan traktor.⁴⁴⁹³ Dana 9. juna 1993. tokom večeri, svjedok Z2 je krenuo iz Čukla u pravcu Šušnja. Svjedok se pet ili šest dana krio u šumi oko Šušnja i vidio je muslimanske civile kako pljačkaju imovinu iz kuća u vlasništvu Hrvata, na primjer televizore i druge kućanske aparate.⁴⁴⁹⁴

1936. Bezbjednosni i obavještajni organ OpŠO-a Zenica 10. juna 1993. izvršio je inspeksijski obilazak sektora i utvrdio pojave protivpravnog otuđivanja imovine i pljačke koju su vršili stanovnici susjednih sela.⁴⁴⁹⁵ Dana 10. ili 11. juna 1993.,⁴⁴⁹⁶ svjedok Franjo Križanac prošao je kroz Ovnak i ustanovio da su sve kuće

⁴⁴⁸² Svjedok BA, T(f) 660, 665, 807 i 808.

⁴⁴⁸³ Svjedok BA, T(f) 791 do 794. Svjedok BA je dan nakon napada bio u Ovnaku, zajedno s ostalim pripadnicima 7. brigade.

⁴⁴⁸⁴ Svjedok BA, T(f) 794 do 795.

⁴⁴⁸⁵ Svjedok BA, T(f) 795 do 796.

⁴⁴⁸⁶ Svjedok BA, T(f) 801; P 14.

⁴⁴⁸⁷ Svjedok BA, T(f) 796 do 797.

⁴⁴⁸⁸ P 14.

⁴⁴⁸⁹ P 400 (zapečaćen), par. 10.

⁴⁴⁹⁰ P 400 (zapečaćen), par. 17.

⁴⁴⁹¹ Ivo Vuleta, T(f) 4442 do 4449. Svjedok Ivo Vuleta je noć 8. juna 1993. proveo u školi u Pojskama, a sutradan je otišao u Šušanj.

⁴⁴⁹² Ivo Vuleta, T(f) 4450.

⁴⁴⁹³ Ivo Vuleta, T(f) 4450.

⁴⁴⁹⁴ P 384 (zapečaćen), par. 17

⁴⁴⁹⁵ P 424.

⁴⁴⁹⁶ Franjo Križanac, T(f) 1100, 1103 i 1108. Svjedok Franjo Križanac došao je u Zenicu 8. juna 1993., a trećeg dana nakon dolaska u Zenicu otisao je u Ovnak.

Prijevod

opljačkane.⁴⁴⁹⁷ Svjedok Mijo Marković 10. juna 1993. bio je u Šušnju.⁴⁴⁹⁸ Primijetio je da su kuće opljačkane, da su stvari izbačene napolje iz kuća, te da vojnici 3. korpusa odnose pokućstvo.⁴⁴⁹⁹ U Šušanj je 10. juna 1993. oko 13:30 sati stigla jedna patrola vojne policije 3. korpusa sa zadatkom da sastavi izvještaj o osobama hrvatske nacionalnosti smrtno stradalima tokom borbenih dejstava. Članovi te patrola utvrdili su da su mnoge kuće opljačkane i da je pokradena vrednija imovina.⁴⁵⁰⁰ Dana 10. juna 1993. Brajkoviće su obišli posmatrači PMEZ-a i izvršili inspekcijski obilazak jedne kuće da bi utvrdili da li je bilo pljačke. Posmatrači su, u toj stambenoj kući, zapazili da su sve stvari iz ladica pobacane na pod, ali da je sva oprema kuće nedirnuta. Konstatovali su i to da crkva u Brajkovićima nije opljačkana.⁴⁵⁰¹

1937. Kad se svjedok Jozo Marković sredinom juna 1993. vratio u Šušanj,⁴⁵⁰² selo je već bilo opljačkano. Svjedok Jozo Marković je vidio kako komšije, uz pomoć policije, iz kuća iznose kućanske aparate.⁴⁵⁰³ Dana 14. juna 1993., supruga svjedoka Z18 konstatovala je da je njihova kuća opustošena i da su ukradene razne stvari, na primjer televizor, fotografije i stroj za pranje rublja.⁴⁵⁰⁴ Svjedok ZA bio je u sektoru Ovnaka petnaestak dana nakon ofanzive i vidio kako vojnici pljačkaju kuće⁴⁵⁰⁵ u Ovnaku, Šušnju i Grahovčićima.⁴⁵⁰⁶ Prema izjavama svjedoka ZA, odmah nakon pada tih sela, vojna policija 7. brigade dovezla je kamione rekvirirane od civila⁴⁵⁰⁷ i pokupila tehničku opremu, kućanske aparate, građevinski materijal i živežne namirnice.⁴⁵⁰⁸ Nakon 7. brigade uslijedila je pljačka koju je vršila jedna jedinica policije 314. brigade.⁴⁵⁰⁹

⁴⁴⁹⁷ Franjo Križanac, T(f) 1108.

⁴⁴⁹⁸ Mijo Marković, T(f) 2365.

⁴⁴⁹⁹ Mijo Marković, T(f) 2366.

⁴⁵⁰⁰ DH 258.

⁴⁵⁰¹ DH 196.

⁴⁵⁰² Jozo Marković, T(f) 4422 do 4423. Svjedok Jozo Marković 9. juna 1993. otišao je u Zenicu, gdje je ostao pet ili šest dana, da bi zatim otišao u Šušanj.

⁴⁵⁰³ Jozo Marković, T(f) 4423 do 4424. Svjedok Jozo Marković nije precizirao da li je to bila civilna ili vojna policija.

⁴⁵⁰⁴ P 400 (zapečaćen), par. 27. Svjedok i njegova supruga zarobljeni su 9. juna 1993., a pet dana nakon zarobljavanja njegovoj supruzi izdata je dozvola za izlazak.

⁴⁵⁰⁵ Svjedok ZA, T(f) 2330.

⁴⁵⁰⁶ Svjedok ZA, T(f) 2331.

⁴⁵⁰⁷ Svjedok ZA, T(f) 2332.

⁴⁵⁰⁸ Svjedok ZA, T(f) 2330 do 2332.

⁴⁵⁰⁹ Svjedok ZA, T(f) 2332.

Prijevod

1938. Dana 3. augusta 1993. posmatrači PMEZ-a su konstatovali da je opljačkano selo Grahovčići.⁴⁵¹⁰ Tokom jeseni 1993. godine svjedok ZQ je vidio kako vojnici 314. brigade iznose pokućstvo iz kuća u blizini crkve u Brajkovićima, te iz župnog ureda,⁴⁵¹¹ te da nakon toga tu imovinu odvoze kamionima.⁴⁵¹² Svjedok ZQ je pitao vojnike zašto to čine, a oni su mu odgovorili da je to ratni plijen.⁴⁵¹³

1939. Vijeće konstatuje da je uspostavljen službeni postupak prikupljanja i evidentiranja ratnog plijena, shodno pravilima koja je u tu svrhu propisala Vrhovna komanda.⁴⁵¹⁴ Na primjer, u naredjenju od 5. juna 1993. koje je izdao optuženi Kubura predviđa se organizovanje sabirnih punktova i osnivanje dvije komisije, jedna od kojih je trebala da djeluje u zoni borbenih dejstava, a druga da bude stacionirana u Bilimištu. Zadatak obiju komisija bilo je prikupljanje ratnog plijena:

Za prikupljanje ratnog plijena u zoni b/d organizovati punk/t/ove gdje će se prikupljati sav ratni plijen, a isti punkt organizovati i u kasarni "Bilimišće". Punktove propisno obezbjediti. PK [pomoćnik komandanta] za logistiku 7. Mbbr će formirati svojom naredbom dvije komisije i to: Komisiju za prikupljanje i popis ratnog plijena koja će se angažovati u zoni b/d [borbenih dejstava] i Komisiju za prikupljanje ratnog plijena koja će se angažovati za prijem ratnog plijena u kasarni "Bilimišće".⁴⁵¹⁵

Pored toga, u jednom izvještaju u vezi sa pojavama pljačke i uništavanja privatne imovine nakon borbenih dejstava, datiranom 20. juna 1993., komandant 7. brigade je Komandu 3. korpusa informisao da su preduzete mjere za provođenje propisanog postupka u vezi sa ratnim plijenom.⁴⁵¹⁶

1940. Vijeće, međutim, konstatuje da se nije postupalo u skladu sa tim službeno propisanim postupkom u vezi sa ratnim plijenom, koji nalaže, između ostalog, da zaplijenjena imovina prvenstveno treba da se popiše.⁴⁵¹⁷ Članovi organa za bezbjednost i obavještajne poslove OpŠO-a Zenica 10. juna 1993. izvršili su

⁴⁵¹⁰ P 164.

⁴⁵¹¹ Provjeriti sa službom za prevođenje (parish office) /sic/.

⁴⁵¹² Svjedok ZQ, T(f) 1018 do 1019.

⁴⁵¹³ Svjedok ZQ, T(f) 1018.

⁴⁵¹⁴ Vidi DH 1469.

⁴⁵¹⁵ P 420. (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: "Collection points are to be set up and all war booty collected in the area of combat operations is to be directed there, and a collection point shall also be set up on the premises of the Bilimišće barracks. These collection points are to be adequately secured. The PK for logistics of the 7th Mbbr is to order the establishment of two commissions as follows: a Commission for the collection and inventory of war booty, which will operate in the zone of combat operations, and a Commission for the collection of war booty, which will organise the collection of war booty in the Bilimišće barracks."

⁴⁵¹⁶ P 426.

⁴⁵¹⁷ Vidi DH 1469.

Prijevod

inspekcijски obilazak sektora Ovnaka. Pretpostavljajući da se zaplijenjena imovina popisuje na mjestima koja kontroliše 7. brigada, organ za bezbjednost i obavještajne poslove zapazio je da vozila koja prevoze ratni plijen u rejonu Ovnaka nisu evidentirana.⁴⁵¹⁸ Isto tako, u izvještaju od 20. juna 1993., OpŠO Zenica je Komandu 3. korpusa, informisao, sa jedne strane, o tome da kontrolu u sektoru Ovnaka vrše vojna policija 3. korpusa, 7. brigada i 314. brigade, te, sa druge strane, da imovina zaplijenjena u sektoru Ovnaka nije službeno evidentirana i da se kontrola na kontrolnim punktovima ne vrši na zadovoljavajući način.⁴⁵¹⁹

1941. Pored toga, Vijeće napominje da se nisu poštovali ni propisi ABiH u vezi s tim koja se imovina može smatrati ratnim plijenom.⁴⁵²⁰ Naime, Vijeće konstatuje da je imovina koja se nalazila u kućama - npr. tehnička oprema, kućanski aparati i živežne namirnice⁴⁵²¹ - bila zaplijenjena, sakupljena u Brajkovićima i zatim uskladištena u Bilmištu.⁴⁵²² Iako je vojska, prema pravilima postupanja sa ratnim plijenom koja je propisala Vrhovna komanda ABiH, smjela da plijeni privatnu imovinu koja se može iskoristiti za neposredne vojne potrebe,⁴⁵²³ Vijeće je mišljenja da imovina otuđena u sektoru Ovnaka ne ulazi u kategoriju imovine koja može biti od neposredne koristi za vojsku. Vijeće na osnovu toga zaključuje da je predmetna imovina otuđena na nedozvoljen način i smišljeno, te da takvo otuđivanje izlazi iz okvira legitimnog ratnog plijena.

1942. Vijeće konstatuje da je u selima Šušanj, Ovnak, Brajkovići i Grahovčići počevši od 9. juna nadalje⁴⁵²⁴ počinjeno višestruko djelo pljačke velikih razmjera. Vijeće napominje da je opljačkan bio velik broj kuća i da su predmet krađe bili vrijedni predmeti poput kućanskih aparata.⁴⁵²⁵ Suprotno navodima odbrane optuženog Hadžihasanovića,⁴⁵²⁶ Vijeće je mišljenja da, s obzirom na vrijednost opljačkane

⁴⁵¹⁸ P 424.

⁴⁵¹⁹ P 898.

⁴⁵²⁰ Vidi DH 1469.

⁴⁵²¹ Vidi Svjedok ZA, T(f) 2330 do 2332; svjedok BA, T(f) 795 do 796; P 898.

⁴⁵²² Svjedok BA, T(f) 795 do 796.

⁴⁵²³ Vidi DH 1469.

⁴⁵²⁴ Vidi *supra*. Svjedok Žarko Jandrić je jedini svjedok koji je izjavio da je već 8. juna vidio pljačkanje u Ovnaku i Brajkovićima. Vijeće podsjeća, međutim, da svjedok Žarko Jandrić iz Strmca nije mogao razaznati stvari koje su pljačkane, kao niti vidjeti da li su posrijedi vojnici ili civili.

⁴⁵²⁵ Vidi svjedok BA, T(f) 794 do 795; P 400 (zapečaćen), par. 17 i 27; Ivo Vuleta, T(f) 4450; P 384 (zapečaćen), par. 17; P 424; Franjo Križanac, T(f) 1108; Mijo Marković, T(f) 2366; DH 258; Jozo Marković, T(f) 4423 do 4424; svjedok ZA, T(f) 2330 do 2332; P 164.

⁴⁵²⁶ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 734. Odbrana optuženog Hadžihasanovića tvrdi da dokazi ne pokazuju razmjere navodnih djela pljačke i da se na osnovu njih ne može utvrditi vrijednost navodno opljačkane imovine.

Prijevod

imovine i višestrukost predmetnog djela pljačke, može da se konstatuje da je djelo počinjeno u teškom obliku.

1943. Što se tiče počinitelaca predmetnih radnji pljačke, Vijeće je mišljenja, prvo, da su to bili civili. Naime, svjedoci su izjavili da su vidjeli kako pljačku u Šušnju vrše muslimanski civili,⁴⁵²⁷ komšije.⁴⁵²⁸ Pored toga, u izvještaju OpŠO-a Zenica od 11. juna 1993. navodi se da u sektoru Ovnaka imovinu otuđuju civili iz obližnjih sela.⁴⁵²⁹ Drugo, Vijeće je mišljenja da su predmetne radnje pljačke činili i pripadnici vojne policije. Počinioci tih djela bili su pripadnici bataljona vojne policije 3. korpusa, te jedinica vojne policije 7. i 314. brigade. Naime, u izvještaju OpŠO-a Zenica navodi se da su pljačku vršili pripadnici bataljona vojne policije 3. korpusa, te pripadnici 7. i 314. brigade.⁴⁵³⁰ I svjedok ZA i svjedok BA posvjedočili su da su nakon pada predmetnih sela pripadnici 7. i 314. brigade, konkretno, pripadnici vojne policije tih brigada, vršili rekviziciju imovine u vlasništvu civila.⁴⁵³¹ Vijeće stoga zaključuje da na osnovu predočenih dokaza može da se konstatuje da su djela pljačke počinjena u junu 1993. u selima Šušanj, Ovnak, Brajkovići i Grahovčići počinili civili, te pripadnici bataljona vojne policije 3. korpusa i jedinica vojne policije 7. i 314. brigade.

iii) Nalazi Vijeća u vezi s odgovornošću Envera Hadžihasanovića

a. Efektivna kontrola Envera Hadžihasanovića nad počiniocima predmetnih krivičnih djela

1944. Vijeće je već utvrdilo da su pljačku u Šušnju, Ovnaku, Brajkovićima i Grahovčićima u junu 1993. počinili upravo pripadnici vojne policije iz sastava 7. i 314. brigade. Budući da su 7. i 314. brigada u vrijeme predmetnih događaja *de jure* bile potčinjene 3. korpusu, polazi se od presumpcije da je optuženi Hadžihasanović imao efektivnu kontrolu nad pripadnicima tih brigada, odnosno nad počiniocima djela pljačke koji su bili njihovi pripadnici.

1945. Pored toga, dokazi pokazuju da je taktička grupa sastavljena od jedinica 314. i 7. brigade izvršavala naređenja Komande 3. korpusa i njoj podnosila izvještaje o toku

⁴⁵²⁷ P 384 (zapečaćen), par. 17

⁴⁵²⁸ Jozo Marković, T(f) 4423 do 4424. Svjedok Jozo Marković nije precizirao da li je riječ o civilnoj ili vojnoj policiji.

⁴⁵²⁹ P 424.

⁴⁵³⁰ P 898.

⁴⁵³¹ Svjedok ZA, T(f) 2332; svjedok BA, T(f) 795 do 796.

Prijevod

borbenih dejstava u sektoru Ovnaka. Na primjer, u sumarnom borbenom izvještaju OpŠO-a Zenica od 11. juna 1993. naslovljenom na Komandu 3. korpusa navodi se da je taktička grupa pristupila ocjenjivanju situacije u rejonu Ovnaka i pripremi borbenih izvještaja prema odobrenju Komande 3. korpusa.⁴⁵³² Pored toga, na osnovu naređenja Komande 3. korpusa od 16. juna 1993. u kojem se traže informacije trgom dojava da vojnici nakon borbenih dejstava vrše pljačku,⁴⁵³³ komanda 7. brigade je Komandi 3. korpusa poslala izvještaj u kojem se precizira da su preduzete mjere sa ciljem da se pljačka spriječi i u kojem se kaže da za te radnje nisu odgovorne jedinice 7. brigade u sektoru Ovnaka.⁴⁵³⁴

1946. Ni Hadžihasanovićeva odbrana nije osporavala da su 314. i 7. brigada bile potčinjene optuženom Hadžihasanoviću, niti je ponudila bilo kakve dokaze sa ciljem da pobije tu presumpciju.

1947. Dakle, Vijeće zaključuje da optuženi Hadžihasanović jeste imao efektivnu kontrolu nad počiniocima djela okrutnog postupanja */sic/* i da je postojala subordinacija u smislu člana 7(3) Statuta.

b. Saznanja Envera Hadžihasanovića

1948. Tužilac navodi da je optuženi Hadžihasanović bio informisan o krivičnim djelima pljačke počinjenim u Šušnju, Ovnaku, Brajkovićima i Grahovčićima, te da je optuženi Hadžihasanović 18. septembra 1993. lično izdao naređenje koje je zapravo priznanje da je tokom borbenih dejstava bilo pljačke.⁴⁵³⁵ Odbrana optuženog Hadžihasanovića priznaje da je moguće da je optuženi Hadžihasanović znao da vojnici učestvuju u pljački.⁴⁵³⁶

1949. Vijeće konstatuje, prvo, da je optuženi Hadžihasanović od 10. juna 1993. pa nadalje izdao više naređenja svim jedinicama koje su mu bile potčinjene, a u kojima se eksplicitno spominju pojave pljačke nakon borbenih dejstava i u kojima on podsjeća da počinioci tih djela moraju da se kazne.⁴⁵³⁷ Vijeće napominje, sa jedne strane, da je optuženi Hadžihasanović više puta, tokom cijelog juna 1993. godine isticao problem pljačke. Sa druge strane, Vijeće ističe da se u tim naređenjima, iako se

⁴⁵³² P 423.

⁴⁵³³ P 189.

⁴⁵³⁴ P 426.

⁴⁵³⁵ Završni podnesak Tužilaštva, par. 321.

⁴⁵³⁶ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 729.

⁴⁵³⁷ P 186; P 189; DH 65.

u njima ne spominju izričito Šušanj, Ovnak, Brajkovići i Grahovčići, ističu pojave pljačke u sektorima sukoba ili borbenih dejstava između HVO-a i ABiH. Dakle, Vijeće je mišljenja da je optuženi Hadžihasanović znao za problem pljačke u svim zonama u kojima su njegove snage djelovale, pa tako i u Šušnju, Ovnaku, Brajkovićima i Grahovčićima. Drugo, Vijeće napominje da je OpŠO Zenica 20. juna 1993. godine 3. korpusu dostavio izvještaj u kojem se spominje da pripadnici vojne policije 3. korpusa u sektoru Ovnaka vrše pljačku.⁴⁵³⁸ Takođe 20. juna 1993., optuženi Hadžihasanović je, u razgovoru sa svjedokom ZP, priznao da zna kako se vojnici u Zenicu vraćaju sa džakovima punim imovine opljačkane, između ostalog, u Šušnju i Ovnaku.⁴⁵³⁹ I najzad, Vijeće je mišljenja da se na osnovu prisustva Džemala Merdana u Grahovčićima 3. augusta 1993. u pratnji posmatrača PMEZ-a, te nalaza istih posmatrača da je u Grahovčićima bilo pljačke,⁴⁵⁴⁰ takođe može konstatovati da je optuženi Hadžihasanović znao za djela pljačke počinjena u junu 1993. godine.

c. Preduzete mjere

1950. Tužilaštvo navodi da, s izuzetkom pismenih naređenja kojima je zabranio činjene krivičnih djela, optuženi Hadžihasanović nije preduzeo nikakve mjere sa ciljem da spriječi predmetna krivična djela ili da kazni njihove počinioc.⁴⁵⁴¹ Odbrana optuženog Hadžihasanovića sa svoje strane tvrdi da je 3. korpus preduzeo sve nužne i razumne mjere kako bi se pljačka spriječila, kako bi se izbjeglo da se takve pojave ne ponove, kao i da se kazne počinioci, čim se utvrdi njihov identitet.⁴⁵⁴²

1951. Vijeće smatra da je optuženi Hadžihasanović preduzeo opšte mjere zabranjivanja pljačke, te da je izdavanjem spomenutih naređenja nastojao spriječiti pljačku i kazniti počinioc. Budući da je pitanje mjera koje je preduzeo optuženi Hadžihasanović obrađeno u dijelu pod naslovom "Nalazi Vijeća u vezi s mjerama koje je optuženi Hadžihasanović preduzeo u pogledu uništavanja i pljačke", Vijeće upućuje na odgovarajuće paragrafe Presude.⁴⁵⁴³

⁴⁵³⁸ P 898.

⁴⁵³⁹ Svjedokinja ZF, T(f) 8863; P 589.

⁴⁵⁴⁰ P 164.

⁴⁵⁴¹ Završni podnesak Tužilaštva, par. 322.

⁴⁵⁴² Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 734.

⁴⁵⁴³ Vidi *infra*, par. 2018-2063.

iv) Nalazi Vijeća u vezi s odgovornošću Amira Kubure

a. Efektivna kontrola Amira Kubure nad počiniocima predmetnih krivičnih djela

1952. Vijeće je već utvrdilo da su djela pljačke u Šušnju, Ovnaku, Brajkovićima i Grahovčićima u junu 1993. počinili upravo pripadnici vojne policije 7. brigade. Budući da je 7. brigada u vrijeme predmetnih događaja bila potčinjena optuženom Kuburi, polazi se od presumpcije da je on imao efektivnu kontrolu nad pripadnicima 7. brigade, pa tako i nad počiniocima djela pljačke koji su bili njeni pripadnici.

1953. Pored toga, dokazi pokazuju da su jedinice 7. brigade izvršavale naređenja optuženog Kubure.⁴⁵⁴⁴ Na primjer, u skladu sa naređenjem za napad od 5. juna 1993.,⁴⁵⁴⁵ jedinice 7. brigade vodile su vojne akcije sa ciljem da ostvare kontrolu u sektoru Ovnaka.⁴⁵⁴⁶ Pored toga, u skladu sa naređenjem optuženog Kubure da se njegove snage izmjestu u pravcu Kaknja, jedinice 7. brigade su, po završetku borbenih dejstava u sektoru Ovnaka,⁴⁵⁴⁷ 9. juna 1993. napustile sektor Ovnaka.⁴⁵⁴⁸

1954. Dakle, Vijeće zaključuje da je optuženi Kubura imao efektivnu kontrolu nad počiniocima djela pljačke i da je postojala subordinacija u smislu člana 7(3) Statuta.

b. Saznanja Amira Kubure

1955. Tužilac tvrdi da je optuženi Kubura bio informisan o pljački izvršenoj u Šušnju, Ovnaku, Brajkovićima i Grahovčićima,⁴⁵⁴⁹ pozivajući se pritom na njegovo naređenje izdato 20. juna 1993. u kojem se navodi da je nakon borbenih dejstava između ABiH i HVO-a došlo do pojava pljačke.⁴⁵⁵⁰ Odbrana optuženog Kubure nije se u vezi sa djelima pljačke počinjenim u Šušnju, Ovnaku, Brajkovićima i Grahovčićima bavila pitanjem da li je on za njih znao.

1956. Vijeće napominje da je dio opljačkane imovine bio otpremljen u bazu 7. brigade u Bilmištu.⁴⁵⁵¹ Budući da je 7. brigada bila stacionirana u Bilmištu, optuženi

⁴⁵⁴⁴ Safet Junuzović, T(f) 18516.

⁴⁵⁴⁵ P 420.

⁴⁵⁴⁶ Franjo Križanac, T(f) 1100 do 1101; P 400 (zapečaćen), par. 6.

⁴⁵⁴⁷ Safet Junuzović, T(f) 18517. Vidi DK 23 i DK 24.

⁴⁵⁴⁸ Safet Junuzović, T(f) 18518; Kasim Alajbegović, T(f) 18701 do 18702; P 426.

⁴⁵⁴⁹ Završni podnesak Tužilaštva, par. 321-322.

⁴⁵⁵⁰ *Ibid.*, par. 321.

⁴⁵⁵¹ Svjedok BA, T(f) 796 do 797.

Prijevod

Kubura u pravilu je komandovao upravo odatle. Dakle, Vijeće ocjenjuje da ne treba da se isključi mogućnost da je optuženi Kubura bio u štabu 7. brigade u vrijeme predmetnih događaja i da je vidio opljačkanu imovinu koja se dopremala u Bilmište i skladištila na za to predviđenom mjestu.⁴⁵⁵² Međutim, Vijeće je mišljenja da nije moguće njegovo prisustvo ondje potvrditi van razumne sumnje.

1957. Vijeće konstatuje da je opljačkana imovina podijeljena među pripadnicima 7. brigade.⁴⁵⁵³ Međutim, Vijeće je isto tako mišljenja da je za takvu podjelu neophodna bila odluka komande, što upućuje na to da je optuženi Kubura znao za postojanje opljačkane imovine ili da je unaprijed odobrio da se takva podjela izvrši u slučaju eventualne pljačke imovine. Vijeće na osnovu toga zaključuje da optuženi Kubura jeste znao za djela pljačke koja su u selima Šušnju, Ovnaku, Brajkovićima i Grahovčićima počinili pripadnici 7. brigade.

c. Preduzete mjere

1958. Tužilac navodi da optuženi Kubura, s izuzetkom pismenih naređenja kojima zabranjuje činjene krivičnih djela, nije preduzeo nikakve mjere da ta djela spriječi ili da kazni njihove počinioc.⁴⁵⁵⁴ Odbrana optuženog Kubure nije se neposredno osvrnula na pitanje mjera koje je njen branjenik preduzeo, nego je samo navela da je u selu Pojske bila stacionirana vojna policija sa zadatkom da kontroliše da li vojnici odvoze imovinu.⁴⁵⁵⁵

1959. Kada su posrijedi preventivne mjere, Vijeće konstatuje da je, prosljeđujući naređenje Komande 3. korpusa od 19. juna 1993., komandant 7. brigade 20. juna 1993. izdao naređenje u kojem se navode pojave pljačke nakon borbi te se zabranjuje pljačkanje kuća i napuštenih objekata.⁴⁵⁵⁶ Međutim, optuženi Kubura je istog dana Komandi 3. korpusa dostavio izvještaj u kojem se kaže da pripadnici 7. brigade nisu učestvovali u tim djelima pljačke.⁴⁵⁵⁷ Prosljeđujući naređenje od 20. juna, slično naređenje je 22. juna 1993. izdao i komandant 2. bataljona 7. brigade.⁴⁵⁵⁸

⁴⁵⁵² Vidi svjedok BA, T(f) 796 do 797; P 14.

⁴⁵⁵³ Svjedok BA, T(f) 809.

⁴⁵⁵⁴ Završni podnesak Tužilaštva, par. 322.

⁴⁵⁵⁵ Završni podnesak optuženog Kubure, par. 177.

⁴⁵⁵⁶ P 427.

⁴⁵⁵⁷ P 426.

⁴⁵⁵⁸ P 467. Posrijedi je naređenje koje je potpisao Šerif Patković, komandant 2. bataljona 7. brigade od 11. decembra 1992. do 21. jula 1993., P 498.

1960. Što se tiče kaznenih mjera, Vijeće napominje da je optuženi Kubura svojim potčinjenim snagama 20. juna 1993. izdao naređenje da preduzmu mjere protiv svakoga ko bi se upustio u pljačku - mjere u rasponu od vojničkog pritvora pa do pokretanja krivičnog postupka.⁴⁵⁵⁹ Vijeće, međutim, konstatuje da je opljačkana imovina bila podijeljena među pripadnicima 7. brigade.⁴⁵⁶⁰ No, Vijeće je mišljenja da je u organizovanoj vojsci u kojoj je postojao propisani postupak u vezi sa ratnim plijenom, za takvu podjelu bila potrebna odluka, odnosno u najmanju ruku pristanak komandanta brigade, optuženog Kubure. Takva - prešutna ili izričita - odluka kojom se odobrava da se protivpravno otuđena imovina podijeli među pripadnicima 7. brigade, odluka koja se može protumačiti kao neki vid nagrade, nespojiva je sa preduzimanjem kaznenih mjera protiv tih istih osoba. Vijeće stoga zaključuje da se, na osnovu toga što je predmetna imovina bila podijeljena među pripadnicima 7. brigade i na osnovu toga što optuženi Kubura nije naredio da se provede istraga, može konstatovati da optuženi nije ispunio svoju dužnost da kazni njihove počinioce djela pljačke.

v) Zaključci Vijeća

1961. Vijeće je mišljenja da je optuženi Hadžihasanović znao da su u junu 1993., u Šušnju, Ovnaku, Brajkovićima i Grahovčićima, pripadnici 7. i 314. brigade počinili djela pljačke. Međutim, Vijeće konstatuje da je optuženi Hadžihasanović preduzeo kako preventivne mjere za sprečavanje djela pljačke, tako i sankcije sa ciljem da se kazne počinioci. Dakle, optuženom Hadžihasanoviću ne može se pripisati odgovornost za djela pljačke počinjena u Šušnju, Ovnaku, Brajkovićima i Grahovčićima u junu 1993. godine.

1962. Vijeće je mišljenja da je optuženi Kubura znao da su pripadnici 7. brigade u junu 1993., u Šušnju, Ovnaku, Brajkovićima i Grahovčićima, počinili djela pljačke. Vijeće konstatuje da optuženi Kubura, iako je preduzeo preventivne mjere zabranjivanja pljačke, ipak nije ispunio svoju obavezu da kazni počinioce tih krivičnih djela. Dakle, Vijeće optuženog Kuburu proglašava odgovornim na osnovu člana 7(3) Statuta, za djela pljačke počinjena u Šušnju, Ovnaku, Brajkovićima i Grahovčićima u junu 1993. godine.

---

⁴⁵⁵⁹ P 427.

⁴⁵⁶⁰ Svjedok BA, T(f) 809.

f) Vareš

1963. U Optužnici se navodi da je 7. brigada⁴⁵⁶¹ u novembru 1993. pljačkala stambene i druge objekte, te ličnu imovinu u vlasništvu bosanskih Hrvata i bosanskih Srba u Varešu.⁴⁵⁶² U Optužnici se tvrdi da je optuženi Kubura znao ili da je bilo razloga da zna da se pripadnici te jedinice, koji su bili pod njegovim rukovodstvom i efektivnom kontrolom, spremaju na činjenje djela pljačke ili da su ih već počinili, a da on nije preduzeo nužne i razumne mjere kako bi spriječio buduće činjenje takvih radnji ili kaznio počinioce.⁴⁵⁶³ Optuženi Kubura se tereti za pljačkanje javne i privatne imovine kao kršenje zakona i običaja ratovanja, sankcionisano članovima 3 i 7(3) Statuta.

i) Argumenti strana

1964. Tužilac navodi da su vojnici 7. brigade, nakon što je ABiH u novembru 1993. zauzela Vareš,⁴⁵⁶⁴ počinili djela pljačke.⁴⁵⁶⁵ Pored toga se tvrdi da optuženi Kubura nije izvršio svoju obavezu da spriječi krivična djela i kazni njihove počinioce.⁴⁵⁶⁶ Tužilac tvrdi da optuženi Kubura nije preduzeo sve mjere u skladu sa naređenjima svojih pretpostavljenih kako bi spriječio da vojnici ne ponove djela pljačke,⁴⁵⁶⁷ te da je, umjesto da pokrene istragu, vojnicima koji su učestvovali u dejstvima u Varešu izdao dozvolu i naređenje kojim se odobrava podjela ratnog plijena.⁴⁵⁶⁸

1965. Odbrana optuženog Kubure nije osporavala prisustvo jedinica 7. brigade u Varešu 4. novembar 1993. godine,⁴⁵⁶⁹ ali tvrdi da predloženi dokazi ne potvrđuju da su predmetna djela pljačke počinili pripadnici 7. brigade.⁴⁵⁷⁰ Odbrana optuženog Hadžihasanovića tvrdi da je to što su vojnici eventualno uzeli nešto hljeba ili čokolade⁴⁵⁷¹ sitan prekršaj koji se ne može smatrati teškim kršenjem međunarodnog

⁴⁵⁶¹ Vidi Optužnicu, par. 18-20. Prema navodima iz Optužnice, 7. brigada uključivala je i mudžahedine, odnosno oni su bili prepotčinjeni 7. brigadi i uklopljeni u njen sastav, te su, kako se navodi, u velikoj mjeri učestvovali u borbenim dejstvima 7. brigade.

⁴⁵⁶² Optužnica, par. 44.

⁴⁵⁶³ Optužnica, par. 45.

⁴⁵⁶⁴ Završni podnesak Tužilaštva, par. 329.

⁴⁵⁶⁵ *Ibid.*, par. 330.

⁴⁵⁶⁶ *Ibid.*, par. 337.

⁴⁵⁶⁷ *Ibid.*, par. 330, 331 i 334.

⁴⁵⁶⁸ *Ibid.*, par. 336 i 337.

⁴⁵⁶⁹ Završni podnesak Kuburine odbrane, par. 187.

⁴⁵⁷⁰ *Ibid.*, par. 195, 200 i 201.

⁴⁵⁷¹ *Ibid.*, par. 197.

Prijevod

humanitarnog prava.⁴⁵⁷² Odbrana optuženog Kubure dodaje da su u Varešu u novembru 1993. bile prisutne i druge brigade, a ne samo 7. brigada,⁴⁵⁷³ te da je do pljačke došlo nakon odlaska 7. brigade 4. novembra 1993. godine.⁴⁵⁷⁴ Pored toga, odbrana optuženog Kubure precizira da su na kontrolni punkt u Vareš Majdanu postavljeni pripadnici vojne policije sa ciljem da se vojnici onemogućavaju da izlaze iz grada sa pokradenom imovinom.⁴⁵⁷⁵

ii) Nalazi Vijeća u vezi s pljačkanjem javne i privatne imovine u Varešu

1966. U Varešu su u borbenim dejstvima bili angažovani 2., 3. i 6. korpus ABiH.⁴⁵⁷⁶ Dana 3. novembra 1993., 7. brigada je dobila naređenje za napad sa zadatkom da se oslobodi grad, a dejstvovala je pod komandom OG "Istok".⁴⁵⁷⁷ Dana 4. novembra 1993. ujutro, u 08:00 sati, 2. i 3. bataljon 7. brigade ušli su u Vareš koji je već bio napušten,⁴⁵⁷⁸ i spojili se s jedinicama 2. korpusa.⁴⁵⁷⁹ Prvi bataljon 7. brigade nije napredovao dalje od Vareš Majdana,⁴⁵⁸⁰ naselja van gradskog područja Vareša.⁴⁵⁸¹ Snage HVO-a već su se bile povukle tako da nije bilo intenzivnijih borbi.⁴⁵⁸² Jedinice 7. brigade iz grada su se povukle istog dana,⁴⁵⁸³ oko 15:00 sati, ostavivši za sobom vojnu policiju i civile.⁴⁵⁸⁴

1967. Svjedok Safet Junuzović ostao je u Vareš Majdanu s izviđačkim odjeljenjem 1. bataljona 7. brigade sve do kasnog poslijepodneva 4. novembra 1993. godine.⁴⁵⁸⁵ Članovi njegovog izviđačkog odjeljenja nisu primijetili da vojnici 1. bataljona 7. brigade vrše pljačku, ali je komandant tog bataljona,⁴⁵⁸⁶ svjedok Safet Junuzović,

⁴⁵⁷² Završni podnesak Kuburine odbrane, par. 198.

⁴⁵⁷³ *Ibid.*, par. 201-202.

⁴⁵⁷⁴ *Ibid.*, par. 207-208.

⁴⁵⁷⁵ *Ibid.*, par. 209.

⁴⁵⁷⁶ DH 1513; P 217.

⁴⁵⁷⁷ P 674.

⁴⁵⁷⁸ P 468; Safet Junuzović, T(f) 18529.

⁴⁵⁷⁹ P 676; P 468; Kasim Podžić, T(f) 18676.

⁴⁵⁸⁰ Safet Junuzović, T(f) 18531 do 18534; Džemail Ibranović, T(f) 18371 do 18373. Prema izjavi svjedoka Džemaila Ibranovića, 1. bataljon 7. brigade ostao je u Vareš Majdanu, a u grad Vareš ušlo je samo nekoliko pripadnika 1. bataljona, među kojima je bio i svjedok.

⁴⁵⁸¹ Vidi DK 38.

⁴⁵⁸² Džemail Ibranović, T(f) 18371; Safet Junuzović, T(f) 18530; DK 62, par. 17.

⁴⁵⁸³ DK 50; P 468; DK 62, par. 19; DK 44; Kasim Podžić, T(f) 18656; Safet Junuzović, T(f) 18533 do 18534; Elvir Mušija, T(f) 18778.

⁴⁵⁸⁴ P 448.

⁴⁵⁸⁵ Safet Junuzović, T(f) 18531.

⁴⁵⁸⁶ Safet Junuzović, T(f) 18502.

Prijevod

vidio civile kako nose džakove brašna,⁴⁵⁸⁷ te jednog od svojih vojnika kako ostavlja pušku, uzima džak brašna i odlazi u pravcu Breze.⁴⁵⁸⁸ Svjedok nema saznanja o tome da li su i drugi vojnici odnosili hranu u džepovima ili torbama, ali dozvoljava da je to moglo da se dogodi.⁴⁵⁸⁹ Svjedok Džemail Ibranović, pomoćnik komandanta za moral i vjerska pitanja 1. bataljona ne isključuje mogućnost da su vojnici 7. brigade uzeli nešto hrane i to objašnjava činjenicom da Vareš nije oskudijevao živežnim namirnicama, a vojnici su bili gladni.⁴⁵⁹⁰ Što se tiče pripadnika 2. bataljona 7. brigade, svjedok Kasim Podžić tvrdi da su oni učestvovali u oslobađanju Vareša, ali da nisu učinili ništa što bi moglo da se smatra pljačkom.⁴⁵⁹¹ Zamjenik komandanta 7. brigade,⁴⁵⁹² Halil Brzina, obišao je 4. novembra 1993. kontrolni punkt na izlazu iz Ovnaka i utvrdio da vojnici sa sobom imaju samo svoju vojničku opremu.⁴⁵⁹³

1968. Međutim, u izvještajima komande OG "Istok" iz novembra 1993. o dejstvima u Varešu upozorava se na razmjere pojava pljačke koju su izvršile jedinice koje su se u Varešu nalazile 4. novembra 1993. godine.⁴⁵⁹⁴ Prema tim izvještajima, vojnici 7. brigade krali su i pljačkali sve što bi im palo pod ruku,⁴⁵⁹⁵ razbijali izloge trgovina i obijali automobile.⁴⁵⁹⁶ Pored toga, u tim se izvještajima opisuje haos koji je vladao u gradu 4. novembra 1993.,⁴⁵⁹⁷ neobuzdana pljačka,⁴⁵⁹⁸ nemogućnost održavanja kontrole nad jedinicama nakon oslobađanja grada,⁴⁵⁹⁹ te nemogućnost da se evidentira kompletan ratni plijen uslijed pljačke koju su vršili vojnici i civili.⁴⁶⁰⁰

1969. Po zadatku u okviru NordBata, svjedoci Hakan Birger i Ulf Henricsson zatekli su se u Varešu 4. novembra 1993. godine.⁴⁶⁰¹ Ta dva svjedoka utvrdila su da u gradu vlada haos.⁴⁶⁰² Vojnici su mnogo puškarali⁴⁶⁰³ i razbijali izloge trgovina.⁴⁶⁰⁴ Prema

⁴⁵⁸⁷ Safet Junuzović, T(f) 18532.

⁴⁵⁸⁸ Safet Junuzović, T(f) 18562.

⁴⁵⁸⁹ Safet Junuzović, T(f) 18562.

⁴⁵⁹⁰ Džemail Ibranović, T(f) 18373 do 18374.

⁴⁵⁹¹ Kasim Podžić, T(f) 18658.

⁴⁵⁹² DK 62 (zapečaćen), par. 4.

⁴⁵⁹³ DK 62 (zapečaćen) par. 20.

⁴⁵⁹⁴ P 445; P 448; P 676.

⁴⁵⁹⁵ P 445; P 448.

⁴⁵⁹⁶ P 448.

⁴⁵⁹⁷ P 445.

⁴⁵⁹⁸ P 448.

⁴⁵⁹⁹ P 445; P 448.

⁴⁶⁰⁰ P 448.

⁴⁶⁰¹ Hakan Birger, T(f) 5384; Ulf Henricsson, T(f) 7669.

⁴⁶⁰² Ulf Henricsson, T(f) 7670.

⁴⁶⁰³ Hakan Birger, T(f) 5385, 5388 i 5420; Ulf Henricsson, T(f) 7670.

izjavama svjedoka Hakana Birgera, na svakoj trgovini bio je razbijen bar jedan izlog.⁴⁶⁰⁵ Vojnici su pljačkali sve na što bi naišli,⁴⁶⁰⁶ krali su automobile,⁴⁶⁰⁷ hljeb, čokoladu,⁴⁶⁰⁸ olovke i papir,⁴⁶⁰⁹ pokućstvo i električne kućanske aparate.⁴⁶¹⁰ Među vojnicima koji su vršili pljačku u Varešu naročito je sistematska bila krađa živežnih namirnica Le vol des denrées alimentaires:⁴⁶¹¹ kako bi ušli u pojedinu zonu, vojnici bi odnijeli živežne namirnice.⁴⁶¹² Najveća meta pljačke bile su trgovine u glavnoj ulici Vareša, ali isto tako i privatne kuće.⁴⁶¹³

1970. Patrole NordBata uzalud su nastojale da zaustave tu pljačku. Svjedok Hakan Birger postavio je nekoliko patrola u razne ulice Vareša kako bi stao ukraj pljačkanju.⁴⁶¹⁴ Međutim, uvidjevši da je nemoguće zaustaviti pljačkanje u cijelom gradu, svjedok Hakan Birger je odlučio da svoje vojnike koncentriše oko crkve te oko skladišta Visokog komesarijata za izbjeglice.⁴⁶¹⁵ U Vareš je 4. novembra 1993. iz Sarajeva stigao i jedan francuski bataljon, koji je stavljen pod komandu Ulfa Henricssona kako bi pomogao u obustavljanju pljačke.⁴⁶¹⁶ Svjedok Ulf Henricsson je komandanta jedinice iz sastava 7. brigade koja se nalazila u Varešu bezuspješno pokušavao uvjeriti da se mora pridržavati normi međunarodno humanitarnog prava.⁴⁶¹⁷ Svjedok Ulf Henricsson je stupio u kontakt i s operativnom grupom u Dabrinama, nadajući se da ona može da uspostavi kontrolu nad situacijom i pošalje jedinice vojne policije.⁴⁶¹⁸ Pljačkanje je prestalo tek kada je stigla vojna policija ABiH.⁴⁶¹⁹

---

⁴⁶⁰⁴ Ulf Henricsson, T(f) 7670; Hakan Birger, T(f) 5385, 5388, 5389.

⁴⁶⁰⁵ Hakan Birger, T(f) 5389.

⁴⁶⁰⁶ Ulf Henricsson, T(f) 7670; Hakan Birger, T(f) 5424.

⁴⁶⁰⁷ Ulf Henricsson, T(f) 7670.

⁴⁶⁰⁸ Hakan Birger, T(f) 5385.

⁴⁶⁰⁹ Hakan Birger, T(f) 5424.

⁴⁶¹⁰ Hakan Birger, T(f) 5392 i 5424.

⁴⁶¹¹ Hakan Birger, T(f) 5424.

⁴⁶¹² Hakan Birger, T(f) 5389.

⁴⁶¹³ Hakan Birger, T(f) 5425.

⁴⁶¹⁴ Hakan Birger, T(f) 5388.

⁴⁶¹⁵ Hakan Birger, T(f) 5388, 5389 i 5423.

⁴⁶¹⁶ Hakan Birger, T(f) 5391.

⁴⁶¹⁷ Ulf Henricsson, T(f) 7669 do 7670. Svjedok Ulf Henricsson nije precizirao o kojem je bataljonu bila riječ.

⁴⁶¹⁸ Ulf Henricsson, T(f) 7670 do 7671. Vidi P 676.

⁴⁶¹⁹ Hakan Birger, T(f) 5390 do 5391; Ulf Henricsson, T(f) 7670 do 7671.

1971. Dana 4. novembra 1993. svjedok Hakan Birger sastao se u Varešu sa komandantom 2. bataljona 7. brigade, Kasimom Podžićem.⁴⁶²⁰ Svjedok Hakan Birger je sa komandantom jedinice koja se nalazila na poprištu događaja obavio razgovor u kojem ga je informisao da su oružane snage napustile Vareš, tako da vojnici moraju prestati s vatrom.⁴⁶²¹ Upravo dok su tako razgovarali, jedan vojnik razbio je izlog trgovine odmah pored svjedoka Hakana Birgera i ukrao par cipela.⁴⁶²² Nešto kasnije, neposredno prije ručka, zapovjednik te jedinice 7. brigade svjedoku Hakanu Birgeru je rekao neka pusti vojnike 7. brigade da uzimaju živežne namirnice, da se moraju snabdijeti.⁴⁶²³ Vijeće je mišljenja da je zapovjednik sa kojim je svjedok Hakan Birger vodio navedeni razgovor⁴⁶²⁴ bio komandant 2. bataljona 7. brigade, Kasim Podžić. Naime, Vijeće napominje, sa jedne strane, da je i svjedok Kasim Podžić izjavio da je razgovarao s jednim oficijom UNPROFOR-a koji ga je informisao da, pošto su snage HVO-a napustile Vareš, nema potrebe da se nastavi pucati.⁴⁶²⁵ Sa druge strane, svjedok Hakan Birger i svjedok Kasim Podžić opisali su dolazak vojnika 7. brigade u Vareš – pucanje pojedinačnom vatrom, vojnike kako marširaju u dvije kolone i pucaju u vazduh - oni s lijeve strane udesno i obrnuto - sa ciljem da se otkriju eventualne zasljeđe.⁴⁶²⁶ Sličnost opisa koje su dali svjedoci Hakan Birger i Kasim Podžić Vijeće smatra potvrdom van razumne sumnje da je komandant jedinice o kojoj je ovdje riječ bio komandant 2. bataljona 7. brigade.

1972. Svjedok Hakan Birger ne sjeća se kakve su oznake nosili vojnici koji su pljačkali, ali misli da su posrijedi bili pripadnici 7. brigade, na osnovu toga što su nosili zelene zastave i izvikivali “Alahu-ekber”.⁴⁶²⁷ Pored toga, 4. novembra 1993., netom prije nego što je došao u Vareš, svjedok Hakan Birger dobio je od stranih novinara - novinara BBC-a i CNN-a - informaciju da su im pripadnici 7. brigade u Varešu ukrali živežne namirnice i odjeću.⁴⁶²⁸ Svjedok Ulf Henricsson je pak potvrdio

---

⁴⁶²⁰ Kasim Podžić, T(f) 18632.

⁴⁶²¹ Hakan Birger, T(f) 5385 do 5387.

⁴⁶²² Hakan Birger, T(f) 5385 do 5386.

⁴⁶²³ Hakan Birger, T(f) 5389.

⁴⁶²⁴ Hakan Birger, T(f) 5385 do 5387.

⁴⁶²⁵ Kasim Podžić, T(f) 18653.

⁴⁶²⁶ Hakan Birger, T(f) 5385; Kasim Podžić, T(f) 18652 do 18653.

⁴⁶²⁷ Hakan Birger, T(f) 5386 i 5422.

⁴⁶²⁸ Hakan Birger, T(f) 5384 do 5385.

Prijevod

da u Varešu 4. novembra 1993. nije zapazio nikakve druge jedinice osim jedinica iz sastava 7. brigade.⁴⁶²⁹

1973. Svjedoci Martin Garrod i Rolf Weckesser u Vareš su stigli 4. novembra 1993. oko 10:00 sati, u svojstvu članova Posmatračke misije PMEZ-a.⁴⁶³⁰ Ulazeći u grad, vojnici 7. brigade⁴⁶³¹ su bili u pijanom stanju⁴⁶³² i pucali na sve strane.⁴⁶³³ Međunarodni posmatrači PMEZ-a utvrdili su da su izlozi trgovina razbijeni, da je vršena pljačka, ali nisu mogli da ustanove da li je za te radnje odgovoran ABiH, konkretno, 7. brigada, ili pak HVO.⁴⁶³⁴

1974. Svjedok Rolf Weckesser u Vareš je ponovno došao 8. novembra 1993.⁴⁶³⁵ i vidio da su ulice pune ljudi koji pljačkaju. Svjedok je vidio da vojnici i drugi ljudi opljačkaju imovinu odnose prema jugu, u pravcu Breze.⁴⁶³⁶ Nije razaznao kojim vojnim jedinicama ti vojnici pripadaju, no misli da 8. novembra 1993. godine 7. brigada više nije bila u Varešu.⁴⁶³⁷ Kako se navodi u jednom izvještaju Vrhovne komande ABiH, individualni incidenti krađe i pljačke pojavili su se 16. novembra 1993., kad je u Vareš stigla jedna jedinica 2. korpusa koja je brojila 300 ljudi.⁴⁶³⁸

1975. Na osnovu gorenavedenih dokaza, Vijeće je mišljenja da je u Varešu u novembru 1993. godine počinjeno višestruko djelo pljačke velikih razmjera. Vijeće konstatuje da se u izvještajima OG "Istok" spominje pljačka koja se otela kontroli, te da se precizira da su vojnici 7. brigade dana kada su ušli u Vareš pljačkali i krali sve što bi im se našlo pod rukom, ne pridržavajući se dobijenih naređenja.⁴⁶³⁹ Pored toga, međunarodni posmatrači koji su u Varešu bili 4. novembra 1993., a zatim i 8. novembra 1993., takođe su konstatovali rasprostranjene pojave pljačke. Primijetili su da vojnici razbijaju izloge trgovina i odnose robu iz tih dućana.⁴⁶⁴⁰ Vijeće je mišljenja da, s obzirom na široke razmjere i višestrukost predmetnog djela pljačke, treba da se konstatuje da je djelo počinjeno u teškom obliku.

⁴⁶²⁹ Ulf Henricsson, T(f) 7670.

⁴⁶³⁰ Sir Martin Garrod, T(f) 5694; Rolf Weckesser, T(f) 7214 do 7215.

⁴⁶³¹ Sir Martin Garrod, T(f) 5692 do 5693; Rolf Weckesser, T(f) 7214 do 7216.

⁴⁶³² Sir Martin Garrod, T(f) 5692.

⁴⁶³³ Sir Martin Garrod, T(f) 5692; Rolf Weckesser, T(f) 7214.

⁴⁶³⁴ P 198; P 221; Sir Martin Garrod, T(f) 5692 do 5693.

⁴⁶³⁵ Rolf Weckesser, T(f) 7216 do 7217.

⁴⁶³⁶ Rolf Weckesser, T(f) 7218.

⁴⁶³⁷ Rolf Weckesser, T(f) 7231.

⁴⁶³⁸ P 450.

⁴⁶³⁹ P 676; P 445; P 793.

⁴⁶⁴⁰ Ulf Henricsson, T(f) 7670; Hakan Birger, T(f) 5385 i 5424; P 198; Rolf Weckesser, T(f) 7218.

1976. Vijeće je mišljenja da je pokradena imovina bila otuđena na protivpravan način i da izlazi iz okvira ratnog plijena. Sa jedne strane, iako su propisi ABiH u vezi sa ratnim plijenom dozvoljavali da vojska plijeni privatnu imovinu koja se može iskoristiti za neposredne vojne potrebe,⁴⁶⁴¹ Vijeće smatra da imovina o kojoj je ovdje riječ ne ulazi u kategoriju imovine koja može biti od neposredne koristi za vojsku. Vijeće takođe napominje da, za razliku od propisanog postupka sa ratnim plijenom koji je utvrdila Vrhovna komanda ABiH, dokazi ne pokazuju da su se prilikom konfiskacije predmetne imovine izdavale potvrde ili priznanice. Pored toga, protivno propisima koja je utvrdila Vrhovna komanda ABiH, a prema kojima oduzeta imovina ne smije da se koristi za lične svrhe,⁴⁶⁴² optuženi Kubura je 7. novembra 1993. izdao naređenje o podjeli ratnog plijena.⁴⁶⁴³

1977. Vijeće konstatuje da je postojao zvaničan i organizovan postupak propisan za sakupljanje izvjesnih vrsta imovine, konkretno, živežnih namirnica, koje su se u 7. brigadi smatrale dijelom ratnog plijena. Naime, u izvještaju od 11. novembra 1993. upućenom Komandi 3. korpusa i 7. brigadi u vezi sa dejstvima u Varešu, 2. bataljon 7. brigade navodi da se sakupljanje ratnog plijena - koji se sastojao uglavnom od živežnih namirnica - u okviru tog bataljona odvijao na organizovan način.⁴⁶⁴⁴ Vijeće napominje, pored toga, da je svjedok Kasim Podžić u pomenutom razgovoru sa svjedokom Hakanom Birgerom rekao da je otuđivanje živežnih namirnica u zoni borbenih dejstava nužno da bi se vojnici snabdjeli hranom.⁴⁶⁴⁵ Vijeće je mišljenja da ovi elementi upućuju na sistematski karakter predmetnih djela pljačke.

1978. Što se tiče počinitelaca pljačke, Vijeće konstatuje da izjave svjedoka bivših pripadnika 7. brigade, koji su izjavili da jedinice 7. brigade nisu učestvovala u pljački, opovrgavaju ne samo izvještaji ABiH, nego i iskazi međunarodnih posmatrača koji su obišli Vareš 4. novembra 1993. godine. Naime, i u izvještajima OG "Istok"⁴⁶⁴⁶ i u izvještajima Komande 3. korpusa⁴⁶⁴⁷ stoji da međunarodni posmatrači⁴⁶⁴⁸ navode da su za te radnje odgovorni vojnici iz sastava jedinica prisutnih u Varešu, konkretno, pripadnici 7. brigade. Štaviše, u izvještaju 2. bataljona 7. brigade od 11. novembra

---

⁴⁶⁴¹ Vidi DH 1469.

⁴⁶⁴² DH 1469.

⁴⁶⁴³ P 447.

⁴⁶⁴⁴ P 468.

⁴⁶⁴⁵ Hakan Birger, T(f) 5389.

⁴⁶⁴⁶ P 445; P 676.

⁴⁶⁴⁷ P 449.

⁴⁶⁴⁸ Hakan Birger, T(f) 5386 i 5422; Ulf Henricsson, T(f) 7670.

Prijevod

1993. navodi se da je taj bataljon pokupio ratni plijen koji se sastojao uglavnom od živežnih namirnica.⁴⁶⁴⁹ Vijeće posebno napominje da Kasim Podžić, suprotno izjavama koje je dao u svojstvu svjedoka, nije samo znao da pripadnici njegove jedinice vrše pljačku,⁴⁶⁵⁰ nego je i opravdavao otuđivanje živežnih namirnica rekavši da je posrijedi bilo logističko pitanje snabdijevanja.⁴⁶⁵¹ Pored toga, Vijeće konstatuje da su se jedinice 7. brigade 4. novembra 1993. povukle⁴⁶⁵² i da su pljačku koja se dogodila nakon toga počinile druge jedinice, a ne jedinice iz sastava 7. brigade.⁴⁶⁵³ Vijeće stoga zaključuje da je predmetna djela pljačke počinilo više jedinica ABiH, a naročito vojnici 2. i 3. bataljona 7. brigade.

iii) Nalazi Vijeća u vezi s odgovornošću Amira Kubure

a. Efektivna kontrola Amira Kubure nad počiniocima predmetnih krivičnih djela

1979. Vijeće je već utvrdilo da su djela pljačke u Varešu u novembru 1993. počinili, između ostalih, pripadnici 7. brigade. Budući da je 7. brigada u vrijeme predmetnih događaja bila potčinjena optuženom Kuburi, polazi se od presumpcije da je on imao efektivnu kontrolu nad pripadnicima 7. brigade, pa tako i nad počiniocima djela pljačke koji su bili njeni pripadnici.⁴⁶⁵⁴

1980. Pored toga, dokazi pokazuju da su jedinice 7. brigade izvršavale naređenja optuženog Kubure. Na primjer, prosljeđujući naređenje OG "Istok",⁴⁶⁵⁵ optuženi Kubura je 4. novembra 1993. jedinicama 7. brigade koje su bile angažovane u Varešu naredio da se povuku iz grada,⁴⁶⁵⁶ što su te jedinice istoga dana i učinile.⁴⁶⁵⁷

---

⁴⁶⁴⁹ P 468.

⁴⁶⁵⁰ Hakan Birger, T(f) 5385 do 5386. Jednom prilikom, dok su svjedok Hakan Birger i svjedok Kasim Podžić razgovarali, jedan pripadnik 2. bataljona 7. brigade razbio je izlog jedne radnje sa ciljem da ukrade par cipela.

⁴⁶⁵¹ Hakan Birger, T(f) 5389. Svjedok Kasim Podžić je svjedoku Hakanu Birgeru 4. novembra 1993. rekao da pripadnici 7. brigade hranu uzimaju iz logističkih razloga.

⁴⁶⁵² DK 50; P 468; DK 62, par. 19; DK 44; Kasim Podžić, T(f) 18656; Safet Junuzović, T(f) 18533 do 18534; Elvir Mušija, T(f) 18778.

⁴⁶⁵³ P 450.

⁴⁶⁵⁴ Vidi *supra*, par. 348.

⁴⁶⁵⁵ P 675.

⁴⁶⁵⁶ DK 50; vidi P 478.

⁴⁶⁵⁷ P 468; DK 62, par. 19; Kasim Podžić, T(f) 18656; Safet Junuzović, T(f) 18533 do 18534; Elvir Mušija, T(f) 18778.

1981. Dakle, Vijeće zaključuje da je optuženi Kubura imao efektivnu kontrolu nad počiniocima predmetnih djela pljačke i da je postojala subordinacija u smislu člana 7(3) Statuta.

b. Saznanja Amira Kubure

1982. Prvo, Vijeće podsjeća na to da je optuženi Kubura znao da su njegovi potčinjeni već i prije novembra 1993. činili djela pljačke. Naime, Vijeće je mišljenja da dokazi pokazuju da su pripadnici 7. brigade vršili pljačku u sektoru Ovnaka u junu 1993., te da je optuženi Kubura već od juna 1993. znao da su počinjena takva krivična djela.⁴⁶⁵⁸ Osim toga, Vijeće je zaključilo da optuženi Kubura nije preduzeo kaznene mjere protiv počinitelja tih djela,⁴⁶⁵⁹ te da nepreduzimanje kaznenih mjera za pljačke počinjene u junu 1993. predstavlja ohrabrenje za buduće pljačke. Vijeće je, dakle, mišljenja da optuženi Kubura, znajući za djela pljačke koja su njegovi potčinjeni počinili još u junu 1993. i ne preduzevši nikakve kaznene mjere, nije mogao a da ne zna da su pripadnici 7. brigade kadri da ponovno počine takva djela.⁴⁶⁶⁰

1983. Drugo, Vijeće konstatuje da se optuženi Kubura od 3. do 5. novembra 1993. nalazio u sektoru Vareša. Svjedok Elvir Mušija 3. novembra 1993. bio je s optuženim Kuburom u Striježevu.⁴⁶⁶¹ Dana 4. novembra 1993., zajedno su krenuli za Vareš Majdan i zadržali se na kontrolnom punktu koji je kontrolisala vojna policija, da bi se zatim vratili u Striježevu.⁴⁶⁶² Dana 5. novembra 1993., optuženi Kubura je otišao u Vareš i u gradu se zadržao dva ili tri sata kako bi prisustvovao jednoj proslavi.⁴⁶⁶³ Vijeće je mišljenja da nije potvrđeno da li je optuženi Kubura - s obzirom na njegovo kretanje 5. novembra 1993. /sic/ - mogao da vidi vršenje pljačke. Dakle, Vijeće smatra da samo prisustvo optuženog Kubure u Varešu nije dovoljno da se van razumne sumnje potvrdi da je on znao da za predmetna djela pljačke.

1984. Vijeće je, dakle, mišljenja da prisustvo optuženog Kubure u Varešu nije samo po sebi dovoljno kao potvrda van razumne sumnje njegovih saznanja.

1985. Vijeće napominje da se u borbenom izvještaju komande OG "Istok" 6. korpusa od 4. novembra 1993. navodi da su jedinice 7. brigade odmah nakon ulaska u

⁴⁶⁵⁸ Vidi *supra*, par. 1957.

⁴⁶⁵⁹ Vidi *supra*, par. 1960.

⁴⁶⁶⁰ Vidi *supra*, par. 133.

⁴⁶⁶¹ Elvir Mušija, T(f) 18773.

⁴⁶⁶² Elvir Mušija, T(f) 18774 do 18775.

⁴⁶⁶³ Elvir Mušija, T(f) 18776 do 18777.

Prijevod

Vareš počele da vrše pljačku.⁴⁶⁶⁴ Vijeće, međutim, napominje da, iako je taj izvještaj bio naslovljen, pored ostalih, i na Komandu 3. korpusa, među onima koji su navedeni kao primaoci tog izvještaja nije bila navedena i 7. brigada.⁴⁶⁶⁵ Dakle, Vijeće zaključuje da se taj borbeni izvještaj ne može smatrati direktnim dokazom da je optuženi Kubura imao saznanja o pljačkama činjenim u Varešu.

1986. Vijeće, međutim, konstatuje da je komanda OG "Istok" 6. korpusa 4. novembra 1993. izdala naređenje u kojem se poziva na obustavu svih nedozvoljenih radnji u gradu Varešu, te se ističe da se moraju preduzeti mjere kako bi se onemogućilo iznošenje imovine iz Vareša. Takođe se precizira da je za izvršenje tog naređenja odgovoran komandant 7. brigade.⁴⁶⁶⁶ Istog dana, 4. novembra 1993., Komanda 3. korpusa je OG "Istok" informisala o tome da su brigadama dostavljena naređenja kojima se nalaže angažovanje snaga vojne policije kako bi se spriječila pljačka imovine.⁴⁶⁶⁷ Budući da je 7. brigada bila jedina brigada potčinjena 3. korpusu prisutna u Varešu 4. novembra 1993., Vijeće je mišljenja da su ovdje navedena naređenja 3. korpusa mogla biti upućena samo 7. brigadi. Pored toga, 2. bataljon 7. brigade je 11. novembra 1993. godine komandu 7. brigade informisao o tome da je prikupljanje ratnog plijena, koji se sastojao uglavnom od živežnih namirnica, izvršeno na organizovan način.⁴⁶⁶⁸ Vijeće na osnovu toga zaključuje da naređenja koje su izdali OG "Istok" i Komanda 3. korpusa, kao i izvještaj 2. bataljona 7. brigade, dokazuju da je optuženi Kubura znao za djela pljačke koja su njegovi potčinjeni počinili u Varešu.

c. Preduzete mjere

1987. Tužilac navodi da optuženi Kubura nije ispunio svoju dužnost da spriječi djela pljačke.⁴⁶⁶⁹ Tužilac tvrdi da optuženi Kubura nije u potpunosti izvršio naređenje svog pretpostavljenog i da je trebalo da u Vareš pošalje svoje policijske snage kako bi vojnike 7. brigade spriječio u činjenju daljnjih destruktivnih radnji.⁴⁶⁷⁰ Tužilac navodi, pored toga, da optuženi Kubura nije preduzeo sankcije kako bi se kaznili počinioci djela pljačke u Varešu.⁴⁶⁷¹ Na primjer, kako tvrdi tužilac, prava svrha kontrolnog

---

⁴⁶⁶⁴ P 676.

⁴⁶⁶⁵ P 676.

⁴⁶⁶⁶ P 675.

⁴⁶⁶⁷ P 446.

⁴⁶⁶⁸ P 468.

⁴⁶⁶⁹ Završni podnesak Tužilaštva, par. 337.

⁴⁶⁷⁰ *Ibid.*, par. 334.

⁴⁶⁷¹ *Ibid.*, par. 337.

punkta postavljenog na udaljenosti od dva kilometra od Vareša⁴⁶⁷² bila je da se grad zaštititi od eventualnog napada HVO-a, a ne da se onemoguće počinio pljačke, budući da se Okružni vojni sud u Zenici, nadležnost kojeg se protezala i na Vareš, nikad nije našao u prilici da rješava ijedan slučaj pljačke počinjene u tom gradu.⁴⁶⁷³ Tužilac tvrdi i to da je optuženi Kubura, umjesto da pokrene istragu u vezi sa djelima pljačke počinjenim u Varešu, zapravo nagradio vojnike koji su učestvovali u ofanzivi na Vareš dozvolivši im da podijele ratni plijen i izdajući im i naređenje u tom smislu.⁴⁶⁷⁴

1988. Odbrana optuženog Kubure navodi da je 4. novembra 1993. u Vareš Majdanu postavljen kontrolni punkt vojne policije sa ciljem da se kontroliše da vojnici ne iznose pokradenu imovinu.⁴⁶⁷⁵

1989. Što se tiče preventivnih mjera, Vijeće konstatuje, prvo, da je optuženi Kubura preduzeo izvjesne mjere kako bi obustavio pljačku u Varešu 4. novembra 1993. godine. Naime, u skladu sa naređenjem komande OG "Istok"⁴⁶⁷⁶ od 4. novembra 1993., optuženi Kubura je istoga dana povukao svoje snage iz Vareša.⁴⁶⁷⁷ Dana 5. novembra 1993. optuženi Kubura je pripadnicima 7. brigade zabranio ulazak odnosno zadržavanje u Varešu, pri čemu je precizirao da će vojnici koji prekrše to naređenje biti uhapšeni i pritvoreni.⁴⁶⁷⁸ Međutim, Vijeće je mišljenja da optuženi Kubura, bez obzira na to što je spriječio ponavljanje djela pljačke nakon što su ona već bila počinjena, ipak nije preduzeo dovoljne mjere da spriječi da do pljačke uopšte dođe.

1990. Vijeće mora da napomene i to da su vojnici 7. brigade u junu 1993. već bili izvršili pljačku u sektorima Šušnja, Ovnaka, Grahovčića i Brajkovića, a da optuženi Kubura nije ispunio svoju dužnost da kazni počinioce tih krivičnih djela. Vijeće je mišljenja da je kažnjavanje od strane komandanta potčinjenih koji su počinili krivična djela takođe mjera za sprečavanje ponavljanja predmetnih krivičnih djela.

1991. Dakle, Vijeće smatra da optuženi Kubura nije preduzeo nužne i razumne mjere da spriječi činjenje krivičnih djela u Varešu u novembru 1993. godine. Naime,

---

⁴⁶⁷² *Ibid.*, par. 334.

⁴⁶⁷³ *Ibid.*, par. 335.

⁴⁶⁷⁴ *Ibid.*, par. 336.

⁴⁶⁷⁵ Završni podnesak Kuburine odbrane, par. 209.

⁴⁶⁷⁶ P 675.

⁴⁶⁷⁷ DK 50.

⁴⁶⁷⁸ P 478.

iako je optuženi Kubura preduzeo naknadne mjere sa ciljem obustavljanja djela pljačke u Varešu tako što je svoje snage povukao iz grada, Vijeće smatra da, time što nije preduzeo kaznene mjere protiv počinitelja djela pljačke počinjenih u junu 1993., optuženi Kubura nije ispunio svoju dužnost da spriječi istovrsna djela u Varešu u novembru 1993. godine.

1992. Što se tiče kaznenih mjera, Vijeće napominje da su svjedoci koji su u vrijeme predmetnih događaja bili pripadnici 7. brigade izjavili su da je 4. novembra 1993. u Vareš Majdanu⁴⁶⁷⁹ postavljen kontrolni punkt na ulazu odnosno izlazu iz grada,⁴⁶⁸⁰ sa svrhom da se kontroliše da li vojnici iz Vareša iznose iznose pokradenu ili opljačkanu imovinu.⁴⁶⁸¹ Svjedoci Halil Brzina i Kasim Podžić izjavili su da kod vojnika koji su prošli kontrolu na tom punktu nije nađeno ništa osim njihove vojničke opreme.⁴⁶⁸² Vijeće napominje, međutim, da se svjedok Rolf Weckesser ne sjeća da ga je na tom kontrolnom punktu iko zaustavio⁴⁶⁸³ kada je 4. novembra 1993. oko 10:00 sati zajedno sa svjedokom Martinom Garrodom putovao za Vareš.⁴⁶⁸⁴ Vijeće je mišljenja da je 4. novembra 1993. bio postavljen kontrolni punkt, ali da to vojnike 7. brigade nije spriječilo da pljačkaju imovinu, i to bez kazne koja bi uslijedila. Naime, svjedoci Kasim Podžić i Osman Hasanagić ne sjećaju se da bi protiv pripadnika 7. brigade bili pokrenuti bilo kakvi disciplinski postupci ili gonjenje, odnosno da je iko od njih bio uhapšen zbog pljačke počinjene u novembru 1993. u Varešu.⁴⁶⁸⁵

1993. Pored toga, Vijeće konstatuje da je optuženi Kubura 7. novembra 1993. izdao naređenje kojim je vojnicima koji su učestvovali u dejstvima vođenim u Varešu dozvolio i naredio da podijele otuđenu imovinu.⁴⁶⁸⁶ Tom odlukom on je izričito odobrio raspodjelu protivpravno otuđene imovine među pripadnicima 7. brigade. Ta odluka, koja se može smatrati svojevrsnim oblikom nagrade sasvim je nespojiva s preduzimanjem kaznenih mjera protiv tih istih osoba. Vijeće je mišljenja da, na osnovu te dozvole izdane vojnicima 7. brigade, kao i na osnovu podjele zaplijenjene

⁴⁶⁷⁹ Elvir Mušija, T(f) 18775.

⁴⁶⁸⁰ DK 62, par. 20; Kasim Podžić, T(f) 18653, 18656 i 18657; Džemail Ibranović, T(f) 18373 do 18374.

⁴⁶⁸¹ DK 62, par. 20; Džemail Ibranović, T(f) 18374.

⁴⁶⁸² Kasim Podžić, T(f) 18657; Halil Brzina, DK 62, par. 20.

⁴⁶⁸³ Rolf Weckesser, T(f) 7236.

⁴⁶⁸⁴ Rolf Weckesser, T(f) 7214 do 7215; Sir Martin Garrod, T(f) 2694.

⁴⁶⁸⁵ Kasim Podžić, T(f) 18663; Osman Hasanagić, T(f) 18900.

⁴⁶⁸⁶ P 447.

imovine, može da se konstatuje da optuženi Kubura nije preduzeo kaznene mjere protiv počinitelja djela pljačke izvršene u Varešu novembru 1993. godine.

iv) Zaključci Vijeća

2./sic/ Vijeće ocjenjuje van razumne sumnje da je optuženi Kubura znao da su pripadnici 7. brigade u Varešu u novembru 1993. godine počinili djela pljačke. Vijeće konstatuje da optuženi Kubura nije ispunio svoju dužnost da preduzme bilo preventivne mjere sa ciljem da spriječi pljačku, bilo sankcije za kažnjavanje počinitelja tih krivičnih djela. Dakle, Vijeće optuženog Kuburu proglašava odgovornim na osnovu člana 7(3) Statuta za djela pljačke počinjena u Varešu u novembru 1993. godine.

3. Tačka 7: Uništavanje ili hotimično oštećivanje vjerskih ustanova u opštini Travnik

a) Guča Gora: Samostan

1994. U Optužnici se navodi da su 7. brigada,⁴⁶⁸⁷ 306. brigada i 17. brigada u junu 1993. počinile djela uništavanja ili nanošenja štete vjerskim objektima bosanskih Hrvata u Gučkoj Gori.⁴⁶⁸⁸ U Optužnici se navodi da je optuženi Hadžihasanović znao ili da je bilo razloga da zna da se te jedinice, koje su bile pod njegovim rukovodstvom i njegovom efektivnom kontrolom, spremaju na planiranje, pripremanje ili izvršenje takvih radnji odnosno da su ih već izvršile, a da on nije preduzeo nužne i razumne mjere da spriječi činjenje takvih radnji ili da kazni njihove počinioce. Optuženi Hadžihasanović se, dakle, tereti za uništavanje ili hotimično nanošenje štete vjerskim ustanovama kao kršenje zakona i običaja ratovanja, sankcionisano članovima 3(d) i 7(3) Statuta.⁴⁶⁸⁹

1995. Vijeće napominje da, iako se u Optužnici u vezi sa djelima oštećivanja ili uništavanja počinjenim u Gučkoj Gori u junu 1993. navodi 7. brigada, tužilac optuženog Kuburu ne tereti za ta djela oštećivanja ili uništavanja koja su počinili njegovi potčinjeni.

⁴⁶⁸⁷ Vidi Optužnicu, par. 18-20. Prema navodima iz Optužnice, 7. brigada uključivala je i mudžahedine, odnosno oni su bili prepotčinjeni 7. brigadi i uklopljeni u njen sastav, te su, kako se navodi, u velikoj mjeri učestvovali u borbenim dejstvima 7. brigade.

⁴⁶⁸⁸ Optužnica, par. 46.

⁴⁶⁸⁹ *Ibid.*, par. 46.

i) Argumenti strana

1996. Tužilac tvrdi da su u junu 1993. Samostan zauzeli mudžahedini i oštetili ga uz saglasnost ABiH.⁴⁶⁹⁰ Tužilac navodi i to da je optuženi Hadžihasanović znao da su u Samostanu počinjena teška krivična djela,⁴⁶⁹¹ ali da nije preduzeo nužne mjere da bi se provela istraga o krivičnim djelima počinjenim u Samostanu,⁴⁶⁹² kao ni da se sankcionišu i kazne počiniooci tih krivičnih djela.⁴⁶⁹³

1997. Odbrana optuženog Hadžihasanovića nije osporavala da je u junu 1993. godine Samostan bio oštećen. Međutim, ona pojašnjava da su samostan u Gučkoj Gori oštetili mudžahedini koji nisu bili pod efektivnom kontrolom 3. korpusa. Odbrana optuženog Hadžihasanovića dodaje da su bile preduzete mjere opšteg karaktera sa ciljem da se spriječi uništavanje ili nanošenje štete vjerskim objektima. Takođe se tvrdi, što se tiče samostana u Gučkoj Gori, da su preduzete bile i mjere za hitnu obnovu samostana i popravljjanje svih nanijetih oštećenja, kao i mjere sa ciljem da se provede istraga o tim djelima i da se kazne počiniooci.⁴⁶⁹⁴

ii) Nalazi Vijeća u vezi sa uništavanjem ili oštećivanjem vjerskih ustanova u Gučkoj Gori

1998. Dana 8. juna 1993. snage 306. brigade izbile su na liniju fronta na potezu Maline - Guča Gora - Mosor - Bukovica.⁴⁶⁹⁵ Kasno poslijepodne 8. juna 1993., vojnici 2. bataljona 306. brigade spojili su se sa snagama 3. bataljona 306. brigade i zauzeli položaje nad Gučom Gorom.⁴⁶⁹⁶ Borbe između jedinica HVO-a i ABiH nastavile su se do 10. juna 1993., kada je 2. bataljon 306. brigade ušao u Guču Goru.⁴⁶⁹⁷ Istoga dana, tj. 10. juna 1993., 2. bataljon 306. brigade primio je naređenje za pokret u pravcu sela Mosora i Radojčića.⁴⁶⁹⁸

1999. Dana 16. juna 1993. vojna policija 306. brigade dobila je naređenje da obezbijedi sektor Guče Gore.⁴⁶⁹⁹ Izvršavajući to naređenje, vojna policija 306. brigade

⁴⁶⁹⁰ Završni podnesak Tužilaštva, par. 345, 346 i 349.

⁴⁶⁹¹ *Ibid.*, par. 348.

⁴⁶⁹² *Ibid.*, par. 350.

⁴⁶⁹³ *Ibid.*, par. 348-350.

⁴⁶⁹⁴ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 658.

⁴⁶⁹⁵ DK 22.

⁴⁶⁹⁶ Salim Tarakčija, T(f) 11805.

⁴⁶⁹⁷ Fahir Čamdžić, T(f) 11713; Esed Sipić, T(e) 14778.

⁴⁶⁹⁸ Salim Tarakčija, T(f) 11805.

⁴⁶⁹⁹ DH 161.13.

Prijevod

i dio bataljona vojne policije 3. korpusa otišli su 16. juna 1993. u Samostan i konstatovali da je oštećen.⁴⁷⁰⁰ Tokom ljeta, onamo se smjestila komanda 306. brigade kako bi se Samostanu pružila bolja zaštita,⁴⁷⁰¹ što je potrajalo sve do vraćanja Samostana vlasnicima 1994. godine.⁴⁷⁰²

2000. Suprotno tome što tvrdi tužilac,⁴⁷⁰³ ni 7. brigada ni 17. brigada nisu se nalazile u Gučoj Gori tokom borbenih dejstava. Dokazi pokazuju da je 1. bataljon 7. brigade 8. juna 1993. učestvovao u borbenim dejstvima u Hajdarevim Njivama,⁴⁷⁰⁴ zajedno sa 17. brigadom,⁴⁷⁰⁵ dok su 2. i 3. bataljon 7. brigade dejstvovali u sektoru Ovnaka.⁴⁷⁰⁶ Dana 9. juna 1993., 1. bataljon 7. brigade, kao i jedinice 17. brigade, bili su angažovani u Šibicari i Okuci,⁴⁷⁰⁷ na udaljenosti od nekoliko kilometara od Travnika.⁴⁷⁰⁸ Jedina jedinica koja je od 8. do 10. juna 1993. učestvovala u dejstvima u Gučoj Gori bila je 306. brigada.⁴⁷⁰⁹

2001. Tragom prijava da je Guča Gora u plamenu i da se vrše masakri nad civilima,⁴⁷¹⁰ 8. juna 1993. u Guču Goru su došli pripadnici UNPROFOR-a i predstavnici Posmatračke misije EZ-a.⁴⁷¹¹ Svjedok Vaughan Kent-Payne zadržao se u zgradi Samostana oko pola sata i utvrdio da Samostanu nije nanijeta nikakva šteta.⁴⁷¹²

2002. Nekoliko dana nakon 9. juna 1993.,⁴⁷¹³ približno 11. ili 12. juna 1993.,⁴⁷¹⁴ svjedok Džemal Merdan došao je u Guču Goru kako bi provjerio prijave da se u Samostanu nalaze neki stranci i da namjeravaju da ga sruše. Svjedok Džemal Merdan vidio je od 10 do 15 stranih mudžahedina⁴⁷¹⁵ koji su se utaborili u dvorištu

⁴⁷⁰⁰ Izet Mahir, T(f) 16832, 16833, 16805 i 16806; Asim Delalić, T(f) 13368 i 13371; Zaim Mujezinović, T(f) 17422 do 17423.

⁴⁷⁰¹ Munir Karić, T(f) 11457; Asim Delalić, T(f) 16404.

⁴⁷⁰² Franjo Križanac, T(f) 1114 do 1115.

⁴⁷⁰³ Završni podnesak Tužilaštva, par. 339.

⁴⁷⁰⁴ Remzija Šiljak, T(f) 10572 do 10573; Semir Terzić, T(f) 18256; Safet Junuzović, T(f) 18505 do 18508; Suad Jusović, T(f) 18435 do 18437; DK 18; DK 19; DK 34; P 465.

⁴⁷⁰⁵ Safet Junuzović, T(f) 18505.

⁴⁷⁰⁶ Kasim Alajbegović, T(f) 18698; Elvedin Omić, T(f) 18597 do 18599.

⁴⁷⁰⁷ DK 42.

⁴⁷⁰⁸ Safet Junuzović, T(f) 18506.

⁴⁷⁰⁹ Fikret Čuskić, T(f) 12112; P 465.

⁴⁷¹⁰ Hendrik Morsink, T(f) 8057.

⁴⁷¹¹ Vaughan Kent-Payne, T(f) 4949; Hendrik Morsink, T(f) 8056 do 8059.

⁴⁷¹² Vaughan Kent-Payne, T(f) 4793.

⁴⁷¹³ Džemal Merdan, T(f) 13139 do 13140. Svjedok Džemal Merdan ne sjeća se tačnog datuma kada je došao u Guču Goru.

⁴⁷¹⁴ Džemal Merdan, T(f) 13363.

⁴⁷¹⁵ Džemal Merdan, T(f) 13140, 13341 i 13356.

Prijevod

Samostana.⁴⁷¹⁶ Nakon razgovora koji su potrajali šest sati, svjedok Džemal Merdan ih je uspio nagovoriti da ne sruše crkvu.⁴⁷¹⁷ Po povratku iz Guče Gore, svjedok Džemal Merdan je komandanta 3. korpusa odmah informisao o prisustvu stranih mudžahedina u samostanu u Gučkoj Gori. Svjedok Džemal Merdan i general Hadžihasanović zaključili su da je potrebno pojačati zaštitu Samostana i angažovati vojnu policiju.⁴⁷¹⁸ Dana 12. juna 1993., svjedok Remzija Šiljak je čuo da su strani mudžahedini ušli u Samostan i nanijeli štetu objektu.⁴⁷¹⁹ Dana 13. juna 1993. oko 09:00 sati, svjedok Vaughan Kent-Payne krenuo je iz Viteza u pravcu Malina. Svjedok Kent-Payne u Guču Goru je stigao oko 10:00 sati⁴⁷²⁰ i ispred Samostana vidio 20 ili 30 stranih mudžahedina.⁴⁷²¹

2003. Dana 16. juna 1993., svjedok Izet Mahir i još 14 vojnih policajaca iz 3. korpusa, došli su u samostan u Gučkoj Gori,⁴⁷²² gdje su djelovali zajedno sa jedinicom vojne policije 306. brigade.⁴⁷²³ Kada je stigao, svjedok Izet Mahir je ondje zatekao 20 do 25 stranaca koji su govorili arapski,⁴⁷²⁴ u crkvi i u dvorištu Samostana.⁴⁷²⁵ Kada je svjedok Izet Mahir uspio da uđe u Samostan, vidio je počinjenu štetu: knjige pobacane po podu, natpise na arapskom, dio orgulja razbijen.⁴⁷²⁶ Istoga dana, 16. juna 1993., svjedok Vaughan Kent-Payne je, došavši u Samostan, mogao da procijeni razmjere štete i skrnavljenja:⁴⁷²⁷ drvena ispovjedaonica, kao i izvjestan broj komemorativnih ploča bile su razbijene, ostalo je bilo umazano izmetom. Na zidovima su bili ispisani natpisi, a vidjelo se i da su vršeni pokušaji da se izbrišu, odnosno čekićem izbiju freske.⁴⁷²⁸ Sredinom juna 1993. svjedoci Jasenko Eminović i Samir Sefer otišli su u Guču Goru kako bi provjerili navode o tome da je Samostan oštećen.⁴⁷²⁹ U unutrašnjosti Samostana vidjeli su posvuda pobacane predmete,⁴⁷³⁰

⁴⁷¹⁶ Džemal Merdan, T(f) 13140 i 13362.

⁴⁷¹⁷ Džemal Merdan, T(f) 13140 do 13141.

⁴⁷¹⁸ Džemal Merdan, T(f) 13142.

⁴⁷¹⁹ Remzija Šiljak, T(f) 10556.

⁴⁷²⁰ Vaughan Kent-Payne, T(f) 4794.

⁴⁷²¹ Vaughan Kent-Payne, T(f) 4795; DH 71.

⁴⁷²² Izet Mahir, T(e) 16833.

⁴⁷²³ Izet Mahir, T(f) 16832.

⁴⁷²⁴ Izet Mahir, T(f) 16833 do 16834.

⁴⁷²⁵ Izet Mahir, T(f) 16833.

⁴⁷²⁶ Izet Mahir, T(f) 16805.

⁴⁷²⁷ Vaughan Kent-Payne, T(f) 4813.

⁴⁷²⁸ Vaughan Kent-Payne, T(f) 4814.

⁴⁷²⁹ Jasenko Eminović, T(f) 5736 do 5737; Samir Sefer, T(f) 11975.

⁴⁷³⁰ Samir Sefer, T(f) 11975.

tragove metaka na zidovima,⁴⁷³¹ natpise na arapskom,⁴⁷³² i dobili informaciju da su tu štetu počinili mudžahedini.⁴⁷³³

2004. Svjedok Franjo Križanac više je puta u periodu od juna 1993. do jula 1994. dolazio u samostan u Gučkoj Gori.⁴⁷³⁴ Svjedok Franjo Križanac je izjavio da je, prilikom svog prvog dolaska, vidio da je Samostan sasvim devastiran.⁴⁷³⁵ Iz Samostana je nestalo mnogo predmeta, oštećeno je više crkvenih slika, polomljene su bile crkvene klupe, na zidovima i vratima bili su pogrdni natpisi i fotografije.⁴⁷³⁶ Prilikom jednog kasnijeg dolaska u Samostan, svjedok Franjo Križanac je zapazio da nema orgulja.⁴⁷³⁷ Dana 13. augusta 1993. u samostanu u Gučkoj Gori zatekao se i svjedok ZQ.⁴⁷³⁸ Vidio je natpise na zidovima na raznim jezicima i utvrdio oštećenja na freskama i orguljama, kao i na kipu sv. Franje Asiškog koji se nalazio u dvorištu Samostana.⁴⁷³⁹

2005. Na osnovu gorenavedenih dokaza, Vijeće konstatuje da je samostanu u Gučkoj Gori u junu 1993. godine bila nanijeta šteta.⁴⁷⁴⁰ Naime, više je svjedoka izjavilo da su, počevši od 16. juna 1993. nadalje, vidjeli arapske natpise na zidovima,⁴⁷⁴¹ uništene komemorativne ploče,⁴⁷⁴² te da su oštećene bile i slike, freske⁴⁷⁴³ i orgulje.⁴⁷⁴⁴ Vijeće je mišljenja da oštećenja na navedenim predmetima, kao i natpisi na zidovima, treba da se smatraju radnjama skrnavljenja.

2006. Što se tiče počinitelaca štete nanijete samostanu u Gučkoj Gori, Vijeće napominje, sa jedne strane, da dokazi potvrđuju da su u Samostanu u junu 1993. godine bili strani mudžahedini. Na primjer, svjedoci su izjavili da su u periodu od 11. ili 12. juna 1993. do 16. juna 1993. u Samostanu i oko njega vidjeli strane

---

⁴⁷³¹ Samir Sefer, T(f) 11975.

⁴⁷³² Jasenko Eminović, T(f) 5737; Samir Sefer, T(f) 11975.

⁴⁷³³ Jasenko Eminović, T(f) 5753; Samir Sefer, T(f) 11976.

⁴⁷³⁴ Franjo Križanac, T(f) 1111.

⁴⁷³⁵ Franjo Križanac, T(f) 1111. Svjedok Franjo Križanac nije precizirao datum tog obilaska.

⁴⁷³⁶ Franjo Križanac, T(f) 1112 do 1113.

⁴⁷³⁷ Franjo Križanac, T(f) 1113. Svjedok Franjo Križanac nije precizirao datum tog obilaska.

⁴⁷³⁸ Svjedok ZQ, T(f) 1016.

⁴⁷³⁹ Svjedok ZQ, T(f) 1017.

⁴⁷⁴⁰ Vidi P 482.

⁴⁷⁴¹ Izet Mahir, T(f) 16805; Vaughan Kent-Payne, T(f) 4814; Jasenko Eminović, T(f) 5737; Samir Sefer, T(f) 11975; Franjo Križanac, T(f) 1112; svjedok ZQ, T(f) 1017.

⁴⁷⁴² Vaughan Kent-Payne, T(f) 4814.

⁴⁷⁴³ Vaughan Kent-Payne, T(f) 4814; Franjo Križanac, T(f) 1112 do 1113; svjedok ZQ, T(f) 1017.

⁴⁷⁴⁴ Izet Mahir, T(f) 16805; svjedok ZQ, T(f) 1017.

Prijevod

mudžahedine.⁴⁷⁴⁵ Vijeće konstatuje, sa druge strane, da je šteta nanijeta Samostanu utvrđena tek nakon 16. juna 1993., tj. nakon odlaska iz Samostana stranih mudžahedina koji su ga bili zauzeli.⁴⁷⁴⁶ Dakle, Vijeće je mišljenja da na osnovu predočenih dokaza može da se zaključi da su počinioci štete u samostanu u Gučkoj Gori u junu 1993. bili strani mudžahedini.

iii) Nalazi Vijeća u vezi s odgovornošću Envera Hadžihasanovića

2007. Vijeće je već utvrdilo da su za oštećivanje samostana u Gučkoj Gori u junu 1993. odgovorni strani mudžahedini. Pored toga, Vijeće je konstatovalo da strani mudžahedini u vrijeme predmetnih događaja nisu bili pod efektivnom kontrolom optuženog Hadžihasanovića.⁴⁷⁴⁷

iv) Zaključci Vijeća

2008. Vijeće je mišljenja da su oštećivanje samostana u Gučkoj Gori u junu 1993. počinili strani mudžahedini koji nisu bili potčinjeni 3. korpusu. Budući da optuženi Hadžihadanović nije imao efektivnu kontrolu nad stranim mudžahedinima, Vijeće zaključuje da se optuženom Hadžihasanoviću ne može se pripisati odgovornost za nanošenje štete samostanu u Gučkoj Gori u junu 1993. godine.

b) Travnik: crkva u Travniku

2009. U Optužnici se navodi da su mudžahedini, koji su bili potčinjeni 3. korpusu ABiH i/ili 17. brigadi, počinili djela uništavanja ili nanošenja štete vjerskim objektima bosanskih Hrvata u Travniku u junu 1993.⁴⁷⁴⁸ U Optužnici se navodi da je optuženi Hadžihasanović znao ili da je bilo razloga da zna se te jedinice, koje su bile pod njegovim rukovodstvom i njegovom efektivnom kontrolom, spremaju na planiranje, pripremanje ili izvršenje takvih djela odnosno da su ih već počinile, ali da on nije preduzeo nužne i razumne mjere da spriječi činjenje tih djela ili da kazni njihove počinioce. Dakle, optuženi Hadžihasanović tereti se za uništavanje ili hotimično

⁴⁷⁴⁵ Džemal Merdan, T(f) 13140, 13341, 13356, 13362 i 13363; Vaughan Kent-Payne, T(f) 4794 do 4795; DH 71; Mahir Izet, T(f) 16833 do 16834.

⁴⁷⁴⁶ Mahir Izet, T(f) 16805; Vaughan Kent-Payne, T(f) 4813 do 4814; Jasenko Eminović, T(f) 5736 do 5737; Samir Sefër, T(f) 11975 do 11976.

⁴⁷⁴⁷ Vidi *supra*, par. 805.

⁴⁷⁴⁸ Optužnica, par. 46.

nanošenje štete vjerskim objektima kao kršenje zakona i običaja ratovanja, sankcionisano članovima 3(d) i 7(3) Statuta.⁴⁷⁴⁹

i) Argumenti strana

2010. Tužilac navodi da su mudžahedini 8. juna 1993. upali u Crkvu sv. Ivana Krstitelja u Travniku i oštetili je.⁴⁷⁵⁰ Tužilac tvrdi i to da je optuženi Hadžihasanović bio informisan o tim događajima, ali da u okviru ABiH nije bila pokrenuta nikakva ozbiljnija istraga.⁴⁷⁵¹

2011. Odbrana optuženog Hadžihasanovića nije osporavala da je 8. juna 1993. godine nanijeta šteta katoličkoj crkvi u Travniku. Međutim, ona precizira da su crkvu u Travniku oštetili mudžahedini koji nisu bili pod efektivnom kontrolom 3. korpusa. Odbrana optuženog Hadžihasanovića pored toga navodi da vojnici koji su se nalazili na poprištu događaja nisu mogli “zaustaviti” mudžahedine. Što se tiče preduzetih mjera, odbrana optuženog Hadžihasanovića navodi da jesu bile preduzete mjere sa siljem da se spriječi uništavanje ili nanošenje štete vjerskim objektima, da se oštećivanje crkve u Travniku odmah obustavi, kao i da se provede istraga i kazne počinioци tih djela.⁴⁷⁵²

ii) Nalazi Vijeća u vezi sa uništavanjem ili hotimičnim oštećivanjem vjerskih ustanova u Travniku

2012. Dana 8. juna 1993. oko 07:00 ili 08:00 sati,⁴⁷⁵³ u crkvu u Travniku ušlo je 8 - 10 mudžahedina koji su počeli da razbijaju predmete u unutrašnjosti Crkve.⁴⁷⁵⁴ Svjedoka Mirka Ivkića⁴⁷⁵⁵ probudilo je treskanje stvari,⁴⁷⁵⁶ a ispred Crkve je vidio jednog mudžahedina.⁴⁷⁵⁷ Smjesta je reagovao i pozvao civilne i vojne vlasti, među njima i kasarnu ABiH u Travniku.⁴⁷⁵⁸ Svjedok Mirko Ivkić o tome je obavijestio⁴⁷⁵⁹ i dva vojnika ABiH koji su bili postavljeni na permanentno stražarsko mjesto za

⁴⁷⁴⁹ Optužnica, par. 46.

⁴⁷⁵⁰ Završni podnesak Tužilaštva, par. 352.

⁴⁷⁵¹ *Ibid.*, par. 355.

⁴⁷⁵² Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 770.

⁴⁷⁵³ Mirko Ivkić, T(f) 4593; DH 67.

⁴⁷⁵⁴ DH 67.

⁴⁷⁵⁵ Mirko Ivkić, T(f) 4558 do 4559. Svjedok Mirko Ivkić bio je katolički svećenik u travničkoj župi.

⁴⁷⁵⁶ Mirko Ivkić, T(f) 4591 i 4594.

⁴⁷⁵⁷ Mirko Ivkić, T(f) 4634.

⁴⁷⁵⁸ Mirko Ivkić, T(f) 4591 do 4592.

⁴⁷⁵⁹ Mirko Ivkić, T(f) 4593.

Prijevod

obezbjedenje svjedoka Mirka Ivkića i župnog ureda.⁴⁷⁶⁰ Plašeći se mudžahedina, vojnici nisu intervenisali i zatvorili su se u kuću.⁴⁷⁶¹ Kad su mudžahedini otišli, svjedok Mirko Ivkić je mogao da utvrdi razmjere nanijete štete.⁴⁷⁶² Na lice mjesta su izašli službenici Centra službi bezbjednosti i MUP-a i sastavili zapisnik o uviđaju u vezi sa događajima u Crkvi.⁴⁷⁶³ Na mjesto događaja 8. juna 1993. došao je i Fikret Čuskić, komandant 17. brigade.⁴⁷⁶⁴

2013. Kada je svjedok Mirko Ivkić uspio da uđe u Crkvu, konstatovao je da je njena unutrašnjost demolirana.⁴⁷⁶⁵ Orgulje i vitraži bili su razbijeni, a kipovi i slike isprevrtani i uništeni.⁴⁷⁶⁶ U zapisniku o uviđaju koji su 8. juna 1993. sastavili službenici Centra službi bezbjednosti navodi da su mudžahedini uništili razglas, orgulje, slike i stakla.⁴⁷⁶⁷ Kada je u Travniku u junu 1993. došao svjedok Torbjorn Junhov, u svojstvu člana PMEZ-a, konstatovao je da je veliki dio inventara crkve u Travniku uništen, te da su kipovima odbijene glave. Osoba koja je bila radila kao vodič za svjedoka Tobjorna Junhova rekla mu je da su tu štetu počinili mudžahedini.⁴⁷⁶⁸ Dana 12. marta 1994. svjedok Z6 je fotografskim aparatom snimio više predmeta u crkvi u Travniku. Na tim fotografijama vide se oštećenja na mnogim kipovima i na orguljama.⁴⁷⁶⁹

2014. Na osnovu gorenavedenih dokaza, Vijeće konstatuje da je katolička crkva u Travniku oštećena 8. juna 1993. godine. Naime, i u iskazu svjedoka Mirka Ivkića⁴⁷⁷⁰ i u zapisniku o uviđaju od 8. juna 1993.⁴⁷⁷¹ navodi se da je uništeno mnogo predmeta iz inventara Crkve. Vijeće je mišljenja da se oštećivanje katoličke crkve u Travniku 8. juna 1993. može smatrati činom skrnavljenja.

2015. Što se tiče počinitelaca štete nanijete crkvi u Travniku, Vijeće napominje da su osobe koje su 8. juna 1993. bile prisutne na poprištu događaja izjavile da su vidjele mudžahedine kako ulaze u Crkvu. Na primjer, nakon što ga je probudio tresak

⁴⁷⁶⁰ Mirko Ivkić, T(f) 4632 do 4633.

⁴⁷⁶¹ Mirko Ivkić, T(f) 4593 do 4594.

⁴⁷⁶² Mirko Ivkić, T(f) 4595 do 4598.

⁴⁷⁶³ Mirko Ivkić, T(f) 4635; DH 66; DH 67.

⁴⁷⁶⁴ Fikret Čuskić, T(f) 12082; Mirko Ivkić, T(f) 4599.

⁴⁷⁶⁵ Mirko Ivkić, T(f) 4595.

⁴⁷⁶⁶ Mirko Ivkić, T(f) 4597 do 4598.

⁴⁷⁶⁷ DH 67.

⁴⁷⁶⁸ Torbjorn Junhov, T(f) 8383 do 8384.

⁴⁷⁶⁹ P 388 (zapečaćen), par. 7.

⁴⁷⁷⁰ Mirko Ivkić, T(f) 4596.

⁴⁷⁷¹ DH 67.

Prijevod

stvari,⁴⁷⁷² svjedok Mirko Ivkić je pred Crkvom vidio jednog mudžahedina⁴⁷⁷³ i odmah telefonirao civilnim i vojnim vlastima.⁴⁷⁷⁴ Pored toga, jedan od vojnika koji su kao stražari obezbjeđivali Crkvu, rekao je svjedoku Mirku Ivkiću da se, nakon što ga je jedan mudžahedin udario, zaključao kako bi se zaštitio.⁴⁷⁷⁵ Svjedok Fikret Čuskić takođe je zaključio da su štetu počinili mudžahedini.⁴⁷⁷⁶ U izvještaju o uviđaju od 8. juna 1993. navode se izjave osoba koje su bile zadužene za obezbjeđenje Crkve, a prema kojima su počinioi štete bili mudžahedini, njih 8 ili 10.⁴⁷⁷⁷ Dakle, Vijeće je mišljenja da na osnovu tih dokaza može da se van razumne sumnje zaključi da su počinioi štete nanesene 8. juna 1993. crkvi u Travniku bili mudžahedini. Vijeće također konstatuje da nisu predloženi nikakvi dokazi na osnovu kojih bi se počinioi predmetne štete mogli identifikovati kao pripadnici 17. brigade.

iii) Nalazi Vijeća u vezi s odgovornošću Envera Hadžihasanovića

2016. Vijeće je već utvrdilo da su za oštećivanje crkve u Travniku 8. juna 1993. odgovorni mudžahedini. Pored toga, Vijeće je konstatovalo da mudžahedini nisu bili u sastavu 17. brigade, dakle, da u vrijeme predmetnih događaja nisu bili pod efektivnom kontrolom optuženog Hadžihasanovića.⁴⁷⁷⁸

iv) Zaključci Vijeća

2017. Vijeće je mišljenja da su počinioi štete u crkvi u Travniku u junu 1993. bili mudžahedini koji nisu bili u sastavu 17. brigade i koji nisu bili potčinjeni 3. korpusu. Budući da optuženi Hadžihasanović nije vršio efektivnu kontrolu nad mudžahedinima, Vijeće zaključuje da se optuženom Hadžihasanoviću ne može pripisati odgovornost za oštećivanje crkve u Travniku u junu 1993. godine.

⁴⁷⁷² Mirko Ivkić, T(f) 4591 i 4594.

⁴⁷⁷³ Mirko Ivkić, T(f) 4634.

⁴⁷⁷⁴ Mirko Ivkić, T(f) 4591, 4592 i 4634.

⁴⁷⁷⁵ Mirko Ivkić, T(f) 4593, 4594 i 4634.

⁴⁷⁷⁶ Fikret Čuskić, T(f) 12082; Mirko Ivkić, T(f) 4599.

⁴⁷⁷⁷ DH 67.

⁴⁷⁷⁸ Vidi *supra*, par. 805.

C. Nalazi Vijeća u vezi s mjerama koje je optuženi
Hadžihasanović preduzeo u pogledu uništavanja i pljačkanja
imovine

1. Uvod

2018. Prilikom analize svih mjera koje je ABiH preduzela tokom predmetnog perioda, poželjno je prije svega da se precizira kontekst u kojem su te mjere bile preduzete. Vijeće prije svega ističe da su optuženi, što se tiče uništavanja i pljačkanja imovine u Dusini, te uništavanja imovine u Miletićima, kako se navodi u Optužnici, po obje te tačke oslobođeni optužbi.⁴⁷⁷⁹

2019. Dokazi upućuju na to da je uništavanje i pljačkanje imovine sistematski slijedilo nakon borbenih dejstava navedenih u Optužnici. Te su pojave započele mnogo prije juna 1993. godine: događale su se u “valovima”, počevši od kraja januara 1993. godine.

2020. Prvi val je počeo krajem januara 1993. godine.⁴⁷⁸⁰ Međutim, Vijeće ovdje mora da napomene da tužilac nije predočio nikakve dokaze u vezi s eventualnim uništavanjem i pljačkanjem imovine u Dusini.

2021. Od 17. aprila 1993. pa nadalje, nakon borbi u Zenici i njenoj okolini, odvijao se drugi val uništavanja i pljačkanja imovine.⁴⁷⁸¹ Što se tiče tog perioda, Vijeće napominje da nije rješavalo u vezi sa tim valom, s izuzetkom radnji pljačke izvršenim u Miletićima.⁴⁷⁸²

2022. Što se tiče trećeg vala uništavanja i pljačkanja imovine, on je započeo početkom juna 1993. godine. Naime, iz predočenih dokaza jasno proizlazi da je taj val uništavanja i pljačkanja imovine počeo prije 8. juna 1993. i da je potrajao i nakon 30. juna 1993. godine. Istovremeno, taj se val odvijao na teritoriji koja prelazi granice opština na koje se odnosi Optužnica, konkretno, i na teritoriji opštine Kakanj, te na lokacijama u opštini Travnik koje se u Optužnici ne spominju. Jasnoće radi, te nastojeći da na što pravičniji način iznesu napore koje je optuženi Hadžihasanović

⁴⁷⁷⁹ Vidi Odluka po prijedlozima za donošenje oslobađajuće presude, Dispozitiv.

⁴⁷⁸⁰ P 137; P138/DH 704; DH 263; DH 710; DH 711; DH 732.

⁴⁷⁸¹ Vidi na primjer sljedeće dokumente: DH 874; DH 265; P 877/DH 111/DH 161.2; P 146/DH 109/DH 264; DH 110/DH 161.3/DH 884; P 878; P 895; P 820.

⁴⁷⁸² Odluka po prijedlozima za donošenje oslobađajuće presude, Dispozitiv.

ulagao sa ciljem da osujeti takve aktivnosti, Vijeće će taj fenomen analizirati u cijelosti, ne ograničujući se na vremenski i geografski okvir zadat Optužnicom.

2. Dokumentarni dokazi pribavljeni u 3. korpusu

2023. Analiza preduzetih mjera u prvoj će se fazi zasnivati na dokumentima koji su uvršteni u spis predmeta. Što se tiče juna 1993. godine, Vijeće je uvrstilo 65 dokumenata ABiH, odnosno regionalnih civilnih vlasti.⁴⁷⁸³ Analiza će biti provedena po kategorijama, kako slijedi.

a) Opšta zabrana uništavanja i pljačkanja imovine

2024. Prije svega, Vijeće ističe da je optuženi Hadžihasanović izdavao naređenja kojima je svoje potčinjene podsjećao na zabranu uništavanja i pljačkanja imovine: prvo takvo naređenje izdato je 9. juna 1993.,⁴⁷⁸⁴ a u njemu se podsjeća na dva njegova ranija naređenja izdata 18. aprila 1993. godine.⁴⁷⁸⁵ Dana 10. juna 1993., izdavši novo naređenje, optuženi Hadžihasanović je ponovo svojim vojnicima zabranio uništavanje i pljačkanje imovine.⁴⁷⁸⁶ Zatim, 17. juna⁴⁷⁸⁷ i 19. juna 1993.⁴⁷⁸⁸ optuženi Hadžihasanović je izdao još dva naređenja u kojima se ponavlja ista zabrana. Mogu da se navedu još neka naređenja u vezi s istom zabranom.⁴⁷⁸⁹

b) Opšte preventivne i kaznene mjere

2025. Vijeće na osnovu dokumenata uvrštenih u spis predmeta napominje da je optuženi Hadžihasanović idavao još jednu kategoriju naređenja, odnosno naređenja sa ciljem da se spriječi uništavanje i pljačkanje imovine te da se kazne počinioi takvih djela. Prvo naređenje te vrste bilo je izdato 10. juna 1993. godine.⁴⁷⁹⁰ U tom

⁴⁷⁸³ Hronološkim redoslijedom: DH 1101; P 464, P 465; P 287/DH 1132; DH 1135; DH 1137; DH 162.2; DH 161.9/DH 1139; DH 1141; P 185; P 186/DH 161.10; DH 1155; P 187; P 422; P 423; P 424; DH 1164; DH 1162; P 188; P 466; P 895; DH 1186; P 890; P 585; P 189/DH 161.12; P 158/ DH 161.13; P 864; DH 1197; DH 1196; P 159; P 470; DH 161.14; DH 1207; P 900/DH 162.3/DH 234; P 204; DH 1213; DH 1906; P 160; P 798; DH 65/DH 161.16/DH 1215; P 426; P 427; P 808; P 893; P 590; P 898; DH 1225; P 428; DH 1235; P 467; P 475; P 429; P 591; DH 1246; P 201; P 592; P 431; P 544/DH 161.19; DH 1916; P 894/DH 2071; DH 160.5; DH 1920; P 864; DH 1265; DH 1272; DH 1278.

⁴⁷⁸⁴ DH 1139.

⁴⁷⁸⁵ P 146; P 877.

⁴⁷⁸⁶ P 186/DH 161.10.

⁴⁷⁸⁷ P 159.

⁴⁷⁸⁸ DH 65/DH 161.16/DH 1215.

⁴⁷⁸⁹ P 159 (čini se da taj dokument odgovara naređenju [P 470] koje su istog dana izdali ministar unutrašnjih poslova i komandant Glavnog štaba Oružanih snaga).

⁴⁷⁹⁰ P 186/DH 161.10.

naređenju, optuženi, sa jedne strane, upozorava da će svi oni za koje se utvrdi da su skrivili takve radnje biti smjesta smijenjeni sa dužnosti ili će protiv njih biti pokrenut postupak na “vojnim sudovima” ili “posebnim sudovima”; sa druge strane, traži da ga se redovno pismeno izvještava o svakom nepoštovanju tog naređenja i o svim mjerama predizetim s ovim u vezi. Reagujući na izvještaj Mehmeda Alagića,⁴⁷⁹¹ komandanta OG “Bosanska krajina”, od 11. juna 1993., optuženi Hadžihasanović je 12. juna 1993. naredio da se svako lice koje se uhvati u pljački i paljevini imovine (pokretne i nepokretne⁴⁷⁹²) na licu mjesta liši slobode.⁴⁷⁹³

2026. Zatim, 16. juna 1993., optuženi Hadžihasanović izdao je naređenje od sedam tačaka, kojima se nalaže provjeravanje dojava da vojnici navodno pljačkaju i pale imovinu u vlasništvu civila nakon borbi, sa ciljem da se utvrdi istina o eventualnim takvim aktivnostima.⁴⁷⁹⁴ Među tih sedam tačaka, Vijeće naročito ističe onu kojom se nalaže sljedeće: provjeriti istinitost navoda o tome da pripadnici ABiH pljačkaju i pale imovinu; zadužiti pojedince ili komisije koje će utvrditi pravo stanje u vezi s takvim radnjama i identitet počinitelaca, i to do 20. juna 1993.; u slučaju da su se takve radnje zaista dogodile, odmah podnijeti krivične prijave i preduzeti potrebne mjere, ako je moguće, kako bi se otuđena imovina otkrila i vratila vlasnicima, lica odgovorna za te radnje lišiti slobode i protiv njih pokrenuti krivični postupak. U istom naređenju, najavljuje se i osnivanje posebne komisije pri Komandi 3. korpusa koja će imati zadatak da provjerava sve dojave u vezi s pljačkom i paljevinom, kao i vjerodostojnost takvih dostavljenih izvještaja.

2027. Postoje i drugi dokumenti koji potvrđuju činjenicu da je optuženi Hadžihasanović preduzimao mjere opšteg karaktera sa ciljem da se zaštiti imovina u vlasništvu civila. U tom smislu, Vijeće ističe naređenje od 18. juna 1993.,⁴⁷⁹⁵ kojim se primjenjuje naređenje Vrhovne komande od 16. juna 1993. godine.⁴⁷⁹⁶ Vijeće takođe upućuje na naređenje optuženog Hadžihasanovića od 19. juna 1993. godine.⁴⁷⁹⁷

---

⁴⁷⁹¹ P 187.

⁴⁷⁹² U engleskom prijevodu stoji “property”. /U originalu dokumenta stoji samo “pljački i paljevini”/.

⁴⁷⁹³ P 188.

⁴⁷⁹⁴ P 199/DH 161.12.

⁴⁷⁹⁵ P 900/DH 162.3/DH 234.

⁴⁷⁹⁶ P 864.

⁴⁷⁹⁷ DH 65/DH 161.16/DH 1215.

Prijevod

Najzad, takođe zaslužuju da budu spomenuta još dva naređenja, jedno od 25. juna 1993.,⁴⁷⁹⁸ a drugo od 27. juna 1993. godine.⁴⁷⁹⁹

c) Organizovanje i mobilizovanje vojne policije

2028. Optuženi Hadžihasanović je izdao nekoliko naređenja koja se tiču organizacije, korištenja vojne policije i saradnje između vojne policije i civilne policije. Na primjer, 12. juna 1993., optuženi Hadžihasanović naredio je Mehmedu Alagiću da upotrijebi “svoju policiju” i snage MUP-a kako bi se uhapsila lica uhvaćena u paljevini i pljački.⁴⁸⁰⁰ Zatim, 16. juna 1993., komandantu 306. brigade izdao je naređenje da sa svojom jedinicom vojne policije obezbijedi sektor Guče Gore kako bi se spriječila pljačka i paljevina, i to u saradnji s bataljonom vojne policije 3. korpusa i dijelom jedinice vojne policije 312. brigade.⁴⁸⁰¹ Tri dana kasnije naređenje iste vrste izdano je i za opštinu Kakanj.⁴⁸⁰² Najzad, 28. juna 1993. izdano je naređenje u kojem se zahtijeva da se u okviru OG “Bosanska krajina” formira jedinica vojne policije.⁴⁸⁰³

d) Izvještaji podneseni Vrhovnoj komandi

2029. Optuženi Hadžihasanović je u dva izvještaja dostavljena Vrhovnoj komandi u junu 1993. svoje pretpostavljene informisao o prirodi i razmjerima problema, kao i o mjerama preduzetim sa ciljem da se oni riješe.⁴⁸⁰⁴

e) Lične inicijative optuženog Hadžihasanovića u nekim konkretnim slučajevima

2030. Dana 17. juna 1993., optuženi Hadžihasanović je od komandanta 7. brigade zatražio informacije tragom glasina da su pripadnici 7. brigade koji su bili na straži u franjevačkom samostanu u Kraljevoj Sutjesci otuđili izvjesnu imovinu.⁴⁸⁰⁵ Zatim, 25. juna 1993., preduzima mjere shodno zahtjevu zamjenika komandanta /Štaba/ Vrhovne komande od 20. juna 1993.⁴⁸⁰⁶ U svojem odgovoru na taj zahtjev, optuženi

⁴⁷⁹⁸ Ovo naređenje nije uvršteno u spis predmeta. Da je ono zaista izdato potvrđuje to što je ono spomenuto u naređenju od 27. juna 1993. koje je potpisao Mesud Smajić, pomoćnik komandanta za bezbjednost 312. brigade [DH 1265], a koje sadrži “Smjernice”.

⁴⁷⁹⁹ P 864.

⁴⁸⁰⁰ P 188.

⁴⁸⁰¹ P 158/DH 161.13. Što se tiče izvršavanja tog naređenja vidi P 204.

⁴⁸⁰² P 160.

⁴⁸⁰³ DH 1920.

⁴⁸⁰⁴ P 422 i P 160.

⁴⁸⁰⁵ DH 161.14.

⁴⁸⁰⁶ P 431. Vidi i iskaz svjedoka ZP, T(f) 8865 do 8867.

Prijevod

Hadžihasanović navodi da je u toku istraga protiv Nesiba Talića i Azera Bektaša, pripadnika 7. brigade, sa svrhom da se provjere navodi o tome da su oni učestvovali u pljački.⁴⁸⁰⁷

2031. Treba da se istakne i druga lična inicijativa optuženog Hadžihasanovića sa ciljem da se spriječi uništavanje, a naročito pljačka imovine u Kaknju tokom juna 1993. godine. Dana 20. juna 1993., optuženi Hadžihasanović je lično otišao u Kakanj kako bi pokušao da riješi problem pljačke.⁴⁸⁰⁸ Osim toga, 25. juna 1993. Hadžihasanović je zamjenika komandanta /Štaba/ Vrhovne komande informisao o tome da su neki oficiri, pripadnici 7. brigade, smijenjeni sa svojih funkcija zbog neizvršavanja jednog naređenja u vezi sa sprečavanjem pljačke.⁴⁸⁰⁹

f) Povratne veze između Komande 3. korpusa i potčinjenih jedinica

2032. Putem 13 izvještaja dostavljenih u periodu od 8. do 25. juna 1993., jedinice iz sastava 3. korpusa informisale su optuženog Hadžihasanovića o problemima uništavanja i pljačkanja imovine u njihovim zonama odgovornosti, odnosno tražile pomoć u rješavanju tih problema ili predložile rješenja kako da se tim problemima stane ukraj.⁴⁸¹⁰

2033. Može se navesti osam dokumenata koji potvrđuju mjere koje su jedinice u sastavu 3. korpusa preduzele u junu 1993., izvršavajući naređenja optuženog Hadžihasanovića.⁴⁸¹¹

g) Samostalne inicijative zapovjednika jedinica u sastavu 3. korpusa

2034. Osam dokumenata iz juna 1993. pokazuju da su i niže starješine preduzimale samostalne inicijative.⁴⁸¹² Sve te inicijative preduzeo je Mehmed Alagić, komandant OG "Bosanska krajina". Vijeće posebno napominje naređenje od 8. juna 1993. izdano u vezi s osnivanjem posebnog vojnog suda.⁴⁸¹³

⁴⁸⁰⁷ P 544/DH 161.19. Nesib Talić je u to vrijeme bio pomoćnik komandanta za bezbjednost 7. brigade; P 498.

⁴⁸⁰⁸ P 590; P 808.

⁴⁸⁰⁹ P 544/DH 161.19. Vidi i P 475.

⁴⁸¹⁰ Hronološkim redoslijedom: P 465; DH 1137; P 187; P 895; P 423; DH 1906; P 798; P 898; P 426; P 428; P 429; P 592; DH 1916.

⁴⁸¹¹ Hronološkim redoslijedom: DH 1187; P 158; P 204; P 898; P 426; P 427; P 467; DH 1265.

⁴⁸¹² Hronološkim redoslijedom: DH 1101; P 464; P 287/DH 1132; DH 1155; P 890; P 893; P 894/DH 2071; DH 1278.

⁴⁸¹³ P 287/DH 1132.

3. Pokrenute istrage i krivični postupci

2035. Hadžihasanovićeva odbrana je tokom suđenja ponudila na uvrštenje u spis niz dokumenata u vezi sa istragama i krivičnim postupcima pokrenutim protiv pripadnika 3. korpusa. Dio tih dokumenata tiče se krivičnog gonjenja pripadnika ABiH optuženih za pljačku napuštenih kuća u vlasništvu Hrvata - za djela koja, zavisno o okolnostima, mogu, ali ne moraju predstavljati ratni zločin.

2036. Na osnovu dokumenata uvrštenih u spis Vijeće je steklo uvid u činjenicu da su za djela pljačke, neka od kojih su bila praćena i uništavanjem imovine, protiv pojedinih vojnika ili grupa vojnika, pripadnika ABiH, bila pokrenuta 32 krivična postupka. Dvadeset tih postupaka procesuirali su vojnosedski organi u Travniku.⁴⁸¹⁴ Dvanaest postupaka procesirali su vojnosedski organi u Zenici.⁴⁸¹⁵ U postupcima u kojima su donijete presude - onima za koje Vijeće zna - izrečene su bile uslovne kazne u rasponu od dva do šest mjeseci zatvora.⁴⁸¹⁶ S druge strane, u jednom predmetu u kojem je nekoliko pojedinaca bilo optuženo za pet različitih djela počinjenih tokom perioda od više mjeseci, izrečene su kazne od jedne do tri godine zatvora, i to ne uslovne.⁴⁸¹⁷ Treba da se napomene da nijedan od tih postupaka nije vođen po članu 142 Glave 16 Krivičnog zakona SFRJ.⁴⁸¹⁸

2037. Jedanaest od dvadeset predmeta koje je rješavao Okružni vojni sud u Travniku odnosilo se na djela počinjena u junu 1993. godine. Ostalih devet postupaka ticalo se krivičnih djela počinjenih u julu i augustu 1993. godine. Što se tiče mjesta na kojima su bile počinjene nedopuštene radnje, tri od dvadeset predmeta predanih na rješavanje Okružnom vojnom sudu u Travniku odnosila su se na mjesta koja se navode u Optužnici. Većina od ostalih sedamnaest postupaka odnosila se na krivična djela

⁴⁸¹⁴ Redoslijedom počinjenja krivičnih djela, posrijedi su sljedeći dokumenti: predmet br. 1: DH 1144; predmet br. 2: DH 122.1 i DH 1145; predmet br. 3: DH 121 i DH 1328; predmet br. 4: DH 1562; predmet br. 5: DH 1200; predmet br. 6: DH 1201; predmet br. 7: DH 1202; predmet br. 8: DH 1204; predmet br. 9: DH 1190 i DH 1935; predmet br. 10: DH 1202; predmet br. 11: DH 121.5 i DH 1295; predmet br. 12: DH 1379, DH 2000 i DH 2001; predmet br. 13: DH 1997, DH 1998, DH 1999; predmet br. 14: DH 1586; predmet br. 15: DH 1581; predmet br. 16: DH 121.4; predmet br. 17: DH 121.3 i DH 1342; predmet br. 18: DH 2002 - DH 2006; predmet br. 19: DH 1451; predmet br. 20: DH 1483.

⁴⁸¹⁵ Redoslijedom počinjenja krivičnih djela, posrijedi su sljedeći dokumenti: predmet br. 1: DH 2030; predmet br. 2: DH 982; predmet br. 3: DH 283 i DH 1069; predmet br. 4: DH 303, DH 1366 i DH 1975; predmet br. 5: DH 1578; predmet br. 6: DH 972; predmet br. 7: DH 319; predmet br. 8: DH 316; predmet br. 9: DH 320; predmet br. 10: DH 285, DH 297 i DH 323; predmet br. 11: DH 325; predmet br. 12: DH 1471.

⁴⁸¹⁶ Na djela počinjena u Travniku odnose se predmeti br. 12, 14 i 20, a u Zenici predmeti br. 8, 9, 10, 11.

⁴⁸¹⁷ Predmet br. 5 (Zenica).

⁴⁸¹⁸ Vidi *supra*, par. 958 do 969.

Prijevod

počinjena u okolini Travnika. Ako se ti postupci usporede s vremenima i mjestima obuhvaćenim Optužnicom u ovom predmetu, Vijeće napominje da se nijedan od njih nije odnosio na ovdje inkriminisana vremena ili mjesta.

2038. Od dvanaest postupaka koje je rješavao Okružni vojni sud u Zenici, tri su vođena u vezi s krivičnim djelima počinjenim u periodu na koji se odnosi Optužnica u ovom predmetu, četiri postupka vodila su se u vezi s djelima počinjenima u mjesecima prije, a pet njih u vezi s djelima počinjenim u mjesecima nakon predmetnog perioda Optužnice. Što se tiče mjesta počinjenja kažnjivih radnji, Vijeće napominje da se šest od dvanaest postupaka odnosilo na krivična djela počinjena na teritoriji opštine Kakanj, a šest u drugim opštinama. Nijedan od ovih dvanaest postupaka nije se odnosio ni na jedno mjesto navedeno u Optužnici u ovom predmetu.

2039. Prvo treba da se napomene da pljačka napuštenih hrvatskih kuća nije ostala nekažnjena budući da je Vijeće steklo saznanja o tome da su u vezi sa tim djelima tokom 1993. godine vođena 32 sudska postupka: u Travniku od juna do augusta 1993., a u Zenici od aprila do oktobra 1993. godine. Na osnovu te činjenice može da se zaključi da su vojna policija i vojno pravosuđe funkcionisali. Međutim, uprkos tome, nameće se potreba da se ispita zbog kojih razloga je pokrenut tako malen broj postupaka.

2040. Dakle, Vijeće će razmotriti razloge zbog kojih je u vezi s djelima pljačke pokrenut tako malen broj postupaka. Vijeće će takođe pokušati da odgovori na pitanje zašto nijedna od strana nije spomenula nijedan od tih postupaka koji su se odnosili na vremena i mjesta obuhvaćena i Optužnicom u ovom predmetu. U tu svrhu Vijeće će za početak poći od neprovjerene pretpostavke: da su to bili jedini postupci vođeni pred tamošnjim vojnim sudovima tokom perioda Optužnice u ovom predmetu ili približno u tom periodu. Vijeće će provesti analizu okolnosti u kojima je došlo do pljačke te problema s kojima se optuženi Hadžihasanović suočio u sprečavanju tih pojava i vođenju istraga s njima u vezi.

a) Razmjeri pljačkanja, problemi da se ono zaustavi i da se otkriju počinioci

2041. U svjetlu dokumenata uvrštenih u spis i iskaza svjedoka u sudnici, čini se da je pljačka bila opšta pojava u svim sektorima srednje Bosne u kojima su se vodile borbe.

2042. Početkom mjeseca juna 1993. pljačka se pojavila u regionu Travnika.⁴⁸¹⁹ Zatim, oko 8. juna 1993., pljačka si proširuje na sve zone borbi u dolini Bile, kao i na druga područja spomenuta u Optužnici.⁴⁸²⁰ Zatim, oko 17. juna 1993., iste se pojave počinju događati i u sektoru Kaknja.⁴⁸²¹

2043. Kako bi se bolje razumjeli razmjeri tih pojava, treba da se napomene da je bilo hrvatskih sela koja su bila sasvim napuštena. Svjedok HE, na primjer, naveo je da je region Travnik i dolinu Bile napustilo 17.000 stanovnika, posljedica čega su bile hiljade praznih kuća.⁴⁸²²

2044. Drugi, u kontekstu pljačke vrlo važan element bio je velik broj muslimanskih izbjeglica koje su pobjegle pred borbama koje su se vodile u drugim dijelovima Bosne i Hercegovine i utočište potražile u srednjoj Bosni.⁴⁸²³ Svjedok Fikret Čuskić izjavio je da je samo u regionu Travnik bilo 20.000 izbjeglica.⁴⁸²⁴ U Zenici je, u tom periodu, u gradu bilo smješteno čak gotovo 50.000 ljudi.⁴⁸²⁵

2045. Treći element, više puta naveden od strane svjedoka i vidljiv u dokumentarnim dokazima, bila je oskudica koja je u to vrijeme vladala u cijeloj regiji, vrlo osjetno još više otežana dolaskom mase izbjeglica.⁴⁸²⁶

2046. Najzad, posljednji element koji zaslužuje da bude spomenut je deblokada cesta nakon borbi 8. juna 1993., čime su ponovno uspostavljene veze između Travnik i Zenice i čime je okončana potpuna odsječenost doline Bile. Otvaranjem cesta otvoren je i put u dolinu Bile tisućama izbjeglica i drugih ljudi - vojnika i civila - koji su tako dobili pristup u kuće koje su njihovi vlasnici Hrvati napustili, te mogućnost da otuđuju imovinu za svoje najpreče potrebe, ali i sve ostalo što je imalo neku vrijednost.⁴⁸²⁷

2047. Dakle, kako bi se utvrdilo da li je i kako optuženi Hadžihasanović reagovao na sveprisutne pojave pljačke, od suštinskog je značaja podsjetiti na sve posljedice koje

⁴⁸¹⁹ P 464; P 465; P 287/DH 1132/DH 1135/DH 1137.

⁴⁸²⁰ Vidi na primjer: P 422; P 423; P 188; P 585; P 189/DH 161.12; P 158/DH 161.13 i P 204.

⁴⁸²¹ Vidi na primjer: DH 161.14; P 160; P 590; P 808; P 428 i P 429.

⁴⁸²² HE, T(f) 16977. Vidi i Fikret Čuskić, T(f) 12098.

⁴⁸²³ Vidi *supra*, par. 400 i 401.

⁴⁸²⁴ Fikret Čuskić, T(f) 12083.

⁴⁸²⁵ DH 1593; Semir Šarić, T(f) 17315; Martin Garrod, T(f) 8285; Ramiz Džaferović, T(f) 14210. Vidi *supra*, par. 400.

⁴⁸²⁶ Vidi na primjer: Osman Menković, T(f) 14880 i DH 1009.

⁴⁸²⁷ Asim Delalić, T(f) 16372 i Remzija Šiljak, T(f) 10557.

je taj problem mogao da izazove, na kontekst u kojem se on pojavio, te na sredstva kojima je 3. korpus raspolagao kako bi se taj problem riješio.

2048. Kako je već rečeno, pljačka je bila opšta pojava na vrlo velikoj teritoriji koju je lokalno stanovništvo napustilo, dakle na kojoj nije bilo nikoga ko bi pljačku mogao da spriječi ili da vidi ko u njoj učestvuje.

b) Mjere koje je primijenio 3. korpus i njihova ograničenja

2049. U okviru 3. korpusa najznačajnijom se smatrala potreba da se pljačka obustavi. U tom cilju, u saradnji sa civilnim vlastima, 3. korpus je u nekim područjima uspostavio policijski sat kako bi se onemogućilo kretanje stanovništva.⁴⁸²⁸ Hitno su organizovane i patrole vojne i civilne policije,⁴⁸²⁹ te kontrolni punktovi, a sa ciljem da se spriječi pljačka kako od strane civila tako i od strane pripadnika 3. korpusa, odnosno da se pljačka suzbije.⁴⁸³⁰ Najzad, potkraj juna 1993. je u okviru OG "Bosanska krajina" oformljena jedna nova jedinica policije kako bi se pomoglo jedinicama vojne policije u brigadama, odnosno pokušalo riješiti problem malobrojnosti ljudstva tih jedinica i njihove ograničene teritorijalne nadležnosti.⁴⁸³¹

2050. Međutim, zbog veličine teritorije i proširenosti pljačke, kontrolni punktovi - naročito ako se ima na umu nedovoljan broj vojnih policajaca u okviru brigada - mogli su se postaviti samo na malom broju mjesta i samo na ograničeno vrijeme. Zadatak vojne policije nije bio samo da kontroliše pripadnike ABiH, tako da su jedinice vojne policije zajedno sa svojim brigadama odlazile prema linijama fronta koje su se tada pomicale.

2051. Neki svjedoci su naveli i činjenicu da je, nakon borbi i nakon odlaska jedinica vojne policije na druge linije fronta, kontrola pojedinaca sa ciljem sprečavanja pljačke bila dužnost prvenstveno civilne policije, a ona ponekad nije bila u mogućnosti da hapsi naoružane pljačkaše iz redova ABiH. Stoga je, gdje god je to bilo moguće, u patrolama civilne policije učestvovala i vojna policija.⁴⁸³²

⁴⁸²⁸ Vidi na primjer: P 158; Fikret Čuskić, T(f) 12094.

⁴⁸²⁹ Vidi na primjer: DH 1186; P 204; Osman Menković, T(f) 14686.

⁴⁸³⁰ Vidi na primjer: P 422; P 204; Asim Delalić, T(f) 16373; HF, T(f) 16979, 17022 do 17023; Osman Menković, T(f) 14674, 14685 do 14686.

⁴⁸³¹ DH 1920; HE, T(f) 16978; Osman Menković, T(f) 14674, 14695.

⁴⁸³² Osman Menković, T(f) 14725. Treba da se napomene da su i pripadnici civilne policije učestvovali u borbama, što znači da je moglo da se dogodi da napuste teren za koji su zaduženi i tako ostave slobodan prostor za pljačkaše.

Prijevod

2052. Još jedan element kojem treba da se posveti posebna pažnja jeste činjenica da se, prema izjavama nekih svjedoka, pljačka vršila najčešće noću tako da su pljačkaši bez problema mogli da se neopaženo provuku pored kontrolnih punktova.⁴⁸³³

2053. Zatim, čini se da su mjere za sprečavanje pljačke ponekad bile unaprijed osuđene na neuspjeh činjenicom da su se u takve radnje upuštali i sami pripadnici vojne policije nekih brigada, na primjer vojni policajci iz 7. i 314. brigade.⁴⁸³⁴

2054. I na kraju valja napomenuti i to da, budući da su sela bila napuštena, njihovi odsutni stanovnici nisu mogli da vide ko te pljačke vrši i podnositi prijave nadležnim vlastima.

2055. Vijeće konstatuje da naponi su nadležnih, kako vojnih tako i civilnih vlasti, bili izraz prvenstvenog nastojanja da se pljačka spriječi kako se takve pojave ne bi ponavljale. No, kako je ovdje utvrđeno, sredstva kojima se raspolagalo bila su ograničena.

c) Disciplinske sankcije

2056. Neki svjedoci su izjavili da je pljačka djelo zbog kojeg počinitelj podliježe krivičnom gonjenju.⁴⁸³⁵ Inače, sudeći po glavna dva naređenja koja je optuženi Hadžihasanović izdao u vezi sa suzbijanjem pljačke, čini se da su takva djela zaista podlijegala krivičnim sankcijama i da se disciplinske mjere nisu smatrale dovoljnim za kažnjavanje takvih radnji.⁴⁸³⁶

2057. Međutim, svjedok Asim Delalić tvrdi da su za kažnjavanje počinitelja pljačke u 306. brigadi pokretani disciplinski, a ne krivični postupci. Njegovo objašnjenje za to jeste da su disciplinske sankcije preduzimate zato što je u to vrijeme bilo teško doći do Travnika i da Okružni vojni sud u Travniku nije bio isuviše efikasan. Najzad, isti svjedok sugerije da je 306. brigada za kažnjavanje počinitelja pljački sistematski primjenjivala disciplinske sankcije, a disciplinske mjere koje je izricao komandant 306. brigade kretale su se u rasponu od 30 do 60 dana vojničkog pritvora.⁴⁸³⁷

⁴⁸³³ Asim Delalić, T(f) 16398; Samin Konjalić, T(f) 12808; Osman Menković, T(f) 14685.

⁴⁸³⁴ Vidi *supra*, par. 1943 i 1978.

⁴⁸³⁵ Fikret Čuskić, T(f) 12099; HE, str. T(f) 17075; Osman Menković, T(f) 14705.

⁴⁸³⁶ P 186/DH 161.10 (10. jun 1993.); P 189/DH 161.12 (16. jun 1993.).

⁴⁸³⁷ Asim Delalić, T(f) 16374, 16375 i 16399 i 16400 (kazna se izdržavala u samostanu u Gučkoj Gori).

2058. Kazne izricane u okviru disciplinskih postupaka nisu se razlikovale od kazni koje su dosuđivali okružni vojni sudovi, a oni su počiniocima pljačke osuđivali na uslovne kazne u rasponu od 2 do 6 mjeseci zatvora. Dakle, te se sankcije mogu smatrati "razumnima" u smislu člana 7(3) Statuta.

4. Opšti zaključci

2059. Optuženi Hadžihasanović je tokom predmetnog perioda, odnosno u junu 1993., bio suočen s ozbiljnim problemom uništavanja i pljačkanja imovine, razmjera kojeg je bio u punoj mjeri svjestan. Nastojeći ga riješiti, on je preduzeo cijeli niz mjera opšteg karaktera sa ciljem da se takve radnje zabrane i spriječe, kao i da se kazne njihovi počinioci. Preduzimao je i konkretne mjere reagujući na konkretne situacije.

2060. Njegovi potčinjeni redovno su ga izvještavali o nedozvoljenim radnjama u vezi s uništavanjem i pljačkanjem imovine: nemali broj dokumenata potvrđuje da su potčinjene jedinice izvršavale Hadžihasanovićeva naređenja.

2061. Cijeli niz dokumenata upućuje na to da optuženi Hadžihasanović nije bio ravnodušan prema problemima s kojima je bio suočen u junu 1993. i da je itekako pokazao volju da na efikasan način, u granicama sredstava kojima je raspolagao, taj problem riješi. U vezi s tim Vijeće je mišljenja da je optuženi Hadžihasanović postavio organizacioni okvir koji je davao mogućnosti da se takve radnje obustave, da se spriječi ponavljanje sličnih djela, te da se kažnjavaju počinioci.

2062. Polazeći od spomenute pretpostavke - tj. da su 32 sudska predmeta otvorena nakon provedenih istraga sve što je preduzeto sa ciljem sankcionisanja počinjenih djela uništavanja i pljačkanja imovine - Vijeće konstatuje da postoje faktori kojima može da se objasni malobrojnost tih postupaka. Među njima Vijeće ističe veliku proširenost predmetnog fenomena, ograničenost raspoloživih sredstava da se on suzbije, te objektivne okolnosti u kojima su se ta radnje događale.

2063. Pored toga, Vijeće podsjeća, kako je već objašnjeno na drugom mjestu u Presudi, da tužilac nije izvršio svoju obavezu da u vezi sa predmetnim tačkama Optužnice dokaže da nisu bile preduzete potrebne mjere.⁴⁸³⁸

⁴⁸³⁸ Vidi *supra*, par. 995 do 1000.

VIII. KAZNA

A. Argumenti strana

2064. Tužilaštvo drži da bi pravda bila zadovoljena kada bi optuženom Hadžihasanoviću bila izrečena kazna zatvora od 20 godina, a optuženom Kuburi kazna zatvora od 10 godina.⁴⁸³⁹ Tužilaštvo svoje zahtjeve zasniva na nužnosti da se izrekunu kazne koje najbolje odražavaju težinu ponašanja optuženih s obzirom na konkretne okolnosti ovog predmeta, i forme i stepena učestvovanja optuženih u krivičnom djelu koje im se stavlja na teret.⁴⁸⁴⁰ Tužilaštvo je ustvrdilo sljedeće: a) da su, ne ispunivši obavezu da spriječe ili kazne dotična krivična djela, optuženi Hadžihasanović i optuženi Kubura omogućili da se počini više od 30 ubojstava koja nisu riješena, omogućili počiniteljima rečenih krivičnih djela, kao i krivičnih djela počinjenih u zatočeničkim centrima, da izbjegnu odgovornost, te omogućili izvjesnom broju osoba da nekažnjeno pljačkaju i pale kuće koje su pripadale Bošnjacima i Hrvatima,⁴⁸⁴¹ b) da je, kada se radi o otežavajućim okolnostima, Vijeće dužno uvažiti prošlost, obrazovanje i inteligenciju optuženih,⁴⁸⁴² c) da činjenica da su optuženi Hadžihasanović i optuženi Kubura profesionalni oficiri predstavlja otežavajuću okolnost,⁴⁸⁴³ naročito za optuženog Hadžihasanovića,⁴⁸⁴⁴ d) da Vijeće, s obzirom na težinu krivičnih dijela za koja se optuženi terete, ne smije previše važnosti pridati “ranijem dobrom vladanju”,⁴⁸⁴⁵ te da e) ne postoje olakšavajuće okolnosti.⁴⁸⁴⁶

2065. Odbrana optuženog Hadžihasanovića je zatražila oslobađanje po svim tačkama Optuženice. U svom pretpretresnom podnesku, ne pozivajući se izričito na olakšavajuće okolnosti, odbrana optuženog Hadžihasanovića posvetila je nekoliko paragrafa opisu vanrednih okolnosti u ovom predmetu,⁴⁸⁴⁷ ističući isključivo odbrambeni karakter akcija kojima je komandovao optuženi Hadžihasanović,⁴⁸⁴⁸ “u vojnom smislu nečuvenu situaciju” koju je optuženi Hadžihasanović zatekao kada je

⁴⁸³⁹ Završna riječ Tužilaštva, T(f) 19112.

⁴⁸⁴⁰ Završna riječ Tužilaštva, T(f) 19110.

⁴⁸⁴¹ Završna riječ Tužilaštva, T(f) 19110 do 19111.

⁴⁸⁴² Završni podnesak Tužilaštva, par. 360.

⁴⁸⁴³ Završni podnesak Tužilaštva, par. 360.

⁴⁸⁴⁴ Završna riječ Tužilaštva, T(f) 19111.

⁴⁸⁴⁵ Završni podnesak Tužilaštva, par. 362.

⁴⁸⁴⁶ Završni podnesak Tužilaštva, par. 361; Završna riječ Tužilaštva, T(f) 19111.

⁴⁸⁴⁷ Pretpretresni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 17-24.

⁴⁸⁴⁸ Pretpretresni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 17.

Prijevod

preuzeo mjesto komandanta 3. korpusa u srednjoj Bosni,⁴⁸⁴⁹ činjenicu da se optuženi Hadžihasanović, kada je preuzeo dužnost, morao nositi s “masovnim dolaskom izbjeglica u zonu njegove odgovornosti, nedostatnom opskrbom potrebnom za preživljavanje stanovništva i sa borbama na dvije fronte”,⁴⁸⁵⁰ gdje se povrh svega, morao brinuti i za “problem stranih boraca, odnosno mudžahedina, koji su došli voditi sveti rat”.⁴⁸⁵¹ U svom završnom podnesku, odbrana optuženog Hadžihasanovića je, još jednom, insistirala na “vanrednim okolnostima u kojima je Hadžihasanović morao obavljati dužnosti komandanta”.⁴⁸⁵² Takođe je istaknuto da je za svoju službu optuženi Hadžihasanović dobio radnu ocjenu “ističe se”,⁴⁸⁵³ te da u trenutku preuzimanja dužnosti komandanta 3. korpusa nije završio kurs koji je bio uslov da ga se proizvede u čin generala, niti je sudjelovao u vježbi iz strateškog komandovanja što je uslov za unapređenje u čin generala, te da, osim toga, nije imao nikakvog iskustva u komandovanju na nivou višem od brigade.⁴⁸⁵⁴ Na kraju, odbrana optuženog Hadžihasanovića je izvela izvjestan broj svjedoka koji redom potvrđuju sposobnost optuženog Hadžihasanovića da u najtežim okolnostima komanduje 3. korpusom.⁴⁸⁵⁵

2066. .Odbrana optuženog Kubure takođe je zatražila oslobađanje od svih optužbi. Ona je istaknula da se optuženi Kubura, u svim okolnostima, trudio da postupa kao odgovoran vojni starješina koji se zalaže za poštivanje zakona ratovanja.⁴⁸⁵⁶ Ona je naglasila činjenicu da je svojim vojnicima optuženi Kubura pružao primjer ispravnog čovjeka koji poštuje zakone.⁴⁸⁵⁷ Odbrana optuženog Kubure je u svojoj završnoj riječi predložila da se u olakšavajuće okolnosti uvrsti: a) činjenica da dotični nije sudjelovao u masovnom napadu u toku kojeg je 200 civila u kratkom vremenu izgubilo život,⁴⁸⁵⁸ i b) nepostojanje diskriminatorne osnove u zločinama koja se optuženom Kuburi stavljaju na teret.⁴⁸⁵⁹

⁴⁸⁴⁹ Pretpretresni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 21.

⁴⁸⁵⁰ Pretpretresni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 22.

⁴⁸⁵¹ Pretpretresni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 22.

⁴⁸⁵² Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 75-87.

⁴⁸⁵³ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 26.

⁴⁸⁵⁴ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 30.

⁴⁸⁵⁵ Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane, par. 31-32 i 73-74.

⁴⁸⁵⁶ Pretpretresni podnesak Kuburine odbrane, par. 13.

⁴⁸⁵⁷ Pretpretresni podnesak Kuburine odbrane, par. 16.

⁴⁸⁵⁸ Završna riječ Kuburine odbrane, T(f) 19265. Ovdje se govori o napadima koji su navedeni i za koje se tereti u paragrafu 27 Optužnice. Radi se o napadima jedinica 3. korpusa ABiH na HVO u aprilu 1993. i početkom ljeta 1993., između ostalog, u regionima opština Bugojno, Busovača, Kakanj, Maglaj, Novi Travnik, Travnik, Vareš, Vitez, Zavidovići, Zenica i Žepče. Tokom tih napada, civili - uglavnom bosanski Hrvati, ali i bosanski Srbi, između ostalog, žene, djeca, starije i hendikepirane osobe: bili su,

B. Pravni okvir izricanja kazne

1. Pravne odredbe i principi koji se primjenjuju prilikom odmjerenja kazne

2067. Mjerodavne odredbe su član 24 Statuta i pravila 87(C) i 101 Pravilnika. U svom relevantnom dijelu oni propisuju sljedeće:

Član 24 Statuta:

1. Krivične sankcije koje izriče pretresno vijeće ograničene su na kaznu zatvora. Prilikom određivanja kazne zatvora pretresno vijeće imaće u vidu opštu praksu izricanja zatvorskih kazni na sudovima bivše Jugoslavije.
2. Prilikom izricanja kazni, pretresna vijeća uzimaju u obzir faktore poput težine krivičnog djela i ličnih prilika osuđenika.

[...]

Pravilo 87 Pravilnika:

(C) Ako pretresno vijeće proglašiti optuženog krivim po jednoj ili više optužbi sadržanih u optužnici, izreći će kaznu za svaku od optužbi po kojoj je optuženi proglašen krivim i navesti da li će se kazne izdržavati konsekutivno ili uporedno, osim ukoliko ne odluči primijeniti svoju ovlast da izrekne jedinstvenu kaznu koja odražava ukupno kažnjivo ponašanje optuženog.

Pravilo 101 Pravilnika:

- (A) Osoba proglašena krivom može biti osuđena na kaznu zatvora, uključujući i doživotnu kaznu zatvora.
- (B) Prilikom odmjerenja kazne pretresno vijeće uzima u obzir faktore spomenute u članu 24(2) Statuta, te faktore kao što su:
  - (i) sve otežavajuće okolnosti;
  - (ii) sve olakšavajuće okolnosti, uključujući i značajnu saradnju osuđenog s tužiocem prije ili poslije izricanja presude;
  - (iii) opšta praksa izricanja zatvorskih kazni na sudovima bivše Jugoslavije;

[...]

C) Osuđenom će se u izdržavanje kazne uračunati eventualno vrijeme koje je proveo u pritvoru čekajući na predaju Međunarodnom sudu ili čekajući na suđenje ili žalbeni postupak.

---

kako se naovodi, žrtve hotimičnog lišavanja života ili nanošenja teških tjelesnih povreda. Navedeno je da je na taj način ubijeno dvije stotine civila, bosanskih Hrvata i bosanskih Srba.

⁴⁸⁵⁹ Završni podnesak Kuburine odbrane, T(f) 19265 do 19266.

2068. .Premda Statut i Pravilnik daju pretresnim vijećima opšte smjernice za odmjerenje kazne, propisujući im da u obzir uzmu olakšavajuće i otežavajuće okolnosti, materijalne i lične, težinu djela i opštu praksu izricanja kazni u bivšoj Jugoslaviji, oni ne daju iscrpnu listu činjeničnih i pravnih elemenata koje pretresna vijeća mogu uzeti u obzir prilikom određivanja kazne. Dakle, pretresna vijeća imaju u tome široka diskreciona ovlaštenja.⁴⁸⁶⁰

2069. .Prilikom razmatranja ličnih prilika optuženog u svrhu individualiziranja kazne pretresno vijeće mora voditi računa i o otežavajućim i o olakšavajućim okolnostima. Ono smije uzeti u obzir samo otežavajuće okolnosti koje su direktno povezane s počinjenjem jednog ili više krivičnih djela o kojima se radi i njihovim počiniteljem,⁴⁸⁶¹ čije postojanje je tužilac morao dokazati van svake razumne sumnje,⁴⁸⁶² a koje su trebale biti navedene u optužnici.⁴⁸⁶³ Čak i kad su svi ti uslovi ispunjeni, pretresno vijeće u potpunosti zadržava diskreciono pravo da tim činjenicama pripiše samo ograničenu težinu.⁴⁸⁶⁴ Kad se radi o olakšavajućim okolnostima, pretresno vijeće razmatrat će samo one čije je postojanje optuženi dokazao na osnovu ocjene vjerovatnoće,⁴⁸⁶⁵ bez obzira da li su direktno povezane sa dotičnim krivičnim djelima,⁴⁸⁶⁶ pri čemu se podrazumijeva da optuženi, čak i kada podnese dokaz o nekoj olakšavajućoj okolnosti, time nužno ne stiče pravo da mu se ublaži kazna.⁴⁸⁶⁷

2070. .Da bi odredila najpravedniju moguću kaznu, pretresna vijeća vode računa o funkciji kazne.

2071. Posebno važna je funkcija kazne kao retribucije. Kao što je konstatovalo pretresno vijeće u predmetu *Aleksovski*, nju “[n]e treba shvatati kao ispunjenje želje za osvetom nego kao želju da se na odgovarajući način izrazi gnušanje međunarodne

⁴⁸⁶⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 716-717, 780.

⁴⁸⁶¹ Prvostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 850.

⁴⁸⁶² Prvostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 466.

⁴⁸⁶³ Prvostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 850.

⁴⁸⁶⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 777; Prvostepena presuda u predmetu *Blagojević*, par. 840.

⁴⁸⁶⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 697; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 590; Prvostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 847.

⁴⁸⁶⁶ Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Babić*, par. 43; Prvostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 920.

⁴⁸⁶⁷ Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Babić*, par. 44.

zajednice nad tim zločinima. Taj faktor u velikoj mjeri prihvaćaju pretresna vijeća ovog Međunarodnog suda”.⁴⁸⁶⁸ Vijeće se slaže s tim mišljenjem.

2072. Sudska praksa je dosljedna u stavu da odvratanje treba da bude glavni faktor kod odmjeravanja kazne.⁴⁸⁶⁹ Međutim, pretresna vijeća su se uvijek trudila da jasno kažu da prilikom konačnog odmjeravanja kazne odvratanju ne treba pripisivati pretjerano veliku težinu.⁴⁸⁷⁰ Ta se umjerenost odnosi i na odvratanje u opštem smislu,⁴⁸⁷¹ čija je svrha da se osobe koje se nalaze u sličnoj situaciji odvrate od počinjenja sličnih krivičnih djela, kao i na specijalno odvratanje čija je svrha da se optuženi odvrate od toga da ikada i pomisli da ponovo učestvuje u sličnim zločinima.⁴⁸⁷² Kad se radi o specijalnom odvratanju, Vijeće se pridružuje mišljenju koje je usvojilo Pretresno vijeće u predmetu *Kunarac*⁴⁸⁷³ da tom obliku odvratanja treba pripisati samo veoma ograničenu težinu.

2073. U trenutku odmjeravanja kazne, Vijeće isto tako ima na umu da je svrha kazne zaštita društva tako da se osobe koje su ocijenjene kao opasne spriječe u nanošenju daljnje štete i da kazna mora na najbolji mogući način izraziti oštru osudu javnog mnijenja, te da osuđenom licu mora ostaviti mogućnosti kasnije reintegracije. Međutim, u skladu sa sudskom praksom, Vijeće tim trima funkcijama pridaje relativnu važnost prilikom odmjeravanja kazne.⁴⁸⁷⁴

2074. Vijeće takođe mora voditi računa o uobičajenoj sudskoj praksi izricanja kazni u bivšoj Jugoslaviji. Pozivanje na tu praksu je isključivo indikativne naravi i nema

⁴⁸⁶⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 185. Vidi takođe Presudu u predmetu *Erdemović*, par. 64; Prvostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 1234; Prvostepena presuda u predmetu *Furundžija*, par. 288.

⁴⁸⁶⁹ Prvostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 1234.

⁴⁸⁷⁰ Drugostepena presuda o kazni u predmetu *Tadić*, par. 48; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 800-801.

⁴⁸⁷¹ Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 185.

⁴⁸⁷² Prvostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 1234.

⁴⁸⁷³ Prvostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 840: “Tome je glavni razlog to što je vjerovatnoća da će se ovdje osuđenim osobama ponovo pružiti prilika da počine ratne zločine, zločine protiv čovječnosti, genocid ili teška kršenja tako mala da se njeno uzimanje u obzir na ovaj način čini nerazumnim i nepravičnim”.

⁴⁸⁷⁴ Za zaštitnu funkciju kazne vidi Prvostepenu presudu u predmetu *Kunarac*, par. 843; za retributivnu funkciju kazne, vidi Presudu u predmetu *Erdemović*, par. 65; za rehabilitirajuću funkciju kazne, vidi Drugostepenu presudu u predmetu *Čelebići*, par. 806 i Prvostepenu presudu u predmetu *Kunarac*, par. 844.

Prijevod

nimalo obavezujući karakter.⁴⁸⁷⁵ Odredbe koje su relevantne za odmjeravanje kazne sadržane su u poglavlju XVI i članovima 33, 38, 41 i 48 Krivičnog zakona SFRJ.⁴⁸⁷⁶

2. Jedinstveni osnov odgovornosti za optužene: njihov komandni položaj u trenutku događaja

2075. Vijeće želi istaknuti da je ova presuda prva u historiji ovog Suda u kojoj se optuženima izriče osuda samo na osnovu člana 7(3) Statuta.⁴⁸⁷⁷ S tim u vezi, Vijeće podsjeća da komandnu odgovornost treba da se gleda kao lična odgovornost za propust. Optuženi koji je osuđen nije osuđen za krivična djela koja su počinili njegovi potčinjeni nego za neispunjavanje obaveze da spriječi počinjenje tih krivičnih djela ili da kazni njihove počinitelje.⁴⁸⁷⁸

2076. Kad se optuženi tereti na osnovu člana 7(1) Statuta, bilo isključivo bilo kumulativno u kombinaciji sa članom 7(3) Statuta, težina krivičnog djela ocjenjuje se u odnosu na dva elementa. To su, s jedne strane, inherentna težina počinjenih krivičnih djela, a s druge, forma i stepen učestvovanja optuženih u tim krivičnim djelima.⁴⁸⁷⁹ No, institut komandne odgovornosti je jedinstven u pravu utoliko što omogućuje da se nadređeni proglasi krivim za krivično djelo čak i ako ni na koji način nije sudjelovao u počinjenju tog krivičnog djela (odsustvo *actus reus*), te ako nikada nije imao namjeru da počinii krivično djelo (odsustvo *mens rea*). Vijeće stoga smatra da je zbog karaktera *sui generis* odgovornosti nadređenog prema članu 7(3) Statuta opravdano da se, kada nijedan elemenat ni na koji način ne dopušta da se odgovornost nadređenog usporedi ili poistovjeti s ličnom odgovornošću na osnovu člana 7(1) Statuta, raspon kazni koji važi za optužene koji su osuđeni samo na osnovu člana 7(1) Statuta ili na kumulativnoj osnovi članova 7(1) i 7(3) Statuta, ne primjenjuje na one koji su osuđeni samo na osnovu člana 7(3) Statuta.

⁴⁸⁷⁵ S tim u vezi vidi Prvostepenu presudu u predmetu *Kupreškić*, par. 840; Prvostepenu presudu u predmetu *Blaškić*, par. 759; Drugostepenu presudu u predmetu *Čelebići*, par. 813, 820; Presudu po žalbi na kaznu u predmetu *Jokić*, par. 37; Prvostepenu presudu u predmetu *Strugar*, par. 473.

⁴⁸⁷⁶ Stupio na snagu 1. jula 1977.

⁴⁸⁷⁷ Analizirajući u globalu "ekonomiju" ovog predmeta, Vijeće je, uzimajući u obzir činjenične i pravne elemente od kojih se ovaj predmet sastoji, utvrđujući materijalne i lične okolnosti koje mogu utjecati na izricanje kazne, posebnu pažnju posvetilo tome da među otežavajuće ili olakšavajuće okolnosti ne uvrsti neko od obilježja krivičnih djela definiranih u članu 7(3) Statuta.

⁴⁸⁷⁸ Vidi *supra*, par. 74 i 75.

⁴⁸⁷⁹ Prvostepena presuda u predmetu *Kupreškić*, par. 852.

C. Određivanje kazni

1. Enver Hadžihasanović

2077. Vijeće jednoglasnom odlukom svojih članova određuje kaznu.

a) Olakšavajuće okolnosti koje je Vijeće prihvatilo

i) Subjektivne olakšavajuće okolnosti

2078. Kako bi se kazna najbolje prilagodila ličnoj situaciji optuženog Hadžihasanovića, te budući da se odbrana optuženog Hadžihasanovića nije tim pitanjem izričito bavila, Vijeće je prihvatilo izvjestan broj olakšavajućih okolnosti koje su povezane s osobom optuženog Hadžihasanovića. Smatrajući da se svrha kažnjavanja može ostvariti izricanjem ublažene kazne, Vijeće je u skladu sa prethodnom relevantnom sudskom praksom⁴⁸⁸⁰ optuženom Hadžihasanoviću kao olakšavajuću okolnost uzelo činjenicu da se dobrovoljno predao Međunarodnom sudu,⁴⁸⁸¹ kao i to da se uvijek pridržavao uslova privremenog puštanja na slobodu, te njegovo dobro vladanje u Pritvorskoj jedinici Ujedinjenih nacija⁴⁸⁸² i na suđenju.

2079. Vijeće je kao olakšavajuću okolnost uzelo u obzir i porodičnu situaciju optuženog Hadžihasanovića, naročito činjenicu da je oženjen i otac dvoje djece.⁴⁸⁸³

2080. Vijeće je takođe zaključilo da je optuženi Hadžihasanović osoba čiji se karakter može popraviti i da po tom osnovu zaslužuje ublaženu kaznu. Vijeće taj

⁴⁸⁸⁰ Za dobrovoljnu predaju Međunarodnom sudu kao olakšavajuću okolnost vidi Prvostepenu presudu u predmetu *Blaškić*, par. 776; Prvostepenu presudu u predmetu *Kunarac*, par. 868. Za dobro vladanje u Pritvorskoj jedinici i na suđenju kao olakšavajuću okolnost, vidi Presudu o kazni u predmetu *Simić*, par. 1114; Presudu o kazni u predmetu *Banović*, par. 63; Presudu o kazni u predmetu *Plavšić*, par. 109. Za pridržavanje uslova privremenog puštanja na slobodu kao olakšavajuću okolnost, vidi Presudu o kazni u predmetu *Plavšić*, par. 109.

⁴⁸⁸¹ Optuženi Hadžihasanović se dobrovoljno predao Međunarodnom sudu 4. augusta 2001.

⁴⁸⁸² S tim u vezi vidi izvještaj koji je upravnik Pritvorske jedinice Ujedinjenih nacija 11. jula 2005. uputio sekretaru Međunarodnog suda: "U toku boravka u pritvoru njegovo je vladanje bilo primjerno u svakom trenutku. Iskazivao je poštivanje prema osoblju i prema upravi. U svakom trenutku se pridržavao Pravilnika o pritvoru. Održavao je veoma dobre odnose s drugim zatvorenicima bez obzira na njihovu nacionalnu pripadnost, i uvijek se prema drugima ponašao ljubazno i pozitivno. Svojim ugodnim stavom je često doprinomio smirivanju laganih napetosti." (Vijeće je raspolagalo samo nezvaničnim francuskim prijevodom.) Engleski prijevod glasi: "Whilst in detention his behaviour has at all times been exemplary. He has shown respect for the staff and management alike. He has at all times observed the rules of detention. He interacts very well with other inmates irrespective of their ethnic origin and is at all times pleasant and positive in his interaction with others. His pleasant attitude has on occasions helped to diffuse minor tensions".

⁴⁸⁸³ Za porodične obaveze kao olakšavajuću okolnost, vidi Prvostepenu presudu u predmetu *Blaškić*, par. 779; Prvostepenu presudu u predmetu *Vasiljević*, par. 300.

Prijevod

zaključak nije donijelo samo zato što nikad nije bio kažnjavan,⁴⁸⁸⁴ već je uzelo u obzir i njegov raniji ugled.⁴⁸⁸⁵ Vijeće je uvažilo mnoge izjave svjedoka o profesionalnosti, ozbiljnosti, efikasnosti, kompetentnosti, inteligenciji i naobrazbi optuženog Hadžihasanovića.⁴⁸⁸⁶ Vijeće je prihvatilo činjenicu da optuženi Hadžihasanović nije bio vođen nikakvim osjećajem vjerske ili nacionalne pripadnosti⁴⁸⁸⁷ i da je apelima za poštivanje pravnih normi⁴⁸⁸⁸ i organiziranjem obuke iz principa međunarodnog humanitarnog prava za vojnike i oficire 3. korpusa doprinio primjeni odredbi međunarodnog humanitarnog prava na imovinu i hrvatsko stanovništvo.⁴⁸⁸⁹ Osim toga, vrijednost tih faktora ocjenjena je u svjetlu činjenice da optuženi Hadžihasanović u trenutku preuzimanja dužnosti komandanta 3. korpusa nije prošao ni teoretsku ni praktičnu obuku potrebnu za imenovanje na takvu funkciju.⁴⁸⁹⁰

ii) Objektivne olakšavajuće okolnosti

2081. Sudska praksa ovog Međunarodnog suda već je u više navrata, zauzela stav da se prilikom odmjeravanja kazne može uzeti u obzir globalni kontekst u kojem su se odigrali događaji koji povlače krivičnu odgovornost.⁴⁸⁹¹ U ovom predmetu, Pretresno vijeće je mišljenja da se optuženi Hadžihasanović, došavši na mjesto komandanta 3. korpusa ABiH, suočio s teškom opštom situacijom. Na primjer, optuženi Hadžihasanović je na čelo 3. korpusa ABiH došao 18. novembra 1992.⁴⁸⁹² samo devet dana nakon njegovog osnivanja 9. novembra 1993.⁴⁸⁹³ Osim toga, njegovo stupanje na dužnost komandanta 3. korpusa desilo se u trenutku kada je ABiH bila prisiljena da se angažira u sukobu sa HVO-om⁴⁸⁹⁴ koji nije bio očekivan. Konačno, uslovi u kojima je optuženi Hadžihasanović obavljao dužnosti komandovanja bili su dodatno otežani masivnim prilivom izbjeglica u srednju Bosnu⁴⁸⁹⁵ i problemom stranih boraca. Iako

⁴⁸⁸⁴ O ranijem nekažnjavanju kao olakšavajućoj okolnosti, vidi Prvostepenu presudu u predmetu *Blaškić*, par. 780.

⁴⁸⁸⁵ Za ranije dobro vladanje kao olakšavajuću okolnost, vidi Prvostepenu presudu u predmetu *Blaškić*, par. 780; Presudu o kazni u predmetu *Obrenović*, par. 134; Drugostepenu presudu u predmetu *Krstić*, par. 273. *A contrario*, vidi Prvostepenu presudu u predmetu *Čelebići*, par. 1256.

⁴⁸⁸⁶ Vidi na primjer: Džemal Merdan, T(f) 12959; svjedok HE, T(f) 17098; Sir Martin Garrod, T(f) 5670; Guy Chambers, T(f) 6033; Alistair Duncan, T(f) 7279 do 7280; Bryan Watters, T(f) 7508.

⁴⁸⁸⁷ Vidi na primjer: svjedok HE, T(f) 17098.

⁴⁸⁸⁸ Vidi na primjer: P 293; P 288; P 323; P 316; P 284; P 161; P 197; Edib Zlotrg, T(f) 14982; svjedok HF, T(f) 17200 do 17201. Vidi *supra*, par. 1161-1167 i 2024.

⁴⁸⁸⁹ Vidi na primjer: P 255; P 324; P 335. Vidi *supra*, par. 856-859.

⁴⁸⁹⁰ Vidi na primjer: DH 2088, par. 320-321.

⁴⁸⁹¹ S tim u vezi vidi Prvostepenu presudu u predmetu *Čelebići*, par. 1248.

⁴⁸⁹² P 245.

⁴⁸⁹³ P 123.

⁴⁸⁹⁴ Mark Bower, T(f) 5207 do 5208.

⁴⁸⁹⁵ Svjedok ZJ, T(f) 4184; Rudy Gerritsen, T(f) 7182.

taj specifični kontekst ne opravdava ni uzroke niti posljedice propusta optuženog Hadžihasanovića, on ipak na njih baca svjetlo koje navodi Vijeće da iskaže blagost.

b) Otežavajuće okolnosti koje je Vijeće prihvatilo

2082. .Duljina vremenskog razdoblja u kojem su se dogodile kriminalne epizode može se uzeti u obzir kao otežavajuća okolnost utoliko što ona odražava i obim počinjenih krivičnih djela.⁴⁸⁹⁶ Vijeće u ovom predmetu naglašava da su zlostavljanja u Muzičkoj školi u Zenici potrajala kroz približno sedam mjeseci, a da su se okrutna postupanja počinjena u drugim zatočeničkim centrima koji su osnovani u Bugojnu odvijala kroz približno tri i pol mjeseca. Dugi vremenski period u kojem su ta krivična djela počinjena, po mišljenju Vijeća, zavređuje strožu kaznu.

2083. .Osim toga, veliki broj žrtava više puta je uzet u obzir kao otežavajuća okolnost.⁴⁸⁹⁷ U ovom predmetu, Vijeće napominje da je broj zatočenika u Muzičkoj školi u Zenici dosegao stotinu, a da je u pet centara u Bugojnu broj zatočenika iznosio nekoliko stotina.

2084. .Konačno, u skladu sa relevantnom sudskom praksom,⁴⁸⁹⁸ Vijeće ocjenjuje da posebno gnusan karakter ubojstva odrublivanjem glave Draganu Popoviću, koje se dogodilo 21. oktobra 1993., takođe treba uzeti u obzir kao faktor za izricanje strože kazne optuženom Hadžihasanoviću.

c) Jedinstvo kazne

2085. .Uvjerivši se da optuženi Hadžihasanović neće za isto ponašanje biti kažnjen dvaput, Vijeće donosi odluku da za optužbe za okrutno postupanje i ubistva iz paragrafa 42(a), 42(e), 42(g), 43(c) i 43(e) Optužnice po kojima je na kraju proglašen krivim optuženom Hadžihasanoviću izrekne jedinstvenu kaznu od 5 godina zatvora.

d) Uračunavanje vremena provedenog u pritvoru u izdržavanje kazne

2086. .U skladu s odredbama pravila 101(C) Pravilnika, svaka osoba koja je proglašena krivom ima pravo da joj se u izdržavanje kazne “uračuna eventualno

⁴⁸⁹⁶ S tim u vezi vidi Prvostepenu presudu u predmetu *Blaškić*, par. 784; Prvostepenu presudu u predmetu *Kunarac*, par. 865.

⁴⁸⁹⁷ S tim u vezi vidi Prvostepenu presudu u predmetu *Blaškić*, par. 784; Prvostepenu presudu u predmetu, *Kunarac*, par. 866.

⁴⁸⁹⁸ S tim u vezi vidi Prvostepenu presudu u predmetu *Blaškić*, par. 783; Presudu o kazni u predmetu *Simić*, par. 63; Presudu o kazni u predmetu *Nikolić*, par. 213.

Prijevod

vrijeme koje je provela u pritvoru čekajući na predaju Međunarodnom sudu ili čekajući na suđenje ili žalbeni postupak”. Stoga je za izračunavanje kazne koju optuženi Hadžihasanović još mora izdržati, potrebno uvažiti činjenicu da je on, kad se oduzme vrijeme privremenog boravka na slobodi koje mu je odobreno, od dana dolaska u pritvor, 4. augusta 2001., do dana izricanja presude u pritvoru već proveo 828 dana.

2. Amir Kubura

2087. . Vijeće jednoglasnom odlukom svojih članova određuje kaznu.

a) Olakšavajuće okolnosti koje je Vijeće prihvatilo

i) Subjektivne olakšavajuće okolnosti

2088. .Kao i u slučaju optuženog Hadžihasanovića, Vijeće je prilikom određivanja kazne optuženom Kuburi kao prvo u obzir uzelo njegove lične prilike. S tim u vezi, Vijeće je uzelo u obzir činjenicu da se dobrovoljno predao Međunarodnom sudu,⁴⁸⁹⁹ da se dobro vladao na suđenju, te da se pridržavao uslova privremenog puštanja na slobodu. Vijeće je takođe ocijenilo da prilikom izricanja kazne treba uzeti u obzir činjenicu da je optuženi Kubura oženjen, otac troje djece i da mu je supruga teško bolesna.⁴⁹⁰⁰

2089. Vijeće je uzelo u obzir činjenicu da optuženi Kubura nikad nije bio kažnjavao, kao i činjenicu da ima reputaciju ozbiljnog vojnika, privrženog disciplini i poštivanju zakona.⁴⁹⁰¹ Vijeće je takođe uvažilo da optuženi Kubura, kako se čini, nije prema svojim protivnicima gajio animozitet dugačiji od onog koji komandant može osjećati prema neprijateljskoj vojsci.⁴⁹⁰²

ii) Objektivne olakšavajuće činjenice

2090. .Iako je Vijeće donijelo konačni zaključak da optuženi Kubura nije ispunio svoju obavezu da preduzme kaznene mjere protiv svojih potčinjenih koji su počinili pljačke i uništavanje javne i privatne imovine u Varešu, Vijeće ipak smatra da je on promptno reagirao na naređenje, koje mu je 4. novembra 1993. izdao komandant OG

⁴⁸⁹⁹ Optuženi Kubura se dobrovoljno predao Međunarodnom sudu 2. augusta 2001.

⁴⁹⁰⁰ Odluka po zahtjevima Envera Hadžihasanovića i Amira Kubure za privremeno puštanje na slobodu, predmet br. IT-01-47-T, 19. juli 2005., str. 5.

⁴⁹⁰¹ Elvir Mušija, T(f) 18780 do 18781.

⁴⁹⁰² Elvir Mušija, T(f) 18781 do 18782.

Prijevod

“Istok”, da zaustavi nasilja u Varešu i da povuče svoje jedinice iz grada.⁴⁹⁰³ Od 5. novembra 1993., optuženi Kubura je u stvari pripadnicima 7. brigade zabranio da ulaze u grad Vareš ili se u njemu zadržavaju, i to u cilju da se sačuva imovina stanovnika u tom gradu. U očima Vijeća to predstavlja olakšavajuću okolnost.⁴⁹⁰⁴

b) Otežavajuće okolnosti koje je Vijeće prihvatilo

2091. Vijeće smatra da se sistematičnost s kojom je počinjeno neko krivično djelo treba uzeti u obzir kao otežavajuću okolnost. Ono smatra da se ovdje, na osnovu procedure organizovane za prikupljanje, kako ga je nazvala komanda 7. brigade, “ratnog plijena”, može zaključiti da je pljačka koja je počinjena u Varešu i Šušnju bila sistematskog karaktera. U pogledu incidenata u selima Šušanj, Ovnak, Brajkovići i Grahovčići, Vijeće svoju osudu zasniva na dva izvještaja od 20. juna 1993.⁴⁹⁰⁵ kao i na naređenju koji je optuženi Kubura izdao 5. juna 1993. koje ne samo da predviđa osnivanje punktova za sakupljanje, već i osnivanje dviju komisija, jedne u zoni borbenih dejstava, a druge u Bilimištu, pri čemu su obje bile zadužene da organizuju prikupljanje ratnog plijena.⁴⁹⁰⁶ Za pljačku počinjenu u Varešu 4. novembra 1993., Vijeće se oslanja na izvještaje OG “Istok”⁴⁹⁰⁷ i na iskaze svjedoka koji to potvrđuju⁴⁹⁰⁸ u kojima se ističe da su te pljačke bile opetovane i temeljite.⁴⁹⁰⁹ Vijeće zaključuje da organizovani sistem otuđivanja imovine opljačkane na području Šušnja, Ovnaka, Brajkovića i Grahovčića te Vareša, te njezine sistematske raspodjele među pripadnicima 7. brigade nije mogao biti uveden bez prethodnog odobrenja optuženog Kubure. Imajući na umu tu činjenicu, Vijeće drži da sistematičnost pljačke na tim lokacijama predstavlja faktor u prilog izricanja strože kazne optuženom Kuburi.

2092. Povrh toga, Vijeće smatra da optuženi Kubura, time što je prihvatio i organizovao pljačku i otuđivanje privatne i javne imovine, dijeli sa neposrednim počiniteljima tih djela element namjere koji se ni na koji način ne razlikuje od onog koji se traži za pokretanje individualne odgovornosti predviđene članom 7(1) Statuta. Vijeće drži da je stepen upletenosti optuženog Kubure u počinjenje krivičnog djela

⁴⁹⁰³ P 675. Vidi *supra*, par. 1989.

⁴⁹⁰⁴ P 478. Vidi *supra*, par. 1989.

⁴⁹⁰⁵ P 898; P 426.

⁴⁹⁰⁶ P 420.

⁴⁹⁰⁷ P445; P 448.

⁴⁹⁰⁸ Hakan Birger, T(f) 5384 do 5390, 5420 i 5422 do 5425; Ulf Henricsson, T(f) 7669 do 7670; Sir Martin Garrod, T(f) 5692 do 5694; Rolf Weckesser, T(f) 7214 do 7218.

⁴⁹⁰⁹ Voir *supra*, par. 1975.

velik te, iako sama ta činjenica nije dovoljna za pokretanje odgovornosti optuženog Kubure na osnovu člana 7(1) Statuta, ona ipak zahtijeva da se optuženom Kuburi na osnovu člana 7(3) Statuta izrekne stroža kazna.

c) Jedinstvo kazne

2093. .Uvjerivši se da optuženi Kubura neće za isto ponašanje biti kažnjen dvaput, Vijeće donosi odluku da po optužbi za pljačku iz paragrafa 44 optužnice za koje je na kraju proglašen krivim, optuženom Kuburi izrekne kaznu od 30 mjeseci.

d) Uračunavanje vremena provedenog u pritvoru u izdržavanje kazne

2094. .U skladu s odredbama pravila 101(C) Pravilnika, svaka osoba koja je proglašena krivom ima pravo da joj se u izdržavanje kazne uračuna "eventualno vrijeme koje je provela u pritvoru čekajući na predaju Međunarodnom sudu ili čekajući na suđenje ili žalbeni postupak." Stoga je za izračunavanje trajanja kazne koju optuženi Kubura još mora izdržati, potrebno uvažiti da je on, kad se oduzme vrijeme privremenog boravka na slobodi koje mu je odobreno, od dana kada je stigao u pritvor, 4. augusta 2001., do dana izricanja presude u pritvoru već proveo 828 dana.

IX. DISPOZITIV

IZ TIH RAZLOGA, VIJEĆE, jednoglasnom odlukom svojih članova,

U **SKLADU** sa članovima 23 i 24 Statuta, te pravilima 98ter, 101, 102 i 103 Pravilnika,

ZASJEDAJUĆI na javnoj sjednici,

PROGLAŠAVA da optuženi **Hadžihasanović**, u svojstvu nadređenog lica, na osnovu članova 3 i 7(3) Statuta:

TAČKA 1

- **Tačka 1: NIJE KRIV** po optužbi da nije preduzeo nužne i razumne mjere sprečavanja ili kažnjavanja u vezi s ubistvom Nike Kegelja, Stipe Kegelja, Vinka Kegelja, Pere Ljubičića, Augustina Radoša, Vojislava Stanišića i Zvonka Rajića, u Dusini 26. januara 1993.,
- **Tačka 1: NIJE KRIV** po optužbi da nije preduzeo nužne i razumne mjere sprečavanja ili kažnjavanja u vezi s ubistvom Franje Pavlovića, Tihomira Pavlovića, Vlade Pavlovića i Ante Petrovića, u Miletićima 24. aprila 1993.,
- **Tačka 1: NIJE KRIV** po optužbi da nije preduzeo nužne i razumne mjere sprečavanja ili kažnjavanja u vezi s ubistvom Ante Balte, Ive Balte, Joze Balte, Luke Balte, Nikice Balte, Bojana Baraća, Davora Baraća, Gorana Bobaša, Nike Bobaša, Slavka Bobaša, Sreće Bobaša, Pere Bobaša-Pupića, Dalibora Jankovića, Stipe Jankovića, Slavka Kramara, Ante Matića, Tihomira Peše, Ane Pranješ, Ljubomira Pušelje, Predraga Pušelje, Jakova Tavića, Mije Tavića, Stipe Tavića i Ive Volića, u Malinama 8. juna 1993.,

TAČKA 2

PODSJEĆA da je **Vijeće**, u svojoj Odluci po prijedlozima za donošenje oslobođajuće presude od 27. septembra 2004., proglasilo da optuženi **Hadžihasanović**:

- **Tačka 2: NIJE KRIV** po optužbi da nije preduzeo nužne i razumne mjere sprečavanja ili kažnjavanja u vezi s djelima okrutnog postupanja nad Nikom

Prijevod

Kegeljom, Stipom Kegeljom, Vinkom Kegeljom, Perom Ljubičićem, Augustinom Radošom, Vojislavom Stanišićem i Zvonkom Rajićem, u Dusini 26. januara 1993.,

- **Tačka 2: NIJE KRIV** po optužbi da nije preduzeo nužne i razumne mjere sprečavanja ili kažnjavanja u vezi s djelima okrutnog postupanja nad Franjom Pavlovićem, Tihomirom Pavlovićem, Vladom Pavlovićem i Antom Petrovićem, u Miletićima 24. aprila 1993.,
- **Tačka 2: NIJE KRIV** po optužbi da nije preduzeo nužne i razumne mjere sprečavanja ili kažnjavanja u vezi s djelima okrutnog postupanja nad Antom Baltom, Ivom Baltom, Jozom Baltom, Lukom Baltom, Nikicom Baltom, Bojanom Baraćem, Davorom Baraćem, Goranom Bobašom, Nikom Bobašom, Slavkom Bobašom, Srećom Bobašom, Perom Bobašom-Pupićem, Daliborom Jankovićem, Stipom Jankovićem, Slavkom Kramarom, Antom Matićem, Tihomirom Pešom, Anom Pranješ, Ljubomirom Pušeljom, Predragom Pušeljom, Jakovom Tavićem, Mijom Tavićem, Stipom Tavićem, Ivom Volićem, Berislavom Marjanovićem, Zdravkom Pranješom, Darkom Pušeljom i Željkom Pušeljom, u Malinama 8. juna 1993.

TAČKA 3

PODSJEĆA da je Vijeće, u svojoj Odluci po prijedlozima za donošenje oslobođajuće presude od 27. septembra 2004., proglasilo da optuženi Hadžihasanović:

- **Tačka 3: NIJE KRIV** po optužbi da nije preduzeo nužne i razumne mjere sprečavanja ili kažnjavanja u vezi s ubistvom jednog Hrvata zatočenog u kasarni bivše JNA u Travniku u maju 1993.,
- **Tačka 3: NIJE KRIV** po optužbi da nije preduzeo nužne i razumne mjere sprečavanja ili kažnjavanja u vezi s ubistvom Joze Maračića u muzičkoj školi u Zenici 18. juna 1993.,

Te danas PROGLAŠAVA da optuženi Hadžihasanović:

- **Tačka 3: NIJE KRIV** po optužbi da nije preduzeo nužne i razumne mjere sprečavanja u vezi s ubistvom Mladena Havraneka u salonu namještaja “Slavonija” u Bugojnu 5. augusta 1993.,

Prijevod

- **Tačka 3: JESTE KRIV** po optužbi da nije preduzeo nužne i razumne mjere kažnjavanja u vezi s ubistvom Mladena Havraneka u salonu namještaja “Slavonija” u Bugojnu 5. augusta 1993.,
- **Tačka 3: NIJE KRIV** po optužbi da nije preduzeo nužne i razumne mjere sprečavanja ili kažnjavanja u vezi s ubistvom Marija Zrne u samostanu u Bugojnu početkom augusta 1993.,
- **Tačka 3: JESTE KRIV** po optužbi da nije preduzeo nužne i razumne mjere sprečavanja u vezi s ubistvom Dragana Popovića putem obrednog odrublivanja glave u bazi u Orašcu 21. oktobra 1993.,
- **Tačka 3: NIJE KRIV** po optužbi da nije preduzeo nužne i razumne mjere kažnjavanja u vezi s ubistvom Dragana Popovića putem obrednog odrublivanja glave u bazi u Orašcu, 21. oktobra 1993.,

TAČKA 4

- **Tačka 4: JESTE KRIV** po optužbi da nije preduzeo nužne i razumne mjere sprečavanja ili kažnjavanja u vezi s djelima okrutnog postupanja u muzičkoj školi u Zenici, u periodu od 26. januara ili približno od tog datuma, do 31. oktobra 1993.,
- **Tačka 4: NIJE KRIV** po optužbi da nije preduzeo nužne i razumne mjere sprečavanja ili kažnjavanja u vezi s djelima okrutnog postupanja u kasarni bivše JNA u Travniku, u periodu približno od maja 1993. do 31. oktobra 1993.,
- **Tačka 4: NIJE KRIV** po optužbi da nije preduzeo nužne i razumne mjere sprečavanja ili kažnjavanja u vezi s djelima okrutnog postupanja u osnovnoj školi u Mehurićima, u periodu od 6. juna ili približno od tog datuma, pa najmanje do 24. juna 1993.,
- **Tačka 4: NIJE KRIV** po optužbi da nije preduzeo nužne i razumne mjere sprečavanja ili kažnjavanja u vezi s djelima okrutnog postupanja u kovačnici u Mehurićima, u periodu od 6. juna 1993. ili približno od tog datuma, pa najmanje do 13. jula 1993.,

Prijevod

- **Tačka 4: JESTE KRIV** po optužbi da nije preduzeo nužne i razumne mjere sprečavanja u vezi s djelima okrutnog postupanja u bazi u Orašcu, u periodu od 15. oktobra do 31. oktobra 1993.,
- **Tačka 4: NIJE KRIV** po optužbi da nije preduzeo nužne i razumne mjere kažnjavanja u vezi s djelima okrutnog postupanja u bazi u Orašcu, u periodu od 15. oktobra ili približno od tog datuma, do 31. oktobra 1993.,
- **Tačka 4: NIJE KRIV** po optužbi da nije preduzeo nužne i razumne mjere sprečavanja ili kažnjavanja u vezi s djelima okrutnog postupanja u motelu “Sretno” u Kaknju, u periodu od 15. maja ili približno od tog datuma, pa najmanje do 21. juna 1993.,
- **Tačka 4: JESTE KRIV** po optužbi da nije preduzeo nužne i razumne mjere sprečavanja ili kažnjavanja u vezi s djelima okrutnog postupanja u gimnaziji u Bugojnu, u periodu od 18. jula ili približno od tog datuma, pa najmanje do 13. oktobra 1993.,
- **Tačka 4: NIJE KRIV** po optužbi da nije preduzeo nužne i razumne mjere sprečavanja ili kažnjavanja u vezi s djelima okrutnog postupanja u samostanu u Bugojnu, u periodu od 24. jula ili približno od tog datuma, pa najmanje do početka augusta 1993.,
- **Tačka 4: JESTE KRIV** po optužbi da nije preduzeo nužne i razumne mjere sprečavanja ili kažnjavanja u vezi s djelima okrutnog postupanja u salonu namještaja “Slavonija” u Bugojnu, u periodu od 24. jula ili približno od tog datuma, pa najmanje do 18. augusta 1993.,
- **Tačka 4: JESTE KRIV** po optužbi da nije preduzeo nužne i razumne mjere sprečavanja ili kažnjavanja u vezi s djelima okrutnog postupanja na stadionu FK “Iskra” u Bugojnu, u periodu od 30. jula ili približno od tog datuma, do 31. oktobra 1993.,
- **Tačka 4: JESTE KRIV** po optužbi da nije preduzeo nužne i razumne mjere sprečavanja ili kažnjavanja u vezi s djelima okrutnog postupanja u osnovnoj školi ”Vojin Paleksić”, u periodu od 31. jula ili približno od tog datuma, pa najmanje do septembra 1993.,

Prijevod

- **Tačka 4: NIJE KRIV** po optužbi da nije preduzeo nužne i razumne mjere sprečavanja ili kažnjavanja u vezi s djelima okrutnog postupanja u “BH banci” u Bugojnu, u periodu od približno septembra 1993. pa do 31. oktobra 1993.,

TAČKA 5

PODSJEĆA da je Vijeće, u svojoj Odluci po prijedlozima za donošenje oslobađajuće presude od 27. septembra 2004., primilo na znanje povlačenje od strane Tužilaštva:

- **Tačke 5:** u kojoj se optuženi Hadžihasanović tereti odgovornošću uslijed toga što nije preduzeo nužne i razumne mjere sprečavanja ili kažnjavanja u vezi sa bezobzirnim razaranjem gradova, naselja ili sela koje nije opravdano vojnom nuždom, u Dusini u januaru 1993.,

I istom prilikom PROGLASILO da optuženi Hadžihasanović:

- **Tačka 5: NIJE KRIV** po optužbi da nije preduzeo nužne i razumne mjere sprečavanja ili kažnjavanja u vezi sa bezobzirnim razaranjem gradova, naselja ili sela koje nije opravdano vojnom nuždom, u Miletićima u aprilu 1993.,

Te danas PROGLAŠAVA da optuženi Hadžihasanović:

- **Tačka 5: NIJE KRIV** po optužbi da nije preduzeo nužne i razumne mjere sprečavanja ili kažnjavanja u vezi sa bezobzirnim razaranjem gradova, naselja ili sela koje nije opravdano vojnom nuždom, u Gučoj Gori u junu 1993.,
- **Tačka 5: NIJE KRIV** po optužbi da nije preduzeo nužne i razumne mjere sprečavanja ili kažnjavanja u vezi sa bezobzirnim razaranjem gradova, naselja ili sela koje nije opravdano vojnom nuždom, u Malinama u junu 1993.,
- **Tačka 5: NIJE KRIV** po optužbi da nije preduzeo nužne i razumne mjere sprečavanja ili kažnjavanja u vezi sa bezobzirnim razaranjem gradova, naselja ili sela koje nije opravdano vojnom nuždom, u Čuklama u junu 1993.,
- **Tačka 5: NIJE KRIV** po optužbi da nije preduzeo nužne i razumne mjere sprečavanja ili kažnjavanja u vezi sa bezobzirnim razaranjem gradova, naselja ili sela koje nije opravdano vojnom nuždom, u selima Šušanj, Ovnak, Brajkovići i Grahovčići u junu 1993.,

TAČKA 6

PODSJEĆA da je Vijeće, u svojoj Odluci po prijedlozima za donošenje oslobađajuće presude od 27. septembra 2004., primilo na znanje povlačenje od strane Tužilaštva:

- **Tačke 6:** u kojoj se optuženi Hadžihasanović tereti odgovornošću uslijed toga što nije preduzeo nužne i razumne mjere sprečavanja ili kažnjavanja u vezi s djelima pljačkanja, u Dusini u januaru 1993.,

Te danas PROGLAŠAVA da optuženi Hadžihasanović:

- **Tačka 6: NIJE KRIV** po optužbi da nije preduzeo nužne i razumne mjere sprečavanja ili kažnjavanja u vezi s djelima pljačkanja, u Miletićima u aprilu 1993.,
- **Tačka 6: NIJE KRIV** po optužbi da nije preduzeo nužne i razumne mjere sprečavanja ili kažnjavanja u vezi s djelima pljačkanja, u Gučkoj Gori u junu 1993.,
- **Tačka 6: NIJE KRIV** po optužbi da nije preduzeo nužne i razumne mjere sprečavanja ili kažnjavanja u vezi s djelima pljačkanja, u Malinama u junu 1993.,
- **Tačka 6: NIJE KRIV** po optužbi da nije preduzeo nužne i razumne mjere sprečavanja ili kažnjavanja u vezi s djelima pljačkanja, u Čuklama u junu 1993.,
- **Tačka 6: NIJE KRIV** po optužbi da nije preduzeo nužne i razumne mjere sprečavanja ili kažnjavanja u vezi s djelima pljačkanja, u selima Šušanj, Ovnak, Brajkovići i Grahovčići u junu 1993.,

TAČKA 7

- **Tačka 7: NIJE KRIV** po optužbi da nije preduzeo nužne i razumne mjere sprečavanja ili kažnjavanja u vezi s uništavanjem ili hotimičnim oštećivanjem vjerskih ustanova, u Gučkoj Gori i Travniku u junu 1993.,

OSUĐUJE optuženog Hadžihasanovića na kaznu zatvora od 5 godina koja počinje teći od današnjeg dana, pri čemu se, u skladu sa pravilom 101(C) Pravidnika, u tu kaznu uračunava vrijeme koje je optuženi Hadžihasanović već proveo u pritvoru, odnosno ukupno 828 dana.

PROGLAŠAVA da optuženi Kubura, u svojstvu nadređenog lica, na osnovu članova 3 i 7(3) Statuta:

TAČKA 1

- **Tačka 1: NIJE KRIV** po optužbi da nije preduzeo nužne i razumne mjere sprečavanja ili kažnjavanja u vezi s ubistvom Franje Pavlovića, Tihomira Pavlovića, Vlade Pavlovića i Ante Petrovića, u Miletićima 24. aprila 1993.,
- **Tačka 1: NIJE KRIV** po optužbi da nije preduzeo nužne i razumne mjere sprečavanja ili kažnjavanja u vezi s ubistvom Ante Balte, Ive Balte, Jozе Balte, Luke Balte, Nikice Balte, Bojana Baraća, Davora Baraća, Gorana Bobaša, Nike Bobaša, Slavka Bobaša, Sreće Bobaša, Pere Bobaša-Pupića, Dalibora Jankovića, Stipe Jankovića, Slavka Kramara, Ante Matića, Tihomira Peše, Ane Pranješ, Ljubomira Pušelje, Predraga Pušelje, Jakova Tavića, Mije Tavića, Stipe Tavića i Ive Volića, u Malinama 8. juna 1993.,

TAČKA 2

PODSJEĆA da je Vijeće, u svojoj Odluci po prijedlozima za donošenje oslobađajuće presude od 27. septembra 2004., proglasilo da optuženi Kubura:

- **Tačka 2: NIJE KRIV** po optužbi da nije preduzeo nužne i razumne mjere sprečavanja ili kažnjavanja u vezi s djelima okrutnog postupanja nad Franjom Pavlovićem, Tihomirom Pavlovićem, Vladom Pavlovićem i Antom Petrovićem, u Miletićima 24. aprila 1993.,
- **Tačka 2: NIJE KRIV** po optužbi da nije preduzeo nužne i razumne mjere sprečavanja ili kažnjavanja u vezi s djelima okrutnog postupanja nad Antom Baltom, Ivom Baltom, Jozom Baltom, Lukom Baltom, Nikicom Baltom, Bojanom Baraćem, Davorom Baraćem, Goranom Bobašom, Nikom Bobašom, Slavkom Bobašom, Srećom Bobašom, Perom Bobašom-Pupićem, Daliborom Jankovićem, Stipom Jankovićem, Slavkom Kramarom, Antom Matićem, Tihomirom Pešom, Anom Pranješ, Ljubomirom Pušeljom, Predragom Pušeljom, Jakovom Tavićem, Mijom Tavićem, Stipom Tavićem, Ivom Volićem, Berislavom Marjanovićem, Zdravkom Pranješom, Darkom Pušeljom i Željkom Pušeljom, u Malinama 8. juna 1993.,

TAČKA 3

PODSJEĆA da je Vijeće, u svojoj Odluci po prijedlozima za donošenje oslobađajuće presude od 27. septembra 2004., proglasilo da optuženi Kubura:

- **Tačka 3: NIJE KRIV** po optužbi da nije preduzeo nužne i razumne mjere sprečavanja ili kažnjavanja u vezi s ubistvom Jozе Maračićа u muzičkoј školi u Zenici 18. juna 1993.,

TAČKA 4

Te danas PROGLAŠAVA da optuženi Kubura,

- **Tačka 4: NIJE KRIV** po optužbi da nije preduzeo nužne i razumne mjere sprečavanja ili kažnjavanja u vezi s djelima okrutnog postupanja u muzičkoј školi u Zenici, u periodu od 1. aprila 1993. pa najmanje do januara 1994.,
- **Tačka 4: NIJE KRIV** po optužbi da nije preduzeo nužne i razumne mjere sprečavanja ili kažnjavanja u vezi s djelima okrutnog postupanja u motelu “Sretno” u Kaknju, u periodu približno od 15. maja, pa najmanje do 21. juna 1993.,

TAČKA 5

PODSJEĆA da je Vijeće, u svojoj Odluci po prijedlozima za donošenje oslobađajuće presude od 27. septembra 2004., proglasilo da optuženi Kubura:

- **Tačka 5: NIJE KRIV** po optužbi da nije preduzeo nužne i razumne mjere sprečavanja ili kažnjavanja u vezi sa bezobzirnim razaranjem gradova, naselja ili sela koje nije opravdano vojnom nuždom, u Miletićima u aprilu 1993.,

Te danas PROGLAŠAVA da optuženi Kubura,

- **Tačka 5: NIJE KRIV** po optužbi da nije preduzeo nužne i razumne mjere sprečavanja ili kažnjavanja u vezi sa bezobzirnim razaranjem gradova, naselja ili sela koje nije opravdano vojnom nuždom, u Malinama u junu 1993.,
- **Tačka 5: NIJE KRIV** po optužbi da nije preduzeo nužne i razumne mjere sprečavanja ili kažnjavanja u vezi sa bezobzirnim razaranjem gradova, naselja ili sela koje nije opravdano vojnom nuždom, u selima Šušanj, Ovnak, Brajkovići i Grahovčići, u junu 1993.,

Prijevod

- **Tačka 5: NIJE KRIV** po optužbi da nije preduzeo nužne i razumne mjere sprečavanja ili kažnjavanja u vezi sa bezobzirnim razaranjem gradova, naselja ili sela koje nije opravdano vojnom nuždom, u Varešu u novembru 1993.,

TAČKA 6

Te danas PROGLAŠAVA da optuženi Kubura,

- **Tačka 6: NIJE KRIV** po optužbi da nije preduzeo nužne i razumne mjere sprečavanja ili kažnjavanja u vezi s djelima pljačkanja, u Miletićima u aprilu 1993.,
- **Tačka 6: NIJE KRIV** po optužbi da nije preduzeo nužne i razumne mjere sprečavanja ili kažnjavanja u vezi s djelima pljačkanja, u Malinama u junu 1993.,
- **Tačka 6: NIJE KRIV** po optužbi da nije preduzeo nužne i razumne mjere sprečavanja u vezi s djelima pljačkanja, u selima Šušanj, Ovnak, Brajkovići i Grahovčići u junu 1993.,
- **Tačka 6: JESTE KRIV** po optužbi da nije preduzeo nužne i razumne mjere kažnjavanja u vezi s djelima pljačkanja, u selima Šušanj, Ovnak, Brajkovići i Grahovčići u junu 1993.,
- **Tačka 6: JESTE KRIV** po optužbi da nije preduzeo nužne i razumne mjere sprečavanja ili kažnjavanja u vezi s djelima pljačkanja, u Varešu u novembru 1993.,

TE OSUĐUJE optuženog Kuburu na kaznu zatvora od 2 dvije i po godine koja počinje teći s današnjim danom, pri čemu se, u skladu sa pravilom 101(C) Pravilnika, u tu kaznu uračunava vrijeme koje je optuženi Kubura već proveo u pritvoru, odnosno ukupno 828 dana.

Prijevod

Shodno pravilu 103 Pravilnika, do sklapanja sporazuma o njihovom prebacivanju u državu u kojoj treba da izdržavaju kaznu, osuđeni ostaju u pritvoru Međunarodnog suda.

Sastavljeno na francuskom i engleskom. Mjerodavan je francuski tekst.

Predsjedavajući Pretresnog vijeća

/potpis na originalu/

Jean-Claude Antonetti

/potpis na originalu/

Vonimbolana Rasoazanany

/potpis na originalu/

Bert Swart

Dana 15. marta 2006.,

U Hagu (Nizozemska)

[pečat Međunarodnog suda]

X. DODATAK I: HISTORIJSKI KONTEKST

Raspad bivše Jugoslavije i intenziviranje sukoba

Republika Hrvatska proglasila je nezavisnost 25. juna 1990. Evropska zajednica, priznala je Hrvatsku 15. januara 1992., a prijem u članstvo u Ujedinjenim nacijama uslijedio je 22. maja 1992.

Evropska zajednica priznala je Republiku Bosnu i Hercegovinu (R BiH) 6. aprila 1992., a Hrvatska 7. aprila 1992. Dana 22. maja 1992. R BiH primljena je u Ujedinjene nacije kao država članica.

Dana 18. novembra 1991., samostalnost je proglasila Hrvatska zajednica Herceg-Bosna (HZ H-B). Ona nikada nije dobila međunarodno priznanje.

Dana 9. januara 1992., Skupština bosanskih Srba proglasila je Srpsku Republiku Bosnu i Hercegovinu

U martu 1992., vojska bosanskih Srba (VRS) preduzela je napad na Mostar i Sarajevo.

Dana 8. aprila 1992., po osnivanju Republike Bosne i Hercegovine, oformljen je Štab TO R BiH, a nekadašnji Štab TO SFRJ je raspušten. Predsjedništvo R BiH proglašava neposrednu ratnu opasnost.

Tog istog dana, predsjedništvo HZ H-B donosi odluku kojom je HVO službeno proglašen "vrhovnim organom obrane hrvatskog naroda" u HZ H-B.

Dana 27. aprila 1992. proglašena je Savezna Republika Jugoslavija koja obuhvata republike Srbiju i Crnu Goru.

Dana 12. augusta 1992., Srpska Republika Bosna i Hercegovina mijenja naziv u "Republika Srpska".

Dana 23. juna 1992., odlukom Predsjedništva R BiH, osnovana je Armija R BiH ("ABiH") da bi obezbijedila zaštitu Republike Bosne i Hercegovine od sukoba koji se vodio na njezinoj teritoriji.

Prijevod

Dana 25. oktobra 1992., HVO preduzima napad na snage ABiH u Prozoru i protjeruje sve Bošnjake iz grada.

Dana 29. oktobra 1992., Vojska bosanskih Srba (VRS) okupira Jajce i 25.000 Bošnjaka i Hrvata kreće prema Travniku.

Dana 2. januara 1993., na Međunarodnoj konferenciji o bivšoj Jugoslaviji u Ženevi predložen je Vance-Owenov plan. U tom mirovnom planu predviđa se, između ostalog, decentralizirana Bosna i Hercegovina, podijeljena u deset provincija od kojih je svaka trebala uživati znatnu autonomiju. Taj su projekt prihvatili bosanski Hrvati, a odbacili bosanski Srbi i Muslimani.

U januaru 1993. intenziviraju se sukobi između HVO-a i ABiH. Te dvije oružane sile vode borbe u opštini Zenica i u dolini Lašve.

Dana 15. aprila 1993., Živka Totića, zapovjednika brigade HVO-a "Jure Francetić", oteli su strani mudžahedini u Zenici.

U aprilu 1993. ponovo izbijaju sukobi između HVO-a i ABiH u Ahmićima i u Zenici.

U junu 1993., sukobi između HVO-a i ABiH šire se u dolinu Bile.

U julu 1993., izbija sukob između HVO-a i ABiH u Bugojnu.

Treći korpus ABiH

Odlukom Predsjedništva od 18. augusta 1992., teritorija Republike Bosne i Hercegovine podijeljena je na zone odgovornosti pet korpusa ABiH pod zapovjedništvom Štaba Vrhovne komande ABiH.

Dana 18. augusta 1992. za sjedište Štaba 3. korpusa određena je Zenica.

Dana 29. septembra 1992., Štab Vrhovne komande ABiH izdaje naredbu da se okružni štabovi TO-a (OkŠO) prepotčine korpusima, a da se opštinski štabovi TO-a (OpŠO) potčine jedinicama ABiH u čijoj se zoni odgovornosti nalaze.

Dana 9. novembra 1992., načelnik Štaba Vrhovne komande, Sefer Halilović, naredio je osnivanje jedinica u sklopu 3. korpusa.

Prijevod

Sredinom novembra 1992., Sefer Halilović imenuje Envera Hadžihasanovića na dužnost komandanta 3. korpusa.

Dana 11. decembra 1992., Amir Kubura je imenovan na dužnost pomoćnika načelnika štaba 7. brigade za operativno-nastavne poslove.

Dana 1. januara 1993., Amir Kubura imenovan je na dužnost načelnika štaba 7. brigade.

U februaru 1993., Enver Hadžihasanović predlaže osnivanje operativnih grupa da bi se obezbijedilo bolje funkcioniranje komandnog lanca između baznih jedinica i Komande 3. korpusa .

Dana 8. marta 1993. oformljene su operativne grupe: OG "Bosanska krajina" sa sjedištem u Travniku, OG "Lašva" sa sjedištem u Kaknju, OG "Bosna" sa sjedištem u Žepču odnosno Zavidovićima, i OG "Zapad" sa sjedištem u Bugojnu.

Dana 12. marta 1993. Amir Kubura imenovan je pomoćnikom komandanta 7. brigade.

Dana 6. augusta 1993. Amir Kubura zvanično je imenovan na dužnost komandanta 7. brigade.

Dana 12. augusta 1993., 3. korpus predložio je Vrhovnoj komandi ABiH da u zoni odgovornosti 3. korpusa oformi odred stranih dobrovoljaca pod nazivom "El Mudžahidin".

Dana 13. augusta 1993., Štab Vrhovne komande ABiH donosi odluku da se osnuje odred "El Mudžahidin" i nalaže Komandi 3. korpusa da oformi taj odred.

Zajednička komanda

Dana 25. aprila 1993., predsjednici A. Izetbegović i M. Boban potpisali su zajedničku izjavu kojom se nalaže prekid vatre između jedinica ABiH i HVO-a, te donose odluku o osnivanju zajedničke komande ABiH i HVO-a. Slijedom te izjave, Enver Hadžihasanović je imenovan za člana Zajedničke komande za srednju Bosnu.

Dana 2. maja 1993., Enver Hadžihasanović naložio je osnivanje Zajedničke komande za srednju Bosnu sa sjedištem u Travniku.

*Prijevod***Washingtonski sporazum**

Dana 18. marta 1994., predsjednik Bosne i Hercegovine i predsjednik Hrvatske potpisali su Washingtonski sporazum kojim je sukob Armije Bosne i Hercegovine i hrvatskih postrojbi okončan.

XI. DODATAK II: GLOSAR

A. Često korišteni izrazi i skraćenice

/C/	/Dokazni predmet Pretresnog vijeća/
/DH/	/Dokazni predmet Hadžihasanovićeve odbrane/
/DK/	/Dokazni predmet Kuburine odbrane/
/P/	/Dokazni predmet Tužilaštva/
ABiH	Oružane snage Republike Bosne i Hercegovine
Banka	“BH banka” u Bugojnu
Britbat	Britanski bataljon UNPROFOR-a
CSB	Centar službi bezbjednosti
Domaći mudžahedini	Muslimanski borci iz Bosne stacionirani u Mehurićima / Poljanicama
G/ŠVK	Štab Vrhovne komande /Glavni štab Oružanih snaga R BiH/
Gimnazija	Gimnazija u Bugojnu
Hadžihasanovićev prijedlog za donošenje oslobađajuće presude	<i>Tužilac protiv Envera Hadžihasanovića i Amira Kubure</i> , predmet br. IT-01-47-T, Prijedlog za donošenje oslobađajuće presude Enveru Hadžihasanoviću, zavedeno 11. augusta 2004.
Hadžihasanovićeva odbrana	Tim odbrane optuženog Hadžihasanovića

Prijevod

Hadžihasanovićeva replika na odgovor Tužilaštva na prijedloge za donošenje oslobađajuće presude	<i>Tužilac protiv Envera Hadžihasanovića i Amira Kubure</i> , predmet br. IT-01-47-T, Replika odbrane Envera Hadžihasanovića na odgovor Tužilaštva na prijedloge odbrane za donošenje oslobađajuće presude na osnovu pravila 98bis Pravilnika, zavedeno 6. septembra 2004.
HV	Hrvatska vojska (vojska Republike Hrvatske)
HVO	Hrvatsko vijeće obrane (vojska bosanskih Hrvata)
IKM	Istureno komandno mjesto
JNA	Jugoslovenska narodna armija (vojska Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije)
Kasarna	Kasarna bivše JNA u Travniku
Kasarna bivše JNA	Kasarna bivše JNA u Travniku
KMP	Komisija za međunarodno pravo
KP dom u Zenici	Kazнено-popravni dom u Zenici
Kuburin prijedlog za donošenje oslobađajuće presude	<i>Tužilac protiv Envera Hadžihasanovića i Amira Kubure</i> , predmet br. IT-01-47-T, Prijedlog odbrane Amira Kubure za donošenje oslobađajuće presude na osnovu pravila 98bis Pravilnika o postupku i dokazima, zavedeno 11. augusta 2004.
Kuburina odbrana	Tim odbrane optuženog Kubure

Prijevod

Kuburina replika na odgovor Tužilaštva na prijedloge za donošenje oslobađajuće presude	<i>Tužilac protiv Envera Hadžihasanovića i Amira Kubure</i> , predmet br. IT-01-47-T, Povjerljiva replika odbrane Amira Kubure na odgovor Tužilaštva na prijedloge odbrane za donošenje oslobađajuće presude na osnovu pravila 98bis Pravilnika, zavedeno 6. septembra 2004.
Ministarstvo odbrane	Ministarstvo odbrane RBiH
MKCK	Međunarodni komitet Crvenog križa/krsta
MKSJ, Međunarodni sud, Sud	Međunarodni sud za krivično gonjenje osoba odgovornih za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava na teritoriji bivše Jugoslavije počinjena od 1991. godine
MKSR	Međunarodni sud za krivično gonjenje osoba odgovornih za genocid i druga teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava počinjena na teritoriji Ruande, te građana Ruande odgovornih za genocid i druga slična kršenja počinjena na teritoriji susjednih država od 1. januara 1994. do 31. decembra 1994.
Mudžahedin, mudžahedini	Pripadnik ili pripadnici grupe stranih i domaćih muslimanskih boraca stacionirane, između ostalog, u Mehurićima/Poljanicama
MUP	Ministarstvo unutrašnjih poslova, civilna policija
Muslimani	Muslimani iz RBiH
Muzička škola	Muzička gimnazija u Zenici
Odbrana	Zastupnici odbrane optuženih Hadžihasanovića i Kubure

Prijevod

Odgovor Tužilaštva na prijedloge za donošenje oslobađajuće presude	<i>Tužilac protiv Envera Hadžihasanovića i Amira Kubure</i> , predmet br. IT-01-47-T, Odgovor Tužilaštva na prijedloge odbrane za donošenje oslobađajuće presude na osnovu pravila 98bis Pravilnika, zavedeno 1. septembra 2004.
Okružni vojni sudovi	Okružni vojni sud u Zenici i Okružni vojni sud u Travniku
Okružni vojni tužioci	Okružni vojni tužilac u Zenici i okružni vojni tužilac u Travniku
OkŠO	Okružni štab odbrane (okružna, odnosno regionalna Teritorijalna odbrana)
OpŠO	Opštinski štab odbrane (opštinska Teritorijalna odbrana)
Optužba, Tužilaštvo, tužilac	Tužilaštvo Međunarodnog suda
Optuženi	Enver Hadžihasanović i Amir Kubura
Optuženi Hadžihasanović	Enver Hadžihasanović
Optuženi Kubura	Amir Kubura
Optužnica	<i>Tužilac protiv Envera Hadžihasanovića i Amira Kubure</i> , predmet br. IT-01-47-PT, Treća izmijenjena optužnica, 26. septembar 2003.
Par.	Paragraf / paragrafi (odlomci u tekstu)
PMEZ, Posmatračka misija EZ-a	Posmatračka misija Evropske zajednice
Presuda	<i>Tužilac protiv Envera Hadžihasanovića i Amira Kubure</i> , predmet br. IT-01-47-T, Presuda objavljena 15. marta 2006.

Prijevod

Pretpretresni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane	<i>Tužilac protiv Envera Hadžihasanovića i Amira Kubure</i> , predmet br. IT-01-47-T, Pretpretresni podnesak Envera Hadžihasanovića na osnovu pravila 65ter(f) Pravilnika, zavedeno 3. novembra 2003.
Pretpretresni podnesak Kuburine odbrane	<i>Tužilac protiv Envera Hadžihasanovića i Amira Kubure</i> , predmet br. IT-01-47-T, Pretpretresni podnesak odbrane Amira Kubure na osnovu pravila 65ter(f) Pravilnika, zavedeno 3. novembra 2003.
Pretpretresni podnesak Tužilaštva	<i>Tužilac protiv Envera Hadžihasanovića i Amira Kubure</i> , predmet br. IT-01-47-T, Pretpretresni podnesak Tužilaštva na osnovu pravila 65ter(e)(i) Pravilnika, zavedeno 10. oktobra 2003.
RBiH	Republika Bosna i Hercegovina
Salon namještaja	Salon namještaja “Slavonija” u Bugojnu
Samostan	Samostan u Bugojnu
SDB	Službe državne bezbjednosti
SFRJ	Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija
SJB	Stanica javne bezbjednosti
Stadion “Iskra”	Stadion FK “Istra” u Bugojnu
Str.	Stranica / stranice
Strane, strane u postupku	Optužba (Tužilaštvo) i odbrana u prvostepenom postupku u predmetu br. IT-01- 47-T, <i>Tužilac protiv Envera Hadžihasanovića i Amira Kubure</i>

Prijevod

Strani mudžahedini	Muslimanski borci iz inostranstva pristigli u srednju Bosnu 1992. i 1993. godine.
Sudija	Sudija Međunarodnog suda
SVB	Službe vojne bezbjednosti
Škola	Muzička gimnazija u Zenici (samo u poglavlju koje se odnosi na Muzičku gimnaziju u Zenici)
	Osnovna škola "Vojin Paleksić" u Bugojnu (samo u poglavlju koje se odnosi na osnovnu školu "Vojin Paleksić" u Bugojnu)
	Osnovna škola u Mehurićima (samo u poglavlju koje se odnosi na osnovnu školu u Mehurićima)
Škola u Mehurićima	Osnovna škola u Mehurićima
T(e)	Stranica u transkriptu glavnog pretresa na engleskom jeziku
T(f)	Stranica u transkriptu glavnog pretresa na francuskom jeziku
TO	Teritorijalna odbrana
UB	Uprava bezbjednosti (služba bezbjednosti Glavnog štaba)
UNHCR	Visoki komesarijat Ujedinjenih nacija za izbjeglice
UNPROFOR	Zaštitne snage Ujedinjenih nacija

Prijevod

Zajednička izjava o činjenicama o kojima su se strane sporazumjele	<i>Tužilac protiv Envera Hadžihasanovića i Amira Kubure</i> , predmet br. IT-01-47-T, Zajednička izjava o činjenicama o kojima su se strane sporazumjele, zavedeno 3. decembra 2003.
Uvodna riječ optuženog Hadžihasanovića	Uvodna riječ u ime optuženog Hadžihasanovića, 18. oktobar 2004., T(f) 10178 i dalje
Uvodna riječ optuženog Kubure	Uvodna riječ u ime optuženog Kubure, 11. april 2005., T(f) 18181 i dalje
Uvodna riječ Tužilaštva	Uvodna riječ Tužilaštva, 2. decembar 2003., T(f) 348 i dalje
VIS	Vojno-informativni sažetak (<i>Milinfosum</i>)
Vrhovna komanda	Vrhovna komanda ABiH
VRS	Vojska Republike Srpske
Završna riječ Hadžihasanovićeve odbrane	Završna riječ Hadžihasanovićeve odbrane, 13., 14. i 15. jul 2005.
Završna riječ Kuburine odbrane	Završna riječ odbrane Amira Kubure, 15. jul 2005.
Završna riječ Tužilaštva	Završna riječ Tužilaštva, 12. i 13. jul 2005.
Završni podnesak Hadžihasanovićeve odbrane	<i>Tužilac protiv Envera Hadžihasanovića i Amira Kubure</i> , predmet br. IT-01-47-T, Završni podnesak odbrane Envera Hadžihasanovića, zavedeno 6. jula 2005.
Završni podnesak Kuburine odbrane	<i>Tužilac protiv Envera Hadžihasanovića i Amira Kubure</i> , predmet br. IT-01-47-T, Završni podnesak podnijet u ime Amira Kubure, zavedeno 6. jula 2005.

Prijevod

Završni podnesak Tužilaštva

*Tužilac protiv Envera Hadžihasanovića i
Amira Kubure, predmet br. IT-01-47-T,
Završni podnesak Tužilaštva, zavedeno 6. jula
2005.*

B. Brigade ABiH

3. korpus	3. korpus ABiH
7. brigada, 7. MBR /7. Mbbr/	7. muslimanska brdska brigada ABiH
17. krajiška brigada	17. krajiška brdska brigada ABiH
301. brigada	301. mehanizovana brigada ABiH
303. brigada	303. brdska brigada ABiH
306. brigada	306. brdska brigada ABiH
307. brigada	307. motorizovana brigada ABiH
308. brigada	308. motorizovana brigada ABiH
309. brigada	309. brdska brigada ABiH
312. brigada	312. motorizovana brigada ABiH
314. brigada	314. motorizovana brigada ABiH
317. brigada	317. brdska brigada ABiH
Bataljon vojne policije	Bataljon vojne policije 3. korpusa
Odred "El Mudžahidin"	Odred "El Mudžahidin" ABiH-a
OG	Operativna grupa

C. Međunarodni pravni instrumenti i teorijski radovi

Američka konvencija o ljudskim pravima	Američka konvencija o ljudskim pravima <i>/American Convention on Human Rights/</i> , O.A.S. Treaty Series No. 36, 1144 U.N.T.S. 123, stupila na snagu 18. jula 1978.
Bečka konvencija iz 1969.	Bečka konvencija o pravu međunarodnih ugovora, 23. maj 1969.
Dopunski protokol I	Dopunski protokol Ženevskim konvencijama od 12. augusta 1949. o zaštiti žrtava međunarodnih oružanih sukoba (Protokol I), 8. jun 1977.
Dopunski protokol II	Dopunski protokol Ženevskim konvencijama od 12. avgusta 1949. o zaštiti žrtava nemeđunarodnih oružanih sukoba (Protokol II), 8. jun 1977.
Haška konvencija iz 1954.	Konvencija za zaštitu kulturnih dobara u slučaju oružanog sukoba, Hag, 14. maj 1954.
Haški pravilnik	Pravilnik o zakonima i običajima rata na kopnu, dodatak Haškoj konvenciji IV od 18. oktobra 1907.
III ženevska konvencija	Konvencija o postupanju s ratnim zarobljenicima, Ženeva, 12. august 1949.
IV ženevska konvencija	Konvencija o zaštiti građanskih osoba u vrijeme rata, Ženeva, 12. august 1949.
Izveštaj generalnog sekretara	Izveštaj generalnog sekretara na osnovu par. 2 rezolucije Savjeta bezbjednosti br. 808 (1993..) (S/25704), 3. maj 1993..

Izveštaj stručne komisije UN-a	Konačna verzija Izveštaja stručne komisije Ujedinjenih nacija formirane na osnovu rezolucije Savjeta bezbjednosti br. 780 (1992.), (S/1994/674)
Komentar KMP-a	Komentar Nacrta kodeksa o zločinima protiv mira i bezbjednosti čovječanstva Komisije za međunarodno pravo, 1996. Izveštaj KMP-a o radu 48. sjednice, Zvanični dokumenti Generalne skupštine Ujedinjenih nacija, 51. zasjedanje, A/51/10
Komentar uz Dopunski protokol I	Komentar uz Dopunske protokole od 8.juna 1977. Ženevskih konvencija od 12. augusta 1949., Yves Sandoz, Christophe Swinarski i Bruno Zimmermann (ur.), MKCK (Martinus Nijhoff Publishers, Ženeva, 1986)
Komentar uz Dopunski protokol II	Komentar uz Dopunske protokole od 8.juna 1977. Ženevskih konvencija od 12. augusta 1949., Yves Sandoz, Christophe Swinarski i Bruno Zimmermann (ur.), MKCK (Martinus Nijhoff Publishers, Ženeva, 1986)
Komentar uz III ženevsku konvenciju	Komentar: Treća ženevska konvencija o postupanju s ratnim zarobljenicima od 12. augusta 1949., Jean S. Pictet (ur.), MKCK, Ženeva, 1958.
Komentar uz IV ženevsku konvenciju	Komentar: Četvrta ženevska konvencija o zaštiti građanskih osoba u vrijeme rata od 12. augusta 1949., Jean S. Pictet (ur.), MKCK, Ženeva, 1956.

Komentari uz Dopunske protokole	Komentar uz Dopunske protokole od 8.juna 1977. Ženevskih konvencija od 12. augusta 1949., Yves Sandoz, Christophe Swinarski i Bruno Zimmermann (ur.), MKCK (Martinus Nijhoff Publishers, Ženeva, 1986.)
Nacrt kodeksa KMP-a	Nacrt kodeksa zločina protiv mira i bezbjednosti čovječanstva (1996.), koji je izradila Komisija za međunarodno pravo, 48. sjednica, zvanični dokument Generalne skupštine Ujedinjenih nacija, A/48/10. Objavljeno i u Godišnjaku KMP-a, 1996., sv. II (2).
Načela međunarodnog prava	Načela međunarodnog prava usvojena Poveljom Nirnberškog suda i njegovom presudom, koja je zatim potvrdila Komisija za međunarodno pravo Ujedinjenih nacija, zvanični dokumenti 5. sjednice, Supplement n° 12 (A/1316), Ujedinjene nacije, 1950.
<i>Običajno međunarodno humanitarno pravo</i>	Henckaerts J-M., Doswald-Beck L. (ur.), <i>Customary International Humanitarian Law</i> . ICRC, Cambridge University Press, Cambridge, 2005.
Pravilnik	Pravilnik o postupku i dokazima Međunarodnog suda
Pravilnik o pritvoru	Pravilnik o pritvoru osoba koje čekaju na suđenje ili žalbeni postupak pred Međunarodnim sudom ili su iz nekog drugog razloga pritvorene po ovlašćenju Međunarodnog suda

Prijevod

Pravni izvještaji	<i>Pravni izvještaji o suđenjima ratnim zločincima /Law Reports of Trials of War Criminals/</i> , izbor tekstova koji je pripremila Komisija za ratne zločine Ujedinjenih nacija, London, 1949. (ponovljeno izdanje, Buffalo, New York, 1997.)
Statut	Statut Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju, usvojen rezolucijom Savjeta bezbjednosti br. 827. (1993.), s izmjenama i dopunama usvojenim rezolucijom br. 1481.
Tokijska povelja	Povelja (statut) Međunarodnog vojnog suda za Daleki istok, Tokio, 19. januar 1946.
Zajednički član 3	Zajednički član 3 Ženevskih konvencija iz 1949.
Zvanični dokumenti	Zvanični dokumenti Diplomatske konferencije o reafirmaciji i razvitku međunarodnog humanitarnog prava primjenjivog na oružane sukobe, Ženeva, 1974-1977.
Ženevske konvencije	Ženevske konvencije I-IV od 12. augusta 1949.

Bassiouni, C. M. - Manikas P., *The Law of the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia*, Transnational Publisher, 1996.

Hendin Stuart E., *Command Responsibility and Superior Orders in the Twentieth Century – A Century of Evolution*, Murdoch University Electronic Journal of Law, 10, 2003.

Kalshoven F. - Zegveld L., *Constraints on the Waging of War*, International Committee of the Red Cross /MKCK/, 2001.

D. Sudska praksa1. MKSJ - Tužilac protiv Envera Hadžihasanovića i Amira Kubure,
predmet br. IT-01-47-T

Konačna odluka o primanju na znanje činjenica iz drugih predmeta	<i>Tužilac protiv Envera Hadžihasanovića, Mehmeda Alagića i Amira Kubure, predmet br. IT-01-47-PT, Konačna odluka u vezi sa formalnim primanjem na znanje činjenica o kojima je presuđeno u drugim predmetima, 20. april 2004.</i>
Odluka o prihvatljivosti dokaza od 16. jula 2004.	<i>Tužilac protiv Envera Hadžihasanovića, Mehmeda Alagića i Amira Kubure, predmet br. IT-01-47-PT, (povjerljiva) Odluka o prihvatljivosti nekih spornih dokumenata i dokumenata označenih u svrhu identifikacije, 16. jul 2004.. Povjerljivi status odluke ukinut je 2. augusta 2004. Odlukom kojom se objelodanjuje povjerljiva odluka o prihvatljivosti nekih spornih dokumenata i dokumenata označenih u svrhu identifikacije, 2. august 2004.</i>
Odluka o unakrsnom ispitivanju	<i>Tužilac protiv Envera Hadžihasanovića, Mehmeda Alagića i Amira Kubure, predmet br. IT-01-47-PT, Odluka po zahtjevu odbrane u pogledu unakrsnog ispitivanja svjedoka od strane Tužilaštva, 9. decembar 2004.</i>
Odluka po prijedlozima za donošenje oslobađajuće presude	<i>Tužilac protiv Envera Hadžihasanovića i Amira Kubure, predmet br. IT-01-47-T, Odluka po prijedlozima za donošenje oslobađajuće presude na osnovu pravila 98bis Pravilnika, 27. septembar 2004.</i>

Prijevod

Odluka po zajedničkom prigovoru na nadležnost	<i>Tužilac protiv Envera Hadžihasanovića, Mehmeda Alagića i Amira Kubure</i> , predmet br. IT-01-47-PT, Odluka o zajedničkom prigovoru nadležnosti, 12. novembar 2002.
Odluka po žalbi u vezi s nadležnošću (komandna odgovornost)	<i>Tužilac protiv Envera Hadžihasanovića, Mehmeda Alagića i Amira Kubure</i> , predmet br. IT-01-47-AR72, Odluka po interlokutornoj žalbi kojom se osporava nadležnost s obzirom na komandnu odgovornost, 16. jul 2003.

2. MKSJ - drugi predmeti

Drugostepena presuda u predmetu <i>Aleksovski</i>	<i>Tužilac protiv Zlatka Aleksovskog</i> , predmet br. IT-95-14/1-A, Presuda, 24. mart 2000.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Blaškić</i>	<i>Tužilac protiv Tihomira Blaškića</i> , predmet br. IT-95-14-A, Presuda, 29. jul 2004.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Kordić i Čerkez</i>	<i>Tužilac protiv Darija Kordića i Marija Čerkeza</i> , predmet br. IT-95-14/2-A, Presuda, 17. decembar 2004.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Krnojelac</i>	<i>Tužilac protiv Milorada Krnojelca</i> , predmet br. IT-97-25-T, Presuda, 17. septembra 2003.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Krstić</i>	<i>Tužilac protiv Radislava Krstića</i> , predmet br. IT-98-33-A, Presuda, 19. april 2004.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Kunarac</i>	<i>Tužilac protiv Dragoljuba Kunarca, Radomira Kovača i Zorana Vukovića</i> , predmet br. IT-96-23 i IT-96-23/1-A, Presuda, 12. jun 2002.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Kupreškić</i>	<i>Tužilac protiv Zorana Kupreškića, Mirjana Kupreškića, Vlatka Kupreškića, Drage Josipovića, Dragana Papića i Vladimira Šantića</i> , predmet br. IT-95-16-A, Presuda, 23. oktobar 2001.

Prijevod

- Drugostepena presuda u predmetu *Tužilac protiv Miroslava Kvočke, Milojice Kosa, Kvočka* *Mlađe Radića, Zorana Žigića i Dragoljuba Prcaća*, predmet br. IT-98-30/1-A, Presuda, 28 . februar 2005.
- Drugostepena presuda u predmetu *Tužilac protiv Mitra Vasiljevića*, predmet br. IT-98-32-A, Presuda, 25 . februar 2004.
- Drugostepena presuda u predmetu *Tužilac protiv Zejnila Delalića, Zdravka Mucića Čelebići* *zvanog Pavo, Hazima Delića i Esada Landže zvanog Zenga*, predmet br. IT-96-21-A, Presuda, 20. februar 2001.
- Odluka iz predmeta *Blaškić* *Tužilac protiv Tihomira Blaškića*, predmet br. IT-95-14-PT, Odluka kojom se odbija preliminarni prijedlog obrane glede *mens rea* potrebne za navode Optužnice koji se odnose na zapovjednu odgovornost sa zahtjevom da se dostavi detaljni opis inkriminiranih radnji u odgovarajućim dijelovima Optužnice, 4. april 1997.
- Odluka iz predmeta *Kordić i Čerkez* *Tužilac protiv Darija Kordića i Marija Čerkeza*, predmet br. IT-95-14/2-T, Odluka po zajedničkom zahtjevu odbrane za odbacivanje Izmijenjene i dopunjene optužnice zbog nedostatka nadležnosti zasnovanog na ograničenom dosegu nadležnosti članaka 2 i 3, 2. mart 1999.

Prijevod

Odluka o kršenju obaveze kažnjavanja u predmetu <i>Kordić i Čerkez</i>	<i>Tužilac protiv Darija Kordića i Marija Čerkeza</i> , predmet br. IT-95-14/2-T, Odluka po zajedničkom zahtjevu obrane da se zbog nenadležnosti odbace dijelovi Izmijenjene i dopunjene optužnice koji sadrže navode o odgovornosti “zbog nekažnjavanja”, 2. mart 1999.
Odluka o nadležnosti u predmetu <i>Tadić</i>	<i>Tužilac protiv Duška Tadića</i> , predmet br. IT-94-1, Odluka po interlokutornoj žalbi odbrane na nadležnost Suda, 2. oktobar 1995.
Odluka o nadležnosti u predmetu <i>Tadić</i>	<i>Tužilac protiv Duška Tadića zvanog Dule</i> , predmet br. IT-94-1-AR72, Odluka po interlokutornoj žalbi odbrane na nadležnost suda, 2. oktobar 1995.
Presuda o kazni u predmetu <i>Banović</i>	<i>Tužilac protiv Predraga Banovića</i> , predmet br. IT-02-65/1-S, Presuda o kazni, 28. oktobar 2003.
Presuda o kazni u predmetu <i>Nikolić</i>	<i>Tužilac protiv Dragana Nikolića</i> , predmet br. IT-94-2-S, Presuda o kazni, 18. decembar 2003.
Presuda o kazni u predmetu <i>Obrenović</i>	<i>Tužilac protiv Dragana Obrenovića</i> , predmet br. IT-02-60/2-S, Presuda o kazni, 10. decembar 2003.
Presuda o kazni u predmetu <i>Plavšić</i>	<i>Tužilac protiv Biljane Plavšić</i> , predmet br. IT-00-39&40/1-S, Presuda, 27. februar 2003.
Presuda o kazni u predmetu <i>Simić</i>	<i>Tužilac protiv Milana Simića</i> , predmet br. IT-95-9/2-S, Presuda, 17. oktobar 2002.

Presuda po žalbi na kaznu u predmetu <i>Babić</i>	<i>Tužilac protiv Milana Babića</i> , predmet br. IT-03-72-A, Presuda po žalbi na kaznu, 18. jul 2005.
Presuda po žalbi na kaznu u predmetu <i>Jokić</i>	<i>Tužilac protiv Miodraga Jokića</i> , predmet br. IT-01-42/1-A, Presuda po žalbi na kaznu, 30. august 2005.
Presuda po žalbi na kaznu u predmetu <i>Tadić</i>	<i>Tužilac protiv Duška Tadića</i> , predmet br. IT-94-1-A i IT-94-1-Abis, Presuda o žalbi na kaznu, 26. januar 2000.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Aleksovski</i>	<i>Tužilac protiv Zlatka Aleksovskog</i> , predmet br. IT-95-14/1-T, Presuda, 25. jun 1999.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Blagojević</i>	<i>Tužilac protiv Vidoja Blagojevića i Dragana Jokića</i> , predmet br. IT-02-60-T, Presuda, 17. januar 2005.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Blaškić</i>	<i>Tužilac protiv Tihomira Blaškića</i> , predmet br. IT-95-14-T, Presuda, 3. mart 2000.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Brđanin</i>	<i>Tužilac protiv Radoslava Brđanina</i> , predmet br. IT-99-36-T, Presuda, 1. septembar 2004.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Čelebići</i>	<i>Tužilac protiv Zejnila Delalića, Zdravka Mucića, zvanog Pavo, Hazima Delića i Esada Landže zvanog Zenga</i> , predmet br. IT-96-21-T, Presuda, 16. novembar 1998.
Presuda u predmetu <i>Erdemović</i>	<i>Tužilac protiv Dražena Erdemovića</i> , predmet br. IT-96-22-T, Presuda o kazni, 29. novembar 1996.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Furundžija</i>	<i>Tužilac protiv Ante Furundžije</i> , predmet br. IT-95-17/1-T, Presuda, 10. decembar 1998.

Prijevod

Prvostepena presuda u predmetu <i>Galić</i>	<i>Tužilac protiv Stanislava Galića</i> , predmet br. IT-98-29-T, Presuda i mišljenje, 5. decembar 2003.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Kordić i Čerkez</i>	<i>Tužilac protiv Darija Kordića i Marija Čerkeza</i> , predmet br. IT-95-14/2-T, Presuda, 26. februar 2001.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Krnojelac</i>	<i>Tužilac protiv Milorada Krnojelca</i> , predmet br. IT-97-25-T, Presuda, 15. mart 2002.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Krstić</i>	<i>Tužilac protiv Radislava Krstića</i> , predmet br. IT-98-33-T, Presuda, 2. august 2001.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Kunarac</i>	<i>Tužilac protiv Dragoljuba Kunarca, Radomira Kovača i Zorana Vukovića</i> , predmeti br. IT-96-23 i IT-96-23/1-T, Presuda, 22. februar 2001.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Kupreškić</i>	<i>Tužilac protiv Zorana Kupreškića, Mirjana Kupreškića, Vlatka Kupreškića, Drage Josipovića, Dragana Papića i Vladimira Šantića “Vlade”</i> , predmet br. IT-95-16-T, Presuda, 14. januar 2000.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Kvočka</i>	<i>Tužilac protiv Miroslava Kvočke, Milojice Kosa, Mlade Radića, Zorana Žigića i Dragoljuba Prcaća</i> , predmet br. IT-98-30/1-T, Presuda, 2. novembar 2001.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Naletilić</i>	<i>Tužilac protiv Mladena Naletilića zvanog Tuta i Vinka Martinovića zvanog Štela</i> , predmet br. IT-98-34-T, Presuda, 31. mart 2003.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Simić i dr.</i>	<i>Tužilac protiv Milana Simića, Miroslava Tadića i Sime Zarića</i> , predmet br. IT-95-9-T, Presuda, 17. oktobar 2003.

Prijevod

Prvostepena presuda u predmetu <i>Stakić</i>	<i>Tužilac protiv Milomira Stakića</i> , predmet br. IT-97-24-T, Presuda, 31. jul 2003.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Strugar</i>	<i>Tužilac protiv Pavla Strugara</i> , predmet br. IT-01-42-T, Presuda, 31. januar 2005.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Tadić</i>	<i>Tužilac protiv Duška Tadića</i> , predmet br. IT-94-1-T, Presuda, 7. maj 1997.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Vasiljević</i>	<i>Tužilac protiv Mitra Vasiljevića</i> , predmet br. IT-98-32-T, Presuda, 29. novembar 2002.
3. <u>MKSR</u>	
Drugostepena presuda u predmetu <i>Bagilishema</i>	<i>Tužilac protiv Ignacea Bagilisheme</i> , predmet br. ICTR-95-1A-A, Arrêt, 3. jul 2002.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Ntakirutimana</i>	<i>Tužilac protiv Elizaphana Ntakirutimane i Gérarda Ntakirutimane</i> , predmeti br. ICTR-96- 10-A i ICTR-96-17-A, Arrêt, 13. decembar 2004.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Rutaganda</i>	<i>Tužilac protiv Georgesa Andersona Nderubunwea Rutagande</i> , predmet br. ICTR-96- 3-A, Arrêt, 26. maj 2003.
Drugostepena presuda u predmetu <i>Semanza</i>	<i>Tužilac protiv Laurenta Semanze</i> , predmet br. ICTR-97-20-A, Arrêt, 20. maj 2005.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Bagilishema</i>	<i>Tužilac protiv Ignacea Bagilisheme</i> , predmet br. ICTR-95-1A-T, Jugement, 7. jun 2001.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Kajelijeli</i>	<i>Tužilac protiv Juvénala Kajelijelija</i> , predmet br. ICTR-98-44-A-T, Jugement, 1. decembar 2003.
Prvostepena presuda u predmetu <i>Kayishema i Ruzindana</i>	<i>Tužilac protiv Clémenta Kayisheme i Obeda Ruzindane</i> , predmet br. ICTR-95-1-T, Jugement, 21. maj 1999.

Prijevod

Prvostepena presuda u predmetu *Musema* *Tužilac protiv Alfreda Museme*, predmet br. ICTR-96-13-T, Jugement, 27. januar 2000.

Prvostepena presuda u predmetu *Semanza* *Tužilac protiv Laurenta Semanze*, predmet br. ICTR-97-20-T, Jugement, 15. maj 2003.

4. Razno

Predmet *Nikaragva* *Nicaragua v. United States /Nikaragva protiv SAD/ - Vojne i paravojne aktivnosti u Nikaragvi i protiv Nikaragve/*, Pravomoćna presuda, C.I.J. Recueil 1986 /Godišnjak Međunarodnog suda pravde za 1986./

Predmet *Re Yamashita* *Re Yamashita*, 327 US 1 (1946.)

Predmet *Soering* *Soering v. United Kingdom*, Judgement /Presuda/, 7. jul 1989., Eur. Ct. H. R., serija A, br. 161

Predmet *Taoci* *United States v. Wilhem List et al.*, Trials of War Criminals Before the Nuremberg Military Tribunals Under Control Council Law No. 10 /Suđenja ratnim zločincima na vojnim sudovima u Nürnbergu prema Zakonu br. 10 Kontrolnog savjeta/, sv. XI

Predmet *Toyoda* *United States v. Soemu Toyoda*, Official Transcript of the Record of Trial /zvanični transkript zapisnika suđenja/

Predmet *Visoka komanda* *United States v. Wilhem von Leeb et al.*, Trials of War Criminals Before the Nuremberg Military Tribunals Under Control Council Law No. 10 / Suđenja ratnim zločincima na vojnim sudovima u Nürnbergu prema Zakonu br. 10 Kontrolnog savjeta/ sv. XI /

Predmet *Yamashita* United States Military Commission, Manilla (7. decembar 1945.), u *Law Reports of Trials of War Criminals* /zbornik tekstova o suđenjima ratnim zločincima koji je pripremila Komisija Ujedinjenih

Prijevod

nacija za ratne zločine/, London, 1949. (ponovljeno izdanje: Buffalo, New York, 1997.), IV

Tokijska presuda

Međunarodni vojni sud za Daleki Istok, predmet *Tužilac protiv Akakija Sadaoa i dr.*, 4. novembar 1948.; The Tokyo Judgement, The Complete Transcripts of the Proceedings in the International Military Tribunal for the Far East, objavljeno u R. John Pritchard - S. Magbauna Zaide (ur.), *The Tokyo War Crimes Trial* /Integralni zapisnici suđenja na Međunarodnom sudu za Daleki istok, u *Tokijsko suđenje za ratne zločine*/, New-York-London 1981

XII. DODATAK III: HISTORIJAT POSTUPKA

A. Pretpretresni postupak

1. Optužnica, dovođenje optuženih u Međunarodni sud i prvo stupanje pred Sud

2095. .Prvobitna Optužnica podignuta je 5. jula 2001. kao zajednička Optužnica protiv Envera Hadžihasanovića, Amira Kubure i Mehmeda Alagića, a potvrdio ju je sudija Fouad Riad 13. jula 2001. Prema prvobitnoj Optužnici ova trojica optuženih se terete da su kao nadređeni odgovorni po članu 7(3) Statuta jer nisu spriječili ili kaznili neka djela svojih potčinjenih, okvalifikovana kao teška kršenja zakona i običaja ratovanja i teške povrede Ženevskih konvencija, djela su kažnjiva po članovima 2 i 3 Statuta, a počinjena na teritoriji srednje Bosne između 1. januara 1993. i 31. januara 1994. Prvobitna Optužnica je izmijenjena 11. jula 2002., 15. augusta 2003. i 26. septembra 2003. nakon više zahtjeva za izmjenu zbog nedostataka u formi Optužnice. Nakon smrti optuženog Mehmeda Alagića, 7. marta 2003., Vijeće je okončalo krivični postupak protiv njega Nalogom od 21. marta 2003.

2096. .Optužbe na osnovu kojih se vodio postupak sadržane su u konačnoj verziji Optužnice koja je 26. septembra 2003. podignuta protiv optuženog Hadžihasanovića i optuženog Kubure. Optužnica ih tereti da na osnovu člana 7(3) Statuta Međunarodnog suda snose krivičnu odgovornost u svojstvu nadređenog lica zbog toga što nisu spriječili i kaznili djela potčinjenih koja predstavljaju kršenje zakona ili običaja ratovanja, kažnjivo po članu 3 Statuta Međunarodnog suda.

2097. .Optuženi su se dobrovoljno predali Međunarodnom sudu 2. augusta 2001. (Amir Kubura) i 4. augusta 2001. (Enver Hadžihasanović). Na svom prvom stupanju pred Sud 9. augusta 2001. obojica su se izjasnili "da nisu krivi" po svim tačkama prvobitne Optužnice. Optuženi Kubura se i drugi put izjasnio da "nije kriv" 28. novembra 2003., nakon što su Optužnici dodate nove tačke Optužnice.

2. Zastupnici odbrane, pretpretresni sudija i sastav Vijeća

2098. .Odlukom zamjenika sekretara Suda od 26. novembra 2001. potvrđen je tim odbrane u sljedećem sastavu: za optuženog Hadžihasanovića gospođa Edina

Prijevod

Rešidović, glavna zastupnica odbrane, i gospodin Stéphane Bourgon, kobranilac; za optuženog Kuburu, gospodin Fahrudin Ibrišimović, glavni zastupnik odbrane, i gospodin Rodney Dixon, kobranilac.

2099. Nalogom od 7. augusta 2001.⁴⁹¹⁰ predsjednik Međunarodnog suda je predmet IT-01-47-I dodijelio Pretresnom vijeću II, koje je djelovalo u sljedećem sastavu: sudija David Hunt (predsjedavajući), sudija Florence Mumba i sudija Patricia Wald. Nalogom dežurnog sudije Liua Daquna od 16. augusta 2001. sudija David Hunt je imenovan za pretpretresnog sudiju.⁴⁹¹¹ Sudija David Hunt, predsjedavajući Pretresnog vijeća II, imenovao je 3. septembra 2001. sudiju Florence Mumba za pretpretresnog sudiju.⁴⁹¹² Nalogom od 23. novembra 2001.⁴⁹¹³ predsjednik Međunarodnog suda je predmet dodijelio Pretresnom vijeću II, koje je djelovalo u sljedećem sastavu: sudija Wolfgang Schomburg (predsjedavajući), sudija Florence Mumba i sudija Carmel A. Agius. Dana 8. oktobra 2003. u sastav Vijeća imenovan je sudija Jean-Claude Antonetti umjesto sudije Wolfganga Schomburga.⁴⁹¹⁴ Nalogom Pretresnog vijeća II od 17. oktobra 2003. sudija Jean-Claude Antonetti je imenovan za pretpretresnog sudiju.

2100. Nalogom od 18. novembra 2003. predsjednik Međunarodnog suda je imenovao sudije Jeana-Clauda Antonettija, 2003., Berta Swarta i Vonimbolanu Rasoazananyja da vode proces u ovom predmetu.

3. Preliminarni podnesci zbog nedostataka u formi Optužnice na osnovu pravila 72(A)(ii) Pravilnika

a) Optužnica od 13. jula 2001.

2101. Prema prvobitnoj Optužnici od 13. jula 2001.⁴⁹¹⁵ optuženi su trebali odgovarati za kršenja zakona i običaja ratovanja i teške povrede Ženevskih konvencija na osnovu članova 2 i 3 Statuta Međunarodnog suda za bivšu Jugoslaviju.

⁴⁹¹⁰ Nalog predsjednika o dodjeli predmeta pretresnom vijeću, 7. august 2001.

⁴⁹¹¹ Nalog kojim se imenuje pretpretresni sudija, 16. august 2001.

⁴⁹¹² Nalog kojim se imenuje pretpretresni sudija, 3. septembar 2001.

⁴⁹¹³ Nalog predsjednika o sastavu pretresnog vijeća u predmetu, 23. novembar 2001.

⁴⁹¹⁴ Nalog o raspoređivanju sudije u predmet pred pretresnim vijećem, 8. oktobar 2003.

⁴⁹¹⁵ Nalog po pregledu optužnice shodno članu 19 Statuta, s nalogom o neobjelodanjivanju, 13. juli 2001.

Prijevod

2102. Dana 8. oktobra 2001. odbrana⁴⁹¹⁶ je zajednički podnijela preliminarni podnesak⁴⁹¹⁷ u kojem tvrdi da prvobitna Optužnica sadrži nepravilnosti: 1) utoliko što se u njoj navodi da optuženi snose odgovornost nadređenog na osnovu člana 7(3) Statuta,⁴⁹¹⁸ a da se pritom dovoljno ne pokazuje veza subordinacije između optuženih i “stranih boraca ili mudžahedina”, počinitelja tih zločina, niti se u dovoljnoj mjeri opisuje ponašanje optuženih, 2) utoliko što se poziva na komandnu odgovornost za zločine koji su počinjeni u okviru internog oružanog sukoba,⁴⁹¹⁹ 3) utoliko što pretpostavlja “djelimičnu okupaciju”,⁴⁹²⁰ 4) utoliko što neopravdano kumulativno tereti za ista djela i po članu 2 i po članu 3 Statuta,⁴⁹²¹ i 5) utoliko što općenito nije dovoljno precizna.⁴⁹²² Dana 22. oktobra 2001. Tužilaštvo je podnijelo svoj odgovor na preliminarni podnesak odbrane.⁴⁹²³

2103. U Odluci o formi optužnice od 7. decembra 2001.⁴⁹²⁴ Vijeće je djelimično prihvatilo Preliminarni podnesak od 8. oktobra 2001. Tako je kao odgovor na prigovore koji se odnose na navode o komandnoj odgovornosti⁴⁹²⁵ Vijeće ocijenilo da pretpostavljena veza subordinacije između optuženih i “Mudžahedina” nije dovoljno objašnjena u prvobitnoj Optužnici.⁴⁹²⁶ Ono je zbog toga od Tužilaštva zatražilo da izmijeni prvobitnu Optužnicu kako bi bolje pokazalo postojanje veze subordinacije i efektivne kontrole.

2104. Kao odgovor na prigovore u vezi s prirodom oružanog sukoba i djelimične okupacije, Vijeće je između ostalog prihvatilo, kako je tražila odbrana,⁴⁹²⁷ da činjenica da je Tužilaštvo u prvobitnoj optužnici od 13. jula 2001. tvrdilo da je tokom cijelog razdoblja na koje se odnosi Optužnica “Bosna i Hercegovina bila područje oružanog međunarodnog sukoba i da je bila djelimično okupirana” ne omogućuje ni da se precizira koje su države bile uključene u međunarodni oružani sukob,⁴⁹²⁸ ni da se odbrana jasno obavijesti o prirodi i motivima optužbi koje se konkretno odnose na

⁴⁹¹⁶ Odbrana Mehmeda Alagića je takođe podnijela taj zahtjev.

⁴⁹¹⁷ Zajednički preliminarni podnesak zbog nepravilnosti u formi optužnice, 8. oktobar 2001.

⁴⁹¹⁸ *Ibid.*, par. 3-30.

⁴⁹¹⁹ *Ibid.*, par. 31-42, a pogotovo par. 32.

⁴⁹²⁰ *Ibid.*, par. 43.

⁴⁹²¹ *Ibid.*, par. 51-53.

⁴⁹²² *Ibid.*, par. 54-74.

⁴⁹²³ Odgovor Tužilaštva na Zajednički preliminarni podnesak zbog nepravilnosti u formi Optužnice, 22. oktobar 2001.

⁴⁹²⁴ Odluka o formi Optužnice, 7. decembar 2001.

⁴⁹²⁵ *Ibid.*, par. 13 do 25.

⁴⁹²⁶ *Ibid.*, par. 14-15.

⁴⁹²⁷ *Ibid.*, par. 26-27.

⁴⁹²⁸ *Ibid.*, par. 29.

Prijevod

optužene⁴⁹²⁹ putem takve optužbe.⁴⁹³⁰ Shodno tome, sudije su Tužilaštvu naložile da precizira koje su države bile uključene u sukob⁴⁹³¹ i da točno navede, ili će u suprotnom morati izbrisati navod o djelimičnoj okupaciji, identitet okupacijskih snaga, okupirano područje ili područja i datume navedene okupacije.⁴⁹³²

b) Optužnica od 11. januara 2002.

2105. U Izmijenjenoj optužnici od 11. januara 2002. su, pored ispravaka koje je Vijeće zatražilo svojom odlukom od 7. decembra 2001., potpuno izbrisane tačke Optužnice koje se temelje na članu 2 Statuta Međunarodnog suda, a koji zahtijeva da se dokaže postojanje međunarodnog oružanog sukoba. Tri tačke Optužnice na osnovu člana 3 Statuta takođe su povučene. Na kraju je zadržano 7 tačaka Optužnice za kršenje zakona i običaja ratovanja. Dana 21. februara 2002. odbrana je dostavila zajednički odgovor u vezi s formom Izmijenjene optužnice.⁴⁹³³ Dana 8. marta 2002. tužilac je iznio svoje opaske,⁴⁹³⁴ a odbrana je replicirala 20. marta 2002.⁴⁹³⁵

2106. Dana 12. decembra 2002.⁴⁹³⁶ Vijeće je od tužioca zatražilo da odgovori na tri prigovora odbrane iznijeta u njenom zajedničkom preliminarnom podnesku o nedostacima u formi Optužnice od 21. februara 2002. Tužilac je odgovorio 27. decembra 2002., a 25. marta 2003. je podnio Zahtjev za izmjenu Izmijenjene optužnice od 11. januara 2002.⁴⁹³⁷ kako bi: 1) iz Optužnice povukao navode protiv preminulog Mehmeda Alagića, 2) uvrstio alteranativan navod o postojanju međunarodnog oružanog sukoba, 3) optuženog Kuburu teretio na osnovu člana 7(3) Statuta Međunarodnog suda za zločine počinjene u Miletićima, a koji su već stavljeni na teret Enveru Hadžihasanoviću, te 4) tačku 2 Optužnice, “nasilje protiv života i tijela”, zamijenio tačkom Optužnice “okrutno postupanje”. Dana 25. aprila 2003. u

⁴⁹²⁹ Odluke ove odluke jednako su se odnosile i na Mehmeda Alagića, kao i na optužene.

⁴⁹³⁰ Odluka o formi Optužnice, 7. decembar 2001., par. 31.

⁴⁹³¹ *Ibid.*, par. 29.

⁴⁹³² *Ibid.*, par. 33-34. Naprotiv, Vijeće nije prihvatilo zahtjev odbrane da se izbriše paragraf 58 prvobitne Optužnice koji po njenom mišljenju miješa pojam okupacije i pojam zona odgovornosti nabrojanih “pod naslovom Zona odgovornosti 3. korpusa ABiH” (par. 40). Kao odgovor na prigovor o kumulativnom optuživanju, Vijeće je odbilo prigovor odbrane (par. 40.). I na kraju, u vezi s navodnim nepreciznostima u prvobitnoj Optužnici, Pretresno vijeće je prihvatilo neke prigovore odbrane (par. 45, 47, 54, 58, 60, 62, 65, 68, str. 22-29), a neke odbacilo (par. 43, 47, 49, 51, 56, 67, 69, str. 21-29).

⁴⁹³³ Joint Response on the form of the amended indictment /Zajednički odgovor na formu Izmijenjene optužnice/, 21. februar 2002.

⁴⁹³⁴ Prosecution’s Response to the “Joint Response on the Form of the Amended Indictment” /Odgovor Tužilaštva na “Zajednički odgovor na formu izmijenjene optužnice”/, 8. mart 2002.

⁴⁹³⁵ Joint Reply to the “Prosecution Response to the ‘Joint Response on the Form of the Amended Indictment’ /Zajednička replika na “Odgovor Tužilaštva na ‘Zajednički odgovor na formu izmijenjene optužnice’”, 20. mart 2002.

⁴⁹³⁶ Nalog o podnošenju odgovora, 12. decembar 2002.

⁴⁹³⁷ Zahtjev za dopuštenje da se izmijeni Izmijenjena optužnica, 25. mart 2003.

svom Odgovoru na Zahtjev da se izmijeni Izmijenjena optužnica⁴⁹³⁸ odbrana je zatražila odgodu postupka zbog ponašanja tužioca, koje je smatrala napadom na pravo na odbranu i zloupotrebom postupka.⁴⁹³⁹

2107. Nakon podnesaka strana,⁴⁹⁴⁰ Vijeće je 18. juna 2003. donijelo Odluku po zahtjevu za dozvolu za izmjenu Izmijenjene optužnice.⁴⁹⁴¹ Vijeće u toj Odluci podsjeća na činjenicu da je u svojoj Odluci po zajedničkom prigovoru u vezi s nadležnosti od 12. novembra 2002. ocijenilo da je “doktrina komandne odgovornosti 1991. godine – i nakon toga – na osnovu međunarodnog običajnog prava već bila primjenjiva u kontekstu unutrašnjeg oružanog sukoba”. Ono takođe podsjeća da je odbrana uložila žalbu na tu odluku i da bi, “u svjetlu činjenice da je postupak po interlokutornoj žalbi po tom pitanju pred Žalbenim vijećem još uvijek u toku, bilo krajnje neprimjereno da ovo Pretresno vijeće o tome odlučuje sada, izuzev ukoliko Žalbeno vijeće izda Pretresnom vijeću nalog da tako postupi”.⁴⁹⁴² Vijeće je, između ostalog, odlučilo da odgodi donošenje konačne odluke o pitanjima vezanim za formu Optužnice koja se odnose na zahtjev da se kao alternativan uvrsti navod o međunarodnom oružanom sukobu dok Žalbeno vijeće ne donese odluku o nadležnosti.⁴⁹⁴³ Vijeće je, osim toga, odlučilo da ne udovolji zahtjevu za odgodu postupka i odbilo je zahtjev odbrane u tom smislu.

2108. .Dana 5. augusta 2003., nakon što je Žalbeno vijeće 16. jula 2003. donijelo Odluku po interlokutornoj žalbi kojom se osporava nadležnost s obzirom na komandnu odgovornost, sudija Schomburg, pretpretresni sudija, pozvao je tužioca da podnese novu Izmijenjenu optužnicu.⁴⁹⁴⁴

⁴⁹³⁸ Defence Response to Prosecution Motion for Leave to Amend the Amended Indictment and Request for Stay of Proceedings /Odgovor odbrane na Zahtjev Tužilaštva za dopuštenje da se izmijeni Izmijenjena optužnica i Zahtjev za odgodu postupka/, 25. april 2003.

⁴⁹³⁹ *Ibid.*, par. 2 do 6.

⁴⁹⁴⁰ Vidi Prosecution Response and Reply to “Defence response to amend the amended indictment and requested stay of proceedings” /Odgovor Tužilaštva i replika na “Odgovor odbrane na Zahtjev Tužilaštva za dopuštenje da se izmijeni Izmijenjena optužnica i Zahtjev za odgodu postupka”/ i Reply to “Response of Amir Kubura to Prosecution Motion for leave to amend the amended indictment” /Replika na Odgovor Amira Kubure na Zahtjev Tužilaštva za dopuštenje da se izmijeni Izmijenjena optužnica”, 12. maj 2003. Defense “Motion seeking leave to reply” /Podnesak odbrane kojim se traži dopuštenje za podnošenje odgovora/ i Reply to “Prosecution response and reply to Defence response to amend the amended indictment and requested stay of proceedings” /Replika na Odgovor Tužilaštva i replika na Odgovor odbrane na izmjenu izmijenjene optužnice i odgodu postupka/, 14. maj 2003.

⁴⁹⁴¹ Odluka po zahtjevu za dozvolu za izmjenu izmijenjene optužnice, 18. juni 2003.

⁴⁹⁴² *Ibid.*, str. 5.

⁴⁹⁴³ *Ibid.*, par. 3.

⁴⁹⁴⁴ Usmeno dat nalog.

c) Optužnica od 15. augusta 2003.

2109. Dana 15. augusta 2003. tužilac je, dakle, podnio novi zahtjev za dopuštenje da izmijenjeni Izmijenjenu optužnicu.⁴⁹⁴⁵ Tužilac je predložio da se u Drugu izmijenjenu optužnicu uvrste sve izmjene predložene 25. marta 2003.⁴⁹⁴⁶ kao i sve izmjene koje su postale nužne Odlukom Žalbenog vijeća od 16. jula 2003. Odgovor odbrane na taj prijedlog nove verzije Druge izmijenjene optužnice stigao je 1. septembra 2003., a Replika Tužilaštva podnijeta je 8. septembra 2003. Pretresno vijeće je u svojoj Odluci od 17. septembra 2003.⁴⁹⁴⁷ zatražilo od Tužilaštva da unese neke izmjene u Drugu izmijenjenu optužnicu koju je ovo podnijelo 15. augusta 2003.: 1) da iznese, ukoliko je moguće, dodatne pojedinosti o jedinicama koje su konkretno učestvovala u zločinima iz paragrafa 44 i 46,⁴⁹⁴⁸ i da pruži dodatne podatke o položaju i ulozi “mudžahedina” u 3. korpusu.⁴⁹⁴⁹ Smatrajući da se optuženom Kuburi ne nanosi nikakva nepravda ukoliko ima odgovarajuću mogućnost da pripremi odbranu na osnovu izmijenjene teze optužbe, Vijeće je dopustilo Tužilaštvu da u izmijenjenu verziju Druge izmijenjene optužnice unese nove optužbe protiv Amira Kubure na osnovu člana 7(3) Statuta koje se odnose na događaje u Miletićima,⁴⁹⁵⁰ ali pod uslovom “da dostavi dovoljno novog potkrepljujućeg materijala”.⁴⁹⁵¹ Napokon, sudije su prihvatile prijedlog Tužilaštva da se izmijenjene navodi o zločinima pod tačkom 2 Optužnice, pri čemu bi se pojam “nasilje protiv života i tijela” zamijenio pojmom “okrutno postupanje”, što po mišljenju Vijeća “samo ograničava opseg krivičnog djela za koje se optuženi tereti”.⁴⁹⁵²

2110. Vijeće je odbilo molbu odbrane da se odobri ulaganje žalbe na Odluku od 17. septembra 2003.,⁴⁹⁵³ smatrajući da u ovom slučaju nema naznaka da bi izmjena i dopuna Optužnice navodom o odgovornosti nadređenog optuženog Kubure po članu

⁴⁹⁴⁵ Zahtjev za dopuštenje da se izmijeni Izmijenjena optužnica, 15. august 2003.

⁴⁹⁴⁶ S izuzetkom izmjena predloženih za paragraf 8.

⁴⁹⁴⁷ Odluka o formi Optužnice, 17. septembar 2003.

⁴⁹⁴⁸ *Ibid.*, par. 14. Radi se o zločinima koji su predmet tačke 5. 6 i 7 Druge izmijenjene optužnice, odnosno o uništavanju i pljački koji nisu opravdani vojnom nuždom devet gradova i sela od strane 3. korpusa ABiH.

⁴⁹⁴⁹ *Ibid.*, par. 16 i 17, str. 9. Konkretno, trebalo je ispraviti zabunu zbog upotrebe protivrječnih pojmova “potčinjeni” i “uključeni u sastav i potčinjeni” u paragrafima 18 i 20 Druge izmijenjene optužnice od 15. augusta 2003. kako bi se opisao položaj jedinice “mudžahedina” u odnosu na 3. korpus.

⁴⁹⁵⁰ *Ibid.*, par. 31: za četiri dodatna ubistva i bezobzirno razaranje i pljačku jednoga sela. Odluka o formi Optužnice, 17. septembar 2003., par. 31.

⁴⁹⁵¹ *Ibid.*, par. 35.

⁴⁹⁵² *Ibid.*, par. 40.

⁴⁹⁵³ Odluka po “Molbi Amira Kubure za potvrdu radi ulaganja žalbe na Odluku pretresnog vijeća o formi Optužnice.”, 30. septembar 2003.

Prijevod

7(3) Statuta za zločine počinjene u Miletićima nanijela nepravilnu štetu optuženom Kuburi.⁴⁹⁵⁴

d) Optužnica od 26. septembra 2003.

2111. Dana 26. septembra 2003. podnijeta je Treća izmijenjena optužnica saobrazno odredbama odluke od 17. septembra 2003. Dana 7. novembra 2003. odbrana optuženog Kubure je podnijela Zahtjev za izmjenu Treće izmijenjene optužnice, navodeći kao glavni razlog da nove optužbe protiv optuženog nisu dovoljno precizne u pogledu identiteta počinitelja četiri ubistva i razaranja u Miletićima.⁴⁹⁵⁵ Vijeće je taj Zahtjev odbacilo 18. novembra 2003.⁴⁹⁵⁶

Optužbe koje su protiv dvojice optuženih definitivno prihvaćene i na temelju kojih se vodio proces sadržane su u Trećoj optužnici nakon izmjena od 26. septembra 2003.

4. Osporavanje nadležnosti

(komandna odgovornost u okviru unutrašnjeg oružanog sukoba)

na osnovu pravila 72(A)(i)

2112. U preliminarnom prigovoru zbog nedostataka u formi Optužnice, koji je odbrana zajednički podnijela 8. oktobra 2001., ona osporava nadležnost Međunarodnog suda da sudi za odgovornost nadređenog za zločine na osnovu člana 3 Statuta, koji su počinjeni u okviru oružanog sukoba koji nije međunarodnog karaktera.

2113. Kako bi potkrijepila svoj zahtjev, odbrana tvrdi da 1993., u vrijeme kad su počinjeni zločini koji se navode u Optužnici, međunarodno humanitarno pravo nije poznavalo komandnu odgovornost u slučaju unutrašnjeg oružanog sukoba.⁴⁹⁵⁷ S obzirom na to, po mišljenju odbrane, primjena te odgovornosti u ovom slučaju bi predstavljala kršenje principa legaliteta; odbrana stoga od Vijeća traži da prizna apsolutnu nemogućnost da se optužbe na osnovu člana 3 Statuta, koje se temelje na

⁴⁹⁵⁴ Odluka po "Molbi Amira Kubure za potvrdu radi ulaganja žalbe na Odluku pretresnog vijeća o formi Optužnice", 30. septembar 2003.

⁴⁹⁵⁵ Pretpretresni podnesak odbrane optuženog Amira Kubure zbog nedostataka u formi novih tačaka Optužnice u vezi s Miletićima, 7. novembar 2003., str. 3.

⁴⁹⁵⁶ Odluka o formi Optužnice, 18. novembar 2003.

⁴⁹⁵⁷ Zajednički pretpretresni podnesak zbog nedostataka u formi Optužnice, 8. oktobar 2001., par. 32 do 34.

Prijevod

članu 3 Ženevskih konvencija, povežu s članom 7(3), koji se odnosi isključivo na međunarodne oružane sukobe.⁴⁹⁵⁸

2114. Tužilaštvo u svom odgovoru od 22. oktobra 2001.,⁴⁹⁵⁹ a u vezi s navodima odbrane o kršenju principa *nullum crimen sine lege*, tvrdi da se u praksi Međunarodnog suda⁴⁹⁶⁰ član 3 Statuta primjenjuje kako na zločine počinjene u okviru međunarodnog oružanog sukoba, tako i na zločine počinjene u okviru sukoba koji nije međunarodnog karaktera.

2115. Dana 7. decembra 2001. Vijeće je donijelo Odluku po žalbi u vezi s nadležnošću Međunarodnog suda da sudi o komandnoj odgovornosti u okviru unutrašnjeg sukoba.⁴⁹⁶¹ U toj odluci Vijeće djelimično odbacuje preliminarni podnesak odbrane i svoju odluku odgađa do suđenja, tražeći od strana da u svojim pretpretresnim podnescima razmotre sljedeće pitanje: “Da li je međunarodno pravo u vrijeme na koje se odnosi ova Optužnica predviđalo krivičnu odgovornost nadređenih koji su znali ili je bilo razloga da znaju da se njihovi potčinjeni spremaju počiniti kršenja međunarodnog humanitarnog prava, ili da su ih već počinili, a nadređeni nisu preduzeli nužne i razumne mjere da spriječe takva djela ili kazne počinioce u kontekstu oružanih sukoba koji nisu međunarodnog karaktera?”⁴⁹⁶²

2116. Nakon što je Tužilaštvo iz Izmijenjene optužnice od 11. januara 2002. povuklo sve optužbe na osnovu člana 2 Statuta i neke tačke Optužnice na osnovu člana 3 Statuta, odbrana je 21. februara 2002. podnijela novi zajednički preliminarni prigovor na nadležnost.⁴⁹⁶³ Zahtjev odbrane sadržavao je tri prigovora: 1) u razdoblju koje pokriva ova Optužnica, međunarodno pravo nije predviđalo krivičnu odgovornost nadređenog u okviru oružanog sukoba koji nije međunarodnog karaktera, 2) član 7(3) Statuta ne predviđa odgovornost nadređenog za zločine koje su počinili potčinjeni prije nego što je među njima postojala veza subordinacije, 3) pravilo 7(3) uopšte ne

⁴⁹⁵⁸ *Ibid.*, par. 40.

⁴⁹⁵⁹ Odgovor Tužilaštva na Zajednički pretpretresni podnesak zbog nedostataka u formi Optužnice, 22. oktobar 2001.

⁴⁹⁶⁰ O tome pogotovo vidi Odluku po interlokutornoj žalbi odbrane na nadležnost suda u predmetu Tadić, par. 137; *Tužilac protiv Krajišnika*, Odluku po podnesku kojim se osporava nadležnost – s obrazloženjima, predmet br. IT-00-39-PT, 22. decembar 2000., (Dalje u tekstu: Odluka o nadležnosti u predmetu *Krajišnik*), par. 24.

⁴⁹⁶¹ Odluka o osporavanju nadležnosti, 7. decembar 2001.

⁴⁹⁶² *Ibid.*, par. 10.

⁴⁹⁶³ Joint challenge to jurisdiction arising from the amended indictment /Zajednički podnesak o osporavanju nadležnosti na osnovi izmijenjene optužnice/, 21. februar 2002.

predviđa odgovornost nadređenih koji nisu spriječili ili kaznili za planiranje ili pripremu zločina.

2117. Dana 27. februara 2002. Tužilaštvo je podnijelo Odgovor⁴⁹⁶⁴ u kojem je prihvatilo da ta pitanja treba razriješiti prije suđenja.

2118. U svojoj detaljnoj analizi Vijeće je 12. novembra 2002. odgovorilo na prigovore odbrane.⁴⁹⁶⁵ O pitanju mogućnosti za pokretanje odgovornosti nadređenog u oružanim sukobima koji nisu međunarodnog karaktera,⁴⁹⁶⁶ Vijeće je ocijenilo da se “zločini iz člana 3, kršenja zakona i običaja ratovanja, i člana 5, zločini protiv čovječnosti, primjenjuju /.../ kako na unutrašnje tako i na međunarodne oružane sukobe”⁴⁹⁶⁷ i da je “doktrina komandne odgovornosti 1991. godine – i nakon toga – na osnovu običajnog međunarodnog prava već bila primjenjiva u kontekstu unutrašnjeg oružanog sukoba. Član 7(3) predstavlja izraz postojećeg prava, a ne uspostavlja novo pravo”.⁴⁹⁶⁸

2119. U vezi s drugim prigovorom odbrane,⁴⁹⁶⁹ Vijeće se priklonilo ekstenzivnom tumačenju člana 7(3) Statuta, smatrajući da “komandant može biti odgovoran na osnovu doktrine komandne odgovornosti za krivična djela počinjena prije momenta kada je taj komandant preuzeo komandu”,⁴⁹⁷⁰ pod uslovom, međutim, da su ispunjeni elementi komandne odgovornosti uspostavljeni nakon dolaska navedenog komandanta na funkciju. Smatrajući da ovo posljednje predstavlja činjenično pitanje koje treba utvrditi na suđenju, Pretresno vijeće je odbilo i ovaj dio zahtjeva odbrane.⁴⁹⁷¹

2120. Iz tih razloga, kao i nekih drugih koji ne zavređuju da im se u toj fazi pridaje posebna pažnja, Vijeće je u cijelosti odbacilo preliminarni podnesak od 21. februara 2002.⁴⁹⁷²

2121. Dana 27. novembra 2002. optuženi⁴⁹⁷³ su Vijeću zajednički podnijeli interlokutornu žalbu⁴⁹⁷⁴ po dvije osnove: s jedne strane, da komandna odgovornost ne

⁴⁹⁶⁴ Odgovor Tužilaštva na Zajednički podnesak o osporavanju nadležnosti na osnovi Izmijenjene optužnice, 27. februar 2002.

⁴⁹⁶⁵ Odluka po Zajedničkom podnesku o osporavanju nadležnosti, 12. novembar 2002.

⁴⁹⁶⁶ *Ibid.*, par. 9-179.

⁴⁹⁶⁷ *Ibid.*, par. 120.

⁴⁹⁶⁸ *Ibid.*, par. 179.

⁴⁹⁶⁹ *Ibid.*, par. 180-202.

⁴⁹⁷⁰ *Ibid.*, par. 202.

⁴⁹⁷¹ *Ibid.*, par. 202.

⁴⁹⁷² *Ibid.*, str. 92.

Prijevod

može postojati u okviru oružanog sukoba koji nije međunarodnog karaktera, i s druge strane, da se navedena odgovornost ne može primjenjivati na djela počinjena prije postojanja veze subordinacije između nadređenog i direktnog počinitelja. Odgovor Tužilaštva dostavljen je 9. decembra 2002.⁴⁹⁷⁵

2122. Dana 16. jula 2003. Žalbeno vijeće je donijelo Odluku po interlokutornoj žalbi o nenadležnosti kojom je odbacilo prigovor odbrane.⁴⁹⁷⁶ U vezi s prvim prigovorom, Žalbeno vijeće se priklonilo stavu Vijeća da ga odbaci i ocijenilo je da je komandna odgovornost tokom čitavog predmetnog perioda bila dio međunarodnog običajnog prava koje se primjenjuje na ratne zločine počinjene tokom unutrašnjeg oružanog sukoba.⁴⁹⁷⁷ U vezi s drugim prigovorom žalioca, Žalbeno vijeće je zaključilo da se “optuženi ne može teretiti na osnovu člana 7(3) za zločine koje je počinio njegov podređeni prije nego što je taj optuženi preuzeo komandu nad tim podređenim”.⁴⁹⁷⁸

5. Pritvor i privremeno puštanje na slobodu prije suđenja

2123. Vijeće je odobrilo prve zahtjeve za privremeno puštanje na slobodu optuženih, prvo usmenom odlukom od 13. decembra 2001., a zatim i pismeno 19. decembra 2001.⁴⁹⁷⁹ Privremeno puštanje na slobodu koje je odobreno Odlukom od 19. decembra 2001. trajalo je do 27. novembra 2003.⁴⁹⁸⁰

6. Statusne konferencije

2124. Između 29. novembra 2001. i 28. novembra 2003. održano je osam statusnih konferencija kojima je predsjedavao pretpretresni sudija, a viši sudski savjetnici održali su osam sastanaka na osnovu pravila 65ter(D) Pravilnika. Pretpretresne podneske strane su podnijele 3. novembra 2003.

⁴⁹⁷³ Pokojni Mehmed Alagić takođe je podnio interlokutornu žalbu.

⁴⁹⁷⁴ Interlocutory Appeal on Decision on joint Challenge to Jurisdiction /Interlokutorna žalba na Odluku po zajedničkom podnesku kojom se osporava nadležnost/, 27. novembar 2002.

⁴⁹⁷⁵ Prosecution’s Response to Defence Interlocutory Appeal on Jurisdiction /Odgovor Tužilaštva na Interlokutornu žalbu o nenadležnosti/, 9. decembar 2002. Dana 20. decembra 2002. Tužilaštvo je objavilo dodatak Odgovoru. Žalioci su podnijeli zajedničku Repliku 13. decembra 2002.

⁴⁹⁷⁶ Odluka po interlokutornoj žalbi kojom se osporava nadležnost s obzirom na komandnu odgovornost, 16. juli 2003.

⁴⁹⁷⁷ *Ibid.*, par. 30-31.

⁴⁹⁷⁸ *Ibid.*, par. 51. Vidi takođe par. 45.

⁴⁹⁷⁹ Odluka kojom se odobrava privremeno puštanje na slobodu Envera Hadžihasanovića, 19. decembar 2001.; Odluka kojom se odobrava privremeno puštanje na slobodu Amira Kubure, 19. decembar 2001.; Odluka kojom se odobrava privremeno puštanje na slobodu Mehmeda Alagića, 19. decembar 2001.

⁴⁹⁸⁰ Odluka po zajedničkom zahtjevu Odbrane za produženje privremenog puštanja na slobodu i nalog o rasporedu, 31. oktobar 2003.

B. Glavni pretres

1. Opšti podaci

2125. Suđenje je počelo 2. decembra 2003., a završilo je 15. jula 2005. U dokazni materijal je uvedeno 2949 dokaznih predmeta, Vijeće je saslušalo 172 svjedoka, a u dokazni materijal su uvrštene 33 pismene izjave na osnovu člana 92*bis* i 3 “stipulacije”.

2. Uvođenje dokaza u dokazni materijal

2126. O ovom pitanju se govori u dijelu Presude koji se bavi dokazima.⁴⁹⁸¹

3. Privremeno puštanje na slobodu za vrijeme sudskog postupka i u toku vijećanja

2127. Dana 17. januara 2004. odbrana optuženog Hadžihasanovića je podnijela zahtjev za privremeno puštanje na slobodu kako bi optuženi mogao ići na pogreb svog brata, koji je preminuo prethodnog dana.⁴⁹⁸² Odlukom od 18. januara 2004. Vijeće je odobrilo zahtjev odbrane i dopustilo Enveru Hadžihasanoviću da otputuje u Zvornik od 18. do 20. januara 2004. kako bi otišao na bratov pogreb.⁴⁹⁸³

2128. Dana 13. jula 2005. odbrana optuženog Hadžihasanovića i odbrana optuženog Kubure odvojeno su podnijele novi zahtjev za privremeno puštanje na slobodu. U svom odgovoru Tužilaštvo se suprotstavilo tom zahtjevu.⁴⁹⁸⁴ Dana 19. jula 2005. Vijeće je djelimično odobrilo zahtjev optuženih odobrivši svakom optuženom po 12 dana privremenog boravka na slobodi,⁴⁹⁸⁵ što je Vijeće obrazložilo “humanitarnim razlozima porodične prirode koji su potpuno opravdani i uvjerljivi”⁴⁹⁸⁶ koje je odbrana navela u prilog svojoj molbi. Dana 28. jula 2005. Žalbeno vijeće je odbilo

⁴⁹⁸¹ Vidi *infra*, par. 280 do 295.

⁴⁹⁸² Zahtjev odbrane za privremeno puštanje na slobodu radi prisustvovanja sprovodu, 17. januar 2004.

⁴⁹⁸³ Odluka kojom se odobrava privremeno puštanje na slobodu Envera Hadžihasanovića od 18. do 20. januara 2004., 18. januar 2004.

⁴⁹⁸⁴ Odgovor Tužilaštva na Zahtjev odbrane za privremeno puštanje na slobodu, 20. jul 2004.

⁴⁹⁸⁵ Odnosno prvobitno od 11. augusta do 22. augusta 2005. za optuženog Hadžihasanovića i od 25. augusta do 5. septembra 2005. za optuženog Kuburu. Period privremenog puštanja na slobodu optuženog Hadžihasanovića je kasnije izmijenjen i pomaknut na razdoblje od 1. septembra 2005. do 12. septembra 2005. U tom smislu vidi Nalog da se promijene datumi privremenog puštanja na slobodu Envera Hadžihasanovića, 22. august 2005.

⁴⁹⁸⁶ Odluka po zahtjevu Envera Hadžihasanovića i Amira Kubure za privremeno puštanje na slobodu, 19. juli 2005., str. 8.

molbu za dozvolu da se podnese žalba na Odluku od 19. jula 2005., koju je Tužilaštvo podnijelo 25. jula 2005.⁴⁹⁸⁷

2129. Dana 10. oktobra 2005. odbrana optuženog Envera Hadžihasanovića je ponovno podnijela zahtjev za privremeno puštanje na slobodu u periodu do 15 dana prije izricanja presude. Odbrana optuženog Kubure je podnijela sličan podnesak 12. oktobra 2005., u kojem traži privremeno puštanje na slobodu optuženog Kubure u očekivanju presude. Odlukom od 1. novembra 2005. Vijeće je odobrilo zahtjeve za puštanje na slobodu do daljnjeg naloga. Nalogom od 23. februara 2006. Vijeće je naložilo da se optuženi 8. marta 2006. vrate u Pritvorsku jedinicu radi izricanja presude.⁴⁹⁸⁸ Svaki optuženi je do današnjeg dana u pritvoru proveo 828 dana.

4. Odluka po zahtjevu za donošenje oslobađajuće presude na osnovu pravila 98bis Pravilnika

2130. Odlukom po zahtjevu za donošenje oslobađajuće presude na osnovu pravila 98bis Pravilnika, Vijeće je ocijenilo da je prilikom izvođenja dokaza Tužilaštvo podnijelo dokaze koji bi se mogli ocijeniti dovoljnim za osuđujuću presudu po svim tačkama Optužnice, osim izvjesnog broja tačaka po kojima bi u toj fazi bilo prikladno donijeti oslobađajuću presudu.⁴⁹⁸⁹ Odbrana je uložila zajedničku žalbu, na osnovu toga da, između ostalog, Vijeće nije nadležno za odlučivanje o tri tačke Optužnice. Vijeće je izdalo potvrdu radi ulaganja žalbe na Odluku po zahtjevu za donošenje oslobađajuće presude. Žalbena vijeće je odbacilo žalbu 11. marta 2005.

5. Odluka po zahtjevu Tužilaštva za novo izvođenje dokaza optužbe

2131. O ovom pitanju se govori u dijelu Presude koji se bavi dokazima.⁴⁹⁹⁰

⁴⁹⁸⁷ Odluka po molbi za dozvolu da se podnese žalba, 28. juli 2005.

⁴⁹⁸⁸ Nalog o promjeni odluke o privremenom puštanju na slobodu Envera Hadžihasanovića i Amira Kubure radi izricanja presude, 23. februar 2006.

⁴⁹⁸⁹ Tako je Vijeće donijelo oslobađajuću presudu optuženom Hadžihasanoviću po dijelu tačke 2 Optužnice koji se odnosi na okrutno postupanje u Dusini 26. januara 1993. i po dijelu tačke 3 koji se odnosi na ubistvo jednog zatočenog Hrvata u bivšoj kasarni JNA u Travniku u maju 1993.; za obojicu optuženih donijelo je oslobađajuću presudu po dijelu tačke 2 Optužnice koji se odnosi na okrutno postupanje u Miletićima i u Malinama; te oslobađajuću presudu po dijelu tačke 3 Optužnice koji se odnosi na ubistvo Joze Maračića u Muzičkoj školi u Zenici; oslobađajuću presudu po dijelu tačke 5 Optužnice koji se odnosi na bezobzirno razaranje gradova i sela koje nije opravdano vojnom nuždom u Miletićima u aprilu 1993. U toj odluci je Vijeće primilo na znanje povlačenje od strane Tužilaštva dijela tačke 5 Optužnice koji se odnosi na bezobzirno razaranje gradova i sela koje nije opravdano vojnom nuždom u Dusini i dijela tačke 6 Optužnice koji se odnosi na pljačkanje u Dusini u januaru 1993. Vidi Odluku po prijedlozima za donošenje oslobađajuće presude, Dispozitiv.

⁴⁹⁹⁰ *Supra*, par. 292.

6. Obilazak poprišta djelā

2132. Vijeće je rješavalo po Zahtjevu Tužilaštva za obilazak poprišta djelā od 24. marta 2005., u kojem je Tužilaštvo zatražilo da Vijeće posjeti mjesta iz Optužnice, na osnovu pravila 4 Pravilnika, kako bi moglo *de visu* proučiti geografiju i topografiju područja srednje Bosne o kojima je riječ u dokaznom materijalu i koja su opisana u Optužnici, kao i saobraćajnice u toj regiji. Odbrana optuženog Hadžihasanovića suprotstavila se tom zahtjevu, između ostalog, s argumentom da u slučaju takve posjete, optuženi Hadžihasanović ima pravo biti prisutan na osnovu člana 21(4)(a) i (b) Statuta. Odbrana optuženog Kubure je pak istaknula da je pravo Vijeća da odredi hoće li mu ta posjeta pomoći pri odlučivanju i hoće li ona biti u interesu pravde.

2133. Vijeće je odobrilo Zahtjev tužioca smatrajući da je u interesu pravde da *de visu* prouči geografiju i topografiju područja srednje Bosne o kojima je riječ, te se napomenulo da su optuženi odbili da budu prisutni za vrijeme posjete. Obilazak je izvršen između 13. i 17. juna 2005. Zapisnik komentara strana koji je vodio predstavnik Sekretarijata uvršteni su u dokazni materijal.⁴⁹⁹¹

---

⁴⁹⁹¹ C 21; C 21b; C 22; C 22 b; C 22.1; C 23; C 23b; C 23.1.

XIII. DODATAK IV: OPTUŽNICA**TREĆA IZMIJENJENA OPTUŽNICA****MEĐUNARODNI KRIVIČNI SUD
ZA BIVŠU JUGOSLAVIJU****PREDMET BR. IT-01-47-PT****TUŽILAC
MEĐUNARODNOG SUDA****PROTIV****ENVERA HADŽIHASANOVIĆA
AMIRA KUBURE**

Tužilac Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju, na osnovu svojih ovlašćenja iz člana 18 Statuta Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (u daljnjem tekstu: Statut Međunarodnog suda), optužuje:

**ENVERA HADŽIHASANOVIĆA
i AMIRA KUBURU**za **KRŠENJA ZAKONA I OBIČAJA RATOVANJA** kako slijedi:**OPTUŽENI:**

- 1) **Enver HADŽIHASANOVIĆ**, sin Besima i Refije (djevojačko prezime SARAJLIĆ), rođen je 7. jula 1950. u Zvorniku, opština Zvornik, Republika Bosna i Hercegovina (u daljnjem tekstu: Bosna i Hercegovina).
- 2) **Enver HADŽIHASANOVIĆ** je bivši aktivni oficir Jugoslovenske narodne armije (u daljnjem tekstu: JNA). Godine 1973. diplomirao je na Vojnoj akademiji kopnene vojske u Beogradu, nakon čega je raspoređivan na dužnosti u JNA u Tuzli i Sarajevu. Kao kapetan prve klase pohađao je Komandno-štabnu školu u Beogradu. Po završetku te škole unaprijeđen je u čin majora i raspoređen na dužnost komandanta bataljona vojne policije u vojnoj policiji 7. armije. Godine 1988. **Enver HADŽIHASANOVIĆ** je prekomandovan na dužnost načelnika štaba 49. motorizovane brigade. Ta je brigada poslije transformisana u mehanizovanu brigadu, a krajem 1989. on je postavljen za njenog komandanta. Na toj dužnosti **Enver HADŽIHASANOVIĆ** je stekao čin potpukovnika.
- 3) Početkom aprila 1992. JNA je stavila **Envera HADŽIHASANOVIĆA** u kućni pritvor u Sarajevu. On je 8. aprila 1992. uspio pobjeći, a zatim je dezertirao iz JNA. Neposredno po napuštanju JNA, **Enver HADŽIHASANOVIĆ** je stupio u

Prijevod

Teritorijalnu odbranu (u daljnjem tekstu: TO) Bosne i Hercegovine. Dana 14. novembra 1992., **Enver HADŽIHASANOVIĆ** je postao komandant 3. korpusa Armije Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: ABiH). Na tom položaju je ostao do 1. novembra 1993., kada je unaprijeđen u načelnika Štaba Vrhovne komande ABiH. U decembru 1993. **Enver HADŽIHASANOVIĆ** je dalje unaprijeđen u čin brigadnog generala. S tim činom je postao član Zajedničke komande Vojske Federacije Bosne i Hercegovine. U maju 1997. **Enver HADŽIHASANOVIĆ** je dobio čin divizijskog generala. Kasnije je unaprijeđen u čin generalmajora. **Enver HADŽIHASANOVIĆ** je penzionisan u aprilu 2000. godine.

- 4) **Amir KUBURA**, sin Nazifa, rođen je 4. marta 1964. u Kaknju, opština Kakanj, Bosna i Hercegovina.
- 5) **Amir KUBURA** je bivši aktivni oficir JNA. Po završetku obuke na Akademiji kopnene vojske, pet godina služio je kao aktivni oficir JNA u Đakovici. Godine 1992., **Amir KUBURA** je napustio JNA u činu kapetana.
- 6) Godine 1992., **Amir KUBURA** je stupio u ABiH u vrijeme formiranja ABiH kao zamjenik komandanta jednog odreda u Kaknju. Kasnije je postavljen za komandanta jednog brdskog bataljona ABiH u istom području. Dana 11. decembra 1992., **Amir KUBURA** je postavljen na dužnost pomoćnika načelnika štaba za operativno-nastavne poslove 7. muslimanske brdske brigade 3. korpusa ABiH. Načelnik štaba 7. muslimanske brdske brigade 3. korpusa ABiH postao je 1. januara 1993. godine. Od 1. aprila 1993. do 20. jula 1993., **Amir KUBURA** je zamjenjivao Asima KORIČIĆA, tadašnjeg komandanta 7. muslimanske brdske brigade 3. korpusa ABiH, a koji je u tom periodu bio odsutan. Dana 21. jula 1993. imenovan je za komandanta 7. muslimanske brdske brigade 3. korpusa ABiH. Dana 16. marta 1994., u činu pukovnika, **Amir KUBURA** je postao komandant 1. muslimanske brdske brigade 1. korpusa ABiH. Za komandanta 443. brigade 4. korpusa ABiH imenovan je 16. decembra 1995. godine. U junu 1999. **Amir KUBURA** je bio na dužnosti u komandi 1. korpusa ABiH.

OPŠTI NAVODI:

- 7) Sva djela i propusti navedeni u ovoj optužnici dogodili su se u periodu od januara 1993. do 16. marta 1994., na teritoriji Bosne i Hercegovine.
- 8) Sve vrijeme na koje se odnosi ova optužnica, na teritoriji Bosne i Hercegovine postojao je oružani sukob.
- 9) Sve vrijeme na koje se odnosi ova optužnica, **Enver HADŽIHASANOVIĆ** i **Amir KUBURA** bili su dužni da se pridržavaju zakona i običaja koji regulišu vođenje oružanih sukoba, uključujući Ženevske konvencije iz 1949. godine i njihove Dopunske protokole. Pored toga, **Enver HADŽIHASANOVIĆ** i **Amir KUBURA** bili su dužni da obezbijede da se vojne jedinice pod njihovom komandom i efektivnom kontrolom pridržavaju tih pravila međunarodnog prava i primjenjuju ih. Štaviše, **Enver HADŽIHASANOVIĆ** i **Amir KUBURA** imali su po naređenju nadređenog organa obavezu da pokrenu postupak izricanja zakonskih sankcija protiv pojedinaca pod svojom komandom i efektivnom kontrolom koji su prekršili međunarodno ratno pravo.

Prijevod

- 10) **Enver HADŽIHASANOVIĆ** i **Amir KUBURA** su, kada su bili na položajima navedenim u prethodnim paragrafima, krivično odgovorni za djela svojih podređenih, na osnovu člana 7(3) Statuta Međunarodnog suda. Nadređeni je odgovoran za djela svog (svojih) podređenog (podređenih) ako je znao ili je bilo razloga da zna da se njegovi podređeni spremaju počinuti takva djela ili da su ih već počinili, a nadređeni nije preduzeo nužne i razumne mjere da takva djela spriječi ili da kazni njihove počinioc.

OPŠTI KONTEKST:

- 11) Dana 23. avgusta 1992., Predsjedništvo Bosne i Hercegovine izdalo je naredbu o "Primjeni pravila međunarodnog ratnog prava u oružanim snagama Bosne i Hercegovine". Ta naredba je stupila na snagu 5. septembra 1992. godine. Naredbom je propisano:
- a) svi komandanti jedinica i svaki pripadnik oružanih snaga pojedinačno su odgovorni za primjenu ovih pravila;
  - b) starješine su dužne preduzeti korake propisane pravilima protiv lica koja ih krše;
  - c) svi pripadnici oružanih snaga podliježu obuci radi upoznavanja s ovim pravilima;
  - d) u planiranju i pripremi vojnih aktivnosti oružanih snaga mora se voditi računa o ovim pravilima i pravu.
- 12) Dana 1. avgusta 1992., predsjedničkom uredbom stupio je na snagu zakon o službi u Armiji BiH. Prema tom zakonu, lica koja nisu državljani Bosne i Hercegovine u vrijeme ratnog stanja mogu stupiti u ABiH i bivati unaprijeđena. Dana 14. aprila 1993., i ovaj put predsjedničkom uredbom, zakon o službi u ABiH doživio je izmjene i dopune koje su omogućavale da se u vrijeme ratnog stanja u više starješinske činove unapređuju lica koja nisu bosanski državljani.
- 13) Dana 18. avgusta 1992., predsjednik Predsjedništva Bosne i Hercegovine donio je "Odluku o formiranju korpusa ABiH". U tom dokumentu iznosi se podjela Bosne i Hercegovine na pet vojnih zona odgovornosti odnosno korpusa, te se navodi koje će opštine pojedini korpus obuhvatiti. Na osnovu te odluke formiran je 3. korpus ABiH sa sjedištem u Banjoj Luci, mada je kao privremeno sjedište 3. korpusa ABiH navedena i korišćena Zenica.
- 14) Na spisku opština koje su ušle u zonu odgovornosti 3. korpusa ABiH nalaze se sljedeće opštine: Banja Luka, Bosanska Dubica, Bosanska Gradiška, Bugojno, Busovača, Čelinac, Donji Vakuf, Gornji Vakuf, Jajce, Kakanj, Kotor Varoš, Kupres, Laktaši, Mrkonjić Grad, Novi Travnik, Prnjavor, Skender Vakuf, Srbac, Šipovo, Travnik, Vitez, Zavidovići, Zenica i Žepče.
- 15) Dana 9. novembra 1992., načelnik Generalštaba ABiH izdao je naredbu za formiranje jedinica određenih vrsta u 3. korpusu ABiH, čime je omogućena integracija raznih jedinica i štabova TO-a.
- 16) Dana 19. novembra 1992., formirana je 7. muslimanska brdska brigada, sa komandom u Zenici. Sedma muslimanska brdska brigada nastala je i korištena kao pješadijska

manevarska jedinica, a sastojala se od tri bataljona: u Travniku (1. bataljon), Zenici (2. bataljon) i Kaknju (3. bataljon).

- 17) Sedma muslimanska brdska brigada 3. korpusa Armije BiH bila je jedinica sastavljena isključivo od Muslimana. Pripadnici ove jedinice morali su se strogo pridržavati islama. Regruti su morali položiti zakletvu koja je sadržavala i to da će slijediti primjer pravog muslimanskog vojnika, opisan u knjižici pod naslovom "Upute muslimanskom borcu". "Upute muslimanskom borcu" prvi put su objavljene 1993., a nakon toga je u zoni odgovornosti 3. korpusa ABiH razdijeljeno oko 20.000 primjeraka. Godine 1994. izašla su nova izdanja. Knjižica sadrži sljedeće naslove i tekst:
- (a) Pokornost: "Muslimanski borac se prvenstveno pokorava vrhovnom zapovjedniku, pa tek onda pretpostavljenom starješini."
  - (b) Ratni plijen: "...razumije se da jedna petina plijena pripada državnoj blagajni, a ostale četiri petine pripadaju borcima. Međutim, u situacijama kada vojnici primaju plate i u kojima je država preuzela obavezu zbrinjavanja boraca i njihovih porodica, ... ratni plijen se stavlja na raspolaganje državi... Zbog toga je najispravnije da država preko nadležnih vojnih starješina raspolaže sa ratnim plijenom."
  - (c) Ratni zarobljenici: "...zabranjeno je ubijanje žena, djece i svećenika koji nemaju nikakvog učešća u ratu i koji direktno ili indirektno ne pomažu neprijatelje;... Islam takođe zabranjuje mučenje i izživljavanje na zarobljenicima, masakriranje neprijateljskih ranjenika i leševa... Ovo su opšta pravila, obavezujuća za naše vojnike. Međutim, ukoliko starješina procijeni da situacija i opšti interes zahtijevaju da se i drukčije postupi vojnici su obavezni poslušati starješinu. Tako npr. ako starješina ili viša komanda ocijeni da je u interesu odbrane, zaštite vlastitog naroda i viših ciljeva ispravnije zapaliti određene objekte, usjeve ili šumu, onda je i to dozvoljeno činiti... Takođe se vojnoj komandi stavlja na raspolaganje da odluči da li je korisnije i od interesa za opštu stvar da se oslobodi, razmijeni ili likvidira neprijateljskog zarobljenika."
- 18) Muslimanski borci iz inostranstva, koji su sebe nazivali "mudžahedinima" ili "svetim ratnicima", počeli su pristizati u Bosnu i Hercegovinu negdje sredinom 1992. godine. "Mudžahedini", koji su dolazili uglavnom iz islamskih zemalja, bili su spremni za "džihad" ili "sveti rat" u Bosni i Hercegovini protiv neprijatelja bosanskih Muslimana.
- 19) Nakon osnivanja 7. muslimanske brdske brigade 19. novembra 1992., "mudžahedini" su uključeni u njen sastav i njoj potčinjeni.
- 20) "Mudžahedini" su u vrlo velikoj mjeri učestvovali u borbenim dejstvima 7. muslimanske brdske brigade i često su bili udarna snaga u njenim operacijama.
- 21) Dana 13. avgusta 1993., komandant Štaba Vrhovne komande ABiH izdao je naređenje da se odmah, a najkasnije do 31. avgusta 1993., unutar zone odgovornosti 3. korpusa formira jedinica "El Mudžahid" u čijem su sastavu bili dobrovoljci iz stranih država. Ta jedinica bila je potčinjena **Enveru HADŽIHASANOVIĆU**, koji je izdavao naredbe za njeno potčinjavanje jedinicama pod njegovom komandom za pojedine borbene operacije.

Prijevod

- 22) Naredbom **Envera HADŽIHASANOVIĆA** od 8. marta 1993., u sklopu 3. korpusa ABiH formirane su sljedeće četiri operativne grupe: OG "Lašva" sa komandom u Kaknju, OG "Zapad" sa komandom u Bugojnu, OG "Bosna" sa komandom u Zavidovićima i OG "Bosanska Krajina" sa komandom u Travniku.
- 23) Sa formiranjem OG "Bosanska Krajina", Mehmed ALAGIĆ je postavljen za njenog komandanta.
- 24) Dana 8. marta 1993., 7. muslimanska brdska brigada, 17. krajiška brdska brigada, 305. brdska brigada Jajce, 27. motorizovana brigada, te Opštinski štab odbrane Jajce sa svojim jedinicama, stavljeni su pod komandu OG "Bosanska Krajina". Dana 16. aprila 1993. ili otprilike tog datuma, u sastav OG "Bosanska Krajina" ušle su i 306. brdska brigada, 308. brdska brigada i 312. brdska brigada. Dana 12. jula 1993. ili otprilike tog datuma, 7. muslimanska brdska brigada ponovo je stavljena pod direktnu komandu 3. korpusa ABiH, pod kojom je i bila do 8. marta 1993.
- 25) Sve vrijeme na koje se odnosi ova optužnica, 301. brdska brigada Zenica, 303. brigada Zenica, 314. brdska brigada Zenica, Opštinski štab odbrane Zenica sa svojim jedinicama i sve prištapske jedinice Korpusa bile su direktno potčinjene komandi 3. korpusa ABiH.

OPTUŽBE:

- 26) Tokom 1993. godine (pa do 18. marta 1994.), ABiH je učestvovala u oružanom sukobu protiv Hrvatskog vijeća obrane (u daljnjem tekstu: HVO) i Vojske Republike Hrvatske (u daljnjem tekstu: HV). Konkretno, u aprilu 1993. i početkom ljeta 1993., jedinice 3. korpusa ABiH preduzele su niz teških napada na HVO uključujući, pored ostalih, opštine Bugojno, Busovača, Kakanj, Maglaj, Novi Travnik, Travnik, Vareš, Vitez, Zavidovići, Zenica i Žepče. Operacije ABiH kulminirale su masovnim napadom između 7. i 13. juna 1993. na teritoriji, pored ostalih, opština Kakanj, Travnik i Zenica.
- 27) U opštinama navedenim u paragrafu 26) jedinice 3. korpusa ABiH napale su gradove i sela naseljena pretežno bosanskim Hrvatima. Hotimičnom lišavanju života i nanošenju teških povreda bili su izloženi najviše civili bosanski Hrvati, ali i civili bosanski Srbi, uključujući žene, djecu, te starije i nemoćne osobe. Tokom tih napada ili poslije njih, ubijeno je najmanje 200 civila, bosanskih Hrvata i bosanskih Srba, a još ih je mnogo više ranjeno ili povrijeđeno dok su se pokušavali sakriti ili pobjeći. U nekoliko slučajeva, snage ABiH su ubile vojnike HVO-a nakon što su se ovi predali.
- 28) U zatočeničkim objektima ABiH protivpravno su zatvarani ili na drugi način bivali zatočeni uglavnom bosanski Hrvati, ali i bosanski Srbi. Zatvoreni, odnosno na drugi način zatočeni bosanski Hrvati i bosanski Srbi, ubijani su i premlaćivani, podvrgavani tjelesnom i/ili duševnom zlostavljanju, zastrašivanju i nečovječnom postupanju, uključujući zatvaranje u pretrpane prostore u nehigijenskim uslovima, a na nehuman način im je uskraćivano zadovoljenje osnovnih životnih potreba, kao što su adekvatna prehrana, voda i odjeća. Pružana im je vrlo slaba ili nikakva zdravstvena njega.
- 29) Snage ABiH su pljačkale i uništavale imovinu bosanskih Hrvata i bosanskih Srba bez ikakvog vojnog opravdanja. Uništavani su ili teško oštećivani stambeni i drugi objekti

Prijevod

uglavnom bosanskih Hrvata, ali i bosanskih Srba, kao i lična imovina tih civila i njihova stoka. Pored toga i vjerski objekti, mjesta i ustanove bosanskih Hrvata bili su cilj razaranja ili su oštećivani ili oskrvnjivani.

- 30) Navodi sadržani u paragrafima od 1) do 10), te navodi iz paragrafa 26) do 29) ponovo se navode i uključuju u sadržaj svake pojedine optužbe.

INDIVIDUALNA KRIVIČNA ODGOVORNOST:

Enver HADŽIHASANOVIĆ:

- 31) U vrijeme kada je preuzeo komandu nad 3. korpusom ABiH, **Enver HADŽIHASANOVIĆ** je imao iskustva u komandovanju i efektivnoj kontroli nad vojnim jedinicama. Pored toga, **Enver HADŽIHA-SANOVIĆ** prošao je posebnu obuku iz oblasti vojnih disciplinskih postupaka.
- 32) Slijedeći u ABiH uobičajenu praksu korišćenja raznih propisa i uputstava bivše JNA, **Enver HADŽIHASANOVIĆ** je na osnovu svojih ovlašćenja i dužnosti komandanta bio, pored ostalog, odgovoran za pripremu Korpusa za oružanu borbu na bojištu, uključujući planiranje operacija i drugih oblika borbenih dejstava, prosljeđivanje odluka potčinjenim komandama i kontrolisanje sprovođenja tih odluka.
- 33) Sve vrijeme na koje se odnose optužbe u ovoj optužnici, **Enver HADŽIHASANOVIĆ** je na osnovu svojeg položaja i ovlašćenja komandanta Korpusa, direktno ili preko svog načelnika štaba, svojih pomoćnika, načelnika rodova i službi i drugih oficira, komandovao svim jedinicama 3. korpusa ABiH i jedinicama koje su dejstvovala pod njegovom komandom i efektivnom kontrolom. Te jedinice uključuju jedinice koje su opisane u paragrafima od 15) do 25). **Enver HADŽIHASANOVIĆ** je pokazao da ima, odnosno službeno je vršio *de jure* i *de facto* vlast svojim komandovanjem i efektivnom kontrolom u oblasti vojnih pitanja na način koji odgovara vršenju nadređene vlasti, čineći to na razne načine kao što su: izdavanje naređenja, uputstava i direktiva jedinicama potčinjenim 3. korpusu ABiH, staranje da se ta naređenja, uputstva i direktive sprovede s punom odgovornošću za njihovo izvršenje, razmještanje ljudstva, artiljerije i drugih jedinica pod svojom komandom i efektivnom kontrolom, te planiranje pripremanja i izvođenja vojnih operacija od strane tih jedinica. Nadalje, **Enver HADŽIHASANOVIĆ** se starao da bude stalno i ažurno informisan o svemu što se dešava na terenu, uključujući i manje incidente, pri čemu je bio u gotovo svakodnevnom kontaktu sa Štabom Vrhovne komande ABiH. Bio je odgovoran za sprovođenje naređenja Vrhovne komande ABiH vezana za organizacionu strukturu 3. korpusa ABiH. To je uključivalo formiranje operativnih grupa i potčinjavanje jedinica u sastavu operativnih grupa, te postavljanje i razrješavanje dužnosti vojnih zapovjednika. Vršio je komandovanje i efektivnu kontrolu nad svim vojnim jedinicama potčinjenim 3. korpusu ABiH, uključujući i one koje su bile zadužene za funkcionisanje zatočeničkih objekata.
- 34) **Enver HADŽIHASANOVIĆ** je svoje ovlasti komandanta korpusa vršio i tako što je pregovarao sa HVO-om o razmjeni ratnih zarobljenika i sporazumima o prekidu vatre, imenovao oficire 3. korpusa ABiH u Zajedničku komandu ABiH i HVO-a, te pregovarao sa zvaničnicima UNPROFOR-a i PMEZ-a.

Prijevod

- 35) Sve vrijeme na koje se odnosi ova optužnica, **Enver HADŽIHASANović** je vršio efektivnu kontrolu nad svim svojim podređenima za koje se navodi da su počinili zločine.

Amir KUBURA:

- 36) Slijedeći u ABiH uobičajenu praksu korišćenja raznih propisa i uputstava bivše JNA, **Amir KUBURA** je na osnovu svojih ovlašćenja i dužnosti komandanta bio, pored ostalog, odgovoran za pripremu jedinica potčinjenih njegovoj komandi za oružanu borbu na bojištu, uključujući planiranje operacija i drugih oblika borbenih dejstava, prosljeđivanje odluka potčinjenim komandama i kontrolisanje sprovođenja tih odluka.
- 37) Sve vrijeme na koje se odnose optužbe u ovoj optužnici, **Amir KUBURA** je, na osnovu svog goreopisanog položaja i ovlašćenja, komandovao svim jedinicama 7. muslimanske brdske brigade 3. korpusa ABiH. **Amir KUBURA** je pokazao da ima, i službeno je vršio *de jure* i *de facto* vlast svojom kontrolom u oblasti vojnih pitanja na način koji odgovara vršenju nadređene vlasti, čineći to na razne načine kao što su, među ostalim: izdavanje naređenja, uputstava i direktiva jedinicama potčinjenim 7. muslimanskoj brdskoj brigadi 3. korpusa ABiH, razmještanje snaga pod svojom komandom, te planiranje, priprema i sprovođenje vojnih operacija koje su izvodile jedinice pod njegovom komandom i efektivnom kontrolom. Vršio je komandovanje i efektivnu kontrolu nad svim vojnim jedinicama potčinjenim 7. muslimanskoj brdskoj brigadi 3. korpusa ABiH, uključujući i one koje su bile zadužene za funkcionisanje zatočeničkih objekata.
- 38) Sve vrijeme na koje se odnosi ova optužnica, **Amir KUBURA** je vršio efektivnu kontrolu nad svim svojim podređenima za koje se navodi da su počinili zločine.

TAČKE 1 - 2

(UBISTVO, OKRUTNO POSTUPANJE)

- 39) Nekoliko puta u toku borbenih dejstava protiv HVO-a i HV-a u srednjoj Bosni 1993. godine, snage 3. korpusa ABiH ubile su i teško ranile vojnike HVO-a koji su se predali i/ili civile, bosanske Hrvate i bosanske Srbe. Ta ubijanja koja su nakon napada na gradove i sela počinile snage 3. korpusa ABiH uključuju, među ostalim, pogubljenja i masakre u sljedećim selima:

(a) Dusina:

(aa) Pogubljenje 26. januara 1993. civila Vojislava STANIŠIĆA, bosanskog Srbina, i pet vojnika HVO-a koji su se predali pošto su snage 7. muslimanske brdske brigade, 303. brdske brigade i 17. krajiške brdske brigade, krenule u napad na Dusinu, opština Zenica: Nike KEGELJA, Stipe KEGELJA, Vinka KEGELJA, Pere LJUBIČIĆA i Augustina RADOŠA;

(ab) Lišavanje života Zvonka RAJIĆA, vojnika HVO-a koji se predao, a koje je počinio Šerif PATKOVIĆ, tadašnji komandant 2. bataljona 7. muslimanske brdske brigade, nakon napada na Dusinu, opština Zenica;

(b) Miletići:

Lišavanje života 24. aprila 1993. četiri vojnika HVO-a koji su se predali nakon što su snage 7. muslimanske brdske brigade i 306. brdske brigade krenule u napad na Miletiće, opština Travnik: Franje PAVLOVIĆA, Tihomira PAVLOVIĆA, Vlade PAVLOVIĆA i Ante PETROVIĆA;

(c) Maline/Bikoši:

Masakr 8. juna 1993. u Bikošima, opština Travnik, nad tridesetak civila bosanskih Hrvata i vojnika HVO-a koji su se predali nakon što su snage 7. muslimanske brdske brigade i 306. brdske brigade krenule u napad na Maline, opština Travnik. Među ubijenima su bila sljedeća lica: Anto BALTA, Ivo BALTA, Jozo BALTA, Luka BALTA, Nikica BALTA, Bojan BARAĆ, Davor BARAĆ, Goran BOBAŠ, Niko BOBAŠ, Slavko BOBAŠ, Srećo BOBAŠ, Pero BOBAŠ-PUPIĆ, Dalibor JANKOVIĆ, Stipo JANKOVIĆ, Slavko KRAMAR, Anto MATIĆ, Tihomir PEŠA, Ana PRANJEŠ, Ljubomir PUŠELJA, Predrag PUŠELJA, Jakov TAVIĆ, Mijo TAVIĆ, Stipo TAVIĆ i Ivo VOLIĆ. Teško su ranjeni Berislav MARJANOVIĆ, Zdravko PRANJEŠ, Darko PUŠELJA i Željko PUŠELJA.

- 40) **Enver HADŽIHASANOVIĆ**, otprilike od januara 1993. do 31. oktobra 1993., i **Amir KUBURA**, od 1. aprila 1993. do marta 1994., znali su ili je bilo razloga da znaju da se snage ABiH pod njihovom komandom i efektivnom kontrolom spremaju počinuti te radnje ili da su ih već počinile, u sljedećim selima, naznačenog dana ili otprilike tog datuma, a nisu preduzeli potrebne i razumne mjere da takve radnje spriječe ili da kazne njihove počinioce:

Enver HADŽIHASANOVIĆ:

Dusina (opština Zenica)	26. januara 1993.
Miletići (opština Travnik)	24. aprila 1993.
Maline/Bikoši (opština Travnik)	8. juna 1993.

Amir KUBURA:

Miletići (opština Travnik)	24. aprila 1993.
Maline/Bikoši (opština Travnik)	8. juna 1993.

Tim propustima **Enver HADŽIHASANOVIĆ** i **Amir KUBURA** počinili su:

Tačka 1: UBISTVO, KRŠENJE ZAKONA I OBIČAJA RATOVANJA, kažnjivo po članovima 3 i 7(3) Statuta Međunarodnog suda i sankcionisano članom 3(1)(a) Ženevskih konvencija.

Tačka 2: OKRUTNO POSTUPANJE, KRŠENJE ZAKONA I OBIČAJA RATOVANJA, kažnjivo po članovima 3 i 7(3) Statuta Međunarodnog suda i sankcionisano članom 3(1)(a) Ženevskih konvencija.

TAČKE 3-4
(UBISTVO, OKRUTNO POSTUPANJE)

- 41) **Enver HADŽIHASANOVIĆ**, otprilike od januara 1993. do 31. oktobra 1993., i **Amir KUBURA**, od 1. aprila 1993. do marta 1994., znali su ili je bilo razloga da znaju da se sljedeće snage ABiH pod njihovom komandom i efektivnom kontrolom spremaju planirati, pripremati ili izvršiti zatvaranje, lišavanje života i okrutno postupanje nad bosanskim Hrvatima i bosanskim Srbima na sljedećim lokacijama na teritoriji Bosne i Hercegovine, ili da su to već učinile, a nisu preduzeli potrebne i razumne mjere da takve radnje spriječe ili da kazne njihove počinioce:

Enver HADŽIHASANOVIĆ:

(a) opština Zenica:

zenička muzička škola, u gradu Zenici, u kojoj su radili i njome upravljali pripadnici 7. muslimanske brigade 3. korpusa ABiH, otprilike od 26. januara 1993. do 31. oktobra 1993.;

(b) opština Travnik:

(ba) grad Travnik:

bivša kasarna JNA, u kojoj su radili i njome upravljali pripadnici 17. krajiške brdske brigade OG "Bosanska Krajina" 3. korpusa ABiH, otprilike od maja 1993. do 31. oktobra 1993.;

(bb) selo Mehurići:

- osnovna škola Mehurići, u kojoj su radili i njome upravljali pripadnici 306. brdske brigade OG "Bosanska Krajina" 3. korpusa ABiH, otprilike od 6. juna 1993. pa najmanje do 24. juna 1993.;
- kovačnica, u kojoj su radili i njome upravljali pripadnici 306. brdske brigade OG "Bosanska Krajina" 3. korpusa ABiH, otprilike od 6. juna 1993. pa najmanje do 13. jula 1993.;

(bc) selo Orašac:

logor Orašac, u kojem su radili i kojim su upravljali "mudžahedini" iz OG "Bosanska Krajina" 3. korpusa ABiH, otprilike od 15. oktobra 1993. do 31. oktobra 1993.;

(c) opština Kakanj:

motel "Sretno", u kojem je radio i njime upravljao 3. bataljon 7. muslimanske brdske brigade 3. korpusa ABiH, otprilike od 15. maja 1993. pa najmanje do 21. juna 1993.;

(d) opština Bugojno:

(da) zgrada gimnazije, otprilike od 18. jula 1993. pa najmanje do 13. oktobra 1993.;

Prijevod

- (db) zgrada samostana, otprilike od 24. jula 1993. pa najmanje do početka avgusta 1993.;
- (dc) salon namještaja "Slavonija", otprilike od 24. jula 1993. pa najmanje do 18. avgusta 1993.;
- (dd) stadion FK "Iskra", otprilike od 30. jula 1993. do 31. oktobra 1993.;
- (de) Osnovna škola "Vojin Paleksić", otprilike od 31. jula 1993. pa najmanje do septembra 1993.;
- (df) zgrada "BH banke", otprilike od septembra 1993. do 31. oktobra 1993.

U svim logorima i zatočeničkim objektima 3. korpusa ABiH u Bugojnu radili su i njima upravljali pripadnici vojne policije OG "Zapad" 3. korpusa ABiH i vojnici 307. brigade OG "Zapad" 3. korpusa ABiH.

Amir KUBURA:

- (a) opština Zenica:

zenička muzička škola, u gradu Zenici, u kojoj su radili i njome upravljali pripadnici 7. muslimanske brdske brigade 3. korpusa ABiH, otprilike od 26. januara 1993. pa najmanje do januara 1994.;

- (b) opština Kakanj:

motel "Sretno", u kojem su radili i njime upravljali pripadnici 3. bataljona 7. muslimanske brdske brigade 3. korpusa ABiH, otprilike od 15. maja 1993. pa najmanje do 21. juna 1993.

- 42) Zatvoreni i na druge načine zatočeni bosanski Hrvati i bosanski Srbi redovno su podvrgavani tjelesnom i/ili duševnom zlostavljanju. Tjelesno zlostavljanje uključivalo je premlaćivanje najrazličitijim oruđima, kao što su kundaci pušaka, metalne kuke, drveni štapovi i držala, pendreci, palice, bokseri, drvene letve, čizme i telefonski kablovi, kojima su nanesene tjelesne povrede raznih vrsta. Nekolicini zatočenika polomljena su rebra, nos i udovi. U nekim slučajevima zatvorenici su pretučeni na smrt. Sa zatočenicima se postupalo nečovječno, među ostalim i tako što su zatvarani u pretrpane prostore i u nehumanim uslovima i što im se nehumano uskraćivalo zadovoljenje osnovnih životnih potreba kao što su adekvatna prehrana, voda i odjeća. Pružana im je vrlo slaba ili nikakva zdravstvena njega. Duševno zlostavljanje uključivalo je prijetnje tjelesnim povredama i smrću, naprimjer, zatvorenike se prisiljavalo da kopaju "vlastite grobove" i prijetilo im se da će im u zatočeništvu amputirati udove:
- (a) U zeničkoj muzičkoj školi, vojnici 7. muslimanske brdske brigade 3. korpusa ABiH, većinom pripadnici vojne policije i "mudžahedini" potčinjeni 7. muslimanskoj brdskoj brigadi 3. korpusa ABiH, zatvorenike su zlostavljali tako što su ih tukli najrazličitijim oruđima kao što su kundaci pušaka, drveni štapovi i držala, palice, bokseri, letve, čizme i telefonski kablovi, kojima su im nanesene tjelesne povrede raznih vrsta.

Prijevod

- Pripadnici vojne policije 7. muslimanske brdske brigade 3. korpusa ABiH i "mudžahedini" potčinjeni 7. muslimanskoj brdskoj brigadi 3. korpusa ABiH prisiljavali su zatvorenike da kopaju "vlastite grobove". Prehrana, higijena i životni uslovi bili su, opšte uzev, loši.
- (b) U bivšoj kasarni JNA u Travniku vojnici 17. krajiške brigade OG "Bosanska Krajina" 3. korpusa ABiH redovno su tukli zatočenike.
- (c) U osnovnoj školi u Mehurićima, pripadnici 306. brdske brigade 3. korpusa ABiH nogama su udarali zatvorenike u zatočeništvu. Pripadnici 306. brdske brigade 3. korpusa ABiH su prilikom ispitivanja zatvorenike tukli i prijetili im. Prehrana, higijena i životni uslovi bili su, opšte uzev, loši.
- (d) U kovačnici u Mehurićima, vojnici 306. brdske brigade 3. korpusa ABiH nagurali su zatvorenike u jednu malu prostoriju, veličine otprilike 3 x 3 metra. Zatvorenike su izvodili na ispitivanje, prijetili im, udarali ih nogama i tukli. Prehrana, higijena i životni uslovi bili su loši.
- (e) U logoru u Orašcu, "mudžahedini" potčinjeni OG "Bosanska Krajina" 3. korpusa ABiH teško su pretukli zatočenike kundacima pušaka. Jednom zatočeniku su "mudžahedini" slomili nos, a jednom drugom nekoliko rebara. Zatočenike su redovno izvravali prijetnjama tjelesnim povredama i smrću.
- (f) U motelu "Sretno", vojnici 3. bataljona 7. muslimanske brdske brigade 3. korpusa ABiH fizički su zlostavljali zatočenike tako što su ih tukli pendrecima, štapovima, kundacima pušaka, metalnim kukama, drvenim letvama i čizmama. Takođe su ih prisiljavali da tuku jedni druge. Pored toga, zatočenicima se naređivalo da udaraju glavom o zid. Nadalje, borci 3. bataljona 7. muslimanske brdske brigade 3. korpusa ABiH zatočenicima su prijetili da će im za vrijeme zatočeništva u tom objektu biti amputirane noge.
- (g) U zatočeničkim objektima u Bugojnu, pripadnici vojne policije OG "Zapad" 3. korpusa ABiH i vojnici 307. brigade OG "Zapad" 3. korpusa ABiH, zlostavljali su zatvorenike tako što su ih tukli raznim oruđima, poput palica, policijskih pendreka, kundaka pušaka, štapova za biljar, drvenih letvi, plastičnih kablova i čizama. Prisiljavali su zatočenike da glavom udaraju o metalne rešetke. Od tih tjelesnih napada zatvorenici su gubili svijest i zadobivali prelom nogu. U nekoliko slučajeva zatočenicima su izbijeni zubi. Nekoliko puta, zatočenici su bili prisiljeni dati krv. Pripadnici vojne policije OG "Zapad" 3. korpusa ABiH redovno su zatočenicima prijetili da će ih ubiti. Pored toga, zatvorenike su držali u pretrpanim ćelijama i u veoma nehygijenskim životnim uslovima. Prehrana je bila veoma slaba.
- 43) Lišavanje života zatvorenih i na druge načine zatočenih bosanskih Hrvata i bosanskih Srba uključuje, među ostalim, sljedeće slučajeve:
- (a) lišavanje života premlaćivanjem do smrti jednog bosanskog Hrvata zatočenog u bivšoj kasarni JNA u Travniku, opština Travnik, u maju 1993., od strane pripadnika vojne policije 17. krajiške brigade OG "Bosanska Krajina" 3. korpusa ABiH;
- (b) lišavanje života premlaćivanjem do smrti zarobljenog vojnika HVO-a Jozo MARAČIĆA u muzičkoj školi u Zenici, opština Zenica, 18. juna 1993., od strane vojnika 7. muslimanske brdske brigade 3. korpusa ABiH;

Prijevod

- (c) lišavanje života premlaćivanjem do smrti zarobljenog vojnika HVO-a Mladena HAVRANEKA u salonu namještaja "Slavonija", opština Bugojno, 5. avgusta 1993., od strane pripadnika vojne policije OG "Zapad" 3. korpusa ABiH;
- (d) lišavanje života premlaćivanjem do smrti zarobljenog vojnika HVO-a Marija ZRNA početkom avgusta 1993. od strane pripadnika vojne policije OG "Zapad" 3. korpusa ABiH koji su ga iz zgrade samostana u Bugojnu, opština Bugojno, odveli na prisilni rad;
- (e) lišavanje života ritualnim odrublivanjem glave zatočenog civila, bosanskog Srbina Dragana POPOVIĆA, 20. oktobra 1993. u logoru u Orašcu, opština Travnik, od strane "mudžahedina" potčinjenih OG "Bosanska Krajina" 3. korpusa ABiH.

Tim propustima **Enver HADŽIHASANOVIĆ** i **Amir KUBURA** počinili su:

Tačka 3: UBISTVO, KRŠENJE ZAKONA i OBIČAJA RATOVANJA, kažnjivo po članovima 3 i 7(3) Statuta Međunarodnog suda i sankcionisano članom 3(1)(a) Ženevskih konvencija.

Tačka 4: OKRUTNO POSTUPANJE, KRŠENJE ZAKONA I OBIČAJA RATOVANJA, kažnjivo po članovima 3 i 7(3) Statuta Međunarodnog suda i sankcionisano članom 3(1)(a) Ženevskih konvencija.

TAČKE 5-6

(BEZOBZIRNO RAZARANJE GRADOVA, NASELJA ILI SELA KOJE NIJE OPRAVDANO VOJNOM NUŽDOM, PLJAČKANJE JAVNE ILI PRIVATNE IMOVINE)

- 44) Tokom svojih borbenih dejstava protiv HVO-a i HV-a u srednjoj Bosni 1993. godine, snage 3. korpusa ABiH u brojnim slučajevima su ili pljačkale, ili pljačkale i protivpravno uništavale stambene i druge objekte i ličnu imovinu civila, bosanskih Hrvata i bosanskih Srba. Ti slučajevi pljačke i protivpravnog i bezobzirnog razaranja koje nije opravdano vojnom nuždom, a koje su počinile ispod navedene jedinice, uključuju, ali se ne ograničavaju na sljedeće gradove i sela, u naznačenom periodu ili otprilike tih datuma:

	Dusina (opština Zenica)	januar 1993.
-	7. muslimanska brdska brigada	
-	303. brdska brigada	
-	17. krajiška brdska brigada	
	Miletići (opština Travnik)	april 1993.
-	7. muslimanska brdska brigada	
-	306. brdska brigada	
	Guča Gora (opština Travnik)	juni 1993.
-	7. muslimanska brdska brigada	
-	306. brdska brigada	
-	17. krajiška brdska brigada	

Prijevod

- Maline (opština Travnik) juni 1993.
- 7. muslimanska brdska brigada
- 306. brdska brigada

- Čukle (opština Travnik) juni 1993.
- 7. muslimanska brdska brigada
- 306. brdska brigada

- Šušanj/Ovnač/Brajkovići/
Grahovčići (opština Zenica) juni 1993.
- 7. muslimanska brdska brigada
- 306. brdska brigada
- 314. brdska brigada

- Vareš (opština Vareš) novembar 1993.
- 7. muslimanska brdska brigada

- 45) **Enver HADŽIHASANOVIĆ**, otprilike od januara 1993. do 31. oktobra 1993., i **Amir KUBURA**, od 1. aprila 1993. do marta 1994., znali su ili je bilo razloga da znaju da se snage ABiH pod njihovom komandom i efektivnom kontrolom spremaju počinuti te radnje ili da su ih već počinile, u sljedećim selima u naznačenom periodu ili otprilike tih datuma, a nisu preduzeli potrebne i razumne mjere da takve radnje spriječe ili da kazne njihove počinioce:

Enver HADŽIHASANOVIĆ:

- Dusina (opština Zenica) januar 1993.
- Miletići (opština Travnik) april 1993.
- Guča Gora (opština Travnik) juni 1993.
- Maline (opština Travnik) juni 1993.
- Čukle (opština Travnik) juni 1993.
- Šušanj/Ovnač/Brajkovići/
Grahovčići (opština Zenica) juni 1993.

Amir KUBURA:

- Miletići (opština Travnik) april 1993.
- Maline (opština Travnik) juni 1993.
- Šušanj/Ovnač/Brajkovići/
Grahovčići (opština Zenica) juni 1993.
- Vareš (opština Vareš) novembar 1993.

Tim propustima **Enver HADŽIHASANOVIĆ** i **Amir KUBURA** počinili su:

Tačka 5: BEZOBZIRNO RAZARANJE GRADOVA, NASELJA ILI SELA KOJE NIJE OPRAVDANO VOJNOM NUŽDOM, **KRŠENJE ZAKONA I OBIČAJA RATOVANJA**, kažnjivo po članovima 3(b) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda.

Tačka 6: PLJAČKANJE JAVNE ILI PRIVATNE IMOVINE, **KRŠENJE ZAKONA I OBIČAJA RATOVANJA**, kažnjivo po članovima 3(e) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda.

TAČKA 7

(UNIŠTAVANJE ILI HOTIMIČNO NANOŠENJE ŠTETE USTANOVAMA
NAMIJENJENIM RELIGIJI)

- 46) **Enver HADŽIHASANOVIĆ**, otprilike od juna 1993. do 31. oktobra 1993., znao je ili je bilo razloga da zna da se snage ABiH pod njegovom komandom i efektivnom kontrolom, koje su navedene ispod, spremaju planirati, pripremati ili izvršiti uništenje ili hotimično nanošenje štete ustanovama bosanskih Hrvata namijenjenim religiji, u sljedećim gradovima i selima u naznačenom periodu ili otprilike tih datuma, ili da su to već učinile, a nije preduzeo potrebne i razumne mjere da takve radnje spriječi ili kazni njihove počinioc:

	Guča Gora (opština Travnik)	juni 1993.
-	7. muslimanska brdska brigada	
-	306. brdska brigada	
-	17. krajiška brdska brigada	
	Travnik (opština Travnik)	juni 1993.
-	"mudžahedini" potčinjeni 3. korpusu ABiH i/ili 17. krajiškoj brdskoj brigadi	

Tim propustima **Enver HADŽIHASANOVIĆ** je počinio:

Tačka 7: UNIŠTAVANJE ILI HOTIMIČNO NANOŠENJE ŠTETE
USTANOVAMA NAMIJENJENIM RELIGIJI, **KRŠENJE ZAKONA I OBIČAJA
RATOVANJA**, kažnjivo po članovima 3(d) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda.

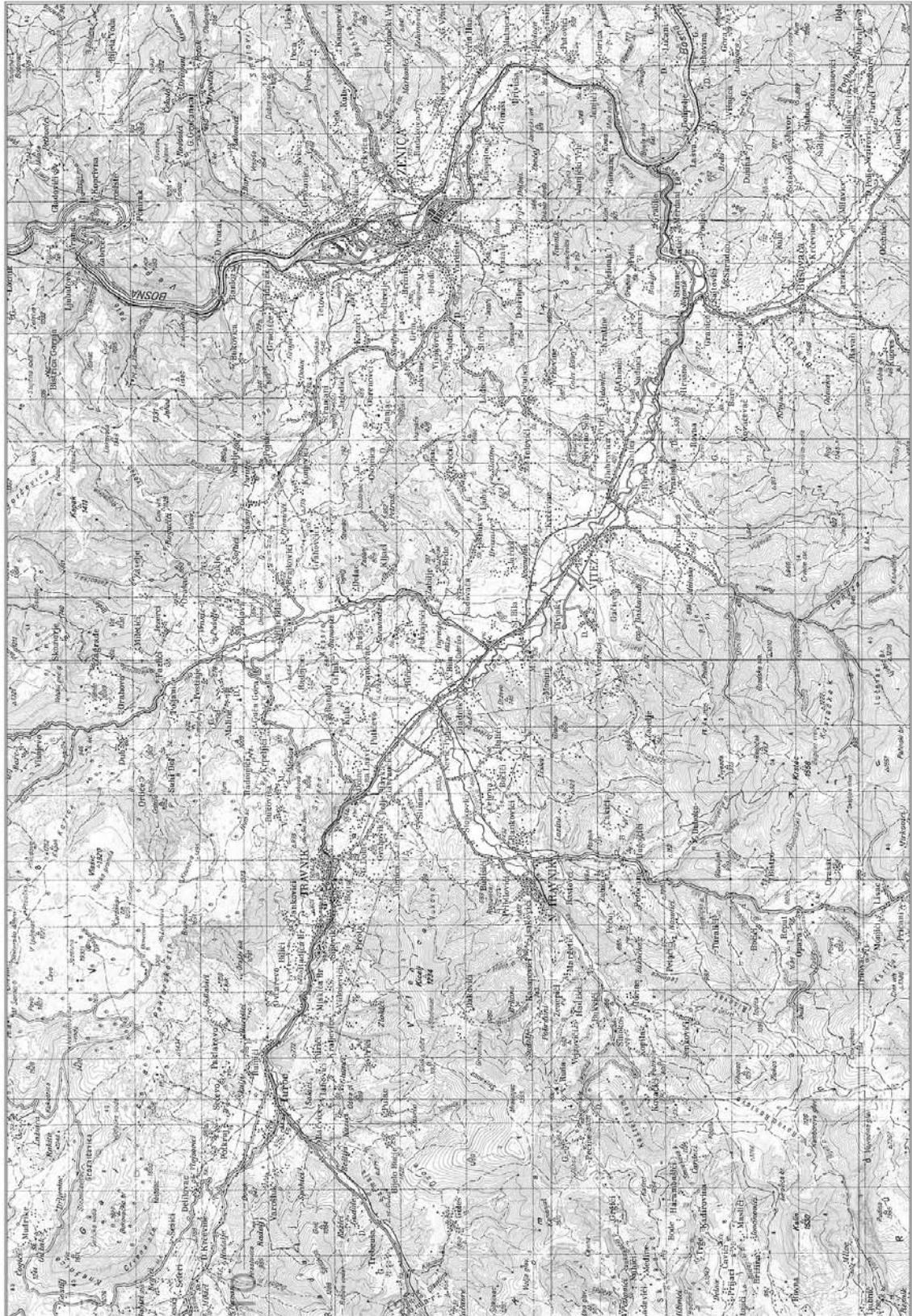
Dana 26. septembra 2003.
U Hagu,
Nizozemska

/potpis na originalu/
Carla Del Ponte,
tužilac

[pečat Tužilaštva MKSJ-a]

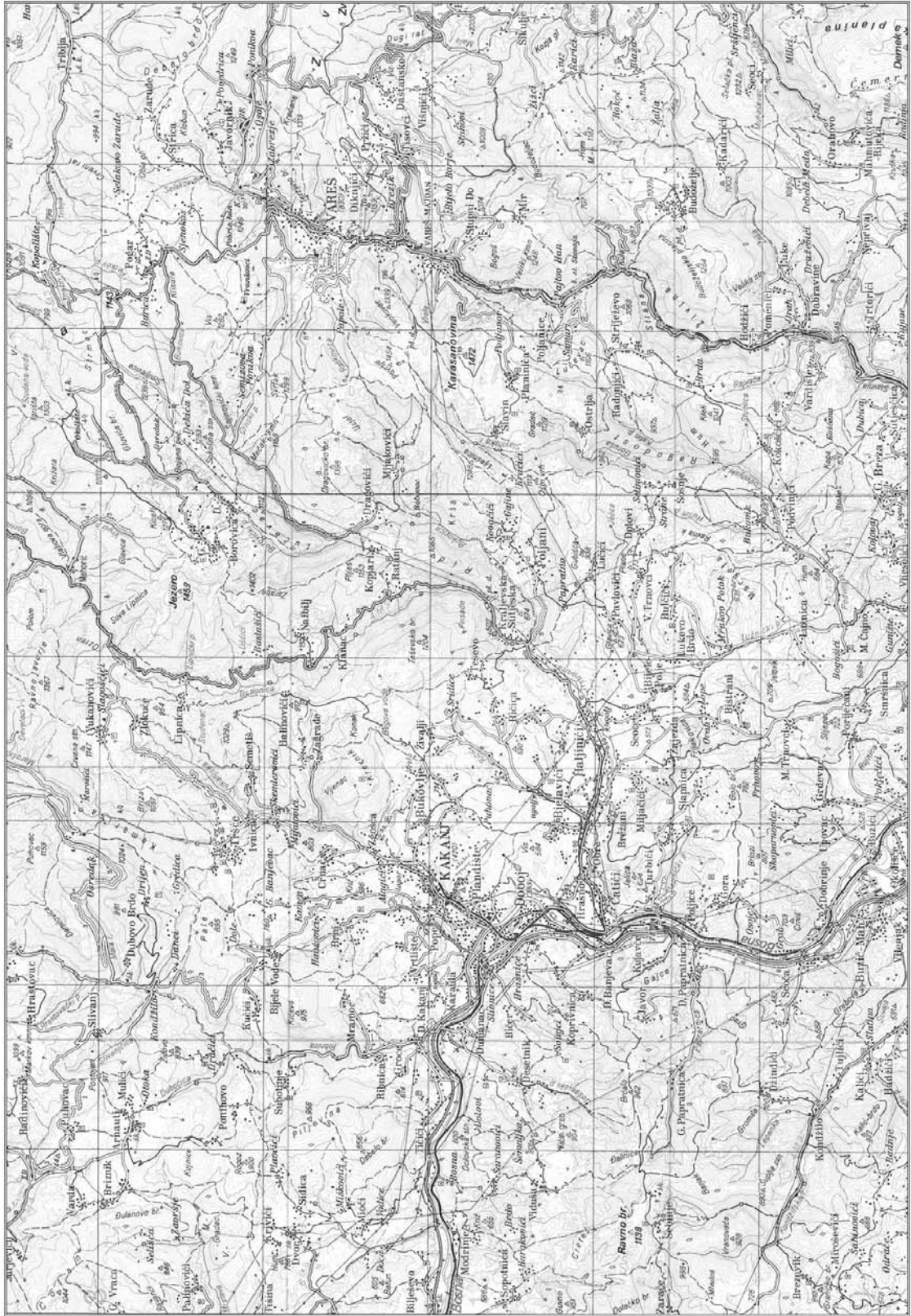
XIV. DODATAK V: KARTE

A. DH 82 (izvadak)

TRAVNIK ZENICA HADZHISANOVIĆ & KUBURA IT-01-47 Base map Zenica 474 TK100 (original scale 1:100,000) M&P 15 March 2006

B. DH 84 (izvadak)

KAKANJ VARES HADŽIHASANOVIĆ & KUBURA IT-01-47 Base map Vares 475 TK:100 (original scale 1:100,000) M8P 15 March 2006

C. DH 97 (izvadak)

BUGOJNO HADŽIHASANOVIC & KUBURA IT-01-47 Base map Jajce 473-4-4 TK25 (original scale 1:25,000)

M&P 15 March 2006